Universidad de Deusto
Biblioteca

Durat. ō Ceremoñ. Eccle

Universidad de Deusto
Biblioteca

BIBLIOTECA DE LOYOLA
Sala / Estante 5 Plúteo 5

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

SOCIETATIS JESU * BIBLIOTECA

IOANNIS STEPHANI

DVRANTI

SECRETIORIS

REGII CONSISTORII.

CONSILIARII AMPLISS.

SENATVS THOLOSANI

Primi Præsidis,

DE RITIBVS ECCLESIÆ

CATHOLICÆ,

LIBRI TRES.

Recens in lucem editi,

Nunc{que primùm in Germania editi. & à mendis, quæ in editione Romana irrepserant, diligenter recogniti.

Quod ad Indices attinet, sequentem vide paginam.

SOCIETATIS JESU * BIBLIOTECA

LVGDVNI,
SVMPTIBVS PETRI LANDRY.

M. D. XCIIII.

Cum Priuilegio Regis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Acceſſerunt tres Indices; Primus eſt Capitum; Secundus Locorum Sacræ Scripturæ paſſim in hoc opere explicatorum; & illuſtratorum, Tertius Rerum & Verborum copioſiſſimus.

***

REVERENDISSIMO ET ILLVSTRISSIMO DOMINO D. OCTAVIO

EPISCOPO CALATINO, SEDIS APOſtolicæ ad inferiorem Germaniam nuncio, cum poteſtate Legati à latere, Domino ſuo obſeruandiſſimo.

CVM multa ſint, Reuerendiſſime atque Illuſtriſſime Domine, quæ Remp. Chriſtianã hoc tẽpore perturbant; tum nullum eſt hæreſi malum exitialius aut nocentius. Nam cetera quidem, bellum, peſtis, ſterilitas agrorum, & quæ hinc ſequitur, annonæ caritas, præterquam quod corpori tãtùm & fortunis, rebúſque externis noceant, tum fere intra certos vnius ciuitatis aut prouinciæ terminos ſe continent. Hæreſis animabus exitium affert ſempiternum, ac mira velocitate venenum latiſſimẽ transfundit in Rempubl. adeo vt vnius hęretici fraude breui temporis ſpatio non ciuitates modo ſingulas infectas; ſed integras prouincias florẽtiſſimáque regna perdita & euerſa

ceperimus. Testis huius rei superiorum temporum memoria citetur Arius, qui, vt Hieronymi verbis vtar, vna scintilla fuit; sed quia non statim oppressa est, totum orbem eius flamma populata est. Testis sit nostræ ætatis Hæresiarcha, pestis Germaniæ, Lutherus, cuius hæresis ex Vvittemberga in Saxoniam, inde per totam fere Germaniam dispersa, Daniam, Noruegiam, Sueciam, Pannoniam, Galliam, Angliam, Scotiam, cum innumerabilium animarum exitio peruasit. Verissimè vt de talibus dixerit Apostolus, Sermo enim, vt cancer, serpit.

in cap. 5. ad Gal.

2. Tim. 2.

In hac tanta perturbatione non deseruit Ecclesiam suam Deus pater misericordiarum, Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. Non defuit Christus, qui cum ea se vsq; ad consummationem sæculi futurum promisit, vt quam sponsauit sibi in fide fœdere sempiterno. Adfuit Spiritus sanctus eidem Ecclesiæ promissus, vt doceret eam omnem veritatem, cum eáque maneret vsque in æternum. Nam qui olim contra Arium excitauit præter alios, Hosium Cordubensem, Athanasium & Hilarium: contra Donatum & Pelagium; Optatum & Augustinum; contra Iouinianum, Heluidium & Vigilantium;

2. Cor. 1.

Matt. 28.

Ose. 2.

Ioan. 14.

tium; Beatum Hieronymum: idem Deus nostro tempore contra Lutherum, Zvvinglium, Caluinum, non paucos ingenijs & doctrina præcellentes viros, Ecclesiæ suæ Doctores, qui veteribus illis non cedant, pro sua benignitate submisit. Qui quidem ascendentes ex aduerso & veluti murum seipsos opponentes pro domo Dei, aduersus hæreticos strenuè depugnarunt, vt non modo stationem suam defenderint, sed etiam si quæ hostium fraudibus labefactata essent, ea summo studio restaurarint, multóque firmius, quæ erant integra, constabilierint. Sane horum fecit industria, nulla vt sit sanctissimæ Religionis nostræ controuersia, quam aut superiorum temporum aut nostræ ætatis mouerunt hæretici, quæ nunc non felicius, vberiúsque, addo etiam solidius tractata sit, faciliúsque quam vnquam antehac ab omnibus qui aduertunt animum, percipi ac intelligi possit. Magno igitur iudicio illud, vt omnia D. Augustinus censuit, Hæreticos malo suo veris Catholicis Christi membris prodesse, dum Deus vtitur & malis bene, & diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Inimici enim Ecclesiæ quodlibet errore cæcentur, vel malitia deprauentur, si accipiunt potestatem corporaliter affligendi, exercent eius patiẽtiam: si tantummodo

Ezec. 13.

18. de Ciuit. c. 51.

Rom. 8.

male sentiendo aduersantur, exercent eius Sapientiam.

Cæterum, licèt quę ad Capita Religionis pertinent, hactenus accuratè disputata & defensa fuerint, omnia summis ingenijs, pauci tamen fuerunt qui ad Ceremonias ritúsque sacros defendendos, quibus in precibus & sacris solemnibus vtitur Sãcta mater Ecclesia, manum admouerint. Eóque maiore applausu Doctorum omnium dudum exceptus fuit Ioannes Stephanus Durantus, Senatus Tholosani Præses, qui genus hoc argumenti tribus libris nõ minus doctè quã copiosè persecutus est, & pleráque omnes Ceremonias rationibus optimis ex scriptura, sanctis patribus, totáque antiquitate defẽdit. Eos libros anno superiore in Italia excusos, suasu bonorũ ad publicam vtilitatem imprimendos suscepi, vt Germaniæ nostræ seruirent, in qua nõ paucos inuenire est, qui vt alia, quæ ignorant blasphemant: sic contra Ceremonias Ecclesiæ Catholicæ tantum non insaniunt. Eosdem libros tuæ Reuerendissimę Celsitudini dedicare placuit, quod qui Romæ primum editi fuerunt auspicijs felicis memorię Gregorij XIIII. Pont. Max eosdem Colonię recusos eiusdẽ Summi Põtificis apud nos summa cum potestate Nuncius suo sibi iure vendicare videretur.

retur. Quin ista etiam caussa cessante non occurrebat animo, cui opus hoc rituum Ecclesiasticorum iustius dicaretur, nisi Celsitudo tua, quę vt orthodoxę fidei, sic etiam Catholicarum Ceremoniarum diligentissimum obseruatorem & propugnatorem sese exhibuit. Vt nihil dubitem affirmare, diuinitus ad nos missam R.T.C. cuius non solùm auctoritate, sed etiam exemplo multorum conatus impediantur, qui ad euertendã his locis Cristianam Religionem conspirarunt. Vnum illud restat vt rogem R.C.T. institutum hoc meum ac munus eodem, quo à me proficiscitur, animo dignetur accipere, méque cum opere inscripto sibi commendatum habere. Datum ex officina nostra typographica, Colonię Agrippinæ Kalendis Martij, Anno post Christum natum supra millesimum quingentesimo nonagesimo secundo.

Reuerendiss. & Illustriss.

Celsitudinis tuæ

obseruantissimus,

Ioannes Gymnicus
Typographus Agripp.

CAPITA

HORVM TRIVM LIBRORVM DE RITIBVS ECCLESIAE CATHOLICAE.

Capita libri primi.

Cap.1. DE varijs ædium sacrarum nominibus. pag.1
Cap.2. De ædium sacrarum exstructione. 8
Cap.3. De ædium sacrarum forma. 14
Cap.4. De ædium sacratum ornatu. 17
Cap.5. De vsu & veneratione imaginum. 21.
Cap.6. De crucis,atque crucifixi veneratione. pag.35
Cap. 7. De calicibus, & amulis. 46
Cap. 8. De candelabris, & lucernis. 49
Cap.9. De turibulo,& Thymiamaterio54.
Ca.10. De muscarijs,& flabellis. 58.
Ca.11. De patenis,seu patinis. 59
Ca.12. De pallijs,& corporalibus. 61
Ca.13. De organis. 64
Ca.14. De ædis sacræ partibus. 65

Cap. 15. De altari,seu θυσιαστηρίῳ. 66
Cap. 16. De arcula,seu pixide,in qua corpus Christi asseruatur: quæ κιβώτιον seu κιβώριον Græcè, vulgò ciborium appellatur. pag.73.
Cap. 17. De choro,& subsellijs. 80
Cap. 18. De altera parte ædis sacræ, quæ Ναὸς appellatur. 82.83
Cap. 19. De baptisterio & sacro fonte. pag. 84
Cap.20. De vasculis & ampullis chrismalibus. pag.112
Cap. 21. De labro, seu vase aquæ benedictę. pag.134
Cap.22. De turri sacra, & campanis,seu tintinnabulis. 137
Cap.23. De cœmeterijs. 141
Cap.24. De ecclesiarum dedicatione. pag. 157
Cap. 25. De altaris consecratione. 167
Cap. 26. De ædium sacrarum religione, & veneratione. 177

Capita libri secundi.

Cap. 1. DE Missæ nomine, & de Missa Catechumenorum. 189
Cap. 2. De Missæ sacrificio. 195
Cap. 3. De Missæ institutione. 211

Cap. 4. De Missa publica,& priuata,seu peculiari, necnon de ea, quæ dicitur sicca vel nautica. 217
cap. 5. Quibus Missę sacrum celebrandi & sacram Eucharistiam conficiendi potestas commissa, & credita est. 226
Cap.6. De loco celebrationis Missæ. 231
Cap.7. De tempore celebrationis Missę. pag. 234
Cap. 8. De præparatione sacerdotis ante Missę celebrationem. 241
Cap.9. De sacris vestimentis. 243
Cap.10. De processionibus, seu supplicationibus. 276
Cap.11. De introitu Missæ, & adsperſione aquæ benedictæ. 282
Cap.12. De accessu sacerdotis ad altare, cõfessione generali, & pectoris tunsione.pag. 286
Cap. 13. De Kyrie eleison. 289
Cap.14. De hymno,Gloria in excelsis, &c. 293
Cap. 15. De salutatione ad populũ, Dominus vobiscum,vel Pax vobis. 295
Cap.16. De oratione seu collecta. 300
Cap.17. De voce,Amen. 306
Cap.18. De Epistola. 308
Cap.19. De Graduali,seu Responsorio. 313

Cap.

Cap.20. De Halleluiah. 315
Cap.21. De tractu. 318
Cap.22. De Prosa seu sequentia. 319
Cap.23. De Euangelij lectione. 320
Cap.24. De symbolo. 323
Cap.25. De prædicatione. 340
Cap.26. De offertorio. 343
Cap.27. De permixtione aquæ & vini. 348
Cap.28. De manuum lotione. 351
Cap.29. De inclinatione sacerdotis, conuersione ad populum, & oratione. 353
Cap.30. De præfatione. 357
Cap.31. Præfationis explicatio. 359
Cap.32. De sacro canone Missæ. 383
Cap.33. De prima parte canonis. 386
Cap.34. De secunda parte canonis, Memento Domine famulorum. 398
Cap. 35. De tertia parte canonis, Communicantes. 403
Cap. 36. De quarta parte canonis, Hãc igitur oblationem. 409
Cap.37. De quinta parte canonis, Quam oblationem. 413
Cap.38. De sexta parte canonis,Qui pridie quàm pateretur. 416
Cap.39. De forma consecrationis. pag. 426
Cap.40. De eleuatione, & ostensione Eucchari-

charitiæ. 442
Cap.41. De septima parte canonis. 446
Cap.42. De octaua parte canonis. 457
Cap.43. De nona parte canonis, Memento etiam Domine famulorum, &c. 465
Cap.44. De canonis parte decima, Nobis quoque peccatoribus. 474
Cap.45. De signo crucis, nec non de numero, & ratione signorum, quæ fiunt super oblatam, & calicem. 481
Cap.46. De oratione Dominica. 489
Cap.47. De præfatione ad orationem Dominicã, Præceptis salutaribus, &c. 494
Cap.48. Dominicæ orationis enarratio. pag. 495
Cap.49. De vltima parte sacri canonis, Libera nos quæsumus. 526
Cap.50. De patenæ receptione. 529
Cap. 51. De fractione sacræ hostiæ. 530
Cap.52. De pacis precatione. 532
Cap.53. De precatione, Agnus Dei, qui tollis peccata mundi. 535
Cap.54. De pacis osculo. 537
Cap.55. De communione. 540
Cap. 56. De Ite Missa est. 563
Cap.57. De benedictione, quæ datur in fine Missæ. 565

Cap.58. De pane benedicto, qui εὐλογία vel ἀντίδωρον appellatur. 568

Capita libri tertij.

Cap.1. De nomine, & significatione horarum canonicarum. 571
Cap.2. De certarum horarum ad orationem antiquitate. 573
Cap.3. De horarum canonicarum num. pag. 578
Cap.4. De sacris vigilijs. 582
Cap.5. De nocturnis. 590
Cap. 6. De hora recitandi nocturnos cum laudibus. 593
Cap.7. De Prima. 597
Cap. 8. De Tertia. 600
Cap.9. De Sexta. 602
Cap.10. De Nona. 605
Cap. 11. De Vesperis. 607
Cap.12. De hora Completorij. 611
Cap.13. De Psalmis. 614
Cap.14. De Hymnis. 618
Cap. 15. De Hymno, Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto. 621
Cap.16. De Canticis. 623
Cap.17. De Antiphonis. 625
Cap.18. De Lectionibus, & capitulis. 627
Cap.19. De responsorijs. 631

Cap.20. De Verſu. 631
Cap.21. De cantu eccleſiaſtico. 636
Cap.22. Qui ad recitationem precum canonicarum obſtringantur. 643
Cap.23. Quibus ex cauſis à precum canonicarum recitatione clerici, vel beneficiarij excuſentur. 650
Cap.24. Quæ exiguntur ad recitationem precum canonicarum. 652
Cap.25. De pœnis non recitantium horas canonicas. 662

FINIS.

IOANNIS

IOANNIS STEPHANI DVRANTI DE RITIBVS ECCLESIÆ CATHOLICÆ,

LIBER PRIMVS.

DE VARIIS ÆDIVM SACRARVM NOMINIBVS, CAPVT PRIMVM.

1 *Ædium sacrarum nomina octo explicantur.*
2 *Ecclesia quandoque pro æde sacra ponitur.*
3 *Κυριακὴ quid sit.*
4 *Dominicum, siue κυριακὸν, male à quibusdam ab Æde sacra secernitur.*
5 *Dominicum nonnunquam pro Missa sumitur.*
6 *Templa vnde dicta: & varia huius nominis acceptio.*
7 *Templum & Ecclesia veteribus idem sunt.*
8 *Templi & sacerdotis nomina cur apud antiquos Christianos non valde in vsu.*
9 *Basilica quid, & vnde dicta.*
10 *Domus* DEI *non raro Ecclesiam significat.*
11 *Martyrium Græcis est, quod latinis confessio: & vtrumque pro Ecclesia sumitur.*
12 *Confessores qui nam propriè dicantur.*
13 *Oratorium.*
14 *Tabernaculum.*
15 *Ecclesia portatilis.*

ÆDIVM sacrarum varia exstant nomina. Primum † ædes sacra Ecclesia nũcupatur. Ἐκκλησία 1
Græcè concionem significat: quod ex variis locis Demosth. Thucid. Arist. Isocra. & Aristoph.

colligere licet. Actuum quoque 19. Erat enim Ecclesia confusa,hoc est concio.Et postea:Si quid autē alterius rei quæritis,in legitima Ecclesia poterit absolui, hoc est in concione,quæ non tumultu,sed legitimo more inducta sit.Concio vero apud Athenienses erat conuentus ciuium,non quidem paucorum,sed vniuersorū.Itaque Ecclesiæ vox,auctore Cyrillo catech.18.Φερωνύμως omnium in vnum conuocationem denotat: quod pluribus docui ad Rubricam de sacrosancta Ecclesia. Cæterūm hoc loco Ecclesia pro Æde sacra, in quā fideles conueniunt ad orandum,audiendum Dei verbum,& percipienda diuina mysteria vsurpatur: quod nouum non est, etsi perperam Valla hæreat.Ammianus Marcellinus lib. 28. Obseruata custodum absentia, qui festo die Christiani ritus in Ecclesiis pernoctabant. Tertullian.libro de idololatria cap.7. Ingemens fidei zelus perorabit Christianum ab idolis in Ecclesiam venire.Hoc ipsum innumeris Clement. Tertull.Augustini,Hieronymi,& aliorum patrum testimoniis confirmari posset.Inde corporalis Ecclesia dicitur in canone, Si quis obiecerit, 1.quæst.3.Concio quoque non solum populi conuentum,sed & locum,vbi conuentus fiebat, significat.Agellius lib.18.cap.7. Porro in sacris litteris † Ecclesia frequenter locum vbi cultus Dei ergo, fideles conueniunt:notatur Iudit.c.6.Ibi: Et per totam noctem intra Ecclesiam orauerunt.Et 1.ad Corinth.11.Nunquid domos non habetis ad manducandum & bibendum,aut Ecclesiam Dei contemnitis?Vbi procul dubio Ecclesiæ nomen,locum,quo Ecclesia congregatur, significat. Atque ita locum illum interpretātur S.Basil.in quæstio.comp. explic.quæst.310.S.Augustl.lib.3.in Leuit.quæst.57.S.Ambr.Hier. Chrysost. Theodor. & Oecumen.in commen.in eum locum. Itaque quod Isido. Pelusiota epist.174. ad Theodosium Episcopum scripsit,aliud esse ἐκκλησίαν, aliud ἐκκλησιαστήριον, intelligendum est de Ecclesia dum congregationē fidelium significat,quę, vt ille ait,ex immaculatis animis, id est non hæreticis constat:non vero de Ecclesia,vbi pro loco vsurpatur,vt plerumque continens pro contento.Domus † item Dei κυριακὸν, siue dominicum appellatur. Inde in Synodo Laodicena can. 28.οὐδεὶ πεσ ἀγαπὰς ἐν τοῖς κυριακοῖς, ἢ ἐν τοῖς ἐκκλησίαις ποιεῖν, nō decet agapas in Dominicis vel Ecclesijs facere,can.Non oportet, dist.42.Quæ verba repetuntur in can.74.ex Trullanis, qui sub nomine 6.Synodi circumferuntur.Verū an his verbis Dominicum ab Ecclesia secernatur.excutiendum est.

Zona

Zonaras multus est in explicatione horum verborum, tandem cōcludit Dominicum ab Ecclesia minimè differre. Interpres vetus canonum hunc locum sic reddit: In Basilicis seu Ecclesijs.At Balsamō illud,[vel] disiunctiuum esse credidit.Differētia est enim,inquit, inter Ecclesias & αὐλάνους, hoc est templi vestibula seu porticus, & alios locos Dominicos.Balsamonis sententiam confirmare videtur S.Athanasius apol.ad Imperator.Constātium,vbi Dominicum semel atque iterum ab Ecclesia secernit,quasi Ecclesia sit,quæ iam consecrata est:Dominicum vero dicatur locus ad orandum & sacrificandum paratus,nondum tamen consecratus.Eusebius quoque lib. 9. Ecclesiast.histor.cap.8. decretum Maximini pro Christianis commemorans, videtur Dominica ab ædibus sacris discernere, his verbis:Quin etiā vt Dominica & sacras ædes reficiant,à nobis concessum est.Quod decretum & Nicephor.exarauit lib.7.cap.28.his verbis: Quin & κυριακὰ atq; templa sua eis exstruere conceditur. Mihi probabilior videtur Zonaræ opinio,quam Amalarius Fortunatus libro tertio.de Ecclesiast.offic. sequitur, eámque aperte iuuat S.Clemens libro secundo.const.Apostol.cap 63.Carolo Bouio interprete, ibi: Sed quotidie conueniatis manè & vespere, psallentes atque orantes in Dominicis: manè dicentes Psalmum sexagesimum secundum, &c.Iuuat & Cyprian.lib.de eleemosyna,ibi:Quæ in dominicum sine sacrificio venis, quæ partem de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis.Addo Ruffinum lib.1.histor.cap.3.vbi meminit disputationis cuiusdam philosophi, cum sancto quodam,sed minus erudito Episcopo,in Nicæno concil.quem cum Episcopus attonitum sermonis vehementia reddidisset, addidit: Hæc si vera esse credis, ô philosophe, surge, sequere me ad dominicum, & huius fidei signaculum suscipe.Quod & ille fecit,vim verbi non in sublimitate loquentis, sed in simplicitate prædicantis inesse palam confessus.Saluianus lib.7.de prouidentia:Ad domos videlicet,inquit, sǎtim Dominicas currimus, corpora humi sternimus, mixtis cum fletu gaudiis, supplicamus.Accedat quòd proprie locus sacer Domino, Dominicum dicatur, quemadmodum quoad tempus, dies Dominicus appellatur, quia cultui Domini dicatus est auctore Augustin.sermo.15.de verbis Apostol.Paulus item 1. ad Corinth. 11. mysticum Christi conuiuium, in quo fideles sacri corporis & sanguinis Domini participes fiunt, non cœnam communem, sed cœnam † Dominicam appellat,

A 2 Græce

Græcè κυριακὸν δεῖπνον. Quòd verò ad can.28.Laodic.concil. pertinet Zonaras pluribus probat illud [ἤ] non esse quod solet,disiunctiuum,sed potius coniunctiuũ,& expositiuum. Cæterum Athanasius non asserit Dominicum esse locum nondum dedicatum, quin potius negat.Verum, ait, locum illum tum nondum sacratum, iam ab vniuersis dominicum appellari, quia proximè dedicandus erat, arg.l.fin.ff.de test. milit.Euseb.verò d.c.8.non diuidit Dominica à sacris Ædibus : fallitur enim interpres , longéque discedit ab Eusebij sententia , cuius verba sunt huiusmodi καὶ τὰ κυριακὰ καὶ τὰ οἰκεῖα ὀπῶν κατασκευὰ ξοιντυγχωρεῖται. quin idem Euseb.in oratione de laudibus Constantini, disertè templa iam consecreta , Dominica appellari docet , his verbis : vnde etiam templa , quæ erant Deo consecrata , Domini nomen obtinuerunt, quod nomen non ex hominibus , sed ex ipso omnium Domino illis fuit impositum,& propterea Dominica sunt appellata.Hoc † loco præteundum non est, dominicum substantiuè pro sacrificij oblatione sine Missa,vsurpari ab Aug.epist,86.ad Casulanum,ibi:Hora Dominici,vbi subintelligendum conuiuij. Nam ita Tertull.lib.2.ad vxorem, ibi : Quis ad conuiuium Dominicum , illud plenè posuit. Idem August.in breuicul.collat.3.diei.Sicut, inquit,ipsis gestis martyrum monstrabatur qui confitebantur in passionibus suis se collectam & Dominicum egisse. Cypria. item epi.63. Nunquid ergo Dominicum post cœnam celebrare debemus,& serm.de eleemosyna : Locuples & diues dominicum celebrare te credis. Ædes quoq; sacra Templum appellatur.† Templum verò à contemplatione dictum, quasi tectum amplum,Isidor. auctor est lib.15.cap.14. quo Etymo credidit Archidia.in cano.Et hoc dicimus,16.quæst.7.Templa vocari maiores Ecclesias,vbi sub vnius amplitudine tecti, populus adunatur. At verius est templa , quòd & Varro lib.6.de lingua Latina prodidit,à tuendo,id est conspiciendo dicta.Archid.in can.vniuersas 16.quæst.4. Templum tribus modis dicebatur,ab natura,ab auspicio, ab similitudine sub terra.Templum etiam tigillum significat, quod in ædificio transuersum ponitur,supra cautherios prominentes ad extremam suggrundationem. Vitruuius lib.5. hoc loco pro æde sacra vbi Deus adoratur, vt frequenter apud Græcos, Hesichius νεὼς, inquit, οἶκος ἔνθα θεὸς προσκυνεῖται.Nonnulli obseruarunt veteribus morem fuisse, templa Ethnicis attribuere,Ecclesias Christianis quorũ coniectura niti videtur

auctoritate Tertulliani de Idololatria .cap. 7. & 11. & dexhortatione cast.12.Minutij Felicis,apud quem Cæcilius arguit Christianos , quòd non habebant templa. Hier.ad Ripar.dum ait Ecclesias Christianorum , conuersas in templa à Iuliano necnon Flauij Vopis.in Aureliano,ibi.Tamdiu de aperiendis Sybillinis dubitasse libris , quasi in Christianorum Ecclesia , non in templo deorum omnium tractaretis. Verum hanc cõiecturam aperte euertit S.Hilarius antiquus auctor ad Psalm.126.his verbis : Conuentus quidem Ecclesiarum, siue templi , quos ad secretam sacramentorum religionem ædificiorum septa concludunt , consuetudo nostra vel domum Dei solita est nuncupare,vel templum.Scriptura quoque vel prophetica,vel apostolica : ad demonstrationem locorum,his est vsa nominibus.Planè † veteres patres promiscuè & communiter Ecclesias , templa appellasse apparet,ex Eus.lib.3.de vita Constant.cap.29.30.63.& alibi sæpè:Ambrosius lib.2 offi.cap.21.& 28.Hieronym.in cap.7.Ieremiæ.August.lib.8.de ciuit.Dei cap.vltim.& sermon.252.& 255.de temp. Probabilè est antiquos Christianos abstinuisse nomine templi,† & sacerdotis ob recentem memoriam sacrificiorum Aaron,ne cum Iudæis confunderentur. Vnde in Euangelio , & ferè vsque ad tempus Irenæi , sacerdotes vocantur presbyteri,& patres.Cùm verò desijsset memoria sacrificiorum Iudaicorum , sacri patres pristinum templi nomen instaurarunt.Hæretici huius sæculi loca,in quibus cœtus & conuenticula agunt,templa appellare solent,more,vt quidam voluit , Iudaico. At nec loca illa eo nomine digna esse docet Euseb.lib.3.de vita Constant.cap.63. πάντων φημὶ τῶν αἱρετικῶν τοὺς εὐκτηρίους (εἰ γε εὐκτηρίους ὀνομάζειν οἰκεῖον θεσμός) Appellatur etiam ædes sacra à patribus βασιλικὴ: de quo nomine plura ex Cicer.Vitruuio , Quintil.Iosepho, Plin.& Cœl. Rhodig. ac Iurisconsultorum responsis adduci possent , quæ lubens missa facio. Constat enim Ecclesiam Basillicam appellari.S.Aug.lib. de Eccles. dogm.cap.73. ibi: Et Basilicas eorum nominibus appellatas. De ciuit. Dei lib. 1.cap.4.ibi.Istas Christi Basilicas.Hier.in Epitaphio Nepot. & alibi sæpe.Paulinus epist.11.& 12.& alij innumeri can.omnes Basilicæ , 16.q.7.can. Non opottet.dist.42. Synod.Sardic.can.20.Inde basilicani basilicarũ custodes , apud Aug.& Orosium, & can.Perlectis ad finem.dist.25.Ideo autẽ diuina templa ait Isid.lib.15.c.4.basilicæ † nominãtur, quia ibi,regi omnium Deo cultus sacrificia offerũtur. Amal.Fortunat.lib.5.

de eccles.offic.cap.2.Vua strid.Strabo de reb.Ecclesiast.ca.6.
10 Dicitur † & domus Dei οἶκος τοῦ Θεοῦ in synod.Gangren.cā.
5.Tertul.de Idololatria. cap.7. ad Idolis ad ecclesiam veni-
re de aduersaria officina,in domum Dei venire, atque ita v-
bique appellatur tam in lib.Pentateu. Psal. Prophet. quàm
Euangeliorum Matth.21.Marc.11.Luc.19.& Ioan.5.Putarunt
nonnulli domum Dei.Genes. 28.& 35.templum significare,
eóque in loco postea templum ædificatum. At locus ille,
cuius ibi mentio fit, multis miliaribus distat ab Ierusalem.
Verùm præter hæc,quæ exposita sunt nomina,familiare est
11 Græcis Ecclesiam,μαρτύριον appellare. Est † autem marty-
rium ędes sacra,in qua sanctorum martyrum reliquię iacēt,
vel eorum memoria colitur. Isidor.lib.15.originum,ca.4. V-
uafrid.Strabo libr.de reb.ecclesiast.cap.6.l. Generali,& l.De-
cernimus.C.de sacrosanct.eccl.l.7.tit.18.l.9.in Cod. Theod.
Hugo,Laurent.Archid.& de Turrecremata in cā.Cùm qui-
dam.18.quęst.2.Basilicam Vaticanam martyrium Apostolo-
rum appellant.Chrysostom.& S.R.E.protonotarij,qui Grę-
cè,Latinéque res gestas martyrum scripserunt. Item Augu-
stin.lib.22.de ciuit.Dei cap.8.martyrium S.Stephani, appel-
lat locum in quo colebatur martyr Stephanus. Templum Ie-
rosolymis, in Caluariæ loco, à Constantino exædificatum
magnum martyrium dicebatur.Eusebius libr.4.de vita Cō-
stant.cap.40.Theodor.lib.1.cap.30.Nicephor.lib.8.cap.50.ea
vt puta ratione,quia eo loco Christus,quem S.August.enar
ratione ad Psalm.63.caput martyrum appellat,passus est.O-
ratoria martyrum S.Chrysost. appellat martyria, hom.11.in
cap.5.primę ad Thessalon. Porro eā Ecclesia quæ à Græcis
martyrium dicitur,apud Latinos confessio appellatur.Anast.
Bibliothecarius in vita Sixti III.Papę.Sixtus,inquit, Papa
fecit confessionem S.Laurentij,martyria cum columnis por
phyreticis,& ornauit trāsęnam,fecit quoque ibi ad confes-
sionem altare S.Laurentij.Quandóque tamen confessio,pro
sepulchro,vel corpore martyris vsurpatur. Frequens est hæc
vox in pontificali Damasi, ante confessionem S. Petri, de
qua Petrus Vrbeuetanus, vt legimus in libello ordinis Ro-
mani:Cōfessio,inquit,est capsa,vel sepulchrum,vel ipsū cor-
pus Petri cōditū sub altari.Martyr enim Græcè testē, vel cō-
fessorem significat, eáque vocabula veteres confundebant.
Tertul.de corona milit.& libello ad martyres. Cyprian. de
singular.cleric.& variis epist.Ambr.lib.2.de fide ad finem,&
li.3. c.fin.vnde quemadmodum à martyre martyrium: ita à

confessore

confessore confessio manauit:dicturque Ecclesia in qua
martyris siue confessoris memoria veneratur. Sane vsus ve-
teris Ecclesiæ diuidebat martyres à confessoribus. Martyres
si quidem dicebantur qui in tormentis, vsque ad mortem
perseuerabant in professione nominis Iesu Christi,vt in lib.
de duplici martyrio(qui male Cypriano tribuitur cum Dio-
cletiani,Maximiani,Turcæ mentio etiam fiat illic:) † Con-
fessores verò qui in carcere,vel tormentis,citra mortem,cō-
stantes atque parati mortem subire,confessi erāt Christum,
quod ex Cypr.epist.6.& 7.li.2.colligere licet:& Hiero.epist.
84.Hilarius meorum confessor tēporum & Episcopus &c.
Hi etsi martyres apud eundem Cypr.necnon apud Tertul.
quandoque nominentur,eos tamen idem Tertull.in libr.ad
martyres non simpliciter martyres,sed designatos martyres
appellat.Iam sanctis omnibus, etiam nec tormenta perpes-
sis,confessoris nomen tribuitur.Cæterum Basilicæ, vel Ec-
clesiæ,quæ martyria dicuntur, etsi in honorem martyrum,
soli tamen Deo,verè & propriè erigantur.S.August.lib.8. de
ciuit.Dei cap.27.& lib.21.cap.10.& lib.20.contra Faustum
Manichæum cap.21.Leo magnus serm.7.de natiuitate Do-
mini, Appellatur etiam ædes sacra Oratorium: Habebant
† enim initio Christiani oratoria, quæ Græci εὐκτήρια
vocant. In quibus cum propter angustiam multitudo capi
non posset, ampliores Ecclesias in vniuersis vrbibus erexe-
runt.Euseb.lib.8.hist.Eccles. cap. 1.Niceph.lib.7.cap.2.gene
raliter oratoriū ex eius nomine vocatur:Aurelianus.S.Mar-
tialis discipulus in vita Martial.Martialis, inquit, altare in
honorem S.Stephani protomartyris consanguinei sui, con-
secrauit.Et paulò pòst:Constituit & supradictum aliud ora-
torium,ante sepulchrum suum,vt esset in honorem S. Petri
Apostolorum Principis.De oratorijs tum priuatis, tum pu-
blicis, & quo modo ab Ecclesijs secernantur plenè in can.
Vnicuique,& can. Clericos,& can.Si quis.de consecrat.dist.
1.Panorm.in c.fin.de censib.& in c. patentibus de priuileg.
Frid.consil.130.Deci.consil.148.Tandem † inter ædium sa-
crarum nomina reponi posset Tabernaculum, de cuius to-
pographia plene & luculenter Ioseph.lib.3.antiquit.cap.5.&
August.lib.2.quæst.super Exo. Tabernaculo vero templum
successit.August.lib.7.quæst.super Iudic.cap.16 Quare non
semel Tabernaculū pro tēplo Psal.131.Introibimus in Taber
naculū eius,adorabimꝰ in loco vbi stetērūt pedes eius:&Ie-
re.10.Tabernaculum meū vastatum est. Porro tabernaculū

peregrinantium,est quodam modo militantium.Inde † cõtubernales,quia simul habebant tabernacula.S. Augustenarrat.2.in Psal.26.& cõcio.3.& Psal.30.nec nõ in Psal.131.neque sedem & fundamentum habet,sed huc illúcque mutatur,& cum transmigrante migrat,auctore Hieron.14.& 83. Legimus Constantinum portatilem Ecclesiam sibi fieri curasse, quæ vbicunque locorum esset,& maxime in bello, circunferri posset,vt ne in solitudine quidem agens ædibus sacris careret.Histor.tripart.lib.1.cap.10.Socrat.lib.1.cap.14.Sozomen.lib.1.cap. 8.Niceph.libr.7.cap. 46. Addit Sozomenus: Romanas cohortes in proprio tabernaculo, sacerdotes atque diaconos eodem ordine & ministerio distributos habuisse.S.Herony.ad Lætam commemorat rutilium & flauũ Getarum exercitum,ecclesiarum circumferre tentoria consueuisse.Ideóque ait ille,forsitan contra ius,æqua pugnant acie,quia pari religione confidunt.

DE ÆDIVM SACRARVM EXTRVCTIONE.

CAP. II.

1 *Templorum religio quàm sit antiqua & retinenda ex Patrũ monumentis declaratur.*
2 *Templa Deo exstruenda.*
3 *Templis soli Deo dicatis,cur tribuantur sanctorum nomina. Ibidem de honore martyrum.*
4 *Templa varia diuersis orbis partibus magnificè exstructa/enumerantur.*
5 *Templa euertere peculiare semper fuit hæreticis.*
6 *Templorum & religiosorum locorum euersiones,cur aliquando à Deo permittantur.*
7 *Templa non ædificanda nisi præfixa cruce.*

ETs 1 Deus vbique sit,neque alicuius loci ambitu cultus eius circumscribi debeat,cum in omni loco pura s leuãtes manus exaudiat.Non enim locus, ait Basil. in exhortat. ad baptismum & pœnitentiam,sed affectus & intentio exigitur.Deum medio in mari Moyses exorauit,Iob.in sterquilinio,Ezechias in lectulo ad misericordiam prouocauit, Ieremias

remias in luto,Ionas in cete, Daniel in lacu placauit, Pueri in camino promeruere,Latro in cruce,Petrus atq; Paulus in carcere.Nihilominus sine maiestatis suæ imminutione,immo maxima nominis veneratione, in certis quibusdam locis,quæ templa dicuntur, præcipuo quodam cultu adoratur.Cùm & ipse iusserit,& sanctissimi homines id fieri,& sermone & exemplo docuerint.In lege voluit templum sibi ædificari.Laudatur Centurio,quòd Iudęis synagogam exstruxisset,Luc.cap.7.vbi Beda,& S.Augustlib.33. contra Faustũ cap.2.si ergo, ait Ambr.serm.39. commendatur à Domino qui ædificauit synagogam, quanto est commendatior qui ædificauit Ecclesiam?Ex hoc quippe,scilicet spiritu Dei, ait Augustin. lib.12.contra Faustum capit.36. credentibus constructa sunt domicilia pacis,Basilicę Christianarum congregationum,& nouellatæ vineæ, &c. Christus crebro templũ sua præsentia honorauit,grauiter ferens templum conuerti in speluncam latronum,vel negotiationis,illúdque appellat domum patris, & orationis, Matth. 21. Paulus, & Ioannes in templo frequenter orant,Actuum 1.3.& 21.Idque tam persuasum erat Christianæ fidei primarijs,vt vbique templa Deo exstrui curarent.Philo Iudæus libro de supplicum virtutibus,enarrans Ecclesiasticæ institutionis initia, & originem Apostolicæ & Euangelicæ traditionis, docet vetustiores illos Christianos,,in singulis agris σεμνεῖα,hoc est ędiculas sacras habuisse.Euseb.lib.2.hist.eccle.cap.16.Abdias Babylonycus in vita Simonis & Iudæ scriptum reliquit Christianos à Simone & Iuda conuersos, ecclesias Deo exstruxisse. Nicep.libr.2.capit.35.39.40.41.& 42. Philippum Bartholomæum,Thomam,Matthæum,& Andream vbique fidei fũdamentis iactis templa constituisse, scriptum reliquit. Anacl.epist.3.docet Ecclesiam à S.Marco Euangelista Petri Apostoli adhuc superstitis nomine Alexandriæ fuisse dicatã, can.Sacrosanct.dist.22.S.Chrysost.hom. 18.in Act. Apostol. graui & põderosa oratione, ad templa Christo exstruenda fideles hortatur & suadet. Nec non ho.1.aduersus Gentiles. Quòd Christus sit Deus,ex domibus diuitum Ecclesias fuisse Dño consecratas,velut ex domo Cornelij, & Philippi Euangelistæ testantur,eas Paulam vidisse commemorat.Hieron.in Epitaphio Paulæ epist.27.Idem Hieron. in commẽt. ad epistil.ad Gall.ait.S.Ioannem morti proximum,iussisse se ad Ecclesiam deferri, quam fabricatam fuisse in nomine S. Ioannis,Abdias Babyl. (si tamẽ Abdiæ est liber qui eius no-

mine circũfertur) li.5.hist.Apost.memorię mãdauit.Synodus Gangrensis can.5.Anathema decernit dicẽti templorum religionem vanam esse. Epiph.lib.1.hæres.69.Aug.lib.40. cõtat Faustum,& lib.de ciuit.Dei 22.laudibus efferunt eos,qui Ecclesias ædificant.Euseb.li.8.cap.1.scriptum reliquit,Christianos, cum in antiquis ædificiis non satis loci haberent, ampliores Ecclesias in vniuersis vrbibus, fundamentis earũ ad maiorem laxitatem dilatatis,erexisse: ac tandem eodẽm c.& seq.inter summa persecutionũ mala connumerat,quòd domos orationis & Ecclesiæ Dei viui ad solũ deductę sunt, atque ab ipsis subuersæ fundamentis.Galerius Maximianus Christianis ædes sacras,in quibus conuenire solebant, lege lata resarcire permisit.Euseb.lib.8.cap.19.& lib.9.cap. 1. Niceph.lib.7.cap.22.& 23.& 38.Porro templa Deo dicata, non minus ad Christum quàm ad Patrem pertinent, quod & Beda hom.in ca.2.Lucæ annotauit. S.Sophiæ templum Constantius Constantini filius exstruxerat.Socra.li.4.hist.tripar.cap.18.nominis causam Procopius enarrat. In honorem enim filij Dei,qui Patris est sapientia Luc. 11. exædificatum erat, quod cum conflagrasset, totúmque vt loquitur Procopius, in carbones redactum esset, multo magnificentius exstruxit Spiritui sancto. Salomonem † iussu Dei templum extruxisset apertissimè docent sacræ litteræ.Planè etsi soli Deo vere & propriè templa & altaria erigantur & dedicentur S. Aug. epist.49.quæst.3.& libr.8.de ciui. Dei. c. 27. Basilicas enim exstruere ad cultum pertinet, qui soli Deo debetur,S.August.in lib.contra 3.serm.Arianorum & li. 1.cap.11.contra Maximum:Nihilominus † Sanctorum nomina templis tribuuntur,& nominibus sanctorum Basilicæ ornantur, vel quia Deus illis in loci ministerio Sanctorum, illustria quædam prepotentiæ suæ opera præstitit, vel quia illi suo sanguine sparso & fuso,loca illa D E O sacrauerunt,vel denique quia diuinas sanctorũ virtutes ibidem ad D E I gloriam & honorẽ desiderant celebrare.Honoramus, ait Hier. epist.53.ad Riparium,reliquias martyrum,vt eum,cuius sunt martyres,adoremus. Honoramus seruos, vt honor seruorũ redũdet ad Dominum,qui ait: Qui vos suscipit,me suscipit. Mat.9.Item August.de eccl.dogmat.cap.73.Sanctorum corpora, & præcipue beatorum martyrum reliquias tanquam Christi membra sinceritissimè honoranda,& Basilicas eorum nominibus appellatas, velut loca sancta diuino cultui mãcipata affectu pijssimo & deuotione fidelissima adeundas credimus:

dimus:si quis contra hanc sententiam venerit,non Christianus,sed Eunomianus,& Vigilantianus creditur. S.Ambros. libr.1. epist.5.ad Felicem: Ortus,inquit, sermo de Basilicæ, quam condidit Apostolorum nomine, dedicatione, dedit huic sermoni viam Leo Papa serm.7.de natiuitate Domini: Christiani,priusquam ad beati Petri Basilicam,quæ vni Deo vero & viuo est dedicata,&c.S.August.lib. 8.de ciuit.Dei. c. 27.Non martyribus templa,sacerdotia,sacra,& sacrificia cõstituimus,quoniam nõ ipsi,sed Deus eorũ, nobis est Deus. Honoramus sane memorias eorum, tanquam Sanctorum hominum Dei,qui vsque ad mortem suorum corporum,pro veritate certarũt,vt innotesceret vera religio.Et infra:Quęcunque igitur adhibentur religiosorum obsequia in martytum locis,ornamenta sunt memoriarum,non sacrificia mortuorum tanquam deorum.Damasc.lib.4.orthod.fid.cap. 16. Docet templa nos Deo in sanctorum nomine exstruere. Sacratissimam † Virginem Mariam S.Iacobo in ciuitate Cæsaraugusta apparuisse,ibique primum templum Deiparæ ædificatum fuisse, quod vulgo Nuestra ſñora del Pilar Hispanicè appellatur. Beuterus,Vasæus in Chronic.rerum Hispanicarum,& alij complures memoriæ literisque mandarunt.Calixtus martyr 17. à Petro Pontifex,templum auctore Damaso in vita Pontif. S. Virginis Transtyberinũ nomine exædificauit,eodem loco,quo nascente Christo taberna meritoria,oleum per totam diem fluxit.Cuius miraculi meminerunt Oros.lib.6.c.18.& 20.Paulus Diacon. & alij complures. Templum ab Argonautis illis vetustissimis exstructum,Mariæ sacrandum esse,Apollinis oraculum prædixerat.Cuius oraculi testes sunt Cedrenus,dum de Cyro agit, & Procopius martyr apud Simeonem Metaphrastem. Pulcheria virgo & Augusta tria templa in honorem S.Virginis exstruxit,Nicephor.lib.14.cap.2. Inter ea verò præstabat in Blacherna, vel in Blachernis exædificatum, cuius & Glicas parte 4.annalium meminit,hoc à Iustiniano conditum perperam scripsit Procop.lib.1.de ædific.Iustin.Pomponius Lętus illud Theodosio ascribit.Præstantissimum Deiparę templũ à Iustiniano Imper.cõditũ,Zonaras li.3.annal.memoriæ prodidit.Hoc verò,auctore Procop.li.1.de ædific.Iustin.pluribus ædes sacras magnitudine,& pulchritudine vincit.Plures alias Iustinian⁹ Ecclesias ait Procop.Deiparę ędificauit vbiq; Romano sub Imperio,tã profectò magnificasac grãdes, & nõ dicenda pecuniarum mole paratas,vt si quis vnam earum

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum dumtaxat videat, credat hoc solum opus ab eo fuisse absolutum, ac circa illud toto imperij sui tẽpore fuisse versatum. De Lauretana æde S. Mariæ sacra, vbi Mariæ cubiculum asseruatur, & de miraculis, quæ ibidem quotidie Deus operatur, complura Blondus Mantuanus, & Canisius lib. 5. cap 25. de Sancta Maria Deipara Virgine. Ioanne Apostolo adhuc superstite, in eius nomine ædificatum basilicam fuisse testatur Abdias de vita Ioannis. Constantinus, vt legimus, lib. 2. histor. Tripart. cap. 8. & apud Socratem lib. 1. cap. 12. duo templa Bizantij construxit, alterum appellans Irenis, siue pacis: alterum Apostolorum. Anacletus presbyter, & postea Papa 3. à Petro basilicam in monte Vaticano, paruæ Ecclesiæ forma, sub ipsa beati Petri morte, in eius honorem, Damaso authore, ædificauit. Hanc vetustissimam S. Petri memoriam, vt eam Damasus vocat, destruxisse fertur Heliogabalus, quem Lampridius sepulchra Vaticana, quo liberius elephantorum quatuor quadrigas agitaret, vastasse scripsit. Hanc Vaticanam Ecclesiam Constantinus posteà restituit, & amplificauit. Hanc Demetrius Archiep. Bulgariæ lib. 3. iuris Orient. inclytum, & summum Romæ obtinere locum affirmat, Græcosque in eam ingredientes tam Ecclesiastici ordinis, quam laicos, vota facere Deo & Sanctis, qui in ea coluntur, debitam venerationem & honorem exhibere. Idem Constantinus, Damaso teste in vita B. Syluestri, templum S. Pauli, vita Ostiensi construi iussit. Harum Petri & Pauli basilicarum meminit S. Chrysost. homil. aduersus Gentes, Quòd Christus est Deus, his verbis: Romæ, quæ inter alias vrbes maxima regia est, omnibus posthabitis, ad sepulchra piscatoris, & pellionis, siue coriarij, currunt Reges plures. Alias & ferè innumeras Constantinus ædificauit, Socrat. lib. 1. cap. 25. & 14. Damas. Niceph. & alij. Cæterum Catholicorum semper fuit proprium atque præcipuũ templa exstruere & exornare: quod vbique per orbem ædificatæ Ecclesiæ palam testantur: Ita econtrà hæreticis peculiare atque hæreditarium fuit templa diruere & exinanire. Hoc præcipuum fuit Arrianis, Greg. Nazianz. oratione habita in præsentia 150. Episcoporum, Victor. lib. 1. de persecut. VVãd. Athan. in Epist. ad Catholicos, Donatistas, Oprat. libr. 6. & Augustin. Epist. 50. Eustachianis, Synod. Gangren. epist. ad Episcopos Armen. Albigensibus, Bernardus à Luxemburgo. Petrobrusianis, Auctor vitæ Bernard. lib. 2. cap. 5. Messalianis, Damas. hæres. 80. Thaboritis. Ioan. Bunderus in com-

7 pendio,

pendio, Æneas Syluius lib. 4. de origine Bohemorum. Hoc præcipuum est nostro infelici seculo Caluinistis & Huguenotis, quorum singulare studium est, Ecclesias, & alia loca sacra vastare & euertere. At templorum direptiones & euersiones, Deus grauiter & acerrimè vindicasse variis in locis legimus. Cur † vero Deus Ecclesiarum vastationes toleret, 6
neque illico direptores vlciscatur, stupescit, atque conqueritur Dauid Psalm. 73. Tædebat Eliam vitæ suæ, quòd aras Dei dirutas videbat. 3. Reg. cap. 19. Itaque diuinis templis sæpe Deus non parcit propter populi peccata. Antequam Philistijm arcam Dei eriperent è manibus Israëlitarum, scriptura commemorat peccata filiorum Heli, & indulgẽtiam Heli erga filios. lib. 1. Reg. cap. 2. & 4. Cum permisisset Deus ædificari templum à Salomone, sicut pollicitus fuerat Dauidi, illúdque Salomon perfecisset, dixit Dominus Salomoni 3. Reg. 9. Sanctificaui domum istam, quam ædificasti, vt ponerem ibi nomen meum in æternum, hoc est, vocando ædem istam, ædem meam, vel de nomine meo, coniiciámque cunctis diebus oculos meos in eam, modo legitima mea & iudicia mea seruaueris: Si autem vos & filij vestri, auersione auersi fueritis, non sequentes me, nec custodientes mandata mea, templum, quod sanctificaui nomini meo, abiiciam à conspectu meo. Ecce templi contemptio peccatis populi adscribitur. Rursus cum pseudoprophetæ Iudæis suasissent, nũquam futurum vt Dominus fineret vrbem venire in potestatem Chaldæorum propter templum, iubet Dominus Ieremiæ cap. 7. monere populum ne templo sanctissimo & magnificentissimo fidat, etsi sæpe dixerit: Templum Domini, templum Domini. Nisi enim resipuerit populus, neque templo, neque vrbi, propter templum parcet Dominus. Amplius 2. Mach. 5. templi despicientia, diserte peccatis habitantium ciuitatem tribuitur. Interdum Deus templis non parcit, vt metum terræ incutiat. Elias Cretẽsis ad orat. 1. Greg. Nazian. apologet. Cæterum † obseruandum 7
est diligenter, vetitum Ecclesias exstrui, nisi prius Episcopus orationem ibi fecerit, & venerabilem fixerit crucem. Iustin. Nouel. 5. §. 1. 67. §. 1. 123. §. reliquum. Concil. Aurelianen. can. Nemo, de consecrat. dist. 1. Metaphrastes 13. Septẽb. de reliquiis Cornelij Centurionis agens, ait: Cornelium Siluano Troadis Episcopo suas prodidisse reliquias, eique iussisse Ecclesiam eo loci ædificari, Siluanúmque eo profectum, cum precatus esset, crucem fixisse: Ecce mos figendi

crucem

crucem in Ecclesiis exstruendis Apostolorum sæculo. De quo plura infra c.de Ecclesiarum dedicatione.1.

AD ÆDIVM SACRARVM FORMAM.

CAPVT III.

1 *Templorum forma oblonga, & in modum nauis.*
2 *Ecclesia cur aliquando nauis, & nonnunquam insula nuncupetur.*
3 *Templorum ad Orientem exstructio ab Apostolis manauit.*
4 *Orientem cur spectent Christiani, dum orant publicè, cũ alioqui Deus vbique sit.*
5 *Crucifixi imago in templis cur spectet ad occasum.*
6 *Occasum inter orandum spectare, in veteri lege in more positum.*

1 SANCTOS Apostolos,† qui nutu Spiritus sancti Ecclesiastica ordine disponebant, constituisse, Ecclesiam oblongam construi in modum nauis, versus Orientem auctor est Clemens lib.2.constit. Apostol. cap. 507. oblongas esse debere ecclesias atque amplissimas innuit S.Bernar. in apologet. suo ad Abbat. Cluniacensem præter monachorum
2 ecclesias. Dum vero in modum † nauis iubentur exstrui ecclesiæ, monemur nos in mundo versari tanquam in mari, quod ventorum vi agitari atque turbari solet, nec aliter quàm in naui Ecclesiæ, tutò traiici potest. Ea verò in altum seculi ita natat, ait Ambr.serm.11.de mirabilibus, vt pereũte mundo, omnes quos suscipit, seruet illæsos. Ecclesiã nauem appellant S.Clemens epist. 1. ad Iacob. fratrem Domini, & Anaclet. epist. 1. de oppressione Episcoporum. Quod variis rationibus fulciri potest, quarum nonnullas recenset Turrecrem. lib.1.de eccles. cap.33. Itaque in hodiernum vsque diẽ, Ecclesia nauis dicitur, vt ipsum nomẽ sit adstipulatio Apostolicæ constitutionis de exstruendis ecclesiis instar nauis, ad orandum. In summo vero exstat altare quasi puppis in naui. Ecclesiæ quoque Insulæ appellantur, quod auctore S. Cyrillo in comment. Isai. cap. 24. dum enarrat locum illum: In insulis maris gloriam Domini Dei Israël. & Hieron. li. 13. in Isaïam, cap. 49. In mũdo velut in mari positæ, turbas eius, & persecutorum rabiem sustinẽt. At fundatæ super petram,

nulla

nulla turbinum mole quatiuntur. Insulæ etiam nuncupãtur, quia ecclesiæ ab omnibus ædibus, atque etiam ædiculis distinctæ & separatæ esse debent: vel, vt Græcè loquar, ὀικίαις περιφόδοις, nullis aliis parietibus continuæ, veluti insulæ quædam in mari. Fuit item traditum ab Apostolis, eodem Clem. auctore, ædes sacras constitui versus orientem. A quibus item precandi ad Orientem, † traditionem acceptam 3
testantur Iustin. martyr, Athanas. Basil. Aug. Damas. & alij complures, qui huius traditionis causas explicãt. † In primis 4
Iustin. ad Orthodoxos respond. ad quæst. 118. ait ideò Christianos omnes precum tempore spectare ad Orientem, quia ortus, tanquam mundi pars honoratior, adorationi Dei destinatus est, additque in fine: Ecclesiã à sanctis Apostolis orandi morem & locum accepisse. Tertull. ad Valentinian. c.3. annotat figuram Spiritus Sancti Orientem Christi figuram, & Apologet. ca.16. Inde suspicio est, quòd innotuerit mos ad Orientis regionem precari. Origenes homi. 5. in Numer. ait, in ecclesiasticis obseruationibus esse nonnulla, quæ omnibus quidem facere necesse est, nec tamen eorũ ratio omnibus pater. Nam quòd, verbi gratia, genua flectamus orantes, & quòd ex omnibus cæli plagis ad solã Orientis partem conuersi, orationem fundamus, ex S.Greg. Nisse. in lib. de orat. enarrans verba illa Orationis Dominicæ, Matth.6. Dimitte nobis debita nostra ait: Nos ad Orientem conuertimus, non quòd illic duntaxat Deus videatur. Qui enim vbique est, in nulla parte peculiariter, ac separatim comprehenditur: nam ex æquo continet res vniuersas: sed quòd in Orientalibus partibus, prima nobis patria sit. Dico autem de prima ea, quã in paradiso habuimus, habitatione, ex qua eiecti sumus. Plãtauit enim Deus paradisum in Edẽ in partibus Orientalibus. Cùm igitur ad orientales partes respicimus, recordamur, quemadmodũ ex lucidis & orientalibus locis eiecti sumus. S.Athan. de plurimis & necessariis quæstionib. q.14. quærit: Cur Christiani adorent ad mundi plagam orientalem, Iudæi verò versus Austrum: tandem respondet, ideò fideles adorare ad Orientem, quia Spiritus Sãctus per Dauidẽ prophetam præcepit Psal.131. Adoremus ad locũ vbi steterunt pedes Domini. Quòd si Iudæus obiiciat, vbi steterè pedes Domini? Zacharias Propheta ca.14. docet, cùm inquit: In Oriente pedes Domini stabunt in mõte Oliuarum, è regione Ierusalem, & paulò pòst: Nõ ideò adoramus ad Orientem, q̃ in ea parte mundi Deus aliquo modo

circum

circumscriptus habitet, sed quia Deus lux est vera, dicitúrque eam ob causam, ad creatum lumen istud conuersi, non illud quod creatum est lumen, sed eius luminis Creatorem adoramus. Et ad finem responsionis: Audiant verò fideles, & discant, quòd sancti Apostoli Christianorum Ecclesias ideò iusserunt Orientem versus suas fundere preces, vt ad paradisum, vnde ecciderámus respicientes, suppliciter à Deo petamus, & à nostro Domino, vt in antiquam nos patriam & locum, vnde ecciderimus, restituere velit. Hanc ob causam ait Basi. de Spiritu sancto cap. 27. Omnes spectamus Orientem cum precamur, pauci tamen nouimus quòd id facientes, antiquam requirimus patriam, videlicet paradisum, quem construit Deus in Eden ad Orientem. Epiphan. lib. 1. tom. 1. cap. 19. detestatur Elxæi impostoris insaniam, qui inter cætera prohibebat orare ad orientem. Item August. li. 2. de sermone Domini in monte cap. 19. Cum ad orationem stamus, ad orientem conuertimur, vnde cælum surgit, non tanquam ibi sit Deus, & quasi cæteras mundi partes deseruerit, qui vbique præsens est, non locorum spatiis, sed maiestate potentiæ: sed vt moneatur animus ad naturam excellentiorem se conuertere, id est, ad Dominum, cum ipsum corpus eius, quod est terrenum, ad corpus excellentius, id est, ad corpus cæleste conuertitur. Has omnes huiusce apostolicæ traditionis causas, pluribus verbis enarrant S. Germanus in theoria rerum Ecclesiast. S. Thom. 22. quæst. 84. art. 3. & Damas. lib. 4. orthod. fid. cap. 13. vbi addit aliam, quæ studiosè obseruanda est, Christum scilicet cum in cruce penderet, ad occasum prospexisset, quod & Cassiod. ad Psal. 67. probat, eoque nomine ait Damas. ita adoramus vt eum obtucamur. Vnde nonnulli coniiciunt in Ecclesiis Christi
5 crucifixi imaginem, † occidentem respicere, vt cũ primum in ædes sacras accedimus, oculis nostris oppositam Crucifixi effigiem, proni, facie ad ipsam conuersa, Christum orientem versus adoremus. His addendus Latinus Pacatus in panegyrico. Diuinis rebus operantes, ait Pacatus, in eam cæli plagam conuertimus, à qua lucis exordium est. Verum hãc Apostolicam traditionem interpretor de publicis precibus, hoc est vt templa ædificentur fronte versus Orientem. S. Paulinus epist. 12. ad Seuerum: Prospectus vero Basilicæ non vt vsitatior mos est, Orientem spectat. Ideóq; vsque in hodiernum diem, vsu & consuetudine receptum est, vt altare primum, quòd vulgo altare maius appellatur, versus Orientem,

tem, si commodè fieri potest, exstruatur, sitque collocatum quasi in puppi nauis Ecclesiæ. Qui rem priuatim orãtes alio se conuertunt, culpa carent. Hosius lib. 4. de tradit. Porro prophanos veteres ad orientem templa exstruere solitos, Lucianus prodidit, à Pythagoreis obseruatum fuit exortum ab adorantibus spectandum. Quare Vitruuius lib. 4. cap. 5. de sacrarum ædium positione, ædis signum Occidentem spectare iubet, quo templum introeuntes, & ad altare accedentes spectent orientem. † In veteri lege tabernaculum habebat sancta sanctorum ad Occidẽtem, vt versus Occidentem 6
adorarẽt: vnde Ezechielis cap. 8. inuehitur Dominus in eos, qui habebant dorsa contra templum Domini, & facies ad Orientem. Quod in veteri lege institutum fuerat, vt S. Tho. docet 1. 2. quæst. 3. art. 3. versic. ad quintum: tum ad arcendam idololatriam, quia Gentes Solem Orientem adorabant. Vnde Anastas. Niçænus, quæst. 18. in Scripturam: Conuersum, inquit, erat templum Salomonis non ad Orientem, ne precantes adorarent solem orientem, sed solis Dominum: Tum quia tabernaculum ordinabatur ad significandum mortem Christi, quæ per occasum indicatur. Vnde Psal. 67. Qui adscendit super occasum, Dominus nomen illi.

DE ÆDIVM SACRARVM ORNATV.

CAPVT IIII.

1 *Templorum ornatum in Ecclesia semper receptum fuisse Patrum testimonijs probatur.*
2 *Templorum ornatum Hæretici indoctè & impiè reiiciunt.*
3 *Hieronymi, & aliorum quorundam Patrum loca aliquot de templorum ornatu explicantur.*
4 *Eleemosyna, si vrget necessitas, templorum ornatui præferenda est.*
5 *Picturis ornanda esse templa, confirmant Patres.*
6 *Imaginibus ornantur templa.*

HOc loco prætereo, quæ de ornatu admirabili veteris 1
tabernaculi, & templi exarata sunt, Exod. 25. 37. & 40. Leuit. 8. Num. 7. 3. Reg. 7. Esd. 1. cap. 1. & ad Hebr. 9. & quæ in noua lege leguntur de magnifica Christi Domini sepul-

tura,& insigni piarum mulierum in Christi corpore perungendo pietate. Felix 4. epist.ad omnes Episcopos:Si Iudæi, qui vmbræ legis deseruiebant, hæc faciebant:quibus Verbi patefacta est & gratia & veritas per Iesum Christum data est. Templa Domino ædificare, & prout melius possumus ornare, eáque diuinis precibus.S.Cyril.catech.24. Nam illi quidem milites, propter argentum prodiderunt veritatem: isti autem nunc sunt Reges, pietatis ergò,argento induentes, & auro sanctam hanc Ecclesiam, in qua nunc sumus, exstruxerunt, & argenteis monimentis splendidam effecerunt. Ornare Dei templum decore congruo maximè sacerdoti conuenit,vt etiam hoc cultu aula Domini resplendeat. Ambr.lib.1.offic.cap.21.can.pulchra,dist.86.Laudat Gorgoniam Gregor. Nazian.orat.11.in laudem ipsius, quòd sumptuosis donariis templa exornabat. Laudat Hier. Nepotianum epist.3.ad Heliodorum, quòd esset solicitus, si niteret altare,si parietes templi absque fuligine, si pauimenta tersa, deinde quod Basilicas & martyrum conciliabula, diuersis floribus & arborum comis, vitiúmque pampinis adumbrabat.Idem Hiero.epistol.2. ad Nepotianum:Multi ædificant parietes & columnas Ecclesiæ, substruunt marmora, nitent auro laquearia, gemmis altare distinguitur.Theodor.libr.8. de Græcorum affect.curat.Martyrum,ait, templa conspicua cernuntur, magnitudinéque præstantia, omni præterea ornatus genere variata,splendoremq; quodammodò pulchritudinis suæ larè fundentis.Leo Magnus serm.3.de Quadrages.testatur,suo seculo Christianos solitos fuisse propensiore & ampliore cultu, orationis domum, diebus festis adornare. Aurelianus in vita S. Martialis prodidit S.Martialem, altare in honorem S.Stephani consecrasse, ipsúmque altare clauis affixisse aureis, ac coronas sex aureas posuisse in circuitu, cum totidem lampadibus aureis. Ecclesiarum, Maxentij tempore, in Africa fuisse quamplurima ornamenta ex auro & argento, Optatus lib.1.ad Parmeni.dum de Felice agit,commemorat.Idem Optat.libro 3.laudat Constantem Imperatorem, qui cùm in Africam mitteret eleemosynas pauperibus,misérit domibus D E I ornamenta.† Quòd verò hæretici obiiciunt eundem Hieronym. epistol. 8. ad Demetriadem: Alij, inquit, ædificent Ecclesias, vestiant parietes marmorum crustis,columnarum moles aduehant, earúmque deaurent capita,pretiosum ornatum non sententia,ebore argentóque valuas, & gemmis aurata distinguant

altaria

altaria,non reprehendo,non abnuo, vnusquisq; in suo sensu abundet, meliusq; est hoc facere, quàm repositis incubare. Sed tibi aliud propositum est, Christum vestire in pauperibus, visitare in languentibus, pascere in esurientibus, &c.& epist.12.ad Gaudent.Auro parietes,auro laquearia,auro fulgent capita columnarum, & nudus atq; esuriens ante foras nostras Christus in paupere moritur.Item in Hiere.c.7.Præcepit autem & tũc populo Iudæorum,& hodie nobis,qui videmur in Ecclesia constituti,ne fiduciam habeamus in ædificiorum splendore,aureatisq; laquearibus, & vestitis parietibus marmorũ cruſtris,& dicamus, Templũ Domini.Illud enim templum Domini est, in quo habitat vera fides,sancta conuersatio, omniumq; virtutum chorus. Obseruandum † est,Hieron.his locis minimè improbare templorum ornatum.Disertè enim profitetur epist.ad Demetriadem,se non improbare,neque abnuere.Verùm eos arguit, qui absq; fide & operibus in solis ædificiis confidunt, & pauperum Christi curam negligunt.Nam etsi honor,quem Deo debemus,præferri debeat omnibus etiam misericordię operibus. Quod & Theophilact. notat in Matth. 26, enarrans locum illum : Potuit enim vnguentum istud venundari trecentis denariis & dari pauperibus:Vbi tamen premit necessitas, securius est, ea quæ ad ornandam ecclesiam parantur, in pauperum vsus insumere. Nam etiam donata ob eam causam, licet distrahere plene & luculenter.Ambr.lib.2.Offic.c.28.& Augustſermo.32.ad fratres in eremo.Atque ita interpretandus est Chrysost.homil.81.in cap.26.Matth.ibi : Ita & tu, si præparasse quosdam vasa videris sacra, aut ornatum quemdam alium,circa parietes Ecclesiarum, & pauimenta consecisse,noli reprehendere, aut venundari iubere, quod factum est,ne animũ eius,qui fecit, perturbes.Sin † verò antequam fecerit,te consuluerit,pauperibus offerre iubeto : & homili. 60.ad popul.Antiochen.Nec enim aureis animabus. Et hæc dico non prohibens huiusmodi oblationes fieri,suadens autem cũ his & ante has eleemosynã exhiberi. Et paulò pòst: Quęnam vtilitas est,cum ipsi mensa sit aureis calicibus plena, ipse vero fame dispereat: Hæc enim & quæ sequuntur, indicant superiora intelligenda, vbi viget necessitas,quemadmodum & illud Ambr.Aurum sacramenta non quærunt, cano.Aurũ,12.q.2.Alex.de Ales.4.par.Gabriel Biel super can. missæ,lect.13.Quod verò Isid.Peluſiota epist.174.ait: Templa plusquam par sit, exornata esse, his verbis non prohibet

templo

templorum ornatum, sed vitæ splendorem prætert. His addendus est S. Hieron. in cap. 8. Zachar. Hæc, inquit, persecutionis tempore in Ecclesijs Christi expleta conspeximus, quando in tantam rabiem persequutorum feritas excitata est, vt etiam conciliabula nostra destruerent. Et paulò pòst: Quis eo tempore crederet rursum Ecclesias construendas ab his ipsis, qui ante destruxerant? Non quòd ijdem homines fuerint, sed quòd eadem Regalis potestas, quæ prius sedebat in insidiis cum diuitibus, & quasi ex Senatusconsulto Christi nomen conabatur extinguere, nunc expensis Reipublicæ Ecclesiarum basilicas exstruat, & exaltet summa fastigia, vt non solum laquearia & tecta fulgentia auro decoret, sed parietes diuersi marmoris vestiat crustis, &c. Theod. libro 3. capit. 12. scriptum reliquit Imperatorem Constantium complura vasa pretiosa ad ornatum Ecclesiæ Antiochenæ donasse, quæ impius Iuliani quæstor rapiens, & in fiscum redigens, insultans exclamauit: En quibus vasis ministratur filio Mariæ. Ornantur etiam templa Sanctorum reliquiis, August. serm. 256. de tempore, qui est quintus in anniuersario dedicationis. Adhuc amplius agendæ sunt gratiæ Deo nostro. Hanc enim Ecclesiam, quam fecit nomini suo construi, fecit etiam Sanctorum martyrum reliquijs amplius honorari. De quo plenius infrà in capit. de ædium sacrarum dedicatione. Ornantur † item templa picturis, S. Gregor. Nissen. orat. de laudib. sancti & magni Theodori, ornatum templi S. Theodori describit his verbis: Dum ædem, vt templum Dei magnitudine structuræ, & adiecti ornatus decore, splendidè elaboratum intuetur, vbi & faber in animalium figuram lignum formauit, & latomus ad argenti læuitatem crustas lapideas expoliuit, induxit etiam pictor flores artis in imagine depictos fortia facta martyris repugnantias, cruciatus. Et paulò pòst: Omnia nobis tanquam in libro quodam, qui linguarum interpretationes contineat, coloribus artificiosè depingens certamina, atque labores martyris nobis expressit, ac tanquam amœnum pratum & floridum, templum exornauit. Paulinus Nolanus Episcop. Natal. 10. de ornatu Ecclesiæ S. Felicis:

Et paribus variæ & speciosæ cultibus exstant
Marmore picturæ laquearibus atque columnis, &c.

Gregor. lib. 9. epist. 9. In locis, inquit, venerabilibus Sanctorum de pingi historias non sine ratione vetustas admisit. Quibus verbis aperte Gregor. indicat iam tunc consuetum venerabiles Ecclesias Sanctorum nomine exstructas, picturis ornare. Ornantur † & templa imaginibus: Templi nulla ratio, quòd non ornatur imagine, Synodus 2. Nicæna Act. 1. ex Isidoro Peluſiota. S. Gregor. Nazian. epist. 49. ad Olimpium: Sed post imperium tuum, in feratum lustrum conuertatur templum illud, quòd exstruximus, omnéque nostrum in exornando studium. Neque enim si statuæ deiciantur, hoc graue & acerbum est, etiam si alioqui acerbum. Ecce Gregorij sæculo templa imaginibus & statuis exornata. De quo plura sequenti capite.

DE VSV ET VENERATIONE IMAGINVM.

CAPVT V.

1 *Imaginis Christi antiquissimus vsus: & plures, quæ in variis orbis partibus, vel olim fuerunt, vel nunc etiam exstant, enumerantur imagines.*
2 *Imago Dei Patris, vel etiam Spiritus sancti an depingi debeat.*
3 *Imagines Deiparæ Virginis variæ, & miracula ad eas edita.*
4 *Imagines Apostolorum & aliorum Sanctorum magno in vsu.*
5 *Imaginibus Sanctorum cur appingantur coronæ, & radij: Angelis vero alæ.*
6 *Imaginum vsus magnam habet in Ecclesia vtilitatem, & quæ tandem institutionis causæ.*
7 *Imaginum vsus & veneratio à quibus concilijs approbetur.*
8 *Imaginum veneratio miraculis confirmatur.*
9 *Hæreticorum nostri temporis contra imagines argumenta proponuntur & refutantur.*
10 *Idoli nomen non potest competere imaginibus Christianorum. Ac proinde idolorum prohibitio ad imagines Christi non pertinet.*
11 *Sculptile quid significet, & an omne sculptile sit prohibitum.*
12 *Carolini libri, qui sub Caroli magni nomine circumferuntur, supposititij sunt, & ab hæreticis editi.*
13 *Iconomachiæ auctores omnes sceleratissimi.*

DE imaginum vsu ac veneratione tractatio adeo latè patet, vt difficilius sit exitum quàm principium inuenire. Ego, quæ illustriora sunt, breui persequar. Vsus imaginũ Christi, S. Mariæ, ac sanctorum antiquissimus est. Quatuor imagines Christi, eo adhuc superstite factas fuisse grauissimi auctores prodiderunt. Prima est, quam Christus ipse Abagaro Regi Edessenorum, qui conspectum eius magnopere desiderabat, misit: cuius rei testes locupletissimi exstãt, Procopius, cuius meminit Euagrius lib. 4. hist. cap. 26. Synodus 7. Act. 5. quæ & Euagrium laudat, & Leonis verba addidit: Ego indignus vester famulus, cum descendissem, cum regiis apocrysiarijs in Syriam, Edessam petiui, & venerandam imaginem non factam hominum manu adorari & honorari à populo vidi, hanc ad Abagarũ missæ imaginis traditionem Adrianus Papa I. ad Carolum Magnum ca. 18. & Damas. lib. 4. orthod. fid. cap. 17. & orat. 1. de imaginibus confirmant. Eandem pluribus verbis commemorat Constant. Porphyrogenitus, oratione quam habuit coram Imperatoribus & clero, ac populo, quę apud Metaphrastẽ exarata legitur sub 16. Aug. Huius imaginis ac translationis illius ex Edessa ad vrbem Constantinopolim meminerunt Zonaras in Romano Lecapeno, & in Nicephor. Phoa. Niceph. item Callistus lib. 2. cap. 7. & S. Tho. ad tertium sent. dist. 9. q. 1. ar. 2. Horum nonnulli annales Edessæ illius sęculi laudant. Prętereo Polydorum, Virg. & alios recentiores, quibus non eadem fides, quæ & veteribus, tribui solet. Altera Christi imago sudario Veronicæ impressa fuit: Cum enim Christus ad crucifigẽdum duceretur, Veronica, quæ Christum sequebatur, faciei sudarium admouit, in quo Christi effigiem expressam retulit. Huius rei auctores sunt Methodius Tyriorum Episcopus, Constantinus Porphyrogenitus, orat. de Christi imagine non manu facta, apud Lypomanum to. 6. Marianus Scotus, Philippus Bergomas, & alij nonnulli, qui & miracula quędam referunt. Memoratur & alia Christi imago, siue statua, quam mulier à profluuio sanguinis, liberata, erexerat, de qua Euseb. lib. 7. cap. 14. his verbis: Mulierem, inquit, sanguinis profluuio afflictatam, quam sanctorũ Euãgeliorum testimonio, à Saluatore nostro, morbi remedium inuenisse cognouimus, ex ciuitate Cæsarea Philippi oriundam, illiúsque domum ibi ostendi, & admirabilia quędam Saluatoris in eã beneficia, monumẽta, & quasi trophęa ad hoc tempus durare memorant. Pro foribus enim domus illius,

illius, æneam mulieris effigiem genibus flexis, & manibus instar supplicantis, in anteriorem partem extensis, super editum lapidem collocatam. Huic è regione, viri erectam imaginem ex eadem materia confiatam, vestitu ad talos demisso decenter ornatam, & manum mulieri porrigentem, ad cuius pedes in ipsa basi peregrinam quandam, & inusitatã herbæ speciem enasci, quam quidem vbi ad ænei vestitus fimbriam excreuerit, morbis cuiusq; generis, medicandi vim & facultatem habere. Hanc statuam, effigiem Iesu exprimere dicunt, quam ad nostram vsque ætatem manentẽ, ipsi ad eam ciuitatem profecti, oculis cernebamus. Eandem historiam percẽsent Sozom. lib. 8. cap. 20. Cassiodor. lib. 6. tri part. cap. 41. adduntque Iulianum apostatam, statuam illam eripuisse, suamque eodem loco collocasse. Huius etiam imaginis, seu statuæ meminerunt Theophilact. in comment. in cap. 9. Matth. S. Epiphan. Sard nen. in 7. Synodo. Nicepho. li. 6. ca. 15. & alij plures. Erat & altera Christi imago, quam Nicodemus Gamalieli dono dederat, quæ cum Berithi, post multa sęcula peruenisset ad Iudęos, eã Iudæi in eorũ Synagoga sputis fœdarunt, arũdine percusserũt, crucifixerunt, lãcea latus perforauerunt. Vnde sanguis & aqua cœpit decurrere. Quod plutibus persequitur Athanas. in libello de passione imaginis Domini, qui tum cœpisse ecclesias exstrui & conserari in honorem Saluatoris affirmat. Tolosæ exstat Basilica suburbana ab hinc multis annis Sãcti Saluatoris nomine ædificata. Festum vero feria 5. post festũ Paschæ annis singulis celebramus. Porro eadem historia in Synodo 7. iisdem ferè verbis. Act. 4. exaratur. Exstat & alia Christi Saluatoris imago Romę in sacello siue oratorio S. Laurentij, quod sãcta Sanctorum dicitur, de qua Anastasius Bibliothecarius mentionem facit, in vita Stephani Papæ II. qui ad Pontificatum electus est anno Domini 752. his verbis: Cum Aristulphus Longobardorum Rex Romanos acerrimè vexaret, Stephanus Papa conuocato clero populóque Romano, cum multa humilitate processit in litania, cum sacratissima imagine S. Saluatoris Domini nostri Iesu Christi, quę Græcè ἀχειροποίητος, idest nõ manu hominis facta, dicitur, simulq; cũ ea alia diuersa mysteria, propriis humeris suppositis, nudis pedib⁹, cũ alijs sacerdotib. portauit: pergẽsq; ad Ecclesiã S. Dei genitricis Marię, quę ad p̃sepe dicit̃, posito in omniũ capitib. cinere. Hęc de Christi imaginib. De † imagine Dei Patris in dubiũ reuocari solet, Sctiptũ est. n. Deut. 4. Nõ vidistis aliquam

similitudinem. Et plerique existimarunt non decere Dei Patris effigiē vel imaginem pingere. S. Augustin. de fide & Symbolo cap. 7. Credimus, inquit, & quòd sedet ad dexterā Dei Patris. Non ideo tamen quasi humana forma circumscriptū esse Deum patrem arbitrandum est, vt de illo cogitantibus, dextrum aut sinistrum latus animo occurrat. Et paulò pòst: Tale enim simulachrum Deo nefas Christiano in templo collocare. Damasc. item lib. 4. orthod. fid. cap. 17. Adhæc, inquit, quisnam est, qui inuisibilis & corpore vacantis, ac circumscriptionis, & figuræ expertis Dei simulachrum effingere queat? Extremæ itaque dementię atque impietatis fuerit, diuinum numen fingere, ac figurare. Atque hinc est, quòd in vetere Testamento, minimè tritus, ac peruulgatus imaginū vsus erat. Posteaquam autem Deus ob viscera misericordię suæ salutisque nostræ causa homo vere factus est, &c. Hanc sententiam probarunt Demetrius, in secunda Nicæna Sinodo Act. 5. Nicetas libro de imaginibus. Durand. ad tertium sentenr. distin. 9. quæst. 2. Deus enim Spiritus purus est, neque potest aliqua figura, vel imagine exprimi. Quòd autem citati Patrum loci intelligi debeant de immediata similitudine naturę diuinæ, vide Concilium Tridentinum, sessione vigesimaquinta, vbi ait: Quòd si aliquando historias & narrationes sacræ Scripturæ, cum indoctæ plebi expediet, expri mi & figurari cōtigerit, doceatur populus non propterea diuinitatem figurari, quasi corporis oculis conspici, vel coloribus, & figuris exprimi possit. Miserabilis, ait Augustin. lib. 3. de doctrina Christiana, capit. 5. animæ nostræ seruitus est, signa pro rebus accipere, & super creaturam corpoream, oculum mentis ad hauriendum lumen leuare non posse, &c. Quòd vero pertinet ad Spiritum sanctum, Patres Synod. Cōstantinopol. Act. 2. & Nicen. Synod. 2. Act. 5. picturas Spiritus sancti in columbæ specie nō improbarunt: Xenaiamque hæreticum, qui tales picturas irridebat, nec non Seuerū hæreticum, qui aureas, & argenteas columbas in figura Spiritus sancti, supra diuinos fontes suspensas abstulerat, damnarunt. Spiritum sanctum supra Christum baptizatum, in specie columbæ descendisse legimus, Luc. capit. 3. idque variis causis, quas luculēter enarrat S. Th. tertia parte, quæst. 39. artic. 6. Rursus articulo septimo, differit an columba illa, in qua apparuit Spiritus sanctus, fuerit verum animal. Cui addendus est Bonauentura ad librum primum Sentent. distinctione decimanona. Cęterùm de columbis Eucharisti-

cis infrà Capitulo de arcula siue ciborio. Hoc loco cauendum est à Nicephoro Callisto, qui lib. 18. capit. 53. nedum imagines Patris, sed & spiritus sancti improbat. Sanctæ Mariæ varias imagines, Sanctum † Lucam manibus suis ad viuum pinxisse Metaphrastes, in vita sancti Lucæ: Theodor. in Collectaneis libri primi. S. Thom. ad tertium librum Sententiarum, distinct. 9. quæstion. 2. Nicephorus libr. 2. cap. 43. & lib. 6. capit. 15. & 16. & alij quidam litteris mandarunt. Vnam S. Pulcheria in templo, quòd πατ' ὁδηγὸν, hoc est viæ ducum dicitur, collocauit. Niceph. libr. 14. cap. 2. & lib. 15. cap. 14. Alterea ab eodem Luca efficta & expressa Romæ in Basilica sanctæ Mariæ Maioris, multis iam sæculis religiosè asseruatur. Durand. in ration. lib. 6. ca. 89. Philippus Bergomas in Luc. & Canisius lib. 5. cap. 32. de Maria Deipara Virgine. Has vero sanctę Marię imagines insignibus miraculis & Romæ, & apud Constantinopolitanos illustratas iidem auctores prodiderunt. Feruntur & aliæ sacratissimæ Virginis, imagines, quæ varia miracula ediderunt. Imaginem Sanctæ Mariæ in Ecclesia, quæ apud Edessam, in eius honorem exstructa est, custodem ecclesiæ allocuta, & Alexij singularem pietatem commendasse scripsit Metaphrastes 17. Mart. Aliud miraculum commemorat Euagrius libro quinto histor. Eccles. cap. decimonono, his verbis: Quibus rebus cognitis Anatolius ad imaginem quandam Deiparæ funem in carcere sublimem appēsam accurrens manibus à tergo complicatis se ei supplicare, precesque adhibere ostendit: illa vero eum velut sacrilegium detestata, & Deo inuisum coarguens penitus à se aduertit spectaculum planè horribile & sempiterna memoria prodendum. Sophronius Patriarcha Ierosolymitanus, in Prato spirituali, capitul. 180. Imaginem sanctæ Mariæ exiguam candelam accensam plures menses integram conseruasse pluribus verbis commemorat. Narrat † item Nicetas Choniates, quanta fuerit imaginis Dei genitricis veneratio, in publica professione Constantinopoli sanctum Siluestrum Papam imaginem Christi sedentis Petri quoque & Pauli, ac aliorum Apostolorum imagines apud se asseruasse, Damasus in vita Siluestri, Metaphrastes in vita Siluestri. Adrianus Papa I. in epistol. quā misit ad septimā Synod. & quidam alij prodiderūt. Sanctus Chrysost. vt in eius vita Georgius Patriarcha Alexan. scriptum reliquit, habebat in imagine effigiem, exprimentem Sanctum Paulum velut spirantem, & superstitem,

quam cum inter capedineim scribendi faciebat fortibus oculis quasi ipse Paulus in viuis superesset, spectabat. Idē Chrysosto. orat. Quòd veteris, & noui Testamenti vnus sit legislator, se fusilem ex cera picturam pietate plenam plurimum amasse confitetur. Petri & Pauli imagines in picturis colorum varietate expressas conseruatásque fuisse testatur Euseb. lib. 7. histor. cap. 14. Item Petrum & Paulum, simul cum Christo pluribus locis in primitiua Ecclesia pictos fuisse auctor est August. libro primo, de consen. Euangelistar. c. 10. Meletij Antiocheni Episcopi memoria tanto in honore, & pretio fuit apud Antiochenos, vt eius effigiē vbique pingi, & in annulis exsculpi solitum fuerit, Nicephor. lib. 12. c. 18. Synod. 2. Nicæna 5. Act. 4. ex Chrysostom. in encomio Meletij. † Porro SS. coronati pinguntur, Durand. in ration. libro primo, cap. 3. Solebant veteres statuas coronare, hoc est supra statuarum capita circulum semisphæram referentem nectere. Quod ex Ammiano Marcellino libro 17. & 25. Velleio Paterculo libro secundo. Laxius probat lib. 9. commen. Reipublicæ Romanæ cap. 19. Vnde ait ille: In hodiernum diem Sanctorum imagines, cum solari corona & pinguntur, & sculpuntur. Nonnulli originē, & causam quare radij solares supra capita Sanctorum, & præcipuè Apostolorum effingantur, referunt ex eo quòd Abdia testante, libr. 5. histor. Apostol. super Ioan. lux tanta apparuit per vnam ferè horam, vt nullus eam sufferret adspectus. Nedum autem Sanctis, sed & Angelis imagines, & statuę exigebantur. Angeli hominis forma pinguntur, S. Dionys. libro de cælesti hierarch. ca. 15 cuius hæc est inscriptio: Quæ sunt Angelorum imagines, quæ formantur, quæ humana species, quę oculi, quę nares, &c. Pinguntur etiam humana facie, quòd in ea visi sunt, si quando apud homines ministerium Dei obierunt, Synod. 7. Act. 5. Et si enim Angeli corpora naturaliter vnita non habeant, interdum tamen corpora assumunt, & in corporibus visi fuerunt. S. Thom. prima parte, quæst. 51. artic. 2. Pinguntur item alati. Alæ verò in Angelis, & Archangelis sublimitatem naturę significāt, quod S. Chrysostom. homil. 3. de incomprehēsibili Dei natura, & Glycas parte 1. Annal. his verbis enarrant: Sicut etiam alæ sublimitatem naturæ in eis significant, &c. Nam volare Gabriel non idcircò perhibetur, quòd Angelus ille pennas habeat, sed vti discas eum de locis supremis, ad homines venire, ita comparata res est, in Cherubim quoque, ac Seraphim. Nihil enim

aliud denotant alæ, quàm ipsorum sublimitatem. Angeli etiam alati pinguntur, alásque habere dicūtur, auctore Hieronymo in cap. 6. Isaiæ propter velocitatem, & in cuncta discursum. Vel quia in altioribus commorantur. Neq; enim illud, quod de ventis dicitur: Qui ambulat super pennas vētorum, Psal. 103. verè ventos iuxta fabulas poētarum, & pictorum licentiam pennas habere testatur, sed celerem in cuncta discursum. Alatos Angelos dicit Paulinus natal. 8. quia Angelorum sunt velocissimi motus, velocissimus famulatus, & subita mandatorum Dei executio. Hanc velocitatem literæ sacræ indicantes, eos volucres appellant, planè super arcam Cherubim, cum alis expansis arcam contegentibus sculpti erant, Exo. 37. Pinguntur etiam candidis vestibus, ad designandam, ait Gregor. Nazian. Orat. 23. in laudem Neronis, naturalem ipsorum puritatem. † Porrò vsus imaginum non inutilis est, quin maximos, & vberrimos fructus præbet. Primum enim imagines illiteratos erudiunt, præteritorum memoriam instaurant, ac denique animos ad pietatem excitant, & inflammant. S. Thom. ad 3. Sententiarum dist. 9. quæst. 2. Quod ad primum pertinet. Gregorius lib. 7. epistol. 109. ad Serenum Episcopum Massilienſem: Idcirco, inquit, in Ecclesiis adhibētur, vt qui literas nesciunt, saltem in parietibus videndo legant, quæ legere in codicibus non valent: & lib. 9. epist. 9. ad eundem Serenum: Nam quod legentibus scriptura, hoc idiotis præstat pictura cernentibus, quia in ipsa ignorantes vident, quòd sequi debeant, in ipsa legunt qui litteras nesciunt. S. Basil. de 40. martyribus: Quæ historiæ sermo per auditum repræsentat, eadē pictura muta per imitationem demonstrat. Greg. Niss. orat. de laudibus sancti & magni Theodori: Solet. n. inquit, & pictura tacens in pariete loqui, maximeque prodesse. Damasc. lib. 4. orth. fid. cap. 17. Quia non omnes litteras norunt, neque lectioni incumbunt, patres nostri consenserunt veluti quædam trophæa, & quæ à Christo gesta sunt, repræsentare. Germanus Episco. Constantinop. ep. ad Thomam Episco. Claudiopoleos, quæ exarata legitur, in 2. Nicæna Synod. Act. 4. sermo qui bonorum virorum actiones recenset, iuuat audientes, & ad imitationem sæpius adhortatur. Hoc etiam per frequentem imaginum inspectionem fieri verisimile est. Nam quæ historica narratio per auditum docet, ea tacens pictura per imitationem ostendit. Paulin. Nolanus natal. 9. picturam idiotarum librum esse docet. Prudentius in Peristephanon

historiam pictura refert, quæ tradita libris veram vetusti temporis monstrat fidem. Imagines beneficiorum Dei, ac passionum Christi,& martyrum atque eorum, quæ à Sãctis præclarè gesta sunt, memoriam renouãt, S.Nilus ad Olympiodorum Proconsulem, cuius verba exarantur in 2.Synodo Nicæna Act. 4. Noui & veteris Testamenti historiis, hinc inde parietes templi repleri doctissimi pictoris opera velim, quo scilicet ij, qui litteras non norunt, neque sacram Scripturam legere queunt, contemplatione picturæ in memoriam reducant quàm constanter Deo, per fortiora facta seruierint. Leontinus Episcop. Neapoleos lib. 5. apolog. contra Iudæos. Cuius verba leguntur, in 2. Synodo Nicæna Act. 4. Christum, inquit, Christique passiones in Ecclesiis, in foro, in picturis, in sindonibus, omnibus denique in locis hanc figuram ponimus, quo continuo contemplantibus nobis hęc in mentem veniant, & non obliuiscamur Domini Dei nostri, quemadmodum tu oblitus es Domini Dei tui. Persæpè vsu venit, ait Damasc. lib. 4. orthodox. fid. c. 17. vt Domini passionem animo minimè versantes, cõspecta Christi Crucifixi imagine in salutiferæ passionis memoriam redeamus, ac prostrati non materiam, sed eo cuius imago effingitur, adoremus. Denique imagines ad pietatem excitant, & inflammant. Gregorius Nissen. quem secunda Synodus Nicęna laudat Act. 4. de seipso ita loquitur: Vidi sæpius inscriptiones imaginum, & sine lachrymis pertrãsire nequiui, cùm tam efficaciter pictura obtutibus meis proponeret historiam Abrahę, & Isaac, procumbit enim ante aram Isaac, &c. Idem Gregorius Orat. 1. de pauperibus amandis. Efficaces igitur sunt imagines in commouendis inspectorum cordibus, dum in eis quis contemplatur exemplati diuinitatem, aut quamlibet virtutis sublimitatem. Gregor. Magnus lib. 7. epist. 53. ad Secundinum: Scio, ait, quòd imaginem Saluatoris nostri, non ideo petis, vt quasi Deum colas, sed recordationẽ filij Dei, in eius amore recalescas, cuius te imaginem videre consideras. Brachio conspectum sacrarum imaginũ, in Oratorio Æmiliani, conuersionis ad meliorem frugem occasionem præbuisse docet Gregorius Turonensis in Æmilia. His ergo de causis institutæ sunt imagines, institutæ quoque sunt venerationis ergo. Venerandas sacras imagines innumeri Patres monuerunt, Adrianus Papa I. ex Basil. epist. ad Iulianum. Historias, inquit, imaginum illorum honoro & palam adoro. Hoc enim nobis & à Sanctis Apostolis non est prohibitum. Idem Adrianus ex S. Hieronymo, ibi: Ita nobis Christianis Crucem largitus est, & bonorum operum imagines pingere, & venerari. Gregorius plura de veneratione imaginis lib. 7. epist. 5. & 53. ac 109. item libr. 9. epist. 9. Sophronius passim in Prato spirituali. Damasc. de imaginibus. Ionas Aurelianensis, & alij complures, quos septima Synodus laudat. Varia † quoque Ecclesiæ concilia, vsum & venerationem imaginum approbauerunt. Primum fuit Constantinopolitanum sextum, quo can. 83. effigies Christi in imaginibus erigi iubetur, Per hoc, ait Synodus, manu ducimur in memoriam suæ in carne conuersationis, ipsiusque passionis, salutiferæque mortis, & præterea factæ mundo redemptionis, ibique imagines venerandæ appellantur. Sigibertus narrat sub Grego. III. imperante Leone Iconomacho nongentos, ac tres Episcopos Romæ congregatos venerationem sacrarum imaginum probasse, earumque violatores damnasse. Alterum fuit Nicænum 2. trecentorum quinquaginta patrum Constant. & Irene. Imperantibus, quo patres, impios canones Synodi in blachernis apud Ephesum damnarunt: Nonnulliique Episcopi, qui impio conuentui consenserant, resipiscentes canones illos aduersus sacras imagines abiurarunt. In huius Concilij Nicæni Act. 1. legitur resipiscentium Episcoporum palinodia, & Act. 7. imaginibus lumen suffitum & oblationem exhiberi prototypo inspecto, ex veteri & pia consuetudine & ecclesiastica traditione eadem Synodus diffinit, eosque qui sacras imagines non salutant in nomine Domini & Sanctorum eius, anathematizat. Accessit & aliud Concilium, quòd in Germania, & Ciuitate Francofur. celebratum fuit, quo hæresis Feliciana aduersus imagines damnata fuit. Ei autem Concilio adfuerunt Theophilus, & Stephanus Episcopi illustres, ac legati sedis Apostolicę, necnon Carolus Magnus: quòd pluribus enarrant Rhegino Chron. Norimberg. Nauclerus, Platina, & alij complures. Itaque obiter eripiendus est error Aymonij Monachi lib. 4. de gestis Francorum cap. 85. dum scripsit, septimam Synodum Cõstantinopolitanam ab omnibus repudiatam fuisse. Septima enim, quæ & secũda Nicæna semper habita fuit, septima generalis Synodus in Ecclesia Romana can. Sacrosancta, dist. 16. Iuo quarta parte, cap. 132. deinde celebrata fuit octaua Synodus Constantinopolitana, quæ Act. 8. variis locis iconomachos dãnat. Incerceſſit & aliud Concilium Gentiliaci habitum quo

Græci

Græci Oratores iussi sunt admonere Cæsarem suũ, vt quod ad vsum imaginum cum ceteris piis sentiret. Paulus Æmilius lib.2.de gestis Francorum. Concilio item Lugdunensi sub Gregorio X.cui Imperator Græcorum interfuit, decretũ fuit, venerandas esse sacras imagines. Exstat huius Concilij decretum, in c.Si can.de offic.ord. Nouissimum Concilium Tridentinũ, sessio.vigesimaquinta, de inuocatione Sanctorum, de vsu & veneratione sacrarum imaginum, diffiniunt imagines porro Christi, Deiparæ virginis, & aliorum Sanctorum in templis præsertim habendas & retinendas, eisq; debitum honorem & venerationem impertiendam. Non q̃ credatur aliqua in his diuinitas, vel virtus, propter quã sunt colendæ: vel q̃ ab eis sit aliquid petendum, vel q̃ fiducia sit in imaginibus figenda, veluti fiebat olim à gentibus, quę in idolis spem suam collocabant. Sed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illa repræsentant, ita vt per imagines, quas osculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Christũ adoremus, & Sanctos, quorum illæ similitudinem gerunt, veneremur. Id quod Nicęnę præsertim Synodi decretis contra imaginum oppugnatores est sancitum. Nuper enim cum quidã ex Germanis hęreticis ad Ieremiam Patriarcham Constantinopolitanum scripsissent, illiq́ue summa fidei, & confessionis suæ capita obtulissent: Ieremias quo ad imaginum cultum rescripsit his verbis: Mediatores autem facimus omnes sanctos. Imprimis autem, & excellenter ante alios omnes, ipsam Dei genitricẽ Virginem Mariam matrem Dei. Secundum hanc autẽ atq; secundum Angelorum, atque aliorum Sanctorum choros templis, donariis, supplicationibus, sacris imaginibus eorum non proprio Dei cultu, sed relate, & cõsideratione quadam ad ipsa exemplaria honorem facimus, illiq́ue aduoluimur. Censuræ Orientalis, cap.21. Ecce Orientalis Ecclesiæ fides. Longè antea Ioannes Citri Episc. lib. 3. iuris Orientalis diserte profitetur diuina templa, venerationeq́ue pretiosæ Crucis, sanctarumq́; imaginum Latinis, & Græcis cõmunia esse. Miraculis etiam imaginum veneratio illustratur Christi imaginem, quæ ab Abagaro Missa in Ciuitate Edessæ seruabatur, miraculorum effectricem appellat Constãtinus. Porphyrogenitus Orat, de qua suprà, æneam Christi imaginem in Paneade Cæsareæ varia edidisse miracula, auctor est Euseb.lib.7.histo.cap.14. Imaginis Christi insigne miraculum scripsit Athanasius lib. de passione imaginis Christi.

Aliud

Aliud non multum dissimile commemorant Greg.Turonẽsis, in gloria martyrum cap.22.& Antonin.histo.parte 2. tit. 12.cap.5.§.2.idem Gregorius Turonensis, de glor.martyr.ca. 23.Aliud miraculum refert, quòd in Ecclesia S. Genesij ciuitatis Narbonæ acciderat. Varia ad Deiparæ Virginis imaginem edita miracula recẽset Canisius de Maria Deipara, li.5. cap.22.Et ne hæc longius prosequar, exarabo quæ Germanus Patriarcha Constantinopolitanus scripsit his verbis: Extra omnem controuersiam est, inquit, Sanctorum imagines mirifica designare miracula, vt & debilibus valetudo bona per eos concilietur, sępeq́; in somniis apparentes optima quæque nobis consulant. Et paulò pòst addit, nõ minorem esse in imaginibus miraculorum causam, quam in Sanctorum sudariis vmbráque mortalis corporis, &c. Superest, vt præcipua quæ aduersum vsum, † & venerationem imaginum hæretici obiiciunt, breuiter diluamus. Obiicisũt in primis quod scriptum est Exo.20.Non facies tibi sculptile. Itẽ Leu.26.Non facietis vobis idola, & sculptile, & statuam non erigetis vobis, & lapidem depictum non dabitis in terra vestra. Rursus Deuteronom.4. Non † vidistis aliquam similitudinem. Primum obseruandum, idoli vocem non posse referri ad sacras imagines, Origenes enarrans illud Exo.c. 20 οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἴδωλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα. Non facies tibi idolum nec omnem similitudinem. Theod.q.38.in Exo. & Procopius Gazeus in Exod.ad ea verba: Nõ erunt tibi dij præter me: Monent aliud esse idolum, aliud ὁμοίωμα. Qui existentis alicuius rei, putà serpentis, auis, hominis speciem formar, is similitudinem facit, quæ scilicet aliquid existens referat: Qui vero fingit speciem eius rei, quæ in rerum natura non est neque fuit, vt Iouis tonãtis, Phœbi radiantis, Mercurij volantis, idolum facere dicitur. Itaque idolum ait Origenes, nihil aliud est quàm figmentum merũ, in quo nihil numinis, nihil honoris inest. Quare S.Paulus 1. Cor. 8, οἴδαμεν ὅτι εἴδωλον οὐδὲν ἐν κόσμῳ. Scimus q̃ idolum nihil est in mundo.& c.10. Dico ne quòd idolum sit aliquid Hebræos idola appellantur אלילים elilim, à radice אלל alal, auctore R.Dauid, q̃ est vanum, inane. Vnde Iob.13. Medici אלילי elil vanitatis, aut medici inutiles; & Zach.11. Væ pastori האלילי haelil.i.vanitatis. Quare idola, res vanæ sunt & nullius momenti. Plura de voce idoli Tertullianus li.de idololatria c.3, & Isid.li.8.etymol.c.vlt. quamobrem idolorum frequens in scripturis prohibitio, ad imagines Christi minimè pertinet.

Merito

Merito in 7. Synodo. Act.1. scriptum est, οἱ τὰς σκαλοὺς εἰκόνας εἰδωλα κελεῦσιν ἀνάθεμα. Qui venerandas imagines appellant idola, anathema. Præterea † dum prohibetur fieri sculptile, vel similitudo non est intelligendum de sacra imagine, sed de agalmate. Agalma vero significat abiecti animalis statuam, auctore Adriano Papa in epis. quæ exstat in 2. Act. synod. 7. Simulachra ergo falsorum deorũ vel earũ rerum quæ coli non debent, illis locis vetantur, & de iis falsorum deorum imaginibus interpretanda sunt testimonia, quæ ex Tertulliano, Eusebio, & Lactãtio citari solent. Amplius non omne sculptile Deus vetat: nã & post legem latã, Deus cherubim fieri in propitiatorio iussit, Exo. 25. Iussit & alias picturas, 3. Reg. c. 6. & 9.2. Paralip. c. 4. & 9. Verum vetat fieri sculptilia, & similitudines vt adorentur. Vnde Exod. 20. Non adorabis ea, neque seruies eis. & Leuit. 26. Non facietis vobis ipsis manu facta, neque sculptile, neq; statuã erigetis vobis: nec lapidem depictum seu insignem erigetis in terra vestra ad adorãdum, siue vt vertit Hiero. vt adoretis. Atque ita hæc loca interpretatur Tertullianus, quem hæretici pro se fingunt, lib. 2. aduersus Marcion. c. 22. Proinde & similitudinem vetans fieri omnium quæ in cælo, & in terra, & in aquis, Exod. 20. ostendit & causas idololatriæ, scilicet, substantiã cohibentes. Subiicit enim: Non adorabis ea, neq; seruietis illis. Serpentis autẽ ænei effigies præcepta postea, &c. Et paulò pòst: Hic & Cherubim, & Seraphim aurea, &c. Hãc interpretationem iuuant verba quæ sequuntur: Ego Deus zelotes. Zelotes vero dicitur, quia non vult habere socium seu consortem in honore. Innuit ergo se prohibere sculptile & similitudinẽ, ne honor, qui sibi soli debetur, alteri tribuatur. Quare hoc præcepto non prohibentur similitudines seu imagines absolutè, & secũdum se, sed quatenus honori Dei detrahunt. At sacris imaginibus nõ imminuitur Dei honor, immo augetur. In honorem ẽnim Dei & amicorum illius, quos nimis honorare dicitur, eriguntur. Rursus opponũt hæretici ꝙ Ezechiæ laudi & gloriæ detur, ꝙ serpentem ẽneum confregerit, 4. Reg. 18. At scriptura causam addit, quia vsque ad tempus filij Israël adolebant incensum. Quare vbi appareret de abusu imaginis alicuius nec populus ab anili superstitione rationibus cõtineri & cohiberi potest, eo casu imago potius frangi, & comminui debet. Hodie verecundũ non est populum ea vana & anili religione imbui. Nemo enim tam rudis est tamq; imprudẽs inter Catholicos, qui aliquid

numinis

numinis tribuat imaginibus, vel credat in eis inesse aliquam diuinitatem, & qui non referat honorem omnem ad prototypa. Opponunt item hæretici decretum Elibertini Concilij c. 36. picturas in Ecclesia esse nõ debere, ne quod colitur aut adoratur in parietibus depingatur. Verum huic decreto variis modis occurri solet. Quidam enim huiusce Concilij fidem in dubiũ reuocant, nec dum plenè constat quo tẽpore celebratum fuerit. Videtur. n. nõ Siluestri sæculo, immo post Marcellini tempora habitum fuisse, cum in can. 59. capitolij mentio fiat. Præterea omnes consentiunt conciliũ prouinciale fuisse decẽ & nouem Episcoporum, quòd quidem tot conciliorũ, quæ pro imaginibus exstat auctoritatem labefactare atq; conuellere non potest. Deinde fieri potest vt Hispaniarũ populo nuper ad fidem cõuerso & cõtaminata aliqua superstitione circa picturas irretito cõciliũ illud prouinciale picturas prohibuerit. Deniq; Synodus illa prouincialis picturas purè & simpliciter non prohibet, sed in parietibus: Vix. n. benè depingi possunt, citoq; imagines in parietibus depictæ formã vel formæ partem amittunt. Atque ita quòd in honorem Christi, Deiparæ, & Sanctorum institutum est, ludibrio foret Christiano populo. Addit Turrian. li. 1. de hiærar. ordi. cap. 12. prohibitum in parietibus imagines pingere, quia si tempus requireret, facilè auferri aut recludi non possent, ibiq; refellit quæ de Epiphanio, qui velum, in quo erat imago, sustulerat. Obiiciunt † deniq; hæretici libellum Caroli Magni aduersus imagines: at libellus ille non est Caroli Magni, sed suppositus ab aliquo illius sæculi iconomacho, quòd varijs coniecturis probari potest. Prima est, ꝙ Rhabanus Maurus Carolo Magno dicauit librũ quẽ edidit de veneratione Crucis & imaginis Christi. Cæterùm verisimile non est Rhabanum librum illum Carolo dicasse, si Carolus vsum & venerationem imaginum improbasset. Deinde Ionas Aurelianensis aduersus Claudium Taurinensem iconomachum scripsit tres libros, quos Carolo Caluo, Caroli Magni nepoti dicauit. In eorum autem præfatione singularem Ludouici Pij morem patris Caroli Magni aut Caroli Calui imitantis pietatem, & curam, ad propellenda hæreticorum dogmata venenata commendat. Ergo Carolus Magnus nõ repudiabat imagines. Alioquin Ludouicus Pius, qui Ionam ad propugnandas sacras imagines aduersus Claudium Taurinensem excitauerat, non imitabatur morem patris sui Caroli Magni. Accedit, quòd Carolus Magnus quadriẽnio post

Synodum Francofur. in qua Liber ille editus dicitur, Imperator à Romanis salutatus fuit,& inauguratus à Leone III. Pontifice. At credi non potest, Leoné Papam, Carolum Magnum Imperatorem renunciasse, diadematéque Imperatorum vetusto exornasse,& sacro Balsami oleo inunxisse, imperiúmque transtulisse, si Carolus Magnus iconomachus fuisset, cùm præsertim paucis ante annis Gregorius III. Pontifex Leonem III. Imperatorem Constantinopol. ea de causa, quia iconomachus erat, imaginésque confringi, & comminui edixerat, imperióque simul & communione fidelium priuasset. Addo, quòd Leo ipse Pontifex, qui Carolum Magnum corona imperiali donauit, 7. Synodum probauit, vt ex eius Epistol. commemorat Iuo part. 4. cap. 147. Accedit, quòd nullus eorum, qui historiam & vitam Caroli scripserunt, illius libri vel alterius ab eo editi meminerit. Rursus tantum abest Carolum Magnum iconomachis fauisse, vt ipse Concilio Francofur. interfuerit, quo damnata fuit hæresis Feliciana aduersus imagines, vt iam docui ex Reginone Anno Domini 794. Chronic. Norimberg. Nauclero genetat. 27. & Abbate Vrspergen. Idem Regino Anno Domini 800. narrat Carolum Magnum à Leone III. cum crucibus Romæ exceptum fuisse. Ad hæc Carolus Magnus non poterat de veneratione imaginum statuere : ea enim tractatio atque definitio non ad Imperatorem, sed ad Ecclesiam pertinet. † Postremò obseruanda est conditio eorum, qui sacras imagines reiecerunt & improbarũt. Eorum enim impietas venerationem imaginum confirmat. Manichæi externas Christi imagines detestabantur : hos pluribus arguit Augusti. in lib. contra Faustum, præsertim libr. 20. cap. 15. & 22. ca. 73. Xenaias item Christi & Sanctorum imagines non esse venerandas asseruit, imaginésque è templis deturbauit: is erat barbarus, seruus fugitiuus à Petro Cnapheo nondum baptismo initiatus Hierapolis factus Episcopus. Nicephor. lib. 16. cap. 27. & 28. Leo III. Isaurus, qui & Conodictus est, à duobus Iudæis, qui ei imperium prædixerant, corruptus, & inductus bellum, sacris imaginibus indixit, easq; incendi iussit, simul & insignem illum œconomicum cum duodecim sociis & Bibliothecam sacris codicibus refertam Synod. 8. Act. 5. Zonaras in Leone. Ioannes Hierosolymitanus Patriarcha in vita S. Damasceni. Nicetas tom. 16. Paulus Diacon. lib. 18. Legimus apud Sigebertum ad annum Domini 730. Iudæum quẽdam maleficum Gizid Saracenorum

33

rum Regi pollicitum fuisse, eum quadraginta annis regnaturum, modò imagines è Regno eiiceret & deturbaret. Ille verò regnãdi cupidus edictum proposuit: at mox ipse obijt. Leonis impietatem imitatus fuit Constantinus filius, Copronymus appellatus. Is nedum imagines odio prosequutus est, sed & Christum ipsum, quem purum hominem esse asseruit, testante Anastasio Patriarcha ipsius, quoad imagines, fautore, vt Zonaras in Copronymo prodidit. Hunc habitu Christianum, mẽte ipsa Iudæum Theosterictus, qui eo imperante floruit, memoriæ mandauit. Suidas hunc patris impij, & impietatis successorem Venerem coluisse, & humanas hostias immolasse scriptum reliquit: Eiusdem impietatis sectator fuit Leo Armenius Imperator dæmonibus familiaris. Vnde autem in eam hæresim seu insaniam inciderit, enarrat Zonaras: eius verò impietatem Deus grauiter vltus est. Eandem impietatem æmulatus est Michael Balbus Imperator, quem Zonaras sentinam sectarum fuisse, cúmque & Iudaizasse, & resurrectionem mortuorum negasse scripsit. Hanc hæresim instaurarunt in Gallia Felix Aurelianus, qui & Nestorianus fuit, & in Synodo Francofur. damnatus. Claudius etiam Taurinensis, qui & Arrianus fuit, aduersus quem iussu Ludouici Pij Ionas Aurelianensis tres libros pro imaginibus scripsit. Et nostro ferè seculo Lischa, apud Bohemos: Zuinglius, apud Heluetios: Carolstadius, Caluinus, Beza, & Huguenoti sceleratissimi, & ex omnium scelerum colluuione nati. Ecce quales auctores iconomachia nactus est, Iudæos scilicet, & refugas Christianos.

DE CRVCIS ATQVE CRVCIFIXI VENERATIONE.

CAPVT VI.

1 *Crux non modò adhibenda ad ornanda templa, sed etiam in ipsorum exstructione figenda.*
2 *Crucis imaginem in magna veneratione semper habuerunt Christiani.*
3 *Crucis apparitiones variæ, ex antiquorum scriptorum monumentis recensentur. De Constantino Magno, septem dormientibus, & alijs.*
4 *Constantini Magni & totius exercitus erga crucem constans*

religio,quæ etiam miraculis confirmata est.

5 *Crucis signum in nummis & imaginibus.*

6 *Crucis supplicium sublatum.*

7 *Crucis pictura & veneratio ex Patribus comprobatur.*

8 *Crucem in triuijs erigendi mos antiquissimus.*

9 *Crux humi pingenda non est,*

10 *Crucis materia primùm lignea,deinde argentea & aurea.*

11 *Crucis forma vera quæ fuerit.*

12 *Crucifixi imago temerè à quibusdam improbatur.*

14 *Crucis cultus.*

15 *Crucis,in qua Christus pependit,adoratio.*

15 *Clauorum,lanceæ,vestimentorum, ac sepulchri Christi imagines minimè colimus.*

ORNANTVR etiam Ædes sacræ Crucis & Crucifixi imaginibus.S.Nilus Olympiodorum Procõsulem, qui ab eo quæsiuerat, qualiter Ecclesia, quam exstruere cogitauerat,ornanda esset, epist.quã septima Synodus laudat,monet Crucis imaginem Orientem versus in Ecclesia collocare, vt per hanc desperabundis vndique spes salutis annuncietur.Quin in extruendis Ecclesijs crucẽ figere moris erat, vt ex Metaphraste 13,Septembr.Dum de Siluano Episcopo, qui exstruxerat Ecclesiam S.Cornelio, agit, colligere licet, Itẽ in Concilio Aurer.can.nemo,de consec.dist,1.apud Grat. Burch.lib.3.cap.6. Iuo Carnoten.lib.2. ca.6.& in Ord.Rom. de diuin.offi.pag.107. diligenter vetatur Ecclesiam ædificari, priusquam Episcopus Crucem ibidem fixerit. Iustinia. Nouell.de monachis,§.1.Si quis ędificare venerabile monasterium voluerit,non prius licentiam esse hoc agendi,quàm Deo amabilem locorum Episcopum aduocet:at ille manus extendat ad cœlum,& per orationem locum consecret Deo figens in eo salutis nostræ signum, &c. S.Ambros.serm.56. Sine cruce Ecclesia stare non potest. Sanè cùm post præceptum traditum; Non facies sculptile, & ante factam crucem,in qua Christus pependit, licuerit serpentem æneum, qui erat imago Crucis futuræ,sculpere & erigere (Quod & Iustinus in Dialogo aduersus Triphonẽ notat) multò magis licuit imaginem Crucis, quæ memoria est præteritæ, pingere. † Itaque ab initio nascentis Ecclesiæ, nedum Crucis signatione vsi sunt Christiani, quod pluribus alibi probabimus, sed & Crucis imaginem pinxerunt, erexerunt & venerati sunt.S. Petrus cruci addictus adeò crucẽ veneratus

est,

est, vt postulauerit se cruci inuersis vestigiis affigi. Abdias libr.1.histor.de S.Petro.Egesip.libr.3.excidij Hierosolymitani cap. 2. Chrysostom. in encomio Apostol. Petri & Pauli apud Metaphrastem. Hieron.de viris illustribus.Ado & alij permulti.S.Andreas cùm ad locum supplicij peruenisset,videns procul crucem, exclamare cœpit:Salue crux.& posteà: Ô bona crux, & reliqua, quæ Ecclesia in eius festiuitate decantat ex narratione,& testimonio presbyterorum Achaiæ, cuius narrationis fidem faciunt Abdias libr.3.Petr. Damian. serm.2.de S.Andrea.S.Bernardus sermo.1.& 2.in festo S.Andreæ.S.Chrysostom.homilia 2.in cap.2.Matth.in opere imperfecto commemorat, ex traditione, stellam, quæ Magis apparuit,dum primùm illuxit,in Monte Victoriano habuisse in se formã quasi pueri paruuli, & super se similitudinem crucis.Cruces consecrari, ac iusiurandum coram cruce iurare, solemne fuisse, apparet ex Decreto Pij Papæ, qui floruit circa annum 147. Huius verò decreti meminerunt Theodor.in pœnitent.suo. Burchard.lib.1. cap.5. Iuo parte 12.cap. 62.Gratia.can.Qui peierat, quæst.5.Anselmus lib.11.cap.64. Crucis picturas laudat Cyrillus Hierosolymitanus lib.6.aduersus Iulianum. † Narrat Metaphrastes septem dormientes post 170.annos, Theodosio imperante,a somno excitatos, dixisse in latibulis crucis signa asseruata fuisse.Idẽ Metaphrastes testatur. Procopium illum inter martyres illustrem, cuius meminit Nicephorus lib.7.cap.15.Cùm crucis signum ei apparuisset,crucem ex auro & argento ab artifice fabricari iussisse. Scripsit item S. Barnabam digito signum crucis marmori infixisse, quod vsque in eum diem marmori impressum visebatur. Signum Crucis Constantino apparuit, cùm hac inscriptione:In hoc vinces.Hoc signum Artemius, qui tum primum pilum ducebat,se vidisse, literásque legisse, totumq; exercitum signi spectatorem fuisse, aduersus Iulianum apertè & liberè professus est.Illiusque signi effigiem Constantinus auro & lapidibus pretiosis imitatione adumbrare mandauit, signúmque quod à Romanis Labarum vocatur, in effigiem crucis auro & lapidibus pretiosis exillustrata mutauit. Eusebius de vita Constantini libro 1. cap.23.24.& 25.Sozomen.libro 1.histor.Ecclesiast.c.4.Quod ideò factum fuisse Sozomen.libr.1. cap.4. Nicephor.libr.7. cap.37. prodiderunt, quò frequenti eius spectaculo & cultu subditi, in desuetudinem pristinæ superstitionis venirent, eumq; solum Deum esse arbitrarentur, quem Imperator &

e ius duces colentes, propugnatore aduersus hostes vterentur, Labari formam descr bunt Euseb.lib.1.de vita Constan. cap.25. Prudent.contra Symmach. Nicephor.libr.7. cap.29. Onuphrius lib.2.Fastor.exstat.l.12.C.Rub.de præpos. Labaror.Pamel.ad Tertul.c.16. apologetici. At Iulianus ille impius signum Crucis conuerti in antiquam Labari formam cõstituerat, quò milites desuescerent Crucem venerati. Cassiodorus lib.6.Tripart.cap.30.Sozomen.lib.5.cap.10.Eutrop. lib.11.Niceph.lib.10.cap.23.Gregor.Nazian.orat.3.Porrò isto salutari signo Constantinus, tanquàm hostilis cuiusq; & infestæ violentiæ propugnaculo, semper vsus est.Euseb.de vita Constant.lib.1.cap.22. Idem Constantin. quinquaginta ad Crucem deferendam in exercitu delegerat: In qua parte Crucis vexillum visum erat, hostes fugam capiebant, victores persequebantur. Euseb.lib.2.de vita Constan.cap.7.& 8. Idem Eusebius commemorat, quòd cùm quidam ex crucifers, crucis vexillũ præ formidine, alteri tradidisset, ex acie egressus, telo coniecto confossus est.Qui verò vexillum gestabat, illæsus euasit, signo Crucis tela excipiente:Sozo.l.2. c.4.addit.Niceph.lib.7.c.37.à Dei amantibus viris creditum nunquam, qui signum illud tulisset, vulneratum, captum aut in sinistrum aliquem casum decidisse Zonar.tomo 3. annal. Eutrop.lib.2.rerum Roma.vexilla militum, ait Hieron.epistol.7.ad Lætam, cap.2. Crucis insignia sunt: Regum purpuras, & ardentes diadematum gemmas, patibuli salutaris pictura condecorat. † Amplius idem Constant. quò milites secum ad Deum colendum assuefaceret, arma eorum effigie crucis signari constituit.Sozom.l.1.cap.8.Milites etiam crucis signum portasse in humeris, innuit epist.Constantini ad Saporem Regem Persarum, apud Cassiodorum.l.3.Tripart. cap.4. Hunc Deum colo, cuius signum Deo dicatus meus exercitus portat in humeris.Idem Constant. Victo Maxentio, Vrbem Romanãingressus, statim crucis signum in sublimi loco statui iussit, statua ad formã, & similitudinem eius ex ære fabrefacta, in cuius manu dextera crucem collocari iussit, cum hac latina inscriptione:Hoc salutifero signo, vero fortitudinis documento, nostram Ciuitatem tyranni iugo liberaui, & S.P.Q.R.in libertatem vindicans, pristinæ amplitudini, & splendori restitui.Euseb.lib.9.cap.8. Nicephor.lib.2.cap.30. Idem Constantinus tres Cruces immensa magnitudine, in Constantinopolitana Ciuitate fabricari fecit, ad exemplar earum, quas ter in cœlo viderat.

Primum

Primum Romæ, contra Maxẽtium depugnans. Secundum, cùm commisso cum Byzantijs prælio, trophæum de eis statuit.Tertium, cùm Istro ponte iuncto Scythas vltra id flumẽ subigit.Eis autem crucibus hæc imposuit nomina, ἰησους χριστος νικᾶ, Iesus Christus vincit.Ex his, cui nomen Iesus inditum, auro per omnes partes diffuso ornata, collocata est super fornicem, seu arcũ triumphalem in foro, vt obscuriore significatione ardorem pietatis ipsius indicaret. Alteram venerandam sactámque Crucem, Christi nomen præferentẽ, in porphyretica statuit columna, in loco, qui φιλαδέλφιον, hoc est, fraternus amor dicitur.Tertiam, quam Constantinus νίκην, ideſt Victoriã, vocauit. Heraclius autẽ ἀνίκητον, id est, Inuictam, ad forum panarium, ad quam multæ etiam supra opinionem hominum virtutes sunt editæ. Hæc Nicepho.libr.8.cap.32.vbi nõnulla huiusce Crucis miracula commemorat. † Constantinus item in nummis, & imaginibus suis signum Crucis inscribi, & figurari iussit.Sozom.lib.1.c. 8.Histor.Tripart.lib.1.cap.9. Eutrop.lib. 11. rerum Roman Niceph.lib.7.cap. 46. Imaginem verò suam in aureis nummis ita insculpi curauerat, vt manibus instar peccantis in Cœlum contueri videretur.Euseb.in vita Constan.lib.4. ca. 15.Arcadium quoque auream monetam, cum signo Crucis fieri præcepisse, eámque monetam in vsu totius orbis, maximè Asiæ, perstitisse, auctor est Prosper Aquitanius de promission. & prædict. part. 3. cap. 34. † Denique in honorem Crucis, supplicium Crucis, quod apud Romanos seruile erat, & frequens, vt ex Plauto in milite glorioso, Horat.lib.1. Satyr.Cice.li.3.& 5.in Verrem, Apuleio, Seneca lib.1.de clemen.cap.26.Valerio Maximo, lib.2.cap.2.& lib.8. ca. 4.Vulcat.in Auidio, Cassio Capitol.in Macrino, Paulo lib.5. Sentent.tit.17.§.2.& tit.21.§ vlti.Iosue 8.2.Regum 25.Genes.40. Suetonio, Couarruuia.libr.4.variar.resolution.cap. 5. & alijs pleriſque colligere licet, lege prohibuit.Sozom.lib. 7.cap.8. Tripart.lib.1.cap.8.Niceph.lib.7.cap.46. Quod & vsu receptum fuit, pœnáque illa penitùs sublata, S.Augustin. de verbis Domini, serm.18.Quia, inquit, ipse Christus honoratus erat fideles suos in fine huius seculi, prius honoranit Crucem in hoc seculo, vt terrarum Principes credentes in eam, prohiberent aliquem nocentium crucifigi: & quod cum magna, vt ait idem Augustin.in Psal.36.cõcio. 2. quantacumque patiaris, nõ peruenies ad illas insultationes, ad illa flagella, ad illam spineam coronã, ad illam postremò

C 4 Crucem,

Crucẽ,quia iam de pœna generis humani sublata est. Cùm enim apud antiquos scelerati crucifigerentur, modò nullus crucifigitur.Honorata est,& finita est:finita est in pœna,manet in gloria.A locis suppliciorum fecit transitus ad frontes Imperatorum,qui tantum honorem dedit pœnis suis , quid seruat suis fidelibus?Homil. item 36. super Ioannem : Quid seruat fideli suo , qui talẽ honorem dedit suo supplicio?Denique modò in pœnis reorum non est apud Romanos:vbi enim Crux Domini honorata est,putatũ est,quòd reus honoraretur,si crucifigeretur.Quibus palàm fit , Cõstantinum summa Religione signum Crucis coluisse. † Rursus Crucẽ vbique pingi solitam,& venerari,sancti Patres testantur. S. Chrysosto.homil.54.in Matthæũ:si regenerari oportet.Crux accedit.Et posteà:Si quodcumque aliud facere , vbique nobis signum victoriæ assistit.Propter hoc in domo,& in muris,& in ianuis,& in frõte,& in mente cum multo inscribimus studio. & homil. 55. in Matthæ. enarrans verba illa: Quia non sapis quæ D E I sunt,hortatur Crucem , & in penetralibus , & in parietibus , & in fenestris inserere.& orat. Quòd Christus sit Deus,contra Gentiles, hanc Crucem scilicet vbique celebrari videre licet.In domibus,in foro, & in solitudine,in vijs,in montib⁹,in collibus,in vallibus,in marĩ,in nauigijs,in insulis,in lectis,in vestibus,in armis,in thalamis,in symposiis, in vasis argẽteis & aureis,in margaritis, in murorũ picturis.Et paulò pòst:Omnes de ea soliciti sunt, & vbique fulget,& sparsa est.In parietibus domorum,in culminibus, in libris,in ciuitatibus,in vicis,in locis,q̃ habitantur,& quæ non habitantur, sanctæ imagines , & crucis , ait Balsamon ad canon.73.ex Trullanis , qui sub nomine sextæ Synodi circumferuntur , in publicis vijs eriguntur , & nos quidem propter Deum : & puram erga Sanctos eius fidem sacta eiusmodi vbiq; erecta adoramus,& salutamus.† Hinc apparet,mortem erigendi Cruces,in viis publicis,triuijs,& compitis non recentem,sed veterem,& diuturnum.† Prohibuerũt tamen sancti Patres,& Christiani Principes,venerationis ergò, vel in solo,vel in silice , vel marmoribus humi positis signum Crucis sculpere,vel pingere.l.1.C.Nemini licere signum Saluator.Itaque cauendum est à Crinito lib.9. de honesta disciplina,cap.nono.Ibi enim aut libri vitio, aut veteratoris alicuius impostura,edictum Theodosij,& Valẽtiniani recitans,præterijt vocem illam,(humi)quæ extat in C Iustinian. cùm Crux nobis viuifica salutare ostenderit,

nos

nos omnem diligentiam adhibere oportet,vt ei , per quam ab antiquo lapsu saluati sumus, eum , quem par est , honorem habeamus.Quamobrem & mente , & sermone & sensu adorationem illi tribuentes, Crucis figuras , quæ à nonnullis in solo & pauimentis fiunt, omninò deleri iubemus, ne incedentium conculcatione victoriæ nobis trophæum iniuria afficiatur.Eos itaque,qui deinceps Crucis signum in solo construunt, segregari decernimus. hæc ex Trull. can. Legimus Tiberium secundum Imperatorem , cùm vidisset in pauimento Palatij tabulam marmoream , in qua Crucis signum insculptum erat,proteri,ac cõculcari,religione motum,iussisse eandem tabulam auferri:qua remota, aliam inuẽtam,signum quoque Crucis habẽtem,qua iterum remota,ac deinde tertia,in qua eadem Crucis effigies impressa erat,ingentem thesaurum apparuisse.Gregor.Turonens.libro quinto.cap.19.& Paulus Diaconus lib.18.† Initio Cruces siguneæ erant,ex duobus lignis compositę,auctore Athanasio, quæstio. 18. Sanctũ Osvvaldum Angliæ Regẽ Crucẽ ligneã erexisse in loco,vbi pugnaturus erat,eámque innumeras virtutes edidisse,scriptum reliquerunt Beda li.3.historiæ Angliçę cap.2.& Amalar.Fortun.lib.1.de ecclesiasticis offic. capit. 14. Ex ære confectam Crucem,Macrinum in pectore pendentem tulisse,testatur Gregor.Nissen.Epist.ad Olympium Monachum:Deinde argenteas,& aureas Cruces factas esse, varij auctores prodiderunt.S.Chrysostomum Cruces argenteas feciſſe,Eudoxia suppeditãtem,easque cum cereis funalibus , ac luminaribus deferri constituisse, commemorant Cassiod.libr. 10. Tripart.capit.8. Socrates libr.6.capit.8.Sozom.libr.8.cap.8.& Nicephor.libr.13.capit.8. Georgius Alexandrinus Archiepiscopus in vita S.Chrysosto.Cruces argẽteas paruulas Episcopos deferri in pectore, è collo pendentes consueuisse,ex Leontij Cyprorum Episcopi de Zacharia historia,quæ exarata legitur Act.4.Synodi 2. Nicænæ,perspicuum esse Constantinum donasse Crucem auream purissimam,quæ pendebat libras centum quinquaginta , auctor est Damasus in Siluestro,imaginem Crucis,& Christi Crucifixi in auro,argentóve exprimimus.ait Ionas Aurel. lib.1. de cultu imaginum , circa finem. Crucis argenteæ meminit Beda libr.1.histor.Angl. capite. 25. Crucem auream magni ponderis,Ludouicum Pium S.Petro obtulisse,auctores sunt Platina , Bergomen.& Ignatius.† Qualis verò fuerit forma, non omnes conueniunt. Nonnulli existima-

C 5 runt,

runt, Crucem in qua Christus fuit affixus, ex tribus lignis cõ positam fuisse: vno, cui adhærebat Corpus: altero, in quo extendebantur Brachia: tertio, quo nitebantur pedes. Eorum opinionem iuuare videtur Irenæus lib. 2. ca. 42. his verbis: Ipse habitus Crucis, fines, & summitates habet quinque, duos in longitudinem, duos in latitudinem, & vnum in medio, vbi requiescit, qui clauis affigitur. Idem fere legimus apud Iustinum, in Dialogo cũ Triphone vltrà medium. At veteres Christiani, vt ex Anastasio quæst. 16. diximus, figuram Crucis ex duobus lignis conficiebant. Pierius Valerian. lib. 1. Hierogliphicoru, prodidit veteres figurã Crucis aliter expressisse. Supremam enim partem incuruabant in modum baculi, ad similitudinem Græcæ literæ ρ paulò inferius duo ligna transmedia, ad similitudinem Crucis S Andreæ, quæ referebat imaginem literæ Græcæ X. vt illis duabus literis significaretur Christus. Deinde transfigebant lignum illud, in quo brachia extenduntur, & appendebant ex illo velum expansum, quod significabat Christum in illo liguo passum fuisse. Ad infimam verò pingebant capulum velut hastæ, vt significarent illud esse vexillum militum Christi. Non desunt, qui Crucis figuram eandem fuisse dicant, quæ & Græcæ literę T. Nam litera T. typum Crucis significat. Clemens Alexandrinus libr. 7. Stromat. S. Ambros. lib. 1. de Abraham, cap. 3. S. Paulinus epistol. 2. ad Seuerum. S. Augustin. libr. 7. quæst. super Iudic. cap. 37. & ad Psalm. 67. Origen. homil. de Epiphania, inde & Hebræorum vltima litera ת thau, Crucis & salutis signum describitur. Hieronym. in capit. 15. Marci, & sermo 30. de Natiuitate Domini, hoc signo postes Hebræorum: & in Ezechiele frõtes eorum, qui ab ira percutientis euaserunt, signati fuerunt. Ezechiel. cap. 9. Tertullia. aduersus Iudęos, & libr. 3. aduersus Marcionem. S. Cyprianus libr. 2. aduersus Iudęos. Neque pugnat, quòd forma literæ Thau, nihil commune habeat cum Crucis figura: literæ enim Hebræorum immutatę fuerunt ab Esdra scriba, legisque Doctore post captam Hierosolymam, & instauratione templi sub Zorobabel, cùm ad illud vsque tempus ijdem Samaritanorum, & Hebræorum fuerunt characteres. Hieronym. epistol. 106. quæ in librum Regum præfatio inscribitur: Itaque Thau antiquis Hebræorum literis, quibus vsque hodie vtuntur Samaritani, Crucis similitudinem habebat. S. Hieronym. in capitul. 9. Ezechielis. Isidorus libr. 1. originum, capite. 3. Æthiopes habere Crucis signum

pro Tau litera, Ægyptij quoque antiquitùs hac vtebantur litera, quæ eorum lingua significabat vitam venturam. Russinus lib. 11. cap. 29. Narrant Socrates libr. 5. cap. 17. Sozom. lib. 7. capi. 15. Nicephor. lib. 21. ca. 16. & Suidas, Theodosio imperante, cùm solo æquarentur templa, in Serapidis sacrario, hieroglyphicas compertas esse literas, quæ crucis pręferrent formam. Ego existimo Crucis formam fuisse tandem, quæ hodie pingi, & erigi solet. Nam ex duobus lignis Cruces fieri antiquitus testatur Athanas. Quatuor verò angulos, fines, & cornua habuisse probãt sanctus Basilius, enarratione in c. 11. Isaiæ, Gregor. Nissenus in catechis. maior. ca. 32. August. varijs locis, dum de dimẽsionibus Crucis, lõgitudine, latitudine, altitudine, & profundo eius & quatuor mundi partibus, Oriente, Occidente Austro, & Aquilone agit, tract. 118. in Euangelium Ioan. cap. 18. Serm. 1. in vigil. Pentecost. Ser. 3. de Annunciatione Dominica, & Sermo. in Festo Omnium Sãctorum, ad finem, Vbi altitudinem ait, in illo ligno, quod ab eodem transuerso, sursum versus ad caput eminet. Alibi idem Augustin. epistol. 120. cap. 26. innuit, lignum longum emicuisse super transuersum. Signum sanctæ Crucis, ait Minut. Felix, naturaliter videmus in naui cum velis tumẽtibus vehitur, cum expansis palmulis labitur, & cùm erigitur iugum. Crucis signum est, & cùm homo porrectis manibus, Deum pura mente veneratur, ita signo Crucis, aut ratio naturalis innititur, aut vestra Religio formatur. Crucis formã, ait Hieronym. in cap. 13. Marci, assumunt aues, quando ad æthera volant, homo natans per aquas, vel orans, forma Crucis vehitur nauis per maria, antenna Cruci simulata sufflatur, ipsa Crucis species quid est, nisi forma quadrata mundi? In adoratione veterum, Crucis formam religiosam fuisse colligit Cælius Rhodig. libr. 10. capitul. 8. quoniam in veneratione supplici, dum ori dexteram admouerent, pollicem super indicem residentem (quod & hodie à plerisque fit) exosculabantur. Quod ibidem ex Plinio, & Apuleio cõfirmat. Hactenus de Crucis imagine. Nam de vera Cruce, in qua Christus pro nobis passus est, eiusque inuẽtione, & miraculis, plenè in Festo Inuentionis Crucis. † Supereſt de Crucifixi effigie, & Crucis veneratione nonnulla addere. Sunt qui Crucis nudæ, & simplices imagines non improbant. At Crucifixi effigiem pictam, aut sculptam Cruci addere, detestantur. Verùm error iste eripiendus est: Nam & Crucifixi effigiem Cruci additam August

probat lib.de visitatione infirmorum,cap. 2. & 3. his verbis: Habent siquidem Christianorum arcana, illius Dominicæ Crucis quasi quoddam venerabile monumentum, quod de Crucis ipsius imaginatione,Crucem cognominant, † quod & nos omni veneratione dignissimum fatemur,& ad recordationem Crucifixi nostri veneramur.Adiicitur enim super Crucem quædam hominis imibi patientis imago, per quod salutifera Iesu Christi nobis renouatur Passio:hanc complectere humiliter,venerare suppliciter,tamen hæc ad memoriam tibi reduces:

Nec Deus est,nec homo præsens,quam cerno,figura;
Sed Deus est,& homo,quem signat sacra figura.

Et paulò pòst:

Scilicet ipsius nota sunt Crux,& Crucifixus;
Hanc & ego veneror,Iesum quoque semper adoro.

Legimus Eustachium martyrem, qui anteà Placidus dicebatur,per imaginem Crucifixi inter Cornua Cerui,ad fidem Christianam conuersum. Antonini Pij seculo Damascenus lib.3.de imaginibus.Metaphrast.20.Decembris.Nicephorus lib.3.cap.29. Est apud Narbonensem Ciuitatem in Ecclesia sancti Genesij pictura,quæ Christum quasi precinctum linteo indicat Crucifixum,quæ pictura dum assiduè cerneretur à populo,apparuit per visum Basilio, homo terribilis aspectu,iubens ei vsque ad tertiam vicem, vt tegeret linteo picturam illam,in qua Crucifixus apparebat.Quod cùm Basilius Episcopo nunciasset,protinùs iussit Episcopus, desuper velum expandi,sicq; obtecta nunc figura conspicitur.Greg. Turonen.libro primo miraculorum,cap.23. Carolo Magno imperante, cùm Iudæus imaginem Crucifixi contumeliosè verberasset,mox sanguis è vulneribus copiosè fusus,& sparsus est. Sabellicus libro nono Ennead. 8. Volaterran. in Antropologia, Gaspar Contarenus in summa Conciliorum: Apud Treuerim Ciuitatem Anno Domini M. C C. XII. à Crucifixi Christi imaginè lignea,sagitta percussa,sanguis vberrimè fluxit.Imago autem, & sagitta sanguine conspersæ,religiosè in hunc diem asseruantur.Baptista Fulgos. li. 1. cap.6.Andreas Eboten.Lusitanus lib.memorabilium tit.10. de miraculis.† Quod verè pertinet ad Crucis, seu Crucifixi adorationem,S. Ambr. in funebri oratione. Theodoret. de adoratione Crucis, in hæc verba: Inuenit Helena titulum, Regem adorauit,non lignum, vtique quia gentilis est error, & vanitas impiorum,sed adorauit illum,qui pependit in ligno

gno,scriptum in titulo.Sapienter Helena egit,quæ Crucem in capite Regum leuauit,& locauit, vt Crux Christi in Regibus adoretur,& de Incarnationis Dominicæ sacramẽtum cap.7.Nunquid cùm in eo imaginem Dei, crucemq́ue veneramur,diuidimus eum?S.Hieronymus in Psalm. 98.Mulæ opiniones de Scabello sunt,sed hìc Propheta Corpus dixit Dominicũ.Et paulò pòst: Quòd autem adorari debeat, eo adscendente docuerunt Apostoli,cùm adorantes regressi sunt in Hierusalem:sed ad Crucem Dominicam,&ad animam sanctam hæc referenda sunt.Sedulius hoc item libr.5. Carminis Paschalis:

Nève quis ignoret speciem Crucis esse colendam,
Quæ Dominum portauit ouans,ratione potenti
Quatuor inde plagas,quadrati colligit orbis.

Leo Magnus Sermone de Passio. 8. Crucis signum adorandum Regnis omnibus prædicat. Iustinianus Nouell. 5. de monachis. §,1.Dicimus autem adorandam, & honorandam verè Crucem,Damascenus lib.de orthodox.fide,c.11.Adoramus etiam figuram pretiosæ,& viuificæ Crucis, tametsi ex alia materia facta est,nõ materiam venerantes: Absit enim, sed figuram,tanquam Christo signum,&c.Item Ecclesia,in Hymno de Pass.Domini:O Crux aue spes vnica, auge piis, &c.Quibus consequens est Crucem adorandam esse.Cæterum an adoratione Latriæ Crux adoranda sit, contendunt scholastici. S. Thom.ad tertium Sententiarum, dist.9.q.1. art.2.Et 3.parte Summæ,quæst.25.art.3.& 4.Durandus,Henricus de Gandauo, Holcot, Guillelmus Varro Scoti Magister,Petrus de Aquila,& alij quidam, Antoninus tertia parte,tit.62,c.9.§.1,plenè.Ioannes Picus Mirandulanus in apologia,capitulo de adoratione Crucis, & S. Bonauentura ad tertium Sententiarum,dist.9.Sancta Crux, in qua Christus pependit,veneranda est, tum quia nobis repræsentat figuram Christi extensi in ea,tum ex cõtactu ad membra Christi,& ex hoc quòd eius sanguine est perfusa,Thom.3.parte, quæst.25.Hoc ingentis pretij lignum, ait Damascenus li.4. orthod.fid.c.12,esse venerandum, in quo Christus seipsum, sacrificij causa pro nobis obtulit, vt ex sancti corporis, & sanguinis contactu sanctificatum optimo iure adorari debeat,&c.S.Chrysost.orat.aduersus Gentiles,Quòd Christus sit Deus,Ipsum, inquit,ergo lignũ, in quo positum sanctum corpus Domini,& Crucifixum, quare habere totus orbis ita contendit,vt qui paruum quiddam ex illo habent, hoc auro

includant,tam viri,quàm mulieres,& ceruicibus suis aptẽt: hinc valdè sunt honestati, & magnifici, & muniti, & protecti, licèt condemnationis fuerit lignum. Gregorius Nissenus libro de sancto baptismate, lignum Crucis omnibus salutare est.S.Gregorius lib.7.epistol. 126. præclari muneris ergo,Crucem,in qua ligni Crucis erat particula, dono dat Regi Visigotorum. Hanc Crucem,in qua Christus pependit,Romæ adoratam Beda scribit,de natura rerum & tẽpor. ratione.Eam item miraculis pluribus sæpe adornatam Gregorius Turonensis, in vita Christi commemorat, miraculum insigne, Apameæ viuifici Crucis ligni virtute editum, narrat Euagrius lib.4.cap.25.vbi agit de eius adoratione, & exosculatione.Alia item commemorat miracula Ruffin.lib. 10.hist.ca.8.Socr.lib.1.cap.13.Theod.lib.1-cap.18. Sozomen. lib.2.cap.1.Nicephor.libr.8.capit.29.Idem Sozomen. libr. 2. capit. 1. Paulinus epistol.11.ad Seuerum. & S.Hieronym, in vita Hilarionis. Ad † hæc ratione contactus, nedum Crucem, sed & clauos, lanceam, vestimenta, & viuificum sepulchrum adoramus. Damasc. vbi suprà.S.Ambros.orat.in Theodos. agens de clauo affixo galeæ Constantini. Sapiẽter, inquit, Helena egit, quæ Crucem, hoc est particulam, siue clauum, vnum in capite Regum leuauit,vt Crux Christi,in Regibus adoretur, eorum tamen imaginem minimè adoramus. Athanasius quæstione 16. ad Antiochum, Alexand.de Ales tertia parte,quæst.30.membro 3.art.3.versi. 1. Thomas, & Bonauentura, 3. parte, & 3.Sententiarum, distinct.9.quæstio.4.Anto.tertia parte,tit.12.cap.9.in fine,& alij plerique.

DE CALICIBVS, ET AMVLIS.

CAPVT VII.

1 *Calices sacri in magna semper veneratione fuerunt.*
2 *Calix,ex qua materia conficiendus sit, ex Pontificum Decretis,& vsu Ecclesiæ exponitur.*
3 *Et 6.Religio superiorum sæculorum circa vasa sacra.*
4 *Communio sub vtraque specie,cur nunc non permittenda.*
5 *Calices plures in altari non ponendi.*
7 *Calix mortificationem carnis significat.*
8 *Amularum vsus,& interpretatio nominis.*

CALI-

CALICIBVS ornantur Ecclesiæ,Hieronym.epist. ad Theophyl.† Discant, inquit, qui ignorant calices sacros,& cetera, quæ ad cultum Dominicæ pertinent passionis,non quasi inania, & sensu carentia, sanctimoniam non habere:sed ex consortio corporis,& sanguinis Domini. Calicem ab ipso Christo celebrante nos accepisse, notum, testatumq; est omnibus:Inde mos inoleuit,ait Paschasius, de sanguine,& corpore Domini c.20.quòd sanguis Christi nũquam in catino,nunquam in cratera,vel in alio vase, quàm in calice consecratur. Calices Christi sanguinis portatores appellat Optatus lib.6.de schismate Donatistarum.Calicem fractum Donatus Episcopus Aretinus,oratione facta,pristinæ incolumitati restituit.S.Gregor.l.1.dialog. cap. 7. Beda, Vsuard.& Ado in Martyrologio, ad 7. Idus Augusti. Calix verò ad perferendum sanguinem Domini paratus, cum tota ministerij mundita parandus est,ne non benè lotus calix diacono peccatum fiat offerenti.Hæc S. Clemens epistol.2. ad Iacobum fratrem Domini.Porrò † Zepherinus Papa statuerat,consecrationem diuini sanguinis,non fieri in vase ligneo, vt antea,sed in vitreo. Damasc. libro Pontificali cap. decimosexto.Vualfred.Strabo de rebus Ecclesiastic. cap.24. Radulph.Tungren.de canon.obseruat.propos.vltima.Platina in Zepherino. Tertullianus libro de pudicitia. Calices vitreos fuisse indicat,& frangi faciles.Hieronym.ad Rustic. monachum loquens de S.Exuperio, ait:Nihil illo Exuperio ditius, qui corpus Domini vimineo canistro, sanguinem portat in vitro. Tãdem Zepherini institutio antiquata fuit, sancitumque vt nec in vitro propter fragilitatem, nec in ligno propter raritatem,qua sacramentum imbibitur, neque ex ære propter tetrum saporem, neque ex aurichalco, quia eruginem facit, & vomitionem excitat, sed dumtaxat ex auro,vel argento,aut stanno calices fierẽt.Concil.Rhemen. & Triburien. canon. Vasa, de consecrat. distinct. prima.S. Thom.tertia part.quæstion.83.articul.3.Aurei sacerdotes ligneis calicibus vtebantur,nunc lignei sacerdotes aureis calicibus:hoc apophthegma in Concil.Tribur.cano. 18. cuius pars habetur in d.can.Vasa,de consecrat.dist.1.& à VValfriedo,Strab.de reb.Ecc.c.24.tribuitur Bonifacio martyri.Quare eripiendus est error Baptist.Fulg.c. de Institutis antiquis, qui illud adscribit S.Ambrosio,in li.qui Ordo Roma.exaratur.Benedictio calicis,cum chrismatis vnctione.Hunc verò librum antiquissimum esse constat.Porrò † in vitis Pontifi-

cum

cum Damasi,& Bibliothecarij,maximè in vita sancti Siluestri, frequens mentio est calicum maiorum, minorum, & ministerialium,quos Pontifices,& Imperatores in Ecclesias contulerant.Sixtus I I I.Papa 45.vt auctor lib.Pontific.c.45. prodidit,obtulit calices ministrales duos, pensantes singuli libras singulas.Calices ministeriales argenteos decem,pensantes singuli libras tres.Ministeriales verò dicti, quia his populo sanguis Domini ministrabatur. S. Remigius Rhemensis Archiepiscopus in calice ministeriali,quem Ecclesiæ obtulit,hos versiculos à se editos inscribi curauit:

Hauriat hinc Populus vitam de Sanguine sacro,
Iniecto æternus,quem fudit vulnere Christus,
Remigius reddit Domino sua vota sacerdos.

Quòd quidem poculum,inquit Igmarus, apud Rhemensiũ Basilicam mea ætate ad captiuorum liberationem erogabatur,vt argentei calicis pretium,Christianos tenebratum potestate deuinctos manumittat. Lindanus lib. 4. Panopliæ Euangel.cap.56.testatur calices,in plerisque Ecclesiis,vsque in illum diem exstare, quibus sanguis Domini communicabatur.Ex † quo quidã coniiciunt in Ecclesia vsu receptũ, populum communicare sub vtraque specie. Quod etsi quãdoque factum fuerit, iustissimis rationibus, in Conciliis Constantiensi, Basiliensi, & Tridentino constitutum fuit, non adstringi laicos, vel etiam Clericos non conficientes, ad communionem sub vtraq; specie. Sanè vnciam speciem, nedum post ea Concilia receptam, sed & Apostolorum sæculo celebriorem,& frequentiorem fuisse variis argumentis probari potest, quæ nos alibi commemorabimus. Interea obseruandum est,ex Damaso, in Pontificali sub Siluestro, patinas,seu patenas ad 30.libras ponderasse, Scyphos ad 10. dumtaxat,singulos calices ad vnam.Vnde apparet panis vasa ampliora & capaciora fuisse vini poculis,vnde consequẽs est multo plures communicasse sub vna, quàm sub vtraque specie,in eadem Ecclesia.† Greg.I I I.ad Bonifaciũ,Tom.2. Conciliorum constituit,ne in Missarum solemnijs, duo vel tres calices in altari ponerentur, quoniam id parum Christi institutioni conueniret,qui de vno,& eonem calice omnes communicasset.Vnde colligere licèt, sanguinem non fuisse sacratum in calicibus ministerialibus, sed in alio quodam, & ex illo deinde transfusum in ministeriales, ad vsum populi.

puli.Quòd & D.de CL.de Sanctes annotauit 10.reperit, de communione sub vtraq; specie. Amplius calices pictura ornatos fuisse Tertull.lib.de pudicit.apertè indicat,ibi:Præcedant picturæ calicum vestrorum. Imaginati calicis meminit S. Remigius in suo testamento. Planè † calicibus ornatas Ecclesias, nedum post Constantium, sed & longè ante tempora Diocletiani,& persecutionis ab eo excitatæ,innuit S.August.lib.3. contra Cresconi. Grammat.cap.29. Ibi enim asserit in Ecclesia Cirtẽsi repertos fuisse calices duos aureos, & sex argenteos. Calices † in Ecclesia carnis mortificationem,& animum semper ad martyrium paratum significant, S.Hierony.epist.20.ad Marcellum, vel vt ait, S.German.in Theoria rerum Eccles.Calix est loco vasis, quòd recepit effusum sanguinem puncti immaculati lateris. De † amulis Cassander in liturgic. & Onuphrius in interpretat. vocum obscuriorum Ecclesiast.scripserunt, Amulam, quosdam interpretari phialam,ad similitudinem vrceoli.Itaque quo loco 3. Reg.7. Græcè legitur φιάλας, Interpres noster vertit, Amulas.Expositor ordinis Romani,Amula, inquit, est vas, in quo vinum offertur. Cuius generis vasa fusilia fecit Rex Salomon 8000.sicut Iosephus testatur.Ioannes Cataneus in vitis Pontificum legit, cum h, aitque plerumque hamas argenteas donatas ministerio diuino,Obtulit, inquit, Damasus in Pontifical. in vita Marci Pontificis hamas argenteas duas librarum viginti: vnde quidam existimant hamulam deductam.Columella in cultu hortorum,de cucurbita: Aut habilem lymphis amulam, Bacchone lagenam.Amula vulgò appellatur vas vitreũ ad vsum aquæ, & vini.Paul.in tertio.§.sciendũ.ff.de offic.præfecti vigilum,docet, præfectum vigilum per totam noctem vigilare debere, & coërrare caleeatum cum hamis, & dolabris. Hamas verò interpretatur Turneb.libr.19. aduersariorum cap.23. Vasa aquaria rotundioris formæ, & ventris globosioris, ex Plinio, & Iuuenali, Insubribus familiare nomen est amula.Cœlius Rhodiginus lib.27.lectionum antiquarum,cap.27.

DE CANDELABRIS, ET LVCERNIS.

CAPVT VIII.

1 *Candelabrorum,& lucernarum vsus antiquissimus.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

2 *Candelabri significatio tam litteralis, quam mystica apud Patres varia.*
3 *Cereorum vsus approbatus.*
4 *Miracula & veterum liberalitas circa luminaria.*
5 *Candelarum vsum in Ecclesia neque Lactantius, neque Hieronymus, neque Concil. Libertinum improbarunt.*

IN veteri testamento Deus disertè iusserat fieri in templo candelabrum ductile de auro mundissimo, vel vt alij volunt, graue & solidum nō intus vacuum: מְנוֹרָה chasiah enim apud Hebræos, durum & graue significat. Exo. 26. Leuit. 24. & Num. 8. & Zach. 4. Philo Iudæus lib. Quis diuinarū rerū vsus sit. Quibus etiam locis lucernæ septem fieri iubentur. Ex quo apparet lucernas distinctas fuisse a candelabro. Lucernæ verò erant lampades aureæ, quæ super extremitates brachiorum, & hastilis candelabri ponebantur. Porrò † candelabrum aureum solidum, quandoque legem, quandoque Ecclesiam significat. S. Hieronym. ad cap. 4. Zachar. Quandoque Euangelicam cōuersationem, in qua Christus lucernæ modo virtutes splendore præcipit. Isichius in Leuit. cap. 7. Semper verò Lucernas super candelabrum, Sancti Patres septem gratias Spiritus sancti interpretantur. Gregor. Nissen. in enarrat. vitæ Moysi, S. Hieronym. ad cap. 4. Zachar. Candelabrorum vsum Ecclesia Christianorum perpetuò retinuit, quod ex S. Clemente, & alijs Patribus colligere licet, S. Clemens epistol. 2. ad Iacob. fratrem Domini: Altaris palla, cathedra, candelabrum, & velum si fuerint vetustate consumpta, incendio dentur. S. Athanasius epistol. ad orthodox. in persecutione, inter nefanda Arianorum scelera enumerat, quòd candelabra Ecclesiæ ad parietem apponerent, & certis idolis adolerent. S. August. serm. 17. in dedicatione Ecclesiæ ad finem Tomo 10. docet candelabrorum mysticum intellectum, necnon candelabra benedici consueuisse, his verbis: In illo, scilicet Christo, ædificatur Ecclesia, quæ abscondi non potest, neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus, qui in domo sunt. Bene occurrit lectio, quando candelabra dedicantur, vt sit, qui operatur, lucerna posita in candelabro. Lucerna est enim homo, qui benè operatur. Quod autem candelabrum? Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. Qui ergo secundum Christum facit, & propter Christum facit, vt non glorietur, nisi in Chri-

sto candelabrum etsi luceat omnibus, &c. Lucernas item, lychnos ac cereos nedum vesperi, sed & lucente sole in Ecclesijs accendi consuetum, ab ipso nascentis Ecclesiæ initio præclaris testimonijs probatur. Gētiles honoris ergo oleum ac lumina in æde sacra ponebant. l. Si sponsus. §. proinde. ff. de donat. inter vir. & vxor. Quòd SS. Apostoli can. 70. diligenter vetant, his verbis: Si quis Christianus oleum tulerit, ad sacra Gentilium, vel Synagogam Iudæorum festis ipsorum diebus, aut lucernas accenderit, de societate pellatur, quia, vt ait Zonaras, ὡς ὁδὸν ποιῶν τοῦ ταῦτα ἐθελοντὴν ἢ ἐπιτηδεῖα τοῦτο τῷ ἐλαίῳ ποιεῖσθαι προσπαγῆναι, καὶ τὴν λυχνοκαΐαν. Nam velut ea, quæ sunt Iudæorum aut Gentilium, honorans oleum offert, & lampadem accendit. At qui ab Ecclesia surripuerit oleum, vel ceram, can. seq. 71. segregandus est. Ab ijsdem quoque Apostolis can. 3. vetitum erat, aliquid offerri ad altare, quàm ἢ ἔλαιον εἰς τὴν λυχνείαν, oleum in lampadem seu ad luminare, & thymiama, tempore sanctæ oblationis. Vbi Balsamon notat, oleum offerri ad templi illuminationem, & verę luci & Deo, gratiarum exhibendam actionem. Hanc Apostolorum constitutionem Melchiades Papa laudat, & renouat apud Burchard. lib. 5. cap. 7. & Iuonem part. 2. capit. 17. Rursus in Concil. Autel. capit. 3. apud Burchat. lib. 3. cap. 6. Iuonem lib. 2. de const. Eccles. cap. 6. & Gratia. cap. Nemo, de consecr. distinct. 1. præceptum fuit, vt is qui vult ædificare Ecclesiam, ante præfiniat, quæ ad luminaria, & ad custodiam, & ad stipendia custodum sufficiunt, quòd & à Iustiniano constitutum legimus nouell. 67. §. deinde. Longè antè Constantinus decreto donationis factæ Siluestro, commemorat, se S. Petro, & Paulo Apostolis Ecclesias ædificasse. Additque εἰς ἐκκλησίας ὅπερ συνηθείας φωτὸς πυρὶ καὶ ἄγρυπνος συνηθείαν ἔχειν. Quibus Ecclesijs, vt habeant lumina semper accensa, possessiones & agros adiecimus. Ingubin. in Vallam. nu. 42. legimus Mauritium Imperatorem anno Imperij sui 20. ad omnes Patriarchales sedes, & ad Monasteria, quæ sunt in eremo, & in Ierosolymis, & ad lauras, pecunias, & cereos, & incensa misisse, vt pro ipso orarent. Paulus Diacon. li. 17. rerum Romanorum in Conc. Braccaren. 1. can. 25. res Ecclesiæ in quatuor partes diuidi iubentur, quarum tertia in reparatione, vel luminari Ecclesię reseruatur. Quòd & repetitum fuit in cōcil. Braccaren. 2. can. 2. canon. Placuit, 10. q. 3. Concil. Aquisgranen. sub Pipino, libr. 1. cap. 29. graui pœna afficiendos statuit eos, qui luminaria in Basilicis

Deo dicatis,quæ ex fideliũ oblationibus concinnari debent, auferre præsumunt.Nam si filij Aaron,Nadab, & Abiud, eò quòd eorum negligentia ignis,qui iubetur in altari esse perpetuus, exstinctus est, & propter ignem alienũ coram Domino offerre præsumpserunt,ob id igne egresso à Domino, deuorati sunt meritò,quòd non sine magno animi mœrore prosequimur,horribili morte deuorandi sunt ij , qui ignem Domini in Basilicis sibi dicatis & consecratis audacter exstinguunt. Vsum lucernarum probat etiam S.Chrysostom. hom.60. ad popul.Antioch. Et argenteas quidem cathenas ad lucernas suspendis : ipsum autem in carcere vinctum ne vis quidem visere.Et hæc dico non prohibens in his gloriari,sed hæc cum illis.Epiphan.item ad finẽ epist.ad Ioannem Episcop.Ierosolymit.narrat se venisse ad villam,quę dicitur Anablatha,vidisseque ibi prætereundo lucernam ardentem, & interrogasse,quis locus esset, didicisseque esse Ecclesiam, & intrasse vt oraret,S.Hieron.aduersus Vigilantium nõ improbat eorum deuotionem , qui interdiu cereos accendunt in Ecclesijs, quin ait ille : Quicunque accendunt cereos,secundum fidem suam habent mercedem.Cerei mysticè , auctore eod.Hier.epist.20.ad Marcellam , vt accenso lumine, sponsi spectetur aduentus , ostendunt.S. Aug. serm. 215. de tempore,nedum cereorum vsum probat,sed & cereos offerre hortatur,his verbis:Qui possint aut cereolos,quòd cicindelibus mittatur, exhibeant.Hortatur & S.Chrysost.orat.de occursu Domini & Simeonis ad finem , vt tamq; lucis filij, Christo verò illi luminis cereos offeramus.Extat apud Surium tom.4. oratio Gregorij Cæsareæ Cappadociæ de sanctis trecẽtis decem & octo patribus Nicænæ Synodi:in qua mentio fit, cuiusdam tribuni militum, qui & templum, vel potius templi habitatorem Christum honorauerat,& lucernis in templo accẽsis placauerat.Germanus Patriarcha Cõstantinop.lib.7.cap.14,epist.2.Non offendat, inquit, quemquam, q; ante Sanctorũ imagines luminaria, & suaue olentia thymiamata accendantur.Symbolicus enim ista fieri,nõ lignis,aut lapidibus ipsis,sed in honorem Sanctorum, quorum honor ad Christum recurrit. Narrant † Eusеb. libr.6. cap.7.histor. Eccleſiast. & Niceph.lib.5.cap.9. quòd cum in die solemni vigiliarum Paschæ, in Ecclesia Ierosolymitana oleum deesset luminaribus,Narcissus Ierosolym.Episcopus aquam deferri imperauit , eámque benedixit , & infundi lampadibus præcepit , tum , ait Eusebius , repentè miro &

sæculis

sæculis inaudito genere virtutis , natura aquæ in olei pinguedinem versa, splendorum luminum etiam solito reddidit clariorem. Simile miraculum commemorat S.Greg.lib. 1.dialog.cap.5.Idem Greg.lib.3.c.30.refert lampades immisso diuinitus lumine accensas fuisse. Alibi etiam cereos cœlesti lampade accensos, testatur Gregorius Turonensis,cap. 57.de gloria martyrum , de Amarantho martyre. Paulinus item cereorum & lucernarum meminit natali 3.Felicis martyris:

Aurea nunc niueis ornantur limina velis,
Claria coronantur densis altaria lychnis,
Limina ceratis adolentur ad ora papyris:
Nocte,dieq; micant,hic nox splendorq; diei
Fulget, &c.

Et principio natalis 6.eiusdem diei.

Ast alij pictis accendant lumina ceris,
Multiforesq; clauis lychnos laquearibus aptent,
Vt vibrent tremulas funalia pendula flammas.

Legimus in libro Pontificali , Agathonem Pontif. ad luminaria S.Mariæ ad præsepe,& Apostolorum solidos bis mille centum sexaginta donasse.Eudoxiam Theodosij vxorem in lucernarum rationẽ decies mille sextarios olei retulisse refert Nicephor.lib.14.cap.50. Candelarum vsum Tridentina Synodus sess.16.c.7.probat,earum dumtaxat superstitiosum numerũ damnat.Phara, Damasus & Bibliothecarius in Romanorum Põtificũ,& præcipuè sancti Siluestri vita,necnon Canthara,Ceroſtata,coronas,delphinos, lychnos, & lychnicos pro diuersi generis lampadibus , & lucernis in Ecclesijs ardentibus acceperunt. Plura de Pharis , & Cantharis Onuphrius in interpretatione quarundam vocum Ecclesiasticarum.Cæterum de cereis,& lampadibus in baptismo,in Missę celebrationẽ,in exsequijs funeris.Itẽ de cereo Paschali,& lucernari hora suis locis tractabimus.Nõ † defuere,qui candelarũ vsum in Ecclesia interdiu derident , & improbãt. Primum ex Lactantio lib.6.c.2.Deinde ex Concil.Elibert.c. 37.Deniq; ex Hierõnym.qui aduersus Vigilantium confitetur pro honore martyrũ cereos accendere pertinere ad imperitiam , & simplicitatem sæcularium hominum , & religiosarum fœminarum, quæ quidem zelum habent,sed non secundum scientiam. Verùm Lactant.arguit eos , qui Deo

candelarum,ac cereorum lumen offerrēt pro munere, quasi Deus dator luminis egeat lumine,quemadmodū, dij terreni egent lumine,& prophani eis lumina offerunt.At Christiani non ea mente eóque fine lumina offerunt.Concilium verò Elibert.Prouinciale est,vt meminimus in cap.de Imaginibus.Deinde in dict.capi.37.agitur de neophytis,qui more Gentilium lucernas publicè accendebant, quibus communio denegatur:non vero de iis, qui ad cultum Dei lucernas,in Ecclesiis accēdunt. Ad hæc Hieronymus loquitur de ijs,qui cereos accendunt,credentes inde martyres illustrari. Vigilantius siquidem dicebat ironicè, quosdam præbere honorem martyribus, quos putabant de cereolis vilissimis illustrari,alioquin S.Hieron. probat pium atque mercede dignum cereos accendere in honorem martyrum,tum aduersus Vigilantium,tum etiam epist. ad Riparium.

DE TVRIBVLO ET THYMIAMATERIO.

CAP. IX.

1 *Thymiamaterium quid sit, & quid Thymiama,& Turibulū*
2 *Turificatione & incēsi oblatione,cur,& à quo tempore vtatur Ecclesia.*
4 *Tus apud Gentiles quando in vsu.*
4 *Libellati.*
5 *Mittentes.*
6 *Turificuli.*
7 *Sacrificati.*
8 *Turificatio variis ex causis fieri solet,eiúsque vtilitas.*
9 *Turibulum corpus Christi significat.*
10 *Incensi oblatio à veteribus tantopere recepta,ab hæreticis vostris temporis inepte reijcitur.*
11 *Turificatio ante Sanctorum imagines.*

1 THymiamaterium,† cuius meminit S.Ambrosius lib. 4.de sacerdotio, cap.1. vas erat,in quo thymiama in sacris incendebatur. Isidorus Pelusiota epist. 247. confectio thymiamatis exaratur Exod. 30. quam tropologicè, enarrant Helias Creten. & Gregorius Nazianz. orat.quæ apologetica inscribitur , & Anastasius Synaita lib.6. in

hexam.

hexameron.Thymiamatis mentio fit canō.3.apostol. Ab ibi thymiama pro incenso. Thymiamatis enim , de quo in veteri testamento,vsus antiquatus est. Turibulum verò dicitur vas, in quo tus adoletur. Ceterum † turificatione nō vtimur, quasi ceremoniali præcepto legis,sed sicut Ecclesiæ statuto,auctore S.Thom.3.parte.quæst.83.articul.5.Sanè turificatio,seu incensi oblatio ab ipsis Ecclesiæ primordiis institutа fuit , & in hunc vsque diem vsu recepta.Sancti Apostoli d.can.3.vetant aliquid offerri ad altare,præter oleum ad luminare,& incensum tempore oblationis.S. Dionysius.3 docet Pontificem,vbi orationem sanctam super altare peregit, ex ipso incēsum adolere omnemque fani ambitum circuire , Soter 11.Pontifex epist. 2. ad Episcopos Italiæ , sacratas Deo fœminas,sacra vasa,vel sacras pallas, & incensum circa altaria deferre prohibet. S.Ambros.in Lucam cap.1.Vtinam nobis, inquit , adolentibus altaria,sacrificium deferentibus adsistat Angelus. Ipsi Christo in noua lege turis oblatio facta fuit à Magis.Matth.2.Ture Magi Christū Deum , & sacerdotem professi sunt,Irenæus lib.3.cap.20. Cypr. serm. de stella,& Magis.Hilarius can.1.in Matth.Ambros.lib.2.ad capit.2.Lucæ.Leo Papa serm.1.de Epiphā.Chrysost.Iuuencus. Hieronym.Theophilac.Fulgē.& alij Patres.Apud † Gentiles etsi initio in vsu non fuerit tus in sacris incendere, quòd pluribus probat Arnob.lib. 7. vbi tamen ture sacrificare cœperunt,suffitus turis erat sacrificij certum indicium,ad eò vt Christianos verè sacrificare crederent , vbi summis digitis paululum turis iniecissent in acerram,vel turibulum. Quatuor gradibus solebant prophani Christianos ad idololatriā adigere.Primū vt nomē suū darēt quòd scribebatur in libello,seu catalogo. Hi † à Christianis contumeliosè Libellati appellabāt.Sanctus Cyprianus li.1.epist.3 & li.2.& li.3.epist.5. .i.4.epist.2.Vbi vulgo legit Libellaticos,legēdū est.n. Libellatos,ibiq; quis propriè sit Libellatus.Secūdū,vt iniicerēt tus in arcolū vel turibulū. Eos † verò,qui talia agebāt.Mittentes appellant,eámque actionē mittere dicebant,vt in Synodo Romana , in qua Marcellinus Papa causam dixit. Tertium † qui manu capiebant turibulum , vt adolerent , vocabantur Turificuli apud eundem Cyprianum. Quartum, † qui pollutis mentibus,manus & ora sacrificantes polluerāt, Sacrificati , vel sacrificiati appellātur. Cyprianus d.epist.S. Iacobus in principio , & ingressu liturgiæ orationē edidit,dū incenditur tus.In liturgijs quoq; Basilii &

Chrysostomi forma benedicendi incensum exaratur. Ibique plura de vsu incensi legimus in libro Pōtificali benedictione turis, his verbis: Dominus Deus omnipotens, cui adstat exercitus Angelorum cum tremore, &c. Nec non turibuli his verbis: Domine Deus, qui dum filios Israël, in deserto murmurantes, ob rebellem suam audaciam durum vastaret incendium, Aaron Sacerdotem, tunc orantem arrepto de igne altaris turibulo tibi incensum ponentem exaudire, eosque de incēdio liberare dignatus es, benedic quæsumus hoc turibulum, & præsta, vt quoties tus, in eo adolebitur, votum populi tui tibi boni odoris efficias, sitque fuga dæmonum, repulsio phantasmatum, & immundarum abscessio cogitationum. Per Dominum, &c. De his benedictionibus plura
3 in Ord. Romano de diuinis officiis. Porrò † turificatio fit primum ad reuerentiam loci, & diuini officij, vt si fuerit in loco odoris fœditas, ture incenso depellatur, & qui adsunt, odoribus lætis mulceantur. Deinde ad repræsentandum effectum gratiæ, qua sicut bono odore Christus fuit, iuxta illud Gene. 34. Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni, & à Christo deriuatur ad fideles officio ministrorum. 2. Cor. 2. odorē notitiæ suæ spargit, per nos in omni loco, & ideò vndique turificatio altari, per quod Christus designatur, turificantur omnes per ordinem. Hæc S. Thom. tertia parte, quæst. 83. ar. 5. Præterea per turificationem monentur, qui sacris adsunt, auctore Philone Episcopo in Cant. in illud: Ex aromatibus mirrhæ, & turis, ad cælestia omni desiderio ascendere depulsis à cordis cubiculo importunis cogitationibus, reiectisque curis omnibus, & studio rerum caducarum, cor suum ignitum, veluti turibulum coram Deo odoratissimum faciens. In quo quidem corde, cum per amorem virtutes colligit, quasi carbones in turibulum congerit, quibus seipsam mēs in conspectu Dei igne charitatis accendat, dum feruentes, & mundas orationes ad Deum emittit, quasi fumum aromatum, ex turibulo exhalat, vt coram sponso suaue redoleat, & proximos quosque ad eius amorem, per bona exempla concitare non desinat. Addo. quòd turificatio significat deuotionem, & celebrantis, & eorum, qui assident, ad Deum directam. Psal. 140. Dirigatur oratio mea sicut incensum. In incēso, ait S. Hilarius orationes significantur. & Apocal. 8. Data sunt ei incensa multa. Denique suffitus, seu turificatio ad fugandos dæmones efficax est. Innocen. 3. lib 2. de misterio Missæ, c. 17. Gulielmus Durandus li. 4. Rational. c. 10. argumē

to eius, quod scriptum est Tobiæ 6. cum præsertim, & tus, & turibulum benedicantur. Amplius † turibulū corpus Christi significat. Sanctus Augustin. homil. 6. in Apocalyp. Turibulum aureum corpus Christi sanctum interpretatur. Ipse enim Dominus factus est, ait Sanctus Augustin. turibulum, ex quo Deus odorem suauitatis accepit, & propitius factus est mundo, quia obtulit seipsum in odorem suauitatis. Idem Augustinus sermo. 98. de temp. qui est feria 2. post 4. Dominicam: Vide, quo modo verus Pontifex Iesus Christus, assūpto turibulo carnis humanæ, & superpositę igne altaris, adiecto etiam incenso, qui est spiritus immaculatus. Amalar. Fortunat. libr. 3. cap. quinto. Præuenit in turibulo thymiama, quòd significat corpus Christi plenum odore bono. & capit. decimooctauo. Turibulum corpus Christi significat, in quo est ignis, scilicet Spiritus sanctus, ex quo bonus odor procedit, quem vnusquisque electorum ad se vult rapere. Per turibulum, aiunt Innocent. 3. libr. secundo. misteriorum Missæ, capit. 16. ac deinde Durandus libro 4. Rat. capit. 10. Verbum accipitur incarnatum: ibique cur turibula tribus catenulis vniātur, enarrāt. Ceterum turibula seu thymia materia aurea, Constantinum plerisque Ecclesijs largitum fuisse, cōstat ex Pontificali Damasi Papæ, Simeon Metaphrast. in vita S. Nicolai prodidit, Constantinum S. Nicolao turibulum aureū, quod inter sacrificandum vteretur, donasse. Hæretici huius sæculi turificationes in sacris irridēt, respuendasque contēdunt. Primum ex primo cap. Isaiæ, ibi: Incensum est abominatio mihi. Deinde, ex Arnobio lib. 7. aduersus gentes, vbi pluribus turis vsum in sacris, & nouum, & vanum docet. Verùm hæc leuia sunt. Nec enim purè Deus apud Isaiam turis incensum aspernatur, ac respuit, quemadmodum nec sabbata, & neomenias: sed tū demum, cum ab impijs indignè incensum offertur. Atque ita hunc locum enarrat Gregorius Nazianz. orat. 3. aduersus Iulianum Imperatorem. Arnobius verò suffitum, & turis incensum, in honorem deorum improbat, non autem, in honorem Dei viui, cui & tus, & cetera, quæ pura mente à pijs, & religiosis offeruntur, grata, & accepta sunt: maximè tus, quòd, vt suprà ex Irenęo, Hilario, Ambrosio, & aliis docui, Deo offerri solet, & diuinitatē notat. Accedat in simili S. Augustin. censura epist. 99. ad Deograt. his verbis: Quapropter, qui Christianas litteras vtriusque testamenti sciunt non hoc culpant in sacræ legis ritibus paganorum, quòd instituant templa, & sacerdotia, & fa-

ciant sacrificia, sed quòd hæc idolis, & dæmonijs exhibeant. Quare † ait Synodus septima, Act. 4. ne quempiam offēdat, quòd ante Sanctorum imagines, lumina, & suaueolentia thymiamata accenduntur. Quòd & Sphilotheus Patriarcha probat in lib. qui Ordo instituendi Diaconum, inscribitur; symbolicus enim ait Synodus. Ista fiunt in honorem illorū quorum cum Christo requies, quorū honor ad ipsum recurrit: hoc ipsum testante S. Basilio, quòd erga conseruos bonos, honor erga ipsum Dominum, commune beneuolentiæ signum exhibet. Sensibilia enim lumina symbolum sunt immaterialis illius & à Deo dati luminis. Aromatum autem incensio, & totum sancti Spiritus afflatū, & sinceram repletionem significat. Vtinam, ait Ambrosius in Luc. cap. 1. nobis adolētibus altaria, sacrificium deferētibus adsistat Angelus, immò præbeat se videndum.

DE MVSCARIIS ET FLABELLIS.

CAP. X.

1 *Flabellum quid significet, & quàm eius vsus in Ecclesia receptus sit.*
2 *Flabellorum muscariorum apud Hieronymum, & alios Patres moralis interpretatio.*

1 SANCTVS Clemens libro 8. Constitut. Apostolicarum, cap. 12. scriptum reliquit, Episcopo celebrante Missam, duos Diaconos ex vtraque parte altaris, tenere flabella ex tenuis membranis, aut ex pennis Pauonis, aut ex linteo, vt parua animalia volitantia abigant, ne in calicem incidat. 2 Addit Turrianus id fieri Romæ consuetum, cùm Pontifex Maximus celebrat. † S. Hieronym. epist. 20. ad Marcellam, interpretando mysticè munuscula ei, ac Paulæ, & Eustochio à Marcella transmissa, ait: Quod autem & matronis offertis muscaria parua, paruis animalibus euentilandis, elegans significatio est, debere luxuriam citò restinguere, quia muscæ morituræ oleum suauitatis exterminant. S. Hildebertus Cænomanensis Episcopus epistol. 7. de flabello agit his verbis: Flabellum mihi tibi cōgruum, scilicet propulsandis muscis instrumentum. Est etiam quod in munusculo nostro interpretari te oporteat. Attende ergò, quibus muscis immolantes

lantes Domino sacerdotes grauius infestentur, quibus frequenter impediantur salutaria altaris officia. Mille sunt occursantium phantasmata cogitationum, mille diaboli suggestiones, mille mortalium tentationes animorum. Et paulò pòst: Talium portenta muscarum Patriarcha Abraham propulsanda præsignauit, cùm à sacrificijs aues abegit incursantes. Scriptum est enim: Descenderunt volucres super cadauera, & abigebat eas Abraham. Dum igitur destinato tibi flabello descendentes super sacrificia muscæ abegeris, à sacrificantis mente superuenientium incursus tentationum, Catholicæ fidei ventilabro exturbari oportebit. Aliter de flabellis S. Germanus in theoria rerum Ecclesiasticarum, his verbis: Flabella verò typum referunt Cherubim. Et eodem libro aliquantò pòst: Quid verò quispiam dicat de diuinis flabellis, quæ tenent manus Diaconorum, & ab ipsis versantur de repentè, & quæ sequuntur.

DE PATENIS SEV PATINIS.

CAP. XI.

1 *Patena quid, & vnde dicta.*
2 *Patena quando cœpit esse in vsu, & ex qua materia.*
3 *Vasa sacra ad prophanos vsus non conuertenda miraculis ostenditur.*
4 *Vasa sacra varia enumerantur, & quàm etiam ad mores informandos spectent.*

PATENA seu patina est vasis genus à patendo dictum. 1 Patina, ait Isidor. lib. 20. originum, cap. 4. quod dispansis patentibúsque oris sit. Patenarum meminit Columella libr. 12. cap. 43. Columella, inquit, patruus meus ex ea creta, qua fiunt amphoræ, lata vasa in modum patenarum fieri iubebat: non nulla exemplaria habent patinarum. Inde patella, de quibus apud Varronem, Festum, Aonium, & Isidorum. † Zepherinus Papa XVI. constituerat patenis vitreis Missas celebrari. Vvalfred. Strabo de reb. Ecclesiasticis, cap. 14. Radulphus Tungrensis de canonum obseruantia, propos. 23. quod posteà immutatum fuit in Concil. Triburiensi, ca. 9. Verùm lōgè ante Cōciliū Triburiēse patenę, seu patinę erāt ex auro, vel argēto. Vrbanus Papa XVIII. fecit ministeria

Universidad de Deusto
Biblioteca

sacrata omnia argentea, & patenas argenteas 25. apposuit, auctore Damaso lib. Pontificali, cap. 28. Item Damasus in Siluestro enumerat Calices, patenas, pharos, cantharos, quibus Constantinus Basilicam S. Petri in Vaticano ornauerat: ipsum quoque Damasum legimus, in lib. Pontificali, donasse patenam argenteam ponderis 20. librarum. Deinde in Concil. Rhemensi apud Burchard. lib. 3. cap. 96. Iuris. libr. 1. c. 38. Gratia. can. vt calix, de consecrat. dist. 1. quod Triburiense longo interuallo præcessit. Calices & patenæ ex auro vel argento fieri iubentur. Theophylact. item ad cap. 14. Matth. Pauperes semper habebitis vobiscum. Audiant igitur, quomodo Christus præferat sui curam pauperibus. Christi autem Corpus propriè, quod in disco aureo, & sanguis qui in poculo. Qui igitur abstulerit discũ pretiosum, & cogerit vt Corpus Christi viliori ponatur, prætexens scilicet pauperes, sciat cuius partis sit, &c. Adhæc in libro, qui ordo Romanus inscribitur, exaratur præfatio ad consecrationem patenæ, eiusq; consecratio, seu benedictio chrismate perungendo. † Patenę sacrę miraculum commemorat Greg. Turon. de gloria martyr. c. 85. Patenarum vsus in Ecclesia primitiua, in celebratione Missæ institutus, in hunc vsque diem perseuerat. Illud interest, ait Onuphrius, quòd hodie paruæ, antiquitus magnæ erant ex auro & argento ponderis 15. & triginta librarum, vt apparet ex eodem Damaso, & probauimus suprà in cap. de calicibus. † Sunt & alia sacrarum ædium vasa, & ornamenta, vt scyphi, metreti, hydriæ, phialæ, pugillares, & quædam alia, quæ enumerat & interpretatur Onuphrius, in interpretatione vocũ obscuratũ Ecclesiasticarũ. Eorũ frequens mentio apud Damasum, in Pontificali, & apud Bibliothecarium, & Onuphrium de præcipuis Vrbis Romæ Basilicis: quæ omnia splendore fulgebant, & venerabantur à Christianis. S. Chrysost. homil. 13. ad Ephes. & 61. ad Populum Antioch. Quin perspicis vasorum venerandam illam supellectilem, sic vndique tersam, aquis perfusam, & tanto splendore refulgẽtem. Atque iis par est nobis animas esse puriores, sanctiores, & virtutum ornamentis splẽdidiores. S. item August. in Psal. 113. Concio. 2. sed enim & nos pleraque instrumenta, & vasa, ex huiuscemodi materia, vel metallo habemus, in vsu celebrandorum Sacramentorum, quæ ipso ministerio consecrata Sancta dicuntur, in eius honorẽ, cui pro salute nostra inde seruitur. Et posteà: Nunquid eis supplicamus, quia per ea supplicamus Deo?

DE PALLIS ET CORPORALIBVS.

CAPVT XII.

1 *Corporale quid sit, vnde dictum, & quid repræsentet. & nu. 4. & 5.*
2 *Corporale cur palla nominetur, & num. 3.*
3 *Corporale ex qua fieri debeat materia, & quis materiam primus designauerit.*
4 *Οθονιον, & σινδών, quid apud Euangelistas, & alios significent.*
5 *Corporalis, & sindonis significationes varia mystica, & num. 6.*
6 *Eucharistia quam requirat in suscipiente dispositionem.*
7 *Palla duplex, eiusq; significatio.*
8 *Corporalium apud diuersas nationes vsus varius est.*

CORPORALE dicitur Linteum illud, cui superponitur in sacro Missæ Corpus Domini. Alcuinus de diuinis offic. cap. de celebrat. Missæ, indeque puto corporale appellatum, vel vt Durantus scribit, lib. 4. Ration. cap. 29. quia sindonem, qua Corpus Christi in sepulchro inuolutũ fuit, repræsentat. Appellatur & palla sacra, cano. Sacratas, dist. 24. Quo loci sacratæ fœminæ vetantur calicem vel patenam, vel sacras pallas, hoc est, corporalia, tangere. Bonifac. quoque constituit, ne monacha pallam sacratam contingeret, vt lauaret, vt in libr. Pontific. cap. 42. Sigeber. & Martinus Polonus in Bonifac. Radulph. Tungren. de can. obseruantia, propos. vlt. Palla est vestimenti genus, de qua plura Baisius de re vestiaria, c. 13. † Corporale vocatur palla, auctore Durando, quod palliat, vel abscondat sacrum mysterium. Puto corporale, pallam dici, quasi Corporis Christi in altari indumentum. Sic & palla altaris dicitur passim apud S. Clement. epist. 2. ad Iacobum fratrem Domini, can. Altaris, can. nemo, de consecrat. dist. 2. quasi altaris vestimentum. Queritur Optatus lib. 6. aduersus Donatistas, quòd pallas altaris eripuerant, & quasi pollutas lauerant. Queritur & Victor Vticensis lib. 1. de persecutione Vvandalorum, quòd Procubat, quem tandem breui frustratim sibi linguam comedentem turpissima consumptum morte testatur. Palla verò au-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctore Varrone,dicitur,quòd foris,ac palam sit. † Corporale verò ex lino puro textum esse debet,non ex serico, vel purpura,vel ex panno tincto:Rabanus Maurus lib. 1. de instit. cleric.c.33.idque, vt putat, ex institutione Sylvestri. At potiùs ea Institutio Eusebio Papæ accepta ferenda est. Eusebius siquidem nonnullis annis ante Sylvestrum Papam instituerat,cap.51.decretorum suorum apud Burchard.li. 3. decret.c.99.Iuonem part.2.c. 134. & Gratianum de consecrat. dist. 2. cano. Consulto , ne quis sacrificium altaris in serico panno, aut tincto celebraret,sed in linteo ab Episcopo consecrato , sicut Corpus Domini in sindone munda linea sepultum fuit.Concil.Rhemen.c.3.apud Burchar.lib.3.cap.98. Corporale,super quod sacra oblatio immolatur,ex mundissimo,& purissimo linteo sit , nec in eo alterius generis materia pretiosior,aut vilior misceatur.Beda c.44.in Marcum, Ecclesiæ mos obtinuit , vt sacrificium altaris non in serico, neque in panno tincto,sed in lino terreno celebretur , sicut CorpusDomini est in sindone munda sepultum.Item Bedà lib.6.cap.7.super Lucam.† His aduersari videtur,quod apud S.Ioannem c. 19. legimus Corpus Christi inuolutum fuisse ὀθονίοις cum aromatibus , καὶ ἔδησαν αὐτὸ ὀθονίοις μετὰ τῶν ἀρωμάτων.ὀθόνιον verò album vestimentum,tenuesque ex lana,non ex lino confectum,interpretatur Pollux lib.7. enarrans illud Homeri Iliad.lib. 3. ἀργυφέοις καλύψαμβρ ὀθόνησιν. At ὀθόνη significat subtile laneum , vel lineum , vnde apud Lucian.pro amictu lineo. Quare apud Ioannem ὀθόνια , linteа interpretor.Nam quod apud Ioānem ὀθόνη dicitur,apud Matth.Marc.& Lucam σινδὼν appellatur. Σινδὼν autem est amictus è lino Ægyptiaco,ipso Polluce auctore. Corporale itaque significat sindonem , in qua inuolutum erat Corpus Christi in monumento positum.Isidorus Peluſiota lib.1.ca. 123.Pura illa sindon , quæ sub diuinorum donorum mysterio expansa est , Ioſephi Arimathensis est ministerium , vt enim ille Domini Corpus sindone inuolutum sepulturæ mandauit , per quod vniuersum mortalium genus resurrectionem percipit,eodem modo nos propositionis panem in sindone sanctificantes , Christi Corpus sine dubitatione repetimus,&c.His adde Euseb.Bedam,& Synodum Rhemen. necnon Raban.Maurum d.cap.33.S.Germanum in Theoria rerum Eccleſiast.& Alexan.de Ales.4.parte quæst.36. membro 4. † Rursus corporali siue sindone admonentur Sacerdotes ministri,ac populus,vt sicut illud linteum castigatum

est

est ab omni naturali viriditate,& humore , ita sit mens offerentium ab omni carnali cupiditate:& sicut illud nitet suo splendore , ita intentio offerentium simplicitate niteat coram Deo.Hæc Amalar.Fortunat.lib.3.de ecclesiast.offi.ca.19. vel auctore Alcuino d.cap.de celebr.Miss. Sicut linum per multos sudores peruenit ad candorem,ita Christus multis affectus passionibus , migrauit ab hoc seculo , & ad candorem resurrectionis atque immortalitatis perductus est. Similiter qui Corpus Christus in se recipere desiderat, per multos bonorum operum labores,& per castitatem mentis,& corporis,debet se reddere mundum,& candidū.† In tribus verò, quæ perducunt corporale lineum ad candorem, intelliguntur tria,ait S.Th.opusc.58.de sacram. altaris , quæ pertinent ad nostram mundificationem.Primò enim lauatur: secūdò torqueturtertiò exsiccatur. Si quis ad suscipiendum Dominum mundus fieri vult,primum debet per aquā lachrymarū lauari:secundò per opera pœnitentię torqueri:tertiò per feruorem amoris Dei,à carnaliū desideriorum humore exsiccari.Quod idem S.Th.pluribus verbis enarrat.Ille in sindone munda inuoluit Iesum , qui mente pura eum susceperit. S.Hier.in Matt.c.27. competit etiam pannus lineus propter sui munditiam,ad significandam conscientiæ puritatem, & propter multiplicem laborem , quo talis pānus pręparatur, ad significandam Christi passionem,hæc T.Tho.3.par.q.83. art.3.ad 7. Amplius corporale,auctore Alcuino, c. de celebr. Missæ,ita plicari debet,vt nec initium, nec finis appareat,sicut etiam Sudarium in sepulchro Domini inuentum est. Sudarium,ait Alcuin est ligamentum capitis , per caput diuinitas,quia caput Christi , Deus : Inuolutio autem hoc significat,quia Christus, qui in humanitate habuit initiū nascendo,& finem quędam in moriendo, in diuinitate neutrū horum,sed semper esse habuit.† Rursus ex sententia Innoc. 5.lib.2.mysteriorum Missæ.c.56.duplex est palla,quę dicitur corporale. Vna quam Diaconus super altare totam extędit. Altera,quam super calicem plicatam imponit.Pars extensa, signat fidem:pars plicata signat intellectum : hic enim mysterium credi debet , sed comprehendi non valet , vt fides habeat meritum, cui humana ratio non præbet experimentum.† Sequitur Durand.in Ration.d.c.29.Illud obseruādum est,Romanos,Italos,& Alemānos duobus corporalibus vti, quorum vtrūque purè lineum esse debet , Gallos verò vno tantùm.Radulph.Tungren.de canon.obseruant. propos.vlt.

DE

DE ORGANIS.

CAPVT XIII.

1 *Organum quid sit, & varia organorum genera.*
2 *Organorum vsus in Ecclesia antiquissimus est, licèt de prima institutione non adeò constet.*
3 *Organorum rectus vsus describitur, & notatur abusus.*

1 ORGANVM auctore August. in Psalm. 56. dicitur instrumentum musicum, non solùm quod grande est, & follibus inflatur, verùm quidquid aptatur ad cantilenam, & corporeum est. Isidorus lib. 3. orig. cap. 20. Organum, inquit, vocabulum est generale vasorum omnium musicorum: hoc autem, cui folles adhibentur, alio Græci nomine appellant, Vt autem Organum dicatur, magis ea est vulgaris consuetudo. Organorum musicorum varia sunt genera, quædam neruis intenduntur, quæ cruomena vocantur, vel enchorda, siue ἔντατα, & prosoda. Quædam spiritu inflatur, quę pneumatica. Quæ verò aqua propellit, hydraulica sunt, & complura alia, de quibus Cælius Rhodiginus lib. 9. lec. antiquar. cap. 6. Itaque quod scriptum est in Psalm. 159. Laudate eum in chordis & organo, non intelligitur de organis, quæ follibus inflantur, quod & Amalar. Fortunatus lib. 3. de Ecclesiastic. offic. ca. 3. annotauit. Plura de organis S. Hieronym. epist. 28. ad Dardanum. Isidor. lib. 3. originum, c. 19. 20. & 21.

2 †Organorum vsum in templis antiquissimum probat Iulianus ad cap. 31. Iob enarrans verba illa: Si autem ambulaui cum irrisoribus, vel cum vanitate, his verbis: Verùm longè res se habet aliter, neque enim organorum vsus prohibitus erat, quandoquidem hoc ipsum cum pietate fieri potest. In templis enim sunt illis ipsi vsi. Is autem Iulianus longo interuallo S. Gregorium antecessit. Cæterùm quis primùm organa, quibus hodie vtimur, inuenerit, in dubium reuocatur. Glicas & Manasses in Theophilo, Imperatori Theophilo inuentum organorum attribuunt. At longè ante Theophylum, Vitalliano Pontifice, vsum organorum in Ecclesia receptum auctores sunt Marti. Polonus, Platina, Ioánettus, & alij cõplures, ex Põtificali Damasi Papæ. Organa primùm missa Pipino Regi à Constãtino Imperatore Græco, auctor est Marianus Scotus in Pipino. Verùm Aymon monachus li. 4. de gestis Francorum c. 113. affirmat organa more Græco-

rum

rum, primum in Francia composita, industria cuiusdam, cui Gregorius nomen erat, Imperante Ludouico Pio, ciúsque sumptibus. Quare hærendum non est Nauarro, qui in libro de oratione, & horis canonicis, cap. 16. semel atque iterum scripsit, superstite S. Thoma Aquinate, vsum organorũ nondum receptum fuisse. Planè etsi organorum vsus necessarius non sit, quare in Capella Papæ non exstant organa, vt Caietan. ad S. Thom. & Sotus de iust. & iur. lib. 10. quæst. 5. artic. 2. testantur: non est tamen improbandus S. Tho. 2. 2. quæst. 91. Sotus vbi suprà. Nam & tibiis, timpanis, & aliis musicis instrumentis Deum laudandum innumeris scripturæ locis expressum est. Plenè Democharis de obseruanda Missarum celebratione cap. 14. † Organorum vsum Ecclesia, ait Syno. Senonen. ca. 17. à patribus ad cultum, seruitiúmque diuinum recepit: modò nihil præter hymnos diuinos, & cantica spiritualia organa repræsentent. Item in Concil. Colonienſi: Organorum melodia in templis sic adhibeatur, ne lasciuiam magis quàm deuotionem excitet, néve præter hymnos diuinos, ac cantica spiritualia quidquam resonet, quod repetitum fuit in Synodo Diœcesana Augustensi, & in Synodo Tridentina sess. 22. de obseruandis, & cuitandis in celebratione Missæ, his verbis: Ab Ecclesijs verò musicas eas vbi sine organo, siue cantu lasciuum, aut impurum aliquid miscetur, &c. arceant.

3

DE ÆDIS SACRÆ PARTIBVS.

CAPVT XIIII.

1 *Ædium sacrarum partes præcipuæ sunt duæ.*
2 *Βῆμα vnde dictum, & quam in ædibus sacris partem significet.*
3 *Diaconicum quid significet.*
4 *Templum, quod Græcè ναὸς dicitur, à sacrario distinguitur.*
5 *Ædem sacram esse symbolum mundi sensibilis.*
6 *Turris, & Torcular Matth. 21. ædis sacræ partes denotant.*

AEdis sacræ duæ præcipuæ partes. Prima quæ à Græcis Βῆμα & ἱερατεῖον dicitur. † Βῆμα autem siue suggestus ideò, auctore Gentiano Heruetо, appellatur, quòd gradibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad eam ascendatur. βῆμα pro sacrario apud Gregorium Nazianzen. oratio. 9. partem funebri in laudem patris, vbi Basilius ἱερατεῖον verò, id est, sacrarium. Est enim locus sacrificio deputatus, ibíque est altare. Dicitur & secretarium in Concil. Arelaten. 2. can. 15. † Appellatur etiam Græcè diaconicon. cano. 21. Concil. Laodicen. οὐκ ἐνδέχεται ὑπηρετικὸν ἔχειν χῶραν ἐν τῷ διακονικῷ can. non oportet, distinct. 23. & in Concil. Agathens. can. 66. can. Non oportet, eadem distinct. Quoniam non oportet, insacratos ministros licentiam habere in sacrarium, quod Græci diaconicon appellant, ingredi, & contingere vasa Dominica, vbi vulgò legitur, diaconium. Appellatur verò sacrarium, vt coniicio, diaconicon, quia non nisi diacono in sacrarium ingredi licebat. † Secunda pars vocatur ναὸς, hoc est, templum, in quo vniuersus congregatur populus. S. Maximus de Ecclesiastica mystagogia, cap. 3. Ecclesiam diuidit, in locum solis sacerdotibus, & ministris attributum, nempe ἱερατεῖον, hoc est, sacrarium, & eum, ad quem patet introitus omnibus fidelibus, quem, ait ille, vocamus ναὸν, id est, templum. † Idem Maximus cap. 4. Ecclesiam, ait, esse symbolum, ac signum mundi sensibilis, vt, quæ cœlum habeat, diuinum sacrarium: terram autem, quæ templi decorem teneat. Similiter mundum esse Ecclesiam, qui cœlum quidem habeat sacrario simile: templum autem, eum qui in terra est, ornatum. Rursus cap. 5. notat esse hominem sanctam Dei Ecclesiam: quæ animam quidem habeat sacrarium, & mentem diuinam altare, & corpus templum. † Has duas Ecclesiæ partes Christus illustrat Matth. 21. dum agit de patrefamilias, qui in vinea quam plantauarat, ædificauit turrim, & torcular exstruxit. Turrim siquidem S. Hieron. ibidem, & ad cap. 5. Isaiæ interpretatur templum: Torcular verò altare.

DE ALTARI SEV θυσιαστηρίῳ.

CAPVT XV.

1 *Altaria, & aræ vnde nomen acceperint.*
2 *Aras qui exstruxerint insigniores, in vtroque testamento.*
3 *Altaria ad diuinum cultum pertinent, & magna veneratione semper honorata. & num. 4. & 6.*
4 *Altaria apud Patres titulis multis ornata. & nu. 4. 6.*

7 *Altaria tuta habent asyli.*
8 *Altaria magnifico apparatu ornanda.*
9 *Altaria diebus quibusdam maioris hebdomadæ cur nudentur.*
10 *Altaria quas cœli plagas spectent.*
11 *Altaria ingredi non nisi sacratis permittitur.*
12 *Altarium euersores graues iustásque pœnas persoluerunt.*
13 *Altaria cancellis circumdabantur.*
14 *Cancelli vnde dicantur.*

ALTARIA, inquit Festus, ab altitudine dicta sunt. Antiqui enim diis superis in ædificiis à terra exaltatis sacra faciebant, Diis terrestribus in terra, Dis infernalibus in effossa terra. Seruius Honor. in illud 2. Æneid. Nec quicquam altaria circum, ait, aras & superis, & inferis Diis consecratas esse. Altaria verò esse tantùm deorum superiorum ab altitudine nominata, & alibi idem Seruius ait: Aras dictas ab ariditate, quia in illis adoletur igniş. Altaria ab alendo, quia igni adduntur alimenta. Isidor. libro 15. origin. capitul. 4. Aram, ait, quidam vocatam dixerunt, quòd incensæ ibi victimæ ardeant. Alij aras dicunt à precationibus, quas Græci ἀρὰς vocant. Altare autem ab altitudine constat esse nominatum, quasi alta ara. Strabo de rebus Ecclesiasticis, capit. 6. Porrò ara etiam dicitur, vel quòd area pura sit. Genes. 8. Beros. in tertia, vel ab ardore. Varro libro quarto de ling. latin. Aras in Ecclesia Catholica à purissimo, & incruento sacrificio nomen habere, docet Gregorius Nazianzenus orat. 4. quæ est 2. in Iulianum. Altare apud Hebræos appellatur מזבח à זבח quod est sacrificare, quòd scilicet in altare victimę Deo sacrificarentur. Apud Græcos vocatur θυσιαστήριον à θυσιάζω, quod significat sacrifico. Inde consequens est Eucharistiam esse sacrificium, quod nos in capit. de Missæ sacrificio pluribus probabimus. † Altaria non solùm Abraham, Isaac, Iacob, & Moyses erexerunt: atque ita altaria tabernaculo. & templo antiquiora sunt. Strabo de rebus Eccles. capitul. 1. sed & Iosue in monte Hebal. Iosue 8. Gedeon Iudic. 6. Samuel in Ramatha, 1. Regum 8. Saul in Gabaa, 1. Regum 13. Dauid in area, 2. Reg. 24. Helias in monte Carmeli, 3. Reg. 18. Iesus filius Iosedech, 1. Esdræ 3. Iudas Machabæus, 1. Machab. 4. In Nouo quoque Testamento altarium vsus probatur Matth. 5. & 23. & 1. ad Corinth. 9. & ad Hebræos. capit. 13. Habemus,

inquit Paulus, θυσιαστήριον, ideſt, altare, de quo edere, &c. Necnon in c.3.& 30.Apoſtol.& apud Dionyſ.c.3.Eccleſiaſticæ Hierarchiæ. Irenæus lib.4.cap.20.probat Apoſtolos veros fuiſſe Sacerdotes,quia ſemper altari & Deo ſeruiebant.† Tertullian.in lib.de pœnitent.docet,Chriſtianos antiquitus venerari aras Dei conſuemiſſe, eiſque adgeniculari. Gorgonia ad altare cum fide ſe proſternebat, Gregor.Nazianzen. orat.11.in laudem Gorgon. vbi miraculum inſigne commemorat, Alexandrum Conſtantinopolitanum Epiſcopum, cùm ab Arrianis premeretur,ad altare progreſſum,in faciem coram ſacra menſa ſe proſtraſſe, & cum lachrymis oraſſe. Auctores ſunt Epiphanius lib.2, tom.2.hæreſ.68. Sozomen. lib.2.cap.29.Socrates cap.37.Caſſiodor.lib.3.Tripart.cap.10. Nicephor.lib.8.cap.51.Ambroſ.quoque aduerſus Iuſtinæ furorem ſub altari poſitus per obſeruationes, ſibi & Eccleſiæ Deum defenſorem parabat. Ruffinus lib.2.cap.6.Idem Ambroſ.epiſtol.33.Nec altaria tenebo vitam obſecrans: ſed pro altaribus gratius immolabor.Optat. Mileuit.lib.6.altare appellat ſedem & Corporis, & Sanguinis Chriſti. Ibidémque execratur Donatiſtas,qui altaria frangebant,radebant,& remouebant.Quid enim eſt,ait ille, tam ſacrilegum, quàm altaria Dei frangere, radere, & remouere? In quibus vota populi & membra Chriſti portata ſunt, quo Deus Omnipotens inuocatus ſit,quo poſtulatus deſcendit Spiritus Sanctus,vnde à multis pignus ſalutis æternæ, & tutela fidei, & ſpes reſurrectionis accepta eſt,&c.In altari Deo ſacrificatur, ait Augu.lib.20. contra Fauſtum Manichæum cap.21.In altari corpus Domini offertur, ſanguiſque Chriſti pro peccatoribus effunditur.Auguſt. ſermo.11. de ſanctis. Forma corporis Chriſti altare eſt, & corpus Chriſti eſt in altari. Ambroſi.lib.4.de ſacrament.cap.12.& alibi lib.5.cap.2. Quid eſt enim altare, niſi forma corporis Chriſti.S.Chryſoſtom.20. in 2.ad Corint.Tu autem hoc quidem altare honoras,quod accipit corpus Chriſti. Inde † ſacramentum altaris paſſim apud Cyprian.& Aug.epiſt.50.ad Bonifac.in altari Chriſtus iacere dicitur. Gallicè [repoſer] S.Chryſoſt.lib.6.de ſacerdotio loquens de tremendis myſteriis addit: Per id tempus & Angeli ſacerdoti aſſident, & cœleſtium poteſtatum vniuerſus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus, ἐις τιμὴν τοῦ κειμένου. In illius honorem,qui iacet Angelorum choris plenus eſt, & homil.41.in 1.ad Corinth.Non fruſtra, ait, memoriam mortuorũ inter ſacra myſteria celebramus, aut

accedi

accedimus pro ipſis,agnum illum iacẽtem,& peccata mundi tollentem deprecantes. Addo † quòd Optatus, vt ſupra ſcripſi,altare ſedem corporis, & ſanguinis Chriſti appellat. Altaria †erigere,ad diuinum cultum pertinet.Concil.Aquiſgranen.canon.21.Perpende,ait Synodus,quòd pro DEI beneficiis,quibus largiente eius clementia, immeriti & ingrati vbertim in hac mortalitate vtimur, potius debeamus diuinum cultum inſtar Iſaac, & cæterorum Sanctorum Patriarcharum in altaribus erigendis honorare, &c.Honorem debitum præſtare altari,quod corpus Chriſti accipit,hortatur Chryſoſtom. ad 2. epiſtol.ad Corinth.hom. 20. veteres Chriſtiani venerationis ergo, altaria oſculabantur.S. Ambroſ.epiſtol.14.ibi:Certatim hoc nunciate milites,irruentes in altaria, oſculis ſignificate pacis inſigne.Diaconi oſculantur altaris latera.Epiſcopus oſculatur altare.Amalar. Fortunat.libr.3.de Eccleſi.offic.capit.5. Quandoque altare appellatur à Dionyſio capit.3.Eccleſi.Hierarch.τὸ θεῖον θυσιαστήριον, & in Concil.Toletan.12.Quicunque ergo ſacerdotum deinceps diuino altari ſacrificium oblaturus acceſſerit. Appellatur & diuinum ab eodem Dionyſio, ἐπὶ τὸ θεῖον θυσιαστήριον, ad diuinum altare.Paulinus epiſtol.12.ad Seuerum.

Sancta Deo geminum velant altaria honorem.

Dicitur & compoſitum, & ſacroſanctum ab Ambroſio capi. 8.lib.de his qui initiantur myſteriis. Reuerendum ab Euſebio Emiſſeno hom.4.de Paſcha.ibi: Ita & tu cum ad reuerendum altare ſalutari cibo, potúque reficiendus accedis, &c.Appellatur & menſa Domini Caſſiod.ad Pſal.22.Paraſti in conſpectu meo menſam. Menſa myſtica apud Chryſoſtomum homil.de Euchariſt.in Enceniis.Mẽſa regalis apud eundem Chryſoſt.hom.6.ad populum Antiochenum. Præterea ſanctorum Patrum loca innumera, quibus variis titulis altaria ornantur.Cæterũ † ea erat apud veteres religio altarium,vt ad ea confugientes ius aſyli haberent, nec licebat eos inde extrahere:Altare enim erat eis portus atque perfugium.Exo.21.Adoniam & Ioab ſibi timentes, ad altare domus Domini confugiſſe legimus.lib.3.Reg.capit.1.& 2. Ius aſyli in ſacra menſa indicat S. Gregor. Nazianz. orat. 20.in laudem Baſilij Magni his verbis:Illa autem, cum nulla ratione hanc vim effugere poſſet,concilium capit,non maioris audaciæ, quàm prudentiæ plenum. Ad ſacram etenim menſam confugit,Deumque aduerſus hanc iniuriam propu-

gnatorem sibi adoptat. Plura de iure asyli, in capi. vltimo de ædium sacrarum religione. Legimus item in Ecclesiasti. historia seruos quosdam potentum genere barbaros, crudelitatem domini expertos ad altare Ecclesiæ confugisse, neque inde vllo modo exire voluisse. Socra. lib. 7 cap. 33. Cassiod. li. 12. Tripart. cap. 4. Niceph. lib. 14. ca. 32. Ad hæc S. Ambros. epistol. 33. asylum altaris indicat his verbis: Vultis in vincula rapere, vultis in mortē, voluntati est mihi, non ego me vallabo circumfusione populorum, nec altaria tenebo vitam
8 obsecrans. † Amplius altaria, ait Synodus Rhemē. apud Burchard. lib. 3. cap. 97. In quibus Corpus Dominicum cōsecratur, sanguisque eius hauritur, cum omni veneratione honoranda sunt, & mundissimis linteis, ac palliis cooperienda. Altaria linteamine cooperiri testatur Optat. li. 6. Quis, inquit, fidelium nescit in peragendis mysteriis ipsa ligna linteamine cooperiri? inter ipsa sacramenta velamen tangi potuit, non lignum. Et paulò post: Exterfistis cum codicibus pallas nisi fallor, has purificare properastis, lauistis proculdubiò pallas. Constantino imperante ara in templo Hierosolymitano regiis tapetibus, vasis denique aureis, & gemmatis ornata conspiciebatur. Theodoret. libro primo Historiar. cap. 30. Histor. Tripar. lib. 3. cap. quinto. Hieronym. in Epitaphio Nepotiani, laudat Nepotianum, quòd cutā gereret vt altare nitendum esset. Itaque in Concilio Toletano 13. canon. 7. canon. Quicunque, 26. quæstio. 5. vetatur altare vestibus sacris exuere. † Nudantur solùm altaria à quinta Feria vsque in Sabbatum Paschæ ex ordine Romano. Altare
9 enim Christus significat, qui tum nudatus est à vestimentis hoc est, à discipulis, quando relicto eo, omnes fugerunt. Alcuinus de diuinis officiis, capite de cœna Domini, plenè. Amalar. Fortunat. libr. 1. de Ecclesiastic. offic. capite 12. alij, in fieri in signum tristitiæ crediderunt. Glosl. de Turrecremata in d. cano. Quicumque. Guiliel. Durand. in Ration. li. 1. cap. 1. in fine, & lib. 6. cap.
10 76. † Porrò etsi altaria in diuersas plagas quandoque constitura sint, vt apud Heliam in ecclesia, quam Constantinus cum Helena matre super sepulchrum Domini exstruxerat. Itemque Romæ in templo, quod ab antiquis Pantheon dictum, à S. Bonifac. Papa in omnium Sanct consecratum est. In Ecclesia quoque S. Petri principis Apostol. altaria non tātum ad Orientem, sed etiam in alias partes distributa sunt. Vvalfred. Strab. lib. de reb. Ecclesia. cap. 4. Vsus tamen frequē

tior, ait idem Strabo, & rationi vicinior habet in orientem orantes conuerti. In Antiochia Syriæ inuersum habet Ecclesia situm. Altare si quidem non ad orientem, sed ad occidentem spectat. Socrat. lib. 1. cap. 21. Cassid. lib. 9. tripart. ca. 38. Quare, ait Nicephor. lib. 12. cap. 34. in vrbe Antiochena, quę in Syria est, altaria diuersum prorsus quàm alibi situm habuēre. Sacra enim ara non ad orientem, sed ad occidentē versus posita fuerat. Quibus apparet, vbique ferè altaria orientem versus collocata fuisse. Sanè in Ecclesia Romana altare maius semper orientem spectat. De qua plura in cap. de ædifi sacrarum forma. Ceterum † altaria ingredi, & mulie- 11
ribus, & laicis omninò vetitum. Iis enim solis, qui sacris initiati sunt, altaria ingredi licet: Synodus Laodicena can. 19. & 44. Synod. Agatth. can. 66. & cā. 69. ex Trullanis, q sub sextæ Synodi nomine circūferūtur. q; sacri Imperatores tū excipiebantur: hi enim, vt ibidem Balsamon notat, quando voluerint, ad sacrum altare accedudt. Quare idem Balsamon ad can. 44. Synod. Laodicen. & 69. Synod. 6. Latinos arguit apud quos non solum laici, sed & mulieres sine pudore, in sanctū altare ingrediuntur, & sedent præsentibus sæpè ijs qui sacrificant. Synesius epist. 67. seipsum accusat quod homo in peccatis habens non exercitatus in Ecclesiijs, Dei altari ausus esset contingere: ὅτι ἄνθρωπος ἐν ἁμαρτίαις ἀπότροφος, ἐκκλησίας ἀγωγὴν ἐτέραν ἠγμένος, θυσιαστηρίων ἡψάμην θεοῦ. Ad † hęc 12
quanta fuerit altarium religio, ex pœnis, quas persoluerunt, qui altaria euerterunt, vel profanarunt, colligere licet. Ezechiel. 23. Hoc fecerunt mihi, polluerunt sanctuarium meum in die illa. & paulò pòst: Adhuc multitudinem, &c. 3. Reg. 19. Domine inquit, altaria tua cōfregerunt. S. Chrysosto. hom. 53. ad populum Antiochenum, Si quis ignem sumens, & fossorium, hanc destruxisset domum, & incendisset, & hoc suffodisset altare, nónne quilibet lapidibus eum obrueret, tāquam profanum & impium? Optat. Mileuit. libr. 6. Quid enim est tam sacrilegium, quàm altaria Dei in quibus & vos aliquando obtulistis, frangere, radere, remouere? Et postea: Hoc modo Iudæos estis imitati. Illi iniecerunt manus Christo in cruce. A vobis percussus est in altari. Sufficeret in saniæ vestræ, quòd membra laniatis Ecclesiæ inter hæc omnia, vt altaribus parceretis, & desideria hominum cum ipsis altaribus confregistis, & complura alia, quæ grauitatem huius celeris manifestant. Vbi obiter obseruanda sunt verba illa: Vota, & Desideria hominū, quasi altaria sint gradus, quib.

vna cum sacrificio Christianorum preces in cælum ascẽdunt. Rursus in Concil. Aquisgranen. capi. 17. Quòd si Abraham pro eo quòd Dei altaria erexit, cultúmque eius veneratus est, tot à Deo prærogatiuis donatur, dubium non est, quin altarium sanctorum euersores, & sacrarum rerum, quibus in eisdem altaribus famulandum est, subreptores damnentur. Et cap. 25. Etsi Moyses per hæc, quæ promissa sunt Domino, altare erexit, cauẽdum est illis, qui altaria Domini obruendo dedecorant, & inhonestando obruunt, ne, quãdo se aduersus hostes suos proripiunt, seipsos eisdem triumphum exhibeãt. Legimus in histor. Ecclesiast. Iulianum Præfectum impudenter contra sanctum altare minxisse, statimque pœnas dedisse: sæuo enim morbo corruptus, visceribus putrefactis interiit. Theodor. lib. 3. cap. 11. & 12. Cassiodor. li. 6. Tripart. c. 32. Similem animaduersionem narrat Nicephor. lib. 10. cap. 29. Testatur quoque Paulinus in vita Ambrosij, quòd cum milites ad Stilicone comite missi Crescionium, qui ad altare cõfugerat, abstraxissent (quod quidem factum S. Ambrosius ante altare prostratus diu fleuit) dimissi Leopardi saltu celeri milites grauiter laniatos reliquerunt. Obiiciunt hæretici, quod olim Cæcilius apud Minutium obiiciebat Christianis, veteres Christianos, nec aras, nec templa habuisse. Cur etenim occultare, ait Cæcilius, & abscondere quidquid illud colunt, nituntur, cum honesta semper publico gaudeãt, scelerata secreta sint? Cur nullas aras habẽt, nulla templa? At mentiebatur impius Cæcilius, mentiuntur impij sacrilegi hæretici. Templa, & altaria tum habebant Christiani, vt ex canonibus Apostol. Clemente, Tertulliano, & alijs apparet. Verum quia propter tyrannidem Imperatorum Christiani vdique fere in cauernis, cryptis, & cuniculis rem diuinam faciebant, pagani eos nullas aras, nullâque templa
13 habere credebant. Nouissimè † obseruandum est altare fecerni cancellis à reliquis Ecclesiæ partibus, quod Synod. Chalcedõ. Act. 1. apertè indicat. Ibi enim post orationem Martiani Imp. legitur: Et post hęc residẽtibus magnificentissimis, & gloriosissimis iudicibus, & amplissimo Senatu, in medio ante cancellos Sanctissimi altaris, & ex læua quidem parte sedentibus. Et paulò antè: Ecce aduenientibus omnibus ante cancellos sancti altaris, & cæt. Et in Synodo Turo. cano. 5. c. 1. de vita & honestate clericorum, ibi: Sed pars illa, quæ cancellis ab altari diuiditur. Auctor orationis panegyricę apud Eusebium libr. decimo. histor. Ecclesiast. capit. 4. templum

à Paulino

à Paulino Tyri Episcopo exstructum describere docet: altare tãquam sancta sanctorum situm fuisse in medio sanctuarij. Quòd autem eo accedi non posset à plebe & multitudine, cancellis ex ligno fabricatis altare circumdatum. Cãcelli, ait Germanus in theoria rerũ Ecclesiastic. locum orationis designant, quousque populus extrinsecus accedit. Intrinsecus autẽ sunt sancta sanctorũ solis sacerdotib. pręuia. Sunt autẽ re vera ad piã memoriã cãcelli ęnei, ne quid simpliciter, & temerè ingrediatur. Quibus locis apparet cãcellos alibi ęneos, alibi ligneos fuisse. Cancri † ab antiquis dicebãtur auctore Festo, qui nunc per diminutionẽ cancelli, vel, vt augurator Strabo de reb. Ecclesiast. cap. de expositione nomi-
14 num quorundam sacris rebus adiacentium, Cancelli dicuntur à cubito, qui Græcè ἀγκών. Solent enim plurimi non altius construi, quàm vt stantes desuper inniti cubitis possint.

DE ARCVLA SEV PIXIDE, IN qua corpus Christi asseruatur, quæ κιβώτιον, seu κιβώριον Græcè, vulgo ciborium appellatur.

CAP. XVI.

1 *Eucharistiam asseruari in arcula, vetustissima est ecclesiæ consuetudo, & quas ob causas. & num. 6. 10. & 11.*
2 *Ciborij, quod Græcis κιβώριον est, frequens apud Patres mentio fit.*
3 *Ciboria Ecclesijs donata.*
4 *κιβώριον turris à quibusdam Patribus appellatur.*
5 *Columbæ aureæ in Ecclesijs ad Eucharistiam asseruandam olim fiebant.*
6 *Ciborij locus in templis.*
7 *Eucharistia diligenter, non tamen diu asseruanda.*
8 *Παραφόρια quid significent.*
9 *Eucharistia sacramentum est extra vsum.*
10 *Eucharistia asseruabatur, quò aduenientibus peregrinis alijsque Catholicis porrigeretur.*
11 *Eucharistia quondam in priuatis domibus asseruabatur.*
12 *Eucharistiam domum deferendi consuetudo antiquata.*

VETVSTISSIMA † Ecclesiæ catholicæ consuetudine receptum fuit, propter infirmorum cõmunionem, nec non ob alias magnas,& necessarias causas, Eucharistiã asseruari in arcula seu pixide. Clemens epist. 2. ad Iacobũ fratrem Domini, ibi:Reliquias fragmẽtorum corporis Domini custodire debent,ne qua putredo in sacrario inueniatur,ne,cum negligenter agitur, corpori Domini grauis inferatur iniuria.& paulò pòst: Qui autem residua corporis Domini,quæ in sacrario relicta sunt,consumunt.Idem Clemens li.8.constitu.apost.cap.13. Sumant Diaconi reliquias, & inferant in tabernaculum,& diaconus postquam fecerit, &c.Leo Papa IX.ad Michaëlem Imperatorem, scribit Ierosolymis Enchariſtiam in pixide pro aduenis,& quotidie eã sumere volentibus asseruari solitam. Hanc † pixidem Græci vocarunt κιβώριον, quam vocem & Latini & Galli de Græcis retinuerunt,ciboriũque Latinè,Gallicè,(cibiore,)nuncuparunt.Perionius de linguæ Gallicę origine,Ciborij,& Græci,& Latini auctores memineruut.E Græcis,S.Germanus in theoria rerum Ecclesiast.Ciborium,inquit, est, vbi est crucifixio.& paulò pòst:Est item,& secundum arcam tẽstamẽti Domini,in qua dicunt,Sancta sanctorum,& eius sanctificatio,in qua præcepit Deus fidei duo Cherubim vtrinque tornatilia.Nam cib,est arca, orium, illuminatio Domini.S. Chrysost.hom 42. in Acta Apostolorum enarrans verba illa:faciebat delubra argentea Dianæ,ait,Et quo modo possibilè erat fieri delubra argentea,fortassis parua ciboria, quæ vocant?Zonaras item tomo.3. scribit Imperante Iustiniano Ecclesia magna iam absoluta, & consecrata partem collapsam terræmotu,eóque casu κιβώριον sacræ mensæ contritum. E † Latinis legimus in libro Pontific. Symmachum Papam altaribus duarum Basilicarum S.Andreæ,& Siluestri argentea ciboria destinasse,quæ quidem Vascula,ait auctor libri Pontific. in sacramenti huius conseruationem habebantur,& hodiè ciboria vocantur.S.Grego. vt in eodem lib. Pontific.& apud Diaconum,in eius vita,in Basilicæ S. Petri super altare ciborium fieri iussit, auctor tractatus de reuelatione capitis Sancti Ioannis Baptistæ.Igitur,inquit,Sanctus Felix, & socij eius, cum venerando rege inter cetera dominum deprecabantur, vt eis salubre concilium suggereret, quo nam in loco sancta membra locarent, ædificantésque basilicã,& in ea ciborium,& paulò pòst caput Sancti Ioannis Baptistæ almi præcursori Christi, & Beatorũ trium Innocentium

Innocentium corpora simul in hoc ciborio concluserunt. Hanc † etiam pixidem nonnulli auctores turrem appellant. Gregorius Turon.lib.1.in gloria martyrum capit.86. ibi:Acceptáque turre Diaconus, in qua ministerium Dominici corporis habebatur,ferre cœpit ad ostium,ingressúsq; templum,vt eam altari superponeret.Ea verò arcula, antequam in ea Eucharistia recondatur,benedici, & consecrari debet. Benedictionis verò formula legitur in ordine Romano. Porrò † Eucharistia quandoque in columba aurea, vel argentea super altare appendebatur. De columbis aureis, vel argenteis in formam Spiritus sancti, supr. in capit.de imaginibus.Aliquando ad basim Crucis, medio in altari erectæ collocabatur. Synod. † Iuronica 2. sub Pelagio. 1. canon. 3. Vt Corpus Domini in altari non in armario sub Crucis titulo componatur. Frequentius pixis,seu arcula Eucharistica in armario super altare includebatur, Synod. Turonen. capit.quarto. apud Burchard.lib.5.decret.capit. 9. Vt omnis presbyter habeat pixidem ,aut vas tãto sacramẽto dignum, vbi Corpus Dominicum diligenter recondatur, ad viaticum recedentibus à sæculo. Quæ tamen sacra oblatio, & paulò post semperque sit super altare obseruata propter mures,& nefarios homines, & † de septimo in septimum diem mutetur,id est, illa à presbytero sumatur, & alia quæ eodem die consecrata est,in locum eius subrogetur, ne fortè diu seruata mucida(quod absit)fiat.Item in Concil. Lateranen.sub Innocent.tertio.capit.10.statutum fuit,vt in cunctis Ecclesijs Eucharistia sub fideli custodia clauibus adhibitis, conseruaretur.capitul.primo. de custod. Eucharist. vbi Innocent.agit, qua pœna afficiendus sit presbyter, qui non curiosè, & diligenter Eucharistiam custodit, de quo plura in canon.Si per negligentiam, canon. Qui bene, de consecratione distinct.2.Capell.Tolosa.quæst.218. † Hunc locum vbi arcula includitur πυξοφόριον non impropriè veteres appellarunt. Reliquiæ Eucharistiæ in pastophoria inferebantur Clementis sæculo, eo ipso teste libr. 2. constit. Apostol.capitul.13. Idem Clemens lib.2.constitut.Apostol. capit.57.in exstructione Ecclesiæ, pastophoria vtrinque fieri in orientem iuber. Sanè πυξοφόριον thalamum significat. S.Hieronymus ad capitulum 40. Ezech. Quare sacrarium, in quo iacet Corpus Christi, qui verus est Ecclesiæ, & animarum nostrarum spõsus,propriè thalamus seu πυξοφόριον appellatur.Pastophoriorum mentionem facit Iosephus li.5. de

de bello Iudaico,cap.5.Planè illius loci, in quo pixis includitur,religionem,&c.Renerus S.Laurentij,libro de viris Illustribus monasterij sui, insigni miraculo illustrat his verbis:Paræcitanam verò Ecclesiam depasta sunt incendia, sed ibi nihilominus Christi gloriosè magnificata est dextera. Cum fuerit namque tanta conflagratio,vt etiam campanas liquefecerit eiusdem Ecclesiæ,armariolum tamen ligneum, quo in pixide clausum corpus Dominicum habebatur, corrumpi adustione non potuit, sacrosanctum scilicet seruante sanctosanctorum, cuius caro requieuit,in spe,cuius non derelicta fuit anima in inferno,cui datum est non videre corruptionem.Quibus† palam fit,Eucharistiam sacramentum esse extra vsum, nec non peracta consecratione adorare super altare,& seruari etiam peracta communione.Quod amplius probari potest, primum Lucæ 22. Et accepto calice gratias agens,&c.Quem locum pluribus enarrat Turrianus lib.4.pro epistol.Pontific.cap.19. Deinde conciliorum, ac sanctorum Patrum testimonijs.Synod. Nicæna inter diatyposes in eiusdem Synodi fragmentis lib. 3. ex editione Alphonsi Pisani,hortatur mentem attollere,ac fide intelligere situm in sacra illa mensa agnum illum, qui tollit peccata mundi incruenter à sacerdotibus immolatum. At cum est super altare,ait Turrian.nondum sumitur. Est igitur corpus Domini extra vsum in sacramento. Eodem pertinet can. eiusdem Synodi Nicænæ 20.apud Russinum lib.10.hist.c.6. Vt ne Diaconi presbyteris præferantur,néve sedeant in cõsessu presbyterorum,aut illis præsentibus Eucharistiam diuidant,sed illis agentibus solum ministrent.Si verò presbyterorum nullus sit in præsenti,tunc demum etiam licere ipsis diuidere. Ecce corpus Domini à presbytero cõsecratum, absente presbytero à diaconis distribuitur.Peracta ergo cõsecratione extra vsum corpus Domini seruatur, & verè sacramentum est.Non me latet,ea postrema Synodi verba:Si verò nullus presbyter, non legi in Concilio Nicæno apud Balsamonẽ nec in Codice Vaticano,nec apud Gratian. can. Peruenit.dist.93.& Burchar.part.5.cap.26.Iuo part.2.At non modica est Ruffini auctoritas.Non iniuria Synod.Trid.sess. 13.cap.6.disertè asserit, consuetudinem asseruandi sanctam Eucharistiam in sacrario,adeò antiquam esse, vt eam etiam sæculum Nicæni Concilij agnouerit. Eandem consuetudinem probat Synod.VVormacien.in lib. 6. cap. 161. & apud Burchar.lib.5.cap.10.Concil.Aurel.apud Burch.lib.5. cap. 51.

9

canon.

canon.Presbyter,can.Qui bene,de consecrat.dist. 2. Synod. Rhemen.can.2. quibus locis ad communionem infirmorũ, ne viatico fraudentur,Eucharistiam asseruari constat:Greg. Nazianz.orat. in laudem Gorgoniæ, desperatis aliorũ omnium auxilijs Gorgonia ad mortalium omnium medicum confugit,noctisque intempestæ caligine obseruata,cum leuius aliquantò morbus vrgeret,ad altare cum fide procumbit, cumque qui super illud colitur, cum magno clamore obtestans,&c.Ecce Gorgonia ad altare,super quod asseruabatur Eucharistia,procumbit, nam & paulò pòst, ac sicuti quidpiam signorum pretiosi corporis, aut sanguinis manus condiderat, id lachrymis admiscens, ô rem admirandam, protinus liberatam se morbo sentit. Nota est Serapionis historia apud Eusebium,ex Dionysio Alexand.lib.6. cap.38. huic enim ægroto presbyter per puerum exiguam quãdam Eucharistiæ particulam transmisit, quam vbi puer madefactã, vt presbyter iusserat in os senis infudit, illicò Serapion extremum spiritum edidit.In Marię Ægyptiacæ vita,quam Paulus Ecclesiæ Neapolitanæ diaconus conscripsit,legitur, Mariam Ægyptiacam sanctissimam fœminã grauiter ęgrotantem Zosimum Abbatem rogasse, Eucharistiam sanctis vasculis inclusam sibi deferre,quam cum symbolo,& dominica oratione recitatis sumpsisset,dixerit: Nũc dimittis seruam tuam in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum. Beda lib.4.histor.Angli.cap.14.refert presbyterum infirmãti puero de sacrificio dominicæ oblationis particulam deferri mandasse Paulinus in vita S. Ambrosij:Honoratus, inquit, sacerdos Ecclesiæ Vercellensis cum in superiori domo,se ad quietem composuisset,tertiæ vocem vocantis se audiuit dicentis sibi:Surge, & festina: quia est modò recessurus, qui descendens obtulit Sancto Ambrosio Domini corpus,quod vbi accepit,emisit spiritum, bonum viaticum secum ferens. Asseruabatur† etiam Eucharistia, quò aduenientibus peregrinis,& aliis catholicis præberetur.S.Hieron.lib.de septem gradib.grad.6.Eucharistiam iampridem per presbyteros benedictam,si vsus exegerit,Episcopi accipere debent.& paulò pòst:Nam si quis ad iniuriam reuocet, aut putet se accipere non debere Eucharistiam,quã presbyter benedixit,&c. Eam quandoque Episcopis transmissam probat S. Irenæus in epist.ad Victorem apud Euseb.lib.5.c.24.& Niceph.lib.4. c.39.iam supra scripsimus Leonem Papam I X. ad Michaëlem Imperatorem testari Ierosolymis Eucharistiam in pi-

10

xide

xide pro aduenis, & quotidie eam sumere volentibus asseruari solitam. Eucharistia † quondam imminente persecutione, cum non liceret Christianis liberè, & passim ad frangendum, & communicandum panem, vnà conuenire fideles, ab Ecclesiarum Præfectis Eucharistiam consecratam in manus sumebant, eamque nitido linteamine inuolutam domum deportabant, & asseruabant, eam cum opus esset sumpturi: eóque pertinet quod scripsit Tertull. libr. 2. ad vxorem: Non sciet maritus, quid secretò ante cibum gustes. & lib. de mohogamia, ibi: Sic dabunt viros, & vxores quo modo buccellas. De illis enim buccellis coniicit Pamelius, quas domum ferendas ab Ecclesiæ ministris accipiebant. Item libro de Orat. in fine, ibi: Accepto corpore Domini, & reseruato. Eius etiam consuetudinis meminerunt. S. Cyprianus sermone de lapsis, ibi: Cum fœmina quædam arcam suam, in qua Domini sanctum fuit, tulerat, illud secum ex Ecclesia manibus indignis tentasset aperire, igne inde surgente territa est, ne auderet attingere, & quidam alius, & ipse maculatus, sacrificio à sacerdote celebrato partem cum ceteris ausus est latenter accipere, sanctum Dei edere, & contrectare non potuit, cinerem ferre se, apertis manibus inuenit. Documento vnius ostensum est, Dominum recedere cum negatur, nec immerétibus ad salutem prodesse quod sumitur, cum gratia salutaris in cinerem sanctitate fugiente, maretur. Idé Cyprianus libro de spectaculis, Dimissus & adhuc gerens secum, vt assolet, Eucharistiam inter corpora obscena meretricum tulit. vbi Pamel. item epistola 56. Armenius & dexteram gladio spirituali, vt sacrificia funesta fortiter respuat, & Eucharistiæ memor, quæ Domini corpus accepit, ipsum complectatur, & de bono patientiæ nec post gestatam Eucharistiã manus gladio, & cruore maculatur. Clemens Alexand. circa initium libri primi Stromatum: Eucharistiam, inquit, cum quidam, vt mos est, diuiserint, permittant vnicuique ex populo eius partem sumere. Sanctus Basilius in epistolam, ad Cæsariam Patritiam: Illud, inquit, in persecutionis temporibus necessitate cogi quempiam non præsente sacerdote, aut ministro, communionem propria manu sumere, nequaquam esse graue, superuacaneũ est demonstrare. Propterea quòd longa consuetudine hoc ipsorum vsu confirmatum est. Omnes enim in eremis vitã solitariam agentes, vbi non est sacerdos, communionem domi seruantes, à seipsis communicant. Sanctus Augustin. serm. 252. de

de tempore, testatur suo sæculo mulieres nitida linteamina exhibere consueuisse, vbi corpus Christi accipiebant. Hinc puto manasse cõsuetudinem, quam in hunc vsque diem retinuimus, vt communicaturi nitidum linteamen ante pectus induamus. Sanctus Hierony. in Apologia aduersus Iouinianum hunc morem cœptum persecutionis temporibus etiamnum Romæ retineri, annuit his verbis: Scio Romæ hanc esse consuetudinem, vt fideles scilicet corpus Christi accipiant, quod nec reprehendo, nec probo: vnusquisq; enim in suo sensu abundet. Sed ipsorum conscientiam conuenio, qui eadem die post coitum communicãt, & iuxta Persium, noctẽ flumine purgent. Quare ad martyres ire non audent? Quare nõ ingrediuntur Ecclesias? An alius in publico, alius in domo Christus est? Quod in Ecclesia non licet, domi nõ licet. Pijssimus ille Satyrus Ambrosij. Frater eodem Ambrosio auctore in orat. funebri de obitu Satyri, priusquam perfectioribus esset initiatus mysterijs, in naufragio constitutus cum ea, qua veheretur, nauis scopuloso illisa vado, & vrgentibus hinc atque inde fluctibus solueretur, non mortem metuens, sed ne vacuus mysterij exiret è vita, quos initiatos esse cognouerat, ab his diuinum illud fidelium sacramentum proposcit, nõ vt curiosos oculos insereret arcanis, sed vt fidei suæ consequeretur auxilium. Etenim ligari fecit in orario, & ærarium ligauit in collo, atque ita se deiecit in mare, & quæ sequuntur: quæ tum à Satyro, sacram Eucharistiam orario inuolutã, & à collo pendentem gestatam fuisse manifestè probant. Maximum & stupendum miraculũ Eucharistiæ in domo priuata asseruatæ commemorat Sophronius in Prato spirituali c. 39. Iustin. nouell. 123. §. in omnibus, indulget sacris virginibus eligere presbyterum seu diaconũ, εἰς τὸ ἁγίαν ἀνταῖς κοινωνίαν φέρειν, ad sanctam eis communionem portandam. S. Hieronym. ad Rusticum de S. Exuperio: Nihil illo diutius, qui corpus Domini vimineo canistro, sanguinem portat in vitro. Ioannes diaconus in vita S. Gregorij lib. 1. c. 32. Fideles, inquit, cum Maximiano Syracusano Episcopo, iam iamque naufragium facturi videbantur sibimetipsis pacem dederunt, & corpus, sanguinemq; Redemptoris acceperunt. Ceterum † hæc consuetudo, Eucharistiã domum deferendi, quam persecutionis tempestas introduxerat, tandem antiquata fuit, tum ex Concilio Toletan. 1. can. 14. Si quis autem à sacerdote acceptam Eucharistiam non sumpserit, velut sacrilegus propellatur. Cæsaraugust. can. 3.

cano.3.his verbis: Eucharistiæ gratiam si quid probatur acceptam,non consumpsisse in Ecclesia, anathema sit in perpetuum,tum ex Concil.Rotomagen.c.2.quo cautum est,vt Eucharistia non nisi in os sumentis immittatur à sacerdote, quod hactenus obseruatum fuit.Amplius die Parasceues nó conficitur corpus Domini,verùm Eucharistia in cœna Domini reseruatur.Innocent.1.epist.1.cap.4.Amalar. Fortunat. lib.1.de diuinis offic. cap.15. ex ordine Romano. Rabanus lib.2.de institut.clericor. cap.37. Alcuinus de diui. offic. & nos alibi plenius. Neque his aduersatur, quod S. Clemens epistol.2.vetat reliquias Dominici corporis asseruari iubere eas in sacratio consumi.Has & Isichius lib.2.in cap.8.Leuit. ait igne cõburendas. S.enim Clemens agit de exiguis fragmentis & micis,quæ innocentibus pueris,& Concil.Matisconense dare consueuerant.Grego.Turon. in gloria martyrum cap.9.Nicephorus lib.17.cap. 25. Isichius autem loquitur de reliquiis illis,quæ vel tempore, vel alia de causa corruptæ fuerant.Hanc tractationem concludit S. Cyrilli Ierosolymitani censura epist. ad Calosirium Episcopum Arcinoitem.Insaniunt,inquit,dicẽtes mysticam benedictionem à sanctificatione cessare,si quæ reliquiæ remanserint eius in diem subsequentem.

DE CHORO ET SVBSELLIIS.

CAPVT XVII.

1 *Chorus vnde dicatur,& quid sit.*
2 *Presbyterium locus est canentium choro designatus.*
3 *Clericos à laicis in Ecclesiis cancellis secernere vetus mos est, & Cancelli quid significent.*
4 *Episcopi solium.*
5 *Imperatorum in Ecclesiis locus, dum diuinis rebus intersunt.*
6 *Subsellia in Ecclesiis fieri solita.*

CHORVS,† ait August.ad Psal.149. est consensio cantantium: vel auctore Isidoro lib.1.de Ecclesiast. offic. cap.3.Chorus est multitudo canentium.Chorus autem, eodem Isidoro auctore,ab imagine dictus est coronæ,& ex eo ita vocatus. Quod planius & apertius explicant Rabanus Maurus

Maurus lib.1.de institut.clericor.cap.33.& Amalar.Fortunat. lib.3.de Ecclesiast.offic.cap.3. his verbis: Dictus est chorus, quòd init.o in modum coronæ, circum aras starent, & ita psallerent.Vnde & Ecclesiasticus liber scribit,stantem sacerdotem ante aram, & in circuitu eius coronã fratrum.Chorus hac in parte pro loco,in quo clerici psalmos,hymnos,& laudes diuinas cantare & psallere solent, vt alibi sæpè, continens pro contento, & ab altari, necnon ab ea parte templi,in qua populus adstat, secerni solet, vt in Concil.Tolet. 4.cã.17.eo videlicet ordine,vt Sacerdotes & Leuitæ ante altare communicent.In choro clericus, extra chorum populus,& in Concil.Turon.2.ca.3.pars illa, quæ à cancellis versus altare diuiditur,choris tantum psallentium pateat:clericorum locus iste, presbyterium appellatur, in can. sacerdotum, de consecrat. distin.2.Presbyterium † enim ibi referri non potest ad sacrarium, seu altare.Nam ibi expressim agitur de loco,in quo sacerdotes, & reliqui Clerici consistunt. Reliqui enim clerici non ingrediuntur ad altare, seu diaconium.Solis enim presbyteris & diaconis, id concessum fuerat.can.21.Laodic.Concil.can.Non oportet,dist.23.† Cæterum vetus mos fuit clericos à laicis, cancellis secernere in Ecclesia,d.can.Sacerdotum, qui S.Clementi adscribi solet. Synod.Turon.2.c.d.4.c.1. de vita & honest.cleric. Burchard. lib.3.decret.c.102. Ansel.libr.5 c.78. Iuo parte 2.cap.137.can. 69.qui sub Synode Trull.nomine circũfertur, prohibet eos, qui sunt in laicorum numero, ad altare ingredi.Hiero.item lib.13.ad Ezechielem, c.43.enarrans verba illa:Fabricati sunt limen suum iuxta limen meum,addit;Vt nihil interesset inter sacrum & prophanum,& postes suos,iuxta postes meos; vt vnus laicorum,& clericorum esset introitus.Vnde & Apostolus dicit:Probet autem se homo,& sic accedat ad corpus & sanguinem Domini & vt grauius faceret quod dicebat, sequẽtem iungit versiculum:Et murus erat inter me & eos, vt sacerdotalia sacrificia,& loca sacramentorum corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi vnus breuissimus murus diuideret.Et postea: Quid prodest habitationis vicinia, & medius inter cellulam nostram & altare domini paries? Greg.Nazian.in carmine ad Episcopos præclarè,& grauiter enarrat,quid cancelli in templo significent,in hæc verba:

Hos quoque qui mundos dirimunt (quorum effluit alter,
Alter at vsque viget,stabilisq; in sæcula durat)
Diuosq; atque homines discludunt limite certo,

Cancellos, talis nimirum erat hic locus olim:
At nunc ridiculis contra discrimine nullo,
Cum quisquè haud clausis irrumpit ad intima portis,
Vt mihi tam medio in cœtu ingentisq; corona
Stans præco, hæc alta videatur dicere voce.

S.Clemens lib.2.constit.Apostol.ca.57.Sit † solium Episcopi in medio positum,& ex vtroque eius latere, sedeant presbyteri, & adstent diaconi, succincti & expediti, sine multa veste. Et paulò pòst. Si autem eorum cura, vt laici in altera parte, ordine, decorè, & quietè sedeãt. Quare errat Martinus Polonus, qui Bonifacium secundum auctorem facit secernendi clericos à laicis. Theodosius Imperator cum donaria solebat, obtulisset, intra sacros cancellos permansit. Moris † enim erat, vt Imperatores, dum sacris interessent, in sacrario sederent. Quod & canon.69, qui & sub Trull. Syn. circumfertur, vbi Balsamon hanc consuetudinem Ambrosi. considerans, vel ex assentatione, vel ex ordinis insciti a esse natam, Imperatori in Ecclesia locum assignauit, ante sacrarij cancellos, ita vt populum Imperator, ait Sozomenus, Imperatorem sacerdotes, sedis ordine antecederet. Nam purpura, dicebat Ambros. Imperatores, non sacerdotes efficit. Hanc Ambrosij admonitionem excepit lubens Imperator felicissimus, eúmque ordinem vt optimum, tum laudauit, posteaque confirmauit, idq; inde vsque ad hæc tempora seruatur. Sozomenus lib.7. histor. Eccles. cap.24. Theodor. lib.5. cap. 17. Niceph. lib 12. cap. 41. Paulus diaconus lib.13. rerum Romanarũ. Porrò † in choro exstant sedilia, seu subsellia, quod & S. Clemens indicat, dum presbyteros ex vtroq; latere Episcopi sedere scripsit. S. Athana. epist. ad solitariam vitã agentes, dolenter commemorat Arrianos, thronum, subsellia, mensam ligneam, tabulas Ecclesiæ Alexandrinæ, & cætera, quæ poterant foras elata combussisse, ante vestibulum in magna platea, & postea, ait clamans, ó quis hęc audiens non fleuerit. Subsellia fieri consueuisse in Ecclesijs, testis est Iulianus apostata, qui vt referunt Soz. lib.5. c.15. & Nicephor. lib.14. cap.20. Instituerat delubra gentilium, tum apparatu, tum ordine religionis Christianę adornare. Itaque in idolorum templis, & subsellia, & primarios suggestus fieri curauit.

DE ALTERA PARTE ÆDIS sacræ quæ Naós appellatur.

CAPVT

CAPVT XVIII.

1 *Naós in Ecclesijs quid propriè sit.*
2 *Viri à mulieribus in Ecclesijs segregandi.*
3 *Virginum locus, à mulieribus separatus in templis.*
4 *Virgines sine matribus ad basilicas martyrum ne eant.*

EXTRA † chorum & sacrarium, est locus, ad quem pater aditus omnibus fidelibus, quem inquit, S. Maximus de Eccles. mystagogia cap. 3. Græci *naón* appellant, quo loco, † mulieres à viris segregari, & secretni vetustissima Ecclesiæ consuetudine receptũ fuit. Philo Iudæus de vita contemplat. seu supplicum virtutibus, vitam, morésque veterum Christianorum depingens: Id commune, inquit, fœmineum in quod septimo quoque die cõueniunt, septo clauditur duplici, separatis virorum & mulierum cœtibus. Nam mulieres quoque simul auscultãt ex more, dum taxatque idem institutum sectantur, medius autem paries à solo surgit tribus quatuórve cubitis, in modum loriculæ, superiora vsque ad tectum patent: vnde gemina prouenit commoditas, & quod pudori fœminei sexus consulatur, & quòd verba doctoris exaudiantur facilè, absque vllis obstaculis, quæ vocem eius intercipiant. S. Clemens. lib.2. constitu. apostol. c.57. ibi: Horum cura laici sedeant, cum omni quiete, & ordine, Mulieres quoque separatim sedeant. S. Augustl. lib.3. de Ciuit. Dei. cap.28. Quia populi confluunt ad Ecclesias, casta celebritate, honesta vtriusq; sexus discretione, vbi audiant, quàm benè hic viuere ad tempus debeant. Idem Augustl. li.22. de Ciuit. Dei. c.8. In Carthagine Innocentia religiosissima fœmina, in mammilla canerum habebat, admonetur in somniis appropinquante pascha, vt in parte fœminarum obseruanti ad baptisterium, &c. ecce pars fœminarum in Ecclesia. S. Chrysostom. hom.74. in cap.13. Matth. in opere imperfecto: Oportet, inquit, in interiore pariete à mulieribus viros separari. Verum quoniã nõ vultis, necessarium esse, patres nostri putauerunt ligneis parietibus separari. Audiui autem ego à senioribus, non fuisse hos parietes ab initio. S. Cyrillus in præfat. catecheseon: Si cõclusa est Ecclesia, & vos omnes intus, separẽtur viri, vt sint cum viris, & mulieres cum mulieribus, ne studiũ salutis sit perditionis occasio. Etsi enim pulchrum sit institutũ proximum assidere proximo, sed tamen procul sint affectiones. Sanè, vt ait Augustl. ad Psal.30. & lib.

hom.50.hom.21.mulier longè, hoīdo prope. Separantur viri & fœminæ in Ecclesia, ait Amalar. Fortunat.non solum ab osculo carnali,sed etiam situ locali,& eod.lib.cap.2.Masculi stant in australi parte, & fœminæ in boreali, vt ostendatur per fortiorem sexm firmiores sanctos constitui, in maioribus tētationibus æstus huius mundi.Ordo Romanus de offic. Missæ. Ipse verò diaconus stat versus ad meridiem ad quam partem viri solent confluere. Plenius Micrologus de Eccles.obseruat.ca.9. & Radulph.Tungren.de canō. obseruant.proposit.23. Porrò Balsamon ad Syn. 6.c.69. latinos arguit,q̄ apud eos nō solum viri laici, sed & mulieres, in sanctum sæpe tribunal ingrediuntur & sedent.& alibi ad Synodi Laodic.c.44.In latinorum, inquit, religionibus mulieres sine pudore ad altaria quando volunt, ingrediuntur.Rursus inter mulieres in Ecclesia,virgines separantur à corruptis.S. Clemens.d.cap.57.lib.2.constit.Apost. Origenes tract.27.in Matth. commemorat traditionē vsque ad sua tempora peruenisse,quæ talis erat: Qua si sit aliquis in templo,vbi virginibus quidem consistere licebat, & orare Deum.Expertæ autem thorum virilem, non permittebantur in eo consistere.S.Ambros. in lib.ad virginem lapsam cap.6. Quo modo in actu illo ignominioso tibi non venit in mentem habitus virginitatis, processus in Ecclesiam inter virgineos choros, & paulò post:Nónne vel illum locum tabulis separatum,in quo in Ecclesia stabas,recordari debuisti? Virgines † tamen sine matribus adire Basilicas martyrum, & Ecclesias prohibet.S.Hier.epis.ad Lætam de institut.filiæ.

DE BAPTISTERIO, ET SACRO FONTE,

CAPVT XIX.

1 *Baptizabantur initio Christiani in fluminibus,& fontibus.*
2 *Baptisteria progressu temporis amplissima,& in baptismi honorem instituta.*
3 *Baptisterium,olim vnicum per singulas Ciuitates fiebat.*
4 *Baptisteria antiquitus extra Ecclesias extruebantur.*
5 *Baptisterium lapideum esse debet.*
6 *Constantinianum,seu Lateranense baptisterium describitur.*
7 *Baptisterij ornandi studium, & Religio tempore Constantini.num.7.*

8 *Constantinus Romæ,in baptisterio Lateranensi baptizatus.*
9 *Baptisteria in Ecclesijs quando fieri cœperunt.*
10 *Baptisterij,& baptismi varia nomina.*
11 *Baptisteria veneranda sunt,item consecranda.*
12 *Aqua in baptismum parata,nisi vrgeat necessitas, consecranda est,& quo demum ritu.*
13 *Aquam in baptisterio consecratam solebant veteres in vasculis accipere,ad spargendum in domibus,vel agris.*
14 *Baptismo conferendo statuta olim duo tempora solemnia, & quando postea immutari cœperunt.*
15 *Baptizandis dandi sunt susceptores, seu patrini, & deinceps baptismi ritus,& ceremoniæ.*
16 *Patrinorum officium, & nomina varia apud Patres, & cur adhibeantur.*
17 *Susceptores à filijs spiritualibus diligendi, contrahuntq̄ cognationem spiritalem,quæ matrimonium impedit.*
18 *Mulieres etiam possunt esse susceptrices,& quot tum viri,tum mulieres suscipere debeant.*
19 *Baptizato, vt olim tempore circumcisionis nomen imponitur, & cur quædam sint nomina Christianis familiaria, magis quàm alia.*
20 *Nominum imponendorum varij ritus.*
21 *Baptizandorum nomina monumentis mandabantur.*
22 *Exorcismus baptizandorum ex antiquissima Ecclesiæ traditione explicatur,& defenditur.*
23 *Hæreticorum nostri temporis circa exorcismum impudentia.*
24 *Osculandi baptizatum vetus Ecclesiæ consuetudo nunc exoleuit.*
25 *Sal consecratum in os baptizandi immittitur,& quæ sit huius ceremoniæ significatio spiritalis.*
26 *Manuum impositio ceremonia est baptismi,ab ipsis Apostolis derivata.*
27 *Manuum impositio reconciliationem in Ecclesia actam significat.*
28 *Crucis signum Baptizandis cur infigendum.*
29 *Baptizandi aures, & nares tanguntur, vt qui spiritu surdi sunt, audiant Dei magnalia, & vitæ bonum odorem proferant.*
30 אפתח *ephetha in Euangelio, quo ad litteram, est adaperire, mystice quid significet.*
31 *Baptizandus abrenunciat Satanæ, & quàm fuerit antiquis*

Patribus familiaris iste ritus.

32 *Catechismus in adultis antecedit baptismum, & de scrutiniorum solemnitate olim vsitata.*

33 *Vnctio baptizandorum in pectore, & scapulis.*

34 *Symboli, & fidei professio in baptismo.*

35 *Baptizati pauuli an fidem vere profiteantur, & fideles sint, & obiter paruulorum baptismus defenditur.*

36 *Trinæ immersionis ritum cur Ecclesia approbauerit, & quæ sit mysterij huius significatio.*

37 *Immersione ne, an verò adspersione vtendum sit, & quam necessaria sit in baptismo trina hæc vel adspersio, vel immersio.*

38 *Vnctio baptizati in vertice, ritus est baptismi in Ecclesia vsitatus, & ab vnctione confirmationis longè diuersa.*

39 *Vestis candida baptizatorum innocentiam vitæ denotat, & ministerium resurgentis Ecclesiæ.*

40 *Dominica in Albis vnde nomen acceperit.*

41 *Cereis ardens datur baptizato.*

42 *Igne cur passim vtatur Ecclesia in ceremonijs suis.*

43 *Altare, cui adstat baptizatus, futuræ vitæ gloriam designat.*

44 *Baptizandi ritus aliquot antiquati.*

45 *Baptismus non est differendus, & morientium sine baptismi pœna.*

INITIO ait † VValfredus Stabo lib. de rebus Ecclesiast. cap. 26. simpliciter in fluuiis, vel fontibus baptizabantur credentes: Christus ipse, vt in nobis idem consecraret lauacrum, in Iordane baptizatus est à Ioanne, Matth. 3. Marc. 1. Luc. 3. Lydiam in flumine baptizatam legimus ait Act. 16. Eunuchus Candacis reginæ, in via cum venisset ad aquam baptizatur. Act. 8. Custos carceris, cum domo sua in ipso carcere baptizatur. Act. 16. Tū in fluminibus, in fontibus, in domib⁹, in carcerib⁹, in viis baptisma administrabatur. Crescente † verò, ait Strabo, rerum progressu, ac temporum, religionis honore, institutionum Ecclesiasticarum, vsque ad plenitudinem, decus creuit, creuit & huius mystici lauacri gradatim in maius celebratio. Itaque baptisteria amplissima instituta fuêre, in quibus, statis solemnibus ceremoniis, presbyteri sacramentum fidei exhiberent. Antiquitus vnum tantum per singulas vrbes fontem, siue locum, quem baptisterium appellabant, prope maiorem Ciuitatis Basilicā, maiores nostri condiderunt, quod ad hæc vsque tēpora obser-

uare

uarum Pisis, Florentiæ, Bononiæ, Parmæ, & aliis plerisque Italiæ vrbibus intueri licet, in quo vno tingebātur iuuenes, senes, diuites, & pauperes. Quamobrem Gregor. Nazian. orat. 40. in sanctum baptisma monebat diuites patritios, & dominos, ne alienum dignitate sua ducerēt, vnà cū pauperibus, ignobilibus, & seruis baptizari: secernebantur tamen fœminæ à viris, quod ex S. Augustin. de Ciuit. Dei libr. 22. cap. 13. colligere licet. Ibi admonebatur in somnis appropinquante Pascha, vt in parte fœminarum obseruanti ad baptisterium, quæ cúmque illi baptizata primitus accurrisset, &c. Ea † vero baptisteria moris erat extra basilicas exstruere, quod tum ex baptisterio Lateranen. quod pròpe Basilicam Laterā. exstat, tum ex S. Cyrillo catechesi mistagogica prima, ibi: Primum ingressi estis in porticum baptisterij. Gregor. Turon. li. 6. histo. cap. 11. ibi. Ad baptisterium foras muranenm egressus est. Paulin. epist. 12 ad Seuerum, ibi: Tu verò etiam baptisterium Basilicis duabus interpositum condidisti. & Bibliothecario in vita Papæ Adriani, dum ait Carolum Magnum Francorum Regem, cum Clero, & Populo Romano, sabbato sancto stetisse in Ecclesia Lateranensi quousque in baptisterio Sacramentum baptismatis Pontifex conferret, nec non ex Concil. Antisiodor. circa tempora Deus dedit Papę, can. 14. quo vetatur sepelire in baptisterio, colligere licet. Etsi Prudentius contra Symmachum, baptisterium intra ædes Lateranas fuisse innuat.

Aut Vaticano tumulum sub monte frequentat,
Quo cinis ille latet, genitoris amabilis obses
Cœtibus, aut magnis Lateranas currit ad ædes,
Vnde sacrum referant regali crismati signum.

Verum Prudent. baptisterium Lateranas ædes appellat, quia prope Lateranam ædem cōditum fuerat. † Ad hæc baptisterium lapideum esse debet, vt Concil. Ilerdensi apud Burchard. lib. 4. cap. 15. Gratian. in can. Omnis presbyter, de consecrat. distin. 4. Durand. in Rationali. capi. 82. li. 6. † Baptisterium illud Lateranense ex lapide porphyretico ex omni parte coopertum, extrinsecus, foris, ac desuper Constantinus exstrui curauerat. Huius pars illa, quæ aquam continet, ex argento erat, in medio baptisterij columna porphyretica posita erat, in qua aurea phiala 50. librarū balsamo plena, in libro frontis stabat agnus auri purissimi, vnde aqua fundebatur

batur:ad dexterā agni erat ſtatua Saluatoris, argenti puriſſimi 170.librarum.Ad lævam ſignum Ioannis Baptiſtæ argenteum,librarum 100.in cuius manu erat Index, Ecce Agnus Dei,Ecce qui tollit peccata mundi.Erant & ſeptem cerui argentei fundentes aquam ſinguli, librarum 80. Damaſus in lib.Pontif. in vita Silueſtri. † Ecce quanta cura,& ſolicitudine Religionis noſtræ Principes,ſacro fontes,ſeu Baptiſteria exornabant.Moris etiam erat aureas,& argenteas columbas in figura Sancti Spiritus ſupra diuinos fontes ſuſpenſas collocare, vt apparet ex Synod.2.Nicæna, Actor.5.Onuphrius de præcipuis Vrbis Romæ Baſilicis, cap.de Baptiſterio,ornamenta Lateranenſ.baptiſterij, nec non quæ in ea à ſummis Pontificibus inſtaurata deinde fuerant, & quam in formam hodie baptiſterium illud redactum fuerit, pluribus enarrat.† Conſtantinum in eo baptiſterio baptizatum apparet,tum ex libr.pontif.in vita Syluestri,ibi:Fōtem ſanctum, vbi baptizatus eſt Auguſtus Conſtant.ex lapide prophyretico:tum ex Theophane qui ante ſeptingentos annos hiſtoriam ab orbe condito conſcripſit. τότῳ τῷ ἔτει, ὡς φασί τινες, Κωνσταντῖνος ὁ μέγας σὺν Κρίσπῳ τῷ ἰῷ αὐτοῦ ἐν Ῥώμῃ ὑπὸ Συλβέστρου Ἐβαπτίσθη, ὡς οἱ κατὰ τὼ πρεσβυτέραν Ῥώμην μέχρι σήμερον, τὸν Βαπτιστὴν ἔχοντι εἰς μαρτυρίαν, ὅτι ὑπὸ Συλβέστρου ἐν Ῥώμῃ Ἐβαπτίσθη μετὰ τὼ ἀναίρεσιν τῷ τυράννου. Hoc anno, vt nōnulli ferunt, Cōſtantinus Magnus cū Criſpo filio Romæ à Silueſtro baptizatus eſt, quemadmodū hi, qui Romę habitant vſque ad hanc diem,in teſtimonium oſtendunt locū baptiſmi,ſiue baptiſterium, quòd Romæ ſit à Silueſtro baptizatus poſt ſublatos tyrannos. † Poſt hæc:Baptiſteria in Eccleſijs fieri ceperant prope πρόναον, ideſt templi veſtibulum.Baptiſterium,in quo Clodoueus à ſacro Remigio ſacrore tinctus eſt,in Eccleſia compoſitum, teſtatur Gregor. Turonen.lib.2.hiſtor.cap.21. Porrò † baptiſterium S Dionyſius de Eccleſ. hierar. Τὼ μητέρα τῆς ὑιοθεσίας, matrem adoptionis vocat.Socrates lib.7.hiſtor.cap.17. Zonaras in Leone Tauro, ac nonnulli alij κολυμβήθρων appellant. S. Ambroſ. Damaſ. & alij complures ex ſacris Patribus, fontem ſacrum, & regenerationis ſacrarium appellatur, & βαπτιστήριον apud Georgium Patriarcham Alexandr. in vita S.Chryſoſtom. Idque appoſitè. Baptiſmus enim illuminatio appellatur ad Hebræos capite ſexto. Impoſſibile eſt eos, qui ſemel ſunt illuminati. Et capite decimo

Rememo-

Rememoramini priſtinos dies,in quibus illuminati, magnū certamen ſuſtinuiſtis. Immò,vt inquit Gregor. orat. in ſanctum baptiſma,aliàs illuminationes ſanctitate ſuperat.Cultu † verò,& honore baptiſteria venerāda docet Anaſt.epiſt. ad orthodoxos in perſecutione,his verbis: Vbi enim apud priſcos talis tragœdia,aut quid ſimile in bello,& perſecutione factum eſt vnquam ſiquidem, & Eccleſijs,& baptiſterijs flammæ iniectæ:magnus igitur luctus, & paulò pòſt in ſacrum baptiſterium: Proh ſuperi, Chriſticidas Iudæos,& atheos ethnicos,nulla cum reuerentia ingreſſos,eam verborum,factorumque turpitudinem, nudatis corporibus deſignare. Baptiſteria veneranda ſunt,quia in his,ait Gregor.Alex.Patriarcha in vita Chryſoſtomi, condonatur peccatorū remiſſio.Planè baptiſteria cōſecrantur.Sidonius Apollinaris lib.4.epiſt.15.ibi:Nam baptiſterium, quod olim fabricamini,ſcribitis iam poſſe conſecrari:agit autem ibi de baptiſterio Ruthenenſi.Ritus autem dedicandi baptiſteria,exaratur in libro,qui ordo Romanus inſcribitur. Ceterum † aqua ad baptiſmum parata in baptiſterijs conſecrari, & ſanctificari debet, addito oleo vnctionis myſticæ. S. Dionyſ.deEcclesiaſt.hierarch.cap.2.par.2.Pontifex,inquit,aquas ſancta prece,atque inuocatione ſanctificat,terque in eas ad Crucis effigiem ſanctiſſimam fundit oleum.S.Baſil.lib.de Spiritu ſancto cap.27.Benedicimus,ait, aquam baptiſmatis:ex qua autem ſcriptura? nónne à tacita,& ſecreta traditione? S. Cyprianus lib.1.epiſt.12.Oportet verò mundari, & ſanctificari aquam prius à ſacerdote,vt poſſit baptiſmo ſuo peccata hominis,qui baptizatur,abluere. S. Ambroſ. de iis qui initiantur myſteriis cap.3.Aqua ſine prædicatione Dominicæ Crucis ad nullos vſus futuræ ſalutis eſt. Cùm verò ſalutaris fuerit Crucis myſterio conſecrata, tunc ad vſum ſpiritalis lauacri,& ſalutaris poculi temperatur:ſicut ergo in illum fontem Marath,Exod.15.Moyſes miſit lignum,hoc eſt prophetā,& in hūc fōtem ſacerdos prædicationē Dominicę Crucis mittit,& aqua ſit dulcis ad gratiam.Item lib.1.de ſacramentis cap.5.Quare prior Chriſtus deſcendit,poſtea ſpiritus cū forma baptiſmatis,& vſus hoc habeat, vt ante fons conſecretur.& tunc deſcendat,qui baptizandus eſt:Nam vbi primum ingreditur ſacerdos, exorciſmum facit,ſecundò ſuper creaturarum aquæ inuocationem,poſtea,& precem defert, vt ſanctificetur foris, & adſit præſentia Trinitatis æternæ: Chriſtus autem ante deſcendit,&c.canon.Per aquam de cō

secrat.dist. 4. Rursus libr.2.capit. 6.Venit sacerdos,precem dicit,&c.In ordine Ambrosianæ Missæ exstat oratio S. Ambrosij in benedictione Fontium. S. August. ex dictis Basilij de Spiritu sancto,ca.Ecclesiasticarum,dist. 11. Benedicimus fontem baptismatis,oleo vnctionis.Et sermo.181.de tempore cap 3.Hoc enim Crucis signo consecratur corpus Dominicum,sanctificatur fons baptismatis.Item sermon.19.de sãctis,huius Crucis mysterio rudes catechizantur,eodem mysterio fons regenerationis cõsecratur. Et de vtilitate pœnitentiæ capit 1.Baptismus est,sed quia baptismus, id est aqua salutis,nõ est salutis nisi Christi nomine cõsecrata,cruce ipsius aqua signatur. Aug.itẽ li.6.de baptismo contra Donatistas,ait in Ecclesia aquã sacerdotis prece sanctisiari.Et libro 6.contra Iulianum Pelagianum,ca.8.Signo Crucis consecratur vnda baptismatis.Victor Vticensis libro secundo,de persecutione VVandalica, de Eugenio Episcopo agens , & illa hora , qua benedicit fontem , vt baptizentur accedentes ad finem:hæc tamen non obtinent quoties maxima premit necessitas:tunc enim etiam aqua non consecrata,siue in flumine,siue in mari,siue in fonte , siue in stagno,baptizari licet.Ex decreto Victoris apud Damasum in Pontificali, tomo primo Concil. Consecrationis verò aquæ ritum enarrant , Albinus Flaccus de diuinis officijs capit.de Sabbato
31 Paschæ,Amalar.Fortunat.lib.1.de Ecclesiast.offi.cap. 25. Solebant † veteres vt testantur Gregor.li.sacramentorum,Ordo Romanus , & Albinus Flaccus de Sabbato Paschæ , de aqua in baptisterio cõsecrata ,in vasculis accipere ad spargẽdum in domibus suis,siue agris . Quod etiam hodiè passim fieri solet:Initio baptismi non erant definita , distinctáque tempora.Itaque parentibus quocunque tempore cõferri solebat,S.Ambros.ad cap.4.epist.ad Ephes. † Tandem partes duo stata,& solemnia baptismi tempora definierunt,Paschę scilicet,& Pentecostes , extra quæ tempora non licebat baptizare,nisi adesset mortis & naufragij periculum,vel vrgeret persecutio.Tertullianus libro de baptismo,cap. 19. & de corona milit.capit.3.vbi Rhenanus,Ciricius Papa , epist. ad Himerium Tarraconensem,can. Non ratione,de consecrat. dist.4.S.Hierony.ad cap.14. Zachar. Aquas viuentes multi ad baptismum referunt,quæ in vere,& æstate,hoc est in Pascha,& Pentecoste sitientibus largiendæ sunt.& epist. 61. ad Pammachium,cap.16.An non tu scindis Ecclesiam,qui præcepisti Bethleem presbyteris suis , ne competentibus nostris,

stris,in Pascha,baptismum traderent?& postea. Nos scindimus Ecclesiam,qui ante paucos menses, circa dies Pentecostes,cum obscurato Sole,omnis mundus iam iamque vẽturum iudicem formidaret , quadraginta diuersæ ætatis & sexus,presbyter s tuis obtulimus baptizandos. Item Leo Magnus ep.4.ad vniuersos Episcopos per Siciliam constitutos, canon.Cum duo tempora,de consecrat.dist.4.epist.68.ad vniuersos per Campaniam,Samnium , & Picenum constitutos,his verbis:Admonemus igitur, & non sine periculo status eorum,qui hęc faciunt,protestamur, vt ab hac præsumptione cesserur,& summam hanc, potissimúmque Dei gratiam,non nisi in Paschali,& Pentecostes die desiderantibus, & credentibus conferatis , manente quolibet tempore grauium necessitatum,ac periculorum consideratione , secundum quam oporteat subuenire, ne cõditione mortali coarctata,infirmitas necessaria liberatione fraudetur. Et paulò pòst:Propter multa pericula sit cauendum , ne cuiquam aut in desperata ęgritudine, aut in hostilitatis incursu,aut in timore naufragij per sacerdotem Domini regeneratio denegetur. Gelasius item epistо. ad vniuersos Episcopos per Lucaniam,&c canon.12.canon.Baptizandi,de consecra.dist. 4.Concilium Gerunden.c. 4.cap.de catechumenis , de consecratio distinct. 4.Alcuinus de Ecclesiasti. offic. cap. de baptismo Domini.& cap.de Sabbato sancto Paschæ.Vualfred. Strabo de rebus Ecclesiast.cap. 26. Magister Sententiarum in 4.distinct.6.Vbi Thom.Bonauentura,& ceteri.Thomas. 3.parte quæstio. 66. hunc morem vsque ad tempora Caroli Magni,& Ludouici Pij conseruatum indicant. Eorum Leges apud Ansegisum Abbatem. Otto Frisingensis lib.6.cap. 1.Gregor.Turonen.lib.5.cap.11.Aymon.lib.3.de gestis Francorum cap.49.plenè,& luculenter Brissonius ad l. Dominico.De spectaculis.in Cod.Theodosiano, Planè ijsdem temporibus,quibus baptismus conferebatur, fons cõsecrabatur. Tandem quocunque tempore,etiam si nulla præmat necessitas,baptismus passim conferri cœpit:abrogata ea consuetudine,qua baptizare tantum licebat in Pascha, & Pentecoste,propter communis vitæ pericula:Plerique enim absque baptismo vita fungebãtur. Quã rationem cõsiderasse videtur Socrates li.5.histor.Ecclesiast.c.19.dũ refert, in Thessalia cõplures obijsse absque baptismo,quòd diebus Paschę dũtaxat baptismata fieri cõsueuissent.Deinde aucta fidelium multitudine , necesse fuit baptismum quotidiè conferri. Ruperr

lib.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lib.4.de diuin.offic.capit.18. Nihilominus aqua baptismi in Pascha,& Pentecoste consecratur,quæ tamen habilis est,& sanctificata ad baptizandum per totum annum. De columna cerea quæ benedicebatur, & deinde ad fontem baptismi deferebatur,extat Prudentij hymnus. Nos plura in Sabbato sancti Paschæ.Ceterum cum de baptisterio agamus, extraneum non erit,de ritibus,quos Ecclesia Catholica in baptismo ab ipsis Apostolis,& religionis nostræ primarijs acceptos colit,& seruat,accuratè disserere, cum præsertim hęretici huius sæculi eos repudient, & irrideant. Prima † itaque cęremonia est,vt qui baptizandus est, habeat susceptores,quod ab ipso Apostolorum tempore vsu receptum Dionys.Areopag.cap.de baptismo , & Tertull. de coron. milit. cap.3.aperte indicant. Hos † susceptores Dionys. ἀναδόχους vocat,hoc est fideiussores.Iustinus Offerentes,quæst.56. de orthod.Tertull.de baptismo.cap.18.Sponsores.S. Augustin serm.116.163.& 215.fideiussores, alibi epist.23. ad Bonifac. fidei Doctores: quo loci legendum Danesius credebat fidei datores: Ego communem lectionem probo. Susceptores enim appositè fidei doctores nominantur, quia symbolum, & orationem Dominicam , atque ita fidem , filios quos de fonte susceperunt, docere iubentur. S.August. serm. 215. de tempore,can.Vos ante omnia,de cõsecrat.dist.4. Idem August.de rectitudine Catho.conuers.Quos,inquit,ex baptismo suscepistis,docete & castigate. Susceptus quoque(vt ex Dionysio de Ecclesiastic.hierarchia apparet)respõdebat,iuxta quod à suo susceptore fuerat edoctus.In Synod. Moguntiana , canon.47.iubentur compatres spirituales filiolos suos catholicè instruere. Higinus Papa susceptores appellat patrinos,can.In catechismo , de cõsecrat.distinct.4. Alcuinus quoque de diuin.offi.cap.de Sabbato in albis. Iuo serm. de sacramento dedicationis in principio. VValfred. Strabo de reb.Ecclesiastic.cap.26.Patrini,ait Hugo lib.6.2.parte de sacram.cap.12.illi vocantur,qui paruulos ad baptismum offerunt,& pro ipsis respondendo , quasi fideiussores ad Deum fiunt. Propterea hi patrini vocantur , quia dum regenerandos ad vitam nouam offerunt , quodam modo adiutores fiunt ipsius regenerationis nouæ. Adhibętur autem patrini, seu susceptores tribus potissimum rationibus.Prima,quo Ecclesia de susceptо securior sit acceptis fideiussoribus. Susceptores enim vt iam docui , fideiussores & sponsores appellantur.Altera , vt nullus sit Christianorum qui non habeat

75

16

pæda-

pædagogum.Susceptor siquidem,vt iam ex Aug.dixi,susceptos erudire tenetur.Debet,ait VValfred.Strabo de reb.Ecclesiast.cap.26.Spiritalis pater, vel mater ei , quem de fonte regenerationis susceperit,cum ad ætatem peruenerit,insinuare confessionem quam pro eo fecit, vt qui aliena confessione,sicut paralyticus fide portantium , meruit à peccatorum solui languore , studeat saluti præstitæ viuere non indignè, & sua impleat executione, quod illorum confessus est ore. Magnum sanè onus atque munus susceptorum ἀναδέχοι , ait Ælias metropolitanus Cretæ in responsis ad Dionysium monachum,de diuersis eius interrogatio.lib.3.iuris Orient. εἰ ἀκριβῶς ἤθεσαν, τὰ τῷ μεγάλῳ Διονυσίῳ διωρισμένα, καὶ ἡ ἐκ τὴν μέριμναν καὶ φυλακὴν ἀπαιτοῦσι, ὡσὰ τὸν διὰ πνευματικῆς κολυμβήτρας ἀναγεννώμενον, καὶ ὑπὸ τῶν ἀναδεχόμενον, χαλὴ δ' ἂν εἶεν τὸ ἁπλοῦν καὶ διηρμένον τοῦτο καλώδιον. Susceptores,si nossent , quæ à magno Dionysio definita sunt, & quatenus curam , & solicitudinem habere debent eius , qui per spiritale lauacrum regeneratur, & ab illis susscipitur , vix quidem ad susceptorum munus prodirent , etiam ardentius accersiti , seu inuitati. Tertia , † vt expressius referatur generatio spiritalis , adhibitis spiritalibus parentibus. Patres enim dicuntur,& susceptі filij.S.August.sermo. 116. ibi : Et ideo,tam illi qui excipiunt , quam qui excipiuntur , id est, tam patres,quàm filij. Quare ait Nicolaus Papa ad consultationem Bulgarorum.cap.2.ita diligere debet homo eum, qui se susceperit ex sacro fonte,sicut patrem : quinimmò quãtò præstantior est spiritus carne , tantò magis spiritalis pater in omnibus est à spiritali filio diligendus.Et postea : Est tamen alia inter eos gratuita,& sancta communio,quæ non est dicenda consanguinitas , sed potius habenda spiritalis proximitas. Vnde inter eos non potest esse coniugale connubium,sicut nec inter eos qui natura , & eos qui adoptione filij sunt , venerandæ Romanæ leges matrimonium cõtrahi permittunt,&c.quod plenius vetitum legimus in Cõcilio Nicæno cano. 21. & canon. 23. apud Turrianum , & Alfons.Pisanum,& canon,53.& canon.69. ex Trullanis , qui sub sextæ Synodi nomine circumferuntur. Vbi Balsamon, & Maguntia,canon.56. canon.Peruenit.35.quæstio.1. Zonaras in Nicephoro Phoca scriptum reliquit , Patriarcham Constantinopolitanum Nicephorum omni consecrato solo prohibuisse, quod Theophanonem duxisset , cuius liberos è sacro baptismate susceperat. Hinc Susceptores non

17

impro-

impropriè Compatres appellãtur,quasi simul patres, quemadmodum competentes, consedentes,& concurrentes apud Augustinum sermo.116.Plura de susceptorum necessitate S.Th.3. parte,quæst. 47.articul.7. De mulieribus, an susceptrices esse queant,nonnulli dubitarunt. Verùm S. Augustin. serm. 163.cuius initium est:Pascha Christi,apertè indicat, fœminas de sacro fonte filios spiritaliter excipere, his verbis: Quicunque viri, quæcunque mulieres de sacro fonte filios spiritaliter exceperunt, cognoscant se pro ipsis apud Deum fideiussores exstitisse.d.canon.Vos ante, de consecr. dist. 4. Vrbanus 2.in can.Quod autem,30. quæst. 4. Quod autem vxor cum marito in baptismate simul non debeat suscipere puerum,nulla auctoritate reperitur prohibitum:sed vt puritas spiritalis paternitatis ab omni labe,& infamia conseruetur immunis,dignum esse decernimus, vt vtrique insimul ad hoc adspirare minimè præsumant. Ecce mulieres non prohibentur suscipere nisi simul cum marito, quod tamen hodie antiquatum est.VValfred.Strabo d.capit.28. patrinorum,& matrinarum meminit his verbis: Ex hac igitur occasione inuentum est,vt patrini, vel matrinæ adhibeantur suscepturi paruulos de lauacro.Hoc amplius decisum exstat in canon.Non plures,de consecrat.distinct.4.Quamuis, de cognat.spirit.in 6.& in Concili. Trident. sess.24. capitul. 2. Volens itaque sancta Synodus huic incommodo prouidere, & à cognationis spiritualis impedimento incipiens, statuit, vt vnus tantum siue vir,siue mulier, iuxta sacrorum canonum institutа,vel ad summum vnus, & vna baptizatum de baptismo suscipiant. Immò in Concili. Nicæno canon. vigesimosecundo.apud Turrianum, & Pisanum, viri prohibentur tenere in baptismo fœminas,& mulieres tenere mares, sed potius,ait canon,mulieres teneant fœminas, & viri
19 teneant mares.Secũda† baptismi ceremonia versatur in nominis datione. Sicut enim in circumcisione nomina dabãtur, ita in noua lege baptizando ante fores Ecclesiæ oblato, sacerdos nomen eius rogat, & scisciatur. Dionys. libr. Ecclesiastic.hierarch. Susceptus verò nomen dare debet, si adultus sit.In Concil.Carthag.4.capit.85. sancitum fuit baptizandos nomen suum dare.Burchard.libr.3.decret. cap. 2. canon.Baptizandi,2.de consecr.distinct.2.S.Clemẽs epist.2. Accedat qui baptismum vult ad sacerdotem,& nomẽ suum det.S.August.lib. de cura pro mortuis agenda: Pascha iam appropinquabat, dedit nomen inter alios competentes. Et

lib.vnico de fide,& operibus:Hoc fit multò diligentius instantius his diebus quibus competentes vocantur, ad percipiendum baptismum sua nomina iam dederunt epist. 155.Et te nomen dedisse inter competentes,vel dare esse,iam iamque cognoscere,&c.Dum† verò paruuli in 20
tes baptizantur, nomen dare nequeunt, quare hæc cumbit susceptoribus,qui ab ipso Ecclesiæ exordio,pro suam in Apostolos propensionem, Apostolorum nor baptizandis imponebant.Nicephorus libro 6.capit. 22. li,& Petri,ac Ioannis nomina fidelium libri crebrò ferũ Euseb.lib. 7. Ecclesiastic. cap. vigesimo. Quandoque phetarum quoque nomina, pro nominibus idolorum; fortè erant à parentibus ipsis imposita, adulti baptisma susceperuri sibi adsciscebant.Euseb.lib.8.hist.Eccles.ca.22 Synodo Nicæna canon.30. vetitum diligenter leginus fideles nomina Gentilium filijs suis imponant. Baptizadorum † nomina recitabãtur in Ecclesia,vt est in ord.R. 21
& in sacramentario S.Greg.dum agit de ordine ad catechumenum faciendum. Consignabantur etiam nomina libris,& monumentis mandabantur,ex conc. apud S. Mo cano.Legum.2.quæst.1.Cyrill.catech.1.de baptismo loq: Intrasti eo loco dignus habitus, nomen tuum inscriptum. Moris erat apud Rom. natos liberos profiteri nomen posito.Huius professioni complures auctores meminerunt, Capitol.in Antonino philosopho, & in Gordiano Halinasseus lib.4.Iuuenal. Satyr. 9. leges quoque Iurisconsulrum, ac Imperatorum eiusdem professionis mentionem ciunt.l.fin.ff.de probat.& lib.1.C.si minor se maiorem derit.Exstat quoque in eãdem sententiam, edictum Francici Gall.Regis.Verùm ea professio nominis alio nomine, absque fine,fieri consueuit.Professio enim nominis seu datiin baptismo fieri solet,quòd debeant qui baptizantur,cumb- renunciatione prioris dominationis,Deo dare nomẽ sum, & catalogo eius militiæ inscribi. Tertiò,† in baptismo d- 22
betur exorcismus,qui verbo,& sufflatione peragitur, ex antiquissima,& catholica Ecclesiæ traditione.S. Augst. de Ecclesiast.dogmat.c.31.Illud etiam, quod circa baptizãdos in vniuerso mundo sancta Ecclesia vniformiter agi,nõ otioso cõtemplamus intuitu,cum siue paruuli, siue iuuenes ad regenerationis veniunt sacramentum, non prius fonem vitæ adeant, quàm exorcismis, & exsufflationibus ceri- corum, spiritus ab eis immundus abigatur. Et de nuptiis

& con-

& concupiſcent.lib.2.cap.17.& 18.Accuſat,inquit, Eccleſiã toto orbe diffuſam,in qua vbique omnes baptizandi infantuli non ob aliud exſufflantur,niſi vt ab eis princeps mundi mittatur foras, à quo neceſſe eſt vt vaſa iræ poſſideantur, cum ex Adam naſcantur.Et paulò pòſt: Contra iſtam fundatiſſimam veniens veritatem,ne vniuerſam Chriſti Eccleſiam oppugnare videatur,quaſi me vnum alloquitur.Et li.5. hypognoſticon ad finem:Paruuli propterea catechizantur, & exſufflantur,ac baptizantur,vt princeps mundi huius foras mittatur:Aut ſi non illis diabolus exſufflatur,cuius opere,id eſt,vitio peccati per Adam tenentur obnoxij.Et paulò pòſt:Exſufflatur ergo & increpatur in eis in catholica Eccleſia opus diaboli,non quòd ipſi ſint, ſed quod in ipſis eſt. & lib.6.contra Iulianum Pelagia.cap.2.Verùm eſt, quod antiquitus veraci fide catholica prædicatur, & creditur per Eccleſiam totam,quæ filios fidelium nec exorcizaret, nec exſufflaret, ſi non eos de poteſtate tenebrarum, & à principe mortis erueret exorciſmos, & inſufflationes rerum occultarum,ſecreta ſigna appellant plura in eandem ſententiam. Idem Auguſt.de gratia Chriſti,& peccato origin.capit.40. & ſerm.10.de verbis Apoſt.Longè ante Auguſt. exſufflationis in baptiſmo vſum in Eccleſia fuiſſe, ex Dionyſ. in Eccleſiaſt.hierarch.cap.ibi:Ac inſufflare illum ter Satanam iubet,& præterea abrenunciationem profiteri.Tertull. libr.2. ad vxor. cap.5. Cum aliquid immundum flatu exſpuis. S. Cypr.lib.4.epiſt.7.enarrans verba Pauli 1.ad Corinth.10. Et omnes in Moyſe baptizati ſunt,in nube,& in mari, & poſtea:Hæc autem omnia figuræ noſtræ fuerunt, quod hodie etiam geritur, vt per exorciſtas voce humana, & poteſtate diuina flagelletur,& vratur,& torqueatur diabolus.S. Greg. Nazianz.orat.40.in ſanctum baptiſma: Ne exorciſmi medicinam reſpuas. Synod. quoque Conſtantinop. ſub Theodoſio,exorciſmi,& inſufflationis meminit,his verbis: Secùdò catechumenus,deinde tertiò exorcizamus, ſiue adiuramus ipſos,ter ſimul in faciem eorum, & aures inſufflando. S.Chryſoſt.hom.de Adam, & Eua: Non prius in vniuerſo mundo fontem vitæ ingrediemur,ſiue adulti, ſiue infantuli baptizandi,quàm exorciſmis,& inſufflationibus clericorum ſpiritus ab eis immundus abigatur.Quam Chryſ.ſententiam Cæleſtinus pont. in epiſt. ad Galliæ Epiſcopos ijſdem verbis commemorat.Optat.Mileuit.lib.4.contra Parmenia.loquens de excludendo diabolo ante ſalutare lauacrum:Hoc,

inquit

inquit, exorciſmus operatur, per quem ſpiritus immundus depellitur, & fugatur, & poſtea:Vos baptizando exorcizatis hominem fidelem,& dicitis:Maledicte,exi foras.Quibus palam fit,vſum hunc tanquam Apoſtolicum per vniuerſam Chriſti Eccleſiam vniformiter obſeruari. Quod & Cæleſtinus,qui paulò poſt Aug.tempora floruit, ad omnes Galliæ Epiſcopos,c.2.Idem Augu.lib.2.de nuptiis,& concupiſcent. damnat Iulianum, quòd Cyprianum, & Ambr.Manichæos audebat dicere,& antiquiſſimam Eccleſiæ traditionem iſto nefario crimine adſpergere, qua exorcizantur, & exſufflantur paruuli,vt in regnum,à poteſtate diaboli,& angelorum eius eruti,transferantur.Denique exorciſmi,& inſufflationis meminit S.Seuerus Patriar. Alexan. in lib.de ritibus baptiſmi, vbi formulas exarauit.Plura de exorciſmo in baptiſmo Cyrillus Ieroſolymit.catecheſi prima, & S.Thom.3.part.q. 71.arti.2.& 3.ad 4.ſenten.diſt.6.Quibus † inſignis Caluiniſtarum impudentia detegitur, qui exorciſmi,& exſufflationis in baptiſmo morẽ,ab ipſis Apoſtolis,vſque ad hæc tempora in vniuerſo mundo, vna voce, vnáque mente conſeruatum, irrident: Iulianum illum impurum apoſtatam imitantes, qui auctore Gregor.Nazianz.orat.4.aduerſus Iulianum, ſufflationes ſymbolicas in baptiſmo in calumniam & riſum trahebat, τὰς δὲ, inquit, φυσήτεις τε καὶ ἀνεμφυσητεις ὡς ὁ δαιμόνιος ἐκεῖνος καὶ τὰ ἡμέτερα διασύρων τοῖς γραϊδίοις ἀντεπίκειτο τὸ ἐπιθώμιον πῦρ ἁπάντων πᾶ λόγῳ δηλονότι. Itaque, ait Elias Creten.Iulianus noſtra irridere tentans, ridiculum ſe præbuit,quod ad Caluiniſtas, & Huguenotos referri poteſt:dum enim ipſi apud plebẽ, & imperitos ac delitos,nec non apud famoſos latrones ſeſe oſtentant,apud eruditos,& pios homines ſe ridiculos exhibent.Quartò †,poſt exſufflationem antiquitus dabat ſacerdos pacem cum oſculo, hoc eſt,ſacerdos oſculabatur baptizandũ,dicens:Pax tibi.Quod ex S.Cyprian.libro 3.epiſtol.8.colligere licet.Illius hæc ſunt verba: Nam etſi adhuc infans à partu nouus eſt,non ita eſt tamen, vt quique illum in gratia danda, atque in pace facienda, horrere debeat oſculari, quod in oſculo infantis vnuſquiſque noſtrum, pro ſua religione, ipſas adhuc recentes DEI manus debeat cogitare, quas in homine modo formato,& recens nato,quodam modo exoſculamur,quando id,quod Deus fecit, amplectimur.Verum mos iſte oſculandi infantem, in deſuetudinem abijt.Quintò † benedicitur ſal, illúdque conſecratum in os baptizandi datur, vt per

sal typicum conditus, iniquitatis fœtore careat, id est, carere significetur. Ad hanc ceremoniam videtur allusisse Origen. hom. 6. in Ezechiel. vbi catechumenos alloquitur, hortaturque vt se præparent ad hoc, vt fiant sal Domini, & non baptizentur quemadmodum Simon ille Magus: neque in aquis terrenæ Ierusalem, quæ non fuerat sale salita, neque digna sale Dei. Quibus verbis innuit salem habere spiritalem significationem. Sanctus Augustin. libro primo confess. capit. 11. Signabat iam signo eius, & condiebat eius sale. Beda quoque in Estram libro secundo, capit. 9. Catechumenos initiari sale sapientiæ, diserte profitetur canon. Sal, de consecrat. distinctione quarta. Ritus iste veteris Ecclesiæ consuetudine confirmatur. Catechumenis enim adultis in die Paschæ, loco Eucharistiæ sal consecratum dabatur, canon. 5. Concil. 3. Carthaginen. cui Sanctus Augustin. interfuit, ad significandum, eos nondum capaces esse Eucharistiæ, sed adhuc debere in sapientia proficere. Plura de hoc ritu immittendi sal in os baptizandi, Isidor. lib. 3. de Eccles. iast. offic. cap. 20. Alcuinus de diuinis offi. de Sabbato sancto Paschæ. Rabanus Maurus lib. de inst. cler. ca. 27. can. Exhinc, de consecra. dist. 4. Iuo Carnotensis. serm. de sacrament. neophit. Petrus Damian. epist. 15. cap. 20. Benedictionem salis eandem, qua nunc vtimur, legimus in ordine Rom. & sacra-
16 ment. S. Gregorij, Sextò, † sacerdos capiti baptizandi manum imponit. Quod & Apostolorum tempore fieri auctor est S. Dionys. de Eccles iastic. hierarch. καὶ σφραγίδας εἰ οὕτω πολιτείαν τὸ μύστικὸν λόγιον ἐπιτελέσθησαν αὐτῷ καὶ φαλῆ τὴν χεῖρα, καὶ σφραγισάμενος ἀποφάσεως κελεύει τὸν ἱερεῦσι τὸν ἀνάδοχον. Scisciatur an ita velit deinceps viuere, quod vbi, ille pollicitus fuerit, imponit capiti eius manum, consignánsque illum, sacerdotibus mandat, vt virum suscep-
torémque describãt. Et paulò pòst: καὶ πάλιν αὐτὸς τρὶς ὁμολογήσαντος ἐπιτελέσθησαν, εὐλογεῖ καὶ χειροθετεῖ. Et rursus: Trina confessione peracta, orans benedicit, eique manus imponit. Huiusce impositionis manus meminit Vincentius à Thibari in concil. Carthaginen. cui S. Cypr. interfuit, sentent. 37. Habemus itaque regulam virtutis, quam Dominus præcepto diuino mandauit Apostolis, dicens: Ite in nomine meo, manum imponite, dæmonia expellite, & paulò pòst. Ergo primò, per manus impositionem in exorcismo, secun-
17 dò, per baptismi regenerationem. Ista † verò manus impositio significabat reconciliationem, qua qui fuerat extra Ec-

clesiam,

clesia, in Ecclesia, in gratia Ecclesiæ redeat. Reconciliatio enim, vt in absolutione eius qui peccata cõfessus est, vel fuerat, excommunicatus, per quandam manuum impositionem, fieri solet. Septimò † crucis signum in fronte catechumeni infi-
28 gitur. S. Dionys. de Eccles iast. hierarch. ca. iam citato, his verbis: Imponit eius capiti manum, consignánsque illum. S. Cyprian. epist. 56. Muniatur frons, vt signum Dei incolume seruetur. Et lib. de passione Christi circa finem: Demiq; quicunque sint sacramentorum ministri, qualescumque sint manus, quæ vel mergunt accedentes ad baptismum, vel vngunt qualecumque pectus, de quo sacra exeunt verba, operationis auctoritas, in figura Crucis, omnibus sacramentis largitur effectum. Idem Cyprian. serm. de lapsis, circa principium, martyrum constantiam tribuere videtur, quòd frons, cum signo Dei (hoc est Crucis signo) puta diaboli coronam ferre non potuit. Et de vnitate Ecclesiæ loquens, de rege Ozia ait, eum lepræ varietate in fronte maculatũ, eáque parte corporis notatum, offenso Domino: vbi signãtur qui Dominum promererentur. S. Basil. de Spiritu sancto, cap. 27. inter consuetudines, quæ non scripto proditæ sunt, enumerat eam, quæ signo Crucis eos, qui spem collocarunt in Christum, signamus. Et paulò pòst: Consecramus autem aquam baptismatis, & oleum vnctionis: præterea eum, qui baptismum accipit: idq; ait Basil. à tacita secretáque traditione. S. Augustin. de symbolo ad catechumenos, c. 1. Nondum quidem adhuc per sacrum baptismum renàti estis, sed per crucis signũ in vtero sanctæ matris Ecclesiæ iam cõcepti estis. Idem Aug. ad Psalm. 30. can. 3. Non sine causa signũ suum Christus in fronte nobis figi voluit, tanquã in sede pudoris, ne Christo opprobrio Christianus erubescat. Et sermo. 181. de temp. c. 3. Crucis signo, per manus impositionem, baptizati dona gratiarum accipiunt. Plura de Crucis signo in bapt smo August. hom. 18. in Apocal. Ioan. Chrysost. contra gentiles, & in orat. Quòd Christus est Deus. Hiero. epist. ad Heliodorum. Cyrillus Ierosol. catech. 4. Octauo † sacerdos tangit acce-
29 dentis ad baptismum nares, & aures cum digito, & sputo, dicens ad aurem dextram: Ephetha, quod est adaperire; ad nares: In odorem suauitatis; ad aurem sinistram: Tu effugare diabole, vt in sacrament. S. Greg. Ceremoniam istam in Ecclesia vetustissimam probat S. Ambr. de ijs qui initiãtur mysterijs, cap. 1. Aperite ergo aures, & bonum odorẽ vitæ æternæ, in allato vobis munere sacramentorum, carpite, quod

vobis significamus,cum apertionis celebrantes mysterium, diceremus Epheta, quod est adaperire.Et paulò pòst; Hoc mysterium celebrauit in Euangelio Christus,sicut legimus cum mutum curaret & surdum. Planius & apertius idem Ambr.lib.1.de sacr.cap.1.Ergo quid egimus sabbato? nempe apertionẽ.Quæ mysteria celebrata sunt? apertionis.Quando † tibi aures tetigit sacerdos, & nares, quod significat in Euangelio Dominus,cum ei oblatus esset mutus,& surdus, & tetigit aures eius, & os eius.Aures, quia surdus erat: Os, quia mutus.Et ait, תפתח Epheta, quod est, inquit ille,Hebraicum verbum, & Latinè dicitur adaperire.Ideo ergo tibi sacerdos aures tetigit.Sed dicis mihi.Et paulò pòst: Quare nares? vt bonum odorem accipias pietatis æternæ. Christi enim bonus odor sumus Deo, & sit in te fidei deuotionisq; plena flagrantia.Quibus locis, etsi Ambr.nihil de sputo dicat,amplectitur tamen hanc ceremoniam,dum in hanc sententiam laudat exemplum Christi,qui sputo aperuit os muti.Ad hanc ceremoniam videtur alluisisse Tertul.lib.ad Scapulam.Ibi enim de exorcismo loquens, ait; Dæmones autem non tantum respuimus, verum etiam reuincimus.Verbum enim illud, *Respuo*, non potest significare nisi, vel reprobare, vel sputo detestari. Non significat autem eo loco reprobare, tum quòd de exorcismo agit, tum etiam quòd Christiani non negabant esse dæmones. Consequens ergo est significare ibi detestationem, quæ sputo fiebat. Huius etiam ceremoniæ mẽtionem facit S.Aug.tract.44. in Euangelium Ioannis:Ecce modò loquor,vt fidelibus & catechumenis,quod dixi de sputo,& luto,quia Verbum caro factum est,& hoc catechumeni audiunt,sed nõ eis sufficit, ad quod inuncti sunt,festinent ad lauacrum,si lumen inquirũt.Item Syn.Constantinop.c.7.Et oculos,& nares, & os,& aures,& eos signantes, dicimus:Signaculum donum Spiritus sancti. Plura de hoc mysterio,eiusque significatione Alcuin.libr.de diui.offi.de Sabbato sancto Paschæ.Raba.Maurus lib.de instit.cleric.cap.27.Beda in cap.7.Marci.homi.19.Amalar.Fortun.lib.de Eccles.off.cap.8. Nonò, † baptizandus abrenunciat Satanæ,& omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius. Hanc renunciationem à traditione apostolica fluxisse probant Clemens lib.7.constit.Apostol.ca.41.& 42. & Dionys.de Eccles.iast.hierarch.εἰ τε κάμνοις ἐπὶ δυσμᾶς τραπόμενος καὶ τὰς χεῖρας ἀπωθοῦνα πρὸς τὸν ἀντὸν ἀπτραμμένας χαρακτῆρα ἐμφυσῆσαι μὲν αὐτῷ τρὶς διακελέυεται τῷ Σατανᾷ καὶ προσειπεῖν τὴς

τῆς ἀποτεγῆς ὁμολογίαν. Deinde occidentem versus illum statuens,intendentem manúsque impingentem ad eandem regionem conuersus, insufflare illum ter Satanam iubet, & præterea abrenunciationem profiteri. Tertull.de coron.milit.c.4.Aquam adituri ibidem, sed & aliquanto prius in Ecclesia,sub antistitis manu;contestamur nos renunciare Diabolo,& pompæ, & angelis eius.Eodem refertur,quod idem Tertul.c.13.scribit his verbis:Semel iam in sacramenti testatione eieratæ.Hæ enim erant pompę diaboli,& angeli eius. Idem Tertull.de spectacul.ca.4.Cum aquam ingressi Christianam fidẽ,in legis suæ verba, profitemur,renunciasse nos diabolo,& pompæ,& angelis eius,ore nostro contestamur. Et de Idolattia,c.8.Tu si diaboli pompam eierasti,quidquid ex ea tetigeris, id scias esse idolatriam.S.Cypria.in li.de duplici martyr. quem tamen librum non esse Cypriani existimo,cũ Diocletiani,& Maximiani,necnon Turcæ illic mentio fiat,est tamen liber lectu dignus.Auctor illius ita loquitur diabolo: Denunciasti perpetuas inimicitias,renunciasti omnibus illius pompis ac voluptatibus,exsufflasti,exsibilasti,iurasti in verba Redẽptoris.Origenes hom.10.in Nume. Recordetur vnusquisq; fidelium,cum primũ venit ad aquas baptismi,cum signacula fidei primam susceperit,& ad fontem salutaris accessit.Quibus ibi tunc vsus sit verbis, & quid denunciauerit diabolo, hoc est non se vsurum pompis eius, neque operibus eius. Arnol.in psalm.Tunc vota tua reddes Domino,quæ in baptismo positus promisisti, renunciare te diabolo,& omnibus pompis,& criminibus eius.& in Psalm. 54.Si quod votum fecit Deo, se renunciaturum Diabolo & pompis eius,impleuerit,& in Psalm.75.Nam in baptismatis consecratione vouerunt seipsos tradere, & omnibus operibus diaboli renunciare.Eodem pertinet, quod scribit Greg. Nazianz.orat.32. in præsentia 150. Episcoporum: Scis hæc quisquis initiatus es,quippe qui impietatis abiuratio, & diuinitatis confessio fit.S. Chrysost. homil. 21. ad popul. Antioch.Vocis illius recorderis, quam, dum sacris institueris, emisisti. Abrenuntio tibi Satana, & pompæ tuæ, & cultui tuo.Vbi plura de hac voce S.Ambr.lib.1.de sacra.c.2. Quando te interrogauit sacerdos:Abrenuncias diabolo, & operibus eius?quid respondisti?Abrenuncio.Abrenuncias sæculo & voluptatibus eius?Quid respondisti?Abrenuncio:memor esto sermonis tui, & nunquam tibi excidat tuæ series cautionis.Si chyrographũ homini dederis,teneris obnoxius, vt

pecuniam eius accipias,& postea vbi promiseris, considera, vel quibus promiseris:Leuitam vidisti,sed minister est Christi.Vidisti illum ante altaria ministrare : ergo chyrographũ tuum tenetur,non in terra,sed in cœlo. Et in libr. de iis qui initiantur mysterijs,ca.2.Ingressus est regenerationis sacrarium,repete quid interrogatus sis,recognosce quid respõderis, renunciasti diabolo & operibus eius,mundo & luxuriç eius,ac voluptatibus : tenetur vox tua non in tumulo mortuorum,sed in libro viuentium.Et lib.comment.9.in ca.20. Lucæ scribit:Dum baptizamur, nos renunciare mundo:additque quàm grauia vincula,promittere Deo, & non soluere.S.Hieronym.lib.1.commen.in cap.5.Matth.can.6. Quidã differunt in baptismate.singulos pactum inire cum diabolo,& dicere,renũtio tibi diabole,& pompæ tuæ,& viis tuis, & mundo tuo,qui in maligno positus es. Et ad Psalm.128. Pactum fuit Israëli cum Deo , quando dixit ad Moysen: Omnia,quæcunque dixerit Dominus,faciemus.Sed & nunc nos paciscimur in baptismo,vt abrenunciemus diabolo & operibus eius.S.Augustin.in lib. ex dictis Basilij de Spiritu sancto,cap.27.Huc accedit, quòd ter oleo inungimus quos baptizamus,verbis abrenunciare satanæ,& angelis eius informamus.Idem Aug.de symbolo lib.2.capit.1. Si adiutorium nostrum in nomine eius est,renunciemus diabolo , pompis & angelis eius. Videte dilectissimi , quia hanc professionem vestram in curiam profertis Angelicam , nomina profitentium in libro excipiuntur vitæ,non à quolibet homine , sed à superiore cœlitus potestate.Et libr.3.c.1.enarrat, quæsint pompæ diaboli,quibus renunciemus in baptismo.S. Cyrill. Ierosol.totus est 1.cathec.mystagog.in enarratione huius ceremoniæ.† Decimò, baptismum in adultis antecedebat catechismus. S. Dionys.cap.2.Ecclesiast.hierarch. S. Clemens epist.3.ad vniuersos S.Hieronym.libr.4. comment. in capit. 2.S.Matth. Solebãt autem veteres per quadragesimã de ijs, quæ ad fidem pertinebant,catechumenos instituere,& erudire.S.Hieronym.ad Pammachium.Beda in commẽt. Esdræ li.2.nec non eos ad humanitatem,& bonos mores informare. S. Ambros.initio libri , de iis qui initiantur mysteri. De moralibus quotidianum sermonem habuimus , &c. Quare S.Aug.lib.de fide & operibus cap.9. & 11.arguit eos, qui catechumenis fidei tãtũ,non etiã morũ præcepta docẽdo credebant.Fiebant verò septem scrutinia,vt sæpius explorarentur , an post renunciationem Satanæ sacra verba datæ fi-

dei

dei radicitus corde defixissent. Plenè luculenter Rupert. de diuin.offic.lib.4.cap.17. Alcuin.lib.de diuin.offic.capitulo de sabbato sancto Paschæ.Ordo Roman.pag. 31. vsque ad pag. 35.in his verò tertium maximum Amalar. Fortunat.libro primo de Ecclesiast. offi. capitulo octauo.Durand.libr. sexto Ration.capitulo 56.& de Turre cremata,in canon. Ante viginti,de consecrat.distinct. 4. Quæ tandem scrutinio rum solemnitas,succedente baptismo paruulorum, negligi cœpit.Huius vice in baptismo paruulorum Ecclesia catholica hac formula vsa est:Primum legitur Euangelium Marc. 10.In illo tempore offerebant Iesu paruulos,&c. Deinde iubet sacerdos,vt susceptores seu patrini manus suas imponãt capiti baptizandi , ac nomine eius profiteantur symbolum, & orationem Dominicam pronuncient.Deinde sacerdos susceptores monet, vt paruulum quàm primum ad intelligentiæ,& rationis vsum perueneri,doceant symbolum,& Dominicam orationem:hoc enim eorum curæ incũbit,vt suprà ex Augustin.& Strab.docuit.† Vndecimò, vngitur baptizandus.Duplex vnctio intercedere solet,auctore S.Thom.ad 4. senten.distinct.6.altera ante baptismum in pectore,& scapulis,eaque oleo catechumenorum. Altera post baptismum chrismate in vertice,de qua infra post baptismũ. Vnctionis, quæ fit ante baptismũ meminerũt S.Dionys. de Ecclesiastic. hierarch.capitulo 4.Tertull.lib.1. aduersus Marcionem : Illum , inquit , nec aquam reprobasse Creatoris , qua suos abluit,nec oleum quo suos vngit.Orig.homil.7. in Ezechiel. Oleum,quo vngitur vir sanctus,oleum Christi, oleum sanctæ doctrinæ,& paulò post, Id est scripturam instituentem quo modo oporteat baptizare in nomine Patris, & Filij , & Spiritus sancti,& pauca commutans:Vnxerit quempiam,& quodam modo dixerit,iam non est catechumenus , consequutus es lauacrum secundæ generationis:talis homo accipit oleum Dei,&c.S.Basil.de Spiritu sancto,capitulo 27.Benedicimus aquam baptismatis, καὶ τὸ ἔλαιον τῆς χρίσεως.& oleum vnctionis,& ipsum baptizatum. Ex quibusnam scriptis?nonne à tacita , & mystica traditione ? τί δὲ ἀνευ[illegible] τοῦ ἐλαίου τοῦ χρίσαντος λόγου γεγραμμένου ἐδιδάξεν. Quid quæso ipsam olei vnctionem,quænam scriptura docuit.canon.Ecclesiasticarum,distinct.vndecima.Sãctus Ambros.li.1.de sacrament.c.2.occurrit presbyter,vnctus es quasi athleta Christi, quasi luctamẽ huius sęculi luctatur?,professus es luctaminis

cui certamina, qui luctatur habet quod speret, vbi certamé, ibi corona. Sanctus Hieronym. lib. 1. commentar. in capitul 2. lament. Ierem. Maledicit DEVS sanctificationi suæ, quan do Christianũ nomen, in quo gloriabamur, & quod in sacro baptismate per sancti chrismatis vnctionẽ suscepimus, pollutum dixerit. & lib. 2. comment. in capitulo 3. Abacuc. Ac ne fortè qui chrisma baptismi perd. derunt, desperent de chrismate reparando. Sanctus Augustin. in Euangeli. Ioann. tractat. 44. Si autem dixerit, Non sum, adhuc quæris ab eo, Catechumenus, an fidelis? si responderit tibi; Catechumenus inũctus est, nondum lotus. & paulò pòst: Et hoc catechumeni audiunt, sed non eis sufficit: ad quod inũcti sunt, festinent ad lauacrum, si lumen inquirunt. Et serm. 206. de temp. Omnes, qui ad salutare baptisma consequendum Ecclesiæ offeruntur, & chrisma, & oleum benedictionis accipiunt: vt iam non vasa vacua sed Deo plena, & tẽpli Dei esse mereantur. Rabanus Maurus lib. 1. de institut. cleric. cap. 27. Vngetur illius tunc pectus de oleo sanctificato, cum invocatione sanctæ Trinitatis, vt nullæ reliquiæ latentis inimici in eo resideant: sed in fide sanctæ Trinitatis mens eius confortetur. Vngetur & inter scapulas de eodem oleo, vt vndique muniatur, & ad bona opera facienda per DEI gloriã roboretur. Iuo Carnaten. sermo. de sacrament. dedicat. Accepistis, & oleum sanctum in pectore, vt vigeret in corde vestro sapientia: Accepistis & in humero vestro, vt in exercitu bonorum operum indeficiens seruetur patientia, neque aliquãdo nouerit sinistra vestra, quid faciat dextra vestra. Quia verò in humeris vigor constat portandi oneris, huius partis vnctione Christi athletæ dedicati estis, vt sciatis vos ad certamen esse vocatos. S. Greg. in sacram. post hæc tangat ei pectus & inter scapulas, de oleo sancto Crucem faciendo cũ pollice, dicens: Vngo te oleo sanctificato, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, quæ sacramentarij verba laudat, & enarrat Amalar. Fortunat. lib. 1. de Eccles. offic. cap. 23. Plura Innocen. 3. cap. 1 §. quia verò de sacra vnctione. S. Thom. 3.
34 parte quæst. 66. artic. 10. Duodecimò, † accedentes ad baptismum, si adulti fuerint, symbolum Apostolicum palam ore proprio recitare debent: si verò infãtes fuerint, sciscitetur sacerdos à paruulo: Credis in Deũ patrem omnipotẽtem? Patrini verò seu susceptores respondent. Credo. Huius obseruationis testes sunt S. Dionys. Areopag. de Ecclesiastic. hierarch. capite vltimo. Vbi tum etiam fuisse, qui mysteria

noſtra irridebant, quòd qui infantes offerunt, pro eis abrenunciant, & fidei sacramenta profitentur, quos arguit, cum addit: Non quòd, vt illi ridentes dicunt, alium pro alio diuinis sacris initiet: Non enim hoc ait, ego pro puero abrenũcio, aut promittto, sed puer abrenunciat & profitetur, id est profiteor, &c. S. Ambros. lib. 2. de sacramen. capit. 7. Interrogatus es: Credis in Deum patrem omnipotẽtẽ? dixisti: Credo, & mersisti, &c. S. Hieronym. in ca. 2. Prouerb. ait, baptizãdos profiteri se symbolũ, credituros. Et aduersus Luciferianos: Præterea, inquit, cum solemne sit in lauacro post Trinitatis confessionem interrogare, credis Sãctam Ecclesiam catholicam? credis remissionem peccatorum? S. Augustin. de fide & operibus capit. 11. Cur ergo baptizandis vel symbolum tradimus, vel reddendum reposcimus? & lib. 4. de symbol. ad catechumenos: Accepistis & symbolum, protectionem parturientis contra venena serpentis. Idem Augustin. epist. 23. ad Bonifac. circa finem: Nihil † est autem aliud credere, quàm fidem habere, ac per hoc, cum respondetur paruulum credere, qui fidei nondum habet affectum, respondetur fidem habere propter fidei sacramentum, quia vt ipsa responsio ad celebrationem pertinet sacramenti. Et paulò pòst: Itaque paruulum, etsi nondum fides illa, quæ in credentium voluntate consistit, iam tamen ipsius fidei sacramentum fidelem fecit: nam sicut credere respondetur, ita etiam fidelis vocatur, non rem ipsam mente annuendo, sed ipsius rei sacramentum excipiendo. & postea: Hoc qui non credit, & fieri non posse arbitratur, profectò infidelis est. cap. Nihil, de consecrat. dist. 4. & lib. 4. de baptismo contra Donatistas, ca. 24. Cum ex ætatis indigentia pueri nec corde credere ad iustitiam possint, nec ore confiteri ad salutem, ideo alij pro eis respondent, vt impleatur erga eos celebratio sacramenti: quod valet ad eorum consecrationem, quia ipsi respondere non possunt. Accedit quod idem Augustin. scribit epist. 23. Offeruntur quippe paruuli ad excipiendam spiritualem gratiam, non tam ab eis quorum gestantur manibus, quam uis & ab ipsis, si & ipsi boni fideles sint, quã ab vniuersa societate sanctorum atque fidelium, ab omnibus nãq; , &c. Plura de eo ritu in sacramen. Gregor. Alcuin. Fortunat. & Raba. Maur. & Magister sentent. ad 4. senten. distin. 6 Decimotertiò, baptismus cõferẽ, trina submersione vel adspersione in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Initiò siquidẽ ad im- 35 36
primẽdum in animis omnium, vnum Deũ, in tribus distin-

ctis personis,Ecclesia trina immersione vtebatur.can. Apostol.50.Si quis Episcopus,vel presbyter non tria vnius mysterij baptismata perfecerit,hoc est,vt Zonaras, & Balsamō interpretantur,non tres vnius initiationis immersiones, sed vnum baptismum,qui datur in mortem Domini,hoc est vnam immersionem,deponatur:τρεῖς μὲν αὐτοῦ ἱεροφάντης βαπτίσει παῖς τρισὶ τοῦ πλημμένα κρατιδύσει, καὶ ἀναδύσει τῷ τρισσῷ τῆς θείας μυήσεως ἐπιδούσας ὑπόστασιν: ter illum Pontifex mergit,hac trina illius mersione,& emersiones beatitudinis diuinæ personas inclamans.Tertull.libr.aduersus Praxeam,capit.26.Et nouissimè,inquit,de Christo loquens,mādans,discipulis,vt tingerent in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum,non in vnum.Nam non semel,sed ter, ad singula nomina,in personas singulas tingimur. Idē Tertullia. de corona militis:Deinde ter mergimur. S. Athanas. quæst. 125.Nam quòd infantem ter in aquam immergimus, & ter educimus,mortem,& triduanam resurrectionem significat. In eandem sententiam Gregor.Nyssen.in catechum.maior. cap.35.Quemadmodum,inquit, ille cœlestis homo assumpta mortalitate,tertio post subterraneam sepulturam die,ad vitam denuò resilijt,ita quisquis ei naturalis corporis intermedio coniunctus est,is ad eandem regulam intuetur vitæ, inquam terminū atque aqua loco terræ inspergitur, tribusque vicibus, elementum subeundo triduanam illam resurrectionis gratiam imitatur.S.Ambro.lib.2.de sacramen. ca. 7.Interrogatus es:Credis in Deum patrem omnipotentem? dixisti:Credo,& mersisti,hoc est,sepultus es.Iterum interrogatus es:Credis in Dominum nostrum Iesum Christum, & in crucē eius?dixisti:Credo, & mersisti. Ideo & Christo es consepultus.Tertiò interrogatus es: Credis & in spiritum sanctum?dixisti:Credo,tertio mersisti: vt multiplicem lapsum superioris ætatis,absolueret trina confessio. S. August. hom.3.apud Gratian.can.Postquam.distin.4.& Magist. sentent.in 4.dist.3.Postquam vos credere promisistis,tertiò capita vestra in sacro fonte demersimus: qui ordo baptismatis duplici mysterij significatione celebratur; rectè enim tertiò mersi estis, &c.& sermon.91.de tempore.Quando in salutari lauacro,ter Christiani merguntur,tunc Ægyptij, id est originalia peccata,vel actualia crimina, quasi in rubro mari sepeliuntur.Rursus sermon.201.de temp. Hoc etiam mysterium Trinitatis in sacro baptismate demonstratur, dum tertia vice homo mergitur,vt nouus surgere mereatur. S. Hieron. aduersus Lucifer. Nam & multa alia, quæ per traditionem in Ecclesijs obseruantur, auctoritatem sibi scriptæ legis vsurpauerunt, velut in lauacro ter caput immergitare.Immersionis in baptismo meminit S. Chrysost.homil.24.in Ioan.Synod.Cōstātinop.1.canō.7.damnatu Enomianos.q. in vnā demersionē baptizabāt,† hunc- 37
que ritū baptizūdi,sub trina immersione vel aspersione hactenus Romana seruauit Ecclesia, vt ex Romanæ Ecclesiæ sacerdotali apparet.Legimus sāctū Grego.li.1.epistol.41. canō.De trina.de cōsecrat.dist. 4. Leādro Episcopo rescripsisse,nō esse reprehēsibile,infantē in baptismate,vel ter,vel semel immergere:quoniā & in trib. immersionibus personarum Trinitas, & in vna potest diuinitatis singularitas designari.Quartum quoque Conc. Tolet. capite quinto. Propter,de consec.distinct.4.non improbat,quod apud eos tum receptum conicio, propter Arianorum hæresim, qui sanctam Trinitatem non personis tantum, sed natura & substantia distinctam esse docebant, hacque ceremonia ter mergitandi abutebantur.Vvalfred.Strabo de reb. Ecclesiast. cap.26.Hodie tamen, non sine peccato ministraretur baptismi sacramētum,absque trina immersione,vel adspersione,præsertim in Ecclesijs, in quibus ea iam recepta est consuetudo,à quarum certè instituto,non potest sine graui peccato discedere minister,maximè quando scandali subest periculum.S.Thom.3.part.quæst. 66.art. 8. De Turrecremata, in can. Si quis, de consecrat.distinct.4. & constat quòd in Ecclesiæ Romanæ prouinciis, adspersione seu perfusione aquæ baptismus confertur. quod nec nouum neque recens est.Legimus quendam à S.Laurentio, dum ad mortem ducebatur,vteo allato baptizatum fuisse.S.Cypr.epist. 76. ad Magnum: Nec quemquam, inquit, mouere debet, quod adspergi,vel perfundi videtur, ægri enim gratiam Dominicam consequuntur, quando scriptura sancta per Ezechielem, &c.Et paulò pòst:Vnde apparet adspersionem quoque aquę,instar salutaris lauacri obtinere,& postea: Aut si aliquis existimat,eos nihil consequutos,eo quòd ab aqua tantum salutari perfusi sunt.Notandum ait Vualfred. Strabo de rebus Ecclesiastic. capite vigesimosexto. Non solum mergendo, sed etiam desuper fundendo, multos baptizatos fuisse, & adhuc posse baptizari. † Decimoquartò, 38
baptizatus inungitur sacro chrismate, à presbyterio in vertice capitis.Dionys.de Eccles.hierarch.Tertull.de baptismo,

cap.7.Exinde egressi de lauacro perungimur benedicta vnctione.Huius vnctionis,expressim meminerunt Basi.lib. de Spiritu sancto,cap.27. Iustinus martyr. quæst. 137. Gregor. Nazian.orat.in sanctum baptisma.Ambros. lib. 2. de sacram ent.cap.5.& de ijs,qui initiantur mysterijs,cap.6.Augustin. lib.15.de Trinit.cap.26.& lib.4.de symb.c.1. Optat. Mileuit. lib.4.Damas.lib.4.orthodox.fid.ca.10.& alij innumeri:postquam ascenderit baptizatus de fonte,ait Raba. Maur. lib.1. de instit.cleric.c.28.statim signatur in cerebro à presbytero cum sacro chrismate.Quod si quis hæreat, cur vngat presbyter baptizatum chrismate,cum postea in Confirmatione illiniat Episcopus chrismate frontem? Legimus in gestis Patrum,eodem Rabano auctore,S.Syluestrum constituisse, vt presbyter baptizatum illiniret chrismate, ne si mors inexspectata accideret, baptizati absente Episcopo sine hac saltem ceremoniali vnctione,vita fungerẽtur.Illa verò,quæ postea ab Episcopo fit vnctio,non ab Ecclesia, sed à Christo,ad alium effectum instituta est,neque baptismi, aut alterius vllius sacramenti est ceremonia, sed ipsa Confirma-
39 tionis essentia.† Decimoquintò, baptizatus, alba veste induitur,ad significandum,eum exuisse veterem hominem,& induisse innocentiæ casta velamina.S.Dionys.de Ecclesiast. hierarch.c.1.& 2.S.Ambr. lib. de ijs, qui initiantur mysteris. Accepisti post hæc,vestimenta candida, vt esset indicium, quòd indueris inuolucrum peccatorum, & indueris innocentiæ casta velamina de quibus dixit Propheta:Adsperges me domine hyssopo,& mundabor:lauabis me, & super nivem dealbabor.Eò referri debet, quod scribit Arnob. ad finem Psalm.104.Ideóque, eduxit populum suum in exsultatione,in albis vestibus.Socrat.in histor.tripart.lib.11.c.14. Præparabatur,inquit,baptisma, & vestis conueniens baptizato.Theodoretus lib.3.hist.cap.3.de Constantino loquens: Proinde oportere singulos stolam illam pretiosam induere, quæ in illa altera vita nobis omnibus cum primis necessaria est.Quòd si quis eam vestem accipere recuset, cum iam Dominum inde abire iubet.Nam se nolle cum hominibus minimè initiatis bellum gerere. Lactantius de Resurrectionis dominicæ die:

Rex sacer,ecce tui,radiat pars magna trophæi,
Cum puras animas sacra lauacra beant.
Candidus egreditur nitidis exercitus vndis,

Atque

Atque vetus vitium purgat in amne nouo.

Paulinus item;

Inde parens sacro ducit de fonte sacerdos
Infantes mueos,corpore,corde,habitu,

Gregor.Turon.lib.5.histor.ca.11.Quidam ex ijs ad sanctum pascha vt baptizaretur,expetijt,renatusque Deo per baptismi sacramentum, cum albatis reliquis & ipse procedit, & circa finem: Albicabat tota ciuitas de grege candido.S.Laurentius Episcopus Nouarum epistolarum,homelia de pœnitentia:Mox vt ascendisti de sacro fonte, vestitus ea veste alba, & vnctus eo vnguento mystico.Postea eadem homelia:Nã in fonte baptismi,quid aliud est, quàm aqua & chrisma & vestis alba?Paul.Diaconus.lib.6.histor.Longobard.c.15. meminit Codrati Regis Anglosaxonum,qui Romæ à Sergio primo Papa baptizatus, Petrúsque appellatus, adhuc in albis constitutus,vita functus est.Raba.Maur.lib.1.de institut.cleric.cap. 29. Post baptismum traditur Christiano vestis candida,designans innocentiam,& puritatem christianã,quam post abluras veteres maculas studio sanctæ conuersationis immaculatã seruare debet ad præsentandum ante tribunal Christi.† Cuncti verò renati,albis induũtur vestibus ad mysterium resurgentis Ecclesiæ,sicut ipse Dominus coram discipulis transfiguratus est. Olim baptizati in Pascha per septem dies albis vtebantur vestibus.Raba.Maurus libr. 2. de instit.cleric,capit.39.Amalar.Fortunat.lib.1.capit.29. Quare Dominica prima post pascha dicitur Dominica in albis. S. Augustin.serm.ad competentes.Dominica in octaua Paschæ, quo die alba tolluntur vestimẽta à nuper baptizatis, pascha clausum dicitur,auctore Alcuino epist.ad Carolum Magnũ. idem in hebdomada Pentecostes, Amalar. Fortunat. libr.1. cap.38. Huius rei adhuc vestigia manent in paruulis : post baptismum enim,& vnctionem,vestis linea candida,seu album sudariolum capiti baptizati imponitur; quo symbolo sancti Patres significari admonent, tum resurrectionis gloriam,tum nitorem,& pulchritudinem animæ, dilutis peccatorum maculis,tum innocentiam, quam baptizatus dum superstes est,seruare debet.Decimosextò,† baptizato datur 41
cereus ardens.Gregor. Nazianz. orat. in sanctum baptisma ad finem.Statio hæc, qua confestim à baptismo ante magnum sacrarium stabis,futuræ vitæ gloriã præsignat. Psalmorum cantilatio,cum qua accipieris,illius hymnodiæ præ-

ludium

ludium est. Lampades quas accendes, illius luminum gestationis figuram gerunt, cum qua splendidæ, & virgines animæ splendidis fidei lampadibus Christo sponso obuiam prodibimus. Sanctus August. ad Psalm. 65. enarrans verba illa: Transiuimus per ignem, & aquam, ait: Propterea & in
42 sacramentis, † & in catechizando, & in exorcizando adhibetur prius ignis. Nam vnde plerunque immundi spiritus clamant, ardeo, si ille ignis non est? verùm ibi de igne exorcismi. Gregor. Turonen. libr. 5. histor. capit. 11. ibi: Gauisus autem Pontifex, nuncio nocte sancta Pentecostes, vigilijs celebratis, ad baptisterium foras muraneum egressus est, ibique omnis multitudo coram eo prostrata, baptismum flagitauit: at ille præ gaudio lacrymans, cunctos aqua abluens, chrismate liniens, in sinu matris Ecclesiæ congregauit: flagrabant cerei, lampades refulgebant. Honorius in gemma animæ lib. 3. de sabbato sancto Paschæ, Mox de fonte eleuatis, lumen dare solent. Nicephor. Callist. libr. 2. capit. vltim. recitans cæremonias in baptismo obseruari solitas, ait, Deinde pro cereo dextram ligno tenui armantes, quæ eius sacri & ritus sunt. Solebant antiquitus neophyti cereos accensos gestare manibus, Alcuin. de diuin. offic. cap. de sabbato sancto Paschæ. Amalar. Fortunat. libro primo. de
43 Eccles. offi. cap. 26. Decimoseptimò, † baptizatus ante altare adducebatur. Gregor. Nazianz. orat. in sanctum baptisma. Statio hæc, qua confestim à baptismo ante magnum sacrarium stabis, futuræ vitæ gloriam præsignat: vbi Niceras hos omnes ferè baptismi ritus paucioribus verbis enarrat. Burchard. VVormaciensis libro 6. de sacrament. Ecclesiastic. his verbis: Accipit catechumenus sal, vt putrida, & fluxa eius peccata, sale sapientiæ diuino munere mundentur: deinde symboli Apostolici traditur ei fides, vt vacua domus, & à prisco habitatore derelicta fide ornetur, & vt præparetur habitatio Deo: tum fiunt scrutinia, vt exploretur certius, an post renunciationem satanæ sacra verba datę fidei radicitus corde defixerit. Tanguntur & nares, vt quamdiu spiritum naribus trahat, in fide accepta perduret. Pectus quoque eodem perungitur oleo, vt signo sanctæ crucis diabolo claudatur ingressus. Signantur & scapulæ, vt vndique muniatur. Item in pectoris & scapulę vnctione, signatur fidei firmitas, & operum bonorum perseuerantia, & sic in nomine S. Trinitatis, trina submersione baptizatur. Et paulò pòst: Tũ albis induitur vestimentis propter gaudium regenerationis ad

ad castitatem vitæ, & angelici splendoris decorem, tum sacro chrismate caput perungitur, & mystico tegitur velamine, vt intelligat se diadema regni sacerdotij dignitatem portare, & reliqua. † Erant & quidam alij ritus, qui iure & meri- 44
to ab Ecclesia antiquati sunt: baptizati enim lac & mel prægustabãt. Tertul. de coron. milit. Inde suscepti lactis & mellis concordiam prægustabant. S. Hieron. epist. aduersus Luciferianos: Deinde egressos, lactis ac mellis prægustare concordiam ad infantię significationem. In occidentis Ecclesijs vsque ad Hieronymi sæculum renatis in Christo vinũ lacq; tribuebatur, eodem Hierony. teste ad cap. 65. Isaïæ. Mediolani, in susceptione baptismi pedes lauabantur, teste S. Ambrosi. lib. 3. de sacram. cap. 1. quam tamen consuetudinem, ait ibidem Ambrosius, Ecclesia Romana non habebat. Hãc pedum lotionem vbique abrogatam testatur S. August. epist. 119. cap. 28. Accedentes etiam ad baptismum peccata confitebantur, quamuis confessio ista sacramentalis non esset. S. Gregorius Nazianz. orat. 40. in sanctum baptisma: Ne peccatum tuum confiteri graue dicas, sciens quo pacto Ioãnes baptizauerit. Pedes quoque lauabant. August. epist. 119. c. 18. Solebant & baptizati, statim post baptismum sacram Eucharistiam accipere, quod ex Tertul. lib. 4. aduersus Marcionem. Ambrosius lib. 3. de sacram. cap. 1. & de ijs, qui sacris myster. initiantur, cap. 7. & 8. Hieronym. aduersus Lucifer. nos. Aug. epist. 23. & lib. 5. hipogn. manifestum est, eáque communio in paruulis vsitata erat, vt apparet ex ordine Romano, ex quo Alcuin. lib. de diuin. offic. c. de sabbato sancto Paschæ notat cauendum esse, ne infantes lactentur, aut vllum cibum capiant, antequam communicent, eamque consuetudinem adhuc Græci obseruant. Verùm postquam cessauit adultorum baptismus, & certa illa baptizandi tempora immutata sunt, cõsuetudo illa communicandi post baptismum in paruulis in Ecclesia Latina antiquata est. Hi enim neque Eucharistiam à sacro pane dijudicare & discernere sciunt, neq; ad eam accipiendam animi pietatẽ & probationem, cuius maximam rationem habendam esse diserte præcipit S. Paulus: Probet autem seipsum homo, 1. ad Corinth. 11. afferre valent: adde quòd ea consuetudo à Christi institutione aliena videtur, ait enim Christus: Accipite, & comedite. Infantes verò idonei non sunt, qui accipiãt & comedãt. Ceterum † diligenter obseruandum est, ne baptismi tempus 45
protrahatur. S. Gregor. Naxianz. orat. 40. in sanctum baptis-

ma;

ma:Baptizemur hodie,ne cras vi aliqua cogamur, ne beneficium tanquam iniuriam differamus vrgente morbo, vel alio periculo,ait Nicetas,ibique Gregor. enatrat quali pœna afficiantur,qui baptismum prorogantes vita functi sunt. Quod maximè in paruulis locum habet:hi enim etsi, eodé Gregor.Nazianz.auctore, sine baptismo morientes, pœna sensus non afficiantur, cælesti tamen gloria minimè fruuntur.Fuere qui credebant, paruulum esse baptizandum intra secundum vel tertium diem, nec intra octauum natiuitatis, quos arguit S.Cyprian.epistol.89.ad Fidum,quem nominatim laudat,& sequitur S. August.epist.18.ad Hieron.cap.20. Alibi idem August.de Genesi ad litteram,libr. 10.cap.11. ait ecclesiasticam fidem doce cum paruulis ad percipiendum baptismi gratiam esse currendum,ne,vt ille ait, de corpore sine baptismo exeant:&, vt ait Nazian. gloria cælesti fraudentur.Monendi itaque & hortandi sunt parentes, vt cum primum sine periculo facere possunt, liberos ad Ecclesiam deferant, & solemnibus ceremonijs baptizandos curent, cum præsertim propter ætatis imbecillitatem, infinita vitæ pericula illis eminеant.

DE VASCVLIS ET AMPVLLIS CHRISMALIBVS.

CAPVT XX.

1 *Chrismalis vasculi meminerunt antiquissimi Patres permulti.*
2 *Chrismalis vasculi miraculum.*
3 *Oleum duplex in Ecclesia quodnam principale dicatur.*
4 *Chrisma quid significet.*
5 *S.Chrisma principale.*
6 *Chrisma principale,ex qua materia sit.*
7 *Chrisma quotannis conficiendum,in die cœnæ Domini.*
8 *Confirmationis sacramentum, quo sensu apud Patres, perfectum reddat Christianum, & nominetur τελείωσις, obsignatio,manus impositio,chrismatis sacramẽtum,& chrisma supercæleste.*
9 *Confirmationis sacramentum à Christo institutum fuit, & inter Ecclesiæ sacramenta semper numeratum.*
10 *Hæreticorum figmentum est, Augustino esse tantum duo sacramenta.*

11 *Confirmationis materia & forma quæ.*
12 *Confirmationis ordinarius minister Episcopus.*
13 *Confirmandus nemo,nisi baptizatus.*
14 *Confirmandorum ætas,& dispositio.*
15 *Confirmationis fructus,& effectus.*
16 *Confirmationis cæremoniæ.*
17 *Confirmandi vnguntur in fronte.*
18 *Confirmandis cur dentur Patrini,& qui non possint hoc munus obire.*
19 *Confirmatio ab Episcopo,manu leniter in maxilla cæduntur.*
20 *Extrema vnctio sacramentum est, & non ab alio, quàm à Christo institutа,ibidem de eius materia.*
21 *Hæreticorum dogma de extrema Vnctione refellitur.*
22 *Vnctio sæpe diuersa à sacramento extremæ Vnctionis, reperitur ad recuperandam sanitatem adhibita.*
23 *Extremæ vnctionis minister,quibus item conferri debeat,& prius ne eucharistia administranda.*
24 *Extremæ vnctionis plures effectus,& quis præcipuus.*
25 *Reliquiæ peccatorum,quo sensu tollantur,per Vnctionem extremam.*
26 *Extrema vnctio etiam mortalia tollit peccata, repeti potest, & plures habet cæremonias.*

CHRISMALIS † vasculi mentionem facit Iuo epist.3.Vasculum,inquit,chrismale,cuius forma artificibus nostris ignota erat, &c. Chrismalis item ampullæ meminit Optat. Mileuit.lib.2. vbi † & insigne miraculum memoriæ mandauit his verbis: Ampullam quoque chrismatis, per fenestram,vt frangerent,iactauerunt, & cum casum adiuuaret abiectio, non defuit manus Angelica, quæ ampullam, spiritali subiectione deducerat proiecta, casum sentire non potuit, Deo muniente, illæsa inter saxa consedit. In Concil.Melden.capit.1. apud Burchar.lib.4.capit.75.& Iuonem part.1.capit.268.Constitutum est, tres ampullas,à presbytero, quinta feria in cœna Domini deferri, vnã ad oleum catechumenorum, alteram ad Chrisma, tertiam ad oleum infirmorum. Duplex † quippe erat oleum. Alterum, quod oleo,& balsamo etiam nunc conficitur,idque principale appellatur.Eo autem vnguntur, qui baptizantur in vertice.Illi etiam,qui confirmantur in fronte, denique qui ordinantur. Alterum verò est simplex oleum ab Episcopo consecratum, quo vnguntur catechumeni in pectore, & scapulis, & in

fronte antequam abluantur. Infirmi quoque, & energumeni eodem oleo vnguntur. Sancti porrò chrismatis, & sacri catechumenorum olei vascula, in Ecclesiæ certo loco, quem Episcopus comprobarit, religiosè asseruari debent. Sacrum verò oleum infirmorum in alio vase, ab aliorum sacrorum oleorum vasculis distincto, in eadem Ecclesia custoditi debent. Concil. Mediolan. 4. part. 2. capit. Quæ ad sacramentalia pertinent. Planè † etsi χρῖσμα apud Græcos, vnctionem
4 generaliter, seu quodlibet vnguenti genus significet, vt docent August. tract. 33. in Ioan. & serm. 47. de verbis Domini, Cassiodor. ad 1. Cantic. Isido. lib. 7. origin. cap. 2. Raba. Maur. lib. 1. de instit. cleric. cap. 30. Vnde Christus à chrismate, vel potius chrisma à Christo, eò quòd singularis excellentiæ oleo vnxit eum Deus. S. Cyprian. de vnctione chrismatis: Nihilominus sancti Patres, communi consuetudine, ad illam vnctionem, quæ ex oleo, & balsamo, solemni Episcopi
5 consecratione conficitur, accommodarunt: Illúdque † chrisma principale appellat ordo Romanus. Principale verò dicitur quatuor de causis, quas percenset Bonaventura ad 4. sentent. distinct. 23. circa princip. de oleo, seu chrismate catechumenorum, satis supérque supra de baptismo. Illius verò conficiendi ritus exaratur, tum in lib. ordinis Rom. tum
6 in lib. Pontificali. Quòd † verò ad chrismatis ampullam pertinet, obseruandũ est, chrisma illud principale fieri ex oleo & balsamo. S. Cypria. de vnctione chrismatis: Sacrum chrisma conficitur, in quo mixtum oleo balsamum, tegiæ, & sacerdotalis gloriæ exprimit vtilitatem. Fabianus martyr, & Pontifex epistol. 2. ad omnes Orientales Episcopos, capit. 1.
7 ibi: Et † non per singulos annos, in cœna Domini chrisma conficere, sed duos, aut tres annos, cõfectionem sancti chrismatis, semel actam conseruate. Dicunt enim, vt in memoratis apicibus reperimus, nec balsamum per singulos annos posse reperiri, nec necesse esse per singulos annos chrisma conficere. Errant, inquit, qui talia cogitant, & mente vesana potius quàm recta sentiẽtes, hęc dicunt. Et postea: Sicut igitur ipsius diei solẽnitas per singulos annos est agenda, & de anno in annũ renouãda, & vetus chrisma in sanctis Ecclesijs cremandũ: additq;. Ista à sanctis Apostolis, & à successoribus eorum accepimus, vobisq; tenenda mãdamus. Qua constitutione diserte constitutũ est, singulis annis chrismatis confectionem instaurandam, & renouandã in die cœnæ Domini, vetúsque chrisma cremãdum. Idque Romanã, Antiochenam,

nam, Ierosolymitanam, Ephesinã Ecclesias à tẽporibus Apostolorũ custodire. S. Greg. in c. 1. Cantic. In Engaddi, inquit, balsamum gignitur, quod cum oleo, pontificali benedictione, chrisma efficitur, quo dona sancti Spiritus exprimuntur. Idem in Concil. Braccaren. 2. cano. 4. Placuit vt modicum balsami, quod benedictum pro baptismi sacramento, per Ecclesias datur, quia à singulis tremisses pro ipso exigi solent, nihil vlterius exigatur, ne fortè, quòd pro salute animarum, per inuocationem sancti Spiritus consecratur, &c. Consecratio autem chrismatis fieri debet in die cœnæ Domini, Missam celebrando, capit. Referente, de celebrat. Miss. S. Eligius Nomonen. Episcopus homil. 8. in die cœnæ Domini, ad clerum, & plebem. Eodem denique die cœnæ Domini, proinde sanctum chrisma conficitur, quia ante biduum Paschæ Maria, caput Domini, ac pedes vnguento perfudisse perhibetur. Huius † verò chrismatis vnctio, quæ
8 fit ab Episcopo, in fronte eorum, qui iam baptizati sunt, quandoque appellatur πλείωσις, siue perfectio. Sanctus Dionys. Areopag. de Ecclesiast. hierarch. ἡ δὲ τοῦ μύρου τελεωτικὴ χείρις ἐνῶδο ποιεῖ τον πεπλεσμένον, ἡ γὰρ ἱερὰ τῆς θεογενείσιας πλείωσις, ἐνοῖ τὰ ἐλεθέντα τῷ θεαρχικῷ πνεύματι. Enimuero illa perficiens vnctio facit perfectum, quippe diuinæ generationis perfectio, diuino spiritui, quæ fuerint perfecta, coniungit. S. quoque Ambros. lib. 3. de sacrament. capit. 23. perfectionem appellat his verbis: Sequitur spiritale signaculum, quod audistis hodie legi, qui post fontem superest vt perfectio fiat, quando ad inuocationem sacerdotis, Spiritus sanctus infunditur. Inde S. Clemens epistol. 4. ait eum, qui confirmatus non est, nõ esse perfectum Christianum, nec sedem habere inter perfectos, si non necessitate, sed incuria, aut voluntate remanserit: idque. S. Petrum, ceterósque Apostolos, præcipiente Domino docuisse. Ecce mysterium confirmationis à Petro, cæterisq; Apostolis traditum, præcipiente Domino, qui illud instituit. Item Rabanus lib. 1. de institut. cleric. capit. 30. Omnes fideles per manus impositionem Episcoporum accipere debent Spiritum sanctum, vt pleni Christiani inueniantur. Et postea: Nec mirum, si homo bis eodem chrismate ad accipiendum Spiritum sanctum vngatur, cum idem spiritus bis ipsis Apostolis datus fuerit, id est, in terra semel, quando post resurrectionem suam Dominus insufflauerit in eos, & dixerit: Accipite Spiritum sanctum. Et de cœlis semel, quando post Ascẽsionem Domini, in die

Pentecostes in linguis igneis super Apostolos venit. Quæ tamen intelligenda sunt non de perfectione seu plenitudine simpliciter, sed roboris, & amplioris gratiæ. Bonauent. ad 4. sentent. distinct. 7. quæst. 2. ad 3. artic. Nam, vt docet Tho. tertia part. quæst. 72. artic. 1. quemadmodum in corpore, præter motum generationis, quo aliquis accipit vitam corporalem, est motus augmenti, quo aliquis ducitur ad perfectam ætatem, vt perfectas actiones hominis agere possit: ita homo vitam spiritalem accipit per baptismum, quod est spiritalis regeneratio. In cõfirmatione verò accipit, quasi quandam perfectam ætatem spiritalis vitæ, & confirmatio quodammodo perficit baptismum, auctore eod. Thoma, ad 4. sentent. distinction 7. & 3. part. quæst. 65. articul. 4. post Melchiadem. Quare ait idem Thom. illius prætermissio periculosa est, nec sine periculo confirmationis Sacramentum negligitur, plenè & luculenter Amalarius Fortunat. libr. 1. de Eccles. astic. offic. cap. 27. Appellatur item à Simeone Thessalonicensi, & à Cornelio apud Eusebium, lib. 6. histor. cap. 35. & à nonnullis Græcis, σφραγις, siue obsignatio. Dicitur & sigillum promissionum. S. Clemens, lib. 7. cap. 34. S. Cyprian. epist. 73. ad Iubaianum, eam appellat signaculum Dominicum, quod nunc quoque apud nos geritur, vt qui in Ecclesia baptizantur, præpositis Ecclesiæ offerantur, & per nostram orationem, ac manus impositionem, Spiritum sanctum consequantur, & signaculo Dominico consumentur. S. Ambros. libr. de his qui sacris initiantur mysterijs, cap. 7. & lib. 1. de Spiritu sancto, & lib. 3. de sacramen. cap. 2. appellat signaculum spiritale. Vocatur & manus impositio. August. lib. 3. contra Donatistas, cap. 16. & lib. 6. cap. 14. & de Eccles. astic. dogmat. cap. 52. Eusebius Pontifex & martyr, qui floruit anno 310. epistol. 3. ad Episcop. Tusciæ, & Campaniæ; Manus impositionis sacramentum, magna veneratione tenendum est. Melchiades quoque martyr, & Pontifex, epistol. ad Hispaniæ Episcopos, vtrùm maius esset sacramentum, manus impositio, aut baptismus: Scitote, &c. Est autem triplex manus impositio, de qua plenius S. Thom. ad 4. sentent. distinction. 6. Appellatur etiam chrismatis sacramentum, ab eodem Augustin. lib. 2. contra litteras Petilian. & in hoc vnguento, sacramentum chrismatis, vult interpretari. Quod quidem, in genere visibilium signaculorum, sacrosanctum est, sicut ipse baptismus. Vocatur item, chrisma super cœleste, Synod. Laodic. canon. 48. ibi: Inungi super cœlesti

lesti chrismate, &c. Denique sacramentum istud appellatur confirmatio, S. Clemens, dict. epist. 4. ibi: Cum autem regeneratus fuerit per aquam, & postmodum, septiformi Spiritus gratia ab Episcopo, vt memoratũ est, confirmatus. Idem Clemens lib. 3. constitut. apost. ca. 17. Chrisma confirmationem confessionis appellat, το μυρον βεβαιωσις της ὁμολογιας, id est, vnguentum est confirmatio confessionis, scilicet fidei. Vbi Turrianus duo præclara exempla profert, effectus confirmationis. Melchiades Papa, qui sedit Maximino imperãte epistol. ad Hispaniæ Episcopos. Sed quia, inquit, diximus, quòd manus impositio, & confirmatio ad baptismi perfectionem pertinent, & qui iam regeneratus in Christo est, confirmare aliquid possit, fortè cogitat sibi aliquis: Quid mihi prodest, post mysterium baptismatis, mysterium confirmationis? Et paulò pòst: Sicut exigit militaris ordo. & rursus paulò pòst: In baptismo abluimur, post baptismum roboramur, canon. De his, de consecrat. distinct. 5. quæ ipsa Melchiadis verba Euseb. Emissenus, homil. in die Pentecost. exscripsit. S. Amb. libro de ijs qui initiantur myster. ca. 7. Signauit te Deus pater, confirmauit te Christus Dominus, & dedit pignus Spiritus in cordibus tuis. in Concil. Tarracon. canon. 7. apud Gratian. canon. Datum est, de consecr. distinction. 5. & Iuo. libr. 4. capit. 6. Visum est nobis eandem confirmationem, sicut nec baptismum, iterari minimè debere, &c. Porrò confirmationis nomen non huc spectat, quòd fidei professionem, quam in baptismo fecimus, per nos, vel susceptores, velut infirmam, ac debilem, in hoc sacramento ipsi confirmare, & renouare teneamur, quòd hæretici quidam impiè cõmenti sunt. Vis enim baptismi sola, ei qui tinctus est, in suis ipsius aquis, si eum migrare contingat, nondum naufragium passus, per lætale peccatum, cœli aditum patefacit. Verum inde ductum est confirmationis nomen, quod huius sacramenti virtute, Deus in nobis confirmet, quod baptismo operari cœpit, nosq; ad Christianæ soliditatis perfectionem adducit: nec verò confirmat solum, sed auget, & nouam gratiam tribuit, sicut & cætera sacramenta. Nam & confirmationem à tempore Apostolorum inter sacramenta, in catholica Ecclesia, habitam fuisse, constat ex Dionys. de Eccles. astic. hierar. capi. 4. Clement. epistol. 4. Synod. Laodicen. cano. 48. Vrbano Papa I. in epist. decret. ad finem, canon. Omnes fideles, de consecrat. distinction. 5. Fabian. epist. ad Orient. Episcop. cano. Litteris, de consec. distinct.

5. Melchiade Papa ad omnes Hiſpaniæ Epiſcopos, cap. Spiritus Sanctus. de cõſecrat diſtinct. 5. Tertulli. in lib. de carnis reſurrectione, & in libro de baptiſmo. Cyprian. epiſtol. 73. ad Iubaianum, & lib. de vnctio. chriſmatis, Baſil. de Spiritu ſancto. cap. 27. Origen. homil. in Leuit. Synod. Rom. ſub Sileſtro, canon. 5. Auguſtin. lib. 2. contra litteras Petilian. ca. 104. & lib. 3. contra Donatiſtas, cap. 16. & libr. 5. capitul. 19. & 20. & tract. 6. in epiſtol. Ioan. & tract. 118. in Ioã. Optato in li. 2. contra Donatiſtas, Leone Papa, epiſtola 78. Cyrill. Ieroſolymit. catech. 3. myſtagogic. Concil. Carthag. 2. canon. 3. Et Carthag. 3. canõ. 36. & Charta. 4. canõ. 36. Cõcil. Auriſic. canon. 1. Nullus miniſtrorũ, de cõſecrat. diſt 4. In Cõcil. Cõſtãtien. ſeſſione 25. mẽtio fit ſeptẽ ſacramentorũ. In Cõcilio item Florentino planè, & apertè conſtitutum fuit confirmationem eſſe ſacramentum. Denique Concil. Trident. ſeſſ. 7. anathema pronunciat aduerſus eos, qui affirmant confirmationem baptizatorum non eſſe verum & proprium ſacramentum: aut olim nihil aliud fuiſſe quàm catecheſim quandam, qua adoleſcentię proximi fidei ſuę rationem coram Eccleſia exponebant. Plenè S. Thom. 3. parte, queſtione 72. Hoſius, Lindanus, Turrianus, Caniſius, & alij innumeri. Quod verò hæretici obiiciũt, ſacramenta non niſi à Chriſto inſtitui poſſe, confirmationem verò non eſſe à Chriſto inſtitutam, negamus minorem. Clemens enim epiſtola quarta, Sanctum Petrum & ceteros Apoſtolos præcipiente Domino confirmationis neceſſitatem docuiſſe diſertè teſtatur. item Fabian. epiſtola ad Orient. In illa enim die Dominus Ieſus poſtquã cœnauit cum diſcipulis ſuis, & lauit eorum pedes, ſicut à ſanctis Apoſtolis prædeceſſores noſtri acceperunt, nobiſque reliquerunt, chriſma conficere docuit, &c. Eodem pertinet, quod Lucas Euãgel. ſemel atque iterum Actor. 8. & 19. teſtatur, Apoſtolos ſuper baptizatos manus impoſuiſſe, hoc eſt ſigno viſibili nouam, & ampliorem gratiam Spiritus ſancti iam initiatis collatam fuiſſe. Planè ab omni iudicio ſano alienum eſt, Apoſtolos ſine præcepto Chriſti hanc manus impoſitionem ita exercuiſſe, vt putarent neminem perfectum eſſe Chriſtianum, antequam manus illis impoſuiſſent. Quare vt Thom. & ceteri docent, inſtitutum fuit hoc ſacramentum à Chriſto, non exhibendo, ſed promittendo. Promiſit enim cum dixit: Ego mittam piomiſſum patris mei n vos Luc. 24. & Ioann. 14. & alibi Ioan. 16. Si non abiero, Paraclitus non veniet ad vos: ſi autem abiero, mittam

cum

eum ad vos. Itaque non per ſe, ſed per Apoſtolorum ora, hoc ſacramentum nobis patefacere voluit. Nam cum ſacramentum hoc contineat plenitudinem ſancti Spiritus, quæ non erat danda ante Chriſti reſurrectionem, & adſcenſionem, iuxta illud Ioan. 7. Nondum erat Spiritus datus, quia Ieſus non erat glorificatus. Chriſtus ſacramentum iſtud non exhibuit, ſed exhibendum ab Apoſtolis promiſit, & inſtituit. † Obiiciunt item hæretici, Auguſtinum duo tantum ſacramenta agnoſcere, baptiſmum ſcilicet, & Euchariſtiam, libro tertio de doctrin. Chriſtian. capitulo nono & epiſtola 108. ad Ianuar. capitulo primo. At in priori loco Auguſt. non enumerat ſacramenta, ſed exemplum eius quod dixerat, proponit in his duobus ſacramentis, quod vox (ſicuti eſt) apertè demonſtrat. In altero verò, eadem voce, Sicuti, vtitur, atque addit: Et ſi quid aliud in ſcripturis canonicis commẽdatur, quæ verba indicant alia eſſe ſacramẽta, q̃ apertius idem Auguſt. affirmat ad Pſal 103. Conc. 1. Reſpice ad munera ipſius Eccleſiæ, munus ſacramentorum in baptiſmo, in Euchariſtia, in ceteris ſanctis ſacramentis, quale munus eſt. Et de baptiſmo contra Donatiſtas lib. 5. capitulo 20. Si ad hoc valet, quod dictum eſt in Euangelio: Deus peccatorem non audit, vt per peccatorem ſacramenta non celebrentur: quo modo exaudit homicidam deprecantem, vel ſuper aquam baptiſmi, vel ſuper oleum, vel ſuper Euchariſtiam, vel ſuper capita eorum, quibus manus imponitur. Ecce quatuor ſacramenta. Item contra Fauſtum libro 19. capitulo 14. Si Machabæos cum ingenti admiratione præferimus, quia eſcas, quibus nunc Chriſtiani licite vtuntur, attingere noluerunt, quia tunc pro tempore prophetico non licebat, quantò magis nunc pro baptiſmo Chriſti, pro ſigno Chriſti ad omnia perferenda paratior debet eſſe Chriſtianus? cum illæ fuerint promiſſiones rerum complendarum, hæc ſint indicia completarum. Et apud Auguſtin. hoc loco tria ſacramenta: per ſignum enim Chriſti intelligitur confirmatio. Quod verò Centuriatores obiiciunt ex Irenæo libro primo capitu. 18. Turrianus libro ſecundo pro Epiſtol. Pontific. capitul. 18. acutè refellit. Ad hæc in hoc ſacramento quatuor præcipuè conſiderantur, materia, forma, miniſter, & denique is, qui confirmatur. † Materia, eſt chriſma ex oleo, & balſamo, vt ſuprà ex Cypriano, Fabiano, Gregor. & Concil. Braccaren. probauimus, quibus addendus eſt Thom. 3. part. quæſt. 72. & ad 4. ſentent. diſtin-

ctione 7.vbi ceteri.Addenda quoque sunt,quæ diserte catechismus ex decreto Concilij Tridentini, docet capitulo de cõfirmationis sacramento. Forma verò hęc est:Consigno te signo Crucis,& confirmo te chrismate salutis,in nomine Patris,& Filij,& Spiritus sancti. hac forma semper vsa est Ecclesia,vt in Concil.Floren. Ad hanc alludere videtur Ambros.de iis qui initia.mister.capi.7.Repete, quia accepisti signaculum spiritale,Spiritum scientiæ,Spiritum sapientię,& intellectus,spiritum consilij atque virtutis.Et paulò pòst:Signauit te Deus pater, confirmauit te Christus Dominus,& dedit pignus Spiritus in cordibus tuis, sicut Apostolica lectione didicistis.Et lib.1.de Spiritu sancto cap.6.Sancto igitur Spiritu signati sumus,non natura,sed à Deo, quod scriptum est:Vnxit nos Deus, & qui signauit nos,& dedit pi-
12 gnus Spiritus,& reliqua-Minister † verò huius sacramẽti solus est Episcopus.Act.8. capit. Miserunt ad eos Petrum, & Ioannem,qui cum venissent,&cęt. Nec enim otiose soli Apostoli manus imponebant, & ad remota loca mittebant eos Apostolos,qui manus initiatis imponerent. Apostolis autem non presbyteri,ait August.ad Psalm.44.sed Episcopi successerunt.S.Clemens lib.3.constit.Apostol.cap.16.Post ea Episcopus, ait,vngat baptizatos chrismate. Idem Clemen, epistol.4.Cum autem regeneratus fuerit per aquam,& post modum septiformis Spiritus gratia ab Episcopo,vt memoratum est confirmatus est, quia aliter perfectus esse Christianus nõ potest.Vrbanus I.Põtifex epistо.ad omnes Christianos,canon.Omnes fideles de consecra.distinct.5.Omnes fideles per manus impositionem Episcoporum Spiritum sanctum post baptismum accipere debent. Melchiades epistо.ad Hispanię Episcopos.vtrùm maius esset sacramẽtum, manus impositionis Episcoporum, aut baptismus: Scitote, vtrumque magnum esse sacramentum, & sicut vnum à maioribus fit, ideò à summis Pontificibus, quod à minoribus perfici non potest,&c.Damasus epistol.4.de Chorepiscopis Quòd verò eis non liceat chrisma conficere, nec chrismate baptizatorum frontes signare,&c.Et postea.Quę omnia solis Pontificibus deberi,tam ex superioribus, quàm ex alijs patrum constituris, &c.Hoc ipsum totidem verbis affirmat Leo Magnus epistо.88.ad Episcopos Germaniæ, & Gall.& Concil.Vvormatien cano.8.Eusebius Pontifex & Martyr epistol.3.ad Episcopos Tusciæ,& Campaniæ:Manus impositionis sacramentum magna venetatione tenendũ est, quòd

ab

ab alijs perfici nõ potest,nisi à summis sacerdotibus:nec tępore Apostolorum ab aliis, quàm ab ipsis Apostolis legitur aut scitur esse peractum.Innocentius 1. epist. 1.ad Decentiũ Eugubinum capitul.3.De consignandis verò infantibus manifestum est,non ab alio,quam ab Episcopo fieri licere:nam presbyteri,licet sint sacerdotes.Et postea.Hęc autem Pontificibus solis deberi,vt vel consignent, vel paraclitum Spiritum tradant,& reliqua,canon.Presbyteris, de consecrat. distinctione 4. in Concil.Hispalen.canon.7.iter cetera prohibetur chorepiscopis, & presbyteris chrisma conficere vel chrismate baptizatorum frontem signare. Hoc ipsum confirmatur ab Augustin.quæst.noui testamẽ.42.& de Trinitate lib.15.cap.26.Concil.Roman.sub Silvestro canon.5. Concil.Carthagin.2. can.3.can.Si iubet 26.quæst. 6. Carthagin. 3.can.36.Toleran.1 capit.20.S.Thom.3.parte quæstione 72. articulo 11.Sanè,ait ille,vt in exstruendis ædificiis,etsi fabri, qui inferiores.ministri sunt, cæmenta,calcem,ligna,& reliquã materiam parant,atque componunt : absolutio tamen operis ad Architectum spectat.Ita & hoc sacramentum,quo veluti spiritale ędificiũ perficitur à nullo alio, quàm à summo sacerdote administrari debet. Quibus conuincitur Armenorum error,qui asserebant, licere sacerdotibus quibuscumque baptizatos in fronte chrismate consignare.De quibus Armacanus de quæst. Armenorum libr. 11. capitul.5.Ægyptiorũ quoque quorum meminit S. Ambros.ad 4. caput epistol.ad Ephesios.Apud eos enim presbyteri consignabãt baptizatos,si non erant præsentes Episcopi : Nec non Græcorum,qui eo nomine Latinos accusabant. Nicolaus 1. epistol.ad Ignatium. Hoc loco quæri potest, an sacerdos ex delegatione summi Pontificis confirmationis sacramentum cõferre possit. Fuêre ex scholasticis,qui negant presbyteros ex delegatione confirmare posse:etsi confirment,non esse sacramentum.Glosa in canon.Peruenit,distinctione 96. Durandus plenissimè ad 4.senten.distinction.7.quęst.4.vbi incautè sãctũ Gregoriũ erroris insimulat, quę secutus videtur Adrianus in quæstione de confirmatione,articulo vltim. At verius est dicere presbyterum ex dispensatione apostolica confirmationis sacramentum conferre posse. Primum ex S. Gregor.libro 3.epistо.26. vbi Gregor. indulget presbyteris, vbi Episcopi desunt,baptizatos in frontibus chrismate tangere.Non me latet,in vulgatis exemplaribus legi(baptizandos)quasi Gregor.concesserit, non baptizatos in frontibus

H 3 consignare

consignare,sed baptizandos.Verùm apud Gratianum,canō Peruenit,distinctione 95.vbi Gregorij verba exarantur,legimus(baptizatos.)Deinde Gregor.concedit,quod prohibuerat epistola 9.eodem libro.In qua epistol. vetat ne presbyteri confirment.Addo,quòd baptizandi non consignantur in fronte chrismate,sed in vertice. Quare coniicio, Gregorii verba corrupta fuisse. Hæc item sententia confirmatur in Concili.Florentino,& Trident. sess.7. quibus declaratur solum Episcopum esse cōfirmationis ordinarium ministrum Expendenda est vox (ordinarium,)quæ indicat, presbyterum huius sacramenti ministrum esse posse ex delegatione Apostolica.Huius sententiæ inter alios assertores habemus Alexandrum de Ales. S. Thom tertia part.quæstione 72.articulo 11.vbi Caietan.Gratian.distinction. 65. Nauarrum in Manuali cap.22.Gloss.& Doct.in capitulo,Quanto. de consuetud.Petrum de Palude ad 4.sentent.& plenissimè de Turrecrem.in canon.Manus impositio,de consecrat. distinctione quinta. Vbi argumenta Durandi recenset, & diluit,&
13 Guilielmus VVideford. aduersus Ioannem VViclef. articul. 5.Quòd † ad personam , quæ confirmatur,exigitur. Primò, quòd confirmatus baptizatus sit.Nemo enim,nisi antea baptizatus fuerit , confirmationis sacramentum suscipere debet.Post baptismum enim confirmatio confertur, vt ex Synodo Laodicen.Clemen.Fabia.Cyrillo catechum. 3. mystagog. & aliis partibus , quos supra laudauimus perspicuum est.Quinimò, vt Theologi concludunt , si non baptizatus confirmaretur,inutilis esset confirmatio.Character enim cōfirmationis,vt scholasticorum verbis vtar , supponit ex necessitate characterem baptismi,argumen.canon.Nouissimè, de consecrat.distinction.5.Plenè S.Thom.3.part. quæstione 72.articul.6.De Turrecremata in can.Dictum,de consecrat.
14 distinctin. 5.Cuius † verò ætatis confirmandi esse debeant, obseruandum est. Initio Ecclesiæ , statim post baptismum confirmationem conferri consuetum.S.Dionys.de Ecclesiastic.hierarch.cap.4.Clemens epistol.4.Tertul.de baptismo. Cyprian.epistol.70.& 72. Deinde summa ratione receptum est,quidquid Gerson censeat,hoc sacramentum minimè cōferri , antequam pueri rationis vsum habuerint, & fidem suam cōfiteri possint. Quare in catechismo Cōci.Trid.monentur fideles duodecimum annum exspectare:aut , si non exspectandus videatur duodecimus annus , vsque ad septimum annum hoc sacramentum differri cōuenit. Pie & reli-

giosè

giosè Synodus Mediolanensis anno 1565. decreuit , minori septennio confirmationis Sacramentum minimè præbendum.Cetertim qui adulta iam ætate confirmandi sunt,ieiuni esse debent, & prius peccata sua confiteri. Concil. Aurelia.can.3.apud Gratian.canon.Vt ieiuni,de consecrat. dist.5. Ioan. de Turrecremata post Petrum de Palude in d. cano. Vt ieiuni.hæc facilè persuaderi fidelibus existimandum est, si huius sacramenti admirabiles fructus intellexerint. † In 15
baptismo,ait Melchiades Papa ad Hispaniæ Episcop. regeneramur ad vitam post baptismum, in hoc sacramento cōfirmamur ad pugnam.In baptismo abluimur,hoc verò post baptismum roboramur.Item in Concil. Florent. In eo datur spiritus sanctus ad robur,sicut datus est Apostolis in die Pentecostes,vt Christianus audacter Christi cōfiteatur nomen.S.Cyprian.epist.72.ad Iubaianum : Quod nūc quoque apud nos geritur,vt qui in Ecclesia baptizantur , præpositis Ecclesiæ offerantur , & per nostram orationem , ac manus impositionem Spiritum sanctum consequantur. S. August. in tract.6.in epistol.Ioannis:Nunquid modo, quibus imponitur manus,vt accipiant Spiritum sanctum, hoc exspectatur,vt linguis loquantur?S. Hieronym.aduersus Luciferian. Quòd si hoc loco,inquit,quæris, quare in Ecclesia baptizatus nisi per manus Episcopi nō accipiat Spiritum sanctum, quem nos asserimus in vero baptismate tribui ? disce , hanc obseruationem ex ea auctoritate descendere , quòd post ascensum Domini,Spiritus sanctus descendit ad Apostolos.S. Ambros.libr.3.de sacrament.c.2. Quando ad inuocationem sacerdotis infunditur.Spiritus sanctus, &c. Et: Vt breuiter perstringam, in confirmationis sacramēto imprimitur character,in eóque confertur gratia,qua ad pugnam armamur. S.Thom.ad 4.sentent.distinct.7.& 3.parte,quæst.72. artic.5. & 7.Et de Turrecremata in canon. Spiritus sanctus , & canon.dicto,de consecrat.distinct.5. S. Bernard. in vita Malachiæ prodidit,puerum mente captum,ex ijs,quos lunaticos vocant, inter confirmandum sacra vnctione sanatum. Vltima† huius sacramenti tractatio pertinet ad ceremonias, 16
quarum prima,& potissima est , † in fronte vnctio cum im- 17
pressione signaculi Crucis.ideo in fronte,ait Concil.Florēt. vbi verecundiæ sedes est,confirmandus inungitur, ne Christi nomen confiteri erubescat,& præcipuè Crucem eius,&c. Capitulo primo,de sacra vnctio.cap.1. de cogna. spirit. vbi Io.Andreas.Tertull.lib.de præscript.hæretic.cap.40. monet

diabo-

diabolum ipſas quoque res ſacramentorum diuinorum
idolorum myſterijs æmulari : Tinguit & ipſe quoſdam vt
que credentes , & fideles ſuos , expiationem delictorum d
lauacro repromittit,& ſic adhuc initiat Mithræ, ſignat illi
in frontibus milites ſuos,&c.S.Auguſt.ad Pſalm.140. Vſqu
adeò de Cruce non erubeſco, vt non in occulto loco habe
Chriſti,ſed in fronte portem. Multa ſacramenta aliter , at
que aliter accipimus.Quædam ſicut noſtis , ore accipimus
quædam per totum corpus accipimus , quia verò in fronte
erubeſcitur ille,qui dixit: Qui me erubuerit coram hominibus.Et paulò pòſt:Audis hominem inſultare impudenti , &
dicere : frontem non habet. Quid eſt,frontem non habere?
18 impudens eſt.Non habeam nudam frontem,tegat eã Crux
Domini mei,&c. Adhibentur † etiam ad huius ſacramenti
adminiſtrationem,quemadmodum & baptiſmi, patrini , &
ſuſceptores.Nam ſi qui gladiatoriam dimicationem ſubeãt,
alicuius indigens,cuius arte,& conſilio doceantur, qui ictibus,ac petitionibus,ſaluis ipſis , conficere aduerſarium poſſint,quantò magis fideles cum ſacramento confirmationis,
quaſi firmiſſimis armis tecti,ac muniti in ſpiritale certamen,
cui æterna ſalus propoſita eſt,deſcendunt,ducis ac monitoris indigebunt?Hæc in catechiſ. Concil. Trident. ad Parochos.Patrinus autem in chriſmate eſſe non poteſt,qui nondum confirmatus eſt,Concil.Magunt.canon. In baptiſmate,de conſecrat.diſtinct.4. Item iuxta morem Romanæ Ecclefiæ,qui ſuſcepit aliquem in baptiſmo , non ſolet eſſe patrinus in chriſmatis ſacramento.canon. In catechiſmo , de
conſecra.diſtinct.4.Itaque ratione confirmationis cognatio
ſpiritalis contrahitur.Concil.Magunt.cano.55.Concil. apud
Vermerias , can.3.can. Si quis filiaſtrum,3.q.1. can. In catechiſmo,de conſecr.diſtinct.4.Concil.Trident.ſeſſ.24.cap.2.
canon.1.de cognat.ſpiritali in 6.S.Thom.opuſc.65.de officio
ſacerdotum,cap. de ſacra confirmatione. Illud verò obſeruandum monet Synodus Mediolanenſis , ne ſuſceptores in
ſacramento confirmationis ijs,quos ſuſceperunt,vel eorum
parentibus quidquam omninò largiãtur,ne cuiquam, quod
aliquando commiſſum eſt,iterãdi hoc ſacramentum (quod
nefas eſt)occaſionem præbeat. Quod & in baptiſmo diligenter obſeruandum eadem Synodus docet. Deinde † qui
19 vnctus & confirmatus eſt , manu leniter in maxilla ab Epiſcopo cæditur,vt meminerit , ſe tanquam fortem athletam
inuicto animo Chriſtianã militiam exercere, & ornare: vel,

vt

vt ait Concil.Colonienſe de ſacramento confirmationis, vt
meminerit, ſe deinceps pro nomine Ieſu contumeliam libenter paſſurum , & percutienti ſe ad dextram , ſiniſtram
etiam porrecturum. Plura de huius ſacramenti ritu & cere-
monijs Ioan.Eckius hom.23.de chriſmate. Supereſt † tertia 20
ampulla olei infirmorum:quod quidem oleum oliuæ ſeu ex
olearum baccis ab Epiſcopo conſecratum ſacramenti extremæ Vnctionis elemẽtum eſt,ſiue materia, diſtátque oleum
infirmorum ab oleo catechumenorum , errántque ſacerdotes,qui de oleo catechumenorum vngunt infirmos.S. Tho.
in opuſc.65.de officio ſacerdotis,cap. de ſacra vnctione. Ab
Epiſcopo verò hoc oleum conſecrandum docet Innoc. 1.
epiſt.1.ad Decent.Eugub. ibi enim enarrans verba Iacobi 5.
Infirmatur quis in vobis , addit quòd non eſt dubium de fidelibus ægrotantibus accipi,vel intelligi debere;qui ſancto
oleo chriſmatis perungi poſſunt , quo ab Epiſcopo confecto,&c.Beda in cap.6. Mar. Vnde patet , ab ipſis Apoſtolis
hunc ſanctum Eccleſiæ morem traditum , vt energumeni,
vel alij quilibet ægroti vngantur oleo , Pontificali benedictione conſecrato. Haymo item ſuper Euangel. confirmat
hanc conſuetudinem ab Apoſtolis fuiſſe ſeruatam. Hoc ipſum pluribus probant S.Thom.& ceteri ad ſent.diſtinct.23.
Hanc verò vnctionem infirmorum ex oleo ab Epiſcopo
conſecrato, ſacramentum eſſe,ómnes conſentiunt:nam & à
Chriſto inſtituta eſt,& promiſſionẽ annexam habet,Quòd
à Chriſto inſtituta fuerit,apparet. Nam formulæ , quibus
Apoſtoli vſi ſunt,& Chriſto ſuperſtite , & poſt illius adſcẽſionem non obiter,ſed tanquam ordinario remedio,& lege
certa, à Chriſto proculdubio inſtitutæ fuerunt. Formula
verò vngendi infirmos Apoſtoli vſi ſunt, tanquam remedio
ordinario,& certa lege. Marc. 6. Eo autem loco agi de hoc
ſacramento Beda,& Theophila.docent. Rurſus , eam fuiſſe
certam legem inter Apoſtolos,vt ægrotos vngerent,probatur ex epiſto.Iacobi cap.5.Infirmatur quis in vobis?&c. quæ
verba enarrans Auguſt.lib.2.de viſitat.infirmor. capit.4.ait:
Ergo ſic roges de te , & pro te fieri , ſicuti dixit Apoſtolus
Iacobus , immò per Apoſtolum ſuum Dominus. Ecce quo
modo hæc vnctio , non ab Apoſtolis , ſed ab ipſo Domino
per Apoſtolos,hoc eſt,vt Theologi ſentiunt, ſacramentum
iſtud à Chriſto inſtitutum fuit,& à ſe , vel fortè ab Apoſtolis ſit promulgarum.Thom.4.part.q.33.art. 3. Quare eripiẽdus eſt error eorum,qui alioquin catholici , litteris manda-

runt,

runt,hoc sacramentum ab Apostolis institutum fuisse.Exa
gitanda est item eorum fallacia, quia Sigeberti verba in
Chronicis deprauant,atque mutilant, quasi Sigebertus In-
nocentium I.hoc sacramentum instituisse, asseruerit: non
enim ait,Innocentium instituisse,sed decreuisse, omnibus
licere vti oleo,ad vsus infirmorum ab Episcopo consecrato
Multa verò decretis renouantur,quæ iam instituta fuerant
quemadmodũ & de ieiunio sabbati, de quo Sigebertus ibi
bem agit.Deinde q̃ hæc vngendi formula habeat annexam
gratiæ promissionem,probatur ex eadẽ Iacobi epistola (etsi
in peccatis fuerit,dimittentur ei)hoc est,si vnctus fuerit in-
firmus cum oratione,dimittentur. Quare cum hæc vnctio
à Christo instituta fuerit, & habeat annexam gratiæ pro-
missionem,consequitur sacramentum esse. Amplius hãc in-
firmorum vnctionem Sacramentum esse sancti Patres aper-
tè testantur.S.Aug.lib.2.de visitat. infirmor. enarrans verba
illa sancti Iacobi: Infirmatur quis in vobis,addit:ipsa vide-
licet olei sacrati delibutio intelligitur spiritus sancti typi-
calis vnctio. Idem Augustin. de rectitudine catholicæ con-
uersationis:Propterea, quoties aliqua infirmitas occurrerit
alicui,non quærantur peccatores,non diuini.Et paulò post
Oleumque benedictum fideliter ab Ecclesia petat, vnde
corpus suum vngatur, & secundum Apostolum: Oratio fi-
dei saluabit, & alleuiabit eum Dominus, non solum cor-
poris,sed & animæ sanitatem accipiet.Et serm.215.de temp.
Infirmatur aliquis?inducat presbyteros, &c. Videte fratres,
quia qui in infirmitate ad Ecclesiam cucurrerit, & corporis
sanitatem recipere,& peccatorum indulgentiam merebitur
obtinere.Hoc ergo vnctionis sacramento & sanitas animæ,
& peccatorum indulgentia confertur. S. Chrysost.libr.3. de
sacerdot. Sacerdotes non solum, cum nos regenerant, sed
etiam postea condonandorum nobis peccatorum facultatẽ
obtinent.Infirmatur apud vos aliquis ? accersat presbyteros
Ecclesiæ}& orent super eum, vngentes eum oleo. Concil.
VVormat.cap.32.post Innocent.I.epist.1.ad Decent.Eugub.
extremam Vnctionẽ genus esse sacramenti decernit. S.Ber-
nard.in vita sancti Malachiæ Episcopi,ait,in hoc sacramẽto
peccata remitti, ibiq; insigne miraculũ recitat. Conc. Con-
stantien. sess. 15. probat septem Ecclesiæ sacramenta. In
Concil.Florent.disertè extrema Vnctio inter septem Sacra-
menta numeratur his verbis: Quintum sacramẽtum est ex-
trema Vnctio, cuius materia est oleum oliuæ per Episcopũ
bene-

benedictum,plenè S.Thomas & ceteri ad 4.sent.dist.23.Idẽ
Thom.4.part.vel suppl.quæst.29. Itaque cautè legenda est
gl.in c. vir.de secund.nupt. quæ negare videtur, extremam
Vnctionem esse sacramentum.Non enim ea fuit mẽs glos-
sæ.Verùm vt ibi Ioan.Andreas,& Ioan.de S.Georgio adno-
tarunt,quòd non est sacramentum, quòd imprimat chara-
cterem,vt iterari non possit. † Hæretici negantes hanc Vn- 21
ctionem sacramentum esse,obijciunt,quòd,etsi hac ceremo
nia vsi fuerint Apostoli:in ea tamen nõ fuerit plus mysterij,
quàm in luto,quo Christus cœcum sanauit. Ioã. 9. in semi-
cinctijs Pauli,quibus curati sunt infirmi, Act. 5. Verùm hoc
facilè refelli Act.19.in vmbra Petri, qua sanabãtur malè ha-
bentes,potest. Longè enim lateq; hæc Vnctio,siue ceremo-
nia à ceteris distat.Primum enim, de ceteris nullum exstat
præceptũ.Illæ enim liberæ fuerunt, hæc verò præcepta fuit.
Mar.6.Iaco.5. Deinde ceteris ceremonijs nõ est addita pro-
missio,quæ animæ statum spectet. Nã etsi Christus dixerit
Marc.vlt.Super ægros manus imponent,& bene habebunt.
Non tamen dixit, & si in peccatis fuerint, remittentur eis,
quẽadmodum de hac vnctione Iaco.5.Deq; aliæ ceremoniæ
celebrãtur à quibuscũque:at nostra olei Vnctio à solis pres-
byteris,Iaco.5.inducat presbyteros.Quibus manifestè con-
uincitur,hãc Vnctionem Sacramentum esse,tũ q̃ præcepta,
& promissionem annexam habeat, tum etiam quòd à pres-
byteris dumtaxat celebretur. † Neque pugnat quòd lega- 22
mus,complures oleo sanasse ægrotos, qui tamen non erant
presbyteri.Tertul.in lib.ad Scapulam scriptum reliquit,Pro-
culum oleo Seuerum Imperatorem quandoque curasse. At
Proculum istum presbyterum fuisse coniicio.Nam in Mar-
tyrologio Kalend.Decembr.fit mentio S. Proculi presbyte-
ri.Legimus in vita S.Genouefæ, illam frequenter ægrotos
vnxisse oleo,eósque sanasse.Bonauent.ad 4.senten. distinct.
23.art.2.quæst.1.S.Hospitius apud Gregor.Turon. lib.6.c.6.
Surdos ac mutos, cæcos ac dæmoniacos oleo benedictione
sanctificato curabat. Fuêre complures Abbates apud Palla-
dium,& Theodoretum, qui oleo benedicto morbos depel-
lebant,tum verò Abbates non erant sacerdotes. Abbas Ben-
iamin liberabat quemcunq; ab omni ægritudine oleo,quod
ille benedixerat.Palladius in histor.sanctorum Patrum c.13.
Idem Palladius cap.20.testatur, Marcarium virginem no-
bilem,quæ multis annis laborabat paralysi,oleo sancto ma-
nibus suis vnxisse, eámque sanam fecisse. Idem scribit de
Abbate

Abbate Ioanne cap. 43. Theodoret. quoque non dissimilia scribit de Aphiate cap. 8. de Macedonio cap. 13. & de sancto Simeone cap. 26. S. Hieron. in vita Hilarionis commemorat vniuersos agricolas, & pastores à venenatis animalibus percussos ab Hilarione oleo benedicto sanos factos fuisse: eundémque Hilarionem Constantiæ sanctę fœminę generum, & filiam vnctione olei morte liberasse. Oleum siquidem illud, etsi benedictum, non erat sacramentum. Vt sit enim sacramentum, præter alia, ab Episcopo consecrandum est. Innocent. epist. 1. ad Decent. Eugub. cap. octauo. Beda in cap. sextum Marc. & cap. 5. Iacob. Synodo. Flor. de sacrament. Synod. Trident. sess. 14. S. Thom. ad 4. sentent. distinct. 23. & 4. part. quæst. 29. art. 6. Itaque vnctiones illæ non fuerunt sacramentales, sed, vt scholastici dicunt, medicinales tantum, vel miraculosæ per gratiam Spiritus sancti, quam S. Paulus vocat gratiam sanitatum, vel, vt ait Bonauentur. curabant illi oleo merito, sacerdotes verò ex officio. Denique sancti illi Abbates & monachi minimè vrebantur ijs vnctionibus ad remittenda peccata, sicut presbyteri: verùm sicut nonnulli ex monachis aqua Crucis signo consecrata ægrotos curabant. Palladius dicto cap. 30. Theodor. cap. 21. Ita & illi oleo eodem Crucis signo benedicto. Ista verò vnctio non pertinet præcipuè ad gratiam curationum, quæ & solo verbo absque vnguento, & per alios quàm presbyteros, ingentia in omnibus morbis miracula operabatur: sed tanquam verum & proprium sacramentum ad salutem ipsius animę referenda est. † Quod verò ad huius sacramenti ministros pertinet, constat presbyteros huius sacramenti ministros ex S. Iaco. cap. 5. Inducat presbyteros. Quo nomine, ait Synod. Trident. sess. 14. cap. 3. eo loco non ætate seniores, aut primores in populo intelligendi sunt, sed aut Episcopi, aut sacerdotes ab ipsis rectè ordinati per impositionem manuum presbyteri. Nam, & ita accipi presbyteri nomen apud Apostolos, & his vicinos auctores, apparet 1. Timoth. 4. Noli contemnere gratiam, quæ tibi data est per prophetiã, cum impositione manuum presbyterij. & c. 5. Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni sunt. Acto. 14. Et cum constituissent illis per singulas Ecclesias presbyteros, canon. apostol. 2. 35. & alijs plerisque. S. Clemens lib. 2. consti. Apost. cap. 25. Sacerdotes, inquit, vestri sunt presbyteri. & li. 8. c. 46. Episcopis quidẽ assignauimus, & attribuimus, quæ ad principatum sacerdotij pertinẽt: Presbyteris verò, quæ ad sacerdotium,

23

dotium, & alibi passim. Irenæus item lib. 4. cap. 44. Tertul. lib. de pœnit. & lib. de baptismo, & vbicunque de presbyteris loquitur. Anaclet. ep. 2. de ordinat. Episcop. S. Chrysost. li. 3. de sacerdotio: Sacerdotes, non solum cum nos regenerant, sed postea etiam cõdonandorum nobis peccatorum facultatem obtinent. Infirmatur inter vos aliquis? accersat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eos. Concil. Florent. Minister huius sacramenti est presbyter. S. Tho. & cæteri ad 4. sentent. & 4 part. vel suppl. q. 31. Carolus Magnus lib. 1. c. 56. de legib. Francorum, vt presbyter in ampulla ferat oleum ad vngendum infirmos. Vnus tamẽ presbyter potest hoc sacramẽtum ministrare, c. Quæsiuit, de verb. sign. modò sit ægroti proprius presbyter. Alienus enim hoc sacramentum ministrare non debet. Clemen. Religiosis. de priuileg. Petrus de Palude ad 4. sentent. Antoninus 3. part. tit. 14. cap. 15. §. 5. At, si parochus impeditus, aut aliàs in mora sit, mortisq; periculum instet & vigeat, sacerdos alius ministrare potest. Conci. Mediolanense habitum à Carolo Borrhomæo Cardinali anno Domini 1579. c. Quę pertinent ad sacramentum extremæ vnctionis. Fratribus minoribus indultum legimus, sacramenta Eucharistiæ, & extremæ Vnctionis, conferre illis, quorum confessiones audierint, quoties parochus malitiose, aut sine causa denegauerit, vel distulerit. Quod tamen ex Conci. Lateran. sub Leone x. sess. 11. ita demum obtinet, si denegatio vicinorum testimonio probata fuerit, vel requisitio coram notario publico facta doceatur. Caueat autem, vt eodem Concil. Mediolanensi cõtinetur, Parochus, ne in eo administrando negligentiam, vllámve moræ culpam contrahat, habeatq; semper præ oculis exemplũ sanctissimi Episc. Marach. Is, Bernardo teste, in vita eius, tanto animi dolore affectus est, quòd culpa sua mulier quædam sacramenti huius gratia fraudata decessisset, vt totam noctem orando, gemendo, lachrymando cõsumpserit, lachrimarumq; vi, quasi maximo imbre, pro oleo sancto, quod nõ ministrauit, mortuam perfuderit. Planè autem exaudiuit Dominus sanctum suum, ita vt illa à morte, tanquam è somno, excitata sacramentum hoc ab eo acceperit, ac deinceps à morbo conualuerit. Olim Episcopi, qui assiduę muneri incũbebant, ægrotos visitabant, eosq; hoc oleo sancto vngebant. Inde Innoc. 1. ad Decẽt. Eugob. c. 8. Cæterum illud superfluum adiectum videmus, vt de Episcopo ambigatur, quod presbyteris licere dubium non est. Nam idcirco de presbyteris dictum est,

qui Episcopi alijs occupationibus impediti ad omnes languidos ire non possunt.can. Illud, distinct.95.S.Bernard.in vita S.Malachiæ Episcop.narrat S.Malachiam hoc sacramẽtum ministrare consueuisse, & ægerrimè tulisse, quòd illud ministrare cuidam mulieri distulisset,addítque insigne miraculum.Metaphrastes, Ioannem eleemosynarium Episcopum Alexandrinũ magna cura ad ægrotos accessisse, ac sæpè oculos morientium suis manibus clausisse,prodidit: Eucharistiæ quoque sacramentum frequenter ægrotis exhibebat. V ncent.in specul.lib.25.cap.95. Quibus autem hoc sacramentum conferri debeat, plenè scholastici omnes ad 4. senten.dist. 23.S.Tho.4. part.quæst.32. vbi concludunt hoc sacramentum sanis exhibendum non esse,sed dumtaxat infirmis,illisq; præsertim,ait Synod.Trident.post Synod.Florent.qui tam periculosè decumbunt, vt de eorum exitu timeatur.Vnde & sacramentum exeuntium nuncupatur.Sane cum desinit operari medicus,tum vel maximè operari incipit sacerdos,vt dum puluis reuertitur in terram suam, spiritus redeat ad Deum,qui dedit illum.Furiosis item,& amentibus conferri non debet,nisi lucida interualla habeant,quibus sacramentũ recognoscant. In illo enim statu eis conferri posset.Adhæc si ægrotus, cum esset mente integra, huius sacramenti particeps fieri voluisset, & postea in furorem, & insaniam inciderit, ei sacramẽtum Vnctionis dare licet.Catech.Concil.Trid.ad Parochos.Pueris quoque,qui nondum peccauerunt, nec actualem deuotionem habent,conferendum non est, etsi Nicolaus de Cusa,qui floruit Basil.Concil. sæculo in epist.ad Bohemos scripserit, olim in Ecclesia non tantùm adultis, sed & infantibus hoc sacramentum conferri consuetum. † Quoniam verò, aiunt Patres in catechil. concil.Trident.omn studio curare oportet, ne quid sacramenti gratiam impediat, seruanda est Ecclesiæ Catholicæ perpetua consuetudo,vt ante extremam Vnctionem,pœnitentiæ,& Eucharistiæ sacramẽtum administretur.Quandoque tamen post puram peccatorum confessionẽ, ante sacræ Eucharistiæ sacramentum communionem, Vnctionis extremæ sacramentum collatum fuisse appareat,tum ex Theodor.in pœnitentia.canon. Ab infirmis.26.quæst.7.ibi:Ne illis ianua pietatis clausa videatur,orationibus & consolationibus Ecclesiasticis sacra vnctione olei inuncti secundum statuta sanctorum patrum communione viatici reficiantur,tum ex Petro Venerabili lib.3.epistо.4. ibi A Domino Visehasensi

tiasensi abbate eum inungi ac sacri corporis viatico reficiendum curauimus. † Effectus autem huius sacramenti duplex est ex S. Iacobo.Primus, est corporis sanitas.Alter, peccatorũ remissio, hoc enim sacramentum habet corporalis medicamenti effectum,quatenus expedit ad spiritalem sanationem.Concil.Flo.& S.Thom.ad 4.sent.& 4.part.siue suppl.ad 3.part.q. 30.art.1.Neque obstat,quòd S.Iacobus salutis corporalis primò meminerit,ibi: Saluabit infirmum,& si in peccatis,&c. Nec enim scripturæ ordo præcipuum effectum indicat, vt Matth.19.Centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Amplius enim est proculdubio vitam æternam possidere, quàm centuplum accipere.Præcipuus itaque effectus est peccatorum remissio.Iacob.5.Si in peccatis fuerit,remittentur ei.Hoc sacramento peccata remitti,consentiunt omnes. Innocent.1.ad Decent.Eugub.Beda passim.Bernardus in vita S. Malachiæ Episcopi. Petrus Damian.serm. 1. in dedicatione Ecclesiæ. Synod. Cabilonem. tempore Caroli Magni cap.48.Secundum,inquit,S.Iacobi documentum,cui etiam decreta patrum consonant, infirmi oleo,quod ab Episcopis benedicitur, à presbyteris vngi debent. Sic enim ait: Infirmatur quis ex vobis? Et postea: Non est itaque paruipendenda huiusmodi medicina, quæ animæ corporísque medetur languoribus. Synod. Florentin. cap.de sacramen. Effectus,inquit,sacramenti extremæ Vnctionis,est mentis sanatio: inquantum autem expedit,ipsius etiam corporis.Synod. quoque Tridentin.sess. 14. canon.2. Si quis dixerit sacram infirmorum vnctionem non conferre gratiam,nec remittere peccata, sit anathema. Plenè S. Thom. dicta quæstio.30.articul.2.Non defuerunt ex Scholasticis, qui crediderunt hoc sacramento venialia dumtaxat admissa remitti. Verùm hæc opinio falsa est.S.enim Iacob. generaliter & absolutè loquitur: Si in peccatis fuerit, dimittentur ei. Dende, si sola venialia remitterentur, non diceret conditionaliter: Si in peccatis. Quis enim venialium expers est. Præterea, obseruanda est Ecclesiæ formula, quæ exaratur in Concil.Florentin.& Tridentin. Per istam vnctionem, & suam pijssimam misericordiam indulgeat tibi Dominus, quidquid peccasti per visum, &c.De qua formula plenè S. Thom.4.part.siue in suppl.ad 3.part. quæstio.29.artic.7.8.& 9. Petrus de Palude ad 4. sentent. distinct. 23. Antoninus 3. part.tit.14.cap.15.§.2.& 3.& Ioan.Eckius homil.54.de extrema vnctione, vbi de formula Ambrosiana: quibus addendus

dus est catechismus Concil. Trident. ad Paroch. cap. De extremæ vnctionis sacramento. Amplius, si hoc sacramento venialia solum remitterẽtur, potius sanis, quàm ęgrotis exhibendum esset. Sani enim multò plura venialia admittunt, quàm morbo affecti. Quod si quis dixerit, ideò sanis, & benè valentibus non conferri, quia non possunt carere venialibus. Exituri verò deinceps non peccabunt, considerandum est, sacramenta conferri potissimè propter præterita peccata. Denique ad remissionem leuiorum peccatorum non est necessaria noua gratia: quod & omnes Theologi concedunt. Hæc autem vnctio, cum sit sacramentum nouæ legis, vt antea probaui, confert gratiam, gratia verò remissionem peccatorum, etiam mortalium. Consequentia patet, eóque argumento vtitur S. Thom. in dicta q. 30. artic. 2,
22 quod intelligendum est eo modo, quo idem de Eucharistia S. Tho. asseruit. † Fuêre etiam qui dixerunt hoc sacramento reliquias peccati remitti dumtaxat. Reliquias verò peccati interpretantur procliuitates ad peccandum. At illi in summo errore versantur. Nec enim Iacob. de procliuitatibus, sed de peccatis loquitur. Deinde non loqueretur sub conditione: Si in peccatis. Sensus enim, & cogitatio cordis humani prona sunt ad malum. Genes. 8. Præterea procliuitas peccandi, quæ pœna est originalis peccati, nullo sacramento tollitur, licet aliquo modo diminui possit, & refrenari. Denique, vt ait Durand. sanis potius dandum esset hoc sacramentum, quàm ægrotis, qui deinceps non peccabunt. Cæterum, illæ peccatorum reliquiæ, quas per hoc sacramentum tolli affirmat Trident. Concil. significare possunt, vel illam, quam dixi fomitis diminutionem. Vel, vt aliis placet,
23 residua post confessionem peccata. Videndus est S. Tho. d. quæstio. 30. in additionibus. † Confert etiam sacramentum istud ad consolandum, & robotandum infirmum in supremo illo agone, quando & cum doloribus acerbissimis, & cum horrendis dæmonibus morituro summa contentione decertandum: tum enim terrores, & pauores animam agentibus iniiciuntur, tot à dæmonibus parantur, & tenduntur insidiæ, vt & iusti plerumque magna animi perturbatione commoueantur: de quo plura Cyrill. Alexan. in orat. de exitu animæ. Greg. lib. 24. moral. cap. 17. & hom. 39. in Euang. Euseb. Emiss. hom. 1. ad monachos. Quare etsi æger post hanc vnctionem sæpè vita fungatur, tamen in hoc sacramento peculiaris gratia tribuitur ad vim, & grauitate mor-

bi pe-

bi perferendam, & mortem si accidat alacri, & erecto animo excipiendam. Quod & Apostolus indicat Iacob. 5. Saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus. Hos omnes huius sacramenti effectus Synod. Trident. sess. 14. ca. 2. enarrat his verbis. Res porrò, & effectus huius sacramenti in his verbis explicatur, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, etsi in peccatis sit, dimittentur ei. Res etenim hæc gratia est Spiritus sancti; cuius vnctio delata, si quę sunt adhuc expiãda, peccati reliquias abstergit, & ęgroti animam alleuiat & confirmat, magnam in eo diuinæ misericordiæ fiduciam excitando, quia infirmus subleuatus, & morbi incommoda, ac labores leuius fert, & tentationibus dæmonis calcaneo insidiantis facilius resistit, & sanitatem corporis interdum vbi saluti animę expedierit, consequitur. An † verò sacramentum istud vnctionis infirmorum iterari, & repeti possit, contendunt scholastici. Platina in vita Pij II. narrat Pium II. acerrimè cum Laurentio Rouerella Episcopo Ferrariensi doctissimo disputasse, liceret ne extremam Vnctionem iterare, qua semel inunctus fuerat dum Basileæ pestilentia grauissima ęgrotaret. Communis Theologorum schola iterari posse affirmat. Magister sentent. 4. sentent. distinct. 23. vbi plenè Bonauent. Scotus, & cæteri copiosè, & luculenter. Petrus Venerabilis lib. 6. epistol. 1. ad Theobaldum Abbatem, eámque sententiam probauit Syno. Tridentina sess. 14. cap. 3. Quare cauendum est ab Iuone Carnoten. Episcopo, qui epist. 257. nimiũ audacter asseruit vnctionem infirmorum non esse repetendam, sicut nec baptismum. Nedum autem in diuersa infirmitate hoc sacramentum repeti potest, sed etiam eadem infirmitate laborantibus nõ secundum eundem, sed diuersum infirmitatis statum. Plenè S. Th. 4. part. siue in suppl. quæst. 33. art. 2. Antonius 3. part. tit. 14. cap. 15. §. 7. Postremò, † quod ad ceremonias huius sacramenti pertinet, ægrotus vngendus est in illis partibus, in quibus est aliqua spiritalis infirmitatis radix. S. Tho. S. Bonauent. & cæteri ad 4. sentent. distinct. 23. & 4. part. siue in suppl. quæst. 32. arti. 5. Quinque autem sensum organica membra eodem S. Thom. auctore inungi præcipuè debent, quę cognitionis nostræ, ac peccatorum sunt principia. In nonnullis tamen, ait idem Tho. propter appetitiuam, & motiuam vnguntur renes, & pedes. De ijs Concil. Florẽ. in hæc verba: Hoc sacramentum nisi infirmo, de cuius morte timetur, dari non debet, qui vngendus est in oculis propter visum, in auribus

25

26

Universidad de Deusto
Biblioteca

propter auditum, in naribus propter odoratum, in ore propter gustum, vel locutionem, in manibus propter tactum, in pedibus propter gressum, in renibus propter delectationem ibidem vrgentem. Quod obiter obtinet in maribus. Mulieribus enim vetitum est renes inungere. Concil. Ptouincia. 4. quod habuit Cardinalis Borthomæus, anno Domini 1573. Ad hæc sacerdos ingressus ægroti cubiculum, aquam benedictam super eum, & per omne cubiculum adspergere debet, cum Antiphona: Adsperges me Domine, & versu: Exsusgat Deus. Concil. Nannetense capi. 4. Deinde in hac vnctione adhibentur preces, quas cum ceteris ceremoniis diligenter enarrat Eckius homil. 58. de extrema Vnctione. Quod si infirmus ante accessum sacerdotis vocem, & intelligentiæ vim, ac notionem amiserit, nihilominus sacerdos eum vngere debet. S. Tho. opusc. 65. de offic. sacerdot. capit. de sacrament. vnct. modò de infirmi voluntate constet.

DE LABRO, SEV VASE AQVÆ benedictæ.

CAPVT XXI.

1 *Aquæ benedictæ vas varia habet nomina, quorum aliqua non satis aptè imposita sunt. Item quam sit hoc vas necessarium. Déque eius materia, & loco in templis.*
2 *Aquæ benedictæ institutio.*
3 *Aquæ benedictæ virtus variis miraculis illustratur.*
4 *Hæreticorum de aqua benedicta errores.*
5 *Aqua benedicta venialia tollit peccata, nec tamen sacramentum est, sed quid sacramentale.*
6 *Aquæ cuiusdam benedictæ vsus reperitur etiam ante Ecclesiæ institutionem.*

1 VAs illud, quod in sacris ædibus aquam sacram continet, qua adspergi solent, qui ingrediuntur; nonnulli, vt Sipontinus ad Martialem, amulam appellant: At amula longè aliud significat, vt docui cap. de calibus, & amulis. Alij situlam. Verùm situla vas dicitur ad hauriendam aquam. Multi aquimanile, de quo, in lib. 3. in principio, & §. vitrea. ff. de supellect. leg. & apud Paulum lib. 3. senten. tit. 6. Plenè Brissonius, Schardius, & cæteri in Lexicis. Vtrumque aquamanile, seu aquiminale, Græcè vocatur χέρνιβον. At χέρνιβα, malluuia, sunt,

sunt, quæ in templorum vestibulis antiquitus exstitisse indicat Synes. epist. 121. Arbitror ego vas illud, de quo agimus, Græcè περιῤῥαντήριον non impropriè appellari, hoc enim vocabulum, & adspergillum, quo ad circumadspergendum vtimur, significat, & vas aqua sacra plenum, qua aspergi solent, qui templum ing rediuntur, vt plurib⁹ probatu 3.to. Thesauri Græci, in voce περιῤῥάντ. Ammiotus homo in primis Græcis litteris eruditus in vita Syllę, dum Plutarchus agit de Lucio Catilina, qui post fratris, ac Marij cędem manus abluerat, τῷ ἐξ περιῤῥαντηρίῳ τὸ ἀπόνιπτρον. Porrò † aquam sale adspersam benedici, eáque populum Christianũ adspergi, licet hoc in vsu esset etiã à tempore Apostolorũ, tamen id præcepit Alexander Papa, quintus à Petro epistol. 1. canon. Aquam, de consecrat. distin. 3. Damasus lib. pontifi. cap. 7. Raban. lib. 2. de instit. cleric. capi. 55. VValefredus Strabo de reb. Eccle. ca. 29. Ado Treuerensis in martyrologio ad 7. Non. Maij. Sigebertus ad annum Domini 588. Micrologus de Eccleſiast. obseruat. cap. 41. & 46. Porrò singulis diebus Dominicis sacerdos Missæ parochialis sacrum facturus, aquam sale adspersam benedicendo renouare debet, eáque populum adspergere. Concil. Mediolan. 3. quod Borthomęus Cardinalis, Eccleſiæ decus, ac lumen habuit 1573. capit. Quæ ad sacramentalia pertinęt. In eandem sententiam exstat Caroli Magni constitutio libro quinto capite 220. vt omnis presbyter die Dominico, cum psallente circumeat Ecclesiam suam vnà cum populo, & aquam benedictã secũ ferat. † Huius verò aquæ benedictæ virtus, variis miraculis illustratur. Theodoret. li. 5. c. 21. & lib. 9. histor. tripart. capi. 33. Nicephor. libro 12. capite 27. & alij complures commemorant Marcellum Apamearum Episcopum aqua benedicta dæmonem fugasse, qui euersionem delubri Iouis præpediebat. Aliud insigne miraculum profert Epiphan. libro primo tom. 2. in hęres. Ebionitarum, de Iosepho quodam comite Christiani, qui cum instaurare vellet Hadriani templum in honorem Christi, egeretq; calce, & caminos, seu fornaces fieri iussisset, callidi Iudæi præstigiis, & incantationibus ignem ligare, ac dispergere aggressi sunt. At Iosephus aqua benedicta singulas fornaces respersit, subitóque præter opinionem omnium dissoluta sunt incantamenta, ignesque coram omnibus emersit: Turbæ verò, inquit Epiphan. clamore edito, vnus Deus qui auxiliatur Christianis, discesserunt. Alterum miraculum exstat apud S. Hieronym. in vita

Hilarionis de Italo Christiano aduersus Gazensem Duumuirũ. Quartũ apud S. Gregor. li. 1. dialog. c. 10. de Fortunato, qui aqua benedicta coxam sanauit. Amplius mulier, quæ videbatur in aquam conuersa, vi aquæ benedictæ in formam pristinam restituitur. Palladius hist. Lausiac. in vita abbatis Macharij. Rursus aqua benedicta expulsas locustas enarrat Theod. in religios. histor. capite octauo. Legimus Chrysostomo. aqua ab episcopo benedicta semel atque iterum febre, dysenteria, aliisque periculosis morbis affectos curasse. Gregor. Archiepiscop. Alex. in vita S. Crhysostom. Beda libro 5. histor. capit. 4. scriptum reliquit nobilem fœminam grauj morbo laborantem, aqua benedicta conualuisse. S. Bernard. in vita Malachiæ, narrat Malachiam aqua benedicta frenericum hominem curasse. Petrus Venerabilis lib. 1. de miraculis capit. 7. dæmones aqua benedicta fugatos commemorat. S. Clemens libr. 8. constitut. cap. 29. meminit sanctificationis seu benedictionis aquæ. Deinde enarrat vim benedictionis his verbis: Tribue ei vim sanandi, & depellendi morbũ, fugandi dæmones, idque per Christum spem nostram. Quibus verbis aquæ benedictæ virtutes indicabantur: ibique
4 Turrianus, & lib. 3. pro epist. Pontificum capit. 9. Quibus † arguitur Flagellantium, & Lollardorum hæresis, qui negabant aquam benedictam plus habere virtutis, quàm non sacram seu prophanam, & adspergillum aquæ benedictæ clauem infernalem appellabant, quos impuri Lutherus, Caluinus, Heshusius, Brentius, & ceteri huius sæculi hæretici æmulantur. Eorum vero argumenta adeo leuia, &
5 nia sunt, vt otiosum sit ea refellere. Porrò, † obseruandum est aquam benedictam non esse sacramentũ, sed quid sacramentale contra dæmones, & contra impedientia sacramentum, necnon delere peccata leuiora, quæ venialia dicuntur. S. Thom. ad 4. sentent. distinct. 12. & 3. part. quæst. 65. articul. 1. ad 6. & quæst. 71. artic. 2. ad 3. quæst. 87. arti. 3. Hugo de S. Victor. in lib. de sacrament. Sotus ad 4. distinct. 15. quæst. 2. articul. 3. Plenè & luculenter Ioan. de Turrecremata in tractatu de aqua benedicta, capit. 5. 6. & 7. † Ritum expiandi se aqua lustrali in veteri lege vsitatum fuisse apparet. Num. capit. 19. ibi, Et non est aqua lustrationis adspersus, à qua, vt ait quidã homo eruditus huius sæculi, sancta Ecclesia mutauit suam. Hunc quodam modo ritum & gentiles frequẽtabant. Ouid. li. 9. Metamorph. legitur de Alcmæone se purgante aqua. Item Virgil. 6. Æneid.

Idem

Idem ter socios pura circumtulit vnda
Spargens rore leui, & ramo felicis oliuæ.

Sed vt Gentilium ritum missum faciamus, huius aquæ sacræ mentio fit in libr. de morbo sacro, quem Galenus non esse genuinum Hypocrates ait, sed memorabilis tamen viri his verbis: Deus itaque, inquit, auctor illius libri, qui maxima ac sceleratissima peccata purgat, ac purificat, & liberatio nostra existit, ipsique terminos templorum dijs designamus, vt nullus, qui non purus sit, eos transcendat, & ingressi respergimus non vt inquinemur, sed si quid etiam prius scelus habemus, purificemur, &c. Quare cum post institutionem Ecclesiæ aqua benedicta quodam modo saltem venialibus, seu leuioribus admissis purificemur, non sine ratione institutum fuit vasa ista aquæ benedictæ ad ostium Ecclesiæ à latere ingredientis, vbi potest dextro collocari. In veteri testamento non nisi lotus templum ingrediebatur, Exo. 30. Quo admonemur, ne illota mente in Ecclesiam introëamus, si macula in veste, aut corpore appareat, non audemus accedere: si verò sordida mens seu conscientia fuerit, nihil timemus. Ceterùm vas istud aquæ benedictæ è marmore, lapideve solido non lateritio, nec spongioso fieri debet, adpergillúmque decens è labro cathenula appensum habere.

DE TVRRIS SACRA, ET CAMpanis, seu tintinabulis.

CAP. XXII.

1 *Campanarum qui meminerunt nomina diuersa, nominumque etymologiæ.*
2 *Campanarum origo vnde petita.*
3 *Campanarum primus institutor fere incertus est, causa tamen institutionis optima. num. 4.*
4 *Campanarum effectus circatẽpestates & aëreas potestates.*
5 *Cãpanarũ describitur materia, & partiũ significatio moralis.*
6 *Campanæ quo sensu baptizari dicantur.*
7 *Hæretici Turcarum, & Sarracenorum exemplo, bellum etiam campanis indicunt.*
8 *Gallus in summo turris sacræ fastigio, Prælatorũ denotat vigilantiam.*
9 *Religiosi an plures campanas habere possint.*

1 DE † origine & vsu campanarum pleráque notatione digna Gulielmus Durandus lib. 1. Rational. diuino. officior. cap. 4. quæ totidem verbis scribit. de Selua in tract. de beneficio part. 1. quæst. 5. vasa, quibus populus ad Ecclesiam cõuocatur, campanæ appellãtur à Campania Italiæ prouincia. VValfred Strabo de reb. Ecclesiast. cap. 5. Campanarum fit mentio in cap. In causis de elect. cap. Ioannes, de homicid. cap. Petentibus, de priuileg. capit. fin. de senten. excom. in 6. ca. Nimis iniqua, de excessib. prælat. Campanarum meminit Beda libr. 4. histor. Anglicanæ cap. 23. Vocantur & nolæ, à Nola Campaniæ ciuitate, vbi primum vasa illa fabricata fuêre. Strabo vbi supra. Eóque pertinere nonnulli putant illud Quintil. 8. institut. orat. in capitulo, Nola. Plene Cœlius Rhodiginus libr. 19. lectio. antiq. cap. 11. Appellantur & signa in Concil. Cabilonen. canon. Solent, de consecrat. distinct. 1. cap. 1. & 2. de offic. custod. Alcuinus de diuin. offic. cap. Quid significent vestimenta. Amalar. Fortunat. lib. 3. de Ecclesiast. offic. capit. 1. Vocantur etiam tintinabula, Græce κώδωνες. Apuleius lib. de asino aureo, proprio Epithero tintinabula petarguta appellat, quasi honora obstreperáque atque vocalia. Plura de tintinabulis Rhodig. vbi supra. Appellantur item clocæ, vocabulo germanico, vt in capitulari Caroli Magni, vt clocas non baptizent, Gallicè dicimus, Cloches. † Or ginem verò campanarum nostri referunt ad tubas, quas Deus fieri iusserat. Num. 10. capit. ibi: Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quarum vsus erat ad vocandum cœtum, ac dum castra mouebantur. Formam tubę exprimit Iosephus lib. 3. antiquit. cap. 11. eámque ait desinere in extremitatem campanellę similem. † Quo tẽpore cœptum fuerit campanis vti in Ecclesia Christiana, mihi nondum compertum est. Illud constat Anastasij Persæ martyris seculo nõdum fuisse campanarum, & nolarum vsum. Legimus enim in 7. Synod Act. 4. ex lib. miraculorum. S. Anastasij martyris, quòd cum Cæsareæ ciuitatis reliquiæ S. Anastasi. appropinquarent, ciues omnes lætitia magna perfusi surgentes subitò, lignáque sacra pulsantes obuiam facti sunt, in venerandã Deiparæ Virginis æde. Ecce ligna sacra pulsabantur in processionibus. Additur enim illinc cum cruce, & supplicatione egressi læti, &c. Vulgò fertur Paulinum Episcopum Nolanum nolarum vsum in Ecclesiam inuexisse. Planè campanæ siue nolę institutæ fuerunt ad conuocandam ad sacra plebem, vice tubarum testamenti veteris. Neque enim sine

aliquo

aliquo tinni tu, aut bombo admoneri potest populus ad sacram rem peragendam, & audiendam sacram concionem. Nullum autem instrumentum commodius reperiri potuit ipsis cãpanis, ad quas pulsãdas magna arte, vel industria opus non est, carumque bombus longè, latéque diffunditur. Quare ad horas canonicas Sabinianus Pont. constituit pulsari campanas. Martinus Polonus in Sabiniano, quòd vsu testatur receptum, lib. ordinis Ro. cap. 1. de offi. custodis. Apparet etiam ex Conc. Tolet. cap. 2. de offic. custodis: & ex cap. Studeant in prima compilatione, quod prætermissum est in Gregoriano, & can. Presbyter dist. 11. ibi: Et signis designantibus. Fascicul. tempo. Anselmus Ryd. in catalogo an. Glo. in cap. 1. de celeb. Miss. Pulsantur & ad missam publicã. Alcuin. de diuin. offic. cap. de sabbato sancto Paschæ. † Amplius credunt Catholici campanarum sonitu & aërem caliginosum discuti, tempestatésque arceri, & nequissimas potestates aëreas expelli atque exturbari. Concil. Colonien. c. 14. Quòd si qui hæc irrideant, irredeãt & Deum ipsum, qui Nume. 10. diserte ãit, se excitari ad misericordiam tubarum clangore, ibi: Clangetis vlulantibus tubis, & erit recordatio vestri coram Domino Deo vestro, vt eruamini de manibus inimicorum vestrorum. Quo argumento eorum etiam error conuincitur, qui vocales orationes repudiant. Si enim Deus tubalibus vocibus excitari à nobis vult, cur non magis vocalibus precibus? Paulus Gryllandus in tractatu de Sortilegijs, prodidit dæmones mulieres quasdam ducentes, audito campanæ sono ante diluculum eas deseruisse fugámque arripuisse. Hoc loco missa facio, quæ ex Ouidio, Aphrodisæo, & aliis quibusdã prophanis auctoribus adferri possunt de aëris tinnitu, quo manes domo alijsq; ex locis exigi posse profani qui dã crediderũt. Pulsantur etiã cãpanæ, ait Albertus Pighius ad finẽ li. 7. in exsequiis, & iustis defunctorũ, vt excitẽtur, & prę moneantur nedũ necessarij, sed & ceteri ciues, ad præstanda officia defunctis, eorum opẽ implorãtibus, ac si diceret: Miseremini mei, saltẽ vos amici mei. Beda li. 4. c. 23. tintinabulis, vel cãpanis populũ conuocari solitum ad funerum deductionem prodidit. Porrò † campanæ fiunt ex metallo æris. Æs est metallum durabile, & sonorum, habet campana interius plectrum ferreum, quo tunditur, vt audiatur, oráque prædicatorũ noui testamẽti significat, quæ plus durãt, quam tubæ vereris testamẽti, & altius resonãt. Tẽpore Iudęorũ natus erat tãtũ in Iudęa Deus at nũc in omni terra. Vas metal-

li

li æris ora concionatorum significat: ferrum interius linguã eorum, per funem intelligimus mensuram vitæ nostræ. Funis ad manus sacerdotes pertransit. Scriptura enim ad opera sacerdotum debet transire, de qua Grego. in libr. de ædificat. templi. Quisquis hanc legit, in ipso recogitet quantum ad bona opera sit erectus, quando deorsum trahit, id consideret, quantum iaceat adhuc in prauis. Hæc pluribus verbis enarrant Amalar. Fortun. lib. 3. de Ecclesiast. offic. & Duran. in Ration. lib. 1. cap. 4. Rupertus Tuitiens. lib. 1. de diuin. offic. cap. 16. quo loci addit trinum solemnis diei classicum, id est, matutinũ, vespertinum, & ф ad Missæ pulsatur initium imitandum à choro Angelicorum prædicatorum, vt semper illi prædicent lamentationes præsentis vitæ, carmen væ futuræ gehennæ. Baptizantur † autem campanæ, seu benedicuntur ex sententia Patrum Concil. Colon. cap. 14. vt sint tubæ Ecclesiæ militantis, quibus vocetur populus ad conueniendum in templum, & audiendum verbum Dei. Item vt dæmones tinnitu campanarum, Christianos ad preces concitantium, terreantur. Formula verò baptizandi, seu benedicendi campanas antiqua est. Ea enim exarata legitur in lib. ord. Rom. cuius etsi auctor ignoretur, tamen hũc librum antiquissimum esse cõstat. Illius enim Alcuinus mentionem facit, dicens: Neque nouum videri debet, campanas benedicere, & vngere, eisque nomen imponere. Nam & Genes. 28. Iacob memor visus scalæ, ad cælum vsque pertingentis, rapuit lapidem, quem capiti suo supposuit, & erexit in titulum, fundendo oleum desuper: appellauitque nomen Vrbis Bethel, quę prius Luza dicebatur. Quod verò in capitulari Caroli Magni, clocas baptizari veratur, Vitus Amerbachius interpretatur prohiberi superstitionem, non verò legitimam, & Ecclesiasticam benedictionem, vel consecrationem. Nec enim baptizantur baptismo, quo remissio peccatorum conferturi: sed quia cultui diuino dicantur: necnon ad abigendos & propulsandos malignos spiritus, visum est Patribus eas lauare, benedicere, & vngere, vt & vestimenta Ecclesiastica, & cõplura alia, de quibus alibi. Templum baptizari dicitur ab Iuone serm. de sacrament. dedicat. Ipsum templum primum suo modo & suo ordine baptizamus. † Eos verò qui campanas pulsant, congruit superpelliceis indui, vt in Cõc. Colon. part. 3. cap. 31. Sanè Huguenoti, & ceteri huius sęculi hæretici, campanis bellum indixerunt. Eas enim frangunt, & comminuunt, Sarracenos imitantes, qui, vt Platina in Vr-

bano 3.

bano 3. scripsit, capta Ierosolyma, campanas imprimis è sacris turribus deiecerunt. Turcæ quoque, auctore Cuspiano de religione Turcarum, vsum campanarum nequaquam admittunt. Illis etiam ipsis Christianis, qui sub ditione eorum viuunt, prohibent. Portò † supra pinnaculum turris, Gallus effingi solęt, ad prælatorum, & Curionum alliciendam atque excitandam vigilantiam: inde Alciatus in Emblemate:

Instantu quod signa canens, det gallus Eoi,
Et reuocet famulas, ad noua pensa manus.
Turribus in sacris, effingitur Aerea mentem,
Ad superos pelum, quod reuocet vigilem.

Illud denique obseruandum est, non licere campanas habere in oratorijs priuatis, d. c. Parentibus, de priuileg. An † verò Religiosis, præsertim ordinis Prædicatorum, liceat habere plures campanas, tractant plenè, & luculenter Oldrad. Cõci. 218. & Alberic. in dictionar. in voce Campana. Sanè in constitutionibus fratrum dicti ordinis, expressum videtur, non licere fratribus habere præter vnam campanam ad omnes horas. Verùm huic constitutioni derogatum fuisse, generali consuetudine monet Vincent. de castro nouo, quondam Generalis illius ordinis, in declaratio. ad capit. 1. dictar. constitutionum.

DE COEMETERIIS.

CAPVT XXIII.

1 *Cœmeterium vnde dictum.*
2 *Mortui dormire dicuntur, & mors somno comparatur.*
3 *Cœmeterij varia nomina.*
4 *Cœmeteria quando ab ecclesijs distingui cœperunt.*
5 *Mortuorum corpora, an in ecclesijs sint sepulturæ mandanda.*
6 *Constantinus, alijq; Constantinopolitani Imperatores, in qua Ecclesiæ parte, sepulti fuerunt.*
7 *Consuetudo sepeliendi in Ecclesijs.*
8 *Cœmeteria alia in vrbibus, alia extra vrbes fieri solita. num. 11.*
8 *Cœmeteria consecranda. num. 9.*
10 *Sepeliendi ritus solemnes, ab ipso Ecclesiæ exordio, in vsu fuerunt, & quinam illi fuerint.*

11 Exe-

11 *Exsequiæ mortuorum, ob quem finem sint.*
12 *Sepultura carere apud veteres, graue videbatur.*
13 *Sepeliendi ritus accuratè percensentur, & Patrum testimonijs confirmantur.*
14 *Copiatæ, & sandapilarij.*
15 *Hæreticorum figmenta de exsequijs.*

2 COEMETERIA,† Græcè κοιμητήρια, non à cimis, & sterion, vel quia ibi sunt cimices, vt Guilielm. Durand. lib.1.Ration.c.Dominicus Geminianus, & Hugutio crederunt: verum à κοιμάω, seu κοιμάομαι dormio, κοίμησις sopiri, dormire. Inde Ioan. 11. λάζαρος ὁ φίλος ἡμῶν κεκοίμηται Lazarus amicus noster dormit. S. Paulus. 1. ad Corinth. 15. πάντες μὲν οὐ κοιμηθησόμεθα, non omnes quidem dormimus, & 2. ad Thessal.cap.4. περὶ τῶν κεκοιμημένων, de ijs qui obdormierunt. Strabo lib.1.de reb.Ecclesiastic. cap. 6. apud Atheneum lib.4.cap.5. Domus in qua hospites dormire solent, à Cretensibus cœmeterium appellatur, εἰς δὲ πανδοκεῖα κατὰ τὴν κρήτην οἴκοι δύο τρεῖς συνοικίαις ὧν τὸν μὲν κοιτῶνα ἀνδρεῖον τὸν δὲ ἄλλον ᾧ τοὺς ξένους κοιμίζουσι κοιμητήριον ἀποκαλοῦσι. Quare loca, in quibus Christiani sepeliebantur, religionis nostræ primarij, cœmeteria quasi dormitoria appellarunt.† Dormire enim, Christiani mortui dicuntur, passim in nouo Testamento: Lazarum Christus dixit dormire, cum tamen obijsset. Ioã. 11. Eos qui mortem obierũt, S. Paulus, non mortuos, sed dormientes appellat ad Thessal. 4. Vbi Hierony. ait: Eos dormientes appellari, quia certum est eos resurrecturos: vt ait Aug. epist. 122. & alijs quibusdam locis propter futuram resurrectionem velut euigilationem. Vnde, inquit, Aug. eod. loco, ille consanguineus Lethi sopor, etsi aduertas, multa inuenies etiam in sęcularibus litteris, vbi mors somno comparatur. Apollinarius ad cap. 3. Iob enarrans verba illa: Nunc sopitus tacerem dormiens. Dormitionem & somnum mortem dicit, ab imagine nomen mutuatus, & etiam hoc appellat vocabulo, ob spẽ resurrectionis. In Christianis, ait Hieronym. epist. 29. ad Theodoram, nõ est mors, sed dormitio, & somnus appellatur. Vnde & S. Apostolus vetat de dormientibus contristari. S. Chrysost. ho. 21. ad pop. Antioch. Mors non est mors, sed somnus & dormitio tẽporaria. quod & repetit homil. 69. † Cœmeterium appellatur etiam πολυάνδριον, quasi plurimorum hominum sepultura, vel auctore Hieron. cap. 10. Matt. Tumulus mortuorum. A

Plutar-

Plutarcho lib. de Homero, & Catullo, sepulchretum. Antiquitus in cœmeteriis vetustiores Episcopi & Synodos congregabant, & psalmos canebant, & sacramenta administrabant. S. Clem. lib. 6. constit. Apost. ca. 29. Athanas. in Apologia sua. Fiebant & conuiuia, quæ S. Aug. detestatur epist. 64. ad Aurelium. Erantq; Christianis, quod nunc sunt, tẽpla, & orationum loca. Inde cœmeterium pro oratorio apud Cassiod. lib. 5. hist. tripart. cap. 3. Itaq; cum prophani Imperatores persecutionem in Christianos instaurabant, in primis eos à cœmeterijs arcere solebant, ne in vnum cõueniendi facultas esset. Dum verò persecutionem intermittebant, cœmeteria Christianis restitui iubebant. Euseb. lib. 6. ca. 13. & li. 7. c. 11. & lib. 9. ca. 2. In cœmeterijs fabricas materiales fuisse sacrorum mysteriorum vsibus exstructas, cœmeteriumque Ecclesiam fecisse, pluribus probat Onuphrius in lib. de ritu sepeliendi mortuos, vbi cœmeteria vrbis Romæ enumerat.† Tandem, 4
Ecclesiæ rebus pacatis ac constitutis, distincta fuerunt templa à cœmeterijs, cap. 1. de consecr. Eccles. cap. Si ciuitas, de sent. excom. Cautumque † ne in Ecclesijs, humana cadaueta tumulo mandarentur. Ea enim erat veterum patrum religio, cauere diligenter, ne intra Ecclesiam defunctorum corpora sepelirentur. Extantque in eam sententiam Tribur. Nanneten. Vasen. Synodi decreta, canon. Quibus. can. Nullus. canon. Præcipiendum, vbi plenè Ioannes de Turrecremata 13. quæst. 2. Exstat & Synodi Brancar. const. apud Burchar. lib. 3. ca. 157. & Guiliel. Duran. lib. de modo celebrat. Concil. general. tertia par. tit. 11. In hęc verba: Si firmissimum hoc priuilegium, vsque nunc retinent Galliæ ciuitates, vt nullo modo intra ambitum murorum ciuitatum, cuiuslibet defuncti corpus sit humatum, quanto magis, venerabilium martyrum debet reuerentia obtinere. Hæc pia maiorum institutio, à Carolo Magno, renouata & instaurata fuit. Anseg. Abbas ca. 153. huiusce consuetudinis meminerunt Optat. lib. 3. de schismate Donatist. his verbis: Vnde proditum est, mandatum fuisse fieri; quod factum est, quãdo nec sepultura in domo Dei exhiberi concessa est. Chrysost. homil. Quòd Christus Deus est, aduer. gentes: † Constantinop. Reges, & 6
Imperatores, magni pendebant corpora eorum, non propè Apostolos, sed extra eorum vestibula sepelifi, & hom. 66. ad pop. Antiochenum ait: Constantinum magno honore affectum, & pro foribus piscatoris, corpus eius sepulturæ mandatum fuerit, factusq; sit Constant. piscatoris ianitor. Legi-

mus

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus Theodosiuniorem, patrem quoque Arcadium, necnon
auum Theodosium, in dextra sublimi Apostolorum, tem-
pli porticu sepultos. Niceph. lib. 14. cap. 58. Prætereo miracu-
lum insigne apud S. Greg. lib. 4. dialog. cap. 55. & complu-
7 alia, quæ scripsi ad l. 2. C. de sacrosanct. Eccles. At † hodie re-
cepta consuetudine, præter maiorum leges & institu-
Christiani, nedum Imperatores, & sacerdotes, quibus poste-
id indultum fuit. Euagrius lib. 4. c. 30. sed etiam laici passim
8 intra Ecclesiam sepeliuntur, alij complures. † Porrò cœme-
teria quædam erant intra vrbes, alia extra: De Alexandrino,
Athanas. de fuga sua. De Antiocheno, Euagrius libr. 4. c. 86.
De Augustodunensi, Greg. Turon. de gloria cõfess. c. 74. ibi:
Cœmeterium apud Augustodunensem Vrbem, Gallica lin-
gua vocitant, eò quòd ibi fuerint multorum hominum ca-
dauera funerata. Extra vrbes erant etiam cœmeteria, Chry-
sostom. serm. de fide & lege ait: Omnem ciuitatem, & omne
castellum, ante ingressum habere sepulchra, quod in omni-
bus ferè huius regni ciuitatibus, vsu receptum videmus.
Rursus duplicia erant cœmeteria, aduenarum, & ciuium,
9 quod ex Euagrio, lib. 4. c. 34. colligere licet. Omnia † autem
cœmeteria consecrabantur, ab hisque potestas sæcularis ex-
cludebatur. Iuo Carnoten. epist. 229. Gregor. Turon. de glo-
ria confess. cap. 106. testatur, sepulchrorum loca sacerdotali
benedictione consecrata fuisse. Hæc de sepulturæ loco. Se-
10 pereſt † de ritu sepeliendi Christianos nonnulla in medi-
afferre, quibus manifestum fiat, quantum à veritate aber-
rãt, qui exsequiarum ritus & solemnia irrident, & repudia-
Ab ipso Ecclesiæ exordio maiores nostri, certis & statis ri-
tibus, Christianorum corpora, vt animæ domicilia sepelir
docuerunt, eorumque sepulturam cum honoribus, qui ha-
beri ijs possunt, ornarunt, S. Clem. epist. 1. ad Iacob. fratrem
Domini, mortuos sepelire, & diligenter eorum exequias
peragere, pro eisque orare, & eleemosynas dare iubet. Orig.
lib. 5. contra Celsum, & lib. 8. contra eundem Celsum: Ra-
tionalem, inquit, animam honorare didicimus, & huius or-
gana sepulchro honorificè demandare. S. Hier. lib. 1. epist. 25.
ad Paulam de obitu Blesillæ: De Moyse verò, inquit, & Aa-
ron, quod eis ex veteri more sit planctus exhibitus, nõ mi-
randum est, cum & in Actis Apostolorum, iam Euangelio
coruscante, Stephano fecerint Ierosolymæ fratres plãctum
magnum, & vtique planctus magnus, non in plangentium
examinatione, vt tu putas, sed in pompa funeris. & exse-

quiarum

quiarum frequentia intelligendus sit. Et postea loquens de
sepultura Iacob. Et planxerunt eum planctu magno, & forti
nimis. Planctus iste solemnis, non longas Ægyptijs impe-
rat lachrymas, sed funeris monstrat ornatum. Non sunt con-
temnenda, & abiicienda corpora defunctorum, ait Aug. lib.
1. de ciuit. Dei cap. 13. maximè iustorum atque fidelium, qui-
bus tãquam organis, ac vasis, ad omnia bona opera, sanctus
vsus est Spiritus. Si enim paterna vestis & annulus, ac si quid
eiusmodi, tantò charius est posteris, quantò erga parentes
maior affectus: nullo modo ipsa spernẽda sunt corpora, quæ
vtique multò familiarius atque coniunctius, quàm quælibet
indumenta gestamus. Et paulò pòst: Vnde † & antiquorum 11
iustorum funera, officiosa pietate curata sunt, exsequiæ cele-
bratæ, & sepultura prouisa, ipsisq; dum viuerent de sepelien-
dis, vel etiam transferendis suis corporibus, filijs mandaue-
runt, & Tobias sepeliendo mortuos, Deum promeruisse, te-
ste Angelo, commendatur. Ipse quoque Dominus die tertio
resurrecturus, religiosæ mulieris bonum opus prædicat, prę-
dicandúmque commendat, & laudabiliter commemoran-
tur in Euangelio, qui corpus eius acceptum &c. Rursus: Ve-
rùm istæ auctoritates non hoc admonent, quòd insit vllus
cadaueribus sensus, sed ad Dei prouidentiam, cui placent
enim talia pietatis officia, corpora quoque mortuorum per-
tinere significant, propter fidem resurrectionis adstruẽdam.
Alibi idem Augustin. fermo. 34. de verbis Apostoli: Sed † pro 12
viribus cura sepeliendi, & sepulchra cõstruendi, quia & hæc
in scripturis sanctis, inter bona opera deputata sunt. Et post-
ea: Impleant hæc homines erga suos officia postremi mu-
neris, & sui humani lenimenta mœroris. † Quare sepultura
carere, antiquis graue iudicatum est, Genus animaduersio- 13
nis, auctore Olympio in cap. 15. Iob. Regi Hieroboam, quia
idola coluerat, prædixit Deus 3. Reg. cap. 14. animaduersio-
nes, & supplicia, quibus in eum vsurus erat. Qui mortui, in-
quit; fuerint, de Ieroboam, in ciuitate comedent eos canes;
qui autem mortui fuerint in agro, vorabunt eos aues cæli.
Ecce reputatur inter grauissima supplicia, honore carere se-
pulturæ. Ioram quoque, quia in vijs patris sui Iosaphat mi-
nimè ambulauerat, mortuus est infirmitate pessima, & non
fecit ei populus, secundum morem, exsequias, sicut fecerat
maioribus eius. 2. Paralipom. capit. 21. Cæsarij corpus cum
pompa elatum fuisse, scribit Gregor. Nazianz. orat. 7. in lau-
dem Cæsarij: Sepulturæ honorem, omnibus debitum ait

Bachiarius, qui tempore Auguſt. floruit, epiſt. ad Ianuar. de recipiendis lapſis. Pium eſſe, cum triumpho fideles ſepeliri, innuit Victor Vticen. lib. 1. de perſecutione VVandal. dum de S. Armoga loquitur. Plura de commendatione ſepulturæ S. Thom. 2. 2. quæſt. 32. art. 2. Itaque prætermiſſis, quæ de ſepulchris Ethnicorum, eorúmque ritu, in ſepeliendis, & ornandis cadaueribus adferri poſſent, quæ pluribus Claudius Guichardus, & alij complures perſequuntur. † Quod ad ſepulturæ Chriſtianorum ſolemnia pertinet, imprimis poſtquam mortẽ exhalauerat animam, oculi eius occludebantur. Dionyſ. Alexandrinus, epiſt. quæ exarata eſt apud Euſebium lib. 7. hiſtor. c. 17. ibi: Oculos occludere, ora obturare. Epiph. Archiepiſcop. Cypria. orat. de Chriſti ſepultura: Nunquid digitis tuis, inquit, oculos Ieſu, vt mortuorum de more ſolent, claudis? Prophani ſtudioſe obſeruabãt, decedentis oculos mox claudere. Plin. lib. 11. ca. 37. Nonius Marcellus legis Mœnianæ meminit, in verbo Sigillare. Plura in hãc ſententiam Alexander ab Alexan. lib. 3. genial. dier. cap. 7. ibi; Tyraquel. Deinde corpus lauabatur. Erat ſanè antiquis maxima pœna, fœdatum mori, aut ſepeliri, vt colligere licet Leuit. 20. in fine: Sanguis eorum ſit ſuper illos, vnde, morem in Eccleſia inoleuiſſe defunctos lauari coniicio. Act. cap. 9. ibi: Quam ſcilicet, Tabitham, cum lauiſſent, &c. Defunctorum corpora, apud veteres Chriſtianos lauari ſolita, indicat Tertull. in Apologet. aduerſus gentes capit. 42. ibi: Rigere & pallere poſt lauacrum mortuos poſſum. Indicat item Euſeb. lib. 7. c. 22. ibi: Et pariter affecti ſtrictim complexi ſunt, lauerunt, & ad ſepulturam ornarunt. S. Grego. hom. 39. de ſorore ſua defuncta loquens, ait: Cumq; corpus eius, ex more mortuorum, ad lauandum nudatum eſſet. Idem Greg. lib. 4. dialog. cap. 17. ibi: Quem ex more lotum, & veſtimentis indutum, & lib. 1. cap. 16. Cumque corpus, ex more mortuorum ad lauandum eſſet nudatum. Quibus etiam verbis vtitur, eod. lib. cap. 27. Beda de exſequijs S. Guthberti, teſtatur Guthbertum vita functum, à nauigantibus in inſulam delatum, toto corpore lauatum, &c. Eum morem Gallos præcipuè retinuiſſe teſtatur Gregor. Turon. libr. de glor. confeſſ. cap. 104. vbi ait: Pelagiam vita functam ablutam fuiſſe iuxta morem, ac deinde collocatam in feretro. Idem Gregor. in vitis patrum c. 9. 10. 13. & 20. Sanctos Patroclum, Feriarduum, Lupicinum, & Leopardũ, poſt obitũ ablutos fuiſſe commemorat. Eginartus in vita Caroli Magni, corpus Caroli Magni ſolẽni more lotũ ſcribit. Vngebãtur item corpora Prud. in cathemerinon in hymno ad exſequias defunctorum:

Aſperſaq; myrrha ſabæo
Corpus medicamine ſeruat.

S. Greg. in Cantica cap. 1. enarrans verba illa: Faſciculus myrrhæ, ait mortuorum corpora myrrha cõdiri ſolere, ne putreſcant. Ethnici quoque vngebant defunctorum corpora, habebantq; miniſtros, qui huic muneri incumbebant, hos pollinctores appellabant, quaſi pollutorum vnctores, ait Fulgent. ad Calcidiũ de priſco ſermone. Vnde Apuleius in Hermagora, pollinctor eius funeri, dum vnctionem parat. Pollinctorum meminerunt Sueto. in Domitiano, Appian. lib. 4. de bello ciuil. Martial. lib. 10. Nonius Marcel. de propr. ſerm. Vlpian. in l. Cuicunque, §. idem ait. ff. de inſt. act. Tertul. in Apolog. cap. 13. & aduerſus Gnoſticos cap. 7. Corpora mundata, & vncta, candido linteamine obuoluebantur. Corpus Chriſti linteo obuolutum, caput eius ſudario obductum, ſecundum conſuetudinem Iudæorum teſtatur S. Io. c. 18. Dionyſ. Alex. epiſt. ad fratres, quæ exſtat apud Euſeb. lib. 7. c. 17. agens de charitate Chriſtianorum, flagrante peſtilentia, ait: Quin etiam Sanctorum corpora, manibus erectis ſupinisq; excipere, gremio ſuo reponere, occludere oculos, ora obturare, geſtare humeris cadauera, decenter ornare, illis adhæreſcere, amicè complecti, lauare accuratè, & linteo funebri inuoluere non grauari ſunt. Item S. Hieron. epiſt. 49. ad Innocentium, de muliere ſepties icta: Clerici, quibus id officij erat, cruentum linteo cadauer obuoluerunt, &c. S. Athanaſ. in S. Antonij vita: Mos etenim Ægyptiis eſt nobilium, & præcipuè beatorum martyrum, corpora linteamine quidem obuoluere, & ſtudium funeris ſolitum non negare, &c. Prudent. hymno ad exſequias defunctorum.

Candore nitentia claro,
Prætendere linteа mos eſt.

Defunctorum corporum apud Ethnicos albis veſtibus induebantur. Plutarchus in problem. Rom. q. 26. ibi: Aut ſicut defuncti cadauer albo inuoluunt tegmine. Poſt hæc corpus lotum, vnctum, & ſindone obuolutum, ac loculo conditum, veteres in cœnaculis ſeu triclinijs exponebant. Act. 10. Cum Tabithem lauaſſent, poſuerũt eam in cœnaculo. Quod Toloſæ obſeruatur. Verum Lutetiæ, vbi quis extremũ vitæ ſpiritũ edidit, cadauer in veſtibulo ædiũ ad ianuã ipſam vulgò

collocari solet: quod nonnulli, ad consuetudinem Ethnicorum referunt. Moris enim erat & apud Græcos, & apud Romanos, cadauer ad ianuam deponere. Quod eruditi quidam huius ætatis ex Sueton. in Augusto c. 1. Homer. Iliad. 7. Virgil. Æneid. 11. Luciano, & quibusdam aliis adnotarunt. Ego verò, illud Lutetiæ vsu receptum existimo, quo & mortis quæ propter incertos casus quotidiè imminet, præteruntes reminiscantur, & ad precationes pro defuncto excitentur. hæc quasi per transennam. Pelagia, apud Gregor. Turon. de gloria confes. c. 104. postulabat à filio, ne eam ante diē quartum sepeliret, vt vidētes famuli, & famulæ viderent, & addiscerent. Greg. eam defunctam ablutam fuisse, & locatam in feretro, atque in Ecclesiam deportatam: feretrum verò ligneum est, ait Ambros. in c. 2. Lucæ, propter spem resurgendi. Lignum enim, ait ille, etsi antea non proderat, postea quam [illegible] Iesus id tetigit, proficere cœpit ad vitā. In nobilibus [illegible] velamentum super feretrum, quo corpus obtegeretur. [illegible] ni consuetum indicat S. Hieron. lib. 1. epist. 25. ad Paulam [illegible] per obitu Blesillæ: Ex more parantur exsequiæ, & nobilium ordine præeunte, aureum feretro velamen obtenditur. Ornabantur etiā pretiosis vestibus cadauera. Orig. lib. 1. comm. in Iob. Euseb. lib. 7. cap. 16. de Marino Asterio agit, quod etiam S. Hier. in vita Pauli eremitæ, ad finem minime probare videtur, his verbis: Parcite quæso vobis, parcite saltem diuitijs, quas amatis, cur & mortuos vestros auratis obuolutis vestibus? cur ambitio inter luctus, lachrymasq; nō cessat? an cadauera diuitum nisi in serico putrescere nesciunt? &c. Sanè in Pōtificum, Regum, & Principum exsequijs pretiosæ vestes, & complura alia, quæ ad splendorem & pompam pertinent, non improbātur, de quibus plenissimè Marcellus lib. 1. sacrar. cerem. sect. 15. & Guichar. lib. 3. c. 12. Deinde mortuum corpus è domo ad sepulturam effertur. Ad eum verò vsum antiquitus destinati erant iuuenes. Act. c. 5. Ibi: Intrantes iuuenes inuenerunt Saphiram mortuam. Et paulò antè:
14 Et efferent te. Postea † instituti fuere copiatæ, quorum meminit Epiphanius in compēdiaria vera doctrina de fide Catholicæ, & Apostolicæ Ecclesiæ lib. 3. tom. 2. quo loco quidam copiatas interpretatur laboratores, qui corpora eorum, qui obdormierant in Domino, curare solebant. Copiatarum etiam meminit Iustinianus nouell. 59. de exsequijs quas fieri oportet. Quo loci Iustinianus decanos copiatas appellat: Interpres vertit laboratores. Ij & sandapilarij vocabantur, de quibus

quibus Sidonius Apollin. lib. 2. epist. 8. Hanc non vespillonum, sandapilariorūmque ministeria ominosa tumulauere. Horum etiam Iuuen. & Martia. mentionem faciunt. Dicti autem sunt sandapilarij, quia sandapilam ferebant. Stemsibrotus de morte Pollictatis Samiorum tyrānī: Posteaquam, inquit, de cruce depositus, sandapila etiam deportatus est. Appellantur etiam & vespillones. Sueton. in Domit. capit. 17. Corpus eius sandapila populari per vespillones deportatum, dicebātur, & lecticarij, necnon decani, quia in decurias distincti erant, nouella 43. Sepulturæ certę magnam curam, & rationem Christiani Imperatores habuere. Constantinus instituit, vt essent quingentæ, & quinquaginta officinæ ab omnibus vectigalibus liberæ, & immunes, quę ad rem funerariam suppeditarent tot lecticarios, decanos, copiatas, & libitinarios, quod & Arcadius, & Theodosius confirmarunt. l. Non plures. C. de sacrosanct. Eccles. Tandem Anastasius, & officinarum, & lecticariorum, & decanorum numerum auxit, quem secutus est Iustinianus dicta nouell. 43. ac deinde Leo philosophus, nouell. 12. Epiph. scriptum reliquit libr. 3. tom. 1. hæres. 76. Georgium Alexandrinum Episcop. lecticas excogitasse corporibus eorum, qui efferuntur ad numerum certum facere, ita vt sine ijs nō liceret efferre corpora mortuorum, maximè peregrinorum, idque non propter hospitalitatem, sed quæstus gratia. Legimus S. Basilium sanctorum manibus elatum fuisse. Gregor. Nazianz. orat. 20. in laudem Basilij ad finem. Item Greg. Nyssen. ad Olympium de morte sororis suæ Macrinæ. Cum autem, ait, hæc ita constituta studiosè gererentur, ego feretrum subiens, illum aduocaui, vt alteram partem sustineret. Posteriores verò feretri partes subierunt alij duo de clero insignes viri. Quibus verbis innuitur, clericos, eósque insignes feretrum deferre non abhorruisse. Paulam translatam fuisse Episcoporum manibus, ceruicem feretro subiicientibus, scribit S. Hieronym. in Epitaphio Paulæ ad Eustoch. Dum autē funus efferebatur, faces præferebantur. Niceph. libr. 2. cap. 22. De exsequijs B. virginis agens, ait: Cereis ardentibus, floribusque sparsis, atque Angelis cælitus feretrum, vel præeuntibus, vel stipantibus, vel etiam consequentibus diuinis patribus, & Apostolis mirifica quædam carmina concinentibus, intellectualis illa, atq; spiritualis arca ex Sion in Gersemani, Apostolicis eam gestantibus manibus fertur. Circum funus Constantini accensa fuisse lumina, super aurea candelabra, memoriæ pro-

didit Euseb.lib.quarto,de vita Constant.cap.66.Constantij corpus delatum fuisse nocturnis cantionibus, ac cereorum ignibus.Gregor.Nazianz.inuect.2.in Iulianum commemorat,additque Christianos his officijs pium è vita discessum ornandum existimasse.Constantius presbyter in vita S.Germani Episcopi Antisiodoren. apud Surium,testatur circa finem Gallos funus honorificè curasse,& multitudinem luminum, splendorem sibi etiam per diem vendicantem, repercusso Solis radio,refulsisse.Idem Gregor.Nazian orat.10. in laudē Cæsarij.Cæsarius inquit, ad martyrū sacraria cū pōpa ductus, sanctis parentum manibus honoratus,materna cereorum gestatione pietatem mœrori subrogante.vbi Bilius Præterea S.Chrysosto.hom.4.in cap.2. ad Hebræos:Dic mihi, quid sibi volunt istæ lampades tam splendidæ?nónne sicut athletas mortuos comitamur?quid etiam hymni? nónne vt Deū glorificemus? Greg.Turon.li.8.c.10.testatur Dodonei corpus à rege Gontiano cum clero, & populo,& cereis terræ redditum fuisse.Theod.lib.histor.Ecclesiast. cap.26.narrat,dum corpus S.Ioannis Chrysost.Constantinopolim traducebatur, fideles Bosphori ostium ad Propontidem totum luminaribus cooperuisse.Neque aduersatur Concil. Elibertinum can. 34. quo vetatur, cereos per diem in cœmeterio accendi. Inquietandi enim non sunt spiritus sanctorum. Nam præter ea, quæ de fide, & auctoritate huius Concilij in cap. de Imaginum vsu, & veneratione, & alibi monui, prohibetur accendi cereos ex superstitione gētilium. Quorum superstitionem spiritus fidelium dolenter ferebant,eorque nomine inquietari dicuntur.Nam & eo Concilio plerique alia prohibentur ad exstirpandas,& funditus tollendas Gentilium superstitiones, quas noui Christiani illis Hispaniæ locis retinebant. At nos cereos accēdimus nō ex superstitione,sed ad significandum animas viuere, & defunctos filios lucis,ac eorum corpora resurrectura. Prophanos protulisse faces in funeribus apparet ex Cornel.Tacit.lib.1. histor.Augustin.Dies,quo reliquiæ tumulo Augusti inferebantur, modò, per silentium vastus, modò ploratibus inquies, plena Vrbis itinera,collucentes per campum Martis faces. Et Sueton. in Calig. capit.15. Et funus Tiberij prosequens, tamen inter altaria, & victimas ardentésque tedas. Virg.lib.11. Æneid dum agit de Pallantis funere:

Et de more vetusto

Funereas

Funereas rapuere faces,lucet via longo
Ordine flammarum, & latè discriminat agros.

Plinius lib.16. cap.37 scriptum reliquit,scirporum candelas funeribus seruire.Nec in fruticum,inquit,nec veprium,caulíumue,neque in herbarum,aut alio vllo,quàm suo genere numerentur iure stirpis fragiles palustréſque è quibus detracto cortice candelæ luminibus,& funeribus seruiunt.Amplius clerici ordine progredientes;accensos cereos gestante manibus funus deducebāt.Gregor.Nissen.epistol.ad Olympium de morte sororis suæ Macrinæ. S. Hieronym. ad Eustoch.de obitu Paulæ:Cum alij Pontifices lampades, cereosque præferrent. Et in Epitaphio Paulæ:Sacerdotes lampades,cereosque prætulerunt funeri.Imperante Iustiniano acoluthi funalia deferebant.Nouell.59.de debit.impen.in exseq. defunctor.& etiam faces præferunt: Psalmi, & Hymni à fidelibus, & viris religiosis in exsequiis defunctorum canuntur.S.Dionys de Ecclesiastic.hierarc.cap.7. Item Gregor.Nyssen.dict.epistol.ad Olympium ibi.Itaque,inquit cō fluentem populum in genera distribuens, mulierumque multitudinem virginum admiscens choro, virorum autem turbam adscribens monachorum cœtui,vnum quendam ex vtriusque studij aptum concinúmque tanquam in Psalmos canentium congressū, ex communi omnium concentu aptè coniunctum ordinem constituere. Et pauiò pòst: Surgens qui ei regioni præfectus erat Episcopus, Araxius nomine, aderat enim cum vniuersa multitudine sacerdotum,&cæt.Quibus verbis apparet,sacerdotes interfuisse officio funeris,Psalmosque in exsequiis cecinisse. S. Clemens lib.6.constitu. apostol.cap.29.Próque fratribus nostris, qui in Domino obierunt,& acceptabilem Eucharistiam offerre in Ecclesijs ,& cœmeteriis vestris, atque in exitu mortuorum psallentes,eos deducite.Gregor.Nazianz orat.10.in laudem Cæsarij, bi:Psalmodijs luctum sedantibus.S.Hieronym.in vita S.Pauli eremitæ,narrat S.Antonium obuoluto, & prolato foras corpore S. Pauli, Hymnos & Psalmos de Christiana traditione decantasse. Idem Hieron.ad Eustochium de obitu Paulæ, & in epitaphio Paulæ, nec non ad Oceanum de funere Fabiæ, psalmorum cantum in funere personasse commemorat.S.Chrysost.hom.70. ad populum Antiochenum:Quanam de causa quæso,presbyteros vocas, & psallentes?nónne vt te consolentur?nonne vt defunctum honorent? Idem Chrysosto.hom.4.in capit.2. ad Hebræos:

Cogita, quid psallas in illo tempore. Reuertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi. & iterum, Nõ timebo mala, quoniã tu mecũ es. Et iterũ: Tu es refugiũ meũ à tribulatione. Et paulò post: Pro qua re, dic mihi, presbyteros vocas, & psallentes? nonne, vt consolationem recipias? nonne vt honores discedentem. Et hom. 6. de pœniten. circa ptincipium: Diluculo quæruntur hymnorum meditationes, & primus, & medius, & nouissimus est Dauid. Si põpę in funeralibus defunctorum; & primus, & medius & nouissimus est, &c. Et hom. 70. ad populum Antioche. Quid autem hymni? nõne glorificamus Deum, & illi gratias agimus, quia iam defunctum coronauit, absoluit à laboribus, & ab incertitudine sublatum penes se retinet? Nonne hymni propterea? nonne propterea psalmodię. Et hom. 61. in ca. 12. Ioannis docet, honorem, qui haberi debet defunctis, non esse fletum, non eiulatum, sed hymnos, & psalmos, & optimam vitam. Quæ verba mutuatus videtur à Basilio Seleuciæ Archiepiscopo in concione de Lazari exsuscitatione: Enimuerò ait Basilius: Luctus & fœmineus vlulatus non cedunt in vsum, & honorem vitæ defuncti: sed hymni & psalmi, & vita quàm honestissimè instituta. S. August. lib. 9. confess. cap. 12. de funere matris agens, ait: Psalterium apertum Euodius, & cantare cœpit psalmum, cui respondebamus, Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine. Audito autẽ quid ageretur, cõuenerũt multi fratres, ac religiosæ fœminę, & de more illis, quorum officium erat, funus curantibus, &c. Iustiniani sæculo Ascetriæ seu sanctimoniales, dum corpus efferebatur, psallere consueuerant. Nouell. 59. de debita impensa in exsequiis defuncto. Victor Episcopus Vticen. lib. 1. persequut. Vvandal. Quis verò, inquit, sustineat, atque possit sine lachrymis recordari, dum præciperet nostrorum corpora defunctorum sine solẽnitate hymnorum cum silentio ad sepulturam perduci? Synesius Ptolemaidis Epist. ep. 58. ad Episcopos: Admoneo igitur omnem priuatum, ac Magistratũ, ne tectum, cũ illo, neque mensam communem habeant. Sacerdotes autem vehementius, qui neque viuẽtes eos alloquantur, nec mortuorum funus ducant, vel neque mortuos vna deducant. Sanè pro his, qui sibi mortem conscíuerunt, item pro catechumenis prohiberũt, in oblatione cõmemorationem fieri, vel cum psalmis ad sepulturam eorum cadauera deducere. Concil. Braccaren. 1. c. 34. & 35. Potrò obseruandum est, nedum psalmos cani consuetum, dum funus ducitur, sed etiam nocte, quæ præcedit funus, veteres vigilasse, nocturnásque vigilias canẽdis psalmis egisse. Grego. Nyssen. epist. ad Olymp. de morte sororis suæ Macrinę: Cum igitur, inquit, nocturna peruigilatio, vt in martyrum celebritate, canendis psalmis perfecta esset, & crepusculum aduenisset. Hinc vigiliæ mortuorum. Tolosę interdiu vigiliæ mortuorum canuntur à monachis circum corpus in ædibus defuncti. Petrus Damianus epist. 5. cap. 6. ibi: Cadauer exanime lotum, iuxta morem atque constrictum fratribus circumquaque psallentibus in feretro iacuit. Ecce psallendi morem circum feretrum, in quo iacet cadauer. Has fere omnes ceremonias percenset S. Epiph. Archiepisc. Cypr. orat. de Christi sepultura his verbis: Nunquid digitis tuis Iesu oculos, vt mortuorum de more solent, claudis? Nunquid manus illius componis, qui manus aridas extendit? Et paulò post, Numquid in feretrum eum subleuas, qui paralytico vt sublato grabato abeat, demandat? Numquid vnguenta illi depromis & effundis, qui se totũ exinauiuit, sanctique Spiritus vnctione vniuersum mundum sanctificauit? Et postea: An ne aqua Dei illius corpus abluis, qui omnes à peccatis abluit, & expiauit, omnibúsq; puritatem tribuit? Cuiusmodi lampades, quęso, vero illi lumini, quod illuminat omnem hominem, accendisti? quales funebres odas illi decantasti, qui ab vniuerso cœlorum exercitu citra vllam intermissionem decantatur, laudibúsque euehitur? Turba itẽ funus comitabatur. Luc. 7. ibi: Et ecce deferebatur defunctus filius vnicus matris suæ, & hæc erat vidua: & turba multa cum illa. S. Hieron. ad Eustoch. de obitu Paulæ: Tota ad funus eius Palæstinarum vrbium turba conuenit. Et ad Oceanum de funere Fabiæ: Iam fama volat tanti prænuncia luctus, totius vrbis populum ad exsequias congregabat. Balsamon ad can. 106. Concil. Carthag. Et ideo lampadibus, suffitibus, & magnificis congregationibus defunctũ excipimus, vt qui sit per baptismum sanctificatus. Filij quoque ac necessarij, & familiares operto capite defuncti corpus sequuntur. Hoc & Romani obseruabant. Plutarc. in quæst. Rom. quæst. 14. Induebanturque atris vestibus præsertim apud Gallos. Gregor. Turonen. li. 5. hist. c. 34. Hunc tamen lugubrem, & atrum amictum videtur improbare Cyprian. serm. de mortalitate. Cãpanæ etiam pulsabantur, vt in cap. de campanis & nolis docuimus. Præterea conuocabantur, & inuitabantur nedum sacerdotes, & religiosi, sed & egeni, & pauperes. Orig. in c. 3. Iob.

Iob:Celebramus nimirum religiosos cum sacerdotibus cõuocantes,fideles vnà cum clero inuitantes,adhuc egenos,& pauperes,pupillas,& viduas saturantes,vt fiat festiuitas nostra in memoriam requiei defunctis animabus,quarum memoriam celebramus.S.Ambros.in orat.funeb. de morte Satyri:Fleuerũt & pauperes,& quod multo pretiosius est,multóque vberius lachrymis suis eius delicta laueruntillæ sunt lachrymæ redemptrices. S. Hieronym.ad Pammachium de morte vxoris:Ceteri mariti super tumulos coniugum spargũt violas,rosas,lilia,floresque purpureos,Pammachius noster sanctam fauillam,ossaque veneranda,eleemosynæ balsamis rigat. S. Chrysost.homil.32.in Matth. Cur post mortem tuorum pauperum conuocas?cur presbyteros,vt pro eis velint orare,obsecras?Non ignoro te responsurum,vt defũctus requiem adipiscatur,vt propitium iudicem inueniat. Et homil.61.in Ioan. Vis mortuum honotare?fac eleemosynas.Rursus homil .27. in cap.11.epistol.1.ad Corinth. Sed si filij,vel fratris defũcti facis commemorationem,errore cõcuteris conscientiæ,nisi consuetudinem impleres,& pauperes conuocares.Tandem corpus loculo conditum ad Ecclesiam defertur, vbi ait Dionys. Missa celebratur. Tertull.de coron.milit.S.Athanasius de variis quæst.q.34. quærit,num sentiant aliqua beneficia peccatorum animæ,cum super illis fiunt conuentus.Respondet idem Athanas.Si non aliquo beneficio participarent , ex illo non vtique cura , & exsequiis fieret commemoratio. At sicut vitis floresci extra in agro , & odorem eius sentit in vase vinum recluſum , sicque conflorescit etiam ipsum. Ita intelligimus,peccatorum animas participare aliqua beneficia ab exsangui immolatione.Quibus verbis Missam exsanguem immolationem appellat. Idem Athanas.sermon.de dormientibus:Si quis,inquit, diem obierit , licet in aëre deponatur humatus , ne omiseris oleum , & ceram, inuocato Christo Deo,ad sepulchrum accendere. Et postea:Oleum enim & cera holocaustũ est.Incruẽtæ autẽ hostię oblatio,propitiatio est.Cyprian.lib.1.epistol.9.Non est,quod pro dormientibus eius fiat oblatio.& paulò ante:Nõ offerretur pro eo , nec sacrificiũ pro dormitione eius celebraretur.Sãctus Aug.li.9.cõfes.capit.12.Cum ecce corpus elatũ est,imus & redimus sine lachrymis.Nam, neque in eis precibus, quas tibi fundimus, cum offerretur pro ea sacrificium pretij nostri : nam iuxta sepulchrum posito cadauere,priusquam deponeretur , sicut illic

illic fieri solet. Possidonius in vita S. Augustini:Mẽbris omnibus,de Augustino loquitur,sui corporis incolumis,integro adspectu, atque auditu,nobis adstãtibus, & videntibus , ac cum eo pariter orantibus obdormiuit in pace cum patribus suis , enutritus in senectute bona , & coram nobis positis pro eius commendanda corporis depositione sacrificium Deo oblatum est,& sepultus est. Paulinus in vita S. Ambros,Lucescente,ait Paulinus, die Dominico , cum corpus illius,Ambrosij scilicet,peractis sacramentis diuinis, de Ecclesia leuaretur portandum ad basilicam Ambrosianam. Cyrill.Episcopus Ieroſolymit.cateches.mystagog.5.Scio enim multos dicere , quid iuuat animam in peccatis ex hoc mundo secedentem , etiam si hoc sacrificio mentio illius fiat ? An enim si Rex aliquis eos , à quibus offensus est , in exilium pepulerit , postea verò illorum propinqui , &c. Et postea : Ad eundem modum & nos pro defunctis precationes adhibentes,quamuis sint peccatores, non quidem coronam plectimus sed Christum pro nostris peccatis mactatum offerimus. Euseb. libro quarto de vita Constantini capite 71.Constantinum cum Liturgia sepultum fuisse testatur.Pro catechumenis autem,& his,qui sibi mortem conscisciuerũt, impeditur sanctæ oblationis commemoratio.Concil.Braccaren.can.34.& 35.S.Bernardus in vita S. Malachiæ capite decimooctauo. Interim parantur exequiæ,offertur pro eo sacrificiũ,consummantur ex more omnia cum summa deuotione. Quòd si post meridiem aliqui sepeliantur, cum Missa non nisi à ieiunis celebrari debeat, incruentum illud sacrificium offerendum non est. Vetum orationibus Episcoporum,ac ceterorum defunctorum commendatio fieri debet.Ceterum priusquam corpus,humo iecta contegatur , defunctus oratione funebri laudabatur. Sanctum Melitium ab omnibus sapientibus cum præconiis maximis sepultum scribit Theodoretus libro 2.cap.14.hist. Ecclesiast.& libr.9.capit.13. histor.tripar. Eundem Melitium à multis præcipuè à Gregorio Ecclesiæ Nicænæ funebribus orationibus concelebratum confirmat Nicephor.lib.12.cap. 11.Exstatq; Gregorij Nicæni in funere Melitij oratio.Exstãt & veterũ patrũ cõciones funebres,Eusebij in funere Cõstãtini,& Naziãz.in funere Basilij,& Cęsarij,Ambr.in exequiis Valentiniani,& Satyri,& alię innumerę.Deinde finita Missa sacerdos accedẽs ipsi mortuo sãctè præcat,eũq;salutat,vt plurib.docet sacer ille Diony.de Eccles.hier.Solẽnib.orationib.

sepeli-

sepeliri mortuos indicat Victor Vticen.lib. 2. de persequut. VVand. ibi:Qui nos solemnibus orationibus sepulturi sunt morientes,quibus diuini sacrificij ritus exhibendus est cõsuetus. Condito, & curato funere solebant nonnulli antiquitus tumulum floribus adspergere. S.Ambros.orat.funeb. de obitu Valent. Non ego floribus tumulum eius adspergam:sed spiritum eius Christi odore perfundam.S.Hieron. epist.ad Pammach.de obit.vxor. Ceteri mariti super tumulos coniugum spargunt violas,rosas, lilia, floresque purpureos. Nonnulli sepulchris epitaphia affigebant. Prudent. in passione S.Hyppoliti:

Innumeros cineres Sanctorum Romula in vrbe
Vidimus,ô Christi Valeriane sacer.
Incisos tumulos,titulos,& singula quæuis
Nomina,difficile est vt replicare queam.
Plurima litterulis signata sepulchra loquuntur
Martyris aut nomen,aut epigramma aliquod.

16 Cœmeteria † & funeris solemnia quidam hæretici apud Bohemos improbabant. Æneas Syluius de origine Bohemorum capit.35. Hos Huguenoti secuti sunt, eorumque hæresim confirmare conatur,tum ex S. Chrysostom.homil. 85.in capit. 20. Matth. tum ex S. Augustin. libr.1. de ciuit. Dei capit.11. & 13. libr. de cura agenda pro mortuis, quibus locis affirmat sepulturam, & funeris pompam solatia esse viuorum, non mortuorum subsidia. Necnon ex cap. Sacris, de sepulturis, ibi: Cum licet non obsit iustis sepultura nulla vel vilis, impijs tamen celebris, vel speciosa non prosit.Verùm hæc testimonia interpretanda sunt, vt sepultura per se non sit præsidium ad salutem æternam: per accidens tamen prodesse potest propter preces amicorum, ac recordationem Sancti illius, in cuius Ecclesia sepultus est defunctus. Quod & Augustin. libr. de cura pro mortuis agenda capit.4. & 5. & Gregor. lib. 4. dialog. capit.50. obseruarunt. Amplius S. Chrysost..vt ipsemet profitetur, non damnat sepulturæ solemnia: sed luxuriam, & superfluam ambitionem, modumque sumptibus adhibendum suadet, ibi: In his autem & modo sumptibus adhibendo sapientia vti,per quam laudabile est. Quod verò ex Matth. 5. & 25. obiiciunt,diluit S.Th.2.2.quæst.32.art.2.

DE ECCLESIARVM DEDICATIONE.

CAPVT XXIIII.

1 *Ecclesias consecrandi consuetudo,ab Apostolis deriuata: vbi varia Patrum tum dicta,tum facta referuntur.*
1 *Dedicationes Ecclesiarum Imperatorum optimorum factis,& ex vtroque testamento petitis exemplis,& miraculis commendantur.nu.4.*
2 *Dedicationis solemnitas quoties celebranda.*
3 *Encæniæ vnde dicta,& quid significent.*
5 *Ecclesiarum consecratio ad Pontifices pertinet.*
6 *Fana apud Gentiles vnde dicta.*
7 *Ecclesiarum consecrandarum causæ variæ.*
8 *Ecclesias consecrandi ritus varij & singulorum causæ inquiruntur.*
9 *Consecrari non debet Ecclesia nisi dotata.*
10 *Ecclesiæ quandoque polluuntur,aut violantur,& reconciliandæ sunt.*
11 *Consecratio rerum sacrarum,quid illis conferat.*

ECCLESIAS † consecrandi consuetudo ab ipsis Apostolis vsque ad nostram manauit ætatem. S. Clemens epist.1.ad Iacobum fratrem Domini:Ecclesias,ait, percongrua,& vtilia facite loca,quæ diuinis precibus sacrare oportet, & in singulis sacerdotes diuinis orationibus Deo dicatos statuere.Can.Ecclesias 16.quæst.7.& can. Ecclesias, de consecr.dist.1.& alibi epist.3.prohibet Missas celebrare, vel sacrificare, nisi in locis consecratis, idque Apostolos à Domino accepisse,& nobis tradidisse, additque hæc: Nos docemus,vobisque & omnibus tenere,& docere,quibus agendum est,mandamus.Euaristus Papa 4.apud Burcharc. lib.3. decret.cap. 27.iubet,omnes basilicas cum sacro Misse semper debere consecrari. Quod si de Ecclesiæ consecratione ambigitur,à vicinis presbyteris exquirere,&c. Quem cano. Gratianus in can. Omnes,de consecrat.distinct.1. malè Hyginio Papæ tribuit, vt annotatur 1.tom.concili.post decreta Euaristi Papæ.Vrbanus Papa 18.Cæciliæ domum consecrauit,nomine S.Cæciliæ, & illic perpetuò peraguntur sancta Domini mysteria vsque in hodiernum diem, in memoriam quidem martyris, gloriam autem & laudem magni Dei.

Metaphraſtes in vita S. Cæciliæ Marcell. Pap. 31. domum Lucinæ conſecrauit. Dam. lib. pontifi. cap. 21. Conſtantinus dedicationem ſacræ ædis, quæ magnum martyrium dicitur, Ieroſolymis celebrauit. Euſeb. libr. 4. de vita Conſtant. cap. 40. Theod. lib. 1. cap. 30. Dies autem huius dedicationis 14. menſis Septemb. ab eo tempore in Eccleſia Ieroſolymitana quotānis feſtus eſt. Niceph. li. 8. ca. 50. Idem Euſe. li. 10. cap. 3. ſcribit Chriſtianos, Maximino è medio ſublato, dedicationum feſtiuitates per vrbes ſingulas ac templorum nuper exædificatorum conſecrationes celebraſſe. Quod quidem ſpectaculum celebre appellat, & Chriſtianis omnibus optabile, & vehementer deſideratum. Quis, dicebat actor panegyrici apud Euſebium lib. 10. ca. 4. de Conſtantino loquens, tam præclaris templis auguſtè conſecratis, omnem locum, regionē, & ciuitatem tam Græcorum, quàm Barbarorum illuſtrauit? Dedicationis Eccleſiarū ſemel atque iterū meminit S. Athanaſ. epiſt. ad Conſtant. Imperat. vbi Arriani religioſiores hac in parte Lutheranis Athanaſium inſimulabant, quòd in Eccleſia magna nondum conſecrata Synaxes celebraſſet. Quod quidem S. Athanaſ. non ita excuſat, quaſi id vtcumq; liceret. Verùm quòd propter anguſtiam aliarum Eccleſiarum & nimiam populi frequentiam ſumma populi neceſſitas, & ingens periculi metus, eo tenitente, facere coëgiſſet. Huius dedicationis, ait Athanaſ. ead. apolog. te, imperator, auctorem eſſe oportet, & paulò ante: Et abſoluto opere agendis Deo gratijs dedicationem celebrauerūt. ibidemque pro conſecratione Eccleſiæ, laudat exemplum Eſdræ ex veteri teſtamento. Exſtat ſermo. 89. S. Ambroſ. dedicat. baſilicæ. Idem Ambroſ. libr. 1. epiſtol. 5. verba facit de Eccleſiæ dedicatione Apoſtolorum nomine, & epiſt. 85. de inuentione corporum S. Geruaſij & Prothaſij, ibi: Cum baſilicam dedicaſſem. Exſtant & varij ſermones S. Auguſt. de dedicat. Eccleſiarū, & in anniuerſar. dedicat. Eccl. Iudas Machabæus cum Ieroſolymitanum templum repurgaſſet, & altare nouum nouis è lapidibus inſtauraſſet, eius ἐγκαινισμὸν celebrauit, & quotannis eodem die celebrari mandauit. 1. Machab. cap. 4. Quod & ſuperſtite Chriſto Iudæi religioſè ſeruabāt. Eiq́ue feſto Chriſtus deeſſe noluit Ioan. cap. 10. Porrò ἐγκαινίζω Græcum verbum vetus bibliorum interpres quandoque vertit dedico, quandoque initio, ſeu innouo, quod & Quintinus obſeruauit ad cano. 5. ſynodi Gangren. Encænia, ait Nicetas ad Gregor. Nazianz. initio orat. 43. in nonā

domini-

dominicam, cum de templo agitur. Prima ipſius conſecratio eſt apud Hebræos חנכה dedicationem, vel innouationem ſignificat. Inde 2. Paral. ויחנכו את בית האלהים המלך id eſt dedicauerunt domum Dei, &c. De Eccleſiarum dedicationibus agit Paulinus epiſtol. 2. ad Delphinum 4. ad Amandum 11. & 13. ad Seuerum. Gelaſius Papa epi. 1. ad epiſcopos Lucaniæ, & Aprutij cap. 6. Baſilicas, ait, nouiter inſtitutas non petitis ex more, præceptionibus dedicare non audeat. Idem Gelaſ. cap. 27. De locorum conſecratione ſanctorum, quamuis ſuperius ſtrictum fuerit comprehenſum, nobis quoque patefactum eſt, quòd abſque præcepto ſedis Apoſtolicæ nonnulli factas Eccleſias, vel oratoria ſacrare præſumant. hoc ſumus tamē iudicio deteſtabiliore permoti, quòd in quocunque nomine defunctorum & quantum dicitur, nec omninò fidelium conſtructiones ædificatas ſaeris proceſſionibus audacter inſtituere memorantur. Felix 4. qui ſedit ante mille annos epiſt. ad Epiſcopos per diuerſas prouincias conſtitutos, totus eſt in conſecratione Eccleſiarum. † Tandem addit, ſolēnitates dedicationum Eccleſiatū 2
per ſingulos annos celebrandas eſſe, ipſo Domino exēplum dante, qui ad feſtum dedicationis templi, omnibus id faciendo dans formam, cum reliquis populis eandem feſtiuitatem celebraturus venit, ſicut ſcriptum eſt: Factæ ſunt encæniæ in Ieroſolymis, Ioan. 10, Item Iſidor. li. 1. de eccleſiaſt. offi. cap. 35. Annuas, inquit, feſtiuitates dedicationis Eccleſiatū ex more veterum celebrari in Euangelio legimus. Vbi dicitur: Facta ſunt encænia Ieroſolymis. † ἐγκαινία autem feſtiuitas erat dedicationis templi, quaſi dicas noualia. Græcè 3
enim καινὸν, dicitur nouum. Illum enim diem, quo tēplum dedicatum eſt, Iudæi ſolemniter celebrabant, & ipſe dies apud illos feſtus habebatur. Qui licèt vſus in illis exoleuit, quia caruerunt & cultu, & templo: Chriſtiani tamen ſeruāt morem illum patrum, in quos gloria tranſlata videtur. Proſper Aquitanicus libro de prædictio. & promiſſ. part. 3. promiſ. 38. refert, in frontiſpicio Eccleſiæ apud Carthaginem ſcriptum eſſe: Aurelius Epiſcopus dedicauit. Euodius Epiſcopus Ticinenſis ante annos mille ad Maximum Epiſcopum, Eccleſiæ conſecrationem laudibus effert his verbis: De æde, inquit, ſacramētum, de terrena habitatione cæleſte collegium, de manufactis, quę nulla poſſit ſenectute mutari (occaſum enim Deo oblata non ſentiunt, nec ad vetuſtatē tremulā, pietate fulta innituntur) ſtat ſoliditas machinę, qua

Chriſtus

Christus ingreditur,& originariæ oblita fragilitatis S. Hieron.lib.12.comment.in cap.43.Ezech.Mens iuncta Deo nó vicinitatis Ecclesiarum,& habitatio proxima Dei in se prouocat clementiam, quin potius indignatio Dei commouetur, quando in conseeratis Deo indignus habitator est. S. Gregor.lib.3.dialog.cap.30. testatur, se dedicasse templum, quod aliquando fuerat Arrianorum, Deumque miraculis illustribus hãc dedicationem probasse.Sigebertus anno 871. narrat Coloniæ celebrata Synodo ad dedicationem Ecclesiæ à tribus Metropolitis,Luitperto Maguntino, Bertulpho Treuirensi, VVileberto Colorensi, cum ab eis maior Ecclesia,quæ est S. Petri dedicanda esset, præcedẽte nocte auditas voces malignorum spirituum, qui conquerebantur, quòd à possessis diu sedibus expelli deberent.S. Athanas. in libello de passione imaginis Domini memorabilem historiam recitat de imagine Christi in ciuitate Beritho, cuius mentionem feci in c.de imaginibus, additque Athanas. ex tunc per diuersas nationes,& prouincias morem inoleuisse, vt Basilicas plurimas,vel oratoria Pontifices Christianæ legis in honorem Saluatoris mundi condere, & dedicare non desinant:subiungens antea antiquiores hoc peragere minimè præsumpsisse. De templo Romanorum, quod Græci πανθέων appellant,complura Dionys.lib.53.Plin.lib.36.ca.15. & nonnulli alij. Hoc templum auctore Spartiano incendio deformatum instaurauit Hadrianus, ac deinde Antoninus, vt Capitolinus prodidit.Portò † templum illud dæmonibus 4
dicatum Bonifacius IIII. Pontifex in honorem B.Virginis, omniumque martyrum,annuente Phoca Imperatore, feliciter consecrauit.Alcuinus de diuin.offic. Strabo de reb. Ecclesiastic.Scotus Polonus,Platina, & Onuphrius in Bonifacio,Gotfridus,& Abbas Vspergensis in Phoca Imperat.Vnde ergò creditur Ecclesiam S. Dionysij prope Parisios ab ipso Christo,regnante Dagoberto,consecratam fuisse.Gaguinus lib.3.in vita Dagoberti Regis,Chronica Saxonica lib.1.c.32. Planè † solus Pontifex Ecclesias, vel altaria consecr. canon. 5
Nemo,can.Nullus.7.de consecr.dist.2.cano. Perlectis, dist. 25.cap.Aqua,de consecr.Eccl.vel altar.sic & Gentiles Noue. Iustin.67.cap.1.& 13.cap.7.S.Thom.part.3.artic.1.ad 4. Romanorum Pontifices templa consecrabant.Liuius lib. 9. decad.primæ, dum de æde Concordiæ in area Vulcani verba facit. Flauius Vopiscus in histor. & epist. Aurelianí de Palmyrenorum bonis,ibi:Ego ad Senatum scribam perens, vt

mittat

mittat Pontificem, qui dedicet templum.Idem Cornel. Tacit. lib. 4. dum agit de Plauto Eliano Pontifice. † Deorum templa fana dicebantur,quòd, vt Varro ait,Pontifices in sacrando fati sunt. Nam auctore Festo, fando consecrabant. 6
Consecrandi † verò Ecclesias variæ causæ afferri solent.Prima ad effugandos dæmones, quod illustri exemplo probat S.Greg.lib.3.dialog.c.30.eodémque pertinet, quòd ex Sigeberto supra annotaui.Altera,vt omnes,qui ibidem deprecaturi conueniunt, ex quacunque tribulatione consolationis 7
diuinæ beneficia consequantur, quæ omnia dignius exhibentur in locis Deo sacratis,necnon orationes facilius exaudiuntur.Vnde Reg.3.cap.7.Salomon,dedicato templo,dicebat ad Dominum:Erit nomẽ meum ibi,vt exaudias orationem,quã orat in loco isto ad te seruus tuus, vt exaudias deprecationem serui tui,& populi tui Israël,quodcunque orauerint in loco isto,& exaudies in loco habitaculi tui in cœlo. Quod & oratio S.Ambr.ad finem li.de exhortatione virginitatis in dedicatione Ecclesiæ SS. Vitalis, & Agricolæ apertè indicat: quam hoc loco exarare non erit extraneum. Te nunc Domine precor,vt supra hanc domum tuam,supra hæc altaria,quæ hodie dedicantur,supra hos lapides spiritales, quibus sensibile tibi in singulis templum sacratur, quotidianus præsul intẽdas,orationesq; seruorum tuorum,quæ in hoc loco funduntur,diuina tua suscipias misericordia,fiat tibi in honorem sanctificationis omne sacrificium, quod in hoc templo fide integra, pia sedulitate defertur,&c.Deinde nedum Iudæi templa dedicabant.Genes.28.Exod.40.3.Reg. 8.sed & pagani templa, & statuas dæmonijs deceptoribus, per quædam excrementa magis,quàm sacramenta,deuouebant.Daniel.3.Quare, ait VValfred.Strabo de reb.Eccl.cap. 9.Non potius nos templa, & altaria nostræ religionis indicia Deo Saluatori nostro per illibata & vera sacramenta dedicare curemus, vt cum nostræ deuotionis officijs diuinæ maiestati placeamus,& ipse nos semper inuisere,& mansionem sibi in nobis facere dignetur, qui per propheram dixit, Leuit.26.Pauete ad sanctuarium meum, &c.Addo ex Iuone serm.de sacramentis dedicationis, quod ad commendãdum baptismi sacramentũ,per quod in eodẽ templo noui populi creandi sunt.Ipsum templum primum suo modo,& suo ordine baptizamus,& deinceps multiplici sacramẽtorum sanctitate dedicamus. Præterea Ecclesiæ consecrantur tum ad præsentandam sanctificationem,quam Ecclesia consequuta

est per passionem Christi, tum etiam ad significandam sanctitatem, quæ requiritur in ijs, qui sacramentum altaris suscipere debent. S. Tho. 3. par. q. 83. artic. 3. ad 2. Denique consecrantur templa, vt quod in templis, vel altaribus visibiliter colitur, nobis inuisibiliter compleatur. Templum enim Dei sanctum, &c. S. Augustin. serm. 252. 53. & 55. de tempore. Quando, ait Bernard. serm. 1. in dedicat. Eccles. domus ista per manus Pontificum dedicata est Domino, propter nos (ait) sine dubio factum est, non solũ qui præsentes sumus, sed & quicunque vsq; in finem sæculi Domino sunt in hoc loco militaturi. In nobis proinde spiritualiter impleri necesse est, quæ in parietibus visibiliter præcesserunt. † Cæterum ritus consecrandi Ecclesias exaratus legitur in libello, qui ordo Romanus inscribitur, quem librum vetustissimum esse sæpe monui. De singulis consecrationis Ecclesiarum ritibus plura Iuo de sacramen. dedic. Guilielm. Durant. in Ration. lib. 1. cap. 7. de Turrecremata in cano. Omnes basilicæ, de consec. distin. 1. Antoninus 3. par. tit. 12. cap. 6. Hostiensis, Angelus, Siluester, & ceteri in summa de consecr. Eccl. Hugo de S. Victore lib. 2. de sacramen. part. 5. cap. 2. & 3. Ego præcipuos dumtaxat persequar. In primis ad dedicationem Ecclesię Episcopus inuitabat vicinos Episcopos. S. Ambr. epist. 5. ait, se & Felicem Episcopum à Bassiano ad Basilicæ dedicationem inuitatum. Gaudentius Brixiensis Episcopus, qui S. Ambrosij sæculo floruit, in tractatu excepto die dedic. Basilicę concilij sanctorum. Deinde, inquit, vt hanc honorem sanctorum fundare Basilicã valeremus, ipse largitus est, & hodie, vt adepti summorum sacerdotum præsentiã, dedicationem celebrare mereamur, ipse concessit. Conuenerunt enim Sancti Antistites, & apostolici viri ad persoluẽdum beatissimis patribus, & præceptoribus suis debitę deuotionis obsequium, licèt importunitas Barbarorum maximam partem celebritatis diei hodiernæ subtraxerit, ne ceteri S. Antistites, quos interfuturos credidimus, aduenirent. Deinde accenduntur duodecim candelæ in circuitu Ecclesiæ iuxta parietes tẽpli. hoc ait Rabanus Maurus lib. 2. de inst. cleric. cap. 45. duodenarium numerum exprimit Apostolorũ, & Patriarcharum, quem etiam Ioannes Apost. in Apocalyp. commemorat in ędificio cœlestis Ierusalem esse insignem. Vel duodecim accensa luminaria, auctore Iuone serm. de sacram. dedicat. significat, quod commendãda sit lucens, & ardens apostolica doctrina. Sic, ait Iuo, cum templũ à Salomone constructum,

iubente

iubente Domino, fuit dedicatum, duodecim duces eadem munera detulerũt, sed ea singuli singulis diebus obtulerũt hoc significante Spiritu sancto, quod in Ecclesiæ ædificatione doctrina Apostolica vnanimis, & concors esset prędicanda, & tamen quæque gens suum prædicatorem sortitura. Hactenus Iuo Carnot. Rursus Pontifex simul cum clero, ac populo ter foris templum circumit: quod, auctore Rabano Mauro, vbi suprà, nihil aliud significat, quàm quod in aduentu Domini, ac sanctorum eius, qui fit per inuocationem nominis eius, sicut ipse dixit: Vbi duo, vel tres congregati fuerint in nomine meo, in medio eorũ sum. Superbia omnis, & virtus diaboli, si qua in domo latitauerat, corruat, & dissipetur, & quod secundùm prophetam Isa. 2. Exaltabitur Dominus solus in die illa, & vocabitur deinceps nomen loci illius, Dominus. Legimus etiam in Iesu Naue Iosu. 6. quòd sacerdotes, & Leuitę, atque vniuersus Israël simul cum arca Domini circumierunt Vrbem Iericho, & sacerdotibus clangentibus buccinis, & conclamante vniuerso populo subitò corruerint muri ciuitatis. Quod vtique significat, ad vocem prædicationis, & laudis Domini post Saluatoris aduentum, superbiam mundanam corruisse, & regnum diaboli destructum esse. Amplius, Pontifex ter circumeundo futuram Ecclesiam, cùm accedit ad ostium, ter virga pastorali superliminare percutit: qua ceremonia, ait Iuo Carnotens. serm. de sacrament. dedicat. ostendit, quia sibi cœli, & terræ, & inferi potestas cedit. Vnde, ait ille: Et post trinam percussionem ostium aperitur, quia sacerdoti potestatem suam dignè conseruanti pars aduersa resistere non potest. Et paulò post: Imperat autem Pontifex dæmonibus seu vitijs dicendo: Tollite portas principes vestras, &c. Quæ ipsa verba transcribit Rupertus in libro de offic. dedicat. Aperto verò ostio, vt in ordine Roman. Et apud Iuon. ingreditur Pontifex cũ clero, & populo dicens: Pax huic domui, quia Christus mundum ingrediens per assumptionem carnis nostræ, parietem inimicitiarum peccatis nostris erectum destruxit, & pacem inter Deum & hominem, inter terrestria, & cœlestia sui aduentus meditatione reformauit, &c. Post hæc, ait Iuo de sacrament. dedicat. Incipit Pontifex de sinistro angulo ab Oriente eadẽ virga pastorali in pauimẽto, cinere conspersо, scribere alphabetũ vsq; in dextrum angulũ occidẽtis, atq; iterum à dextro angulo orientis vsque in sinistrum angulum occidentalẽ basilicæ. Quid autem per alphabetũ nisi

Universidad de Deusto
Biblioteca

initia,& rudimenta doctrinæ sacræ intelligi conuenit?vnde Paul.ad Hebræ.Cum deberetis esse magni propter tempus, rursus indigetis,vt instruamini,quæ sint elementa sermonũ Dei. Scribit etiam Pontifex quasi alphabeti ordinem, cum docet fidei simplicitatem. Nam sicut paruulorum conuenit eruditioni primum elementa literarum cognoscere, deinde ad syllabas, ac post verba,paulatim ad sententiarum cognitionẽ peruenire: Sic sunt quidam gradus intellectus in eruditione Sanctæ Ecclesiæ. Quòd verò ab angulo orientis sinistro in occidentalem dextrum prior versus definit,& rursus ab angulo orientali dextro versus reuertitur in sinistrum occidentalem, duplici figura illustratur.Quarum prima est, quia in tali schemate Crux significatur, vt doctrinæ Euangelicæ, qua simplices imbuendi sunt, mors Christi principaliter inferatur. Vnde Paulus Corinthijs adhuc rudibus ita dixit: Nescíui me scire aliquid inter vos, nisi Christum Iesum,& hunc crucifixum. Sinister autem angulus orientalis, à quo primus versus incipit, intelligitur populus Iudaicus, ex quo ortus est dominus.Peruenit autem vsq; in angulum occidentalem, quia cum Dominus noster ex Iudæis sit ortus,fides incarnationis eius,& mortis Gentibus est suscepta. Sed cum idem versus ab angulo orientali dextro reuertitur ad angulum occidentalem sinistrum, hoc significari videtur, cum plenitudo gentium introierit, tunc omnis Israël saluus erit.Vtriusque ergo populi collectionem illi duo versus significant in vnam crucis compaginem.Hinc est,quòd Iacob filijs Ioseph benedicens, & cãcellatis manib.effigiem crucis faciens dextram manum suprà caput Effraim iuniores, sinistram super caput Manasse maioris posuit, significãs, quia populus quondam dexter in sinistrum vertetur, sinisterq; in dextrum.Quòd verò eadem scriptura virga pastorali peragitur, significatur, quòd iste transitus de Iudæis ad Gentes,& ea denuò conuersio,quę in fine mũdi consumenda est, per officium sacerdotum conficietur.Hactenus Iuo, Hunc quoq; ritum pluribus verbis enarrant Gulielmus Durand.in Ratio.diu.off.lib.1,ca.6.Io, de Turrecremata in can, Omnes basilicę,de consecr.distin,2.Amplius Pontifex aqua benedicta,vino, & sale mixta cum hyssopo adspergit altare, parietes,& pauimentum templi.S.Greg.lib,9,epist.71.Quia, inquit, fana idolorum destrui in eadem gente minimè debent, sed ipsa, quæ in eis sunt,ideo idola destruantur, aqua benedicta in eisdem fanis adspergatur. Quod in visibili do-

mo ait S.Bernard.serm.1.in dedicat Eccl.facit Pontifex, hoc est Christus assistens Pontifex futurorum bonorum, inuisibiliter quotidiè operatur in nobis. Primò siquidem adspergit nos hyssopo,vt mundemur,lauemur,dealbemur,dicaturque de nobis:Quæ est ista,quæ adscendit dealbata? Et paulò pòst:Adspergit nos hyssopo quæ humilis herba est,& pectoris purgatiua,aqua sapientię salutaris,quæ est timor Domini,initium sapientiæ, & fons vitæ, etiam condimentum salis admiscens,ne sit insipidus timor sine spe,sine deuotione.Deinde ait auctor ord.Rom. Pontifex in circuitu Ecclesiæ per parietes de dextro vsq; in dextrum facit cruces cum pollice de chrismate in duodecim locis, sanctificetur hoc templum in nomine Patris,& Filij, & Spiritus sancti:eáque ratione parietes Ecclesiæ consecrati dicuntur ab Augustin, lib.4.contra Cresconium Grammat.cap.40. In Mustitana, inquit, Felicianus positus ciuitate Deo omnipotenti parietes consecrati,Ecclesiam venerandam, quasi quadam obsessione credidit retinendam.Cruces in parietibus Ecclesię depictas indicat Gregor. Nazianze.in somnium de Anastasiæ Ecclesia.

Templa ego quæ quondam,nunc alienus habet,
Inter quæ quod quadruplici crucibus á; notato
E latere eximiè fulget Apostolicum.

Triplicem autem causam, cur cruces in dedicatione Ecclesiæ depinguntur. enarrat Guilielm. Durand. in Ratio. lib.1. cap.7.Hæ verò duodecim cruces,auctore Iuone serm.de sacramen.dedic.de consecrato altari, chrismantur in parietibus, & typum gerunt Apostolorum, qui & primitias Spiritus acceperũt,& crucis mysterium populis, & gentibus manifestare studuerunt. Ad hanc crucium vnctionem alludere videtur S.Bernard.serm.1.in dedic.Ecclesiæ.Vnde,inquit,necesse est,vt vnctio spiritalis gratię adiuuet infirmitatem nostram,obseruantiarum,& multimodæ pœnitẽtiæ cruces deuotionis suæ gratia liniens, quia nec sine cruce sequi Christum, & sine vnctione, crucis asperitatem quis ferre posset. Hinc est,quòd multi abominãtur,& fugiunt pœnitentiam, crucem quidem videntes, sed nõ etiam vnctionem. Vos qui experti estis,ecce scitis,quia verè crux nostra inuncta est,& per gratiam spiritus adiuuãtis suauis, & delectabilis est pœnitentia nostra: &, vt ita dicam,amaritudo nostra dulcissima. His tandem atque alijs solemnibus peractis Pontifex Missam celebrat. Ex decreto enim Euaristi, cuius initio hu-

jus c.memini,omnes basilicæ semper cum Missa debent cõsecrari. Quod & Vigilius Papa confirmat epist. ad Eleutherium.1.cap.De fabrica, de consecrat.dist.1. Paulinus natali 10.S.Felicis.

Námque hodie bis eam geminata nouatio comit,
Dum gemina antistes gerit illi munera Christi:
In gemmos aditum venerabile dedicat vsus,
Castificó socians pia sacramenta Luacro,
Hic pariter templum nouat hostia gratia fontem,

An verò Missa sit de substantia consecrationis, adeò vt, ea prætermissa consecratio corruat,gloss.in can.Omnes basilicæ,in dubium reuocat.Cõmuni calculo receptum est,Missę celebrationem non esse de substantia. Hugo & Ioann.de Turrecremata in d.can.Omnes basilicæ. Antonnius 3.par.tit. 12.cap.6.in principio.Ceterum † Ecclesia nisi donata fuerit, 9
consecranda non est, c.Cum sicut,de consecrat. Eccles.vel altar.in concil.Braccar.2.can.5.& Tolet.3.cã.15.vetãtur Episcopi Ecclesiam dedicare, priusquam dotem basilicę chartula confirmatam habeant. Sanctus Chrysostom. homil. 18.in acta Apostol.Quasi,inquit,ducta vxore,vel sponsa,vel data virgine,sic erga Ecclesiam affectus sis,dotẽ inscribe illi, ita tibi benedictionis prædium multiplicabitur. Hoc † 10
loco non esset extraneum de ecclesiarum pollutione tractare, necnon de earum reconciliatione:de quibus plenissimè Doctores in summis,& Ioan. de Turrecremata in canon.Ecclesiis,de consecrat.distinct.1.& ad titu.de consecrar.Eccles.vel altar.ad quos Lectorem ablego.Sanè putarunt nonnulli violationem,& prophanationem templi aliquid mali portendere,vt accidit in seruis,qui sæuitiam domini fugientes, & seipsos, & clericum ad altare trucidarunt. Quod quidem facinus Nestoriana hæresis secuta est.Socrates lib. 7. cap.33. Nicephor.lib.14.cap.32. vbi & poëtę senarios exarat versus.

Nam sæpe signa talia dari solent,
Cum sacra fœdum templa pollunt scelus.

Hac in † parte hoc corolarium addam ex S. Thom. 3. part. 11
quæst.83.art.3.quod Ecclesia,& altare,& alia huiusmodi inanimata consecrantur, non quia sunt gratiæ susceptiua,sed quia ex cõsecratione adipiscuntur quamdam spiritalẽ virtutẽ,per quam apta redduntur diuino cultui. Addit Thom. inde ecclesias ante consecrationem emandari,& exorcizari, vt exinde virtus inimici pellatur,eadẽque ratione Ecclesiæ,

quæ

quæ sanguinis effusione, aut cuiuscúmque semine pollutæ fuerunt,reconciliantur,quia per peccatum ibi commissum, apparet aliqua operatio inimici. Hæc de Ecclesiarum dedicatione.Quãdóque Ecclesię iã cõsecratę diruũtur, & ad vsũ prophanum,non tamen sordidum ex decreto Ecclesiæ conuertũtur.In his ex Tridentini Cõcilij sanctione sess. 21.c.7. crucis insigne figendum est. Quæ autem adhibenda sint in Ecclesijs,altaribus, & cœmeteriis prophanandis, enarrat pluribus Concil. Mediolanense, quod Cardinalis Borrhomæus habuit anno Domini 1573.

DE ALTARIS CONSECRATIONE.

CAP. XXV.

1 *Altarium consecratio, & vnctio tam in vetere lege,quam euangelica, & quæ seruanda sint in altaris consecratione, quæ item vitanda.num.4.*
2 *Altaris consecrandi ceremoniæ.*
3 *Altaria lapidea sint,aliquanda tamen lignea fuerunt:causa immutatæ consuetudinis declaratur.*
4 *Reliquiæ Sanctorum altaribus consecrandis,& basilicis deesse non debent.*
5 *Altarium consecratio an sit nulla,nisi adsint reliquiæ.*
6 *Altare portatile quid sit,quo modo consecrandum,& quibus permittatur eius vsus.*
7 *Αντιμήνσια,quid.*
8 *Reliquiarum cultus Cõciliorum decretis,Patrum testimonijs, & miraculis comprobatur.*
9 *Reliquiæ quæ ostendendæ populo,à quibus approbandæ:Cauẽdum item ne sint venales,& suppositiciæ.*
10 *Reliquiæ collo suspensæ an deferre sit permissum.*

ALTARIA † in veteri lege mundabantur, vngebantur,& consecrabantur.Exodi.20.30.& 40.Leuit. 8. nec non Numero 7. ibi:Hæc in dedicationem. Et postea: Hæc oblata sunt in dedicatione altaris,quando vnctum est. Iam inde à principio Ecclesię Christianæ altaria vngi, & consecrari consuetum fuisse,probant S.Dionys.de Ecclesiast. hierarch.c.4.& S.Martial.epist.1 ad Burdegalẽses. Dũ altaria,inquit Martial.dęmonũ in pulueręm redigeretur,atã ignoti Dei 1

ad consecrationem reseruari iussimus, quia dedicatæ in nomine Dei Israel,& ipsius testis Stephani,qui pro eo à Iudæis passus est, non hominis cultum, sed Dei in ea frequentabis.Euaristus Papa,vt legimus 1.tom.Concil.& apud Burchar.lib.3.decret.c.27.constituit altaria non solum chrismatis vnctione, sed etiam sacerdotali benedictione sacrari. Quod repetitum est in Concil.Agathen.cap. 14.canon.Altaria de cõsecrat.dist.1.S.Cyprian.de vnct.chrismatis:Oleum, ait,antiquitus sacerdotes sactabantur,& reges,& ipsi altarũ lapides delibuti, spiritalem intelligi volebant sacris misterijs inesse pinguedinẽ. Greg. Nysse.in libr. de sãcto baptismate:Altare hoc sanctum,cui assistimus,inquit,lapis est natura communis, nihil aliud differẽs ab alijs crustis lapideis, ex quibus parieres nostri exstruuntur, & pauimenta exornantur, sed Dei cultui consecratum, atque dedicatum est, ac benedictionem accepit. Mensa sancta, altare immaculatum est,quod non amplius ab omnibus,sed à solis sacerdotibus,ijsque venerãtib. cõtrectatur.Damasus Papa epist.decret.4.prohibet,chorepiscopos altare erigere,vngere,aut sacrare, vel Ecclesias dedicare .S. Augustin. sermo. 255. de tempore : Consecrationem altaris hodie celebramus, & iuste ac merito gaudentes celebramus festiuitatem, in qua benedictus, vel vnctus est lapis, in quo nobis diuina sacrificia consecrantur.S.Hieronym.libr.13.comment.in capite 43.Ezechielis:Locutus est,inquit,vir,cuius calamus,& funiculus erat in manu eius:& docet eum, quo modo altaris opere perfecto altare debeat expiari, & consecrari. Item ex decretis Hormisdæ Papæ capit.20. Nullus presbyter in Ecclesia consecrata,aliud altare erigat, nisi quod ab Episcopo loci fuerit sanctificatum,vel permissum,vt sit discretio inter sacrum,& non sacrum:nec dedicationem fingat, nisi sit consecratum, can.Nullus presbyter,de conser. distinct. 1. apud Gratian.Burchard.lib.3.cap.17.Iuo lib.2.cap.8.& Concil.Aurelian.apud Burchar.lib.3.cap. 14. & Iuonem libr.2.capit.10. Non licet Missas celebrare, nisi altare prius cõsecratum fuerit.Concil.Aquensf.seu Aquisgran.sub Pipino capit.23.& 24. docet,Christianam religionem ex antiqua Patrum traditione domos in honorem Dei ædificasse, & dedicasse, altaria item erexisse,ac sacrosancto chrismate perunxisse.Rursus in Concil.Melden. capite 8. apud Burchard.libr. 3. capite 10. Iuon.lib.2.capit. 9. Gratian.de consecrat.distin. 1. sanctum fuit,altaria de quorum consecratione ambigitur,consecrari.

Carolus

Carolus Magnus li. 1. cæ.151. apud Ansegisum Abbatem ; vt Ecclesiæ, vel altaria, quæ ambigua sunt de consecratione, consecrentur. Altare,ait Rabanus lib.1.de instit.cleric.capit. 45.post adspersionem aquæ,chrismate perungitur ad imitationem patriarchæ Iacob, qui post visionem illam terribilem erexit lapidem in titulum,fundens oleum desuper, vocans locum,domum Dei. Et paulò pòst : Bene decet vt res sacrificandæ,sacro chrismatis liniantur vnguento,vt demõstretur,quòd omnis sanctificatio cõstat in Spiritu sancto,cuius virtus inuisibilis sancto chrismati ad sanctificationem præbendam permixta est.Ritum † verò consecrandi altaria pluribus enarrant Duran.lib.1.Ratio.capi.7. & de Turrecremata,in d. canon. Altar.2,de consecrat.distinct.prima. Planè crucis charactere altaria consecrari,docet S.Augustin. serm. 19.de sanctis:Cum eiusdem,inquit,crucis charactere basilicæ dedicantur,altaria consecrantur.Ceterum, † altaria lapidea esse debent.Cyprian. vbi supra ibi:Ipsi altarium lapides delibuti:Gregor.Nissen.de sancto baptismate his verbis:Nã & altare hoc sanctum, cui assistimus, lapis est natura communis,nihil differens ab aliis crustis lapideis:sed Dei cultui dedicatum,atque consecratum.S.Chrysost.hom.20. ad2.ad Corinthios de altario loquens:Lapis quidem est natura, sanctus autem fit,quoniam corpus accipit Christi. Amplius altaria nisi fuerint lapidea non consecrantur,ex Cõcili. Hipponen.cap.6.cui Concilio Augustinus interfuit ipso testante lib.1.Retractat.cap.17.Hunc can.Concilio Hipponẽsi adscribit Gratian. in canon. Altaria 1.de consecrat.distinct. 1. Burchard.verò lib.3.cap.25.& Iuo.lib.2.capit.5.Concil.Epaunensi capit.26.Ante Constantinum erant,& altaria lignea, quæ facile sæuiente persecutione infidelium, transferri poterant è domo in domum, vel è ciuitate in ciuitatem. Verùm,auctore Alexandro de Ales,Ecclesiarum libertate stabilita,altaria lapidea firmitate solita construi cœperũt. Idque varijs de cautis, quas luculenter enarrant Alexander de Ales part.4.quæst.36.membro 1.S. Thom.3.part.quæst. 83.& ad 4.senten.distinct. 13. de Turrecrem. in d. canon. Altaria. Siluester Pontifex,ait Martinus Polonus,ad annum Domini.315. cum statuisset vbique in Ecclesijs haberi altaria lapidea,in Ecclesia tamen Lateranensi nõ erexit altare lapideũ, sed ligneum ante habitum cõseruauit,teste de Turrecremata in d.c. Altaria.† Ad hæc in cõsecratione altariũ reliquiæ Sãctorũ altari supponi debẽt.Nam & Apoc.c.6.S.Ioan. scribit

Universidad de Deusto Biblioteca

bit,se vidisse animas occisorum sub ara : quæ locum S. Augustin..sermo. 11. de sanctis interpretatur de visibili ara, dicens:Videte autem,quem locum martyres apud homines mereantur, qui apud Deum locum sub altario meruerunt. Dicit enim scriptura sacra Apocal.6. Vidi enim sub ara Dei animas occisorum.Et paulò pòst:Rectè sub altario iustorum animæ requiescunt:quia super altare corpus Domini offertur. Nec immeritò illic iusti vindictam sanguis postulant, vbi etiam pro peccatoribus Christi sanguini effunditur.Ad sepulchra etiam sanctorum , & super ossa eorum veneranda erigebantur,& consecrabantur altaria. S.Hieronym.aduersus Vigilantium: Male, inquit ergo facit Romanus Episcopus , qui super mortuorum hominum Petri , & Pauli (secundum nos ossa veneranda, secundum te vilem puluiscul um offert Domino sacrificia ,& tumulos eorum Christi arbitratur altaria.Prudentius hymno 2.

Talibus Hippolyti corpus mandatur opertis
Propter vos apposita est, ara dicata Deo.
Illa sacramenti donatrix mensa eademque
Custos fida sui martyris apposita.
Seruat ad æterni spem vindicis ossa sepulchra:
Pascit item sancti Tribuelas dapibus.

Paulinus epist.11.ad Seuerum:

Ecce sub accensu altaribus ossa piorum
Regia purpurea marmora cruda tegit.

Basilicæ item non sine reliquiis consecrabantur. S. Ambros. epist.85.Cum Basilicam,inquit,dedicassem,multi tamquam vno ore interpellare cœperunt , dicentes:Sic in Romana Basilica dedices?Respondi faciam,si martyrum reliquias inuenero. Idem in exhortat.ad virgines : Munera itaque sentit corpora Sanctorum martyrum Vitalis , & Agricolæ, accipite,quę nunc sub sacris altaribus reconduntur.S.Augustin.serm. 256. Adhuc amplius agendæ sunt gratiæ Deo nostro.Hanc enim Ecclesiam,quam fecit nomini suo cõstrui, fecit etiam sanctorum martyrum reliquijs amplius honorari.Sozomenus libro 5. capitul.8.ibi:Extra vrbem exstruxit Ecclesiam, & altare in ea erexit , martyrúmque reliquias liberè posuit.Paulinus epistol.11. ad Seuerum , ibi : De sacris sanctorum reliquijs benedictione adornetur domestica Ecclesia tua.Et postea:Et ad basilicæ sanctificationem vobis, & ad sanctorum cinerum cumulandam benedictionẽ mitteremus partẽ particulæ de ligno diuinę Crucis,quod nobis bonum

bonum benedicta Melania ab Ierusalẽ munere sancti Episcopi Ioannis attulit.Ioannes diacon.in vita Gregorij lib.2. cap.30.cum Arrianorum basilica in regione vrbis huius,quę Suburra dicitur,clausa vsque ad Gregorij Pontificatus tempora remansisset,placuit ei, vt in fide Catholica introductis illuc Sancti Stephani, & S. Agnetis martyrum reliquiis dedicari debuisset,quod factum est.Gregor.Turonen. libro de glor.confess.cap.20.meminit oratorij , in quo reliquiæ SS. Saturnini,& Martini collocatæ erant.Hoc † loco quæri potest num reliquiæ sint, vt scholastici loquuntur de substantia consecrationis Ecclesiæ vel altaris, adeo vt sine reliquiis Sanctorum,Ecclesiæ,vel Altaria consecrari nequeant. Non defuerunt,quia crediderint, non posse Ecclesias , vel Altaria dedicari sine sanctis reliquijs,ex Concil.Carthag. 5. cap. 14. canon Placuit,de consecrat.distinct.1.vbi altaria , in quibus nullæ sunt conditæ martyrum reliquiæ , euerti iubentur. Quod & constitutum exstat in Concili.Africano cap.50. In septima Synod.cap.7.Qui templum consecrat,ait Synodus sine sanctis reliquijs,deponatur, vt qui Ecclesiasticas traditiones transgressus sit.Duran.in Ration.lib.1.cap.7.num.23. scribit , sine Sanctorum reliquijs , aut , vbi illæ haberi non possunt , sine corpore Christi non fieri consecrationem altaris,quod fixum dicitur.Ioan.& Hugo in d. capit. Placuit. Altaris verò portatilis sine reliquijs , & corpore Christi dedicationem fieri posse.Priorem huius sententiæ partem cõfirmat liber Pontificalis.Iuuare etiam videtur Optatus lib.6. contra Parmenian.Definiens enim quid sit altare,ait: Quid est altare,nisi sedes corporis,& sanguinis Domini? Chrysostom.homil.20.in 2.ad Corinth.Altare quidem lapis natura est,sanctus autem fit,quoniam corpus Christi accipit. Hesychius lib.2.in Leuit.Altare est locus sanctus,ibi enim Sanctus sanctorum requiescit. Hostiensis in Summa scriptum reliquit,se Innocentium Papam de eo consuluisse : Qui habito peritorum concilio respondit: Non decere corpus Domini recondi in altari. Hostiensem sequuntur Archidiac. & de Turrecrem.in d.can. Placuit.Panormit.in cap.1.de consecrat.Eccles.vel altar.ea ratione:quia corpus Christi est cibus animæ,qui non debet seruari , nisi ad opus infirmorum , & refectionem animarum.Addit Panorm.Leonem Pap. in cõsecratione cuiusdam Ecclesiæ , cum reliquiæ non adessent, dedisse partem corporalis,& Eucharistiæ. Quod † verò attinet ad altare non fixum , passim ab Inone appellatur portatile.

tatile. Appellatur etiam tabula consecrata in concil. Tribu-
rien. can. Concedimus, de consecrat. distinct. 1. appellatur &
viaticum cap. In ijs, de priuileg. cap. Quoniam, de priuil. ap
7 Bonifac. † Vocantur & hæc altaria portatilia à Græcis ἀντιμήνσια siue superaltaria. Balsamon in can. 31. ex Trullanis, qui
sub nomine sextæ Synodi circumferuntur. De quibus plura
Ioannes Episcopus Cyri in responsis ad Cõstantinum Ca-
basillam interrog. 11. lib. 3. iuris Orient. Appellantur autem
ἀντιμήνσια, quòd multas eiusmodi mensas exprimant, & re-
ferant, quæ sanctam Dominicam perficiunt. Hæc Balsamõ
ad 7. syno. cap. 7. Altare verò portatile, seu portabile nihil
aliud est, quàm paruus lapis continens in se foramen cum
consecratione, & signo superposito. Panormit. in d. cap. 1. de
consecrat. Eccles. lapis verò debet esse tantæ latitudinis, &
longitudinis, auctore Paludano, quòd in eo possit poni pes
calicis & hostia consecrata: hunc, lapidem Concil. Medio-
lan. quod Cardinalis Borrhomęus habuit anno Domin. 1573.
decernit non minorem fore longitudine vnciarum viginti,
latitudine verò sexdecim. Porrò huiusmodi altaria portatili-
lia non aliter consecrantur, nisi in tabulis ligneis, vel aliquo
competente substratorio compacta, & firmiter affixa. Vnde
licet ad locum portentur, non tamen de loco, in quo con-
secrata sunt, mouentur. A quo si euulsa fuerint, sicut cetera
altaria, denuò sunt consecranda. Hæc Iuo epist. 131. & epist.
128. vbi plura de motione altaris ad interpretat. canonis, Si
motum, de consecrat. distinct. 1. & cap. 1. de consecrat. Eccle.
vel altar. Non omnibus tamen liberum est, vti altari viatico. Episcopis & Archiepiscopis proculdubio licet d. c. Quo-
niam. Dominicanis, & Franciscanis à sede Apostolica indul-
tum legimus d. c. In his. Ceteris verò non licet, nisi à S. Pon-
tifice, vel à sacra pœnitentiaria concedatur. Plenè Gomes in
tractat. breuium. Vitus Amerbachius ad finem constitutio-
num Caroli Magni, testatur se vidisse in monasterio sancti
Emerami altare, quo Carolus Magnus in castris vtebatur.
Concil. Prouinc. Colonien. cap. 15. in decret. Mox prohibet
Episcopis, ne faciles sint ad consecranda altaria portatilia.
Hæc de altari portatili. De Ecclesia verò portatili ad finem
8 capit. 1. tractauimus. Ceterum, † quæ de reliquijs diximus,
planè & perspicuè probant cultum reliquiarum, quem am-
plius hoc loco sacrarum litterarum auctoritate & Sancto-
rum Patrum testimonijs necnon conciliorum decretis con-
firmabimus. Eliśei cadaueris contactu mortuum suscitatum

appa-

apparet, 4. Reg. 21. quo testimonio reliquiarum cultum pro-
bant S. Clemens lib. 6. constitut. Apostolic. cap. 29. & Cyrill.
Ierosolym. catech. 18. Iosephi iam functi ossa prophetauer-
runt. Ecclesiast. cap. 49. cum Iosias euerteret sepulchra falso-
rum prophetarum, eorumque ossa cremaret, veri prophetæ
ossa relinquebat intacta 4. Reg. 23. S. Petri vmbra liberabat
omnes ab infirmitatibus suis, Act. 5. Si tum opem ferre pote-
rat vmbra corporis, ait August. serm. 29. de sanctis, quantò
magis nunc plenitudo virtutis? Si tunc supplicantibus pro-
derat aura quædam pertranseuntis, quantò magis nunc gra-
tia permanentis? Meritò per omnes Christi Ecclesias auro
pretiosius habetur ferrum illud pœnalium vinculorum. Si
tam medicabilis fuit obumbratio visitantis, quantò magis
catena vincientis? Et reliqua. Virtutes non quaslibet facie-
bat Deus per manum Pauli, ita vt etiam super languidos
deferrentur à corpore eius sudaria, & semicinctia, & recede-
bant ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur. Ea
est enim Sanctorum potestas, ait Chrysostom. libr. contra
Gentiles dum vitam S. Babilæ enarrat, vt illorum superstiti-
tum dæmones ne vmbras quidem, aut vestes ferre possint
defunctorum, & loculos quoque reformident. Sanctorum
verò Patrum innumera exstant testimonia. S. Basil. homil. in
Psalm. 115. pro legis Iudaica ritu. Si qui moriebantur, horum
morticinia habebantur abominationi: contrà, mors si cui-
quam irrogatur pro Christi nomine, pretiosæ cernuntur re-
liquiæ sanctorum eius. Nunc è diuerso martyris ossa quis-
quis attigerit, ob gratiam corpori insidentem, fit quadam-
tenus sanctificationis particeps. Idem Basil. homil. in 40.
martyres: Hi sunt, qui nostram obtinentes regionem, quasi
quædam turres contra aduersariorum incursum refugium
exhibent, nec vno in loco sese clauserunt, sed in multis locis
hospitio recepti, multorum patrias ornauerunt. Gregor.
Nyssen. orat. in Theodo. martyrem. Quòd si quis etiam pul-
uerem, quo conditorium, vbi martyris corpus quiescit, obsi-
tum est, auferre permittat, pro munere puluis accipitur, &
tanquam res magni pretij condenda terra colligitur. Nam
ipsas attingere reliquias, si quando huiusmodi prospera ali-
qua fortuna contingat, vt id facere liceat, quàm id sit multũ
desiderandum, & optãdum, ac summarum precum donum,
sciunt experti, & eius desiderij compotes facti. S. Gregor.
Nazianzen. oration. 3. aduersus Iulianum, de martyribus
agens, ait: Quibus præclari honores, & festa constituta sunt,

à qui-

à quibus dæmones propelluntur,& morbi curãtur, quorum vel sola corpora idem possunt,quod animę sanctæ,siue tangantur,siue honorentur, quorum vel solæ sanguinis guttæ, atque exigua passionis signa idem possunt quod corpora.S. Ambrosi sermo. 92. Honoremus beatos martyres principes fidei,intercessores mundi,præcones regni, cohæredes Dei. Quòd si dicas mihi,quid honoras in carne iam resoluta, atque consummata, de qua nulla iam Deo cura est: & vbi est illud charissimi, quod ipsa veritas loquitur per prophetam: Pretiosa,inquit, est in conspectu Domini mors sanctorum eius.Et paulò pòst:Honoro ergo in carne martyris exceptas pro Christi nomine cicatrices,honoro viuentis memoriam, perennitatem virtutis, honore per confessionem Domini sacratos cineres.Rursus,cur autem non honorent corpus illud fideles,quod reuerentur & dæmones, quod afflixerũt in supplicio, sed glorificant in sepulchro? Honoro itaque corpus quod Christus honorauit in gladio,quod cum Christo regnabit in cælo. Magnetes auctor luculentus ante annos mille ducentos lib.4 contra Theostenem gentilem: Manifestum est,inquit, quòd ossa Sanctorum non sunt mortua, sed potius plena virtute.Si enim fimbria propter illum, qui ferebat eam,credenti dedit virtutem sanitatis, & solo tacto curationem fecit, πῶς οὐ φῶμεν, τὰς ἁγίας κρασπέδων ἀψάμενα μειωτέρας ὑπάρχοντας ἰσχύειν τοῖς πιστεύουσιν θείας χαρᾶς μεταλαχεῖν τὰ πρεσβεῖα, οἷς καὶ ζῶντες ἐν σωμάτων ὁ χριστὸς ἐνεφάνισεν, καὶ μετὰ θάνατον ὡς πορφύραν τιμήσας τὰ ἁγίας βασιλικῆς ποιήκει. id est, quomodo non dicamus, sanctos fimbrijs inanimis honoratiores,non posse ijs, qui sine vlla dubitatione credunt,tribuere meliora,quibus Christus, dum in corpore viuebant,tanquam veste induebatur, & post mortem tanquam purpuram honore dignitatis regalis affecit?Idem auctor paulò antè ait,Manichæos,& Marcionistas prædicasse corpora martyrum esse βδελυκτὰ, id est,in abominatione.Et quos auctores sectantur Lutherani, & Huguenoti, Manichæos,& Marcionistas? Eusebius Emiss. homil. de sancta Blandiana:Vbi sunt, qui venerationem sacris martyrum decunt deferendam non esse corporibus? S. August. de Eccles iast.dogmat.cap.73.Sanctorum corpora, & præcipuè beatorum martyrum reliquias,ac si Christi membra, sinceriss imè ait honoranda.Et posteà. Si quis contra hanc sententiam venerit,non Christianus,sed Eunomianus,& Vigilantianus creditur. Ad reliquias S. Stephani complura miracula facta com-

commemorat S.August.lib.22.de ciuit.Dei cap.8.& in serm. de S.Stephano tom.10. magnum honorem haberi puluiscu-lo terræ, quæ ex Christi sepulchro fuerat accepta, & paralyticum ad locum vbi modicum terræ sanctæ responsum fuerat,sanatum fuisse,auctor est S. Augustinus li.2. de ciuit. Dei capit.8.Item August.lib.9.confess.capit.7.docet,ad Protha sij,& Gerua sij martyrum ossa & reliquias, multos à Dæmonibus liberatos, confessis eisdem dæmonibus. Plura in eandem sententiam S.Ambrosius libro 10.epist.85.quæ sanè lectu digna est.S.Hieronym. aduersus Vigilantium capit.2. Constantinopoli apud sanctas reliquias Andreæ, Lucæ, & Timothei dæmones rugiunt,& inhabitatores Vigilantij illorum se sentire præsentiam confitentur. Idem Hieronym. cap.4.Itaque nolo mihi dicas,signa sunt infidelium, sed respõde, quo modo in vilissimo puluere,& fauilla,nescio quę tanta sit signorum virtutumque præsentia? Sentio, sentio, infelicissimè mortalium,quid doleas, quid timeas, spiritus iste immundus,qui hæc te cogit scribere,sępè hoc vilissimo tortus est puluere. Reliquias Sancti Babylæ dæmoni oracula reddere solito os obturasse, templum Apollinis euertisse, & alia miracula edidisse,testantur S.Chrysostom.lib.contra Gentiles,dum vitam Sancti Babylæ enarrat.Ruff.lib.1.ca.35. Socrat.lib.3.cap.18.Sozomen.lib.3.cap.18.Theod.lib.3.c.10. Idem Chrysostomus homilia 66. ad populum Antiochen.& quia de Christo loquor,cùm & discipulos, postquàm obierunt tunc effulgere fecerit;quid dico discipulos?Nam & eorum loca,& sepulchra simul, & tempora perenni memoria celebrari curauit.& eadem homilia circa finem: Sanctorum autem ossa non habent miserabilem, & abiectam in portestatem,sed illa multò maiorem. Dæmones enim sistunt, & torquent.Et paulò pòst:Et cinis,& ossa, & fauilla inuisibiles illas potestates dilauiant.Et serm.de sanctor.inuentione, & Maximo:Idcirco sæpius eos inuisamus, tumulos adoremus,magnaque fide reliquias eorum contingamus, vt inde benedictionem aliquam assequamur.Leontius Cyri Episco. apud Syn.Nyssen.Act.4.Verè,inquit, magna est Iudæorum cæcitas,magna impietas,in veritatem iniurij sunt, ingratæ Iudæorum linguæ in Deum conuicia dicunt. A sanctorum martyrum reliquijs, & imaginibus sæpè Dæmones fugãtur. Gregor.Turon.lib.7.cap.12.commemorat, quòd cum Bituricì Ecclesiam Maioralensem, in qua S. Martini reliquiæ asseruabantur,inflammassent,nedum reliquias,sed etherbulas

olim

olim collectas,& in altario locatas sanas, & incolumes conseruatas fuisse.Gregor.Nazianzen.orat.in Cyprianum:Omnia potest puluis Cypriani cum fide,vt sciunt hi,qui ipsi experti sunt, & miraculum ad nos vsque transmiserunt. Basil. orat.in Iulitam:Cathenas S. Petri , & Pauli , magni faciunt magnisque laudibus ornant.Chrysostom.lib. contra Gentiles,& homil.5.ad popul.Antiochen.& hom.6.de S.Iob.Aug. serm.29.de sanctis S.Gregor.libr.3.epistol. 30. cathedram S. Iacobi Apostoli diu summa cum obseruantia à successoribus Episcopis Ierosolymitanis asseruatam, memoriæ mandarunt Euseb.lib.7.cap.14.Niceph.lib.6. cap.16. Clauem S. Petri summo in honore semper fuisse , & insignia miracula præstitisse S.Gregor.libr.6. epist. 26. & 27. Clauos , quibus cruci affixus fuit S.Agricola,S.Ambros.exhortatione ad virgines immensis pecuniarum præfert thesauris. Exstant & alia de reliquiarum veneratione, & miraculis innumera Sanctorum Patrum testimonia : exstant & sacrorum Conciliorum decreta.Concil. Gangren. can. vlt. Concil. Carthag. 5. cap.14.Concil.Martini Pap.cano.69. Non oportet , de consecr.dist.1. Concil.Braccaren.3.can.5.Epaunen.capit.25. Moguntinum cap.58.Nyssenum 2.Act.2. & 7. Lateranense can. 61.cap.Cum ex eo,de reliqui.& venerat.Trident.sess. 25. Ex quibus apparet , non solum Spiritus beatitudine donatos venerandos esse,verum & sacris eorum ossibus,cineribus,& alijs huius generis eximijs honorem habendum esse.Ita tamen,vt spiritus,qui gratiæ,diuinæque naturæ capaces sunt, per se,& propter se honorentur. Reliquiæ verò non propter se, vt insensibilia corpora sunt,sed propter spiritus , quorum instrumenta fuerunt,& ad quos ordinem certum sunt sortiti.S.Thom.3.quæst.25.articul.6.ad 2.Verùm† circa reliquiarum cultum obseruandum est , ne antiquæ reliquiæ extra capsam ostendantur,vt in Concili. Lateran. sub Innocen. 3. cap.6.cap.Cum ex eo,de reliq. & venerat. sanctor. Deinde, ne Episcopi ad Ecclesiam progressuri,reliquias deferentes, à diaconibus in sella vehantur.Concil. Braccar.1.can.5. Adhæc reliquiæ nouæ recipiendæ non sunt, nisi Episcopo recognoscente,& approbante Concili.Trident.sess.25. Immò ex Concil. Lateran. non licet eas venerari , nisi prius Romani Pontificis auctoritate fuerint approbatæ. Sanè diligenter cauendum est , ne falsa nomina martyrum , & incertæ sanctorum memoriæ venerentur. Carolus Magnus ex Concil. Africano li.1.legum Franciscanarum capit.41.apud Ansegi.

9

néve falsæ reliquiæ supponantur, quod quandoque auaritia quorumdam sacerdotum accidit. Lucius li.1.arrestorum sub titu.de reliq & venerat.sanctor.Gregor. Turonen.lib.9.cap. 6.meminit cuiusdã impostoris, qui colossio indutus,ac crucem deferens prædicebat,se de Hispania aduentare,cum reliquiis martyrum Vincentij , & Felicis.Cuius tandem fallaciæ,& præstigiæ detectæ fuerunt.S.Martinus,vt in eius vita Seuerus scripsit , altare, quod in honorem martyris exstructum fuerat,cum ossa,& reliquias cuiusdam latronis esse deprehendisset, submoueri iussit.S.Greg.li.3.epi.3.scriptum reliquit: Græcos quosdam monachos deprehensos confessos fuisse , se ossa quædam in Græciam pro reliquiis portaturos,ac etiam,vt habet epistolę summarium,vendituros.Denique studiosè occurrendum est , ne sacræ reliquiæ venales exponantur , & quæstui habeantur.Concil.Lateran.cap. 6.& l.3.C.de sacrosanct.Eccle.Nemo martyres distrahat,nemo mercetur.S. August.libr. de opere monachorum cap.28. detestatur eos , qui reliquias vendunt his verbis:Alij membra martyrum.si tamen martyrum, venditant.† Illud quæri solet , an liceat reliquias collo suspensas , vel aliter deferre. Angelus in Summa generaliter asseruit non licere:At S.Th. quem communis schola sequitur , 2.2.q.96.art.3.vers.ad 3. concludit licere,modò ex fiducia Dei,& ad reuerentiã Sanctorum , quorum sunt reliquiæ, deferantur.Hoc loco plura afferri possent de trãslationibus reliquiarum.De quibus plenè ad d.l.3.de sacrosanct.Eccles.disseruimus.

10

DE ÆDIVM SACRARVM RELIGIONE,& VENERATIONE.

CAPVT XXVI.

1 *Ædes sacra,domus orationis dicitur,à quibus & quoties frequentanda.*

2 *Ecclesias qui non tam frequentant , quàm theatra , arguendi sunt.num.2.*

3 *Orationi vbique locus est,melius tamen fit in Ecclesia,& quæ seruanda inter orandum.num.5.*

4 *Ecclesiæ cum reuerentia adeundæ sunt, depositis seculi curis, in silentio,sine strepitu,& deambulatione, &c.nu.5.& 6.*

6 *Christianorum perdita licentia in Ecclesijs religiosè arguitur.*

7 *Ecclesiarum religio vetat fieri in illis iudicia, emptiones, aut conuiuia.num.8.*

9 *Sodalitates, & pij conuentus an agi possint in Ecclesia: & de sodalitatum institutione.*

10 *Ecclesiarum immunitas exemplis & Patrum testimonijs comprobatur: quæ tamen apud Gallos sublata est.num.11.*

AEdes sacra, domus orationis vocatur, Isaiæ 56. Matth. 21. Marc. 7. & Luc. 19. idque ait Isaias, omnibus gentibus, hoc est, auctore Hierony. non vnigenti Iudææ, nec vni Ierosolymæ vrbis loco, sed in toto orbe terrarum. S. Clem. lib. 2. constit. Aposto. cap. 59. iubet Episcopos monere populum, frequentare Ecclesiam quotidiè, manè, & vespere. Neque enim, ait ille, de solis sacerdotibus dictum est, sed potius vnusquisque laicus de se quoque dictum cogitare debet. Qui non est mecum, neque mecum colligit, spargit. Et paulò pòst: Quinimò conuenire in Ecclesiam singulis diebus, manè, & vesperè ad canendum psalmos & precationes in templo Domini faciendas: manè quidem Psalmum 62. vesperè verò Psalmum 140. Idem Clemens cap. 60. Etenim si gentes quotidiè cum è somno surrexerint, ad idola properant colenda, & ante opus, actionemq; omnem eis primum preces adhibent: Si, inquam, perditæ gentes ea, quæ nihil eis prosunt, frequentant, quid tu Domino excusabis, qui ab Ecclesia eius absens es, qui ne gentes quidem imitaris? immò quia abes, ideo te desidiæ dedis, aut apostasiæ, aut maleficio. † Quibus verbis docet diuinus ille Clemens, desidiâ adeundi frequenter Ecclesiam, causam esse pigritiæ in studio virtutis, causam quoque esse maleficiorum, & apostasiæ: quod infelices hoc sæculo experti sumus & quotidiè expetimur. S. Ambros. serm. 33. An putatis illum ieiunare, fratres, qui primo diluculo non ad Ecclesiam vigilat, non beatorum martyrum sancta loca perquirit, sed surgens cõgregat seruulos, disponit retia, canes producit, siluasq; perlustrat. S. Hieron. enarrans verba illa Sophoniæ cap. 2. Congregamini, & colligamini gẽs inerudita, &c. ait: Possumus hoc capitulo vti præsente tempore. Si quãdo viderimus aliquem honoribus sæculi deditum, & cõgregandis diuitijs occupatum, ad Ecclesiam vel raro, vel nunquam venire, & dicere ad eum: Congregare & conjungere populo Dei, qui Domini præcepta non audis, antequam gloria tua pertranseat, antequam dies tibi furoris Domini adueniat. Saluianus lib. 7. de prouidentia pluribus

verbis

verbis conqueritur, quòd theatra magis frequentẽtur, quàm Ecclesiæ. Qui locus, ait, maiores Christianorum vtorũ copias habeat? caueátne ludi publici, an atriũ Dei, & templum magis sectentur, an theatrum? S. Basil. homil. in Psal. 28. enarrans verba illa: Et in templo eius omnes dicẽt gloriam: Qui in templo Dei est, non maledicentiam, non vanitatem, ac ne obscœnis rebus disertos sermones pronunciet, sed in templo eius quisque dicet gloriam, assistunt verba describentes angeli: adest & Dominus affectus intrantium. Considerans S. Maximus de Ecclesiast. mystago. cap. 25. hortatur fideles Ecclesiæ sanctæ assiduos esse propter angelos, qui in ea permanent, & eos qui ingrediuntur semper describunt, & Deo aperiunt, & pro eis orationes faciunt, quæ inuisibiliter quidem semper permanet: maximè autem & propria ratione, tempore sanctę synaxis. Totidem fere verbis Ælias Cretensis ad Greg. Nazianz. oratio. 1. vtitur. Quin ne illud quidem ad theologi nostri sententiam confert. Si quis dicat angelos in omnibus Ecclesijs permanere, eosq; qui ingrediuntur, ac Deo seipsos manifestant, & preces ipsi adhibent, describere dicat. Sanct. Chrysostom. sermo. de adscens. Domini: Non enim in hoc theatro martyres tantum præsunt, sed angelorum præsentia, locus decoratur: nam & angeli præsunt. Angelos Ecclesiæ præsides appellat Nazianz. oratio. 22. in præsentia centum quinquaginta Episcoporum ad finem. Hieronym. ad 1. ad Corinth. cap. 11. Ecclesijs præsidentes. Et Ecclesijs assistere Origenes homil. 23. in Lucam: Et quia præsentes sunt angeli in Ecclesia in illa duntaxat, quæ meretur, & Christi est: propterea orãtibus fœminis præcipitur, vt habeant velamen super caput, propter angelos. S. Hieronym. in cap. 52. Isa. 2, & 11. Ezechiel. & epistol. 17. ex Iosepho lib. 6. de bello Iudaico cap. 12. commemorat auditam in templo Ierosolymitano vocem angelorum, qui prius in vrbis præsidio erat: Abeamus ex his sedibus. Item Chrysostom. orati. de nõ contemnenda Ecclesia Dei, citharœdus, vel saltator, vel alius quispiam huiusmodi hominum nos vocet, studiosè omnes currimus, & gratiã ipsi, quòd nos vocauit, habemus totumque diem aut certè dimidium consumimus. Et paulò pòst: Neque quidquam eos vel domi continet, vel illuc ire vetat. Ad Ecclesiam verò quominus eamus, pluuia nobis atque lutum impedimento sit. Et posteà: Ingressus es in Ecclesiam homo dignatus es Christi consortio, ne exeas, nisi dimittare. Et postea: Totum diem in ijs rebus, quæ ad corpus spe-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctant,insumis,& duas horas spiritualibus non vacas.Sanè † etsi vbique orare liceat, volo, ait S.Paulus 1.ad Timoth.2. cap.viros orare in omni loco. & S.Bernard.in medita. quem laudant gloss.in clement.2.de reliq.& venerat.sanct.& gloss. pragmat.ad titu.Quo modo diuinum officium,circa principium:melius tamen atque vtilius est,ad Ecclesias accedere, & in illis orare.S.Chrysostomus homil.79. ad popul.Antiochen.Et domi quidem orari potest.Sic autem,vt in Ecclesia non potest,vbi tanta pattū multitudo,vbi clamor ad Deum vnanimiter emittitur:non ita Dominum per te solum orans audieris, vt cum fratribus tuis.Hic enim maius aliquid est, putà vnanimitas,& consonantia,charitatisque vinculum,& sacerdotum orationes;propterea namque sacerdotes præpositi sunt, vt multitudinis orationes cum sint infirmiores hisce potentiores adiungentes, pariter cum illis in cœlum ascendant.Et homil.3.de incomprehensibili Dei natura:Orare domi possumus,aiunt, te homo decipis,& magno in errore versaris. Nam etsi domi datur orandi facultas: tamen fieri nō potest,vt domi tam benè ores,quàm in Ecclesia, vbi tot patres, vbi clamor felici societate excitatus ad Deum immortalem refertur. Est enim in hoc plus aliquid, videlicet concordia,conspiratio,copula amoris & charitatis,sacerdotum clamores, plus neruorum in ea est,& multo audientia maior,quàm in illa domestica & priuata.Huius verò sententiæ triplicem rationem affert S.Tho.2.2.quæst,84.art.3.Prima,propter loci consecrationem,ex qua spiritalem deuotionem concipiunt orantes, vt magis exaudiantur.3.Reg.cap. 8.Plenè Caietan.3.part.quæst,83.art.3.ad 3.Secunda, propter sacra mysteria,& alia sanctitatis signa,quæ ibi continentur. Tertia, propter concursum multorum adorantium, ex quo Deus exorabilis fit.Matth.18. Vbi sunt duo vel tres congregati in nomine meo,&c.In eandem sententiam S.Basil.epistol.68.Oratio,quæ non est cōprecatores nacta,multo est ipsa languidior, atque debilior.S.Ambros.in lib.de pœnitent.Multi minimi,dum congregantur vnanimes, sunt magni, & multorum preces impossibile est contemni.Tertull. Apologet.cap.39.Coimus in cœtum, & congregationem,vt ad Deum,quasi manu facta,precationibus ambiamus orantes.Hæc vis Deo grata est. † Ceterum Ecclesiā aditurī cum reuerētia & totius pectoris tremore ingredi debent;cum ob loci religionem.6. Chrysostom.homil.15.in epistol. ad Hebræos: In aulam regiam intraturus habitu, oculis, incessu, cun

cunctisque alijs te componis, & adornas:in Ecclesiam verò ingressurus, vbi verè est aula regis talis qualisque cœlestis, rides.Tum etiam ob angelorum conspectum. Chrysostom. homil.52.in Matth.In nonnullis Ecclesijs hunc morem corroboratum testatur,vt diligenter multi studeant,quo modo manibus loti, & vestibus candidis induti in Ecclesiam ingrediantur.Quo modo autem animam, atq; mentem suam puram Deo afferant, nullam curam habent. Hæc dico, ait Chrysostom.non quia lauare os,aut manus prohibeam, sed quia non aqua solum lauare os velim,verū etiam,vt æquius est,omni virtute.Plenæ enim sunt Ecclesiæ, ait idem Chrysostom.homil.15.ad Hebræos,incorporeis virtutibus.Et alibi homil.24.in acta Apostol.Nescis, quòd cum angelis stas, cum illis cantas,cum illis hymnos dicis.Tum deniq; ob admissorum verecundiam.S.Hieron.aduersus Vigilant.Quando iratus fuero, & aliquid mali in meo animo cogitauero, & me nocturnum phantasma deluserit: basilicas martyrum intrare non audeo,ita totus & corpore & animo contremisco, Saluia.lib.3.de prouid.In templa, vel potius in altaria, atque in sacraria Dei passim omnes sordidi ac flagitiosi sine vlla penitus reuerentia sacri honoris, irrumpunt.Non quia non omnes ad exorandum Deum currere, sed quia qui ingreditur ad placandum, non debet egredi ad exacerbādum. Verum peccatores non prohibentur generaliter Ecclesiam adire,at ij dumtaxat, qui, vt idem Saluianus ait,intrant ecclesiasticam domū,vt mala antiqua defleant,& in ipsis orationibus suis, ac supplicationibus hæc moliuntur.S. Chrysostom.de non contemnēda Ecclesia Dei:At enim peccator sum,inquit, neque possum ad memoriam martyrum accurre.Quandoquidem peccator es, accurre, vt iustus fias.Quinam verò homo sine peccato est,dic mihi?Planè Ecclesiam ingressuri curas huius sæculi omnes deponere debent, omnemque cogitationem,& animi motum ad Dei cultum cōuertere.Cum Aaron eiusq; successores, ait Isidorus Pelusiota lib.1.epistol.epist.45.ad martyrium Episcopi,in templum sacrificij causa ingrediebantur, laneis omnibus vestimentis abiectis, vestes ex lino contextas induebant, arcani aliquid continentes,atq; illud significantes,externos tumultus tum de memoria deponendos esse. Nam qui rei sacræ causa ad Deum accedit, nihil alienum, nec vllam rerum ex materia constantium sarcinam secum afferre debet,&c.Ad † hæc ingressi Ecclesiam corpus humi sternere debent. Saluian. libr.

7.de prouident. Ad domos videlicet statim Dominicas currimus, corpora humi sternimus, mixtis cum fletu gaudijs supplicamus, præcipuè genibus flexis sanctissimum sacramentum adorare debent. Pius Papa V. in bulla 1566. ad Ecclesias sit humilis, & deuotus ingressus, quieta conuersatio, & omnes genibus flexis sanctissimum sacramentū adorent. Deinde orare, & psallere. Cæsarius Arelaten. sermon. 12. Rogo vos fratres, & admoneo, vt venientes ad Ecclesiam hoc solum, quod in Ecclesia competit, agite, id est aut orate, aut psallite, aut orando psallite. Silentium præterea facere debent, ac neminem alloqui. Gregorius Nazianzen. oration. decimanona. in laudem patris sui, laudat Nonam matrem, quòd in sacris conuentibus, aut locis nunquam illius vox audita sit, exceptis necessarijs, & mysticis. Necessarias autē, & mysticas voces interpretatur Helias Crerensis, quę externè à plebe ad ea, quæ à sacerdotibus pronunciata sunt, aptè accinuntur, &c. Nihil Ecclesiæ tam congruum, quàm silentium, & tranquillitas. S. Chrysostom. homi. 38. ad populum Antiochen. Templis omne silentium debetur, inquit Isidor. Peluſiota d. epist. 45. S. Ambros. lib. 3. de virginibus. An quidquam indignius est, quàm oracula diuina circunstrepi, ne audiantur, ne credantur, ne reuelentur, circumsonari sacramenta confusis vocibus, vt impediatur oratio pro salute deprompta omnium, cum Gentiles idolis suis reuerentiam tacendo deferunt. Vnde illud exemplum proditur, Alexandro sacrificāte Macedonum Regem puerulum barbarum, qui ei lumen accenderet, excepisse ignem brachio, atque adusto corpore mansisse immobilem, nec dolorem prodidisse gemitu. Tanta in puero barbaro fuit disciplina reuerentiæ, vt naturam vinceret. Et postea: Et tu in ministerio Dei gemitus, tusses, exercatus, risus abstine. Rursus frequens sermo est, cum plurima tanarum murmura religiosę auribus plebis obstreperent, sacerdotem Dei præcepisse, vt conticerent, ac reuerentiam sacræ deferrent orationi, tunc subitò circumfusos strepitus quieuisse, silent igitur paludes, homines non silebunt? &c. Quo loco Ambros. veterum prophanorum religiosam obseruationem notat. S. item August. serm. 251. de tempore, diligenter vetat, in Ecclesia, vt ipse loquitur, verbosari. Nolite, inquit, inuicē in Ecclesia verbosari, sed quieti estote. Sunt enim plerique, & præcipuè pleræque mulieres, quæ ita in Ecclesia garriunt, ita verbosantur, vt lectiones diuinas, nec ipsæ audiant, nec alios audire permittant.

Et alibi ser. 215. de temp. In Ecclesia stantes nolite verbosari, sed lectiones diuinas patienter audite. Qui enim in Ecclesia verbosari voluerit & pro se, & pro aliis reddituras est rationem: dum verbum Dei nec ipse audit, nec alios audire permittit. S. Basil. hom. in d. Psal. 28. Reliquæ creaturę omnes siue cęlestes, siue terrestres, seu rationales, siue rationis expertes demúmque inanimatæ seu voce, siue gestis, aut aliqua significatione summum omnium conditorem Deum extollere, ac prædicare videntur, homines verò miserabiles, relictis ædibus suis, ad templum concurrunt, quasi emolumenti quidquam inde laturi, cum tamen nec accommodēt aures verbis Dei, nec peccati quopiam prǫoccupati mœrore afficiantur: nullo corripiuntur diuino iudicij metu, adeò vt sibi atridentes, suásque prensántes dexteras, domum orationis, in locū vertant effusissimæ lóquacitatis. Et posteà. Quidam in templo Dei nullo vnquam fine se totos effundunt inutiles, & aniles nugas, ac proinde nullo suo fructu illud ingrediūtur, atque adeò vtinam frustra tantùm, subirent templum, non etiam magno suo incommodo. Antiquitus, ait S. Clē. li. 8. cōst. apostol. c. 11. quidā ex diaconis in tēplo inābulabāt cōtēplantes viros, & mulieres, ne quis fieret strepitus, ne quis nutus faceret, aut mussitaret, aut dormitaret. Vix credi potest, quanto silentio, quanta obseruantia Turcę suas orationes perficiant. Habent etenim, auctore, Cuspiniano, li. de Turcarum origine, & religione, accusatores, qui de orationum omissione conuictos per Vrbem circumducentes, ac tabulam cum caudis vulpinis collo appendentes, pecunia mulctant. † Quare studiosè & diligenter occurrendum est, ne in Ecclesijs confabulationes, & deambulationes fiāt. Qua in parte ex sentent. Concil. Colonię. tit. de Metropolitanis cap. 25. duplici cura opus videtur, tum vt prædicatores verbi Dei ex suggestu populum deterreant, tū vt magistratus ciuiles huic rei manum accōmodent. Episcopi quoque à Synod. Trident. sess. 22. decreto de obseruandis, & euitandis in celebratione Missę, iubentur vana, & prophana colloquia deambulationes, & strepitus ab Ecclesijs arcere: vt domus Dei, ait Synod. verè domus orationis esse videatur. Quod & antea constitutum fuerat in Concil. Lugdunens. eademque ratione theatrales ludi, & moduli, necnō laruarū ludibria, ac spectacula in Ecclesijs prohibētur, c. Cū decorē, de vit. & honest. cler. vbi glos. can. Cātātes, dist. 92. cano. Nullus, de consecrat. distinct. 5. Concili. African. tempore Bonifacij Papę

cap.27.Concili.Basilien.de spectacul.in Ecclesia non faciendis,vbi Gloss.pragmatis:Numquid enim theatrica sunt, aut, S.Chrysosto.hom.24.in Act.Apostо.quæ in Ecclesia geruntur. Verùm hoc infelici sæculo ea est quorundam dissoluta licentia,vt in sacrosanctis Ecclesijs,nihil præter deambulationes, sermones ludicros,aut rerum colloquia leuiorum agant.Nonnulli,dolenter refero,mulieres illic libidinis causa prosequuntur,obscœnisque & inhonestis verbis,ac signis vtuntur,quos grauiter insectatur S.Chrys.homil.74. in capit. 23.Matth.in opere imperfecto:Nō miraris,nō vndiq; fulmina deferri,non omnia funditus euerti,prostibulū tibi videtur Ecclesia & foro ignobilior ? Nam & hic etiam erubescis,& times,ne quis te videat mulierē sequi. Oportebat interno vos parietе à mulieribus separari Quod quia non vultis animo, patres nostri ligneis saltem parietibus secreuerunt.Et posteà : Nunc verò mulieres meretricum mores assumunt, viri autem furorem equorum imitantur. Et Homde non contemnenda Ecclesia,& Ecclesiæ mysterijs : Quid agis,ô homo,in Ecclesia stans , formas mulierum contemplaris,non perhorrescis templum Dei tanta afficere iniuria? Lupanar tibi videtur Ecclesia, & foro despicabilior?Nam in foro erubescis mulierem videre,contemplari:in templo verò Dei,ipso tecum loquente,talia audes.Et alibi, hom.36.in 1.ad Cor.Tum etiam domus,Ecclesiæ erant, nunc verò Ecclesiæ,domus:immò verò domo qualibet prophana magis. Et posteà:In Ecclesia verò magnus tumultus, magna cōfusio,tanta turba,tantus risus,quantus in balneis , quantus in foro. Et posteà : Neque tonstrina , aut vnguentaria taberna Ecclesia est,aut officina forensis , sed locus Angelorum, regia cæli,cælum ipsum. Rursus : Atqui iucundum colloqui cum familiari.Esto sanè,non veto,sed domi,sed foris,sed in balneis fiat.Ecclesia enim non disceptandi, sed discendi locus est : Nunc autem à foro nihil differre,etsi non sit remetarium dictu,fortasse nec scœna ipsa, adeò prostitutis scœnis,petulantiúsque huc mulieres congregantur, & sine dubio non paucos etiam hic solicitant homines intemperatos. Si quis corrumpere matronam conatur , locum hunc maximè idoneum putat.Cessent , ait Concil. Lugdunen.in c.Decet,de immun,Eccles.in 6.vana & multò fortiùs fœda, & prophana colloquia , cessent confabulationes quælibet, &c. Vtinam mulieres , vbi in Ecclesiam conueniunt,iuxta Pauli præceptum 2. ad Corinth. 11. velato capite incedant.

Quod

Quod & postea Linus Petri successor eius iussu cōstituit, vt Damasus Papa in Pontificali testatur : Vtinam Episcopi curam , & cogitationem pastoralis solicitudinis dignissimā susciprant,instaurandi consuetudinem,vt velo caput mulieres induant,dum vel in Ecclesia assident , vel sacras processiones prosequuntur. † Tanta est Ecclesiarum religio,& reuerentia, vt nedum illicita in Ecclesijs prohibeātur : verùm 7
etiam quæcunque prophana,etsi alibi legitimè , exerceantur.VValfred.Strabo de reb.Ecclesiastic.cap.10. Quare iudicia , & arbitria in Ecclesijs exerceri vetitum est in Concil. Lugdun.d.c.Decet & longè ante in Concil.Paris.glo.in d.c. Decet.& in c.1.c.Cùm Ecclesijs,de immun. Eccl. Decius in c.Qui fronte,de appel.Nauar.de orat.cap.5.Illud quæsitum est,an sententia,qua quis de hæresi damnatur, & curiæ seculari traditur,in Ecclesia ferri possit.Auctor Directorij Inquisit. 3. par. credidit sententiam illam extra Ecclesiam ferendam esse.Nauar.in lib.de orat.& horis canon.cap. 5.pluribus verbis contrariam probat sententiam, Romæ , eo testante, tales sententiæ intra Ecclesiam pronunciantur. Vetantur & in Ecclesijs emptiones,& venditiones. Nam & Christus è templo eiecit ementes,& vendentes,Matth. 21. Trull.Syn. quæ sub nomine 6.Synodi circumfertur,ait, quòd nō oportet intra sanctos ambitus cauponatoriam officinā , vel quæ fiunt per aromata species proponere , vel alias venditiones facere suam venerationem Ecclesijs seruātes. Seruator enim noster,& Deus.Et posteà:Numulariorum mensas effudit, & eos,qui sacrum commune faciunt,eiecit.Si quis ergò in prędicto delicto deprehensus fuerit , segregetur, vbi Balsamon docet,qui sacri ambitus dicantur, S.Chrysost.d.homil.36.in epist.ad Corinth.Emere quid,aut mercati lubet? magis idonea Ecclesia est , quàm forum. Quare in Ecclesiæ foribus , & cœmeterijs non licet quidquam venale lucri causa , nisi ad vsum quidem sacrificij, vel Ecclesiæ futurum sit , exponere. Antonin. 3. part. titul. 1. capite 16.§.2.Caietan.in Summa,in verbo,Immunitas. † Prohi- 8
bentur etiam in Ecclesijs conuiuia, & agapæ.Agapārū consuetudo in Ecclesia antiquitùs religiosè colebatur. Eam vehementer commendant Tertul.in Apologet.ca.39.S. Cyprian.lib.3.ad Quirin.cap.3.S.Augustin.in lib.2. contra Faustum , capit.4.& capit. 20. & alij innumeri.In Ecclesijs tamen agapæ , plenissimè vetantur in Synod.Laodic. canon. 28.ὅτι οὐδὲ ἐν ταῖς κυριακαῖς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τὰς ἀγάπας

ἀγαπας ποιεῖν, καὶ ἐν τῷ οἴκῳ τὸ θεῖον ἐσθίειν, καὶ ἀκυβέρνητον γρᾶν νηεν. can. non oportet, dist. 42. quę constitutio instauratur in Trul. Synod. quę sub nomine 6. Synodi circumfertur, ait can. 74. adiecta pœna, vt, qui hoc ausi fuerint, ἢ ἀφοριζέσθωσαν, ἢ πάντῃ σβέσθωσαν, vel cessent, vel segregentur. Hoc ipsum longè antè vetuerat S. Paulus 1. ad Corinth. 11. Numquid nō habetis domos ad manducandum, & bibendum, aut Ecclesiā Dei contemnitis? & posteà: Si quis esurit, domi manducet. In eandem sententiam extant canon. Concil. Affric. circa tempora Bonifacij 1. cap. 27. Antisiodor. cap. 1. S. Paulin. docet, & conqueritur, quòd in æde S. Felicis populus epulabatur, Natali 9.

——Gens malè credula, sanctos
Perfusis halante mero gaudere sepulchris.
Verum vtinam sanis agerent hæc gaudia votis:
Nec sua limimibus miscerent pocula sanctis.

Hoc loco notanda est eorum immoderata licentia, qui in maximis caloribus, vitandi caloris causa, in Ecclesijs epulantur. Episcopis etiam, & clericis in Ecclesijs conuiuantibus non indulgetur, nisi fortè hospitij necessitate transeuntes illic diuertant. Synod. Carthagin. cap. 45. can. Nulli, distinct. 42. Prohibentur & generaliter in Ecclesijs conuentus omnes clericorum ad opera secularia, d. cap. decet. vbi etiā prohibentur publica parlamenta. Quo loci Ioan. Andreas commentus est, Caium, & Scipionem Consulatu priuatos fuisse, quia parlamenta in templo faciebant. Cuius error conuincitur ex eodem Valerio, quēm ipse laudat, tum ex Festo, cap. 4. & Cic. lib. 1. de diuinat. Hoc loco obiter obseruandū Gregor. x. in Concil. Lugdu. mentionem facere de publicis parlamentis, quæ verba ad Galliarum parlamenta referri debent. Galli enim tum publicum ordinum Concilium parlamentum appellabant, vt ex epist. Bonifac. ad episcopos, & sacerdotes Galliæ, & complurib. alijs auctorib. colligere licet. Exinde conuentus iudicum maiores, parlamenta cœperunt appellari, nedum apud Gallos, sed & apud Anglos, quod pluribus alibi docui. † Cæterùm cōuentus etiā laicorū ad pietatis, & religionis opera nō prohibentur. Quare sodalitates, siue confratriæ aut cōfraternitates, quæ ad diuinū cultū & eleemosynas in Ecclesijs cogi consueuerunt, non improbantur. Fratriæ apud Aristotelem in Politicis dicuntur hominum conuentus, propria sibi sacra, & peculiaria habentium: ij enim homines communi puteo vtebantur, quod

Græcè

Græcè dicitur φρέαρ. Hæc Budęus ad tit. de offic. quæst. Inde fraternitates pro collegijs Christianorum, passim apud Tertullia. Cyprianum, Hieronym. Rhenanus ad Tertul. lib. de velandis virginib. & lib. ad martyres. Non me latet, quandoque fratriam pro coniuratione, & sodalitate maligna factiosaq; mente facta vsurpari, vt in Concil. Chalcedonen. cano. 13. vbi Balsamon can. Coniurationum, 11. quæst. 1. Sanè fraternitates, quæ ad cultum Dei, & misericordiæ opera instituūtur, iure nostro approbātur, cano. Si qui clericorū, 11. quę. 1. vbi glo. can. Sanè, 16. q. 7. De his pluta in Cōmentarijs nostris d. l. Illud. C. de sacrosan. eccles. Postremò ea erat Ecclesiæ religio, & immunitas, vt ad eam confugientes, non liceret inde extrahere, vel eis aliquam vim inferre. l. 2. Et aliis, qui ad Ecclesiam confugiunt, in C. Iustin. & Theodos. Quas leges laudat S. Gregor. lib. 12. epist. 54. Harum etiā meminit Constāt. Hermenop. li. 2. Promptuar. iur. tit. 9. Legimus, Eutropium Eunuchum, cum iussisset legē promulgari, ne quis ad Ecclesiam confugeret, & vt confugientes ad eam inde eriperētur, impię eius audacię pœnas dedisse, legēq; illā ex publicis commentarijs deletam fuisse. S. Chrys. serm. in Eutropium. Sozo. lib. 8. ca. 7. Socrates lib. 6. ca. 5. Suidas in Eutropio. Nicephor. li. 13. cap. 4. Gratian. 17. q. 4. varia decreta Au. Gelasij, Conc. Tribur. & Toletan. adfert aduersus eos, qui ad Ecclesiam confugientes è templo eripiunt. Barbari Ecclesijs ius asyli conseruabant, teste August. de Ciuitate Dei, li. 1. ca. 34. Martyrum loca, & Basilicæ Apostolorum, ait idem Aug. libr. 1. de Ciuitate Dei, cap. 2. in illa vastatione vrbis Romæ ad se confugientes suos, alienósque receperunt. Hucusque cruentus sęuiebat inimicus, ibi accipiebat limitem trucidatoris furor. & eodem lib. cap. 4. Cōpara nunc asylum illud non cuiuslibet Dei gregalis, vel de turba plebis, sed Iouis ipsius, sororis, & coniugis, & reginę omnium Deorum cum memoriis nostrorum Apostolorum. & posteà ibi: Amissa, hic seruata libertas, ibi clausa, hic interdicta captiuitas, ibi possidendi à dominantibus hostibus premebātur. Theodoricus Rex apud Cassiodor. libro 3. epistol. 47. Iouino, qui intra Ecclesiæ septa confugerat, vt & sancto templo reuerē tiam habere videretur. Nec Iouinus culpæ pœnam omninò fugeret, pœnam moderatur Edoardus Anglorum Rex lege lata, reum ad Ecclesias confugientem pœnam grauiorem meritū, perpetuo dumtaxat exilio mulctat, ea tamē lege, vt

exulare

exulare iussus vsque ad littus maris crucē manu gestet, velut signum seruatæ vitæ, religionis ergo. Polyd. Virgil. li. 11 histor. Anglic. in Henrico: Amplius fideles ingressione Ecclesiæ consecratæ venialium, seu leuiorum peccatorum remissionem consequuntur. S. Thomas 3. parte q. 83. ar. 3. vers. ad tertium. Plura de iura asyli apud prophanos auctores, & Alexandrum ab Alex. lib. 3. genial. dier. ca. 10. vbi Tyraq. Hā. Ecclesiæ immunitatem si quis siue ciuili, siue criminali nomine obstrictus, in Ecclesiā confugisset. Galli religiosè colebant, vt in capitulari Caroli Magni, tit. de ijs, quæ ad l. de clericorum occisione statuuntur: & apud Ansegi. lib. 2. cap. 8. quod & Petrus de Ferrar. in practica inquisitionis, versic. Ex his potest non improbabiliter quæri de eo, quod seruatur in partibus Franciæ, & Alemaniæ, &c. Indicat, & infinitis parlamentorum antiquioribus placitis apparet. Lucius sub tit. de ijs, qui ad sacras ædes confugiunt. † Verum quia huiusmodi siue immunitates complures ad delinquēdum & creditores fraudandos alliciebant, & inuitabant, ne Ecclesia, quæ domus orationis est, & sanctitatis, spelunca latronum, & inuitamentum maleficiorum fieret, ne etiam sacrorum locorum immunitas à lege iniuria affectis concessa iniuriantibus proficiat, vt Iustin. loquitur Nouel. 17. de mādat. princip. §. sed neque fidem publicam. Itaque ad nos nulli immunitati locus est, vbi iudex mandat, aliquem in sacris ædibus cap. Quod & probat Petrus de Ferrar. vbi suprà. Plene Afflict. ad Capel. Tholos. quæst. 422. Milleus in praxi criminis, persequendi, in verbo, Locum sacrum. Cæterum sine mandato iudicis non licet eos, qui ad Ecclesiam confugiunt, inde extrahere, ne Eutropij lex instaurari videatur. Legimus Dianæ Ephesiæ templum asylum fuisse, cuius libertatis termini sæpè immutati ab Alexandro, Mithridate, & Antonio, tandem Augusto, cùm id damnosum existimaret, & nihil aliud esse, quàm multis malefaciendi causam exhiberet, iustum fecisse. Strabo lib. 14. Tiberius quoque eadem ratione ius, & morem asylorum, quæ vsque erant, aboleuit. Suetonius, & Tacitus in Tiberio. Nedum autem Ecclesijs, sed earum vestibulis honos habebatur. S. Chrysost. homilia 30. in 2. ad Corinth. Nónne videtis, quòd vestibula templi huius exosculantur, illi quidem flectentes, alij autem manu continentes, & ori manum admouentes?

FINIS LIBRI PRIMI.

IOAN-

IOANNIS STEPHANI DVRANTI DE RITIBVS ECCLESIÆ CATHOLICÆ.

LIBER SECVNDVS.

DE MISSÆ NOMINE, ET DE MISSA CATECHVMENORVM.

CAPVT I.

1 *Missæ nomen, an sit Hebræum, vel Latinum.*
2 *Catechumenorum Missa.*
3 *Catechumeni qua Missæ parte mittebantur foras.*
4 *Missa pro missione.*
5 ITE MISSA EST, ἀπόλυσιν, *& liberam populo abeundi potestatem fieri denotat.*
6 *Missæ nomen apud Latinos antiquissimum esse, Patrum testimonijs comprobatur.*
7 *Missæ nomen Gregoriano seculo confictum esse, hæreticorum est impudens figmentum.*
8 *Missæ apud Græcos Patres varia nomina.*

DE Missæ nomine non omnes cōueniunt. † Quidam huius seculi Græcis atque Hebraicis litteris eruditi, Missæ nomen Hebræis acceptum ferūt, à voce מסה Missah quæ à verbo מס Mas, defle- 1
ctitur. Reuchlin. lib. 2. de Erudit. Hebraicis. Alciat. libr. 7. Parerg. cap. 10. De Sainctes Episcopus Eboricensis, in præfat. ad Liturgiam. Hector Pintus in cap. 3. Daniel. Pamel. in Liturg. & alij complures. Hanc sententiam præcipuè iuuat, quod vox hæc, מסה Missah, Deut. 16. oblationem spontaneā

signi-

significat. Quod & Munster, probat in Dictiona. Heb. in ver. מסה Massa. Verùm scrupulum & dubitationem affert, quòd si Missæ nomen Hebraicũ esset, & à Christianis ab Hebræis retentũ, Græci Patres, à quibus Sabbaoth, Alleluia, Osanna, Amen, aliáque Hebraicorum vocabula ad nos transmissa sunt, nominis Missæ meminissent: at nemo Græcorum Patrum ea voce vsus est. Deinde nullus veterum Latinorum auctorum Missæ vocem, vt Hebraicam vsurpauit. Addo, quòd si Hebraica esset, eam Latini auctores cum asperatione missah exarassent. At nusquã apud Latinos legimus Missæ nomen cum aspiratione. Alij Missæ nomen Latinum putant ab emittendo. Alcuin. de diuinis offic. cap. de celebrat. Missæ, ex Isidor. lib. 6. Etymolog. cap. 19. Quia dum inchoabantur sacra mysteria, catechumeni mittebãtur foras. Vnde ait ille ad finem eiusdem capitis, † Missam catechumenorũ canones dicunt, quoniam post Euangelij lectionẽ incipiunt celebrari sacra mysteria, quibus non nisi baptizatis interesse licet. Tum enim clamante Diacono, catechumeni mittebãtur foras. Missa ergo catechumenorum, inquit Alcuinus, fiebat ante actionem sacramẽtorum: Missa verò fidelium post confectionem, & participationem eorundem. Populus enim à solemni obseruatione dimittitur. Rabanus Maurus li. 1. de instit. cleric. ca. 32. Missa, inquit, est tempore sacrificij, quando catechumeni foras mittuntur clamante Leuita: Si quis catechumenus remansit, exeat, & inde Missa, quia sacramẽta altaris interesse non possunt. Remig. lib. de offic. Missæ. Missa, inquit, dicta est, vt Isidorus ait, ab emittendo. Nã tempore, quo sacerdos incipit consecrare Corpus Dominicum, dicendum est à Diacono post Euangelium: Si quis catechumenus est, procedat foras. Et quia tunc emittuntur catechumeni ab Ecclesia, qui non debent interesse sacris mysterijs, ideò dicitur Missa ab emittendo. Missam catechumenorum appositè Iuo epist. 75. secernit à Missa sacramentorum. Hanc sententiam magnoperè confirmat S. Aug. sermo. 237. ad mẽsam S. Cypriani. Ecce post sermonẽ fit missa catechumenis, manebunt fideles, venietur ad orationem. Concil. Carthaginense 4. cap. 84. canon. Episcopus, de consecrat. distinct. 1. Episcopus nullum prohibeat ingredi in Ecclesiam, & audire verbum Dei, siue Gentilem, siue Iudæum, siue Hæreticũ, vsque ad Missam catechumenorum. S. Ambr. li. 5. epistol. 33. Post lectionem atque tractatũ dimissis catechumenis, symbolum aliquibus competentibus, in baptisterijs tradebant

Basilicæ:

Basilicæ: illic nunciatum est mihi comperto, quod ad Portianam Basilicam misissent, & vela suspenderent: Ego tamẽ mansi in munere, Missam facere cœpi. Ad hæc in Concil. Ilerdensi can. 4. can. De his qui incesti. 35. quæst. 2. vt ij qui se incestus pollutione commaculant, quo vsque in ipso detestando, & illicito carnis contubernio perseuerant vsque ad Missam tantùm catechumenorum. Cassian. libr. 2. Institut. cap. 15. Cumque subsistens senex audisset eum finisse tractatum, & mutato rursus officio celebrare, velut Diaconum, catechumenis Missam. Et ad finem capitis: Modò, inquiens, veni, quando tu Missam catechumenis celebrabas. De emissione catechumenorum plura hoc loco afferri possunt ex S. Clemente, lib. 8. Constitut. Apostolicarum, cap. 12. Concil. Laodicẽs. can. 19. Maximo, de Ecclesiastica Mystagog. † Quibus locis vetus mos mittendi foras catechumenos ante sacrificium detegitur. Hunc veterem morem emittendi catechumenos amplius confirmant S. Dionys. de Ecclesiast. Hierarch. Tertull. de præscript. aduersus hæreti. S. Athanas. in Apolog. 2. contra Arrianos. Cyrillus Alex. lib. 12. in Ioan. c. 50. S. Gregor. lib. 2. in Dialog. cap. 2. Guillel. Durand. in Rational. Et alij innumeri. Missæ igitur nomen à catechumenorum missione dictum est. † Neque nouum est Missam pro missione vsurpari. Cassianus in argumento cap. 13. libr. 2. Instit. nocturnæ Missæ meminit. Ea verò nihil aliud erat, quã dimissio illa, quæ noctu peracta oratione publica, fiebat. Et lib. 3. Instit. cap. 7. Qui tardius ad orationem accedit, pro foribus cõgregationis iubetur Missam præstolari, hoc est expectare pro foribus, donec congregatio dimittatur. & ca. 8. Contenti somno, qui nobis post vigiliarum Missam, vsque ad lucis indulgetur aduentum. Et paulò pòst: Nisi post vigiliarum Missam, quo loci Missa vigiliarum significat dimissionem peractis vigilijs. Sic & veteres Patres remissam, pro remissione, dixerũt. Tertull. li. 4. aduersus Marcion. c. 18. ibi: Diximus de remissa peccatorũ, vbi Rhenan. plenè & luculenter. S. Cypr. lib. de bono patientiæ. Dominus baptizatur à seruo, & remissam peccatorum daturus. Et lib. 3. epist. 8. ibi: Qui ad remissam peccatorum accipiendam hoc ipso facilius. Accedit & epist. 14. Qui autem blasphemauerit in Spiritum sanctũ, nõ habet remissam, sed reus est æterni peccati. Non desunt, qui à gemina missione Missam appellatã dixerũt. Prima missio est catechumenorum, de qua iã diximus: altera fidelium, quæ fieri solet sacris peractis, clamante Diacono:

cono: † ITE MISSA EST, hoc est, finita & completa
est oblatio. Quemadmodum in Regula S. Benedicti, vbi c. 9.
De publicis precibus & cap. 12. & 13. compleantur, pro co-
cap. 17. dicitur: Missæ sint, & fiant Missæ, hoc est, compleantur, & finiantur. Inde fidelis per actis sacris mittebatur quisque ad sua negotia, eáque missio siue dimissio à Græcis dicitur ἀπόλυσις & ἀπολύεσθαι, dimittere. Quo verbo Diaconus in Ecclesia Græca, peracto sacrificio, denunciat populo potestatem abeundi, vt nos dicimus: Ite Missa est, simile quiddam in sacris gentium fieri consuetum erat. Peractis enim eorum sacris, Sacerdos ad plebem conuersus dicebat, λαοῖς ἄφεσις, id est, populis missio. Et apud Apuleium libr. 11. vbi Beroaldus, de quo plura in vltima parte Missæ. Porrò quèadmodum Missa catechumenorum quandoque significat totum illud ministerium quod in Ecclesia peragitur, donec illi clamante Diacono foras mittantur, vt in Concil. Valentino, & Hispano can. 1. ibi: Vt sacrosancta Euangelia ante munerum illationem in Missa catechumenorum in ordine lectionum pòst legantur: Ita Missa in hunc vsque diem vniuersum illud, complectitur sacrarum actionum, quasi corpus quod Sacerdotes perficiunt, donec populo idem ministeri
6 Diaconus: ITE MISSA EST. † Sanè Missæ nomé apud Latinos antiquissimum esse, eóque Patres Christianæ religionis primarios pro sacrificio vsos fuisse, constat innumeris sanctorum Patrum testimonijs. Euaristus tertius à Petro Pontifex Romanus. Apud Burchardum lib. 3. Decretal. c. 2. Omnes Basilicæ cum Missa semper debent consecrari. Alexander Papa quartus post Petrum, imperāte Traiano, epist. ad omnes orthodoxos, cano. In sacramentorum, de consecrat. distinct. 2. In sacramentorum, inquit, oblationibus, quæ inter Missarum solemnia Domino offeruntur, passio Domini miscenda est, vt eius, cuius Corpus & Sanguis conficitur, passio celebretur. Rursus eadem epist. In sacramentorum oblationibus, quæ inter Missarum solemnia Domino offeruntur, panis & vinum aqua permixtum, sacrificio offertur. Telesphorus Papa sextus à Petro temporibus Antonini & Marci: Nocte: inquit, sancta Natiuitatis Domini Saluatoris Missas celebrent, & hymnum Angelicum in eis solemniter decantent, can. Nocte sancta, de consecrat. distinct. 1. Et paulò pòst. Reliquis enim temporibus Missarum celebrationes rursus pro tempore, & loco in Missarum solemnijs. Higinus Papa septimus: Omnes Basilicæ debēt semper cum

Missa consecrari, can. Omnes basilicæ, de consecrat. distinct. 1. & apud Iuonem libro 2. decretal. Pius Papa epist. 8. ad Iustum: Antequàm Roma exijsset, soror nostra Euprepia, sicut benè recordaris, titulum domus suæ pauperibus assignauit, vbi nunc cum pauperibus nostris commorantes Missas agimus. Et alibi, vt post Missarum solemnia, qui communicare non fuerint parati, eulogias omni die Dominico, & in diebus Festis exinde accipiant. Burchardus lib. 5. Decretal. cap. 27. Iuo parte secunda Decret. ca. 37: Soter decimus à Petro, imperante M. Aurelio Vero: Vt nullus, inquit, Presbyterorum solemnia celebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, cano. Hoc quoque statutum, de consecra. distin. 1. Burchard. lib. 3. cap. 74. Iuo parte 2. c. 127. Fabianus Papa XVIII. Apud Burchard. lib. 5. Decret. cap. 36. Sacrificium non est accipiendum de manu Sacerdotis, qui orationes, vel actiones, & reliquas obseruationes in Missa secundùm ritum implere non potest. Idem Fabianus epist. 3. vt presbyter illiteratus Missam celebrare non audeat. Felix primus Claudij & Aureliani temporibus, epistola 2. ad vniuersos Galliæ Episcopos: Quapropter in præfata constituimus Synodo, vobísque omnibus Ecclesijs tenendum, & agendum mandamus, vt super memorias martyrum Missæ celebrentur. Eutychianus Felicis successor apud Gratianum. canon. Si quis Episcopus. 11. quęstio. 3. Si quis Episcopus, aut Abbas presbytero, aut Monacho suo iusserit Missas pro hæreticis cantare, non licet. Siluester in Synodo, canon. Nullus presbyter Missas celebrare præsumat, nisi in sacratis ab Episcopo locis, de consecrat. distinctio. 1. Damasus Papa in Pontificali, in Alexandro, Sixto, & Telesphoro. Et epistola 4. de Chorepiscopis. Non licet Chorepiscopis publicè in Missa quemquam pœnitentem reconciliare. Quibus etiam verbis vtitur Leo Magnus epistola 88. Sanctus Ambrosius in dicta epistola 33. Ego tamen mansi in munere, & Missam facere cœpi. Idem Ambrosius oratione præparatoria ad Missam: Propter clementiam tuam magnam concede mihi hodie & semper Missarum solemnia puro corde, & pura mente celebrare. In Comment. Prouerb. cap. 2. quæ cum operibus S. Hieronymi circumferuntur: Sunt, inquit, qui de leuioribus peccatis, cum quibus defuncti obligati sunt post mortem, possiunt absolui, vel pœnis videlicet castigari, vel suorum precibus, & eleemosynis, Missarúmque celebrationibus. S. Augustinus sermo. 91. de tempore: In lectione, quæ nobis

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad Missas legẽda est,& serm.251.Sunt aliqui, & maximè potentes istius mundi, cùm veniunt ad Ecclesiam, non sunt deuoti ad laudes Dei celebrandas, sed cogunt presbyterum vt abbreuiet Missam, & ad eorum libitum cantet: nec ei licet morem Ecclesiasticum sequi, propter illorum gulam, & auaritiam. Ruffin. Aquilien. interpres epistol. 3. Clement. Missæ nomine vtitur, quod sanè indicat nomen Missę fuisse vsitatum. Seuerus Sulp. in vita S. Martini semel atque iterum Missę meminit. Cassian. item lib. 3. Institut. cap. 11. Verùm ne hoc quidem ignorãdum, die Dominico vnam tantùm Missam ante prandium celebrari, vbi proculdubiò Missa pro sacrificio, quam alibi Colla. 22. cap. 4. 6. & 8. sacrosancta mysteria à Christo initiata nominat Leo Magnus, epistol. 79. seu 81. Ad Dioscorum Alexandrinum: necesse est autem, vt quædam pars populi sua deuotione priuetur. Si vnus tantùm Missę more seruato sacrificium offerre non possint, nisi qui prima diei parte conuenerint. † Prætereo Gregorium Magnum, Bedam, & complures illius seculi Patres, qui passim huius vocis meminerunt, quibus satis supérque conuincitur eorum perfidia, & calliditas, qui Missæ nomen recens & Gregorij seculo confictum mentiuntur. Omnes enim hi auctores S. Gregorium longo interuallo præcesserunt. Prætereo canones Apostolorum, Clementem, Abdiam, Ignatium, & quosdam alios, qui Græcè scripserunt, quorum interpretes Missæ vocabulo vsi sunt. Prætereo item Concilium Carthaginense I I. can. 3. Agathen. can. 21. Carthaginense I I I. can. 84. Mileuitanum can. 12. Matisconense ca. 50. Apud Burchard. lib. 5. cap. 32. Aurelianense 1. can. 28. Gerundense can. Et alia complura, in quibus Missæ nomen passim legimus.

† Græci Missam frequentiùs λειτουργίαν appellant. λειτουργία ait Suidas, κυριως ἡ δημοσία ὑπουργία ἀπὸ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ ἔργου. Liturgia dicitur officium seu ministeriũ, & munus publicum, à λαὸς, publicum, & ἔργον, munus, seu opus. Apud Synesium epist. 79. & alibi passim, λειτουργία, pro munere publico. Isocrates magistratuum functiones liturgias, λειτουργίας, appellat. In Nouo Testamento λειτουργίας, vox ad sacra, & sacrificia refertur. Vnde Actuum 13. Ministrantibus illis Domino, Græcè est λειτουργούντων, id est, vt Gagnæus, & Erasmus ipse, atque alij plures interpretantur, sacrificantibus. Apud Simeonem Metaphrasten, in vita Petri & Pauli Apostolorum, hic locus ita legitur: Vbi Domino sacrum obeuntes ministerium à Spiritu sancto segregantur. Hanc interpre-

interpretationem S. Lucæ stylus confirmat. Is enim eadem voce vtitur Luc. 1. de S. Zacharia sacerdote, Vt impleri sunt dies officij eius, quod in sacrificio offerendo versabatur. Græcè legitur, καὶ ἐγένετο ὡς ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τῆς λειτουργίας αὐτοῦ Iustinian. Nouell. 7. §. quia verò cognouimus. Liturgiæ meminit Iulianus antecessor, eadem Nouell. 7. Missam interpretatur. Idem Iustinian. Nouell. 131. de Eccles. titul. §. si quis in sua domo. Græcè legitur, Εἴ τις ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ ἢ χωρίῳ ἐκκλησιαστικὴν λειτουργίαν τελεῖσθαι ἐπιτρέψει. Nonnunquam Græci Missam ἱερουργίαν, hoc est, sacram operationem, appellarunt, eóque nomine S. Ignatius semel atque iterum vtitur. Quandoque μυσταγωγίας, quasi summi ministerij nomine Græci auctores vsi sunt. Gregor. Nazianzen. quibusdam in locis. Iustinian. Nouell. 58. τὸν ἱερέα ἐπιτρέπειν μυσταγωγίαν. Iulianus Missam interpretatur interdum ἀναφοράν, hoc est, oblationem, in can. 3. & 7. Apost. & apud Ignatium: Non licet sine Episcopo neque baptizare, neque ἀναφέρειν, id est, offerre. Nonnulli θυσίαν, can. 3. Apost. καὶ τὴν θυσίαν, de sacrificio S. Ignatius ad Smirnenses: οὐδὲ θυσίαν ἀναφέρειν οὐδὲ δεχὴν ἐπιτελεῖν, neque sacrificium immolare, neque cœnam celebrare. Gregor. Nazianzen. ἀναίμακτον θυσίαν, incruentum sacrificium. Alij τελετὴν. Synesius Missam vocat τελετὴν ἀπόῤῥητον, id est, arcanum mysterium. Inde S. Dionys. Christum, tanti mysterij auctorem, τελεταρχον appellat.

DE MISSÆ SACRIFICIO.

CAPVT II.

1 *Sacrificium verum, & proprium Deo in Missa offerri, Patrum tum Græcorum, quam Latinorum testimoniis contra hæreticorum inania figmenta prolixè cumulatèq; probatur.*

2 *Sacrificium Missæ ex Conciliorum etiam decretis conuincitur.*

3 *Sacrificij incruenti, quod in Missa offertur, figuræ.*

4 *Sacrificium Missæ ex variis Prophetarũ prædictionibus ostenditur.*

5 *Psalmi 71. locus explicatur.*

6 *Sacrificium Missæ ratione etiam ostenditur.*

7 *Sacrificium esse in noua lege non modò εὐχαριστικὸν, sed etiam*

pro peccatis propitiatorium, contra Lutheranorum calumniatorem probatur Patrum luculentis testimonijs, Conciliorum decretis, & Ecclesiæ perpetuo vsu.

MISSAM esse sacrificium, hoc est, in Missa offerri Deo verum, & proprium sacrificium, negant Lutherani, Calumniatæ, & alij huiusce seculi hæretici. At sanctorum veterum Patrum consentiens, conspirans, & continuata sententia docet, in Missa verum, & proprium Deo offerri sacrificium. cano. Apostol. 3. Si quis Episcopus, aut presbyter præter ordinationem Domini alia quædam in sacrificio offerat super altare, id est, aut mel, aut lac, aut pro vino siceram, &c. & cã. 8. Si quis Episcopus presbyter, vel Diaco. vel ex sacerdotali catalogo facta oblatione non cõmunicauerit, causam dicat. S. Andreas, testante Philocteto, ex epistola Achaiæ sacerdotum ad Ægeam Proconsulem, ait, immaculatũ agnum immolari, quotidiè in altare sacrificij, huius verò epistolæ S. Vvolphelmus Abbas, S. Bern. & auctor libelli de duplici martyrio, mentionem faciunt. S. Dionys. de Eccles. iast. Hierarch. c. 3. diserte ait, in Missa litari hostiam salutarem. Quocirca, inquit, reuerenter simul, & ex Pontificali officio, post sacras diuinorum operum laudes quod hostiam salutarem, quæ supra ipsum est, licet, se excusat ad ipsum primò decenter, exclamans: Tu dixisti, hoc facite in meam commemorationẽ. Verba eius sunt, ὅθεν ἐυλαβῶς τὰ ἅμα νῦν ἱεραρχικῶν, ὁπὲρ ἣν ἄρχῃ αὐτὸν ἱερουργίας ἀπολογεῖται, πρότερον ἱερῶν ὕμνων ἀνεδόθων, Σὺ εἶπας, τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. S. Ignat. epist. ad Smyrnen. Non licet sine Episcopo neq; baptizare, neque offerre, neque sacrificium immolare, neque δεῖπνον, id est, cœnam celebrare. Iustinus martyr in dialogo cum Triphone: Cæterum de sacrificio, quod offertur in omni loco à nobis gentibus, id est, Eucharistiæ, tùm pane, tum poculo. Et postea eodem dialogo: A nemine autem Deus victimas, nisi per Sacerdotes suos accipit. Vnde certò constat, quòd huius nominis sacrificia, quæ Iesus Christus tradidit, hoc est Eucharistiam panis, & poculi, vbicunque terrarum apud Christianos fiãt, Deus accipiat, ei grata sibi esse testetur. Et Apolog. 2. vbi desitũ à precibus, affertur Antistiti frustum panis, & calix aquæ & vini diluti, atque ita is capiens laudem & gloriam Patri omnium rerum, per nomen Filij & Spiritus sancti ensciat, offert, paritérque benedictionem in longum facit. Anacletus Papa epist. 1. Episcopus Deo sacrificans

crificans testes secum habeat. cano. Episcopus, de consecra. dist. 1. Clemens epist. 3. Hic ergò. i. in præsenti vita, positos oportet nos agnoscere voluntatem Dei, vbi & agendi, & sacrificãdi est locus: quoniam in aliis locis sacrificare, & Missas celebrare non licet. canon. Hic ergo, de consecrat. dist. 1. Alexander Quintus à Petro epist. 1. Nihil in sacrificijs maius esse potest, quàm corpus, & sanguis Christi, nec vlla oblatio hac potior est, sed hæc omnes præcellit. can. Nihil, de consecrat. dist. 1. Idem Alex. eadem epist. Ipsa verò veritas nos instruit calicem, & panem offerre in sacramento, quando ait: Accepit Iesus panem, & benedixit, &c. Soter Papa XIII. in decret. apud Burchardum lib. 3. c. 73. suo parte 2. cap. 126. Gratian. de consecr. distinct. 1. Vt illud cauendum, ne horis illis atque temporibus quibus Deo psallitur, vel sacrificatur, & postea canens Deo, atque sacrificans post se vicini solaminis adiutorem, rursus censuimus ergo conuenire, vt cum à sacerdotibus Missarum tempore sacra mysteria consecrantur, &c. Irenæus lib. 4. aduersus hæreses c. 32. Sed & suis discipulis dans consilium primitias Deo offerre ex suis creaturis non quasi indigenti, sed vt ipsi, nec infructuosi, nec ingrati sint, eum qui ex creatura panis est, accepit, & gratias egit, dicens: Hoc est corpus meum, & calicem similiter, qui est ex ea creatura, quę est secundum nos, suum sanguinem confessus est, & noui Testamenti nouam docuit oblationẽ, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens in vniuerso mundo offert Deo. Tertullianus de cultu fœminarum: Aut imbecillis aliquis ex fratribus visitandus, aut sacrificium offertur, aut Dei verbum administratur. vbi Pamel. Idem Tertul. libro de oratio. Accepto corpore Domini, & reseruato, vtrumque saluum est, participatio sacrificij, & exsecutio officij, & in libro de velandis virginibus. Non permittitur mulieri in Ecclesia loqui, sed nec docere, nec tingere, nec offerre, nec vllius ciuilis muneris, neque sacerdotalis officij, sortem sibi vendicare. Sanè ibi verbum, Offerre, verum sacrificium notat. mulieribus enim offerre panẽ, & vinum ad futurum sacrificium non denegatur. Item de exhortatione castitatis, ait, ius sacerdotis esse tingere, & offerre. Offerre autẽ impropriè non est solius sacerdotis, sed totius populi. & de corona militis: Oblationes pro defunctis, pro natalitijs annua die facimus. Cypr. l. 1. epist. 9. decretum Synodi recitans, ait, & si quis hoc fecisset, nõ offerretur pro eo, nec sacrificiũ pro eius dormitione celebraretur, neque enim ad altare Dei mereretur

nominari in sacerdotum prece hoc loco Cypria. & sacerdotum & altaris, & sacrificij meminit. Idem Cyprian. epist. 63. ad Cæcilium: Nam si Iesus Christus Dominus, & Deus noster ipse est summus sacerdos Dei patris, & ipse primus sacrificium Deo patri obtulit, & hoc fieri in sui commemorationem præcepit, vtique ille sacerdos vice Christi fungitur, qui hoc quod fecit Christus imitatur, & sacrificiū verū, & plenū tunc offert in Ecclesia Deo patri. Et paulò pòst: Ar enim non manè, sed post cœnam, mixtum calicem frequentandis Dominicis offeramus. Christū offerre oportebat circa vesperam diei, vt hora ipsa sacrificij ostenderet occasum, & vesperam mundi, sicut in Exodo scriptum est, Et occidet illum omne vulgus Synagogæ filiorum Israël ad vesperam, & de cœna Domini sacrificiū omnes victimas excellēs. Hippolytus martyr, quem sanctus Hieronym. cuiusdam Ecclesiæ Episcopum nominat, vtrum nomen ignorans. Portuense verò Episcopum fuisse, auctores sunt Euseb. li. 6. c. 21. & Nicephorus lib. 5. ca. 15. Is in oratione de cōsummat. mundi huius sacrificij mentionem facit, his verbis: ἀλλὰ τὸ ἱερὸν τῶν ἐκκλησιῶν ὡς ὁπλοφυλάκιον γενόμενον, καὶ τὸ τίμιον σῶμα καὶ αἷμα τὸ χριστοῦ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις οὐκ ἀναφαίνεται, λειτουργία, οὐδὲ ὑμνος ψαλμῳδία παντάπασιν. Sed Ecclesiarum sedes sacræ tugurij instar erūt, pretiosūq; corpus & sanguis Christi nō exstabit in diebus illis, liturgia exstinguetur, psalmorum decantatio cessabit. Marcellinus Papa epist. 1. ad Salomonem episcopum: Sacrificium itaque, quod à Christianis sacris altaribus admouetur, non solum Deo patri, sed etiam filio communi deuotione offertur, quoniam nec patri sine filio potest offerri, neque filio sine patre sacrari. Athanas. Apolog. 2. in narratione, quo modo è Tyro abierit: Nam de mysteriis, inquit, inquirentes Iudæos interrogarunt, & catechumenos examinauerunt, vbinam eratis cum Macharius accessit, & mensam subuertit? Illique responderunt: Nos intus fuimus. tam si id verum est, ergo eo tēpore oblatio celebrari non potuit, si quidem Catechumeni intus erant, eque tamen scriptitarunt, stante presbytero, & sacrum faciente Macharium ingressum subuertisse omnia. S. Basilius sermo. 2. de baptismo capi. 2. Hoc pacto poterit quis dignus fieri ad sacrificandum mysterium Domini secundum euangelium. Greg. Nazian. in carm. de vita sua:

Non attigi sic, vt sacrum nec vnicum
Illic obirem, vngerem aut preces meas.

Et

Et orat. in Iulianum Apostatam: Nox incruenti sacrificij oblatione manus eommaculat, per quod nos Christo vnimur nec non passionis, ac diuinitatis eius participes reddimur. Innocentius primus epistol. 3. ad Exuperium Episcopum Tolosanum cap. 1. ibi: Quantò magis ij sacerdotes vel læuitæ pudicitiam ex die ordinationis suæ seruare debent, quibus vel sacerdotium, vel ministerium sine successione est, nec præterit dies, quæ vel à sacrificiis diuinis, vel à baptismatis officio vacet. nam si S. Paulus apost. ad Corinthios scribit, dicens: Abstinete vos ad tempus, vt vacetis orationi: & hoc vtique laicis præcepit: multo magis sacerdotes, quibus & orandi, & sacrificandj iuge officium est, semper debebunt ab huiusmodi consortio abstinere. S. Ambros. lib. 1. offic cap. 41. S. Laurentius, inquit, cū videret Sixtum Papam ad martyrium duci, fiere cœpit, non passionem illius, sed suam remansionem: itaque, ait Ambros. his verbis appellare cœpit: Quò progrederis sine filio, pater? quo sacerdos sancte, sine diacono properas? nunquam sacrificium sine ministro offerre cōsueueras, quid in me ergo displicuit, pater? nū degenerem me probasti? experire certè, vtrùm idoneum ministrum elegeris: cui commisisti Dominici sanguinis consecrationē, cui consummandorum consortium sacramentorum, huic consortium tui sanguinis negas? Idem Ambros. in Psal. 38. Vidimus principem sacerdotum ad nos venientem: vidimus & audiuimus offerentem pro nobis sanguinem suum: sequamur, vt possumus, sacerdotes, vt offeramus pro populo sacrificium: etsi infirmi, meritò tamen honorabiles sacrificio: quia etsi nunc Christus non videtur offerri, tamen ipse offertur in terris, quando Christi corpus offertur. Et in cap. 10. epistol. ad Hebræos. Offerimus quidem, sed recordationem facientes mortis eius, & vna est hęc hostia, non multæ. Quo modo vna est, & non multæ? quia semel oblata in sancta sanctorum, hoc autem sacrificium exemplar illius est: id ipsum semper offerimus, nec nūc quidem alium agnum hodie cras alium, semper idipsum, proinde vnum est hoc sacrificium. Alioquin hac ratione quoniā multis in locis offertur, multi Christi sunt? nequaquam, sed vnus vbique est Christus, & hic plenus existens, & illic plenus, vnum corpus. Sicut enim qui vbique offert vnū corpus, nō multa corpora: ita etiam & vnū sacrificiū. Pontifex enim noster ille est, qui hostiam mundantem nos obtulit, ipsam offerimus, & nunc quæ tunc oblata quidē consumi non potest: hoc autē quod

nos facimus, in cõmemorationem fit eius, quod factum est: Hoc enim facite, inquit, in mei commemorationem. Quæ totidem verbis exarauit S. Chrysost hom. 17. in epist. ad Hebræos, adeò vt ea ipsa verba in vno Græcè, altero Latinè exarata legantur. Idem Ambros. serm. 8. in Psal. 118. Immò plerique sunt eiusmodi dies, vt statim meridianis horis adueniendum sit in Ecclesiam, canẽdi hymni, celebrãda oblatio. Tũc vtique paratus assiste, vt accipias tibi munimentũ, vt corpus edas Domini Iesu. Quibus verbis indicat, prius oblationem celebrari, quàm sumatur corpus Domini. Idem Ambros. lib. 1. comment. in cap. 1. Luc. Atque vtinam nobis quoque adolentibus altaria, sacrificium deferentibus, assistat angelus, immò præbeat se videndum: non dubites enim assistere Angelum, quando Christus assistit, Christus immolatur. Et lib. 5. epist. 28. Ego, inquam, causam in te contumacię (de Theodosio loquitur) nullam habeo, sed habeo timoris, offerre nec audeo sacrificium, si volueris assistere. Et paulò pòst: Cùm enim essem solicitus ipsa nocte, qua profici sci parabam, venisse quidem visus es ad Ecclesiam, sed mihi sacrificium offerre non licuit. Præterea complura eiusdem auctoris loca in eandem sententiam, præsertim lib. 4. de sacramentis c. 5. & in prima præfatione præparante ad Missam. S. Hieronym. lib. 3. aduersus Pelagian. c. 5. Sic docuit Apostolos suos, vt quotidiè in corporis illius sacrificio credentes audeant loqui: Pater noster &c. in Psa. 65. Holocausta medullata offeram tibi. 1. offeram tibi corpus Christi. & ep. 146. ad Dam. Conuiuium siue epulum in Ecclesia quotidiè celebratur, quotidie pater filium recipit: semper Christus credentibus immolatur. Idem Hierony. in Psal. 21. Vota mea reddã Domino corã timẽtib⁹ eũ, hoc est mysteriũ corporis, & sanguinis mei offeram cum iis, qui in eius timore hęc celebrant. & lib. 14. comment. in ca. 46. Ezechielis: Sacrificium hoc Deo legitimum, iuge, atque perpetuum, quod nulla intermittitur die, sed omni tẽpore, orto sole, semper offertur, &c. Idẽ Hierony. in ca. 1. Ioëlis: Auferetur autem sacrificium & libatio de domo Domini, quãdo multiplicata iniquitate refrixerit charitas multorum; & principe populis & ministri altaris viderint campos, & plana, credentium fructus non afferre virtutem, sed omnia vitiis inhorrescere: Idem Hieronym. aduersus Vigilantium cap 3. Malè facit ergo Romanus Episcopus qui sic per mortuorum hominum Petri, & Pauli secundum nos ossa veneranda, secundum te vile puluis cu-

lum

lum offert Domino sacrificia, & tumulos eorum Christi arbitratur altaria. idque non solum vnius vrbis, sed totius orbis faciunt Episcopi. Sunt & alia in eandem sententiam S. Hieronymi testimonia. Euseb. Emiss. homi. de S. Blandina: Photinus, inquit, ecclesię huius Antistes, & pro eruditionis, vt credimus, merito, gregi suo iungitur, ac post dominici corporis sacrificium, profanis tribunalibus nouam de se hostiam Christo oblaturus infertur. S. Chrysost. lib. 6 de sacerdotio, post principium: Cum autem ille & Spiritum sanctũ inuocauerit, sacrificiumque illud horrore, ac reuerentia plenissimum perfecerit, communi omnium Domino, manibus assiduè pertractato. Et hom. 17. in epistol. ad Heb. post exarata eadem verba, quæ ex S. Ambrosio retulimus, addit: Sed quia sacrificij huius mentionem feci, &c. Item homil. 21. in Acta Apostol. Dum mors illa celebratur, & horrẽdum sacrificium & ineffabilia sacramenta. Et antea homil. 18. in Acta Apostol. Venerabilis erit & presbyter, postea & ad securitatem agri conduceт, preces illic perpetuæ propter te laudes, & synaxes, propter te oblatio per singulos dies dominicos. Rursus memoriæ defunctorum in sacrificio meminit idẽ Chrysost. homil. 3. in epistol. ad Philip. & homil. 69. ad populum Antioch. & plenius homil. 24. in epistol. 1. ad Corinth. ἐνταῦθα δὲ ἐπὶ τῶν ποιμένων φέρω ὁ ἱερεύς, καὶ μείζονα προπαίσχει τὰ ἱερεῖα κατασκευάζει, καὶ τὸν θυσιαστὴν αὐτὸν ἐμπίπλησι, καὶ ἀντὶ ἀλόγων ἀρνῶν ἑαυτὸν παρεστῶτα κελεύσας. Hic autem multo admirabilius & magnificentius sacrificiũ præparauit & cũ sacrificiũ ipsũ cõmutaret, & pro brutorũ cędę seipsũ offerẽdũ præciperet. S. Aug. de fide ad Petrũ c. 29. Cur cum Patre & Spiritu sãcto à Patriarchis, Prophetis, & sacerdotibus tẽpore veteris testamenti animalia sacrificabantur? & cur nunc, id est tempore noui testamenti, cum Patre & Spiritu sancto cum quibus illi est vna diuinitas, sacrificium panis & vini in fide, & charitate sancta Ecclesia Catholica per vniuersum orbẽ terræ offerre nõ cessat? & li. 10. cõtra Faustũ Manichæũ, cap. 18. Hebræi autem in victimis pecorum, quas offerebant Deo multis & variis modis, sicut re tanta dignum erat, prophetiam celebrabant futuræ victimę, quam Christus obtulit. Vnde iam Christiani peracti eius sacrificij memoriã celebrant sacrosancta oblatione, & participatione corporis, & sanguinis Christi. & lib. 9. confess. c. 23. Memoriam sui ad altare fieri desiderauit, cui nullus diei præremissione seruiebat: vnde scirem dispensari victimam sanctam, qua deletum

est chirographum,quod erat contrarium nobis. Et de ciuit. Dei libr.17.c.5. Ideo hic dicit manducare panem,quod est in nouo testamento sacrificium Christianorum. Et de spiritu, & littera ca.11. Vnde in ipso verissimo & singulari sacrificio gratias agere Deo nostro monemur.& ca.20. Pro omnibus sacrificijs, & oblationibus corpus eius offertur, & participantibus ministratur.Epist.23.ad Bonifacium:Nónne semel immolatus est Christus in seipso, & tamen in sacramento non solum per omnes paschæ solemnitates, sed omni die populis immolatur:nec vtique mentitur qui responderit.Et lib.22.de ciuit.Dei cap.8. Vir Tribunitius Hesperius, qui apud nos est, habet in territorio Fussalensi fundum, Zubedi appellatum, vbi cum afflictione animalium, & seruorum suorum domum suam spirituum malignorum vim noxiam perpeti comperisset,rogauit nostros, me absente,presbyteros,vt aliquis eorum illò pergeret.perrexit vnus,obtulit ibi sacrificium corporis Christi,orans quantum potuit, vt cessaret illa vexatio.Deo protinus miserante cessauit. Item epistol. 112.de videndo Deo.Cum Euangelium exponens S. Ambros.Mediolanensis Episcopus venisset ad eum locum, vbi angelus apparuit in templo Zachariæ sacerdoti, ex hac occasione vide quanta,& qualia de Dei visione disserit.Nõ immerito, inquit,Angelus videtur in templo:quia veri sacerdotis iam nunciabatur aduentus,& cęleste sacrificium parabatur, in quo Angeli ministrarent. Quæ verba ad sacrificium Missæ proculdubio referuntur? quod cæleste sacrificium Augustin.appellat.Rursus epist.59.ad Paulinum in solutione 5. quæstionis:Vouentur omnia, quæ offeruntur Deo, maximè sancti altaris oblatio.& epist.122.ad Victoria.ad finem:Sicut nec istæ, loquitur de virginibus captiuis,possunt vel ferre oblationem ad altare Dei,vel inuenire ibi sacerdotem,per quem offerant Deo.Et lib.1.de anima.cap.11. & lib. 2.capit.15.Salua fide Catholica,& Ecclesiastica regula, nulla ratione conceditur, vt pro non baptizatis cuiuslibet ætatis hominibus offeratur sacrificium corporis,& sanguinis Christi,tanquam per huiusmodi pieratem suorum, ad regnum cælorum quò perueniant,adiuuentur.Optat. Mileuit.lib. 6. contra Donatist. Quid est tam sacrilegum, quàm altaria Dei, in quibus & vos aliquando obtulistis,frangere, radere, remouere?In quibus vota populi,& membra Christi portata sunt.Hesichius in Leuit.cap.8. Nisi enim Christus ex sacerdotum ipse venerit, & cœnam sanctificauerit, & initiauerit ea quæ aguntur, nullatenus sacrificium dominicum fiunt.S.Fulgentius lib.2.ad Monimum.cap.2.3. 4.5. pluribus probat,sacrificiũ corporis & sanguinis Christi non soli Deo patri,sed sanctæ Trinitati offerri.Leo Papa epistol. 81. cap. 2.semel atque iterum sacrificij, & Missæ mentionem facit. Can.Necesse est.de consecrat.distinct.1.Petrus Chrisologus sermo.5.de filio prodigo:Qui proprio filio non pepercit,sed pro omnibus nobis tradidit illum:hic est vitulus, qui in epulum nostrum quotidie ac iugiter immolatur.Seuerus Sulpit.li.3.de vita S. Martini dialog.2. Cum hac igitur oblaturus Martinus sacrificium Deo veste procedit, quo quidem die,mira dicturus sum,cum iam altare,sicut est solẽne,benediceret,globum ignis de capite illius emicare, ita vt in sublimè contendens longius collum,crinemque flamma produceret.Theodoretus in Exodũ quęst.24.Non quòd in corporea natura huiusmodi si quis egeret, sed quia conueniebat vt per symbolum intelligerent illi prouidentiam diuinam: Et nos,cum agnum immaculatum sacrificamus, cognoscereemus ante descriptum fuisse typum. Non † desunt varia Conciliorum decreta, quæ Missæ sacrificium confirmant.Synodus Nicæna 1.canon. 18. ὅπερ οὔτε ὀκνεῖν, οὔτε ἡ συνήθεια περιέδωκεν τες ἐξεσίαν μὴ ἔχοντας προσφέρειν τοῖς προσφέρη δίδοναι τὸ σῶμα τοῦ χριστοῦ. neque canon,neque consuetudo tradidit,vt qui offerendi potestatem non habent, iis, qui offerunt,dent corpus Christi.Synodus Laodic canõ. 29. Oportere seorsum primũ post Episcoporũ sermones, Catechumenorũ orationẽ peragi, & postquã exierint Catechumeni,eorũ qui pœnitẽtiã agũt fieri orationẽ:& cũ ij sub manum accesserint,& secesserint,fidelium preces:sic ter fieri,vnam quidem scilicet primam, silentio:secundam autem, & tertiam per pronũciationem impleri:deinde sic pacem dari, & sic sanctam oblationem perfici, & solis licere sacratis ad altare accedere & communicare. εἰδ' ὅπως τὴν εἰρήνην δίδοσθαι, καὶ μετὰ τὸ πρεσβυτέρες δοῦναι τῷ ἐπισκόπῳ τῇ εἰρήνῃ, τότε τοὺς λαϊκοὺς τῇ εἰρήνῃ δίδοναι· ὅτι τὴν ἁγίαν προσφορὰν ἐπιτελεῖσθαι, καὶ μόνοις ἐξὸν εἶναι τοῖς ἱερατικοῖς εἰσίναι εἰς τὸ θυσιαστήριον καὶ κοινωνεῖν &canon.58.quòd non oportet in domibus fieri oblationem ab Episcopis vel presbyteris. Synodus Ephesina epistola synodica ad Nestorium, cuius particula exaratur in canon. Necessario, de consecratione, distinctione secũda:Incruentã celebramus in Ecclesijs sacrifi

cij seruitutem. Sic etiam ad benedictiones accedimus & sanctificamur, participes sancti corporis, & pretiosi sanguinis Christi omniũ nostrum redemptoris effecti. In concil. Carthag. 3. cap. 24. apud Gratia. can. In sacramento, de consecrat. distinct. 2. In sacramento corporis, & sanguinis Domini nihil amplius offeratur, quàm ipse Dominus tradidit, hoc est panis & vinum aqua mixtum, nec amplius in sacrificijs offeratur, quàm de vuis, & frumentis. Concili. Toletanum primum canon. 5. Si ad Ecclesiam, aut sacrificium quotidianum non venerit. Antisiodor. canon. 8. Non licet in altario in sacrificio diuino melitum, quod mulsum appellatur, nec vllum aliud poculum extra vinum cum aqua mixtum, offerre. Concil. Tolet. 11. Canon. 14. Summoperè cauẽdum est, ne horis illis, atque temporibus, quibus Domino psallitur, vel sacrificatur. Et postea: Abeat ille, quisquis canens Deo, atque sacrificans. Toletanum 12. canon. 5. Certum est, quod ij, qui sacrificantes non edunt, rei sunt dominici sacramenti. Quicunque ergo sacerdotum deinceps diuino altari sacrificium oblaturus accesserit, &c. Relatum, de consecrat. dist. 2. Concilium Braccar. 3. canon. 1. canon. Cum omne, de consecratione, distinct. 2. Contra diuinos ordines, & apostolicas institutiones lac pro vino in diuinis sacrificijs dedicare. & canon. 3. Vt cum sacerdos ad solemnia Missarum accedit, aut per se, Deo sacrificium oblaturus, aut Sacramentum corporis, & sanguinis Domini nostri sumpturus, non aliter accedat, quàm oratio vtroque humero circumseptus. Synod. Nicæna 2. Actor. 6. Nemo enim vnquam sanctorum Apostolorum, qui tubæ sunt Spiritus sancti, aut gloriosum Patrũ nostrorum incruentum nostrum sacrificium in memoriam passionis Christi Domini Dei nostri, & totius suæ dispensationis factum, imaginem corporis illius dixerit. Et paulò pòst: Legas, quousque voles, nunquam inuenies, neque Dominum, neque Apostolos, neque Patres incruentum illud sacrificium, quod à sacerdote offertur, imaginem dixisse: verum ipsum corpus, & sanguinem. Quæ verba diligenter notanda sunt Concili. Lateranen. ca. 1. vna verò est fidelium vniuersalis Ecclesia, extra quam nullus omnino saluatur, in qua idem sacerdos, & sacrificium IESVS CHRISTVS, cuius corpus, & sanguis in Sacramento altaris sub speciebus panis, & vini veraciter continetur. Concil. Constantiense damnatur error Ioannis VViclef, qui affirmabat non esse fundatum in Euangelio, quod Christus Missam ordinasset.

Quibus

Quibus addo Concilium Florentinum, capitulo de Sacramentis, ac Tridentinum sessione vigesima secunda, canon. 1. Si quis dixerit, non offerri in Missa verum & proprium Sacrificium, aut quod Offerri, non sit aliud, quàm nobis Christum ad manducandum dari, anathema sit. Quibus etiam verbis eorum opinio arguitur, qui dixêre, idem esse corpus, & sanguinem Christi offerre, ac Christum nobis ad manducãdũ dari: quorum error amplius conuincitur, tum ex S. August. li. 3. de Trinitate, c. 10. & epist. 122. ad Victoria. sub finem, & libro 2. Retract. cap. 11. tum ex S. Ambrosio, serm. 8. in Psalm. 118. & Concil. Neocæsari. canon. 13. tum etiam ex sancto Sixto, tertio Pontifice Maximo, libro de castitate his verbis: Offerre autem Deo hostias, tam audenter potest, quàm celebratam iam Eucharistiam fiducialiter sumere, huius † verò sacrificij Missæ figura, & typus fuit sacrificium Melchisedech, cuius mentio fit Genes. 14. sacrificium enim illud Typum fuisse non illius quod in Cruce oblatum, cuius Typus fuit Aaronis sacrificium, sed eius, quod Patri in vltima cœna Christus obtulit. Atque ita sacrificium Missæ probant innumeri Patres. Clemens Alexandrinus libro 4. Stromatum. S. Cyprian. epistol. sexagesimatertia. Eusebius Cæsarien. lib. 5. demonstrat. Euangel. S. Ambrosius libro de Abraham Patriarcha, capit. 3. & in capit. quinto ad Hebræos, & libro 5. de sacramentis capit. 1. & de ijs, qui initiantur mysterijs, cap. 9. S. Chrysost. in Psalmum 109. S. Hieronymus, in cap. vigesimosexto Matthæi, & in 75. Psal. & 109 & librum quæstionum in Genesim: plenius epist. 126. ad Euagrium. S. August. luculenter varijs in locis de Ciuitate Dei. lib. 10. ca. 22. & lib. 17. cap. 17. & 20. necnon lib. 18. cap. 35. & 19. cap. 23. & libro primo contra aduersarium legis, & Prophetarum, cap. 20. & lib. 4. de doctrina Christiana, cap. 21. & in Psal. 33. & 106. Hesichius lib. 6. in Leuit. Eucherius Lugdunensis, lib. 2. in Genes. cap. 18. Theophil. in cap. 5. Hebr. Cassiod. in Psalm. 109. Damasc. lib. 4. orthodoxæ fidei, capit. 14. † Propheratum quoque prædicta Missæ sacrificium præmonstratũt Malac. 1. cap. Non est mihi voluntas in vobis dicit Dominus exercituum, & munus non suscipiam de manu vestra: ab ortu enim solis vsque ad occasum magnum est nomẽ meum in gẽtibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meũ in gentibus. Quem locum de Missæ sacrificio interpretãtur sanctus Clemens lib. 8. constit. Apostol. cap. 5. Iustin. martyr in Dialogo

cum

cum Triphone.S.Irenæus,lib.4.cap.32.& 34.Cypr.lib. 1. aduersus Iudæos,cap.16.Eusebius lib.1. demonstrat. Euangel. cap.6.& 10.Cyrill.Alexand.lib. de Adoratione in Spiritu, & veritate.Chrysost.hom.95.in Psalm.& orat.2.contra Iudæos, Hierony.in Commentarijs ad Malac.Prophetam.S.Augustl. lib.18.de Ciuitate Dei,cap.35. & 19. cap. 23. contra aduersarios legis,cap.20.& 22.Damasc.lib.4.orthod.fidei, capit.14. Rabbi Samuel,cap.20.& alij complures.Nō me latet, Kemnitium,& Herbrandum, nonnullosque alios huiusce ætatis hæreticos,ea quæ diximus de typo Melchisedech,& Malachię vaticinio conatos effugere:at eorum ieiunas frigidasq; calumnias eruditè refellit Gregor.de Valentia Soc.Iesu libr. de sacrosancto Missæ sacrificio. Exstat † & alia huius sacrificij prædictio Psalm.71. Et erit firmamentum in terra, in summis montium superextolletur super libanum fructus eius:ille enim psalmus propriè,ait Hieron. ad Christum refertur.Planè etsi in vulgata editione legamus,Firmamentū, ‏יהי מסח כר באדצ בראש הרים‏ littera tamē Hebraica habet Hieronym.vertit, Memorabile triticum in terra, in capite, montium. Paulus Burgensis ex Iudæo Christianus in additionibus ad postillam Nicolai de Lyra interpretatur, Et erit placentula frumenti,additq; thargum, hoc est translationem Chaldaicam,pro eo quod habemus, In summis montium,dicere,In capitibus Sacerdotum. At A. Montanus in sua translatione Chaldaicæ paraphrasis vertit,In capite montium, &c.& fortassis rectius: nam in Chaldaica paraphrasi est vox ‏טורא‏ :constat autem, ‏טורא‏, apud Chaldæos significare montem : quamuis postea per hos ipsos montes rectè intelligamus Sacerdotes,prophetas,&apostolos.Septuagintes vertit, Erit pugilus frumenti. Plura circa enodationem horum verborum Finus Adrian.lib.8.aduersus Iudæos, cap. Galatinus lib.10.cap.4.Richard. Cœnomanēsis in collat. ad Magistrum sentent.in Psalm.71. & Pamel. tom. 1. Liturgicon.Sunt & alia huius sacrificij prędicta apud Finum Adrianum,& Gregorium de Valentia,quas breuitatis gratia prætereo. Missos item facio complures ex Rabbinis, qui & Eucharistiæ sacrificium agnouerunt, horum Galatinus, Gagetius, Faber lib.2.de Missa Euangelica,cap. 8. & alij nonnulli meminerunt.Ad † hæc,Missam,esse sacrificium, manifesta ratione cōfirmatur. Nam ab ipso mundi initio fideles sacrificio externo, & visibili Deum coluerunt, quod quidem sacrificium visibile inuisibilis sacrificij signum est, solitj; Deo offe-

rendum.S.Augustl.lib.10.de Ciuitate Dei,capit. 19. Hoc & dæmones agnoscunt, eodem Augustin. teste epistol. 49. ad Deo gratias,quæstione tertia.Et libro primo, contra aduersarios legis & prophetarum,cap.18.Quare idem Augustl. capit. sequenti, arguit Manichæos, qui sacrificium visibile Deo non deberi,probare conabantur Pauli testimonio,1.ad Corinth.10.Qui sacrificant,dæmonijs sacrificant, inquit:nō enim dicit Paulus,Qui sacrificant:sed,Quæ sacrificant, vel, sicut ait Augustl.à me positum est.Quæ immolant,illi sciliçet,qui idola colunt,quæ sacrificant dæmonijs, & non Deo sacrificant,siue immolant,& ideo subiicit: Nolo vos socios dæmoniorum fieri: at in Ecclesia Christiana nullum exstat sacrificium externum,& visibile, præter corporis Christi in Missa sacrificium. Consequens est Missam esse sacrificium. Hanc ratiocinationem varijs testimonijs, & argumentis illustrat Petrus Venerabilis libro primo,epistola secunda,cōtra Petrobrusianos hæreticos.† Porrò nonnulli ex Lutheranis in noua lege sacrificium non inficiantur.Sacrificiū enim gratiarum actionis Eucharisticon,vel laudis,nec non commemorationis Christi agnoscunt.At pro peccato,quod propitiatorium appellatur,negant, quasi iniuria inferatur perfectissimo Christi sacrificio, quod vno cuncta sunt remissa peccata.Nituntur verò Ambrosij,Chrysostomi, & quorundam aliorū testimonio:verùm etsi aliqui Ambrosius, Chrysostomus,& nōnulli alij sacrificium illud ad gratiarum, vel laudis actionem, vel passionis Christi commemorationem offerri dixerint,consequens non est, quin idem sacrificium propitiatorium sit. Ijdemque Patres alibi propitiatorium pro peccato non solum offerenti, sed etiam alijs fidelibus viuis,& defunctis prodesse planè, & apertè affirmarunt. S. Iacobus in Liturgia sua:Nostras animas sanctifica.Et paulò pòst:Vt ea deleantur delicta, quæ admisimus. Rursus: Ne auerseris nos peccatores,verendum hoc, & incruentum sacrificium attrectantes,supplicamus,&imploramus bonitatē tuam,ne mysterium hoc, quod ad salutem nobis dispensatum est,in condemnationem populo sit,sed in remissionem peccatorum,& animarum,& corporum renouationem.Deinde:Et fac, vt oblatio nostra grata, & acceptabilis sit, per Spiritum sanctum sanctificata in propitiationē peccatorum nostrorum, & eorum quæ populus per ignorantiā admisit, & in requiem animarum eorū,qui ante nos dormiunt.Eadē ferè legūtur in Liturgijs.S.Basil.Chrysost.S.Martial. epist. 1.

ad

ad Burdegal. Sacrificium enim Deo creatori offertur in ara, non homini, non angelo. Et paulò pòst: Quod autem Iudęi per inuidiam immolauerunt, putantes se nomen eius è terra abolere, nos causa salutis nostræ in ara sanctificata proponimus, scientes hoc solo remedio nobis vitam præstandam, & mortem effugandâ: hoc enim ipse Dominus nostet iussit nos agere in suam commemorationẽ. Alexander Pontifex, & martyr epist. 1. ad omnes orthodoxos, cap. 4. Crimina atque peccata, oblatis his Domino sacrificijs, delentur. Idcirco & passio eius in his commemoranda est, qua redẽpti sumus, & sæpius recitanda, atque hęc Domino offerẽda, talibus hostijs delectabitur, & placabitur Dominus, & peccata dimittet ingentia. Iustinus martyr in dialogo cum Tryphone: Vacca, inquit, quę pro his, qui elephantia expiarẽtur, immolari iussa est, figura erat & quasi simulacrum quoddã panis Eucharistiæ, quem pro his, quorũ animi ab omni scelere expiarentur, Iesus Christus dominus noster faciendum tradidit. Vbi, Faciendi, vox offerre significat, vt ex ijs, quæ sequuntur, colligere licet: De hostijs antiquæ à nobis gentibus vbi offerunrur, id est de pane Eucharistiæ, &c. S. Cyp. serm. de cœna Domini: Ex quo à Domino dictum est, Hoc facite in meam commemorationem, hæc est caro mea, & hic est sanguis meus, quotiescunque his verbis, & hac fide actum est, panis iste substantialis, & calix benedictione solemni sacratus ad totius hominis vitam salutémque proficit, simul medicamentum, & holocaustum ad sanandas infirmitates, & purgandas iniquitates existens. Origenes homili. 13. Leui. Si inspicias, inquit, illam commemorationem, de qua dicit Dominus: Hoc facite in meam commemorationem, inuenies quòd ista est commemoratio sola, quæ Deum hominibus facit propitium. Euseb. Emiss. homili. 5. de Pascha: Hoc sacrificium redemptionis oblationem appellat. Sanctus Ambros. lib. 1. offic. cap. 48. Ante agnus offerebatur quasi homo, quasi recipiens passionẽ, & offert seipse quasi sacerdos, vt peccata nostra dimittat. Et li. 5. de sacrament. c. 4. Ergo tu audis, quòd quotiescunque offertur sacrificium, mors Domini, resurrectio Domini, eleuatio Domini significetur, & remissio peccatorum. Plura in eandẽ sententiam Ambr. precatione 1. ptæparante ad Missam. S. August. quæst. 57. super Leuit. Quid sibi vult, quòd à sanguine sacrificiorum, quæ pro peccatis offerebantur, tantoperè populus prohibetur, si illis sacrificijs vnum hoc sacrificium firmificabatur,

cabatur, in quo vera fit remissio peccatorum: à cuius tamen sacrificij sanguine in alimentum sumendo nõ solum nemo prohibetur, sed ad bibendum potius omnes exhortãtur, qui volunt habere vitam. Idem Augustin. cap 109. Enchirid. & ad Dulcitium quæst. 2. canon. Tempus, 13. quæst. 2. Cum sacrificia siue altaris, siue quarumcunque eleemosynarum pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur, pro valde bonis gratiarum actiones sunt, pro non valde malis propitiationis sunt. Et de Ciuitate Dei lib. 20. cap. 25. Omnes enim, qui sic offerunt, profectò in peccatis sunt, pro quibus dimittendis offerunt, vt cum obtulerint, acceptumque Deo fuerit, tunc dimittantur. S. Epiphanius in epistol. ad Ioan. Ieroſolymit. quam S. Hieronymus de Græco in Latinum vertit, cap. 1. In hac parte ministerij, nempe in exercendis sacrificijs laborare, in eo præcipua Christianorum salus sita est. S. Chrysosto. homi. 69. ad populum Antioch. Non temerè, inquit, ab Apostolis hæc sancita fuerunt, vt in tremendis mysterijs defunctorum agatur commemoratio. Sciunt enim inde multum eis posse contingere lucrũ. Timotheus Archiepiscopus Alexandrinus enarrans Pauli verba ad Hebræos decimo. Voluntariè peccantibus iam non relinquitur hostia pro peccatis: sic scribit in procemio narrationis martyris Mennæ: Hostiam mundam quotidiè offerri, εἰς ἐπιστροφὴν, καὶ μετανοιαν τῶν πιστῶν, in conuersionem, & pœnitentiam fidelium. Cyrillus Hieroſolymit. catech. 5. Mystagogica: Deinde postquàm confectum illud spirituale sacrificium, & ille cultus incruentus super ipsa propitiationis hostia obsecramus Deum pro communi Ecclesiarum pace, &c. Quæ verba hæretici quidam non ad missæ sacrificium, sed ad publicas Ecclesię preces sceleratè, & malitiosè transferũt: hos verba, quæ sequuntur, apertissimè cõuincunt: Cùm hoc sacrificium offerimus, posteà facimus mentionem etiam eorum, qui antè nos obdormierunt. Et paulò pòst: Maximum esse credentes animarum iuuamen, pro quibus offertur obsecratio sancti illius, & tremendi quod in altari positum est sacrificij. Et posteà: Et nos, inquit, pro defunctis preces ei offerentes, quamuis peccatores simus, non coronam teximus ad offerendum, sed ipsum Christum pro nostris peccatis immolatum offerimus. ἐξιλεσκόμεθα ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ ἡμῶν τῶν φιλανθρώπων, sacrificium propitiationis pro illis, & pro nobis offerentes. Primasius in cap. 10. ad Hebræos: Ita etiam ista oblatio redemptio, & mundatio sit omnibus in vera fide offerentibus. Da-

mascen lib.4.Orthodox.fid.c.14.Para scilicet hostia,& incruenta, quam ab ortu vsq; ad occasum ipsi offerri per Prophetam Dominus loquitur, Corpus scilicet, & Sanguis in tabilimentum animæ nostræ, &c. omnimodi nocumenti reparatio sordis,omnis purgatio sunt,& alia testimonia quæ eumeunt. Missę sacrificium offerri pro mortuis,quæ infrà in cano Missæ laudabimus. Primasius Augustini discipulus, in cap.10.ad Hebræ.Quotidiè, inquit, peccamus, & quotidie indigemus mundari: quia ille non potest iam mori, dedit nobis hoc sacramentum Corporis,& Sanguinis sui,vt beneficio passio illius redemptio,& absolutio fuit mundi,ita etiam illius oblatio,redemptio, & oblatio sit omnibus in fide offerentibus.Concil.Braccaren.3.ca.1. Cum omne crimen atque peccatum oblatis Deo sacrificijs deleatur. Synodus Tridentina sess.1.cap.2.Et quoniam in diuino sacrificio, quod in Missa peragitur,idem ille Christus cõtinetur, & incruente immolatur,qui in ara Crucis semel seipsum cruente obtulit:docet sancta Synodus, sacrificium istud verè propitiatorium esse, per ipsumque fieri, vt si vero corde, & recta fide, cum metu ac reuerentia contriti, ad pœnitentes ad Deum accedamus, misericordiam consequamur,& gratiam inueniamus in auxilio opportuno.Et ibidem can.3.Si quis dixerit Missæ sacrificium tantùm esse laudis,& gratiarum actionis,aut nudam commemorationem sacrificij in Cruce peracti, non autem propitiatorium, vel soli prodesse sumenti, neque pro viuis, & defunctis,pro peccatis,pœnis,satisfactionibus,& alijs necessitatibus offerri debere, anathema sit.Hanc Ecclesiæ Romanæ fidem Orientis Ecclesia constanter, & perpetuò retinuit,vt ex antiquis Græcis Patribus, necnon ex Cabasila in Liturgiæ expositione,& ex Hieremiæ Patriarchæ responsis in libro,qui Censura Orientalis inscribitur,manifestè apparet. Eandem fidem sequuntur Æthiopes, Armeni, aliæque nationes,quæ Christum cognouerunt,soli huius seculi haeretici dissident,nouámque fidem comminiscuntur.Insectissimæ insaniæ est, ait Augustinus epistol. 118. si quid toto per orbem frequentat Ecclesia, de eo, quin ita faciendum sit, disputare.Plura in hanc sententiam adferri possent ex S. Gregor.homil.37.in Euangel.& lib.4.Dialog.cap.57.Theophilacto in cap.5.7.& 10.epistol.ad Hebræ.Oecumenio in.1. cap.5. Alcuino de diuinis offic.Paschasio de Corpore & Sanguine Domini, Guitmundo de veritate Eucharistiæ, Algero de Sacramento Corporis & Sanguinis Domini, Nicolao

Cabasila in Liturgiæ expositione, & Melchiore Cano, libr. 12.locorum Theologiæ, cap.12.vbi Lutheri, & Calvini argumenta doctè ac peritè refellit.Quibus verò prosit hoc sacrificium,ac de eius valore, & applicatione, in canone Missæ tractabimus.

DE MISSÆ INSTITVTIONE.

CAPVT III.

1 *Missæ sacrificium à Christo institutum fuisse perspicuè demonstratur.*
2 *Facere,sacrificare significat non modò apud Ecclesiasticos, sed & prophanos auctores.*
3 *Institutionem sacrificij in Missa à Christo, Patrum insuper, & ipsorum Apostolorum testimonijs probatur.*
4 *Liturgia,diuina traditio.*
5 *Liturgiæ tam Apostolorum,quàm aliorum Patrum testantur Missæ sacrificium à Christi institutione prasumpsisse.*
6 *Liturgia Sancti Iacobi.*
7 *Tradam canonis cuiusdam difficilis expositio.*
8 *Liturgia Sancti Marci.*
9 *Liturgiæ Apostolorum,ac veterum Patrum recensentur.*

CHRISTVM Missæ sacrificium instituisse, eiusq; auctorem esse, ipsius Christi nec non Pauli Apostoli, & veterum Patrum testimonijs, omni luce clarioribus perspicuum est.Primum Luc.22.cap.Et accepto pane,cum gratias egisset,fregit, ac dedit eis,dicens: Hoc est Corpus meum, quod pro vobis datur:hoc facite in meam recordationem.& 1.ad Corinthios 11.Ego enim accepi à Domino,quod & tradidi vobis, quod Dominus Iesus in ea nocte, qua traditus est,accepit panem,& postquam gratias egisset, fregit,ac dixit: Accipite,edite, hoc est Corpus meum, quod pro vobis tradetur, τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν, hoc facite in mea commemorationem.Quibus verbis sacrificandi præceptum Christus sacerdotibus dedit: nam Facere, sacrificare significat, nedum apud Plautum in Asinaria, Virgilium in Bucolicis, eclog.3. Cicero. pro Murena, Macrobium libro 3. Saturnal. & alios plerosque prophanos auctores: sed & in sacris litteris, Leuiti.15. & 23. Numer.6.8. & 9. & Iudic.13.3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Regum 18. Ezech.43. Ierem.7. apud Hebræos quoque Asa, quod facere significat, pro sacrificare vsurpatur.Exod.10.Et faciemus Domino Deo nostro, hoc est, sacrificabimus.In Hebræo habetur ועשינו faciemus:† planè his verbis sacrificium à Christo præceptum testantur omnes veteres,S.Dionysius de Eccles.hiast.Hierarch.cap.3. Quocirca reuerenter simul ex Pontificali officio post sacras diuinorũ operum laudes,quod hostiam salutarem, quæ supra ipsum est, licèt se excusset,ad ipsum primò decenter exclamans: Tu dixisti, facite in meam commemorationem,& Martia.epistо.ad Burdegal.ca.3.Quod autem Iudæi immolauerunt,per inuidiam immolauerunt, putantes se nomen eius à terra abolere, nos causa salutis nostræ in ara sanctificata proponimus,scientes hoc solo remedio nobis vitam præstandam, & mortem effugiendam:hoc enim ipse Dominus noster iussit nos facere in sui commemorationem. Clemens libr.5.Constitut.Apostolic.cap.18.Idcircò igitur,& vos, excitato Domino à mortuis,facite sacrificium vestrum,de quo vobis per nos constituit, dicens: Hoc facite in meam commemorationem.Vbi Turrianus.Alex.Papa primus epistо.1.cap.4. Ipsa verò veritas nos instruit calicem, & panem in sacramento offerre, quando ait: Accepit Iesus panem. Tertullian.in Apologet. Qui ei,nempe Deo offero, opimam, & maiorem hostiam, quam ipse mandauit. Sanctus Irenæus lib.4.cap.31. suis discipulis dans consilium primitias Deo offerre ex suis creaturis,non quasi indigenti,&,vt ipsi, nec infructuosi, nec ingrati sint, eum, qui ex creatura panis est, accepit & gratias egit,dicens:Hoc est Corpus meum,& calicem similiter,qui ex ea creatura,quæ est secũdùm nos,suum Sanguinem confessus est, & Noui Testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens offert Deo in vniuerso mundo.S.Cyprianus lib.2.epist.3.Quoniam quidem, vel ignoranter,vel simpliciter in calice Domino sanctificando, & plebi ministrando non hoc faciunt quod Iesus Christus Dominus, & Deus noster sacrificij huius auctor, & doctor fecit, & docuit.Et posteà:Admonitos autem nos scias,vt in calice offerendo dominica traditio seruetur,neque aliud fiat à nobis, quàm quod pro nobis Dominus prior fecit, vt calix, qui in commemorationem eius offertur, mixtus vino offeratur.Rursus: Nam si Iesus Christus Dominus,& Deus noster ipse est summus Sacerdos Dei Patris, & sacrificium Deo Patri ipse primus obtulit,& hoc fieri in sui commemo-

rationem

rationẽ præcepit,vtique ille Sacerdos vice Christi verè fungitur,qui id quod Christus fecit,imitatur,& sacrificium verum & plenum tunc offert in Ecclesia Deo Patri, si sic incipiat offerre, secundùm quòd ipsum Christum videat obtulisse.S.Ambrosius in cap.10.epist.ad Hebræ.Pontifex noster ille est, qui hostiam mundantem nos obtulit, ipsam offerimus,& nunc quæ tunc oblata quidem consumi non potest, hoc autem quòd nos facimus,in commemorationẽ fit eius, quod factum est:Hoc enim facite,inquit,in meam commemorationem,quod totidem verbis repetit Chrysosto.homi. 17.epist.ad Hebræ.Idem Ambrosius oratione prima præparante ad Missam:Ego enim Domine memor venerãdæ passionis tuæ accedo ad altare tuum, licèt peccator,& offeram tibi sacrificium quod tu instituisti, & offerri præcepisti in commemorationem tui pro salute nostra.Chrysostomus in homil. de proditione Iudæ: Pascha Iudaicum fuit aliquando, sed exemptum & euacuatum est Paschæ spiritualis aduentu, quod Christus tradidit. Nam cùm manducarent & biberent, accepit panem, & fregit, & dixit: Hoc est enim Corpus meum, quod pro vobis tradetur. Agnoscant quid loquor, qui sunt diuinis consecrati mysterijs. S. Augustin. lib.83. quæstionum, quæst.61. Dominus noster Iesus Christus ipse est Sacerdos noster in æternum secundùm ordinem Melchisedech, qui seipsum obtulit holocaustum pro peccatis nostris, & eius sacrificij similitudinem celebrandam in suæ Passionis memoriam commendauit: vt illud, quod Melchisedech obtulit Deo,eam per totum orbem terrarum in Christi Ecclesia videamus offerri.Sanctus Proclus Episcopus Constantinopolitanus tractatu de traditione diuinæ liturgiæ: Multi quidem, & alij diuini pastores, qui Apostolis successerunt, atque Ecclesiæ Doctores, sacrorum illius diuinæ liturgiæ mysteriorum rationem explicantes scriptis mandatum Ecclesiæ tradiderunt,in quibus primi,& clarissimi sunt, Sanctus Clemens, summi illius Apostolorum discipulus, ac successor. & posteà, commemoratis Liturgijs Sanctorũ Iacobi,& Basilij,de Basilio agens ait:Quare multa præcidit, & vt breuior esset, constituit, ne sensim homines libertatem, & otium maximè amplectentes fallacibus,& furiosis aduersarij sermonibus decepti ab hac Apostolica,& diuina traditione deficerent.† Ecce Liturgiam diuinam,& Apostolicam traditionem Proclus affirmat; is verò vixit circa annum Domini 428. Gaudentius Brixiensis

Episcopus tracta.2.de regressis fonte Neophitis: sacrificiũ Eucharistiæ à Christo institutum testatur. Theod.item in c. 8.epist.ad Hebr. Si inquit sacerdos, qui est ex lege finem accepit; & sacerdos, qui est secundum ordinem Melchisedech, obtulit sacrificium, & effecit, vt alia sacrificia non essent necessaria, cur Sacerdotes noui testamenti mysticam liturgiã peragunt seu sacrificium? sed perspicuum est ijs, qui sunt in rebus diuinis edocti, nos non aliud sacrificium offerre, sed illius vnius, & salutaris memoriam agere: hoc enim ipse nobis præcepit, dicens: Hoc facite in meam commemorationem. Amplius Christum Deum, & Dominum nostrum huius sacrificij auctorem esse testantur Apostoli can. 3. Si quis episcopus, aut presbyter præter ordinationem Domini aliã quãdam in sacrificio offerat super altare, id est, aut mel, aut lac, &c. quæ Apostolorum sanctio instauratur Concil. Carthag. 11. cap. 24. S. Dionys. cap. 3. Eccles. hierarch. Missæ sacrificiũ appellat diuinissimam traditionem, θεσπεσιον παράδοσιν. Clemens lib. 6. Constitut. Apostol. cap. 23. pro sacrificio, inquit, cruento, rationale, & incruentum, ad illud mysticum sacrificium Corporis, & Sanguinis Domini, quod in symbolũ mortis eius celebratur. Eusebius Cæsarien. libr. Euangel. demonstrat. cap. vltim. Igitur & sacrificamus, & incendimus aliàs quidem memoriam magni illius sacrificij secũdũ ea, quæ ab ipso Christo tradita sunt, mysteria celebrantes. S. Basilius in Liturgia: Et Pontifex (Christum alloquitur) nos et appellatus es, & huius Lyturgici, ac incruenti sacrificij consecrationem siue ἱερουργίαν nobis tradidisti. Hesichius lib. 16. in Leuit. Non oportet nos, habẽtes in manibus, & cõsummantes verum mysterium, sequi figuras, quia Christus primũ celebrauit figuratum Paschæ. Post hoc autẽ propriam tradidit cœnam, ex qua nobis est oblatio ad sacrificium intelligibilis agni, quem offerimus, & immolamus secundum Domini traditionem. His antiquorum Patrum testimonijs addo Rabanum Maurum libro primo de Institutione clericorum, cap. 32. Isidorum libro primo de Eccles. offic. ca. 18. Innocent. III. libro quarto mysteriorum Missæ. cap. 26. Honor. in gemma animæ, libr. 1. capit. 86. Nicephor. libr. 1. cap. 28. S. Thomam opusc. 57. de Festo Corporis Christi, & in hymno: Sacris solemnijs, sic sacrificium instituit, cuius officium committi voluit solis presbyteris Concil. Constantien. sessio. 8. quo loco damnatur hæresis Vvicleff, qui impudenter affirmat non esse fundatum in Euangelio, sunt eius

verba.

verba, quòd Christus Missam ordinauerit. Concil. Vienen. Clement. 1. de reliquijs, & veneratione Sanctorum, & Concil. Trident. sess. 22. can. 2. † Ad hæc Christum esse auctorem huius sacrificij confirmat, quòd post eius Ascensionem celebratio huius sacrificij vsitata, & quotidiana fuerit. Sanctum Petrum Missam celebrasse testantur innumeri, & vt omittam Abdiam Babylonium lib. 1. Linum de Passione Petri, & Egesippum lib. de excidio Hierosoly. cap. 2. de hoc idem apertè tractant Isidor. lib. 1. de diuinis offic. ca. 15. Aleuinus de diuinis offic. capit. de celebratione Missæ. Simeon Metaphrast. in vita S. Petri. Vvalfredus Strabo de rebus Ecclesiast. cap. 22. Remigius li. de offi. Missę. Hugo de Sancto Victore li. de sacramen. parte 8. c. 14. Extat Petri Liturgia Græcè scripta, cuius Fracisc. Turrian. lib. 3. de dogmaticis characteribus post quendam Simeonem Græcum auctorem, mentionẽ facit. † Sanctum quoque Iacobum fratrem Domini Hierosolymitanum Episcopum, cuius sanctitatem prædicat Epiphanius hæresi 78. Missæ sacrificium celebrasse, Liturgia illius iam diu typis excusa planum facit. Hanc verò Liturgiam verè ab ipso Iacobo editam, auctores sunt S. Proclus Episcopus Constantinopolitan. de tradit. diuinæ Missæ. Nicolaus Episcopus Methonensis orat. ad eos, qui hæsitant, asiũque cõsecratum panem, & vinum non esse Corpus Domini. Bessarion Cardinalis de sacra Eucharistia, ac denique Eusel. Synod. quæ sub nomine 6. Synodi circumfertur, can. 30. cuius verba corrupta, & deprauata sunt, in can. Iacobus, de consecrat. distin. 1. ibi: In scripturis, sacræ Missę celebrationẽ addiderunt † Quæ verba torquent interpretes. Non enim Sanctus Iacobus sacrificium Missę instituerat. Quare ad fontem recurrendum est, verba Græca Synodi hæc sunt: ἐν τοῖς γραφομένοις παρ' αὐτοῦ διδαγμάσι, hoc est, in scriptis mysticum sacrificium nobis tradiderunt, sanè Missæ sacrificium ante institutum erat à Christo. At Iacobus, & Basilius Missæ ritũ in scriptis tradiderunt, vel vt docet Nicolaus Methonensis, Iacobus mysticam, incruentamque Liturgiam exposuit. † Notum est atque peruulgatum S. Marcum Euangelistam celebrasse. Notarum vita S. Marci hæc est inquit, vt beatissima festiuitas nostra Paschalis, id est, Dominicus dies sanctus occurreret vigesima die mẽsis parmuthi, quod est 8. Kalend. Maiarum, quo tempore eorum festa placa agebatur celebritas: hac igitur opportunitate adnuti insidiatores protinus dirigunt, qui repererunt eum, soliset

Universidad de Deusto
Biblioteca

Marcum orationis oblationem diuinæ Maiestatis sacratissimam celebrantem. Beda in Martyrologio ad 7. Kalēd. Maij. At postquàm constitutis, & confirmatis Ecclesiis, per Lybiā, Marmaricam, Ammonicam, Pentopolim, Alexandriam, atque Ægyptum vniuersam ad vltimum captus est Paganis die sanctæ Paschæ Missas faciens, fune in collo eius misso. Quæ Bedæ verba repetunt Marianus Scotus libr. 2. Antonini sparte 1. titul. 6. Ado quoque Treuirensis, in Martyrologio, scribit Paganos videntes Marcum die Paschæ Missam facientem, misisse funem in collo eius, eúmque traxisse ad loca bucolicæ Alexādrini Episcopi, & sacerdotes, aīt Balsamon ad canon. 32. Trul. Synod. quæ sub nomine 6. Synodi circumfertur, sacrificia peragunt, cum orationibus, vt aiunt, à Sancto Marco traditis. Extat S. Marci Liturgia Græcè scripta nuperè Græco in Latinum conuersa. † Sanctum item Barnabam Liturgiam celebrasse, testis est locupletissimus Alexander Monachus in vita Sancti Barnabæ, apud Simeonem Metaphrastem. Dominicæ oblationis celebratæ à S. Nicomede, Marcellus Petri discipulus in vita sanctæ Patronellæ, & sancti Nicomedis, Beda in Martyrologio pridie Kalend. Iunij, & Martyrologium Romanum 17 Kalend. Octobris, meminerunt. Missæ mysteria ab Apostolis reuelata, sanctum Clementem Petri discipulum & successorem conscripsisse & in lucem edidisse testantur sanctus Proclus tractat. de traditio. diuinæ Liturgiæ, Nicolaus Methonēsis ad eos, qui hæsitant, &c. M. Ephesinus & Bessarion de Eucharistiæ Sacramento, & alij complures. Missæ autem Clemētis ritus exaratur ab ipso Clemente libro octauo Constitutionum Apostolic. Apostolos insuper omnes sacrificium missæ peregisse scriptum reliquerūt, Abdias Babylonicus in Histor. certaminis Apostol. necnō Nicolaus Methonē. auctor grauissimus, ad eos, qui hęsitant, his verbis: Planè quale ipse primus noster, ac magnus Pontifex, & Sacrificus, victimaque suis ipsius Discipulis tradidit, ijq; denuò, qui ab initio suis ipsi oculis verbum intuiti sunt, eique ministrarunt Catholicæ Ecclesiæ ab extremis ad extremos vsque orbis terrarum limites tradiderunt. Omnes quidem Hierosolymitanę, vbi & Sāctus Iacobus primi magníque Pontificis frater, & successor mysticam incruentámque Liturgiam exposuit, Petrus autem & Paulus Antiochenſi, Paulus verò peculiariter orbi vniuersō: Marcus Alexandriæ, Ioannes, & Andreas Asiæ & Europæ, omnésque vniuersæ Ecclesiæ vbicumque sit pec-

9

eam

eam, quam Sanctus Clemens conscripsit, Liturgiam tradiderunt, in qua hæc ita ad verbum habentur: Memores igitur eorum, quæ propter non passus est, gratias agimus, Deus omnipotens, nos quantum debemus, sed quantum possumus. Extant & Basilij, & Chrysostomi Liturgiæ, quarum & Trull. Synod. quæ sub nomine 6. Synodi circumfertur, canō. 32. & Balsamon ibidem, nec non Marcus Ephesinus, & Bessarion mentionem faciunt. Extat etiam Ambrosiana Missa apud Pamelium tomo primo Liturgicon Ecclesiæ Latinæ. Hæ Apostolorum, & veterum Patrum Liturgiæ hæreticorum impudentiam conuincunt, dum missæ originem Sancto Gregorio tribuunt, Missamque recens inuentum, veteribúsque Patribus incognitum dolosè, & malitiosè calumniantur.

DE MISSA PVBLICA, ET priuata seu peculiari, nec non de ea, quæ dicitur sicca, vel nautica.

CAP. IIII.

1 *Missarum publicarum, item & particularium mentio, tum in sacris Conciliis, tum in veterum Patrum scriptis, ac monumentis.*
2 *Missæ, quæ publicæ sint & quæ priuatæ.*
3 *Lutheranorum de Missa publica commentum.*
4 *Missæ, licèt aliquæ particulares dicantur, & solitariæ, tamē omnes sunt publicæ, & cur denique publicæ dicantur, & cur particulares.*
5 *Communicare sacramentaliter numquam cogebantur Catholici, quoties Missæ sacrificio interērāt. Et sacerdotibus semper liberum fuit Missæ sacrificium offerre, populo non communicante.*
6 *Canon, Peracta de consecrat. distin. 1. explicatur cum quibusdam aliis canonibus, & argumentis contra Missam solitariam.*
7 *Communio quam fuerit frequens in Ecclesia.*
8 *Missa quæ, & cur sicca, ac nautica dicatur.*

MISSARVM publicarum mentio fit in Concil. Carthagin. circa tempora Cyricij Papæ, canon. 3. vel 6.

apud Balsamonē,& Concil.Lateranensi Sancto Gregorio:itē apud eundem Gregoriū libro quarto, epistо. 43. canon Luminoso. 18.quæstio.2.& libro quinto,epistol.46.libr.7. epistо.71 & lib.8.epistо.3. Alcuin.lib.de diuin.offic.ca. de Sabbatho sancto Paschæ.Amalar.Fortun. lib. 1. de ecclesiastic. offic.libro octauo.Iuo Carnoten.epist. 139 Peculiarium verò,in can. Et hoc attendendum,de consecrat.distinctio.1. & cap.Quidam laicorum,de celebrat.Missarum.Has solitarias appellant.Odo Camer in expositione canon. Missæ, in verbo,Circumstantium,& Stephan.Eduens.libro de sacramentis altaris, cap.13.Non desunt qui has priuatas appellant. † 2
Verùm quæ sint Missæ publicę,quæ item priuatæ,non omnes conueniunt.Nonnulli quos Lutherani sequuntur, commenti sunt.Missam publicam eam esse, in qua populus cōmunicat:priuatam vero, in qua nullus præter Sacerdotē cōmunicat,eámque reiiciendam esse,quasi veteribus,& priscis Patribus incognitam At verius est,Missam omnem esse publicam:etsi nemo præter Sacerdotem communicet.Deinde Missas in quibus nullus præter Sacerdotē cōmunicat, quas illi priuatas appellant,vsitatas lōgè ante Gregorij seculum, neque reiiciendas esse.Primum Missas omnes publicas esse suadet liturgiæ vox,quæ propriè officium, & munus publicum significat, à λαὸς,publicū, & ἔργον,munus,seu opus: inde Isocrates magistratuum functiones liturgias appellat, quod pluribus docui in cap.de nomine Missæ. Præterea Sacerdos quilibet in celebratione Missę publico fungitur munere,& pro toto mundo legatus publico totius Ecclesię nomine intercedit auctore Chrysosto. homilia vigesimasexta in Matthæ.& lib.6.de Sacerdot.nec non homilia 5.de verbis Isaiæ:neque enim Sacerdos priuatim pro se, etsi solus sacrificium peragit,verùm pro toto Christi corpore mystico,vel- 3
ut Ecclesiæ minister publicus. † Cæterùm etsi quędā peculiares seu solitariæ dicantur, cōsiderandum est, publicam Missā dici dupliciter,quādoque quia totius Ecclesiæ nomine à ministro publico celebratur,eóq; nomine Missa omnis publica est,& commune Sacerdotis,& plebis Christianæ sacrificium, quod & canon Missæ apertè indicat: Memento Domine omnium circumstantium. & posteà: Hanc igitur oblationē seruitutis nostræ:Sed & cunctæ familiæ tuæ,hoc est,Ecclesiæ.Rursus:Vnde & memores Domine nos tui serui, & plebs sancta. Quandoque Missa publica dicitur, quia fit in publico loco,& populi conuentu, & tum secernitur à 4
pecu-

peculiaribus,& solitarijs, atque ita apud Gregor. vsurpatur Missa publica,dictis,epistol.43.libr. 3. & in decreto Concil. Lateranen.& d.canon.Luminoso.ibi:Missas autem publicas per Episcopum fieri omni modo prohibemus, ne in seruorum Dei secessibus popularibus occasio præbeatur vlla conuentibus,& simpliciores ex hoc animas plerumque, quod absit, in scandalum trahat, frequentior quoque introitus muliebris, &c. Peculiares verò Missæ quandoque dicuntur, quæ de sancta Trinitate,aut in honorem alicuius Sancti dicuntur,vt in dicto c.Quidam laicorum,frequentius,quę nō publicæ,& in conuentu populi,vel in monasterijs, vt apud Gregor.dictis epist.46.lib.5.71.lib.7.& 3.lib. 8. vel in oratorijs,in quibus domesticis, & alijs quibusdam patet dumtaxat aditus.Idem ex Trullanis can.quæ sub nomine 6. Synodi circumfertur, can. 31. Clericos, de consecrat. distinct. 1. Greg.lib.5.epist.42.& 43.legimus Gregо.Nazianz. in patuo oratorio sacra celebrasse.Histor.Tripart.libr.9.cap. 8. Addo Concil.Agathen.can.21. cano. Si quis etiam, de consecrat. dist.1.ibi: Vt ibi Missam audiat propter fatigationem familiæ.& d.can.Et hoc attendendum, ibi: Non ita in publico fiant, vt propter eas populus à publicis Missarum solemnibus,quæ hora tertia canonicè fiunt,abstrahatur. Itaq; Missæ publicæ dicuntur, vel quia totius Ecclesiæ nomine, vel quia publicè, & in conuentu populi celebrantur,etsi nullus communicet. Neque enim sanctissimi sacrificij vis pendet ex præsentia plurium,vel ex eorum,qui adsunt,sumptione, sed ex Christi præsentia, & oblatione in memoriam cruēti sacrificij,quod Christus in Cruce Deo Patri obtulit. Optat sanè Tridentina Synod.sess.22.cap.6.vt in singulis Missis fideles astantes non solùm spiritali affectu, sed sacramentali etiam Eucharistiæ perceptione communicarent,quoad eos sanctissimi huius Sacramēti fructus vberior proueniret, nec tamen,si id non semper fiat, propterea Missas illas, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, vt priuatas,& illicitas damnat.Sed probat,atque adeò commendat, siquidem illæ quoque Missæ verè communes censeri debēt, partim quòd in eius populus spiritaliter communicet, partim verò,quòd à publico Ecclesiæ ministro,non pro se tantùm,sed pro omnibus fidelibus, qui ad Christi Corpus pertinet,celebrentur. Eademque sess. canon.8. Si quis dixerit Missas, in quibus solus Sacerdos sacramentaliter communicat, illicitas esse, ideoque abrogandas, anathema sit.

Porrò,

5 Porro, † etsi hæc Synodi decreta ad fidem Ecclesiæ stabiliendam, Catholicis sufficere debeant, nequis tamen hac in parte amplius hæreat, paucis probabo, nusquam in Ecclesia sancitum, vt qui officio Missæ intersunt, sacramenta interim communicare cogantur. Notum atque testatum est, in Orientali Ecclesia Græcorum Latinos ferè omnes, Ambrosij, Augustini, & Chrysostomi seculo, semel tantùm annis cõmunicare consueuisse. S. Ambros. lib. 6. de Sacramen. cap. 4. Si, inquit, quotidianus est cibus, cur post annum illum sumis, quemadmodum Græci in Oriente consueuerunt: hoc ipsum totidem verbis scribit S. Augustin. serm. 28. de verbis Domini. Idem Augustin. lib. 2. de sermone Domini in monte, cap. 12. Plurimi, inquit, in Orientalibus partibus non quotidie cœnæ Dominicæ communicant. S. Chrysost. homil. 17. in cap. 10. ad Hebr. Plurimi, ait, ex hoc sacrificio semel accipiunt in toto, alij bis, alij sæpius. Ad omnes ergo nobis est sermo. Et paulò pòst: Quid ergo est, quos magis accepturamus, eósne qui semel, an eos, qui sæpiùs, an illos, qui rarò accipiunt? neque illos qui semel, neque qui sæpiùs, neque qui rarò, sed eos qui cum munda conscientia, qui cũ mundo corde, cum vita irreprehensibili semper accedunt: Qui verò tales non sunt, neque semel. Verùm licèt Græci laici non communicarent, S. tamen Chrysost. ac alij Græcorum presbyteri quotidie sacrificabant, Missasque celebrabant, eo ipso Chrysost. testante d. homil. 17. his verbis: Nónne, per singulos dies offerimus? offerimus sanè. & serm. 3. in capit. 1. epist. ad Ephes. in morali exhortatione: In alijs quidem temporibus sæpenumerò, neque cùm mundi estis, acceditis. In Pascha verò, etiãsi quid temerarium à vobis sit commissum, nihilominus acceditis. O consuetudinem, ô præsumptionem, frustrà habetur quotidiana oblatio, frustrà stamus ad altare. Nemo est qui simul participet, & reliqua: quæ omnia repetuntur homil. 61. ad Pop. Antioch. Ecce, tum Missæ sacrificium fiebat, etiamsi nemo simul cum sacerdote participaret. Quod autem hac expostulatione frustrà habetur, &c. Non præscribat legem, vel prohibeat oblationem fieri, si non adsunt, qui communicent: sed tantùm optet, arguat, & exoret. Ex quibus colligere licet, primò tum complures Græcorum quotannis simul communicasse, alios bis, alios sæpiùs. Tantum abest, vt communicare consueuerint, quoties Missæ sacrum ageretur, etiam qui Ecclesiam quotidie vel certè frequenter adibant. Ibi per singulos dies Ecclesiam ingredi-

deris. Deinde eum vehementer optasse, vt mundari, ac probari non semper, at quàm solerent, frequentius accederent: Hæc, ait, dico, non vno vos, & annuo accessu prohibens, sed volens vos semper accedere: sanctis hæc concessa sunt. Hoc etiam Diaconus insonat, in illa hora sanctis vocans, & per hanc vocem veluti maculas inspiciens. In Occidentali Ecclesia veteres Episcopi quotidie celebrabant: quod ex Cypriano lib. 4. epist. 9. ad Florent. Pupia. Ambros. epist. 1. ad Timotheum, cap. 3. August. epist. 23. ad Bonifac. & in Psal. 135. de fide ad Petrum, cap. 19. & Hieron. epist. ad Lucinium, & ad Hedibiam quæst. 2. Nec tamen laicos ad communicandum adigebant, admonebant quidam eos, simulque quid sentirent, aperiebant: se neque laudare, neque vituperare quotidianam Eucharistiæ communionem, hortantes, vt saltem Dominicis diebus communicarent, si tamen mens sine affectu peccandi sit. S. August. de Ecclesiast. dogmat. ib. cap. 53. can. Quotidie, de consecrat. distinct. 2. Magist. Sentent. in 4. distinct. 12. Hanc à communione quotidiana abstinendi libertatem planiùs, & apertiùs explicat idem Aug. epist. 118. ad Ianuar. cap. 3. Ampliùs Missas celebrari consuetum ante S. Gregorij seculum, & si nullus præter Sacerdotem communicet, probari potest ex decreto Soteris Papæ XI. epist. 2. ad Episcopos Italiæ, quo presbyteris veratur, sacra Missarum solemnia celebrare, nisi duo adsint, qui sibi respondeãt, can. Hoc quoque, de consecrat. distinct. 1. Cæterùm nõ exigitur, vt populus adsit, nec, vt hi duo, qui præsentes adesse debent, communicent. Idem Soter eadem epistol. diserte scribit, nõnullos tum neglexisse perceptionem Eucharistiæ in cœna Domini, can. In cœna Domini, de consecrat. distinct. 2. Ex quibus verbis facilè coniicere licet, cæteris diebus eos amplius neglexisse, nec tamen præcepit alijs diebus sumere, Fabianus Papa XIX. in cuius electione, auctore Eusebio lib. 6. cap. 21. apparuit super ipsum columba, quæ ferebat figuram illius, quæ super Christum in Iordane descenderat, epist. 3. ter in anno saltẽ, fideles communicare præcipit, can. Et si non frequentius, de consecra. distinct. 2. Quæ constitutio renouatur in Concil. Agathen. can. 18. S. Grego. Nazian. orat. 19. in laudem patris sui, summa hominum frequentia testificatur, patrem suum grauiter, & periculosè ęgrotãrem, è lecto surrexisse, & in cubiculo venerandum Missæ sacrum celebrasse, ac populum, etsi absentem, benedixisse. Ibi verò aliquem alium communicasse, confingere non licet. Cyri-

cius

cius Papa epist.ad Hymerium Tarracon.capit.5. De quibus,inquit,quia iam suffragium non habent pœnitendi, hâc duximus decernendum, vt sola intra Ecclesiam fidelibus oratione iungantur,sacris mysteriorum celebritatibus,quæ uis non mereantur,interſint : à Dominicæ autem mensæ conuiuio segregentur. Quibus verbis palam fit, omnes qui Missæ interſunt,non cõmunicasse. Paulinus in vita S.Ambr. narrat,Ambrosium Romæ trans Tyberim, apud quandam mulierem clarissimam inuitatum, vt sacrificium in domo offerret,ibique paralyticam,cum vestimenta Ambrosij exosculata esset ambulare cœpisse. S.Augustlib.22. de Ciuitate Dei cap.8.commemorat, sacerdotem quemdam celebrasse Missam in quadã domo territorij Fussalensis,qua malignos è domo eiecit spiritus, etsi nullus alius communicauerit. Leontius Neapoleos Cyprorum Episcopus, in vita sancti Ioannis Alex.scriptum reliquit, Ioannem illum Eleemosynarium Alexandrinum Patriarcham, cùm post lectionem Euangelij de Ecclesia ciues exiuissent, exisse & ipsum, reliquisque cum his,qui egressi erant, quibus obstupescentibus, dixisse ad eos: Vbi oues,illic & pastor. Ingredimini Ecclesiam, & ego accedam. Quod si extra Ecclesiam mãseritis, hęreboego propter vos descendi ad sanctam Ecclesiã. Nã poteram mihimet facere Missas in Episcopio. Ecce,quomodo exeunte Ecclesiam,& populi conuentũ celebrabantur Missæ in Episcopio. Prosper Aquitanicus libro de promiss.& prædict. dimidij temporis,cap.6.narrat oblationem rursum gratiarum actionis factam,in Ecclesia sancti Stephani, ob beneficium in puellam dæmoniacam collatum. Neque † his aduersatur canon,Peracta,de consecrat.distinct.1.qui perperam Calixto tribuitur. Est enim Anacleti,in cuius epist.1.eadem verba exarata leguntur. In ea enim Anacleti epist. agitur de minis stris Ecclesiæ,qui sacris induti,Episcopo sacrum facturo,assident,hi verò omnes,ait,Anacletus, nulla laicorum mentione facta,peracta consecratione communicare debent,&c. carere malint liminibus Ecclesiasticis. Sic enim & Apostoli statuerunt. Quæ verba ad can.8.Apost.referuntur. Eo enim canone,Si quis Episcopus, aut presbyter, aut alius ordinis Ecclesiastici,oblationis factæ particeps non exstiterit, eam sam dicere debet,quæ si iusta fuerit, veniam consequetur, sin minus segregandus est. Quibus verbis apparet, Apostolos hoc loco de Episcopis, & presbyteris, qui conficiunt, agere, quod & Balsamon ibidem luculenter probat: quam

quam nonnulli alij, ad diaconos, & alios, qui sunt ordinis Ecclesiastici,protrahant,eoque nomine diaconi, & subdiaconi iubentur ad altare semper ieiuni accedere, canon. 19. consi. Antisiodor. Romæ, vbi reliquiæ sacræ antiquitatis complures exstant, Papa solemniter celebrante Cardinales, & ceteri ministri adstantes communicant. Nemo verò hũc canonem ad Laicos pertinere scripsit. Neque officit cano.9. Apostol.quo laici fideles Ecclesiam ingredientes,& scripturas audientes, si non permaneant in precatione, & sacra communione segregantur.canon.Omnes fideles, de consecrat.distinct.1. Ea enim Apostolorum constitutio interpretanda est de ijs, qui propter aliquam insolentiam sanctam Eucharistiæ communionem refugiunt; vel, vt legitur in Concili.Martini Papæ, canon. Si quis intra, de consecrat. distinction.2. pro luxuria sua auertunt se à communione,& vniuersalem Christianorum communionem in hoc sacramẽto auersantur. Atque ita eam interpretatur Synodus Antiochena canon.2.quo loco Balsamon,& canonem Apostolicum,& Antiochenam Synodum intelligit de ijs, qui præ contemptu,& arrogantia ex Ecclesia, ante sanctam participationem inordinatè exeunt,nec intueri sustinent:in ijs verò,qui propter pietatem, & propter condignam reuerẽtiam sacramentorum, sed ad sanctam participationem non conuertunt. canon locum non habet, vel auctore eodem Balsamone ad canon.8.Apostol.canon.9.intelligitur de fidelibus laicis, qui non exspectant, seu ad finem vsque non perseuerant,donec à dignis facta fuerit sancta communicatio: ideo canon dicit: Qui non permanent. Dicere enim,ait ille, fideles laicos oportere quotidie sanctis communicare, alioqui segregari,nec est ex sententia canonis,nec potest fieri. Non obstat item,quod S.Gregor.lib.2.dialog. capit. 23. commemorans vetterem Ecclesiæ consuetudinem, ait diaconum, dum Missarum solemnia celebrabantur ex more clamasse: Si quis non communicat,det locum. Et posteà: Et à diacono iuxta morem clamatum est, vt non communicantes ab Ecclesia exirent. Gregorius enim eo loci de duabus sanctimonialibus agit,quas Benedictus antequam vita fungerentur,excommunicauerat. Quare locus ille non de ijs qui sacramenti communione abstinent:defunctæ enim erant hæmoniales,verum de excõmunicatis intelligẽdus est. Minus pugnat tex.in can.Neque potest.1.q.1. ex Aug.lib.4.de ciuitate Dei, cap.14. Neque potest, inquit, id rite offerri nisi per

sacer-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sacerdotē iustū,& sanctū, nec nisi ab eis accipiatur & offertur,pro quibus offertur.Ibi enim Aug.agit de Christi sacrificio cruento,nō de altari incruento,& verba, quæ sequūtur, apertè indicāt.Quis ergo tā iustus,&c.† Nō me latet initio
7 nascētis Ecclesię dū feruebat pietas Christianorū, nedū clericos,sed & laicos adstātes sacrificio quotidie cōmunicasse, cū & fideles pauci essent,& tēpla perpauca,& altaria rara,& sacerdotes minimè multi; quod tum ex liturgijs Iacobi, Marci,Basilij,& Chrysostomi, atque Latinorum; Vt quot quot ex hac altaris participatione sumpserimus & iterum: Fiat commixtio,& consecratio corporis, & sanguinis accipientibus nobis in vitam æternam.Rursus:Satiasti Domine familiam tuam;inde Micrologus cap. 19. de Ecclesiast. obseruat.Postquam omnes communicauerint, dicit sacerdos sub silentio iuxta Romanum ordinem: Quod ore sumpsimus,tum ex Clemente libro 2.constitut.Apostol. capit. 57. ad finem:& lib.8.cap.13.S.Dionys.Ecclesiast.hierarc. capit.3. parte 2.& Ignatio epistola ad Ephes.Cyprian. libro quarto, epistol.6.& sermone de orat.& de cardin. operibus Christi: & serm. de lapsis. Chrysostomo homil. 8. in 2. ad Corinth. homil. 3. de incomprehensibili Domini natura 61. ad pop. Antioch.& 3.ad Ephesios.Ambros.lib.6.de sacram. capit. 4. Augustſermo.28.de verbis Domini.Thom.3.part.quæst.8.c. artic.10.ad quintum:& alijs innumeris, immò nedum præsentes communicabant, sed & ad eos, qui propter varios persecutionis casus abfuerant, Diaconi sacramentum deferebant.Iustin.2.Apolog. Optaret sanè Ecclesia hanc cōmunicandi consuetudinem instaurari,semperque sacerdos pięstò est iuxta Ecclesiæ votum in Missis quantumuis priuatis seu peculiaribus populo sacramentum ministrare. At nunquam Ecclesia quotidie inuitos ad communionem compulit, neque Christus de ea re quidquam statuit. Certè iniustum esset propter inertiam, vel contemptionem populi frequenter non accedentis,sacerdotes ipsos,ac ceteros fideles,tanto tamque necessario sacrificij fructu carere,ipsumq; Deum singulari,ac præcipuo cultu fraudari. Planè etsi Sacerdotes priuatim Missam celebrant, intelligi potest illos eiusdem actionis esse cooperatores, pro quibus ipsa tunc celebrantur officia, & quorum personam in quibusdam responsionibus sacerdos exsequitur. VValfred. Strabo.lib.de reb.Ecclesiast.cap. 22. hæc de Missis publicis, & peculiaribus.Quod† verò pertinet ad Missam, quæ vulgò sicca, vel
8 nautica

nautica dicitur,à Thoma Vvaldensi commemoratio Missę, quæ sine communicatione,& consecratione celebratur,huius videtur meminisse Socrates lib.5.histo.Ecclesiast.cap.21. Rursus in Alexand.4.Feria, & ea quæ dicitur parasceue, & leguntur scripturę,& Doctores eas interpretantur,& omnia quæ ad Synaxim spectant administrantur,præter mysteriorum celebrationem,seu consecrationem.ἡ δὲ ἁπλῆ καλουμένη, ἐν ᾗ οὔτε τὰ μυστήρια τελεῖται, οὔτε ἡ ἀναίμακτος θυσία προσφέρεται, ἀλλ' ἐν μόνῃ τῇ τῶν γραφῶν ἀναγνώσει καὶ διδασκαλίᾳ τὴν σύναξιν ποιοῦνται. Missa verò sicca dicitur, auctore Durando de Rationali lib.4.c.1.nu.23. quoniam ait ille:si sacerdos non potest conficere,quia fortè iam celebrauit,vel ob aliam causam,potest accepta stola, epistolam, & Euangelium legere,& orationem Dominicam dicere,& dare benedictionem:Quinimò si ex deuotione, non ex superstitione, velit tantum officium Missæ sine sacrificio dicere, accipiat omnes vestes sacerdotales, & Missam suo ordine celebret vsque ad finem offertōdæ:Præfationem verò dicere potest, licet in eadem videantur Angeli inuocati ad consecrationem,de Canone verò nihil dicat, sed orationem Dominicam non prætermittat,& quæ ibi dicuntur sub silentio dicenda,non dicat Calicem,vel hostiam nō habeat,&c.Exstat liber sacerdotalis à Leone 10. vt ait Nauarrus, libro de oratione,Miscell.53.probatus in eo,parte prima, tractat.4.c. 34.hęc ex ara leguntur data benedictione post Missam celebratam,& Euangelio sancti Ioannis lecto, celebrās deponit casulam,& omnibus alijs paramentis retētis, stans in cornu epistolæ, versus ad altare detecto capite, legit absolutè ex Missali introitum alterius Missæ: Gloria in excelsis Deo, si illud in prima Missa non dixit,& illi Missæ conueniat, alioquin ipsum prætermittit. Idem obseruat de Credo in vnum Deum,subiungit, prætermissis Dominus vobiscum, & oremus,orationem,Epistolam,&c.hęc Missa autem dicitur nautalis,seu nautica,quia,vt in eo.lib.sacerdotali legitur c.35.in mari,& fluminibus celebrari solet,quibus locis propter motum, & agitationem fluctuum Missæ sacrificium celebrandum non est. Antoninus 3.parte tit.13.cap.6.§.4. hanc Tolosæ dum post prandium defuncti sepulturæ dantur celebrari consuetum.dixi lib.1.cap.de cœmeterijs.

QVIBVS MISSÆ SACRVM CELEbrandi,& sacram Eucharistiam conficienda potestas commissa,& credita est.

CAPVT V.

1 *Missæ sacrum facere solis sacerdotibus ritè ordinatis permissum est.*

2 *Sacerdotum quanta sit dignitas obiter ex Patrum testimonijs declaratur.*

3 *Missæ sacrificium à solis sacerdotibus offerri ex Cõcilijs ostenditur.*

4 *Diaconi an possint Eucharistiam populo ministrare.*

5 *Sacerdotis peccatum non impedit consecrationem Eucharistiæ, dummodo adsint alia, quæ requiruntur, argumenta contraria soluuntur.*

6 *Opus, quod vulgò dici solet operatum, ab operantis opere diuersum est.*

7 *Episcopus malus, est Episcopus. Explicatur S. Clemẽtis locus.*

8 *Oratio sacerdotis boni an vtilior quam non boni.*

1 MISSAE sacrum facere, & diuinam Eucharistiam conficere solis sacerdotibus ritè ordinatis potestas cõcessa est. canon. 3. Apostol. Si quis Episcopus, vel presbyter, præter Domini de sacrificio ordinationem alia quædam ad altare attulerit, &c. S. Dionys. epist. ad Demophil. monachum: Ac mihi quidem videtur audax, & temerarius, siquis ea sibi sumat, quę propria sacerdotum, neque metu, ac pudore à diuinorum tractatione præter captum, ac meritum detereatur. S. Clemens lib. 3. constitut. Apostol. cap. 10. Immò neque laico permittimus facere aliquod opus sacerdotale, vt sacrificium, aut baptismum. Et paulò pòst: Huiusmodi enim gratia per impositionem manuum Episcopi datur. Qui verò non est ad eam electus, sed potius eam sibi rapuit, hic supplicio Oziæ afficietur. Tertul. de exhort. castitatis, cap. 7. differentiam inter ordinem, & plebem constituit, Ecclesiæ auctoritas, & honor per ordinis cõsessum sanctificatus. à Deo. vbi Ecclesiastici ordinis est consessus, & offert, & ringit sacerdos. Nicæna Syn. can. 18. Peruenit ad sanctam Synodum, q; in nonnullis locis, & ciuitatibus diaconi dant presbyteris Eucharistiam, quod neque canon, neque consuetudo tradidit, vt qui offerendi potestatem non habent, ijs qui offerunt, dent corpus Christi. S. Cypr. lib. 2. epist. 3. Nam si Iesus Christus Dominus & Deus noster ipse est summus sacerdos Dei patris, & sacrificium Deo patri ipse primus obtulit, & hoc fieri in sui commemorationem præcepit: vtique ille sacer-

sacerdos vice Christi verè fungitur, qui id quod fecit Christus, imitatur, & sacrificium verum, & plenum tunc offert in Ecclesia Deo patri, si sic incipiat offerre secundum q; ipsum Christum videat obtulisse. Greg. Nazian. Apolog. sacerdotis dignitatem enarrãs, ait: Sacerdotẽ † cum Angelis stare, cum Archangelis glorificare, ad superũ altare sacrificia transmittere, & cum Christo sacerdotio fungi. Quæ postrema verba notatione digna sunt. Antherus Papa 18. epi. decr. ad Episcopos Hispanos: Absit, vt quidquam siniſtrum, de his loquar, qui Apostolico gradui succedentes Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos etiã Christiam sumus, qui claues regni cœlorum habentes, ante iudicij diem iudicãturin veteri quidem lege habetur, q; quicunque sacerdotibus nõ obtemperasset, aut extra castra positus, &c. Fabianus Papa 22. epist. 2. Sacerdotes quoque sibi Dominus elegit; vt sacrificent ei, & offerant oblationes Domino. Leuitas quoq; sub eis esse iussit in ministerijs eorũ. S. Hiero. ad Euagrium agens de contemptu presbyterorum à diaconis, inquit: Quid patitur mẽsarum, & viduarũ minister, vt super eos sic timidus offerat, ad quorum preces Christi corpus sanguisq; cõficitur. S. Epiphanius epist. ad Ioannem Episcopum Ierosolymitanum, quæ exstat libr. 2. epistolarum Hieronymi. epistlo. 60. Cum enim vidissem, quia multitudo sanctorum fratrum in monasterio cõsisteret, & sancti presbyteri Hieronymus & Vincen. propter verecũdiam, & humilitatem nollent debita nomini suo exercere sacrificia, & laborare in hac parte ministerij, quæ Christianorum præcipua salus est, de sacrificio Missæ proculdubio intelligit: inuitare autem, & comprehẽdere seruum Dei non posses, qui te, eò quòd graue onus sacerdotij nollet susçipere, sæpè fugiebat, &c. S. Chryso. hom. 69. ad popul. Antioch. Verùm & tu laice, cum sacerdotem videris offerentem, ne vt sacerdotem putes esse hoc faciẽtem, sed Christi manum inuisibiliter extensam. homil. Et de promensa Domini corpus Christi facit, & sanguinem: sed ille, qui pro nobis crucifixus est Christus sacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute consecrantur, & gratia. Et lib. 3. De sacerdotio, qui manducant carnẽ Domini & bibunt sanguinem Domini indignè, æterna vita priuantur. Omnia auctem hęc non aliter, quàm per sacrosanctas illas manus perficiuntur, manus, inquam, sacerdotum. Quo nomine, sacerdotes meritò non modo plus vereri debemus quàm Principes

vel Reges,verùm etiam maiori honore,quàm parentes honestare.Et lib.6.de sacerdotio, de sacerdote loquens: Cum autem ille Spiritum sanctum inuocauerit,sacrificiumq; illud horrore,& reuerentia plenissimum perfecerit.Et postea:Per id tempus,& Angeli sacerdoti assident; & cœlestium potestatem vniuersus ordo clamores excitat,& locus altari vicinus in illius honorem,qui immolatur, angelorũ choris plenus est. Felix 4.epistol.ad omnes Episcopos ca.2. Sicut non alij, quàm sacrati Domino sacerdotes Missas debent cantare, nec sacrificia super altare offerre.Isidorus lib.2.de Ecclesiast.offic.cap.7.Presbyteris, sicut episcopis dispensatio mysteriorum Dei commissa est.Præsunt enim Ecclesijs Christi & in confectione diuina,corporis & sanguinis consortes cũ Episcopis. Sunt & alia August.Hierony.& aliorum Patrum innumera testimonia: plenè Iuo Carnotens.epist.1.24. Magist.sentent.lib.4.distinct.13. vbi S.Bonauentura & ceteri S. Tho.3.part.quæst.82.artic.1.Exant † in eandem sententiam sacror.concil.decreta. In Concil. Rhemen.can.6. Missarum ibi discussa est ratio, vt presbyteri minus antea scientes intelligerent,qualiter Missarum solemnia deinceps melius celebrare deberent.Concil.Lateran.sub Innocent.3.c.1. Et hoc vtique sacramentum nemo potest conficere, nisi sacerdos fuerit ritè ordinatus secundum claues Ecclesiæ, quas ipse concessit apostolis, & eorum successoribus Iesus Christus. Concil.Florent.de Eucharistię sacramento:Sacerdos in persona Christi loquens hoc conficit sacramentum. Quare in ordinatione sacerdotis dicit Episcopus: Accipe potestatem offerre sacrificium Deo, Missasq́ celebrare tam pro viuis, quàm defunctis.Itaque nedum clericis inferioris ordinis,sed nec ipsis diaconis Missæ sacrum facere licet. Concil. Nicænum can.18. Carthag.6.canon.18. Arelaten.1. canon.15. Diaconus enim non ad sacerdotium, sed ad ministerium consecrat.Concil. Carthag.4.canon.4.can. Diaconus, distinct. 23. Eóq; pertinent verba S.Laurentij ad Sixtum Pontificem apud S.Ambros.lib.1.offici.cap.41. Quò sacerdos sancte sine Diacono properas? Nunquam sacrificium sine ministro offerre consueueras. Antiquitus † tamen Diaconis Eucharistiam,adstantibus ministrare licebat,& ad absentes deferre. Iustinus martyr Apolog.2.S.Cyprian.serm. de lapsis, vbi & miraculum ingens commemorat Synod. Nicæna can. 14. S. Clemens lib.8.Constitut.Apostol.c.28.Diaconus,inquit,nõ baptizat, nõ offert:oblatione verò ab Episcopo aut presbytero

tero facta, ipse Diaconus dat populo nõ tanquam sacerdos, sed tanquam qui ministrat presbyteris.S. Leo sermon. de S. Vincentio martyre. Qui & S Augustino adscribitur. Igitur, inquit, S.Vincentij spiritus tanto virtutum munere claruit, vt sacri ministerij fultus officio, qui filium Dei Dominum nostrum sequutus esset in passione eiusdem Christi,calicem credẽtibus prius ministraret in salutem.Cuius loci alias me admonuit Danis Vaurens. Episcop. homo doctrina, atque optimarum artium studijs eruditus.Quæ tamen intelligenda sunt,iubente Episcopo, vel presbytero.Concil.Carthag. 4.c.38.vt Diaconus,præsente presbytero, Eucharistiam corporis Christi populo,si necessitas cogat, iussus eroget.Concil.Arelat.2.canon.15.In secretario:Diaconos inter presbyteros sedere non liceat,vel corpus Christi;præsente presbytero,tradere non presument.S.Tho.3.part.q.82.artic.3.& ad 4. Sentent.distinct.11.& 13.Soli ergo sacerdotes consecrant, & offerunt:† quod obtinet,etiam si mali,& peccato mortifero irreriti sint.Nam & hi ordinant, consecrant,& conficiunt.S. Augustin.contra epistol.Parmenia.lib.2. cap.21,29. & tract. 5.in Euange.Ioannis.Et contrà Cresconium grammat.lib.3. c.6.lib.de corpore Domini,canon.Non nocet prima,quæst. prima, & canon.Secundum Ecclesiæ, distinct.19.& canon. Vtrum, de consecrat.distinct.2.plenè & luculenter.Paschasius de corpore & sanguine Domini, cap.12.S.Algerus lib.3. de sacramento cap.3.cap.8.S.Thom.3.part.quæst.82.articul. 3.Iuo Carnotens.epistol.124.præclarè.Innocent.3.lib.3. mysteriorum Missæ, cap.5. ad finem. In sacramento corporis Christi, nihil à bono magis, nihil à malo minus perficitur sacerdote, dummodò sacerdos cum cæteris in arca consistat, & formam obseruet traditam à columba: quia non in merito sacerdotis,sed in verbo conficitur Creatoris.Non ergo sacerdotis iniquitas effectum impedit sacramenti: sicut nec infirmitas medici virtutẽ medicinæ corrumpit. Quamuis igitur opus operantis aliquando sit immundum,semper † tamen opus operatum est mundum. Planè hoc loco Innocen.nec non scholastici ad 4. sentent.distinct.13.per opus operatum in sacrificio altaris intelligunt, nõ externas sacerdotis actiones, sed opus Dei in consecratione & sanctificatione sacramẽti.Quod nõ à merito sacerdotis, sed à Christi potentia dependet, qui sacramentum suum ipse veraciter consecrat, conficit, & fidelibus dispensat.Quanquam ministerio sacerdotis,licèt mali nonnunquam,& indigni.Neque

Universidad de Deusto
Biblioteca

his aduertatur quod scriptum est canon. Præter hæc, distinctione 32. vbi: Verè idolatræ dicuntur, qui ab improbis sacerdotibus sacramenta suscipiunt. Ibi enim idolatræ dicuntur, nō quidem idolatria simpliciter, & absolutè sumpta, verùm propter contemptionē, & despicientiam: non parendo Pontificum decretis, & sacris canonibus. Quibus sacramētorum confectio, nec non, aliter quàm permissum est, scienter susceptio prohibentur. Quod verba, quæ sequuntur, apertè innuunt. Ait enim Samuel propheta, peccatum ariolādi repugnare, & quasi scelus idolatriæ nō acquiescere. Præterea eodem can. non prohibetur sacramenta baptismi, & Eucharistiæ suscipere, vbi vtget necessitas. Ergo qui suscipiunt, non sunt propriè idolatræ, neque enim quantumcunque necessitas premat, licet idola colere. Addo quòd in plerisque exemplaribus legitur, Ferè idolatræ; non, Verè idolatræ. Minus pugnat, quòd Chrysost. vel quisquis auctor fuerit operis imperfecti, homil. 53. in Matth. ex lib. 8. cano. Apostolorum, hoc
7 est constitut. Apostolicarum circa princip. ait: †Eos, qui ministerium suum non benè consummauerunt, ex hominibus ordinatos: Ex hominibus verò ordinatos, quantum ad Deū, non esse diaconos, aut sacerdotes. Verba verò Clementi. 1. & constitut. Aposto. c. 1. Bouio interprete, & apud Turrianum sunt huiusmodi: Neque Episcopus ignorātia, aut malo animo oppletus Episcopus est: sed falsus Episcopus, non à Deo, sed ab hominibus promotus. Nam vt Carolus Bouius Ostunensis Episcopus in scholijs adnotauit, non est ita interpretanda Clementis sententia, quasi velit, vitiosos Episcopos amittere potestatem, quàm in ordinatione acceperunt: sed eos negat esse Episcopos, quatenus officia, & munera, quibus funguntur, non sunt grata, & accepta Deo, nec electio eorum ei tribuitur, sed hominibus. Sunt igitur ij Episcopi, quóad potestatem, non autem, quóad Deum attinet, quia institutiones ipsorum, atque officia, quæ postea exercent, non sunt probata à Deo. Immò auctore Turriano, ad eum locum, ibi: Mali sacerdotes, appellantur sacerdotes. Sunt igitur sacerdotes, etsi mali, hunc errorem Durandus in Ration. libro 4. capit. 1. adscribit Arnaldistis, quorum mentio fit cap. penult. de hæreticis, Authen. Gazaros. cap. de hæreticis. Hussitæ eundem errorem instauraruntquos Syno. Con-
8 stant. damnat. † Ceterum etsi quóad sacramentum, mali sacerdotis Missa, non minoris sit momenti, & ponderis, quàm ea, quæ à bono sacerdote celebratur: nihilominus, quóad

orationes, melioris sacerdotis magis sunt fructuosæ, quamquam fructu non careant sacerdotis etiam mali orationes in persona Ecclesiæ prolatæ. Plenè S. Tho. 3. part. quæst. 82. artt. 6. Idem Thom. & Bonauent. ad 4. senten. distinct. 13.

DE LOCO CELEBRATIONIS MISSÆ.

CAP. VI.

1 *Missas extra sacras ædes non esse celebrandas, docent Patres, & Concilia.*

2 *Missarum solemnia, an in priorum virorum oratorijs peragi possint.*

3 *Missa an priuatis ædibus celebrari possit, permittente Episcopo, vel vbi premit necessitas.*

4 *Missæ antiquitus martyrum sæculo, extra sacratas ædes, & oratoria celebrari poterant.*

5 *Missa in mari, & fluminibus cur non celebranda.*

MISSAE † non nisi in sacratis ædibus celebrari debēt S. Paulus 1. ad Corinth. 11. planè & perspicuè docet, vsu receptum apud Corinthios in Ecclesia Dominicam cœnam manducare, ibi: Conuenientibus in vnum. & postea: Aut Ecclesiam Dei contemnitis? S. Clemens epistol. de 3. officio sacerdotis, canon. Hic ergo de consecrat. distin. 1. Quoniam in alijs locis sacrificare, & Missas celebrare non licet, nisi in ijs quib. proprius Episcopus iusserit, aut ab Episcopo regulariter ordinato, tenente scilicet ciuitatem, consecratus fuerit. Anaclet. Papa epistol. 1. de oppressione Episcop. Ipsi autem quando Domino sacrificant, non soli hoc agere debent, sed testes secum adhibeant, vt domino perfectè in sacratis Deo sacrificare locis probentur. Ait namque auctoritas legis diuinæ: Vide ne offeras holocausta tua in omni loco quem videris, sed in loco quē elegerit Dominus tuus. Deuter. 12. vbi Raban. Synod. Romana sub Siluestro Papa tom. 1. Concil. Hic Siluester scilicet, in Synodo constituit omnium cum consensu, vt nullus presbyter Missas celebrare præsumat, nisi in sacratis ab Episcopo locis. S. Basilius in regulis breuioribus, interrogatione 310. Quemadmodum ratio non permittit vt vas vllum commune in sancta introferatur, eodē etiā vetat sancta in domo cōmuni celebrari, cū 1

ex iussu Dei in veteri testamento, nihil isto modo fieri permittatur. Cum autem Dominus dicat, Plusquam templum est hic.& Apostolus item. Numquid domos nō habetis ad manducādum,& bibēdum,quid dicam vobis? laudabo vos, in hoc non laudo.Ego enim accepi à Domino,quod & tradidi . vobis , & quæ sequuntur:sanè admonemur non debere nos, neque communem cœnam in Ecclesia manducare, aut bibere,neque Dominicam in priuata domo in cōtumelia habere. extra quam,si quis cum necessitas poscat, locum, ædemve elegantiorem deligat in tempore opportuno. Isychius libr.2.in Leuit.capit.8.Præfigurare, inquit,hoc mysterium,Domino volente,quod intus oportet in Ecclesia,in loco sancto , id est altare coqui, & comedi:alibi verò nequaquam.Propter quod Paulus Corinthijs præcipiebat:Conuenientibus autem vobis in vnum, numquid domos non habetis,ad manducādum , & bibendum?Ecclesiam Dei despicitis:& hoc ideo vt illic absolutè mystica cœna deberet celebrari.Itaque Missæ sacrum facere in prophanis domibus,diligenter vetitum est,Concili.Laodiceno,canon.58.& Cabilonen.sub Carolo magno,cap. 49. quod non oportet in domibus fieri oblationem ab Episcopis, vel presbyteris. Concil.Triburien.apud Burchard.libr.3 cap.56.Iuonem lib. 3. ca. 59.Gratian.can Missarum,de consecrat.distinction.1.Missarum solemnia non vbique,sed in locis ab Episcopo consecratis, vel vbi ipse permiserit,celebranda esse censemus. Concil.Aurel.cap.3.apud Burchard lib.3.cap.86. Vnicuique fidelium oratorium in domo sua licet habere, & ibi orare:Missas autem ibi celebrare non licet.canon. Vnicuique de consecrat. distinctio.1. Procopius Gazens. ad capit. 6. Leuit enarrans verba illa:In sanctis locis eduntur,Nam,inquit, in Ecclesijs offeruntur mystica. Exstat in eandem sententiam apertissima Iustiniani constitutio nouella 58.vt in priuatis domibus, & Nouell.131.de Eccles.titul.§. si quis in sua domo.† Verùm an in oratorijs intra domos, Missæ sacrum facere liceat,quæri solet.Leo Sapiens nouell.4.& 15. præcisè statuit,licere omnibus sacerdotibus in piorum oratorijs, & sacrificia,& baptismata peragere. At sacri canones,eos, qui præter Episcopi proprij sententiam talia peragunt,si clerici fuerint,deponunt:si laici, segregant. Trull. Synod. quæ sub nomine 6.Synodi circumfertur,can.31.& cano.59.& d.cano. Vnicuique,de consecrat.distinct. 1.† Sanè ante Concil.Trident.permissu Episcopi,super altare portatile,quod

ara appellatur,sacerdotib.in oratoriis,& priuatis ædibus Missas celebrare licebat.canon.Cōcedimus,de consecrat distin. 1.Hodie verò cum Concil. Trident.sess.22.capit.de obseruādis,& euitandis in celebr.Missæ,Episcopi prohibentur pati in priuatis ædibus, atque omninò extra Ecclesiā,& ad diuinum tantum cultum dedicata oratoria ab eisdem ordinarijs designanda,& visitandà,sanctum hoc sacrificium à secularibus,aut regularibus quibuscumque peragi. Episcopi indulgere nequeunt, Missas in priuatis ædibus celebrari:Quo etiam decreto antiquata sunt Minorum,& Dominicanorum priuilegia quibus in quocunque loco honesto , Missę sacrū celebrare indultum erat.Nauar.in Enchirid.capit. 25. nume. 81.Plane quoties magna premit necessitas, venia necessitati datur , etiam sine permissu Episcopi , Missarumque solemnia celebrare licet in priuatis ędibus , nec non in itinere sub dio , seu in tentoriis,modò adsit tabula consecrata,& quæ ad Missæ officium pertinent.Concil. Moguntin. anno Domini 881.cap.9.his verbis:Concedimus etiam, vt sicubi, quod nostris exigentibus culpis perplurimum est factum, à Normanis , seu alio qualicumque modo Ecclesiæ fuerint incensæ,in capellis Missas interim liceat celebrare , donec ipsæ Ecclesiæ instaurari queant.In itinere verò positis,si Ecclesia defuerit,vbi sub dio,seu in tentorjis,si tabula altaris cōsecrata, ceteraque mysteria sacra ad id officium pertinentia adsint,Missarum solemnia celebrari permittimus. Quibus verbis,ait Alexander de Ales,notatur fauor generalis celebrandi Missam,dum talis premit necessitas Felix 4.epistol. ad omnes Episcopos,ca.1. De Missarum,inquit, celebrationibus nō alicubi,quàm in sacratis Domino locis absque necessitate magna fieri debere liquet omnibus,quibus sunt noua noui ac veteris testamenti præcepta.Et postea paulò ante finem:Et non in alijs locis,quàm in ædibus sacratis ab episcopis,& nō à chorepiscopis,qui sæpè prohibiti sunt , nisi vt prædictū est,summa exigēte necessitate.cano. Sicut nō alij, de cōsecrat.dist.1.Cōstātinus Imperator in castris sibi tabernaculum fieri curauerat,in quo sacra fierent.Sozomenus li. 1.cap.8.Tripart.libro 1 cap.9.Nicephor.lib.7.ca.46. † Martyrum sæculo,feruente persecutione , Christiani in priuatis domibus,in cryptis,& carceribus collectā , & dominicū seu Missam agebant.S. Augustin.in Breuicul.collat.cum Donatist.collation.tertij diei:& libro vno contra Donatist. post collation.capite 14.Cornel.Papa epistol ad Lupicinū Vien-

nensem Episcopum commemorat,aream Domini persecutionis vento, adeò agitatã, vt Romæ neque in cryptis notioribus Missas agere Christianis liceret. Christiani,ait Gregorius Turon.libr.2.histor.cap.vltimo, eo tempore occultè, & per latebras diuinum officium celebrabant.& li.10.c.13.Primus, inquit, Gratianus Episcopus anno Imperij Decij primo Turonicis à Romano Papa trãsmissus per cryptas,& latibula cum paucis Christianis per eumdem conuersus, mysteriũ solẽnitatis diei Dominicę celebrat. Victor Vticẽsis li.1. de persecuti. VVandal: Recedẽtes,ait Victor, qui supererant magni sacerdotes à Geiserico duce tristitia,& mœrore confecti, cœperunt qualiter poterant, & vbi poterant oblatas Ecclesijs diuina mysteria celebrare. Itaque & post Concil. Trident. si necessitas flagitat vbicumque terrarum Missæ celebrari possunt,sine venia Episcopi. Nauarrus vbi supra. In mari verò,vel flumine, vbi effusio sanguinis timeri posset,quæcumque premat necessitas, Missæ sacrificium peragere non licet. Antoninus 3.part.tit.13.c.6.§.4.

DE TEMPORE CELEBRAtionis Missæ.

CAP. VII.

1 *Missæ solemnes cur tribus potissimum horis celebrãdæ.*
2 *Missæ particulares, vsque ad quã diei horã celebrari possint.*
Missa anpost meridiem, nec non post nonam celebrari possit.
4 *Missa non est celebranda nisi à ieiuno, & quæ sit pœna in hac re statuta.& num.5.*
5 *Canon. Sacramenta de consecrat distinct.1.explicatur.*
6 *Missa & communione peracta, quanto tempore abstinendum sit à cibo temporali.*
7 *Communio neganda omnibus non ieiunis, præter quàm in graui,& periculosa infirmitate.*
8 *Communionem quis cibus corporalis impediat, & an medicina.*
9 *Missa quoties eodem die celebrari possit ab vno Sacerdote.& quibus sit permissum Missam sæpiùs celebrare.*

TRIBVS horis Missæ solemnes celebrari consueuerant. Sunt enim tres horæ in die ex Dominica Passione,

Passione,ad celebranda mysteria præcipuè consecratæ, hora tertia,quia ea hora Dominus crucifixus est linguis Iudæorum:sexta,quia manibus gentilium crucifixus est:nona,quia emisit Spiritum, hæc pluribus Amalar. Fortunat. de Ecclesiast.offic.lib.3.cap.42.& lib.4.cap.40. Micrologus de Ecclesiast.obseruat.cap.58. Ioan.Beleth.in explicat.diuinor. offi. c. 50. Guillel.Durand.in Rationali,libro 4.capi.1.S. Thomas 3. parte,quæst.83.artic.2. Planè festis,& solemnibus diebus hora tertia Missarum celebratio inchoari debet. Ea,vt putat Micrologus, ratione, quòd inter reliquias Passionis horas, tempora Dominicæ resurrectionis, siue natiuitatis propinquior esse videatur. Alia exarata legitur ratio in Concilio Autelianensi III.cap.11. De Missarum inquit, celebritate in præcipuis duntaxat solemnitatibus id obseruare debemus, vt hora tertia Missarum celebratio in Dei nomine inchoetur,quo faciliùs intra horas cõpetentes, ipso officio expedito, sacerdotes possint ad vespertina officia,in vespertino tempore conuenire: sacerdotem enim vespertinis officiis ad Ecclesiam,talibus præcipuè diebus,nec decet deesse,nec cõuenit. Tertiam rationem elicere licet ex Augustin. apud Burchar.libr.2.capit.54. Admonendus est populus, inquit Augusti. vel vt alij credunt, Gregor.vt ante publicum peractumque officium ad cibum non accedat,sed omnes ad publicam sanctam matrem Ecclesiam, Missarum solemnia, & prędicationem audituri,conueniant. Et vt sacerdotes Missas hora tertia celebrent, vt populus à publicis solemnibus non abstrahatur. Sed sacerdotes qui in circuitu vrbis, aut in eadem vrbe sunt,& populus,in vnum ad publicam Missarum celebrationem conueniant. Quasi dicat Augustin.ideò Missæ sacrum inchoandum hora tertia,quia prædicatio,seu cõcio intra Missarum solemnia fieri consueuit, atque ita totum impleri possit ante meridiem. Deinde,vt Sacerdotes, & populus, qui in circuitu vrbis sunt, liberum spatium habeant in vnum ad Missam publicam cõueniendi. Huius canonis pars habetur in cap. Et hoc, de consecrat. dist.1. Missã itẽ hora tertia,celebrari cõsueuisse indicat S. Greg. hom. 37. circa finẽ, dũ de Cassio Narnienſi Episcopo verba facit, his verbis: Quibus auditis Episcopus in oratione, se cũ magna cordis cõtritione prostrauit, & q oblaturus sacrificiũ ad horã tertiã veneratˇ,hoc p extẽsę orationis magnitudine,ad horam nonam vsq; produxit. Inde existimo tertiam horam sacram appellari. can.fin.distin.44. quia sacris Missarũ solẽnijs

dicata

dicata est. Sexta verò, vel Nona, ait Micrologus ieiuniorum officijs deputantur. Verùm sexta hora Missa celebrari potest, etiam extra ieiunij tempus. S. Ambr. sermo. 8. in Psa. 118. Vt statim meridianis horis adueniendum sit in Ecclesiam canendi hymni, celebranda oblatio. Tunc itaque paratus assiste, vt accipias tibi munimentum, vt Corpus edas Domini Iesu hora nona, in quadragesima, can. Solent, de consecr. dist. 1. Amalar. Fortun. lib. 1. de Ecclesiast. offi. cap. 7. Itaque ante horam tertiam Missarum solemnia celebrari nequeunt ex decreto Telesphori Papæ epist. ad omnes, cap. 2. can. Nocte, de consec. di. 1. VValfredus Strabo de reb. Ecclesiast. c. 22. præterquàm in nocte Natiuitatis, d. can. Nocte. Quin ipsa Natiuitatis nocte primam dumtaxat licet celebrare, adeo vt reliquas duas, neque publicè, neque priuatim ante auroram continuare liceat. Ang. de Clauas. in voce, Missa. §. 46. Sylvester in ead. voce. §. 6. Nauar. in Enchirid. confess. ca. 23. nu. 87. & alij Summistæ: quæ omnia de Missis solemnibus intelligenda sunt. † Peculiares siquidem Missæ quacunq; diei parte, modò ante nonam celebrari possunt. Alex. de Ales. 4. parte, q. 36. memb. 2. S. Tho. ad 4. Sent. dist. 13. Idem Thomas 3. parte, q. 83. art. 2. ad 3. Gabr. Biel super cano. Missæ, lect. 14. de Tunc cremata in d. cano. Nocte sancta. Leo Papa epist. 79. alias 81. cap. 2. ad Dioscorum. Alex. Episcop. in Ecclesia Rom. sacrificium offerri consuetum, prima diei parte, scriptum reliquit: quo argumento vulgò creditur Missas peculiares diluculo, necnon paulò ante lucem celebrari posse, nedũ ab Episcopis, quibus id proculdubiò fas est. Gloss. in c. fin. de priuileg. Paludanus ad 4. Sent. dist. 13. q. 2. concl. 2. art. 2. Verum & alijs presbyteris, pro populi commoditate, vel alia iusta causa. Anton. 3. part. tit. 13. ca. 6. §. 4. Ange. & Sylvester, in voce, Missa, idque vsu receptum Tolosæ, & in nonnullis alijs prouincijs testatur Nauarr. in libro de orat. ca. 21. num. 31. & in Enchirid. confessar. ca. 25. num. 85. vbi & hunc vsum difficile reiectum iri putat etiam post receptum Concilium Trid. quo vetantur Sacerdotes alijs, quàm debitis horis celebrare. Idem etiam Ioannis Andreæ sententiam improbat, qui in ca. 1. de celebrat. Missarum scripsit, illicitum esse post præscriptam horam sextam celebrare, tum q; nulla lege, aut ratione nitatur, tum etiam quia Missa est sacrificium incruentum, quod à Sacerdote in persona Christi offertur: quod quidem cruentum ea ipsa hora oblatum fuit à Christo. Plura apud Nauarr. in can. Quando, & cano. Solent. dè consecr. dist. 1.

Planè

Planè † & post nonam in ieiunijs Quatuor temporum, & sabbatho sancto licitum erat antiquitùs celebrare, d. cano. Solent, versic. in ieiunijs. S. Thomas, Richard. & Petrus de Palude ad 4. Sent. dist. 13. Amalar. Fortun. lib. 4. de Ecclesiast. offic. ca. 40. Rupertus Tuitiensis lib. 10. de diuin. offic. ca. 18. Beleth in explicat. diuinor. offic. ca. 50. Antoninus 3. parte, tit. 13. capit. 6. §. 4. Siluester, in voce, Missa. Hi verò, ait Amalar. Fortunat. lib. 3. cap. 42. qui ante horam tertiam, vel post horam nonam necessariò offerunt sacrificium Deo, amore diuino inflammati, vt non prætereat dies sine illorum sacrificio, non hoc agunt, quasi petulanter contra instituta Apostolica, sed habent causam seriam, qua excusare probabiliter se possint, vt Dominus discipulos defendit reprehensos à Iudæis, quando vellebant spicas. Et posteà: Huic rei scribit aliquid simile Innoc. Papa cap. 55. &c. Et paulò pòst: Namque vidi Leonem Apostolicum diluculo intrare ad Missam, nescio vtrùm causa necessitatis intercedente hoc ageret, an sola poreſtate, &c. Consuetudine tamen receptum est, non licere Missæ sacrum post horam sextam celebrare, præterquàm in ieiunijs quatuor Temporum, & Sabbatho Sãcto. Ioannes Maior, & Sotus ad 4. Senten. dist. 13. Idem Sotus de iustit. & iure, libr. 10. q. 5. art. 4. gloss. pragmat. Quo tempore quisque debeat esse in choro, in voce, Missa. Legimus in Missali Romano, sub Rubr. de hora celebrãdi Missam, quòd Missa priuata quacũque hora ab aurora vsque ad meridiem dici potest. Quòd si antè meridiem Missa cœpta fuerit, vetitum non est, eam post meridiem perficere: † sanè hęc omnia intelligenda sunt, modò presbyter, qui celebraturus est, sit ieiunus. Nam si ea die aliquid ederit, quantulum id cunque sit ex Apostolorum instituto, & more vniuersi orbis offerre, vel communicare prohibetur. Tertul. lib. 2. ad vxorem: Non sciet maritus, quid secreto ante omnem cibum gustes, & si sciuerit, panem non illum credit, qui dicitur, &c. S. Cypria. lib. 2. epist. 3. At enim non mane, sed post cœnam mixtum calicem obtulit Dominus. Nunquid ergo Dominicam post cœnam celebrare debemus? vt sic mixtum calicem frequentandis Dominicis offeramus: Christum offerre oportebat circa vesperam diei, vt hora ipsa sacrificij ostenderet occasum, & vesperũ mundi, &c. Eutichianus Papa apud Burchar. lib. 5. c. 25. & Iuonem parte 2. c. 45. Qui acceperit sacrificium post cibum, aut post aliquam modicam refectionem, pueri tres dies, maiores septẽ, clerici viginti dies pœniteãt. Greg.

Nazian-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nazianzen.orat.in sanctum Baptisma: Ad hęc ille Paschalis mysterium discipulis in cœnaculo tradidit, & à cœna, & vnico ante passionem die nos in templis, & ante cœnam Concil.Carthaginen.III.cap.29.Africa.capit.3.M.Matth. 5 sconen.11.cap.6.can.Sacramenta,de consecrat.distin.1.† Sacramenta altaris non nisi à ieiunis hominibus celebrentur, excepto vno die anniuersario, quo cœna Domini celebratur. Verùm hæc posterior decreti pars, vt quinta Feria, qua cœna Domini peragitur,fideles cœnati communicent, abrogatur can.29.sextæ Synodi Constant. quo etiam remouatur canon.50.Synodi Laodicenæ, ne ea die soluatur ieiunium.Concil.Braccaren.2.cano.10. Cognouimus quosdam presbyteros in huius pręsumptionis audacia retineri,vt Missas mortuorum etiam post acceptum merum, vel oblationes nę,ausi sint consecrare. Ideóque hoc præfixè euidentis sententiæ admonitione seruetur, vt si quis presbyter post hoc edictum nostrum amplius in hac vesania fuerit deprehęsus, hoc est,non ieiunús, sed quocunque cibo præsumpto obtulerit oblationem consecrauerit in altari,cótinuò ab officio suo primitus à proprio deponatur Episcopo.Concil.Antisiodor.ca.19. Non licet Presbytero,aut Diacono, aut Subdiacono, post acceptum cibum, vel poculum Missas tractare,aut in Ecclesia,dum Missæ dicuntur, stare. Concil. Toletan. 7. cano. 8. Nullus post cibum potumque quamlibet minimum sumptum,Missam facere.Et posteà: Si quis hæc temeranię pręsumpserit, excommunicationis sententiam sustinebat, cap. Vt illud de consecrat.distinct.1.cano.Nihil.7.quæst.1.S. Augustinus epistol.118.ad Ianuar. cap. 6. Illud magis mouet, potuit homines,vt iam refecto eo die : sic enim legendum censeo,vel offerrent, vel sumerent Eucharistiam, quod in Euangelio dicitur. Cùm autem illi manducarent, & posteà:Post enim tradidit sacramẽtum. & posteà:Et hoc cum placuit Spiritui Sancto,vt in honorem tanti Sacramenti, os Christiani prius Dominicum Corpus intraret, quàm cæteri cibi. Nam ideò per vniuersum orbem mos ille seruatur,& quæ sequuntur,quæ ad rem maximè pertinent, habeno.Liquidò,de consecrat.distinct.2. S. Chrysostomo obiectum legimus , non ieiunos ad communionem recipiendum, quod adeò deprecatur,vt non recuset , si hoc fecerit expingi nomen suum ex albo Episcoporũ,& eiici à Christo è regno suo, epistol.3. ad Cyriacum Episcopum exulem. His addo Christianum Deuthmarum ad cap.26.Matthæ. Paschasium de

de Corpore,& Sanguine Domini,cap. 20. Isidorum libro 1. de offic.cap.18.Amalar.Fortunat.lib.3.de Ecclesiast.offi. cap. 34. VValfredum Strabonem libro de rebus Ecclesiast. ca.19. Innocent. IIII. libro 4.mysteriorum Missæ,capit.26. Magist.Sentent.lib.4.distinct.8. † Nedum autem sacrificaturi, & communicaturi ieiuni esse debent : sed & post aliquantò in honorem Sacramenti ab omni cibo abstinere debent. S. Clemens epist.2.ad Iacobum fratrem Domini:Clerici, qui residua Corporis Domini, ea quæ in sacrario relicta sunt, consumunt , non statim ad communes cibos accipiendos conueniant, ne putent sanctæ portioni commiscere cibum, qui per aqualiculos digestus in secessum funditur. Si ergo manè Dominica portio editur,vsque ad sextam ieiunẽt ministri,qui eam consumpserint : & si tertia , vel quarta hora acceperint,ieiunent ad vesperam,cano.Tribus gradibus, de consecrat. distinct. 2. Hic tamen canon longa desuetudine antiquatus est,vt ex Archidiacono , & alijs refert Siluester verbo,Eucharistia.3.§.9.S Chrysostom.homil.27. in cap. 11. epist.1.ad Corinth.Considera , cùm sacras illas cœnas Apostoli accipiebant, quid tum faciebant:nónne in preces conuertebãtur,& hymnos:Et paulò pòst:Tu autem priusquàm accipias,ieiunas, vt aliquo modo dignus communicatione videaris : Cùm autem acceperis, & oportet in continentia persęuerare,omnia perdis, quamquàm æquum est ante , & post communionem ieiunare : oportet enim vtroque tempori continẽtem esse , sed maximè post acceptum spiritum. Ante, vt dignus fias accipiendi:postmodum vt nõ indignus videaris,qui acceperis. † Porrò etsi liceat non ieiuno , dum premit infirmitas corporis, vel mortis periculum imminet, Eucharistiam sumere,arg.can.Presbyter, de consecrat. dist. 2.S.Thomas 3.par.q.80.art.8. nunquam tamen licet non ieiuno sacrificare,& conficere.Petrus de Palude ad 4. Sentent. distinct.8.de Turrecremata in cano. Liquidò, de consecrat. dist.1.Cæterùm etsi pransus , vel potus non debeat conficere,& conficiens grauissimas pœnas sustinere debeat,nihilominus verè conficit,reiecta Hugotionis opinione. Plenè de Turrecremata in d.can.Liquidò,Duran.in Rational. libr.4. cap.1.num.27. † Adeò verò exigitur non esse pransum , neque potum eum qui communicat,vt sumptio medicamenti,vel alterius cuiuscunque portionis communionem impediat.S.Tho.3.part.quæst.80.art.8.Gloss.& Doct.in c. ex parte, de celebrat. Missæ. Is item, qui vinum perfusionis accepit,

cepit, aliam Missam celebrare non potest. Innocent. III. in cap. Ex parte, de celebrat. Missarum: licet enim regulariter Sacerdoti Missæ sacrum, nisi semel eadem die celebrare liceat. Alexan. 2. in can. Sufficit, de consecr. distinct. 1. Sufficit Sacerdoti vnam Missam in die vna celebrare, quia Christus semel passus est, & totum mundum redemit. Et valdè felix est, qui vnam dignè celebrare potest. Qui verò propecunia, aut adulationibus præsumunt plures Missas celebrare, non æstimo euadere damnationem. Innocent. in c. Consuluisti, de celebrat. Missar. excepto igitur die Nativitatis Dominicæ, vel nisi causa necessitatis suadeat, sufficit Sacerdoti semel in die vnam Missam celebrare. Honor. II. in cap. Te referente, de celebrat. Missar. VValfred. Strabo de rebus Ecclesiast. cap. 21. S. Thom. 3. part. quæst. 83. arti. 2. ad finem. † In quibusdam tamen casibus licet eidem Sacerdoti eadem die plures Missas facere: hos vero casus enumerant Durand. in Rational. lib. 4. ca. 1. Paludan. ad 4. Sent. distinct. 12. quæst. 1. art. 4. & 15. quæstio. 2. Antoninus 3. part. tit. 13. cap. 6. §. 4. de Turrecremata in d. can. Sufficit. Sylvester in Summa, in voce, Missa. §. 7. de Soto ad 4. Sentent. distinctione 14. quæstione 2. art. 2. Nauarr. in Enchirid. cap. 25. numer. 87. Ex his vnus expungendus est, quoties Missa celebrata, accedit Episcopus, vel alius dignitate præstabili ornatus, quo casu glos. in dicto cap. Consuluisti, quam vulgò Scholastici sequuntur, credidit Missam iterari posse: nullo enim iure, nullave ratione hæc opinio nititur, ab eáque discedit de Turrecremata in dicto cap. Sufficit. Neque obstat caput, Finale, de priuilegijs, in sexto. Nam etsi Episcopo impedito indulgetur eo cap. habere altare viaticum, in eóque celebrare, vel celebrari facere, ibi tamen, nec vsquam alibi permittitur ob Episcoporum, vel aliorũ, qui in amplissimo dignitatis gradu sunt, impedimenta, Missam eodem die ab eodem Sacerdote iterari. Addi potest alius casus, quo idem Sacerdos Missam iterare potest, quoties, ait Leo primus epist. 81. ad Dioscorum, solemnior festiuitas conuentum populi numerosioris indixerit, & ad eam tanta multitudo conuenerit, quam recipere Basilica simul vnà non possit. Tum enim, ait Leo, sacrificij oblatio proculdubio iteratur, ne his tantum admissis ad hanc deuotionem, qui primi aduenerint, videatur: hi qui postmodum confluxerunt, non recepti, & hac de causa eundem Leonem, vna die septies ac nouies Missarum solemnia celebrasse, testatur VValfred. Strabo de rebus Ecclesiast.

clesiast. ca. 21. & Durandus in Rational. Cæterum in his omnibus casibus, ab eodem Sacerdote Missa repeti potest, si ieiunus Sacerdos fuerit, quòd si non fuerit ieiunus, etiamsi nihil præter solitam calicis purificationem sumpserit, etiam in his casibus Missam repetere non poterit. Nauarr. vbi suprà.

DE PRÆPARATIONE SACERDOTIS ante Missæ celebrationem.

CAPVT VIII.

1 *Sacerdoti tempus conceditur, quo se ad Missam præparare debet, & quid mystice nobis in hoc significetur.*
2 *Missa à Sacerdote celebranda non est, nisi præmissa conscientiæ examine: & si peccati lethalis vinculo tenetur, necessaria est præterea confessio articularis.*
3 *Caietani opinio de necessitate confessionis ante communionem.*
4 *Missam quæ rationes præcedere debeant.*
4 *S. Carpi præparatio memorabilis ante Missam.*
6 *Missam celebraturus Sacerdos, cur, & quoties manus abluat.*

TANTI certè est Missæ sacrificium, in quo illa Deo Patri placens hostia IESVS Christus in odorem suauitatis offertur, vt singulari pietate, ac religione celebrari debeat. Agnoscite, ait sanctus German. in theor. rerum Ecclesiastic. omnes Sacerdotes, qui sacro altari assidetis, & incruentam victimam sacrificatis, quòd viuas Christi Passiones, annunciatis. Conceditur itaque tempus Sacerdoti inchoaturo diuinam mystagogiam. Id autem tempus repræsentat tempus prædictum ab Isaia Prophera, quando nasciturus esset præcursor Ioannes, & ad nos Christus peregrinaturus. † Interea Sacerdos conscientiã diligenter scrutari debet, ne fortè aliquo exitiali peccato inquinatus sit, vt prius contritionis & confessionis medicamento eluatur. S. Cypr. serm. de lapsis, eos, qui sacram confessionem prætermittunt, grauiter insectatur. Spretis, ait Cypria. his omnibus, atque contemptis, vis infertur corpori eius, & sanguini. Et paulò pòst: Ante expiata delicta, ante exomologesin factam criminis, ante purgatam cõscientiam, sacrificio, & manu sacerdotis, ante offensam placatã indignantis Domini, & minantis,

&c. S. item Firmilianus epist. 53. ad Cypria. Cæterum, inquit, quale delictum est, vel illorum qui admittuntur, vel eorum, qui admittunt, vt non ablutis per Ecclesiæ lauacrum sordibus, nec peccatis expositis vsurpata temerè communicatione cõtingant Corpus, & Sanguis Domini, cùm scriptum sit: Quicumque ederit panem, aut biberit calicem Domini indignè, reus erit Corporis & Sanguinis Domini. S. Augustin. de salutaribus documentis, cap. 33. Quando enim illud accipere debemus, de Eucharistiæ sacramento loquens, antea ad confessionem, & pœnitentiam currere debemus, & omnes actus nostros curiosiùs discutere, & peccata obnoxia, si in nobis senserimus, cito festinemus per confessionẽ, & pœnitentiã abluere. Itaque Missam celebraturi, vel Eucharistiam sumpturi, peccato mortifero irretiti, peccata sacerdoti confiteri tenentur, ac nisi legitima, & sacramentalis intercedat confessio, damnationem acquirunt, modò non desit illis copia Sacerdotis. S. Tho. 3. par. quæst. 80. art. 4. & ad 4. Sentent. dist. 17. quæst. 3. art. 1. Gloss. sing. in c. De homine, de celebra. Miss. ar. accedat Synodi Tridentinæ sanctio sess. 13. cap. 7. his verbis: Ecclesiastica autem consuetudo declarat eam probationem necessariam esse, vt nullus sibi conscius mortalis peccati, quantumuis sibi contritus videatur, absque præmissa sacramentali confessione, ad sacram Eucharistiam accedere debeat. Quod à Christianis omnibus etiam, ab ijs Sacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, hæc sancta Synodus perpetuò seruandum esse decreuit, modò non deficiat illis copia confessoris. Rursus eadem sess. cano. 11. Et ne tantum sacramentum indignè, atque ideò in mortem, & condemnationem sumatur, statuit atq; declarat ipsa sancta Synodus, quos conscientia peccati mortalis grauat, quantumcunque etiam se contritos existiment, habita copia confessoris, necessariò præmittendam esse sacramentalem confessionem, si quis contrarium docere, &c. † Quibus consentit opinio Caietani in Summa, in verbo, Communio, & 1. ad Corinth. 11. & in S. Tho. 3. part. quæst. 80. art. 4. † Ad hæc celebraturi, præcipuè Episcopi quinque Psalmos dicere debent: Quàm dilecta 83. Benedixisti 84. Inclina 85. Credidi 115. & De profundis 129. vt quidquid immundum, ait Innocent. III. lib. 1. myster. Missæ, cap. 47. quinque sensuum tramite gestione commisit, quinque Psalmorũ oratione deterget. Quædam enim continentur in ipsis, quæ rectè conueniunt celebraturis altaris mysterium, & Eucharistię sacramentum, &c. Micra

Micrologus de Ecclesiast. obserua. c. 1. Presbyter, cùm se parat ad Missam juxta Romanam consuetudinẽ, decantat hos Psalmos: Quàm dilecta, Benedixisti, Inclina Domine. Credidi. Deinde κύριε ἐλέησον, Pater noster, cum precibus, & oratione pro peccatis, videlicet, vt intus & exterius Summo Sacerdoti placere valeat. † Radulph. Tung. lib. de eccl. obseruantia, propos. 23. S. Carpium, virum (ait S. Dionys.) si aliquis alius, per multam mentis munditiem ad Dei visiones diuinissimum, nunquam sacros mysteriorum ritus aggressum, nisi prius in ipsis precibus, quæ antè perfici solent, sacra & læta ei apparuisset visio, auctor est S. Dionys. epist. ad Demophil. † Deinde celebraturus corporaliter lauat manus, vt spiritaliter, ait Innoc. III. lib. 1. myster. Missæ. c. 49. mundet actus. Rursus Sacerdos lauat manus ante oblationem, de ea verò manuum ablutione nos plura infrà cap. De manuum lotura.

DE SACRIS VESTIMENTIS.

CAPVT IX.

1 *Vestimenta sacra clericorum ex varijs Patrum testimonijs comprobantur, nec ad prophanos vsus adhibenda.*
2 *Vestimenta sacra esse debent munda. & nu. 5.*
3 *Hæreticorum de sacris vestimentis error confutatur, allatis pro hoc Ecclesiæ ritu varijs rationibus.*
2 *Vestes sacræ virtutum insignia sunt, & earum vsus aliquando miraculis comprobatus est. & nu. 5.*
6 *Amictus, quod genus sacræ vestis, & quid significet, quoad mores. & nu. 7.*
7 *Superhumerale illud legale, an idem sit quod noster amictus.*
8 *Alba seu ποδήρης, quid sit, & ad quos pertineat, & cur dicatur ποδήρης.*
9 *Alba quid moraliter significet, & cur in veteri lege stricta, laxior in lege Euangelica.*
10 *Sacerdotes gentilium lineis vestibus induebantur.*
11 *Zona sacerdotalis nomina, vsus, & significatio varia. Canon. Monacho, 27. q. 1. explicatur.*
12 *Stola Sacerdoti necessaria, etymologia nominis declaratur, & varia forma.*
13 *Orarium, an idem quod stola. & nu. 14.*

15 Stolæ significatio accommodatur ad mores, nec ea vtatur Subdiaconi eo modo, quo Sacerdotes.
16 Manipuli, seu mapulæ nomina, vsus & significatio vnde dicta, quid significet, & cur.
17 Casula sacerdotalis vnde dicta, quid significet, & cur sit in duas quasi diuisa partes, vbi multa ad mores pertinentia declarantur.
18 Casula, an Græcis idem sit quod φαινόλης.
19 Casula quare cappa vulgò appelletur.
20 Episcoporum indumenta describuntur.
21 Sandalia Episcoporum, quæ sint, & quam habeant tum significationem, tum formam.
22 Tunica Episcopalis, quæ & subucula dicitur, quid denotet.
23 Tunicæ in veteri Testamento duæ.
24 Dalmatica à quo instituta, & quorum sit ea vti, & quid significet.
25 Martyres, an sine Dalmatica sepeliendi.
26 Dalmaticæ crucis formam cur habeat, & quo tempore eius vsus intermittatur.
22 Dalmatica vnde dicta, & quando cæpit esse in vsu.
28 Collobium quid sit, & apud quos in vsu fuerit.
29 Chirotecæ Episcoporum quid significent.
30 Mitra, quæ Græcis τιάρα dicitur, à quibusdam insula, in vtroque Testamento fuit in vsu, & apud gentiles.
31 Mitræ significatio, & forma explicatur. & nu. 33.
32 Hæreticorum de mitris impudentia reprehenditur, & explicatur locus Apocalypsis.
34 Mitram oraturus deponit Episcopus.
35 Abbates qui mitræ vsum habent, vbique etiam præsente Episcopo mitram deferunt.
36 Papa tum mitram gestat, tum coronam, & de corona huius origine.
37 Annulus cur detur Episcopo, cur gestetur in indice, & quid significet.
38 Baculus pastoralis varia habent nomina, & significationes non vulgares.
39 Pedum quid significet.
40 Baculus pastoralis cur acutus, rectus, & retortus, & apud quosdam cruciatus.
39 Papa pastorali baculo non vtitur.
40 Baculum & mitram deponit Episcopus accedens ad altare.
41 Pallium nomen est dignitatis, & ad quos pertineat. & nu. 42.

42 Pallij origo antiquissima.
44 Pallij forma, & significatio, eiusq; accurata tum materialis, tum moralis descriptio.
45 Pallij traditio, quibus verbis fieri debeat, & quando vsus permissus sit.

SACRIS vestimentis indui clericos, dum sacris operantur, varijs sanctorum Patrum testimonijs conuincitur. Anacletus, qui vixit tẽporibus Domitiani, epist. 1. de oppressione Episcop. In solemnioribus autem, inquit, diebus Episcopus, aut septẽ, aut quinq;, aut tres Diaconos, qui eius oculi dicuntur, & Subdiaconos, atq; reliquos ministros secũ habeat, qui sacris induti vestimentis, in fronte, & à tergo, &c. Stephanus Papa, & martyr, qui vixit Anno Domini 250. epist. 1. ad Hilar. Vestimenta verò Ecclesiastica, quibus Domino ministratur, cultusq; diuinus omni cum honorificentia, & honestate à Sacerdotibus, reliquísque Ecclesiæ ministris celebratur, & sacrata esse debẽt, & honesta, quibus alijs, in vsibus cũ Deo, eiusq; seruitio consecrata, & dedicata sint, nemo debet frui, quàm Ecclesiasticis, & Deo dignis officijs. Quæ nec ab alijs debent cõtingi, aut ferri, nisi à sacratis hominibus. Huius Stephani cõstitutionis meminerunt Damasus Papa lib. Pontif. cap. 24. Beda, Ado, Alcuin. & Strabo, alijque complures. Origen. hom. 11. in cap. 20. Leuit. Inuenimus, & vasa ministerij sancta vocitata, & vestimenta sancta dici. Et posteà: Super vestimentis etiam sola Pontificis Aaron, & tunica linea, & cætera huiusmodi vestimenta sancta dicuntur: si ergò intueamur, quo sensu hæc omnia sancta vocata sunt, aduertemus quo modo etiam nos operam dare debeamus, vt sancti esse possimus. Et paulò pòst: Similiter & vestimenta, quæ sancta nominantur, non iubentur intra domũ vsui deseruire Pontificis, sed in templo esse, & inde omninò nunquam offerri, sed ad hoc tantùm consecrata esse, vt eis Deo ministrans Põtifex induatur, & sint semper in templo. Ad cæteros verò vsus communes vtatur communibus indumentis. S. Hierony. lib. 13. comment. in cap. 44. Ezech. Per quæ discimus non quotidianis, & quibuslibet pro vsu vitæ communis pollicitis vestibus nos ingredi debere in sancta sanctorum, sed munda conscientia, & mundis vestibus tenere Domini sacramẽta. Et paulò pòst: Vestibus lineis vtuntur Ægyptij Sacerdotes nõ solùm intrinsecus, sed & extrinsecus. Porrò religio diuina alterum habitum habet in minis-

sterio, alterum in vsu, vitáque communi. Hunc Hieronymum
2 locum laudat Amalar. Fortun. lib 2. de Eccles. offic. cap. 16. † Sacra vestimenta mũdissima sint. & in nitido loco infra Ecclesiam collocentur. Concil. Rhemen. apud Burchard. libr. 2. cap. 40. & in Concil. Lateranensi, capit. 19. cap. 1. de custodia Eucharistiæ: Præcipimus quoque vt vestimentà prædicta munda, & nitida conseruentur. Nimis enim videtur absurdum in sacris sordes negligere, quę dedecerent etiam in prophanis. Præcipuè vero Ecclesiastici sacro vestitu indui esse debent, dum Missæ sacrum celebrant. Nihil est enim sanctius, & augustius ipso Missæ sacrificio. Hieronym. lib. 1. aduersus Pelag. Quæ sunt, inquit, rogo inimicitiæ contra Deũ, si tunicam habuero munditiorem? Si Episcopus, Presbyter, Diaconus, & reliquus ordo Ecclesiasticus in admistratione sacrificiorum candida veste processerint. Idem Hieronym. epist. 3. ad Heliodorũ in epitaphio Nepot. c. 10. Nepotianus morti vicinus apprehensa auunculi manu: Hanc, inquit, tunicam, qua vtebar in ministerio Christi, mitte, dilectissimo mihi ætate patri fratri Hieronymo Quibus verbis intelligit casulam, siue planetam, qua ipse prebyter in tremendo sacrificio vtebatur Carolus Magn. auctore Hygmaro in eius vita, in Basilica, quam Aquisgrani exstruxit, vestimentorum sacerdotalium tãtà copiã procurauerat, vt in sacrificijs celebrãdis ne ianitorib. quidẽ, qui vltimi Ecclesiastici ordinis sunt,
3 priuato habitu ministrare necesse fuerit. † Quibus arguitur Vvaldensium & hæreticorum huius seculi error, qui vsum vestimentorum sacrorum, qua si recentẽ itrident. Planè etiã Christus in cœna sacramentũ instituens nõ alijs, quàm proprij vestibus vsus sit, Ecclesia tamen variis rationibus sacerdotes, ac ministros ad offerẽdum, & sacrificandũ ordinatos, non sine ornamentis mysticis ad hoc officium sanctificatis sacris operari constituit. Nam cum in veteri Testamento præceperit Dominus Moysi, vt faceret Aaron Sacerdoti, & filijs suis vestes sanctas in gloriam & decorem, vt non nisi lori vestibus sacris induti, sacerdotio fungerentur. Exod. 28. & 31. Intelligere debet populus Christianus, ait Iuo Carnotẽ. epist. 124. quod si in sacrificijs, quæ tãtùm faciebant ad emundationem carnis cum tanta reuerentia, iste ritus vestimentorũ erat obseruãdus, quãtò magis in cõsecratione Corporis & Sanguinis Domini, in quibus cõsistit emũdatio carnis & spiritus? non statim ad mysticas benedictiones, & obsecrationes, quibus illa cõsecratio perficitur, quilibet est ad-

mittendus,

mittẽdus, nisi primũ fuerit in ordine sacerdotali consecratus & omnium congruentium supellectilium plenitudine ornatus. Deinde institutum fuit, auctore S. Hierony in cap. 44. Ezechiel. ne cum pollutis pro vsu vitæ communis vestibus sacra conficiantur, vt discant Ecclesiastici cum munda conscientia & virtutum vestibus adornata Domini sacramenta tractare. † Præterea ornamenta hæc sunt virtutum insignia, 4
quibus tanquàm scripturis, ait Iuo Carnoten. serm. de reb. Ecclesiastic. vtentes admonentur, quid debeãt appetere, quid vitare, & ad quem sua facta dirigere. Prouideat ergo diligenter Episcopus, & attendat sacerdos studiosè, vt signum sine significato non ferat, & vestem sine virtute non portet, ne fortè similis sit sepulchro deforis dealbato. Quisquis autem sacris indumentis ornatur, & honestis moribus nõ induitur, quantò venerabilior apparet hominibus, tãto indignior redditur apud Deũ pontificalem. Itaque gloriam iam honet nõ commendat vestium, sed splendor animarum. Hæc Innocent. III. li. 1. myster. Missę, cap. 64. Denique sacra vestimenta ad gloriam & decorem Dei pertinent, Exod. 28. hoc est, ad maiestatem, & gloriam Dei. Quod & Hebraæ voces significãt. Legimus apud Theodor. lib. 2. cap. 27. & lib. 5. histor. tripart. capit. 37. Vestem, quam ad Ecclesiam Ierosolymitanam cõhonestandam, Imperator Cõstantinus Machario Episcopo donauerat, vt ea amictus sacrosãcti baptismatis mysteriũ obiret, fuisse venditam eamque mercatum Thymelicum quemdam saltatorem, quam cum induisset inter saltandum cecidisse, ac contritum interijsse. Simile miraculum narrat Beda lib. 1. hist. Anglicanæ, cap. 29. Carolus Magnus, testante Sigeberto, ad annum Domini 795. Ecclesias Dei ornabat sacris vasis, ac vestibus, edicens, vt ne ianitoribus quidem liceret communi habitu in Ecclesia ministrare. Ad hęc sacerdotes gentilium, sacris & puris vestibus sacrificabant. Virg. lib. 12. Æneid.

——*Puráque in veste Sacerdos.*

Vbi Seruius. Pura & religiosa vestis dicebatur, auctore Festo qua rem diuinam facturi festo vtebantur die. Ea quidem erat soluta omni vinculo, nullis maculis, nec aliquo squalore obsita, nec funesta. Supereſt sacras vestes, quib. sacerdos Missæ sacrum facturus induitur percurrere. In Concil. Rhemen. capit. 4. apud Burchard. libr. 2. capit. 50. diserte prohibentur presbyteri absque amictu, alba, stola, manipulo, & casula Missam celebrare. Primum itaque sacerdos celebra-

turus assumit amictum.† Amictus,ait Amalar.Fortun lib.2. de Ecclesiast.offic.cap.40.est primum vestimentum nostrũ, quo collum vndique cingimus. In collo est namque vox: ideoque per collum loquendi vsus exprimitur.Per amictum intelligimus custodiam vocis:de qua Psalmista dicebat:Dixi custodiam vias meas:vt nõ delinquam in lingua mea. Et alibi:Pone Domine custodiam ori meo. In isto itaque primo vestimento vocis castigatio admonetur. Fulbertus ex Amalario Fortunato epistol.67.Amictus,aiunt Rupert. Tuitiensis lib.1.de diuinis offic.Innocent.li.1.mysteriorum Missæ,cap.35.& Durandus in Rationali lib.3.cap.12. quo sacerdos caput suum obnubit, illud significat quod in Apocalypsi describitur capit.10.Angelum Dei fortem descendisse de cœlo amictum nube .Et Isaiç.19.Ecce Dominus ascendet super nubem candidam. Veniens autem ad salutem mũdi Dei filius amictus est nube, dum diuinitatem abscõdit in carne: hoc ergo carnis latibulũ amictus sacerdotis significat. Hoc ipsum breuius enarrat Steph.Eduen.Episcopus: Caput eius amictu velatur, in quo diuinitas velata humanitate figuratur.Vnde in Apocalypsi Angelus nube amictus,de cœlo descendisse legitur.Vel vt, S.Bonauentura in expositione mysteriorum sacræ Missæ loquitur, humerale caput cooperiẽs signat,quod Christus,qui est caput Ecclesiæ,diuinitatem in humanitate abscondit.Amplius,amictus, quia super humeros circumquaque diffunditur, operum fortitudinem designat.Hugo de sancto Victore.libro 2.de sacrament.parte 4. Alexand.de Ales part.4.quæstion.26.Durandus in Rationali:Non desunt,qui existimant amictum,velamen seu operimentum significare,quo perfidi Iudæi,velabãt faciem Christi,dicens Matth.26.Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit?Durand.d.cap.2.Gabriel.Biel super Canon. Missæ,lectione 11.de Soto ad 4.Senten. distinct.13. quæstion.2. articu.4.At amictu caput sacerdotis,non facies velatur.† Amictum verò idem esse hodiè, quod in lege superhumerale vulgo creditum est.Alcuinus de diuinis offic.c. De singulis vestibus.Raba. Maurus de institut.clericorum,ca.15. Quod tamen apud me valde suspectum est. Nam superhumerale Pontificis ex hyacintho,byssio,cocco, purpura, & auro contextum erat,illiusque duæ partes comungebantur.Exod.28 Philo de vita Moysi Ioseph.lib.3.Antiquitatum,cap.8.Quod cum amictu nostro nihil habet commune. Superhumerale verò sacerdotum,& Leuitarum, quod אפור בד Ephod bad,

7

appellabatur,

appellabatur,quo & Samuel,& Dauid, ac plerosque alios vsos sacra scriptura testatur:& si lineũ non caput tegebat,immò infra caput & ceruicem super humeros imponebatur.S. Hieronym.epistol.ad Fabiolam de veste sacerdot.& epistol. ad Marcellam.S.Augustin.in quæstio.Iudicum cap.41.& sequentibus:Eo autem,ait Rabbi Dauid accingebãtur colentes Dominum aut seruientes ei, qui differebant ab aliis hominibus.Post † amictum sacerdos Alba induitur ex Concil.Carthaginensi 4. cap. 41. Diaconus oblationis tempore indutus esse debet Alba,multò magis sacerdos eodem tempore Albam induere debet. Alba verò, seu tunica,Græcè ποδήρης in Liturgia S.Chrysosto. Sicharij meminit semel, iterum,ac sæpius sanctus Philotheus Patriarcha in libro,qui Ordo instituendi Diaconum inscribitur. Secũdum sacerdotum indumentum est, ait Raba.Maurus lib. 1.de instit.cleric.linea tunica, quæ Græcè ποδήρης,Latinè talaris dicitur, eò quòd ad talos vsque descendat. hanc Iosephus byssinam vocat.S.Hieronym.epistol.ad Fabiolam de veste sacerdotali secunda ex lino tunica est ποδήρης, ideſt talaris duplici sindone,quam & ipsam Iosephus byssinam vocat. Iuo Carnoten.sermo.de significatio.sacerdotal.indumentorum: Vrunturautem tunica linea,quæ poderis dicitur,vel talaris. Poderis verò auctore Isidoro lib.19.etymologiarum,cap.21.est tunica sacerdotalis linea corpori adstricta, & vsque ad pedes descendens.Vnde poderis nuncupatur.Podas enim Græci pedes dicunt.Hæc vulgò camisia vocatur poderis,auctore Alcuino lib.de diuinis offi. c. Quid significent vestimenta,vulgò alba dicitur.† Significat autem perseuerantiam in bona actione.& postea:Tunica vsque ad talum est opus bonum vsque ad consummationem.In talo enim finis est corporis.Qui enim perseuerauerit vsque in finẽ,&c.Hæc ad talos vsque descendit, ait Raba. Maurus vsque ad finem vitæ huius,bonis operibus insistere debet sacerdos,præcipiente,ac promittente Domino:Esto fidelis vsque ad mortem. Et Alba item,ait S. Germanus in theoria rerum ecclesiasticarum,diuinitatis splendorem indicat,& sacerdotis splendidam conuersationem.Rursus tunica alba vestem albam retinere præsentat,in qua Herodes illusit Christum. Durand.in Ration.li.5.c.3.Gabriel.Biel super cano.Missæ,lect.11. Amplius ex Stephano Eduensi Episcopo, Alba designat gloriã Domini cæ Resurrectionis,quã nũciantes Angeli apparuerũt,in vestib.albis: ideoque induitur veste alba, vt candidatione vir

8

9

tutum ostendatur ornandum esse nouum sacerdotium. Ad hæc ex sententia Ruperti Tuitiensis lib.1.de diuinis offic.c. 20.& Innocen.III.lib.1.myster.Missæ,cap.36. Alba, lineum vestimentum, longissimè distat à tunicis pelliceis, quæ de mortis animalibus fiũt,quibus Adam vestitus est post peccatum, & nouitatem vitæ significat,quam Christus, & habuit,& docuit,& tribuit in baptismo, de qua dicit Apostolus:Exuite veterẽ hominẽ. Porrò hæc tunica in veteri testamento stricta describitur propter spiritum seruitutis:de quo Paulus: Non enim accepistis spiritum seruitutis in timore. S.Hieronym.epist.ad Fabiolam de veste sacerdotali loquens de talari tunica ex lino:Hæc adhærer,& tam arctæ est,& strictis manicis,vt nulla omninò in veste sit ruga. Volo, ait idẽ Hieronym. pro legentis facilitate abuti sermone vulgato. Solent militantes habere lineas,quas camisias vocãt, hic aptas membris,& adstrictas corporibus,vt expediti sint vel ad cursum,vel prælia dirigere iacula,tenere clypeum, ensem vibrare,quocumque necessitas traxerit. Ergo & sacerdotes parati ministerium Dei vtuntur hac tunica, vt habentes pulchritudinem vestimentorum,nudorum celeritate discurrat. In nouo verò larga est, & copiosa propter spiritum adoptionis in libertate Amalar.Fortunat.lib.2.de ecclesiastic.officio.cap.18.Innocen.III.lib.1.myster.Missæ,ca.51.Manicæ tamen,tunicæ seu albæ,angustæ & restrictæ esse debent. Durand.in Rationali,& longè ante eum Beda in li.de tabernaculo:Planè sacerdotes Hebræorum sacrificaturi, byssina veste amiciebantur.Iosephus lib.6.belli Iudaici de byssò plura. Cælius Rhodiginus lib. 23.cap.8.Turneb.lib.19.aduersariorum cap.15.Gẽtilium † verò,maximè Ægyptiorum sacerdotes lineis vestibus vtebãtur. Herodotus testatur sacerdotes Ægyptios vestibus lineis circa crura fimbriatis indui solitos. Plinius 19 ca.1.Vestes sacerdotibus Ægypti lineas gratissimas esse,eo genere lini.quod Xylon appellatur: Vnde dicta Xylina,quibus nulla sunt in candore,mollitiaue præferẽda.Plinè Ruellius lib.2.cap.1.Phylostratus in vita Apollonij lib.8. commemorat.Apollonio apud Domitianum Principem crimini datum,quòd vestitu lineo vteretur. Quod quidem crimen diluens, ait:Linum purum Indis,purum etiam Ægyptijs,videri,& propterea prius Pythagoræ, deinde etiam libi visum conueniens vti lineo vestimento,quod etiam tam diis putantibus congruit,quã orantibus,siue sacrificantibus. Idem Phylostrat.apologia pro se ipso:Prima atque ea,inquit,

lineo

lineo textu inuoluere, quod puríssimum est, rebus diuinis velamentum, quippe lana segnissimi corporis excremẽtum pecori detracta, tam inde Orphei & Pythagoræ scitis prophanus vestitus est. Sed enim mundissima lini seges inter optimas fruges terra exorta nõ modò indutui & amictui sanctissimis Ægyptiorũ sacerdotibus: sed opertui quoque inde rebus sacris vsurpatur. † Deinde sequitur Zona,quam Hebræi appellant אבנט abnet,Babylonij verò המיכין Hemeianim,vel,vt legitur apud Iosephum libro 3.cap.8. Emian.S. Hierony.epistol.ad Fabiolam de veste sacerdotali. Hæc,auctore eodem Hieronymo in Psal.132.cingit lumbos, stringit & mortificat. Isychius lib.5.in Leuitic. per zonam, fortitudinem intelligit. Vnde Deus Iob,subleuans passionibus ac periculis oppressum,dicebat:Accinge, vt vir, lumbos tuos. Hoc cingulum,ait Beda in li. quod inscribitur Collectanea, & flores, capit. de septem ordinibus, custodiam significat, quæ necessaria est sacerdoti,ne castitas quam tunica significat, remissa sit. In eandem sententiam Raba. Maurus libr. 1.de institut.cleric.cap.13.Tertium vestimentum,est cingulum siue baltheum, quo vtuntur,ne tunica ipsa defluat, & gressum impediat. Et postea:Ergo lineas induũt sacerdotes, vt castitatem habeant,accinguntur baltheis,ne ipsa castitas sit remissa & negligens,& quæ sequuntur. Stephanus Eduens. de sacrament.altaris,cap.10. Cingulum, quo alba cõstruendis renibus coaptatur, mittit nos ad illum Euangelicum sermonẽ,quo Dominus ad præcingendum lumbos nostros nos hortatur. Innocent.III.lib.1.myster.Missæ,cap.15. Tertiò,inquit,cingebat se baltheo significans castitatem, quæ circa lumbos debet accingi,vt restringat concupiscentiam. Vnde veritas ait:Sint lumbi vestri præcincti.& cap.37. Zona sacerdotalis illud significat,quod Ioannes Apostolus ait:Conuersus vidi similem filio hominis, præcinctum ad mãmillas zona aurea,&c. Recogitet ergo sacerdos,ait Alexand. de Ales, veste cãdida mũditiã significari,cingulo cõtinẽtiã,& illic nõ sorde scat,hic nõ defluat vita spiritalis. Tria sũt,ait Bernard. li.sentẽtiar.ministris Dei cõmunia vestimẽta,cœlestis sapiẽtia quę est Ephod,& caput operit;perseuerãs iustitia,quę poderis est,& totũ corpus induit;carnalis cõtinẽtia, quę lũbos cingit zona. Auctore S.Germano in theoria rerũ eccles. declarat maiestatẽ,qua Christ⁹ regnãs magnifica dignitate diuinitatis præcinctus est,& vndiq; ornatus Zona. Ait Alcuinus de

diuinis

diuinis offic.cap.Quid significent vestimenta:Cingulam dicitur,quæ restringitur poderis,ne laxè per pedes defluat:per zonam designatur discretio omniũ virtutum.Virtutes enim sine discretione non virtutes,sed vitia sunt.Verùm hęc omnia,quæ de zona diximus,euertere videtur Concil. Aurelianense,canon.Monacho,27.quæst.1. Quo loci vetatur monachus in monasterio habere orarium,vel zonas, cum tamen monachi præcipuè castitatem colere debeant. Homo quidam eruditus coniiciebat, corruptè in eo canone scriptum, zonas, legendumque esse Tzangas,quarum vsum intra vrbem vetant Arcadius,& Honorius in lib.2. & 3. De habitu, quo vti oportet intra vrbem Tzangarum,semel, atque iterum meminit Curopalates libr.de officialibus palatij Constantinop.meminit item Moschopol.in lib. ὠφελιμαίων τζαγγικάδιον, quibus locis apparet Tzangas fuisse genus quoddam calceamentorum. Vetus interpres Horatij Senatorios calceos zangas interpretatur. Hanc verò coniecturam confirmat,quòd zonæ vsus Monachis necessarius sit. S. Basilius de institut.monachor.Zonæ vsum, inquit,ostendunt necessarium esse,etiam qui præcesserunt nos.Sancti Ioannis zona pellicea constringere lumbos eius dicitur,& Elias antea,&c. In Regul.quoque August.& Benedicti,Monachi zonam deferre,& intra monasterium,& extra iubentur.Ego commanem lectionem retinendam puto , cum & in omnibus exemplaribus, & Concili. Aurelianensi , & decret.Gratiani legamus, zonas. Deinde non solum eis in monasterio , sed nec extra monasterium licet monacho habere zangas. Quare existimo,eo canone sancitum monacho , cui non licet aurum,vel argentum priuatim possidere,zonas habere in monasterio non licere,hoc est marsupia,seu crumenas.Veteres enim zonas nummis refertas habebãt,quod Suetonij, Apulei, Lampridij, Spartiani, Iuuenalis, & complurium aliorum testimonijs probat.Sabellicus ad lib.2.epistol.Horat. epi. 2. cui addo Agell.lib. 15.cap.12.Matthæi item 10.Neque pecuniam in zonis vestris.vbi Enthymius.Synodus ergo nõ prohibet monachum in monasterio habere zonam , qua cingi solet:sed zonas,id est, crumenas nummis refertas.At vbi ex monasterio proficiscuntur , non prohibentur monachi zonas,marsupia,& nummos viatici ergo deferre.† Post cingulum sacerdos Stolam induit.Concil.Braccarens.3.can.3. Vetatur sacerdos Missam celebrare,nisi orario vtroque humero circumseptus fuerit,sicut & quando fuit consecratus, ita

12

vt de vno eodemque orario ceruicem pariter , & vtrumque humerum premens signum in suo pectore præparet crucis, eodémque cano.pœna excommunicationis adiicitur,cano. Ecclesiastica.distinct.23. Theodoretus libr. 2. Ecclesiast. histor.ca.27. mentionem facit sacræ Stolæ ex aureis filis contextæ,quam Constantinus ad Ecclesiam Ierosolymitanam cohonestandam Machario Episcopo dono dederat , vt ea indutus sacrosancti baptismatis ministerium obiret.Institutio priscorum gentilium , sacerdotes sacrificaturi Stolis induebantur,Apuleius lib.11.de asino aureo: non tamen ea ratione,qua Christiani,vt postea docebimus. Veteres stolam dixerunt omne quod corpus tegeret,auctore Nonio , à nomine Græco στολὴ,quod indumentum significat: inde passim stola in veteri,& nouo testam. pro veste. στολὴ μοναχικὴ , pro religiosa veste monachorum.Nouella Iustinia.5.cap.2. & 6. apud Iulianum.Plura de stola Lazarus Baifius libr. de re vestiaria.Verùm obseruandum est , quòd postquam Alba deferri cœpit,Stola mutata est in torquem , auctore Durando in Ration.lib.3.cap.5.hoc est in eam formam, qua hodie sacerdotes vbique vtuntur. † Stola verò orarium nuncupatur. 13
Concil.Braccar.1.cano.27.Orarij meminit S.Ambro.in oratione de obitu fratris Satyri. † Dicitur autem orarium ἀπὸ 14
τοῦ ῥάπτω,quod est obsero, Balsamõ ad synodum Laodicenam, cano.22.vel auctore Alcuino de diuinis offic.c. Quid significent vestimenta,eò quòd oratoribus,id est prędicatoribus concedatur.Alcuinum sequitur Raba.Maurus lib.1.de instit. cleri.cap.19.his verbis:Quintum quoque est, quod orarium dicitur:licet hoc quidam stolam vocent. Hoc enim genere vestis solummodo eis personis vti est concessum , quibus prædicandi officium delegatum. Benè etiam oratoribus Christi orarium habere conuenit: quia cum indumentum eorum officio proprio conuenit , & ipsi sedulò ad verbi ministerium cohortentur:& plebs ipsis commissa iudicium salutare conspiciens ad meditationem legis concurrere feruẽtius admonetur. Iuuat & hanc sententiam Concil. Toler.2. can.59.can.Vnum orarium,dist.25,Vnum ergo orariũ oportet Leuitam gestare in sinistro humero , propter quod orat, id est,prædicat.Amalar.Fortunat lib.2.cap.20. Sciat se Diaconus in stola superposita collo ministrum Euangelij esse, non præpositum,Euangelium Christus est. Itaque Diaconus orarium defert in sinistro humero ; sacerdos verò ex Concil. Braccarensi vtroque humero circumseptus esse debet.

bet. Quare ſtolam ſacerdotalem nec diaconus attingere debet. Subdiaconi verò, ac ceteri inferiores miniſtri orarijs ſue ſtolis vti omninò prohibentur. Synod. Laodicena canon. 22. & 23. canon. Non oportet, & ſequenti, diſt. 23. S. Gregor. Nazianz. oratione prima, quæ inſcribitur, Apologeticus. Nec ſacerdotalem ſtolam cuiuis attingere licuiſſe ſcribit Ælias Cretenſis. Beda tamen in Collecta. capit. de 7. ordinibus, inuitatorium ab oratione appellatum, his verbis: Bene etiam orationibus conuenit orarium conueniens veſtimentum officio. Apertè pectus, & collum ſimul tegit ſacerdotis orarium, tamen alibi pro veſte ſeu ſtola, quæ conceſſa eſt clericis, vſurpari ſolet, vt in concilio Aurelianenſi, canon. 22. canon. Monacho, 27. quæſt. 1. & in concilio Maguntiaco ſub Carolo Magno, canon. 28. Item in Trull. canon. qui ſub ſextæ Synodi nomine circumfertur, canon. Nullus. 21. quæſt. 4. & in concilio Triburienſi apud Burchard. lib. 6. cap. 19. can. Vt preſbyteri. 17. quæſt. 4. Ceterum, ſtola vſque ad genua, quæ curuantur, protenditur, quò & manſuetudinis & humilitatis ſacerdotem admoneat: Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde. Amalar. Fortunat. lib. 2. de eccleſ. offic. c. 20. Durand. in Rational. cap. 5. Admonet illum, qui ea induitur, vt memor ſit ſub iugo Chriſti, quod leue & ſuaue eſt, ſe cõſtitutum. Alcuinus, vbi ſup. Amal. Fortu. d. c. 20. In ordinatione preſbyterorum, vt legitur in libr. Pontificali, Pontifex aptat orarium ſiue ſtolam ante pectus ordinãdi, in modum crucis, dicẽs: Accipe iugum Domini; Iugum enim eius ſuaue eſt, & onus illius leue. Ea verò ſtola à collo per anteriora deſcendens dextrum latus ornat, & ſiniſtrum, vt doceat ſacerdotem per arma iuſtitiæ à dextris, & à ſiniſtris, id eſt, in proſperis, & aduerſis debere eſſe munitum. Quod ad fortitudinem pertinet, ſine qua ceterę virtutes facilè expugnãtur, & minimè coronantur. Vnde dicit Apoſtolus ad Hebræos 10. Patientia vobis neceſſaria eſt, &c. Hæc Iuo Carnotenſ. ſermone de ſignificationibus indumentorum ſacerdotalium, & Hugo de ſacrament. part. 4. lib. 2. cap. 4. Innocentius III. libr. 1. myſter. Miſſæ, cap. 54. Addit Iuo, quòd ſtola cum zona poderis quibuſdam nexibus colligatur, quia virtutes virtutibus adiuuantur, ne aliquo tentationis impulſu moueantur. Stola item, vt ad Chriſtum referatur, obedientiam repræſentat, quam Dominus omnium propter ſalutem ſeruorum ſubiuit. Nam cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æquãlẽ Deo. Exinaniuit enim ſemet-

ſemetipſum, formam ſerui accipiens, factus obediens vſque ad mortem, &c. Rupertus Tuitienſ. li. 1. de diuinis offic. c. 21. Innocent. III. lib. 1. myſter. Miſſæ, cap. 38. Vtramque ſtolę ſignificationem Stephan. Eduenſ. libr. de ſacramento altaris, cap. 10. complexus eſt his verbis: Stola circumdata collo ad anteriora deſcendens, ſignificat obedientiam filij Dei, & iugum ſeruituris, quod pro ſalute hominum portauit, obediuit Patri vſque ad mortem crucis, & ſubiecit ſe ſeruitutiː quę enim maior ſeruitus ea, qua opprobria, irriſiones, & flagella ſuſtinuit? Addit Bonauentura in expoſit. myſterij ſacræ Miſſæ, quòd ſtola cancellata in pectore ad modum crucis, paſſionem Chriſti deſignat, quam circumferre peruigili meditatione debemus in corde, & in corpore per mortificationem terrenæ delectationis. deſignat etiam crux ante pectus ſacerdotis cancellata, populum Iudaicum in ſiniſtram partem tranſire, populus verò gentilis, quia in Chriſtum, ſe in dextram partem per fidem collocauit, quod expreſſum eſt (ait Bonauentura) in Geneſi, quãdo Iacob nepotibus ſuis Manaſſe, & Ephraim benedicens cancellatis manibus dextram ſupra iuniorem, ſcilicet, Ephraim, læuam verò ſupra ſeniorem Manaſſem poſuit, & ait, &c. † Induit ſacerdos de- 16
inde mapulam, ſeu manipulum, vulgus phanonem appellat. Alcuinus de diuinis offic. c. De ſingulis veſtibus. Raban. Maurus lib. 1. de inſtitut. cleric. c. 18. & in Concil. Rhemen. apud Burchard. lib. 2. cap. 50. Mapulæ, ſeu manipuli vſus non ab Aaron, ſed ab antiquis patribus Chriſtianis initium duxit. Legimus in Martyrologio Bedæ, 14. Kalend. Auguſt. S. Arſenium, propter copiam, & affluentiam lacrymarum, quas perpetuò effundebat, mapulam ſeu ſudarium ſemper in ſinu, vel in manu habuiſſe, quo fletum abſtergeret. Amalar. Fortunat. lib. 3. cap. 6. Habebant, ait idem Durand. ſancti Patres dum ſacra tractabant, & ſacramenta conficiebant, mapulas, & parua mantilia pro manibus tergendis. Mapula, inquit Beda in libro, qui Collectanea, & flores inſcribitur, c. de ſeptem ordinibus, manibus tergendis præbebantur: oportebat, inquit, ſacerdotem mapulas tenere manibus, vt cum emendatione mentis opus ſpontaneum concordet. Oportet ſacerdotes, & miniſtros altaris, auctore Raba. Maur. lib. 1. de inſtitut. cleric. cap. 18. mapulas manibus tenere, quorum officium eſt, diuina ſacramenta conficere, vt cum deuotione mentis opus ſpontaneum concordet, dignè exerceatur officium, quod piè diuino munere eſt collatum. Mapula, quę in

sinistra parte gestatur, qua pituitam oculorum, & narium detergimus, præsentem vitam designat, in qua superfluos humores patimur. Hæc Alcuinus lib. de diuinis ca. Quid significent vestimenta. Item Amalar. Fortunat. lib. 2. de Eccles. iast. offic. cap. 24. In manu sinistra portatur, vt ostendatur in temporali vita tædium nos pati superflui amoris, hoc est carnalis delectationis, & iterum: Sudarium ad hoc portamus, vt eo detergamus sudores, &c. Gerit sacerdos, ait Alex. de Ales, manipulum, alio nomine sudarium in sinistro brachio, quatenus mentis sudore detersо, & animi tædio depulso, bonis operibus diligenter inuigilet. Vnde sacerdotibus dicitur illud Prouerb. 6. Discurre, festina, suscita amicum tuum, ne dederis somnum oculis tuis. Paulò aliter Steph. Eduensis de sacrament. altaris cap. 10. Mapula, qua soleat siccari stillicidia oculorum, excitat nos ad vigilandum. Vnde Dominus discipulis ait: Vigilate, & orate, ne intretis in tentationem. Aliter Bonauentura, vbi suprà: Manipulus in læua, est humilitas Christi, in hac vita: vel manipulus in læua, designat pugnam Christi pro iustitia. Non me latet, manipulos, seu mapulas nonnunquam pro ornamentis equorum candidissimis vsurpari, vt in edicto seu donatione Constantini canon. Constantinus, distinct. 96. & apud S. Gregor. lib. 2. epistola 54. canon. Illud, distinct. 93. Plenè Augustinus Eugub. libro aduersus Vallam de falsa donatione Constan-
17 tini. num. 45. † Sextum sacerdotis indumentum Casula appellatur: dicta est autem, auctore Rabano Mauro lib. 1. instit. cleric. cap. 21. à casa, eò quòd totum hominem tegat, quasi minor casa. Hæc omnibus indumentis superponitur, eaque charitatem significat, quæ cunctis virtutibus supereminet, & earum decorem suo tutamine protegit, & illustrat, inquit Apostolus: Maior autem horũ est charitas. Beda in Collect. capitulo, de septem ordinibus. Alcuinus de diuinis offic. cap. Quid significent vestimenta. Rabanus Maurus d. c. 21. Iuo Carnoten. de rebus Ecclesiast. sermone, De significationibus indumentorum sacerdotalium. Innocent. libr. 1. mysteriorum Missæ, cap. 58. Casula vndiq́ue integra vnitatem fidei designat. Rupertus Tuitiens. libr. 1. de diuinis offic. capit. 22. Stephan. Eduensis de sacramento altaris, cap. 10. Quod autem Casula, cum vnica sit, & integra, extensione manuum in anteriorem, & posteriorem partem quodammodo diuidatur, designat, & antiquam Ecclesiam, quæ passionẽ Christi præcessit, & nouam, quæ passionem Christi subsequitur.

Nam

Nam & qui præibant, & qui sequebantur, clamabant, dicentes: Osanna. Vel, vt vult Hieronym. epist. 145. אם חצישה Osanna filio Dauid. Innocent. lib. 2. mysterior. Missę, cap. 42. Vel, eodem Innocentio auctore, significat duo brachia charitatis, ad Deum scilicet, & ad proximum: Diliges, inquit, Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum tuum sicut teipsum. Deinde Casula ante & retro quasi diuidi videtur. Quod, vt ait Stephanus Eduensis, duo parietes angulari lapidi vniuntur, extensio verò manuum sacerdotis extra casulam, manuum Christi extẽsionem in cruce notat. Rursus Casula, per quã charitas intelligitur, super brachium dextrum erigitur, vt amici in Deo amentur, replicaturq́; super sinistrum, vt inimici propter Deum diligantur. Hęc Hugo de sacrament. lib. 1. cap. 50. Amplius, Casula, auctores S. Germano in theoria rerum Ecclesiasticarum, notat coccineam purpuram, quam Iesu illudentes gestandam impij dederunt. † Casulam à Græcis πλανήτην, appellari docent Ra- 18
ban. Maurus, Guilielmus Durandus, & alij nonnulli eo, vt puto, argumento, q̃ planeta dicatur ἀπὸ τ̃ πλάνης, ab errore, auctore Suida. Inde planetas Nigidius errores appellat, eò quòd, ex S. Hieronymi sententia in cap. 38. Iob, incertum cursum habeant. Quia verò antiquitus Casula, auctore Onuphrio, cum latissimo initio, & sine manicis erat, eiusque limbus super brachia, & scapulas proiectus errabundus totum corpus circumibat, planeta ab errore dicebatur, quæ tamen apud me suspecta sunt. Nondum legi Græcum auctorem, in quo πλανήτης, pro Casula vsurpetur. Deinde nullus antiquiorum Latinorum planetæ pro Casula meminit. Sanè ætate nostra, ac superioribus aliquot sæculis, Casula ab vtraque parte concisa antè & retrò sine errore vllo producitur vsque ad talos, adeóque accisa, atque in aliam speciem deformata, vt si cum antiqua Casula, vnde defluxit, componatur, vix suũ tueatur nomen. Lindanus lib. 4. Panopliæ Euangel. cap. 56. † Ad hæc, Casula vulgò cappa appellari solet, ea, 19
vt quidam existimant, ratione, quòd cætera indumenta totumque hominem capiat contegátque. At mihi probabilius videtur, quòd Casulam, vt tugurium significat, Rustici cappam appellare consueuerint. Isidorus lib. 15. ca. 12. Vnde concicio, Casulam dum sacrum vestimentũ notat, cappam quoque appellatam. Pluta de Casula Amalar. Fortunat. lib. 6. de Eccles iast. offi. cap. 19. & lib. 3. cap. 15. Durandus in Rational. libro 3. cap. 7. Hactenus de indumentis quæ Episcopis, & sa-

cerdotibus communia sunt. Supereſt indumenta, quæ Epiſcopi præcipua & peculiaria ſunt, breuiter percurrere. † Primum itaque Epiſcopus celebraturus induit Sandalia. S. Bernardus inter inſignia Pontificum numerat mithram, annulum, & ſandalia, epiſtol. 42. circa finem. Item Innocent. j. epiſtol. Decretali ad Patriarch. Conſtantinop. Mittimus, inquit, tibi per Cardinalem prædictum pontificalia ornamenta, caligas, & ſandalia, amictum, & albam, &c. † Sandalia verò caligas interpretatur S. Hieronym. libro 5. commentarium Iſaiam cap. 20. Præcipitur Iſaiæ, inquit, Hieronym. vt depoſita ſaccea tunica, (hic enim erat habitus prophetalis populi delicta plangentis) & calceamentis è pedibus, quæ ſeptuaginta σανδάλια, id ed eſt caligas vocant, nudus, & diſcalceatus incederet. Sandalia autem à caligis, quibus nunc vtimur, differunt: priuſquam enim Epiſcopi Sandalia in pedes inducant, caligas vſque ad genua protenſas ibíque conſtrictas non ſine myſterio induunt. Iuo de reb. Eccleſ. ſermone De ſignificat. indumentorum ſacerdot. Innocent. III. lib. 1. myſter. Miſſæ, cap. 48. Durandus in Rational. libro 3. cap. 8. Sandalia apud Græcos ſignificant mulicbria calceamenta elegantiſſima. Pollux libro 7. Inde apud Plautum Sandaligeri ſerui, qui ſandalia gerebant. Plenè Turneb. libro 29. aduerſariorum, cap. 8. Quod non ſemper verum eſt, nam & ſandalium, ſoleam ſignificat. Catullus ad Manlium. Soleis verò etiam viri domi vtebantur. Hor. libro 2. ſatyr. & libro 1. epiſtol. 13. Item Actuum 12. S. Petrus iubetur ſubligare ſandalia, quo loci Græcè ſcriptum eſt, περίζωσαι καὶ ὑπόδησαι τὰ σανδάλιά σου. Vbi vulgata verſio: Præcingere, & calcea te caligas tuas. verum recentiores, Soleas, non, Caligas vertunt. Sanè dubium non eſt, quin Patres eo loco ſandaliorum nomine intelligant genus quoddam calceamenti. Cæterùm, an ad ſignificandum genus hoc calceamenti rectè Latinus interpres vſus ſit caligarum nomine, dubitationem affert, quod caligæ tibiarum ſint tegumentum. Ego retinendum puto Latinam veterem, & vulgatam editionem, iuxta Concilij Tridentini decretum, ſeſſione 3. nam & caligas inter calceamentorum genera numerat Iſidorus lib. 19. originum, cap. 34. Caliculæ caligæ, vel à callo pedum dictæ, vel quia ligantur. Caliga Maximini, pro compagio, apud Capitolinum in vita Maximini. Erat autem compagium calceamenti genus, cano. Nonnulli, canon. Peruenit. diſt. 93. Plura de Compagio Cœlius Rhodiginus libro 18. capit. 21. Couarr. ad

ad Nouellam Iuſtinian. lib. 22. & libro 26. obſeruat. cap. 28. Addo S. Hierony. in d. cap. 20. Iſaiæ, vbi calceamenta, ſandalia, & caligæ pro eodem accipiuntur. Depoſitis, inquit, calceamentis, quæ ſeptuaginta ſandalia, id eſt caligas, vocant. Porrò, ſandalia Pontificum, de quibus agimus, habent ſubter integram ſoleam, ſupra verò corium feneſtratum ſeu perforatum, quia greſſus prædicatoris ſubter debent eſſe muniti, ne polluantur terrenis, ſecundum illud: Excutite pulueremde pedibus veſtris; & ſurſum aperti, quatenus ad cognoſcenda cœleſtia reuelentur, neque prædicatio occultetur. Alcuinus de diuinis offic. initio cap. Quid ſignificent veſtimenta. Beda in Collectan. c. de ſeptem ordinibus. Fulbertus Carnotenſis Epiſcop. epiſtol. 63. Innocent. libro 1. myſterior. Miſſæ, capitulo 48. Durand. in Rational. Sicut ergo ſandalia pedis partem regunt, partem apertam relinquunt: ita & Euangelij Doctores partim Euangelium operire, partimque aperire debent: ita videlicet, vt fidelis, & deuotus ſufficientem habeat doctrinam, & infidelis, & contemptor non inueniat blaſphemandi materiam. Hæc omnia pluribus Carnotenſ. ſermone de ſignificat. indument. ſacerdot. His verbis vtuntur Epiſcopi, & Cardinales presbyteri ſandalijs, quæ calceamenta ſunt prædicatorum: habent autem à terra ſoleam integram, ne pes tangat terram: ſupra verò conſtant ex corio quibuſdam locis pertuſo, quia Euangelium non debet terrenis commodis inniti, nec omnia Euangelica ſacramenta omnibus reuelari, nec omnibus abſconſi, vnde & Dominus diſcipulis ita dicebat: Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei, ceteris autem in parabolis, vt videntes non videant, & audientes non intelligant. Hanc ſandaliorum ſignificationem prophera intelligebat: Quam ſpecioſi pedes Euangelizantium, &c. Ad hæc Pontifex in altaris officio induens ſandalia, illud Dominicæ incarnationis calceamentum inſinuat, de quo Dominus ait Pſalm. 59. in Idumæum extendam calceamentum meum, id eſt, in gentibus notum faciam incarnationem meam. venit ad nos calceata diuinitas, vt pro nobis Dei filius ſacerdotio funageretur. Hæc Rupert. lib. 1. de diuinis offi. cap. 14. & Durand. in Rational. libr. 3. cap. 8. In ſandalijs, ait Stepha. Eduenſ. lib. de Sacrament. altaris, capi. 1. ſignatur, quia venit ad nos calceata diuinitas, ſicut ſcriptum eſt: In Idumæam extendam, &c. Cæterùm, antiquitus nedum Epiſcopi, ſed & Sacerdotes, necnon Diaconi, ſandalijs vtebantur. Verùm ſandalia

dissimilia erant,quò varietas sandaliorum,varietatem significaret ministeriorum.Plenè & luculenter Alcuinus de diuinis offic.cap. Quid significent vestimenta. Amalar. Fortun.lib.2.de Ecclesiast.offi.cap.25. Hoc tamen Diaconis vetitum fuerat à Gregorio lib.7.epist.28.can.peruenit, distin.93.Hodie nec Diaconi,nec Sacerdotes sandalijs vtuntur.Durand.in d.cap.
22 8.† Pontifex item post induit tunicã, quæ talaris est,& perseuerantiam significat. Vnde Ioseph inter fratres suos talarem tunicam habuisse scribitur.Hæc Innocent.III.lib.1.mysteriorum Missæ, c.55.Hierony.in epitaphio Nepotia.vsum certæ tunicæ in mysterio indicat, his verbis : Apprehensa auunculi manu,hanc,inquit,tunicam,qua vtebar in mysterio Christi, mitte dilectissimo mihi ætate patri, fratri collegæ, &c.Idem Hieronym.ad Fabiolam:Hæc ipsa hiacynthina tunica subucula nominatur, & propriè Pontificis est, significátque rationem sublimium non patere omnibus, sed maioribus,atque perfectis.Porrò,tunica non cingitur ea ratione,quam ex Beda super Lucam Amalar.Fortunar.lib.2.de Ecclesiast.offic. cap.22. enarrat. In veteri testamento erant duæ tunicæ, byssina, & hiacynthina.De quibus plura Iosephus lib.3. Antiquitatum Iudaic.c.8.S.Hieronym.ad Fabiolam,de veste sacerdotali, & Alcuinus de diuinis offi.cap.De
23 singulis vestibus. † Hodie etiam quidam Pontifices duabus vtuntur non sine ratione. Durand.in Rational.lib.3. cap.10. Vsus est Aaron hiacynthina tunica,quam sibi induit Dei sapientia,& Apostolos vestiuit,dicens:Omnia quęcunque audiui à Patre meo,nota feci vobis.Hæc est tunica illa inconsutilis,quæ sine damno scindi non potuit.Alia tunica serica trahens originem à veteribus, Christi est caro concepta de Spiritu Sancto : Ego sum vermis, & non homo.Hæc Stephan.Eduen.lib.de Sacramen.altaris, ca.11.Deinde super tu-
24 nicam Pontifex induit Dalmaticam.† Vsum Dalmaticarum à Siluestro institutum fuisse prodiderunt Alcuinus libr. de diuin.offic.ca. Quid significent vestimenta.Amalar.Fortun. lib.2.de Ecclesiast.offic.cap.21.Hugo lib.2.de Sacram.par.4. cap.13.Thomas Vvaldensis lib.3. de Sacram.tit.4.cap.29. Aut legimus ante Syluestrum, S.Cyprianum spiculatorem spectantem dalmatica se spoliasse,cáque Diaconibus tradita,in linteis seu lineis steriſse. Pontius diaconus in passione eius,
25 Ado in Martyrologio ad 10. Kalend. Octob. † Eutichianus item Papa XXVIII.longè antè constituit,vt nullus martyrum sine dalmatica, aut colobio sepeliatur.Damasus libr.

Pontifi-

Pontifical.c.28.Maria.Scotus,& Matt.Polon.in Eutichiano. Quæ vsum Dalmaticarum ante Siluestrum apertè detegũt. Sanè Siluester Diaconos vti dalmaticis primus in Ecclesia constituit, necnon vt pallalinostina læua eorum tegeretur. Damasus Papa in Pontificali. Concil. Rom. can. 6. Beda in Martyrologio, Rabanus Maurus libr.1. de institut. clericorum, ca.7.quod & Augustini seculo receptum erat.August. 46.quæst.veteris, & noui Testamenti : Sed hinc,inquiunt, videtur sacerdos fuisse Samuel, quia vestitus erat Ephod, quasi non hodie dalmaticis induantur, sicut Episcopi vtuntur. Leuitæ Dalmatica, ait Iuo Carnotens.sermone, De significatio.iudument. sacerdot. quæ propter sui latitudinem curam proximorum significat, quod significabat in presbyteris casula, quia vtrorumque istorum ministrorum ad implendam dilectionem eadem debet esse custodia,Primò,inquit Vvalfred. Strabo de reb. Ecclesiast. cap. 24. sacerdotes dalmaticis ante casularum vsum induebantur : posteà verò, cùm casulis vti cœpissent, dalmaticas diaconibus concesserunt.Quandoque in Ecclesia nedum diaconis, sed nec ipsis Episcopis absque Papæ permissu, dalmaticis vti licebat.S. Gregor.lib.7.episto.111.canon.Communis filius, distinctione 23.Verùm posteà Episcopi omnes dalmaticis passim sub casula vsi sunt. † Porrò dalmatica præsefert crucis formam, 26
monetq; auctore Alcuino,cap.Quid significent vestimenta, eum, qui ea induitur, crucifixum esse debere mundo, iuxta Apostolum:Mihi mundus crucifixus est,& ego mundo.Hęc vestis, ait Rabanus Maurus libro 7. de institut.clericorum, cap.20.in modum est crucis facta, & Passionis Domini indicium est.Habet dalmatica latas manicas,quo moneantur Episcopi,paratos semper esse ad largiendum egenis,ac exequi,quod scriptum est Isaiæ 58.Frange esurienti panem tuũ, & egenos vagósque duc in domum tuam. Innocentius III. libro primo mysteriorum Missæ, cap.56.Latitudo manicarum largitatem, & hilaritatem datoris demonstrat. Alcinus capit.Quid significent vestimenta.& Amalar.Fortunat. libro primo de Ecclesiast.offic.capit.21. Ob id fortè, ait Innocentius,specialiter diaconi vtuntur dalmaticis,quia præcipuè electi erant ab Apostolis, vt mensis ex officio ministrarent. Significat & latitudo manicarum, latam & laxam Christi misericordiam.Innocentius libro primo, capit.40. Durandus in Rationali.Rursus,dalmatica duas habet lineas coccineas antè, & retrò, à summo vsque deorsum, quia ve-

tus,& nouum Teſtamẽtum rutilant dilectione Dei & proximi.Amalar. Fortunat. & Innocentius vbi ſuprà,& Durandus in Rationali.Habet item dalmatica ſimbrias triginta tetrò,quadraginta antè,auctore Beda in Collectaneis,capit.de ſeptem ordinibus.Paulò aliter Fortunat. dicto capitul. 21.& Durandus in Rationali.Sanè, dalmaticæ tempore aduentus intermittuntur. Amalarius Fortunatus libro 4. de Eccleſiaſt. offic.capit. 30. Huius inſtituti. cauſam narrat Durandus in Rationali.à Septuageſima quoque vſque ad cœnam Domini dalmaticæ, & ſubdiaconalia antiquo more dimittuntur. Micrologus de Eccleſiaſtic. obſeruat.capit. 47. In ieiunio tamen.Quatuor temporum,hebdomadæ Pentecoſtes, propter ſolemnitatem Spiritus ſancti diaconi Dalmaticis induuntur ex Concil. Salegunſtæ habito , cap.2.apud Burchardum in fine & Iuonem parte 4.cap.33.† Cæterum , dicta eſt dalmatica à Dalmatia , Græciæ prouincia , in qua primùm texta eſt.Iſidorus lib.19.Etymologiarum,cap.22.Quid ſignificent veſtimenta.Raban.cap.20. Hugo de ſancto Victore, de Sacrament.lib.2.parte 4.ca.13.Vſus autem dalmatiæ cœpit propter incommodum colobi , quo antea veteres vtebantur,auctore Alcuino. † Eſt autem colobium veſtis ſine manicis , & quaſi tunica,à verbo,κολοβόω. Iſidorus libr.19. capit.23.Alcuinus d.capit.De ſingulis veſtimentis,& capite. Quid ſignificent veſtimenta.Caſſia.libr.1.Inſtitut. capite 5. Antiqui , vt Seruius monet in libr. Aen. colobijs vrebantur præter ſeruos,qui neque colobia , neque calceos habebant, eod.Seruio Auctore.Aul.Gell.libro 7.capit. 12.docet,Romanos primùm ſine tunicis ſola toga amictos fuiſſe : poſteà ſubtracta , & breues tunicas citra humerum deſinentes habuiſſe , quas Græci ἐξωμίδας appellant.Gratian. canon. Perlatum.19.quæſt.3.ſcribit,Panlum Etimitam teſtamento colobiũ ſuum Athanaſio reliquiſſe , tunicã Antonio.At S.Hieronym. in vita Pauli longè aliter rem explicat. Sanè colobium fuiſſe genus honeſtioris veſtis , colligere licet ex lege prima,de habitu,quo intra vrbem Romã, in Cod.Theodoſiano.Epiſcopalis colobij mentio extat in epiſto. Pij Papæ ad Iuſtum,quæ poſt Auiti verſus exarata legitur. † Poſt inductam dalmaticam , Epiſcopus manus operit chyrotecis. Quid verò chyrotecæ ſignificent,enarrant Innocent.III.li.2.myſter Miſſæ,cap.41.& Durand. libr 3.Rational. cap.12.† Deinde Pontifex planeta indutus,Mitram aſſumit:Mitram inter inſignia Epiſcopi enumerat S.Bernard.epiſt. 42.ibi.Si-

27 28 29 30

bi vindicant inſignia pontificalia,vtentes & ipſi more Pontificum mitra,annulo,atque ſandalijs. In veteri teſtamento commune erat Sacerdotibus , lineum pileolum habens, figuram dimidiatæ ſphæræ , quod Hebræi מצנפת Græci Tiaram,nonnulli Galerum,alij Infulam vocant. Exod.29. huic erat ſuperpoſitus alter hiacynthinus pileolus, aliquantò ſublimior, qui mitra appellabatur. Eccleſ. c. 45.ibi:Coronam auream ſuper mitram eius expreſſam ſigno ſanctitatis. Hinc aurea corona triplici ordine circumdabat,& ſolì Pontifices geſtabant. Sixtus Senenſis libr. 3. Bibiliothecæ ſanctæ, cap. De Pontificis Aaronis ornatu.† Mitra vulgò ſignificat tegmen capitis mulierum,Iſaiæ capit.3.l.veſtis.l.argento,& l.quamuis.ff.de argen.& auro legat.Sicut pilei virorum ſunt,auctore Seruio,ita & mitræ fœminarum. Quin mitra viris probroſa erat,vt ex Luciano,Virgilio 4.& 9.Aen. & alijs pleriſque colligere licet.A mitra,mitella , apud eundem Virgil.& Apul.lib.7.mitellæ virginalis meminit Optatus lib.9.aduerſus Parmenian.Idem Apuleius libr.9. primarium Sacerdotem ſolis mitram appellat. Perſæ enim Solem mitram appellabant. Strabo li.15.Suidas , & alij complures appellãt.item Venerem mitram.Herodotus in Thalia.Statius lib.1.Thebaid.in fi. 31

Indignata ſequi torquentem cornua mitram.

Pagani olim Deo mitræ ſacrificãtes,homines immolabant. Socrat.li.3.c.2.Erat & mitræ milites,quorũ meminit Tertullia.de corona militis.& li.de præſcrip.aduerſus hereticos,vbi plenè Rhena.& Pamel.Sed vt , vnde hoc diuerticulũ exceſſi, reuertar.Indiæ Reges ꝓ ornatu regio habebãt mitrã in capite geſtare.Strabo li.15.Bacchicũ eſt ẽt ſindonẽ,καὶ τὸ μίτρᾳ ἔχειν & mitras geſtare Philoſtrat.li.2.de vit.Apollonij,c.11.Cùm ſatrapa ꝓpter magna à Rege Indię videlicet ſuſcepta,mitrã aureã variis gẽmis ornatã capiti imponere vellet:Ego,inqt Rex ſi huiuſmodi delicias amarẽ,nũc tamẽ pręsẽte Apollonio eas repudiarẽ,atque à capite remouerẽ.Mitra verò, quæ & tiara,& cidaris,auctore Alcuino c.De ſingulis veſtib. appellatur,ac contegebat , & ornabat caput Pontificis, admonet,eum omnes ſenſus capitis Deo conſecrare debere,ne vel oculi pateant ad videndam vanitatem, vel cæteri ſenſus, qui in capite vigent,iniquitati cõſentiãt, & per illos intromiſſa delectatio incœſtet animi ſanctitatem.Vel mitra, auctore Innocentio libro ſecundo myſter. Miſſæ , capite 44. illud ſignificat,quod Propheta loquẽs dicit ad Patrẽ:Gloria,

& honore coronasti eum Domine. Et paulò pòst: Per mitram ergò capitis Christi summam illam honorificentiam intelligimus, quæ propter diuinitatem debetur humanitati. Nam propter pedē adoratur scabellū. Mitra verò duo habet cornua, quæ, vt aiūt Innocen. I I I. c. 60. Antoninus 3. par. Sūmæ, tit. 20 cap. 2. §. 3. de Turrecremata, & Cardinal Præpos. in cano. Disciplina, distinct. 45. scientiam vtriusque Testamē ti significant: duo enim cornua, duo sunt testamenta. Mitra, ait Steph. Eduens. lib. de sacramento altaris, cap. 11. quæ corniculata, prætendit coronā spineam, per quam ad vnam fidem conuenerunt duo Testamenta: illa grauiter pungens, nostra suauiter demulcens. Moscouitarum Episcopi mitras nigras, & rotundas ferunt. Solus autem Episcopus Nouogardiensis albam bicornem more nostro deferre consueuit. Sigismundus liber Baro in cōmentarijs rerum Moscouitarum
32 cap. de religione. Quidam hæretici, ait Durand. cap. 13. mitrā, & eius cornua, ac Episcopum illūm gestantem irridēt, & improbant: mouentur verò, quòd scriptum sit Apocal. 13. Vidi aliam bestiam ascendentem de terra, & habebat cornua duo similia agno. Verùm locus iste hæreticus apertè damnat. Nā vt ibidem S. Th. docet, sequitur veterum Patrū interpretationes, duo cornua ibi significāt duo testamenta, quæ hæretici sibi vsurpant, etsi verè agni sint, & per hæc malè exposita fideles in errores, & interitum ducāt. Vel duo cornua significāt sapientiam, & vitam, quæ verè in Christo fuerunt, vtrāque tamen se habere simulant hæretici. Quæ ergò eo loco
33 aduersus hęreticos scripta sunt, in perniciem Catholicorū & diuini cultus non sunt retorquenda. † Ampliùs in mitra circulus aureus, qui anteriorem & posteriorem partem cōplectitur, indicat, auctore Innocen. d. cap. 60. quòd omnis scriba doctus in regno cœlorum de thesauro suo noua profert, & vetera. Caueat ergò ait Innocent. diligenter Episcopus, ne priùs velit esse Magister, quàm norit esse discipulus, ne si cæcus cæcum duxerit, ambo in foueam cadant: scriptum est enim: Quia tu scientiā repulisti, ergo te repellam, ne sacerdotio fūgaris mihi. † Cęterùm, Episcopus oraturus, mitrā depo-
34 nit, quia auctore Alex. de Ales, 4. part. q. 37. de offic. Missæ, §. 4. vir reuelato capite debet orare. 1. ad Corinth. 11. quatenus inter ipsum, & Deum nullum sit malitiæ velamen. Vt reuelata facie gloriam Dei contempletur. Idem, ait ille, significat depositio amictus de capite simplicis sacerdotis. Plura in eandem sententiam de Turrecremata in canon. Nullus, de

de consecrat. distin. 1. His aduersari videtur, quòd nedum Episcopi, sed & cōplures Abbates mitrę vsum habeāt. Verùm Abbatibus, & aliis inferioribus ab Episcopis vsus mitræ non competit ratione dignitatis, sed singulari Sedis Apostolicæ beneficio, c. Vt Apostolicæ, de priuileg. Sanctus Bernard. epistol. ad Henricum Senonensem Archiepiscopum: Verùm, inquit, aperte indicant (de Abbatibus agit) horum quid cogitēt, dū multo labore, ac pretio Apostolicis adeptus priuilegijs, per ipsa sibi vendicant insignia Pontificalia, vtentes & ipsi more Pontificum mitra, annulo, atque sandalijs. † Cæterùm, an Abbas, cui ex priuilegio mitrę vsus cōpetit, mitrā 35
vbique deferre possit, ingens fuit controuersia. Videtur enim Abbati non licere mitram in capite gestare, præterquàm in locis suæ iurisdictionis, & dignitatis. Nam nec Rex patetur diadema regium ab alio in suo Regno deferri. Cicero pro Cecinna: Nec Archiepiscopus crucem ante alium in sua prouincia, cap. 1. Vt lite pendente. Clement. Archiepiscopo de priuileg. Non licet etiam Archiepiscopo pallium gestare in aliena prouincia, cap. ad honorem. capit. ex tuarum, de auctorita. & vsu pallij. Denique receptum est, inferiores magistratus fasces, & insignia submittere, dū superiores accedūt. Liuius lib. 1. decad. primæ, dum de Virgilio Publicola agit. Cicero in Bruto. Agell. lib. 2. capit. 1. canon. denique, distinct. 21. cap. Volentes, de offic. legati. c. Antiqua, de priuileg. l. finā. ff. de offic. proconsl. eodémque argumento, dum adest Episcopus. Abba, mitram aliáque insignia, quæ sibi ex priuilegio competunt, demittere debet. Ioannes Andreas in c. Cùm contingat, de ætate & qualita. & in ca. Abbates, de priuileg. apud Bonifa. distinctionem affert, quam Lapus allegat 19. ptobat, & sequitur. At verius est, ne dum in supplicationibus publicis, ex communi inter pretum sententia. Hostiensin cap. Cùm contingat de ætate & qualitate. Corset. in Repertorio, in voce Abbas: sed & generaliter Abbatibus, qui mitrę vsum habent, licere mitram deferre etiam inter Episcopos, quòd expressim decisum est in dicto ca. Vt Apostolicæ, de priuileg. apud Bonifac. qua constitutione id conceditur Abbatibus nedum exemptis: sed etiam ordinario subiectis, idque nedum extra monasteria, sed & in ipso Episcopotum conspectu, modò mitris vtantur, non tam ornatis, & luculentis, ac Episcopi, vt scilicet vbi maior est dignitas, maior sit ornatus. Quæ verò econtrario adducta fuēre, facilè refelli possunt. Nam regalis coronæ delatio regnantis est, &

imperium,ac potestatem notat.prælatio item crucis ad pri-
stãtiam Archiepiscopalis dignitatis pertinet.d.c.Antiqua,d.
c.Archiepiscopo,& c.1.Vt lite penden.Vsus pallij plenitudi-
nem potestatis designat,d.c.Ad honorem,&c.ex tuarum.Mi-
tra verò neque ad potestatem,vel iurisdictionem,neque ad
ordinem spectat, quin ad ornamentum honoris dumtaxat
pertinet,eiusque gestatione alteri iactura nulla infertur,im-
mò Episcopi aliique superiores tantò plus honestãtur, quã-
do Abbates splendidioribus vestimentis induuntur. Quare
in mitra secùs receptum est. Quod & Antonius de Butrio,
Ioannes Andreas,& Panormita.in d.ca.Ex tuarum,adnotã-
36 runt.De his latiùs alibi.† Ad hæc Summus Pontifex nedum
mitra,sed & corona vti solet.Innocen.III. serm.1. in Festo
S.Syluestri:Romanus itaque Pontifex,inquit,in signum im-
perij vtitur regno, hoc est, vt posteà dicemus,corona,quæ
regnum dicitur,& in signum Pontificis vtitur mitra:sed mi-
tra semper vtitur,& vbique,regno verò,nec vbiq;, nec sem-
per:quia Pontificalis auctoritas & prior est,& dignior,& dif-
fusior quàm imperialis:Sacerdotum enim in populo Dei re-
gnum præcessit, &c.Item serm. 3. de consecratione Pontif.
Maximi:Nam cęteri vocati sunt in partem solicitudinis,so-
lus autem Petrus assumptus est in plenitudinem potestatis.
in signum spiritualium contulit mihi mitram,in signum
temporalium dedit mihi coronam:mitram pro sacerdotio,
coronam pro regno:illius me constituens Vicarium,qui ha-
bet in vestimento, & in femore suo scriptum:Rex Regum,
& Dominus Dominantium, Sacerdos in æternum secun-
dùm ordinem Melchisedech. Notum atque testatum est
Constantinum Imperatorem diadema seu coronam, ex ge-
ro puro, & margaritis inæstimabilibus S. Siluestro donalle:
exrat decretum Constantini apud Balsam.in Photi.tit. 8. de
parochijs. Leonem Nonum, libro aduersus inauditas præ-
sumptiones Michaël.capit.13.& in Actib.B.Siluestri. Quam
coronam ex auro,& margaritis cùm S.Syluester supra coro-
nam,seu tonsuram noluisset deferre,vt eodem decreto con-
tinetur,pro reuerentia,ait Innocent.III.dicto sermone 1.in
festo sancti Siluestri,clericalis coronę,vel magis humilitatis
causa. Idem Constant. splendidissimum Phrygium lorum
eius. capiti sancto,propriis manibus imposuit. Non me la-
tet Vallam hoc decretum oppugnasse,& quid sit Phrygium
ignorasse.At eius inscitiam,& insolentiam arguit,& eruditè
refellit Augustin. Eugub. libr.1. contra Vallam, de falsa do-

natione

natione Constantini. Non desunt qui huius coronæ ponti-
ficalis originem Clodoueo acceptam ferunt. Nam & Sige-
bertus ad annos Domini 550.& Aymonius lib.1.cap.24.scri-
ptum reliquerunt:Anastasium Imperatorem Clodoueo Re-
gi Francorum,codicillos consulatus, necnon coronam au-
ream cum gemmis, & tunicam blatteam dono misisse, ac
deinde Clodoueum sancto Petro eandem coronam auream
cum gemmis,quæ regnum dici solet, vltrò obtulisse, legi-
mus apud Bibliothecarium, aliósque qui annales Põtificum
Roman.literis mandarunt:complures Pontifices coronatos,
coronáque Papali insignitos. † Deinceps datur Episcopo 37
Annulus,propter signum pontificalis honoris, vel signacu-
lum secretorum.Hæc Isidorus lib.1.de Ecclesiast. offi. cap. 5.
Addit Rabanus Maur.libr.1.de institut.cleri.cap.4. multa esse,
quæ ante carnalium minúsque intelligentium sensus occul-
tantes sacerdotes,quasi sub signaculo condunt, ne indignis
quibúsque Dei sacramenta aperiantur. Demetrius Bulgariæ
Archiepiscopus,in responsionibus ad Constantinum Caba-
silam,de annulis Episcoporum:Apud Latinos,inquit,annu-
lum ferre,ijs quidem qui secundum spiritum ambulant,spi-
ritualiter accipitur. Quemadmodum enim Ecclesiæ mun-
darúmque & virgineárum animarum nominatur sponsus,
sic qui vbique sunt sanctarum Ecclesiarum præsules, sponsi
appellantur;annulo accepto,vt spiritus sigillo, quod & Sal-
uator in digito,id est,sancto Spiritu,se dæmonia eiicere in-
credulis dicebat Iudæis,qui eum conuitio, quasi Beelzebub
haberet, consectabantur. & Prodigum filium reuersum au-
reo annulo exornauit, &c. Annulus in digito,ait Stephan.
Eduens.libro de Sacramento altaris,cap.2.Ecclesiam, cuius
minister est,sponsam Christo associat, & fulgore suo dona
sancti Spiritus fulgentia demonstrat.Item Innocentius III.
lib.1.mysteriorum Missæ,cap.61.Annulus est fidei sacramẽ-
tum, in quo Christus sponsam suam Ecclesiam subarrauit,
vt ipsa de se dicere valeat:Annulo suo subarrauit me Domi-
nus meus,id est,Christus,cuius custodes, & pædagogi sunt
Episcopi,& Prælati,annulum pro signo ferentes in testimo-
nium.Idem Innocentius III.eodem libro,cap.46. Annulus
digiti,donum Spiritus sancti significat:Digitus enim articu-
latus atque distinctus,Spiritum sanctum innuat, secundùm
illud:Digitus Dei est hic.& alibi:Si ego in digito Dei eiicio
dæmonia.Et posteà:Ipse verò de plenitudine sua secundùm
differentes donationes distribuit:alii, secundùm Apostolum,

dans

dans sermonem scientiæ,alij gratiam sanitatum,alij operationem virtutum , &c. quod & visibilis Pontifex imitatus alios in Ecclesia constituens Sacerdotes , alios Diaconos, alios Subdiaconos. & dixi initiò ex Isidoro , dari annulum Episcopo , propter signaculum secretorum. Indignis enim, ait Rabanus,mysteria seu sacramenta obsignata , & occlusa esse debent.Sanè antiqui & literas , & arcas , & cellas vinarias , aliáque similia annulo obsignabant. Inde signatorius annulus,l.signatorius. ff. de verborum significatio. Budæus libro tertio de Asse , ex Plinio , docet Romæ olim annulos non ornamenti causa,sed signandi institutos.Plura de annulo signatorio,libro primo Regum,cap.21.Esther cap.tertio, & octauo.Daniel cap.sexto,& 14.l.ad testium.ff.de testibus, §.possunt de testament.in institut.Liuius libro septimo,decad.3.Suetonius in Augusto.Dionys.in Galba.Apol. libr.1. de asino aureo,& alij innumeri. Quo autem digito Episcopus annulum gestare debeat , nonnulli quandoque hæsitauerunt. Videbatur enim digitus sinistræ manus infimo proximum annulo Episcopali ornandus.Imol. in c. Clerici, de vita & honestate clericorum. Eundem enim digitum annulo exornamus.Isidorus lib.1. de Ecclesiasticis officijs.cap.19.cano.Fœminæ.30.quæst.5.ea, vt vulgò creditur, ratione,quòd ab eo vno digito neruus quidam tenuissimus ad cor hominis pergat atque perueniat.Agell.lib.10. cap.10. Macrob.lib.7.Saturnal.capitul.13.Porphyrion ad Horatium, serm.2.satyra 8.Vel,vt ait Alex.ab Alexand.libr.4.capit.vlt. quia inde tenuissima vena,aut,vt Lemnius libr.2. de occultis naturæ miraculis,cap.11.loquitur, tenuis quidam arteriæ ductus ad cordis ima penetrat. Quam rationem commentitiam contendit Anastasius Germonius libr. 2. animadversionum,cap.8. Cuius rationibus facilè occurri potest , cum præsertim motum istum in parturientibus,& lassitudine fatigatis, omnibúsque cordis affectibus manifestè percipimus. At receptũ Episcopos annulum gestare in indice manus dextræ,idque puto institutum, tum Hebræorum exemplo,Iere.22. Etiamsi Iechoniæ annulus fuerit in manu mea dextra,inde euellam illum : tum etiam quòd digitus index salutaris dicatur.Suetonius in Augusto,capit.80. Trebellius Pollio in vita M.Septimij.Salutaris verò appellatur, quia silentium indicat.Apuleius lib.1.Metamorph.Martia. Capell. de nuptijs philologiæ,Alexand.ab Alexand.d.cap.vlt.Quod ipposite conuenit cum his, quæ initiò dixi , annulum dari

Episco-

Episcopo propter signaculum secretorum , & ne indignis quibúsque Dei mysteria pandat. Quando verò datur annulus Episcopo,dici solet,vt in libello ordinis Romani: Accipe annulum discretionis,& honoris , fidei signum , vt quæ signanda sunt,signes, & quæ aperienda sunt prodas , quæ ligganda sunt liges,quæ soluenda sunt soluas. Cæterùm , annulus Episcopalis ex auro puro,puto, solidè conflatus constat cum gemma pretiosiori , in qua nihil sculpti esse debet. Hæc Synodus Mediolanensis,de suppellectili Ecclesiæ, &c. Datur † item Episcopo Baculus pastoralis , qui & virga pastoralis appellatur.Iuo Carnoten.epist.8.Legimus in Synodo 8.Constantinopol.sub Hadriano III.actio. 7. quòd ingresso Photio ad Synodum cum baculo , Marinus Romani Pontificis Vicarius iussit auferri baculum,dicens:Baculus signum est dignitatis pastoralis, quod hic habere nullatenus debet,quia lupus est,non pastor.Quo argumẽto,credo ego, non licere Abbatibus, quibus Episcoporum insignia indulta sunt,baculo vti,præterquàm in eorũ Ecclesijs.Baculus enim nedum insigne honoris est,sed dignitatis , & potestatis pastoralis.Baculus iste pastoralis,pedum vocari solet.†Pedum autem auctore Festo , est baculus recuruus , quo pastores vtuntur ad comprehendendas oues,aut capras,cuius meminit Virgil.&c.Item Paulus:Pedum est pastoralis baculus incuruus dictus , quia illo oues pedibus comprehenduntur. Baculum verò habet Episcopus , auctore Beda in collectaneis,cap.De septem ordinibus, vt subditos regat , infirmos sustineat. Baculus item , ait Innocent.III.libr.1. mysterio. Missæ,cap.62.correctionem significat pastoralem , propter quod à consecratore dicitur: Accipe baculum pastoralitatis,vel,vt Durandus in Rationali loquitur,pastoralis officij, vt sis in corrigendis vitijs piè sæuiens.Verùm in libello, qui ordo Romanus inscribitur,aliter exarata sunt, quæ in traditione baculi dici consueuerunt: Accipe baculum pastoralis officij,potestatem ligandi,atque soluendi,& sis in corrigendis vitijs perseuerans, iudicium sine ira tenens , in fouendis virtutibus auditorum animos demulcens , in tranquillitate scueritatis censuram non deserens. Vel, vt in eodem libro: Accipe baculum sacri regiminis signum, vt imbecilles consolides,titubantes confirmes,prauos corrigas,rectos dirigas in viam salutis æternæ, habeasque potestatem erigendi dignos,& corrigendi indignos cooperante Domino nostro. Porrò † baculus,eodem Innocentio auctore,ideò est acutus

in

in fine,rectus in medio, retortus siue recuruus in summo, quia Pontifex debet pungere pigros,regere debiles,colligere vagos.Innocentium sequitur Antoninus 3.part. Summa, tit.20.capit.2.§.19.vel,vt Gloss.ordinaria in capit.1. Pauli ad Titum enarrat:Baculus Episcopi,ab inferiori pungit, & in summo ad exteriora extenditur,in se rediens, quia Episcopus gladio verbi pungere debet, id est, arguere peccantes, quod est ex inferiori natura, & correctos in anteriora dirigere, ita tamen, vt ad propriam conscientiam sui redeat, consideratione, si forte in se habeat, quæ alijs annuciat. Extat Tholosæ in Ecclesia S.Stephani lapis marmoreus antiquissimus,in quo sculptæ sunt S. Petri & Saturnini imagines,Saturnini autem cum baculo incuruo,ibique versus ille legitur:

Cum trahit quos recta regit,pars vltima pungit.

Apud Ruthenos baculus pastoralis est cruciatus.Sigismundus Liber in Commentarijs de Rebus Moscouitarum. Cæterum Rom. Pontifex pastorali baculo, seu virga minime vtitur,tum propter historiam,tum propter mysticam rationem,cap.vnico,in fine,de sacra Vnctione, vbi Glossa historiam quandam commemorat,quam nondum comperiapud aliquem antiquum auctorem.Innocent.I I I.d.cap.de baculo,recitat, S.Petrum baculum suum misisse Euchario primo Treuirorum Episcopo,quem vnà cum Valerio,& Materno ad prædicandum Euangelium genti Teutonicæ destinauerat. Euchario verò successisse Maternum, qui per baculum sancti Petri, à morte suscitatus fuerat. Hunc baculum, ait Innocent.vsque hodie,cum magna veneratione Treuerensis seruat Ecclesia. Planè Episcopus, cum accedit ad altare, mitram,& baculum deponit. Dum verò se conuertit ad populum,recipit comminationis insignia.Gloss.in cano.Diligenter,arg. illius text. distinct.45. plenè de Turrecremata in can.Nullus Episcopus,de consecra.distinct.1. Nec quèquam moueat,quòd in d. cano. Nullus Episcopus, de consecrat. distinct.1. baculus communis videtur Episcopo, & presbytero.Ibi enim non agitur de baculo pastorali, sed cõmuni, quod & Gloss.animaduertit.† Vltimo Archiepiscopi, & Patriarchæ induuntur Pallio. Ioannes Andreas, quem Petrus Rauennas, & cæteri ferè Canonistæ de auctoritate, & vsu pallij sequuntur,credidit legendum esse, palleum, non pallium.Palleúmque per,e,nomen esse dignitatis,pallium verò per,i,

per,i,honestatis,& laicis commune.Archid.ca. Suscepimus, de homicid.Dictum autem palleum à palleo, quia palleum deferentes debent præ cæteris iciunijs, & vigilijs operam dare,ex quibus pallor consequitur. At hæc cõmentitia sunt. Pallium,inquit Isidorus libro 19.originum, cap.24.est, quo administrantium scapulæ conteguntur, vt dum ministrant, expeditius discurrant. Plautus:Si quid facturus es, appende in humeris pallium, & pergat quantum valet tuorum pedum pernicitas.Dictum autẽ pallium à pellibus, quia prius super indumenta pellicea veteres induebantur quasi pellea, siue à palla per deriuationem.hæc Isidor. Equidem etsi pallium inter communia vestimenta, quæ promiscua Tacitus appellat,numeretur.l.vestis.ff.de auro & argen.lega. Plenè Baisius de re vestiaria, eóque antiquiores Christiani passim vterentur.Tertull.de pallio.vbi Pamel.Illiúsque vsum clerici iuxta sacra Concilia retinuerunt, cap. clerici, de vita, & honestate clericorum,cap.2.eodem tit. in Clemen. non improprie tamen indumentum, quod honoris gratia Pontifices Romani indulgere solent Archiepiscopis,& Patriarchis, inter sacrificandum communi pallio breuius, pallium dicitur. Pallia enim Tunicæ imponebantur. Inde vetus illud prouerbium:Tunica pallio proximior. Græcè pallium φελόνιον, appositè appellatur, φελόνια verò, auctore Polluce,lib.7.cap.13.sunt exteriores vestes, quæ superinduuntur, quare cùm super omnia indumẽta pallium Archiepiscoporum induatur,non malè pallium appellatur. † Porrò pallij origo antiquissima est.Auctor vetus Rituum Ecclesiast. seu cæremonia.S.R.E.lib.1.tit.10.capit. 5. ex Maximo Episcopo homil.de veste sacerdotali,& Eusebio Cæsariẽsi sermone de Epiphania docet, in lege gratiæ antiquum esse illud nostrũ ephod,id est,pallium,quod à Lino post Petrũ II. Romano Pontifice,institutum & in singulare potestatis priuilegium nostris præsulibus datum fuit. Rupertus Tuitiensl.libr.1. de diuin.offic.cap.27.scriptum reliquit. Maternum à Diuo Petro missum Treuerẽsi Ecclesiæ, hæreditatem pallij suis successoribus reliquisse.† Pallij verò ius non nisi Patriarchis,& Archiepiscopis,iure communi competit.Alcuinus ca. Quid significent vestimenta.Raban,libr.1.de institut.cleri. cap.23. cap.Antiquæ, de priuileg. ex consuetudine tamen, vel singulari Papæ beneficio,pallium Episcopis quibusdam indultum legimus,putà Hostiensi,Papiensi,& Massano. Hostiens. in Summa,de auctoritate,& vsu pallij.§. cui concedendum.

Bonifa-

41

42

43

Bonifacio Episcopo à Gregorio II. epistola decretu ad Bonifac.Episcop.Quinclesiensi,cap.Cùm in iuuentute,de pœnitentia,dist.100. Pallij sumptio.Lucensi in Thussia,Papiensi in Lombardia,Bäbergensi.in Germania.Auctor Rituum,seu Cæremoniarum, tit. 10.ca.5.Nemini verò,nisi obnixè, & fortiter petenti concedit.Gregor.Papa Brunichildæ Reginæ,libr.7. epist.5. cap. Prisca,distinct.100.ibi, & fortiter postulanti dari nō debeat. Verus auctor Rituum Ecclesiasticorum,c.5. petitionis pallij formam exarauit.his verbis. Ego N. electus Ecclesiæ N. instanter instantius,& instātissimè peto mihi tradi & assignari pallium de corpore S.Petri sumptum , in quo est plenitudo Pontificalis officij.De corpore verò S.Petri sumptum dici solet , quoniam pallia confecta deferuntur ad Basilicam principis Apostolorum , & per Canonicos Basilicæ ponuntur super corpora S.Petri , & Pauli Apostolorum , sub altari maiore,vbi factis vigilijs illa per noctem dimittunt. Deinde restituunt subdiaconis,qui in loco honesto ea conseruāt. Hæc auctor libro sacrat.ceremoniar.Romanæ Ecclesiæ.cap. De pallio.Eadem ratione S.Gregor.scribit , se sanctissimam clauem à sancti Petri corpore transmittere , libro primo, epistо,30. & 39.& lib.6.epistol.23.& libro 7.epist.126. Postulare verò debent pallium Archiepiscopi, & Patriarchæ intra tres menses consecrationis suæ,canon.Quoniam, dist. 100. Ad hæc pallium ad Pontificalis officij honorem institutum affirmat Gregor.libr.4. epist.54. cóque ait ille,ibidem, nec non libro vndecimo epistola 42,admonentur Pontifices qui illud gestant,morum atque actum probitate ad Christi gloriam susceptum adornare officium , quo ad huiusmodi corporis habitum mentis quoque bona cōcordent, Vel, eodem Gregorio auctore libr.7.epist.112.canon. Rationi , distinct. 100. quò cultui ornamenta conueniant, & cùm honoris augmento,cura solicitudinis accrescat.Aliam rationem pallij instituendi Thomas VValdensis ex Ruperto Tuitiensi, libr.1.de offic.commemorat,his verbis: Quam hoc illorum priuilegium habeat rationem,videtur præmittendum. Postquam 12. Apostoli Christi per vniuersum mundum dispersi singulis ciuitatibus prædicarent,tam ipsi , quàm successores miserunt per contiguas suis sedibus prouincias prædicatores , quos & Episcopos ordinauerunt : vt vbi recepti fuissent , omnia Christianitatis sacramenta , velut ipsi Apostoli peragerent, & per orbes comprouinciales Episcopos ordinarunt. Sequitur : Initium ergo fidei habentes ab Apostolica

stolica sede hanc regulam Metropolitanæ obseruant Ecclesiæ , vt neminem habeant pontificem , nisi ab eadem Sede missum,à qua primus illis prædicator fidei missus est. Illa autem missio supradicti pallij largitio est,quod,vt dictū est, à collo dependens auctoritatem Domini significat , dicentis:Sicut misit me Pater,& ego mitto vos.¶ Amplius palliū, de quo agimus,contextum est de candida lana, habens circulum humeros constringentem, & duas lineas ab vtraque parte antè & retrò pendentes;à sinistris est duplex,à dextris simplex:habet insuper quatuor cruces purpureas,scilicet ante,& retrò,à dextris , & à sinistris. Rursus in pallio infiguntur tres acus. Quæ omnia,ait Innocent.III.li.1.myster.Missæ,cap.63.moralibus sunt induta mysteriis,& diuinis grauida sacramentis.In lana siquidem asperitas,in candore begni nitas designatur;vt erga rebelles seueritatem exerceat, erga humiles verò & pœnitentes pietatem:propter quod de lana non cuiuslibet animalia,sed agni tantum efficitur,quia mānsuetum est animal : quod plenius enarrat Auctor sacrarum ceremoniarum,c.De pallio.Circulus pallij,per quem humeri constringuntur,est timor Domini , per quem opera constringuntur , ne ad illicita defluant. Quatuor verò sunt cruces purpureæ,auctore Raban.Maur.lib.1.de inst.creticor.ca. 23.quo pallio indutus Pontifex , à tergo,& pectore crucem habeat,suáque mente piè , & dignè de passione Redemptoris cogitet , ac pro populo, pro quo Dominum deprecatur, redemptionis suæ signaculum demonstrat. Condecet quoque benè , vt ipsa Apostolica dignitas Apostolicum virum faciat, vt plena deuotione,sano sermone,& digna operatione possit dicere cum Apostolo:Mihi autem absit gloriari ni si in cruce Domini nostri Iesu Christi , per quem mundus mihi crucifixus est,& ego mundo.Vel,vt Innocent.III.Alexan.de Ales,Durandus,& de Turrecremata obseruatūt.quatuor cruces purpureæ, sunt quatuor virtutes politicæ;prima est iustitia , quam debet habere in anteriori parte,vt reddat vnicuique quod suum est.In posteriori prudentia,vt caueat quod vnicuique nociuum est. Fortitudo à sinistris , vt eum aduersa non deprimant. Temperantia à dextris, vt eum prospera non extollant. Vel quatuor cruces in pallio , sunt loco quatuor litterarum,Iod,he,vau,he,quę erāt in lamina antea,quam summus pontifex circa tempora ferebat.Quod & innuere videtur Alcuinus d. c. Quid significent vestimenta : duæ lineæ , quarum vna post deorsum altera pro-

Universidad de Deusto
Biblioteca

greditur ante pectus,actiuam,& contemplatiuam vitam significant. Pallium debet esse duplex in sinistra, ad toletandas vitæ præsentis molestias,simplex in dextra,quatenus ad obtinendam vitæ futuræ quietem toto adspiret affectu.hoc Propheta exclamabat: Vnam petij à Domino, hanc requiram; vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ. Reperiuntur vltimo tres acus, quæ in pallio infiguntur,super humerum, & post tergum.In prima acu est compassio proximi,secunda administratio officij,in tertia est districtio iudicij.Prima pungit animam per dolorem, de quo Paulus dicebat:Quis infirmatur,& ego non infirmor?Secunda pungit animam per laborem.hoc inquiebat Paulus:Præter ea,quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, solicitudo omnium Ecclesiarum. Tertia pungit per terrorem:si enim vix iustus saluabitur,impij vbi apparebũt? Super dexteram non configitur acus, quia in æterna quiete nullus est afflictionis aculeus. Acus est aurea, sed inferius acuta lapidem continens pretiosum:quia nimirum bonus pastor propter curam ouium in terris affligitur,sed in cœlis æterna vita coronabitur; suscepturus bonam illam margaritã,de qua meminit Euangelista:Simile est regnum cœlorum homini negotiatori quærenti bonas margaritas. Hæc omnia plenius enarrant Innocent.I I I.lib.1.myster.Missiæ, cap.63.Hugo de S.Victore lib.de sacramen. Alexan.de Ales, de Turrecremata, & Cardinalis Alex.in can.Quoniam,distinct.100. Durand.in Ration.lib.3.cap.17. Præclarè S.Greg.lib.7.epist. 129.pallij mysterium enarrat, his verbis: Huius enim indumenti honor humilitas atque iustitia est.Tota ergo mente fraternitas vestra se exhibere festinet in prosperis humilem, & in aduersis,si quando eueniunt,cum iustitia erectam,amicam bonis,peruersis cõtrariam, nullius vnquam faciem pro veritate loquentem premens, &c. Et paulò pòst: Hæc ergo frater charissimè,pallij accepti ratio,quã si solicitè obseruaueris,quod foris accepisse ostenderis,intus habes.Planè pallium in Archiepiscopis, & Patriarchis plenitudinẽ designat officij pontificalis,& Archiepiscopalis nomine.c.Nisi de auctore,& vsu pallij,c.Quanto,de translatione Episcopi.c.Illa quotidiana,de electione,c.Proposuit,§.fin.de concessio.præben.c.Nihil.§.ceterum.de elect. Quod verba, quæ profers solent in traditione pallij,satis indicant.† Ea verò, auctore Ostiensi in Summa, de auctoritate, & vsu pallij, sunt eiusmodi:Ad hõnorem Dei omnipotentis,& beatæ Mariæ Virginis,& beatorum Apostolorum Petri,& Domini Papæ N. & Ecclesiæ Romanæ, & Ecclesiæ N.tibi commissæ, tradimus tibi pallium de corpore beati Petri sumptum, in plenitudinem pontificalis dignitatis, vt vtaris infra Ecclesiam tuam diebus,quibus exprimitur.Quare ante pallij receptionem,nec Archiepiscopus appellandus est, d.c.Nisi;nec concilium conuocare,chrisma conficere,basilicas dedicare, clericos ordinare,& Episcopos consecrare potest.cap.Quod sicut.§.præterea.de electio.Electus enim in Archiepiscopum, & confirmatus,etsi ea quæ sunt iurisdictionis exsequi possit, & per consequens beneficia cõferre, c.Nosti,de elect.& electos confirmare,c.1. de translat. Episcop.non tamen ea quæ sunt ordinis;quoad ea enim Ecclesia viduata censetur.cano. Quoniam, distinctione 1. plene glo. & Doctores in c.1. de translat. Episcop. Rursus Archiepiscopi vetantur vti pallio nisi intra Ecclesiam, & ad sacra Missarum solemnia.S.Gregorio.lib.2.epist.54.Illud tamen, inquit, frater charissime tibi non putamus ignotum, quod pene de nullo metropolitano in quibuslibet mundi partibus sit auditum, extra Missarum tempus vsum sibi pallij vendicasse, & quod benè hanc consuetudinem generalis Ecclesiæ noueritis. Idem Gregor.lib. 4.epist.14.Vltimum verò;& quod tamen pondere elationis primum est,scilicet de vsu pallij extra Ecclesiam,quod prædecessorum meorum temporibus facere nunquam quisquam præsumpsit, nunquam à prædecessoribus eius præsumptum est,sicut responsales nostri testantur.Et eodem libro, epistol.54.Pallij vsum præuidimus concedendum, quo non aliter te vti memineris, nisi in propria tuæ ciuitatis,dimissis iã filijs Ecclesia procedens à salutatorio ad sacra Missarum solemnia celebranda.Peractis ergo Missis, id in salutatorio rursus curabis deponere. Cuius epistolæ meminit Ioannes Diaconus in vita S.Greg.lib.2.cap.5. Idem Gregor. lib.7.epist.112.Proinde, secundum postulationis tuæ desiderium,pallij te vsu, quod intra Ecclesiam tuã habere debeas, ad sacra tantam Missarum solemnia celebranda,Deo auctore præuidimus honorandum. Et epist.o.129. Itaque pallium ad sacra Missarum solemnia vtendũ,ex more transmisimus, cuius vos volumus per omnia genium vẽdicare.Greg.epist. 2.ad Bonifac.de pallio loquens, ait: Qualiter enim eo vtaris, ex mandato Apostolico informatus cognosces, ita vt dum Missarum solemnia geris,vel Episcopum te contigerit consecrare,illo tantummodo tempore eo vtaris.Quandoq; tamen

tamen extra Eccleſiam pallio vti in litanijs ſolemnibus à Gregorio indultum legimus, libro 4. epiſt. 54. lib. 7. epiſtol. 76. Ioannes Diacon. in vita S. Gregor. lib. 4. cap. 2. 3. & 5. Amplius Leonem 4. Hygmaro Rhemorum Archiepiſcopo vſum pallij quotidiani indulſiſſe auctor eſt Flodoartus libro 3. Rhemenſ. hiſtor. cap. 10.

DE PROCESSIONIBVS, SEV ſupplicationibus.

CAPVT X.

1 *Proceſſionum origo vnde. nu. 4.*
2 *Proceſſionum vſum in Eccleſia antiquiſſimum eſſe, Patrum teſtimonijs oſtenditur.*
Proceſſionum formæ variæ.
34 *Proceſſiones ordinariæ, quæ dicantur, & quibus potiſſimum diebus habeantur.*
5 *Proceſſiones extraordinariæ quæ ab cauſas indici ſoleant.*
6 *Theodoſij vtriuſq; religio in ſupplicationibus.*
7 *Proceſſionum vſus miraculis comprobatur, & illuſtrium virorum pio ſtudio.*
8 *Proceſſiones aliæ triſtes, latæ aliæ.*
9 *Proceſſiones cruce, cereis, & alijs rebus ornantur.*
10 *Proceſſionibus pedites, & nonnunquam diſcalceati intersunt.*
11 *Proceſſio inſignis ex S. Antonino refertur.*

PONTIFICES † atque ſacerdotes, diebus præſertim Dominicis, priuſquam ad altare accedant, proceſſionem celebrant, vt ſtatim probabimus, quare congruum eſt de proceſſionibus ſeu ſupplicationibus hoc loco agere. Proceſſio dicitur quaſi progreſſio, à procedendo in publicum. Nouel. de Conſul. 15. in vulgatis, & 90. apud Iulianum, Lordinem & l. ſancimus de Conſulib. lib. 12. Proceſſionum originem nonnulli repetunt à veteri teſtamento, Num. 10. Ioſ. 6. 2. Reg. 6. 1. Para. 13. 2. Par. 20. Ioel. cap. 2. Supplicationum vſus recipiunt alij à nouo teſtamento Matth. 21. Turbæ autem quæ præcedebant, & quæ ſequebantur, clamabant, dicentes. Vel ex Matt. c. 28. & Marc. 16. Ite, & dicite diſcipulis eius, & Petro, quia præcedet vos in Galilæam: ibi eum videbitis. † Vt vt ſit, conſtat proceſſionum vſum in Eccleſia Chriſtiana

antiquiſſimum. Tertul. lib. 2. ad vxorem: Vt ſi ſtatio eſt, maritus de die condicat ad balnea: ſi ieiunia obſeruãda ſunt, maritus eadem die conuiuium exerceat; ſi procedendum erit, nuſquam magis familiæ occupatio adueniat. Vbi Rhenanus, & Pamel. Item libro de præſcriptio. aduerſus hæreticos, c. 43. Sit modeſta proceſſio. Synodus Laodicena canon. 17. In proceſſionibus non oportere Pſalmos contexe. vox Græca, ἐν τῇ συνάξει, conuentum ſignificat: At vetus interpres vertit, proceſſionem. S. Ambroſ. ſermone 8. conqueritur, quòd rari quique ad Eccleſiã venirent, & pauci admodum procederent. S. Auguſtin. lib. 22. de ciuitate Dei. capit. 8. Inde ad me curritur, vbi ſedebam iam proceſſurus. Et paulò pòſt: Procedimus ad populum, plena erat Eccleſia. Ibidem etiam meminit, quo modo Epiſcopus Lucillus memoriam S. Stephani, populo præcedente, atque ſequente portauerit in manu. † Planè, proceſſionam ſiue ſupplicationum quædam ſunt ordinariæ, & ſtatiuę: earumque rurſus, quædam annales, ſiue annuæ, id eſt in annos ſingulos; quædam in ſingulos dies cuiuſque hebdomadæ: cuiuſmodi ſunt quæ diebus dominicis ex inſtituto Eccleſiæ celebrantur. Aliæ ſunt extraordinariæ, & imperatiuæ, ſeu indictiuæ. † Ordinariæ ſunt, quæ in die Aſcenſionis. quarum meminerunt Chryſoſtom. hom. 28. & ſermone de Aſcenſione Domini, S. Auguſtin. ſermo. 172. & 173. in die Purificationis, Rabanus Maurus, & Bernard. & alij complures. Litaniæ maiores, & minores, de quibus S. Gregor. lib. 11. epiſtol. 2. Concil. Aurelianenſ. cano. 29. Gregor. Turon. lib. 2. hiſtor. cap. 34. Anitus Sigebertus. Ado Viennenſ. Sidonius, Strabo, & alij innumeri in Concil. Toletan. 5. canon. 2. Imperantur Litaniæ in Hiſpania pro ſalute Regum, die Iduum Decembris in ſingulos annos. In dominica in ramis palmarum. Alcuinus de diuinis offi. Hugo de ſancto Victore lib. 4. cap. eruditionum theologicarum, c. 14. nec non ea quæ ſolemni die corporis Domini agitur, de qua & alijs pluribus dicemus, infra libro de feſtis diebus. Præcipua earum, quæ ordinariæ, & annales ſunt, eſt ea, quæ fit in die ſancto Reſurrectionis. de qua Rup. Tuitienſ. lib. 7. de diuinis offi. cap. 21. agit his verbis: Vt autem proceſſio ageretur, ex myſtica Euangelij auctoritate tractum eſt, ſcilicet ex eo quod Angeli mulieribus præcipiunt, dicentes: Ite, dicite diſcipulis eius, & Petro, quia præcedet vos in Galilæam, & ipſe Dominus, occurrens illis exeuntibus, à monumento cum tenuiſſent pedes eius, & adoraſſent

Universidad de Deusto Biblioteca

eum, Ite, inquit, nunciate fratribus meis, vt eant in Galilæã ibi me videbunt. & postea: Rectè igitur, & meritò in primæ huius mandati commemorationem. Quòd statim, vt visus est Dominus noster post resurrectionem, Nunciate, inquit, fratribus meis, vt eant in Galilæã, ibi me videbunt, nos processionem egimus solemnem, nõsque & nostra loca adspergimus aqua benedicta, in honorẽ eius diei, quo iussi sumus baptizari: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Ex ea processione fluxisse eam, quę singulis diebus Dominicis fieri solet, docent Rupertus lib. 7. c. 10. & Durand. in Rational. lib. 4. cap. 6. Cuius institutionis auctor vulgò creditur, Agapetus Papa, auctore Martino Polono, eiúsque meminisse videtur S. Heronym. in Epitaphio Paulæ ad Eustochium: Dietantum Dominico ad Ecclesiam procedebant, ex cuius habitabant latere, & vnumquódque agmen matrem propriam
5 sequebatur, atque inde pariter reuertentes. † Quòd verò pertinet ad processiones, seu supplicationes extraordinarias, eas varijs ex causis indictas, & imperatas legimus. Processionis, alternatis psalmorum cantibus, in translatione reliquiarum sancti Meletij meminit Sozomenus lib. 7. histor. Eccles. cap. 10. Christiani Antiocheni, cum Iulianus ille apostata loculum sancti Babilæ transferri iussisset procedentes, vnà cum mulieribus, & pueris exsultantes gaudio, psalmósque Dauidicos canentes, ex Daphne in Vrbem Antiochiam reliquias S. Babylæ transtulerunt. S. Chrysostom. homil. contra gentiles: Ruffinus lib. 2. cap. 35. Socrat. lib. 3. cap. 16. Theodo. lib. 3. cap. 9. Rursus iussu Arcadij, Samuelis ossa in Iudęam è Thracia translata fuerunt, & Episcopi, & Ecclesiarum ministri occurrebant sanctis reliquijs, & de Palæstina vsq; Chalcedonem iungebantur populorum examina, & in Christi
6 laudem vna voce resonabant. hæc Hieronym. aduersus Vigilantium. † Theodosius senior cum Eugenio pugnaturus, circumibat cum sacerdotibus omnia orationum loca, & ante martyrum, & Apostolorum thecas iacebat cilicio prostratus, & auxilia sibi fida sanctorum intercessione poscebat. Ruff. libr. 2. cap. 33. Theodosium Iuniorem supplicationem seu litaniam pro serenitate, & clementia aëris impetrandã instituisse auctor est, Nicephorus lib. 14. capit. 3. his verbis: Litania instituta est, supplicantes processere, laudibus Deum vexere, atque vnà concors Ecclesia ciuitas tota facta, & ipse Theodo. hymnis canendis præijt, habitu priuato incedens: minimè verò cum fefellit opinio: statim enim cælum, aëre

rem turbidum cum serenitate cõmutauit: & frumenti non mediocrem inopiam, ingens quędam frugum copia, & vbertas est cõsecuta. † Idẽ Nicepho. eod. lib. cap. 46. & Cedrenus in Theodosio cõmemorant eodem Theodos. imperante, cũ 7
ciuitas Cõstantinopolis graui, & diuturnò motu terræ cõcuteretur, Theodosium, & Proclum Patriarchã Constantinop. litanias, & supplicationes indixisse, quibus cum ciues operam darent, miraculum præter opinionem omnium subsecutum est: subito namque è medio, inspectantibus omnibus, diuina quadam vi, puer in aërem sublimis, ad cælestem vsque tractum, ita vt iam non appareret, sublatus, diuinam vocem, qua Angeli Deum laudibus ferre mos est, audiuit, eáque voce percepta, rursum priorem per aërem via reuersus desẽdit, & Episcopo Proclo, & Imperatori, & multitudini omni, supplicationibus operãti, Deũq; hymnis celebranti ab Angelis canẽtibus se verba hæc audiuisse renũtiauit: Sãctus Deus, Sãctus fortis, Sãctus immortalis, miserere nostri, quo miraculo permotus Theodosius, vt per otbẽ hymnus ille ter Sanctus, Græcè τρισάγιον concineretur, decreuit. Addit Glicas part. 4. Proclum, ac Theod. discalceatos supplicationes illas celebrasse. Idem Glicas in Mauricio testatur, Mauricium instituisse, vt supplicationes die præparationis in Blacernis fierent, & ad Chalcopratea vsque procederetur. Marcianus Imperator, vir summa religione præditus, in supplicationibus publicis alijs præire consueuerat. Nicephorus lib. 15. cap. 15. Meminit & Iomuleus in vita S. Ludouici processionum, quas nedum in terra, sed & in mari, dum procellæ, & turbines impendebant rex frequentabat, vbi & earum fructus vberes enarrat. S. Gallum, cum lues illa, quæ inquinaria vocabatur, Arelatẽsem prouinciam vexaret, instituisse rogationes, vt media quadragesima psallendo ad Basilicam B. Iuliani martyris itinere pedestri venirent, auctor est Greg. Turonen. libr. 4. histor. capit. 5. Cum eadem lues inquinaria primã Germaniã deuastaret, Rhemẽses, assũpta palla de sancti Remigij sepulchro, accẽsisq; super cruces cereis, atque ceroferalibus, psallẽtes circumisse vrbẽ cũ vicis, fidẽ facit idẽ Greg. li. de gloria cõfes. c. 79. addẽs, quòd cum post paucos dies lues illa fines ciuitatis peruasisset, nõ fuit trangressa lo-
cũ, quo cũ sancti Remigij palla ciues processerãt. Idẽ Greg. li. 3. hist. c. 29. alterius processionis mẽtionẽ facit: cũ. n. Childebertus, & Clotharius Cęsar augustanã ciuitatẽ obsiderẽt,

ciues induti cilicijs, abstinentes à cibis,& poculis,mulieres quoque amictæ nigris pallijs,cæsarie,ac superposito cinere, cum tunica Sancti Vincentij,muros ciuitatis Psaliẽdo circũibant,atque ita periculo obsidionis liberati sunt. Antiocheni ,quo Deus Theodosio pertinaciter ipsis infensum leniret,publicas peragebant supplicationes,carmina quædam luctuosa, & ad commiserationem mouendam composita, numeroso cantu concinentes, Nicephorus libr. 12. capite 43. Processionem de Ecclesia Carnotensi , ad Ecclesiam Aurelianensem fieri consuetum auctor est Fulbertus Carnotensis Episcopus epistol.46.Amplius,processio fieri consueuit,quoties Episcopus Ecclesiam consecrat.Nouel.68.vt nullus fabricet orator domos.§.1.de quo plura libr. 1. capite de dedicatio.Eccles.† Ad hęc processionum alias tristes,& solliciti agimus, in tribulatione, quam peregrini hoc exilium peragrãtes,patimur veniam peccatorum,& misericordiam deprecãtes:alias lætas ducimus, in modum cœlestis cuiusdam exercitus , de Christi gloria, & triumpho exsultantes, & canentes, crucis signa & vexilla, in aëra sustollentes, ad significandam aëreæ potestatis expugnationem, vt in formula reformationis à Cæsare proposita, in comitijs Augustanis. Quo argumento Synodus Augustana capitulo vigesimo , processionum quasdam appellat lætas alias lugubres,capite 23. Lætæ etiam,quæ ad gratiarum actionem ob res benè felicitérque gestas.Ceterum † in processionibus seu supplicationibus Crucem, & vexilla deferri consuetum, testantur Ado Viennensis, in chronicis de sextæ ætate,cap. 111. Greg.Turo.de gloria confessorum,cap.20. & 79. Rupert. lib.7.de diuin.offi cap.20.ad finem,Innoc.li.2. myster.Missæ, capit.12. Supplicationem celebratam,cum cruce in Cæsarea Palestinæ probat Syno.Nicæn.2.Act. 4. Ne litaniæ , hoc est supplicationes,sine sacerdotibus & honorãda cruce fiant,vetat disertè Iustin.Nou.123.c.32. cuius initium est,Omnibus autem Auth.sed nouo iure.Cod.de Episc. & cler.deferebãtur. Item in processionibus cerei, & lumina.Auctor miraculorũ S.Stephą.apud Vzalmum,cap.1.inter sermones Aug. recensetur editos , his verbis:Per hanc videt aduentare innumeros populos gaudẽtes sanè,atque Psallentes,& ceteros luminaria cum grandi celebritate gestantes, & quasi quẽdam candidatum comitantes , eique iteratis vocibus inclinantes, confessor Christi.& postea:Susceptis ibi reliquijs , atque sacramentis fideliũ celebratis,exinde cãtãtes atq; psallẽtes,ci-

immensę

immensæ multitudinis choris ad ciuitatem regredi cœpimus.& postea:Iã verò,sicut ostensum erat,puellæ ita cereis luminaribusque fulgebãt.In pontificali de gestis Vitalliani Papæ legimus , Constantinum die Dominico processisse ad S.Petrum cũ exercitu, omnésque cereos gestasse. Paulus Diacon.libr.26. narrat,quòd facto terræmotu in Antiochia, ciues qui remanserant , litanias faciebant , discalciati omnes clamantes :Kyrie eleison.Gregor.Turon. lib. de gloria cõfessor.c.79.ibi:Accensis super cruces cereis, atque cerofumus bini,& bini,Cãdelas habẽtes in manibus ipsasq; succensas.Et paulò pòst:Meritò sanè bini , & bini procedimus. Sic enim ob commendationem fraternæ charitatis,& socialis vitæ missos à Saluatore discipulos sacra Euangelia testãtur.† Amplius,in processionibus,pedib. procedere moris erat Greg.Turon.li.4.hist.c.5.ibi:Itinere pedestri venirẽt,nedum verò pedites,sed discalceatos procedere debere Christianos probat Concili.Maguntiacũ,canon. 34. Placuit nobis,vt litania maior obseruãda sit à cunctis Christianis diebus tribus,sicut legẽdo reperimus:& sicut sancti Patres nostri instituerunt,nõ equitando, nec pretiosis vestibus induti,sed discalceati,cinere,& cilicio induti,nisi infirmitas impedierit.Proclum,& Theodosium iuniorẽ discalceatos processisse,suprà ex Glica monui.Præcipuè verò in processionibus,omnes ordines grauiter, & modestè procedere debent, nemo ordinem deserat , colloquijs exclusis, sacris precibus omnes operam dent,non è fenestris,neque omnino è superiori loco inspiciant,sed eas prosequantur omni piæ, religiosæque venerationis studio, quæ plenius in Synodo Mediolan.diligenter cauẽtur.† His pro corollario adiiciam,quod Antonius Florentinus tertia part.histor.titu.22.capit.3. §.32. his verbis scriptum reliquit:Per hęc ipsa tempora anni 1388. mirabilis factus est populorum motus, omnis quippe multitudo vestes exteriores induit,albas lineas tamen ad pedes vsque protensas,cum capitijs ad modum capparum religiosorum,quibus facies velabant, ad oculos tantum foraminibus ad videndum relictis,omnes mares , & fœminæ , laici, clerici, & religiosi cuiuscumque ordinis,grandes & paruuli similibus vestibus incedebant,monialibus, & reclusis exceptis,quibus non licebat claustra exire, incredibiliq; deuotionis ardore:longa horum dealbatorum agmina ad vicinas vrbes commeabant,processionaliter bini pergentia , pacem,

& misericor-

& misericordiã supplici clamore sæpè clamantia, ac laudes & hymnos in latino, vel vulgari decantãtia, præcipuè sequẽtiam illam, quam dicunt Gregorium edidisse: *Stabat Mater dolorosa, Iuxta crucem lacrymosa, Dum pẽdebat Filius*, cum versibus sequentibus. Prorsus miranda res & quasi incredibile negotiũ, nisi oculis nostris vidissemus, peregrinatio ista ordinaria erat nouem, vel decem dierum, ieiunãtibus, qui poterant illis diebus, & aliquibus, in pane, & aqua. Accessus verò in aliena oppida etiam parum antea pacata liberi fuerũt: nemo per id tempus dolo fallere tentauit, nemo aduenarum oppressus, tacitæ cum hostibus induciæ, innumeræ paces ex mortiferis, & diutinis inimicitijs, in aduersis locis cõfectæ sunt, confessiones, & communiones frequentatę, cumque proficiscerentur populi in alienas vrbes, & alij in suas aduentarent, mira hospitalitas vbique & benigna susceptio à communitatibus prouidebatur de victu, etiam mille hominibus sine pretio. Durauit hic motus per duos, vel tres mẽses ad plus: vnde autem hoc initium habuerit, obscurum est. Dei opus fuisse negari non potest. & alij quidem dixerunt ex Hispania exordium traxisse, alij in Scotia, alij in Anglia, nonnulli ex Francia. De modo etiam dicebatur apparuisse B. Virginẽ Mariam cuidam rustico, & reuelasse ei filium suũ contra mundum propter scelera eius valde commotum, vt de ad reconciliandum eum, & placandum illud obseruandum esse: nihil tamen certi de hoc habitum est. Primi omnium Lucenses, &c. Prætereo, quæ supplicationibus gentiliũ afferri possent, quę eruditè & curiosè prosecutus est Brissonius li. 2. de formulis.

DE INTROITV MISSÆ, ET adspersione aquæ benedictæ.

CAP. XI.

1 *Introitus Missæ quid, & vnde dictus.*
2 *Introitus sacerdotis inter alia, aduentum Christi designat. Antiphona verò ipsius aduentus desiderium exprimit.*
3 *Introitus & Antiphonarum Missæ, an Celestinus fuerit primus institutor.*
4 *Introibo ad altare Dei, initiò Missæ dici cõsuetũ antiquitus.*
5 *Tropi seu conuersiones ex cuius institutione, & quibus diebus cani debeant.*
6 *Aquæ benedictæ adspersio ante supplicationem, vel dũ canitur Introitus, varia, pro varietate temporis.*

INTROITVS † dicitur, quod à choro canitur, sacerdote ad altare introeũte. Micrologus de Ecclesiastic. obseruat. cap. 1. Rupert. lib. 1. de diuinis offic. cap. 28. Raban. libr. 1. de instit. clericor. ca. 33. Antiphona, quæ cantatur ad introitum, ait Radulph. Tungren. libr. de cano. obseruant. in Romano Introitus appellatur, in Ambrosiano verò nomen Ingressus meruit habere. Conradus libr. 1. ceremon. cap. 1. putat introitum dictum quasi proœmium. Rhenan. verò ad Tertull. de corona militis, docet introitum appellari, quòd dum conuenirent Christiani in templum, populo introeunte, Psalm. Dauidis cantabatur. At verius est ab introitu sacerdotis ad altare, introitum, & nomen, & originem sumpsisse. † Introitus sacerdotis Missæ initio primum Christi aduentum significat. Anastasius Episcop. Nicænus, in quæstion. in scripturam. c. cuiusnam typum, & figuram habet Ecclesia. Quod plurib. verbis illustrat Maximus Monachus in exposit. Liturgię his verbis. Primũ ergo Pontificis in Ecclesiã ad Sãctã Synaxim introitũ, primi filij Dei, & Saluatoris nostri per carnem in hũc mundum Aduentus typum, & imaginem ferre docuit. Et postea: Post quem Aduentum eius in cælos, & in thronum supercæleſtem accensus, & restitutio, symbolicè figuratur per ingressum sacerdotis in sacrarium, ascensum in thronum sacerdotalem. Porrò sicut introitus sacerdotis Aduentum Christi designat, sic & Antiphona, quæ dicitur ad introitum, iubilo cantilenæ desiderium Aduentus eius notat: Multi Reges & prophetæ voluerunt videre quę vos videtis, & audire, quæ auditis. Matth. 11. & Luc. 10. Chorus autem dilatat animam suam, & in iubilo cantat introitum, quoniam Prophetæ, Patriarchę, Reges, & Sacerdotes, omnesque fideles summo cum desiderio Aduentum Christi expectabãt, clamãtes: Emitte agnũ Domine, Veni Domine, & noli tardare. Rupert. Tuitiensis libr. 1. de diuinis offic. c. 28. Iuo Carnot. opusc. de cõuenientia veteris, & noui sacrific. Innocent. III. libro secundo myster. Missæ capite 18. Hugo à sancto Victore libro secundo de Ecclesiast. offic. capite 14. Hoc ipsum versibus enarrat Hildebertus Cenomanen. Episc. libello de concordia veteris, & noui sacrific. Is floruit anno Dom. 1092.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Turba prophetarum venturi nuncia Christi,
Mysterium fertur præcinuisse Dei.
Hunc desiderijs, hunc laudibus, hunc prece multa
Præsuspirauit, extulit, expetijt.
Hæc tria commemorat similiq; sub ordine ponit,
Introitus Missæ, quem chorus ante canit.

De introitu S.Getman.in Theoria rerum Eccleſiaſt. Introitus, inquit, Aduentum indicat filij Dei, & ingreſſum eius in hunc mundum. Et paulò pòſt: Aliter de introitu. Cenſeo enim oſtenſionem in Iordane, & patefactionem Chriſti, & Dei noſtri, ingreſſu Pontificis obſcurè deſignari. Nam earetnus etiamſi aderat Pontifex, at nondum manifeſtus, & notus, neque in medio ſtabat, & ſupernaturalia, & eximia myſteria celebrabat, ſed tempus opportunum nactus ſacerdos, quaſi præcurſor pœnitentiæ, baptiſma conficiebat: qui cernens Pontificem ingredientem, loco migrat, ac ſtatim cedit Pontifici, vt maiora myſteria perficiat, qui & ait: Quoniam ſanctus eſt Deus noſter. Aliter Raban. Maurus lib. 1. de inſtit. cleric. cap. 30. Primum autem in celebratione Miſſæ ad introitum ſacerdotis, ad altare Antiphona cantatur à clero, vt audiatur ſonitus, quando ingreditur ſanctuarium in conſpectu Domini, ſicut in veteri teſtamento, per tintinabulorum ſonitum ingreſſus innotuit Pontificis: bene ergo in ingreſſu ſacerdotis concrepantibus choris auditur modulatio diuinæ laudis, vt Dominicæ celebrationis myſteria miniſtrorum præcedat conſonantia, & corporis, & ſanguinis Chriſti venerabile ſacramentum antecedat dignæ laudis ſacrificium.

3 Cęterùm, † vulgò creditum eſt Celeſtinum Papam conſtituiſſe, vt Pſalmi Dauid 150. ante ſacrificium canerentur Antiphonatim, quod non antea fiebat: epiſtola enim S. Pauli, & ſanctum Euangelium dumtaxat recitabantur. Hęc auctos libro Pontific. cap. 42. Alcuinus de diuinis offic. cap. Quid ſignificent veſtimenta. Amalar. Fortunat. libr. 3. de Eccleſiaſt. offic. cap. 5. Raban. Maur. lib. 2. de inſtit. cleric. cap. 32. Walfred. Strabo de rebus Eccleſiaſt. cap. 22. Berno, libello de quibuſdam rebus ad officium Miſſæ pertinent. cap 1. Microlog. de Eccleſiaſt. obſeruatio. cap. 1. Sigebert. ad annum Do. 422. dum de Celeſtino verba facit. Quod autem intelligendum monet Amalar. Fortunat. lib. 3. de Eccleſiaſt. offi. cap. 5. vt ex omnibus Pſalmis excerperet Antiphonas, quæ pſallerentur in officio Miſſæ. S. Gregor. Antiphonas omnes Miſſæ in vnum volumen congeſſit, quod Antiphonarium appellauit. At

At Radulph. Tungren. de canon. obſeruant. propoſ. 23. ante Celeſtinum vſu receptum à patribus ex Pſalmis, Antiphonas excerpere, eáſque in ſacro Miſſæ canere prodidit. Ex Caſſiano lib. 3. Inſtitut. cap. 11. Ego longè ante Caſſianum illud inſtitutum fuiſſe coniicio, tum ex S. Dionyſ. de Eccleſiaſt. Hierarch. cap. 3. ibi: Itaque Pontifex, vbi orationem ſanctam ſupra diuinum altare peregit, ex ipſo incenſum adolere inchoās omnem phani ambitum circuit, demum ad ſanctum altare iterum rediens, Pſalmorum incipit melos concinentibus ſecum ſacra carmina omnibus Eccleſiaſtici ordinis gradibus: tum etiam ex S. Baſilij & Chryſoſtomi Liturgijs.† Ambroſ. item libro, de ijs, qui initiātur myſterijs, cap. 8. & lib. 4. de Sacrament. cap. 2. apertè probat ſuo ſeculo 4
dici ſolitum in introitu Miſſæ ex Pſalmo 42. Introibo ad altare Dei, ad Deum qui lætificat iuuentutem meam: cuius etiam verſiculi mentionem facit ſanctus Gregor. Naziāzen. circa finem oratio. 28. cùm poſt ea, quę à Maximo perpetrata fuerant, rure, in vrbem redijſſet. Microlog. de Eccleſiaſt. obſeruat. cap. 23. Paratus autem venit ad altare, de preſbytero loquitur, dicens Antiphonam: Introibo ad altare Dei. Addo, quòd verſiculi quidam, quibus Eccleſia quām vetus, & vſitatum eſt initio Miſſæ dicere: Introibo ad altare Dei. Addo, quòd verſiculi quidam, quibus Eccleſia vtitur in introitu, diſcrepant à communi verſione, quæ S. Hieronymo adſcribitur. Vnde conſequitur introitus vſum in ſacro Miſſæ antiquiorem Celeſtino, ac Hieronymo. Non diffiteor Celeſtinum Pſalmos in introitu Miſſæ pro certa lege conſtituiſſe, vel à Celeſtino alio ritu, aliaque forma, verſus ex Pſalmis excerptos decātari ſancitum fuiſſe.† Porrò in quibuſdam Eccleſijs, auctore Durando in Rational. li. 4. cap. 5. Tropi dicūtur pro Pſalmis, ex inſtitutione S. Greg. ad maius gaudium de Chriſti aduentu repræſentandum. Eſt autem tropus Græcis, auctore Io. Beler. in explicatione diuinorum offic. cap. 35. quod Latinis conuerſio: quoniam iſtic quædam fieri ſolent conuerſiones. Vel, vt ait Durand. d. cap. 5. tropus propriè eſt quidam verſiculus, qui in præcipuis feſtiuitatibus cantatur immediatè ante introitum, quaſi quædam præfatio, & continuatio ipſius introitus. Verbi gratia, ait Durandus, in feſto Natiuitatis ante introitum illum: Puer natus eſt, &c. Antecedit tropus iſte: Ecce adeſt, de quo Propheta, &c. Tropos verò, qui canuntur in præcipuis anni ſolemnitatibus, exarauit Pamel. ad finem tom. 2. liturgicon ex veruſto codice Bibliothecæ S. Bauonis Gaudenſis.

Cæte-

Universidad de Deusto
Biblioteca

6 Cæterum,† in quibusdam Ecclesijs, singulis Dominicis ante processionem aspergitur aqua benedicta: in alijs verò dum canitur introitus. Nunquam enim diebus Dominicis aquæ benedictæ aspersio dimittitur. Micrologus de Eccles. obseruat. cap. 41. Ideo, ait Rupert. Tuitiens. lib. 7. de diuinis offic. cap. 20. singulis aspergimur Dominicis, quia in sacrosancta primæ Dominicæ, id est, Resurrectionis, baptismum vniuersaliter celebrabat Ecclesia. Vnde ait ille, interdum aspergendum die Dominicæ Resurrectionis, cantamus illud Ezechiel. cap. 46. Vidi aquam egredientem de templo a latere dextro, Alleluia. Cæteris autem post Pentecostem Dominicis cantamus: Asperges me Domine hyssopo, quæ ibidem Rupert. & Durandus in Rational. lib. 4. cap. 4. diligentissimè persequuntur. Quæ verò ad sacræ aquæ institutionem, eiusque vsum pertinent, plenissimè tractauimus libro primo, cap. de labro, seu vase aquæ benedictæ.

DE ACCESSV SACERDOTIS ad Altare, confessione generali, & pectoris tunsione.

CAPVT XII.

1 *Episcopum deducunt ad altare Sacerdos, & Leuita, quia Lex & Prophetæ Christum annunciauerunt.*
2 *Subdiacono præcedens Episcopum, significat Ioannem Baptistam, quid ité per Librum clausum, per luminaria, alias cæremonias significetur.*
3 *Sacerdos ad altare accedens, inclinat se, & confessionem recitat.*
4 *Confessionis, quæ sit initio Missæ, quis auctor fuerit.*
5 *Confessionem Missæ, quæ generalis, est quando præcedere debeat sacramentalis confessio.*
6 *Pectus tundit in confessione generali sacerdos, cordis contritionem significans, ibiq; plura de pectoris tunsione.*

1 POntifex vestimentis sacris ornatus ad Altare procedit duobus eum ducentibus hinc inde, Sacerdote videlicet, & Leuita, Subdiacono præcedente, qui clausum defert codicem Euangelij, donec Episcopus ad altare perueniat, ibique codicem osculatur apertum. Quæ omnia, ait Innocentius III. libro 2. myster. Missæ, cap. 1. & 3. diuinis plena sacramentis.

Episcopus enim illum in se representat Pontificem, de quo dicit Apost. Christus assistens Pontifex futurorum bonorum per amplius, & perfectius tabernaculum non manu factum, id est, non huius creationis, &c. Sacerdos, & Leuita significant Legem, & Prophetiam, secundum illud quod Dominus ipse proposuit in parabola vulneribus confecti: quia Sacerdos quidam descendit eadem via, & viso illo præterijt, similiter & Leuita: Moyses & Elias in figura Legis, & prophetiæ apparuerunt in monte cum Christo loquêtes, Sacerdos ergo, & Leuita deducunt Episcopum, quia Lex, & prophetia Christum annunciauerunt, & promiserunt. Moyses enim inquit in Lege: Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris, ipsum tanquam me audietis. Et Isaias: Ecce veniet Propheta magnus, & ipse renouabit Ierusalem. Rursus † idem Inno. c. 3. Subdiaconus qui præcedit, Ioannem Baptist. significat, qui præcessit Christum: hic ante Pontificē portat Codicem Euangelij, quia Ioannes ante Christū inchoauit prædicationem Euangelij: Pœnitentiã, inquit, agite. Quòd autē liber clausus tenetur, donec Pōtifex ad altare perueniat, hoc insinuat, quod in Apocalypsi describitur ca. 5. Quoniam nemo inuentus est dignus aperire librū, qui scribu Iuda. Ampliùs, c. 8. Præferuntur duo lumina cū incenso, quia Lex, & Prophetæ cum Psalmis Christi prænunciauerūt aduentum. Hæc Innocent. quem Durand. in Rational. lib. 4. cap. 6. sequitur. Paulò aliter Rupert. lib. 1. de diuinis offic. cap. 28. Præcedunt flammantes cereoli in signum gaudij, quod in ortu Saluatoris mundo effulsit, de quo Angelus ad Pastores: Annuncio vobis gaudium magnum. Et posteà: Subdiaconus quoque præfert textum Euangelij, quia profectò lex testimonia continet Christi, sicut ipse dicit Iudæis: Si crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi: de me enim ille scripsit. Portat verò clausum, quia verò antequàm Agnus occisus aperuisset signacula septem, clausum erat in libro Legis sacramentum eius passionis. Verùm Amalar. Fortun. lib. 1. de Ecclesiast. offic. alio modo hæc enarrat. Deinde, inquit, feruntur candelabra, vt super fundamentum iam posi-

tum luceat lux prędicatorum coram hominibus, iam eos illuminatos sequantur subdiaconi, vt possit prędicatorum ordo dicere: Sapientiam loquimur inter perfectos. Euāgelium illis iūgatur, in quo est declarata perfectio: Si vis, inquit, perfectus esse, vade, vende omnia. Episcopus, & sibi coniuncti

Euange-

Euangelium sequatur,&c. Plura de diaconis, qui ducũt Pontificem: de sacerdotibus, qui coram altari reuerenter inclinant, os, & pectus Pontificis osculantes, ac de mapula, quæ defertur super Pontificem quatuor ſbaculis alligata, Innoc. lib. 2. cap. 6. 7. & 11. De accessu sacerdotis ad altare meminit Cyprian. epist. 64. ad Epictetum: Audet, inquit, sibi adhuc sacerdotium, quod prodidit vindicare, quasi post aras diaboli accedere ad altare Dei fas sit. Priusquam verò sacerdos, vel Episcopus gradus altaris ascendat, inclinat se ante altare, significans, auctore Durando in Rational. lib. 4. cap. 7. Christi descensum. Philip. 2. Et formam serui accipiẽs, semetipsum exinaniuit. Deinde, ait Micrologus lib. de Ecclesiast. obseruat. ca. 23. sacerdos dicit: Introibo ad altare Dei, cum Psalmo: Iudica me Deus, & discerne: & facit confessionem, Confiteor Deo Omnipotenti, istis Sanctis, & omnibus Sanctis, & tibi frater, quia peccaui in cogitatione, in locutione, in opere, in pollutione mentis, & corporis. Ideò precor te, orà pro me. Hæc migrologus. Cuius verba repetit Radulph. libro de canon. obseruant. propos. 23. vbi & absolutionis formam, quæ vsu recepta est, Misereatur tui, &c. Indulgentiam, &c. Addit: Hujus verò confessionis, quę sit in initio Missæ, auctor in dubium

4 reuocatur.† Platina credidit, Damasum Papam mandasse, initio celebrationis Missæ confessionem fieri, vt hodie fit. Berno hoc institutum Pontiano adscribit libr. de offic. Missæ, cap. 25. Planè in hac confessione, auctore Innocentio lib. mysteriorum Missæ, cap. 13. non in specie, sed in genere cõfitenda sunt peccata, quoniam ista confessio nõ occulta est,

5 sed publica.† Addo, quòd hanc generalem, & publicam cõfessionem debet præcedere sacramentalis confessio in illis, quos conscientia peccati mortalis grauat, quibus non licet, quantumuis sibi contriti videantur sine sacramentali confessione sacrum facere, suprà cap. de præparat. sacerdot. ante Missæ celebrationem, ex sanctis Patribus, & Concil.

6 Tridentino sess. 13. cap. 7. & can. 11. luculenter docui.† Tundimus verò pectus dum confitemur peccata, quatenus, auctore Innocentius III. lib. 2. mysterior. Missæ, cap. 13. & Durando in Rational. libro 4. exemplo Publicani, qui percutiebat pectus suum, dicens: Deus, propitius esto mihi peccatori, iustificati descendamus in domum. Tertull. libr. 3. aduersus Marcion. cap. 18. Quando in rebus tam attonitis magis vtique genibus positis, & manibus credentibus pectus & faciem humi velut ante orationem commendare debuisset. S. Cyp.

de Orat. Domini: Adorans, fratres charissimi, nec illud ignoret, quemadmodum in templo cum Pharisæo publicanus orauerit, non eleuatis impudenter in cœlum oculis, nec manibus impudenter erectis, sed pectus suum pulsans, & peccata intus inclusa. S. Gregor. Nazianzen. orat. 15. in plagam grandinis: Nec verò me fugit, quænam mihi quoque Domini ministerio, & vobis, qui eundem honorem consecuti estis, præcipiat. nimirum, vt cùm cilicijs templum ingrediamur, ac diu noctúque inter gradus, & altare pectora tundamus, &c. S. Hilarion, teste Hieronym. in vita eius, pectus pugnis percutiebat, quasi cogitationes cæde manus posset excludere. Idem Hierony. aduersus Luciferianos: Si verè crederem, illud cor, quo Deus videtur, mundarem, manibus tunderem pectus. S. Augustin. enarrat. 2. in Psalm. 31. Publicanus, inquit, è longinquo stabat, neque volebat ad cœlum oculos suos leuare, sed percutiebat pectus suum. Tunsio pectoris, obtritio cordis. Idem Augustin. ad Psalm. 146. Tu dirigere cor tuum non potes, tu frange, ille dirigat. Quo modo tu frangis? quo modo tu conteris? Confitendo, puniendo peccata tua, quid aliud significat pectorum tunsio, nisi fortè, putamus ossa nostra aliquid peccasse, cùm cædimus, & tundimus pectus? Sed significamus nos cor conterere, vt à Domino dirigatur. Et homil. 50. cap. 8. Vnde quotidie tundimus pectora, quod nos quoque antistites ad altare assistẽtes cum omnibus facimus. Et serm. 8. & 36. de verbis Domini, necnon serm. 48. de tempore: In hoc ipso quod sonuit: Confiteor, pectora tutudistis. Maximus Taurinensis Episco. homil. 13. de Quadragesi. Rectè contundentes manibus pectus, si omnem inde furorem malignæ voluntatis excussemus. Nicolaus primus in responsis ad consulta Bulgaror. cap. 54. Hinc etiam pectus percutimus, signantes videlicet, quod nequiter egimus, displicere nobis. Ac ideò antequàm Deus feriat, id nos in nobis ipsis ferire, & antequàm vltio extrema veniat, &c. Stephan. Eduens. libro de Sacramen. altaris. cap. 12. In confessione percutiendo pectus Sacerdos gemit pro peccatis, & oratione fratrum à Domino postulat sibi indigeri, dicens: Mea culpa, &c.

DE KYRIE ELEISON.

CAPVT XIII.

1 Κύριε ἐλέησον cur Græcè à Latinis, Latinè verò à Græcis proferatur. & nu. 3.

2 *Κύριε ἐλέησον recitandi consuetudo, vnde.*

4 *Κύριε ἐλέησον cur nouies recitetur.*

5 *Κύριε ἐλέησον aliter quàm nunc in Ambrosiana liturgia recitabatur.*

6 *Κύριε ἐλέησον in forma precationis, magnam habet efficaciam.*

6 *Κύριε ἐλέησον qui recitat, memor & ipse misericordiæ esse debet.*

PRæteriij, quæ de incenso, turificatione, & altaris osculo dicenda erunt. Quæ enim ad incẽsum, & turificationem pertinent: petenda sunt ab ijs, quæ copiosè scripsi lib. 1. c. De turibulo: de osculo verò altaris tractabimus infrà in cã. Missæ. Tandem accedente Episcopo, vel Sacerdote, ad dextram altaris partem, chorus concinnendo subiungit, *κύριε ἐλέησον*, hoc est, auctore Aug. epist. 278. contra Pascentium, Domine miserere. † Ideò autem Græca voce Ecclesia vtitur, vt ibid. Augu. moner, quia sicut Græca lingua, quod est *ὁμοούσιον*, vna dicitur, vel creditur à fidelib. Trinitatis omninò substantia, sic vna rogatur vt misereatur, à cunctis Latinis & Barbaris vnius Dei natura, vt à laudib. Dei vnius, nec ipsa lingua barbara sit, vt à Latinis aliena. Latinè enim dicitur, Domine miserere: sola ergò hæc misericordia ab ipso vno Deo Patre, & Filio, & Spiritu sancto, lingua debet Hebræa, vel Græca, & ipsa ad postremum postulari Latina, non autem & Barbara. † Hanc precandi formulam, nonnulli referunt ad Arrianum Epicteti, lib. 2. c. 7. *καὶ τὸν θεὸν ἐπικαλούμενοι, δέησιν ποιοῦνται τοῦ κύριε ἐλέησον.* Deumq; inuocantes precamur eum, Domine miserere, quod iniuriosum, & contumeliosum in Ecclesia videtur. In qua longa ante Arrianum hæc precandi formula vulgaris, & communis erat, præsertim in sacro Missæ, vt palam sit ex Liturgijs S. Iacobi, & Marci. Deinde Iacobus, & Marcus Arrianum lõgo interuallo præcesserunt. Addo, quod & notatione dignum ex S. Dionysio Anastasius Sinaita lib. 6. Commentar. in Hexameron prodidit, Deum post susceptã carnem appellari Dominũ: *κύριος* enim dicitur ex eo, quod *κύριευε*, id est, ditionem habeat, ac dominetur, *κῦρος* quippe dicitur potentia, ac dominatio, vt *ἄκυρον* dicitur, quod est otiosum, & non habet robur, ac potestatem. Rectè ergò, ait Anastasius, in suo aduentu, quando carnem suscepit, & in terra visus est Deus Verbum, tunc etiam appellatus est Dominus. Nam anteà quidem nominabatur *θεός*, vt qui esset mundi *θεωρητης*, id est, contemplator, & inspector: quando autem cum per carnem aduenisset, tyrannum inimicum nostrum percussit, quando mortem morte affecit, quando nos à dæmonum manu auulsit. Et paulò pòst: Tunc Dominus est appellatus, vt qui nostri dominaretur, in quos anteà dominatũ obtinebat diabolus, idq; Dauid apertè prophetans ei dixit, Psalm. 8. Domine Dominus noster, &c. Cæterùm, *κύριε ἐλέησον* cãtare sacerdotes in Missa nedum exemplo sanctorum Patrum admonetur, sed & decreto Ecclesiæ obstringitur. Extat decretum Concil. Vasensis, sub Leone 1. cano. 5. in hæc verba: Et quia tam in Sede Apostolica, quàm etiam per totas Orientis, atque Italiæ prouincias dulcis, & nimis salubris consuetudo intromissa est, vt *κύριε ἐλέησον* frequentiùs cum grandi affectu, ac compunctione dicatur, placuit etiam nobis, vt in omnibus Ecclesijs nostris illa consuetudo sancta & ad Matutinũ, & ad Missas, & ad Vesperas, Deo propitiante, intromittatur. S. Gregor. lib. 7. epist. 63. In quotidianis autem Missis alia, quæ dici solent, tacemus. Tantummodo *κύριε ἐλέησον*, & Christe *ἐλέησον* dicimus: nedum autem in sacro Missæ decantari debet Kyrie eleison, sed & cùm excommunicatus pœnitentia ductus veniam postulat, cano. cùm aliquis, 11. quæst. 3. † Porrò *κύριε ἐλέησον*, Latini Græcè, & Græci Latinè proferunt. Alcuinus de diuinis offic. cap. de celebrat. Missæ, Stepha. Eduen. de Sacramen. altaris, cap. 7. Quamobrem verò *κύριε ἐλέησον*, Græcè dicamus, non verò Latinè, Domine miserere, quadruplicem rationem Ioannes de Turrecremata in cano. Iacobus, de consecrat. distinct. 1. ex Alberto Magno profert. † Dicitur autem nouies in Missa, contra nouem genera peccatorum, quod pluribus enarrat Innocent. III. libro 2. myster. Missæ, cap. 19. & Alexand. de Ales, 4. par. quæstio. 37. de offic. Missę. §. 2. Aliter Amalar. Fortun. libr. 4. cap. 2. in hæc verba: Implòramus misericordiam Domini per *κύριε ἐλέησον*, & *χριστε ἐλέησον*, & iterum *κύριε ἐλέησον*, tres articulos aliquo modo diuinæ maiestatis, & Trinitatis celebramus in Ecclesia. Primus est ante assumptam humanitatem, quando Trinitas inuocabatur sine copulatione humanæ naturę. Ac ideò ter dicimus *κύριε ἐλέησον*, siue semel, propter vnã substantiam. Secundus est post assumptum hominẽ, qñ Christus videbatur in terra, & nihilominùs à suis credebatur Deus, & Filius Dei, vt Petrus: Tu es inquit, Christus Filius Dei viui. & Paulus de eodẽ Filio: Proprio, inquit, filio non pepercit: qñ propter assumptam naturam

vocatur Christus,quæ vncta est spirituali oleo.In medio articulorum dicimus, χριστὲ ἐλέησον, quando semel dicimus eh χριστὲ ἐλέησον, ostendimus, eum solum fuisse inter homines & neminem habuisse sui similem per omnia, etsi &c. Tertiò ostendimus, eum nunquàm fuisse separatum à substantia sanctæ Trinitatis,propter vnitatem personæ.Tertius articulus est ex eo tempore,quo voluit clarificare illum assumptum hominem plus quàm esset, quamdiu mortalis erat. Vnde ipse dicebat ad Patrem:Clarifica me tu Pater apud temetipsum,claritate, quam habui,priusquàm mundus fieret, &c.Vel, auctore S.Thoma 3.part.quæst.83.artic.4.dicendo, κύριε ἐλέησον, ter quidem pro persona Patris, ter autem pro persona Filij, cùm dicitur, χριστὲ ἐλέησον, & ter pro persona Spiritus sancti, cùm subditur, κύριε ἐλέησον, contra triplicem miseriam, ignorantiæ, culpæ, & pœnæ. Vel ad significandum, quòd omnes personæ sunt in se inuicem. † Planè obseruandum est,auctore Radulpho,de cano.observantia,propos.23.quòd in Missa Ambrosiana dicitur ter κύριε ἐλέησον, in tribus locis, post Gloria in excelsis,& post Euangelium, & in fine Missæ. In Romano verò dicitur nouies in vno loco cum χριστὲ ἐλέησον. † Est autem, ait Durandus in Rational. lib.4.cap.12.magna horum verborum efficacia.Ibique quædam de S.Basilio, & Gemniano commemorat.Quorum sit fides penes auctorem.Notum atque testatum est, Theodosio Iuniore imperante,Proculo Patriarcha,cum clero,& maxima Vrbanæ multitudinis parte supplicantibus,puerum in aërem sublatum fuisse, populo verò obstupefacto,& longo tempore vociferante, κύριε ἐλέησον, rursus dimissum dixisse sibi præceptum,ne in cantico ter sancto adderetur clausula, Qui crucifixus est pro nobis.Zonaras,& Abbas Vrspergen. in Theodos. Paulus Diaconus libr.14. histor. idem Paulus Diacon.lib.16,auctor est,Iustiniano imperante, terræ motu concussa Antiochia,ciues,qui remanserant discalceatos omnes,Litanias fecisse, clamantes, κύριε ἐλέησον : Tumq; apparuisse in visu homini Dei cultori, vt diceret omnibus reduis,quòd superscriberent in luminaribus suis:Christus nobiscum, state.Quo facto, iram Dei stetisse.Hæc Diaconus. Plura de hac precatione κύριε ἐλέησον, Vvalfredus Strabo de rebus Ecclesiast.cap.22. Amalar.Fortunat.de Ecclesiast.offic. lib.3.cap.6. Berno de offic.Missæ, cap.2.24.& 25.Sigebertus anno Domini 688.in vita Sergij Papæ. † Qui verò hac precatione vruntur, misericordiæ & humanitatis erga proximos,

mos,præsertim pauperes,meminisse debent, quo modo,ait Chrysostom.homil.21.in cap.12.ad Roman.circa finem : Ad Deum dicis, Miserere mei, πῶς εἶπες τῷ θεῷ ἐλέησον με. Quomodo peccatorum tuorũ veniam petis, qui eum conuitiaris,qui tibi nihil peccauit,pœnámque pro fame, tantáque necessitate exigis.

DE HYMNO, GLORIA IN excelsis,&c.

CAPVT XIIII.

1 *Hymnus,Gloria in excelsis,à quo primùm institutus,& editus.*
2 *Gloria in excelsis, dum inchoatur, cur ad Orientem respiciat sacerdos.*
3 *Hymnum,Gloria in excelsis, dum sacerdos inchoat,cuius personam referat.*
4 *Gloria in excelsis,quibus diebus cani debeat in Ecclesia, vel intermitti.*

DIETO κύριε ἐλέησον, mox sacerdos vel Pontifex inchoat hymnum,Gloria in excelsis,quem ab ore Angelorum, ait Rupertus Tuitien.Ecclesia sancta rapuit.† Hunc hymnũ in Missę sacro dici Telesphorum VII.à Petro Pontifice instituisse,testatur eius epist.1.Id ipsum testantur Damasus lib.Pontific.cap.9.Rabanus Maurus,Vvalfredus Strabo,Berno, & alij complures.Non desunt, qui etsi non diffiteantur à Telesphoro Papa compositum hymnum, *Gloria in excelsis*,vsque ad versiculum,*Laudamus te*,crediderunt tamen particulam illam, Laudamus te, & quæ sequuntur, addita fuisse post Telesphori seculum.Ex ijs rursus quidem celebrat.Missæ.Is cùm dixisset ea. Quid significent vestimenta,Telesphorum natione Græcum, constituisse,vt hymnus diceretur Angelicus ante sacrificium.posteà d.cap.de celebr. Missę,scribit hymnum,Gloria in excelsis,in Natiuitate Saluatoris ab Angelis decantatum,à S.Hilario Pictauiensi Episcopo posteà auctum & consummatum. Hæc addita quoq; fuisse ab Hilario scripserũt Hugo de S. Victore li.2.& Hofmeister in expositione precationis Missæ. Alij hæc addita à Symmacho Papa contendunt. Berno cap. 25. de offic. Missæ:Auxit & compleuit hunc hymnum Symmachus à Petro

53. & completum instituit vt nunc canendum. Sanè Concil. Tolet. 4. can. 12. de hymnis, de consecrat. distinct. 1. docet, tum illud quod sequitur post Angelicum hymnum, *Gloria in excelsis Deo*, ab Ecclesiasticis Doctoribus compositum. Verùm Raban. lib. de instit. cleric. capi. 32. Innocent. III. libr. 2. mysteriorum Missæ, cap. 20. totum hymnum à Telesphoro editum prodiderunt. At verùs est, hymnum istum ab Apostolis conflatum & compositum. Integer enim ferè extat apud Clementem libr. 7. Constitutionum Apostolic. capit. 48. Hunc verò in Missa decantari instituit Telesphorus. Cæterùm sacerdos dum illum hymnum inchoat, Orientis partes solet respicere, tùm quia ad Orientem Deum orare moris est, vt plenè libro 1. capi. De ædium sacratum forma. probaui: tũ, vt ait Durãdus in Rational. quia Angelus ab Oriente venit in Bethlehem. Quæ latiùs enarrat Amalar. Fortun. lib. 3. de Ecclesiast. offic. cap. 8. his verbis: Non est ordo, vt qui Dominum laudare voluerit, tergum ad eum vertat, & pectus ad seruos. ipsum statum ex qualitate loci, vbi Angeli decinerunt memoratum hymnum, possumus conijcere. Dominus, qui vbique est secundùm formam serui, in Bethlehem erat, quæ nostram Ecclesiam significat, quæ est domus panis. Angeli ad Orientem decinerunt, de quo statu dicit Michæas: Et tu turris gregis nebulosa, filia Sion vsque ad te venient: turris quippe gregis, quæ Hebraicè dicitur turris עדר mille circiter passibus à Ciuitate Bethlehem ad Orientem distat, &cæt. † Ad hæc Sacerdos primus & solus hunc hymnum inchoando pronunciat, qui Angelum magni consilij repræsentat. Chorus verò concinnendo respondens, gerit personam multitudinis, de qua in Euangelio: Facta est subitò cum Angelo multitudo militiæ cœlestis, laudantium & dicentium: *Gloria in altissimis Deo.* Innocent. III. libr. 2. myster. Missæ, cap 20. Durand. in Rational. libr 4. capit. 13. & lõgè ante eos Hildebertus Cenomanen. Episcop. his versib.

Angelicum post hæc sacrifex pater incipit hymnum,
Incæptum complet vociferando chorus.
Incipiens memorat, quæ Saluatoris in ortu
Gaudia pastores Angelus edocuit.
Cantica post hunc superi decinere, recenset,
Gloria quam complet vociferando chorus.

† Hunc hymnum, *Gloria in excelsis*, diebus Dominicis & in natalitijs martyrum, ad Missam cantari constituit Symmachus Papa, li. Pontific. in Symmacho. Ascuinus li. de diuinis offic.

offic. cap. Quid significent vestimenta. Amalar. Fortunat. lib. 3. cap. 8. Vvalfred. Strabo de rebus Ecclesiast. cap. 22. Rupert. lib. 2. de diuinis offic. cap. 22. Raban. Maur. lib. de instit. cleri. cap. 32. Micrologus de Ecclesiast. obseruat. cap. 46. Innocent. III. libr. 2. capi. 20. Berno de offic. Missæ, capi. 2. Sigibert. & Marti. Polon. in Cronic. In Missa verò pro defunctis in diebus enim luctus & ieiuniorum, hymnus iste recitetur. Amalar. Fortunat. lib. 3. cap. 44. S. Thomas 3. part. quæst. 83. artic. 4. Plenè Micrologus in Ecclesiast. obseruat. capit. 58. Quare in Quadragesima non cantatur. Micrologus. d. capit. 46. Radulph. Tungren. de canon. obseruan. propos. 13. In cœna tamen Domini, inter Missarum solemnia dicendus est, can. Portò de consecrat. distin. 1. In Aduentu quoque ac Septuagesima prætermittitur *Gloria in excelsis*, præterquàm in quibusdam Festis Micrologus de Ecclesiast. obseruat. ca. 47. & 48. can. Hi duo solummodò hymni, de consecrat. distinct. 1. In diebus item Professis, cum Missarum solemnia in honorem B. Virginis celebrantur, neque hymnus Angelicus, neque Symbolum decantatur, licet in Missa propria præfatio decantetur, cap. Concilium de celebrat. Missarum. S. Thomas libro 4. Sentent. distinct. 13. quæst. 1. arti. 3. Ampliùs, hymnus iste, *Gloria in excelsis*, ac canticum, *Te Deum laudamus*, simul aut canuntur, aut intermittuntur, dicto cap. Concilium. Radulphus Tungrens. de canonum obseruant. propos. 13.

DE SALVTATIONE AD POpulum, Dominus vobiscum, vel Pax vobis.

CAP. XV.

1 *Dominus vobiscum, salutatio sacerdotis ad populum vetustissima, & derivata ab Apostolis. Eam diuinissimam vocat Dionys. Et an scripturis tam singulariter reperitur, quàm pluraliter.*

2 *Salutatio sacerdotalis an eadem esse debeat cum ea, qua præsules vtuntur: & quid de hac salutandi forma, Pax vobis.*

3 *Responsio hac ministri, Et cum spiritu tuo, quid significet, vnde traxerit originem, & apud quos Patres in vsu fuerit.*

4 *Diaconus quando vtatur hac salutatione, Dominus vobiscũ.*

5 *Salutatio hæc, Dominus vobiscum, an vno tantùm adstante sit proferenda pluraliter.*

6 *Missa an fieri possit vno tantùm, vel etiam nullo adstante.*

1 SAlutatio Sacerdotis ad populũ, per hæc verba, Dominus vobiscũ, vetustissima est, eámque à traditione Apostolica fluxisse testatur Concil. Braccaren. can. 21. ibi: Sicut & ab ipsis Apostolis traditum, omnis retinet Oriens. Huius meminit. S. Dionys. de Eccles. hierarch. his verbis: Diuinissima autem salutatio sanctè peragitur, & hagiegraphorum tabularum mystica, & supra mundana recitatio. Soter item à Petro vndecimus apud Gratian. cano. Hoc quoque de cõsecrat. distinct. 1. Burchard. lib. 3, cap. 74. Iuo part. 2. cap. 127. ibi: Quia cùm pluraliter ab eo dicitur, Dominus vobiscum, aptissimè conuenit, vt illius respondeatur salutationi. Diuinissimam hanc salutationem appellat Dionys. quia non humano arbitrio composita est, sed ex diuinæ scripturæ auctoritate probatur sumpta, vbi frequenter, & singulariter & pluraliter legitur. Pluraliter in libro Ruth, capit. 2. Booz salutando legitur dixisse messoribus suis: Dominus vobiscum. Et Paralypomen. cap. 15. Propheta à Deo missus salutat Aza Regem, & exercitum suum, Dominus vobiscum. Hæc Alcuinus de diuin. offic. cap. de celebrat. Missæ. Honor. in Gemma animæ, & Hugo de Sacrament. latissimè, Petrus Damia. in libr. qui inscribitur, Dominus vobiscum, capit. 3. 4. & se-
2 quenti. Damianus verò floruit anno Domini 1050. †. Cæterùm, hæc salutatio, Dominus vobiscum, sacerdotum est. Præsules verò prima vice dicere solent: Pax vobis. Apostolorum successores, ideſt Ecclesiarum Præsules, ait Alcuinus de diuinis offic. capite de celebratio. Missæ, hac salutatione vruntur, Pax vobis: quã ideò Episcopalẽ salutationẽ Petr. Damianus appellat; eáque recens non est, nec à S. Gregor. aut alio recentiore instituta. Ea formula vsos fuisse S. Iacobum & Basilium, ex eorum Liturgijs apparet. S. Ambros. de dignitate sacerdotali, cap. 5. Pronunciat, inquit, Episcopus huiusmodi ad populum, dicens: Pax vobis. S. Chrysostom. homil. 3. ad Coloss. Mox, vt præsul Ecclesiæ ingreditur, dicit: Pax omnibus. Quando concionatur, Pax omnibus: quando benedicit, Pax omnibus: quãdo salutem optare iubet, Pax omnibus: quando sacrificium absoluitur, Pax omnibus. Idem Chrysostom. homil. 33. in cap. 10. Matth. Præsul. in Ecclesia pacem præstat. Et posteà: Cùmque pax vobis dicimus, & spiritu tuo, &c. S. Chrysostomum iam vitæ functum cùm corpus ejus à Proclo Patriarcha, in throno collocatum esset, dixisse ad populum, Pax vobis: idq; Proclum & adstantes omnes audiuisse, memoriæ proditum est. Nicephorus li. 14. c. 41.

Huius

Huius etiam formulæ meminit Cyrill. libr. 12. infrà, capi. 14. Pax vobis, ait Christus ad discipulos. Vnde lex quædam Ecclesiæ tradita est. In sanctis enim congregationibus hoc sæpiùs ad inuicem dicimus, &c. Verùm hanc distinctionem sacerdotis ab Episcopo euertere videtur Concil. Braccar. 1. cano. 21. Item placuit, vt nõ aliter Episcopi, & aliter presbyteri populum, sed vno modo salutent, dicentes: Dominus sit vobiscum, sicut in libro Ruth legitur, &c. Cui facilè occurri potest. Est enim prouinciale Concilium ab Episcopis prouinciæ Galiciæ celebratum. Deinde, etsi prima vice Episcopus salutat hac formula: Pax vobis, quoniam auctore Innocentio III. hæc fuit prima vox Christi ad Episcopos, cum eis post resurrectionem apparuit: posteà tamen instar cæterorum sacerdorum vritur eadem salutatione, qua presbyter, Dominus vobiscum. Innocent. III. lib. 2. mysteriorum Missæ, cap. 24. Alex. de Ales, 4 part. quæst. 37. de offic. Missæ. §. 4. Durand. in Rational. lib. 4. cap. 24. Facta salutatione ab Episcopo, vel presbytero, chorus & populus respondent: Et cum spiritu tuo. † Nihil meliùs inuenit Ecclesia, ait Florus Magister in expositione Missæ, quod optaret sacerdoti, nisi quòd 3
sacerdos optat Ecclesiæ, hac salutatione Episcopi, & responsione populi. Auctore Amalar. Fortunato li. 3. cap. 9. intelligimus vnũ debere esse affectum Episcopi & populi, sicut hoc spiritum vnius Domini. Huius formulæ mentio fit in Liturgijs S. Iacobi, & Basilij. In ijsdem horrendissimis misterijs, inquit Chrysostom. homil. 18. in 2. epist. ad Corinth. benè precatur sacerdos populo, & benè precatur populus sacerdoti. Nam, cùm spiritu tuo, nihil aliud est, quàm hoc, &c. & homil. 3. in epist. ad Coloss. Accipientes pacem, & reddentes ei, qui pacem affert, inimicamur dicis, & spiritu tuo, & extra Ecclesiam illum traducis? Rursus hom. 36. in epist. 1. ad Corinth. Verum hæc signa tantum sunt, & monumenta rerum: vbi igitur nos cœpimus loqui: Cum spiritu tuo, plebs respõdet. Ecce, nedum à Clero, sed & à plebe responderi, Cum spiritu tuo. Quod & concili. Aurelian. capit. 3. constitutum fuisse prodidit Micrologus de ecclesiast. obseruat. ca. 2. His addẽdus est Isidorus Peluſiota antiquus auctor, lib. 1. epistol. 122. Illud autem, inquit, quòd à plebe respondetur: Et cum spiritu tuo, hanc habet sententiam: pacem quidem nobis tribui, sti Domine, hoc est mutuam inter nos concordiam: pacem autem nobis da, hoc est, eiusmodi tecum coniunctionem, quę nullo modo diuelli possit, vt cum spiritu tuo pacati, quẽ

T ij nobis

nobis in creationis initio indidisti, à tua charitate distrahi nequeamus. Nonnulli huius responsionis, Et cum spiritu tuo, originem repetunt à S. Paulo, 1. Timot. 2. cap. Verum Ecclesia non docet respondere tecum, sed cum spiritu tuo, vt potius non docet respondere tecum, sed cum spiritu tuo, vt potius cogitemus: vt in fragmento Caroli Magni de Ritibus vetu-
4 ris Ecclesiæ, & apud Petrum Damian. c. 23. † Planè Diaconus nō vtitur ea salutatione, Dominus vobiscum, nisi dum legit Euangelium vel Cereum paschalem benedicit. Idque generali Ecclesiæ consuetudine receptum docet Durand. in Ratio lib. 4. Cum quo consentiunt Albert. de offic. Missæ, c. 4. & gloss. pragmat. Qualiter horæ dicendæ sint, in verbo,
5 Teneantur. † Ad hæc in dubium reuocatur, an Episcopi, vel presbyter, dum solitarias Missas agunt, vnico adstante ministro dicere debeant. Dominus vobiscum. Nonnullis visum est, non decere vti hac salutatione, vnico adstante ministro. Pluralis enim locutio duorum numero est contenta, vulgat. l. vbi numerus. ff. de testibus. Deinde Soter Papa vndecimus epistol. 2. ad Episco. Italiæ, canon. Hoc quoque, de consecrat. distinct. 1. diserte vetat Missarum solemnia celebrare, nisi duobus præsentibus, sibique respondētibus: Quia, inquit Soter, cum ab eo dicitur: Dominus vobiscum: & Oratte pro me, apertissimè conuenit, vt & ipsius resp ondeatur salutationi. Ante Soterum Anacletus Papa epist. 1. iuber Episcopos & sacerdotes, dum sacrificāt, testes secum habere. Accedat Micrologus de Ecclesiastic. obseruat. cap. 2. Deinde versus ad populum dicit: Dominus vobiscum. Respondetur: Et cum spiritu tuo. Notandum ex his verbis, plures debere esse respondentes, & vnum salutantem. Sicut enim inepte responderetur: Et cum spiritu vestro, cum vnus esset salutator: sicut incongruè salutatur per, Dominus vobiscum, cum vnus tantum adsit, vel nullus. Hoc vtique beatissimi Patres Apostolici, Anacletus, qui à Petro quintus, & Soter in ordine decimus tertius, decretis suis formauere, vt sacerdos, sem-
per, vel tertius esset, dum Missas celebraret, S. Thom. 3. part.
1 q. 83. articu. 5. versicul. ad duodecimum, distinguendum putat, vt in † Missa solemni plures adesse debāt, in peculiari
6 quam nonnulli solitariam, alij priuatam appellant, sufficiat vnum adesse ministrum, qui gerat personam totius populi Catholici, ex cuius persona sacerdoti peculiariter respondet. Deinde ex Innocent. III. libr. 2. capit. 25. aliud est necessitatis articulus, & aliud religionis contemptus, hoc est, ex decre-

to Soteris, nullus ex contemptu celebrare debet vno tantū adstante. At dum vrget necessitas, sacerdos ministro vno presente, celebrare potest. Addit Innocentius piè credēdum esse, & sacris auctoribus comprobari, quod Angeli Dei adstāt orantibus, secundum illud Psalm 137. In conspectu Angelorum psallam tibi. Quilibet item homo habet Angelum suū ad custodiā, Act. 12. & Matth. 18. Illos igitur, ait Innocentius, habemus in oratione participes, quos habebimus in glorificatione consortes. Vel ex Alex. de Ales par. 4. quæst. 36. mēb. 5. Quædam antiquitus statuta erant ob reuerentiam tanti mysterij, quę postea ob vtilitatem, vel necessitatem antiquata sunt. In hac specie, aucto presbyterorum numero ne libertas celebrandi minuatur, necessum fuit & vtile, Missæ sacrū vno adstante celebrare. Sacerdos verò dicēdo: Dominus vobiscum: & Orate pro me, Ecclesiam alloquitur, & ad eā mentem, & intentionem conuertere debet. hęc Alexand. de Ales. Plura in eandem sententiam Petrus Damianus, qui floruit ante quingentos annos, in libello, qui inscribitur: Dominus vobiscum. Hinc nullo adstante ministro diligenter vetitum est sacerdoti Missæ sacrum agere. concil. Hanneten. capite 30. apud Burchard. libro 3. decret. capite 68. concil. Magunticn. cap. 43. Basilien. sess. 21. cap. 8. capit. Proposuit, de filijs presbyter. plenè gloss. pragmat. ad titu. de his, qui in Missa, in verbo, Ministro. Panorm. & ceteri in c. 3. de vita, & honestate cleric. S. Ambrosius libr. 1. offic. cap. 41. commemorat S. Laurentium Sixto, cum ad supplicium duceretur, dixisse. Quò progrederis sine filio pater, quò sacerdos sancte sine Diacono properas. Numquam sacrificium sine ministro offerre cōsueueras. Hęc & in peculiari locū habent: nisi in quibusdam casibus, quos Alex. de Ales percenset, vbi suprà: prętest. c. Quæsiuit. de verbor. signific. vbi glossa & Doctor. gloss. in can. Hoc quoque, de consecr. distinct. 1. vbi de Turrecremata post Alex. de Ales. Vbi verò clericus solus preces canonicas recitat, non debet dicere, Dominus vobiscum, sed Domine exaudi orationem meam. Durand. in Rational. libr. 4. cap. 14. Albert. de horis canonicis, quæst. 12. gloss. pragmat. tit. Qualiter horæ sint dicendæ, in verbo, Teneantur, etsi aliter Nauarrus de oratio. & horis canonicis, c. 22. Miscellaneo. 19. censuerit, quod etiam docuit Petrus Damianus, multò ante Nauarrum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DE ORATIONE, SEV COLLECTA.

CAPVT XVI.

1 *Collecta, quid passim in scripturis, & apud Patres significet.*
2 *Orationes Ecclesiasticæ, cur Collectæ nuncupentur. num. 4.*
3 *Collectarum nomine significatur aliquando eleemosyna, quam S.Paul. λογίαν appellat.*
5 *Sacra mysteria non sunt peragenda, nisi præmissis precibus.*
6 *Orationum, seu Collectarum varij auctores. num. 8.*
7 *Orationes, & preces non recitandæ in conuentu ecclesiastico, nisi prius approbentur.*
9 *Orationum in Ecclesia recitandarum numerus definitus, & de numeri huius significatione.*
10 *Operibus secundæ diei cur non legitur Deus benedixisse.*
11 *Oratio pro defunctis, quo loco & modo dicenda.*
12 *Orationis conclusio hæc: Per Dominum nostrum, & vsitata, & cur in nomine Filij concludantur orationes Ecclesiasticæ. num. 18.*
13 *Oratio, quæ non fit per Christum, quo modo dicatur peccatum.*
14 *Oratio ad solius Patris personam cum dirigitur, tota Trinitas ob vnitatem essentiæ honoratur. num. 15.*
16 *Orationum conclusiones, quando & quo modo varientur.*
17 *Filius Dei cum Patre ab æterno regnans, vnam cum ipso habet & potestatem & substantiam.*
18 *Per omnia sæcula sæculorum, potest etiam consecutiuè intelligi, vel antonomasticè.*
19 *Sacerdos dicendo: Oremus, se & alios monet orare.*

1 COLLECTA,† plerumque collectionem, & conuentum hominum cultus Dei, significat. Leuit. 23. Dies Octauus erit celeberrimus, atq; sanctissimus. Est enim dies cœtus, atque collectæ. Num. 29. In die Octauo collectio erit vobis. Deut. 16. Et in die septima, quia collecta est Domino Dei tui, non facies opus: vbi quidam interpretantur, retentionem. At nomen עצרת Gatzeret, & retentionem, & collectionem significat. Deinde collectio ad retentionem allu-

dere videtur, quoniam, qui colliguntur in aliquo loco, videntur quodammodo inclusi, seu retenti. Item 2. Paral. ca. 7. Fecitque die octauo collectam. Paulus ad Hebræos cap. 10. ibi: Non deferentes collectionem nostram, Græcè ἐπισυναγωγὴν, hoc est conuentum, & aggregationem. Tertul. lib. de fuga in persecutio. ad finem: Sed quomodo colligemus, inquies, quomodo dominica solemnia celebrabimus? Et postea: Si interdiu colligere non potes, habes noctē: vbi Rhenanus & Pamelius. Et Epiphanius epist. ad Ioannem Hierosolymit. apud Hieron. lib. 2. epist. Cum igitur celebraretur collecta in Ecclesia, villæ quæ iuxta monasterium nostrum. Eteadem epist. ad finem: Præterea audiui quosdam murmurare contra me, quia quando simul pergebamus ad sanctum locum, qui vocatur Bethel, vt ibi collectam tecum ex more Ecclesiastico facerem. Alter Epiphanius, vetus interpres historiæ tripartitæ, passim collectarum mentionem facit lib. 6. cap. 23. Inuenienſq; seorsum celebrare collectas socios suos, & lib. 7. cap. 32. In qua propter loci reuerentiam collectæ sæpius celebrantur. & lib. 9. cap. 38. Circa celebrationem collectarum. Et paulò pòst: Collectas agunt. S. Hieronym. in epitaphio Paulæ ad Eustochium: Post alleluia cantatum, quo signo vocabantur ad collectam, nulli residere licitum erat. S. August. in Breuiculo collationum: Tertij diei, sicut ipsis gestis martyrum monstrabatur, qui confitebantur in passionibus suis, se collectam & dominicum egisse, populo verò congregato precationes à sacerdote fieri solebant. † Inde precationes illæ à populi collectione, Collectæ appellari cœperunt. Aleuinus de diuinis offi. cap. de celebrat. Missæ: Illæ tamen orationes speciatim collectæ vocantur, quæ apud Romanos super collectam populi fiunt, dum colligitur, vt procedat de vna Ecclesia in aliam ad stationem faciendam. Microlog. de Ecclesiast. obseruat. cap. 3. Beleth. de diuinis offi. Innocent. lib. 2. myster. Missæ, cap. 27. Durand. in Ration. Radulph. de canon. obseruantia propos. 23. † Collectæ etiam dicuntur eleemosynæ, quæ in Christianorum cōuentu conferebantur, & colligebantur pauperum alimenta, quas S. Paul, 1. ad Corinth. cap. vlt. λογίας appellat, à legendo, id est, colligendo. Vetus interpres vertit, Collecta. S. Clemens lib. 4. Constit. Apostol. cap. 8. ait, ποιεῖν εὐλογίας, facere collectas. † Sunt qui existimant orationem breuem, collectam appellari, quod sacerdos, qui legatione fungitur ad Dominum pro populo, omnium petitiones compendiosa

breuitate

breuitate colligat atque concludat. VValfred. Strabo de rebus Eccleſiaſt.cap.22.Micrologde Eccleſiaſt.obſeruatio.cap. Berno de offic.Miſſæ.Hugo à ſancto Victore libr. 2. de offic. cijs Eccleſiaſt.cap. 16. Quorum ſententia nuuatur Caſſiani auctoritate libr.2.inſtit.cap.7.his verbis:Cum autem is, qui orationem collecturus eſt:nec non Conci.Agat.can.21.can. Conuenit,de conſecrat.diſt.5. ibi : Collecta oratione, vbi & Collectæ,collectiones appellantur. † Preces autem fieri ante myſteria docet Dionyſ.epiſto.ad Demophil.Neque Catepus,inquit,qui me Cretæ hoſpitio excepit,ſacros myſteriorum ritus aggrediebatur, niſi prius ipſi in ijs precibus, quæ antea perfici ſolent,ſacra, & læta apparuiſſet viſio. †Porro orationum ſeu collectarum varij fuerunt auctores. Earum infinitus numerus.In nonnullis quædam adiectæ, quę à prio Dei cultu alienæ erant, & ſcandalum offenſionemque præbebant. Cui malo ſancti Patres occurrendum cenſuerunt. Itaque † varijs decretis preces in Eccleſijs dici vetarunt, niſi antea probatæ in Concilio fuiſſent,vel cum prudentioribus collatæ.Concil.Carthag.3.canon.23.ibi : Et quaſcunque ſibi preces aliquis deſcribit, non eis vtatur, niſi prius eas, cum inſtructioribus fratribus contulerit.Concili.Mileuit.ſub Innocent.1.can.12.Placuit etiam illud,inquit Synodus, vt preces,vel orationes ſeu Miſſæ, quæ probatæ fuerint in Concilio,ſiue præfationes,ſiue commendationes,ſiue manus impoſitiones,ab omnibus celebrentur, nec alię omninò dicantur in Eccleſia, niſi quæ à prudentioribus tractatæ,vel comprobatæ in Synodo fuerint , ne fortè aliquid contra fidem, vel per ignorãtiam, vel per minus ſtudium ſit compoſitum. Quod & repetitum fuit in Concil.Afric.can. 70. Micrologde Eccleſiaſt.obſeru.cap.5.Carolus Magnus in legibus Francis conſtituit,vt omnia Miſſalia videantur,& orationes,quæ ab Eccleſia probatæ non ſunt, reiiciantur.† Legimus Gelaſium Papam tam à ſe , quàm ab alijs compoſitas preces limaſſe politius,& diſtinctè diſpoſuiſſe. VValfred. Strabo de rebus Eccle.cap.22.vel,vt Sigebert.ad ann. Domini 487. loquitur,cauto limatoq; ſermone compoſuiſſe.Has deinde S. Gregor.quibuſdam additis,quibuſdam detractis, politius ordinem redegit,librúmque qui,Sacramentorum , inſcribitur,edidit,auctore VValfred. Strabo. Huius libri meminit Micrologde Eccleſ.obſerua.cap.24.31.& alibi paſſim.Hunc typis excuſum habemus apud Pamelium, tomo 2. Liturgicon Eccleſiæ Latinæ. † Cæterum , vt ait Durand.in Ratio.

lib.4.cap. 15. quidam extra modum , & ordinem orationes multiplicabant.Vnde auditores ſibi ingratos efficiebant, & populum Dei potius faſtidio auertebant, quàm alliciebant. Quare ſancti Patres orationis Dominicæ, quæ ſeptem orationibus concluditur,formam ſequentes, ſtatuerunt , ne ſacerdotes in Miſſa ſeptenarium orationum, ſeu collectarum numerum prætergrederentur.Micrologde Eccleſiaſt.obſeruat. capit. 4. Nam & Chriſtus,ait Alexand.de Ales,4.part. quæſt.37.de offi.Miſſæ.§.4.in oratione Dominica Matth. 6. ſeptem petitionibus omnia corpori , & animæ neceſſaria compreheńdit.Vſu tamen Leodienſi, vltra quinque non dicuntur.Radulph.Tungreſ.de cano obſeruat.propoſ.23. Hoc autem,ait Microloglummoperè ſolẽt obſeruare, vt in Miſſa,aut vnam,aut tres,aut quinque,aut ſeptem orationes dicant:vnam,eodem Micrologo auctore , propter Romanam traditionem : tres , quia Dominus ter ante paſſionem oraſſe legitur:quinque propter quinque partitam eius paſſionem, in cuius commemoratione hæc eadem celebramus officia: ſeptem, quia & Apoſtoli ſeptem petitiones Dominicæ orationis ad conſecrationem eorundem myſteriorum frequẽtaſſe leguntur. Micrologum tot idem verbis ſequitur Radulph.lib.de canon.obſeruat.propoſ.23.Vel , auctore Innoc. lib.2.myſter.Miſſæ,cap.23.quem Durand. in Ration. ſequitur:vnam,vel tres propter vnitatis ſacramentum, vel myſterium Trinitatis:quinque,vel ſeptem propter quinque partitam Domini paſſionem , vel ſpiritum gratiæ ſeptiformem: Duas autem dicere non debent ex ſententia Innocent. Durand.& Alexand.de Ales,4.part.quęſt.37.de offic. Miſſæ.§.4. Binarius,ſiquidem numerus infamis eſt:Deus enim diuiſionem,& diſcordiam deteſtatur. † Vnde cum ceterorum operibus dierum benedixit , operibus ſecundæ diei benedixiſſe non legitur , quia binarius primus ab vnitate recedit , & ab eo ceteri diuiſibiles numeri ſortiuntur originem. Impar verò numerus mundus eſt,canon.Nuptiæ,32.quæſt.1. † Addit Innocent.cauendum eſſe,ſi fortè collecta pro defuncto miſceatur,non finalis,ſed penultima , vel antepenultima dicatur,quia finis ad ſuum debet torqueri principium. In Miſſa verò pro defunctis non debet interponi oratio pro viuis, niſi illa communis,Omnipotens ſempiterne Deus, qui viuorum,&c.Hæc Innocent.† Amplius in fine orationum ſeu collectarum adiicitur:Per Dominum noſtrum, &c. Orationes enim,Per Dominum noſtrum concludi ſolent.Alcuinus

Universidad de Deusto
Biblioteca

semel atque iterum de diuinis offic.cap. de celebrat. Missæ.
13 Radulph.Tungrens.de canon.obseruantia propos.23.† Oratio, quæ non fit per Christum, non solum nihil impetrat, sed etiam ipsa fit in peccatum.Augustin.ad Psalm.108.enarrans verba illa; Oratio eius fiat in peccatum: Non est inuitatoria oratio nisi per Christum,quem vendidit Iudas, scilicet,immunitate peccati.Oratio autem,quæ non fit per Christum, non solum non potest delere peccatum,sed etiam ipsa fit in peccatum.S.Bernard.lib.de amore Dei cap.8. Ideóque orationes,inquit,nostras,vota,& sacrificia, & omnia nostra offerimus tibi pater assiduè, Per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum.Credentes, & intelligentes ex te, & te,& ad te,per ipsum nobis esse,quidquid nobis bene est, a quo ipsum esse habemus. Concludimus orationes, ait Micrologus,Per Dominum nostrum,videlicet patrem orandum per filium. Iuxta eiusdem filij præceptum, Ioannis 16.Vsquemodò nō petistis quidquam patrem in nomine meo: quodcunque petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. S. Paul.2.ad Corinth.cap.1.ait: Promissiones Dei esse stabiles in Christo; quasi dicat, Christus est nobis datus pro fideiussore, & omnes promissiones implentur per Christum.
14 Generaliter † itaque oratio ad Deum Patrem dirigitur. Concil.Carthag.3.cap. 23. vt nemo in precibus, vel patrem pro filio,vel filium pro patre nominet,& cum ad altare astitur, semper ad patrem dirigitur oratio. Optat. Milenitanus lib.3.Paganum, inquit, vocas eum, qui Deum patrem per filium eius ante aram orauerit. Tota autem oratio, & gratiarum actio,quam semper, & vbique debemus, dirigitur & offertur Deo patri per Christum Dominum nostrum, tanquam per mediatorem Dei,& hominum, de quo Apostolus,ait:Vnus est Deus & mediator Dei,& hominum,&c.
15 Hæc Florus magister in exegesi Missæ.† Neque tamen pro iudicium filio,vel spiritui sancto comparatur,dum ad Patrem personam precatio ab offerente dirigitur,cuius consummatio dum filij,& spiritus sancti complectitur nomen,ostēdit nullum esse in Trinitate discrimen essentiæ: quia dum ad solius patris personam, honoris sermo dirigitur, benè credentis fide tota Trinitas honoratur, & cum ad patrem intantis destinatur intentio, ad sacrificij munus omni Trinitati vno eodémque offertur litantis officio. Hæc grauiter
16 Fulgentius libr.2.ad Monimum. † Paucissimæ sane existant orationes,quæ pro competentia sensus, vt Micrologus lo-

quitur,

quitur,alia conclusione finiantur, vt illa:Præsta quæsumus, vt natus Saluator, qui tecum viuit, & regnat.Item, & illa: Deus, cuius filius in alta cœlorum conscendens:Dominum nostrum Iesum Christum,qui tecum viuit,& regnat,&c.In qualibet autem conclusione, ait Micrologus,commemorationem sanctæ Trinitatis obseruare solemus, iuxta quod in emendationibus sacramentarijs expressum inueniunt. Porrò,secundum vsum Romanum nullam orationem per eum, qui venturus est,concludimus,nisi in exorcismis.Micrologus cap.6. & 7. Radulph. Tungres. propos.23. Durand.capit.15. 17
Additur deinde:† Qui tecum viuit,& regnat,in vnitate spiritus sancti Deus.His verbis, inquit Alcuinus de diuinis officio.cap.de celebrat.Missæ, sacerdos monet populum,vt credat Dei filium viuere, & regnare semper sine initio, & sine termino, & vnam potestatem habere æqualiter cum patre, & spiritu sancto, atque vnam substantiam. Hæc verba (in vnitate spiritus sancti) enarrant. Innocent.cap.23. Durand. cap.15.Alexand.de Ales 4.part. quæstione 37.de offic.Missæ. §.4.dupliciter; primum (in vnitate) hoc est, vnà cum sancto spiritu.Nā Pater, & Filius, & Spiritus sanctus sunt vnus Deus,vel (in vnitate Spiritus sancti) hoc est,in Spiritu sancto,qui est vnitas Patris,& Filij amor, & connexio vtriusq. Sequitur (Per omnia secula sæculorum.) Et nos, inquiunt 18
Irenæus lib.1.c.primo,†& Epipha.lib.1.tom.2.hæres.31.dum in gratiarum actionibus ἐπὶ εὐχαριστίας dicimus, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. in sæcula sęculorum,Hęc verba duplicem interpretationem patiuntur.Quidam enim,auctore Hieronymo in capitulo septimo Epistolæ ad Galat.dicunt, eundem esse sensum in sæculis sæculorum, quem in sanctis sanctorum,in cœlis cœlorum,in operibus operum,in canticis canticorum,& quam habent differentiam cœli ad eos,quorum cœli sunt,& sancta,quæ sanctorum comparatione sunt sanctiora, & opera, quæ operum præfatione meliora sunt, & cantica,quæ inter cantica vniuersa præcellunt: eandem habere & sæcula, quæ sæculorum oblatione sunt sæcula.Futurum sæculum appellatur sæculum sæculi, ait Euthymius ad Psalm.118. tanquam præsenti sæculo honoratius. Alij, auctore S.Augustin.ad Psalm.71. intelligunt, in sæculum sæculi; in sæculum,quantum hoc sæculum durat: & in sæculum sæculi,quod post huius finem futurum est.Alcuinus de diuinis offic.capit.de celebrat.Missæ:Aut certè, inquit,accipienda sunt simpliciter,sæcula sęculorum,velut consequen-

tia præcedentium, vt continuata sibi connexione copulentur, quæ dicuntur sæcula sæculorum, donec præsens, quod ex diuersis temporum sæculis contexitur, perueniat ad finem, & succedat futurum sæculum, quod non habet finem. Vtramque interpretationem breuiter complexus est Innocent.III.d.cap.23. his verbis: Per omnia sæcula sæculorum, hoc consecutiuè, & antonomasticè, sicut cantica canticorum. Prætereo Origenem, Amb. & nonnullos alios, qui de interpretatione horum verborum tractarunt. Cæterum sacerdos collectam dicturus hortatur populum ad orandum, dicens: Oremus. † Sacerdos, inquit, Stephanus Eduen. lib. de sacramento altar. capit. 12. exclamat, Oremus, monens se, & alios orare, quia Dominus orauit, & discipulos ad orandum excitauit. S. August. epist. 106. ad Viralem: Nunquid, vbi audieritis sacerdotem Dei ad eius altare populum hortantem ad orandum, non respondebitis, Amen? S. Chrysostom. homil. 10. in 2. ad Corinthios: In ijs horrendissimis mysterijs communia sunt omnia. Et paulò pòst: Omnes eandem dicimus, & non sicut in veteri lege partem sacerdos, & partem populus, sed omnibus vnum corpus proponitur, & vnum poculum.

DE VOCE, AMEN.

CAPVT XVII.

1 *Amen, & Alleluia voces Hebraicæ, non facile in alienam linguam transferri possunt.*
2 *Amen ab initio nascentis Ecclesiæ recitatum fuisse, ostenditur.*
3 *Amen, quid secundum Hieronymum, & alios significet.*
4 *Amen nota conclusionum, & signaculum orationum.*
5 *Amen Thalmudicum triplex vitandum.*

FINITA † collecta, populus, vel chorus respondet Amen. hæc vox Hebræa est. Amen, & Alleluia omnes gentes Hebræa voce decantant, nec barbaro licet in suam linguam transferre, S. August. epist. 178. lib. 2. de Doctrina Christiana, cap. 10. & 11. & tractat. 41. in Euangel. Ioannis. Ab initio nascentis Ecclesiæ populus post recitatas preces respondebat: Amen. S. Paul. 1. ad Corinth. 14. Ceterum si benedixeris spiritu: qui supplet locum idiotæ, quo modo dicet Amen,

Amen, super tuam benedictionem? S. Iustin. Apolog. 2. Post preces, & Eucharistiam totus cœtus accinit, Amen. Tertullian. de spectaculis, capit. 25. Manus, quas ad Dominum exteris, postmodum laudando histrionem fatigare, ex ore, quo Amen in sanctum protuleris, gladiatori testimonium reddere. Nunquid, inquit, August. in epistol. 106. vbi audieritis sacerdotem Dei, ad eius altare populum hortantem ad orandum, non respondetis, Amen? † Hieronym. in præfat. ad librũ 2. comment. epistol. ad Galat. Romanæ, inquit, plebis laudatur fides, vbi alibi tanto studio, & frequentia ad Ecclesias, & ad Martyrum sepulchra concurritur, vbi sic ad similitudinem cœlestis tonitrui, Amen reboat, & vacua idolorum templa quatiuntur. Hoc ipsum veteri testam. Moyse mandata Dei enarrante, fieri consueuisse, apparet Deutero. 27. & 1. Part. 16. ibi: Et dicat omnis populus: Amen. vbi glossa ordinaria, Sacerdotibus orantibus, omnis populus: Amen, vt concordet in precibus pia sacerdotum intentio, & populi sana deuotio. Amen, quandóque est aduerbium affirmandi, quandóque optandi. S. Bernard. sermone 7. in cœna Domini: Quare, Amen, quidam πιστευθήτω, hoc est verè, & fideliter interpretantur? Symmachus, Aquila, & Theodotion passim, Origenes tractat. 35. in Matth. & in epistol. ad Romanos capit. vltimo. Hieronym. epistol. 137. ad Marcellam. S. Augustin. varijs in locis. S. German. in theoria rerum Ecclesiastic. Isidorus libro 6. Originum, capitulo 19. Quod etiam in Euangelio à Saluatore semper assumitur, sua, per Amen, verba firmante. S. Hieronym. in capit. 1. epistolæ ad Galat. S. Ambros. libro 1. capitulo 9. de ijs, qui initiantur mysterijs: Et tu dicis. Amen, hoc est verum esse, quod os loquitur, mens interna fateatur. Alij, vt 70. verterunt γένοιτο, id est fiat. Iulius I. Pontifex Romanus in Rescripto contra orientales pro Athanasio, capit. 1. S. Hieronym. d. epistol. ad Marcellam, & epist. 134. ad Sophronium. Amen, Hebraicum, ait Iust. Apolog. 2. idem est, quod fiat. Etsi enim, Amen, propriè γένοιτο, vel fiat, non significet: tamen sic vertendam eam vocem veteres censuerunt, ꝙ per eam optetur perfectio eorum, quæ dicta sunt. Quare vis eius non poterat melius exprimi. Itaque, ait Bernar. d. sermone 7. in cœna Domini, cum dicitur in fine orationum: Per omnia sæcula sæculorum, sensus est: Quod rogas Dominum, hoc optamus. † Solet hæc vox, Amen, esse nota conclusionum, & signaculum orationum, vt precationis Dominicæ, Matth. 6.

Hinc notat Genebrardus, homo imprimis Græcis, & Hebraicis litteris eruditus, ad Psalm.41. hanc particulam in singulis libris Psalmorum repeti ad maiorem cõfirmationem, & inflammandum pios in Dei laudes, & gratiarum. Psalmi siquidem Dauid in quinque libros diuiduntur, quos distinguit, & numerat S.Hierony. ad d.Psalm.41. In fine verò cuiusque libri vox, Amen, occurrit.† Thalmudici; triplex dicunt esse Amen, pupillum, surreptitium, & sectile pupillum. Rab.Henn. interpretatur: Pupillum, cum quis precatione retinetur, nec intelligit, quod respondet: Surreptitium cum surripit, & dicit, Amen, antequam absoluatur precatio: Sectile, cum secat in duas partes, nempe oscitanter audiens, & alias res agens. Vtinam, ait Canninius, Christiani in Ecclesia, amen non pupillum, non furtiuum, non sectile, sed pium ac legitimum responderent; sic enim fieret, vt & attentius sacras preces audirent. Plura de hac voce, Amen, Sanctes Pagninus in Thesauro, & ceteri, qui dictionaria Hebraica ediderunt.

DE EPISTOLA.

CAPVT XVIII.

1 *Epistolas in Missarum solemnijs temporibus Apostolorum sanctas fuisse docent Patres.*

2 *Epistolam legendi consuetudo fuit perpetuò seruata in Ecclesia, idq; Patrum testimonijs comprobatur. num. 5.*

3 *Hieronymus epistolas per totum anni curriculum legendas collegit.*

4 *Epistolæ lectæ in Ecclesia, ex qua scripturarum parte petitæ fuerint.*

5 *Epistola curante Euangelium legatur.*

6 *Lectiones Apostolicas in Ecclesia quis primus statuerit.*

7 *Lectiones Apostolicæ quibus in Ecclesia ministris committi debeant.*

8 *Epistola dum legitur, sedet Episcopus, sedent ministri, sedet & populus.*

9 *Sedendi in Ecclesia ordo veterum Christianorum.*

1 APOSTOLORVM †sæculo, scripturas sacras legere in Missarum solemnijs consuetum, præclarissimis testimonijs comprobatur, Primum, cano.9. Apost. in hæc verba: Quicunque fideles Ecclesiam ingrediuntur, & scripturas audiunt, neq; apud preces, & sanctam communionem permanent, eos tanquam inordinatum quippiam perturbationémque facientes, à communi arceri oportet. Cano. Quicunque, de consecrat. distinct. 1. Item S. Dionys. de Eccles. hierar. cap. 3. sibi: Ministrorum officio, sanctarum scripturarum lectio recitatur. S. quoque Clem. lib. 2. constitut. Apost. capit. 57. In medio autem lector ex loco edito legat libros Moysis. Et postea: Deinde acta nostra legantur: item epistolæ Pauli. Et paulò pòst: Postea Diaconus, aut presbyter Euangelia legat. Nec non S. Iustin. Apolog. 2. Die, qui solis dicitur, omnes qui in oppidis, vel agris morantur, vnum in locum conueniunt, commentariáque Apostolorum, vel Prophetarum scripta leguntur, quamdiu hora patitur. Dionys. item Corinthius epistola ad Soterum Pap. quę legitur apud Eusebium libro quarto histor. Eccles. capit. 22. & Nicephor. lib. 4. ca. 8. palam facit, veteri instituto, & antiqua consuetudine, Clementis epistolam, in Ecclesijs legi solitam.† 2 Hunc morem in Ecclesia perpetuò retentum, ex sanctorum Patrum monumentis testes locupletissimos excitabo. Tertull. in Apologet. capit. trigesimonono: Cogimur ad diuinarum litterarum commemorationem. & libro de anima: Prout scripturæ leguntur. Damasus Papa epist. 2. ad Hieron. In die Dominica Apostoli epistola vna recitetur. Cuius loci argumento Vvalfred. Strabo de rebus Ecclesiastic. capit. 22. credidit, initio solius Pauli epistolas legi consuetum, postea verò aliæ lectiones, nedum de nouo, verùm etiam de veteri testamento, prout festorum ratio poscebat, intermixtæ sunt. At longè ante Damasum, nedum Pauli, sed etiam aliorum Apostolorum, & prophetarum, nec non Clementis epistolæ, & scripturę legebantur, vt ex primarijs religionis nostræ statim docui. Huius etiam lectionis meminit S. Paul. 1. Thessal. Adiuro vos per Dominum, vt legatur hæc omnibus sanctis fratribus, & ad Coloss. 4. Cum lecta fuerit apud vos epistola hæc, facite vt & in Laodicensium Ecclesia legatur. Meminit & S. Ambros. epistol. 33. his verbis. Sequenti die (erat autem Dominica) post lectiones atque tractatum, dimissis Catechumenis, symbolum aliquibus competentibus in baptisterijs tradebam basilicę. Et paulò pòst: Ego tamen mansi in munere: Missam facere cœpi, & in præfatione ad Psalmos: Quantum laboratur in Ecclesia, vt fiat silentium cum lectiones leguntur. & lib. 1. offic. capit. 10. Primum

igitur officium est loquendi modus. Hoc sacrificium laudis Deo dependitur, hæc reuerentia exhibetur, cum scripturæ diuinæ leguntur. Optatus Mileuit libro 6. contra Parmen. Pollutos, inquit, vocas, quia furtiuas vobiscum non legimus lectiones; legere si potestis: vt quid auderis epistolas ad Corinthios scriptas legere, qui Corinthijs cõmunicare noluistis? vt quid ad Galatas, ad Thessalonicenses scriptas recitatis? in quorum communione non estis. S. Aug. de ciuitate Dei li. 22. cap. 8. Facto tandem ait, silentio, scripturarum sunt lecta diuina solemnia. & sermo. 236. lectiones diuinorum eloquiorum, cum recitarentur, audiuimus: Lectio prima Propheticæ quid nobis commendauerit, me commemorante, recolite. & sermo. 10. de verbis Apostoli: Primam lectionem audiuimus Apostoli. Et paulò pòst: Hoc de Apostolica lectione percepimus. Deinde cantauimus Psalmum, post hæc Euangelica lectio. Idem Augustin. sermo. 33. de verbis Domini: Lectiones sanctæ propositæ sunt. & quas audiamus, & de quibus aliquid sermonis adiuuante Domino proferamus. In lectione Apostolica gratiæ Deo aguntur, de fide gentium, vtique Deo, quia ipse fecit. In Psalmo dixim⁹: Deus virtutem conuerte nos. In Euangelio, ad cœnam vocati sumus. Anastasius Nicænus Episcopus, in libro Quæstionum, in scripturam. quæst. 90. ex Maximo Monacho: Quæ post eam fiant lectiones, significant diuinam voluntatem, in qua oportet omnes erudiri, & ex ea vitam agere, & conuersari. S. Chrysostomus hemil. 19. in cap. 9. Act. Stat minister, communis minister alta voce clamat, ac dicit: Attendamus. Hæc communis Ecclesiæ est, quam ille emittit, & nullus attẽdit. Post illam, incipit lector prophetiam Isaiæ, &c. S. Leo serm. 4 de Quadragesima: Prędicaturis verbis, ait Leo, dilectissimi, sacratissimũ maximumque ieiunium, quo aptiùs vtar exordio, quàm, vt verbis Apostoli, quo Christus loquebatur, incipiam, dicam: que quod lectum est? Ecce nunc tempus acceptabile. Iustinianus item, Nouella 7. de non alienandis. §. quia vero, ibi In quibus & altare collocatum est, & sacrum exhibitum est ministeriũ, quale moris est, in sanctissimis Ecclesijs celebrari sacris quippe lectis scripturis, & sacrosancta & inaffabili communione tradita. Accedant, quæ Seuerus Sulpitius libro 3. de vita sancti Martini scripta reliquit, in hęc verba: Ambiani Mediolanensi Ciuitati præerat Episcopus, qui celebritati festa Dominicæ diei, ista erat consuetudo, vt veniens lector cum libro, non antè legere præsumeret, quàm nutus sanctissimus præcepisset: factum est autem, vt ista die Dominica, prophetica lectione iam lecta ante altare adstante qui lectionem S. Pauli proferret, beatissimus antistes Ambrosius super altare obdormiret. His addendus est S. Germanus in Theoria rerum Ecclesiasticarum: Post tersanctum hymnum, inquit German. legitur liber Apostolicus. In Concil. Toler. 4. cap. 11. In quibusdam Hispaniarum Ecclesijs, laudes post Apostolum decantantur, priusquam Euangelium prędicetur, cùm Canones præcipiant, post Apostolum non laudes, sed Euangelium annunciari. & Concil. 1. Braccaren. cap. 20. Placuit, vt per solemnium dierum vigilias, vel Missas, omnes easdem, & non diuersas lectiones in Ecclesia legant. † Lectiones per totum anni curriculum ex Propheris, & Apostolis sancti Hierony. collegit, in lib. qui Lectionarius, vel Comes S. Hieronymi inscribitur, apud Panael. tom. 2. Liturgicon. Huius Lectionarij mentionem faciunt Microl. de Ecclesiast. obseruat. cap. 25. Honorius in Gemma animæ, li. 1. cap. 88. Berno de quibusdam rebus ad offic. Missæ pertinẽtibus, cap. 2. Quæ omnia lectionem Epistolarum in Missæ facto, Solis luce clariùs patefaciunt, & illustrant. † Cæterùm, Epistola quandoque sumitur de veteri Testamento, quandoque de Nouo: Ioannes enim, auctore Innocent. lib. 2. myster. Missæ, cap. 29. fuit limes præcedentium, & subsequẽtium, ac medius inter Apostolos, & Propheras: Nã Lex, & Prophetæ vsquè ad Ioannem. Quid est Lex? ait Iustinus Martyr. q. 101. Euangelium quod prædictum est quid Euangelium? Lex quæ completa est. S. Augustin. quæst. 33. in Numeros: Eadem sunt in Veteri, & in Nouo: sed ibi adumbrata hic reuelata: ibi præfigurata, hic manifestata. Et de Catechizãdis rudib⁹: In veteri Testamẽto est occultatio Noui, & in Nouo est manifestatio Veteris. In Dominicis tamẽ diebus, Epistola ex nouo Testamento legi consuenit, ea vt cõicio, ratione, quòd iam sumus sub lege gratiæ, quæ post resurrectionẽ, quàm dies Dominicus repræsentat, vniuerso orbi illuxit. † Epistola item ante Euangelium legitur variis rationibus: prima, quòd Epistola designat officium, quod ante Christum Ioannes exercuit: Præiuit enim ante faciem Domini parare vias eius. Hanc primam rationem plurib⁹ confirmãt Rupert. li. 1. c. 32. Innoc. d. c. 29. Alex. de Ales, 4. par. q. 37. de offi. Missæ. §. 5 & Durand. in Rational. Altera est Alcuini, minùs ibãt, sicut dicit Euangelistũ, q⁹ mittebat Dominus ante

se binos,& binos. Tertiam meditatus est Simeon Thessalo-
in libro de mysteriis Missæ cap. 22. Is enim enarrans mo-
rem hac in parte, nedum Latinorum, sed & Græcorum,
ait,quòd Deus non fecit simul omnem potentię, & bonita-
tis suæ manifestationem,sed minorem prius, & posteà ma-
iorem.Quæ autem per se locutus est,quæ in Euangelio cõ-
tinentur,perfectiorem manifestationem continent, inquit
ille, quàm quæ per Apostolos locutus est. Addit Nicolaus
Cabasila,in expositione Liturgiæ,ca.23. Quia,inquit,non re
pente,& vno simul tempore apparuit hominibus Dominus,
quanto erat robore,& quanta bonitate.Hoc enim est secun
di eius aduentus, sed via procedens ab eo, quod est minus
apertum,ad id quod est manifestiùs, processit, ea de causa,
eos, qui eius ostensionem paulatim fuisse factam volunt o-
stendere, Apostolica legere ante Euangelia est consentane-
um.Postrema ex Vvalfred.Strabone de rebus Ecclesiast.cap.
22. Anteponitur in ordine Epistola Euangelio, etsi inferior
dignitate, vt ex minoribus animus audientium ad maiora
sentienda proficiat,& gradatim ab imis ad summa conscen
6 dat.† Quis verò lectiones Apostolicas ante celebrationẽ sa-
crificij statuerit,hæret idem Vvalfred. Strabo.Honorius ve-
rò in Gemma animæ,cap.88.Alexandrum Pontif. huius in-
stitutionis auctorem facit.At ex S.Iacobo in Liturgia, Dio-
nysio,Clemente,& Iustino, qui Alexandrum præcesserunt,
7 perspicuum fit, Epistolas, & Euangelia legi consueuisse.†
Solis verò Subdiaconibus, inter inferiores gradus Romana
auctoritas concedit,vt sacris vestibus induti, epistolam le
gant ad Missam,adeò vt potius Sacerdos ipse epistolã lege-
re debeat,quàm pati, vt inferiores Subdiaconibus id exe-
quantur Micrologde Ecclesiast.obseruat.cap.81.Berno cap.
8.de offic.Missæ Alexand.de Ales.d artic. 5. Radulph. Tun-
grens.de canonum obseruant.propos. 23.cano. Si subdiaco-
nus,distinct.34.Glossa & Doct.plenè in c.Vt quisque,de vi-
8 ta,& honestate clericor. † Porrò,dum legitur epistola,sedet
Episcopus, sedent & ministri.Cuius instituti speciosas cau-
sas proferunt Amalarius Fortunatus lib. 3. de Ecclesiast. of-
fic.cap.10.Innocent.III.libr.2.mysteriorum Missæ, cap.35.
Durandus in Rational.lib.4.cap. 18.Sedere solet & populus.
Rupert.lib.1.cap 32.Durand. in Rational. capit. de epistolã
Græci tamẽ ad lectionẽ epistolæ minimè consident.Micro
9 log.de Ecclesiast.obseruat.ca.9. † Sedendi in Ecclesia vete-
rum Christianorum ordinem docet S.Ambros.ad epist.1.ad

Corinth

Corinth cap.14.enarrans verba Pauli:Potestis enim per sin-
gul s prophetare,&c.Hæc traditio, inquit, est Synagogæ,
quã nos vult sectari,quia Christianis quidem scribit,sed ex
gentibus factis,non ex Iudæis,vt sedentes disputent,senio-
res dignitate in Cathedris,sequentes in subsellijs,nouissimi
in pauimento super mattas.Optatus verò libr.4.innuere vi-
detur,vetitum populo in Ecclesia sedere:Populus,ait,in Ec-
clesia sedendi non habet potestatem.

DE GRADVALI, SEV Responsorio.

CAP. XIX.

1 *Graduale inter Epistolæ,& Euangelij lectionem decantãdum, cur ægrè ab Hispanis receptum sit.*
2 *Graduale pœnitentiæ lamentum insinuat,& vnde dictum sit.*
3 *Responsorium in officio Missæ Gradnale appellatur.*
4 *Graduale à gradibus.*
5 *Responsoria vnde dicta.*
6 *Responsorij meminerunt Patres non pauci.*
7 *Gradualis primus institutor.*

IN Concil.Tolet.4. cap.11.disertè vetitum fuerat,in Missa laudes inter Epistolæ, & Euangelij lectionem decantari: 1
cóque argumento cum Graduali,& Alleluia, inter Apostolicam,& Euangelicam lectionem cœpissent frequentari,Hi-
spani,nouitate rei perculsi,diu & fortiter restiterunt, Berno Augiensis libr.de quibusdam rebus ad Missam spectantibus,
cap.1. Hoc tamen posteà vsu Romano commendatum ad omnes Latinorum peruenit Ecclesias.Vvalfredus Strabo de reb.Ecclesiast.cap.22.† Graduale verò pœnitentiæ lamen- 2
tum insinuat.Rupert.lib.1.de diuinis offic.cap. 34. Innocen.
lib.2.myster.Missæ,cap. 31.In Ambrosiano officio responso-
ria appellantur Psalmeli.Radulp. Tungrensis de canonum
obseruantia,propos.12.† In Romano officio,Missæ respon- 3
soria dicuntur Gradualia,pro distinctione aliorum respon-
soriorum,quæ horis canonicis cani consueuerũt: hęc enim
psallũtur, vbicumque clerus voluerit, Gradualia verò in
gradibus.Hæc expositor ordinis Romani.† Graduale,inquit 4
Raban.libr. 1. de institutio.clericor.cap.33.ideò dicitur, quia

Universidad de Deusto Biblioteca

iuxta pulpiti gradus cantatur, mysticè à gradibus humilitatis, vt pote illi conueniens, qui necdum ascendit de virtute in virtutem: sed adhuc in valle lachrymarum positus, tamen ascensiones in corde disposuit. Rupert. Innocē. & Durand. Vel Graduale dicitur, quia per gradus virtutum ad hoc
5 peruenitur, auctore Stephano Eduensi de Sacramen. altar. 12. Raban. Maur. lib. 1. de institut. clericor. cap. 33. † Responsoria ab Italis manasse, cóque nomine appellata, quod vno canente chorus consona voce respondeat, prodidit Isidorus li. 6. Etymolog. capit. 19. Raban. Maur. lib. 1. de Ecclesiast. offic. cap. Quem totidem verbis sequitur Raban. lib. 2. de instit. clericor. cap. 15. Vel Responsoria dicuntur, quia lectiones respondere, ideſt, consonare, seu conuenire debent, vt sicut Apostolorum, Responsoria sint regulariter de eisdem. Hæc ille. Turrecremata ad Regulam S. Benedicti, tracta. 66. Amphion. Responsorium, quod Epistolam sequitur, assensum significat auditorum, vnde ait Hugo de S. Victore in Speculo Ecclesiæ, capit. 7. Responsorium nominatur Rursus Responsorius cantus, auctore Raban. lib. 1. de instit. clericor. cap. 33. idem dicitur, quod alio desinente, alter respondeat. Alcuinus de diuinis offic. cap. de celebrat. Missæ, Responsorium dictum scripsit, quod à capite repetatur. At in ordine Romano, de officio Missæ, responsum dicitur à respondendo, eò quod Domini inchoanti vnitur, vt laudem vniuersus referat populus Domini. Librum autem, quo responsoria exarata legitur, Responsoriale appellat Amala. Fortunat. in prologo de ordine Antiphonarij, quo in libro plura de Responsorijs. † Responsorij memimisse videtur S. Hilar. ad Psalm. 65. his verbis: Audax orantis populi consistens, quis extra Ecclesiam vocem sonet celebres hymnorum sonitus, & inter diuinorum quoque Sacramentorum officia, responsionem denotæ confessionis accipiat. Item Gregor. Turonens. Histor. Francor. lib. 6. octauo cap. tertio: Interea iam medio prandij peracto, iubet Rex, vt Diaconum nostrum, qui ante diem, ad Missas, Psalmum Responsorium dixerat, cauere iuberem. † Gradualia institutionem quidam S. Gregorio attribuunt. At ante Gregor. Celestinum Papam Gradualia instituisse auctores sunt Sigebert. ad annum 426. 688. Rupertus lib. 2. de diuinis offic. cap. 21. Berno cap. 25. de offic. Missæ.

DE הללויה, HALLELVIAH.

CAPVT XX.

1 *Alleluia cantatur post Graduale, quia post luctum sequitur consolatio.*
2 *Alleluia cur ab omnibus Hebraicè decantetur.*
3 *Alleluia quid proprie significet.*
4 *Psalmi Alleluiatici qui sint apud Augustinum.*
5 *Alleluia quoties, & quo tempore.*
6 *Alleluia cum ad Dei laudem prouocet, cur non semper canendum.*
7 *Alleluia cur reticetur in Quadragesima, cùm Laus tibi Domine, continuatur eodem tempore.*

POST † luctum sequitur consolatio. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur, & ideò aiunt Innocent. lib. 2. myster. Missæ, cap. 32. & Durand. in Rational. lib. 4. cap. 20. post Graduale cantatur Alleluia, lætitiæ canticum, post luctum pœnitentiæ decantatum ab Angelis, Apocalyp. 19. Illud verò, auctore Amalar. Fortunat. libr. 3. de Ecclesiast. offic. cap. 13. tam lætitiam electorum, quàm laudem Domini ad memoriam reuocat. † Est autem הללויה Halleluiah nō Græcum, vt Beda credidit, sed Hebraicum vocabulum, quod auctore August. epist. 178. nec Latino, nec barbaro licet in suam linguam transferre, quin omnes gentes Hebræo vocabulo decantant, idque eodem August. auctore lib. 2. de doctrina Christiana, cap. 10. quem Isidor. sequitur libr. 1. de Ecclesiast. offi. cap. 13. & libr. 6. Etymolog. cap. 19. propter sanctiorem auctoritatem, quamuis interpretari potuissent. Scribitur autem in Hebræo cum adspiratione antè, & pòst. Variarias huius vocis interpretationes commemorant Durand. d. cap. 20. & de Turrecremat. in can. Hi duo hymni, de consecrat. dist. 1. & ad cap. 10. Regulæ sancti Benedicti, tractat. 72. Nonnullas alias profert S. Germ. in Theorica rerum Ecclesiast. Alleluia collaudare interpretatur Iustin. Martyr. qō. 50. ad orthodoxos. † At simplex & aperta huius vocis significatio, est laudare Dominum. Theodoretus ad Psal. 146. Hic manifestò discimus interpretationē Alleluia, Laudate enim Dominum, Alleluia Hebræus dicit. Idipsum docet S. Augustin. tract. 8. expositionis in epist. S. Ioannis, & serm. 151. de Tempore, & ad Psa. 105. & 148. הלל enim laudare significat, יה Iah

verò apud Hebræos vnum de decem Dei nominibus est. S. Hieronym.epistó.ad Marcellam 137. Alleluia,aiunt Ambro. Psalm.118.& Isidorus d.cap.13.laus Dei.†Alleluiaticos Psalmos legimus apud August.Psalm.105. & Alleluiaticum melos apud Victorem lib.3.de persecutione VVandalica,& Alcuinum de diuinis offic.feria 6.quæ est Parasceue. Alleluiaria cantica apud Balsam.ad canon.106.Conci. Carthaginens. Fuêre † qui scripserunt, Romanos Alleluia semel tantum singulis annis prima die Paschalis festi canere consuevisse. Sozomen.libr.7.Histor.Ecclesiast.cap.19.libr.9.Histor. Tripart.cap.39.Nicephor.lib 12.cap.34. At S.Augustinus epi.119. ad Ianuar.cap.t. 15.testatur vsu receptum , omnibus diebus Dominicis Alleluia ad altare canere.& cap.17. Vt autem, inquit,Alleluia per illos solos dies 50.in Ecclesia cantetur, non vsquequaque obseruatur. Nam & in alijs diebus varié cantatur alibi,ipsis autem diebus vbique. & epist.86.ad Casulanum:In omnibus Ecclesiæ diebus 50. post Pascha vsque ad Pentecostem maximè Alleluia decantari.S.Hieron. inter aduersus Vigilantium , arguit Vigilantium , qui affirmabat Alleluia nunquàm in Paschate cantandum in Africanis regionibus.Inquit Isidor.libr.1. de Ecclesiast.offic.cap.11. omni tempore , sed tantùm Dominicis diebus , & 50. Domini resurrectionem Alleluia cantatur , pro significatione futuræ Resurrectionis & lætitiæ.Verùm apud nos,secundùm antiquam Hispaniarum traditionem, præter dies seniorum vel Quadragesimę,omni tempore canitur Alleluia. Scriptum est enim: Semper laus eius in ore meo.In Ecclesia quoque Romana Alleluia extrà Pentecostes tempora ad missas dici consuetum testatur S. Greg.lib.7.epist.63. quem laudat Amalar.Fortunat.lib. 4.cap.33.idque è Hierosolymorum Ecclesia,ex S.Hieronym.traditione,tempore beatæ memoriæ Damasi Papæ.Idem Greg. scribit. Benedictus in Regula,cap.13.Omni,inquit,Dominica extra Quadragesimam cantica matutini prima.tertia,sexta, nonáque cum Alleluia dicantur.& paulò antè : A Pentecoste vsque ad caput Quadragesimæ,id est,vsque ad Septuagesimam,omnibus nocturnis, cum sex posterioribus Psalmis tantum ad nocturnos dicatur. Quandoque tamen Alleluia intermittitur in Quadragesima,& diebus ieiunij Alleluia cantari veratur. Concil. Toletan.4.can.13.quia , ait Synod. tempus non est gaudij sed mœroris.Latè S. Aug. enarrat in Psal. 118. in hæc verba: Propter hæc duo tempora : vnum , quod nunc est in tentationibus & tribulationibus huius vitæ, alterum , quod tunc erit in securitate,& exultatione perpetua. Instituta est nobis etiam ea oratio duorum temporum ante Pascha,& post Pascha.Illud,quod est ante Pascha,significat tribulationem, in qua modò sumus : quod verò nunc agimus post Pascha, significat beatitudinem,in qua posteà erimus. Ante Pascha ergò quod celebramus , hoc & agimus : post Pascha autem quod celebramus,significamus , quod & nondum tenemus. Propterea illud tẽpus in ieiunijs & orationibus exercemus, hoc verò tempus relaxatis ieiunijs, in laudibus agimus:hoc est enim Alleluia quod cantamus , quod Latinè interpretatur,vt nostis,Laudate Dominũ, &c. In diebus item Septuagesimæ. ante Pascha , quia sunt dies luctus & pœnitentiæ. Alcuinus de diui.offi. cap. de Septuagesima. Raba. Maurus lib.2.de institut.cleric.ca.41.Iuo Carnotens. sermone de Sacramentis dedicat.canon.Hi duo hymni.de consecrat.dist.1. Præclarè S.Bernard.serm.1.in Septuagesima , ad finem : Pro his enim septem , quibus ab obseruantia decalogi retardamur,in luctu pœnitentiæ Septuagesima præsens agitur:vngrestionis historia miserabilis ab exordio recensetur. In vigilijs item festiuitatum , in officio Missæ festiuissimum Alleluiaticum melos intermittitur , sicut alijs ieiuniorum diebus,nisi fortè Dominica dies fuerit , quàm nullo tempore ieiunare , sed semper festiua esse , Dominicæ resurrectionis auctoritas cogit.Alcuin.de diuin.offic.cap.de feria 7.quę est Parasceue. In vespertinali tamen officio passim canitur Alleluia. Amalar.Fortu.de ordine Antiphonarij,cap.52.Ad hęc in Missa pro defunctis Alleluia reticetur. Amalar. Fortunat. lib.3.ca. 44.Antiquitùs tamen Alleluia decantari in exequijs defunctorum,apertè indicat S. Hieron. in epitaphio Fabiolæ,his verbis:Sonabant Psalmi , & aurata tecta templorum reboans in sublime quatiebat Alleluia.Et proximè anteà:Et iam fama volans tanti prænuncia luctus,totius vibis populum ad exequias congregabat:sonabant Psalmi , &c. Quod & probat Balsamon ad canon. 106. † Concil. Carthag. hoc loco iniicitur quibusdam scrupulus,ac dubitatio.Cùm enim Alleluia significet,Laudate Dominum , & nullo tẽpore laudatio Dei intermitti debeat,cur intra Septuagesimam, nec nõ ieiunij tempore Alleluia prætermittitur?accedat,†quòd tempore Quadragesimæ singulis diebus in diuinis officijs Ecclesia concinit, Laus tibi Domine, quod nihil aliud est,

quàm

quàm Alleluia? Cornel. Ianſenius in Concord. Euang. c. 10. hanc difficultatem præſagiens, ait: Alleluia ſeruatum ab Hebræis, etſi nihil aliud ſit, quàm, Laudate Dominum: quod peculiaris ſit illa vox Hebræis, ad prouocandum ſeſe in laudem Dei. Ego vt hunc ſcrupulum euellam, obſeruandum moneo, quod Auguſt. notat ad Pſalm. 106. moris eſſe canere ſolemniter Alleluia certo tempore, ſecundum antiquam Eccleſiæ traditionem, idque auctore Auguſtino, non ſine ſacramento. Addit Aug. certis quidem diebus cantamus Alleluia, ſed omni die cogitamus. Hic enim hoc verbo ſignificatur laus Dei, etſi nõ in ore carnis, certè in ore cordis, ſecundum laus eius in ore. Pſalm. 33. Deinde, licèt Alleluia idem ſit quod laus, vel laudatio Dei; ea tamen vox, quę plena gaudij eſt, & omnis exultationis ſupra laudem notat, auctore D. Thoma poſt Gloſſ. in cap. 19. Apocal. ineffabilitatem ipſius laudis, quod & textus Apocal. apertè indicat, vbi poſt vocem Alleluia, ſubiicitur: Laus, & gloria, & virtus Deo noſtro. Quare Eccleſia in diebus mœroris, & pœnitentiæ Deum voce communi laudat, in diebus verò exultationis voce conſolationis, & lætitiæ communis, quę gratiſſima laus eſt perfectiſſimique affectus in Deum explicatio, quo nomine pleriq́ue Pſalmorum inſcripti ſunt. Aliam rationem affert Amalar. Fortunat. lib. 4. cap. 2. quia cùm Latina lingua humilior ſit Hebræa, admonemur nos debere informare ad humiliorem conuerſationem in tempore Septuageſimæ, quàm alio tempore. Non eſt prætereundum, Paulam illam ſanctiſſimam Virgines Deo conſecratas ad collectam ſeu chorum vocaſſe hac voce, Alleluia. S. Hieron. in Epitaphio Paulæ ad Euſtochium: Hodie in Monaſterijs Virginum ea ci ſolet, Aue Maria.

DE TRACTV.

CAPVT XXI.

1 *Tractuum auctor quis primus fuerit.*
2 *Tractus vnde dicatur, & quid ſignificet.*
3 *Alleluia, quid differat à Tractu.*
4 *Tractus in quo diſtinguatur à Reſponſorio.*

TRactuum † auctorem Gelaſium credidit Rupert. Tuitienſ. lib. 1. de diuinis offic. c. 21. At Berno de offi. Miſſæ,

cap. 25. Celeſtinum Tractus, & Gradualia compoſuiſſe ſcribit. † Tractus verò à trahendo dicitur, eo quòd tractim (qua voce & Plautus, & Nonius vtuntur) cantetur: & ſignificat gemitum ſanctæ Matris Eccleſiæ, auctore Alcuino de diuinis offi. ea de Septuageſima: quia, inquit Hugo à ſancto Victore ſpeculo Eccleſię, cap. 7. Sancti ſpirantes ab imo pectoris gemitum trahunt, qui licèt ſpe gaudeant, vt monet Alleluia, tamen in hac lachrymarum valle commorantes gemũt flebiliter. Vel, ex ſententia Innocentij li. 2. myſter. Miſſæ, c. 32. Tractus cùm aſperitate vocum, tum prolixitate verborum miſeriam præſentis incolatus inſinuat. Rurſus, Tractus, ait Stephan. Eduenſ. de Sacramento altaris, c. 12. qui, tacito Alleluia, in quibuſdam temporibus decantatur, ſignificat gemitus, & ſuſpiria pœnitentium in valle lachrymarum, qui gemunt, & ſuſpirant, & gaudio ciuium ſupernorum congratulantur, vt ita irriguum inferiùs, ſurſum fluens irriguo ſuperiori miſceatur. † Cæterùm, הללויה halleluah, diſtat à Tractu, quod Alleluia lætitiam ſiue laudem Domino, Tractus verò aliquando tribulationem, aliquando lætitiam ſonat. Amalar. Fortun. lib. 3. de Eccleſiaſt. offic. cap. 14. Tribulationem, eodem Fortunato auctore, vt De profundis, Qui habitat, Ad te leuaui, Super flumina Babylonis, Sæpè expugnauerunt: lætitiam, vt, Iubilate Domino, Qui confidunt in Domino, Laudate Dominum. Rupert. lib. 4. c. 7. Verùm hæc inuicem pugnare videtur. Quî enim fieri poteſt, vt Tractus aliquando lætitiam ſonet, cùm Tractus gemitus, & lachrymas ſignificet? Huic dubitationi occurrit Duran. in Ration. lib. 4. c. 20. quòd quandoque lachrymæ intercedunt ratione ſuperni gaudij, & irrigui ſuperioris, & tunc tractus lætitiam ſignificat: quandoque miſeriæ noſtræ; ergò & tunc tribulationem. Plura de irriguo inferiori, & ſuperiori S. Greg. libr. 3. Dial. c. 34. † Item Tractum, cui nemo, & reſponſorium, cui chorus reſpondet; hoc intereſt, quòd inter duo ſacrificia, ſcilicet columbarum, & turturum. Quod pluribus enarrat Amalar. Fortun. lib. 3. c. 12.

DE PROSA, SEV SEQVENTIA.

CAPVT XXII.

1 *Proſæ qui meminerint ſcriptores, & quid apud Eccleſiaſticos ſignificet.*

2 Se-

2 *Sequentiæ seu Prosæ primus inuentor.*

3 *Robertus Rex Galliarum Sequentias nonnullas composuit.*

PROSAE† meminerunt Varro lib.9. Quintilianus lib. cap.10. A. Gellius lib.10.c.18.& Isidorus libr. Etymolog. cap.37. In officijs Ecclesiasticis Prosa sequentiam significat olim iubilatio sequentia dicebatur, vt in ordine Roma. citat principium: Sequitur iubilatio, quam sequentiam vocant. Hæc iubilatio, quam sequentiam vocant, illud tempus si gnificat, vel, vt loquitur Amalar. Fortunat. statim illud ad nostram mentem ducit, quando non erit necessaria locutio verborum, sed sola cogitatione mens menti monstrabit. quod retinet in se. Hæc Alcuinus de diuinis offic. cap. Qui significent vestimenta. Amalar. Fortunat. lib.3. de Ecclesiast. offic.c.10. Hugo à sancto Victore in Speculo Ecclesiæ, ca. Vulgò† creditur, Nogerum Abbatem S. Galli primum sequentias composuisse. Eas verò in Ecclesia cantari, Nicolaum Papam constituisse. Ioannes Beleth in explicatione diuinorum offic.cap.38. Honorius in Gemma animæ, libr.1.cap. 88. Trithemius de scriptoribus Ecclesiast. Hic verò Nogerus fuit posteà Episcopus Leodiensis circa annum Domini 9. At in Ecclesia Prosæ quædam leguntur, quæ Ambrosio, Augustino, qui longo interuallo Nogerum præcesserunt, attribui solent.† Robertus Rex Franciæ Sequentias, sacrasque Responsoria composuit, quę sequuntur: Sancti Spiritus adsit gratia, O constantia Martyrum, O Iuda, & Ierusalem. Cornelius Centurio, Guilel. de Nauiaco, Paulus Æmilius, Gagu. Trithemius, & cęteri in Rober. Plura de Prosis, & earum auctoribus Durand. in Rational. li. 4. c. 22. Clichtoueus lib. 4. Elucidatorij Ecclesiastici, & Democharis lib. de obseruanda Missarum celebrat. cap. 15.

DE EVANGELII LECTIONE.

CAPVT XXIII.

1 *Euangelium in Missa legendum esse, Patrum testimonio comprobatur.*

2 *Festis diebus templa frequentanda, & non theatra.*

3 *Euangelij lectionem ad Diaconos pertinere docent Patres, quam exequuntur Subdiaconi, cæteri inferiores ministri.*

4 *Euangelium populo explicare, Episcoporum est.*

5 *Benedictio datur Diacono lecturo Euangelium, non etiam Subdiacono.*

6 *Euangelij codicem quo ritu suscipiat Diaconus.*

7 *Diacono accessuro ad ambonem præcedunt Accolyti.*

8 *Cerei quid mystice significent, qui Diaconum ἐις τὸν ἄμβωνα comitantur.*

9 *Thuribuli significatio mystica.*

10 *Concionatores quales esse debeant.*

11 *Euangelium lecturus Diaconus, cur in altiorem ascendat locum, & quàm vetus sit hæc consuetudo.*

12 *Euangelij veritas palàm prædicanda.*

13 *Ambo quid sit.*

14 *Euangelium lecturus cur faciem versus Aquilonem vertat, quo ritu populum salutet, & quibus verbis vtatur tum ipse, tum populus.*

15 *Crucis signo vtitur Diaconus lecturus Euangelium.*

16 *Clerus, & populus, audito Euangelij nomine, respondent: Gloria tibi Domine.*

17 *Episcopus ac cæteri, dum legitur Euangelium, stantes esse debent.*

18 *Prædicationem olim populum stans audiebat.*

19 *Emendatur obiter S. Augustini locus.*

20 *Euangelij lectio, qua reuerentia ab omnibus audienda, & de velando capite.*

21 *Euangelium dum legitur, baculi & arma deponuntur, eoq; lectę, consuetudo est antiquissima, librum exosculari.*

22 *Euangelij liber in quo honore habendus.*

IN Missæ sacro ante sacrificij celebrationem Euangelium legere à primis Apostolorum successoribus constitutum, prodidit Strabo libro de rebus Ecclesiast. cap. 22. Ante Synodum Laodicenam desuetum erat, Euangelium Sabbato legere, hoc Patres corrigentes statuerunt, die quoque Sabbati Euangelium cum alijs scripturis legi, cano. 16. Synodi Laodicenę, Anastas. Papa XXXIX. circa annum Domini 404. epistol. Decret. ad Episcopos Germaniæ, & Burgundiæ, iubet dum sacra Euangelia in Ecclesia leguntur, sacerdotes, & cæteros omnes in conspectu sancti Euangelij stantes, Dominica verba attentissimè audire, & fideliter adorare, cano. Apostolica, de consecrat. distinct. 1. in Concil. Valent. Hispaniæ, can. 1. Sancti Patres inter cætera obseruandum censent,

vt Sacrosancta Euangelia ante munerum oblationem in Missa Catechumenorum in ordine lectionum, legantur. Ambros.lib.1.offic.cap.8.Pulchrè, inquit, dum legimus hodie Euangelium, Spiritus sanctus obtulit nobis lectionem &c.& epistol.75.Audisti frater lectionem Euangelij, in qua decursum est,quòd præteriens Dominus Iesus vidit à gente ratione seculi &c.in lib.de Helia,& ieiunio,cap.20.Audiuit hodie in lectione decursa, quid legio dixerit: quid mihi & tibi est, Iesu Fili Dauid.S. Heronym. aduersus Vigilant. totas Orientis Ecclesias, quando Euangelium legendum est, accendentur luminaria Sole rutilante. Euangeliorum certas quibusque Festis diebus lectiones fieri Augustini seculo apparet ex eod.Aug.prolog.in epist.Ioan. & serm.14. de Tempore.Leo Papa primus,ser.3.de Epiphania: Quamuis,inquit,sciam,dilectissimi,quòd sanctitatem vestram hodiernę festiuitatis causa non lateat,eámque secundùm consuetudinem Euangelicus vobis sermo reserauit. & serm.5. Cuius facti memoriam placuit honore annuo celebrari, vt dum Euangelica historia incessanter recensetur, semper in intelligentium sensibus inferiat salutiferum mysterium perfigue miraculum.Et serm.1.de Passione Dom.ibi:Euangelicus sermo reserauit.Et paulò pòst:Nõ aliud sit audisse quàm lecta sunt.Rursus serm.13. de Passione Domini; Euangelica lectio, quæ sacratissimam Dominicæ Passionis reserauit historiam.In pierisque item alijs sermonibus. Euangelicæ lectionis mentionem facit Saluia.libr.7. de prouidentia: † Si quandò,inquit,vsu venit,quòd scilicet sæpè euenit, vt eodie,& festiuitas ecclesiastica, & ludi publici agantur,quanto ab omnium conscientia,quis locus maiores Christianorum virorum copias habeat,caueáne ludi publici,in atrium Dei & templum magis sectentur an theatrum? dicta Euangeliorum magis diligant,an themelicorum? verba vitæ,an verba mortis? verba Christi,an verba mimi? † Porrò,Euangelij lectio ad Diaconos pertinet.Inter Diaconorum officia Euangelij lectio numeratur.S.Hiero.epist.ad Sabinianum Diaconum:Euangelium Christi,quasi Diaconus lectitabas.S.Gregor.lib.4.epistol.44. Adstante cuncto clero decernit Diaconos lectionis Euangelicæ officium inter Missarum solemnia exoluere.Psalmos verò,ac reliquas lectiones per Subdiaconos,vel,si necessitas fuerit, per minores ordines exhiberi. In Synodo Vasen.ante mille annos, canon.4. Si presbyter aliqua infirmitate prohibente,per seipsum nõ potuerit præ-

dicare, sanctorum Patrum homiliæ à Diaconis recitentur. Si enim digni sunt Diaconi,quæ Christus in Euangelio locutus est, legere: quare indigni iudicentur sanctorum Patrum expositiones publicè recitare? Item in synodo Rhemensi canon.4. Et præsentibus cunctis lectæ sunt Epistolæ Pauli,qualiter subdiaconi ministerium est,eundem Apostolum legere,vt officium sibi commissum rectius potuisset Et postea canon.5.Lectum est Euangelium, vt Diaconi etiam instruerẽtur,qualiter Christo, cuius funguntur officio,conuenit Euangelium in Ecclesia,& catechizare,vnde S.Dionysi.cap.3.ecclesiast.hierarchiæ.par.2. & 3.ait:Diaconos officium habere super immundos, inter quos numerat Catechumenos;† docere tamen & Euangelium enarrare spectat ad Episcopum, eodem Dionysio auctore ca.5.ecclesiast.hierar.de sacerdotum perfectionibus perficere, siquidem idem est quod docere.Sanctus Tho.3.part.quæst.67.articul.1.vers. siculo ad primum.† Ad hæc,Diaconus suscepturus codicem Euangelij benedictionem postulat, dicens: Iube Domine benedicere. Quomodo enim prædicabunt, nisi mittantur? Innoc.III.cap.38.in Liturgia S.Basilij; Pontifex benedicit Diacono, Diaconus verò legit Euangelium. In Liturgia quoque S.Chrysostom.Sacerdos benedicit Euangelistam,id est lectorem Euangelij,petita benedictione,Pontifex tacitè dicit ei: Dominus sit in corde tuo, & in labijs tuis.Hæc in ordine Romano. Quæ verba Amalar.Fortun.lib.3.de eccles. offic.cap.18.referens,addit:Intendat diligenter Diaconus,vt cor eius cum Dominicis verbis vadat, & non sit infructuosa oratio sacerdotis, Dominum in mente teneat, quem susceperit per benedictionem sacerdotis; & vt non exhalent verba imposita, nève introëant nociua signo crucis facto, manus sacerdotis super caput eius munitur. Hoc loco quæri potest, cur potius Diacono Euangelium lecturo detur benedictio, quàm subdiacono dum Epistolam lecturus est. Ruper.lib.1.de diuinis offic.cap.36.& Hugo à Sancto Victore lib.2. de officijs ecclesiastic.cap.20. discriminis rationem eam proferunt, quòd Deus legem, & Prophetas inuisibilis inuisibiliter misit,Apostolos autem,& Euãgelistas,quorum in hoc saltem enunciandi Euangelij munere Diaconus personã gerit,visibilis factus,& sanctam Ecclesiam sponsam videlicet suam,osculans osculo oris sui,visibiliter misit,& docuit.† Suscipiens Diaconus codicem Euangelij, ponit eum

in manu sinistra, portátque eum in sinistro brachio, quo
sententia Alcuini de diuinis offic.c. Quid significent vest
menta, & Amalar.Fortun.lib.3.cap.18.significatur tempo
lis vita, vbi necesse est prædicari Euangelium. In ordine
men Romano Diaconus osculás Euangelium, leuat in
nus suas codicem, in quo lecturus est; & partem eius in
tero humero ponẽs, vadit ad ambonem. † Accessuro ad
bonem Diacono procedunt ante duo Acolyti cum duob
cereostatis, vt legitur in ordine Rom. de officio Missæ. Ho
Ioannes Episcopus Citri lib.3.iuris orient. deputatos appe
lar, his verbis: Deputati autem pallia ferentes cum lam
bus præeunt sanctum Euangelium, quando in ambone
lectionis causa affertur, &c. οἱ δεπούτατοι δὲ, μανδήφορα
πεπὶ λαμπάδων φερομένους, τὸ τε ἁγία εὐαγγέλια φέρεσθαι εἰς τὸν ἄμβωνα. † Acolytorum officium est cereos
deferre ante Diaconum, quando legitur Euangelium in Ec
clesia, non ad effugandas tenebras, cum Sol in die rutile
sed ad demonstrandum, quòd de tenebris infidelitatis v
nimus ad lucem fidei; & vt signum sit lætitiæ, quatenus
typo corporalis luminis, lux illa in memoria habeatur, &
qua dicitur: Erat lux vera, quæ illuminat omnem homine
venientem in hunc mundum. Hæc Isidor.lib.7.etymolog
cap.12. Alcuinus de diuin.offic.cap.de tonsura cleric. Con
Aquisgra.cap.5. hoc ipsum longè ante Isidorum docuerat
Hieronym. aduersus Vigilantium: Per totas Orientis Eccle
sias, quando legendum est Euangelium, accenduntur lum
na, iam Sole rutilante, non vtique ad fugandas tenebras, se
ad signum lætitiæ demonstrandum. Alibi Alcuinus cap. 3
celebrat. Missæ prodidit: Cereos, qui Euangelium antece
dunt, monere, gratia Euangelij mundum, qui erat in tene
bris peccatorum, illuminatum. Paulò aliter idem Alcuin
Quid significent vestimen. Per cereostata significantur d
na gratiarum, per quæ illuminatur Ecclesia. Ordo Rom.d
offic. Missæ: Duæ candelæ præcedunt Euangelium, propte
geminam dilectionem, Dei videlicet, & proximi, vel pro
pter duo testamenta, quibus illuminatur genus humanu
seu propter duos resurrectionis testes, id est Moysen & He
liam. Amalar. item lib.3.cap.18.scribit: Duos cereos, qui a
te Euangelium deferuntur, designare legem, & prophetas
præcessisse Euangelicam doctrinam. † Rursus ante Euan
gelium, & cereos defertur turibulum cum incenso. Roma
nus ordo præcipit, incensum semper deferri ante Euange

lium,

lium, siue ad altare, siue ad ambonem deferatur. Micrologus de ecclesiastic. obseruat. in fine. Berno c. de offic. Missæ. Turibulum verò significat corpus Christi, in quo est ignis, scilicet Spiritus sanctus, ex quo bonus odor procedit, quẽ vnusquisque electorum ad se vult rapere. Amalar. Fortun. lib.3. de ecclesiast. obseruat. cap.18. idem Fortun. eod. lib. cap.5. in hæc verba loquitur: Præuenit in turibulo thymiama, quod significat corpus Christi, plenum odore bono. Significat etiam, eodem Amalar. auctore lib.3. cap. 18. opinionem bonarum virtutum procedentem de Christo. Ipsum turibulum, ait Amalar. in tribunal ascendit ante Euangelium, vt ibi suauem odorem ministret; Christi enim bona opera præcesserunt Euangelicam doctrinam, vt Lucas testatur. hæc Amalar. Paulò aliter Rupert. lib.1. de diuinis offic. c.36. Præcedunt, inquit, ceropherarij cum turibulo, per quæ significatur gaudium, & bona opinio. Gaudium enim semper est in bono nuncio. Bonæ quoq; opinionis se esse nouerunt, qui bonum portant nuncium, qui & confidenter dicunt: Christi bonus odor sumus. Amplius, auctore Innocentio lib.2. myster. Missæ, c.40. † Diaconus præmittit ceropheratios cum faculis, & incensu: quia prædicator debet ex se odorem bonæ opinionis emittere, secundum illud Apostoli 2. Corinth. 2. Christi bonus odor sumus Deo in omni loco: vel per hoc, quod sacerdos præmittit duos acolytos ante Diaconum, qui lectus est Euangelium, portantes cereos & incensum, notatur, quòd Christus præmittebat binos ante faciem suam in omnem ciuitatem, & locum, quo ipse erat venturus, præferentes coruscationes miraculorum, & odorem virtutum. Rursus, ideo librum Euangelicum præcedunt turibulum, & candelabrum; quia doctrinam Christi virtus, & fama præibat, Euangelista testante Luc. 4. Exiuit Iesus in virtute spiritus in Galilæam, & fama exiuit in vniuersam regionem de illo, & ipse docebat in synagogis eorum. Hæc Innoc. † Post hæc Diaconus in altiorem locum ascendit lecturus Euãgelium, idque varijs rationibus. Prima, vt ab omnibus audiatur, iuxta illud Isaiæ: Super montem ascende tu, qui Euangelizas Sion: exalta in fortitudine vocem tuam. † Secunda, ad significandum quòd veritas Euangelica enunciari debet, luce, palam ante oculos omnium, nõ in latibulis occultorum locorum, vt faciunt hæretici. Matth. 10. Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine, & quod in aure auditis, prædicate super tecta. Tertia, ad commemorationem ascẽsus Domini

Universidad de Deusto
Biblioteca

in monte dum docebat turbas, Matth.5. Videns Iesus turbas ascēdit in montē. Has rationes profert Alex. de Ales 4. part. post Innoc. I I I. lib. 2. myster. Missę, c. 45. Duas alias addit Albert. Magnus. plenè de Turrecremata in canon. Apostolica de consecr. dist. 1. Sexta peti potest à Stephano Eduēsi de sacramen. altar. c. 12. Aliquando, inquit, sicut in festiuis diebus pronunciatur in alto loco, quia iubetur ascendere qui euangelizat Sion, & sancti in valle lachrymarū ascēsiones in corde suo dispositas, quibus gloriam in cœlis, sui memoriam in terris meruerunt. Ideoq; in alto, & in publico exclamat. Ea est eorum victoria, vt magis alacres efficiantur in pugna. Alterā affert Amalar. Fortunatus lib. 3. c. 18. his verbis. Excellentior locus, in quo Euangelium legitur, eminentissimā doctrinam auctoritatē iudicandi signat. Planè hunc Ecclesię morem approbat Cyprianus lib. 2. epist. 5. Post verba, inquit, sublimia, quæ Christi martyrū prolocuta sunt, Euāgelium Christi legere. Vnde martyres fiunt, ad pulpitū post Catastam venire, illic fuisse conspicuum, gentilium multitudini, hic à fratribus conspici, illic auditum esse cum miraculo circumstantis populi, hic cum gaudio fraternitatis audiri. Item lib. 4. epist. 5. Quid aliud quàm super pulpitum, id est tribunal Ecclesiæ oportebat imponi, vt loci altioris celsitate subnixus, & prębi vniuersæ pro honoris sui claritate conspicuus legat præcepta Euangelij Domini. Quibus locis Cyprianus locum illum editum, in quo Euangelium legitur, pulpitum nec non honoris ergò tribunal Ecclesiæ appellat. Amalar. Fortunat. lib. 3. cap. 18. Vulgò locus ille, Ambo vocatur. Cassiodorus lib. 10. histor. tripart. cap. 4. de Eutropio agens. Socrates verba Græca in Latinum conuertens, inquit: Episcopus, videlicet Ioannes Chrysostomus, Eutropio sub altari iacente, nimióque percusso timore residens super ambonem, vbi solebat prius facere consultè sermonem, homiliam increpatoriam fecit aduersus eum. Ecce Ambo, pro suggestu, vnde Chrysostomus, quò facilius audiretur, concionari solebat. Græcè verò apud Socratem libro 6. capit. 5. habetur κ.τ.λ. εἰς ὃ τὸ τῶν ἀναγνωστῶν. † Ambo verò, vt aiunt expositores diuinis Rom. & Vualfred. Strabo de rebus ecclesiast. capit. 20. ab ambiendo dicitur, quia intrantem ambit, & cingit. Alii ab ambiendo, quod locus ille gradibus ambiatur. Durandus Ration. At verius est ambonem vocem esse Græcam, quæ suggestum, seu pulpitum significat. In Synodo Laod. can. 33

Γκελτὲ μὴ δεῖν πλέον τῶν κανονικῶν ψαλτῶν τῶν ἐπὶ τὸν ἄμβωνα ἀναβαίνοντων. Non oportet præter canonicos cantores, qui suggestum ascendunt. Et apud Ioannem Citri Episcopum lib. 3. iuris otient. εἰς τὸν ἄμβωνα, vt suprà de cereorum gestatione. Ambo, ait S. Germanus in theoria rerum Ecclesiast. figurā sācti monumēti designat, quē Angelus cùm euoluisset ex ostio monumēti, prēclamabat resurrectionē Domini vnguentiferis mulieribus. Est autem iuxta prophetam dicētē: In monte campestri tollite signum, ascende qui Euangelizas, & exalta vocem. Mons est enim in loco campestri, & æquali positus. Sanè presbyter ad legendum Euangelium in ambonem non ascendit, sed ad sinistrum cornu altaris habet librum, cum legit Euangelium, vel cum sacrificat. Micrologus de Ecclesiastic. obseruat. cap. 9. Radulph. de canon. obseruant. propos. 14. † Tandem lecturus Euangelium faciem suam versus Aquilonem apponit. Alcuinus de diuin. offic. ca 14
de celebr. Missæ, verba Euangelij Leuita pronunciaturus cō ra septentrionem faciem vertit, vt ostendat verbum Dei, & annunciationem Spiritus sancti contra eum dirigi, qui semper Spiritui sancto contrarius existit. Et postea: Sicut enim per austrum, qui ventus est calidus, & leuiter flat, Spiritus Sanctus designatur, qui corda, quæ tangit, ad amorem dilectionis inflammat: ita & per Aquilonem, qui durus & frigidus est, Diabolus intelligitur qui eos, quos possidet, ab amore charitatis, atque dilectionis torpentes, & frigidos reddit. Quod enim per Aquilonem Diabolus designetur, ostendit Isai. 14. dicens: O Lucifer, qui dicebas in corde tuo: Sedebo in lateribus Aquilonis, &c. Alcuinum paucioribus verbis secutus Ivone in opusculo de cōuenietia veteris, & noui testamēti, aduersus gētilitatē, in qua frigus infidelitatis diu regnauit tamquā in plaga septētrionali; adhuc prędicatur Euāgelium, donec introeat plenitudo gentilium, vt tandem sub Elia, & Enoch, ad fidem veniant reliquiæ Iudæorum. Steph. Eduens. capite 12. Versus Aquilonem legendum est Euang. vt sequaces illius, qui voluit sedem suam ponere in Aquilone, Euangelica prædicatione conuertantur ab infidelitate. Hugo à S. Victore in speculo Ecclesiæ, cap. 7. Meritò, inquit, in sinistra parte legitur Euangeliū, nec tantum in sinistra, sed etiam aduersus Aquilonem, qui malos significat, iuxta illud: Ponam sedem meam ad Aquilonem, quia etiā ad tales peruenit prędicatio, qui lōgè à

calore veri solis recesserant. Sanè in ordine Ro. legitur, Diaconum versus meridiem legere Euangelium, cum ad eam partem viri soleant confluere: aliàs autem ad septentrionem. Quo argumẽto Micrologus de Ecclesiast. obseruat. c. 9. quem Radulph. Tung. de canonum obseruantia, propos. 23. sequitur, morem legendi Euangelium versus Aquilonem accentme reprehendit. At ordo Romanus potius hũc morem probat, quàm improbet, quem etiam probant Rupert. Tuitiens. Belet. Durandus, & cæteri. Deinde Diaconus salutat populum dicens: Dominus vobiscum, quatenus, ait Alcuin. de diuin. offi. c. de celebr. Missæ, corda illorum à mundanis cogitationibus Dominus emundet, & ad suscipienda verba salutis ea aperire dignetur. Item Innocen. lib. 2. capit. 46. Diaconus in am bone consistens salutat populum dicẽs: Dominus vobiscum. illud obseruans, quod Dominus iusserat: In quãcumque domum intraueritis, &c. stans populus, ait idẽ Innocent. quod ante non fecerat cùm epistola legeretur, deuotus & attentus respondet, Et cum Spiritu tuo, quo audito, Diaconus ait: Sequentia S. Euangelij, vel, Initium S. Euangelij. Dicitur autem, Initium S. Euangelij, auctore Alcuino de diuinis offic. capite de celebr. Missæ, quoties principium alicuius ex quatuor Euangelijs legitur, putà quando recitatur Ioanne, In principio erat Verbum: ex Matthæo, Liber generationis: ex Luca, Fuit in diebus Herodis: ex Marco, Principium Iesu Christi. In alijs verò lectionibus dicitur, Sequentia, vel, In illo tempore. Quare verò, quando dicitur, Initium S. Euangelij, non dicitur, In illo tempore, quemadmodum cum dicimus, Sequentia S. Euangelij: Item quare initio lectionis Euangelij dicimus potius, In illo tempore, quam In diebus illis. Rursus quod est illud tempus, de quo loquimur, cum dicimus, In illo tempore: plenè Alexand. de Ales 4. part. quæst. 37. de offi. Missæ, part. 1. §. 8. † Hæc dicens Diaconus signat se signo crucis in fronte, & in pectore. Ordo quoque præcipit, ait Micrologus de Ecclesiast. obseruan. cap. 9. post Amal. Fortun. lib. 3. cap. 8. vt qui lecturus est Euangelium, crucem sibi faciat in fronte, videlicet iuxta Aug. in lib. de ipsius verecundiæ, vt eliminata omni verecundia eum Apostolo non erubescat de Euangelio Christi: faciat etiam sibi in pectore crucem, ne aliqua suggestio diaboli eũ impediat: quin puro corde Euangelium Dei annunciare valeat. Micrologum sequitur Radulph. d. propos. 23. Signat se & in ore, Prædicamus, inquit Apostolus, Iesum Christum & hunc crucifixum.

crucifixum. Hæc Innocent. lib. 2. cap. 43. Durand. d. cap. 24. & Alexã. de Ales 4. part. de offic. Missę. §. 8. Clerus † verò, atque populus, audito Euangelij nomine, vertentes se ad altare cũ reuerentia respondent: *Gloria tibi Domine*, Glorificantes Dominum, ait Innocent. III. cap. 46. quod miserit eis verbum salutis, sicut in Actibus Apostol. c. 11. Et glorificauerunt Dominum, dicentes: Ergo & Gentibus dedit Deus pœnitentiam ad vitam. Aliter S. Germ. in theoria rerum Ecclesiasticarum: Sapientia, sermo & potestas in prophetis dictus & prædicatus, nobis in Euangelijs manifestatus, vt quoquot receperint eum, & crediderint in nomine eius, accipiãt potestatem qua filij Dei fiant, quem audiuimus, & vidimus oculis nostris. Sapientiam, & sermonem Dei hunc esse omnes credentes, clamamus: *Gloria tibi Domine*: Item Amal. For. lib. 3. cap. 18. Sed populus interim deprecetur Deum, ne diabolus auferat verba, & Euangelij de corde ipsius, neque petrosa sint corda, atque dumosa, vel spinosa, sed terra bona, vt fructum bonum possit capere, & reddere: Dicat saltem, qui promptior non est, vt capiat verba Euangelij: *Gloria tibi Domine*: Ad hęc Clerus, & populus dicendo: Gloria tibi, signo crucis in fronte, ore, & pectore se pariter contra diabolũ muniunt, & firmant. Ordo Rom. de offi. Missę: Et postquam dixerit: Sequentia Sancti Euangelij, &c. facit crucis signum idem Diaconus in fronte, & pectore: similiter Episcopus, & omnis populus, & reuertuntur ad Euangelium. Item Alcuinus de diuinis offic. cap. de celebrat. Missæ. Ad diaconi salutationem, populus crucem in frontibus ponit, vt à malis cogitationibus corda sua emundet, vt ad intelligenda verba salutis pura permaneant. Inde Hildebertus Cenoma. de mysterio Missæ:

Nęue superueniens Zizania seminet hostis,
Frontibus imprimitur mystica forma crucis.

† Dum verò legitur Euangelium, Episcopus, & cæteri tam clerici, quam laici, non sedentes, sed stantes, & cum cultu quodam curui esse debent. S. Clemens libr. 2. Constitutionũ Apostolicar. cap. 61 Cum Euangelium legitur, omnes Presbyteri, Diaconi, & laici, assurgant cum magno silentio. Extat & in eam sententiam aliud Anastasij Pontificis decretum epist. ad omnes Germaniæ, & Burgundiæ Episcopos, in hæc verba: Significastis quosdam in Ecclesia, quando legun-tur Euãgelia, sedere. Et paulò pòst: Quod nullatenus deinceps fieri, auctoritate Apostolica mandamus, sed dum san-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cta Euangelia in Ecclesia recitantur, sacerdotes, & cæteri omnes præsentes non sedẽtes, sed venerabiliter curui in cõspectu S.Euangelij stantes, Dominica verba intentè audiãt & fideliter adorẽt.cã.Apostolica,de cõsecr.dist.1.Huius decreti meminerũt Alcuinus de diuin.of. Qui significẽt vestimenta.lib.Pontific.cap.40.Rab.Maur.lib.1.de instit.cleri.c.33.Beda in Martyrologio ad 6.Kalend.Maij.VValfred.Strabo de rebus Ecclesiast.cap.22.Microlog.de Ecclesiast.observat.ca.9.Amalar.Fortu.lib.3.c.18.Berno c.10. de offic.Missæ.Durand.in Ration.lib.4.cap.26.Albertus Magnus in tractatu de Missa.Radulph.de canonum obseruant.propos.3.Martian.Scot.& Plati.in vita Anastasij.Hanc assurgendi consuetudinem etiam in Episcopis probat Isid.Pelusio.lib.1.epist.136.his verbis:Nam cum ipse verus pastor per adorandorum Euangeliorum apertionem accedit,tum demum Episcopus assurgit,atque imitationis habitum deponit hinc nimirum Dominum ipsum pastoralis artis ducẽm, ac Deum, & herũ adesse significans.Sozom. lib. 9.hist.tripart.cap. 39. damnat morem Alexandrinorum, apud quos,præter cõmunem 28 morem non surgit Episcopus, dum Euangelia leguntur.† Nedum verò stantes lectionem Euangelij subauscultare cõsuetum erat, sed & prædicationes olim siquidem populus stabat,dum verbum Dei prædicabatur, quod ex Augustino colligere licet lib.Homiliarum quinquaginta,homil.26.Ad te,inquit,aliquot dies,propter eos, qui aut pedibus dolentes aut aliqua corporis inæqualitate laborant, paterna pietate solicitus consilium dedi,& quodam modo supplicaui,quatenus aut passiones prolixæ,aut certè aliquæ lectiones longiores leguntur, qui stare non possunt,humiliter & cum silẽcio sedentes attentis auribus audiant,&c.† Vbi enim vulgo 29 scribitur,Passiones prolixæ, legendum censeo, Prædicationes prolixæ.Eáque restitutio duplici ratione nititur.Altera, quòd hæc verba nullum sensum habeant, nisi ad passiones martyrũ referãtur,de quibus ibi nullũ verbum.Altera, quòd paulò post Augustinus prædicationis mentionẽ facit, eámque cũ lectione lectionũ cõiungat,ibi:Vt,quando aut lectiones legũtur,aut verbũ Dei prędicatur,nulla se in terrã proiciat.Quę verba emẽdationẽ nostrã apertè cõfirmãt. † Ampliùs auditores summa cũ reuerẽtia Euãgelij sacra verba oscultare debẽt.S.Amb.li.1.offi.c.11.Reuerẽtia,inquit,adhibetur,cùm scripturæ diuinæ legũtur. Itaque tũ omnes viri nudo & aperto capite stãtes esse debẽt.Hildebret⁹ Cenomanẽ-

Inde simul Horsum Domini sacra verba leguntur:
Plebs baculos ponit, stat, retegitq; caput.

Legimus in expositione Missæ,ex vetusto codice,Christianos capita,dum Euangelium audiunt,à Iudæis dissidentes, ab omni velamine detegere, quia Christus proprium suum caput pro nobis spinea corona velatum habuit.Sanè mulieres nec non virgines,dum legitur Euangelium, capita velata habere debent,in velamen verecundiæ pro præuaricatione esus pomi vetiti.Alex.de Ales 4.part.quæstion.37. de offic.Missæ,part.1.§.8. † Denique dum Euangelium legitur, 1
deponuntur baculi & arma,Amalar.Fortunatus lib.3.cap.18. Vsque ad istud officium,baculis sustentabamur modò,vt oportet seruos ante Dominum stare,humiliter stamus,deponentes baculos è manibus:quod potest nos separare ab opere Iudæorum, qui dabant arundinem in manu Christi: sed non abhorret à vero, si nostra humilitas per baculorum positionem demonstretur in conspectu Domini. Addit auctor expositionis Missæ:Accedente Christo,id est Euangelio,baculos dimittimus. Baculus enim necessarius non est, id est humanum auxilium, dum ipsum Christum præstò habentes vocem eius audimus. Hildebertus:Plebs baculos ponit, &c.Ad hæc ex Concil.Aurelian.canon.22.sacrificia matutina Missarum, siue vespertina cum armis pertinentibus ad bellorum vsum spectare omnes prohibentur. Tandem,lecto Euangelio,nedum Diaconus,sed & Episcopus,ac ceteri Euangelij librum osculantur. Hanc verò Euangelium osculandi consuetudinem recentem non esse,probat Ionas Aurelianensis in præfatio.libr.2.de cultu imaginum, his verbis:Sacræ religionis vsus adhuc in Ecclesia seruatur,vt peracta sacri Euangelij lectione,ab Episcopo,vel presbyteris,ceterisque sacris ordinis religiosis codex, in quo Euangelij lectio recitata est, multiplicibus osculis veneretur.Item Rupertus de diuinis offic.lib.2.cap.1. Subdiaconus apertum circumfert Euangelij librum omnibus religioso osculo salutãdũ,quẽ ad introitũ portauerat clausũ,quia post prędicationẽ Christi cępit lux credẽtibus,quã antea gestabat clausã,aperta ostendere,fidem Euangelicam.Honorius in Gẽma animæ c.19.Euãgeliũ per chorũ defertur,& finguls ad osculãdũ porrigitur.Hugo de sãcto Victore li.de of.c.21.Subdiaconus fert Euangeliũ omnib.religioso osculo salurãdũ. † Sanè ne- 22
dum sacra Euangelij verba veneranda sunt, d.canon. Apostolica, sed & liber ipse, in quo ea exarata sunt Synod.8.

Constantinop.can.3. Sacram imaginem Domini nostri Iesu Christi,& omnium Saluatoris æquo honore cum libro sanctorum Euangeliorum adorari decernimus. Sicut enim per syllabarum eloquia, quæ in libro feruntur, salutem consequuntur omnes, ita per colorum imaginariam operationem & sapientes, & idiotæ cuncti ex eo quod in promptu est, perfruuntur,vtilitate. Quæ enim in syllabis sermo, hæc & scriptura,quæ in coloribus,prædicat,& commendat. Tanta fuit semper sacri Euangelij auctoritas, vt nedum sacra verba,sed & codices,seu chartæ miracula ediderint. Greg. Turonen. de vita Patrum,cap.6.narrat, quòd cum Aterna ciuitas incendio conflagraret, sanctus Gallus Ecclesiam ingressus diutissimè ante sanctum altare Deum exorauit, sicq; genuq; apprehenso Euangeliorum codice, cóque aperto, obuiam se igni obtulit, subitóque incendium exstinctum est,vt ne fauillę quidem remanerent.S.Martinus:Cum iam flamma serpens Ecclesiæ sanctę Anastasiæ appropinquaret, accepto in manus sacro Euangelio, per tegulas in tectum cõscendit, precibúsque & lacrymis illæsam ab incendio seruauit.Nicephor.lib.5.cap.22.Zonaras item in Basilio Macedone,scriptum reliquit,Rhosos, libro Euangeliorũ ab igne erepto illæso,fidem Christi amplexos.Ceterum, cũ librum, seu codicem exosculamur, seu aliter veneramur non materiam,ex qua scriptum est Euangelium seu ipsam scripturam veneramur,quemadmodum neque crucis materiã,sed quod typo,figuraque exprimitur.Hæc Conci.Colonien. in explicatione Decalogi:Non facies tibi sculptile.

DE SYMBOLO.

CAPVT XXIIII.

1 *Symbolum fidei,cur post Euangelium recitetur.*
2 *Symbolum vnde dictum,& quid significet.*
3 *Symbolum cur ab Apostolis, ad fidei articulos significandos vsurpatum sit.*
4 *Symbolum ab Ambrosio cur clauis vocetur.*
5 *Symboli qui fuerint auctores.*
6 *Apostoli singuli singulos ediderunt symboli articulos, testante Augustino.*
7 *Symbolum quotidie,etiam sæpius recitandum, tanquam fidei nostræ fundamentum.*
8 *Symbolum verbis breue,at sacramentis magnum,& à quibus explicetur.*
9 *Symbolum Nicænum quod,& quando editum.*
10 *Symbolum Constantinopolitanum quid contineat.*
11 *Symboli particula hæc: Filioq; quando addita.*
12 *Spiritus sanctus ex patre filioq; procedit.*
13 *Symboli particula: Filioq; non additio est ad symbolum, sed explicatio potius,& an symbolum Romanum antiquius sit Nicæno.*
14 *Symbolum Constantinop.in sacro Missæ adiecta particula: Filioq; & quando,vbique retentum.*
15 *Symbolum quibus nunc diebus recitari debeat.*

SYMBOLVM † fidei catholicæ post Euangelium recitatur, vt per sanctum Euangelium corde credatur ad iustitiam, per symbolum autem ore confessio fiat ad salutem. 1
Berno Augiensis de quibusdam rebus ad Missam spectantibus,cap.1.† Symbolum, Græcum nomen est συμβολον, significat enim signum,tesseram,indicium, coniecturam, & nonnulla alia. Plenè Budæus in comment. linguæ Græcæ. 2
Eruditus Genebrardus lib.3.de S.Trinitate.Significat & collationem.S.Hieronym.in cap. 23. Prouerb. Venantius Honor.in præfatio.exeg.symboli.Pachimeres in c.3. S.Dionys. de Eccles.hierar.Symbolum verò collatio dicitur, quia collata in vnum, totius catholicæ legis fides symboli collimis Palmatum.Cassianus.lib.6.de incarnatio.Domini, ca.3. Vel,vt ait S.Clem.epist.1.ad Iacobũ fratrem Domini, symbolum Græcè,Latinè collatio dicitur,quia hoc Apostoli inter se per Spiritum sanctum salubriter condiderunt. Est, inquit, Hieron.ad cap.23.collatio sermonum,sicut in concilijs solet.& postea:Symbolum verò dare, est sicut vnusquisque solet pro parte sua cibos ad vescendum,ita in confabulatione detractationis verba conferre.Ruffin.Aquileien.in expositio.symboli Apostol.quæ vulgò S. Cypriano tribuitur, de symbolo in hæc verba: † Symbolum autem hoc multis, & iustissimis ex causis appellare voluerunt, Apostoli scilicet: Symbolum enim Græcè indicium dici potest, & collatio, hoc est,quod plures in vnum conferunt. Id enim fecerunt Apostoli in his sermonibus in vnum conferendo vnusquisque quod sensit.Dicitur & indicium,vel signum, auctore S. Clement.epist.1.ad Iacob. frätrem Domini, quod per hoc, 3

qui rectè crediderit, indicatur. Synodus Florentina sess. 2.
Vel,vt ait Ruffin.quia illo tempore, sicut & Paul.Apost. de
cit,& in actibus Apostolorum refertur,multi ex circumcis
Iudæis simulabãt se esse Apostolos Christi,& lucri alicuius,
vel ventris gratia ad prædicandum proficiscebantur; nomi
nantes quidem Christum, sed non integris traditionum
neis nunciantes. Idcirco ergo istud indicium posuêre, pr
quod agnosceretur is, qui Christum verè secundum Apo
stolicas regulas prædicaret. Denique, & in bellis ciuilibus
hoc obseruari ferunt, quoniam & armorum habitus par, &
sonus vocis idem, & mos vnus est. Atque eadem institu
bellandi,ne qua doli subreptio fiat, symbola discreta vnu
quisque dux suis militibus tradit,quæ latinè, vel signa, ve
indicia nominantur,vt si fortè occurreret quis, de quo du
bitetur,interrogatus, symbolum prodat si sit hostis, an so
cius.Idcirco hæc non scribi chartulis atque membranis, sed
retineri cordibus tradiderunt,vt certum esset,neminem hac
ex lectione, quæ interdum peruenire etiam ad infideles so
let, sed ex Apostolorum traditione didicisse, sufficere
Discessuri ergo ad prædicandum,vt diximus, istud vnam
mitatis, & fidei suæ indicium Apostoli posuere. Maximus
Taurinen. Episc. homil. de traditione symboli: Quod hoc
Apostoli,inquit,vt reor,exemplum sequentes Ecclesiæ De
quam aduersus malitiam Diabolici furoris armabãt,mysti
rium symbolo tradiderunt, vt quia sub vno Christi nomine
credentium erat futura diuersitas,signaculum symboli indi
fideles perfidósque secerneret,& alienus à fide,atque hostis
4 appareret Ecclesiæ.† S. Ambr.serm.38.Symbolum clauis ap
pellat:Clauem,inquit,quandam ipsum symbolum dixerim,
per quòd referantur Diaboli tenebræ, vt lux Christi aduc
niat, aperiuntur conscientiæ clausa peccata, vt iustitię fu
geant opera manifesta.Igitur hęc clauis ostendenda est fi
tribus nostris,vt & ipsi tanquam discipuli Petri inferna fi
reserare, cęlos aperire consuescant.Alibi, libr. de Velando
virginibus idem Ambrosius: Symbolum appellat signacu
5 lum cordis nostri. † Symboli verò auctores fuêre Apostо
li, doctore Christo. Tertull.de præscript. aduersus hæreti
cos,cap.14. Hęc regula à Christo, vt probabitur, institu
ta, de symbolo fidei loquitur, nullas habet apud nos quæ
stiones,nisi quas hæreses inferunt, & quę hæreticos faciunt.
S.Clemens d.epist.1.& Iacob.Christo resurgente, & ascen
dente in cælum,misso sancto Spiritu,collata Apostolis fi

tia linguarum,adhuc in vno positi,symbolum,quod nũc te
nent Ecclesia, vnusquisque quod sensit dicendo crediderunt,
vt discedentes ab inuicem hanc regulam per omnes gentes
prædicarent.S.Ambr. epist.1. ad Siricium Papam: Credatur
symbolo Apostolorum, quod Ecclesia Romana intemera
tum semper custodit,& seruat.Idem Ambr.serm.38.Arbitror
Apostolicam fidem duodecim artificum operatione confla
tam. Duodecim enim Apostolorum symbolo fides sancta
concepta est, qui velut periti artifices in vnum conuenien
tes,clauem suo Concilio conflauerunt.S.Hiero.ad Pamma
chium aduersus erroges Ioannis Ierosolymit. epist. 61. In
symbolo fidei, & spei nostræ, quod ab Apostolis traditum,
non scribitur in charta,& atramento, sed in tabulis cordis
sunt.& alia,S.Augustl.Leonis,& aliorum in eandem senten
tiam innumera testimonia. Singulorum verò articulorum
huius symboli,singuli Apostoli auctores fuêre. Auctore si
quidem Aug.serm.2.Dominicæ in ramis Palmarum.
† Petrus dixit:*Credo in Deum Patrem omnipotentem:* Ioan- 6
nes dixit:*Creatorem cœli,& terræ.* Iacobus dixit:*Credo, & in*
Iesum Christum filium eius vnicum Dominum nostrum. Andreas
dixit: *Qui cõceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgi*
ne. Philippus ait:*Passus sub Pontio Pilato,crucifixus, mortuus,*
& sepultus. Thomas ait: *Descẽdit ad inferna,tertia die resurre*
xit à mortuis. Bartholomęus dixit: *Ascendit ad cælos, sedet ad*
dexteram Dei patris omnipotentis. Matthæus dixit: *Inde ventu*
rus est iudicare vivos,& mortuos. Iacobus Alphæi: *Credo & in*
Spiritum sanctum,sanctam Ecclesiam catholicam. Simon Zelo
tes: *Sanctorum communionem,remissionem peccatorum.* Iudas Ia
cobi:*Carnis resurrectionem.* Matthias compleuit: *Vitam æter*
nam. Hæc Augustinus.† Hoc Symbolum tanquàm nostri si 7
gnaculum cordis quotidie antelucanis horis recensendum
monet S.Ambros. de Veland. Virginibus. quo etiam addit
Ambrosius:Cùm horremus aliquid, animo ad id recurrendũ
est.S.Augustl.lib.1.de Symbolo ad Catechum.c. 1. Accipite
regulam fidei,quod Symbolum dicitur, & cùm acceperitis,
in corde scribite,& quotidie dicite apud vos,antequàm dor
miatis,antequàm procedatis, vestro Symbolo vos munite.
libr.2.capit.1.Si quando voluerit aduersarius insidiari,nouc
rit redemptus cum Symboli sacramento, & Crucis vexillo
ei debere occurrere.& lib.3.capit. 1. Sacramentum Symboli,
quod accepistis, memoriæque mandatum pro vestra salute
cernetis,noueritis hoc esse fidei Catholicæ fundamentum,

super

super quod ædificium Ecclesię constructum manibus Apo-
stolorum,& Prophetarum.Idem Augustin.lib.50. Homi-
rum, homil.42.ad finem : Modò enim nisi teneatis Symbo-
lum in Ecclesia, in populo Symbolum quotidie non audi-
tis:cùm autem tenueritis, vt non obliuiscamini, quotidie
dicite,quando surgitis, quando vos collocatis ad somnum,
reddite Symbolum vestrum,reddite Domino, commemo-
rate,vos ipsos nō pigeat repetere,bona est repetitio,ne sub-
repat obliuio,ne dicatis:Dixi heri,dixi hodie, quotidie dic-
tene illud bene,commemora fidem tuam,inspice te,sit tan-
quàm speculum tibi Symbolum tuum, ibi te vide, si credis
omnia,quæ te credere confiteris, & gaudē quotidie in fide
tua : sint quotidiana ista quodammodò indumenta mens
tuæ,nunquid non quando surgis, te vestis? sic & commo-
morando Symbolum tuum vesti animam tuam, ne forte
8 eam nudet obliuio,& remaneas nudus.† Rursus:Hoc Sym-
bolum verbis quidem breue est, at magnum sacramentis.
Augustſerm.181.de Tempore.Illud verò copiosè, & ornatè
enarrant Augustin Enchirid.ad Laurent. & in lib. de Sym-
bolo,& de fide.Chrysost.homil.1.& 2.in Symbolum. Rufi-
nus in expositione Symboli. Cyrillus in Catechesi 5. Eusebi
Emiss.hom.1.& 2.in Symbolum. Petrus Chrysolog. à serm.
9 57.vsque ad serm.63.& alij innumeri.† Porrò, aliquātò post
Apostolorum Symbolum , Nicæna Synodus propter Ari
errorem impium, aliud edidit in hæc verba:*Credimus in vnum*
Deum Patrem Omnipotentem,omnium visibilium,& invisibilium
creatorem : & in vnum Dominum Iesum Christum Filium Dei
natum ex Patre,vnigenitum,hoc est,ex substantia Patris, Deum
de Deo,lumen de lumine, Deum verum de Deo vero,genitum, non
factum,consubstantialem Patri,per quē omnia facta sunt,& quæ
in cælo,& quæ in terra sunt. Qui propter nos homines,& propter
nostram salutem descendit,& incarnatus est. Et homo factus est,
passus est,& resurrexit tertia die. Ascendit ad cælos,iterum ven-
turus est iudicare vivos,& mortuos:& in Spiritum sanctum. Post-
verò in formula subiicitur:Qui verò dicunt , quòd erat
quando tempus,cùm nō esset,& antequam genitus erat,
esset,vel q̄ ex nihilo ortus est,vel q̄ ex altera subsistētia,
substantia quam Patris, genitus , vel q̄ conuerti & muta-
potest,istis Catholica,& Apostolica Dei Ecclesia,anathema
denunciat. Hæc ex Codice Vaticano , Græco nuper ab Ar-
fonso Pisano in Latinum cōuersō:& Conci.Carthag.6.can.
10.Huius Symboli meminerūt Synod.Chalced.act.1.Rodan.

lib.hist.Eccles.c.6.Cassiod.lib.2. Tripart.cap.9.Socrat.libr.1.
cap.8. Niceph.lib.8.cap.18. & lib.10.c.42. Deinde in Synod.
Constantinop.2.quę contra Eunomium,Photinum,& Ma-
cedonium collecta fuit , nonnulla addita , & detecta fuēre.
Quod ex formula Symboli Cōstantinop.quæ statim sequi-
tur, apparet:† *Credimus in vnum Deum Patrem Omnipotentē,* 10
factorem cæli & terræ, visibilium omnium,& invisibilium:& in
vnum Dominum Iesum Christum Filium Dei vnigenitum,& ex
Patre natum ante omnia secula Deum de Deo, lumen de lumine,
Deum verum ex Deo vero,natum,genitum, non factum, consub-
stantialem Patri,per quem omnia facta sunt : qui propter nos ho-
mines,& propter nostram salutem descendit de cælis,& incarna-
tus est de Spiritu sancto ex Maria Virgine: Et homo factus est:
Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato,passus, ac sepultus
est:& resurrexit tertia die. Ascendit ad cælos,sedet ad dexteram
Patris, iterum venturus est in gloria iudicare vivos & mortuos:
cuius regni non erit finis. Et in Spiritum sanctum Dominum , &
viuificantem, qui ex Patre procedit, qui cum Patre & Filio ado-
ratur, & conglorificatur:qui locutus est per Prophetas. Et vnam
sanctam,& Apostolicam Ecclesiam. Confitemur vnum Baptisma
in remissionem peccatorum : expectamus resurrectionem mortuo-
rum : & vitam venturi seculi. † Porrò , in Romana Synodo, 11
quam eodem tempore Damasus Papa congregauit , in qua
Petrus Alexandrinus Patriarcha adfuit, per quādam Synodi
Constantinopolitanæ interpretationē additum fuit:*Ex Pa-*
tre,Filioq; procedit, cumq; centum quinquaginta Patres,qui
à Damaso,opera Theodosij, Constātinopolim vocati erāt,
propter itineris longitudinem,& difficultatem Romā profi-
ciſci non possent , eam de Spiritu sancto confessionem per
Eusebium,& Priscianum Episcopos cōfirmarunt.Ac deinde
vsque ad octauam Synodum,Grecorum Ecclesia eandem si-
dem secuta est.Quæ omnia elici possunt, tum ex ea epistola,
la,qua Orientales Patres rationem reddūt Damaso, cur Ro-
mam venire non poterant:necnon ex Damasi epistola, quæ
Constantinop.decreta approbat,tū ex actis vtriusque Con-
cilij:necnon ex cap.16.lib.9. Histor. Tripart. ac ex Hugone
Hetertano lib.3.de processione Spiritus sancti, cap.16.Acce-
dat,quòd inter Opera S.Hierony.legitur Symbolum,cū hac
clausula,*Filioq; procedit*,hoc ipsum Constantinop.Symbolū
cum illa additione,*Filioq; procedit*, Græci,& Armeni proba-
runt in Concilio Florentino.† Planè processionem Spiritus 12
sancti,nedum à Patre,sed & à Filio, præter Tertull.lib.con-

tra Praxeam, Hilar.lib.2.de Trinit.Hieronym.epist.ad Hedib.quæst.9. Ruffin.in explicat.Symboli.Augustin.tract.9. in Ioan.& alij Latini Patres, S.Martialis cœruus Apostolorum,epist.ad Burdegal.cap.10.S.Athanas.in Dialogo, quem in Synodo Nicæna habuit contra Arrium,& in eius Symbolo,cuius initiũ est,Quicunque vult.Sanctus Basil.in lib.contra Eunomium.Grego.Nyssen.homil.4.in Oratione Domini.Cyrill.epistο.ad Nestorium, item epist. ad Theodosium Imperatorem, & in expositione 9.anathematismi.S. Chrysostom.in expositione Symboli, hom.1.ad Neophytos.Didimus Alexandrin.libr.2. de Spiritu sancto. Epiphan.in sermone angitoto plenissimè. Magister Sentent.lib.1.distinct. 11.vbi S.Tho.Bonauentura,& cęteri.Item Thomas in Opusculo de erroribus Græcorum, quæst.10.Anselm.lib.de processu Spiritus sancti, Gennadius Scholarius, Græcus auctor, in Opusculo pro Latinis.Bessarion item, & ipse Græcus, in oratione dogmatica testantur.Hunc tandem errorem Graeci abiurarunt in Concilio Florent. vbi & Imperator Constantinop. & Græcorum legati Catholicam fidem professi sunt.Quòd verò Græci obiciunt,vetitum in Concil.Nicæno pœna addita,aliquid addere, aliud sapere, aut aliam fidem componere, quàm eam, quæ d.Synodo præscripta legitur. Quod & in Synodis Constantinopolitana, & Ephesina repetitum fuit, & per consequens non licuisse particulam illam, *Filioque*, addere, considerandum, ab ijs Synodis id vetitum fuisse singulis putà Episcopis,vel alijs clericis,quorum meminit Ephesina Synodus, non autem œcumenico Concilio,quod plenius ex Bonauent.Patres in generali 8.Synodo, sess.3.& sess.10.Ferrariæ habita die Sabbati 8.Nouembr. enarrant. Deinde illis Synodis vetatur aliam fidem conscribere,hoc est,diuersam,vel pugnantem fidem. Cęterum,non prohibetur, quod in Symbolo continetur, ab alia Synodo dilucidiùs explicari: quandoquidem declaratio nulla ratione potest additio nominari.† Quod ergò Symbolo appositum est,dicitur non additio, sed potius quædã Symboli expositio,ac explicatio:quod plenè,ac luculenter probant Patres in generali 8.Synodo, sess.6. Ferrariæ habita die Lunæ 20.mensis Octobris. Quod verò Vigilius Papa lib.4.contra Eutychen.prodidit,Romanũ Symbolum Nicæno antiquius, de Symbolo Apostolorũ interpretor, quod apud Romanos receptum erat, vt ex Tertull.& alijs veteribus suprà dictum est. Hactenùs de Symboli nomine,ac institutione.Decreuerunt

Symbo-

Symboli Apostolici singula verba interpretatione explicare,maximè descensum Christi ad inferos.At mihi in manus incidêrũt libri tres de Trinitate,scripta Maldonati Societatis Iesu : inciderunt etiam disputationes Roberti Bellarmini eiusdem Societatis, nuper typis excusæ, hi Patres hunc locum adeò copiosè, & grauiter tractauerunt, vt eorum scripturis,ac monumentis hac in parte nihil addi posse videatur. † Portò, in Missæ celebratione post Euangelij lectionem, Symbolum Constantinopol.cum ea additione, *Filioque procedit*, recitari solet.Initio Apostolorum in sacro Missæ recitabatur, vt ex S.Dionys. colligere licet. Is ritus in Ecclesia permansit vsque ad Marci Papæ tempora. Ille enim ob Arrianorum hæresim Symbolum Nicænum in Missa decantari ordinauit.Berno cap.23.de offic.Missę.Martinus Polon.ad annum 338.Symbolum Nicænum,ait Radulphus Tungrensis de cano.obseruant.propos.vltim.sanctus Marcus natione Romanus, successor Syluestri, qui sedit anno Domini 339. statuit, vt post Euangelium in Ecclesia Symbolum alta voce dicatur.Deinde Damasus Papa 38.solẽnibus diebus Symbolum Constantinopol.ad Missam cantari instituit.Ruper. de diuinis offic.lib.2.cap.21. Sigebert.ad annum Domi.688. latè Radulph. Tungren.lib. de can. obseruant. propos. vltima. Post hæc in Concil. Toleta.3. cap.2. constitutum fuit, Symbolum Constantinopol. in omnibus Ecclesijs Hispaniæ,& Galiciæ,secũdùm formam Ecclesiarum Orientalium passim clara voce decantari,cano. Canones,distinct.13.& in Conci.Tolet.3.Symbolum in Missarum solemnitatibus pagula cunctorum fideliũ acclamatur voce. Apud Gallos quoque, & Germanos post deiectionem Felicis hæretici sub gloriosissimo Carolo Francorum Rege, idem Symbolum Latinè, & crebrius in Missarum cœpit officijs iterari. Hæc Strabo de rebus Ecclesiast.cap.22. Quandoque tamen desitum est in Romana Ecclesia Symbolum in Missa recitare, eamq; causam Romani prætexebant, q̃ Romana Ecclesia nulla vnquam fuisset hæreseos fece infecta. Tandem Henricus Imperator Papę Benedicto persuasit,ad publicam Missam illud decantari.Berno, de quibusdam rebus ad Missam spectantibus,c.2.† Quibus verò diebus hodie Symbolum in Missa dicendũ sit,plenè enarrant Inn.III.lib.2.mysteriorum Missæ, c.51.Guliel.Durandus in Rational.lib.4.c.25.Alex. ab Ales, 4.part.de offi.Missæ.§.9.Præter superiora Symbola extat aliud,quod vulgò & verè magno Athanasio tribuitur,

cuius initium est: Quicunque vult saluus esse. De cuius fide & auctoritate docte ac peritè disserit Genebrardus lib. 3. de Trinitate. Illius autem recitationem ad horam primam vsu receptam Ioannes Beleth in explicatione diuinor. officiorum, c. 40. & Guiliel. Durand. in Rationali diuinorum officior. lib. 5. cap. 5. fidem faciunt.

DE PRÆDICATIONE.

CAPVT XXV.

1 *Prædicatio iuxta antiquissimum Ecclesiæ morē in sacro Missæ sequitur post Symboli recitationem,*
2 *Prædicatio negligentiores grauat potius, quàm emendat.*
3 *Prædicare, & populum docere qui teneantur*
4 *Prædicationis officium nemo vsurpare debet, nisi Pontifice, vel Episcopo approbante.*
5 *Pontifices Romanos minimè olim prædicasse, vt falsum confutatur.*
6 *Pauperum de Lugduno error circa prædicandi munus refutatur.*
7 *Ecclesia ordines habet, & gradus diuersos, pro variis ecclesiasticarum functione.*
8 *Laici olim, iubente Episcopo, passim prædicabant.*
9 *Prædicare an possint laici, saltem religiosi.*

POST Symboli pronunciationem sequitur prædicatio, qui ritus non recens, sed vetustissimus est. S. Dionys. cap. 3. Eccles. iast. Hierarch. Osculantibus omnibus mystica sacrorum voluminum, prædicatio perficitur. Vbi Linconiensis: prædicabatur. vel à hierarcha, vel alio de sacris voluminibus noui & veteris testamenti. S. Clemens lib. 8. Constitut. Apostolicar. cap. 4. Post sectionem Legis, & Prophetarum, Episcopus salutet Ecclesiam, his verbis: Gratia Domini Dei nostri Iesu Christi, & charitas Dei nostri, & communicatio Spiritus sancti cum omnibus nobis, Amen. Et omnes respondeant: Et cum spiritu tuo. Post hæc verba alloquatur populum sermonibus exhortatorijs. S. Ambros. sermone 1. de grano sinapis: Sed cùm videmus plures è fratribus pigrius ad Ecclesiam conuenire, & Dominicis præcipuè diebus, minimè festibus interesse mysterijs, prædicant, inuiti: † non quòd pigeat

pigeat loqui, sed quia negligentiores prædicatio nostra gracilimam: Sequenti die, inquit (erat autem Dominica) post lectiones, atque tractatum, &c. S. Augustin. lib. 3. Confess. ca. 1. Et cum, scilicet Ambrosium, in populo verbum Dei rectè tractante, omni die Dominico audiebam. Idem Augustin. de ciuita. Dei, lib. 22. cap. 8. Vbi ventum est ad sermonis mei locum, dixi pauca pro tempore. Leo primus sermo. 2. de Pascha: Sed ad adiicie dum est etiam nostri sermonis officium, vt sicut pia expectatione deposcere vos consuetudinis debitum sentio, ita solemnitati sacratissimæ lectionis subiungatur exhortatio sacerdotis. † Sanè plerisque Patrum Synodis diligenter cautum & sancitum fuit, vt qui præsunt Ecclesijs, omnibus quidem diebus, præcipuè Dominicis, clerum & populū doceant pietatis & rectę religionis eloquijs. Et Synod. can. 19. ex Trull. qui sub nomine 6. Synodæ circūferuntur quoque; Moguntiaca can. 25. constitutum est, vt si fortè Episcopus non fuerit in domo sua, aut infirmus sit, aut aliqua exigente causa non valuerit, nunquàm tamen deesse debeat, qui Dominicis diebus, aut Festiuitatibus verbū Dei prædicet, iuxta quod intelligere vulgus potest: nedū autem Episcoporum curæ, & solicitudini incumbit, diebus Dominicis, & Festis solemnibus sanctum Iesu Christi Euāgelium prædicare, sed & omnes, quibus curam animarum commissa est, illis diebus plebem subiectam, doctrinis, & monitis salutaribus instruere tenentur. Concil. Basileen. sess. 15. Concil. Tridene. sess. 5. cap. 2. & sess. 24. cap. 4. † Illud tamen obseruandum est, nemini licere præter auctoritatem ab Apostolica Sede, vel Catholico Episcopo loci susceptam, publicè, vel priuatim prædicationis officium vsurpare. Concil. Lateranen. cap. 3. Quomodo enim prædicabunt, nisi mittantur? Quod pluribus enarrat Innocen. III. lib. 2. epist. decret. epist. ad vniuersos Christi fideles tam in vrbe Metensi, &c. Quondam propitium atque præcipuum Episcoporum erat prædicare, vt habetur in d. can. Trull. vbi Balsamon. In Alexandria non licebat presbyteris populum docere. Sozomenus lib. 7. c. 19. Tripart. Histor. lib. 9. c. 38. & 39. Niceph. lib. 12. cap. 34. † Iidem auctores, Episcopos Romæ minime prædicasse prodiderunt, quos tamen Leonis, Gregorij, Innocentij, & complurium aliorum Pontificum homiliæ conuincunt. Sanè S. Hiero. epist. ad Nepotianum, cōsuetudinem, quas presbyteri præsentibus Episcopis à prędicatione arcebantur, pessimam

appellat. Constat, sancti Augustini seculo presbyteros, portestate ab Episcopis accepta, prædicasse. Possidonius in vita Augustini, cap. 5. Legimus S. Chrysostom. homil. 2. de verbis Isaiæ, initio cõcionis sese velut excusare, quòd presbyter coram Episcopo verba faceret. Damasus Papa epistol. decretal. verat Chorepiscopis adstante Episcopo, populum docere, aut salutare, aut exhortari. † Quibus error Hussitarum, & Pauperum de Lugduno conuincitur. Hi enim cuilibet Christiano etiam laico prædicationem liberam mentiebantur, quem errorem longè ante Synodum Trull. can. 64. damnauerat, his verbis: Quod non oportet laicum publicè disputare, vel docere, docendi auctoritatem ex eo sibi vendicantem, sed ordini à Domino tradito, cedere, & aurem ijs, qui docendi gratiam acceperunt, aperire, & diuina ab eis doceri. † In vna enim Ecclesia diuersa membra facit Deus, vt est vox Apostoli. Quam apertè interpretans Gregorius Theologus, eum, qui in ijs est ordinem commendat, dicens: Hunc ordinem reuereamur, fratres, hunc seruemus: hic quidem sit auris, ille verò lingua: hic autem manus, hic verò aliquid aliud: hic quidem doceat, ille verò discat. Et paulò pòst: Ne simus omnes lingua, quod est promptius, ne omnes Apostoli, ne omnes Prophetæ, ne omnes interpretemur. Et post quædam: Cur te omnium pastorem facis? Cur caput efficeris, cùm sis pes? Cur Imperator esse conaris, cùm relatus sis in numerum militum? Quamobrem Leo Pontifex Maximus epistol. 63. diligenter cauendum scribit: Ne filius præter Domini sacerdotes concionandi munus, sibi audeat vendicare. † Nõ sit ille Monachus, siue sit laicus, sibi audeat vendicare. † Nõ me latet, primis Ecclesiæ temporibus, cùm pauci essent presbyteri, nec reperirentur idonei homines feruente persecutione, qui doctrina sua prodesse fratribus possent, laicis, iussu vel permissione Episcopi, concionari indultum. Quod & auctoritate, & exemplis probat Nicephor. lib. 5. Ecclesiast. histor. cap. 14. Verum hæc ad consequentiam protrahenda non sunt. † Sanè, quando indulget Summus Pontifex, iustas ob causas pleriſque religiosis, vt, qui ad sacros ordines promoti sunt, possint concionari. Quod nuper Gregorium XIII. Societati Iesu indulsit: Idémque ab alijs Pontificibus tum eidem Societati, tum alijs quibusdã religiosis singulari beneficio indultum constat.

DE OFFERTORIO.

CAP. XXVI.

1 Offerenda, seu Offertorium quando cantetur.
2 Sacerdotis salutatio hæc: Dominus vobiscum, cur vsitata in sacro Missæ.
3 Offertorium vnde dictum.
4 Oblationes a populo in sacro offeruntur.
5 Offertorij primus auctor, & cur institutum.
6 Mosaicæ immolationis ritus aliquot.
7 Oblationum in Missa vsus antiquissimus esse probatur, ex Patribus & Conciliorum decretis.
8 Offerebant primùm mares, deinde fœminæ.
9 Oblationes an ex obligatione offerantur à populo.
10 Offerentium nomina olim recitabantur.
11 Aquam offerebant cantores.

POST Symbolum, Offerenda cantatur, ait Rupertus de diuinis offi. cap. 2. Officium, quod nos dicimus Offerenda, auctore Amalar. Fortun. lib. 3. de Ecclesiast. offic. capit. 19. † ab illo loco inchoatur, vbi Sacerdos dicit: Dominus vobiscum: & finitur, vbi excelsa voce dicit: Per omnia sæcula sæculorum. † Salutat verò Sacerdos populum deprecãdo, vt Dominus sit cum illo. Populus econtrà orat pro Sacerdote, vt simul cum suo spiritu sit Dominus cũ eis: Hęc salutatio, addidit Amalar. introitum demonstrat ad aliud officium. Posteà dicit: Oremus, admonetque vt vnusquisque offerentium se ad suam conscientiam introducat. Et posteà: Si quis habet volũtatiũ sacrificiũ, precetur, antequàm de manu eius exeat, vt acceptabile sit Domino, nec despiciatur, sicut despectum est sacrificium Cain, quia non rectè offerebat. Paulò aliter Innocent. III. libr. 2. myster. Missæ, capit. 53. Sacerdos dictum obiscum sit Dominus, ad salutem nostram orare non possumus salutatione præmissa. Ait Stephan. Eduens. de Sacramen. altar. capite 12. Sacerdos monet ad adorandum, vt stabilis sit in fide, quam professi sunt in sermone. Statim autem chorus decantat Offertoriũ. Microlog. de Ecclesiasticis obseruat. cap. 10. Offertorium verò, auctore Isidoro li 6. Etymolog. capite 19. tali ex causa sumpsit vocabulum: fertum enim dicitur oblatio, quæ in altari offertur, & sacrificatur à Pontificibus, † à quo Offertorium nominatum, quasi propter fertũ, oblatio vocatur, quia offertur. Hęc Isidorus. Fertũ siue

ferctum, ait Festus, genus libi, dictum quod crebrius ad sac
ferebatur. Inde Persius Satyr. 2. Opimo vincere ferto. vbi Co
nut. & Cato, de re rustica, cap. 134. Iupiter te hoc ferto obmu
uendo bonas preces, precor. Vel, Offertorium dicitur ab of
ferendo, quia dum offertorium cantatur, sacerdos accipit o
blationes. Hæc Innocent. III. lib. 2. myster. Missæ, cap. 5
Per hoc oblationes offeruntur à populo, ait Raban. Matt. l
1. de instit. cleric. c. 33. & Offertorium cantatur à Clero, quod
ex ipsa causa vocabulum sumpsit, quasi offerentium canti
cum. Ordo sanè conueniens, ait Innocent. vt post prædica
tionem sequatur fides in corde, laus in ore, fructus in opere
fides in Symbolo, laus in offertorio, fructus in sacrificio
Quapropter Offeréda cantatur, quia sacrificiũ laudis offer
tur. Vnde Psalmista Psal. 26. Circuibo & immolabo in taber
naculo éius hostiam vociferationis: cãtabo, & psalmum di
cam Domino. Hildebertus Cenoman. de mysterio Missæ:

Effectum spondet chorus offertoria cantans,
Tanquam si dicat: Credo, fatebor, agam.

Et paulò pòst:

Ordo decens, Euangelium præcedere cernis
Pone fidem pandi, dona deinde dari:
Audis, vt credas, & credis, vt hostia fias.

† Quis verò Offertorium in Missa cantari instituerit, hæc
nostri. Vvalfred. Strabo de rebus Ecclesiastic ca. 21. Offerto
rium, quod inter offerendum cãtatur, quamuis à prioris po
puli consuetudine in vsum Christianorum venisse dicatur,
tamen quis specialiter addiderit officijs nostris, aperté non
legimus. Traditur denique, S. Gregorium sicut ordinatione
Missarum, & consecrationum, ita etiam cantilenæ discipli
nam maxima ex parte in eam, quę hactenus quasi decentis
sima obseruatur, dispositionem perduxisse, sicut & in c. An
tiphonarij, cõmemoratur. Vulgò Offertoria S. Gregorio ad
scribuntur. Radulph. Tungren. de can. obseru. propol. 21. Ha
drianum Papam in Offertorijs, & Offertoriorum versibus,
quod geminatum est, geminasse prodidit Sigebert. ad an
num Domini 772. Hodie, ait Durand. in Rational. lib. 4. cap.
75. Offertorij versus in plerisque locis prætermittuntur, tum
breuitatis causa, tum etiam quia, sicut ait Aug. can. omnia,
distinct. 12. Christianam religionẽ paucissimis, & manifestis
simis celebrationum sacramẽtis misericordia Dei voluit es
se liberam. In Offertorio tamen, quod dicitur in Missa pro
defunctis, versus ipsi hodie dicuntur. Hæc Durand. † Pono

Offertorium

Offertorium cantari varijs causis à Patribus institutũ fuit.
Isidor. lib. 1. de Eccles. offic. cap. 14. Offertoria quæ in sacrifi
ciorum honore canuntur, Ecclesiasticus liber indicium est
veteres cantare solitos, quando victimæ immolabantur: Sic
enim portexit inquit, sacerdos manum suam in libationem.
& libauit de sanguine vuæ, & fudit in fundamento altaris
odorem diuinum excelso Principi. Tunc exclamauerunt fi
lij Aaron in tubis ductilibus, & sonuerunt, & auditam fece
runt vocem magnam in memoriam coram Domino: non
aliter, & nunc in sono tubæ, id est, vocis prædicatione, can
tus accẽdimur, simúlque corde & opere, laudes Domini de
clamantes iubilamus in altum, in illo scilicet vero sa
crificio, cuius sanguine saluatus est mundus. Amalar. For
tun. lib. 3. de Eccles. offi. c. 19. Interim cantus, inquit, celebra
tur in tẽplo Domini, dicente eodem Paralip. Constituit quo
que Leuitas in domo Domini cum cymbalis, & psalterijs,
& citharis, secundum dispositionem Dauid. Et paulò pòst:
Cúmque offerrentur holocausta, cœperunt laudes canere
Domino, & clãgere tubis, atque in diuersis organis, quę Da
uid Rex repererat, concrepare. Omni autem turba adorante,
cantores, qui tenebant tubas, erant in officio suo, donec cõ
pleretur holocaustum, cũq; finita esset oblatio, incuruatus
est Rex, & omnes qui erant cum eo, & adorauerunt. Et po
steà: Dũ sacerdos suscipit oblationes, cantores cantant. Quã
diu enim turba cantabat, *Osanna in excelsis*, Christus vota eo
rum suscipiebat. Rursus: Interim cantores cãtant more anti
quorum, vt iam protulimus, siue turbarum, quæ cantabant
Christo venienti Ierusalem. Dum aũt cantatur Offertoriũ,
populus dat oblationes suas. Veteres, auctore Festo, quę dijs
suis offerebant, offerumenta vocabant, vulgis hodie offeren
das. Quod autem, ait Alcuin. de diuin. of. c. de celebra. Missę,
sacerdote oblationem suscipiẽte, clerus Deo laudes interim
persoluit, ad imitationem populi Israël sumptum est, qui o
blationes, & vota cum laude moderationis Deo offerre cõ
sueuerat. † Oblationum vsum in Missa antiquissimum ap 7
paret, ex can. 3. Apostol. Licitum nõ est admouere aliud quid
ad altare, quàm oleum in lampadem. Et posteà: Certum est
autem, quòd Episcopus, & presbyteri inter Diaconos, & cle
ricos, eas scilicet oblationes diuidunt, ἰ ὡς ἐπίσκοπος ἢ πρε
σβύτερος τὰς τῶν ἀγγέλων διάταξιν τὴν ἐπὶ τῇ θυσίᾳ παρεπι
δημοῦσαν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον κοσμοῦντες. Tertul. 1 Apolog.
c. 39. Modicã vnusquisq; stipẽ mẽstrua die, vel cùm velit, etsi

modò velit, etsi modò possit, apponit Nam nemo compellitur, sed sponte confert. Pius Papa I. oblationum, quæ offeruntur à populo, meminit in quodam decreto, quod extat tom. 1. Concil. Fab. Papa martyr tēporibus Maximini, epist. 3. ad Hilar. constituit, omnibus diebus Dominicis ab omnibus viris & mulieribus oblationem tam panis, quam vini fieri. Quod decretum renouatur in Concil. 2. Matisc. cā. apud Burchard. lib. 5. ca. 32. S. Cypr. in li. de opere, & eleemos. Locuples, inquit, & dives es, & Dominicum celebrare te cupis, quæ corbonam omninò non respicis, quæ in Dominicum sine sacrificio venis, quæ parte de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis. Intuere in Euangel. viduam præceptorum cælestium memorem, inter ipsas pressuras, & angustias egestatis operantem, in Gazophilacium duo, quæ sola sibi fuerant, minuta mittentē. Et posteà: Atque vt intelligamus hæc opera Deo dari, & eum, quisquis hæc faciat, Dominum promereri, Christus illud dona Dei appellat. Syno. Gangren. cā. 7. & 8. oblationum Ecclesiast. meminit. easque κειμηφορίας appellat. Trul. Syno. quæ sub nomine 6. Synodi circunferuntur, canon. 57. vetat ad altare mel, & lac offerre, ἐν τῇ ἁγίᾳ τῆς θυσιαστηρίου μέλι καὶ γάλα προσφέρειν. In Concil. Carthag. 4. can. 93. can. Oblationes, dist. 90. Oblationes dissidentium fratrum in sacrario, vel Gazophilacio recipi vetantur. Synodi item Aurel. 1. ca. 16. can. Antiquos 10. q. 1. Antiquos canones instaurādo, de his, quæ in altario oblatione fidelium cōferuntur, media pars Episcopo, altera verò medietas Clero dispensanda committitur. S. Hieron. ad Heliod. Securis ponitur ad radicē, si munus ad altare non defero: nec possum obtendere paupertatem, cùm in Euangelio anum viduā, duo, quæ sola sibi supererant, æra mittētē laudauerit Dominus. S. August. epist. 187. ad Bonifac. Comitē: Oblatio verò domus tuæ à clericis ne suscipiatur indixi. Et epist. 122. Hic enim sunt illæ virgines, scilicet in terra captiuitatis suæ, quomodo erant illi in ea terra, vbi nec sacrificare more suo poterant Domino, sicuc nec iste possunt, vel ferre oblationem ad altare Dei vel inueniri ibi sacerdotem, per quem offerāt Deo. Rursus sermone 215. Oblationes, quæ in altario cōsecrātur, offerrē. Erubescere debet homo idoneus, si de aliena oblatione cōmunicauerit. Possidonius in vita Aug. narrat, sanctum Ambrosium præsente S. Aug. in Ecclesia aliquādo tractasse de neglecto à fidelibus Gazophilacio, ac sacrario. Carol. Magnus li. 6. Legū Franciæ, c. 162. Vt populi oblationes sacerdoti

in Ecclesia offerāt, & vt die Dominica communicēt. † Illud 8
obseruādū est, primùm mares, deinde fœminas offerre cōsuetudinē fuisse. Ordo Roman. de offic. Missæ, ibi: Interim cantores cāsuas, id est panem, & vinū, & offerunt. Cum phanonibus cāsuis Offertorium cum versibus, & populus dat oblationes diis, primo masculi, deinde fœminæ. Durand. in Ration. li. 4. cap. 31. Quod & per hæc tempora obseruatur. Prætereo in eandem sententiam innumera aliorum Patrum testimonia.
† Verùm, an populus teneatur ad oblationes in Missæ sacro 9
ex præcepto, an verò oblationes illæ volūtariæ sint, quæri solet, & receptū est, has oblationes sua natura, nisi aliūdè accedat obligatio, putà, ex promissione, vel Ecclesiæ necessitate, vel longi temporis recepta consuetudine, voluntarias esse. Plenè S. Thomas 2. 2. quæst. 86. articul. 1. de Turrecremata in can. Omnis, de consecrat. distinct. 1. Antonin. in Sum. 3. parte. titul. 2. Ioannes Andreas, Panormitan. & cæteri in Rubric. de parochijs. Hostiens. Syluester, & alij in Summis. † Fuit 10
tempus, quo eorum nomina, qui obtulerant, à Diacono publicè recitabantur. Sanctus Cyprianus libr. 3. epistol. 14. aliàs 45. Nondum restituta Ecclesiæ ipsius pace ad communionem admittuntur: & offertur nomen eorum. Rursus epistola ad Episcopos Numidas: Vt autem fratres nostros, ac sorores, qui adhuc opus tam necessarium prompte ac libenter operati sunt, vt semper operentur, in mentem habeamur in orationibus vestris, & eis vicem boni operis in sacrificijs & precibus repræsentetis: subdidi nomina singulorum, sed & collegarum quoque, & consacerdotum nostrorum, qui & ipsi cùm præsentes essent, & suo, & plebis nomine quædam pro viribus contulerunt, nomina addidi. At, quia redemptio peccatorum, oblationes enim, & eleemosynæ fiunt pro peccatis, Deuter. 4. offerentium vanitate, vel sacerdotum cupiditate mutabatur in laudem peccantium. S. Hieronym. id grauiter reprehendit in Ierem. capite 11. libro secundo. Nunc inquit publicè recitantur offerentium nomina, & redemptio peccatorum mutatur in laudem, nec meminerunt viduæ illius in Euangelio, quæ in Gazophilacium duo æra mittendo, omnium diuitum vicit donaria. Deinde in Ezechiel. capit. 18. lib. 6. Publicè, ait Diaconus in Ecclesijs recitat offerentium nomina: tantum offert illa, tantum ille pollicitus est, placentque sibi ad plausum populi, torquente eos conscientia. Inno. 1. epist. ad Decret. c. 2. Nomina offerentium enunciare ante precem sacerdotis, diligenter

prohiber

Universidad de Deusto
Biblioteca

prohibet his verbis: De nominib. recitandis, antequam sacerdos faciat, atque eorum oblationes, quorum nomina recitãda sunt, sua oratione commendet, quàm superfluum &c. & ipse pro tua prudentia recognoscis, vt cuius hostiam sacerdum Deo offeras, eius ante nomen insinues, quamuis illi incognitum sit nihil: prius ergo oblationes sunt commendandæ, ac tunc eorum nomina, quorum sunt oblationes, edicenda, vt inter sacra mysteria nominentur, nõ inter alta, quæ ante præmittimus, vt ipsis mysteris viam futuris precibus aperiamus. † Illud item obseruandum est, cãtores olim, more Leuitarum, quærere ad fontem aquam, eamque mundam offerre consueuisse. Aleui. de diuinis offic. ca. Quid significat vestim. Idque institutum, ait Amalar. Fortun. lib. 3. de Eccles. offic. capit. 19. ne cãtores penitus extotres essent à sacrificio offerebant verò cantores aquam per manum archiparaphoniſtæ, vt in ordine Romano. Deinde, inquit, descendit subdiaconus sequens in schola, accipit fontem de manu archiparaphoniſtæ, & defert ad archidiaconum. Archiparaphoniſta verò dicitur quartus scholæ, qui Pontifici de cantoribus, cum quid opus erat, nũciabat. Onuphrius ex libello ordinis Romani in interpretat. vocum obscur. eccleſiast.

DE PERMIXTIONE AQVÆ ET VINI.

CAPVT XXVII.

1 *Aqua vino admiscenda in calice, vt Patres prolixè docent.*
2 *Aquam vino permiscenda esse docent Concilia varia.*
3 *Aquariorum hæresis refutatur.*
4 *Armenorum hæresis de vino puro.*
5 *Aqua, quæ vino admiscetur, modica esse debet.*
6 *Aquæ permixtio in calice an sit de necessitate Sacramenti.*

1 ALEXANDER † Papa & martyr, quintus à Petro, constituit in Missæ sacrificio panem tantum & vinum aqua permixtum offerri, epist. ad omnes orthodox. in hæc verba: Non debet in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed vtrumque permixtum, quia vtrumque ex latere eius in passione sua profluxisse legitur. can. In sacramentorum, de consecrat. dist. 2. S. Iustin. martyr. apolog. ad Antoninum Pium. Vbi desitum est à precibus, antistiti fratrum panis & calix aquæ & vini diluti offertur, atque ita is capiens, &c. Hinc S. Irenæus lib. 4. capit. 47. calicem vocat temperamentum, & initio lib. 5. calicem mixtum. S. Cyprian. lib. 2. epistol. 3. ad Cæcilium, aliàs 48. canon. 2. de consecrat. distinct. 2. enarrans verba illa Salom. Bibite vinum, quod miscui vobis: Vinum, inquit, mixtum declarat, id est calicẽ Domini aqua & vino mixtum, prophetica voce pronunciat, vt appareat, in passione Dominica id esse gestum, quod fuerat ante prædictum. Totus est S. Cyprian. in ea epistol. ad probandũ, nec calicem cum aqua sine vino rectè offerri, nec vinum absque aqua, iuxta Christi traditionem consecrari. Huius epistolæ meminit S. August. libr. 4. de Doctrina Christi, cap. 21. Iulius Papa 36. à Petro, epistol. ad Episcopos Ægypti: Calix Dominicus, inquit, iuxta canonum præcepta vino & aqua permixtus debet offerri, quia videmus populum in aqua intelligi, in vino verò ostendi sanguinẽ Christi. Ergo cum in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur, & credentium plebs, & in quem credit copulatur & iungitur. Quæ copulatio, & coniunctio aquæ & vini, sic miscetur in calice Domini, vt mixtio illa non possit separari. Nam si vinum tantum quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis, si verò aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. S. Ambros. lib. 5. de sacramen. cap. 1. In calicem mittitur vinum, & quid aliud aqua. Sed tu mihi dicis: Quomodo ergo Melchisedech panem & vinum obtulit? quid sibi vult mixtio aquæ? rationem accipe, &c. S. Hierony. in Marcum cap. 14. Accepit Iesus panem, &c. formans sanguinem suum in calicem, vino & aqua mixtum, vt alio purgemur à culpis, alio redimamur à pœnis. Idem quæstio. Hebr. super Paralip. Et notandum, inquit, quòd vinum, quod Deo in sacrificium offerebatur, aqua mixtum erat. Damasc. libr. 4. de orthodoxa fide. cap. 14. Similiter accipiens calicem ex vino & aqua tradidit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Theophil. in Ioan. cap. 19. Confundantur Armenij, qui non admiscent in mysterijs ijs aquam vino, non enim credunt, vt videtur, quòd aqua ex latere egressa sit. † In eandem sententiam exstant complura sanctorum Patrum concilia. Concil. Hippo. canon. 25. repetitum in concil. Carthag. 3. canon. 24. Vt in sacramentis corporis & sanguinis Domini nihil amplius offeratur quàm ipse Dominus tradidit, hoc est panis & vinum aquæ mixtum. canon. Vt in sacramentis, de cõsecrat. dist. 2.

Concil.

Conci. Antisiod.canon.8.Non licet in altari, in sacrificio diuino, mellitum, quod mulsum appellatur, nec vnum aliud poculum, extra vinum cum aqua mixtum offerre. Braccaren.3.canon.1.Calix Dominicus vino & aqua permixtus, debet offerri, quia videmus in aqua populum intelligi, in vino verò ostendi sanguinem Christi. Ergo quãdo in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur. Non enim potest calix Domini esse aqua sola, aut vinum solum, nisi vtrumque simul misceatur. canon. Cum omne, de consecrat. dist. 2. Eadem constitutio instauratur in Concil. VVormatiensi, cano. 1. Berengosius abbas sermo. de laude & inuctione sanctæ crucis: Et ideo, inquit, sicut in ipsa sanctæ matris schola didicimus, in sacrificium Domini nec vinum solũ, nec aqua sola, sed vtrumque potius misceatur. Prætereo Eusebium Emiss. homili. de corpore & sangui. Domin. Paschasium abbatem libro de corpore & sangu. Domini. capi. 11. Hildebertus episcop. Cenomanens. in versibus de mysterio missæ. Magist. sentent. libr. 4. distinct. 11. Vbi Thomas, Bonauent. & ceteri. † Planè Trull. Syn. quæ sub nomine 6. Synodi circumfertur, canon. 32. duas hæreses euertit, alteram Hydroparastatarum, qui aqua sola in sancti calicis sacrificio vrebãtur. Hanc hæresim sectabantur Hebionitæ & Marcionitæ. Epipha. hæresi 30. & 42. de Aquarijs. Augustin. hæresi 44. Quoduultdeum. In Eucharistia, ait idem August. de Ecclesiast. dogmatib. cap. 75. Non debet pura aqua offerri, vtquidam sobrietatis falluntur imagine, sed vinum cũ aqua mixtum. & serm. 119. Sanguis fusus est in remissionem peccatorum, aqua miscet salutare poculum, præbet nobis in baptismo lauacrum, & potum in altari. S. Chrysostom. homil. 83. in cap. 26. Matth. quærens cur Christus bibit post resurrectionem vinum non aquam, respondet in hæc verba: Pernicio-sam quandam hæresim radicitus euellere voluit. eorum, qui aqua sola scilicet in mysterijs vtuntur. † Alteram Armenorum, qui non nisi vinum purum offerũt. Huius Armenorum erroris meminerunt etiam Theophilact. ad cap. 19. S. Ioan. Nicephor. lib. 18. cap. 53. Armacanus libro nono, aduersus Armenos. Caluinistæ hodie in sua cœna imaginaria vino pro vtuntur. Hũc etiam errorem damnat Synod. Tridentina, sessione 22. canon. 9. Si quis dixerit, aquam non miscendam esse vino in calice offerendo, eò quòd sic contra Christi institutionem, anathema sit. † Hoc loco obseruandũ est, dum miscetur aqua vino, plus de vino quàm de aqua ponendũ esse

in calice, idque variis rationibus, quas percensent Mag. Sentent. libr. 4. distinct. 12. Honorius 3. in c. Perniciosus, de celebrat. Missar. Alexand. de Ales 4. part. quæst. 32. memb. 5. artic. 3. S. Thom. 3. part. quæst. 74. art. 3. Albert. Magnus in libro de Missa. Quare Eugenius 4. in decreto, quod exaratum est post octauam generalem Synod. 3. tomo Conci. de vnione Armenorum, ex sententia Synodi constituit, vt Armeni se cum vniuerso orbe Christiano confirmarent, eorumque sacerdotes in calicis oblatione paululum aquæ admiscerent vino. † Ceterum, an aquæ permixtio sit de necessitate sacramenti, quæri solet. S. Th. 3. part. quæst. 74. art. 7. & q. 83. artic. 6. ad 4. & ad 4. sentent. distinct. 11. quæst. 2. artic. 4. & in 1. ad Corinth. cap. 11. concludit, quòd cum participatio Eucharistiæ à fidelibus, ad sacramenti huius essentiam non pertineat, aquæ cum vino permixtio, quæ ad eam significandam refertur, non est de necessitate sacramenti. Plenè Bonauent. & ceteri ad 4. sentent. distinct. 11. Alexan. de Ales 4. part. quæstio. 32. membr. 5. artic. 2. & memb. 6. Eam tamen esse de necessitate ministri consecrantis, adeò vt si præter-misserit aquam vino miscere, graui pœna afficiẽdus sit, Scholastici consentiunt, plenissimè Gabriel Biel super can. Missæ, lectio. 35.

DE MANVVM LOTIONE.

CAPVT XXVIII.

1 *Manuum ablutio cur iterum fiat, ante oblationem sacrificij.*
2 *Manuum ablutio Mosaica.*
3 *Ablutionis manuum meminerunt permulti Patres.*
4 *Manuum ablutio quid significet.*
5 *Manus abluunt etiam Laici ante communionem.*
6 *Manuum ablutio hæc Ecclesiastica, vnde petita.*
7 *Illotis manibus.*

PRÆTER manuum ablutionem, quæ fit à sacerdote, dum se parat ad Missam, de qua supra, cap. do præparat. sacerdot. ante Missæ celebrationem, † Sacerdos sacrificium oblaturus manus iterum lauat, quasi, ait Albertus Magnus, tum ampliori indigeat ablutione etiam à venialibus, &

pecca-

peccatorum reliquijs, dicens cum Propheta Psa.25.Lauabo, non iam inter peccatores, sed inter innocẽtes manus meas. Et Psal.50.Amplius laua me ab iniustitia mea. † Sic Aaron & filij eius in veteri lege manus lauabant in ingressu tabernaculi.Rursus accessuri ad altare, quo magis magisq; mundati hostiam immaculatam offerrent.Exod.cap.30. † Huius lauationis in sacro Missæ veteres Patres plane, & aperte meminerunt.S. Dionys. de Ecclesiastica Hierarch. capitulo tertio. Vbi manus tum antistes, tum sacerdotes aqua lauerunt,Pontifex in medio altari coliocatur. Rursus eodem capite,in contemplatione: Ijs autem eo ritu, quem diximus, perfectis,stans Pontifex coram Sanctissimis signis,quę proposita sunt,manus cum honesto sacerdotem ordine, abluit. Quoniam igitur,vt scripta diuina loquuntur: Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, † id est alicuius alterius lauationis nisi summorum suorum digitorum, siue extremorum.Et paulò pòst:Lauatio quidem sacrosancta erat, vt diximus,in legis Hierarchia:nunc autem & à pontifice,& à sacerdotibus adhibita manuum expiatio eam significat. Ij enim,qui ad sanctissimum sacrificium veniũt,expiati esse debent,etiam ab extremis animi visionibus, atque illius similitudine,quoad eius fieri potest,accedere.Et posteà:Illa autem pontificis sacerdotumque lauatio,quæ summis,siue extremis digitis adhibetur, coram sanctissimis signis obseruatur quasi coram Christo spectante omnes occultissimas nostras cogitationes,& summarum partium expiatione,&c.S. Clemens lib.8.Constitut.Apostol.capit.14. Vnus autem hypodiaconus ministret aquam sacerdotibus ad lauandum manus, quod est signum puritatis animarum, quæ Deo dicatæ sunt.S.Chrysostom.homil.61.ad popul. Antiochenum: Dic mihi, illotis manibus ad sacrificium eligeres accedere? non puto.Cyrill.Ierosol.catechesi 5.Mystagog.Vidistis Diaconum aquam lauandis manibus porrigentem sacerdoti: Ablutio manuum est vice eius,qui se lauit, & innocẽs sum, vociferatus est:nobis autem sacerdotibus innuit,vt puri cõscientia,mente & cogitatione, quæ sunt manus animarum nostrarum,cum timore,& mansuetudine,& clementia omni accedamus ad sanctam mensam. Lauabo inter innocẽtes manus meas. Hæc sanctus Germanus in theoria rerum Ecclesiast.Lauat sacerdos manus,hostiam oblaturus,vt significet,se lauare,& purgare debere conscientiam lachrymis pœnitentiæ.Psalm.6. Lauabo per singulas noctes lectum meum lachrymis meis stratum meum rigabo.Beda in libro, de tabernaculo, & vasis eius.Innocent.lib.2.myster.Missæ,capit. 55. Durand.in Ration.lib.4.cap.28. Alexand. de Ales 4.part. Vel susceptis oblationibus reuertitur sacerdos ad altare, & lauat manus, & extergit à tactu communium manuum atque terreno pane.Ordo Rom.de offic.Missę. Additio ad Rabanum ad finem primi libri.Amalarius Fortunatus libro tertio de Ecclesiastic.offic.capitulo decimonono.† Nedum verò sacerdotes ante sacrificium manus abluebant, sed & laici ante sacram communionem.S.Augustin. Dominic.24. post Trinitatem sermone 2.in anniuersario Dedicat.Eccles.Omnes viri, quando communicare desiderant, lauant manus suas, & omnes mulieres nitida exhibent linteamina, vbi corpus Christi accipiant.Non est grande quod dico,fratres, quo modo viri lauant aqua manus suas, sic eleemosynis lauent conscientias suas. † Porrò animaduertendum est Ecclesiam non conseruasse manuum ablutionem ante sacrificium tanquam ceremoniale veteris legis præceptum, sed quasi ab Ecclesia institutum, sicut quiddam secundum se conueniens.S.Tho.3.part.quęst.83.artic.5.versic.ad primum. Prætereo, quòd veteres prophani à manuum lotione rem diuinam auspicabantur. Megadorus apud Plautum in Aulularia:Ego,nisi quid me vis, eo lauatum, vt sacrificem.Eu-clio item scena altera:Nunc lauabo,vt rem diuinam faciam. Solebant etiam se abluere ante conuiuium, vtpote rem sacram.† Vnde illud, ἀνίπτοις χερσίν, id est illotis manibus:cuius prouerbij nedum Iurisconsultus vulgata libr.1. de orig. iur.sed & Hesiodus de operibus, & diebus,& S Gregor.Nazianzen.orat.ptima de fuga sua in Pontum, & alij complures mentionem faciunt.

DE INCLINATIONE SACERDOTIS, conuersione ad populum,& oratione.

CAPVT XXIX.

1 *Incensum quando apponendum,& de oratione subsequente.*
2 *Inclinatio sacerdotis quid significet,ante sacrificij oblationem.*
3 *Sacerdotis verba hæc:Orate pro me,quo pertinent,& cui adscribantur auctori.*
4 *Oratio tacita, velint nolint hæretici, sancta est, & vsitata semper in ecclesia.*

5 *Sacerdotis silentium ante sacrificij oblationem quid significet.*

6 *Secreta vnde dicta.*

7 *Sacerdotis verba hæc: Per omnia sæcula, &c. cur alta voce proferantur.*

POST † oblationem ex ordine Romano ponitur incensum super altare dicente (ait Alcuinus de diuinis offic. cap.de celebr.Missæ) Sacerdote:Dirigatur oratio mea,sicut incensum in conspectu tuo, ex turibulo quod super imponit, post orationem demonstrat sacerdos, per quem ei propitiari possit Deus,videlicet,Per Dominum nostrum Iesum Christum,cuius corpus designat turibulum.Amalarius Fortunatus lib.3.de Ecclesiast.offic.cap.19.de turificatione plura diximus lib.1.cap.de turibulo.† Peracta turificatione, sacerdos leuiter incuruescit ante altare dicens, auctore Micrologo de Ecclesiastic.obseruant.cap.12.hanc orationem non ex aliquo ordine, sed ex Ecclesiastica cõsuetudine:Suscipe sancta Trinitas hanc oblationem, quam tibi offero in memoriam Passionis, Resurrectionis, Ascensionis Domini nostri Iesu Christi,& præsta,vt in cõspectu tuo tibi placita ascendat, & meam, & omnium fidelium salutem operetur æternam, Per Christum, &c.Eadem oratio exarata legitur apud Radulph.Tungrens.de canon. obseruat. propos. 23. Huius etiam meminisse videntur Primas. & Haymo ad cap.7.epistol.ad Hebræos,ibi:Vnde sacerdotes Ecclesiæ altari adstantes dicunt:Suscipe Domine preces populi tui, Per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum. Dum autem se inclinat sacerdos,humilitatem Christi significat,qui exinanuit semetipsum formam serui accipiens,factus obediens vsque ad mortem,mortem autem crucis.Hæc Innoc.I I.lib. 2.myster. Missæ c.60.Ad hæc sacerdos memor quantæ molis res sit,tam grande,tam diuinum sacrificium maiestati diuinæ offerre, quantæ etiam innocentiæ esse oporteat, pro populo ad Deum accedere,de virium suarum imbecillitate, ac cõuersationis suæ integritate diffisus, ad humilitatis suffragia refugit. Quo enim non pertingit infirma oblatio sacrificantis, eò penetrat verecunda oratio se humiliãtis.Nisi, inquit Augustin.epistol.56,humilitas, omnia quæcunq; benè facimus,& præcessent,& comitetur, & consecuta fuerit, & proposita,quam intueamur;& apposita,cui adhæreamus; & imposita,qua reprimamur,iam nobis de aliquo bono fa-

cto gaudentibus, torum de manu extorquet superbia.Tandem sacerdos conuertens se ad populum, orat adstantium precibus adiuuari, dicens:† Orate pro me.Steph.Eduens.de sacramen.alt.cap.12.Conuertit se sacerdos ad populum, ait Alcuin.de diuin.offic.cap.de celebrat.Missæ,poscens,vt iungant preces suas precibus eius, & mereatur exaudiri pro salute illorum. Hoc autem dicendum est à sacerdote cum silentio, *Orate pro me fratres*, vt meum pariter,& vestrum sacrificium acceptum sit Domino. Acclamans ergo populus orare debet ita: Dominus sit in corde tuo, & in ore tuo, & suscipiat sacrificium sibi acceptũ de ore tuo, & de manibus tuis pro nostra,omniumq; salute; Amen.Hæc Alcuin.Odo Cameracen.in expositio.canon.Missæ, enarrans verba illa: *Memento Domine famulorum*, ait:Neque tanta sufficiat sacramenta conficere, nisi collectæ multitudinis adiutus oratione, quam prius etiam sum hortatus dicendo: *Orate fratres:* Debemus, ait Innocent.d.cap.60.pro inuicem orare secundum Apostolum, vt saluemur. Illud verò; Orate pro me, Leoni Papę adscribi solet.Radulph.Tungrens.de canon.obseruant.propos. vltim. At ante Leonem Chrysostomus hurius formulæ meminisse videtur, homil.10.in 2.epist.ad Corinthios: In ijs,inquit, horrendissimis mysterijs communia sunt omnia,omnes similiter salutamus bene,precatur sacerdos populo,& populus sacerdoti.Augustin.item epistol.106, ad Vitalem:Nunquid,vbi audieritis sacerdotem Dei ad eius altare populum hortantem ad orandum, non respondetis, Amen:Stephan.Eduens.lib.de sacramen.altar.capit.10.hanc traditionem ad Christum referre videtur,his verbis: Sacerdos exclamat, *Oremus*, monens se, & alios orare, quia Dominus orauit, & discipulos ad orandum excitauit monito populo, vt oret pro sacerdote.† Sacerdos reflexus ad altare orat voce demissa, & secreto. Cum paratur consecratio sacerdotem tacitè precari consueuisse,docet apertè S.Clemẽs lib.8.constit.Apost.cap.12.ex Concil.Laodic.can.19.In Missæ sacro preces quædam fiunt silentio. Testatur Synod.Trident.sess.22.cano.5.Piam matrem Ecclesiam,ritus quosdam instituisse,vt scilicet quædam submissa voce,alia verò elata in Missa pronunciarentur. Rideant quantum velint hæretici, apparet ritum istum esse Apostolicum.Huius orationis, quæ secreta appellatur, complures ex Patribus meminere, Hildeb.Cenoman.

His ita præmissis secretò presbyter orat:

Secretas memorans, assimilansq; preces,
Quas egit Christus, cum tetam Iuda remoto
Abscessit modicum, terq; precatus ait.

Rupert.lib.2.de diuin.offic.c.4.† Post hęc, inquit, iam sacerdos silentij solitudinem expetit, instante memoria Dominicæ passionis, conuersus ad altare concentu chori finito, & omni Ecclesia conticescente. Hoc autem significat illud, Dominus noster iam non palam ambulabat apud Iudæos, cum cogitarent eum interficere, sed abijt in regionem iuxta desertum in ciuitatem, quæ dicitur Ephrem, & ibi morabatur cum discipulis suis. Et postea: Sacerdos ergo in silentio stans, & tacitè super oblatam dicēs orationem, sanctum præparat sacrificium, quia Dominus noster etiam cum se abscōderet, nec palam apud Iudæos ambularet, salutare nobis passionis suæ meditabatur sacramentum. Innoc. III. lib. 2. myster. Missæ, ca. 54. Silentium sacerdotis latibulum Christi designat. Vel auctore S. Thom. 3. part. quæst. 83. artic. 4. ad 6. Secreto aliqua sacerdos dicit, quod Christi passionem, discipuli non nisi occultè confitebantur Christum. Ad hæc Amalar. Fortun. lib. 3. de Ecclesiast. offic. cap. 20. † Secreta ideò nominatur, quia secretò dicitur. In hac precatur sacerdos, per eandem hostiam, purgari. Vsquequaq; sacerdotis solius est, soli Deo offerre sacrificium. Ac ideò, quia de cogitationibus loquimur, non est necessaria vox roboans, sed verba ad hoc tantum, vt eisdem admoneatur sacerdos, quid cogitare debeat. Iuo Carno. de conuenientia veteris, & noui sacrificij: Secretæ orationes, quas post offertorium facit sacerdos, in quibus panis, & vinum, quę in Christi corpus, & sanguinem Dominicis verbis commutanda sunt, hostiæ, vel oblationes, vel sacrificia nominantur, quid cum Euangelio simile habeant videamus. In Euangelio quippe legimus, Dominus facta cœna in hortum cum discipulis exiuit, & ibi antequam ad eum peruenirent, qui comprehensuri eū erāt, remotus à discipulis eandem orationem in silentio ter orauit, &c. In Ambrosiana Missa, oratio super oblatam alta voce dici solet. Radulph. Tungrens. de cano, obseruant. propos. vltima. † Deinde sacerdos in fine orationis secretæ vocem intendens, dicit: *Per omnia sæcula sæculorum.* Sacerdos dicit collectam super oblatam, & in eius fine, *Per omnia sæcula.* Alcuin. de diuinis offic. cap. de celebrat. Missæ. Post miraculum dilecti sui, à morte suscitati, eo palam ambulante, sacerdos rumpit silentium, exclamans: *Per omnia sæcula sæculorum.* &c.

Hæc

Hæc Steph. Eduens. lib. de sacram. altar. cap. 12. Quid autem significet sacerdos, dum rupto silentio plenore, & grandiore voce dicit: *Per omnia sæcula sæculorum*, enarrant Rupert. lib. 2. de diuinis offic. cap. 4. Beleth. de diuinis offic. cap. 44. Durand. in Ration. lib. 4. cap. 32.

DE PRÆFATIONE.

CAPVT XXX.

1 *Præfationis quis primus fuerit auctor, ex Patrum testimonijs ostenditur.*
2 *Præfationis meminerunt permulti Patres antiqui, etiam ante Gelasium.*
3 *Liturgiæ Patrum suas habent præfationes.*
4 *Præfationes nouem enumerantur, vsitatæ in sacrificio Missæ.*
5 *Præfationes pro varietate festorum mutantur, & clara voce dicuntur.*

SVPERIORI capite docuimus, in fine orationis, quæ secretò dicitur, sacerdotem compta, & canora voce dicere: *Per omnia sæcula sæculorum*: Finis orationis, ait Innocen. III. libr. 2. myster. Missæ, cap. 61. est principium præfationis, propter quod sacerdos insinuat Christum esse lapidem angularem, qui fecit vtraque vnum. † Vulgò creditur Gelasium Papam auctorem esse præfationis: Fecit, inquit auctor libri Pontific. cap. 50. de Gelasio loquens, hymnos in morum præfationes. Hoc ipsum litteris mandarunt Sigebertus dum sancti Ambrosij, ac deinde fecit etiam & sacramento- ad ann. 487. & Radulph. Tungrens. de canon. obseruant. propos. vltima. alibi idem Sigebertus ad annum 685. scribit Gelasium Papam, Collectas & Præfationes composuisse. Præfationem communem Gelasio adscribit Alcuin. lib. de diuin. offic. c. de celebrat. Missæ: Hanc, inquit exhortationem, quæ sequitur, *Verè dignum & iustum est*, Gelasius composuisse dicitur. At verius est præfationes institutas in ipsis Ecclesiæ primordijs, cum & nominis, & vsus illarum antiquiores Patres meminerint. Extat apud Clement. lib. 8. constit. Apost. cap. 16. præfatio, quæ à nostra communi paulum verbis discrepat, sententijs verò omninò congruit. S. Dionys. præfationes composuisse testātur Honor. in Gemma, & Radulph. d. propos. vltim. S. Cypr. & præfationis verba commemorat,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& nomen ponit de oratione Dominica, his verbis: Ideo & sacerdos ante orationem Præfatione præmissa præparat fratrum mentes, dicendo: *Sursum corda*, vt dũ respõdet plebs: *Habemus ad Dominum*. Ecce & nomen, & præfationis verba apud Cypr. Præfationis itẽ meminit S. Chrys. ho. 3. in c. 3. ad Colos. ἐν πᾶσι ἐκκλησίαις εἰρήνη ἐν πᾶσι ἐυχαῖς, ἐν πᾶσι λιταῖς προσφέρεται καὶ ὕπαξ καὶ δὶς ἢ τρὶς, πολλάκις. In Ecclesijs pacem, in precationibus, in supplicationibus, in præfationibus, & semel atque iterum ac tertio. Præfationis quoque, in qua & laudationis Dei, ac Seraphim, & Dei Sabaoth mentio fit, meminisse videtur S. Atha. his verbis: Ecclesiæ autem Christi omnes ab Oriente vsque ad Occidentem conuenientes Patres & Seraphim laudari profitentur in mysteriorum relatione, hoc est, vt interpretor, Missarum celebratione. Et postea: Itaque & Spiritus sanctus Dominus Deus Sabaoth dicitur, & est cum Patre & Filio à Seraphim adoratus, propter quod dicuntur ter, Sanctus, Sanctus, Sanctus, vt Trinitatem pronunciarent. S. item Ambros. libro de Spiritu Sancto capite 18. Ergo sanctus Pater, sanctus Filius, sanctus Spiritus. sanctus, Et paulò pòst: Et ideo omnia hęc, quę sancta nos credimus, illam solprædicant sanctitatem, Cherubim, & Seraphim indefessis vocibus laudant, & dicunt: Sanctus, Sanctus, Sanctus Deus Sabaoth. Rursus nos quoque nihil pretiosius inueniemus, quo Deum prędicare possimus, nisi vt sanctum appellemus; quodlibet aliud inferius est Deo, inferius est Domino. Sequitur: Seraphim laudat, omnis beatorũ chorus laudet, vt sanctũ Deum dicat, sanctum Filiũ, sanctũ Spiritũ sanctum, &c. Ecce quo modo Athanas. & Ambros. notant illud in Præfatione, *Per quem maiestatem tuam laudant Angeli, ac beata Seraphim socia exsultatione concelebrant*, & tandem, *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, &c. S. Algerus libr. 1. de sacramento corporis Christi, capitulo decimoquinto, præfationem S. Ambros. citat in Dominica quinta pòst Epiphaniam Ambrosium præfationum librum ordinasse prodidit Radulph. Tungrens. d. propos. vltima, quibus errorem arguitur †, qui Gelasium præfationum auctorẽ primũ faciũt, probatur itẽ præfationũ vsũ vetustissimũ. Qui vero fuerit earũ primus auctor nõdum sibi compertum scribit VValfredus Strabo li. 2. de rebus Eccles. c. 22. † Illud constat in liturgia S. Iacobi, nec nõ apud Clemẽtẽ, Præfationes antè consecrationem exstare, quæ etsi verbis differant, re tamen vnum, & idem continent. Præterea liturgias Basilij, & Chrysostom. in quibus similes præfationes leguntur. Sanè in Concilio Africano, tempore Bonifacij primi, cap. 70. constitutum fuit, has demum preces & præfationes, quæ probatæ fuerunt in Concil. recitari. Burchard. lib. 3. decret. capi. 67. quod & repetitũ fuit in Concil. Milenitano, canon. 12. † Nouem præfationes enumerat Pelagius Papa 2. epist. 4. ad Episcopos Galliæ, & Germaniæ, vnam in Albis Paschalibus, aliam de Ascensione Domini, tertiam die Pentecostes, quartam de natali Domini, quintam de Apparitione Domini, sextam de Apostolis, septimam de sancta Trinitate, octauã de cruce, nonam de ieiunio in quadragesima tantum modò dicendam. Has, inquit Pelag. tenet & custodit Romana Ecclesia, eásque tenendas mandat, canon. Inuenimus, de cõsec. distin. 1. Burchard. li. 3. capitul. 69. Sigebert. ad annum Domini 581. dum de Pelagio verba facit. Mictolog. de Ecclesiast. obseruat. capi. 60. His, testante Radulpho. Vrbanus II. in Concilio Placentiæ celebrato. decimam de B. Virgine Maria addit; anno Domini 1095. canon. Sanctorum. §. fin. distin. 70. De his plura Radulph. Tungrens. propos. vltima, & Clichtoueus in suo Elucidatorio: † Mutatur verò Præfatio pro festorum ratione, vel aliquid ei additur, VValfred. Strabo de rebus Ecclesiast. capi. 22. numquam tamen prætermitti debet, Concil. Basileẽ. sessione capit. de his, qui in Missa non complent, Credo. Ceterùm, extra nouem Præfationes, ceteras delendas esse suadet Hostien. in cap. Concil. de celebra. Missarum. Ad hæc Præfatio contenta, & pleniore voce dicitur. In sequenti oratione, ait Amalarius Fortunatus libr. 3. de Ecclesiast. offic. c. 20. sacerdos clamat ad populum, vt ipse iam habet, habeat & ille, hoc est sursum cor: ac deinde, vt rursùm extolletur voce, quod omnibus licet simul agere, idest gratias referre Deo, hoc acclamatur.

PRÆFATIONIS EXPLICATIO.

CAP. XXXI.

1 *Præfatio à gratiarum actione incipit, & desinit in Dei confessionem.*
2 *Oratio à laudibus Dei, & gratiarum actione inchoanda.*
3 *Dominus vobiscum, quid significet.*
4 *Hominis miseria est cum illo non esse, sine quo esse non potest.*

5 *Sursum corda.*
6 *Gratias agamus.*
7 *Gratiæ Deo agendæ, quando & quibus de causis.*
8 *Oratio offertur Deo patri per Christum.*
9 *Angeli, latinè nuncij dicuntur, Hebraicè* מלכים *est que hoc nomen officij, non naturæ, & quibus spiritibus conueniat.*
10 *Angelorum ordines nouem numerantur, & declarantur.*
11 *Seraphim & seraphici ordinis inter angelos descriptio.*
12 *Cherubim qui sint, & quæ illa eorum facies apud Ezechielem.*
13 *Throni inter angelos qui dicantur.*
14 *Angelorum secundus ordo continet Dominationes, Virtutes, & Potestates: & cur virtutes nonnulli collocent in tertio ordine.*
15 *Angeli tertij ordinis sunt Principatus, Archangeli, Angeli.*
16 *Principatus an ab Archangelis distinguantur, qui aliquos principes etiam videntur.*
17 *Archangelus vnde dictus.*
18 *Michaëlis Archangelo synagoga olim, nunc Ecclesia Christiana tradita est.*
19 *Michaël peculiarem Gallicani regni tutelam suscepit, eiusq; apparitiones variæ referuntur.*
20 *Militarus ordo S. Michaëlis apud Gallos.*
21 *Gallicanæ Ecclesiæ & vniuersæ illius monarchiæ, deplorandus hodie status cum apostrophe ad tutelarem eiusdem Regni Angelum.*
22 *Archangelorum quorundam nomina recensentur, & explicatur officia.*
23 *Angelorum tertius ordo quos contineat.*
24 *Angeli singuli hominibus ad custodiam dati, & quid de malis Angelis.*
25 *Potestates quomodo contremiscant in conspectu diuinæ Maiestatis.*
26 *Cælorum virtutes quæ sint & an cæli sint animati.*
27 *Ecclesia voces suas cum Angelicis laudibus admitti meritò postulat.*
28 *Hymni illius ter sancti, vel trisagij, qui primus auctor fuerit.*
29 *Trisagium dicere iure non potest, qui ore suo ad vituperium abutitur.*
30 *Sanctus ter dicitur in confessionem trium personarum: semel verò Deus Sabaoth, in testimonium vnius Deitatis & essentiæ.*

31 *Sabaoth*

31 *Sabaoth quid significet, numeratúrque inter decem Dei nomina.*
32 *Hosanna vox Hebræa est, & prolixè ab auctore explicatur.*
33 *Petri Antiocheni hæresis contra Trinitatem.*

PRAEfatio hæc à gratiarum actione initium ducit, & in adorationem, ac diuinæ Maiestatis confessionem definit optimóque ordine oblationi præponitur. † Omnis enim oratio à laudibus Dei, & gratiarum actione inchoanda est. S. Basil. de constitut. monach. capite. 2. Quandocunque instituis orare, ab eius glorificatione exorditor, qui omnia condidit: cumque in eo satis fueris immoratus, dic: Gratia ago tibi Domine propter incredibilem clementiam, &c. S. Ambros. lib. 6. de sacramen. cap. 5. Non debet, inquit, quasi famelicus ad cibum de cibo incipere, sed antè à laudibus Dei: vnde & oratores isti sapientes hanc habent disciplinam, vt iudicem fautorem sibi præstent: incipiunt à laudibus eius, vt benevolum sibi faciant conditorem. Deinde & paulatim incipiunt rogare iudicem, vt patienter dignetur audire. Audet & tertio postulationem suã depromere, quid petat exprimere, &c. superest prefationis singula verba breui percurrere. Imprimis sacerdos precatur populo, † *Dominus vobiscũ*, vt scilicet adsit per gratiam, qui semper adest per suã omnipotentiam. Non omnes, ait S. Augustin. lib. 14. de Trinit ca. 12. ad fin. cum illo sunt eo modo, quo ei dictum est: Ego semper tecum, nec ipse cum omnibus eo modo, quo dicimus, *Dominus vobiscum*: † Magna itaque hominis miseria est, cum illo non esse, sine quo non potest esse. S. Clemens libr. 8. Cõstitut. Apostolic. ca. 12. Igitur Episcopus precationem silentio faciens vnà cum sacerdotibus splendida veste indutus, missas ad altare, & facto manu in fronte trophæo crucis dicat: Gratia Omnipotentis Dei, & charitas Domini nostri Iesu Christi, & cõmunicatio sancti Spiritus sit cũ omnibus vobis: & omnes vna voce respondeant, *Et cum spiritu tuo*: ac rursus Episcopus, Sursum mentẽ: respondeant omnes, *Habemus ad Dominum*. de hac precatione, *Dominus vobiscum*, plura superiori capite. Sequitur: † *Sursum corda*. Quando stamus ad orationem, ait Cyprian. serm. de Oratione Dominica, vigilare & incumbere ad preces toto corde debemus: cogitatio omnis secularis, & carnalis abscedat, nec quidquã tunc animus, quãm id solùm cogiter, quod precatur, ideò & sacerdos ante orationem præfatione præmissa parat fratrum mentes

Z 5 dicendo

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicendo: *Sursum corda*, vt dum plebs respondet, *Habemus ad Dominum*, admoneatur nihil aliud se, quàm Dominum cogitare debere: claudatur contra aduersarium pectus, & soli Deo pateat. Hæc totidem verbis Eligius homil. 11. in cœna Domini. S. Chrysost. homil. in encenijs: Hæc ego dixerim ad eos, qui sanctorum communionem & consecrationem relinquunt, & sub horam terribilis mysticæ mensæ in vanis loquentiæ conuenticulis occupati sunt. quid facis homo? non promisisti sacerdoti, qui dixit, *Sursum mentem, & corda*, & dixisti, *Habemus ad Dominum*, &c. S. Augustin. sermon. 44. de tempore: Corda fidelium cælum sunt, quia in cælum quotidie diriguntur, dicente sacerdote, *Sursum corda*, respondent, *Habemus ad Dominum*. Quibus ferè verbis: S. Augustin. vtitur serm. 54. de Tempore. & epist. 156. ad Probam. Idem Augustin. in lib. de vera religione, capit. 3. Si denique per vrbes atque oppida, castella, vicos, & agros, villasque priuatas in tantum apertè persuadetur, & appetitur à terrenis auersio, & in vnum Deum verúmque conuersio, vt quotidiè per vniuersum humanum genus vnà plenè voce respondeant, Sursum corda se habere ad Dominum. Item de bono viduitatis, cap. 16. Illud quoque inter sacra mysteria cor habere sursum iubemur, ipso adiuuante id valemus, quo iubemur admonemur. Rursus ad Psal. 148. ibi: Laudate eum in excelsis: Sed cùm cogitamus, quo modo illic laudetur, cor habeamus, & non sine causa audimus, *Sursum corda*. Leuemus cor sursum, ne putrescat in terra. Et lib. 50. homil. 48. Audis, *Sursum corda*. & curas dicere, *Habemus ad Dominum*. Et lib. 14. de ciuit. Dei, cap. 13. Bonum est, sursum habere cor, non tamen ad seipsum, quod est superbiæ, sed ad Dominũ, quod est obedientiæ, quæ nisi humilium esse non potest. Cæsarius Arelaten. Episcopus homil. 5. de diuinis mysterijs: Cùm maxima pars populi, immò, quod peius est, pene omnes recitatis lectionibus exeunt de Ecclesia, cui dicturus sacerdos, sursum corda? Numquid respondere possunt, quando deorsum in plateis, & corpore simul, & corde discedunt prophani. Apud Apuleium in sacris eorum dicere solebant. Hoc age. Vnde prouerbium. Hoc age. de quo latissimè Brissonius lib. 7. de formulis. Sequitur, † *Gratias agamus Domino Deo nostro*: sicut enim ante exhortationem necessarium fuit mentis eleuationem à diuina misericordia benè precando optare, ita & necessarium accepta cordis eleuatione Deo nostro, ac Domino gratias agere. S. Cypriã. sermo. de cœna Domini, ad finem:

Ad hæc inter sacra mysteria ad gratiarum actiones conuertitur. S. Chrysostom. homil. 18. in 2. ad Corinth. Ea, quæ sunt Eucharistiæ, id est, gratiarum actionis, communia sunt omnia: Nec enim ille solus gratias agit, sed etiam omnis populus: prius enim accepta illorum voce, deinde congregatis illis, vt dignè, & iustè hoc fiat, incipit Eucharistiam. Idem Chrysostom. homil. 26. in Matthæ. Ideò assistens Sacerdos pro vniuerso orbe terrarum, pro absentibus atque præsentibus, pro ijs qui antè nos fuerunt, & posteà futuri sunt, sacrificio illo proposito Deo nos gratias iubet offerre. S. Augustin. de Spiritu, & litera, cap. 11. In ipso verissimo, & singulari sacrificio Domino Deo nostro gratias agere admonemur. Et epistol. 57. ad Dardanum: Nosti autem in quo sacrificio dicatur, *Gratias agamus Domino Deo nostro*. Item epist. 120. ca. 19. Hinc gratias agimus Domino nostro, quod est magnum sacramentum, in sacrificio noui testamenti, *Dignum & iustum est*. S. Augustin. libr. 2. de bono perseuerantiæ, cap. 13. In sacramentis fidelium dicitur, vt sursum habeamus corda, quod munus est Domini, de quo munere ipsi Domino Deo nostro gratiàs agere à Sacerdote post hãc vocem, quibus hoc dicitur, admonemur, & dignũ, & iustum est respondent. Et de bono viduitatis, c. 16. † Et ideò sequitur, vt de hoc tanto bono, sursum eleuati cordis, non nobis gloriam, quasi nostrarum virium tribuamus, sed Domino Deo gratias agamus: hoc enim continuò cõmonemur, quia hoc dignum & iustum est. S. Chrysosto. hom. 26. in Genesi: Non vt nostra gratiarum actione opus habens, sibi gratias agi velit, sed vt quicquid lucri est, id iterum ad nos redeat, & dignos nos faciamus maioribus subsidijs: quamuis autem non possumus facere, vt dignum est, non quomodo id fieri possiet, cùm tam fragiles natura simus. & quare dico humanam naturam, ipsę etiam incorporeæ, & inuisibiles virtutes, ac principatus, ac potestates, & Cherubim, vt dignus est, glorificare illum non possunt, etiamsi iuxta vires suas gloriam illi offerunt, nihilominùs iustum fuerit pro viribus gratiarum actionem offerre, & indesinenter glorificare Dominum nostrum, & per benedictionem crebram, & per vitam optimam. Cyril. Hierosolymit. cateches. 5. mystagogi. ca: Posteà clamat Sacerdos, *Sursum corda*, vos respondetis, *Habemus ad Dominum*: deinde dicit Sacerdos, *Gratias agamus Domino*: ad hęc vos subiicitis, *Dignum & iustum est*. S. Germa. in Theoria rerum Ecclesiast. Et vice salutis, qua gratiarum

actio-

actionem,& gloriam reddamus Domino, *Dignum & iustum est*,ait populus.In Liturgijs S.Iacobi,Marci,Basilij,& Chrysostomi populus admonetur attollere mentem, & corda: & populus respondet, *Dignum & iustum est.* Quæ omnia eorum errorem arguunt, qui hanc præfationem Gelasio Papæ acceptam ferunt:longè enim ante Gelasium veteres Patres & Græci,& Latini hanc præfationem frequentabãt.Honor. in Gemma animæ,eam sumptam arbitratur ex capit.3. Lamentationum Ierem.ibi:Leuemus corda nostra,&c.*Verè dignum & iustum est.*S. Clemens libr. 8. Constitut. Apostolic. cap.12.Et Pontifex dicat,ac rursus Episcopus,Sursum mentem:Respondeant omnes,*Habemus ad Dominum.*Et Episcopus,*Gratias agamus Domino*:& omnes, *Dignum & iustum est.*Laudes Deinceps dicat Episcopus:*Verè dignum & iustum est.*Laudare ante omnia Deum verum,dignum est, quantum ad Dominum:quia ipse est Dominus Deus noster:*iustum est*,quantum ad nos,quia nos sumus populus eius.*Dignum*,quia nos mera voluntate fecisti: *Iustum*, quia nos pura miser cordia redemisti:*æquum*,quia gratuitò nos iustificas:*salutare*, quia nos perpetuò glorificas.Hæc Innocent.lib.2.myster.Missæ in expos.præfat.& Durand.in Ration.libr.4. cap.33. Paulo aliter Florus Magister, qui floruit regnante Carolo Calvo, in expositione Missæ:Quod est iustum , hoc est & æquum, sed repetitio sermonis , confirmatio est veritatis. Et paulò post:*Verè ergò*,vt incessanter,Gratias agamus , Dignum est pro tantis beneficijs , *iustum* nostris obsequijs, *æquum* ipsi pondere rationis, *salutare* manifesto fructu salutis. † *Per Christum Dominum nostrum:*Tota oratio,ac gratiarum actio, quam vbique debemus, offertur Deo Patri , Per Christum Dominum nostrum , tanquàm per Mediatorem Dei & hominum,de quo Apostolus ait:Verus est Deus, vnus Mediator Dei & hominum:Hæc pluribus Florus Magister,in exegesi Missæ.Optat.Mileuit.lib.3.contra Parmenianum pagenum,inquit: Vocas eum,qui Deum Patrem per Filium eius ante aram rogauerit : neque tamen præiudicium Filio , vel sancto Spiritui comparatur, dum ad Patris personam precatio ab offerente dirigitur,de quo plenius infrà in his verbis: *Te igitur clementissime Pater laudant Angeli.*† Angeli Græcè, Latinè nuncij dicuntur.S.August.de Ciuitate Dei, libr. 18. cap.35.& libr.16.contra Faust.Manichæum,cap. 20.& tract. 24.in Euangel.Ioan.necnon 34.in eundem.S. Hieronym.in Mare.cap.1.Ideò verò nominatur Angelus,auctore S.Chrysostomo

homil.3.de incomprehensibili Dei natura , quia Dei sententias hominibus ἀγγέλλει , hoc est , nunciat : ἀγγελία, enim nuncio.Hesich.Pollux,& Suidas.S.Paul.1.ad Heb. appellat Angelos , administratorios Spiritus, in ministerium missos eorum , &c. οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα. Hebraicè Angeli appellantur Malachim, quæ vox & nuncios & Angelos significat.Genes. cap. 16.Psal.103.Qui facit Angelos suos Spiritus.Item Nahum.2. Iob.c.1.& alibi sæpè:quare Angeli nomẽ officij est , non naturæ.S.Hilar.lib.5.de Trinit.Prosper ad Psal. 103. Cæterùm obseruandum est,Angelorum nomen commune esse omnibus spiritibus cælestibus. Dani. 3. quandoque nomen proprium,& peculiare est in ijs,qui sunt vltimi seu infimi ordinis,vt ex Dionys.de cælest.Hierar.cap. 5. perspicuum est. S. Tho.1.par.q.108.art.5. vers.ad primum. † Illud constat, distinctos esse Angelorum ordines.S.Hiero.Apolog. aduersus Ruffin.lib.1.& lib.2.aduersus Iouinianum. Nouem verò esse Angelorum ordines,S.Dionys.alijque Patres consentiunt.S. Dionys.de cælesti Hierar. cap.5. & sequent. Plenè Magister Sentent.libr.2.dist.9.vbi Bonauent.& cæteri.S.Thom.par.1. q.106.Porrò,S.Dionys.testante Damasco, libr. 2. orthodoxæ fidei, cap. 3. cælestes substantias in tres ordinum terniones distinguit,quorum primum eum esse ait,qui Deum semper circumstat, assidueque ac citra vllius rei interuentum ei copulatus est:nempe sex,aligerorum Seraphim, oculatissimorum Cherubim,& sanctissimorum Thronorum:Secundum, Dominationum,Virtutum,ac Potestatum: Tertium ac postremum,Principatum,Archangelorum,& Angelorum. Hi nomen ordines sacræ Scripturæ testimonijs planè,& apertè comprobantur. † Seraphicus,primus Angelorum ordo , ab Isaia cap.6.describitur:Seraphim,inquit,stabant clamantia, & dicentia:Sanctus,Sanctus,Sanctus. Hunc locum singularem notatibidem Hieronym. neque alibi in Scripturis mẽtionem Seraphim fieri. Seraphim autem idem Hieronym. interpretatur ἐμπρήσας,hoc est,incendentes,siue comburentes.Inde Psal.103.Qui facit Angelos suos Spiritus , & ministros suos ignem vrentem.Vel Seraphim , eodem Hieronymo auctore,epistol.142.ad Damas.ardor, aut incendium. Quidam Græcorum, ait ibidem Hierony. in scripturis apprimè eruditus,Seraphim virtutes quasdam in cælis esse exposuit, quæ ante tribunal Dei assistentes,laudent eum,& in diuersa ministeria mittantur,maximeq; ad eos, qui purgatione indigent,

digent,& ob priſtina peccata,aliqua ex parte ſupplicijs pur-
gari merentur.S. Chryſoſto. homil. 3. de incomprehenſibili
Dei natura : Seraphim à candente, flagranteque ore nomi-
inuenerunt. Sophronius in Encomio ſanctorum Archan-
gelorum : Cùm vos,ô Seraphim , ob incendendi expiandi-
que vim,qua polletis,omnem malitiam , omnemque fœdi-
tatem abſumere,& expiare conſueuiſtis,incenſorum, & ca-
leſactorum nominibus deſignemini. † Ordinis Cherubici
32 mentio fit Geneſ.3.Exod.25.Ezech.10. & 28. & alibi paſſim.
Cherub ait Hierony. in Ezech.cap. 28. dicitur genere ma-
ſculino, & numero ſingulari:plurali verò Cherubim ſcientiæ
multitudo.Idipſum docet Hierony.epiſt.103. ad Paulinum.
Item S.Auguſtin.ad Pſal.98.Nam, inquit, & ipſum Cheru-
bim interpretati ſunt quidam , quid diceretur Latinè. Qui
nouerunt linguam illam Hebræam,quia Hebræa lingua di-
ctum eſt Cherubim,& dixerunt eſſe Cherubim plenitudinem
ſcientiæ.Quare, ait Sophronius in Encomio Archangelorũ,
cognitionis fontes,& ſcaturigines appellantur. Quæ verò
fuerit facies Cherub, cuius meminit Ezechiel cap. 10. non
omnes conueniunt.Ioſeph.lib.3.c.6.prodidit faciem Cherub
eſſe faciem auis nunquàm viſæ ab hominibus, cuius ſimili-
tudinem Dominus oſtendit in Oreb. At S. Hierony.ſcribit
faciem eſſe vituli. Nicolaus de Lyra ad cap.10. Ezechiel. ex
Rabbi Salomon.Caieta.Paul.Brugen. Sainctes Pagninus in
Theſauro , & quidam alij crediderunt Cherubim habuiſſe
ſimilitudinem puerorum alas habentium. Quam opinio-
nem eiuſque argumenta eruditè refellit Hierony. ab Oleaſ-
ſtro ad ca.25.Exodi.Multa in vtramque partem offerri poſ-
ſent.At illa tractatio non ita magni ponderis eſt, vt in ea
33 diutiùs immorandum.† Sequitur tertius prioris Hierarchiæ
ordo,Thronorum ſcilicet. Thronus Græcè , Latinè ſedes.
Hierony.ad Pſal.9.Thronos.S.Paul.ad Coloſſ. ca.1. Angelo-
cos ſpiritus appellat.Deus,auctore Auguſt.lib.3.de Trinit.in
Angelicis ſpiritibus ſumma amicitia copulatis, tanquam in
excelſa,& ſancta ſede reſidet.Throni,ait Gregor. homil.34.
in Euangelia,illa agmina vocantur, quibus conditor præ-
det. Idem Gregor.homil.8.ſuper Ezechielem affirmat, nus-
quam legi Thronos miſſos ad miniſterium , quia eis longè
ſublimius Creator omnium præſidet.O Throni,ait Sophro-
nius in Encomio Archangelorum, ardore incenſi, & inac-
ceſſi,qui Dei Optimi ſedes,vehiculũ,& requies eſtis,&c. Ad
hæc,ſciendum eſt,ait Gregorius homil.34.in Euangel.quod

plerum-

plerumque ipſi beatorum Spirituum ordines , vicinorum ſi-
bi ordinum vocabula ſortiuntur. Thronos etenim , ſcilicet
ſedes Dei , ſpecialem beatorum Spirituum ordinem dixi-
mus,& tamè per Pſalmiſtam dicitur: Qui ſedes ſuper Che-
rubim : quia videlicet , dum in ipſis diſtinctionibus agmi-
num Cherubim Thronis iunguntur , ſedere etiam ſuper
Cherubim Dominus , ex vicini agminis æqualitate perhi-
betur , &c. † Secunda Hierarchia ex ſententia Dionyſ. Do- 14
minationes,Virtutes,& Poteſtates continet. Horum trium
ordinum meminit Paul.ad Epheſ.1.Super omnem Principa-
tum,& Poteſtatem,& Virtutem , & Dominationem. Quæ
verò ſint proprietates,& officia Dominationum,Virtutum,
& Poteſtatum,præclarè S.Dionyſ. de celeſti Hierarch. ca.8.
S.Gregor.homil.34.in Euangel.cano.Principium , de pœni-
tentia,diſtinct.2. Sophronius in Encom. Archangel. Glicas
part.1.annal.S.Bernar.ſerm.19. in Cantica. Sanè hac in parte
ſcrupulus tenuis iniicitur.Dionyſ. enim Virtutes in ſecunda
Hierarchia collocat inter Dominationes,& Poteſtates , at-
que ita ex ſententia Diony.Virtutum ordo eſt medius Hie-
rarchiæ ſecundæ.Sequitur Athanaſ.lib. quæſt. 4. & ſerm. de
Deipara Virgine , ad finem. Gregor. verò homil. 34. quem
Bernard.ſequitur,Virtutes numerat in primo ordine tertiæ
Hieratchiæ:Principatus verò,in ſecunda Hierarchia cũ Do-
minationibus , & Poteſtatibus. Dionyſ. imitatus videtur
Apoſtolum ad Epheſ. 1. vbi aſcendendo ait : Super omnem
Principatum,& Poteſtatem,& Virtutem, & Dominationẽ.
Gregor.verò eundem Apoſtol.ad Coloſſ. cap. 1. vbi deſcen-
dendo,inquit,Siue Throni,ſiue Dominationes, ſiue Princi-
patus,ſiue Poteſtates. At obſeruandum eſt Angelorum no-
mina bifariam conſiderari , vel quatenus ſpiritales ipſorum
perfectiones reſpiciunt,vel quatenus externa tantùm mini-
ſteria. Primum autem modum in ordinibus computandis
Dionyſ. reſpicit , ſecundum verò Gregorius : quod plenius
explicat S.Thom.1.part.q.108.art.5.& 6. Planè, Thronorũ,
Dominationum , & Principatuum nomina non ſubſtantias
nominatorum commendant , verùm honoris ſingulorum
menſuram ſignificant. Cyrill.Alexand.lib.de Spiritu ſancto.
Supereſt † tertia Hierarchia ex Principatibus,Archangelis, 15
& Angelis conſtans.Principatuum nomen, proprietates , &
officia Dionyſ.c.9.pluribus verbis explicat.Quòd ſi quis hę-
reat,quaſi nihil interſit inter Dominationes,Poteſtates, &
Principatus:rurſus , q⁹ Archangeli dicuntur quaſi Principes

Angeli:

Angeli:Nō ergò debet hoc nomen imponi alij ordini,quàm ordini Principatuum. Respondet appositè Thomas dicta quæst.108.artic.5. his verbis:Nomen Dominationis, & Potestatis,& Principatus diuersimodè ad gubernationem pertinet.Nam Domini est solummodò respicere de agendis, & ideò Gregor.homil.34.in Euangel.dicit,quòd quædam Angelorum agmina,pro eo, quòd eis cætera ad obediendum subiecta sunt,Dominationes vocantur, Nomen verò Potestatis, ordinationem quandam designat, secundùm illud Apostol.ad Roma.13.Qui potestati resistit,Dei ordinationi resistit.Et ideò Dionys.capit.8.cælestis Hierarch. ante medium:dicit, quòd nomen Potestatis significat quandam ordinationem, & circa susceptionem diuinorum, & circa actiones diuinas, quas superiores & inferiores agunt, eas sursum ducendo : ergò ad ordinem Potestatum pertinet ordinare,quæ à subditis sunt agenda.Principari verò,vt Greg. homil.34.in Euangel.ante medium docet,est inter reliquos priorem existere,quasi primi sint in executione eorum,quæ imperantur:& ideò,ait Dionys.cap.9.cælestis Hierarch. circa princip.nomen Principatuum significat ductum cum ordine sacro.Illi enim, qui alios ducunt, primi inter eos existentes,Principes propriè vocantur,secundùm illud Psal.67.

16 Præuenerunt Principes coniuncti psallentibus. † Dein de Archangeli,auctore Dionys.cap.9.Ecclesiast. Hierarch. medij sunt inter Principatus,& Angelos:medium autem comparatum vni extremo,videtur alterum,in quantum participat naturam vtriusque:sicut tepidum respectu calidi, est frigidum:respectu vero frigidi, est calidum ; sic & Archangeli dicuntur,quasi Principes Angeli,quia respectu Angelorum, sunt Principes,respectu Principatuum,sunt Angeli. Secundùm Grego.homil.34.in Euangel.dicuntur Archangeli, quia principantur soli ordini Angelorum,quasi magna nuncian-

17 tes.Principatus autem dicuntur,quia principantur omnibus cælestibus Virtutibus, diuinas iussiones explentibus. Hæc omnia Thomas d.q.108.art.4.Consequens est,vt de Archangelorum ordine agamus, cùm præsertim in eam tractationem inciderim, eo ipso die, quo Festum S. Michaëlis celebramus.† Archangelus dicitur quod Angelis, ἀρχὴν, id est, imperat,siue præest.S.Chrysost.homil.3.de incomprehensibili Dei natura. Vnde Zachar.c.1. Angelus maior dixit minori:Vade,inquit,& doce puerum istũ. Quare Angeli sunt nuncij dicuntur.Grego.d.hom.34. Archangelis non mi-

mina,vt quidam crediderunt,sed agnomina,per quæ dignitas,vel officium eorum designatur, imposita fuêre.Gotfrid. Viterbiens.1.part.Chronicorum, vt מיכאל Michaël, quis sicut Deus.S.Hierony.ad cap.8.Daniel.Porrò, ait Hieronym. vbi populo prospera promittuntur.ἱλασμὸς,quod nos Dei propitiationem,vel expiationem possumus dicere, necessaria est,Michaël dirigitur,qui interpretatur, quis sicut Deus? vt scilicet intelligatur , quia propitiationem , vel expiationem nullus possit offerre nisi Deus. Addit Gregor.d.homil. 34.Quoties miræ virtutis aliquid agitur,Michaël mitti perhibetur,vt ex ipso actu, & nomine detur intelligi,quia nullus potest facere , quod facere prævalet Deus. Michaëlem Iudas epist. Canonica Archangelum appellat ; Daniel verò cap.19.vnum de Principibus primis.† Hic olim præerat po- 18
pulo Israël , & Iudæorum Synagogæ. Daniel.12.eiq; creditum fuisse populum Iudæorum notant Hieronym. in cap. 10.Daniel.& S.Gregorius lib.17.moral.cap.8. Hodie præest Christianorum Ecclesiæ.S.Thom.ad cap.12.Apocalyp.hunc animarum illustratorem appellat. Sophronius in Encom. Archangel.Ea tuba clangente mortui resurgent ,totusq; ait Sophronius,commouebitur orbis.Is,eodem Sophronio auctore , piorum animas è corporis ergastulo , & purgatorio exemptas deducit ad cœlum. Varia eius miracula copiosè, & grauiter commemorat Panthaleon Diaconus,vt est apud Metaphrasten;præcipuè verò Michaëli,Gallici Regni tutelæ commissa creditur,† Nam & Christianæ religionis Reg- 19
num istud,columna præcipua est,& Gallorum Reges Christianissimi , & Ecclesiæ propugnatores fuerunt hactenus præcipui. Legimus varias S.Michaëlis apparitiones. Constantino apparuisse Michaëlem , ob idque Constantinum duas Ecclesias in Sosthenio , in honorem eius exstruxisse, auctores sunt Sozomen.lib.2. cap.2. Nicephor.libr.8.cap.4. Georg.Cedrenus, & alij complures.Has demum Ecclesias, diuturnitate temporis collapsas admiranda structura,ex ipsis fundamentis Iustinianus restituit.Procop.lib.1.de ædific. Iustinian.in Apulia,ad radices Gargani montis,Gelasio primo Pontifice Maximo,imperante Anastasio, ab eo, Ædem sacratam fuisse testantur Beda, & Ado Treuirens.in Martyrologio 3. Kalend. Octobr. Sigebert.ad annum 488.Ioann. Eckius homil.3.in Festo S.Michaëlis,& complures alij.Huius vero apparitionis,& consecrationis memoriam Ecclesia octauo Idus Maij ,& 3.Kalend. Octobr.religiosè colit. Ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

hæc, anno salut. 709. sanctus Michaël Auberto Episcopo Sambriocano apparuit, iubens ei in montis vertice propè Sambriocanam Ciuitatem Britanniæ, Ecclesiam in eius honorem ædificare, & dedicare, Gaguinus lib.3.c.4. Benedictus ad c. Raynutius, in verbo. Adiectæ impubert. Hanc sequens ætas miraculorum splendore fulgentem, piorum hominum tam conuenarum, quàm externorum frequentia celebrauit.

20 † Quare cùm Galliarum Reges tutelam, atque præsidium sancti Michaëlis in communibus miserijs crebro experti essent, Ludouicus XI. ordinem militarem S. Michaëlis Gal-

21 liarum propugnatoris instituit. † Sanè, hodie is est Galliarum status, ea rerum omnium perturbatio, atque conuerso, vt suæ quemque fortunæ pœniteat, nemóque ferè sit, qui nō vbiuis potiùs, quàm vbi est, esse malit. Non solùm enim rei familiaris iactura, sed totius Galliæ imminere videtur interitus: &, quod maximum est, veræ & Catholicæ religionis ereptio. Hæretici siquidem templa diruunt, altaria prophanant, & euerrunt, sacras Christi, & Sanctorum imagines incendunt, Catholicos insectātur, captos vinculis, verberibus, atque omni supplicio excruciatos necant: Germanorum, & barbarorum copias in Galliæ vastationem aduocant. Ac, quod omnem impietatem superat, sacrosanctum Christi Corpus, quod in Eucharistia latet, passim proterunt, & conculcant. Rursus, Catholici non omnes idem sentiunt, sed plures in varias partes, & factiones diuiduntur, multos spes rapiendi, & prædandi excæcat: nullus Regis, aut legum metus: illinc præstigiæ, hinc fallaciæ. Quare ad te Deum Optimum Maximum confugimus, remitte nobis Domine, remitte, ne simul perdas nos cum iniquitatibus nostris, neque in æternum iratus reserues mala nobis. Miserere Domine, & mitte exercitus tui Principem Michaëlem Archangelum, qui toties cum draconē congressus victoria potitus est. Is, te mandante, hæreticorum, & barbarorum copias disperdat, & dissipet: Catholicos quotundam perfidia & dissimulatione distractos, rursus in pristinam reducat concordiam, Galliam, antiquum religionis orthodoxæ domicilium, Michaëlis tutelæ consecratam, sartam, tectámque ab omni periculo confirmet, ipsámq; tutam ab insidijs inimicorum præsteti ad custodiam Ciuitatis Tolosanę, tibi innumeris beneficijs deuinctæ & deditæ inuigilet, nosq; omnes ad piam pacem, quę nihil insidiarum sit habitura, adducat, nosq; Deo coniungat. *Tu verò, vt cum Sophronio loquar, ter sanctissime sacra*

militia

militiæ Princeps, & administer Michaël, Angelorum coriphæe, omni cultu, omniq; laude, & celebratione dignissime, internos sensus meos illustra: cor meum vitæ huius fluctibus agitatum confirma: mentem meā ad terrena inclinatam sursum ad cœlestem prudentiam subleua: emortuos pedes, ne semitam, quæ ad cœlos ducit, deseram, corrobora: cicatrices meas, quæ graueolentiam exhalant, planeq; computrescunt, sana: cætera tandem miserarum mearum, & laborum molestias cura. Iterum re, & nomine te Michaël oro, & quanto possum sensu, obtestor, vt vitæ huius curriculo exitu-

22 *ro, latus, pacatusq; appareas: meq; sub honorato alarum tuarum velamine absconde, atque ex angustijs obscurisq; inferiorum locis ereptum, in locum tabernaculi admirabilis constituas* † Sunt & alij Archangeli, quorum nomina, seu potiùs agnomina ad nos peruenerunt, Gabriel, Raphael, Vriel. אבריאל Gabriel, ait Hieronym. in cap.8. Daniel. in linguam nostram vertitur fortitudo Dei: vnde & eo tempore, quo erat Dominus nasciturus, & indicturus bellum dæmonibus, & triumphaturus de mundo, Gabriel venit ad Zachariam, & ad Mariam. Hic, inquit Sophronius, Danieli in Cobar visionem illam planè diuinam patefecit: ex Daniel.8. Hinc infecundum ante Elisabethis vterum à vinculo, quo tenebatur, Dei iussione soluit. Hic beatissimam, inculparissimamq; sacratissimæ, purissimæq; Dominæ nostræ Genitricis Dei Mariæ animam lætā, salutarísque annunciatione, ingenti gaudio imbuit, Euæque tristitiam, eiusdemque luctum certæ salutis sponsione in lætitiam transformauit. Eusebius Emisse-nus Dominica 4. Aduentus: Missus est, inquit, Angelus Gabriel, qui Dei fortitudo interpretatur, vt Dei virtutem & Dei sapientiam carnem susc ipere nunciaret. רפאל Raphaël: Raphaëlis fit mentio Tob.5. & 12. Vbicunque, ait Hieron. in cap.8. Daniel. medicina, & sanatio necessaria, Raphaël mittitur, qui interpretatur curatio, vel medicina Dei, hoc videlicet nominis interpretatione significante, quòd in Deo sit medicina vera: אוריאל Vriel: Vrielis meminit S. Ambros. lib. 3. de fide, cap.2. ibi: Non moritur Gabriel, non moritur Raphaël, non moritur Vriel. Perhibetur, ait Glicas par.1. annal. ca. de Caianitarum secta, diuinum Angelum Vrielem, cuius est inter astra statio, descendisse ad Sethum, & Enochum, cosq; de tempor ū anni, mensium conuersionum, ipsorumq; annorum adeò discriminibus erudijsse. Alibi idem Glicas, enarrans Tobiæ historiam, ex Psello scribit appellationem Vrielis, nec prisci fœderis libris, nec noui contineri;

Universidad de Deusto
Biblioteca

eamq; extare in libro quodam Hebraico, qui habet inscriptionem: Precationes Iosephi. † Restat vltimus tertiæ Hierarchiæ ordo, Angelorum scilicet, horum est minima nunciare. Gregor. homil. 34. Quo argumento concludit Thom. 1. par. q. 113. artic. 3. singulorum hominum peculiarem custodiam ad Angelos infimi ordinis spectare. † Notum atque testatum est omnibus, singulis hominibus singulos angelos ad custodiam committi, & delegari. Matt. 18. Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei, qui in cœlis est. Apostol. quoque. 1. ad Corinth. 11. præcipit velari capita fœminarum propter Angelos. Et Act. 12. Petro pulsante in ædibus Mariæ, quæ mater erat Ioannis, & ancilla Rhode nomine denunciante, Petrum ante ianuam esse, dixerunt: Angelus eius est. Orige. homil. 20. super Numeros: Adest, inquit, vnicuique nostrum etiam minimis, qui sunt in Ecclesia, Angelus bonus, Angelus Domini qui regat, qui moueat, qui gubernet. Magna, inquit Hieronym. in cap. Matth. 17. & in Dialogo de Origine animarum, dignitas animarum est, vt vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis Angelum in custodiam designatum, vel delegatum. Idem Hieron. epist. 27. ad Eustochium virginem: Testor Iesum, & Sanctos eius, ipsumq; proprium Angelum, qui custos fuit, & comes admirabilis Paulæ. S. Basil. homil. in Psalm. 48. enarrans verba: Et dominabuntur eorum recti in matutino, ait: Cuilibet fidelium est Angelus assistens, & adiunctus, Patrem, qui est in cœlo, videre dignus. Et lib. 3. contra Eunomium: Quòd verò singulis fidelium adsit Angelus, vt pædagogus quidam, & pastor, ad vitam dirigendam, nemo contradicit, qui verbo rum Domini recordatur, dicentis: Ne contemnatis vnum ex his pusillis: dico enim vobis, quoniam Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei. Et Psalmista dicit: Castrametatur Angelus Domini in circuitu timentium ipsum. Idem Basil. in Psal. 33. Cuilibet credenti in Dominum assidet Angelus, nisi nos ipsum per mala nostra opera effugauerimus: Nam sicut apes fugat fumus, & columbas abigit malus odor ita etiam vitæ nostræ custodem Angelum amouet, & abducit lachrymabile, fœtidumq; peccatum. Chrysost. homil. 14. circa fin. epist. ad Hebr. Vnicuique, inquit, nostrum Angelus assidet. Anastas. Episcopus Nitænus, q. 41. in Scripturam: Nam vnusquisque fidelis habet Angelum suum custodem, & vt scriptum est: Castrametabitur Angelus Domini in circuitu timentium eum, & liberabit eos. Nam etiam

ab initio quilibet vir probus habebat angelum, sicut dicit Iacob. Angelus, qui me liberat à iuuentute mea. Sunt & alia innumera sanctorum Patrum in eandem sententiam testimonia, quibus accedat Augustin. soliloq; c. 27. vbi de angelis loquitur in hæc verba: Ideoq; magna cura, & vigilati studio, adsunt nobis omnibus horis, & locis, succurrentes, & prouidentes necessitatibus nostris, & soliciti discurrentes inter nos, & te Domine, gemitus nostros, aque suspitia referentes ad te, vt impetrent nobis facilem tuæ benignitatis propitiationem, & referant ad nos desideratam tuæ gratiæ benedictionem. Et postea: Grandis est ijs cura de nobis, magnus est affectus dilectionis eorum erga nos, & hoc totum propter honorem inæstimabilis tuæ charitatis, qua dilexisti nos: diligunt enim quod tu diligis, custodiunt quod tu custodis, & deserunt quod tu deseris, &c. Immò binos angelos, singulos quosque hominum comitari affirmat Origen. libr. 3. Periarchon: Quare, ait ille, si quando bonæ cogitationes cor nostrum ascenderint, a bono suggeruntur: si verò malæ, instigationi mali angeli adscribuntur. In eamq; sententiam, & librum de pastoribus, & Barnabæ epistolã laudat. Vnusquisque, ait Greg. bonum angelum habet sibi ad custodiam deputatum, & vnum malum, ad exercitium. Magister sentent. lib. 2. dist. 11. circa principium: Amplius, angelos regnis, nationibus, prouincijs, & vrbibus custodiendis delegatos legimus Danielis 10. vbi Theodoret. item apud Origen. homil. 35. in Luc. Basilium lib. 3. aduersus Apolog. Eunomij, Gregor. Nazianzen. orat. 32. in præsentia 150. Episcoporum, Hieron. in cap. 34. Isaiæ 28. Ezechiel, & cap. 1. Zachar. Gregor. Pap. in cap. 26. Columnæ cœli contremiscunt, & pauent ad nutum eius. Columnas ibidem interpretantur angelos Hieronym. Greg. & Philip. presbyter. Item Grego. in cap. 26. Iob, Virtutes cœlestium, quæ Deum sine cessatione cõspiciunt, in ipsa sua contemplatione contremiscunt, sed idem tremor, ne ijdem pœnalis sit, non timoris est, sed admirationis. Cum igitur, addit Seuerianus, tanta sit deuotio laudantium, veneratio adorantium, tremor admirantium, cõsideret hæc homo, cui dictum est: Quid superbis terra & cinis? & audiet Apostolum monentem ad Philippen. 2. Cum metu, & timore, & tremore vestram ipsorum salutẽ operamini. *Cæli cælorumq; virtutes.* † Horum verborum argumento non pauci asseruerunt, cœlos animatos esse, vt referunt S. Tho. quodlibeto 12.

& Caiet.ad Psal.135. Fecit cœlos in intellectu. Planè cœlum, cœlestiaq; corpora animam habere Platonici, & Peripatetici antiqui crediderunt. Plato libro duodecimo de legibus, & in Tim. Plotinus ennead.2.lib.2. cap.1. Philo Iudæus lib. de somnijs, & lib. de opificio sex dierum. Cicero lib.6. de repub. Aristotel.lib.2. de cœlo.7. & 8. physicor. & lib.2. de anima. Theophrast.libr.1 de cœlo. Auerr.2. de cœlo commenta. 61. Auicenna, Alexander, Aphrodisæus, Algazel, & alij innumeri. Consentiunt Astronomi, Ptolomæus, Albumazar, Haly, Aratus, & Manilius; & ex nostris, Origen. & quidam alij. Verùm hanc opinionem improbant S. Basil. homil.3. hexameron, S. Hieronym. ad cap.45. Isaiæ, & in epist. ad Auitum, vbi errores Origenis recenset; Damascenus lib.2. de fide orthodoxa, cap.6. S. Tho par.prima. quæst.70. articul.3. Bonaventura, Scotus, & ceteri ad 2. sentent. distinct.14. plenissimè D. Paul. in libro de cœlorum animatione, & alij plures. Gabriel Biel eruditus alioqui Theologus in explicatione præfationis Missæ interpretatur cœlos materiales, & virtutes cœlorũ influxiuè, ait ille, in inferiora: quibus inferior mundus regitur, illuminatur, fœcundatur, & ad operationes suas disponitur. Non desunt qui existimant cœlos, cœlorumque virtutes concelebrare maiestatem diuinam, eo nimirum sensu, quo Psalm. decimonono. Cœli enarrant gloriam Dei, & Psalm.148. Laudate eum cœli cœlorum. Cœli enim, stellæ etiam, ait Euthymius ad Psalm.148. post Chrysostomum, & si voce careant, mentem etiam, aut animam non habeant; laudant tamen Deum, & maiestatem eius celebrant, per prosopopæiam, quæ Hebraicè communi quodam omnibus figuris nomine dicitur שבח sua magnitudine, pulchritudine, situ, natura, vtilitate, miristerio, perseuerantia, atque alijs similibus modis, quibus eriã spectatorum animos in admirationem, & laudem factoris monent. Vnde spectatoris lingua ad Dei laudem vtuntur. Omnia enim, ait Gregor. Nazianzenus, Deum laudant, inenarrabilibusque & mutis etiam, vt ita dicam, vocibus Deum glorificãt. At cœli materiales, vt orbes, globosq; cœlestes significant, societatem non habent cum spirititibus angelicis in celebranda laude diuina, neq; hoc loco, commemoratis hinc, & inde superarum substantiarum ordinibus, cõgruum esset miscere sermonem de sensibilibus, & materialibus cœlis, qui omninò sunt alterius generis ab angelorũ natura, & gradum longè inferiorem sortiti. Clichtoueus libr.3. Elucidator. Ecclesiast.

& D.Paul. libro de cœlorum animatione, capit. 7. Quare hoc loco cæli cælorumque virtutes, cælestes omnes spiritus significant. Cæli enim plerumque pro angelis Iob. 15. vbi Hebræus habet, Cæli non sunt mundi, Chaldæus interpretatur, Angeli in excelso non sunt mundi. Nam, vt ait Florus magister post Seuerianum, cum longum foret in ista gratiarum actione, totos angelorum ordines, qui nouem in scripturis inueniuntur; sigillatim ponere, post cælos ponuntur virtutes, quo nomine omnes cælestes spiritus appellari solent, vt est illud Psalm. 23. Dominus virtutum, ipse est rex gloriæ & Psalm.32. Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritus oris eius omnis virtus eorum. Et rursùm Psalm. 102. Benedicite Domino omnes virtutes eius. At tamen propriè, ait Florus post Gregorium homilia 34. in Euangel. in ordinibus angelorum virtutes illi spiritus vocantur, per quos signa & miracula frequentius fiunt. † *Cum quibus & nostras voces.* Vox Angelorum, ait Gregorius in primum capur Iob, capite 5. est in laude Conditoris ipsa admiratio in 27
timæ contemplationis. Voces ergo nostras, ait Florus magister post Seuerianum, in conspectu Dei cum angelicis laudibus deprecamur admitti, idest assumi, vel intromitti, vt possimus dicere: Intret oratio mea in conspectu tuo, vtique tales voces, & talis clamor non est in sono oris tantum, sed multò magis in desiderio cordis. Et quia superna illa ciuitas, & angelis, & hominibus constat; meritò, addidit Florus post Seuerianum, sancta Ecclesia, quæ illi socianda est in cœlo, & cum illis in Dei laudibus permansura, iam nunc ipsis vocibus Deum laudat in terris, quibus eum sancti angeli laudant in cœlis. Et hoc non superba præsumptione, sed supplici confessione hic desiderans maiestatem Dei crede re in mũdo, sicut ab angelis videtur, & laudatur in cælis. *Socia igitur exsultatione*, idest vna laude & gratiarum actione, iam nunc homines cum angelis sociantur, dicentes, Sanctus. Hæc Alcuinus Seuerianus & Florus, quibus addo Chrysosto. hom.19. in Matth. Vnus est ex angelorũ choro & archangelorũ socius effectus, cũ Cherubim quoque, ac Seraphim canis. Et hom. de nũ cõtẽnẽda Ecclesia & Ecclesię mystęrijs: Cogita prope quem adstiteris, ô homo, in sacro illo, & horrẽdo sacrificio, cũ quibus Deũ sis inuocaturus, cum Cherubim & Seraphim, & alijs cęlestib⁹ virtutib. † *Sanctus, Sanctus, Sanctus.* Vulgò receptũ est, Sixtũ octauũ à Petro põtifice, ter sãctũ hymnũ, ad Missã addidisse. Dam. li. põtifical.

c.8.Alcuinus de diuinis offic.cap.de celebrat.Missæ,Amalar. Fortunat.li.3 de Ecclesiast.offi.cap.21.Rupert.de diuinis officijs.cap. 21.Microlog.de Ecclesiast.obseruat.capit.11. Radulph.Tungren.de canon.obseruāt,propo.23.Sigebertus,Martianus Scotus,& Martinus Polonus in Sixto, Berno de officio Missæ,cap.12. At ex Liturgijs sancti Iacobi,& Marci,quibus tēpore mysteriorū adstat,cùm Cherubim,cùm Seraphim neminē vituperāt, sed vn⁹ & idē vsus ora illorū adimplet, nēpe benedicēdi & glorificādi Deū.Quo modo, ait ille,potes dicere,Sāctus,Sāctus,Sāctus,q ore tuo ad vituperiū abuteris?Sanè, perspicuum est nihil pretiosius,auctore Ambrosio li.3.de Spiritu sācto,c.18.nos inuenire quo Deum prę dicare possimus,nisi vt sāctū appellem⁹.Illud obseruādū est, quod ter dicitur Sanctus,vt notetur Trinitas, seu distinctio personarum:sed semel tantum dicitur,Deus Sabaoth,vt denotetur diuinæ substantiæ vnitas. Sanctus Athanas. in hoc dictum: Omnia mihi tradita sunt à patre. In eo ipso, inquit, quo amplissima ista animalia tertiò proferunt glorificationem,dum aiunt,Sanctus,Sanctus,Sanctus, triplici numero tres perfectas absolutas integras personas ostendunt, quemadmodum sub vnica voce, Dominus, vnam substantiam declarant.S.Ambros.libro 3.de Spiritu sancto : Cherubim & Seraphim indefessis vocibus laudant & dicunt, Sanctus,Sāctus,Sāctus,Dominus.Deus Sabaoth.Non semel dicūt,ne singularitatē credas:nō bis dicūt, ne spiritū excludas: nō sanctos dicunt,ne pluralitatē ęstimes:sed ter repetunt,& idem dicunt,vt etiam in hymno, Trinitatis distinctionem, & Diuinitatis intelligas vnitatem. Epiphan. in Anchorato. Per duas, inquit, voces,glorificatio in cœlo non perficitur, neque quarto acclamant sancta, & inuisibilia¦ spiritualia animalia, neque quartam vocem eadem edunt, neque vnam solam:sed tres voces singulares,Sanctus, Sanctus, Sanctus.Et nō dicūt,Sācti,Sancti,quo singulare celebre pronūtiēt,neque triū numerū occultant : sed ter quidem dant sanctificationem. vniformiter autem & singulariter proferunt sermonem,vt ne multitudinem deorum nominent. Procopius item Gazæus in capitul.sexto Esaiæ, πῶς δὲ τὸ ἅγιος

Aliquot annos Sixtum antecesserūt,ter sanctum hymnum in Missa decantari consuetum apparet,illúmque triumphalem appellant S.Iacobus & Basilius in Liturgijs.S.item Clemens lib.8.constitut.Apostol.ca.16.circa fin.huius ter sancti hymni meminit in hæc verba: Te adorant innumerabiles angelorum copiæ,archangelorum,thronorum, dominationum, potestatum,virtutum,æternorum exercituum,Chetubim,& sēnis alis præditi Seraphim,bini quidem tegentes pedes, bini verò capita,bini item volantes,& dicentes vnā cum mille millibus Archangelorum, & centum millibus Angelorum,nullo puncto temporis intermisso, & sine intercapedine vocis clamantium.& omnis populus dicat:Sanctus,Sanctus,Sanctus,Dominus Deus Sabaoth. Plenum est cælum & gloria eius,Benedictus in sæcula,&c.Nicephor.lib. 18.ca.51. Ter sanctum carmen,inquit,vt apparet,& mihi videtur, ab inde ab Apostolis etiam ante Theodosij iunioris, & Procli patriarchæ tempora per manus Ecclesiæ Christi traditum est. Inde hunc hymnum appositè Alcuinus primæuū appellat:Potrò in cōcilio Vasensi;quod celebratum est sub Leone primo,canon.45. disertè constitutum fuit, in omnibus Missis,siue matutinis,siue quadragesimalibus, siue in illis, quæ pro commemorationibus defunctorum fiunt, semper Sanctus,Sanctus,Sanctus,eo ordine recitari, quo ad Missas publicas dici debet. Quoniam,ait Synod.tam dulcis, & delectabilis vox,etiam si die noctuque possit dici, fastidium non poterit generare,&c.Hunc hymnum gloriæ Dei Isaias propheta capite sexto,se audijsse testatur, quando gloriam Domini vidit, & Seraphim istis vocibus eum collaudantia audiuit.Et clamabat,inquit,alter ad alterum,& dicebat : Sanctus,Sanctus,Sanctus, Dominus Deus Sabaoth.In Apocalypsi item de quatuor animalibus,sic legitur, Sanctus, Sanctus,Sanctus,Dominus Deus omnipotens, & c. Vsum illius hymni in sacris mysterijs,nedum apud Latinos, sed & apud Græcos probat sanctus Athanasius libr. nono de fide sua ad finem. Sit ergo nobis secundum salutaris baptismi confessionem, fides integra Trinitatis, sit vna deuotio pietatis, nec

nec more gentilium, potestatum diuersitatem opinemur, sed potius perfectam Trinitatem adorantes & magnificantes:sicut in mysterijs ore nostro dicimus, ita conscientiam teneamus Sanctus,Sanctus,Sanctus,Deus omnipotēs. Quæ totidem verbis repetit Victor Vticensi.li.2.de persecut. VVādal.ad finem.Hunc hymnum Ecclesiam per vniuersum orbem decantaturam,Isaias prædixerat. Quod & Procopius monet,his verbis:ὡς γὰρ τῆ ἰουδαίων συναγωγῆ,τὸ ἅγιος,ἅγιος, ἅγιος,οὐχ ἁπλῶτατος,ὁγράφεται ὕμνος τῆ ἐκκλησία καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ἀπήχειτο.† Planè,dum hymnus iste canitur, homo cogitare debet,ait Chrysostom.hom.14.ad Ephes. cum 26
phim neminē vituperāt, sed vn⁹ & idē vsus ora illorū adimplet, nēpe benedicēdi & glorificādi Deū.Quo modo, ait ille,potes dicere,Sāctus,Sāctus,Sāctus,q ore tuo ad vituperiū abuteris?Sanè, perspicuum est nihil pretiosius,auctore Ambrosio li.3.de Spiritu sācto,c.18.nos inuenire quo Deum prę dicare possimus,nisi vt sāctū appellem⁹.Illud obseruādū est, quod ter dicitur Sanctus,vt notetur Trinitas, seu distinctio personarum:sed semel tantum dicitur,Deus Sabaoth,vt denotetur diuinæ substantiæ vnitas. Sanctus Athanas. in hoc dictum: Omnia mihi tradita sunt à patre. In eo ipso, inquit, quo amplissima ista animalia tertiò proferunt glorificationem,dum aiunt,Sanctus,Sanctus,Sanctus, triplici numero tres perfectas absolutas integras personas ostendunt, quemadmodum sub vnica voce, Dominus, vnam substantiam declarant.S.Ambros.libro 3.de Spiritu sancto : Cherubim & Seraphim indefessis vocibus laudant & dicunt, Sanctus,Sāctus,Sāctus,Dominus.Deus Sabaoth.Non semel dicūt,ne singularitatē credas:nō bis dicūt, ne spiritū excludas: nō sanctos dicunt,ne pluralitatē ęstimes:sed ter repetunt,& idem dicunt,vt etiam in hymno, Trinitatis distinctionem, & Diuinitatis intelligas vnitatem. Epiphan. in Anchorato. Per duas, inquit, voces,glorificatio in cœlo non perficitur, neque quarto acclamant sancta, & inuisibilia¦ spiritualia animalia, neque quartam vocem eadem edunt, neque vnam solam:sed tres voces singulares,Sanctus, Sanctus, Sanctus.Et nō dicūt,Sācti,Sancti,quo singulare celebre pronūtiēt,neque triū numerū occultant : sed ter quidem dant sanctificationem. vniformiter autem & singulariter proferunt sermonem,vt ne multitudinem deorum nominent. Procopius item Gazæus in capitul.sexto Esaiæ, πῶς δὲ τὸ ἅγιος

Universidad de Deusto
Biblioteca

λέγοντες κρατικλείουσι τὴν δοξολογίαν, ὡς τὸ κύριε ὁ θεὸς σαβαὼθ, τὸ μιᾷ θεότητι φύσει τὴν ἀγίαν πίστιν τριάδα. Tertiò, sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth dicunt, in vna diuinitatis natura trinitatem adorantes. Quarto, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt. Quinto, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt. Sexto, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt. Septimo, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt. Octavo, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt. Nono, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt. Decimo, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt. Undecimo, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt. Duodecimo, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt. Tertiò, sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth dicunt, in vna diuinitatis natura trinitatem adorantes. Quarto, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt. Quinto, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt. Sexto, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt. Septimo, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt. Octavo, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt. Nono, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt. Decimo, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt. Undecimo, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt. Duodecimo, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt.

rep etentes, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt. Tertiò, sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth dicunt, in vna diuinitatis natura trinitatem adorantes. Quarto, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt. Quinto, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt. Sexto, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt. Septimo, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt. Octavo, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt. Nono, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt. Decimo, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt. Undecimo, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt. Duodecimo, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt.

minum Sabaoth dicunt, in vna diuinitatis natura trinitatem adorantes. Quarto, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt. Quinto, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt. Sexto, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt. Septimo, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt. Octavo, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt. Nono, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt. Decimo, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt. Undecimo, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt. Duodecimo, in eo laudis summam concludunt, quod qui Deum adorant, non nisi Deum adorare intendunt.

ponunt. S. Hieronym. in prologo de quadraginta duabus mansionibus: His, inquit, duabus manibus, quasi duobus Seraphim, in confessionem sanctæ Trinitatis erumpimus dicentes, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth. Damascen. epistol. de Trisagio, hæc pluribus verbis confirmat: Seraphim, inquit, hanc vocem, Sanctus, ter dixerunt, vocabulum autem Dominus, semel dumtaxat: vt ostenderent tres quidem sanctas hypostases, vnam autem trium dominationem, & vnum imperium, & gloriam, essentiam, & deitatem, & vnum tres illas esse Sanctum Deum, mirum Patrem sanctum, filium sanctum, Spiritum sanctum, &c. Stephan. Eduens. lib. de sacramento altaris, cap. 12. Trina Sanctus; repetitio, sanctę Trinitatis est confessio: quia semel Dominus profertur, vnitas substantiæ in personis designatur, cuius gloria, pleni sunt cœli, & terra, angelica, scilicet, creatura, & humana. Hildebert. de myster. Missæ.

Te positum, Sanctus, trinum notat esse, sed vnum
Declamat Dominus, atque Deus Sabaoth.

Dicimus ter, Sanctus, ait Alcui. de diuin. offic. cap. de celebrat. Missæ, & semel, Dominus, vt ostendamus omnipotentem Deum & Trinitatem in personis habere, & vnitatem in substantia. At cum per hanc vocem, ter dictam, designatur Trinitas personarum, & per Dominus Deus, essentiæ vnitas, miratur Hugo Cardinal. in cap. 6. Isaiæ, quare in Ecclesia Parisien. vltimũ Sanctus, iungatur, cũ, Dominus Deus, nisi fortè, ait idem Hugo, per hoc innuat, quòd, cũ dicitur Sanctus, debet intelligi Dominus Deus, vel ne quilibet Sanctus, debet intelligi Dominus Deus, vel ne quaternitas personarũ videatur esse, si sub quatuor distinctionibus diceretur, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus. Amplius obseruandum est hunc hymnum, sacerdotem ipsum cum aliis debere dicere, ne se ipsum, sua prece videatur preuasse, qui & suas voces & aliorũ Angelicis laudibus admiscet deprecatus est, in Prefatione. Hæc Micrologus de Ecclesiastici obseruat. cap. 11. Nec ñon ministros, cum Sanctus canitur, inclinatos stare vsque dũ dicatur: Sed libera nos à malo. Ambrosius Fortun. li. 3. de Eccles. of. c. 22. & 23. *Dominus Deus Sabaoth*, non domini dij, quia eadem Trinitas vnus Deus est.

Sanctus

Sanctus Ambros. lib. 3. de Spiritu sancto. ca. 18. & libr. 2. de fide cap. 4. Sanctus Gregorius lib. 29. Moral. ca. 28. † Sabaoth, Deus exercituum vel virtutum vel dominantium. Gregor. Naziazen. oration. 4. de Theologia. Item sanctus Hieronymus epistol. 142 ad Damasum, & in ca. 9. Ezechiel. Sabaoth, inquit, interpretatur militiarum, siue exercituum, atque virtutum. Itidem S. August. libr. de consensu Euangelist. capi. 29. Quid dicunt de isto Deo Sabaoth? quod interpretatur, Deus virtutum, vel exercituum, quia illi seruiunt virtutes, & exercitus Angelorum. Epiphanius item lib. 1. tom. 2. hæresi 26. Vbi dicit scriptura, Hęc dicit Dominus Sabaoth, non nomen alicuius dicit, sed nomen glorificationis deitatis. Sabaoth enim interpretari poteris ex Hebraica lingua, Dominum virtutem: vbi enim in veteri testamento scriptũ est, virtutem significat. Sabaoth, ait Alcui. vnum est ex Decem nominibus Dei, apud Hebræos, & interpretatur, exercituum, siue virtutem, vel militiarum. Dominus autem Sabaoth, Dominus omnipotens dicitur: quia omnis exercitus & militiæ virtutésque angelorum illi seruiunt. Additóque Angelicos spiritus rectè militiam dicimus, quia decertare eos contra aëreas potestates, non ignoramus. Quæ tamẽ certamina non labore, sed imperio peragunt: quia quod agendũ contra immundos spiritus appetunt, ex adiutorio cuncta regentis possunt. Hæc Alcuin. & ferè ijsdem verbis Seueria. & Florus. Hoc denique nomen צבאות, quod 70. Virtutum: Aquila, Exercituum transtulerunt, numerant Origenes & Hieronymus inter decem Dei nomina. Origenes lib. 1. & 5. contra Celsum, & Hieronymus epist. ad Marcellam. *Pleni sunt cœli & terra gloria tua.* Nonnulli interpretantur Gloriam, pro maiestatis diuinæ manifestatione; cæli nomine, Angelos; Terram vero, homines, qui de terra creati sunt. Atque ita vt ista laus, quia beatorum Angelorum est, possit intelligi, vt sit laus futuræ ciuitatis Dei, & illa à nobis nunc frequentetur in futurorum spe. Verùm quia Isaias in visione, cuius mentio fit d. c. 6. Vidit gloriam Dei, vt expressim monet Sanctus Ioannes cap. 12. probabilius est, & sacrificio nostro cõgruentius, nomine, Gloriæ, gratiam intelligere: quod & Cyprian. ad c. 6. Isaiæ notat, quemadmodũ & ad Rom. c. 3. Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei: nomine verò, cęli, fideles, qui ad Deũ conuersi sunt, & nomine, Terræ, inimici crucis, q terrena sapiẽt. Eadẽq; interpretatione has voces explicat S. Cyp. serm. de oratione Dominica. cnarũs verba illa, Sicut

in

in cælo,& in terra.Hi enim plem ſant gloria eius, quia per gratiam Dei præuenimuntur, & ne id in quo præuenti ſunt negligant,ad miſericordiam inuitantur; illi ſunt pleni gloria eius,per quam in gratia accepta conſeruantur, promouentur,& promouentur,donec felici fine perficiantur. Aſſumuntur & aliæ interpretationes,quas breuitatis cauſa prætereo.

32 † *Oſanna in excelſis.* Oſanna, vocem Hebræam eſſe, omnes conſentiunt,eamque in aliam linguam transferri non poſſe docent Hieronymus epiſtol.145.& Sanctus Auguſtinus lib. 2.de doctrina Chriſt.cap.11.& tract.51.in Euangel.Ioan.Eam vocem variè interpretatam legimus.Sanctus Iuſt. quæſt.ad orthodox.magnitudinem excellentem interpretatur.Hilarius verò canon.21.in Matthæum,& Ambroſius,in cap.19. Lucæ,redemptionem domus Dauid. Horum interpretationem Sanctus Hieronymus refellit epiſtol.145. ad Damaſum Papam.Ceterum,Chryſoſtomus homil.37.ex cap.21.Matth. in opere imperfecto, ait quoſdam Oſanna interpretari gloriam,alios redemptionem, alios ſaluifica, ſiue ſaluum fac. Euthymius quoque eundem Matthæi locum enarrans notat,Oſanna Hebraicum eſſe, & interdum ſignificare hymnum,ſiue laudem,quãdoque verò,ſerua. Angelus Canninus in collatione aliquot locorum noui teſtamenti, cum Hebræorum originibus,poſt inſtitutiones linguæ Syriacæ,originem & explicationẽ iſtius vocis, refert ad vſum Hebræorum,qui in feſto Scenopegion ſiue tabernaculorum, ramos palmarum & ſalices torrentis geſtabant:quod & eis præceptum erat Leuit.23. Oſanna verò apud Hebræos ſalicem ſignificat:vnde faſciculos ſalicum fluuialium, Hebræi vocabant:Oſannas, quod ex Elia & aliis locis Thalmuth exercitur.At quoniam ſalices paſſim inueniuntur, cedri, palmæ myrthiáque non item,obtinuit vſus, vt omnium arborũ rami, quos Hebræi in feſto Scenopegion geſtabant. ſubinde clamantes,Oſanna,id nomen nanciſceretur. Itaque turba ait ille,Chriſtum aduentantem,hoc elogio excipiebant, ſe tentes ſe,Oſanna, hoc eſt ſalicum palmarum, aliarumque arborum ramos ferre filio Dauid,atque ita eum Meſſiam,& Deum cognoſcere.Hæc etſi plauſibilia ſint, hærendum tamen iudicio S.Hieronym.in epiſt.ad Damaſum,& in ca.21. Matth.docet primum corruptè, & littera vocali media elapſa,dici Oſanna,legendum enim cenſet Oſianna. Quem ego in ea in parte arguat Eckius homo pietate, & eruditione inſignis ad Euangel. Dominicæ primæ Aduentus, eum tamen ab

ab Eckij argumentis liberat Richard. Cenom. in collat. ad Magiſt.Sentent.ad Pſalm.117.Secundo, vocem הושיעה נא Oſanna,compoſitam eſſe ex הושיעה hoſiach, ſalua, ſiue ſaluifica,& נא anna,quæ eſt interiectio deprecantis:quaſi dicas,ſaluũ fac obſecro.Inde Pſa.117.אנא יהוה הושיעה נא, Anna Ieoua oſeihanna, quod manifeſtius interpretatus eſt Symmachus,dicens:Obſecro,Domine,ſaluum me fac. Verum ſcrupulus,etſi tenuis, reſidere videtur; hæc enim ſolœciſmum continere videntur, ſaluum fac, vel ſaluifica filio Dauid,cum præſertim Græcè ſcriptum ſit, ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαυείδ,Hoſanna filio Dauid, in datiuo. Qui tamen ſcrupulus facile euelli poteſt. Quidam inſipienter interpretantur Oſanna filio Dauid,vt ſit caſus vocandi. Alij putarunt referri ad ea verba quæ ſequuntur,filio Dauid. At verius eſt, quod Cornel.Ianſen.& nõnulli alij obſeruatũt, verbum oſchiach, & alia tranſitiua,non tantum conſtrui cum accuſat. ſed etiã cum ל,id eſt, cum datiuo, & tunc per opem ferre commode exprimitur.Vt,exẽpli cauſa,cum ל verbum iſtud,Oſiach, conſtruitur Iud.7.& 2.Reg.10.Quare in hac ſpecie, τῷ υἱῷ, capitur pro τὸν υἱὸν,vt ſit ſenſus:Serua obſecro filio(pro filiũ) Dauid,iuxta Hebræam conſtructionem,ac ſi diceretur: Benefortuna eum; ſucceſſum ei da proſperum. Ex quo etiam patet rectè feciſſe Græcum interpretem, qui retenta voce Hebræa,Oſanna, retinuerit etiam Hebræam conſtructionẽ τοῦ υἱοῦ. Hoc loco adiiciam,quod Florus Magiſt.docet in expoſit.Miſſæ,Oſanna, quod Latinè interpretatur ſalus, ſiue ſaluifica in excelſis, apertè docet aduentum Domini in carne non ſolum humani generis in terra,ſed & Angelorum in cælis eſſe ſalutem,vt ait Hieronym.in cap. 21. Matth. Terreſtrium,& infernorum.Vel vt Iſidor.ait lib. 1. de diuinis offic.cap. 15. Quinta infertur illatio in ſanctificatione oblationis, in qua etiam ad Dei laudem terreſtrium creatura, virtutumque cæleſtium vniuerſitas prouocatur.& *Oſanna in excelſis*,cantatur:quòd Saluatore de genere Dauid naſcente, ſalus mundo,vſque ad excelſa peruenerit. *Benedictus, qui venit in nomine Domini.* † Hoc loco cauendum eſt ab errore eorum, qui referunt ad totam ſanctam Trinitatem iſta verba,quaſi tota Trinitas incarnata ſit; vel ad Chriſti humanitatem,ſeparata inde eius diuinitate, atque ita pro Trinitate perſonarum conſtituunt quaternitatem. Quare cum Petrus Cnaphæus Epiſcop.Antiochen.horum errorum auctor, aut

33

potius

potius fautor, hymno trisagio addidisset: Qui crucifixus
est pro nobis: Felix Papa in synodo 5. Constantinop. ep
stol. quæ exstat in actis synodi, ad Petrum Antiochenum
Episcopum, diligenter vetat adiici hymno trisagio; Qu
crucifixus est pro nobis, in hæc verba: Nam quod post illo
sanctus immortalis, quod est Spiritus sanctus, tunc infer
Qui pro nobis crucifixus es, miserere nobis, quaterniõ
temque non Trinitatem populo insinuare videris: nemp
si ex humana traditione manasset hæc laus, non ita inca
crucem infereres laudi, in qua Filij appellatio, fortis scilice
ponitur. Quoniam verò ab Angelis nobis laus ista profl
xit, qui ante crucem dicebant, *Sanctus, Sanctus, Sanct*
sicut respicere Isaïas meruit. Post crucem verò cum laud
clamabant: Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus immo
talis. Denique cum terræ motu quateretur Constantino
lis, populusque oraret in campo, infantulus toto popul
spectante, cum Proclo, ciuitatis Episcopo, in cælum pe
vnam horam raptus est, ibique huiusmodi didicit hym
num: rursumque descendens, nunciauit quæ in æthere a
dierat, dicens de cælo quasi de multitudine psallentium
huiusmodi laudes insonuisse auribus suis, dictumque fil
vt eam laudationem populo indicaret, quam vbi popul
cœperant, receperunt ciuitatem, Deoque per huiusmo
laudem propitio facto, ab imminenti ira liberati sunt. A
tu quàm temerè, vt scripturas diuinas reliquas, ita &
gelorum laudem, peruertere præsumpsisti. Item epist
Zenonem Imperat. Post hæc autem omnia impia & bla
sphemiæ suæ præsumpta, & deprauationem trisagiæ depr
cationis, cum illis addere voluit; Qui crucifixus est p
nobis; multa inconuenientia effecit, multumque à nob
& in Christo dilectis fratribus nostris, qui in Oriente sum
& à venerabili Acaio vestræ regalis, & à Deo amatæ ciuita
tis Archiepiscopo admonitus, conuerti noluit. Eripien
quoque error Armenorum, qui ad solum filium trisag
hymnum referunt, adiiciuntque appendicem; Qui cr
cifixus es; vel, Qui resuscitatus es; vel, Qui assum
ptus es sursum, quem errorem pluribus re
fellit Theorianus in legatione Im
perator. Comneni ad
Armenos.

***

DE

DE SACRO CANONE MISSÆ.

CAPVT XXXII.

1 *Canon Missæ varia habet nomina.*
2 *Canon appellatur Legitimum.*
3 *Canon Actio dicitur.*
4 *Canonis auctor primus prolixè inquiritur, & examinantur opiniones.*
5 *Canon Missæ aliqua habet non alunde quàm ex Euangelio petita, & verbis Christi instituentis Eucharistiam, alia verò ex traditione antiquissima.*
6 *Scholasticus ille quis fuerit, cui nonnulli Canonis originem adscribunt.*

CANON † Missæ quandoque actio, quandoque secreta, appellatur. Canon verò ideò nominatur, quia in eo est legitima & regularis sacramenti confectio. VValfred. Strabo de reb. Eccles. cap. 22. Idem docet Microlog. libr. de Eccles. obseru. cap. 12. his verbis: Orationem, quam canonem siue actionem, propter regularem sacramentorum confectionem, Romano more, appellamus. Eadem ratione Optat. Mileuit. lib. 2. contra Parmenian. † Canonem appellat Legitimum. Quis dubitat, ait Optat. nos illud Legitimum præcerire non posse. Et libro tertio. Dixistis vos illud Legitimũ, nec præterire potuistis. Pax vobis. Canonis voce vtitur. S. Gregor. in Regist. lib. vndecimo. cap. 16. ibi: Tantam pati frequenter angustiam, vt post longa interualla ad locum Canonis redire valeat, quem reliquit. Vel canon dicitur eodem sensu, quo S. pater Antiochus homil. 105. Psalmodiam canonem appellat. † Actio verò dicitur, auctore Strabone, quia in eà conficiuntur sacramenta Dominica, vel quia gratiarum actionem continet: nam & Missæ sacrum totũ est gratiarum actio, vt colligere licet ex S. Irenæo lib. 4. capitul. 34. Appellatur & secreta, quia secretò canon dicitur: idque variis rationibus, quas latissimè percensent Innocent. III. libr. 3. myster. Missæ capit. 1. Alexand. de Ales part. 4. quæst. 17. membr. 2. Gabriel Biel super canon. Missæ, lectio. 15. † Quis autem fuerit primus canonis auctor, VValfred. Strabo lib. de reb. Ecclesiastic. capit. vigesimo secundo. sibi ignotum profitetur. Vulgò creditur Scholasticum quemdam, qui

vixit

vixit ante Gregorij tempora, auctorem fuisse canonis Miss
huiusque sententiæ testem laudat S. Greg. lib. 7. epistol. 6
ibi: Et valde mihi inconueniens visum est, vt precem, quam
Scholasticus composuerat, super oblationem diceremus, &
ipsam traditionem, quam Redemptor noster composuit
super eius corpus, & sanguinem non diceremus. Hæc Greg.
Hunc verò Scholasticum quidam hominem, cui hoc no
men erat, existimauerunt: alij verò Gelasium interpretati
Radulph. de canon. obseruat. propos. 23. nam & Gelasius
magna ex parte canonem composuisse Hugo de S. Victore
Innocent. III. Guilielm. Durandus in Ration. & Polido
Virgil. prodiderunt. At verius est, longè ante Gelasium, S
Scholasticum illum, sacrum Missæ canonem conflatum,
compositum fuisse, quod ex Clemente, Dionysio, Alexand
I. Cypriano & alijs vetustioribus, quos in singulorum ve
borum enarratione laudabimus, perspicuum est. Amplius
canonis antiquitatem, ante Scholasticum illum probat
Augustin. epistol. 59. ad Paulin. vbi posteaquam deprecatio
nibus, orationibus, & postulationibus, pro regibus, &c. ve
ba fecit, addit: Sed eligo in his verbis hoc intelligere, quo
omnis, vel pene omnis frequentat Ecclesia, vt precationes
accipiamus dictas, quas fecimus in celebratione sacramen
torum, antequam illud, quod est in Domini mensa incep
benedici, cum benedicitur, & sanctificatur, & ad distribue
dum comminuitur. Quam totam petitionem, fere omnis
Ecclesia Dominica oratione concludit. Rursus canonis a
tiquitatem confirmat S. Basil. de Spiritu sancto capitul. 2
Inuocationis, inquit, verba, cum ostenditur panis Eucha
stiæ, & poculum benedictionis, quis Sanctorum scripto
bis reliquit? Nec enim his contenti fumus, quæ commem
rat Apostolus, vel Euangelium, verum alia quoque ante
pòst dicimus, tanquam multum habentia momenti ad m
sterium; quæ ex traditione citra scripti accepimus. Ad
Vigilius Papa, qui 25. annis S. Gregorium Papam antec
epistol. ad Eutherum cap. 5. se Missæ canonem ex Apost
traditione accepisse, apertè, palamque testatur, in hæc
ba: Ordinem quoque precum in celebritate Missarum n
nos tepore, nulla festiuitate significamus habere diuersu
sed semper esse eodem tenore oblata, Deo munera con
crare. Et posteà; Quapropter, & ipsius canonicæ precis
tum direximus subter directum, quem, Deo propitio, ex
Apostolica traditione suscepimus. Item Innocen. III. epist.

ad Archiepisc. Lugdunen. cap. Cum Marte, de celebrat. Miss
sarum. † Credimus, inquit, quòd formam verborum, sicut 5
in canone reperitur, & à Christo Apostoli, & ab ipsis eorum
acceperunt successores. Prætereo Radulph. Tungren. Pe-
trum de Natalib. libr. 10. cap. 118. & nonnullos recentiores,
qui scriptum reliquerunt S. Clemen. constituisse, canonem
in consecratione decantari. † Quod verò ex S. Gregor. de 6
Scholastico afferri solet, facile dilui potest. In primis, Ca-
nonici Colonienses in eo lib. qui Antididagma inscribitur,
negant Scholastici nomine virum aliquem, cui hoc nomen
esset proprium, significari: immò potius peritum, & in re-
bus ecclesiasticis exercitatum hominem, vt & apud S. Au-
gustin. lib. de Catechizandis rudibus sedulò monendi sunt
Scholastici. Horum coniecturam iuuat, quod idem Gregor.
passim Scholasticum, pro viro erudito vsurpet, libr. 1. epistol.
cap. 3. Paulo Scholastico. libro 3. cap. 38. Marcello Scholasti-
co. libr. 4. cap. 89. Andreæ Scholastico. libro 7. cap. 61. Marti-
no Scholastico. Idem Gregor. libr. 10. cap. 2. meminit Mar-
thæi viri clarissimi Scholastici. & libr. 12. capit. 30. De causa
verò filij Commissi Scholastici consuluisti. Non me latet
Scholasticum quandoque pro aduocato, libro 2. de lucris
aduocat. libr. 12. C. vbi Cuiac. quandoque pro assessore, vt
apud S. Gregor. libr. 4. epistol. 29. ibi Gregor. Seuere Schola-
stico Exarcho, vbi Roaldus mõnet legendum Exarchi.
Deinde in canone ex orationibus, quæ antecedunt, vel se-
quuntur, quædam sunt precatoriæ, quibus oratur pro viuis,
& defunctis: aliæ laudatoriæ, & inuocatoriæ, quibus San-
ctorum præsidia inuocantur, quarum meminit S. Augusti-
nus tracta. 8. in Euangel. Ioannis. Cæterùm, omnes oratio-
nes, vt iam dixi, auctores habent, Scholastico, & Gregorio
vetustiores, præter hanc: Per quem hæc omnia Domine
semper bona creas, &c. quam verisimile est Scholasticum
composuisse. Denique S. Gregor. nor. omnem canonem, vel
omnes orationes Scholasticum composuisse scribit: at so-
lummodò precem, quæ verba ad eam, quam dixi, Per quem
hæc omnia, referri possunt: de qua plenius suo loco. Non
defuêre, qui coniectura augurantur hunc Scholasticum fuis-
se Musæum Massilien sem presbyterum, quem Gennadius
in Catalogo Scriptorum illustrium scribit, virum in scri-
pturis doctum, linguáque Scholasticum, eumque egregium
volumen Sacramentorum edidisse. At leuis est ea conie-
ctura.

SACRI CANONIS ENARRATIO.

De prima parte Canonis.

CAPVT XXXIII.

1 *Canon Missæ in quot partes diuidatur.*
2 *Canonis initium cur ad Deum Patrem dirigatur, & quomodo cohæreat cum Trisagio.*
3 *Donorum, munerum, & sacrificij sanctì diuersis nominibus in Canone res vna, pro sui magnitudine significatur.*
4 *Donorum, & munerum explicationes variæ.*
5 *Sacrificia ante consecrationem, cur dicantur illibata, & sancta.*
6 *Crucis trina signatio, initio canonis, quid significat.*
7 *Sacrificium Missæ in primis pro Ecclesia offertur, quæ in tota membrorum diuersitate vna est.*
8 *Tua, vox est consecrantis, imitans diuinam bonitatem, ad conseruationem eorum, quæ fecit: aliquando aliud significat.*
9 *Ecclesia Dei peccatores, si non sint excommunicati, aut schismatici, continet, iuxta veritatem; & Patrum testimonia.*
10 *Ecclesia sancta dicitur, licet peccatores contineat.*
11 *Sacramenta extra Ecclesiam vera esse possunt, non tamen salutifera.*
12 *Ecclesia vnde dicta sit Catholica: & quòd Romana verè Catholica sit.*
13 *Ecclesiæ pax, & recta gubernatio petitur in Canone.*
14 *Pontificis Summi mentio peculiaris in Canone Missæ.*
15 *Pontifex cum sacrum facit, an ipse more aliorũ oret pro Summo Pontifice.*
16 *Antistitũ quoque mentio fit in Canone Missæ.*
17 *Regum item meritò fit mentio in Canone Missæ.*
18 *Orantes pro Regibus Galliæ, indulgentiarum gratiam promerentur.*
19 *Orthodoxorum nomine, in Canone qui contineantur, & qui excludantur à fructu sacrificij.*
20 *Grandiusne pro his, qui sunt extra Ecclesiam: & quando id faciat Ecclesia in orationibus publicis.*

CANONEM quidẽ in quinque partes, alij in sex, nonnulli in duodecim diuidunt. Innocent. I I I. in quindecim, plerique in vndecim. Primæ partis initium est, *Te igitur*, Sanctus Clemens, auctore Radulph. de can. obseru. pro-

pos. vlt. orationem ante consecrationem instituisse dicitur, vnde: *Te igitur clementissime Pater*, à quibusdam ei tribuitur. † Dirigitur hæc oratio, ait Florus Magister in exposit. Missæ (is floruit tempore Caroli Calui, circa annum Domini 845.) sicut reliquæ orationes iuxta regulam fidei, & morem Ecclesiæ, ad clementissimum Patrem, cuius erga nos peccatores tanta extat misericordia, & clementia, quantam Apostolus cõmendat, dicens: Deus autem, qui Dives est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos: & cum essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Christo, &c. Ex præmissis, ait Stephanus Eduens. lib. de Sacramẽ. altar. cap. 3. (is vixit anno 950.) datur intelligi, quòd Deus Pater per filium suum ab omni cælesti creatura laudatur, & glorificatur, tum beneficio datæ gloriæ, & illius confirmationis, à quo intellectu initium Canonis præcedentibus hoc modo continuatur: quia, clementissime Pater, per IESVM Christum Filium tuum, ab Angelis & cœlestibus Virtutibus collaudaris, cum quibus ad laudem tuã, voces nostras precamur admitti. Igitur per eũdem Filium tuum te rogamus, ac petimus, vt tibi sit gratum, & acceptum quod offerimus. Rogamus humiliter, petimus confidenter: te rogamus pro lapsis, qui in Filij tui humilitate iacentem mundum erexistis; à te poscimus munus salutiferum, de tua misericordia confisi, qui non ex operibus, quæ fecimus nos, sed secundùm misericordiam tuam saluare nos voluisti. Item Odo Cameracen. in expositione sacri cano. Missæ, (is floruit anno Domini 1128.) Quia dignum, & iustum est, nos tibi gratias agere. *Te igitur, clementissime Pater*, rogamus, vt à nobis sanctificium accipias: & quia nostras voces supplici confessione admittis, *Te igitur, clementissime Pater*, per IESVM Christum Filium tuum supplices rogamus, & reale sacrificium accepturi, vt laudes vocum substãtiale sequatur sacrificium, &c. *Hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia.* † Quòd autem subiungit, *hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia*, nõ aliud, atque aliud dicitur, sed res vna pro sui magnitudine, diuersa appellatione laudatur. Quæ enim diuinis altaribus offeruntur, & munera appellantur, sicut Dominus: Si offers munus tuum: & dona, vel sacrificia, sicut Apostolus de Pontifice, Vt offerat dona, & sacrificia pro peccatis. Sed vt dictum est, sermonum repetitio, tanti sacramenti est commẽdatio, & piæ deuotionis excitatio. Hæc sunt quippe sancta, & illibata, id est, inuiolata, & incontaminata sacrificia, quæ in

ministerio Dominici Corporis offeruntur. Hæc Alcuinus de diuinis offic.cap.de celebrat.Missæ,& Florus Magister in expositione Missæ.† Vel ,auctore Stephano Eduensi de Sacramento altaris,cap.13.donum est, quod à superiore datur, munus,quod ab inferiore.Vnde,quę hic tractantur,sunt dona à Deo nobis donata , munera à nobis Deo oblata. Cum Stephano consentit Rupert.lib.2.de diuinis offi. Aliter Odo Cameracen.in exposit.sacri cano.Missæ.Hæc dona, quæ tibi donamus, vt tibi maneant, per tuam benedictionem firmata.Hæc dona , quæ tibi donamus , vt apud te consistant, per tuam benedictionem incorrupta.Hæc dona, vt fiant tibi Deus assumpta, siquidem verbum caro factum est, & postea : *Hæc munera*,quibus te muneramus, vt percipiamus inde Corpus & Sanguinem Christi.*Hæc sancta,sacrificia, illibata*,sancta, quia Deo oblata.item Hildebertus Episcopus Cameracen.de offic.Missæ:

Dona vocat primum,mox munera nuncupat eſcas,
Poſt ſacrificij nomine cenſet eas.
Dona vocat,quoniam Deus hæc donauit,vt inde
Sustentaretur lege modoq; caro.
Munera ſunt,quoniam Deus his donatur,& inde
Munerat auctorem,cui dedit auctor eas.
Nam quòd ſacrificij cenſentur nomine,monſtrat
Qua ratione prius munera dicat eas.
Scilicet idcircò ſacrificantur,& aptè
Munerat auctorem,cui data reddit ei.
Sic eadem,quæ dona vocat,cùm ſacrificantur,
Munera ſunt,quoniam munerat inde Deum.

His addo S.Auguſtin.lib.10.de Ciuit.Dei, cap.4.Cùm ad illum ſurſum eſt, eius eſt altare cor noſtrum, eius vnigenitus (eum, vulgò legitur, cum ſacerdote placamus , ei cruentas victimas cædimus.) & paulò pòſt : Ei dona eius in nobis, nosq; ipſos vouemus,& reddimus.Et paulò pòſt : Ei ſacrificamus hoſtiam humilitatis, & laudis in ara cordis,igne feruidæ charitatis , &c.Hoc loco hærebit aliquis,qua ratione hæc ſacrificia ante conſecrationem ſancta dicantur , nec non illibata.Primum illibata dicuntur , non quaſi nondum tacta,vel guſtata, vt Alcuinus,& Odo crediderunt : verùm auctore Innocent.III.libro 3.myſteriorum Miſſæ , capite *illibata*, ideſt, immaculata, quæ ſine macula cordis , & corporis offerri oportet. Quoniam igitur , ait S.Irenæus lib.4. cap.

cap.34.cum ſimplicitate Eccleſia offert , iuſtè munus eius, purum ſacrificium , apud Deum deputatum eſt. Cum itaque ſacerdos ea *illibata* appellat , ſui miniſterij ſimplicitatem , ac ſinceritatem Deo commendat. Caueant diligenter ſacerdotes,ne vitiorum maculis notati, ad tantum, tamique magnum ſacrificium accedant , ſordes accuratè eluant , vt verè , ac fideliter hæc verba proferant , *Sacrificia illibata. Mundamini,qui fertis vaſa Domini*, Iſaiæ 52.Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat.1.ad Corinth.11.Sancta verò dicuntur varijs rationibus, quas Innocent.Alexander de Ales, & Gabriel Biel percenſent, præcipuè verò, quia ad ſanctum vſum deputata , quo modo Achimelech in figura huius Sacramenti dicebat : Non habeo panes laicos ad manum , ſed tantum panem ſanctum.1. Regum 21. Addo Origen. homil. 21. in capitulo 20. Leuiti. quo loci pluribus probat, ſancta dici , quæ cultui diuino , vel ſacris vſibus deputata ſunt. Vel ſancta dicuntur non ſecundùm ſe, vt Alexand. de Ales , ſed quia ſignificant ſacroſanctum Corpus , & immaculatum Sanguinem Chriſti , mox cœleſti conſecratione mutanda in Corpus , & Sanguinem. Dicuntur autem pluraliter *dona*, *munera* , *& ſacrificia* : quia panis , & vinum anteaquàm conſecrentur , & diuerſæ ſpecies ſubſtantiarum,& diuerſæ ſpecierum ſubſtantię,ſed vbi conſecratio cœleſtis acceſſerit,ſpecies quidē remanent,ſed ſubſtantiæ conuertuntur:ita quòd diuerſa ſint continentia, ſed vnicum eſt contentum.† Porro,ſacerdos cùm profert: *Benedicas hæc dona,hæc munera,hæc ſacrificia*, dextera manu ter ſignat communiter ſuper hoſtiam,& calicem : vel,vt Micrologus loquitur lib. de Eccleſiaſt.obſeru.cap.13. ſignat ſacerdos oblationem, & calicem tribus vocibus, ſed vna cruce.Trina verò illa ſignatio, triplicem Chriſti traditionem denotat, à Deo ex dono, à Iuda pro munere , à Iudæis ſacrificium illibatum.Innocent.III.lib.3.myſteriorum Miſſæ, cap.3.Alex. de Ales , Gabriel Biel ſuper Can.Miſſæ , ſect.21.Durand.in Ration.lib.4.cap.36. Significat etiam , Alberto Magno auctore, tres Chriſti illuſiones : deriſus enim fuit coram Pontificibus,coram Herode, & coram Pilato.Rurſus,ex ſententia Stephani Eduenſ.d. cap.13. triplici cruce ſignatur panis, & vinum,quo doceatur totum myſterium fieri,Sancta Trinitate cooperante. Tres autem tantùm cruces , dum dicimus: *Hæc dona,hæc munera, hæc ſacrificia*, ſuper panem,& vinum,communiter facimus, nec vnquàm panem à calice ſe-

paramus, nisi vbi separatim nominantur in canone. Hæc Mystrologus de Ecclesiast. obseru. cap. 14. & Radulph. Tungrens. de cano. obseruan propos. 23. Cæterùm, obseruandum est, cum signationem non fieri duntaxat ad consecrationem, nam & post consecrationem sit, verumetiam ad commemorandam virtutem crucis, & modum Passionis Christi. Sanctus Thomas parte tertia, quæst. 83. arti. 5. † In primis *quæ tibi offerimus pro Ecclesia tua sancta, catholica* Reddit causam sacrificia, & dicit, se in † primis, id est, principaliter, pro Ecclesia Catholica, id est, vniuersali: sic enim dignum fuit, vt inciperet sancta oblatio, videlicet pro Ecclesia Dei toto orbe diffusa, quæ est vnico Sanguine Domini redempta. Nihilum est sanè Ecclesiæ membrum, quacunque intercapedine loci dissitum quod ab huius sacrificij oblatione secernatur. S. Clemens li. Constitut. Apostol. c. 12. Adhuc precamur pro Ecclesia tua sancta, à finibus vsque ad fines propagata, quã pretioso Sanguine Christi tui acquisiuisti. Optat. Mileuitan. lib. 2. contra Parmenian. Quis dubitet, vos illud legitimè in Sacramentorum mysterio præterire non posse? Offerte vos Deo dicitis pro Ecclesia, quæ vna est, &c. cæt. quæ loca, Canonis vetustatem manifestant. † *Tua*, hæc vox obsecrantis est, qua petimus, vt Ecclesiæ benefaciat, propter ipsius, quæ in Ecclesia posuit, dona: vt quemadmodum omnia sunt ex ipso propter originem, in ipso propter conseruationem, ita finis & per ipsum propter suam ipsius, qua ipsa bonorum primordia diligit, bonitatem. Hoc modo, addit Iansenius, orauit Ambr. li. 2. de pœnit. c. 8. Serua. Domine, munus tuum, custodi donum quod contulisti, etiam refugienti. Grandis, ait Ambr. serm. 10. in Psal. 119. in rebus humanis prærogatiua est, vt aliquis operibus, & beneficij faueat suis, ne meritũ spectet alienũ, sed in suæ gratiæ munus intẽdat, vt videatur abrogare quod ipse donauit. Aliquãdo additur hæc vox, *Tua*, in gratiarum actionẽ, sicut q̃n dicimus: Martyris tui, quẽ videlicet tu martyrij & sorte donasti, & virtute roborasti. † *Sãcta*, quærit aliquis, quo pacto Ecclesia dici possit, cũ nec ex pfectis, sed ex ijs, q̃ grauiora admiserũt, cõstet, modò peccatores eiusdẽ Christianæ fidei professione, sacramẽtorum cõmunione, ac Ro. Põt. obedientia teneãtur, reiectis Pelagianorum, Nouatianorum, Lutheranorum, Confessionistarum, Caluinistarum mendaciis, & commentis. Sanè receptum est, in Ecclesia vera, & Catholica nedũ imperfectos, sed etiã

graues peccatores esse, siue occulti, siue manifesti sunt, quod innumeris scripturæ, & sanctorum Patrum testimonijs probari potest. Matthæ. 18. 1. ad Corinth. cap 1. & S. Cyprian. li. 3. epist. 3. ad Maximum. Gregor. Nazianzen. orat. 1. Apolog. Ambros. lib. 1. de pœnitentia, cap. 6. & serm. 8. in Psal. 119. & in capit. 2. epist. 2. ad Timoth. Chrysostom. ad Psalm. 39. Augustin. tract. 6. in Ioan. libr. 2. Retractat. cap. 18. & in Breuiculo collat. & libr. post collat. capit. 7. libr. de vnitate Eccles. cap. 13 serm. 107. de Tempore. sermo. 1. Dominic. in Passio. de fide ad Petrum, c. 43. de hæresibus, hæresi 88. li. 2. contra Cresc. Grammat. cap. 34. contra epistol. Parmenia. libr. 3. cap. 2. & compluribus aliis locis. Hieronym Dialog. aduersus Luciferian. cap. 8. lib. 3. Dialogorum aduersus Pelagian. capite 5. libr. 2. aduersus Iouinian. capit. 13. & 14. & cap. 1. ad Galatas. & in Psalm. 16. Quod verò hæretici in medium afferunt ex eodem Hieronymo, lib. 3. in epistol. ad Ephes non de militãte, sed de triumphante Ecclesia interpretandum est. † nihilominùs Ecclesia sancta dicitur. Sanctus Paulus ad Ephes. 5. Vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata. Petr. 2. Vos autem genus electum, regale Sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. Et in Symbolo, Credo sanctam Ecclesiam Catholicam. Vbi obiter obseruandum est, nos credere sanctam Ecclesiam, non in sanctam Ecclesiam: quia, ait Augustin. serm. 131. de Tempore, Ecclesia non est Deus, sed domus Dei. Sanctus Thomas 2. 2. quæst. 1. art. 9. Sãcta verò dicitur tũ ratione capitis Christi, scilicet qui est Sanctus sanctorum. Daniel. capite 9. Item ratione Sãctorum, qui in Ecclesia sunt: & quia de excellẽtiore & digniore debet fieri denominatio, licet in Ecclesia quãdoque plures scelerati sint, non scelerata, sed sancta, nomenque dignitatis sibi vendicat, propter Sanctos, qui digniores sunt. Rursus, sancta dicitur à suo rectore: regitur siquidem à Spiritu sancto, quem Christus pollicitus est Apostolis, Ecclesiæ nomine: Rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis. Ioann. 14. & 16. Ideóque in symbolo Apostol. post articulum de Spiritu sancto, mox sequitur articulus de Ecclesia sancta: Credo in Spiritum sanctum, sanctam Ecclesiam. Credimus enim in Spiritum sanctum sanctificantem Ecclesiam. Denique sancta dicitur, quia nullus extra huius consortium, sanctitatis particeps esse potest. † Quare etsi sacramenta

extra eam percepta, vera sint, non tamē salutifera S. Augustin libr. primo contra Cresco. Grammat. cap. 9. libr. 2. contra litteras Petilia. c. 108. Serm. 108. de tēp. & de baptismo contra natist. libr. 3. capit. 19. & varijs alijs locis. Plura de causis, quibus Ecclesia sancta dicitur, Gabriel Biel super canone Missę lectio. 22. † *Catholica*, idest vniuersali. quòd enim Græcè καθ' ὅλον dicitur, latinè totum, vel vniuersum interpretatur: per totum enim, siue secūdum totū, est καθ' ὅλον. vnde Catholica Ecclesia nuncupatur. hæc Augustin. libr. 3. contra Donatist. c. 1. & de vnitate Ecclesiæ contra Petiliani Donatistæ epistol. cap. 2. & libro 2. contra litteras Petiliani, cap. 38. nec non in Euangel. Ioannis tractat. 118. & alibi, de Genesi ad literam imperfect. cap. 1. Catholica dicitur ex eo, quia vniuersaliter perfecta est, & per totum orbem diffusa. Est autem Ecclesia Catholica, seu vniuersalis, nedum loco, quia per totum orbem terrarum: sed & tempore, quia ab ipso Abel, vsque ad eos, qui nasciturí sunt vsque in finem, & credituri in Christum. S. Augustin. Psal. 110. conci. 2. & ad Psal. 56. & alibi serm. 131. de tempore, enarrans verba illa, Sanctam Ecclesiā Catholicam. Catholicam dicit toto orbe diffusam. Diuersorum enim hęreticorum ecclesiæ, ideò Catholicę non dicuntur, quia per loca, atque per suas quasque prouincias coarctantur: hæc verò à Solis ortu vsque ad occasum, vnius fidei splendore diffunditur. Planiùs & copiosiùs Vincentius Lirinēn. In qua, inquit, Catholicęq; Apostolicęq; Ecclesię, sequāmur necesse est vniuersitatē, antiquitatē, cōsensionē. Et ab his Id teneamus, quod ab omnibus creditum est: hoc enim verè propriéque catholicum, quod ipsa vis nominis, ratioque declarat, quę omnia verè vniuersaliter comprehendit. Demonstrent itaque suos errores, vbique semper, & ab omnibus fuisse creditos, & tum primum catholicos sese iactitent. Lactantius libro quarto, capite trigesimo, scribit solam Catholicam Ecclesiam, verum cultum retinere, eámque esse fontem veritatis, domicilium fidei, templum Dei. Addit posteà, singulos cœtus hæreticorum, se potissimùm Christianos, & suam esse Catholicam Ecclesiam dicere. Hos arguit August. contra epistol. Manichæi, capite quarto: In Catholicæ, inquit, Ecclesiæ gremio me tenet ipsum nomen Catholicæ, quod sine causa inter tam multas hæreses, sic ista Ecclesia obtinuit, vt cum omnes hæretici se catholicos dici velint, quærenti tamē peregrino, alicui, vbi ad catholicam conueniatur, nullus hæreticorum vel basilicam suam, vel do-

dominum audeat ostendere. Idem Augustinus libr. de vera relig. capit. 7. Tenenda est eius Ecclesiæ communicatio, quæ Catholica est, & Catholica nominatur, non solùm à suis, verùm etiam ab omnibus inimicis. Velint enim nolint, ipsi quoque hæretici, & schismatum alumni, quando non cum suis, sed cum extraneis loquuntur, catholicam nihil aliud, quàm catholicam vocant. Non enim possunt intelligi, nisi hoc eam nomine discernant, quod ab vniuerso orbe nuncupatur. Rursus epistol. 163. arguit Fortunium Donatistam, quòd audiens illam demùm Ecclesiam esse Catholicam, & toto sese terrarum orbe diffundere, ausus fuerat dicere suam vbique terrarum esse communem. Sanè Romanam Ecclesiam Catholicam esse, testantur Ambros. in orat. fūnebri, de obitu fratris Satyri: Aduocauit Satyrus ad se Episcopum, nec vllam veram putauit, nisi verę fidei gratiam, per cunctatúsque ex eo est, vtrùm nam cum Episcopis Catholicis, hoc est, cum Romana, conueniret Ecclesia. Tertullian. de præscript. aduers. hęret. cap. 30. narrat, Marcionem, & Valentinum in Catholicam primò doctrinam credidisse apud Ecclesiam Romanensem, apud quam doctrinam catholicam extitisse, testatur & ipse Iræneus libr. 3. aduersus hæreses, c. 3. † *Quam pacificare, custodire, adunare, & regere digne-* 13
ra. S. Clemens libr. 8. Constitut. Apostolic. ca. 12. Adhuc precamur te, Domine, pro Ecclesia tua sancta, à finibus vsque ad fines propagata, quàm pretioso Sanguine Christi tui acquisiuisti, vt eam extra fluctus, ac tempestates, vsque ad cōsummationem seculi conserues, &cæt. Idipsum autem videtur esse, Adunare, quod pacificare: idipsum, Custodire, quod & regere. Pacificando namque adunat, cùm omnium fidelium corda in sua pace coniungit, cùm omnium fidelium mentes vnius efficit voluntatis, diffusa charitate per Spiritum sanctum: custodiendo regit, cùm inter omnia pericula clementer eam gubernat, & regit. Hæc Alcuinus de diuinis offic. cap. de celebratione Missæ. Florus Magister in expositione Missæ, cap. 3. Durand. in Ration. lib. 4. capit. 36. Portò Odo Cameracen. in exposit. sacri cano. Missæ, & Stephan. Eduen. de Sacramen. altaris, capit. 13. hæc verba distinguūt, & hoc modo enarrant, *Quam pacificare* ab hostibus visibilibus & inuisibilibus, vt nec hominum persecutionibus conculcetur, nec instinctu dæmonum criminibus polluatur: *Custodire* in ipsa pace: *Adunare*, ne schismatibus vllis, & hæresibus diuidatur, sed in vnitate Sacramentorum Catholicæ fidei in

omnibus tota adunetur Ecclesia, *Et regere dignetur tuto orbe terrarum*, vt in suis concilijs, dispositioni nullo decipiatur errore, & in omnibus tuo ducatur moderamine. Aliter hęc verba enarrāt Alexand. de Ales, Albertus Magnus, Gabriel Biel & Iansenius in sacrum canon. Missæ, quorū interpretationes breuitatis ergo prætereo. † *Vnà cum famulo tuo Papa nostro.* Planè, etsi Ecclesiæ catholicæ nomine summi Pontifices ceteriqúe antistites, ac reges contineantur; peculiari tamen commemoratione, horum nomina recensentur, iuxta Apostoli præceptum, Mementote præpositorum vestrorum, Hebræ 13. Item S. Chrysostom. homil. 79. ad populum Antioch. Vobis autem, & pro terrarum orbe, & pro Ecclesia quæ vsque ad terræ terminos extendatur, & pro gubernantibus ipsam, & præsidentibus, iubetur, orationes emitterentur. In concil. Vasensi tēpore Leon. I. c. 4. & 5. constitutum fuit, in Missis omnibus nomen Domini Papę, qui sedi Apostolicæ præfuerit, recitari. Burchard. libro 2. Decret. cap. 230. Sanè, ipsius ecclesiastici corporis vnitas fortius commendatur, quia religionis cultum sic Dominus instituit, vt in Beatissimo Petro Apostolorum summo principaliter collocaret, atque ab ipso quasi quodam capite dona sua vellet, in corpus omne manare. Vnde constat, ab vniuersi orbis communione separatos esse, sicut S. Pelagius II. epist. 1. docet, qui qualibet dissensione inter sacra mysteria Apostolici pontificis memoriam, secundum consuetudinem non frequentant. Hæc Alcuinus de diuin. offic. cap. de celebra. Missæ. Florus Magister, in exposit. Missę. Item Fabianus I. epistola ad comministros Ecclesiæ catholicæ: Vestræ, inquit, fraternitatis charitatem intimis obsecramus precibus, vt nostræ paruitatis in vestris sacris orationibus memores esse dignemini. Inter capita concordiæ ineundæ, inter veteris, & nouæ Romę Ecclesias, imperante Michaële Palęologo, primum fuit in sacris hymnodijs, Papæ cū quatuor patriarchis memoriam facere. Nicephorus Gregora libro quinto, & in fragmentis Pachimerij libr. 5. † Cęterùm, cum Papa celebrat, non dicit, Vnà cum famulo tuo Papa nostro: cum idem posse videretur orare, ac super se Antistitem habere. Verum id cere solet, Vnà mecum indigno famulo. Hæc Innocen. I. in cap. 3. de celebrat. Missæ in 3. collectio. Decretal. quòd prætermissum est in nostris vulgatis Decretalibus. Hanc Innocentij sententiam apertè confirmat S. Clem. lib. 8. constitut. Apostol. ca. 12. Adhuc obsecramus te, pro me, qui nihil sum,

qui tibi oblationē facio. † *Et Antistite nostro*, Sicut vniuersalis Ecclesiæ commemoratio, propter vnitatem societatis & pacis, coniungitur commemoratione Apostolici Pontificis: ita dignum & religiosum est, vt singulæ Ecclesiæ cōmemorationem suorum subiungant antistitum probante se, per illam orationem seruare, cum eis vnitatem spiritus in vinculo pacis. Nomina episcoporum ad altare recitabantur. S. Gregor. in Regist. libr. libro quarto, cap. 37. ad Constantiū Mediolanensem Episcopum. Concil. Aphricanum, capit. 48. Concil Carthag. canon. 84. Precationem verò fieri pro Antistite confirmat S. Augustin. epistol. 110. de actis Eradij, in fine: Beue habet, vt ea, quæ Dei sunt, circa sacrificiū eius agere valeam, in qua hora supplicationis nostræ, commendo charitati vestræ, vt omnes vestras causas, & negotia intermittatis, & pro ista Ecclesia, & pro me, & pro presbytero Eradio, Domino precem fundatis. † *Et rege nostro.* Antistitis, & regis personæ tanti momenti sunt, & pondetis, vt nominatim deceat eorum fieri mentionem; ex eorum enim incolumitate salus subditorum pēnder. S. Clemens li. 8. constitut. Apostol. cap. 12. Orandum pro regibus iubet Paulus 1. ad Timoth. capit. 2. vbi Chrysostomus ait, In obsequio quotidiano, oblationis sacramentorū, & postea pro regibus, & his, qui in sublimitate positi sunt: quo loco Chrysostomus veterū Christianorū morem probat orandi pro regibus in quotidiano obsequio oblationis sacramentorum. Idem Chrysostom. in Liturgia: Obtulimus tibi hanc rationalem hostiam, pro orbe, pro sancta Ecclesia. Et paulò pòst: Pro fidelissimis, & Deo dilectis Imperatoribus. Et ante eum Basil. in Liturgia, Memento Domine pijssimi, & fidelissimi Imperatoris. S. item Ambros. lib. 4. de Sacramen. cap. 4. Consecratio igitur quibus verbis est, & cuius sermonibus? Domini Iesu. nam reliqua omnia quæ dicuntur, laus Deo defertur, oratio præmittitur pro populo, pro regibus, pro cæteris. Arnobius libro 4. aduersus gentes, circa finem: Nam nostra quidem seripta cur ignibus meruerunt dari, cur immaniter conuenticula dirui, in quibus Summus oratur Deus, pax cunctis, & vetera postulatur Magistratibus, exercitibus, Regibus, familiaribus, inimicis, adhuc vitam degentibus, & resolutis corporum vnctione, &cæt. Cyrillus Hierosolym. Catechesi mystagogica 5. Deinde postquàm confectum est illud spiritale sacrificium, & ille cultus incruentus, super ipsa propitiationis hostia, obsecramus Deum pro communi

Ecclesiarum

Ecclesiarum pace, pro tranquillitate mũdi, pro Regibus, &c. Bonifacius Papa epist. ad Honorium: Ecce enim inter ipsa mysteria, inter preces suas, quas pro vestri fœlicitate deprecatur imperij. S. Augustinus epist. 59. ad Paulin. quæstio. 3. Multa quippe hinc dici possunt, quæ improbanda non sunt, sed eligo in his verbis hoc intelligere, quod omnis, vel pene omnis frequentat Ecclesia, vt precationes accipiamus dictas, quas facimus in celebratione Sacramentorum, antequàm illud, quod est in Domini mensa, incipiat benedicere. Et aliquantò pòst: Hæc autem causa præcipua fuit istius dicendi, vt, his breuiter perstrictis, atque significatis, nõ putaretur negligendum esse quod sequitur: Pro omnibus hominibus, pro Regibus, &c. Theophylact. in Commentar. ad cap. 2. 1. ad Timoth. Quia verisimile erat, Christianorum animum turbari, si iubeatur mysteriorum tempore orare pro infidelibus Regibus, lucrum apponit, vt vel sic adhortationem recipiamus. Illorum namque salus, inquit, nostra est, tranquillitas. Oeconomius eodem loco: Ne perterreatur, perturberúrve Christianus, quamobrem in tempore mysteriorum memoria fiat Regis: quandoquidem sæpè, etsi iracundus sit, ostendit in nostrum lucrum cadere ipsorum inmanitatem. Haymo etiam ad eundem locum: Beatus, inquit, Apostolus dirigens hæc verba Timotheo, in illo tradidit omnibus Episcopis, & presbyteris, omniq́ue Ecclesiæ formam, quomodo deberent Missarum solemnia celebrare, & pro omnibus hominibus orare: quam formam, vel exemplum, omnis Ecclesia modò retinet. In Concilio Rhemensi capit. 40. Vt pro Domino Imperatore, suaq́ue prole orationes, & oblationes super has, quæ hactenus pro ipsis Deo Omnipotenti oblatæ sunt, augeantur. Prætereo Tertullianum ad Scapulam, & in Apologetic. necnon Athenagoram, qui de orationibus Christianorum pro Imperatoribus, & Regibus planè & apertè loquuntur. quibus addo Durandum in libr. de modo celebrandi Concilium generale, cap. 6. Hunc morem orandi pro Regibus in sacro Missæ, diu perdurasse hinc constat, quòd præter hunc Ecclesiæ ritum, vrgentibus malis malorum Principum meritis, vetitum quãdoque fuerit, Regum, vel Imperatorum nomina in Ecclesijs inter Missarum solemnia recitari: vt de Philippico Constantinopolitano Imperatore scriptum reliquit Gotfridus Viterbiensis libr. 16. Chronicorum. † Porrò, orantibus pro Rege Francorum Innocent. IIII. decem dies indulgentiarum

rum indulsit. Glossa pragmat. sanctio. in proœmio 3. verbo, Tueretur. De Selua in tractatu de Benefic. quæstio. 23. Clemens 10. dies. Ioannes Ferrald. priuileg. 3. Regis Franciæ. Leo X. annum adiecit. Benedictus ad c. Raynutius, in verbo, Si absque liberis. Helias Archiepiscop. Turonen. in defensor. concord. † *Et omnibus Orthodoxis, atque Catholicæ & Apostolicæ fidei cultoribus.* Orthodoxos, hoc loco quidam significare credidérunt rectè sentientes, ὀρθὴ enim Græca vox quandoque sententiam & opinionem significat, inde orthodoxus rectè sentiens. Alij, vt Alcuinus & Florus Mãgister, rectæ gloriæ homines, seu nullo errore depranatos, fidei confessione Deum glorificantes, interpretantur. Vel Orthodoxi hoc loco dicuntur homines gloria celebres, maiestateque præditi, ὀρθὴ enim, auctore Basilio in cap. 10. Isaiæ, significat gloriam cum laude, quæ consono ore plurium celebratur: quasi Ecclesia, iuxta Pauli præceptum 1. Timoth. 2. oret pro regibus & orthodoxis, hoc est pro his, qui in sublimitate constituti sunt. Cetertim, his verbis, Orthodoxis & Apostolicæ fidei cultoribus, excluduntur à fructu huius sacrificij infideles, hæretici, & schismatici. Tales enim quia recta fide, & vnione carent, neque Christo capiti, neque ceteris Ecclesiæ connectuntur membris. S. Thom. 3. part. q. 79. artic. 7. Plenè Gabriel Biel super canon. Missæ, lect. 24. † Non tamen veritum est Catholicis, pro paganis, Iudæis, & hæreticis orare. Quicunque in Ecclesia estis, ait August. ad Ps. 65. nolite insultare eis, qui non sunt intus, sed orate potius, vt & ipsius sint. & sermon. 50. de verbis Domini, ad finem: Orate & pro dispersionibus, veniant, & ipsi cognoscant, & ipsi amen. Et ad Psalm. 82. circa finem: Vt impendamus in eos magnam charitatem abundantem misericordiam, in deprecando Deum pro illis. Exstant & alia Augustini testimonia, nec non S. Chrysostomi, homilia de Adam & Eua. & homil. 6. ad cap. 2. epistol. prioris ad Timotheum. & Epiphanius epistol. ad Ioannem episcop. Hierosolym. Immò quãdoque sacerdos ad altare orat, & hortatur populum orare pro incredulis, vt eos Deus conuertat ad fidem. S. Augustin. epistol. 107. ad Vitalem Carthaginensem, circa principium. Leo Papa I. sermon. 4. in solemnitate Epiphaniæ: Ecclesiasticum sanè, atque diuinitus institutum non solum inhibemus, sed etiam incitamus affectum, vt etiam pro talibus, (de hæreticis agit) nobiscum Domino supplicetis. Quoniã & nos deceptarum animarum ruinas, cum fletu & mœrore

misere-

miseremur, exsequentes apostolicæ pietatis exemplum: vt cum infirmantibus infirmemur,& cum flentibus defleamus. Speramus enim exorandâ misericordiâ Dei,multis lachrymis & legitima satisfactione lapsorum: quia dum in hoc corpore viuitur,nullius desperanda reparatio, sed omnium est optanda correctio. Item Celestinus primus epist. 1. ad Episcop.Galliæ cap.11. Cum enim sanctarum plebium præsules,mandata sibimet legatione fungantur, apud diuinam Clementiam,humani generis causam agunt, & tota secum congemiscente Ecclesia postulant,& precãtur,vt infidelibus donetur fides,vt Idolatræ ab impietatis suæ liberentur erroribus,vt Iudæis ablato cordis velamine lux veritatis appareat, vt hæretici catholicæ fidei perceptione resipiscant, vt schismatici spiritum rediuiuæ charitatis accipiant, vt lapsis pœnitentiæ remedium conferatur,vt denique Catechumenis ad regenerationis sacramẽta perductis cælestis aula misericordiæ reseretur. Quibus verbis scopus orationum Ecclesiæ in die parasceues indicatur. Eo enim die in Missæ officio Ecclesia orat, nedum pro Iudæis & paganis, sed & pro hæreticis & schismaticis,vt Deus eruat eos ab erroribus vniuersis, & ad sanctam matrem Ecclesiam Catholicam atque Apostolicam reuocare dignetur. Quod quibusdã absonum videtur. Nam pro excommunicatis orare non licet peccatione publica, hæretici autẽ ipso iure excommunicati sunt. Cui dubitationi occurrit Nauar.lib.de oratione & horis canonicis,cap.19.conclusione 6.

DE SECVNDA PARTE CANONIS, Memento Domine famulorum.

CAPVT XXXIIII.

1 *Meminit sacerdos in Missa eorum, pro quibus sacrificium offert.*
2 *Meminisse Dei,est adiuuare.*
3 *Nominum recitandorum in Missa consuetudo antiqua.*
4 *Orat pro adstantibus sacerdos in Missa.*
5 *Missarum solemnijs quotidie interesse salutare est.*
6 *Sacrificium pro se quoque offert sacerdos.*
7 *Sacrificium offert ministerio solus sacerdos, & populus etiam voto & deuotione offerre dicitur.*
8 *Sacrificium laudis,designat Christi passionem, & cur ita nominetur.*
9 *Oramus pro nobis nostrisq; omnibus,idq; studiosius, vt ordinata charitas exigit, nec tamen omittendi sunt inimici.*
10 *Orandum, & sacrificium offerendum, non modò pro redemptione animarum, & vita æterna, quæ præcipua bona nostra sunt,sed etiam pro temporali incolumitate, pro pace & similibus.*
11 *Peccati reatus sæpè causa est infirmitatis corporalis.*
12 *Sacrificium integritatum in veteri testamento quod fuerit.*
13 *Votorum nomine in canone Missæ quid intelligendum sit.*
14 *Bona opera qua ratione Dei sint & hominis.*

MEMENTO† *Domine famulorum famularúmque.* Hactenus pro vniuersa Ecclesia,& eius præpositis: nunc tempus postulat, vt sacerdotes susceptos suos, vt loquitur Augustin.epist.59.quæst.5.id est eos, pro quibus sacrificium Dominicum offerre decreuerunt, misericordissimæ offerãt pietati.Petimus autem, vt Dominus meminerit eorũ, quos offerimus ei.† Meminisse vero Dei, adiuuare est misereri. Inde August.lib.11.confess.in principio: Nunquid Domine cum tua sit æternitas, ignoras quæ dico tibi? Cur ergo tibi tot rerum narrationes digero? Non vtique, vt per me noueris ea,sed affectum meum excito in te.Et postea:Nam & oramus,& tamen veritas ait? Nouit pater vester,quid vobis opus sit,priusquam petatis à Deo. Affectum ergo nostrum patefacimus in te confitendo miserias nostras,& misericordias tuas super nos,vt desinamus esse miseri,& beatificemur in te.Plenius de Turrecremata,in canon.De nominibus, de consecra.distinctio.primo.Gabriel Biel lect.25. Portò ex hac forma,cum eo quod sequitur,Et omnium circumstantium, manifestè colligitur, quod hic quasi quidam sit locus, vbi sacerdos specialiter,quos voluerit, debeat nominare. Hæc Alcui.capit.de celebrat.Missæ.Innocent.III.libr.3. myster. Missæ,cap.6.Alexand.de Ales & Durand.in Rational.†Vel, auctore Alcuino cap.de celebrat. Missæ, istud ab antiquis obseruatum est,vt ibi offerentium nomina recitarentur.Innocent.I.epistol.prima ad Decentium;Prius oblationes sunt commendandæ,ac tunc eorum nomina,quorum sunt oblationes,edicenda, vt inter sacra mysteria nominentur, non inter alia,quæ ante prætermittimus, vt ipsis mysteriis viam futuris

futuris precibus aperiamus. Huius decreti mentionem facit Carol.Magnus libro primo. capit. 54. apud Anſegiſum Abbatem.Item Auguſt.epiſtol. 137. Nomen autem preſbyteri propterea non auſus ſum de numero collegarum eius vel ſupprimere,vel delere,canon.Nomen,2.quæſtion.1.Et paulò pòſt.ead.epiſt.Et nunc ſi vobis placet, vt nomen eius non recitetur,ne ij, qui ad Eccleſiam accedere nolunt, ſicut ait Apoſtolus, demus occaſionem quærentibus occaſionem. non erit noſtrum hoc factum,ſed eorum quorum cauſa factum. Quid enim obeſt homini, quod ex illa tabula non vult eum recitari humana ignorantia, ſi de libro viuorum non delet eum iniqua conſcientia.canon. Quid obeſt. vndecimo.quæſt.3. Illius etiam recitationis meminit Gelaſius Papa,epiſt.ad Anaſtaſium Auguſtum;quo Acacio, ſcilicet, in ſua perfidia,& damnatione manente, tam eius in Eccleſiaſtica recitatione non poteſt nomen adſcribi, quàm extremæ contagium non debet communionis admitti. Odo Cameracen.in explicat.Sacri can.Et quia in quibuſdam codicibus inuenitur littera N. aliquorum fieri memoriam nominatim ſignificatur.Vnde quidam vſu tenent, memorantes hoc in loco, quos chariores habent.Confirmat S. Chryſoſt. homil.6.in cap.2.epiſt. 1. ad Timoth. Omnis igitur oratio noſtra gratiarum actione non careat:ſed & pro ijs, qui nobis familiaritate iunguntur,orate memineribus. Poteſt autem ſacerdos,ait Gabriel Biel lect.25.vel viua voce nominare eorum,pro quibus orat,exprimere: vel ſolum labijs cõprehenſis incluſa pectoris cogitatione,vt Hieronym.loquitur, recitare. † Hoc loco quæri poſſet,An Sacerdos offerens ſacrificium in perſona Eccleſiæ,poſſit eius fructum, & virtutem alicui,vel aliquibus applicare? de qua quæſtione plene Scotus in quodlib.quæſt.20.& Gabriel Biel,lect.26. *Et omnes Circumſtantium.* Aſſiſtens ſacerdos altari, pro vniuerſo orbe terrarum,pro abſentibus,atque præſentibus;pro ijs,qui ante nos fuerunt; pro ijs,qui poſtea futuri ſunt, ſacrificio noſtro,Deo nos gratias iubet offerre. Hæc S. Chryſoſt. homil. 26. in Matth. † Ex his verbis colligere licet, quàm ſanctum, & ſalutare ſit Miſſarum ſolemnijs intereſſe, maximè dum diebus Dominicis,quod & Eccleſia iubet;verùm etiam ſingulis diebus. Pro adſtantibus enim ſacerdos ſpeciatim precatur:quod & Innocent.III.& Alexand. de Ales obſeruarunt.† *Vel qui tibi offerunt.* Hæc verba referri poſſunt, autore Innocent.III.libr.3.myſter.Miſſæ,cap. 6. ad Sacerdo-

tes,qui offerunt.Cùm enim ſacerdos offert, pro populo offert, & nihilominus pro ſe. Innocentium Durand. in Rationali ſequitur.Referri quoque poſſunt ad populum.† Non ſolum enim offerunt Sacerdotes, ſed & vniuerſi fideles;hi voto,illi miniſterio.Idem Innocent.d.c.6.& Alber.Magnus; item Alcuinus c.de celebrat.Miſſæ: Quod adimpletur prorſus,qui ſecundum diuerſos gradus,diuinis occupantur officijs,offerunt:ſed etiam audientes, qui votis, & orationibus aſſiſtunt,cooperantes.Amplius, non illi ſolum dicuntur offerre ſacrificium,qui Sacerdotij miniſterio funguntur:ſed & illi,qui,vt Deum promereãtur benignum,aut placatum,Sacerdotis miniſterio,ac interceſſione vtuntur.Inde Dominus ad amicos Iob,cap.42.Sũmite vobis ſeptẽ tauros, & ſeptem arietes,& ite ad ſeruum meum Iob, & offerte holocauſtum pro vobis. Rurſus, plebs ſacrificium offert per ſacerdotem. Vnde Auguſtin.epiſto.122. In terra captiuitatis conſtitutæ, nec ferre oblationem ad altare Dei poſſunt,nec inuenire ibi ſacerdotem per quem offerant Deo. † *Hoc ſacrificium laudis,* Offerunt ergo Sacerdotes Eccleſiæ,ait Florus Magiſt.in expoſit.Miſſæ,offert per ipſos, & in ipſis tota Eccleſia Deo, & ſacrificiũ laudis, quod à cultoribus ſuis ſibi offerri ipſe præcepit,dicens,immola Deo ſacrificium laudis,& redde altiſſimo vota tua. *Hoc ſacrificium laudis*, Seuerianus oblationem Dominicæ paſſionis interpretatur;in qua nulla noſtra merita agnoſcimus, ſed ſolam Dei gratiam collaudamus. Dicitur autem laudis ſacrificium, auctore Alcuino, quia in laudem Dei offertur.Non enim noſtra illi damus, ſed ſua reddimus.† *Pro ſe,ſuiſq; omnibus*, Hoc eſt, vt ait Alcui.ad ſe vel genere, vel familiaritate, vel qualibet alia conditione ſub eiuſdem fidei profeſſione pertinentibus, tam viuentibus, quàm defunctis.Pro nobis offerimus,quando ſacrificio poſcimus Deum habere tutorem contra pericula corporis, & animę,& propitium ad obtinendos ſucceſſus bonos in vtraque parte. Pro nobis omnibus, quando oramus pro amicis noſtris,& rebus.Supplicamus enim pro pace amicorũ,quando ſunt in bello: pro tranquillo reditu,ſi ſint in itinere: pro ſanitate,ſi in infirmitate decumbunt:pro cõuerſione, ſi peruerſè viuunt. Hæc Odo Cameracen.in expoſit. Sacri canonis Miſſę.Ceterùm,licèt teneamur diligere etiam inimicos:

Universidad de Deusto
Biblioteca

seruare tamẽ debemus ordinem charitatis. Nam & Apostolus ait Gala.6. Operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei. Hæc Innocentius III. libro secundo Mysterior. Missæ, cap.6. Addit Alexand. de Ales, pergratum Deo fore, si sacerdos hæc verba proferens, ea mente & cogitatione inimicos complectatur. *Pro redemptione animarum suarum.* Hoc est, ait Alcuinus, non pro aliquo terreno appetitu, non pro temporali lucro, sed redemptione animarum suarum, quia in ipso habemus redemptionem, per sanguinem eius, remissionem peccatorum. Sequuntur Innocentius III. Alexand. de Ales; Gabriel Biel, & ceteri. Porrò, an liceat temporalia bona orando postulare, tractant Sanctus Augustin. epist.121. ad Probam, cap.12. D. Tho. 2.2. quæst.83. artic.6. & ad 4. sentent. distinct.15. *Pro spe salutis*, id est, pro vita æterna, quæ est vera salus. Spe enim salui facti sumus. Alcuinus, Florus Magister, & plerique alij. Hoc sacrosanctum sacrificium, ait Odo Cameracensis in expositione sacri canonis, non solum liberat nos à malis: sed etiam accumulat nos bonis. Non solum nos eripit à pœnis: sed etiam auget gaudia salutis, & incolumitatis, salutis, inquam, æternæ animarum. † *Et incolumitatis suæ*, non solum ex sententia Alcuini & Flori, pro salute æterna, sed etiam pro temporali incolumitate, id est, corporali sanitate. Ineolumitas enim dicitur sanitatis integritas. Vtraque autem sanitas ab illa est, & animæ scilicet, & corporis, de quo in Psalmo canitur: Dominus est salus. addit Innocentius III. lib.2. cap.7. Vtraque sanitas prouenit ex redemptione animæ, id est, ex peccati remissione, sicut è cõtra † de reatu peccati procedit infirmitas vtriusque. Ideò verò, ait Alex. de Ales, hunc locum enarrans, quia Ecclesia offertur sacrificium pro corporis infirmitate, ne Deus impatientiæ occasionem præcludat, & conseruata, reddita sanitate gratiarum actiones Domino referamus. Olim in veteri testamento inter genera sacrificiorum erat sacrificium integritatum, quod pro integritate domus, incolumitate offerebatur. Leuit. 3. vbi communiter non verterunt, Sacrificium pacificorum. At quia verbum Dschelam, significat perfici, compleri, & integrari, Hieronymus ab Oleastro vertendum putat integritatum, seu perfectionum, quoniam pro domus incolumitate, & integritate, vt scilicet nihil deesset, nihil mali accideret, offerebatur. Septuaginta verterunt, Sacrificium salutis, forte, quia pro salute domus, quasi gratiarum actio offerebatur. In

Liturgijs S. Basilij, & Chrysostomi legimus sacrificium offerri pro pace Reipublicæ, tranquillitate aëris, & temperie. Sanctus Chrysostom. homili. tertia. ad Philippen. Non frustra ab Apostolis sancitum est, vt in celebratione venerandorum mysteriorum, memoria fiat eorum, qui hinc discesserunt. Et postea: Qua namque alia ratione pro mundi nos pace & incolumitate precari iussit? Quamobrem pro omnibus hominibus? *Et tibi reddunt vota sua.* † Reddunt vota, ait Alcuinus, id est, sacrificia, vel vota fidei, & piæ deuotionis. Sequitur Florus in expositione Missæ. Hoc loco quærunt nonnulli, cum nostra donemus, & aliena reddamus, quomodo si vota nostra sunt, reddimus, & non potius donamus: vel, si reddimus, quomodo nostra sunt, & non potius aliena? Huic dubitationi, ita occurrunt Innocentius III. Durandus in Ration. & Alexander de Ales, quòd votum, ac generaliter omne opus bonum, & hominis est, & Dei: † Dei quidem propter necessitatem gratiæ: hominis verò, libertate arbitrij. Inde Apostol. 2. Corinth. 15. Non autem ego, sed gratia Dei mecum. Et postea: Coadiutores Dei sumus: quod pluribus persequitur Gabriel Biel, lect.29.

DE TERTIA PARTE CANONIS, Communicantes.

CAPVT XXXV.

1 *Canonis pars tertia à quo addita sit.*
2 *Sacrificium nullum Deo offerendum, nec illi vllum acceptum esse potest, nisi in communione sanctorum, & seruata vnitate.*
3 *Sanctorum commemoratio in Missa vetustissima, idq; pluribus ex Patrum testimonijs ostenditur.*
4 *Sacrificium non sanctis, sed sanctorum Deo offertur.*
5 *Oblatio Græcorum, quæ in eorum Canone dicitur fieri pro Martyribus, quo sensu intelligenda sit.*
6 *Confessorum cur non fiat mentio in canone Missæ perinde atque Martyrum.*
7 *Maria Virgo, & Mater Christi principem in sanctorum commemoratione locum obtinet, & quantis laudibus digna sit.*
8 *Maria Virgo quibus apud Patres insignita sit nominibus.*
9 *Maria Virgo, & Martyr?*

HANC † Canonis particulam, Radulphus Tungren. de canonum obseruant. propos. 23. & Durādus in Ration. lib. 4. cap. 38. acceptam ferunt Syricio Papæ, qui sedit temporibus Valentiniani, & Valentis, anno Domini 389. In Missa Ambrosiana eadem canonis clausula legitur, additis quibusdam sanctorum nominibus. Ambrosius verò sub Syricio aliquando floruit. *Communicantes.* Alcuinus cap. de celebratione Missæ, Florus Mag. in exposit. Missæ: Hoc † sacrificium, inquiunt, vt possit esse acceptum, & placitum, non alibi hoc offerunt, & sacerdotes, & Ecclesia cum sacerdotibus, nisi in communione & societate sanctorū, de quibus Apostolus dicit: Estis ciues sanctorum, & domestici Dei, superædificati super fundamentum Apostolorum, & Prophetarum. Odo Cameracens. in expositione sacri canonis, enarrans hæc verba: *Communicantes.* Extra communionem, ait, non est locus offerēdi Deo verum sacrificium, vel vota soluendi. Stephan. Eduens. de sacramento altaris, cap. 13. *Communicantes* Aliter enim, inquit, nec conuenienter offerent Deo, nec vota redderent, nisi dignè communicarent: quia extra communionem fidelium, & venerationē sanctorum, non est locus offerendi verum sacrificium. Innoc. III. lib. 2. myst. Missæ, ca. 9. Et quoniam, ait, extra communionem Ecclesiæ, non est locus offerendi sacrificium vnitatis: ideo sanctorum memoriæ communicamus in sacrificio, quatenus in communione sanctorum sacrificium offeràmus. Nam sicut vnus panis, ex multis granis, &c. Albertus Magnus; Cōmunicamus cum sanctis in sacramento altaris: quia quod illi percipiunt in rei veritate, nos frequentamus in sacramenti specie. Planè, auctore Micrologo de Ecclesiast. obseruat. cap. 12. quædam canoni interponuntur in summis festiuitatibus, in illo loco, vbi dicitur, *Communicantes*, vel, *Hanc igitur oblationem*: huiusmodi verò interpositiones efficiunt, vt illud, *Communicantes*, apertius per se, quasi in catholica communione manentes, intelligamus, quàm ad subsequentium sanctorum communionem ipsum referamus. His addendo est Berno de officio Missæ, c. 13. *Et memoriam venerantes.* Hoc loco non esset extraneum, de veneratione Sanctorum agere, verùm quia locus ille plenissimè tractatus est ab ijs, qui de controuersijs scripserunt, de commemoratione sanctorum, in Missæ sacro dumtaxat, agam. † Ea verò sanctorum commemoratio in Missæ sacrificio vetustissima est. Sanctus Dionysius cap. 3. Ecclesiastic. Hierarch. Sed & illud sacratius im-

imbuere, quod impositis sancto altari venerabilibus signis, per quę Christus signatur, & sumitur, adest protinus sanctorum descriptio. Sanctus Clemens lib. 8. Constitut. Apostolic. cap. 13. Memoremus Martyres sanctos, vt mereamur certaminis eorum participes fieri. Sanctus Cyprianus. libr. 3. epistol. 6. Denique & dies eorum, quibus excedunt, annotate, vt commemorantes eorum inter memorias Martyrum celebrare possimus. & lib. 4. epist. 3. Sacrificia pro eis semper, vt meministis, offerimus, quoties Martyrum passionis & dies anniuersaria commemoratione celebramus. Cyrill. Hierosoly. Catechesi 5. Postea, inquit, facimus mentionem etiam eorum, qui ante nos obdormierūt. Primum Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, vt Deus orationibus illorum, & deprecationibus suscipiat preces nostras. S. Augustin. tract. 84. in Ioann. Ideò ad mensam Domini non sic Martyres commemoramus, quemadmodum alios, qui in pace requiescunt, vt etiam pro eis oremus; sed magis, vt ipsi orent pro nobis. Et sermon. 17. de verbis Apostol. Habet Ecclesiastica disciplina, quòd fideles nouerunt, cum Martyres eo loco recitentur ad altare Dei, vbi nō pro ipsis oratur, pro ceteris autem commemoratis defunctis oretur. & libr. 8. de ciuit. Dei c. 27. † Quis autem audiuit aliquando fidelium stantem sacerdotem ad altare, etiam super sanctum corpus Martyris ad Dei honorem, cultumq; constructum dicere in precibus: Offero tibi sacrificium Petre, vel Paule, vel Cypriane, cum apud eorum memorias offeratur Deo, qui eos, & homines, & Martyres fecit, & sanctos suos angelis, cælesti honore sociauit? vt ea celebritate, & Deo de illorum victorijs gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum, atque palmarum eodem inuocato in auxilium ex eorum memoriæ renouatione adhortemur. Et 22. de ciuitate Dei cap. decimo. Vni Deo, & Martyrum, & nostro sacrificium immolamus. Ad quod sacrificium, sicut homines Dei, qui munerum descriptio. Sanctus Clemens lib. 8. Constitut. Apostolic. dum in eius confessione vicerunt, suo loco & ordine nominantur. Non tamen à sacerdote, qui sacrificat, inuocantur: Deo quippe, non ipsis sacrificat, quamuis in memoriam sacrificet eorum, quia Dei sacerdos est, non illorum. Ipsum verò sacrificium, corpus est Christi. Quibus verbis obiter obseruandum est, non negare Augustinum, sanctos homines ad intercedendum inuocari, hoc enim superioribus locis & alijs compluribus confitetur: verùm docet sacerdotem verba sacrificij non debere ad sanctos dirigere, quasi illis

illis, tamquam dijs, aliquid offeratur. Eámque fuisse mentē Augustini apparet ex superioribus locis contra Faustum, & libro octauo, de Ciuitate Dei. Sanctus Chrysostomus homilia vigesimaprima, in Acta Apostol. Quid tibi videtur, quòd pro Martyribus offertur, quòd inuocantur, in illa hora, magnus honor nominari Domino præsente, dum mors illa celebratur, & horrendum sacrificium, &c. Sanè apud Epiphanium hæres. 75. & Cyrillum catechesi 5. mystagogica, & in canon. Græcorum legitur offerri sacrificium Deo, pro Patriarchis, Apostolis, Prophetis, Euangelistis, & Martyribus, præcipuè autem pro sanctissima Dei para, quod idem significat, quòd in nostro canone, Cōmunicantes, & memoriam venerantes. Dum enim Græci dicunt: Offerimus pro Martyribus, nō intelligitur, quòd eos Deo commendemus, verùm in oblatione commemoremus Martyres, in eorum gloriam, & gratiarum actionem, gratias agentes pro gloria, qua donati sunt. Id enim est, quòd Augustinus dicit in Enchiridio capit. 110. pro valdè bonis gratiarum actiones sunt. In eandem sententiam Cabasila in exposit. Liturgiæ, capit. 33. Sunt, inquit, Ecclesiæ agendarum Deo gratiarum causæ, pro ijs offert rationabilem hunc cultum, tamquam Deo gratiarum actionem. Et postea: Propterea nihil pro eis orat sacerdos, sed potius eos orat, vt ab eis in oratiomibus adiuuetur, quia non ad supplicationē, sed gratiarum actionem, vt dictum est, facit pro ipsis donorum oblationē, in eorum gloriam. Offerri itaque pro Martyribus interpretamur, pro eorum gloria. Hanc sanctorum commemorationem, cum ipsa proponūtur dona, & tum cum offertur sacrificium, Græci hodie retinent, testante Hieremia patriarcha in Censura Orientali. Quòd verò in quibusdam sanctorum orationibus legitur: Sumpsimus, Domine, sancta mysteria, quæ ficut sanctis tuis prosunt ad gloriam, ita nobis quæsumus proficiant ad medelam, interpretatur Innocent. III. in cap. Cum Marthę, de celebrat. Missarū, vt ad hoc prosint, quò magis ac magis à fidelibus glorificentur in terris, &c. Gloriam enim illi essentialem, vt theologi loquuntur, nacti sunt. Cęterum, in quibusdam Ecclesijs adduntur hæc verba: Quorum solemnitas hodie in conspectu tuæ maiestatis celebratur, idque ex institutione Gregorij III. Is enim, testibus Walfredo Strabone de rebus Ecclesiastic. capitul. vigesimo secundo. & Radulpho Tungren. de canon. obseruantia, propositi faciens oratorium in Basilica Beati Petri, in honorem om-

nium sanctorum, & quotidiana ibidem officia, ac Missas in eorum venerationem constituens celebrari, pariter instituit in canone à sacerdote dicendum: Quorum solemnitas in conspectu tuæ maiestatis hodie; & postea: quod, quia specialiter pertinet ad illam celebritatem, nō est canonī, quia generaliter dicitur, annotatum. Hoc ipsum Sigebert. ad annum Domin. 731. confirmat his verbis: Gregorius præsidet 808. hic constituit post primam commemorationem sanctorum in canone Missæ, à sacerdote ita dicendum, Et eorum, quorum solemnitas hodie in cōspectu. Idem Marianus Scotus, Martinus Polonus, & Platina in Gregorio III. † Hoc loco quæri solet, cur in canone nulla fiat Confessorum eo mmemoratio, cum inter sanctos, eorū memoriam magnificè veneretur Ecclesia. Huic dubitationi occurrit Innocentius III. libr. 3. myster. Missæ, capit. decimo, quòd canon non fortassis prius fuit editus, quàm memoriam sanctorum confessorum Ecclesia solemniter celebraret. Nam omnes ferè sancti qui commemorantur in canone, præcesserunt Siluestrum, præter Ioannem & Paulum, Marcellinū, & Petrum, qui proximè successerit. Ecclesia verò fortè post tempus B. Siluestri cœpit sanctorum Confessorum memoriam solemniter venerari. Sed causa huius rei commodissima illa videtur, quòd in hoc Missæ sacrificio, per quod Dominī passio repræsentatur, nullorum rectius fieri potuit memoria, quàm martyrum, qui sanguinem pro Christo fundendo, facti sunt passionis Christi veri imitatores. Alias huiusce rei rationes meditati sunt Durandus in Ration. lib. 4. cap. 38. & Alexander de Ales 4. part. quæstion. trigesima septima. de officio Missæ, articul. 2. §. 2. *In primis gloriosæ, semperq; Virginis Mariæ.* In hac commemoratione sanctorum ex sententia Alcuini cap de celebrat. Missæ, & Flori in exposit. Missæ, B. Dei Genitrix primum ponitur, per quam, & illi, & nos meruimus authorem vitę suscipere. † In veneratione sanctorum hæc ratio obseruanda est, vt primùm, & super omnes Beata Dei genitrix honoretur, secundò, Apostoli, tertiò, sancti Martyres, & alij sancti omnes. hæc Odo Cameracen. in exposit. sacri Canonis Missæ. Item Stephanus Eduensis Episcopus de sactamento altaris c. 13. In memoria & veneratione sanctorum, talis ordo est considerandus, vt primum memoretur Beata Virgo, & Domina, & Regina angelorum, & hominū, &c. Postea, ante consecrationē, fit memoria pluriū Martyrū, qui stolas suas in sanguine agni dealbauerūt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& cum eo coronati, non velata facie, sed manifesta visione Deum agnoscunt. Hos in memoria venerantes precamur vt Beatæ Virginis, quæ præcellit omnibus sanctis, & eorum intercessio sit nobis salutifera propitiatio. Plane non sine diuino consilio, & perpetuo Ecclesiæ consensu factũ est, vt in veterum Liturgijs, quæ exstant tam Græcorum quàm Latinorum, honorifica mentio B. Mariæ Virginis habeatur, eiusque commemoratio, quò eius meritis, & precibus iuuari possimus, sæpè interponatur. In Liturgia S. Iacobi, exarata leguntur hæc verba, Deinde exclamat sacerdos, præcipue sanctissimæ, immaculatæ, super omnes benedictæ, gloriosæ Dominæ nostræ Deiparæ, semperque Virginis Mariæ. Item in Liturgia S. Basilij: Pontifex voce excelsa, præcipuè sanctæ & intemeratæ, benedictæ Dominatricis nostræ Dei Genitricis, & semper Virginis Mariæ. Iterum secretè: Sancti Ioannis Præcursoris, & Baptistæ, sancti N. illius cuius memoriã facimus, & omnium sanctorum tuorum, &c. Ad hæc in Liturgia S. Chrysostomi: Præcipuè autem sanctissimæ, intemeratæ, semper benedictæ Reginæ nostræ Dei genitricis, semperque Virginis Mariæ. Oportet, ait S. Germanus in Theoria rerum Ecclesiasticarum, enarrans verba illa, *Præcipuè sanctissimæ, immaculatæ*, vt nos Dominam huius vniuersi laudemus, & illam Angeli salutationem enunciemus. Amplius Cabasila in expositione Liturgiæ: Pro ijs offert Ecclesia rationabilem hunc cultum, tanquam Deo gratiarum actionem, & præ ceteris omnibus, pro Beata Dei matre, vt quæ omnem sanctitatem excedat. Quæ verba, *Pro beata Dei matre*, obiter intelligenda sunt, vt suprà numer. 5. In Missa item Æthiopica, eáque peruetusta, sacerdos hanc salutationem, simul & precationem ad Virginem interponit: Lætare Domina, quia salutem sanctam deprecamur. O Virgo, in omni tempore Mater Dei, & Christi, effer sursum & in altum orationem nostram. Et posteà: Ora pro nobis apud eum, vt misereatur animæ nostræ. Plura de laudibus sacratissimæ Mariæ, & quantum vna Maria inter ceteros sanctos excellat, Canisius in libris de Maria Virgine. † Hoc tantum adiiciam, sanctissimã Virginem variis nominibus à sanctis Patribus appellatam. *aduocatam*, vocat Itenæus libr. 5. Gregor. Nazianz. in fine Trag. Bernard. in sermone de Natiuitate Mariæ, & sermone de Aduentu. *Reginam & Dominam*, Athanas. in Euangel. de Deipara. Nazianz. in fine Tragœ. S. Ephræm. in oratione de laudibus Mariæ. S. Hildephons. serm. 7. de Assũptione

ptione Beatæ Mariæ. *honoratiorem Cherubim & Seraphim.* S. Iacob. & Chrysostom. in Liturgijs, *spem*, Augustin. serm. 18. de sanctis. *Fenestram cæli & scalam cælestem*, Fulgentius ser. de laudibus Mariæ. *Mediatricem*, Bernard. serm. 2. de Aduentu, & serm. in verba, Signũ magnum. *Causam salutis*, Irenæus lib. 3. cap. 33. Epipha. hæres. 78. *Martyrem*, S. Hieronymus sermo. de Assumptione B. Mariæ. ibi: † Rectè igitur Beata Dei genitrix, & Virgo, & Martyr fuit: quamuis in pace vitam finierit. Hinc quoque, quòd verè passa sit, testatur Simeon Propheta, ad eam loquens. Et tuam, inquit, ipsius animam pertransibit gladius. Ex quo constat, quòd suprà Martyrem fuerit. Et paulò pòst: Et atrocius passa est gladio passionis Christi, plusquam Martyr fuit, &c. Quæ totidem ferè verbis repetit S. Hildephonsus, qui antè nongentos annos floruit, sermo. 2. de Assumptione B. Mariæ. Meritò ergo B. Mariæ Virginis, nedum propter excellentem præstantiam, sed & quia Martyr est, immo plusquam Martyr, hac canonis parte fit commemoratio. 9

DE QVARTA PARTE CANONIS, Hanc igitur oblationem.

CAP. XXXVI.

1 *Sacrificium offertur in Missa, totius Ecclesiæ nomine.*
2 *Λατρεία, & δουλεία differre ex Patribus ostenditur contra infamiam Caluinistarum.*
3 *Latria quid sit, & vnde dicta, & de varia duliæ acceptione.*
4 *Latriæ adoratio, an sit exhibenda humanitati Christi.*
5 *Missa, Latria mystica.*
6 *Pacis & vitæ æternæ petitionẽ adiecit in canone Gregorius.*
7 *Nullus quantumuis perfectus est in hac vita securus.*
8 *Pax mundi pessima est. Ceterum in hac vita transitur à pace temporis per pacem pectoris, ad pacem æternam.*
9 *Prædestinatorum numerus non ita definitus est, vt non debeat quisque petere obnixè adscribi in numerum electorum.*

SErui*tutis nostræ*, † ideſt, cleri: *Et cuncta familiæ tuæ*, id est totius assistentiæ collectę. Odo Cameracen. in sacram canon. exposit. vel auctore Stephano Eduensi, de sacramento altaris cap. 13. hæc oblatio non tantum est sacerdotis, sed cunctæ familiæ, ideſt cleri & populi, & non solum adstantis familiæ, sed totius Ecclesiæ. Porrò, vt ait Florus in expo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sit. Missæ, vnitas Ecclesiæ offerentis ostenditur, quando ill
illa sacra oblatione communis seruitus exhibetur Deo, tan
à sacerdotibus, quàm à sancta familia domus Dei. Oratur
taque Deus, vt hanc oblationem, quam illi soli debita seru
tute defertur Ecclesia, placatus accipiat. Ceterum, auctor
Innocen. lib. 3. myster. Missæ cap. 11. duæ sunt species seruitu
2 tis, † vna quę debetur soli Deo creatori, & dicitur λατρεία
altera quæ creaturis impenditur, quæ δουλεία appellatur. He
retici huius sæculi rident distinctionem λατρείας, & δουλεί
At ea distinctio vetustissima est, quod ex variis S. Augustini
locis colligere licet. Primùm ex sancti Augustini libr. 7. quæ
stion. in Exod. quæst. 114. vbi enarrans locum illum Exod.
23. Si seruieris dijs eorum, ait, Hic Græcus δουλεύσεις habet,
non λατρεύσεις. Atque hinc fit, vt δουλεία tribuatur in qua
dam significatione Deo tanquam Domino: λατρεία, verò
Deo, vt Deo, mox dicetur. Item lib. 20. contra Faustum Ma
nichæum, cap. 21. Colimus ergò Martyres, eo cultu dilectio
nis, & societatis, quo & in hac vita colũtur sancti homines
Dei. Et paulò pòst: Sed illos tantò deuotiùs, quàtò sequiùs
post incerta omnia superata, quantò etiam fidentiore laude
prædicamur iam in vita fœliciore victores, quàm in ista al
huc vsque pugnantes. At illo cultu, qui Græcè λατρεία dici
tur, Latinè vno verbo dici non potest, cum sit quædam pro
priè diuinitati debita seruitus, nec colimus, nec colendos
docemus, nisi vnum Deum. Addo S. Augustinum de Civita
te Dei, li. 8. c. 27. li. 10. c. 1. & 3. de Trinitate, li. 1. c. 6. epist. 4
Deo gratias, quæst. 3. & epistol. 63. ad Maximum Episcopum
Item ad Psalm. 67. & lib. quæst. in Genes. quæst. 61. Eandem
distinctionem confirmat Synodus 7. actio. 2. 4. 5. In qua cum
aderant, Græci erant, & Græcorum nominum proprietatem
perfectè callebant. Confirmant & Damascenus Græcus au
ctor li. 1. & initio li. 3 Apologet. & Ionas Aurelianen. li. 1. de
cultu imaginum, & Beda in c. 4. Lucæ. probat & vox ipsa. La
3 triæ. † λατρεύειν enim propriè nihil aliud est, quàm μετὰ
πολλῆς φόβου καὶ τρόμου δουλεύειν, idest, magno quodam cum
more, & reuerentia seruire, à particula λα, & τρέω, siue τρόμος
per Ionicam epenthesim, quod idem sonat atque tremo. Cu
timore autem, & tremore Creatori propriè, non creaturæ
seruiendum esse, Propheta docet Psalm. 2. Seruite Domino
cum timore. Neque pugnat quod S. Paulus ad Colossens. 1. & 3.
& ad Galatas 4. tam λατρεύειν, quàm δουλεύειν, promiscue
pro cultu solius Dei vsurpet. Si quidem observandum

est,

est, δουλείας vocem, generalem esse, quæ cultum, atque ser
uitium propter quamcunque dominationem, siue reueren
tiam summam, mediocrem, vel exilem significat. Quare in
scripturis ratius Deo, frequentius creaturis tribuitur. λατρεία
verò econtrà, frequentiùs in Lege & Prophetis, in nouo
Testamento ferè semper, pro cultu & seruitute Deo pro
pria. Pluta in eandem sententiam Maldonatus in lectioni
bus, quæ nondum typis excusæ sunt, & Sanctes in noua re
petitione de adoratione Eucharistiæ. Non obstat etiam, Φ
minus videatur λατρεύειν, hoc est, colere, quàm δουλεύειν, hoc
est, seruire, quare potiùs δουλεία Deo tribui debeat, quàm
creaturis, cùm maius sit seruire, quàm colere. Nam, vt iam
dixi, duliæ vox generalis est, latria verò cultum, siue seruili
tium, cùm vehementia timoris significat. Ideoque Theo
logi hanc Deo, illam Sanctis tribuunt: Mariæ verò ὑπερ-
δουλίαν, hoc est, præstantiorem quendam cultum infra di
uinum. Ea enim proximè ad DEVM accedit, alijsque om
nibus post Deum præfertur. † Verùm an eadem adoratio la- 4
triæ sit exhibenda humanitati, ac diuinitati Christi, quæri
solet. Plenè Ambrosius de Spiritu sancto, lib. 3. cap. 12. Magi
ster Sententiarum lib. tertio, distinctio. 9. Vbi Bonauentura, &
cæteri. Sanctus Thomas tertia part. quæstio. 23. de Turre-
cremata in canò. Nos autem, de consecrat. distinct. 2. Plenis-
simè Gabr. Biel super canon. Missæ, lectio. 50. † Hoc loco ob- 5
seruandum est, Missam, Latriam mysticam appellari à san-
cto Clemente libro octauo Constitut. Apostolicarum, cap.
15. vbi Turrianus. Idem Turrianus libro secundo de Sacra-
ment. Eucharistiæ, cap. 13. *Diesq; nostras in tua pace disponas.*
† Hanc particulam, Sanctum Gregorium Canoni adiecisse, 6
varij auctores testantur. Ioannes Diaconus in vita sancti
Gregorij Magni, lib. secundo, cap. 18. Item Beda lib. secundo
Historiæ Anglorum Ecclesiasticæ, cap. primo, in hęc verba:
In ipsa Missarum celebratione, tria verba maximæ perfe
ctionis plena superadiecit: Diesque nostros in tua pace dis
ponas, atque ab æterna damnatione eripi, & in electorum
tuorum grege iubeas numerari. VValfredus Strabo de re
bus Ecclesiast. cap. 22. Gregorius, inquit, in precatione Ca
nonis edidit, *Diesque nostros*, vbi quidam volunt intelligi,
cam ab eo loco canonis consequentiam, vsque in finem,
per illum fuisse compositam. Cui sensui repugnare videtur,
quòd Passio Domini, quam Alexander eidem precationi
inseruit, post hos versus habetur. Vnde nonnulli credunt,

non

Universidad de Deusto
Biblioteca

non ampliùs Gregorium, quàm illas tres petitiones, id est, pro pace temporum, & exceptione ab æternis supplicijs, & consortio Sanctorum obtinendo, addidisse. Hactenus Strabo. Ampliùs, Amalar. Fortunat. libro tertio de Ecclesiastic. offic. cap. 23. Quòd posteà, inquit, additum est, à sancto Gregorio, *Diesq; nostros*, &c. † ostendit, nullum secutum esse posse in præsenti seculo de sua stabilitate, quamuis perfectus esse videatur: ac ideò necesse fore, vt semper deprecetur, in pace disponi dies suos in præsenti seculo, & in futuro eripi ab æterna damnatione, & in electorum grege numerari. Ad hæc sanctum Gregorium, hanc particulam, in precatione Canonis addidisse, probant Berno de officio Missæ, capit. 13. Micrologus de Ecclesiast. observation. cap. 24. Sigebertus ad annum Domini 592. Martinus Polonus, Platina, & complures alij. *In tua pace:* Appositè, ait Odo Cameracens. in expositione sacri canonis Missæ, posuit, *Tua*. Est enim pax mundi, est & pax Dei: pax mundi inutilis, pax DEI salubris. † Pacem constituit mundus, vt liberè liceat vti voluptatibus: pacem dat Sanctis DEVS, vt mandatis intenti diuinis secretè studeant virtutibus. Triplicem pacem constituit Innocentius libro tertio mysteriorum Missæ, cap. 1. temporis, pectoris, & æternitatis. Propter hanc triplicem pacem, ait Innocentius, ter oramus in Missa, Dies nostros in tua pace disponas: Da propitius pacem in diebus nostris. Dona nobis pacem, vt de pace temporis, per pacem pectoris transeamus ad pacem æternitatis. Innocentium sequitur Alexand. ab Ales in exposit. can. Et Durand. in Ration. lib. 4. cap. 39. Ob hoc etiam, addit Innocentius, sacerdos ter in Missa osculatur altare: in principio, in medio, in fine. De altaris osculo scripsi alibi. *Et in electorum tuorum iubeas grege numerari.* Hoc loco quæri potest, quomodo sacerdos petat nos in electorum grege numerari, cùm certus sit electorum numerus, qui neque augetur, neque minuitur, auctore Augustino de correptione, & gratia, cap. 13. † Nonnulli contenderunt, Sacerdotem postulare, vt connumeremur cum electis, secundùm præsentem iustitiam, hoc est, ait Gabriel Biel, vt habeamus gratiam, quam habentes, electi dicimur pro statu præsentis vitæ, quomodo illud à quibusdam Augustino adscribitur: Si non est prædestinatus, fac, vt prædestinetur. Et Ambrosius: Si tu noueris mutare vitam, Deus nouit mutare sententiam. Alij interpretantur, vt minimè sacerdos postulet nos de nouo, electorum cœtui adscribi, sed

sed vt cum electis numeremur in æterna beatitudine, interueniente oratione illa, quam profert sacerdos, tanquàm medio à Deo ordinato, ad æternæ vitæ consecutionem. Quod & Gabriel Biel lect. 33. in Canonem adnotauit.

DE QVINTA PARTE CANONIS, Quam oblationem.

CAPVT XXXVII.

1 *Canonis Missæ antiquitas.*
2 *Oblatio Missæ cur benedicta dicatur, adscripta, rata, & rationabilis.*
3 *Benedictio mystica quæ sit, & quid præstet.*
4 *Christus in Sacramento Eucharistiæ est non circumscriptus.*
5 *Crucis signaculum super panem, & calicem in altaris sacrificio faciendum docent Patres.*
6 *Crucis signum quibus in rebus vsitatum in Ecclesia.*

BEnedictam, adscriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemq; Hæc † verba vetustatem canonis manifestant. Nam & S. Ambros. longè antè S. Gregor. libr. 4. de Sacramen. capit. 5. huius formulæ meminit, his verbis: Accipe, quæ sunt verba. dicit Sacerdos, Fac nobis, inquit, hanc oblationem adscriptam, rationabilem, acceptabilem. † Has verò voces Patres variè interpretantur. S. Aug. aut quisquis fuerit auctor, cano. Verùm, de consecrat. dist. 2. Rogamus, inquit, hanc oblationem benedictam, per quam nos benedicamur: adscriptam, per quam nos omnes in cælo adscribamur: ratam, per quam in visceribus Christi censeamur: rationabilem, per quam à bestiali sensu exuamur, acceptabilemque facere dignetur, quatenus & nos, per hoc, per quod in nobis, displicuimus, acceptabiles in eius vnico Filio simus. Hæc ipsa verba legimus apud Paschasium libr. de Corpore, & Sanguine Domini, cap. 12. Ea Augustino adscribit Thomas part. 3. quæst. 83. artic. 4. Aliter Alcuinus cap. de celebrat. Missæ: Oratur, inquit Deus, vt oblationem suis altaribus impositam, & tãtis precibus commendatam, ipse per virtutem Spiritus sancti ita perfectam Eucharistiam accipiat, vt in omnibus sit benedicta: adscripta, in numerum placitorum sibi recepta: sit & rata, id est, immobili firmitate perpetua: sit quoque rationabilis,

lis, vt quamuis de simplicibus terræ frugibus sumpta, bene-
dictionis potentia efficiatur Corpus, & Sanguis filij De-
Item Odo Cameracen. in expositione sacri canonis Missæ:
Benedictam, inquit, gloria, vt gloriosa fiat: benedictam im-
mortalitate, vt fiat immortalis: benedictam incorruptione,
vt incorrupta fiat: benedictam diuinitate, vt Deus fiat. Ad-
scriptam scimus, quia in Trinitate, quæ Deus est, Filius
splendor paternæ gloriæ, & figura substantiæ eius. Et poste-
Est ergò Pater insculptus, atque inscriptus Filio, cuius figura
Filius est, & imago, vt Filius sit eius scriptum, quem sibi ha-
bet inscriptum. Et posteà: Quid autem est adscriptum, nisi
scripto appositum scriptum, id est, verbo corpus adiectum,
& hypostaticè vnitum? Quando igitur oramus, hostiam
fieri adscriptam, quid aliud optamus, nisi, vt, quæ adhuc ex
panis corruptibilis, fiat substantia incorrupta, id est, de voce
fiat scriptum, scripto, id est, verbo adiunctum? Ratam. Ra-
tum dicimus, quod certum, & fixum habemus: fiat ergò
rata, id est, non remaneat instabilis, mutabunda corruptio-
ne, sed permanens, & fixa fiat incorruptione. Rationabilem.
Sanguis taurorum, aut vitulorum non sufficit nos expurga-
re à peccatis: minor est enim ad hominem. Pro homine ex-
gò rationali, rationalis hostia sufficit: sola fiat ergò hostia
nostra rationabilis, vt hominem verum, pro hominibus of-
feramus, & in hostia rationali, Deus propitietur hominibus.
fiat rationabilis, vt offeramus rationabiliter. Qui offert
emundari non studens, offert irrationabiliter. Et posteà: Vt
fiat rationabilis hostia, id est, pro rationabili, & recta, vt
honesta causa, &c. Acceptabilem. Non potest non esse ac-
ceptabilis, quæ superiores tres species recipit omnimodæ
benedictionis. Et posteà: Acceptabilis est Deo hostia, quæ
Deus est. Quid ergò oramus fieri acceptabilem, quæ non
potest displicere? Nam quæ acceptabilis est per se, displi-
cet pro offerente. Et posteà: Acceptatur pro Sanctis, non
acceptatur eadem ipsa pro impijs, &c. Eandem horum
verborum interpretationem amplexus est Stephanus Eduē-
sis de Sacrament. altar. cap. 13. Alio modo Florus Magister.
Oratur, inquit, Omnipotens Deus, vt oblationem suis sa-
cris altaribus impositam, & tantis precibus commendatam,
ipse per virtutem Spiritus descendentis ita legitimam &
perfectam Eucharistiam efficiat, vt in omnibus sit ad-
scripta, id est, numero placitorum sibi numeretur recepta.
Sit etiam rata, id est, immobili firmitate perpetua. Et posteà:
Sit

Sit quoque virtute eiusdem Spiritus sancti operante, ratio-
nabilis: & per hæc omnia singulariter Deo grata, & accepta-
bilis. Paulò aliter Amalarius libro tertio de Ecclesiasticis
offic. c. 24. Quod, inquit, sit exponendum arbitror saluo Ma-
gistrorum intellectu, Quam oblationem, quæ sic oblata est,
vt ista, id est, ea deuotione in omnibus, hoc est, tota cogita-
tione, tota vita, toto intellectu. Benedictam, sicut hæc bene-
dicta est, Sacerdote dicēte: Vt accepta habeas, & benedicas.
Adscriptam tibi, vt hæc de qua dictum est: Quæsumus, Do-
mine, vt placatus accipias. Ratam, id est, fidelem, sicut hæc
quæ tibi porrecta est, per Christum Dominum nostrū. Tu
Deus, quæsumus, rationabilem, acceptabilemq; facere di-
gneris, quatenus hæc nobis fiat Corpus, & Sanguis Domini
nostri Iesu Christi. Hildebertus carm. de officio Missæ:

Dum rogat vt Dominus, quæ condidit, hæc benedicat,
Vt nouet in melius, promoueatq; rogat.
Dum rogat adscribi, quòd eam sibi præroget escam,
Atque dicet propriam, sanctificando rogat.
Dum rogat esse ratam, &c.

Francisc. Turrianus ad cap. 12. lib. 8. Constitut. Apostolicarū,
hæc verba hoc pacto interpretatur: Ecce oblationem in prin
cipio factam, ex non consecratis muneribus rogat canon,
† vt faciat in omnibus benedictam, scilicet benedictione il-
la mystica, qua ex pane fit corpus Christi. Hoc enim verè so
lum est benedictum, in omnibus, quod est omnis benedi-
ctionis causa. Quod magis adhuc declarat subiungens ad-
scriptā, id est, non finitam. Petit enim, vt hanc oblationem,
quæ ante consecrationem circumscripta est, & finita, faciat
incircumscriptam, & infinitā. † In Sacramento enim Eucha-
ristię Christus est incircumscriptus, vt Theologi tradunt, &
Ecclesia Catholica credit. Addit Turrian. Ne quis existimet,
hanc interpretationem à se excogitatam, pro eo quod est,
adscriptam, in Missa Latina Ecclesiæ Romanę, esse in Missa,
quam B. Petrus celebrabat Græcè, ἀπερίγραπτον, quod verbū
significat ¶ incircumscriptam. quæ pluribus verbis Turrianus
persequitur. Alias horum verborum interpretationes medi-
cati sunt Innocent. I I I. Albertus Magnus, Alexand. de Ales,
Guilel. Durand. & Gabriel Biel, quas breuitatis gratia præte-
reo. Dum verò sacerdos hæc verba profert, fit signorum
crucis quina formatio. Tres siquidem cruces format Sacer-
dos coniunctim super oblatam, & calicem, dum dicit: Be-
nedictam, adscriptam, ratam. Quartam separatim super
obla-

Universidad de Deusto
Biblioteca

oblatam solum,dum dicit:Fiat Corpus. Quintam super calicem solam,dicens; Et Sanguis. † Signaculum verò crucis 5
fieri super panem,& calicem,in altaris sacrificio, variis sanctorum Patrum testimonijs euincitur,S.Augustin.in libr.ex dictis Basilij de Spiritu sancto,cap.27. Quæ enim, vt inde exordiamur,scriptura salutiferæ crucis signaculo fideles dicuit insigniri? vel quæ trifariam digesta super panem & calicem prolixæ orationis vel consecrationis verba commendauit?Nam non modò,quod in Euangelio cõtinetur,vel ab Apostolo,quod est insertum decretis, dicimus, sed & alia plura adiicimus magnam quasi vim commendantia mysterijs.Idem Augustserm.191,de Tempore:† Hoc signo crucis 6
consecratur Corpus Dominicum, sanctificatur fons Baptismatis,initiantur etiam presbyteri, & cæteri gradus, & sermo.3.de Annunciatione,qui est 19.de Sanctis; Huius crucis mysterio,rudes catechizantur. Et posteà; Et vniuersaliter omnia Sacramenta Ecclesiastica in huius virtute perficiuntur.Et tracta.118.in fine,ad c.10.Ioan. Quod signum crucis nisi adhibeatur, siue frontibus credentium, siue ipsi aquæ, qua regenerantur, siue oleo qua Chrismate vnguntur, siue sacrificio,quo aluntur,nihil eorum ritè perficitur.Idem sanctus Chrysost.homil.55,in Euangel.Matth. Nam cùm regeneramur,crux Domini adest,cùm sacratissimo alimur cibo cùm in ordine consecrandi statuimur. Varium fuisse Ecclesiæ vsum,in numero signorum crucis,indicat Anselmus libr. de Diuersitate Sacramen.in princ. Credidit Amalar. Fortunat.lib.1. de Ecclesiast. offic.cap.24. satis esse signum crucis semel fieri super panem,&vinum,quia Dominus semel crucifixus est.Nõ tamen esse ab re,si bis fiat:quoniam pro duobus populis Christus crucifixus est. Is tamen ritus quinque crucis signacula faciendi, hac in parte religiosè in Ecclesia variis seculis seruatus est,compluribus rationibus, quas diligenter percensetInnocent.III.Albert.Magnus, Alexander de Ales,Guilielm.Durand.& Thomas tertia part.q.83. art.5.

DE SEXTA PARTE CANONIS, Qui pridiè quàm pateretur.

CAPVT XXXVIII.

1 *Canonis pars, Qui pridiè à quo addita.* 2 *Sacrif-*

2 *Sacrificium Melchisedech typus fuit sacrificij Christi, & quid de Aaronico sacrificio.*
3 *Sacramenti Eucharistiæ materia est panis & vinum.*
4 *Panis quis aptus sit ad Eucharistiam conficiendam.*
5 *Eucharistia in azymo an conficienda vel fermentato.*
6 *Eucharistiæ materiam in forma rotũda consecrare antiquum est,& vsitatum in Ecclesia.*
7 *Panis Eucharistiæ designatus, sit mundus, & iuxta Durandum,sine sale.*
8 *Christi manus quomodo sanctæ,& ad bonum paratæ.*
9 *Sacerdotes, quorum manus sanguine & peccatis contaminatæ sunt, procul à tractando Eucharistiæ sacramento arcendi sunt.*
10 *Canon Missæ quid contineat, quod Euangelistæ non expresserunt, & quid ab Apostolorum traditione acceptum sit.*
11 *Traditione dogmata comprobata quantam vim habeant.*
12 *Christus oculos in cælum ad nostram eleuauit institutionem.*
13 *Gratiarum actio commendatur omnibus, & maximè cum sacrificium Missæ offertur.*
14 *Beneficiorum cultus,est memoria beneficiorum.*
15 *Christus prius consecrauit,quàm fregit, & benedicendo consecrauit,& quæ sit causa mutati ordinis.*
16 *Iudas an cum alijs Eucharistiam acceperit.*
17 *Mali an arceantur à communione.*
18 *Manducandi modus duplex,spiritalis,& sacramentalis.*
19 *Particula,Ex hoc omnes,ab Apostolis addita.*

QVI pridiè quàm pateretur. † Alexander Papa primus, qui sedit temporibus Traiani,Passionem Domini miscuit in precatione Sacerdotum, quando Missæ celebrantur.Hæc Damascen.in libro Pontificali, & Vvalfred.Strabo lib.de rebus Ecclesiastic.cap.22. qui & addit:Quòd cum ita de Alexand.in Pontificalibus scriptum sit, dubium videtur, vtrùm ille eam tantum partem actionis,qua Passio Domini commemoratur, ordinauerit, vel totam à capite vsque ad ipsum locum. Verùm, ait idem Strabo, huic secundæ opinioni videtur aduersari, quòd in ea parte Sancti nominantur, qui & ante illum, & qui post illius tempora longè fuerunt: nisi dicamus ab illo eos tantùm, qui ante illum fuerunt commemoratos,cæterorum verò nomina suis quęque temporibus ab alijs adiecta. Vnde & ipsius nomen Alexandri in sequenti ordine reperitur. Item Micrologus de Eccle- 1

Universidad de Deusto
Biblioteca

stastic.obseruatio.cap.12,Multa,inquit,Canoni à sanctis Pa-
tribus inserta legimus, sicut à sancto Alexandro Papa ipse
Dominicæ Passionis cõmemoratio adiici iubetur. Idipsum
testantur Berno de officijs Missæ, Radulph. Tungren.de e
non.obseruant. propos. vltima, Sigebertus ad annum 8
Extat de ea re eius Constitutio epistol.1. ad omnes Orth
doxos, his verbis:In Sacramentorum quoque oblationib
quæ inter Missarum solemnia Domino offeruntur, Pa
Domini miscenda est,vt eius,cuius Corpus,& Sanguis co
ficitur,Passio celebretur,cano.in Sacramentorum,de co
crat.distinct.2. Hanc verò Epistolam esse huius sancti d
xandri probat Concilium Triburiense,cap.19.Amplius,co
didit Alcuinus de diuinis officijs, cap.de celebratione M
sæ,hæc verba; *Qui pridiè quàm pateretur*, vsque, *in mei me-
riam facietis*, Apostolos in vsu habuisse, post Ascensio
Domini. *Accepit panem.* Hunc sacrificij ritum, ait Innoce
tius III.lib.tertio,cap.3.Melchisedech primus legitur ec
braisse, offerens panem & vinum:Erat enim Sacerdos Al
simi,Genes.14.† Hoc Melchisedech sacrificium, figuram
typum fuisse sacrificij Christi, non illius, quod in ere
Christo oblatum est, cuius typus fuit Aaronis sacrificium
verùm eius,quod in vltima cœna Christus instituit, pro
apertè S.Paulus ad Hebræ.6 & 7. probant & veteres P
Clemens Alexand.libr.quarto Stromatum, Cyprianus ep
stol.63.Basilius ad Psalm.19.Eusebius lib.5.de demonstra
ne Euangelica, cap.3.Ambros.lib. de Abraham Patriar
cap.3.& ad cap.5.epistolæ ad Hebræos.& lib.5.de Sacram
cap.1.& lib.de ijs,qui initiantur mysterijs,cap.9.Hieron
epistol.17.ad Marcellum,& ad cap.26.Matthæi,& lib.qua
in Genesim. Chrysostom.ad Psalm.109. Augustin.libr.
Ciuitate Dei, cap.21.17.cap.17.& 20.lib.28.cap.35.& 19.c
23. libro primo contra aduersarios Legis & Prophetar
cap.20.& lib.4.de doctrina Christiana, cap.21.& ad Psa
33.& 106.Hesychius li.6.in Leuiticum. Cassiodorus ad Ps
109.Damascen.lib.4.Orthodoxæ fidei, cap.14.Ex Rabbin
Rabbi Mozes Hadar in cap.4. Genes. Plura Galatin.libr.
de arcanis Catholicæ veritatis. Finus Adrianus lib.8. in
dæos,cap.16.† Porrò, perspicuum est, materiam huius Sa
cramenti panem,& vinum, cui ante consecrationem mod
cum aquæ admisceri debet. Planè S.Thomas 3. part.qua
73.artic.1. & ad 4.Sentent.distinct.11.in 1.& 2.scripto,& ad
primam ad Corinth.ca.11. Hugo de sancto Victore libro

de Sacramentis, parte 8.cap.8.† Verùm circa materiam pa-
nis,primùm quæri solet,an panis triticeus esse debeat, adeò
vt non liceat consecrare in pane, ex farre, spelta,& siligine,
Eugenius in Concil. Florentino in decreto de Eucharistia,
videtur exigere panẽ esse triticeum,his verbis : Tertium est
Eucharistię Sacramentum,cuius materia est panis triticeus,
& vinum de vite.At tritici nomen generale est.nam etsi Pli-
nius,Columella,& quidam alij à siligine,farre, hordeo,se-
carmant,& in sacris scripturis, secerni videatur à spelta,Exo.
cap.9.Triticum & zea non percussa : in Hebræo enim legi-
tur חטה ואבלת cussemet , nonnulli vertunt zeam, alij
speltam : frequenter tamen triticum vsurpatur, pro omni
grano,quod arista tegitur.l.Triticum,vbi Doct.ff.de verbo-
rum obligatio.& Rubric.de tritico vino, & oleo legato. In
sacris item scripturis, triticum pro frumento, Genes.42.ibi:
Audiui quod triticum venderetur in Ægypto.& paulò pòst:
Vt emerent frumenta in Ægypto. & Genes.30. Egressus est
Ruben, tempore messis triticeæ in agrum.& Exodi 34.So-
lemnitatem hebdomadarum facies tibi, in primitijs fru-
gum messis tuæ triticeæ : & solemnitatem,quando redeun-
te anni tempore cuncta conduntur. Sunt & alia loca innu-
mera.† Adhæc, panis iste azymus, & non fermentatus esse
solet.Græci à Latinis dissidentes,ante vnionem, quæ cele-
brata fuit in Concil.Florentino, in ea erant hæresi, Eucha-
ristiæ Sacramentum confici non posse, nisi in pane fermen-
tato. Inde Latinos azymitas appellabant. Eorum rationes
percensent, atque refellunt Algerus lib.2.cap.10. Innocent.
III.lib.mysteriorum Missæ, cap.4. Alexand.de Ales,4.part.
quæst.32.artic.2, Gabriel Biel in Canonem Missæ, lect.34.
Alphonsus de Castro lib.6.aduersus hæreses,hæresi.2.de Eu-
charistia.Tandem in Concil.Florent.sess.vlt.Latini cũ Græ-
cis consenserunt,editumque fuit sanctæ vnionis decretum,
in hæc verba; Item in azymo, siue fermẽtato pane triticeo
Corpus Christi veracitèr confici,sacerdotesque in altero ip-
sum Domini Corpus conficere debere, vnumquemque scil-
licet iuxta suæ Ecclesiæ, siue Occidentalis, siue Orientalis
consuetudinem. Plura in eandem sententiam Anselmus in
libello de fermentato, & azymo.Rupertus de diuinis offic.
libr.2. capit. 22. de Turrecremata in apparatu super decret.
vnionis Græcorum.Gennadius Scholarius,Patriarcha Con-
stantinopolitanus,cap.2.defensionis 5.† Rufus, panis con-
ferendus, in modum denarij formari consuevit,Durand.in

Rational.lib.4.cap.41.Honorius in Gemma animæ, c.67.& vt idem Durandus addit in forma rotunda. Quod nouum non esse,sed perantiquum, coniicio ex S.Gregor.lib.4.Dialog.cap.55.ibi.oblationum coronas, quas postea hostias interpretatur.Coronas verò eas appellat à forma rotunda, vt in tonsura expositor ordinis Romani.Hoc ipsum confirmat Chrysostomus, Gregorio antiquior, homil.83.in c.26.Matthæi: Qua igitur re mundiorem esse non oportet eum, qui hoc sacrificio participaturus est ? Quos radios solares non deberet excedere manus illa,quæ hanc coronam pertractat. Epiphanius quoque in Anchorato loquens de pane sacramentali, ait : Videmus quòd neque par, neque simile id sit, vel incarnatæ imagini, vel inuisibili deitatis, vel etiã mentibrorum lineamentis:nam istud rotundæ formæ est.† Denique, panis iste mundissimus esse debet.Odo Cameracensis, expositione sacri Canonis, cum de hostia pura agit:Ex hoc loco,ait Odo,admonemur,quòd panis, altari appositus, debet esse mũdissimus,in quo nulla inspici possit macula. Anacetus Papa,apud Burchard.lib.quinto,ca.29.& Iuonem,parte 2.c.38.Panes, inquit, quos Deo in sacrificio offertis,aut vobisipsis,aut à vestris pueris, cotã vobis nitidè, ac diligenter obseruetur, vt panis, & vinum, & aqua,sine quibus Missæ nequeunt celebrari,mundissimè atque studiosè tractentur, & nihil in eis vtile, nihil non debet poni. Amplius, in pane consecrando non debet poni sal,auctore Durando d.c.41.Vnde verò didicerit,mihi ignotum est.Planè,Philo Iudæus lib.de vita contemplatiua,paulò antè finem,meminit panum absque fermento,& sale,his verbis : In reuerentiam *τῆς ἱερᾶς τραπέζης*, quæ in *πρώτῳ οἴκῳ*, id est,anteriore Ecclesiæ parte,sita est.In ea enim azymi panes,id est, absque fermento, & sale prorsus inconditi, quòd decet simplicissima, & sincerissima quæq; in præstantissimam sacrorum, siue sacerdotũ partem, velut *λειτουργῶν* præmium deputari. *In sanctas & venerabiles manus suas.* Liturgia S.Iacobi, Accipiens panem in sanctas, immaculatas,inculpabiles, & immortales manus suas.S.Clemens lib.8.Constit.Apostol.c.12.In qua enim nocte tradebatur, cum accepisset panem sanctis, & ab omni labe puris manibus. Quæ verba esse S.Clementis testatur Nicolaus Metonensis ad eos,qui hæsitant, aiuntq; consecratum panem,&c.† Manus autem Christi verè sanctæ,de quibus Cãticorum 5.Manus eius tornatiles,aureæ,plenę hiacynthis, Tornatiles,quæ

perfectæ,& ad omne opus bonum paratę,ac mobiles:Aureę propter Spiritum sanctum, & plenitudinem charismatum eius. Verum cùm Euangelistæ de manibus sanctis, & venerabilibus nullam mentionem fecerint, cur Ecclesia hanc clausulam, In sanctas, &c.addidit ? Antonius Puccius Cardinalis homil.5 de Corporis, & Sanguinis Christi sacrificio, docet Ecclesiam, sanctas idcircò sponsi sui Iesu Christi manus dicere, & venerabiles, vt ex ipsarum sanctitatis, & venerationis mentione, attentiores filios efficiat, & arctius ad cogitandum inducat,vt nõ modò quales sint eorum manus ex vnctione,sed quales etiã esse debeant, ex iustitia, & ex operatione,ac merito vitæ.† Quare hoc loco Sacerdotes admonentur, dum Christi venerabiles manus prædicant, hanc eius venerationem exhibere,vt prophanis,vel sanguine plenis manibus, panẽ hũc cõsecrare minimè præsumant. *Et eleuatis oculis in cœlũ* In Liturgia S.Iacobi, In cœlũ suspiciens.In Liturgia item S.Marci, Suspiciens in cœlũ,ad te Patrem.S.Clemẽs d.c.12. Sustulisseq; oculos suos ad Deũ suũ, ac Patrem. Et in Liturgia eius : Et eleuatis oculis ad te Deũ ac Patrem suum, fregit.Paschasius item lib.de Corpore, & Sanguine Domini, cap.15. † Tria commemorantur in can. ait Innocent.III.lib.4.myster.Missæ, cap.5.cap.Cùm Marthæ,de celebratione Missarum,quæ nullus Euangelistarum scripsit,videlicet,eleuatis oculis in cœlum,æterni testamenti,mysterium fidei.Quæ tamen idem Innocent.Alexand.de Ales,4.parte membr.3.arti.3.& Thom.3.part.quæst.83.Apostolos ab ipso Christo accepisse affirmant, ac deinde Ecclesiam Apostolorum traditione,eãdem formam religiosè coluisse.† Dogmata,quæ in Ecclesia prædicantur,ait Basil.lib. de Spiritu sancto,cap.27.quædam habemus è doctrina scripta prodita, quædam rursus ex Apostolorum traditione, in mysterio,id est,in occulto tradita recepimus:quorum vtraque parem vim habent ad pietatem, nec ijs quisquam contradicit,quisquis sanè vel tenuiter expertus est,quæ sint iura Ecclesiastica.Nam si consuetudines, quæ scripto proditæ non sunt,tanquàm haud multum habentes momenti,conemur reijcere,imprudentes,& ea damnabimus,quæ in Euangelio necessaria ad salutem habentur : immò potius ipsam fidei Dei prædicationem, ad nudum nomen contrahemus. Accedat,quòd ea verba : *Eleuatis oculis in cœlum*,ex alijs locis Euangelij comprobari possint. Ioan.11. dum de resurrectione Lazari agitur, Iesus sursum eleuatis oculis.Et initio

cap.17.Et sublevatis oculis in cœlum, dixit: Pater, clarifica
12 Filium tuum.† Si enim, ait Innocent.oculos leuauit in cœ-
lum ad Patrem, cùm animam Lazari reuocabat ad corpus,
quantò magis credendum est, quòd tunc oculos in cœlum
leuarit ad Patrem, cùm panem & vinum in Corpus & San-
guinem proprium cõuertebat, vtrobique tamen hoc ad no-
strum instructionem agebat. Nam, vt ait Orige. in Euangel.
Ioan. tom.28. Exemplo & imitatione Christi precaturus, ne-
cessario attollere debet oculos animæ sursum, eosq; abdu-
cere à rebus præsentibus, nempe à memoria, à consideratio-
nibus, atq; cogitationibus, sicq; Deo dicere, precationis ver-
ba magna, eaq; cœlestia, de rebus magnis, deq; super cœle-
stibus. Item Chrysost. homil. 78. in Ioan. Præterea namque
Euangelista orasse dicit, sed sublevatis oculis in cœlum. Et
paulò post: Propterea eruditmur attentionem in orationibus
adhibendam, vt stantes suspiciamus, non oculis carnis tan-
tùm, sed mentis, & vt flectamus genua conterentes cordis
nostra. Itaque sacerdos, hæc dicens, oculos sursum elevare
debet, mentisq; oculis hoc sanctum ministerium, Angelos
tremendum, à Deo, cœlorum Domino, accepisse. *Tibi gratias*
13 *agens*.† Huius gratiarum actionis commemorationem facta
Sacerdos CHRISTVM imitari debet, & Deo, quantas in-
firmitas nostra capit, gratias agere. Gratias egit, ait Chry-
stomus homil. 83. ex cap. 25. Matthæi, vt nos instrueret, quo
modo mysterium hoc facere debeamus: & simul vt ostende-
ret sponte se ad passionem proficisci, vt nos præterea doce-
ret, omnia quæ patimur, cum gratiarum actione esse feren-
da, ad bonam nobis spem inde immitteret atque foueret, &
11 posteà: Gratias egit, antequam discipulis dederat, vt etiam
nos ab actione gratiarum incipiamus. gratias egit, poste-
quam dedit, & hymnum cecinit, vt nos quoque similiter fa-
ciamus. Chrysost. sequuntur Euthymius & Theophil. in cap.
14 14. Marci. Item Chrysost. homil. 26 in Matth.† Optima be-
neficiorum, inquit, custos est ipsa memoria beneficiorum,
ac perpetua gratiarum actio. Propterea & reuerenda, ac salu-
taria illa mysteria, quæ omnii congregatione Ecclesiæ cele-
biamus, Eucharistia, id est gratiarum actio, nũcupatur. Sum-
enim beneficiorũ plurimorum recordatio caput ipsum diui-
næ erga nos charitatis ostendunt, nosq; faciunt semper Deo
debitas gratias exoluere. S. Cyprian. de cœna Domini, circa
finem. Vides mysteriorum gratiarũ actiones conuertitur,
[illegible] corde, mundiciæ cordis accepta, se intelligens

consum-

consummatũ restitutus peccator, sanctificatam Deo animã,
&c. Irænеus libro.4.cap.34. Et hanc oblationem Ecclesia so-
la putam offert fabricatori, offerens ei cum gratiarum actio-
ne, ex creaturã eius. Ad hæc, ratio omn.5, Eucharistiæ ducta
est à gratiarum actione, qua digna sit ἐξ οἰκείων φύσιν, inquit
Dionys hoc est natura sua, & qua prosequenda est, quod
tum ex S. Dionysio, capite de communione, circa finem,
tum ex S. Clemente libro 7. Apostol. constitut. capite 25. per-
spicuũ est. *Benedixit, fregit, deditq; discipulis*.† Hoc loco in 15
dubiũ reuocatur an Christus prius fregerit, quàm consecra-
uerit, & an benedicendo consecratio intelligatur. Scholasti-
ci variàs ea in re quæstione opiniones recensent. Communior
tamen opinio est, quæ & probabilior, Christum in nouissi-
ma cœna consecrasse ijsdem verbis, quibus non vtimur; *Hoc*
est corpus meum, eáque verba semel protulisse. Non tamen
eo ordine quo in cañone Missæ, vel apud Euangelistas. Or-
do autem talis fuit, Accepit panem, & benedixit, dicens: *Hoc*
est corpus meum, ac deinde fregit, & dedit discipulis, dicens:
Accipite & manducate. Hanc sententiam probarunt Ale-
xand. de Ales 4. part. quæstion. 33. membr 2 S. Thom. part. 3.
quæstion. 78. articul. 1. ad primum. Gabriel Biel super cano.
Missæ, lectio. 36. & nouissimè Bessarino Cardi. lib. de Eucha-
ristiæ sactament. in hæc verba: Cum ita loqui debuisset, di-
cens discipulis suis, Accipite, & manducate, Hoc est corpus
meum, fregit, & dedit eis. Hoc enim ipse ordo rerum posce-
bat, primò consecrare, deinde frangere, postea distribuere:
quod nos in præsentia facimus. Ille tamen, ait, fregit, & de-
dit, dicens: Hoc est corpus meum, figurata locutione, quam
hysterologiam vocant, vsus, iuxta illud, Simul nutriti, nati-
que fuerunt: & alibi, Sonuit cadens. Primò enim nascitur a-
liquis, deinde nutritur: & cadit quis, antequam sonum faciat.
Quòd ibidem Bessario ex S. Chrysosto. & alijs Patribus cõ-
firmat. Sanè, interseruntur inter verba, *Benedixit*, &, *Hoc est*
corpus meum, hæc verba, *Fregit, deditq; discipulis suis*, potius
pto commoditate Euangelistæ referentis, quàm secundum
ordinem Christi gerentis. In hac enim narratione, omnia
verba, Accepit, benedixit, fregit, dedit, vnum accusatiuum
breuiter regunt, panem videlicet. Quidam accusatiuus ait
Ianlenius, quatuor istis verbis iunctus, idem est nomine, &
appellatione, sed alius re. Cum enim verbo, dedit, iungitur,
secundũ re corpus est Christi, secũdũ speciẽ exteriorẽ panis
est. Quare si hæc verba Euãgelistæ suo ordine dispositisset,

post Benedixit,addidisset, Hoc est corpus meum : & postea
prosecutus fuisset,Fregit:addendumque fuisset, pro clauso
sensu,Panem.Quod igitur Matthæum mouit, in genealo-
gia Domini, Dauidē præponere Abrahæ,hoc idem, & alios
Euangelistas mouisse videtur hoc loco ordinem rei gestæ
inuertere. Amplius, quod ordinem rei gestæ non seruauc-
rint in narratione,Marcus ipse testis esse potest,qui pro ra-
rationis,quam sectabatur, grauissima breuitate, postquam
de calice narrauit Dominum dixisse, Bibite ex hoc omnes,
addit,Et biberunt ex eo omnes. & tunc subdit, hic est san-
guis meus.In quo procul dubio nemo dixerit Marcum or-
dinem Dominicæ cœnæ seruasse.Alioquin sequeretur,Chri-
stum calicem iam ebibitum consecrasse. Itaque prudenter
Ecclesia, quæ Christum imitatur, prius consecrat, quam
frangat.de qua fractione, infrà plenius. *Dedit discipulis suis*
16 † Dubitari solet, vtrum Iudas cum alijs acceperit Eucha-
ristiam.Innocen.libr.4.myster.Missæ, capitul. decimotertio,
hæret.At S.Thom. quem communis Theologorum schola
sequitur,3.part.quæstio.81.articul.3.& ad 4.senten.distinct.
ex S.Dionysio, de Ecclesiast.hierar.Chrysostom.homil.
in Ioann.Augustin.tract 62.in Euangelium Ioannis,confi-
ter affirmat, Dominum,corpus & sanguinem suum Iu-
dæ tradidisse. Tametsi enim Iudas propter malitiam suam
cramento priuari merebatur, ipse tamen corpus & sangui-
nem suum dedit, ne occultum peccatorem sine accusatore
& euidenti probatione,ab aliorum communione separaret.
Thomę sententiā confirmant Cypria.de cœna Dom.Chry-
sosto. homi.81 in Matth.& ad caput vndecimum 1. ad Co-
rint.S.Hieron.lib.2.aduersus Iouinia.cap.14.Aug. epist.162.
& lib.1.contra Cresconium,cap.25.lib.5.de baptismo,cap.8.
can.Sicut Iudas,de consecrat.distin.2.& lib.5. contra Dona-
tistas,cap.9.Theodoret.in cap.2.1.ad Corint.Plenè, & lucu-
ter Alex.de Ales.4.par.quæst.44.membro 3.& Gabriel Bie-
super Can.Missæ,lectio.37. Hoc loco cauendum est ab his,
qui crediderunt.Iudam sub buccella corpus Christi accepis-
se.Hos damnat S.Aug.tract.62.in Ioan. Iulius quoque Pon-
tif.Rom.36.Epist.ad Episcopos Ægypti,dānat eos, qui pro
perficienda communione intinctam tradunt Eucharistiam
plebi.Burchard.li.5.cap.1.Iuo par.2.ca 2.Gratian.de consecr.
distin.2.canon.Cum omne.Micrologde Eccles.obser. cap.
17 19. † Ex his consequitur,indignos omnes re vera suscipere
corpus Christi,licet inde non efficiantur vnum corpus cum

Christo.Quod pluribus probat de Sanctes repet.5. de veri-
tate Eucharistiæ,c. 2. Consequitur item occultos peccato-
res à sacerdotibus arcendos non esse à communione. Nam,
etsi Christo nota erat Iudæ iniquitas, sicut Deo;non tamen
ei cognita erat eo modo,quo hominibus innotescit. Quare
Christus Iudam non repulit à communione, quo admone-
ret,tales peccatores non esse à sacerdotibus pellēdos.Inno-
cen.libr.4.myster.Missæ,cap.13.plenè S.Thom.ad 4. senten.
distinct.9.& 3. parte q.81.ar.2.Non prohibeat, inquit Aug.
in Glossa ordinaria ad Psalm. 47 versicul. Manducauerunt,
& adorauerunt, dispensatos manducare pingues terræ, in
mensa Domini,sed exactorem moneat timere.de Turrecre.
in d.c. Sicut Iudas .Eodem pertinet Eugenij constitutio in
c.3 sacerdos,de officio ordinarij. *Accipite, & manducate.* † 18
Cum duplex sit cælestis huius sacrificij manducādi modus
alter spiritalis alter sacramentalis;& præcipi, atque doceri,
vtrumque oporteret:cumque accipere,pertineat ad māducā-
di modum spiritualiter,manducare verò,cum sub sacramē-
to sacramentaliter manducamus:non solum,accipite,sed &
manducate,dici sapientissimo Dei consilio debuit.Nam,et-
si Lucas,& Marcus,quia Matthæus retulit, prætermiserunt,
alter dicēs,*Dedit*,alter,*Sumite*:vterque tamē idē, quod Mat-
thæus docet,apertè declarauit.Quis enim ab altero audiēs,
Dedit,ab altero,*Sumite*,nō clarè intelligit,ea ratione dici no-
bis,& offerri corpus Christi,vt qui accipit spiritualiter, idē
eum possit,& deceat,sumat & manducet sacramētaliter? Ac
rursus,qui sumit sacramentaliter,eundem sub ipso sacramē-
to sumere & accipere debere simul etiam spiritaliter? Quod
Ecclesia docere cupiens instituit,vt in canone diceretur pa-
riter,sicut Matthæus refert,Accipite & manducate.Carnem
Christi non edamus in sacramento tantū, ait Aug.in tract.
27.in Ioannem,quod & multi mali faciūt:sed vsque ad spi-
ritus participationem,vt in Domini corpore tanquam mē-
bra maneamus,& eius spiritu vegetemur Plura de spiritali
manducatione de Sanctes lib.de reb. Eucharistiæ, repet. 6.
c.9.Itaque sacramentalis manducatio annexam debet ha-
bere spiritalem? tumque non solos spirituales effectus parit,
sed etiam corporales,vt corporalis est.Inde Gregor.Nazian.
de Iuliano orat.1.in Iulianum,Mox incruēti sacrificij obla-
tione manus commaculat, per quod nos Christo vnimur,
nec non passionis eius ac diuinitatis participes reddimur.
Prætereo Caluinistarum, ac cererorum hæreticorum erro-

Universidad de Deusto
Biblioteca

res de sola,& nuda per fidem spiritali manducatione corporis Christi: hos enim eruditè refellunt de Sanctes 6. reper. & Turrian. in li. de sacramen. Eucharistiæ contra Volanum. 19 *hoc omnes.* † Hæc verba ab Euangelistis omissa, credimus Apostolos, qui consecrationi interfuerant, addidisse. Horum expressim meminit S. Ambros. lib. 4. de sacram. cap. 5. in hæc verba, Vis scire, quia verbis cœlestibus cõsecratur, accipe quæ sint verba. Dicit Sacerdos: Qui pridiè, quàm pateretur, in sanctis manibus suis accepit panem, respexit ad cælum ad te, sancte pater omnipotens, æterne Deus, gratias agens, benedixit, fregit, fractumque Apostolis suis, & discipulis suis tradidit, dicens: *Accipite & edite ex hoc omnes, &c.* Can. Panis est. 81 in altari, de consecr. distinct. 2. His verbis, ait Florus Magister in exposit. Missæ, commendat vnitatem, ac pacem, & per hoc mysterium Christo participantes, vnum omnes simus in illo.

DE FORMA CONSECRATIONIS.

CAP. XXXIX.

1 *Eucharistiæ consecrãdæ forma, est, & semper fuit vna, quæ tantur nunc Ecclesia Romana; idq; prolixè ex Patrum testimoniis comprobatur.*

2 *Sacerdote verba consecrationis pronunciante populus respondebat, Amen.*

3 *Eucharistiæ consecrandæ forma ratione probatur.*

4 *Eucharistiæ forma quanta tum attentione, tum veneratione proferenda.*

5 *Eucharistiæ formam verba aliqua præcedunt, & sequuntur, & quam sint ea ad consecrationem necessaria.*

6 *Hæreticorum amentia circa Eucharistiam notatur.*

7 *Confecta Eucharistia non remanet substantia panis, & quidem de accidentibus.*

8 *Eucharistiæ veritas Conciliis comprobatur.*

9 *Berengarij hæresis de Eucharistia quando cœpit, & à quibus damnata.*

10 *Berengarij vita & mors.*

11 *Concilium Lateranense sub Innocentio III. celebre.*

12 *Eucharistia veritas miraculis comprobatur præclaris, & lectu dignissimis.*

13 *Hæreticorum obiectionibus contra Eucharistiam respondetur.*

14 *Tertulliano familiare est, vt Repræsentare, sit rem præsentem reddere.*

15 *Tertullianus quo sensu dicat panem corporis figuram.*

16 *Cypriani locus de spirituali quadam manducatione, explicatur.*

17 *Carolus Magnus liberatur ab hæreticorum calumnijs.*

18 *Antitypon apud Clementem quid significet.*

HOC *est enim corpus meum.* His verbis Christi consecrationem fieri, & formam huius sacramenti, qua perpetuò Ecclesia vsa est, cõtineri, probatur primum, quòd in veterum Patrum Liturgijs Iacobi, Marci, Basilij, & Chrysostomi hæc verba ponantur tamquam forma, † quare simul ac 2
ptolata sunt à sacerdote, respondebat populus, Amen. Bessarion Cardinal. de Eucharistiæ sacramento; Superest igitur, inquit, vt verba illa sint, quæ conficiũt: *Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus.* Et postea: Præterea, hoc idem ostendunt populi ad ea verba responsiones. Sacerdote enim verba illa alta voce, vt vos Græci soletis, pronunciante, assistẽs populus in vtraque parte respondet, Amen. Quasi dicat, verè ita est, vt tu dicis. Huius rei vestigia extant apud Tertullianũ. li. de spectaculis, c. 26. Illas manus, quas ad Dominũ extuleris, laudando histrionem fatigare? ex ore, quo Amen in sanctum protulerit, id est in Eucharistiam, gladiatori testimonium reddere? Eodem pertinet, quòd sanctus Paulus scribit 1. ad Corinth. 14. Quo modo dicet, Amẽ, super tuã benedictionẽ? ὅτι τὸ σὸν εὐχαριστίᾳ, super tuam Eucharistiã, vbi etiã Apostolus verbo, εὐχαριστεῖν, vtitur, οὐ γὰρ οἶδε καλῶς εὐχαριστεῖς, &c. S. Ambrosius li. 4. de sacra. c. 6. Non ouosè tu dicis, Amen, iam spiritu confitens quod accipias corpus Christi: & tamen discis, Amen, hoc est verum. S. Hieronym. ad Theophilum Alexandrinum: Quo conscientia ad Eucharistiam Christi accedam, & respondebo, Amen, cum de charitate dubitem porrigentis. Item Iustinus Martyr Apolog. 2. docet corpus Christi in Eucharistia per verbum Dei fieri, sicut Christus factus est homo per verbũ Dei. Non est autẽ verbũ Dei in Eucharistia, præter, *Hoc est corpus meum.* Hoc ipsum Irenæus indicat initio libr. 5. Quando ergo & mixtus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia sanguinis & corporis Christi. Tertullian. li. 4. contra Marcionem acceptum panem, & distributũ discipulis, corpus suũ illũ fecit, *Hoc est corpus meum*, dicẽdo. S. Cyprian. de Cœna Domini: Sed ex quo à

Universidad de Deusto
Biblioteca

Domino dictum est: Hoc facite in meam commemorationem; Hæc est caro mea, &, Hic est sanguis meus: quotiescunque his verbis,& hac fide actum est, panis iste supersubstantialis,& calix solemni benedictione sacratus. Et postea Panis iste, quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus, omnipotentia verbi factus est caro. Greg. Nissenus sermone Catacheistico, de diuin. sacram. c. 37. Cuius meminerunt Euthymius in Panoplia,& Bessarion de Eucharistiæ sacramento: Quamobrem, inquit, rectè nunc etiam Dei verbo sanctificatum panem, in Dei verbi corpus credimus immutari. Et postea: Vt enim illic verbi Dei gratia sanctum efficit illud corpus, cuius firmamentum ex pane constabat, & ipsum etiam quodammodo panis erat: sic etiam hic panis, vt ait Apostolus, per verbum Dei,& orationem sanctificatur, non quia comeditur eò progrediens, vt verbi corpus euadat, sed statim per verbum in corpus mutatur, vt dictum est à verbo; *Hoc est corpus meum.* S. Ambros. lib. 4. de sacram. cap. 4. Quomodo potest, qui panis est, corpus esse Christi? Consecratione. Consecratio igitur quibus, & cuius sermonibus? Domini Iesu. Nam per reliqua omnia, quę dicuntur, Laus Deo defertur. Et paulò post: Vbi ergo vt conficiatur venerabile sacramẽtum, iam non suis sermonibus sacerdos, sed vtitur sermonibus Christi. Ergo, ait ille, sermo Christi hoc conficit sacramentum S. Chrysost. de Iuda prodit. Sacerdotis ore, verba proferuntur, & Dei virtute consecrantur, & gratia. *Hoc est*, ait, *corpus meum.* hoc verbo proposita consecrantur. Et homil. 2. in 2. epistol. ad Timoth. circa finem. Sacra illa oblatio, siue illam Petrus, siue illam Paulus, siue cuiuslibet meriti sacerdos offerat, eadẽ est, quam dedit Christus ipse discipulis, quamque sacerdotes modo quoque conficiunt. Nihil habet ista, quàm illa minus. Cur id? quia non hanc sanctificant homines, sed Christus, qui illam ante sacrauerat. Quemadmodum enim verba illa, quæ loquutus est Christus, eadem sunt, quæ sacerdotes nũc quoque pronunciant. Euseb. Emissen. Dominica in ramis palmarum: Qui dixit tũc per se, modò dicit per suos ministros. *Hoc est corpus meum.* & tanta est eius verbi virtus, & efficacia, vt statim fiat, quòd dicitur. S. August. serm. 28. de verbis Domini: Memini sermonis mei, cum de sacramentis tractarem. Dixi vobis, quòd ante verba Christi, quòd offertur, panis dicatur: vbi Christi verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur. Idem Augu. tract. 80. in Ioan.

Accedit

Accedit verbum ad elementum & fit sacramentum. Sunt & alia innumera sanctorum Patrum testimonia. † Ratione etiam probatur hanc esse formam consecrationis: forma 3
quidem illa est, quia illud significatur, quod in hoc sacramento efficitur: Cum autem hæc verba, id quod fit, significent & declarent, hoc est panis conuersionem in verum Domini nostri corpus: sequitur formam in illis ipsis verbis constituendam esse. Hæc S. Thom. 3. parte quæstio. 78. art. 2. † Planè, hæc sacra verba; *Hoc est enim corpus meum*, quæ ad 4
formam pertinent consecrationis, nullatenus immutanda sunt, nec confusè, vel animum festinanter pronunciandas; sed distinctè & distributè cum summa attentione, & veneratione. Sacerdos enim illa ore Christi, vt ita dixerim, eloquitur, & illa pronuncians Christi fungitur officio. Paschasius lib. de corpore & sanguine Domini, cap. 15. Tho. 3. part. quæst. 78. art. 1. 2. 3. & 4. & ad 4. sentent. dist. 8. quæst. 2. Bessarion de sacrament. Eucharistiæ, & quibus verbis corpus Christi conficiatur. Ioan. Alanus lib. 1. de Eucharistiæ sacramẽt. † Manifestum igitur est, quòd verbis illis Domini 5
præpotentibus, *Hoc est corpus meum*, vnà cum alijs diuinis verbis, quæ supra calicem proferuntur, plenam, & perfectam consecrationem fieri, modò verba illa non simpliciter, nec historicè referantur, sed cum intentione sacerdotis tãquam potentis regis edictum, & mandatum ex persona ipsius regis, à præcone eius sacerdotis tanquam proferantur: vel, vt breuius loquar, modò adsit consecrantis sacerdotis institutum, ac propositum. Primùm, vt iam probaui, sermo Christi hoc conficit sacramentum. Deinde ijs verbis fit consecratio, quibus à Christo primum facta est: Christus verò quãdo consecrauit, non recitauit verba, quæ antecedũt, vel quæ sequuntur; sunt enim verba Euangelistarum, non Christi. Ie suis tantum verbis vsus est. Præterea, ideo contendunt nonnulli sola verba Christi non sufficere, quia non videtur dici ex persona Christi. Cæterùm, etsi præcedentia pronuncientur, non continuo sequitur, ea dici ex persona Christi, & referri ad materiam subiectam, hoc enim facit propositũ, seu intentio ministri. Ergo verba illa sufficiunt, modo adsit ministri intentio, ea pronunciare persona Christi. Alex. de Ales 4. part. q. 33. memb. 1. & Thom. 3. part. quæst. 78. artic. 1. eamque sententiam synod. Florentina, in qua Græci aderãt, apertè probauit his verbis: Decernimus, vt Armeni se cum vniuerso orbe Christiano conforment, eorumque sacerdo-

tes

tes paululum aquæ admisceant vino, vtentes forma huius sacramenti, quæ sunt verba Saluatoris, quibus hoc conficitur sacramentum. Nam ipsorum verborum virtute, substantia panis in corpus Christi, & substanta vini in sanguinem conuertuntur. Quæ verò afferuntur ex Marco Ephesino, & Cabasilla, refellunt Gentianus Heruetus in admonitione ad librum Cabasillæ, de diuino altaris sacrificio, & Bessarion de Sacramento Eucharistiæ, & quibus verbis corpus Christi conficiatur, & D. Sanctes repetit. 7. de transubstantialitate, cap. 6. Porrò, etsi alia canonis verba, præter illa, Hoc est corpus meum, & præter illa, quæ proferuntur in consecratione Calicis, non sint de necessitate Sacramenti: sunt tamen de necessitate ministri, vt legitimè consecrationem perficiat. Sacerdos enim celebrans ritum Ecclesiæ seruare debet, & ordinationi Sanctorum Patrum parere: alioqui grauiter peccandus esset. Alexand. de Ales 4. part. quæstio. 37. membro 9. Thom. in d. art. 1. quæstio. 78. Gabriel Biel super canonem Missæ, lectio. 38. †Sanè etsi hæc verba consecrationis aperta sima sint, hæretici tamen cæci atque amentes furore, adeò eatorquent, vt in eorum libris, octoginta horum verborum interpretationes ferantur, quas exarauit indicatis auctorum locis, D. Sanctes lib. primo. de rebus Eucharistiæ ad finem. At in Ecclesia catholica Patres omnes, tum Græci, tum Latini vno ore consentiunt his verbis Christum docuisse, †verum eius corpus non κατ' τρόπον: non κατ' δύναμιν, non συμβολικῶς, non ὑποφορικῶς: sed illud ipsum, *quod natum ex Virgine, sedet ad dexteram Patris*, hoc Sacramento contineri, ac panis (de vino postea agemus) substantiam in ipsum Domini corpus ita mutari, vt panis substantia omninò esse desinat. Accidentia verò, quæ oculis cernuntur, aut sensibus percipiuntur, nulli substantiæ inhærere, sed per se ipsa constare. Hæc Patrum omnium, qui ab initio Ecclesiæ, atque omni deinceps ætate floruerunt, concors sententia: quorū singula testimonia hoc loco prætereo. Ea enim grauissimi, & eruditissimi huius sæculi auctores diligēter & obseruarūt, & collegerunt, maximè Græppērus de præstantissimo Altaris Sacramento: Roffensis aduersus Oecolampadium: Ioannes Eckius de Sacramentis: D. Pausa. de Eucharistia eiusque adoratione: Canisius in Catechismo: D. Sanctes, de rebus Eucharistiæ: Guilielm. Alanus de Sacramento Eucharistiç: Gaetanus de veritate corporis Christi in Eucharistiæ Sacramento: Franciscus Turrianus de Sanctissima Eucharistia contra

Volanum, & alij innumeri. † Huius dogmatis veritatē cōplura Sanctorum Patrum concilia confirmarunt. In Concilio Nicæno constitutio exstat in hæc verba: Iterum etiam hic in diuina mensa, ne humiliter intenti simus ad propositum panem & poculum, sed attollentes mentem, fide intelligamus situm in sacra illa mensa agnum illum Dei, tollentem peccata mundi, incruentè à Sacerdotibus immolatum: & pretiosum ipsius corpus, & sanguinem nos verè sumentes, credere hæc esse nostræ resurrectionis symbola. Propter hoc enim neque multum accipimus, sed parum, vt sciamus quod non satietati, sed sanctimoniæ sumimus. Ea verò cōstitutio exstat apud Alphonsum Pisanum libr. 3. de Nicæni Concilij decretis, vbi Diatiposes quædam illius Concilij exaratæ leguntur, & apud Cuthebertum Tonstallum libr. 1. de veritate corporis & sanguinis Domini, hoc ipsum in Cōcilio Ephesino, cui vice Celestini Papę Beatus Cyrillus Alexandriæ Episcopus præsedit, vberius explicatur. In Epistola siquidem Concilij ad Nestorium Sancti Patres hæc verba adiiciunt: Annunciantes, inquiunt, sicut secundum carnem mortem vnigeniti Filij Dei, id est Iesu Christi, & resurrectionem eius, & in cælis ascensionem pariter confitentes, incruentam celebramus in Ecclesijs sacrificij seruitutem: sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus, & sanctificamur participes sancti corporis, & pretiosi sanguinis Christi omnium nostrum redemptoris effecti: non vt communem carnem percipientes, quod absit, nec vt viri sanctificati, & verbo coniuncti secundum dignitatis vnitatem, aut sicut diuinam possidentis habitationem, sed verè viuificatricem, & ipsius verbi propriam factam. Vita enim naturaliter, vt Deus, existens, quia propriæ carni vnitus est; viuificatricem eam esse professus est. Et ideo quamuis dicat ad nos, Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non tamen eas vt hominis vni? ex nobis existimare debemus: (Quomodo enim iuxta naturam suam viuificatrix esse potuit caro hominis?) sed vt verè propriam eius factam, qui propter nos filius hominis est factus, & vocatus. Item in vndecimo anathematismo, quòd pòst dictam Epistolam subiicitur; Si quis non confitetur carnem Domini viuificatricem esse, & propriam ipsius verbi Dei Patris, sed velut alterius præter ipsum coniuncti eidem per dignitatem, aut quasi diuinam habentis habitationem, ac non potius viuificatricem esse, quia facta

est propria verbi cuncta viuificare valentis; anathema sit. Prætereo Concil. Hipponen. canon. 25. necnon Carthagin. 4. canon. 38. Illerdense cap. 1. Turonicum 2. cap. 3. Tolet. 3. cap. 1. Hispalense 2. canon. 7. Toletanum 4. canon. 56. quibus & Eucharistiæ corporis Christi, & perceptionis Dominici corporis aut sanguinis apertissima mentio fit. Adhæc in Synodo 6. in Trullo, canon. 101. Sacrosancti corporis, & sanguinis Domini veritas his verbis ostenditur: Corpus Christi, & templum, hominem ad Dei imaginem creatum diuinus magna voce appellat Apostolus. Omnem ergo sensibilem creaturam superans is, qui salutari passione cælestem dignitatem est assecutus Christum bibens, vel comedens, æternæ vitæ adaptatur, animam & corpus diuinæ gratiæ participatione sanctificans. Quare si quis immaculati corporis in synaxis tempore esse particeps voluerit, etiam antequam eius fiat communio manus in formam crucis figuras, sic accedat & gratiæ communionem accipiat, &c. Item Nonius, & apertius in Synodo 2. Nicæna, action. 6. his verbis: Et cum accepisset panem, & gratias egisset, fregit, & dedit discipulis suis, & dixit: Accipite, edite, hoc est corpus meum. Et paulò pòst: Non autem dixit: Sumite, edite imaginem corporis mei. Iterum paulò pòst: Legas quousque volens nunquam inuenies neque Dominum, neque Apostolos, neque Patres incruentum illud sacrificium, quòd à Sacerdote offertur, imaginem dixisse, verum ipsum corpus & sanguinem. Et postea: Imaginem asserere corpus & cruorem Domini, dementiæ est. † Rursus cum veritatem corporis Christi in Sancto Eucharistiæ Sacramento Berengarius negaret ausus esset, ibique signum tantummodò esse assereret, in Vercellensi Concilio postea Turonen. & duobus Romanis quorum alterum Nicolaus II. alterum Gregor. VII. conuocauerunt, damnatus est. † Verùm, quia Berengarij historia varie enarrari solet, quæ de eo certiora sunt, paucis profeda & patefaciam. Guitmundus Episcopus Auersanus lib. 1. de veritate Eucharistiæ de eo scriptum reliquit, quòd cum esset artium ignarus, & à Lanfranco in dialectica de re sacra parua turpiter confusus, dolens se desertum à discipulis, ad eructanda impudenter diuinarum scripturarum Sacramenta se conuertit. Sed & ibi insipiens, quippe in animam maleuolam non introibit sapientia, maluit esse sub aliqua admiratione hominum hæreticus, quàm sub oculis Dei priuatim viuere Catholicus. Is verò anno Domini 1051. regnante Henrico

Henrico Galliarum Rege, vulgare hæresim suam cœpit, auctore Theoduino Leodiensium Episcopo epistola ad Henricum Regem Francorum, qui eadem, quæ Guitmundus de Berengario prodit. Porrò, Leo IX. Papa, conuocata Vercellis Synodo, vt ex Lanfranco, & Guitmundo colligere licet, Berengarij errorem, & Ioānis Scoti librum damnauit. Deinde Victor II. Leonis successor, Synodum apud Turones collegit, vbi Berengarius coram Legatis Pōtificis communem Ecclesiæ fidem de Eucharistia professus est, vt Lanfrancus scribit. Tandem Berengario ad vomitum reuerso, Nicolaus II. Synodum centum tredecim Episcoporum Romæ collegit, vbi Berengarius cōfessionem fidei de corpore & sanguine Domini edidit, quæ exarata legitur in canone, Ego Berengarius, de consecrat. distinct. 1. D. Algerus lib. 1. de Sacramento Altaris cap. 19. libróque peruersi dogmatis, testante Lanfranco lib. de Eucharistiæ Sacramento, in medio Concilij in ignem coniecit. Rursus Berengarius in aliorum errorem prolapsus, docebat, in Eucharistia adesse quidem verum corpus Christi, verumq; sanguinem, at panis & vini substātiam remanere. Quare iterum Romæ Synodo à Gregorio VII. congregata suum errorem agnoscens noua abiuratione, præscriptis à Synodo verbis, eam publicè detestatus est. Huius verò postremæ abiurationis meminerunt Blondus decad. secundæ, lib. 3. & Sabellicus lib. 3. & 9. Ennead. Huius verò Synodi acta extant tom. primo. Bibliothecæ sacræ. Ab hac posttema abiuratione, deinceps catholicam fidem constāter & perpetuò coluit. Moriens verò ipso Epiphaniæ die, his verbis vsus est: Hodiè apparebit mihi Dominus meus Iesus Christus, vel ad gloriam, sicut spero, propter pœnitentiam; vel ad damnationem, sicut formido, propter aliorum corruptionem, qui ad salutem non redierunt. Hæc Ioannes Gerson sermo. 1. de cœna Domini. Surius ad Synod. Rom. tom. 3. Concil. Grœppertus de præstantissimo altaris Sacramento, artic. 1. circa finem. De eo Guilielmus Monachus Bibliothecarius Malenesberiensis libr. 3. de gestis Anglorum, memoriæ mandauit; quòd cum complures Fulbertum Episcopum Carnotensem animam agentem inuiserent, Fulbertus conspiciens Berengarium, eum eiici iussit, testatus prope ipsum immanem dæmonem consistere. † Amplius hanc sententiam probat Concili. Latetanense generale sub Innocentio III. cap. 3. Vna est, ait Synodus, fidelium vniuersalis Ecclesia, extra quam nullus omninò saluatur, in qua idem

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipse Sacerdos, & sacrificium Iesus Christus, cuius corpus & sanguis in Sacramento Altaris sub speciebus panis, & vini veraciter continetur, transubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem potestate diuina, vt ad percipiendum mysterium vnitatis accipiamus ipsi de suo, quòd ipse accepit de nostro. Huic Concilio interfuerunt Hierosolym. & Constantinop. Patriarcha, Metropolitani 70. Episcopi 400. Abbates 12. Priores cõuentuales 300. Græci & Romani Imperij Legati, Regum verò Hierusalem, Franciæ, Hispaniæ, Angliæ & Cypri oratores. Concilium item Constantiense sess. 13. Definimus ergò inde multi, nõ somno pacis, sed somno mortis, quia ministerio eorum, qui ad hoc positi sunt, Angelorum permũtur. Imbecilles verò fiebant, quia varijs languoribus ideò cruciabãtur quidam, vt corrigerentur: quidam verò, vt, cùm inciperent torqueri, metu eorũ cæteri sanarentur. Aliquin plagæ & infirmitates nunquàm in populo Christi tantum crebrescerent, præsertim cùm de his, qui ex Ægypto in figurã Sanctæ Dei Ecclesiæ egrediebãtur, lectum sit nullum fuisse infirmum. Crediderim ego permultos Sacerdotes ab hæreticis & schismaticis propterea trucidatos fuisse, qa Corpus Domini indignè tractauerant. Dionys. Alex. episc. ad Fabianum, Episcopum Antiochenum, quæ extat apud Euseb. lib. 6. Histor. Eccl. cap. 36. testatur Serapionem lapsum; sed pœnitentem, non potuisse mori sine Eucharistia, quam cùm percepisset, ilicò extremum spiritum edidisse. Historia illa præclara est, & Eucharistiæ asseruationem, infirmorum ergò confirmat. Eius nos meminimus in cap. de Pixide seu arcula, in qua Corpus Christi asseruatur. Apud Cyprianum serm. 5. de lapsis: Sacratus Sanguis de ore infantis & visceribus gẽtilium sacrificio pollutis mirabiliter erupit, nec in corpore vel ore violato permanere potuit. Tanta est potestas Domini, ait Cyprian. tanta maiestas. secreta tenebrarum sub eius luce detecta sunt, Sacerdotẽ Dei nec occulta crimina fefellerunt. Eodem sermone, maiorem natu puellã, quæ presbytero sacrificante, latenter obrepserat, & sacrosanctum cibum sumpserat, ad furorem & mortem adactam commemorat. Impunitum diu non fuit, nec occultum dissimulata: conscientiæ crimen, ait Cyprian. quæ fefellerat hominem Deum sensit vltorem. Rursus eodem serm. mulierem, quæ arcam, in qua sanctum Domini erat, manibus indignis aperire tentauerat, igne inde surgente deterritam fuisse, ne auderet attingere, testatur. Necnon eodem sermone,

12 sanguis in Sacramento Altaris sub speciebus panis, & vini veraciter continetur, transubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem potestate diuina, vt ad percipiendum mysterium vnitatis accipiamus ipsi de suo, quòd ipse accepit de nostro. Huic Concilio interfuerunt Hierosolym. & Constantinop. Patriarcha, Metropolitani 70. Episcopi 400. Abbates 12. Priores cõuentuales 300. Græci & Romani Imperij Legati, Regum verò Hierusalem, Franciæ, Hispaniæ, Angliæ & Cypri oratores. Concilium item Constantiense sess. 13. Definimus ergò inde multi, nõ somno pacis, sed somno mortis, quia ministerio eorum, qui ad hoc positi sunt, Angelorum permũtur. Imbecilles verò fiebant, quia varijs languoribus ideò cruciabãtur quidam, vt corrigerentur: quidam verò, vt, cùm inciperent torqueri, metu eorũ cæteri sanarentur. Aliquin plagæ & infirmitates nunquàm in populo Christi tantum crebrescerent, præsertim cùm de his, qui ex Ægypto in figurã Sanctæ Dei Ecclesiæ egrediebãtur, lectum sit nullum fuisse infirmum. Crediderim ego permultos Sacerdotes ab hæreticis & schismaticis propterea trucidatos fuisse, qa Corpus Domini indignè tractauerant. Dionys. Alex. episc. ad Fabianum, Episcopum Antiochenum, quæ extat apud Euseb. lib. 6. Histor. Eccl. cap. 36. testatur Serapionem lapsum; sed pœnitentem, non potuisse mori sine Eucharistia, quam cùm percepisset, ilicò extremum spiritum edidisse. Historia illa præclara est, & Eucharistiæ asseruationem, infirmorum ergò confirmat. Eius nos meminimus in cap. de Pixide seu arcula, in qua Corpus Christi asseruatur. Apud Cyprianum serm. 5. de lapsis: Sacratus Sanguis de ore infantis & visceribus gẽtilium sacrificio pollutis mirabiliter erupit, nec in corpore vel ore violato permanere potuit. Tanta est potestas Domini, ait Cyprian. tanta maiestas. secreta tenebrarum sub eius luce detecta sunt, Sacerdotẽ Dei nec occulta crimina fefellerunt. Eodem sermone, maiorem natu puellã, quæ presbytero sacrificante, latenter obrepserat, & sacrosanctum cibum sumpserat, ad furorem & mortem adactam commemorat. Impunitum diu non fuit, nec occultum dissimulata: conscientiæ crimen, ait Cyprian. quæ fefellerat hominem Deum sensit vltorem. Rursus eodem serm. mulierem, quæ arcam, in qua sanctum Domini erat, manibus indignis aperire tentauerat, igne inde surgente deterritam fuisse, ne auderet attingere, testatur. Necnon eodem sermone,

† Nam ipsorum verborum virtute, substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem conuertuntur. Ita tamen, quòd totus Christus continetur sub specie panis, & totus sub specie vini, sub qualibet quoque parte hostiæ consecratæ, & vini consecrati separatione facta totus est Christus. Postremò Concilium Tridentinum sess. 13. cano. 1. Si quis negauerit in sanctissimæ Eucharistiæ Sacramento contineri verè, realiter, & substantialiter corpus & sanguinem vnà cum anima & diuinitate Domini nostri Iesu Christi, ac proinde totum Christum, sed dixerit tantummodò esse in eo, vt in signo, vel figura, aut virtute: anathema sit. Et canon. 2. Si quis dixerit in sacrosanctæ Eucharistiæ Sacramento remanere substantiam panis & vini, vnà cum corpore & sanguine Domini nostri Iesu Christi, negauerítque mirabilem illam conuersionem totius substantiæ panis in corpus, & totius substantiæ vini in sanguinem, manentibus dumtaxat speciebus panis & vini, quam quidem conuersionem Ecclesia Catholica aptissimè Transubstantiationem vocat; anathema sit. His addo Hieremiam Patriarcham Constantinopolitanum: is epistola ad Germanos Lutheranos, quæ exstat in libro, qui Censura Orientalis inscribitur, Lutheranorum & Caluinistarum errorem arguit, his verbis: Non igitur amplius aut figura est illa panis

panis Dominici corporis, qui à Sacerdote consecratur, sanctéq; tractatur: sed illud ipsum verũ corpus Christi sub speciebus, &c. † Ad hæc Ecclesiæ Catholicæ fides de veritate corporis & sanguinis Christi in Eucharistiæ Sacramento, & panis transubstantiatione, miraculis innumeris illustratur. In primis 1. Corint. 11. S. Paulus affirmat, inter Christianos tũ fuisse multos imbecilles & infirmos, multosq; dormire, q̃ ederant, & biberant indignè Corpus, & Sanguinem Christi, non dijudicantes Corpus Domini. Paschasius lib. de Corpore & Sanguine Domini, hunc locum enarrans, addit: Dor-

12

alteri indignè accedenti sacram hostiam conuersam in cinerem. Optatus Mileuitan. lib. 2. contra Donatistas scriptum reliquit, quòd, cùm quidam ex Donatistis Eucharistiam canibus obiecissent, ijdem canes rabie accensi, dominos suos quasi latrones sancti Corporis reos dente vindice, tanquàm ignotos atque inimicos laniarunt. Diuinum mysterium Basilio agente, Iudæus quidam, tanquàm Christianus, populo se commiscuit, officij & muneris mysterium explorare volens, vidit per manus Basilij infantem partiri. Tandem omnibus sacram communionem accipientibus, venit ipse Iudæus, dataq; est ei hostia vera caro facta. Cuius seruans relliquias, domum reuersus ostendit vxori suæ, & narrauit, quæ suis oculis viderat. Credens ergò vera & admirabilia esse Christianorum mysteria, in crastinum venit ad Basilium, a quo, cũ omni domo sua baptizatus fuit. Hæc Amphilochius in vita S. Basilij, & Syrus Prodromius in Epigrammatibus, Guitmundus lib. 3. de veritate Eucharistiæ, Albertus Magnus sermo. 11. de Eucharistiæ Sacramento. Gorgoniam sanctissimam fœminam lachrymarum pharmaco Corpus inungentem, & si quid vspiam pretiosi Corporis aut Sanguinis manus ipsius recondiderat, lachrymis admiscentem, incolumitatem & salutem miro modo consecutam scribit Greg. Nazianzen. oratione funebri in laudem Gorgoniæ. Eucharistia Satyri collo appensa, illum in naufragio incolumen seruauit, testãte S. Ambrosio orat. de obitu Satyri fratris. S. Chrys. lib. 6. de sacerdotio commemorat, se quendam audiisse, cui senex quidam homo admirabilis, ac cui reuelationum mysteria multa diuinitùs detecta fuerant, se tali olim vsum habitum ô Deo esse ac tempore sacrificij Missæ, dignum repentè Angelorum multitudinem conspexisse, quatenus adspectus humanus ferre poterat, fulgentibus vestibus indutorum, altare ipsum circumdantium, denique sic capite inclinatorum, vt si quis milites præsente Rege stantes videat. Idem Chrysostomus eodem lib. 6. de sacerdotio memorat alterius, qui sibi narrauerat, se vidisse, ac audisse, quòd quidam de hac vita emigraturi sunt, si Eucharistiæ cũ pura & munda conscientia fuerint participes, spiritum afflaturi, ab Angelis illorum animas satellitum more stipantibus, propter assumptum illud sacrum, hinc recta in cœlum abducuntur. Ecce vberrimus Eucharistiæ fructus. Mulier Macedonica pro Eucharistia, quam occuluerat, panem communem domo allatum ori admouens, dum eum dentibus atterere co-

natur, sensit in lapidis naturam induratum esse. Quare timore percita, ne quid grauiùs per Dei vindictam pateretur, propter miraculum quod acciderat, statim ad S. Gregor. accurrit, lapidem ostendit, qui manifesta vestigia morsus referebat. Lapis verò ille ad fidem miraculi longo tempore, inter Ecclesiæ Constantinopolitanæ donaria, asseruatus est. Hæc Sozomenus lib. 8. Historiæ Ecclesiast. cap. 5. & Niceph. lib. 13. cap. 7. Sacrificio Missæ, à presbytero in domo priuata Hispetij oblato, dæmones fugatos Augustini tempore, testatur ipse Augustinus de Ciuitate Dei libr. 22. capit. 8. Non multò pòst Prosper Aquitan. libr. de promissione & prædictione Dei dimidij temporis, cap. 6. suo tempore puellam quandam, percepto Sanguine sacro, spiritu immundo liberatam memoriæ mandat. Hinc ait lætitia, hinc voces, hinc gloriam Dei, quod post 80. & duos dies, diabolo expulso, puella de potestate fuerit eruta inimici. Egregia sanè historia, lectuque dignissima. Puer Iudæus, qui reliquias Eucharistiæ perceperat, mirificè in igneo & candenti furno incolumis, atque illæsus ab ignis incendio inuentus est. Quare ad Iustinianum perlato, puerum cum matre, diuino regenerationis lauacro tingendos decernit. Euagrius lib. 4. c. 35. Nicephor. lib. 17. cap. 25. Greg. Turon. lib. 1. de gloria Martyr. cap. 9. Apud Gregorium Magnum lib. 3. Dialog. cap. 3. Dominicum Corpus ori muti immissum, vsum loquelæ restituit. Eodem Gregor. sacram Eucharistiam porrigente incredulæ fœminæ, Eucharistia in carnem etuentam versa est, ac deinde Gregorio orante in pristinam formam conuersa, ab eadem fœmina religiosè percepta est. Ioan. Diacon. in vita Gregorij Papæ lib. 2. c. 41. Guitmundus lib. 3. de veritate Eucharistiæ. Durand. in Ration. lib. 4. c. 41. Duo alia insignia miracula extant apud Sophronium in Prato spirituali, cap. 29. & 30. Sacrificio Missæ pro captiuo oblato, accidit, vt nullus eũ vincire posset, quin continuò solueretur. Beda lib. 4. Histor. gentis Anglorum, cap. 22. Quidam Presbyter, nomine Pegilz, cùm non ex infidelitate, sed ex mẽtis pietate Christum videre sepiùs à Deo postulasset, vidit tandem in altari Christum, quem Simeon infantem portare suis vlnis promeruerat. Tum sacerdos cœlesti munere fretus, quod dictu mirum est, vlnis trementibus puerum accepit. Deinde prostratus, Deum deprecatus, vt dignaretur ipse iterum verti in pristinam speciem. Qua oratione perfecta surgens, inuenit Corpus Christi in formam remeasse priorẽ. Hæc Paschasius lib.

Universidad de Deusto
Biblioteca

de Corpore & Sanguine Domini,capit.20. & Albertus Magnus serm.11.de sacramento Eucharistiæ, Sanctorum Patrũ gesta testantur,ait D.Algerus libr.1.de Sacramento Corporis & Sanguinis Domini cap. 13. Sacramentum Corporis & Sãguinis Christi,oblata panis & vini specie,carnem & sanguinem naturali sua specie, sicut esse solet, exhibuisse. Sacramentarij pertinacis vindicta diuina percussi, ac deinde mirabiliter ad fidem conuersi,meminit S. Bernardus in vita S.Malachiæ.S.Bernard.per Eucharistiæ virtutem,mulierem dæmoniacam liberat.Arnoldus Boneuallensis Abbas in vita S.Bernardi:Sacramentarius quidam, iussus à Thoma Aroneli Cantuariensi Antistite sacrosanctæ hostiæ cultum, & honorem exhibere:respondit impudenter, Verè,inquit,atenea dignior est reuerentia.At protinus, de alto culmine tecti descendens,ingens,& horrida visu aranea ad os blasphemi,directo filo,peruenit,& vt intraret per polluta labia,enixè laborabat, nec mora, qui pretiosissimo Corpori Christi prætulerat araneam,peceatricem carnem suam flammis deuorandam tradidit,vt esset fauilla peior aranea.Hanc historiam refert Thomas VValdensis tom. 2. doctrinalis, capite 63.Huius rei oculatus testis S. Antonius de Padua, insigni miraculo hæreticum,qui sacrosanctam Eucharistiam irridebat, in partibus Tolosanis ad fidem Catholicam conuertit. Antonimus 3.parte histor.titul.24.ca.3.§.2.Notum atque testatum est omnibus miraculum illud, quod Vrbani IIII. Pontificis tempestate accidit: quo motus Vrbanus sacratissimi Corporis solemnitatem V. Feria post octauam Pentecostes,cum solemni supplicatione instituit. Cùm enim Sacerdos in Castro Vulsini, sacra Missarum solemnia celebraret,de panis,& vini trãssubstãtiatione hæsitare cœpit: mox ex hostia,quam fregerat,sanguis viuus emanare cœpit, & adeò corporale cruore tinxit, vt nulla ratione deleri potuerit. Cuius rei Vrbanus certior factus, Corporale deferri iussit, & solemnitate instituta, in Ecclesia Vrbeuetana recondidit, vt ex eius bulla apparet. Huius miraculi meminerunt Finus Adrianus libr. 8.aduersus Iudæos cap.33. Onuphrius in Vrbano IIII.Energumenos complures mirabiliter liberatos Eucharistiæ beneficio, apud Suessiones testatur Fayus in libro,qui Energumenicus.& Geruasius Tornaten.in libro,cui nomen est, Diuina quatuor energum enorum liberatio.† Verùm huius seculi hæretici Corporis Christi in Eucharistię Sacramento veritatem,panisque transsubstantiationem denegantes,sanctorum Patrum nonnulla obiicere solent,quibus paucis est occurrendum.Primùm nobis obiicium Tertullian.lib.aduersus Marcionem,capit. 14.ibi: Nec panem,quo ipsum Corpus suum repræsentat,quasi panis non sit verè Corpus,sed duntaxat repræsentet. † Verùm eo loco, Repræsentare, significat rem præsentem exhibere, & reddere,vt passim apud eundem Tertul. de resurrectione carnis cap.14.& cap.63.libr.4.aduersus Marcionem,cap.9.& capite 23.& de patientia,capit.3.Filius, patris repræsentator dicitur apud eundem Tertullian.aduersus Praxeam. Eodém que modo interpretandum verbum, Repræsentare, apud Hieronym.in cap.26.Matthæi, ibi:Vt quomodo in prefiguratione eius,Melchisedech.Summi Dei Sacerdos, panem & vinum offerens fecerat, ille quoque veritatem sui Corporis & Sanguinis repræsentaret.Deinde opponunt hæretici eundem Tertullia.libr.3.aduersus eundem Marcionem: Venite mittamus lignum in panem eius,vtique in corpus.Sic enim Deus in Euangelio quoque vestro reuelauit,panem Corpus suum appellans, vt &c. Hinc iam,eum intelligas Corporis sui figuram panì dedisse. † At eo loco Tertullian. non dicit figuram Corporis Christi, ipsam Eucharistiam:verùm ait, panem figuram Corporis ab Hieremia prædictam. Exhibito enim Corpore suo impleuerat Prophetiam & figuram Hieremiæ:Venite mittamus lignum in panem.Itaque Tertullian.non dixit,in Eucharistia panem, esse Corporis figurã,sed prius fuisse Corporis sui figuram,ac impleuisse figuram Corporis su, quia meritò panis vocatus fuerat. Quod pleniùs persequitur de Sainctes repetit.3. de veritate Eucharistiæ ca.4.Similique modo interpretandus est Tertull.li. 4. aduersus Marcionem ca.40.ibi: Acceptum panem & distributum discipulis suis, Corpus suum illum fecit, *Hoc est corpus meum*,dicẽdo,hoc est,figura Corporis mei.Quo loco,Figura,non sumitur pro ipsa Eucharistia, sed pro veteri figura,quam explicauit,simul & impleuit, cùm Corpus panem fecit exhibens illud discipulis, sub specie panis.Quam interpretationem confirmant verba, quæ sequuntur: Figura autẽ nõ fuisset,nisi veritatis esset corp⁹. Expẽdo verbũ,Fuisset. Et paulò pòst:Nõ intelligẽs veterẽ fuisse istã figurã Corporis Christi.Iterũ paulò post,dũ de Sãguine loquitur:Vt autẽ & sanguinis veterẽ figurã in vino.Deinde etsi Tertullia. appellaret Eucharistiam figuram, non sequitur, quin verum Christi Corpus contineat.Nam idem Tertullian.li. quinto

aduersus Marcionem, respondens, Marcionistis, qui, vt probarent Christum non habuisse veram carnem, laudabant Pauli testimonium ad Philippen. 2. quòd in effigie Dei constitutus, non rapinam exstimabat pariari Deo, sed exinaniuit semetipsum, accepta effigie serui, & vt similitudine hominis, & figura inuentus homo: Quasi, ait Tertullia. non & figura, & similitudo, effigies substantiæ quoque accedant. Benè autem, quod & alibi Christum imaginem Dei inuisibilis appellat, & quæ sequuntur. Vbi Pamelius hoc ipsum confirmat. Sanctus Ambrosius epistol. 47. Appollinaristarum argumentum ex figura ad obscurandam humanitatis veritatem refellens, ait: Ne sibi blandiatur virus Appollinare, quia ibi legitur: Et specie inuentus vt homo. Non enim negatus est homo Iesus, cùm alibi ipse Paulus de eo dicat, Mediator. Et paulò pòst: Id enim vsus & moris est scripturæ, ita significare &c. Alia etiam ratione Eucharistia, & veritas est, & figura, vt pluribus docet Paschasius lib. de Corpore, & Sanguine Domini in Sacramento Eucharistiæ. † 16
Rursus obiiciunt S. Cyprianum de Cœna Domini: Dixerat, inquit Cyprianus, sanè huius traditionis magister, quòd nisi manducaremus, & biberemus eius Sanguinem, non haberemus vitam in nobis, spiritualis nos instruens documento, & aperiens ad rem adeò abditam intellectum, vt sciremus quòd mansio nostra in ipso sit, paulò anteà dixisse, panem istum, quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatum, Omnipotentia verbi factum esse carnem. Posteà, vt doceat, nõ satis esse, vera carne Christi vesci, nisi in Christo maneamus, ait, Mãsionẽ nostrã in ipso mãducationẽ esse, non quòd manducet homo, etsi in Christo maneat. Ampliùs in mediũ afferũt varia Augustini testimonia, epist. 23. ad Bonifacium, necnon contra Adimantium Manichæum cap. 12. & in præfat. ad Psalm. 3. Quibus eruditè respondet Hieronym. Torrensis in confessione Augustiniana libr. 3. cap. 6. attic. 5. † Præterea laudant Carolum Magnum, 17
quasi huius erroris fautorem, eiúque imponunt, Bertramum eius mandato libellum in eam sententiam edidisse. Verùm, vt hunc errorem etipiamus, obseruandum est, Carolum Magnum iussisse, vel ipso Bertramo teste, librum illum edere, vt sibi perspicuum esset, quid Bertra. sentiret de Corporis & Sanguinis mysterio: quòd ipsius Bertrami verba in præfatione apertè indicant: Iubes, glorioſe Princeps, vt, quid de Corporis & Sanguinis Christi mysterio sentiam, vestræ magnificentiæ significem. Addo, quod illius libri dedicatio manifestè ad Carolum Magnum referatur. Bertramum enim librũ illum dedicasse non Carolo Magno, sed Carolo Caluo Regi, Lotharij Imperatoris fratri, auctor est Trithemius. Et probabile est Bertramum libellum nũquà scripsisse, cùm illius ætatis auctores, eius non meminerint, nec aliquis extet qui aduersus Bertramum scripserit. Nam quòd de Paschasio quidã comminiscuntur, Paschasius Bertrami nullam mẽtionem facit. † Denique obiiciunt, quòd apud Clementem 18
libr. 7. cap. 26 & Gregorium Naziãzen. oratio. 1. Apologet. & passim in libris, & Liturgijs Basilij, & aliorum Græcorum sacrosancta Eucharistia dicitur Antitypon Corporis, & Sãguinis Christi. Damascenus libr. 4. Orthodoxæ fidei, cap. 14. scribit, Basilium, aliósque veteres Patres panem, ac vinum antitypon appellasse ante consecrationem. Verùm hanc Damasceni interpretationem refellunt Bessarion Cardinalis, & Turrianus ad cap. 14. lib. 5. Constitutionum Apostolicarum. Quare, auctore Turriano ad Clementem, vox antitypon, siue vsum eius apud veteres Patres, siue rationem spectemus, non typum siue figuram significat: quin potius rem, & veritatem ipsam, licèt velatam, & tectam, & non in propria specie. Sic ait Turrianus. Cyrill. Hierosolymitanus 2. Catechesi mystagogica, Baptismum vocat antitypum Passionũ Christi, quia Passio, & mors Christi non typicè, vt erat in victimis, sed verè est in Baptismo: & qui baptizatur, licèt non verè, sed similitudine commoriatur Christo, Christo tamen verè mortuo, & resuscitato commoritur, & conresuscitatur. Sic igitur Eucharistia dicitur non typus Corporis & Sanguinis, sed antitypon Corporis & Sanguinis Christi, quia ibi est verè Corpus & Sanguis Christi, etsi rectè & velatè. His addo etiam Cretensem ad Gregorium Nazianzan. Apologeticum: Per antitypum, inquit, Isorypum intelliges. Si quidem de magnis illis mysterijs, hoc est, de sanctissimo Christi Corpore, ac prætioso sanguine istud accipias. Si enim Magnus quoque Basilius hoc appellauit. Præpositio enim hæc, ἀντὶ, nõnunquàm etiam æqualitatem significat. Idem Elias ad orationem eiusdem Naziãzeni in laudem sororis Gorgoniæ: Cæterùm sciendum est, inquit, quòd per Antitypa hoc loco Isotypa intelligat. Id quod frequens tum apud exteros, tum apud diuinos nostros magistros. Vbi eruditè Basilius. Plura de antitypo de Sanctes, de rebus Eucharisticæ, reperit. 3. & Turrianus ad Clementem. Non desunt quin eã-

dem sententiam laudant S.Petrum 1.Pet.3. quasi Petrus Baptismum appellet antitypon, his verbis: ὃ καὶ ὑμᾶς ἀντίτυπον νῦν σώζει βάπτισμα: Cuius figuræ nunc respondens Baptismus: at ibi antitypon figuram significat.

DE ELEVATIONE, ET ostensione Eucharistiæ.

CAP. XL.

1 *Psalmi 71. locus, iuxta Hebraicam editionem explicatur.*
2 *Eucharistiæ eleuatio quàm fuerit semper in Ecclesia vsitata.*
3 *Eucharistiæ eleuandæ causa, & ratio inquiritur.*
4 *Eucharistiam esse adorandam.*
5 *Eucharistia adoranda etiam à non communicantibus.*
6 *Eucharistia adoratur ab Angelis.*
7 *Eucharistiæ eleuatio quibus olim fiebat ritibus.*
8 *Eucharistiam inspiciendo peccator non peccat: & cur non sit par causa inspicientis, & sumentis.*

1 FVTVRAM † eleuationem Eucharistiæ, qualem modò fieri videmus, Dauid prædixerat Psal. 71. Et erit firmamentum (epithetum est frumenti) in terra in summis montium. Hebraica editio habet יהי פסח כר , Erit pugillus, vel particula frumenti in terra in capite montium: vel, vt alij verterunt, memorabile triticum, respicientes magis sensum quàm vocis significationẽ. Hoc est, ait Rabbi Ionathas, quod vixit ante Christum (in libro Collectionum, placenta panis) fiet sacrificium in capitibus Sacerdotum, qui sunt in Ecclesia. Plura in hanc sententiam Richardus Cœnomanus in collatio. ad d. Psalm. 72. Galatinus, libro decimo. capitul. 4. & Sainctes in lib. de rebus Eucharistiæ, repetit. 9. cap. 7. & Gerbrard. in hunc locum. † Planè ab ipsis Ecclesiæ incunabulis,
2 post consecrationem, Eucharistiam in altum tollere, & populo ostendere consuetum, probat apertè Sanctus Dionysius libr. de Ecclesiastic. hierarch. capite 3. Pontifex, inquit, cum diuina munera laude prosequutus fuerit, sacratissimaque & augustissima mysteria conficit, & quæ ante laudauerat, venerandis operta signis, atque abdita, in conspectum agit, diuinâque munera reuerenter ostendens, ad sacram illorum communionem, & ipse conuertitur, &c. S. Basilius lib. de Spiritu sancto, capit. 27. Inuocationis verba, cum ostenditur panis

panis Eucharistiæ, & poculum benedictionis, quis sanctorũ nobis scripto reliquit? Hoc verò caput S. Basilij, ne quis hæreat, agnoscunt Damascenus de imaginibus, & Balsamon, qui in illud caput scholia edidit. Elatio in altum sacro sancti corporis Christi repræsẽtat, auctore S. Germano in Theoria rerum Ecclesiasticarum, crucis elationem, & mortem in ea, & ipsam resurrectionem. Inter errores Begardorum, & Beguinarum, octauus error numeratur, quod in eleuatione corporis Iesu Christi nón debent fideles assurgere, nec ei reuerentiam exhibere. Qui error damnatus fuit in Concilio generali Viennensi, Clement. Ad nostrum, de hæret. † Eleuationis verò & ostensionis panis & calicis, variæ rationes af- 3
ferri solent à Durando in Ration. Iuone epist. 2. capit. 33. & quibusdam alijs. Potissimè verò, Eucharistiam in altum edi, populóque ostendi adorationis ergò, probabile est. † Sanè 4
Eucharistiam adorandam esse, compluribus sanctorum Patrum testimonijs confirmari potest. S. Diony. d. cap. 3. Eccles. hierarch. his verbis, Sed ô diuinum penitus, sanctumque mysterium nobis palam, atque apertè lucescẽ, nostrósque spiritales oculos singulari, & aperto tuę lucis fulgore implẽ. S. Chrysostom. homil. 24. in priorem ad Corinthios; Hoc corpus in præsepi reueriti sunt Magi, & Barbari longo itinere confecto, cũ timore, & tremore plurimo adorauerunt. Imitemur igitur saltem nos Barbaros, qui cœlorsũ ciues sumus. Tu non in præsepi, sed in altari: non mulierem, quæ in vlnis teneat, sed Sacerdotem præsentem, &c. Sanctus Ambros. li. 3. de Spiritu sancto, capit. 12. enarrans illud Dauid Psal. 98. Adorate scabellũ pedum eius, ait: Itaque per scabellum terra intelligitur. Per terram autem caro Christi, quam hodie in mysterijs adoramus, & quam Apostoli in Dominicæ sacramento: Numquid, cum & diuinitatẽ eius adoramus, & carnem, Christum diuidimus? Sanctus item Augustinus in eundem Psal. 98. Et quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnem nobis mãducandam ad salutem dedit. Nemo autem carnem illam mãducat, nisi prius adorauerit: inuentum est quemadmodum adoretur tale scabellum pedũ Domini: & nõ solùm peccemus adorãdo, sed peccemus non adorando. Item Augustinus epist. 120. cap. 27. & Psal. 48. enarrans illud: Manducauerunt, & adorauerunt omnes diuites terræ: & ipsi qui adducti sunt ad mensam Christi, & accipiunt de Corpore, & Sanguine eius: sed adorant tantùm,

non

non etiam saturantur, quoniam non imitantur. Et paulò post: Et gloria nominis eius in Ecclesia diffusa est: permoti & ipsi veniunt ad mensam, manducant, & adorant. Sanctus Chrysostomus homil. 61. ad populum Antiochenum: Considera, quæso, mensa regalis est apposita, angeli ministrantes, ipse Rex adest: & tu, adstas oscitans, sordescunt tibi vestimenta, & nihil est tibi curæ. At pura sunt, igitur adora, & communica. Idem epist. 3. ad Ephesios. † Amplius, adoratam fuisse Eucharistiam extra vsum, & à non communicantibus, probat sanctus Chrysostomus homil. 3. de incomprehensibili Dei natura. Ibi enim loquens de Energumenis ait, Agitatos quoque, ob eam rem, Diaconus tempore illo ducit, & iubet caput inclinare. Et homil. 4. eiusdem tractationis: Cur homines dæmone agitatos, & furore acceptos territimo, adduci tempore illo, & capita inclinare iubet Diaconus? Quin idem Chrysostomus homil. 9. cap. 2. in Matth. eos, qui non adorant Eucharistiam, Herodianos appellat. Sanctus Hieronymus æger graui morbo lecto decumbens, Sacerdote Eucharistiam deferente, in hęc verba prorupit: O ferculum excellentissimum, venerandum, colendum, & adorandum, glorificandum, amplectendum, & omnibus laudibus extollendum. Hæc super eius morte Eusebius. Plura de adoratione Eucharistiæ Algerus lib. 1. cap. 3. 7. 10. & 12. & lib. 2. cap. 1. & Gabriel Biel super canon. Missæ, lectione 50. † Porrò, nedum homines, sed & Angelos adorare Eucharistiam, docet Chrysostomus compluribus locis, maximè libr. 3. de incomprehensibili Dei natura circa finem: Tempore illo, mi frater charissimè, non solùm homines clamorem illum horribilem reddunt, sed etiam Angeli Domino genu flectunt, & Archãgeli rogant. habent sibi id tempus idoneum, habent sacram illam oblationem, &c. Quin & in hominibus mortuis Angeli adorant Eucharistiam. Sanctus Chrysostom. lib. 6. de Sacerdotio. S. Gregorius libr. 4. Dialogorum cap. 15. & homil. 40. super Euangelia. † Ad hæc cùm ostenderetur Eucharistia, veteres, manus attollere, consueuerant. Quod ex Tertulliano libr. de Spectaculis, cap. 25. colligere licet, ibi: Illas manus, quas ad Dominum extuleris, postmodum laudando histrionem fatigare? Eodem spectare verba Hieronymi ad Theophylum Alexandrinum quidam crediderunt: Quisquam ne tibi, ait, inuitus communicat? Quisquam ne extensa manu vertit faciem, & inter sacras epulas iure osculum porrigit? At probabilius est, locum istum ad manuum

manuum extensionem in communione pertinere. Sanè fideles, cùm manus attollunt, & extendunt, meminisse debẽt, Christum misericordia motum manus suas in cruce extendisse. Meminisse etiam impiorum Iudæorum, qui manibus suis Christum colaphizabant, flagellabant, & crucifigebãt. Consuetum quoque erat, dum ostendebatur hostia, certa verba acclamari populo, quod tum ex Basilij d. cap. 27. de Spiritu sancto, tum etiam ex Damasceno epistol. de Trisagio, conuincere licet. Horum verborum loco Ludouicus XII. Galliarum Rex cum in florentissimum Galliæ Regnum coniurati hostes vndiquaque insurgerent, ad reprimendos eorum conatus, iussit sub eleuationem Corporis & Sanguinis Domini, Hymnum, O salutaris hostia, decantari. Clichtoueus libro primo Hymnorum Eccles. De Pausa, libr. 1. de Eucharistiæ adoratione, cap. 10. de Sanctes de rebus Eucharistiæ, repetitio. 9. cap. 7. Planè in Concilio Treueren. prouinciali decretum legimus, in eleuatione Corporis & Sanguinis Domini nullam antiphonam cantari, neque pro pace, neque aduersus pestem, sed silenter flexis genibus passionis Christi commemorationem facere, ac Redemptori gratias agere. In Concilio verò Augustano statuitur, sub eleuatione Eucharistiæ illas tantum antiphonas decantari, quæ ad hoc sacrificium pertinent. Quanquam, ait Synodus, melius, & veteri Ecclesiæ conuenientius esset, præsentiam Dominici corporis in altissimo silentio contemplari. Solebant etiam veteres, dum ostendebatur Eucharistia, caput inclinare nudo vertice in venerationem capitis Christi, quòd spinarum aculeis, vulneribúsque innumeris cruentatum est, quòd item moriens benignissimè inclinauit. Inclinato enim capite tradidit spiritum. Solebant & genua flectere in expiationem blasphemiæ Iudæorum, qui ad Christi ludibriũ genu flectentes dicebant: Aue Rex Iudæorum. Sanè Angeli, auctore Chrysostomo, sacrificij tempore genu flectere dicuntur. Sacerdotes frequenter populum docere debent, vt, cum in celebratione Missarum eleuatur hostia salutaris, se reuerenter inclinet; idem faciens, cum eam defert presbyter ad infirmum. Hæc Honorius in capitulo Sanè, de celebratio. Missarum. At hodie, proh Dei atque hominum fidem, non desunt, qui dum sacrosancta Eucharistia ostenditur, stantes, & operto capite eam intueantur, etsi Paulus primæ ad Corinth. 11. doceat, viros orantes velato capite deturpare caput suum. Plura in hanc sententiam Gabriel Biel super

canon.

Universidad de Deusto
Biblioteca

canon.Missæ,lectio.50. Solet etiam pulsari campana, quòd recens non est. Iuo Carnoten.epistol. 167. Quia reginæ Angelorum gratias agit pro campanis, quas Ecclesiæ Carnotensi dono dederat,indicat campanas monere, quando illa singularis hostia pro nobis redimendis in ara crucis oblata per noui sacerdotij ministros in Domini mensa quotidie consecratur. Nauclerus generatione 40. anno Domini 1240. scribit,Gregorium IX. Pontificem statuisse, ad corporis & sanguinis Christi consecrationem campanas pulsari. In Concilio Mediolanensi, quòd Cardinalis Borrhomæus habuit 1569.tit.2. decretum exstat in hæc verba, Cùm corpus Iesu Christi Domini sustollendum est in Missa conuentuali à Parocho celebratur, tum signum sono cãpanæ detur: cuius soni significatione fideles, qui in Ecclesia Missæ sacrificio tunc non intersunt,admoniti,ad tanti, tamque magni mysterij,ac beneficij recordationem animum excitantes,mentes supplici religiosas preces piè adhibeant. † Hoc loco Theologi quærunt: Num peccator conspiciendo sacrosanctam Eucharistiam, peccet, sicut peccat sumendo indignè sacramentum peccatorum expiationem,Alex.de Ales 4.part. q. 32. membro 6.quem Gabriel Biel d.lectio.50.& ceteri sequuntur,negant li esse vetitum,sacram Eucharistiam intueri adorationis ergo.Nedum enim iusti,sed & iniusti intuendo corpus Christi commodum maximum consequuntur, memoria repetendo charitatem Saluatoris,& beneficium redemptionis. Nec est par ratio inspicientis & sumentis:tum, quia videns non pertingit ad substantiam corporis Christi, sed tantum ad sacramentales species:tum, quia sumens abutitur sacramento, & transgreditur præceptum Apostoli 1. ad Corinth. 11. Probet autem se ipsum homo.quòd pluribus enarrant Alex. de Ales,vbi supr.Bonauen.ad 4.sent.distin.9.q.6. & Gabriel Biel d.lectio.50.

3

DE SEPTIMA PARTE CANONIS.

CAPVT XLI.

1 *Eucharistiam Christus dedit post cœnam: ea tamen nunquam non nisi à ieiunis percipienda est. Et quid de casu,necessitatis.*

2 *Forma*

2 *Forma consecrandi calicis,quibus constet verbis.*

3 *Sacramentum formæ diuersitatem aliquam fortassis in verbis aliquando habuerunt,at sensus semper idem fuit,nec alius est Eucharistiæ formæ sensus apud Euangelistas, & Paulum,quàm in Ecclesia.*

4 *Eucharistia cur sub duplici specie cõsecretur, cum totus Christus sit sub vtraque specie.*

5 *Innocentij locus de Eucharistia sub vtraque specie explicatur.*

6 *Cõmunio sub vtraque specie quibus sit permittenda, & quàm necessaria,ex Ecclesiæ decretis, & consuetudine.*

7 *Aqua admixta vino ante consecrationem, an conuertatur in sanguinem, dum sit consecratio.*

8 *Vinum,quod ad Eucharistiam conficiendam apponitur quale esse debeat. Et quid de musto,aceto,agresta, & similibus.*

9 *Mysterium vnde dictum, & quid apud Græcos, & Latinos significet. Mysterium fidei quid in Missæ canone designet.*

10 *Calicis consecrandi formæ cur apponantur verba aliqua extra scripturam.*

11 *Sanguis Christi sufficiens est redemptionis nostræ pretium. Peccatoribus tamen obicem ponentibus non sit efficax.*

12 *Facere,passim est sacrificare,ad illa verba,Hoc facite in meam commemorationem.*

13 *Sacrificium Missæ cur iteretur, cùm passus semel tantùm sit Christus.*

14 *Sacrificiũ Missæ meritò esse, & semper in Ecclesia fuisse quotidianum,ac iuge.*

15 *Sacerdos, cui curam animarum non incũbit,an quotidie Missæ sacrum facere teneatur.*

16 *Eucharistia offertur, & editur in memoriam Christi.*

POstquam cœnatum est. † Sacramenta altaris, vt alibi docui,non nisi à ieiunis hominibus celebrãda sunt, Conc. Carthag.3.canon.29.& Concil.Aphrica.canon. 8. canon. Sacramenta altaris, de consecrat. distinct. 3. Rursus eodem Concil.Carthaginen.canon.48.Verum & de sacrificijs inhibendis post prandium,vt à ieiunis,sicut dictum est, offerãtur,& tãc,& nunc confirmatum est. Neque obstat, q̃ post cœnam Christus Sacramẽtum exhibuit.Nam,vt Aug.notat epist.118.ad Ianuarium cap.6.& 7.non propterea calumniãdum est vniuersæ Ecclesiæ, quòd à ieiunis semper accipitur. Et hoc enim placuit Spiritui sãcto, vt in os Christiani prius

1

Domini-

Dominicum corpus intraret,quàm ceteri cibi. Neque enim etsi post cibos dedit Dominus,propterea pransi, aut cœnati fratres ad illud sacramentum accipiendum conuenire debent;aut,sicut faciebant,quos Apostolus arguit, & emẽdat, mensis suis ista miscere. Namque Saluator,quò vehementius commendaret mysterij illius altitudinem,vltimum hoc voluit infigere cordibus, & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat. Et ideò non præcepit, quo deinceps ordine sumeretur,vt Apostolis, per quos Ecclesiam dispositurus erat, seruaret hunc locum. Accedat Concilium Constantiensis sess.13. decretum, in hæc verba; Hinc est quòd hoc præsens concilium sacrum generale in Spiritu sancto legitimè congregatum saluti fidelium prouidere intendens, matura plurium doctorum tam diuini,quàm humani iuris deliberatione præhabita declarat, decernit, & definit,quòd,licèt Christus post cœnam instituerit,& suis discipulis administrauerit sub vtraque specie panis & vini, hoc venerabile sacramentum:tamen, hoc non obstante, sacrorum canonum auctoritas laudabilis, & approbata consuetudo Ecclesiæ seruauit,& seruat,quòd huiusmodi Sacramentum non debet confici post cœnam,neque à fidelibus recipi non ieiunis,nisi in casu infirmitatis, aut alterius necessitatis à iure,vel Ecclesia concesso, vel admisso. *Hic est enim Calix* 2
sanguinis mei. † Contendunt Scholastici, num hæc dumtaxat verba sint de forma,& substantia, seu essentia consecrationis sanguinis. S. Thom.3.part. quæst.78.art.3.& ad 4.sent.dist.inct.8.art.2.credidit non solùm prædicta verba, & quæ sequuntur: Noui & æterni testamenti mysterium fidei,qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum;esse de substantia formæ. Thomam sequuntur Antoninus 3.part.tit.13.cap.6.§.2.& Sotus ad 4.sentent. Verùm Alexand.de Ales 4.parte quæst.33.Magister sent.libr.4. distinct.8.vbi Bonauentura,Durandus,& complures alij affirmant, ea solum verba; *Hic est calix sanguinis mei*, esse de substantia formæ:quod & verius est. Nam & Synodus Florentina disertè docet, formam huius sacramenti esse verba Saluatoris,quibus hoc sacramentum conficitur,ipsorum;que verborum virtute, substantiam panis in corpus Christi, & substantiam vini in sanguinem conuerti. Deinde,si illa omnia essent de substantia,seu essentia,Patres Græci, Iacobus, Basilius,Chrysostomus,& ceteri, qui his omnibus verbis in suis liturgijs vsi non sunt, non consecrassent quasi non affecti

cuti veram & integram formam. De his plenè Guilielmus Alanus libr.1. de Eucharistiæ Sacramento. † Cæterùm & si verba, quibus Ecclesia in consecratione vini vtitur, diuersa esse videantur à verbis Christi, quæ exstant apud Euangelistas & Paulum:quoad sensum tamen plenè perfecteq; conueniunt. Quòd plenè & luculenter enarrant Alexan.de Ales d.quæst.33.& Alanus d.cap.19.† Hoc loco quæritur, cur Eucharistia sub duplici specie panis & vini consecretur. Planè, certum est,totum,ac integrum Christum,secundum carnẽ, animam,sanguinem,& diuinitatem sub qualibet siue panis, siue vini specie exhiberi atque sumi. Totus Christus,ait Synodus Florentina, continetur sub specie panis, & totus sub specie vini. Quòd & antea in Concil. Constantiens.sess.13. definitum fuerat, & in Concilio Tridentino sessio.13.capit. 3.& sessio.21. de communione capit. 3. repetitum. Plura in hanc sententiam S.Bernardus epistol.69. ad Guidonem Abbatem de tribus fontibus,& sermo.de cœna Domini ad Petrum. Gilbertus in lib.de altercatio.cuius meminit Hosius in confessione posteriori. S. Thom.tertia part.quæstion.76. articul.2. Alexand.de Ales libro quarto. quæstion.53. membro primo. restatur religiosos quosdam postulasse sibi præberi sub vtraque specie, hæsitantes an sub panis specie sanguis existeret. Itaque Sacerdote Missam celebrante cum hostiam frangeret, Patenæ concauum repletum subitò fuisse sanguine: quòd cum religiosi stupentes vidissent, & creditent, partes hostiæ redijsse in integrum. Quare † diligenter expendenda sunt Innocentij verba libro quarto Myster. Missæ,capitul.vigesimoprimo. Et quamuis, inquit, sub specie panis sanguis sumatur cum corpore, & sub specie vini corpus sumatur cum sanguine: tamen nec sanguis sub specie panis, nec corpus sub specie vini bibitur,aut comeditur: quia sicut nec sanguis comeditur, nec corpus bibitur, ita neutrum sub specie panis bibitur, aut sub specie vini comeditur. Quę verba intelligenda sunt per comparationem quo ad signa extrinseca sub quibus corpus Christi, & sanguis eius continentur, & nobis sumenda proponuntur:quantum tamen ad effectum & corpus bibitur, & sanguis comeditur sub vtraque specie. Quòd pluribus confirmat Gabriel Biel super canon. Missæ, lectio 53. Licèt igitur Christus integer sub vtraque specie panis vel vini existat:vtraque tamen species consecratur,& neutra supersluit, auctore Innocen.libro quarto.myster.Missæ,cap.21. Panis enim refertur ad corpus,

& vinum ad sanguinem & animam: quia vinum sanguinem operatur, in quo sedes est animæ. Vnde ait glossa 1. ad Corinth. 11. Vtramq; speciem dedit Christus, vt ostenderet totam humanam naturam, id est, corpus & animã assumpsisse, vt vtrumq; redimeret. Complures alias rationes easque præclaras prodiderunt Alexand. de Ales, Albertus Magnus, & quidam alij: quas percurrit Gabriel Biel super canon. Missæ, lectio 52. † Cùm igitur totus Christus cum corpore & sanguine sub vtraque specie existat, antiquissima & laudabili Ecclesiæ consuetudine, ad euitandum quædam pericula & scandala, receptum est sacerdotes conficientes sub vtraque specie communicare, laicos verò necnon clericos non conficientes sub specie panis Sacramentum sumere. Hunc verò morem antiquũ esse, & à priscis Patribus ad nos continua temporum successione deuenisse, Ecclesia catholica in Concilio Constantinopol. sess. 13. & Tridentino sess. 21. cano. 1. & c. 1. planè & apertè decernit, eosque hæreseos etiam damnat, qui hanc necessitatem communicandi sub vtraque specie cõtra Ecclesiæ Romanæ vsum propugnant. Ecclesiæ Catholicæ sententiam pluribus probant. Alexand. de Ales part. 4. quæst. 53. S. Thom. part. 3. quæst. 80. artic. 12. de Turrecremata in canon. Comperimus. de consecrat. dist. 2. Gerson in tractatu, quem scripsit in Concilio Constantienſi. Gabriel Biel super canon. Missæ, lectio 84. Cæterum de præstantissimo altaris Sacramento artic. 4. primario de communione sub vna specie. de Sanctes, de rebus Eucharistiæ, repetit. 10. de communione sub altera specie. Amplius circa vini speciem obseruandum est, ad hoc sacrificium non adhiberi vinum, nisi ex vite factum: nihil verò interesse colorem sit, siue rubrum, siue album fuerit. Quin in Concilio primo Mediolanensi, quòd à pijssimo Cardinali Borrhomæo, Mediolanensi Archiepiscopo celebratum fuit, capite. Quæ pertinent ad celebrationem Missæ, iubentur Sacerdotes, modò adsit facultas, vti tantum vino albo, quo ornamenta & altarium instrumenta præcipuè corporalia munda & nitida sint. † Hac in parte quærunt Scholastici, num aqua, quæ misceri debet cum vino, in sanguinem conuertatur. Innocent. I I I. lib. 4. myster. Missæ, cap. 29. & Plenius in c. cum Marthæ. §. Quæsiuisti, de celebratione Missarũ, Scholasticorum varias opiniones recenset. Tandem concludit aquam cum vino in sanguinem transmutari. Innocentium sequitur Durand. in Rational. lib. 4. c. 42. † Quærunt etiam num

num mustum ex vuis maturis, vel in dolia, vel in ipsum calicem recenter expressum consecrari valeat, & receptum est consecrari posse, si vrgeat necessitas. Alioqui nõ decere propter impuritatem. Iulius Papa I. qui sedit anno 339. ad Episcopos per Ægyptum, canon. Cum omne. de consecrat. dist. 2. Concil. Brachar. 3. canon. 1. Concil. Vvormatien. canon. 1. de Turrecremata in d. canon. Cum omne. Alex. de Ales 4. part. q. 32. memb. 9. Durand. in Ration. lib. 4. cap. 42. S. Tho. 3. part. quæst. 74. Quærunt item, num acetum consecrari possit. Sanè, ait Innoc. I I I. lib. 2. myster. Missæ cap. 30. ad finem; licet diligenti studio vinum optimum sit quærendum: vitium tamen vini non maculat munditiam Sacramenti. Quare, ait ille, siue vinum nouum, quod dicitur mustum, siue vinum acidum, quòd appellatur acetum, in sacrificium offeratur, sacrificium conficitur, & diuinitus cõsecratur. Verùm ab Innocentio omnes ferè Theologi dissident. Nam etsi in vino acescente cõsecratio fieri possit: quamdiu enim verè vinum est, licèt ad corruptionem vergat acetósumque fiat, est tamen vtcumque materia huius sacramenti, de eóque probabile est Innocentium intellexisse. At si planè & perfectè acetum sit, habet aliam speciem à vino distinctam, nec materia huius sacramenti esse potest. Idemq; dicendum est de quauis admistione soluente speciem vini. Alexan. de Ales part. 4. quæst. 32. membr. 8. S. Tho. part. 3. q. 74. artic. 5. Idem Tho. Albertus Magnus, Richardus; & complures alij ad 4. senten. dist. 10. de Turrecrem. in canon. In sacramento, de consecrat. distinct. 2. de Agtesta, omnes consentiunt nullo modo consecrari posse. Ceterùm, diligenter cauendum est, ne aliquid calicis in terram cadat. Tertul. de corona militis: Calicis, inquit, aut etiam panis nostri aliquid decuti in terram anxiè patimur. Quòd si aliquid in terram, vel super lignum, aut super pallam ceciderit: vide decretum Pij Papæ (is sedit nonus à Petro) apud Gratian. in canon. Si per negligentiam, de consecrat. distinct. 2. & apud Burchard. lib. 5. cap. 47. Iuonem lib. 1. Panorm. tit. 4. cap. 33. & par. 2. cap. 56. Anselm. lib. 7. cap. 2. canon. 10. S. Thom. 3. part. quæst. 84. artic. 6. versic. ad 7. Quæri item solet quid agendum, si musca, vel aranea in calicem inciderit. de qua quæstione pluribus agunt S. Tho. d. quæst. & artic. Antoninus 3. part. 13. cap. 6. §. 3. † Mysterium apud Græcos dictũ est, vt quidam sentiunt, ἀπὸ τῆς μυσῆς τόμης, q̃ est os occludere, cum nefas haberetur, quæ in religione secretiora erant, vulgari, ediq̃ populo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

At Phornutus de nat.Deorum, cap.de Cerere, & Vesta, ait, philosophãtes Cereri mysteria adducere tentasse simulatq; ea,quæ ad victum conferunt,inuenisset.Nam, ait, *μυεῖσθαι* tiare significat.Vnde, ait, consentaneum esse inde mysteria deduci, quæ in huius deæ celebritatibus inducebantur.Clemens Alexand.oratio.adhortatoria ad Græcos,Mysteria *ἀπὸ μύσους*, hoc est ab exsecratione,& abominatione, quæ accidit circa Dionys.Quòd si etiam, addit Clemens,à Mæonte quodam Attico, quem dicit Apollodorus interijsse in venatione, nulla est inuidia vestra mysteria sepulchri honore esse affecta. Clementem ijsdem ferè verbis sequitur Euseb. lib.2.de præpar.euang.capit.5.Nonnulli mysteria à latibulis murium dicta existimarunt.Athenæus libr.3.capit.10.Sanè omnes hæ origines,seu etymologiæ probant mysteria Gręcè esse arcana quædam sacram. Inde Gregor. Nazianz. carmine 15.Iambico,Mysterium quid? cultus arcanus Dei.Latinè mysteria,auctore Festo, secluſa appellantur,quasi separata,ac seorsum clausa à nobis esse debeant propter aliquam sanctitatem.Appellabantur & opertanea & sacra,quòd scilicèt in operto & seorsum ab hominum cõspectu fierent.Horum meminit Plinius lib.10.cap.61. Dicuntur & sacramenta:quæ enim mysteria Græci, sacramenta passim Latini appellarunt.Quòd ex varijs Tertulliani,Augustini, & aliorum Patrum locis colligere licet.hactenus de nomine. Hoc loco *Mysterium fidei* interpretatur Odo Cameracen.in expositione sacri canonis, quia quod creditur, sensibilibus quibusdam obtegitur. Nam verus sanguis creditur, quòd vinum videtur, sentitur,& gustu.Est mysterium fidei,ait Odo,quia quòd videtur, intus est occultum, & sub figura, & sapore virtus creditur verus sanguis.Et postea:Mysterium fidei, id est occultum, quòd sola cernitur fide.Item Stephanus Eduens.de Sacramento altaris cap.16. *Mysterium fidei*, id est secretum, quia quod sensibus nostris est occultum,fidei est reuelatum. Ad hæc Florus Mag.in exposit. Missæ post Alcui.de diuinis offic.cap.de celebrat.Missæ:Totum ergo, quòd in hac oblatione Dominici corporis & sanguinis agitur mysterium est, aliud videtur,aliud intelligitur:quòd videtur,speciem habet corporalem.quòd intelligitur, fructum habet spiritalẽ.Rursus Remigius Episcopus Antisiodor.in canon. Missæ: Si in veritate corpus Christi est, quare appellatur mysterium? Propterea vtique, quia post consecrationem aliud est, & aliud videtur.Videtur si quidem panis & vinum:sed in veritate corpus Christi est & sanguis. † Hinc pendet ratio, cur in consecratione,cum horum verborum, *Mysterium fidei*, neque Christus, neque Euangelistæ meminerunt, Ecclesia hæc verba interiecerit. Nam vt præclarè Iuo Carnot.epist. 264.admonuit, cum multi hærerent, quo modo sub specie elemẽtorum sumatur corpus,& sanguis Christi;cum sensus humani nihil aliud percipiant, nisi colorem & saporem panis & vini, Ecclesia, vt scrupulum illum euellat, adiecit in canone; *Mysterium fidei*,quasi dicat,ait Iuo Carnoten.Sacramenta, quæ vides in altari,æstimanda sunt, non specie, sed fide.Aliud enim renunciant oculi exteriores hominis, aliud tibi affirmant mentis oculi, &c. *Qui pro vobis, & pro multis effundetur* verba sunt Matthæi & Lucæ.† Que verba apertè indicant, quòd etsi sanguinis Christi effusio sufficiens ex se fuerit,ad redimendum omnes homines:(Effusio,inquit Leo magnus epist.83.ad Palæstinos monachos, pro iniustis sanguinis iusti tam potens fuit ad priuilegium, tam diues ad pretium, vt si vniuersitas captiuorum in Redemptorẽ suum crederet, nullum tyrannica vincula retinerent:) non tamen fuit efficax pro omnibus, qui ponunt obicem gratiæ Dei, quam nobis meruit passio Christi.Vnde Prosper Aquitan.in responsio.ad primam obiectionem Vincentij,Quòd ad magnitudinem & potentiam pretij, & quòd ad vnam pertinet causam generis humani, sanguis Christi redemptio est totius mundi.Sed qui hoc sæculum sine fide Christi,& sine regenerationis sacramento pertranseunt, redemptionis alieni sunt. Poculum quippe immortalitatis, quod confectum est de infirmitate nostra,& virtute diuina,habet quidem in se, vt omnibus prosit, sed si non bibitur, non medetur.inde S. Paulus ad Hebræos ca.9.Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata.Vulgò Theologi dicunt, quòd effusus est sanguis Christi pro omnibus quantum ad sufficientiam, non quantum ad efficaciã.*Hæc quotiescunque feceritis.*Hæc clausula, auctore Durando in Ratio.libr.4.spectat nedum consecrationem sanguinis,sed & corporis.Hęc quotiescunque, scilicet corpus & sanguinem sacrificaueritis: † facere siquidem passim sacrificare significat, nedum apud prophanos auctores, Varro lib.5.de lingua Latina, Plaut.in Asinaria, Cicer.pro Muræna,Virg.ecloga 4.Macrob.lib.3.Saturna.c.11.& alios complures:sed & in sacris litteris.Exo.29. Luecum pro peccato facies.& postea:Hoc est, q; facies super altare.Leuit.23.Facietis in die, qua eleuabitis manipulũ.

10

11

12

Vu.6.Iudic.6.& prioris ad Corinth. 11.Hoc facite in meam
13 commemorationē.† Ceterùm etsi Christus semel credentes
sua morte redemerit Ecclesia Catholica sacrificium istud i-
terat,& repetit.Cùm verò iteratur,cōmemoratio est passi-
nis,non iteratio,canon.Cum iteratur.de consecrat.distinct.
2.S.Andreas Apostol.epi ad Ecclesiam Achaię,cuius memo-
nerunt Cypria.vel quisquis est auctor, libr.de duplici mar-
tyrio.& S.Bernar.scribit se Deo omnipotēti vero & viuo om
ni die sacrificare non thuris fumum,nec hircorum sanguī-
nē,sed agnum immaculatum in altari crucis, cuius carnes,
postea quàm omnis populus credentium manducauerit, &
eius sanguinem biberit,agnus, qui sacrificatus est, integer
perseuerat & viuus.Et cùm verè sacrificatus sit, & verè car-
nes eius mādūcatæ sint à populo,& verè sanguis eius fit bi-
bitus,tamen,vt dixi,integer permanet, & immaculatus, &
14 viuus.† Simeon Metaphrastes de martyrio S.Ignatij prosbi-
dit,S.Ignatium quotidiè Missas celebrasse.Ob id Missa sacri-
ficium quotidianum dicitur in concili. Toletano 1. cano.6.
Quotidianā oblationem appellat S.Chrysost.ad Ephes.ca.
serm.3.Frustra,inquit,habetur quotidiana oblatio,frustra ha-
mus ad altare.In concil.Arausicano, apud Burchardum lib.
1.capit.105.statutum est,vt non tantum Dominicis diebus,
& præcipuis festiuitatibus Episcopi Missas celebrent:sed ca-
possibile fuerit,quotidiana sacrificia frequentent, nec fa-
diant arguuntur in concil.illo generali Lateranen.ca. Do-
tes,de celebra.Missarum:qui Missas raro celebrant,Sacrifi-
tes Missas,seu sacrificia quotidiè celebrare consueuisse,aper
tè indicat S.Cyprian.libro primo. epistol. 2. ad Cornelium,
& lib.4.epistol.9.ad Florentium Papian.Idipsum docent Si-
ricius Papa epist.1.ad Hymerium Tarraconensem,cap.7. S.
Athanas.in fine libelli de passione imaginis Christi,ibi: Ex
carne & sanguine Christi non posse aliquid quotidiè inue-
niri,nisi illud,quòd in ara altaris per manus sacerdotum ig-
ritualiter efficitur. Sacerdotibus orandi & sacrificandi inge
officium incumbere,scribit Innocen.I epist.2.ad Victricium
cap.7.& epistol.ad Exuperium episcop. Tolos.capit.1.Hanc
quoque Missarum frequentem & quotidianam celebratio-
nem confirmant innumera sanctorum Patrum testimonia.
S.Ambr. libr.de benedictione Patriar. capi. 9. Hunc panem
dedit Apostolis,vt diuiderent populo credentium,hodieque
dat nobis eum, quem ipse quotidiè sacerdos consecrat
suis verbis. Et ad caput 3. 1. ad Timoth. Omni hebdomada

offe s en

offerendum est, etiamsi non quotidie peregrinis, incolis
tamen vel bis in hebdomada. item epist.33. ad Marcellinam
sororem: Vos ipsos mihi bonos filios gestiebat eripere Im-
perator Valentinianus,pro quib.ego quotidiè instauro sacri
ficium.S.Hieronym lib.1.aduersus Iouin. Si laicus & quili-
bet fidelis orare non potest,nisi careat officio coniugali, Sa-
cerdoti,cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia,sem
per orandum est.Idem Hieron.quæst. 2.ad Hedibiam:Illius
bibimus sanguinem, & sine illo potare non possumus, &
quotidiè in sacrificijs eius de genimine vitis veræ & vineæ
Sorec,quæ interpretatur electa, &c. Et ad capi.1. epistol. ad
Titum:Si laicis imperatur, vt propter orationem abstineāt
se ab vxorum coitu, quid de Episcopo sentiendū est,qui pro
suis,populiq; peccatis,illibatas Deo oblaturus est victimas?
S.Aug.de fide ad Petrum Diaconum,cap.19.Cui nunc,idest
tempore Noui testamenti,cum patre & spiritu sancto, cum
quibus illi est vna diuinitas,sacrificium panis,& vini in fide
& charitate sancta Ecclesia Catholica per vniuersum terræ
orbem per sacerdotem ministerium offerre nō cessat. Et de
ciuitate Dei,li.c.10.20.Per hoc & sacerdos est,ipse offerens,
ipse & oblatio, cuius rei sacramētum quotidianum esse vo-
luit Ecclesiæ sacrificium.Item epistol.86.Sacrificiū laudis ab
Ecclesia toto orbe diffusa diebus omnibus immolatur. Et
epist.118.ad Ianuarium,capit.2.Alij quotidiè communicant
corpori & sanguini Domini, alij certis diebus accipiunt:
alibi nullus dies intermittitur,quo non offeratur, alibi sab-
bato tantum & Dominico.S.Chrysost.ad c.9.ad Hebr.Nón-
ne per singulos dies offerimus quidem,sed ad recordationē
facientes mortis eius,Primas.eodem cap.9. Numquid & sa-
cerdotes nostri quotidiè idem non agunt. dum offerunt as-
siduè sacrificium?Offerunt quidem, sed ad recordationem
mortis eius.Hildebe.Cenomanus:

Idem quotidiè sine vulnere sacrificatur
Panis in altari

Leginus apud S.Grego.libr.4.dialog.cap.61.& homil. 37.in
Euangelia,Cassium, Narniensem Episcopum quotidianum
sacrificium offerre consueuisse.Prætereo breuitatis ergo cō-
plura alia Theophilacti,Theodoreti,Bedæ,Paschasij,Algeri,
Rabani,Amalarij Fortunati,& aliorum Patrum testimonia.
Porrò, cur Ecclesia Catholica hoc sacramentum quoti-
diè instauret, variæ rationes afferri solent. Nonnullas

Durandus in Ration.lib.4.cap.32. post Honorium in Gemma animæ, capit.30. aliàs ex Innocent.III. profert de Tuerem.in can.Iteratur, de consecr.dist.2. Addo ex sancto Thoma part.3. quæst. 83. articul.2. quòd cum fructu Dominicæ passionis, quotidiè indigeamus propter quotidiana amissa, quotidiè in Ecclesia hoc sacramentum regulariter offeruntur.

† An verò sacerdotes, quibus animarum cura nõ incumbit, 15
quotidiè Missæ sacrum facere teneantur, vel eis liberum sit
à Missæ celebratione omninò abstinere, plenè S.Tho.par.3. 16
q.82.artic.9. *In mei memoriam.* S.Dion.cap.3.Eccl. hierarch. †
Quocirca reuerenter simul,& ex Pontificali officio, post lectas diuinorũ operũ laudes, quòd hostiã salutaré, q̃ supra ipsum est, liter, se excusat ad ipsum primò decẽter exclamans: Tu dixisti, *Hoc facite in meam cõmemorationem.* S.Mart.epist.ad Burdeg.c.3. Hoc enim iussit ipse Dominus noster nos agere in sui cõmemorationẽ. S.Cypr.li.2.epi.3. ad Cęciliũ: Et quoties passionis eius mẽtionẽ in omnibus sacrificijs facimus, nihil aliud, quàm quòd ipse fecit facere debemus. Scriptura enim dicit, Quotiescũque enim ederitis panem istum, &c. S.Basil.li.1.de baptismo, c.3. postquam Euangelistarum, & Apostoli verba, *Hoc facite in mei commemorationem*, addit; Quid vtilius tis habent hæc verba, Vt edentes & bibentes, vt perpetuo simus memores eius, qui pro nobis mortuus est ac resurrexit. Et posteà: Qui nãque edit ac bibit, videlicet in memoriam indelebilem eius, qui pro nobis est mortuus, & resurrexit, &c. S.Ambr.li.5.de sacra.c.4. Ergo tu audis, quòd quoties cũq; offertur sacrificiũ, mors Domini, resurrectio Domini: eleuatio Domini significetur. Theod.ad c.8.epist.ad Hebræos: Cur noui testamenti sacerdotes mysticã Liturgiã, sacrificiũ peragũt? Sed clarũ est ijs, q̃ in rebus diuinis eruditi sunt, nos nõ aliud sacrificiũ offerre, sed illius vnius & salutaris memoriã peragere. Ansel.ad c.11.ad Corinth. Hoc, inquit, facite vos sacerdotes, ideſt, ex pane corpus meum per mystica verba consecrate in memoriam passionis meæ, vt recogitetis eam, dum sacrificium illud obtuleritis. Et paulò post: *Hoc facite in mei commemorationem*, vt in hoc facto sitis memores mei, & eorum, quæ pro vobis passus sum, &c. O dimagna, & numquam intermittenda memoria, ait Clemens in concil. Viennen. Clementina de reliquijs & veneratione sanctorum, in qua mortem nostram recolimus mortuam, ac lignum viuificum ligno crucis affixum, fructum nobis obtulisse saluris. Hoc loco non esset extraneum agere de elemnia offeruntur, Passio Domini miscenda est, vt eius, cuius corpus, & sanguis confeitur passio celebretur. Origen-

tione calicis, & de consignationibus, quæ fiunt super calicem, de quo plura Iuo Carnotensis epist.233.

DE OCTAVA PARTE Cánonis.

CAP. XLII.

1 *Christi mysteria in Missæ sacrificio quæ potissimum recolantur.*
2 *Manuum extensio inter sacrificandum quid designet.*
3 *Dona ac data varie explicantur.*
4 *Sacerdotes, qui diurnum Missæ sacrificium offerunt, quanto studio, & qua mentis puritate intendere debeant.*
5 *Eucharistiæ sacramentum iam confectum an rectè benedicatur à sacerdote, cum ibi sit omnis benedictionis origo.*
6 *Hæreticorum calumnia contra canonem Missæ refellitur.*
7 *Corpus Christi mysticum & verum.*
8 *Christum Deo non commendat in Canone sacerdos sed Ecclesiam & suum ministerium petẽdo, vt propitio vultu Deus sacrificium oblatum respiciat.*
9 *Leo primus apposuit canoni, Sanctum sacrificium, immaculatam hostiam.*
10 *Perferri per manus Angelorum sacrificium, quo sensu intelligendum sit.*
11 *Angeli quomodo offerant Deo sacrificia nostra & orationes.*
12 *Angeli nomine in Canone an intelligendus sit magni consilij Angelus Christus.*
13 *Angelos in Missæ sacrificio adesse ex Patrum testimonijs ostenditur.*
14 *Angelorum manus in Canone quid nobis denotent.*

VNDE & *memores:* † S.Clemens in Liturgia sua, & li.8.constitut.Apostol.cap.12. Memores Passionis, mortis, & resurrectionis. Et in Liturgia Basilij: Memorantes ergo Domine, & non salutarium eius passionum, viuificę crucis, triduanæ sepulturæ, ex mortuis resurrectionis, in cælum ascensionis, &c. Alexander primus epist.1 ad Orthodox. In sacramentorũ quoque oblationibus, quæ inter Missarum so-

homil. in Leuit. Si respicias illam commemorationem, de qua dixit Dominus: Hoc facite in meam commemorationem; inuenies quod ista commemoratio sola sit quæ propitium faciat hominibus Deum. S. Ambros. libr. 5. de sacramentis, capite 4. Ergo tu audis, ait, quòd quotiescumque offertur sacrificium, mors Domini, resurrectio Domini, ecluatio Domini significatur. Planius idem S. Ambros. libro 4. de sacramentis. capite 6. Ergo memores gloriosissimæ eius passionis, & ab inferis resurrectionis, & in cælum ascensionis, offerimus tibi hanc immaculatam hostiam. En ipsa Canonis verba quibus error eorum apertè arguitur, qui canonem Missæ à quodam scholastico, paulò ante Gregorij tempora compositum commenti sunt. Micrologus de Ecclesiast. obseruat. capite 13. citat Sanctum Augustinum, quasi ipsiusmet verbis vsus sit, quibus S. Ambros. sermon. 28. de verbis Domini. verùm sermo ille non est S. Augustin. imò rapsodia quædam ad verbum descripta ex libro 4. Ambrosij, capi. vltimo. Cyrill. Alexandr. libr. 12. commentar. capit. 58. enarrans illud Ioannis: Et post dies octo iterum erant discipuli eius, Participatio mysterij, ait, vera quædam confessio, & commemoratio est, quòd propter nos, & pro nobis Dominus & mortuus sit, & reuixerit. Ad hæc Alcuin. libr. de diuin. offic. capite de celebrat. Missæ, Quid dignius, & salubrius fieri potest, quàm vt hęc mysteria frequentãdo, memor sit Ecclesia beatæ passionis, quæ totius mundi peccata deleuit, & quia non solum mortuus est pro nobis propter delicta nostra, sed & resurrexit propter resurrectionem nostram, ac sic mortem nostram moriendo destruxit, & vitam resurgendo reparauit? Memores sumus resurrectionis quoq; eius, per quã spoliauit infernum, & quando assumptus est in cœlum, & viam nobis ascendendi patefecit, sumus memores & gloriosæ ascensionis. Ecquid deest officio ipsius Missæ? Nam & iustas & pias, ait Mussius, quasi exsequias celebrat Christo crucifixo, & mortuo: ipsius autem à morte resurgentis solemnes agit triumphos: denique super cœlos ascendentis infert votis; & signis memoriam sempiternam. Dum verò hæc dicit sacerdos, iungere, & stringere solet digitos, scilicet pollicem & indices. Durand. in Ration. libr. 4. cap. 43. at Micrologus
2 hanc consuetudinem improbat, capit 16. his verbis. † Vnde & ipse sacerdos per totum canonem in expansione manuum, nõ tam mentis deuotionem, quàm Christi extensionem in cruce designat, iuxta illud: Expandi manus meas tota die

Non ergo digiti sunt contrahendi semper, vt quidam præ nimia cautela, nec aliter, quàm vt in Romano ordine præscribitur, faciunt. Malè enim cauti sumus, si Christum imitari non summoperè studemus. Congruum est ergo, vt manus expandamus infra canonem, hoc tamen obseruato, ne quid digitis tangamus, præter Domini corpus. *De tuis donis, ac datis.* † Donum est ad dandum, etiamsi non detur, paratũ, 3
donum est quod dari potest; datum verò, quòd in alterius possessionem est iam translatum. Corpus ergo & sanguis Christi, sunt dona à Deo nobis parata; dona sunt, quæ vtiliter dari possunt; dona sunt vera, sed in cælo collocata: data verò, quãdo nobis fiunt de creatura panis, & vini; data, quãdo sumimus in altari, quando reficitur inde sensualiter: dona in cęlo, data in terra: dona apud Deum in Christo, data super altare in sacramento: dona in cælo nuda, & aperta: data in altari, tecta sensibilibus, & occulta. Tamen hic & ibi eadem vera. hæc Odo Cameracen. in exposit. sacri canonis. Aliter Florus Magist. in exposit. Missæ. De tuis donis offerunt tam sacerdotes, quàm plebs fidelis, non de suo, sed de tuis donis, ac datis. Quæ de manu tua accepimus, inquit Dauid 1. Paralipom. c. 29. dedimus tibi, mysterio scilicet Dominici corporis, & sanguinis. Hildebertus de officio Missæ.

De donis, proprijsq; datis tibi munera pura,
Munera sancta, sed & immaculata damus.
Dona quidem nobis, Domino data: nam quod in escam,
Donat, nos ipsa sacrificando damus.

Amalar. Fortunat. lib. 3. cap. 25. De donis, ac datis ita possumus dicere, Dona sunt in re æterna, data in opere temporali. Addo, quod donum Græcè δῶρον dicitur, δόμα est datum. & latius patet, tam auctore Augustino locutionem libr. 4. & quæ reddũtur, & quæ donantur, data dici possunt. Et ideò omne donum, etiam datum est, non omne datum, etiã donum est, quia non omne quod datur, continuò etiam donatur. *Hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam.* Hæc trina repetitio, ait Florus Magister in exposi. Missæ, tanti mysterij est laudatio. Has voces variè exponunt Odo Cameracen. in exposit. sacri canonis, Innoc. I I I. Alexand. de Ales, Guilielm. Durand. & Gabriel Biel super canon. Missæ, lectio. 54. ad quos lectorem relego. † Hac in parte sacerdotes 4
admonitos velim quàm purè, & castè, quàm diligenti præparatione, & sincera deuotione accedere debeant ad hanc hostiam puram, sanctam, & immaculatam, panem vitæ,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& calicem salutis perpetuæ oblaturi,ue, si peccatis obnoxij offerant, eorum oblatio sit quasi qui victimat filium in cõspectu patris,Eccles. 34. Non posium non grauissimè commoueri,non dolere,& non gemere videns Missæ sacrum,ipsis quoque virtutibus cælorum adorandum, hoc infelicissimo sæculo à quibusdam ministris indignè summaque incuria fieri.Portò,dum sacerdos hæc verba proferri *Hostiam puram,&c.* oritur quæstio,auctore Innocentio III. libr.5.mysster.Missæ,capit.2.non prætereunda silentio. † Cum enim plenè,& perfectè sit consecratio celebrata, iam enim materia panis & vini transiuit in substantiam carnis, & sanguinis,quare super Eucharistiam benedictam,& plenissimè consecratam,adhuc benedictionis signum imprimitur? Inquem Alexand.de Ales sequitur 4.part.quæstio.37. de officio Missæ,membr.3.art.2.respondet, quòd in canone aliud verba significant, aliud signa denotant. Verba namque principaliter spectant ad Eucharistiam consecrandam: signa verò ad historiam recolendam. Itaque signa hæc non pertinent ad consecrationem iam perfectam per verba,ad hoc à Christo instituta, verùm ad passionem Christi recolendam,quæ post consecrationem Eucharistiæ à Christo in cœna est consummata. Vel breuiùs, & planiùs ex Stephano Eduensi de Sacramento Altaris,cap.17. & Floro Magistro in expositio. Missæ:Quinarium crucis sit super oblatam & calicem, ora vt eum,à quo omnis sanctificatio est, sanctificemus, sed vulnera pendentis in cruce,duo manuum,duo pedum,quotum lateris flebiliter,& deuotè recolamus. *Supra quæ propi-*
6 *tio,ac sereno vultu.* † Calumniantur hæretici Canonem hac in parte,quasi impium sit actione nostra Corpus,& Sanguinem Domini nostri IESV Christi Patri conciliare,& acceptа reddere,cùm Corpus istud sit vnicum illud, quod per se acceptum est: item sacerdotem se profiteri mediatorem inter Deum,& Filium eius,ac postulare, vt Deus sit Filio suo propitius.Hanc calumniam Durand.in Rational.lib.4.c.41. præsentiens,vnico verbo euertit:Propitius,ait,supple,nobis vel,vt ait Alexan.de Ales,Accepta habeas, inquantum referuntur ad offerentem.Verùm hęc ampliorem interpretationem exigunt:Primum,hæc verba; *Supra quæ, &c.* non recter ab Ecclesia addita sunt in can. quin ab ipsis Christianæ Ecclesiæ primordijs, in Liturgijs veterum Patrum exarata, legimus.In Liturgia S.Clementis,quam verè Clementis esse Nicolaus Methonensis Episcopus confirmat, ea ipsa verba extant:Et te rogamus, vt propitio serenoque vultu respicias supra hæc proposita dona coram te. Tu,qui nullius indiges Deus.Idem Clemens lib.8.Constitut. Apostolic.c.12. in Liturgia precari solitum in hæc verba testatur:Ac te precamur,vt in hęc munera,coram te proposita,beneuolè aspicias,tu Deus nullius indigens. S. quoque Basilius in canone post munerum oblationem, cuius verba exarauit Bessarion de Eucharistiæ Sacramẽto:Respice,inquit, super nos Deus, & super hanc nostram latriam , & acceptam eam habeas, quemadmodum accepta habuisti munera Abel, &c. Bessarion ille magnus , de Eucharistiæ Sacramento , hæc verba variè interpretatur.† Primùm , ait ille, Corpus Domini du- 7
plex est:verum , & mysticum : illud quidem ipsius Domini verbis,cuius Corpus est confici:hoc verò , quod ipsi sumus, eum dignè homines sacram Eucharistiam capiunt , & eiusdem cum Christo corporis efficiuntur.Itaque sacerdos dum precatur,vt super hunc sanctum panem & calicem propitio & sereno vultu respiciat , hæc postulat , quatenus panis ille sanctus,& calix Saluatoris , nos simul Christo coniungat.Vnus enim panis,ait Apostolus , & vnum corpus multi sumus,qui de vno pane participamus,hoc est, quatenus cõsecrata illa hostia,in speciebus illis Ecclesiam Christi , tanquàm Corpus eius,simul significat,&repræsentat.†Vel non intelligitur sacerdotis oratio pro Christo fieri , quatenus 8
offertur in semetipso,sed pro eo, quatenus ipse in suo offertur corpore , quod est Ecclesia. Hoc enim Corpus Christi mixtum peccatores etiam continet , & ideò propitius petitur Dei vultus , quo expientur. Et quia peccatores in tenebris sunt,ideò serenum Dei vultum,quò illuminentur , exposcimus.Itaque non precatur Ecclesia, vt in Christum beneuolè aspiciat Deus , vel propitius sit illi pani consecrato, vt hæretici fingunt:neque postulat sacerdos, vt sit Deo acceptum sacrificium in se,quia sic displicere nõ potest , scriptum enim est de Christo: Hic est Filius meus dilectus , in quo mihi benè complacui:verùm hæc precatio ad offerẽtes pertinet,qui peccatis suis territi , & de propria virtute diffidentes,hostiam gratissimam offerunt,per quam se acceptos fieri postulant.Vel , vt vnico verbo ait Alex. de Ales , verba hæc referuntur ad offerentem,& actionẽ oblationis nostrę, vt nimirùm dignè, & cum Ecclesiæ vtilitate offeratur sacrificium.Addi item possunt , quæ in hanc sententiam scribit Odo Cameracen.in exposit.cano.Missæ.*Sanctum sacrificium,*

9 *immaculatam hostiam.*† Hanc particulam, Leonem I. qui sedit Martiano imperante,& præfuit Concilio Calcedonensi, canoni Missæ addidisse,auctores sunt Damascen.in Pontific. cap.45.Beda in Martyrologio.Berno Augien.de Missa, c.13. Sigebert.ad annum Domini 442.Rupert.lib.2.de diui. offic. cap.21.Micrologde Ecclesiast.obseruat.c. 12. Plenius VValfred.Strabo de rebus Ecclesiast.c.22.in hæc verba. Leo quoque 47.apud Romanos Pontificatum agens, constituit, vt infra actionem sacrificij diceretur: Sanctum sacrificium, & reliqua.De hoc etiam quæri potest,ait Strabo, vtrùm ab eo loco,quæ sequuntur,addiderit,vel ipsa tantùm verba,id est, Sanctum sacrificium,immaculatam hostiam:eo loco tantùm intermiscuerit.Quod quia manifestè non legimus,nolumus

10 definire. *Iube hæc præferri.* Hâc canonis particulam vetustissimam esse probat canon Græcus Missæ beati Petri. † Hanc ipsam particulam cum superiori,connectit S.Ambr.lib.4.de Sacramen.c.vltimo.Ergò memores gloriosissimæ. Et paulò post:Et petimus & precamur,vt hanc oblationem suscipias in sublimi altari tuo , per manus Angelorum tuorum , sicut suscipere dignatus es munera , &c. Huius etiam particulæ meminit S.Aug.in can.Vtrùm,de consecrat.distin.2. quibus vetustas huius particulæ confirmatur.De ea plenius Paschasius,qui floruit Carolo Crasso imperante,lib.de Corpore & Sanguine Domini, c.8. Quo autem sensu petat Ecclesia, vt propitio ac sereno vultu respiciat hanc hostiam Deus, mox patefacit, subiiciens: Supplices te rogamus , Omnipotens Deus,iube hæc præferri per manus sancti Angeli,&c. Turrian. enim propitio ac sereno vultu respicit Deus super hoc sacrificium,quod pro nobis Deo,ministerio sacerdotis, offertur, cùm nos non sumus ira Dei digni,hoc est,ait Turria. petimus à Deo in can.vt sit ei acceptum hoc sacrificiũ,non quidem q̃ fit à Christo,qui mutando panem & vinum in Corpus & Sanguinem suum,offert semetipsum Patri , sed q̃ fit per ministerium Sacerdotis,quæ est alia actio.At commendari hæc quidem ministerium sacerdotis Deo, canon Græcus Missæ B.Petri,proprio verbo declarat.Quòd enim canon Latinus dicit,Iube hæc præferri,&c.Græcè legitur:Iube hæc διαγνωθῆναι in sublime altare,&c.idest,iube ministrari.Hoc itaque est perferri per manus Angeli,ministrari per Angelos ante Deum : sicuti oramus , vt Angeli orationes nostras ad Deum perferant,vt eorum ministerio commendentur,& acceptæ sint ac gratę Deo.Quod pluribus persequitur Turrianus,

ad cap.12.lib.8.Constitut.Apostolic.Vel,vt apertiùs loquar,non his verbis petimus,vt Angeli perferãt in cælos ad Patrem , Corpus & Sanguinem Domini , vt calumniantur hæretici,sed fidem,memoriam Passionis Christi, gratiarum actionem,vota offerentis,& fidelium.†Sicut enim,cùm Angeli preces nostras Deo offerunt , non orantium verba , sed eorum desideria,ac merita exhibent , ita cùm & sacrificia nostra Deo perferunt, piam offerẽtis religionem & inuocationem ei exhibent.Non quasi Deo hæc sint ignota , qui & antequàm essent,vtique nouerat,Daniel.13.& Matth. 6. verùm,auctore Augustino epist. 121. c. 9. dum enarrat verba Pauli ad Colos.c. 4. Postulationes vestræ innotescant apud Deum:vt innotescant apud Deum , per tolerantiam : non apud homines,per iactantiam.Aut fortè,ait Augustinus,innotescant Angelis, qui sunt apud Deum , vt quodammodò ea offerant Deo,& de his consulant,& quod,eo iubẽte, implendum esse cognouerint , sicut oportere ibi cognouerint, hoc nobis vel euidenter,vel latenter apportent. Dixit enim Angelus Tobiæ 12.Et nunc,quando orabas tu & Sara , ego obtuli orationem vestram , in conspectu claritatis Dei. Hi precum nostrarum similitudines in mentes suas trãsformãt ac illustrant,&,vt mox dicetur,precum nostrarum imbecillitatem,sua comprecatione adiuuant.Addo,q̃ Angeli, tempore sacrificij , pro genere humano Deum deprecantur. S. Chrysost.homil. in encenijs : Hic Angeli Corpus Domini, ipsum portendentes, rogant pro genere humano , quasi dicant: Pro his Domine rogamus , quos tu adeò dilexisti , vt pro eorum salute mortem obires , animam in cruce efflares. pro his supplicamus pro quibus ipse tuũ largitus es sanguinem. pro his oramus , pro quibus Cõrpus hoc immolasti. † Non me latet S.Algerum li.1.de Sacramentis Corporis, & Sanguinis Domini,cap.14. hanc particulam interpretari de Christo,qui est Angelus magni consilij,quasi Sacerdos orãdo Deum,dicat:Iube hæc oblata tibi per manus & virtutem Filij tui Angeli tui,qui est Angelus magni consilij , deferri, non in hoc humile & visibile altare,vbi modò est,sed in sublime altare tuum,id est,Filium tuum,quem vsque ad dexteram tuam,in conspectu maiestatis tuæ,sublimasti,ostendens ipsum Filium iussione Patris in cælis esse, offerẽtem & hostiam,& id,super quod offertur,quia omninò fidei & gratiæ eius, in Christo innitimur , &c. Hanc interpretationem probare videntur Stephan. Eduens. de Sacramen. altar.

cap.17.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cap.17.& auctor libri,qui Antididagma inscribitur, dignus sanè liber,vt ab omnibus legatur studiosè & diligenter. Verùm ab ea interpretatione discedo,tum,quòd non cohæreat superioribus,tum etiam, quòd S.Ambr. hanc canonis partem oculam referens.Angelorum in plurali expressim meminerit. Prætereo Innocent.I I I.Alberti, & quorundam aliorum interpretationes,quas Gabriel Biel,lect.55. diligenter percensuit. *Per manus sancti Angeli tui.* Tantæ sunt profunditatis hæc verba,ait Innocent.I I I.libr.5.myster.Missæ, cap.6. vt nullius acies humani ingenij tanta sit,vt ea penetrare possit. Quis enim fidelium,ait Greg.lib.4.Dialog.cap.58.habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cœlos aperiri,in illo Iesu Christi mysterio Angelorum choros adesse,summis ima sociari, terrena cælestibus iungi, vnum quoque ex visibilibus,atque inuisibilibus fieri?cano. Quod sanguis,de consecrat.dist.2.† Planè,Angelos in Missæ sacrificio,varijs sanctorum Patrum testimonijs euincitur.S.Ambros.in cap.1.Lucæ: Vtinam nobis quoque adolentibus altaria sacrificium deferentibus adsistat Angelus,immò præbeamus videndum. Non enim dubites assistere Angelum,quando Christus assistit,Christus immolatur.S.Chrysostom.hom.3.in epist.ad Ephes.Contemplare,obsecro, adstat mensæ regia,adsunt Angeli mensæ huius ministri, adest Rex ipse,&tu oscitans adstas?Quibus ferè verbis vtitur idem Chrysost. homil.22.in Acta Apostolorum , & homil. 3. contra Anomæos,Tempore illo,scilicet sacrificij, mi frater , non solùm homines clamorem illum horribilem reddunt , sed etiam Angeli Domino genu flectunt , & Archangeli rogant, habeat sibi tempus idoneum , habeat sacram illam oblationem in fauore.Et homil.36.in epist.1.ad Corinth.Et tu igitur attende illud horrendum tempus animo tremisce, animo cõmoueare,priusquam vela reducta , & chorum Angelorum progressum vides, in ipsum vltrò cælum ascende. S. Chrysost. lib.6.de Sacerdotio : Per id tempus & Angeli sacerdoti assident,&cælestium Potestatum vniuersus ordo clamores excitat,& locus altari vicinus in illius honorem, qui immolatur , Angelorum choris plenus est , id quod credere abunde licet,vel ex tanto sacrificio,quod tũc peragitur.Idem Chrysostomus homil.24.in Acta Apstolorum: Alios video stare & migrari dum preces fiunt,neque solùm dum preces fiunt, sed & dum sacerdos benedicit : Nescis quod cum Angelis stas,cum illis cantas,cum illis hymnos dicis.& homil.in laudem

laudem eorum, qui comparuerunt in Ecclesia,Non cogitas, quòd Angeli huic stupendæ assistunt mensæ, & cum reuerentia hanc circumuallant?& homil.40.ad populum Antiochenum:Video alios loquentes rectos, dum oratio celebratur , nec solum , sed & dum sacerdos benedicit. O rem horrendam:cum Angelis constitisti.Cyrillus Eremita in vita S. Euthymij scriptum reliquit,S.Euthymium,vidisse frequenter terribilem Angelorum visionem vnà secum Deo ministrantem , & sacra contrectantem.† Manus autem Angelorum sunt,& Angelicæ intelligentiæ viuacitas, quæ precum nostrarum similitudines in montes suas transformant,& illustrant,& Angelicæ societatis charitas,qua precum nostrarum imbecillitatem sua comprecatione adiuuant.

DE NONA PARTE CANONIS, MEmento etiam Domine famulorum,&c.

CAPVT XLIII.

1 *Defunctorum memoriam piam prodesse , & pro illis rectò offerri Deo sacrificium & preces , comprobatur ex Patrum sententijs diligenter allatis.*
2 *Defunctorum animas Deo commendare , quàm fuerit in Ecclesia apud pios semper in more positum. Insuper ex Conciliorum decretis probatur.*
3 *Defunctorum commemoratio in Missæ sacro non solùm generatim,sed & nominatim fieri consueuerat.*
4 *Missæ peculiares pro defunctis.*
5 *Die tertio,item septimo,nono,trigesimo,quadragesimo,& anniuersario fiebat defunctorum commemoratio.*
6 *Anniuersaria quæ dicantur.*
7 *Obituum institutio vnde sumpserit principium.*
8 *Diptychis in defunctorum commemoratione vtitur Ecclesia.*
9 *Diptycha Episcoporum tabellæ.*
10 *Defunctis omnibus an prosit Missæ sacrificium.*
11 *Sacrificium Missæ an offerendum pro beatis, damnatis, aut in Limbo existentibus.*
12 *Traiani historia an sit vera,& quantam habeant fidem similia,quæ de alijs narrantur.*
13 *Missæ defunctorum in quibusdam discrepant ab alijs.*

IN sacrificio Missæ orationes fieri pro defunctis ab ipsis Ecclesiæ incunabulis, Liturgiæ Iacobi, Marci, Basilij, & Chrysostomi apertè probant, idq; ab Apostolis sanctum, & traditum, testantur S.Chrysostom.homil.3.in epist.ad Philip.& homil.69.ad populum Antiochen.Et Damascen.serm. Quòd qui in fide migrarunt sacris operationibus, &c.Quod vt planius faciam, percurram veterum Patrum testimonia. S.Clem.lib.6.Constitut.Apost.cap.29.ibi:Pro fratribus vestris, qui in Domino mortui sunt, & Eucharistiam Deo accipram antitypon id sacramentum regalis Corporis Christi, offerte in Ecclesijs vestris, in cœmeterijs, &c.& lib.8.cap. 47.De ijs autem, qui quieuerunt in Christo, postquàm Diaconus absoluit orationem, ne idem repetamus, hæc adhibemus. Pro quiescentibus in Christo, fratres nostri, rogemus, vt benignus Deus, qui ipsius animam susceperit, &c.S.Dionys.lib. Ecclesiast.Hierarch.cap.7. De prece super defunctis facienda ex diuinis ducibus, hoc est, Apostolis, traditio peruenit ad nos, &c.Tertullia.de coronamilit.Oblationes pro defunctis, pro natalitijs annua die facimus.& de Monogamia: Pro anima eius orer,& refrigerium interim adpostulet ei,& in prima resurrectione consortiũ,& offerat annuis diebus dormitionis eius.S.Cypria.lib.1.epist.9.Ne quis frater excedens ad turelam, vel curam clericum nominaret, ac si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec officium pro dormitione eius celebraretur.Neque enim ad altare Dei mereretur nominari in Sacerdotum prece, qui ab altari Sacerdotes & ministros suos Leuitas auocare voluit.S.Athanas.libr. de variis quæstionibus, in respon.ad quæst.34.ita inquit:Intelligimus precatorum animas participare aliqua beneficia ab exactu gui immolatione, & gratificatione pro ipsis facta.Idem Athanas.in sermo de dormien.Oleum enim & cera holocaustum est:incruentæ autem hostiæ oblatio, propitiatio est.S. Ambros.orat. funeb. de morte Satyri: Tibi nunc Omnipotens Deus innoxiam commendo animam, tibi hostiam offero.Cape propitius & serenus fraternũ munus, sacrificium sacerdotis.Et orat.funeb.de obitu Valentinia.Omnibus vos oblationibus frequentabo. quis prohibebit innoxios nomi- o.Te?Epiphan.lib.3 hæres.75.de Aerio agens:Erat autem ipse Aerio.semo furiosus magis, quàm humanæ conditionis,& diecebat: Qua ratione post mortẽ nominatis nomina mortuorum? Orat, inquit, viuens, &c.Et paulò pòst: De eo vero, quod proferantur nomina vita defunctorum, quid hoc magis

magis fuerit vtile?Chrysosto.hom.21.in Acta Apostol.Non frustrà oblationes pro defunctis fiunt, non frustrà preces, non frustrà eleemosynæ: hæc omnia spiritus disposuit vobis, vt nos mutuò iuuemus, ne dubita, quia erit aliquis fructus suauis.Nõ temerè Diaconus clamat pro his, qui defuncti sunt in Christo. Et homil.26. in Matthæ. Idcircò enim altari assistens sacerdos pro vniuerso orbe terrarum, pro absentibus, & præsentibus, pro his, qui ante nos fuerunt, sacrificio illo Deo nos gratias iubet offerre.Et homil.41.in priorem epist.ad Corinth.Non est temerè hoc excogitatum nec frustrà. Memoriam mortuorum inter sacra mysteria celebramus, aut accedimus pro istis Agnum illum iacentem, & peccata mundi tollentem deprecantes?sed vt his consolatio hinc aliqua fiat.Nec temerè, qui altari assistit, inter horrenda mysteria clamat pro omnibus in Christo dormientibus. Rursus homil.3.in epist.ad Philippens.Non frustrà ab Apostolis sancitum est, vt in celebratione venerãdorum mysteriorum memoria fiat eorum, qui hinc decesserũt.Nouerunt illis multum hinc emolumenti fieri, multum vtilitatis.hæc eoridem verbis homil.69.ad populum Antiochen.S.August. in Enchirid.cap.110.Neque, inquit, negandum est, defunctorum animas pietate suorum viuentium releuari, cùm pro illis sacrificium Mediatoris offertur. & lib. de Ciuitate Dei 20.cap.9.Neque enim piorum animæ mortuorum separantur ab Ecclesia, quæ etiam nunc est regnum Christi. Alioquin nec ad altare Dei fieret eorum memoria in communicatione Corporis Christi.& lib.9.Confession. Nõ ista mandauit nobis, sed tãtummodò memoriam sui ad altare tuum fieri desiderauit, cui nullius diei prætermissione seruierat, vnde sciret dispensari.& de verbis Apostoli 32.Hoc enim à Patribus traditum vniuersa obseruat Ecclesia, vt pro eis, qui Corporis & Sanguinis Christi communione defuncti sunt, cùm ad ipsum sacrificium suo loco cõmemorantur, oretur: ae pro illis quoque id offerri commemoretur.Cyrillus Hierosolymitan. catech. mystagog.5. Deinde verò postquàm confectum est illud spirituale sacrificium, & ille cultus incruentus super ipsa propitiationis hostia, obsecramus Deum pro communi Ecclesiarum pace.Et paulò pòst:Denique pro omnibus oramus, qui inter nos vita functi sunt, maximum esse credentes animarum iuuamen, pro quibus offertur obsecratio sancti illius,& tremendi, quod in altari positum est, sacrificij. Primasius Episcopus Iustinopolitanus in Apo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

calyp.is vixit 441.Neque enim, inquit,piorum animæ mortuorum separantur ab Ecclesia,quæ nunc etiam est regnum Christi. Alioquin nec ad altare Dei fieret eorum memoria in cõmunicatione Corporis Christi.Damascē.oratio.Qui qui in fide hinc migrarunt,&c.ex versione quadam:Dum autem Apostoli Discipuli Saluatoris, qui totum mundi circulum vnum cœpêre prædicando verbum,quod suis oculis viderant,in tremendis,impollutis, vitalibusq; sacramētis memoriam eorum , qui fideliter obdormiuerunt , habendam edixerunt. quod adhuc firmiter atque adeò sine contradictione obseruat Apostolica Ecclesia Christi , & Dei, à finibus,vsque ad fines terræ,ab eoq; tempore, vsque in præsentis , & in finem mundi vsque.Isidor.lib.1.de Ecclesiast.offic.18.Sacrificium pro fidelium defunctorum requie offerre, pro eis orate,quia per totum orbem custoditur,credimus ab ipsis Apostolis traditum sit.Prætereo S.Gregorium, Beda,Bernardum, Alcuin.Rabanum,& innumeros illos posteriores. † Eandem sententiam probant complura sanctorum Conciliorum decreta. In Concilio Arelat.2.can.12. De his,qui in pœnitentia positi vitam excesserunt, placuit eis communione vacuum debere dimitti,sed pro eo quod honorauit pœnitentiam,oblatio illius recipiatur:oblatio eius,hoc est, pro illo.In Concil.Carthagin.4.c.79.Pœnitentes si casu in itinere, vel mari, mortui fuerint, memoria eorum orationibus, & oblationibus commendetur.Item constitutum in Concil.Vasens.1.cap.2.Item in Concil.Vasens.c.4.In omnibus Missis, siue matutinis,siue quadragesimalibus,siue in illis,quę pro defunctorum commemorationibus fiunt, semper Sanctus, Sanctus, Sanctus, eo ordine dicatur quoad Missas publicas dici debeat.In Concil.Cabilonens. cap.39.apud Burchar.lib.3.cap.64. Iuonem parte 3.cap.64. Gratian.in can.Visum , de consecrat.dist.1.Visum præterea nobis est, vt in omnibus Missarum solemnitatibus, pro defunctorum spiritibus loco competēti Dominus deprecetur. Et posteà : Antiquitùs igitur hunc morem sancta tenet Ecclesia,vt & in Missarum solemnibus,& in alijs precibus Domino spiritus quiescentium commendet. Denique in Concil.Florent. Item si verè pœnitentes in Dei charitate decesserint,antequàm dignis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint, & omissis, eorũ animas pœnis purgatorij purgari,& vt à pœnis huiusmodi releuentur,prodesse his viuentium fidelium suffragia,Missarũ scilicet sacrificia, orationes & eleemosynas , & alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus fieri cõsueuerunt secundùm Ecclesiæ institutа. *Qui nos præcesserunt NN.* † Nõ solùm autem in Missæ sacro fiebat defunctorum generatim commemoratio , sed & nominatim eorum,quorum à pœnis purgatorij liberationē, & requiem postulant.S.Cyprian.libr.1.epist.9. Neque enim ad altare Dei meretur nominari in sacerdotum prece,qui ab altari sacerdotes & ministros auocare voluit.S. Ambro.oratione funeb.de morte Satyri:Tibi nunc, Omnipotēs Deus, innoxiam commendo animam, tibi hostiam meam offero; cape propitius , & serenus fraternum munus sacrificium sacerdotis.Et oratione funebri de obitu Valētinia.Date sacramenta cœlestia , animam piam nostris oblationibus prosequamur.Et paulò pòst:Omnibus vos oblationibus frequentabò.Quis prohibebit innoxios nominare?Epiphanius libr. 3.contra hæres.75.hæresi:Posteà verò de eo,quòd proferantur nomina vita defunctorum, quid hoc magis fuerit vtile? quid hoc commodiùs, aut magis admiratione dignum ? Et posteà:In his, qui vita defuncti sunt, ex nomine memorias faciunt,orationes ad Deum profitentes,ac cultus diuinos & mysteriorum dispensationes.S.August. libr.9. Confessio.de matre Monica agens : Quotquot hæc legerint,meminerint ad altare tuum Monicæ famulæ tuæ cum Patritio quõdam eius coniuge.Et de verbis Apost.sermo.32.ibi; Ad ipsum sacrificium suo loco commemorentur.† Ad hæc, præter eam commemorationem defunctorum, quæ ex traditione Apostolorum in omnibus & singulis Missis fieri debet,celebrantes frequenter peculiares Missę pro defunctis,quarum vere Patres meminerunt S.Aug.lib.9.Confessio.ibi : Cùm offeretur pro ea Monica , videlicet sacrificiũ pretij nostri.Posfid.in vita Augustini:Pro eius:August.scilicet,commendanda corporis depositione sacrificium Deo oblatum est.S.Gregor.lib.2.Dial.c.23.Ite,& hanc oblationē pro eis offerri Domino facite & vlterius excõmunicatæ non erunt.Quæ dum oblatio pro eis fuisset immolata , & à Diacono iuxta morem clamatum est, vt non communicantes ab Ecclesia exirent, illæ exire vlterius visæ non sunt.Et libr.4.cap.55.Idem verò presbyter hebdomada continua se pro eo in lachrymis afflixit,salutarem hostiam quotidiè obtulit,& reuersus pòst ad balneum, cum iam minimè inuenit. qua ex re quantum prosit animabus immolatio sacræ oblationis , ostenditur. Præcipuè verò Missę sacrum fiebat pro defunctis,antequàm

corpora defunctorum tumulo mandarentur. quod pluribus probaui lib.1.cap.de Cœmiterijs.† Die item tertio.S.Clem. libr.6.Constit. Apostol.cap.48. Peragatur dies tertius mortuorum in Psalmis, & lectionibus, & orationibus propter eum,qui tertia die resurrexit.Septimo etiam.S.Ambros.ora. de fide resurrectionis:Nunc quoniam die septimo ad sepulchrum redimus,qui dies symbolum futuræ quietis est S.Auguſt.lib.1.quæst.super Genesim,ad finem: Septimus dies in scripturis auctoritatem habet. vnde alio loco scriptum est, Eccles.22. Luctus mortui septem dierum. Et postea. Septenarius numerus propter sabbati sacramentũ præcipuè quietis indicium est. Nono item die.Damascen.serm.de fidelibus defunctis:Neque enim alioquin ansam hanc nobis porrexisset,vt eorum,qui è vita migrassent,in incruento sacrificio meminissemus, neque vt tertio, & nono,& quadragesimo die,ac denique anno vertente, in eorum memoriam sacra obiremus (quæ quidem citra vllam controuersiam,Catholica, & Apostolica Ecclesia diuinitúsque collectus illius populus constanter, ac sine vlla ambiguitate retinet) nisi hoc in oculis ipsius rectum esset.Verùm Auguſt.in quæst.ad Genesim, ad fin.consuetudinem, nonum diem celebrandi, improbat, his verbis: Nescio, vtrùm inueniatur alicui Sanctorum in scripturis celebratũ esse luctum nouẽ dies, quod apud Latinos nouemdiale appellatur. Vnde mihi videntur ab hac consuetudine prohibẽdi,si qui Christianorum istum in mortuis suis numerũ seruant, qui magis est in gentilium consuetudine. Augustinum sequitur Alcuin. de diuin. offic. cap.de exsequijs mortuorũ. Trigesimo quoq; die S.Ephrem in testamento suo: Et assiduè pro mea parumtate offerte dignemini, & cùm trigesimum diẽ compleuero, mei memoriam facitis. mortui enim beneficio afficiuntur in oblationibus, &c.S.Hildebertus Cœnomanenſ.Episcopus tractatu de ordine Etimitarum. Continuis, inquit, pro eo triginta diebus Missarum solemnia specialiter celebrantur. Rursus die quadragesimo.S. Clemens d.cap.48. Etiam quadragesimus secundùm veterem formam:Moysem enim hoc modo populus luxit.S.Ambros. oratio. de obitu Theodosij: Eius ergò Principis,& proximè conclamauimus obitum,& nunc quadragesimum celebramus assistente sacris altaribus Honorio Principe:qui sicut sanctus Ioseph,patri suo Iacob quadraginta diebus humationis officia detulit,ita & hic Theodosio patri iusta persoluit.Et quia alij tertium diem, & trigesimum,

gesimum,alij septimum,& quadrasigemum obseruarè consueuerat,quid doceat lectio,consideremus.vtraque ergò observatio habet auctoritatem, qua necessarium pietatis impletur officium.&c.Damascen. serm. Quòd qui in fide hinc migrarunt,sacris operationibus,& vtuorum beneficijs miserentur,iuuentur. Hoc etiam est, quod vult,ac consulit misericors Deus,vt vicissim nos tam in vita, quàm post mortem beneficijs prosequamur.Nisi enim hoc in oculis suis rectum foret, numquàm occasionem dedisset habendæ memoriæ defunctorum in sacrificio illo incruento. Sed neque tricesimorum,quadragesimorum, & anniuersariorum, quæ nunc inconcussa & certiora,quàm de quibus iudicandum sit. Apostolica, Catholicáque Ecclesia,ac populus a Domino collectus,pietatique deditus,absque omni contradictione custodit.† Denique de anniuersario extãt pleráque Patrum testimonia.Anniuersaria verò dicuntur, quæ emortuali die, vt Plautus loquitur,idest,ipso die, quo quis mortuus est, post annum recurrente fiunt,c.Cùm inter vos,de verbor. significat.De his S.Clemens d.c.48. Nec nõ anniuersarius pro memoria illius. Detúrque de illius facultatibus pauperibus in commemorationem ipsius.Tertullian.libr.de Monogamia, ibi:Et offerat annuis diebus dormitionis eius. Et de coronamilitis:Oblationes pro defũctis,pro natalitijs annua die facimus.Gregorius Nazianzenus oratio.10.in laudem Cæsarij.Atque alia quidem persolumus,alia verò dabimus anniuersarios honores,& commemorationes offerentes. Quæ verba Damascen.dicto sermone, Quòd qui cum fide ex hac vita migrarunt,vel de fidelibus defunctis,refert,semel,ac itẽrum:atque sæpiùs diei anniuersarij meminit,necnon memoriæ defunctorum, quæ fieri solet anno vertente in tremendis Missæ mysterijs.Alcuinus de diuinis officijs, cap.de exequijs mortuorũ.Plura de tertio,septimo, & tricesimo die ac anniuersario Amalar Fortun.lib.3.Ecclesiastic.offi.ca.44. vbi addit anniuersariam diem ideò repeti pro defunctis,quoniam ignoramus qualiter eorum causa habeatur in alia vita.Sicut,inquit, Sanctorum anniuersaria dies in eorum honore ad memoriam nobis reducitur super vtilitate nostra, ita defunctorum, ad vtilitatem illorum, & nostram deuotionem implendam, credendo eos aliquando venturos ad consortium Sanctorum. Alioquin omni tempore bonum est orare pro defunctis. Hæc Amalar. Beatus Remigius testamento suo,quod varijs libris exaratum legimus,nepoti-

Agatimero vineam, & quædam alia legat, vt à patribus suis omnibus diebus Festis, ac Dominicis pro commemoratione ne sua sacris altaribus offeratur oblatio. & Laudunensibus presbyteris, atque diaconibus annua conuiuia præbeantur.

† Hinc fluxisse quidam arbitrantur originem obituum: de quibus plenius in nostris Decisionibus disseruimus. *Qui nos præcesserũt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis.* Post hæc verba, ait Alcuinus libr. de diuinis offic. c. de celebratio. Missæ, quibus dicitur, *In somno pacis*, vsus fuit antiquorum, sicut etiã vsque hodie Romana agit Ecclesia, † vt statim recitatentur ex diptychis, & tabulis nomina defunctorum: atque ita post lectionem nominum subiungerentur verba sequentia, Ipsis videlicet, quorum nomina memorantur, & cæteris omnibus in Christo quiescentibus indulgeat locum refrigerij, &c. Diptychorũ meminit Florus Magister in expositione Missæ, totidẽ verbis, quibus & Alcuinus, vbi corruptè legitur diptetijs, id est, tabulis. Legendum enim est, diptychis. In Liturgia S. Marci, ὁ διάκονος τοὺς δίπτυχας τῶν κεκοιμημένων. Diptychon item meminerunt & Innocent. Papa epistol. ad Archadium Imperatorem, quæ exstat apud Georgium Alexandriæ Archiepiscopum in vita Chrysostomi: † Cuius nomen quidem inscribi sacris diptychis, siue Episcoporum tabellis censeo. Is si quidem hoc honore se præstitit indignum. Eudoxia item Imperatrix epist. ad Innoc. apud eundem Georgium in vita Chrysostomi: Iubete autem, Ioannis, scilicet Chrysostomi, nomen sacris inscribi διπτύχοις, hoc est Episcoporum tabellis. Iustum enim hoc, vt ne Ecclesia viduetur nomine, qui memoria omni dignus vixit. Item Proclus Archiepiscopus Constantinopolitanus epistol. ad Dominum Episcopum Antiochenum, quæ exstat in concilio Chalced. actio. 14. Et Episcopi nomen de sacris diptychis auferentes. In prima quoque actione quintæ synodi, canon. Sanè, 24. quæsti. 1. Sicut eos, qui iniustè condemnati sunt, revocauerunt post mortem, & in sacris diptychis scripserunt, quòd factum est & in Ioanne, & in Flauiano religiosæ memoriæ Episcopis Constantinopolitanis. Vigilius quoque Papa in damnatione Theodori, cuius fragmentum exstat tomo 2. concil. Pontificem, inquit, etiam Alexandrinæ Ecclesiæ sacerdotem, fratrem nostrũ Zoilũ, cuius nomẽ vsque ad memoratum diem communicatum vobis fuerat diptychis eximentes, Appollinarem quendam pernersorem, atque Ecclesiæ ipsius adulterum vobis sociastis. Diptychi verò propriè sunt

sunt cõplicati pugillares, seu tabulæ duplicatę, in vsum scribentium comparatæ. Turnebus lib. 9. aduersar. capit. 23. Inde πεντάπτυχα, quincuplices tabulæ, & τρίπτυχα, triplices tabulæ. Tabulæ verò illæ, in quibus viuorum & defunctorum nomina continebantur, Dipthycę dicebantur; quia duplices, vna viuorum, altera defunctorum nomina, quæ in Missa recitabantur, continebat. transl. vocabulo, vt eruditi viri ad d. can. Sanè, annotarunt ab ostreorum diptycho, cuius meminit S. Ambros. lib. 5. Hexameron, cap. 8. †. Verùm quæritur an omnibus fidelibus defunctis Missæ sacrum proficiat? Innocent. III. in cap. Cum Marthæ. de celebrat. Missarum, docet quosdam esse valdè bonos, qui non egẽt suffragiis: quosdam valdè malos, qui non possunt iuuari: quosdam mediocriter bonos, quibus suffragia prosunt ad expiationem: quosdam mediocriter malos, quibus prosunt ad propitiationem. Hanc Innocentij distinctionem quidam improbant, tum ex Augustin. qui tres tantum numerat, valdè bonos, non valdè malos, & valdè malos in Enchirid. c. 110. His verbis: Cùm ergo sacrificia siue altaris, siue quarũcũq; eleemosynarum pro baptizatis defunctis omnib⁹ offerũtur, pro valdè bonis gratiarum actiones sunt; pro non valdè malis propitiationes sunt; pro valdè malis, etsi nulla sint adiumenta mortuorum, quæcumque viuorum consolationes sunt. Tum, quòd vltimũ membrum Innocentij, de mediocriter malis, pertinere non possit nisi ad pueros, qui nõ baptizati, in limbo sunt, quibus non prosunt suffragia viuorum. S. Thomas ad 4. senten. distinct. 45. At Innocentij sententiam magnoperè confirmat Sanctus August. eodem cap. t. 110. Enchirid. in hæc verba: Nequę negandum est, defunctorum animas pietate suorum viuentium reuelari, cum pro illis sacrificium Mediatoris offertur, vel eleemosynæ in ecclesia fiũt: sed eis hæc prosunt, qui ea sibi viuerent, vt hæc sibi postea prodesse possent, meruerunt. Est enim quidã viuendi modus, nec tam bonus, vt non requirat ista post mortem: nec tam malus, vt ei non prosint ista post mortẽ: Est verò talis in bono, vt ista non requirat. Et rursus talis in malo, vt nec his valeat, cum hæc vita transierit, adiuuari. Quocirca hic omne meritum comparatur, quo possit post hanc vitam releuari quispiam, vel grauari. Hi enim non decesserunt cum signo fidei. S. Augustin. lib. 3. de anima, & eius origine, cap. 12. & antea lib. 1. cap. 9. Ex quibus verbis Innocen. III suam quadrimembrem diuisionẽ sumpsisse cõiicio. Nec enim interest inter mediocriter bonos, ac

nec tam malos, quibus verbis Augustin. vtitur, neutros vero
11 ad eos, qui in limbo existunt, referri posse concedo. † Plane
damnatis Missæ, aliaque suffragia minimè proficiunt, quo
ad pœnas peccatorum releuandas, siue damni, siue sensus,
(reiecta distinctione August. de Anchora, Præpositi, Steph.
Cantuariensis, Cantoris Parisiensis, & quorumdam aliorum)
Scholastici ferè omnes ad 4. sentent. distinct. 45. ex Augu-
stin. libr. de cura pro mortuis agenda, & in Enchirid. canon.
Placuit, 23. quæstion. 3. canon. Pro obeuntibus, 13. quæstion.
12 1. † Quare quod de Traiano, & Falconilla, quos liberatos ex
inferno orationibus S. Gregorij & Teclæ, ex Damasceno, &
quibusdã alijs, vulgò fertur; quæ item, de Cranio arido in-
terrogato à Machario, ex historia Palladij ad Lausum scri-
runtur, ficta & commentitia sunt. Quòd pluribus probat e-
ruditus Bellarminus societatis IESV, sextę controuersię li-
2. cap. 8. Beatis verò non prosunt suffragia, de quo plenius e-
gi in 3. part. canonis, *Communicantes*. Superest igitur, Missa
sacrum, aliaque suffragia, ijs prodesse, qui nec tam boni, vt
ista non requirant post mortem; nec tam mali, vt eis non
prosint ista post mortem, vel vt alijs verbis August. libr. 21.
de ciuitate Dei capi. 24. his, quorum in Christo regenerato-
rum, nec vsque adeò vita in corpore malè gesta est, vt tali
misericordia iudicentur digni non esse: nec vsque adeò be-
nè, vt talem misericordiam reperiantur necessariam non ha-
bere, quive, vt alibi dicit August. cum viuerent, vt hæc sibi
postea prodesse possent, meruerunt, d. c. 110. Enchirid. & de
cura pro mortuis, cap. 1. 4. & 5. & ad Dulcitium, quæstion. 2.
Sed quia non discernimus, qui sint, oportet, eodem August.
auctore, d. cap. 5. de cura pro mortuis, ea pro regeneratis om-
nibus facere, vt nullus eorum prætermittatur, ad quos hæc
beneficia possint, & debeant peruenire. Melius enim fuit
rerunt ista eis, quibus nec obsunt, nec prosunt, quàm eis de-
13 erunt, quibus prosunt. † Cæterum in Missæ sacro pro defun-
ctis quædam prætermittuntur, quæ in alijs Missis studiosè
obseruantur. Missæ siquidem mortuorum, absque, Gloria
in excelsis, Alleluia, seu pacis osculo celebrantur. Cuius ob-
seruationis varias rationes commemorant Alcuinus, de di-
uinis officijs. ca. de Exsequijs mortuorum. ad finem. & Ama-
lar. Fortunat. lib. de Ecclesiast. offic. cap. 44.

DE CANONIS PARTE DE-
cima, Nobis quoque peccatoribus.

CAP

CAP. XLIIII.

1 *Peccatorem se agnoscere omni tempore, quando tamen maximè debeat Christianus.*
2 *Sacrificium Missæ non vnius tantum personæ, sed militantis Ecclesiæ.*
3 *Peccatores quo sensu Deus exaudiat.*
4 *Sacerdos cur dicendo: Nobis quoque peccatoribus, vocem attollat.*
5 *Beatorum societatem ingemiscendo expetit Ecclesia.*
6 *Beati denarium diurnum accipiunt omnes, & tamen non omnium est æqualis beatitudo.*
7 *Sanctorum nomina cur his Canone recensentur.*
8 *Iusti oratio an debeat meritis propriis, vel Dei misericordiæ innitì.*
9 *Beatorum præmia an conferantur, in seueritate secundum æstimationem meritorum, & quid de pœnis improborum.*
10 *Creare, benedicere, sanctificare, & nobis præstare, quem sensum habeant cum proferuntur post consecrationem, prolixè inquiritur, & præclarè explicatur.*
11 *Hæreticorum calumnia aperitur, & reprehenditur. Christo quibus nominibus gratias agant, & gloriam deferat Christiani, quòd item sit mediator, & secundum diuinitatem patri æqualis.*

NOBIS *quoque peccatoribus*. † Commendatis spiritibus defunctorum, per oblationem pietatis, vt in beatis electorum sedibus mereantur obtinere locum refugerij, lucis & pacis, oratur omnipotens Deus, vt etiam ceteros fideles, qui superstites sunt, ideſt Sacerdotes & populum, per virtutem & gratiam eiusdem venerabilis Sacramenti, ad eandem beatitudinem perducat. Totius namque Ecclesiæ vox est, ideſt Sacerdotum & plebis, cum humilitate, & contritione cordis, dicentium Deo: Nobis quoque peccatoribus famulis tuis. Hæc Florus Magister in expositione Missæ. † Licet autem omni tempore, vt obseruarunt Alcuinus de diuinis offic. capit de celebrat. Missæ, Innocent. III. libr. 5. mysterior. Missæ, c. 3. & Alex. de Ales 4. part. peccatores nos esse, ex corde agnoscere debeamus: tunc quàm maximè confitendum est, cum illo sacro mysterio celebratur remissionis gratia, & indulgentia peccatorum; & cum humilitate & contritione cordis, dicendum Deo: Nobis quoque peccatoribus,

Plane

Universidad de Deusto
Biblioteca

Planè hoc loco, ex Alberto Magno, Sacerdos celebrans, pro
se ipso orat. Debet enim Sacerdos, quèadmodum pro alijs,
ita & pro seipso offerre : quoniam & ipse circumdatus est
infirmitate, ad Hebræos 5. Non tamen se ipsum indicat sin-
2 gulari numero, sed plurali : *Nobis quoque peccatoribus.* † Sa-
crificium enim quod offertur, vt sæpius dixi, non est vnius
personæ, sed militãtis Ecclesiæ. Ceterùm, quæri potest, cùm
Deus peccatores non exaudiat, Ioannis cap. 9. quare Sacer-
dotes, hac precatione, se & populum peccatores profitentur.
3 † Quidam dixere, ea verba; Deus peccatores non audit; non
esse Christi, vel Euangelistæ, sed cæci nati, atque, vt Augu-
stinus docet tract. 44. in Ioannem à medio, nondum per-
fectè illuminati. Vel, ex S. Thoma 22. quæst. 83. art. 16. in pec-
catore duo sunt consideranda, scilicet natura, quàm diligit
Deus, & culpa, quàm odit. vbi peccator orando, petit vt pec-
cator, id est, secundum peccati desiderium, non auditur à
Deo, nisi ad illius vindictam. Deus enim quædam negat
propitius, quæ concedit iratus, vt notat Augustinus tract. 71.
in Ioannem, paulò à principio, & de verbis Domini serm. 13.
Orationem verò peccatoris, ex bono naturæ desiderio pro-
ficiscentem Deus audit, non quasi ex iustitia, quia peccato-
non meretur, sed ex pura misericordia : si tamen oratio legi-
timè fiat. Nam, auctore Augustino tract. 44. in Ioannem, à
medio, si peccatores non exaudiret Deus, frustra publicanus
dixisset; Deus, propitius esto mihi peccatori. Præterea, pec-
cator orans, in persona Ecclesiæ, exauditur : At Sacerdos in
missæ sacro orat ex persona totius Ecclesiæ, vt alibi docui,
4 consequentia euidens est. † Dum verò Sacerdos, hæc verba,
Nobis quoque peccatoribus, pronunciat, vocem paululum ex-
tollit: quò, auctore Stephano Eduensi de sacramento altaris,
cap. 17. ex gemitu cordis in silentio, procedat gemens oris
confessio. Vel, ex Amalar. Fortunat. lib. 3. de Eccles. offic. c. 26.
vox elata Sacerdotis in sacrificio pœnitentium, designat cla-
morem magnum esse in corde pœnitentis. Vnde Augustin.
tract. 66. in Ioannem: Quare fremuerunt? Et cum hæc dixis-
set, exclamauit voce magna, fremuit, lachrymauit, voce ma-
gna clamauit. Quàm difficile surgit, quem moles malę con-
suetudinis premit : sed tamen surgit occulta gratia intus vi-
uificatus, surgit post vocem magnam. Amplius, Sacerdos in
verbis; *Nobis quoque*: vocem exaltans Centurionem designa-
uit, qui visa morte Christi voce elata dixit : Verè filius Dei
erat iste. *Partem aliquam & societatem donare dignetur.* Itaque

itaque omnipotens Deus, vt non solum defunctis, quorum
commemoratio facta est; † sed etiam nobis peccatoribus, de
multitudine miserationum suarum sperantibus, partem ali- 5
quam & societatem donare dignetur cum suis sanctis Apo-
stolis, Martyribus, & omnibus Sanctis, vt pro modulo no-
stro, auctore Alcuino d. cap. de celebratione Missæ, quem
Florus in expositione Missæ sequitur, quibus nunc sociamur
per communionem fidei, quorum memoriam veneramur,
in quorum communione & vnitate hæc diuina mysteria
agimus, cum ipsis etiam societatem vitæ & beatitudinis
æternæ in futuro assequamur. Huius societatis meminit S.
Augustinus contra Faustum lib. 20. cap. 21. Populus autem,
inquit, Christianus memorias martyrum religiosa solemni-
tate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meri-
tis eorum consocietur, atque orationibus adiuuetur. Porrò,
quæritur Innocent. I I I. lib. 5. mysteriorum Missæ, cap. 8. † cum 6
ipse Deus sit omnia in omnibus, salus, & præmium, & glo-
ria singulorum, quid est, quòd dicitur partem aliquam & so-
cietatem donare dignetur, tanquam non omnes sint eũdem
denarium acceptur? Huic dubitationi occurrit Innocent. q
licèt vnum & idem sit præmium singulorum, videlicet ipse
Deus, in cuius cognitione salus æterna consistit, Hęc est vi-
ta æterna, vt cognoscant te verum Deum, & quem misisti
Iesum Christum, Ioannis 17. tamen secundum differentiam
meritorum, alij plus, alij minus diuina visione fruũtur. Nam
stella differt à stella in claritate, 1. Corinth. 15. &: In domo
patris mansiones multæ. Ioannis 14. Sicut vnus est sol, cuius
lumine participant vniuersi, alij plus, alij minus secundum
differentiam intuentium. In eandem sententiam S. August.
de sancta virginitate, cap. 26. ait: Hic est ille denarius merces
omnium, stella tamen ab stella differt in gloria, sic & resur-
rectio mortuorum. Hæc sunt merita diuersa sanctorum, ibí-
que quid denarius omnibus tributus, & quid variæ mansio-
nes in regno cælorum significent, luculenter explicat. Alibi
de verbis Domini serm. 59. Quamuis, inquit, meritorum di-
uersitate fulgebunt, alius magis, alius minus, quòd tamen
ad vitam æternam pertinet, æqualis erit omnibus. Nõ enim
alteri erit longior, alteri breuior, quòd pariter sempiternum
est, quòd non habebit finem, nec mihi, nec tibi. Et tractat.
67. in Euangel. Ioannis: Alia est gloria Solis, alia Lunæ, alia
Stellarum; Stella enim differt in gloria : sic & resurrectio
mortuorum, tanquam Stellæ sancti diuersas mansiones, di-

uersas

Universidad de Deusto
Biblioteca

uersas claritates, tanquam in cælo sortiuntur in regno. *Cum tuis sanctis Apostolis & Martyribus.* Hoc loco recensentur nominatim nonnulli sancti & sanctæ Dei, cum quibus so-
7 cietas demum haberi expoſcitur. † Et ſicut ante conſecrationem poſtulatur ſanctorum ſuffragium: ita hac in parte petitur cum ipſis in cælo conſortium. Vel vt Stephanus Eduenſis capit. 17. ſcribit; Ante conſecrationem, & hic recenſemus ſanctorum nomina, poſtulantes eorum intercel-ſiones & ſuffragia, attendentes non numerum, ſed eorum adiuuans ſuffragium. Ibi fit memoria beatæ Virginis, quæ omnibus ſanctis præcellit, & Apoſtolorum & Martyrum, qui in ſanguine agni dealbati ſunt: vt eorum interceſſione ad ſalutem noſtram fiat miniſterium. Hic ſanctorũ memoriam facimus, vt compatiantur nobis peccatoribus. Idem Stephanus cap. 18. Bis, inquit, recenſentur in canone nomina ſanctorum, quò Sacerdos reminiſcatur logij & ſuperiumeralis, in quibus ſcripta erant nomina Patrũ. Hildebert. Cathmenſ. Epiſcopus:

Idem dum memorat ſanctos, humerale recenſet,
Quod bis ſena Patrum nomina ſcripta gerit.
Pectus enim logion, ſcapulas humerale tegebat
Præſulis intrantis interiora ſacri.
Nos etenim gerimus logion, cum nomina Patrum
Circa principium canonis exprimimus.
Nos humeralis onus gerimus, cum nomina Patrum
Hac in parte ſacri canonis inſerimus.

Et omnibus ſanctis tuis, intra quorum nos conſortium, non æſtimator meriti, ſed veniæ quæſumus largitor, admitte. Alcuinus de
8 diuinis offic. capit. de celebrat. Miſſæ, & Florus Magiſter in expoſit. Miſſæ, Intra quorum conſortium, vt Dei nos pietas introducat petimus, vt non noſtri meriti æſtimator, ſed veniæ largitor, vt quia ſanctorum ſocietati per meritũ nõ poſſumus, per indulgentiam coniungamur. † Sanè, homo ſemper, etiam ſi ſanctus, ſi iuſtus ſit, ait Ambr. ſermo. 19. in Pſal. 118. enarrans verba illa, Vocem meam exaudi; debet orare, vt exaudiat eum Dominus ſecundum miſericordiam ſuam, nõ ſecundum merita virtutis alicuius; quia rara virtus, multa peccata. Rogamus ergo Deum, ait Innocent. III. qui ſupra exigentiam meritorum retribuit, minus puniendo, vel magis remunerando. Non enim ſecundum peccata noſtra fecit nobis. Pſalm. 102. & Luc. 2. Menſuram bonam & confertam,

coagi-

coagitatam & ſupereffluentem dabunt in ſinum veſtrum. Portò, animaduertendum eſt, Eccleſiam his verbis non negare, Deum eſſe æſtimatorem meritorum, cum & propriam meritorum cuiuſque rationem habeat. S. Auguſt. tract. 67. in Euang. Ioannis, & de ſancta Virginitate, cap. 26. Alibi idem Auguſtin. ſerm. 191. de tempore, damnat errorem Iouiniani, qui dicebat nullam in futuro meritorum diſtantiam. Verùm hoc loco Deus dicitur non æſtimator meriti, quia non præcisè præmia tribuit iuxta merita, ſed ex ſua liberalitate ſuperaddit plura. De præmio meritorum ibidem, & apud S. Thomam 1. 2. quæſt. 114. *Per quem hæc omnia Domine, ſemper bona creas, ſanctificas, viuificas, benedicis, & præſtas nobis.* † Hæc verba variè interpretantur Odo Cameracen. Innocen. III. Alexand. de Ales, Albertus Magnus, & Gabriel Biel, lect. 60. Accuratius atque congruentius longè ante eos Alcuinus, Caroli Magni præceptor, in hæc verba: Per Chriſtum Deus paret hæc omnia non ſolum in exordio creauit condendo: ſed etiam ſemper creat propagando & reparãdo. Bona, quia omnia creata à Deo valdè bona. Creata, & ſuis conſpectibus oblata, ſanctificat, vt quæ erant ſimplex creatura, fiant ſacra. Viuificat, vt ſint myſteria vitæ. Benedicitq; omni benedictione cæleſti & gratiæ accumulat. Præſtat nobis per eundem ſecum ſanctificantem, qui nobis de corpore ac ſanguine ſuo tam ſalubrem dedit refectionem, per ipſum tanquam verum mediatorem Dei, & hominũ, &c. Vel breuius, auctore Amalario Fortunato: Is vixit anno 812. lib. 3. de Eccleſiaſt. offic. cap. 26. Per quem hæc omnia ſemper, Domine, bona, ſcilicet quæ retrò memorata ſunt, creas vt ſint; Sanctificas, tibi ea deputando: Viuificas, vt viua ſint: Benedicis, vt utilia ſint nobis: Et præſtas ad fruendum. Sanè, Chriſtus eſt inuiſibilis Sacerdos, qui verbi ſui poteſtate ſecreta, ait Euſebius Emiſſenus, viſibiles creaturas in ſubſtantiam ſui corporis tranſmutat. can. Quia corpus, de conſecr. diſt. 2. Chriſtus viſibilis ſpiritus, ſui operatione, quòd ex fructibus terræ acceptum eſt, Sanctificat, vt ex eo tam magnũ ſacramentũ fiat. S. Aug. lib. 4. de Trinitate, can. Corpus, de conſecr. diſtinct. 2. Chriſtus hæc in corpus viuificum tranſire facit. Nã & Ephesinum Conc. docet, nos illic recipere veram & viuificam carnem verbo æterno coniunctam, canon. Neceſſario, de cõſecrat. diſt. 2. & S. Aug. ad Hireneum: Chriſtus etiam bona iſta benedicit. Non enim omnis panis, ſed accipiens benedictionem Chriſti fit corpus. Beda ex Auguſtin. canon. Non

omnis,

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnis,de consecrat.distinct.2. Christus denique largitur & præstat ista nobis , hoc efficientia quando sumuntur, vt Christus in nobis sit,& nos in Christo.S.Hilarius libr. 9. de Trinit.Dum verò Sacerdos dicit,Præstas nobis,tũ ille, tum etiam qui adstant,Deo gratias agere debent,quòd & Sacerdos celebrandi & sacrificij offerendi facultatem habeat, & astantes audiendi copiam:cum multi sint, qui sacrum Missæ faciendi, aut audiendi piam deuotionem habeant, & tamen vel morbo præpediti,vel in vincula coniecti,(quos cõsolatur Cyprianus spiritualis sui sacrificij compensatione) aut denique hæreticis persequentibus prohibiti, tanti tamque diuini beneficij expertes sunt. † Hæretici huius sæculi rident hanc Canonis particulam, eò quòd post cõsecrationem adiecta sit,Quasi,aiunt illi,ea verba intelligi nequeant, nisi de pane,& vino;nam corpus & sanguinem Christi non semper Deus creat.Nonnulli existimauerũt,immutatis hactenus canonem,ac quædam in eo postposita , quæ ante collocãda erant.At omnia canonis exemplaria tam vetera, quam recentia pugnant. In omnibus siquidem exemplaribus hæc particula post consecrationem exarata legitur. Maldonatus coniiciebat , quòd quemadmodum in ipso sacramento propter coniunctionem signi,& rei signatæ , fit communicatio idiomatum,ita etiam fieri in illis orationibus, quæ fiunt de ipsum sacramentum, vel sacrificium propter coniunctionem actuam significatorum,tum etiam temporum.Quare sicut ante consecrationem dicimus;Vt accepta habeas,& benedicas hæc dona,hæc munera,hæc sancta sacrificia,& illibata; cum tamen panis,& vinum non sit sacrificium illibatum , appellatur tamen, quia futurum est : ita & post consecrationem cùm Sacerdos agit gratias Deo, ob tanta , tamque præclara beneficia, initium ducit à prima origine eius rei , ex qua hoc sacrificium; & agit gratias Deo,quòd panem, & vinum nobis creat.Deinde sanctificet, id est consecret , benedicat, viuificet,id est faciat esse corpus , & sanguinem verũ Christi; & denique præstet nobis. Ego appositè hanc clausulam in fine canonis adiectam existimo, vt initio dixi , tanquam epilogum , in quo Ecclesia breuiter , strictimque recenset magnalia Dei in sacramento Eucharistię.Per Christum, per quem,*hæc*,has species panis, & vini , quæ in sacris altaribus consecrantur.*Semper bona creas*,initio condendo,& peragendo:*sanctificas* , vt quæ erant simplices creaturæ , fiant sacramenta: *Viuificas*,vt sicut mysteria vitæ conuertendo, & trãsmutando

mutando in carnem vitam viuificantem, benedicat , omni benedictione accumulat.Gratiam Dei præcipuè in hoc opere præ ceteris relucet,& tandem præstat nobis se ipsum sub his speciebus latentem.Præbet nobis in edulium , pretium, & præmium.Ecce præclara canonis conclusio, qua ex ordine,quæ in hoc sacramento peraguntur, compressius recensentur.*Per ipsum, cum ipso, & in ipso est tibi Deo Patri omnipotenti*,&c.Hæc verba antiquitus dici cõsueuisse in sacro Missæ canone , auctor est S.Ambr.libr.6.de sacram.cap.5. Audi, quid dicat Sacerdos ; Per Dominum nostrum Iesum Christum, in quo tibi est , cum quo tibi est honor, laus, gloria, magnificentia,potestas cum Spiritu sancto à sæculis,& nũc, & semper , & in omnia sæcula sæculorum. Multus est Gabriel Biel in explicatione horum verborum. Ego pauca ex sanctis Patribus afferam. Sanctus Basilius libro de Spiritu sancto,cap.7.Vobis porrò, qui Christum diligitis, dico,Ecclesiam vtrumq; harum vocum vsum agnoscere , neutrumque reiicere, quasi alter alterum destruat.Cùm enim in vnigenito naturæ maiestatem,ac dignitatis excellentiam contemplamur,tribuimus illi gloriam cum patre.Rursus,quum consideramus , quæ bona in nos contulerit , aut quomodo nos ipsos ad patrem adduxerit, Deóque nos asseruerit,confitemur hoc beneficiũ per ipsum,& in ipso peractum esse in nobis,vt altera particula : Cùm quo, propria sit glorificantium : altera, Per quem,sit propria gratia gratias agentium. S.Ambros.lib.4.de fide, capit.4.Cùm patre enim semper, & in patre semper est filius. Cùm patre per distinctionem indissociabilem Trinitatis æternæ. Quæ societas ne sic intelligatur , ac si horum duorum in diuinitate esset pluralitas substantiæ , addit Ambros. In patre per diuinam vnitatem naturæ. Denique ex sententia Seueriani & Flori:Per ipsum, scilicet tanquam verum mediatorem Dei , & hominum: Cùm ipso,tanquam æquali : In ipso,tanquam verè consubstantiali.Omnis verò honor, & gloria est Deo Patri per Filium,& cum Filio, & in Filio in vnitate Spiritus sancti, qui ex patre,filióque procedens vnitatem deitatis possidet.Quę verò sequuntur per omnia sæcula sæculorum, Amen , nos suprà explicauimus.

DE SIGNO CRVCIS, NECNON DE numero & ratione signorum,quæ fiunt super oblatam & calicem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPVT XLV.

1 *Crucis signum adhibendum in omnibus rebus.*
2 *Crucis signum infractum est, & contra spiritualium hostium potentiam, munitissimum.*
3 *Crucis signo externa etiam pericula vitantur, eiusdq; rei aliqua referuntur exempla & miracula.*
4 *Crucis signo dæmones fugantur.*
5 *Hæreticorum effrenata audacia, dum crucis signum mysticum flagellum appellant.*
6 *Crucis signo morbi curantur.*
7 *Crucis signum adhibetur in sacramentis Ecclesiæ.*
8 *Crucis signum quoties, & quibus de causis, fiat in canone Missæ.*
9 *Passionis Christi fere singuli actus significantur, per varia crucis signa, in canone Missæ, idq; accuratè explicatur.*
10 *Crucis signi forma luculentè explicatur.*

CRVCIS † signi, quanta sit auctoritas, quanta virtus, quàm antiquus vsus ex antiquioribus sanctis Patribus colligere licet. S. Dionys. cap. 4. 5. & 6. Eccleſiaſt. hierar. docet in omnibus sacramentis adhiberi signum crucis. S. Marcellus epistol. ad Burdegalen. cap. 8. Crucem Domini, in quem credidistis, Deum verum, & Dei filiũ, semper in mente, in ore, in signo tenete. S. Clemens lib. 5. constitu. Apost. cap. 20. † Ignum crucis appellat infractum signum: quia custodia munitissima crux. Signum enim rem custodit, cui appositum, aut impressum est. Tertull. de corona militis: Ad omnẽ progressum, atq; promotũ, ad omnẽ aditum, atque exitũ, ad vestitum, ad calceatũ, ad mensas, ad lauacra, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quandocunq; nos conuersatio exercet, frontem crucis signaculo terimus. Idem Tertull. li. 2. ad vxorẽ. Cypr. lib. 4. epist. 6. Muniatur frons, vt signum Dei incolume seruetur. Et libro de lapsis, circa principium: Frons, cũ signum Dei, pura, diaboli coronã ferre nõ potuit, coronæ se Domini reseruauit. Idem Cyprianus in libr. aduers. Iudæos, c. 16. † signem: Item, hic est lapis, quo Dauid frontem Goliæ percussit, & occidit: significans diabolum, & seruos eius inde prosterni, victa scilicet ea capitis parte, quàm signatam non habent; quo signo nos & tuti semper sumus, & viuimus. & eod. lib. cap. 21. Hoc signo crucis Amalech victus est ab Iesu. Item in libr. de aleatoribus, obiurgans eos, qui ex cleare

aleatores

aleatores sunnt: Quid illius est, quæso fideles, vt manus, quæ tàm ab iniurijs humanis expiata est, & ad sacrificium Dominicum admissa, & quòd ad salutem totius hominis pertinet, dignatione susceperit: quæ signum crucis, per quod tuemur, frontibus imprimit, &c. S. Basilius lib. de Spiritu sancto, capit. 27. Dogmata, quæ in Ecclesia prædicantur, quædam habemus, è doctrina scripto prodita, quædam rursus, ex Apostolorum traditione, in mysterio, id est in occulto tradita, recipimus: quorum vtraque, parem vim habent ad pietatem. Et paulò pòst, Quòd genus est, vt eius quod primum est, & vulgatissimum primo loco commemorem, vt signo crucis, eos, qui spem collocarunt in Christum, signemus, quis scripto docuit? Quæ verba repetuntur ab Augustino in libr. ex dictis Basilij de Spiritu sancto, & canon. Ecclesiasticarum, distinct. vndecima. Origenes homili. 8 in diuersos Euangelij locos: Immortale lauacrum portemus in frontibus nostris. Cùm viderint dæmones, contremiscent; qui autem capitolia non timent, crucem timent. Et paulò pòst: Cruces non sõlum in frontibus, sed in animabus quoque nostris habere debemus, vt cum sic fuerimus armati, calcemus super aspidem, & basiliscum in Christo Iesu. Gregorius Nazianzen. matrem, quæ inedia permultos dies laborabat, nec huius mali remedium respiciebat, panibus benedictis, atque crucis signo consignatis educatam & nutritam, sicq; conualuisse, ac vires collegisse testatur orati. 19. partim funebri. † Idem Gregorius oratio. 3. quæ & prima aduersus Iulianum, narrat Iulianum, & si cruci Christi pertinaciter infensum, nihilominus aduersus terrores, & spectra, cruce se signasse. Quòd & Sozomenus libr. 5. histo. Ecclesiast. cap. 2. commemorat, additq; Christianos in grauibus periculis constitutos, crucem se signare consueuisse. Theodosi. signo crucis se muniens, signum prælio dedit, ac se in bellum victor futurus immisit. Paul. Oros. lib. 7. c. 35. & Paul. Diaconus lib. 12. Arnobius ad Psal. 144: Docuit, inquit, Dominus digitos nostros ad bellum, siue visibilium, siue inuisibilium sensimus hostium, nos digitis armemus frontem triumpho crucis. Lactantius lib. 4. cap. 26. monet, Christum ijs omnibus prodesse, qui signum crucis in fronte conscripserint, & plenius cap. 27. S. Ambros. lib. de Isaac & anima, cap. 8. Signaculum Christus in fronte est, signaculum in corde: in fronte, vt semper confiteamur: in corde, vt semper diligamus: signaculum in brachio, vt semper operemur.

Et sermon.43.Debemus ergo surgẽtes, Christo gratias agere,& omni diei opus,in signo facere Saluatoris,&c.S.Chrysostom. orati. aduersus gentiles, Quòd Christus sit Deus: Subinde omnes cruce se signant, inscribendo, in nobilissimum membrum nostrum. In fronte enim nostra, quasi in columna quotidiè figuratur.& homil.88.in Matthæum,decet signum crucis imprimendum pectori, ad cohibendos & continendos turbatos animi motus, & effrenatos concupiscentiæ impetus. Sanctus Hieronymus epistol. vigesimaeptima.cap.10.Eustochium, inquit, Paulæ matris os stomachumque signabat, & matris dolorem, crucis impressione, nitebatur leuire.& cap.13.Morti vicina Paula,crucis signum pingebat in labijs.& epistol.octaua ad Demetriadem cap.6. Claudas cubiculum pectoris,& crebrò signaculo crucis munias frontem tuam.Et epistol.22.ad Eustochium, cap.decimosexto.Ad omnem actum, ad omnem incessum, manum pingat crucem.& in vita Pauli Eremitæ:Viso hipocentauro Paulus Eremita, salutaris impressione signi,armat frontem. S.Augustin.sermo.19.de Sanctis:Hoc,scilicet crucis,signum ad coronam peruehit, hoc maleficia destruit, & omnia daemonum machinamenta ad nihilum redigit. Et quod faciebat in terris corporis Christi præsentia, hoc facit,cum fidelis inuocatione nominis Christi, victoriosæ crucis insignita memoria.Prudentius in hymno ante somnum:

Fac, cum vocante somno,
Castum petis cubile,
Frontem, locumq; cordis,
Crucis figura signet.
Crux pellit omne crimen:
Fugiunt crucem tenebræ.
Tali dicata signo,
Mens fluctuare nescit.

B.Ephrem, lib.de pœnitentia, capit.3.Pingamus,inquit,in ianuis,atque in frontibus nostris,& in ore, & in pectore,atque in membris omnibus, viuificum signum, armemur insuperabili hac Christianorum armatura. Et lib.de armatura spirituali,cap.1.Sicut vice crucis signo,te ipsum muni.Valdissima enim armatura est.† Porrò, huius signi variæ virtutes,innumeraq; miracula leguntur.Primum, hoc signo dæmones terrentur, & profligantur.Gregorius Nazian.oratio, 3.de Iuliano loquens territo à dæmonibus: Valuit signaculum,inquit, cedunt dæmones, pelluntur timores,& quæ se-

quuntur.

quuntur.Tunc,inquit,Theodoretus lib.3.cap.3.& in histor. tripart.lib.6.cap.1.dæmones,trophæi Dominici figuram respicientes,& suæ recordati deuictionis,repente disparuerũt. Corne.Papa epistol.ad Fabianum, quæ exstat apud Eusebiũ lib.6.cap.33.affirmat Nouatianum à dæmone raptum, quòd non recepisset in fronte signaculũ Christi.Gregorium Neocæsariensem, sæpè signo crucis dæmones profligasse,prodidit Greg.Nyssenus in eius vita.S.Antonium frequenter cruce signo dæmones vicisse & fugasse, auctor est Athanasius in vita illius.S.Hierony.in Psal.85.Muniat crucis tuæ signo, quòd videntes potestates aduersæ, fugiant confusæ, & discedant à me.S.Ephrem lib.de vera pœnitẽtia:Hanc,ô Christiane, armaturam diebus singulis,& noctibus,horis, atque momentis in omni loco circumferre non desinas,nihilq; sine ipsa perficias: sed siue dormias, siue iter agas,siue euigiles, siue operi insistas, siue manduces,siue bibas, siue maria nauiges,siue flumina transmittas, hac te lorica circumtege, membraq; tua omnia salutari signo exorna, atque circumsepi, & nõ accedent ad te mala.Hoc enim signo circumspecto aduersariæ potestates conterritæ,trementesq; recedunt. Cyrillus Hierosolymitan.catechesi 4.Quòd si aliquis id occultet,tu manifestè signa te fronte,vt dæmones signum Regis videntes,trementes procul fugiant.Fac autẽ hoc signum & manducans, & bibens, & sedens, & stans, & loquens, & ambulans, & in omni negotio tuo.Idem Cyrillus catechesi 13.signum crucis,appellat signum fidelium,& timorem dæmonum. Guilielmus Neubringensis.de rebus Angl.lib.2.cap. 21.meminit cuiusdam religiosi hominis, qui Ketellus vocabatur: Is crucis signo vbique se muniebat: Quandoque tamen oblitus ab Angelo reprehensus fuit, atque admonitus, ne in posterum insidiantes hostes inermẽ eum inuenirent: quasi inermis sit,qui crucis signo nudatus est.In summa,ait S.Athanas.lib.de incarnatio.verbi,Signo crucis,magica omnia compescuntur,veneficia inefficacia sunt, idola vniuersa deseruntur,omnis irrationabilis voluptas cõquieuit.† Hæretici huius seculi,signum crucis execrantur,flagellum mũdi appellantes,vsumq; illius ad magiam impiè referũt. Sanè,ex Athanasio,magica omnia signo crucis cõpescũtur, illudq; signum,muscas Ægyptias(à quibus princeps dæmoniorum appellatus est Beelzebub, qui interpretatur idolum muscarum,aut vir muscarum à S.Hieron.in Eccles.cap.10.) repellit, fugat, & auertit.† Rursus, signo crucis, grauiores

morbos

morbos sæpè curatos, veteres Patres testantur. S. Chrysost. homil. 55. in Matthæum: Hoc signum, & priscis, & nostris temporibus venenorum vires extinxit, hoc ferotes bestias repressit, hoc lethales serpentum morsus curauit. S. August. quandam religiosissimam fœminam de primarijs ciuitatis, quæ in mamilla cancrũ habebat, rem, sicut Medici dicunt, auctore August. nullis medicamentis sanabilem, signo crucis sanatam testatur. Zonaras libr. 3. Annalium, circa annum 596. Turcas cum fame premerentur, à quodam Christiano edoctos, signum crucis sibi impressisse, eorumque neminem fame periisse. Legimus S. Appollinarem S. Petri discipulum, exercuit signo crucis illuminasse. Ado Treuerensis 10. Kalend. August. Item, Teclam à Paulo Apostolo edoctam, auctore Ambros. libro secundo de Virginibus, è rogo, & medijs flammis signo crucis illæsam euasisse, Auctor est idem Ado Treuerẽsis 9. Kalẽd. Octobr. Qui & alia miracula commemorat de Alexandro, 6. Kalend. Decebr. Sancto Laurentio 4. Idus Augusti, Iustina Virgine 6. Kalend. Octobr. Petro Exorcista, 4. Non. Iunij, & alia innumera. Donatum Exorcistam in Epiro Episcopum, crucis signo ingentem Draconem interfecisse, prodiderunt Sozomen. libro 7. capite vigesimo quinto & Nicephor. libro 12. capite. 45. Sanctus Benedictus crucis signo, veneni vim superat. S. Gregor. lib. 2. Dialog. ca. 3. Extant & alia crucis signi miracula apud Metaphrastem & Gregor. Turonensem. † Præcipuè verò crucis signi virtus elucet in Ecclesiæ mysterijs & Sacramentis. S. Cyprian. libro de Baptismo Christi: In cruce Domini gloriamur, cuius virtus omnia peragit Sacramenta: sine quo signo nihil aliud est sanctum, neque aliqua consecratio meretur effectum. S. Chrysostom. homil. 55. in ca. 6. Matth. Hoc signo crucis consecratur Corpus Dominicum, sanctificatur fons Baptismatis, initiantur etiam presbyteri, & cæteri gradus Ecclesiastici, & omnia quæcumque sanctificantur, hoc signo Dominicæ crucis, cum inuocatione Christi nominis, consecrantur. Id ipsum S. Augustin. sermon 18. de Tempore, capite 3. Idem Augustin. sermon. 19. de Sanctis: Hoc signum præsidium est amicis, obstaculum est inimicis: huius crucis misterij rudes catechizãtur. Eodẽ mysterij fõs regenerationis consecratur, eiusdẽ crucis signo per manus impositionẽ baptizati, dona gratiarũ accipiũt. Cum eiusdẽ crucis charactere basilicæ dedicantur, altaria consecrãtur, altaris Sacramenta cum interpositione Dominicorũ verborũ conficiũtur. Sacerdotes & Leui-

& Leuitæ per hoc idem ad sacros ordines promouentur, & vniuersaliter omnia Ecclesiastica Sacramenta in huius virtute perficiuntur. Idem Augustin. tract. 18. in Euangelio Ioannis. Quid est, quod omnes nouerunt signum Christi, nisi crux Christi? quod signum nisi adhibeatur, siue frontibus credentium, siue ipsi aquæ, qua regenerantur, siue oleo, quo Chrismate vnguntur, siue sacrificio, quo aluntur, nihil eorum ritè perficitur. † Quod verò pertinet ad signorum 8
numerum Augustin. in libro ex dictis Basilij de Spiritu sancto, capite 20. de canon. Ecclesiasticarum: Quæ enim, vt indoctiores de exordiamur, inquit, salutiferæ etucis signaculo fideles docuit insigniri, vel quæ trifariam digesta super panem, & calicem prolixæ orationis, vel consecrationis verba commendauit. Plane, in canone septem vicibus super oblatam, & calicem, crucis signum fieri solet, ex Apostolicæ Sedis institutione, non quidem ad consecrationem, cùm & post consecrationem fiat: sed ad commemorandam veritatem crucis, & Passionis Christi. Quid enim, ait Iuo Carnotens. sermone de conuenientia Veteris, & Noui Testamẽti, inter ipsa mysteria rebus sacratis, vel sacrandis signum crucis superponere, nisi mortem Domini commemorare? Est autem Passio Christi quibusdam quasi gradibus peracta, ait Thomas 3. part. quæstion. 83. articul. 5. † Itaque prima vice signum cru- 9
cis fit ter, dum dicitur: Hęc dona, hæc munera, idque nonnullis rationibus, quas eo loco percurrimus. Secunda, quinquies, dicendo: Quam oblationem, vt ibi latiùs docui. Tertiò fit crucis signũ, semel in cõsecratione Corporis, semel in cõsecratione Sãguinis, vbi vtrobiq; dicitur: Benedixit, idque auctore S. Th. q. 83. ar. 6. ad repræsentãdã præsignationẽ Passionis Christi factã in Cœna. Amalar. Fortun. libr. 3. de Ecclesiast. offic. ca. 24. Existimat hac in parte non abs re bis fieri crucis signũ, quia pro duobus populis fixus est Christus. vel ex sententia Alexand. de Ales, 4. par. quæst. 33. quia Christi Passione duplex hominis natura corpus, & anima redempta est. Quarta, quinquies, dũ dicitur: Hostiam purã, hostiã sanctã, hostiam immaculatam, panem sanctum vitę æternę, & calicem salutis perpetuæ. Tres scilicet, auctore Micrologo de Ecclesiast. obseruat. capite 15. super vtrumque, quarta super panem, & quinta super calicem separatim: idque ex sententia Innocentij III. libro quinto, capite 11. Thomæ 7
2. quæstion. 83. propter quinque plagas, duas manuum, totidemque pedum, & vnam lateris, de quibus ibidem

Universidad de Deusto
Biblioteca

latiùs. Cùm verò, inquit Iuo epist. 233. cùm hostia iam consecrata intra, vel supra calicem signum crucis imprimitur à latere calicis Orientali vsque ad Occidentalem, & Septentrionali vsque ad Australem, hoc figurari intelligimus, quòd ante Passionem Dominus Discipulis suis prædixit in commendationē suæ Passionis. Cùm exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. Hostia quoque, quæ iuxta calicem consignatur, sic debet esse posita, vt sua & calicis positione dextrum Christi latus repræsentet, de quo manauit Sanguis redemptionis, & aqua Baptismatis, quæ vtraque in calice contineri prudentia vestra non ignorat. Quinta, in his verbis: Corpus & Sanguinem sumpserimus. Innocent. III. bis fieri signum crucis scribit capite 11. alibi capite quinto. Thomas verò ter, ad significandum extensionem Corporis, effusionem Sanguinis, & fructum Passionis. quod pleniùs enarrat Gabriel Biel super canon. Missæ, lect. 55. Sextus ter, vbi dicitur, Sanctificas, viuificas, benedicis, ad commemorandam, auctore Innocent. crucifixionem, quæ hora tertia facta est linguis Iudæorum ter clamantium: Crucifige. & rursus: Tolle. vel, secundùm Thomam, triplicem orationem Christi in cruce. Primam, Pater ignosce illis, persecutoribus: secundam, Deus meus, vt quid dereliquisti: tertiam, Pater, in manus tuas. Septima, secundùm Innocen. & Alexandr. de Ales, quinquies dicitur, Per ipsum, cum ipso, & in ipso, ter super calicem, propter tres cruciatus, quos Christus sustinuit passionis, propassionis, & compassionis: & bis in latere calicis, propter aquam & sanguinem, quæ de latere Christi fluxerunt. Paulò aliter S. Thomas. de his latiùs Gabriel Biel, lectio. 62. super canon. Missæ. Hactenùs de virtute, & efficacia signi crucis, ac numero, & ratione signorum, quæ fiunt super oblatam, & calicem. † Supereſt, vt de forma huius signi, eiusque mysterio paucis agamus. In primis, crucis signum manu effingi solet. Cyrillus Hierosolymitan. catechesi 13. Cùm enim de Domino, inquit, erucifixo contra infideles tibi quæstio erit, prius statue manu tua signum, & obmutescet contradicens. Manu verò dextera exprimi debet. Iustinus Martyr ad Orthodoxos in responsionib. ad quæstion. 118. Quemadmodum dextera manu in nomine Christi consignamus, qui hoc signo egent, quia honorabiliori existimatur, quàm sinistra, tametsi situ, non natura ab eo differt: manu item plena crucis signum formari solet, hoc est, quinque digitis, ad quinque vulnera Christi

significanda.

significandā. Quidam tribus digitis signum effingunt, quia, auctore Innocentio III. libro secundo mysteriorum Missę, cap. 45. sub inuocatione Trinitatis effingitur. Sunt qui, duobus digitis coniuncti, se consignant: quo indicent duas in persona Christi naturas, contra Monophisitas, qui quo vnicam in Christo docerent naturam, vno digito se consignabant. Nicephor. li. 18. c. 53. Formando autem signum crucis dicitur: In nomine Patris, non in nominibus: vnum significans nomen, vnam virtutem, vnam diuinitatem sanctissimæ Trinitatis. Proprietates personarum in ipso signo indicantur: dum Pater in fronte, tanquàm principium Trinitatis collocatur: Filius circa ventrem, quia à Patre genitus, à Patre itē missus in vterum Virginis, in ventre ipso terræ sepultus: Spiritus sanctus medium obtinet locū tanquàm charitas, ac nexus Patris, & Filij: tertio tamen loco, quia à Patre, Filioq; procedit. Formatur autem signum crucis, ita quòd à superioti descēdat in inferius, & à dextera transeat ad sinistram, quia Christus de cœlo descendit in terram, & à Iudæis transiuit ad gentes. Innocent. III. libr. 2. mysteriorum Missę, c. 45. Archidiac. & Dominicus de S. Geminia. in can. Ecclesiast. distinct. 11. Quidam tamen, addit Innocen. signum crucis à sinistra producunt ad dexteram, quia & de miseria trāsire debemus ad gloriā, sicut & Christus trāsiuit de morte ad vitā: vel quia ex latere sinistro Dominica cruce & Passione translati sumus ad dextrum, ideſt, ex hœdis facti oues, ex reis æternæ damnationis, hæredes æternę vitę. Hanc sententiam sequuntur gloss. can. Nunquid, de consecrat. dist. 5. & de Turrecremata in d. cano. Ecclesiasticarum, eamq; Romana probat Ecclesia, vt apparet in Rubricis generalibus Breuiarij Romani.

DE ORATIONE DOMINICA.

CAP. XLVI.

1 *Oratio Dominica appellata à patribus legitima, item celestis.*
2 *Orationem Dominicam in Missæ sacrificio dicendam Christus instituit, licèt non semper eodem loco sit recitata.*
3 *Orationem Dominicam in Missæ sacrificio recitari debere agnoscunt Patres omnes.*
4 *Oratio Dominica clara voce dicenda, quia publica & communis oratio.*

5 *Orationis Dominicæ commendatur auctoritas, & breuitas, perfectio, ac necessitas.*
6 *Orationem Dominicam recitantes facilius exaudimur, dum Filij verbis apud Patrem vtimur.*
7 *Oratio Dominica dici potest Euangelij breuiarium.*
8 *Oratio Dominica leuiora delet peccata.*
9 *Orationem Dominicam Christiani omnes scire, & frequenter dicere debent.*
10 *Orationem Dominicam parentes filios docere debent.*
11 *Oratio alia, quàm Dominica, an possit recitari ex Augustino.*

1 ORATIO, quæ passim à sãctis Patribus Dominica appellatur (quia à Christo Domino composita & edocta fuit) à quibusdam legitima nominatur. Tertullian. lib. de fuga in persecut. ibi: Sed in legitima oratione cùm dicimus ad Patrem: Et ne nos inducas in tentationem. S. Augustin. serm. 126. de Tempore: Moneo vos charissimi, vt precem legitimam Patri, & Deo offerendam antè discatis. Appellatur & cælestis ab eodem Augustin. d. sermo 129. O vere cælestis oratio. † Eam verò in Missæ sacro dicendam Christus ipse Apostolos docuit, auctore Hieronymo libr. 3. aduersus Pelagianos: Sic docuit Christus, inquit, Apostolos suos, vt quotidie in Corporis illius sacrificio credentes, audeant legere: Pater noster, qui es in cœlis. Eodem pertinere videtur, quod Tertullian. scribit lib. de oratio. capite 9. in hæc verba: Peracta missa legitima & ordinaria oratione, quasi fundamento accidẽtium, ius est desideriorum, ius est superstruendi extraneas petitiones. Inde, testante S. Gregor. libr. 7. epist. 61. mos fuit Apostolorum ad ipsam orationem Dominicam immolationis hostiam consecrare. † Deinde Ecclesia post consecrationem & canonem, hanc Dominicam, & cælestem orationem dici præcepit. Sanctus Ambros. libr. 5. de sacramen. ca. 4. Dixi vobis, quod antè verba Christi, quod offertur, panis dicitur: vbi Christi verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed Christus appellatur. Quare ergò in oratione Dominica, quæ posteà sequitur, ait, Panem nostrum? Quod totidem ferè verbis repetit S. Augustin. serm. 28. de verbis Domini. Idem Augustin. serm. in vigil. Paschæ: Ecce vbi peracta est sanctificatio, dicimus orationem Dominicã, quam accepistis. Item libro quinquagiata homiliarum, homil. 42. In Ecclesia enim ad altare Dei quotidiè dicitur, ista

ista oratio Dominica, & audiunt illam fideles. & epistol. 59. quæst. 5. ad Paulinum, enarrans verba Pauli 1. Timoth. 2. Obsecro primùm omnium fieri obsecrationes, &c. Multa, inquit, hinc quippe dici possunt, quæ improbanda non sunt: sed eligo in his verbis hoc intelligere, quòd omnis vel pene omnis frequentat Ecclesia, vt precationes accipiamus dictas, quas facimus in celebratione Sacramentorũ, antequàm illud, quod est in Domini mẽsa, incipiat benedici: orationes, cùm benedicitur & sanctificatur, & ad distribuendum comminuitur: quam totam petitionem ferè omnis Ecclesia Dominica oratione concludit. Synesius item, qui vixit anno 444. libr. de Regno: Et sacræ, inquit, in sanctis sacrificijs precem: Pater noster exclamantes ad Deum, in omnibus non potentiam ipsius glorificant, sed prouidentiam adorant. Itaque eripiendus est error eorum, qui scripserunt Gregorium auctorem fuisse dicendi orationem Dominicam in Missæ sacro, cùm id à Christo institutum fuerit, & ab Apostolis, eodem Gregor. teste, nec non ab alijs Patribus, qui lõgo intercallo Gregorium præcesserunt, studiosè obseruatum. † Cæterum hæc Dominica oratio in Missę sacro non tacitè, sed excelsa voce dicenda est. Amalar. Fortunat. libr. 3. de Ecclesiast. offic. capit. 29. ea ratione, quòd hæc oratio publica & communis sit. Inde Cyprianus de orat. Dominica. Ante omnia pacis Doctor atque vnitatis Magister singulatim noluit, & priuatim precem fieri, vt quis, cùm precatur, pro se tantùm precetur. Non enim dicimus: Pater meus, qui in cælis es: nec, Panem da mihi hodie: nec dimitti sibi tantùm vnusquisque delicta postulat, aut, vt in tentationem non inducatur, atque à malo liberetur, pro se solo rogat. Publica est nobis & communis oratio: & quando oramus, non pro vno, sed pro populo toto oramus, quia totus populus vnum sumus. † Planè hæc Dominica oratio longè multúmque præstat omnibus alijs orationibus auctoritate, breuitate, perfectione, vtilitate, efficacia, & denique necessitate. Auctoritate, quia Christus ipse eam & composuit, & docuit. Tertullia. de orat. Quid mirũ: Deus solus docere potuit, vt se vellet orari. Ab ipso igitur ordinata religio orationis, & de spiritu ipsius iã tunc, cùm ex ore diuino ferretur animata, suo priuilegio ascendit in cœlum; commendãs Patri, quæ filius docuit. Itẽ Cyprian. de orat. Dominica: † Qui enim fecit viuere, docuit & orare, vt dũ prece & oratione, quã Filius docuit, apud Patrẽ loquimur, facilius exaudiamur. Et posteà: Agnoscat Patrem

Filij

Universidad de Deusto
Biblioteca

Filij verba,cùm precem facimus.S. Chrysostom. homil. 19. in Matthæum : Cognoscit Pater Filij sui sensus & verba. Breuitate,nam vt idem Cypr.monet,ipsa est oratio, quam ipse Deus orare docuit, qui suo magisterio omnem precem nostram salutari sermone breuiauit,tanquàm sit sermo, de quo dixit Esaïas cap.10. Sermonem breuiatum faciet Dominus in toto orbe terræ.& S.Aug.de verbis Dom.serm.28. Vides quàm breuis oratio, & omnium plena virtutum.& serm.182.de tempore:Hæc oratio compendiosis verbis septem petitionibus,omnes species orationis comprehendit. Christus breuiter orare docuit, qui citò vult postulata præstare. Hæc Pet.Chrysol.ser.67.Varias huius breuitatis causas paucis verbis percenset.Alex.de Ales 4.part.q.37. Illius breuitate,ait ille,facilius scitur,meliùs retinetur,frequentiùs iteratur,minus fastidit orantem, citò exaudiri innuit, plus effectu, quàm ore orandum esse insinuat ignorantem inexcusa- Perfectione,quia omnia continet, quæ petere debemus.S. Aug.epist.121.ad Probam, c.11. Etsi per omnia precationum sanctarum verba discurras,quantũ existimo, nihil inuenies, quod non ista Dominica contineat, & concludat oratio.& alibi serm.22.ad fratres in Eremo : In ea omnes species orationis comprehenduntur.Immò,vt ait Tertull.libr. de orat. cap.ad fin.nedum veneratione Dei,aut hominis petitionem complexa est,sed omnem sermonem Domini,omnẽ commemorationem disciplinæ,† vt reuera in oratione breuiarium totius Euangelij comprehendatur.Tam multa,tam magna, ait Cyprian. de orat. Dominica , sunt orationis Dominicæ Sacramenta breuiter in sermone collecta : verùm in virtute spiritualiter copiosa,vt nihil omninò prætermissũ sit, quod non in precibus , & orationibus nostris cælestis doctrina compendio comprehendatur.Vtilitate,cùm habeamus, quit Cyprian. apud Patrem Aduocatum pro peccatis nostris,quando peccatores pro delictis nostris petimus, Advocati nostri verba promamus.Nam cùm dicat, quia quodcunque petieritis à Patre in nomine meo , dabit vobis, quanto efficacius impetramus quod petimus in Christi nomine, petamus ipsius oratione?S.August.lib. quinquaginta homeliarum,homil.42.Spem habemus obtinendæ causæ nostræ, quando talis Iurisperitus nobis preces dictauit,qui sedet ad dexteram Patris.Ipse est Aduocatus noster, qui venturus est iudex noster.† Sanè,hæc oratio delet peccata minima,quæ venialia dici solent. Concil.Tolet.4.cap.9.S.August. in Enchirid.ad Lauren. cap.7. De quotidianis autem , leuibusque peccatis,sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio satisfaciet.Et paulò pòst : Delet omninò hæc oratio minima,& quotidiana peccata:delet & illa, à quibus vita fidelium scelerate etiam gesta,sed pœnitendo in melius mutata discedit.Idem lib.1.de Ciuita.Dei,cap.27. Delet quotidiana peccata.Magister Sentent.lib.4.distinct.16.vbi Bonaventura,& nonnulli alij.† Necessitate,eam enim Christiani omnes 9
scire,& frequenter dicere debent.Clemens lib.7. Constitut. Apostolicarum.ca.25. monet Christianos,eam ter in die dicere.In Conc.Toletan.4.can.9. iubentur presbyteri , ac cæteri clerici Dominicam orationem, quia quotidiana oratio est,quotidie dicere.In Conci.Remensi cap.2.Vt orationem, quam Dominus noster IESVS Christus Discipulos suos orare docuit,discerent,& sensu benè intelligerent, quia illã ignorare nulli Christiano licet.S.Augustin. serm. in Dominica X.de Christiano nomine, tomo 10. † Symbolum , vel 10
orationem Dominicam,& ipsi tenete, & filijs vestris ostendite.Nam nescio,qua fronte se Christianum dicat, qui paucos versus in Symbolo , vel oratione Dominica parare dissimulat.Et serm.2.in eadem Dominica : Ille bonus Christianus est,qui Symbolum, & orationem Dominicam memoriter tenet,& filios,& filias suas,vt ipsi teneãt,fideliter docet. His addo cano.Vos ante omnia,de consecrat.dist. 4. Palud. ad 4.Sentent.distinct.15.quæst.5.Medinam de orat. tract. 6. q.10. Planè , in fine omnium horarum canonicarum oratio Dominica quàm deuotissimè recitari debet,can. Id semper, de consecrat.distin.5.ex Concil.Germidensi can.10.Ludoui. Roman.sing. 52. In principio quoque horarum cum salutatione Euangelica dici debet,vt apparet ex Rubricis generalibus Breuiarij Romani,de quo plura Nauar. libr. de orat.& horis canonicis,cap.10.& Francolinus de tempore horarum canonicar.cap.28.Hoc loco iniicitur nonnullis scrupulus,& dubitatio : Num alijs verbis,aliaque oratione Deum precari liceat ? Huic dubitationi duobus ferè verbis occurrit S. Augst.epist.121.ad Probam,cap. 12.† Liberum quidem est 11
alijs orare verbis : modò tamen eadem , quæ hac oratione continentur,petamus,sed alia orare liberum non est. Sanè, Apostolorum seculo vsitatas orationes præter Dominicam, apertè indicat S.Paulus 1.ad Timoth. 2. Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes,orationes,postulationes, gratiarum actiones pro omnibus,& pro Regibus.Ecce enim

varia orationum genera. Hunc locum enarrans Chrysosto. ait: Quid est hoc, Primum omnium? hoc est, in cultura quotidiana, & hoc primum sciunt presbyteri, qualiter orationes per vnamquamque diem fiunt, & serò, & manè. Isidor. item lib. 1. de diui. offi. cap. 9. Precibus Dominum deprecari, Christus nobis & composuit, & constituit. Cùm ergo quæreret: Apostoli Dominum suppl care, & nescirent, quomodo deprecarentur, dixerunt: Domine, doce nos orare. Statim Dominus de libro iuris cælestis docuit, quomodo orarent. Et hoc producta est consuetudo Ecclesiæ, Dominum precibus exposcere contra ægritudines animæ; & vti precibus, instar earum, quas constituit Christus.

DE PRÆPARATIONE AD Orationem Dominicam, Præceptis salutaribus.

CAPVT XLVII.

1 *Dominica orationis Præfatio quàm sit antiqua.*
2 *Præcepta, & monita salutaria quæ dicantur.*

PRÆFATIO † hæc vetustior est, quàm plerique arbitrantur. Eius diserte meminit Alcuinus, Caroli Magni præceptor, his verbis; Oremus præceptis salutaribus moniti. Hoc enim præceptũ nobis est salutare, id est, ad salutem nostram proficiens, quo nos vnigenitus Filius per lauacrum regenerationis, & spiritum adoptionis Dei filios effectos docere monuit, & non humana, sed diuina sua institutione, vt Deo audeamus dicere, Pater noster, informauit, dicens: Sic vos orabitis, Pater noster, &c. Item Amalar. Fortunatus lib. cap. 29. Quæ oratio sic inchoatur: Oremus præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati audemus dicere. † Præcepta salutaria dicimus Euãgelicam doctrinam, quam ipse dignatus est tradere, in consiciendo Sacramento Corporis & Sanguinis, &c. Illius quoque meminerunt Odo Cameracen. & Florus Magister in exposit. Missæ, necnon S. Bernard. libr. de amore Dei, ca. 7. At verius est, hanc præfationem acceptam ferre S. Cypriano, tractatu de orat. Dominica: Qui inter, inquit Cyprianus, cætera salutaria sua monita, & præcepta diuina, quibus populo suo consuluit ad salutem, etiam oran-

di ipse formam dedit. Et posteà: Quod nomen nemo nostrum in oratione auderet attingere, nisi ipse nobis sic permisisset orare, &c. Hunc verò tractatum esse S. Cypriani, probat August. epist. 47. & 107. Et lib. de gratia, & libe. arbit. cap. 13. & lib. 2. contra Iulian. & libr. de bono perseuerantiæ, capit. 2.

DOMINICÆ ORATIONIS Enarratio.

CAPVT XLVIII.

1 *Patris appellatio est tum potestatis, tum etiam pietatis.*
2 *Pater, in oratione Dominica, licèt primã Trinitatis personam designet, credentis tamen fide tota Trinitas in hac appellatione honoratur.*
3 *Patrem vocamus Deum variis de causis, quæ ex scripturis, & Patrum testimoniis petitæ enumerantur.*
4 *Spes nostra in Deum erigitur, dum se Patrem vult potius, quam Dominum vocari.*
5 *Christiani, qui Deum profitentur patrem, debent benè viuendo se filios ostendere, vt congruis moribus, & vitæ honestate tanto generi respondeant.*
6 *Mala qui perpetrat, diabolum patrem inuocat.*
7 *Deum, Patrem nemo habere potest, qui Ecclesiam non habet Matrem.*
8 *Vnitatis, pacis, & charitatis significationem Christus reliquit in Oratione.*
9 *Orare pro se, naturale: pro alio, gratiæ & charitatis.*
10 *Diuites quam se debeant erga pauperes modestè gerere, cùm omnes communem habeant Patrem Deum.*
11 *Cælestem inuocamus Patrem, vt despectis terrenis curis, cælestibus potius inhærere discamus.*
12 *Cælum ibi est, vbi cessat culpa.*
13 *Deus cùm vbique sit, qua tamen ratione eum dicamus esse in cælis.*
14 *Dei gloriam vtilitati propriæ præferre debemus.*
15 *Sanctificetur, optantis vox est, eaq; optamus, vt in nobis nomen Dei sanctificetur: & quid sit sanctificari in hominibus Dei nomen.*
16 *Auctoris ad Deum pia supplicatio.*
17 *Regnum Dei quodnam sit intelligendum in oratione Domi-*

Universidad de Deusto
Biblioteca

nica, an nimirum gratiæ, vel gloriæ possessio.
18 Animas Sanctorum non frui beatitudine ante diem iudicij, erroneum est: nec simile quid definitum fuit à Ioanne 22.
19 Voluntas Dei duplex à Theologis assignatur, beneplaciti nimirum, & signi, & vtraque declaratur.
20 Voluntas diuina nobis per quinque signa innotescit.
21 Voluntas signi est, quam in oratione Dominicam fieri postulamus.
22 Voluntas Dei fit, cùm obeditur eius præceptis.
23 Homo sine Deo non sanctificatur, nec Deus hominem sine homine beatitudine donat.
24 Cælum & terra qua sibi proportione respondeant in oratione Dominica, & quid significent.
25 Sicut, vox est in oratione Dominica, non æqualitatẽ, sed imitationem quandam significans.
26 Panisne corporalis tantum, an verò etiam spiritualis petatur in Dominica oratione, exponitur prolixè.
27 Panis, quem petimus, noster nuncupatur, quia alijs est etiam in necessitate communicãdus, & sine proximi iniuria quærendus.
28 Quotidianus à Deo petitur panis, hoc est, necessarius tãtum, & non superfluus, qualem permulti salutẽ suæ immemores habent inter mundi huius delitias.
29 Eucharistia etiam panis est, aut esse debet quotidianus.
30 Panis non ab alio, quàm à Deo petendus, sine quo inanis est omnis labor noster.
31 Benedicendi mensam ante cibum, & gratias agendi post cibũ, consuetudo est per quàm laudabilis.
32 Panis spiritualis quis dicendus.
33 Hodie, quam habeat significationem in oratione Dominica exponitur, vbi etiam obiectionibus occurritur.
34 Peccata appellantur debita, eiusq; rei causa inquiritur.
35 Peccata dimittere propria auctoritate, solius est Dei.
36 Peccatorem meritò se homo agnoscere debet, qui pro peccatorũ remissione quotidie orat.
37 Baptizati soli iure Deum, Patrem nominare possunt.
38 Pectus tundere Christiani solebant, dum dicebant, Dimitte nobis debita.
39 Peccatorum veniam postulans à Deo, pronus & ipse debet esse ad misericordiam erga proximum.
40 Odium in animo contra proximum retinens, non debet precibus ab oratione Dominica abstinere.

41 Sicut

41 Sicut, hoc loco quemadmodum accipiendum sit.
42 Inimicis etiam non rogantibus veniam, est condonandum.
43 Ἀμνησικακία ad peccatorum remissionem obtinendam necessaria.
44 Inimicis non solùm condonanda iniuria est, sed & signa aliqua amoris sunt ostendenda.
45 Tentare quid sit, & quibus modis tentatio contingat, quæ item tentatio bona sit, quæ verè mala, & non à Deo.
46 Tentationis significatio declaratur, & quò tendat illa Dominica orationis de tentatione petitio.
47 Deus qua ratione inducat homines in tentationem.
48 Tentatio quæ vel optanda, vel quærenda.
49 Mali nomine, quid intelligendum sit in Dominica oratione.
50 Locus ille Matth. 5. exponitur, ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστι.
51 Orationis Dominicæ clausula illa, Quia tuum est regnum, à quibus addita sit.
52 Orationis Dominicæ compendium ex Tertulliano.

PAter. † Appellatio ista & potestatis est, & pietatis. Tertullia. lib. de oratione, cap. 20. Maximam Dei benignitatem, ait Cyrillus catechesi 5. mystagogica, his, qui defecerant ab illo, & in extrema inciderant mala, tantam præstitit malorum obliuionem, & gratiæ participationem, vt patrem se appellari voluerit. † Porrò, hæc vox, Pater, hoc loco significat primam personam in Trinitate. Tertullian. libr. de oratione. Cyprianus sermo. de oratione Dominica. Ambros. lib. 5. de Sacramentis, cap. 4. Augusti. sermo. de tempore 126. Vetur Filius. Marcellinus Papa epist. 1. Sacrificium, inquit, quod à Christianis sacris altaribus admouetur, nõ solùm Deo Patri, sed etiam Filio communi deuotione offertur: quoniam nec Patri sine Filio potest offerri, neque Filio sine Patre sacrati. Inuocatur etiam Spiritus sanctus, quia trium personarum vna est essentia, vna est diuinitas, æqualisque potestas. Sanctus Fulgentius lib. 2. quæst. 1. ad Monimum: Ecce amicorum Dei sacrificio prorsus Ecclesiæ Catholicæ concordat oblatio, quæ sic sacrificat Patri, vt simul omni sacrificet Trinitati. Et postea: Si qui verò, inquit, Catholici fideles huius sacramenti nunc vsque videbantur ignari, deinceps scire debent omne cuiuslibet honorificentiæ, & sacrificij salutaris obsequium, & Patri, & Filio, & Spiritui sancto, hoc est sanctæ Trinitati, ab Ecclesia Catholica pariter exhiberi in

cuius vtique vno nomine manifestum est, sanctum quoq; baptisma celebrari. Neque enim præiudicium Filio, vel sancto Spiritui comparatur, dum ad Patris personam precatio ab offerente dirigitur, cuius consummatio dum filij & Spiritus sancti complectitur nomen, ostendit, nullum esse in Trinitate discrimen: quia dum ad solius Patris personam honoris sermo dirigitur benè credentis fide, tota Trinitas honoratur. Et cùm ad Patrē litantis destinatur intentio, sacrificij munus omni Trinitati vno eodemq; offertur litatis officio. Carolus Magnus in fragmentis de ritibus veteris Ecclesiæ: Vt ad solum Patrem dirigatur oratio: cum totius sanctę Trinitatis, sicut vna est Deitas, ita æqualis honor, & glorificatio debeatur. Id Apostoli sancto per eos ordinante Spiritu sanxerunt, vt qui multorum deorum errores vnius Dei prædicatione nitebantur euellere, sub Trinitatis sacramento vni personæ in sacrificiorum ritu supplicare decernerent. Et paulò pòst: Rectissimè ergo constitutum, vt quia Pater, & Filius, & Spiritus sanctus vnius deitatis, vnius naturæ, vnius substantię, vnius denique potestatis existunt vna ex eis persona propter vnitatis mysterium retinēdum in sacrificio invocaretur.† Ceterum Deus, patet dicitur, tum ratione creationis. Deute. 32. Nunquid non ipse pater tuus, qui possedit te, & fecit, & creauit te? Tum etiam ratione gubernationis, prospiciendo siquidem & consulendo vtilitati hominum præcipuo quodam curæ & prouidentię modo, nobis præstat patriam charitatem. Inde Synesius oratione de regno: Et sacræ in sanctis sacrificijs preces, Pater noster exclamantes, ad Deum in omnibus nō pòtentiam ipsius glorificant, sed pietatem adorant. Tum denique redemptionis munere, quo & Spiritum sanctū accepimus, & inde filij Dei adoptamur. S. Paul. ad Rom. 8. Accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, pater. Et S. Ioannes epistol. 3. Videte qualem charitatem dedit nobis pater, vt filij Dei nominemur, & simus. Hoc loco, Patris, vox ad adoptionem spectat. Iubet Christus, ait Euthymius enarrans Dominicam orationem ad ca. 6. Matthæi, vt dicamus, Pater: vt cœlestem cognationem ad memoriam reuocemus, & quo munere adfecti simus, puta diuina adoptione. Cassia. collat. 9. cap. 18. Deum vniuersitatis, ac Dominum patrem esse voce propria confitentes de conditione seruili in adoptionem filiorum nos profitentur adscitos.† Amplius, patrem se dicit, non dominum, vt nobis, quia filij, magnam fiduciam daret ad petendum, & maiorem spem ad impetrandum. Matthæi 7. & Luc. 11. Serui verò non semper impetrant, quòd petunt. Hæc Chrysost. homil. 14. ex cap. 6. Matthæi in opere imperfecto. Nusquam, ait August. lib. 2. de serm. Domini in monte, cap. 8. inuenitur præceptum populo Israël, vt diceret, Pater noster, aut oraret Patrem Deum, sed Dominus eis insinuatus est tanquam seruientibus, &c. Leo Magnus serm. 6. de Natiuit. Magnum est, dilectissimi, huius muneris sacramentum, & omnia dona excedit hoc donum, vt Deus hominem vocem filium, & homo Deum nominet Patrē. Bernardus item: Oratio, quę paterno nomine dulcescit, omnium petitionum mearum impetrandarum fiduciam mihi præstat. Neque putat, quòd Esaiæ 63. Iudæi semel atque iterum Deum eorum Patrem, & protectorem profitentur. Caput enim illud eorum pertinet ad Christum redeuntem in cœlum deuictis hostibus, & quo tempore iam orationem Dominicam edocuerat.† Rursus, dum Deum, patrem dicimus, meminisse debemus, auctore Cypriano serm. de oratione Dominica, q̄ quasi filij Dei agere debemus, vt quomodo nos nobis placemus de Deo Patre, sic sibi placeat & ille de nobis. Gregor. Nyssenus lib. de oratio. Si conscientia vitiosa quis prædirus Patrem suum dicat, nihil aliud quàm suorum malorum, quasi principem & auctorem eum insimulabit. Et post plura, quæ eodem pertinent: Quocirca priusquam aliquis vita expiatus, & expurgatus sit, periculosum est in hac oratione audacem esse, & Patrem suum Deum nominare. S. Augusti. lib. 2. de sermone Domini in monte, cap. 8. Quanta cura animum tangit, vt qui dicit, Pater noster, tanto Patre non sit indignus. Si enim quisque plebeius senatorem grandioris ætatis ab eo ipso Pater vocari permittatur sine dubio trepidabit, nec facile audebit cogitans humilitatem generis sui, & opum indigentiam, & plebeiæ personæ vtilitatem. Quisquis Deum Patrem vocat, inquit Petrus Laodicensis, is purus à peccatis, hęresq; regni cœlestis esse debet. Temerarius autem diabolo similis effectus, Deum, Patrem dicit, quem non glorificat, & beat. Age, ait Petrus Chrysologus sermon. 67. vt viuendo sanctè sancto respondeas Patri. Dei filium ille se probat, qui vitijs non obscuratur humanis. Et serm. 68. Qui se Dei filium credit, actu, vita, moribus, honestate, rāto generi respondeat. Et iterum sermon. 72. Qui ergo se tanti Patris filium confitetur, & credit, respondeat vita generi, moribus Patri, & mente atque actu asserat, quòd cœlestem

consecutus est naturam.S. Germanus in theoria rerum Ecclesiast.Tunc, ô homo, cum Deum, Patrem appellas, rectè dicis.Is enim omnium nostrûm Pater,& creator est.Et paulò pòst ; † Quod si mala opera facis , haud dubiè diabolum patrem inuocas.Hic enim malorum ἐφορος,seu præfectus est.Ad hæc, ex eodem Germano , Deus reuera Pater omnium nostrûm est,quasi πάντας τηρῶν, hoc est omnes cõseruans.Quòd si voluntatem eius facimus , pater noster est: sin minus,is,cuius opus exsequimur, pater noster est.Quis, inquit Venãtius Fortunatus, de orat.Dominica,Deum Patrem appellat,sicut decet filium,sic vitam suam immaculatè dispensèt: quia ipse est filius,qui non contribulat genitorem,non exasperat cohæredem.Et posteà:Amittit nomen filij,qui fuerit seruus peccati.In summa,auctore Chrysostomo homil.20.ex ca.6.Matthæi in opere imperfecto,Patrem dicendo,& veniam peccatorum, & pœnarum interitum, & iustificationem, & sanctificationem , & liberationem,& filiorum adoptionem, & hæreditatem Dei , & fraternitatem cum vnigenito copulatam , & sancti Spiritus dona largissima vno sermone signauit.† Addam pro corollario, quòd S. Cyprianus lib.de vnitate Ecclesiast.scriptum reliquit , illum non posse Deum habere patrem,qui non vult Ecclesiam habere matrem. quo loci alludere videtur ad Tertullian.lib.de orat.cap.2.& lib.ad martyres cap.1.Ne mater quidem Ecclesia præteritur,siquidem in filio ,& pater, & mater recognoscitur,&c.

Noster. Apud Sanctum Lucam in codicibus Latinis deest hæc vox,*Noster*, desunt & alia, quæ apud S.Matthæum exstant , sicut & apud Tertullianum. In exemplaribus tamen Græcis legimus,πατὴρ ἡμῶν, quemadmodum & apud Matthæum , & Tertullianum libr.de orat. quòd nos accuratius tractabimus infr.in voce , *Fiat voluntas*. Ante omnia ait Cyprianus sermone tertio de oratione Dominica , † pacis doctor, ac vnitatis magister sigillatim noluit,& priuatim precem fieri:vt quis cum precatur,pro se tantum precetur.Non enim dicimus,Pater meus,qui in cœlis es.Et paulò pòst:Publica est nobis & communis oratio.& quando oramus,non pro vno , sed pro populo toto oramus , quia totus populus vnum sumus.Et posteà,Coniungimus,& dicimus,*Pater noster*,id est eorum qui credunt,eorum qui per eum sanctificati , & gratiæ spiritualis natiuitate reparati filij Dei esse cœperunt.Quæ vox etiam Iudæos perstringit,qui Christũ sibi per

per Prophetam annuntiatum,& ad se prius missum,non solum spreuerunt infideliter,sed & crudeliter necauerunt.Qui tam non possunt Patrem Deum vocare , cum Dominus eos confundat,& arguat, dicens:Vos de diabolo patre estis,&c. Item S.Ambrosius lib.5.de sacram.cap.4.Patrem dicis, quasi filius,sed noli tibi aliquid specialiter vẽdicare. Solus Christi specialis est Pater:nobis omnibus in cõmune est Pater,quia illum solum genuit, nos creauit,Noster dicit.Ait Chrysost. in cap.6.Matthæi in opere imperfecto,Non minus libenter audit Deus , quando Christianus non solum pro se, sed pro altero orat.† Pro se enim orare,naturæ est ; pro altero autẽ, gratiæ:pro se orare,rei necessitas cogit; pro altero autẽ,charitas fraternitatis hortatur.Dulcior est autem ante Deũ oratio, non quam necessitas rei transmittit, sed quam charitas fraternitatis commendat. Chrysost. æmulatur Petrus Laodicenus in exposit.orat.Dominicæ.Amplius, hoc pronomine,*Noster*,in vno multos indicat, quia videlicet vnum omnium sit corpus , vnumq; caput qui Christus est. Subinnuit etiam opere,vt alij pro alijs inuicẽ oremus, quia fratres sumus omnes.Quòd autem non singulariter,ait Fortunat.Pictauiẽsis Episcop.de orati.Dominica,Pater meus,sed, Pater noster dicimus, ad hoc pertinere cognoscitur, vt nullus pro se tantum, sed generaliter pro omnibus misericordem Dominum deprecetur , quatenus ab hoste perfido cũcti pariter liberentur.Omnes enim,qui in Ecclesia conueniunt,eodem se muro concludunt.Et posteà:Et ideò,qui simul iunguntur in tẽplo,separari non debent,nec in voto.† Rursus,hæc voce,auctore S.Augu.lib.2.de serm.Domini in monte,admonentur diuites, & genere nobiles secundum sæculum , cum Christiani facti fuerint,non superbire aduersus pauperes, & ignobiles:quoniã simul dicunt Deo,Pater noster,quòd non possunt verè ac piè dicere,nisi se fratres esse cognoscant.Idẽ quit Augustin.serm.182.de tempore : Admonentur hoc verbo,inquit Augustin.diuites & nobiles , cum Christiani facti fuerint , quatenus se non extollant aduersus pauperes & ignobiles : quoniam simul dicunt, Pater noster.quòd verè ac piè dicere non possunt , nisi se fratres esse cognoscant. Hoc nomine & charitas excitatur, quia filijs nihil charius debet esse,quàm pater,& supplex affectus,cum homines dicunt,Pater noster ; & quædam impetrandi præsumptio quod petitur , cum etiam ante petitionem tam magnum donum accepimus,vt possimus dicere,Pater noster.Quid enim iã non det

Universidad de Deusto
Biblioteca

det filijs petentibus pater, qui iam hoc ipsum dedit, vt essent filij? Postremò, quanta cura animum eius tangit, qui dicit: Pater noster, vt tanto Patre non sit indignus? Vtatur ergo populus noui testamenti voce, populus nouus ad æternitatem vocatus, Pater noster. Oratio fraterna est. non dicit, Pater meus, tamquam pro se tantùm orans, sed, Pater noster, omnes videlicet vna oratione complectens, qui se in Christo fratres esse cognoscunt. Hactenus Augustin. Hæc omnia S. Chrysost. c. 26. Matthæi, in opere perfecto sùmatim cõplexus, ait, Vox illa, Noster, & superbiã reprimit, & explodit inuidiam, & introduxit matrem bonorum omnium charitatem, & humanarum rerum inæqualitatem honoris oblitterat. Et posteà: Quid enim noxæ de terrena ignobilitate metuendum est, quando cælesti omnes nobilitate coniunguntur, cúmque nullus alio amplius de illo honore possideat, neque locupies paupere, neque Dominus seruo, neque iudex ministro, neque rex milite, neque philosophus barbaro, nec sapiens imperito? Cunctis enim vnam atque eandem nobilitatem do nauit Deus, cum dignatus est omnium vocari Pater,

Qui es in cælis. Hæc verba, ait Gregorius Nyssenus lib. de oratione, & patrię, id est cęli, ex qua excedimus, & cognationis, quàm amisimus, recordationem nobis ingenerant. Et posteà: † Dominus, dum cælestem Patrem inuocandum esse docet, illlam patriam in memoriam redigere tibi videtur, vehementior bonorum iniecto desiderio sistat in te ruituram in via ad patriam reducenti. S. Chrysostom. homil. 10. in Matthæum, in opere perfecto: Quum verò Deum dicit esse in cælis, non ibi eum hoc dicendo cõcludit, sed à terris abducit orantẽ, cúmq; supernis habitaculis ac regionibus affigit eius celsis. & homili. 14. in opere imperfecto: Vult, vt sciamus nos patrem habere cęlestem, vt erubescamus nos terrenis rebus substernere, scientes nos patrem cælestem habere. Cassianus collat. 9. cap. 18. Adiicientes deinde. Qui es in cælis, commemorationem vitæ præsentis, qua in hac degimus terra, velut peregrinam, atque à nostro patre longissimè separantem, toto honore vitantes ad illam potius regionem, qua patrem nostrum cõmemorati fatemur, summo desiderio propetemus. Venantius Fortunatus libr. de oratio. Dominica. Dicendo, patrem nostrum esse in cælis, peregrinationem nobis significat, dum sumus in terris, iuxta illud: Incola ego sum in terra. Vnde videtur instruere, vt ad excelsa in-

gitet animum eleuantes, ea Deo tribuente festinemus peruenire, quæ nos in æternæ vitæ beatitudinem, placato Patre, Christo duce faciant introire. Aliter S. Ambros. libr. 5. de sacrament. capit. 4. Quid est in cælis? inquit. Audi scripturam dicentem; Excelsus super omnes gentes Dominus. Et vbiq; habes, quòd super cælos cælorum Dominus sit, quasi non in cælis & angeli, quasi non in cælis & dominationes: sed in illis cælis, de quibus dictum est: Cæli enarrant gloriam Dei. † Cælũ est ibi, vbi cessauit culpa. Cælum est ibi, vbi flagitia feriantur. Cælum est ibi, vbi nullum mortis est vulnus. S. Augustin. de serm. Domini in monte, ca. 9. interpretatur, In cęlis, in sanctis, & iustorum cordibus. Cæli sunt, ait Cyrillus catechesi 5. mistagogica, qui cælestis Adam fuerunt imago, in quibus Deus habitat, & inambulat. Ad hæc ex Bernardo sermon. 16. in psalmum, Qui habitat in adiutorio: Homo inter primordia suæ orationis ipsum, quem oraturus est, patrem in cælis esse protinus admonetur, quòd videlicet impetu quodam spiritus illo sibi iaculandam esse meminerit orationem. Et ad finem: Clama in cælum, vt exaudiaris, & qui in cælis est, Pater mittat tibi auxilium. † Porrò, dicitur Deus in cælis esse, non quia non sit vbique Deus, S. Aug. lib. 2. de sermo. Domini in monte: & S. Thomas 1. part. quæst. 8. Verum, auctore Bernardo serm. 1. in Psalmum. Qui habitat, quia sic in cælo est, vt ad eius cõparationem nec esse videatur in terris, propter quod, ait idem Bernardus, & orantes dicimus, Pater noster, qui es in cælis: Sicut enim anima est in toto quoque sit corpore, excellẽtius tamen & præstãtius est in capite, in quo sunt omnes sensus, &c. Vel, vt Catechismus concilij Tridentini docet, quia cæli quos suspicimus, sunt nobilissima mundi pars, ijdemque manent incorrupti, præstantes vi, magnitudine, ac pulchritudine ceteris corporibus. Ergo vt excitaret hominum animos Deus ad contemplandam infinitam suam potestatem ac maiestatem, quæ maximè elucet in opere cælorum ipse in diuinis scripturis habitate testatur in cælis. & reliqua quæ lectione digna sunt.

Sanctificetur nomen tuum. Vt ordine procederet oratio, † Christus petitionem hanc primam, & principem reliquarũ constituit, erudiens nos priusquam ea, quæ nobis aut proximo opus sint, postulemus, quæ ad gloriam Dei pertinent, petere debere, ipsíque singularem animi nostri in eam partẽ propensam volũtatem exponere. † Itaque verbũ. *sanctificetur*, auctore Petro Laodicẽsi, non imperatiuum est, sed opta-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tiuum, vt sit ἁγιασθήτω, οἱοῦ ἁγιασθείη, quasi vtinam sanctificetur. Optantis est, inquit Ambros. libr. 6. de sacrament. cap. 5. Non quòd deceat, ait Tertull. de oratione, benè Deo optare, quasi sit & aliud, de quo ei possit optari, aut laboret, nisi optemus. Verùm vt paulò post: Cum dicimus, Sanctificetur nomen tuum id petimus, vt sanctificetur in nobis qui in illo sumus, Cyprian. de oratio. Dominica, Nō optamus Deo, vt sāctificetur orationibus nostris, sed petimus ab eo, vt nomen eius sanctificetur in nobis. Hac item particula, eadem Cypriano auctore, petimus & rogamus, vt qui in baptismo sanctificati sumus, in eo, quòd esse cœpimus, perseueremus. Quæ S. Cyprian. verba repetit. S. Augustin. lib. de bono perseu. cap. 2. Serm. verò 135. de tempore: Quare ergo petimus, inquit, vt sanctificetur, nisi vt nos per ipsum sanctificemur? Et paulò pòst, Vt quid hoc orabitis, cum baptizati fueritis? nisi, vt quod accipitis, perseueret in vobis. Ambros. li. 5. de sacram. cap. 4. Sanctificetur in nobis, vt ad nos eius possit sanctificatio peruenire. Sanctificatio Dei, ait Cassianus collat. 9. cap. 18. nostra perfectio est. Cyrillus Hierosolymitanus catech. 5. mystagogica: Sanctificetur nomen tuum. Sanctum est natura nomen Dei, siue id nos dicamus: quia verò in ijs, qui peccant aliquando profanatur, sicut scriptū est, Propter vos nomen meum blaphematur in gentes: idcirco petimus in nobis sanctificari nomen Dei, non vt eo, quòd non fuisset tale, esse incipiat: sed vt in nobis sanctificatus, & quæ sanctificatione digna sunt faciētibus, sanctum fiat. Vel, sanctificetur nomen tuum, id est glorificetur. Gregorius Nyssenus de oratione: Caput omnium bonorum est, si per vitam meā nomen Dei glorificetur. Et posteà, Optare enim atque precari ante omnia opinor, at hoc orationis constituī caput oportere, ne propter vitam meam nomen Dei malè audiat, sed glorificetur & sanctificetur. In me igitur sāctificetur nomen tuæ dominationis, quòd à me inuocatur, vt videāt homines bona opera, & glorificent Patrem, qui in cælis est. Sic enim, inquit Hieronym, propter peccatores nomen Dei blasphematur in gentibus, è contrario propter iustos, sanctificatur. Rogare orantem iubet, ait Chrysosto. homil. 10. vt & per vitam nostram glorificetur. Luceat lux vestra corā hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est. Eandem interpretationem amplexi sunt Cassian. collat. 9. c. 18. & S. Germanus in theoria rerū Eccles. Vel, & tertiò, petimus his verbis, vt nomē Dei, quod in

in se sanctum & est glorioſum, sanctum habeatur ab omnibus hominibus, impleaturque illud Dauid, Psal. 75. Notus in Iudæa Deus, & in Israël magnum nomen eius. Illudque Malach. 1. Ab ortu solis, vsque ad occasū. Atque ita intellexisse videtur hæc verba Augustin. li. 2. de serm. Domini, in monte, cap. 10. quem S. Thom. laudat. 2. 2. quæst. 83. articul. 9. vers. ad primum. Item Venantius Fortun. de orat. Dominica: Sanctificetur nomen tuum, ideſt, benedicatur nomen tuum interesśter omnibus linguis, vniuersis in locis: Et posteà: Videmur nō tantummodo pro nobis optare vt sanctificetur nomen eius, sed & pro illis, quid necdum ad baptismi gratiam meruerūt peruenire. † O sanctissime Deus, omni sanctitate ab omni æternitate prædite, indulge mihi famulo tuo, quē huic senatui Tholosano, totāque prouincijs præesse voluisti, vt cum animi puritate, & cādore, ac moribus iustis, integris & religiosis, hoc viuendi cutriculum conficiam, quatenus recta actione in me diuini nominis sanctificatio eluceat, luce tua luceat lux nostra, sanctum nomen tuum ceteri glorificent, omnique laude & honore celebrent. 16

Adueniat regnum tuum. †. Secunda petitio, quæ non est intelligenda de regno, seu dominio, quòd Deo competit in omnes creaturas, hæ enim omnes in eius regno & ditione sunt, easque regit, gubernat, & moderatur, nec aliquis potest ei obsistere. Hoc verò regnum semper fuit, est, & erit, nec opus est petere ea, quæ fiunt, nec possunt non fieri. Quare hęc verba quidam interpretantur de regno, quo Deus regnat in Ecclesia, & in mentibus fidelium per gratiam. S. Ambros. li. 5. de sacramen. cap. 4. Tunc venit regnum Dei quando estis eius gratiam consecuti. Ipse enim ait, Regnum Dei intra vos est. Cyrillus Hierosol. catech. 5. mystagog. Mundæ est animæ dicere confidenter, Adueniat regnum tuum. Audistis Paulum dicentem: Non igitur regnet in corpore vestro mortali, sed qui se emundauerit & operatione & cogitatione, & sermone, dicet Deo, Adueniat regnum tuum. In eandem sententiam S. Hierony. in ca. 6. Matthæi, generaliter pro toto mundi petit regno, vt diabolus in mundo regnare desistat, vel vt in vnoquoque regnet Deus, & non regnet peccatum in mortali hominum corpore. Cassian. item collat. 9. c. 18. Secunda petitio mentis purissimæ aduenire iam, iamque regnum sui patris exoptat, vel istud scilicet, quo quotidiè Christus regnat in sanctis, quòd ita fit, cū diaboli imperio per æstimationem fœtentium vitiorū de nostris cor- 17

dibus pulso, Deus in nobis per virtutum bonam fragrantiam cœpetit dominari, &c. Verum hæc interpretatio non caret scrupulo, tum quòd non esset distinguenda hæc petitio a sequenti, quòd & Tertull. annuit: tum, quod in tota oratione Dominica non peteremus beatitudinem æternam, quæ tamen præcipuè petenda est, maximè post petitionem gloriæ nominis Dei: tum etiam, quòd hoc verbum, Adueniat, significat aliquid futurum, quòd nondum est. Quare probabilius est hæc verba interpretari, de regno gloriæ, & beatitudine æternę, quòd quidè perficitur in die nouissimo, vel quando moriemur. Quòd & innuit Tertullian. li. de orat. his verbis: Itaque si ad Dei voluntatem, & ad nostram suspensionem pertinet regni Dominici repræsentatio, quomodo quidam pertractum quendam in sæculo postulant, cum regnū Dei quòd vt adueniat, oramus, ad consummationem sæculi tendat? Optamus maturius regnare, & non diutius seruire. Nostrum regnum, ait Cyprianus de oration. Dominica, festimus aduenire à Deo repromissū Christi sanguine & passione quæsitum, vt qui in sæculo ante seruiuimus, postmodum Christo dominante regnemus: sicut & ipse pollicetur, & dicit, Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, &c. De hoc regno eadem verba interpretantur S. Augustin. lib. 2. de Sermo. Domini in monte, cap. 10. & sermo. 126. & 128. de tempore. Et Chrysostom. homil. 14. in Matthæum in opere imperfecto: Regnum nunc vocat, ait Euthymius ad cap. 6. Matthæi, secūdum aduentum ipsius, in quo cum multa gloria apparebit. Venātius Fortunatus in oratio. Dominica, dignoscitur his verbis, Adueniat regnum tuum, eas increpans personas, quæ sęculi istam vitam diutius volunt protrahere, cum omnes iusti regnum illud, vt festinanter veniat, videantur optare. Præclarè Augustin. concione 20. in Psal. 118. Prima, inquit, tempora Ecclesiæ ante Virginis partum sanctos habuisse, qui desiderarent incarnationis Christi aduentum. Ista verò tempora, ex qua ascendit in cælum, sanctos habere, qui desiderent eius manifestationem ad viuos & mortuos iudicandos. Quare petimus quotidiè, Adueniat regnum tuum. Nec tamen prior illa expositio caret suis auctoribus. nam Gregorius Nyssenus de oratione: Is qui orat, vt regnum adueniat, auxilium sancti Spiritus implorat. Luc. enim in Euangelio, pro eo, quod est, Veniat regnum tuum. Adueniat, inquit, sanctus Spiritus suus super nos, & purificet nos. Regnū Dei, ait S. Germanus in Theoria rerū Ecclesiast. sanctus

sanctus Spiritus est. Et Petrus Laodicens. Regni Dei nomine, vel futuram bonorum fruitionem, vel grātiam, quam ille per Spiritum sanctum nobis impertit, vel secundum eius aduentum intelligit. Hoc loco quæri solet, Quando aduenturum sit regnum beatitudinis Dei electis, an dumtaxat post extremum iudicium, an verò ante quoad animas, quæ purgatione non indigent, vel post earum purgationem? Non desunt, qui crediderint sanctos animasque purgatas non frui clara Dei visione ante diem iudicij, eiusque sententiæ auctores laudant Irenæum, Tertullianum, Origenem, Lactātium, Ambrosium, Chrysostomum, Augustinum, Theodoretum, Theophilactum, Euthymium, & Bernardum, quorum sententias exaratiit Sixtus Senensis, lib. 6. Bibliothecæ, annotatio. 141. eique sententiæ adhæsisse Ioannem Papam XXII. Guilielm. Occam parte 2. dialogorum, tract. 1. Gerson sermo. 4. in festo Paschali, Adrianus Papa ad 4. sententiarum, & alij complures prodiderunt. † Verùm hæc sententia infinitis sa- 18
cræ scripturæ, ac sanctorum Patrum testimonijs conuincitur. Planè & luculenter S. Thomas in opuscula contra Græcos, cap. 9. Gabriel Biel super canon. Missæ, lect. 67. & Alphons. de Castro aduersus hæreses in voce, Beatitudo, hæresi. 6. Hunc errorem damnauerunt Innocent. III. in ca. Apostolicam, de presbytero non baptizato. Benedict. II. in extrauag. quæ exstat apud Alphons. de Castro, vbi supr. Sander. de visibili monarch. lib. 7. & Concil. Florent. sub Eugenio IIII. Malè autem hæc hęresis adscribitur Ioanni XXII. Nam. vt Benedict. II. in d. extrauagant. testatur, cum inter nonnullos Theologiæ magistros ambigeretur super visione animarum iustorum hominum post mortem, in quibus nihil erat purgabile, cum de hoc sæculo decesserunt, vt si fuerat, iam purgatum exstiterat, an diuinam essentiam videāt ante corporum suorum receptionem & vniuersale iudicium. & Ioannes XXII. prædecessor ad decisionem huiusmodi controuersiæ se paratet, hortatusque fuisset in consistorio publico, tam Ecclesiæ Romānæ Cardinales, è quorum numero tum erat Benedictus II. quàm prælatos & magistros in Theologia, qui tunc aderant, vt quæ ad eam tractationem pertinerent, diligenter scrutarentur & expenderent, paratique accederent. Ioannes ante eius controuersiæ definitionem vita functus est. Quibus verbis apparet Ioannem Papam de ea quæstione nihil definisse, simulque arguitur Caluini impudentia, qui Ioannem Papam asseruisse animas esse mortales,

vnaque

Universidad de Deusto
Biblioteca

vnaque cum corporibus interire vsque ad diem resurrectionis mentitus est.

19 *Fiat voluntas tua* † Duplex voluntas Dei considerari solet à Theologis. Altera dicitur bene placiti, altera signi. Prima nè Magister sententiarum lib. 1. sent. dist. 45. S. Thomas 1. part. q. 19. Voluntas beneplaciti dicitur ea, qua Deus absolutè vult, aut finit aliquid fieri, quę voluntas semper impletur, de ea Psal. 113. Omnia, quæcunque voluit, fecit in cælo, & in terra. Et Isaiæ 46. Omne consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet. Et Esther 13. Non est, qui possit resistere voluntati eius. Multa, ait Augustinus lib. 22. de ciuitate Dei, cap. 1. fiunt à malis quidem contra voluntatem Dei: sed tantæ est ille sapientiæ, tantæque virtutis, vt in eos exitus siue fines, quos bonos & iustos ipse præsciuit, tendant omnia, quæ voluntati eius resistere videntur aduersa. vbi Ludou. Viues de voluntate Dei, aliter ac Theologi differit. Item Augustinus lib. Enchirid. ad Laurentium cap. 100. ibi: Quantum ad ipsos attinet, quòd Deus nolendo fecerunt: quantum verò ad omnipotentiam Dei, vt non fieret, quòd Deus voluit efficere, voluerunt. Hoc quippe ipsis quod contra voluntatem Dei fecerunt, de ipsis facta est voluntas eius. propterea namque magna opera Domini exquisita in omnes volũtates eius, vt miro & ineffabili modo non fiat præter eius voluntatem, quòd etiam contra eius fit voluntatem: quia non fieret, si non sineret, nec vtique nolendo sinit, sed volens: nec sineret bonum fieri malis, nisi omnipotens etiam de malo facere posset bene. † Voluntas verò pro 20 gni, qua significatur, quòd Deus vult à nobis fieri, vel non fieri, per metaphoram voluntas dicitur, eaque quinque modis gnis dignoscitur, prohibitione & permissione, ratione mali, præcepto, consilio & operatione, ratione boni. S. Thomas 2. parte, q. 19. art. 12. Sicut enim, ait Thomas, cum homo præcipit aliquid, signum est se velle illud fieri: ita & præceptum 21 diuinum metaphoricè voluntas Dei dicitur. † Hoc loco voluntas Dei minimè pertinet ad voluntatem beneplaciti: cum enim semper impletur. Præterea verba, quæ sequuntur, Sicut in cælo & in terra, euincunt de hac voluntate beneplaciti: cum non esse intelligendam hanc tertiam petitionem. ijs enim verbis Christus palam facit Dominum nos precari voluisse, vt quemadmodum in cælis Angeli, Dei iussa hilarè & perfectè exsequuntur: ita & homines in terris ea perficiant. Quare hæc tertia petitio ad voluntatem signi referenda est, quæ non semper impletur: sed, vt aiunt Innocent. III. libr. 5. mysterio-

steriorum Missæ, cap. 25. & Durand. in Rational. vt impleatur oramus. vnde dicimus, Fiat voluntas tua, hoc est, operere impleamus, quòd præcipis, consulis & suades. Inde Cypr. de oratione Dominica: Non dicimus, Fiat voluntas tua, vt Deus faciat quod vult, sed vt nos facere possimus, quòd Deus vult. Nam Deo quis obsistit, quominus, quòd velit, faciat? sed quia nobis à diabolo obsistitur, oramus & petimus, vt fiat in nobis voluntas Dei, quæ vt fiat in nobis, opus est Dei voluntate, &c. S. Isidorus Pelusiota epistol. 85. Domini doctrina in oratione, qua præter alia omnia diuina maiestate digna documenta, hoc petitur, Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra, precibus hoc à Deo contendere docet, virtutum cælestium pacem, quæ dissidij omnis expers est, nobis quoque, qui in terra versamur, impertire digneris, vt quemadmodum in ipsis voluntates omnes tuæ perficiuntur; ita etiam in nobis, quę tibi grata sunt, fiant. Hæc igitur, & cum prius perspecta habueris, & nunc ex me intellexeris, pacem arripe, ac mordicus eam retine. Cælestis enim est, ac Deo vicina. Item Augustinus sermo. 135. de tempore. Hoc ergo oramus, vt & nos præceptum Dei charitate faciamus, & alibi lib. 2. de sermon. Domi. in monte, cap. 11. † Fiat voluntas tua, 22
recte intelligitur, obediatur præceptis tuis: sicut in cælo & in terra, sicut ab Angelis ita ab hominibus. Nam fieri voluntatem Dei, cum obtemperatur præceptis eius, ipse Dominus dicit, cum ait, Meus cibus est, vt faciam volũtatem eius, &c. Paulò aliter hanc tertiam petitionem interpretatur Cassia. lib. 9. collat. cap. 20. Voluntas Dei salus est omnium, secundum illam beati Pauli sententiam, qui omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Dicentes ergo ei, Fiat voluntas tua, hoc alijs eum oramus verbis, vt sicut hi, qui in cælo sunt, ita omnes, qui in terra consistunt, tua, Pater, agnitione saluentur. Quo verò sensu Paulus dixerit, Deum velle omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, cùm innumeros videamus in sordibus peccatorum consenescere, & ab Ecclesia Catholica secedere, consule obiter Augustinum epist. 17. ad Vitalem, & in Enchirid. cap. 103. & Damasc. lib. 2. orthodoxæ fidei, capitul. 29. Porrò, obseruandum est, quòd Chrysostom. in Matthæum, homil. 14. grauiter & eruditè adnotauit: † Quàm cautè, inquit, lo- 23
cutus est Christus. Non enim dixit, Pater sanctifica nomen tuum in nobis, adduc regnum tuum super nos, fac voluntatem tuam in nobis; ne se ipsum videatur Deus in hominibus

bus sanctificare,aut regnum suum super quos vult, adduce-
re,aut voluntatem suam, in quibus vult facere, & per hoc
inueniatur Deus personarum acceptor. Nec iterum dixit,
Sanctificemus nomen tuum,suscipiamus regnum tuum, fa-
ciamus voluntatem tuam sicut in cælo & in terra: ne hom-
num tantum videatur,quòd sanctificant Deum,aut ꝙ suscer-
piunt regnum eius,aut quòd faciunt voluntatem ipsius.Ve-
rùm verbo impersonali dixit,Sanctificetur, Adueniat, Fiat,
vt vtriusque personæ opus necessarium demonstraret. Qui
& homo Deum necessarium habet, & DEVS hominem ad
iustitiam faciendam,& quæ sequuntur.Addit Euthymius in
Matthæum;Licet, Adueniat,& Fiat, dicantur per verba im-
peratiua, ἐλθάτω, & γενηθήτω, sumuntur tamen pro optati-
uis.Optamus enim precamur hæc, eò quòd etiam ad ea de-
uino nobis opus est auxilio. Rursus auctore eodem Chry-
sostom.homil.20.in opere perfecto,Non dixit,In nobis, fi-
nobis,fiat voluntas tua,sed prorsus vbique terrarum :vt de-
licet euellatur error, & veritas inseratur, atque vndique va-
tijs explosis,virtus reuertatur, inque illius cultu nihil pro-
sus terra distet è cælo.

Sicut in cælo & in terra. Varijs modis à sanctis Patribus
24 hæc tertiæ petitionis particula exponi solet.† Primùm ve-
Tertulliano de orat.Cyprian.de orat. Domin. Augustlib.
de sermo Domini in Monte,cap.11.& serm. 135. de Tempo-
re, vt per cælum intelligatur spiritus, per terram caro. Et
enim, ait Cyprianus, inter carnem & spiritum colluctatio
dum spiritus diuina & cælestia quærit, caro terrena & sæcu-
laria concupiscit. Quare inter duo ista ope & auxilio Dei
petimus concordiam fieri,ne caro spiritum impediat ad ob-
seruantiam legis Dei. Hæc est voluntas Dei, at idem Cy-
prian.vt terrena cælestibus cædant,spiritualia & diuina pre-
ualeant.Secundò,ex eodem August.vbi suprà,vt per cælum
intelligatur Christus,per terram Ecclesia. Cælum enim,
ille,& terra conuenienter intelligitur, quasi vir & fœmina,
quoniam terra cælo fœcundante est, & Ecclesia Christo
desponsata est.Tertiò, ex Cypriano & Augustin. de Serm.
Domini in monte,hac adiectione petimus pro illis, qui ad-
huc terreni sunt,& necdum cælestes esse cœperunt,vt & in
ea illos voluntas Dei fiat, quam Christus hominem conse-
uando & instaurando perfecit:vt quomodo, ait Cyprianus,
in cælo,id est,in nobis, per fidem nostram voluntas Dei fa-
cta est,vt essemus de cælo:ita & in terra,hoc est,in illis ere-

dentibus

dentibus fiat voluntas Dei: & qui adhuc sunt prima natiui-
tate terreni, incipiant esse cælestes ex aqua & Spiritu nati.
Quartò,ex communi Patrum sententia,Gregor.Nyssen.lib.
de orat.Chrysostom.Hieronym.& Euthym.in cap.6. Matt.
Cyrill.Hierosolymit.catechesi mystagogica 5.August.serm.
126.de Tempore,Cassian.lib.9.collat.20.Petr. Laodicens. &
S.German.in expos it.orat.Domin.Venant.Fortunat. homil.
de oratio.Dominica:Vt quemadmodum Angeli purè & ca-
stè seruiunt Dei voluntati potentes,inquit Dauid, Virtute,
facientes verbum eius:sic nos efficiat dignos,qui non ex di-
midio,sed prorsus, ex integro, vt Chrysostomus loquitur,
quæ in eius sunt voluntate,impleamus. Hinc S.Augu.epist.
121.cap.11.Cùm dicimus,Fiat voluntas tua, sicut in cælo &
in terra,nobis ab illo precamur ipsam obedientiam, vt sic à
nobis fiat voluntas eius, quemadmodum fit in cælestibus
ab Angelis eius.† Cæterùm obseruandum est, quòd vox il-
la,Sicut,non æqualitatẽ, sed similitudinem & imitationem 25
significat,quemadmodum in simili notat S. Thomas 1. par-
te,q.60.art.4.

Panem. † Hac tertia petitione Chrysostom. in Matthæũ, 26
tam in opere perfecto, quàm imperfecto, credidit peti so-
lum panem corporalem.complures,vt Ambros.lib. 5. de Sa-
cramen.cap.4.August.lib.2.de sermo.Domini in monte, ca.
11.Hieron.in cap.6.Matth.& in ca.2.ad Tit.Cyrill.catechesi
mystagogica 5.Petr.Chrysolog.serm.67.68.70.& 71.Cassian.
lib.collat.9.cap.21.& 24.de pane tantùm spirituali interpre-
tantur. Quorum sententia nititur, quòd verisimile non fit,
neque decens,Christum voluisse hac præstantissima oratio-
ne aliquid caducum,vile & tẽporale, quibus verbis Cassian.
vtitur, postulari, & offensam potiùs quàm propitiationem
iudicis sui,vt idem Cassian.ait, vtilitate orationis incurrere,
tum etiam, quòd in Græco apud Matthæum, & Lucam
habetur, τὸν ἄρτον ἐπιούσιον, quod verbum, auctore Hiero-
nymo, septuaginta interpretes, περιούσιον frequenter trans-
ferunt: vbicunque verò Græci περιούσιον expressèrunt,in He-
bræo inuenimus Segula, Symmachus ἐξαίρετον, quod præ-
cipuum,egregium, vel peculiare, interpretatus est. Quare,
ait Hieronym.in Matth.& ad cap.2.ad Titum,quod in Euã-
gelio secundùm Latinos interpretes scriptum est, Panem
nostrum quotidianum, meliùs in Græco habetur ἐπιούσιον,
id est, præcipuum, egregium, peculiarem, eum videlicet,
qui de cælo descendens, ait: Ego sum panis, qui de cælo

descendi.

descendi. Addit idem Hieron. Absit quippe, vt nos, qui in
crastinum cogitare prohibemur, de pane isto, qui conco-
quendus & abiiciendus est in secessum, in precè Dominica
rogare iubeamur. Et paulò pòst idem Hieronym. Quidam
ἐπιούσιον, existimant in oratione Dominica panem dictum,
quod super omnes ὑσίας sit, hoc est, super vniuersas substa-
tias, quod non multum à superiori sensu distat. In eandem
sententiam S. Isidorus Peluſiota epist. 281. Oratio ea, quam
Dominus Discipulos suos docuit, nihil terrenum habet, sed
omnia cælestia, & ad animæ vtilitatem tendentia. Et paulò
pòst: Quin hoc etiam ipsum, quod paruum esse, atque in
sensum cadere videtur, potissimum de diuino sermone (quo
animam corporis expertem alit, atque in ipsius essentiam
quodammodò miscetur, & manat. Vnde etiam supersubstan-
tialis panis dictus est, substantiæ nimirùm vocabulo anima
potiùs quàm corpore congruente) intelligendum esse de-
ctis viris placuit. Atque vt etiam de quotidiano pane, qui
ad tuendum, & conseruandum corpus accommodus est, di-
ctum esse demus, & ipse quoque, si modum spectes, spiri-
tualis efficitur. Etenim, nihil præter panem requirere, spiri-
tualis proculdubiò, ac præclaræ & philosophicę mentis he-
rit. At verior est communis Patrum sententia, vt hęc petitio
de vtroque pane animæ & corporis intelligatur. Quando-
quidem omnis homo, ait sanctus German. in Theoria re-
rum Ecclesiasticarum, duabus ex naturis constat, nimirum
anima & corpore: hinc fit, ait ille, vt panem petamus, qui
vtrique naturæ conueniat. hanc sententiam probarunt Ter-
tull. de orat. Cyprian. de orat. Dominica, Gregor. Nyssen. de
oratione, August. epist. 121. ad Probam, capit. 11. Theophy-
lactus, Euthymius, & Beda ad cap. 6. Matthæi, alijque inu-
meri, neque ab ea dissidet Hiero. in cap. 6. Matthæi. Sanè, in-
decorum non est panem corporalem, vitæque huius necce-
saria petere. Genes. 22. Regum 8. & Prouerb. 30. ibi: Pauper-
tem & diuitias ne dederis, tribue tantùm victui meo neces-
saria. Itaque August. epist. 121. ad Probam, cap. 12. docet nos
hil aliud dicere eum, qui dicit paupertatem & diuitias ne
dederis mihi, quàm panem nostrum quotidianum da nobis
hodie. Panem verò cùm dicit, auctore Gregorio Nysseno in
ea verba, Panem nostrum, omnia, quæ corpori necessaria
sunt, comprehendit. quod & probatur 4. Regum 6. & Luc. 14.
Quare cùm perfectissima sit hęc oratio, vt suprà docui, adeo
vt, auctore Aug. epist. ad Probam, cap. 12. si per omnia preca-
tionum

tionũ sanctarum verba discurramus, nihil inueniamus, quod
non ista Dominica contineat & concludat oratio, non de-
decet in ea oratione, quæ ad vitam necessaria sunt postula-
re. Propterea, inquit Chrysost. in Psal. 127. talem facere iussus
es orationem, in qua vnum solum petis postulatum sensile,
& nihil ampliùs. Et paulò pòst. De sensilibus autem vnam
iubemur dicere dictionem, quænam autem ea est? Panem
nostrum supersubstantialem da nobis hodie, & nihil aliud.
Neque obstat, quod non deceat caduca & temporalia pete-
re. nam, vt Alex. de Ales, parte 4. quæst. 37. notat, Panis cor-
poralis non petitur, vt προηγούμενον, propositum, vel, vt scho-
lastici loquuntur, vt principaliter intentum: sed ad susten-
tandum corpus, ne vires deficiãt in exercitatione actionum
iustitiæ. Atque ita: vt ille loquitur, vt adiectum, seu addita-
mentum, vel, auctore Thom. 2. 2. quæst. 83. art. 6. velut quod-
dam adminiculum, quatenus scilicet eo vita sustentatur, &
nobis organicè deseruit ad exequendas virtutum actiones.
Hinc gloss. Lucæ 11. Etsi panis materialis hic petatur, nõ pe-
titur vt primò & principaliter intentum & petendum, sed vt
adiectum, & posterius intentum. præcipuè enim hac ora-
tione cibum animæ postulamus. Quod verò pertinet ad si-
gnificationem vocis ἐπιούσιον, Gregor. Nyssen. de orat. Basil.
in Regul. breuiorib. interrog. 252. necnon Chrysost. Theo-
phylact. Euthymius, & Damascenus, ἐπιούσιον, quotidianum,
vel ad quotidianam vitam substantiæ nostræ vtilem inter-
pretantur. quod tam ad animæ, quàm corporis cibum refer-
ri potest, vt August. d. epist. 121. annotauit.

Nostrum. † Panem nostrum dicimus: primum, quia, vt ait 28
Chrysost. in opere imperfecto, omnia, quæ dat nobis Deus
siue orantibus, siue militantibus, non nobis solis dat, sed
etiam alijs per nos, vt de eo, quod accepimus à Deo, partem
impotentibus faciamus: hoc est, petimus non solùm nobis,
sed etiam alijs per nos communicanda temporalia subsidia.
Deinde dicimus, panem nostrum, iustis laboribus quæsitũ,
non alienum, quem manducat, qui ex furto, & aliter acqui-
sitis per iniustitiam mãducat. quæ enim malis artibus com-
paramus, aliena sunt. Tu da panem, ait Gregor. Nyssenus lib.
de orat. id est, ex iustis laboribus cibum adipiscar. Nam si
Deus iustitia est, non habet à Deo panem, qui ex re fraudu-
lenter, & iniustè parta cibum habet, ipse compos voti es, nisi
ex alienis copia, atque facultas, nisi ex lachrymis reditus, si
nemo propter tuam satietatem esurijt, si nullus ob tuam re-

pletionem ingemuit. Qui de iustitia, ait Chrysost. in opere imperfecto, acquisitum, panem manducat suum: qui autem cum peccato, alienum. De quo amplius infr. in verbo, Da. Petimus etiam panem nostrum, quoad spiritualem cibum, doctrinam Catholicam, Sacramenta, & cæremonias Christianas: non verò alienum, hoc est, doctrinas, & cæremonias in fidelium, & hæreticorum. Panis vitæ, ait Cyprianus de oratio. Dominica, non est omnium, sed noster est, quia intelligentium, & credentium Christus Pater est.

29 *Quotidianum.* † Hac voce, Quotidianum, monemur, ait Cypriano, vt qui seculo renunciauimus, & diuitias eius, & pompas abiecimus, diurnum duntaxat cibum petere, nec in posterum longè desideria petitionis nostræ protrahere. Præclarè & grauiter in eandem sententiam Gregor. Nyssen. de orat. Idcircò quæ rere iubemur id, quod satis sit ad naturam corporis cõseruandam, Panem da, ait Deum abstinentes, non luxum, non delitias, neque diuitias, non florida vestras purpureas, non ornamenta aurea, non lapidum fulgores, non vasa argentea, non agri copiam, ac latitudinem, non imperium exercituum, non bellorum, & gentium prouincias, non equorum greges, non boum armenta, reliquumq; pecorum magnam multitudinem, non mancipiorum copiam, non claritudinem, atque splendorem in domo, non columnas, non statuas, non pannos sericos, non musica acroamata, neque quicquam tale, per quæ anima à diuina, ac potiori cura abstrahitur: sed, Panem. Chrysostom. homil. 14. in opere imperfecto: Nunquid non sufficeret, inquit, sic dicere: Panem nostrum da nobis hodie, vt quid ergò addidit, Quotidianum: vt luxuriosos cibos compescat, vt tantum quis manducet, quantum naturalis ratio exigit, non quantum lasciuia carnis impellit. Sic enim in vno conuiuio tantum expendas, quantum in pluribus sufficere poterat, verbi gratia, hominibus centum moderatè viuentibus, aut tibi ipsi centum diebus disciplinatè viuenti, tantum non quotidianum cibum manducas, sed multorum dierum &c. Deinde, petimus quotidianum panem, ad differentiam æterni, quo post hanc vitam saturabimur. Nec enim, ait Augustin. libro 2. de sermo. Domini in monte, cap. 12. Quotidianus dici potest, quia ibi temporalis volubilitas, quæ dies succedere facit, vnde appelletur quotidiè nulla erit. Hac voce etiam cibum spiritalem quotidianum petimus, & tantò magis, quantò magis quærenda est vita spiritus, quàm vita corporis. Sicut enim non solùm corpore nos semper, verùm etiam spiritu deficere contigit: ita ad virium instaurationem noua, & subinde repetita refectione opus est, per verbum Dei, & Eucharistiæ, aliorúmque Sacramentorum sumptionem. S. Augustin. libro 2. de sermo. Domini in monte, cap. 12. Quare, ait idem Augustin. restat, vt quotidianum panem accipiamus spiritalem, præcepta scilicet diuina, quæ quotidiè oportet meditari, & operari. Nonnulli de pane Corporis Christi hunc locum intellexêre, quem quotidie sumere debemus. Hinc ait Augustin. sermo. 28. de verbis Domini post Ambros. libro 4. de Sacrament. cap. 5. Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis, quem iam in modum Græci in oriente facere consueuerunt? Accipe quotidiè, quod quotidiè tibi prosit. Sic viue, vt quotidiè merearis accipere. Qui non mererur quotidiè accipere, non meretur post annum accipere. In eandem sententiam Venantius Fortunatus in oratione Dominica: Quòd verò, inquit, quotidianum panem petimus, hoc insinuare videtur, vt communionem eius Corporis, si est possibile, omnibus diebus reuerenter sumamus: quia cùm ipse vita nostra sit, nutrimento nostro peregrinos nos facimus, si ad Eucharistiam tardi accedamus. De hoc plenius infr. cap. de communione. Porrò, etsi panis iste Corporis Christi non sumatur à fidelibus sacramentaliter, Panis tamen quotidianus etiam hodie nuncupatur. quotidiè enim ab Ecclesia oratur à fidelibus sacramentaliter, Panis tamen quotidianus nium fidelium nomine frequentatur. Sacerdos siquidem quotidiè communicans, membrum est Ecclesiæ: quare Ecclesia illo pane reficitur propter membrorum vnionem. Præterea, etsi panis iste Corporis Christi non sumatur à fidelibus quotidiè sacramentaliter, spiritaliter tamen sumitur. Vnde Sacerdos in persona populi dicere consuevit: Hanc igitur oblationem, quam tibi offerimus. Et alibi: Qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis.

Da nobis. Hoc verò docet nos Christus, quòd non solùm ideò oramus, panem nostrum dari nobis, vt habeamus, quod manducemus: † verùm, auctore Chrysost. homil. 14. in Matthæ. in opere imperfect. vt quod manducamus, de manu Dei accipiamus. Nam habere ad manducandum, commune est iustorum, & iniustorum: de manu autem Dei accipere, est tantùm piorum. Et posteà: Qui cum iustitia præparat panem, illi Deus dat panem, quem manducat: qui autem

eum peccato,illi non dat Deus, sed diabolus.Item, dari panem petimus, secundùm ordinem prouidentiæ diuinæ, per causas secundas nobis etiam laborantibus. Non enim existimandum est, Christum nolle nos laborare,ad quærenda quæ sunt nobis ad victum necessaria.Iusserat enim Deus homini in sudore vultus sui escam , & panem quærere.Voluit tamen,ne laboribus, & industriæ nostræ euentũ tribuamus, sed magis Deo,qui si laboribus nostris benedictionem non
31 impertiat, inanis erit labor omnis.† Rursus hoc loco obseruandum est,quàm pia,& laudabilis est consuetudo, Christi exemplo,benedicendi Domino ante cibum sumptum,Deoque & ante cibi perceptionem , & post eam sua munera accepta ferre.S.Athanas. de Virginitate , siue de meditatione. Et vbi sederis ad mensam, & incœperis frangere panem,cum consignans his verbis gratias age:Gratias agimus tibi Pater noster,&c.Et posteà : Cùm igitur surrexeris à mensa, rursum gratias agendo,trinis vicibus dicas:Miserator,& misericors Dominus escam dedit timentibus se. Gloria Patri & Filio, & Spiritui sancto.Rursumq; post peractam gloriationem,preces tuas his verbis absolues,Deus omnipotes, & Dominus noster,&c.S.Chrysost.homil.50.in cap.12.Matthæi,docet non esse ad mensam accedẽdum, quousque gratias ei agamus , qui cibũ nobis præbuit.& homil.83.in Matthæ.Audiãt omnes,qui quasi porci,quum iam comederint euersa calcibus mensa, temulenti consurgunt , quum agere gratias debeant,& in hymnum à mensa deuenire.S.Hieron. epist.22. ad Eustochium , de custod.virginita. Nec cibi fumantur,nisi oratione præmissa: nec recedatur à mensa, nisi referatur Creatori gratia.S.Basil.epistо. ad Gregor. Nazianzen. Orationes ante cibum , fiant Dei muneribus dignæ, quæq; tunc tribuit , & quæ in futurum seruauit. Orationes item post cibum faciendæ,quæ & pro exhibitis gratiam referant,& ea, quæ præmissa sunt,petant.S.Chrysosto.homil. 57. ad populum Antiochen. recenset , & enarrat gratiarum hymnos , quos Monachi post cœnam dicere consueuerant. Præclarè Thomas Morus in exposit. Passionis Domini principium,arguit eos, qui nedum pernicioſa multa conbulantur in mensa , sed & nullis actis gratijs largitori Deo immemores , & ingrati à mensa discedunt. Eodem loco refert Paulum Burgensem ex Iudæo Christianũ, idoneis conjecturis probare,Christum post cœnam, Psal.Laudate pueri Dominum, & sequentes vsque ad Psalm.Beati immaculati, cecinisse,

cecinisse,Iudæosq; cùm à cœna surgerent,eũdem Psalmum recitare consueuisse.At nos,ait Morus,quem dicere solitum sumus in agendis gratijs, & benedicenda mensa diuersis temporibus hymnos diuersos,eosq; tempori accommodos,nũc vniuersos permisimus exolescere, & tribus verbis qualibuscunque, contenti, eisdemq; perfunctoriè mussitatis & oscitanter , abimus.† Planè, si ad panem spiritalem, hæc verba 32
referamus,petimus verbum Dei à Deo nobis dari,quod veritatem.Frustrà siquidem , vt dicitur in institutione ex Concilio Colonienſi , concionatoris vox aures foris pulsabit , nisi & vnctio, id est, gratia Spiritus sancti, verbi vim in animi recessus inserat, ac faciat nos Theodidactos.Itẽ,in pane Corporis Christi datur hic panis Euchatistiæ à Deo,& CHRISTO Filio eius.Ipse enim est Sacerdos, qui reuerà carnem, & sanguinem suum nobis præbet in remissionem peccatorum.Ipse est panis,ait Chrysologus serm.67.qui satus in Virgine,fermentatus in carne, in Passione confectus, in fornace coctus sepulchri , in Ecclesijs conditus , illatus altaribus, cœlestem cibum quotidiè fidelibus subministrat.

Hodie, † hoc est,in præsenti seculo.S.Auguſt.lib.2.de ser- 33
mo.Domini in monte,cap.12.& libro 6.de locutionibus Iesu filij Naue , & epist.121.ad Probam , cap.11.Cyrillus catechesi 5. mystagogica ex S. Paulo ad Hebræ.3. Adhortamini vosmetipsos per singulos dies,donec hodie cognominatur, id est , quamdiu vita suppetit vobis. eámque interpretationem sequendo , occurritur dubitationibus, quæ moueri solent , quomodo petamus panem sacramentalem dari nobis hodie,cùm sæpiùs nolumus communicare eo die,quo hanc orationem dicimus , vel iam panem Corporis Christi sumpserimus.Item , quomodo hodie petamus panem corporalem , quum plerunque hanc orationem recitemus post cœnam , quando non amplius egemus cibo , vel potu eo die. Nam vt iam monui, non petimus dari hoc die naturali, vel artificiali , sed in præsenti vita , quando opus erit.Non desunt ex Patribus,qui hac voce,Hodie,interpretentur, Christum velle , fideles panem tantùm petere hodiernum , nec angi de consequenti die, quum neque sciamus, an etiam in ipso victuri sumus. Tertullian. de orat. Chrysostom. & Euthymius in cap.6. Matthæi : Diaria est , ac quotidiana vita humana. Nescimus , quid paritura sit insequens dies. Quid solliciti sumus de crastino? Idcircò per id,quod hodie iubet,

Universidad de Deusto
Biblioteca

interdicit tibi curam de crastino. Hæc, & complura alia in hanc sententiam, Gregor. Nyssen. libr. de orat. Neque huic interpretationi refragatur, quod post cœnam & eo tempore, quo minimè cibo vel potu egemus, hanc orationem dicamus: quandoquidem, vt supra docuirex Gregorio Nyssceno, Panis vox, omnia, quæ corpori necessaria sunt, comprehendit. Nos autem hac oratione non petimus hoc, aut illud: verùm in genere subsidia temporalia, quæ post cœnam, omníque momento temporis à Deo postulari possunt. Neque enim vllum est momentum, quoad ea, quæ nobis necessaria sunt, non egeamus Dei auxilio. Ad hæc obseruandum est, non omnem sollicitudinem vetari circa temporalia. vetatur enim inordinata, non necessaria, & tempore congruo. S. Thom. in 1.2. quæst. 108. artic. 3. versic. ad quintum. & 2.2. quæst. 55. artic. 6. & 7. Gabriel Biel ad canon Missæ, lect. 70.

Et dimitte nobis debita nostra. Post subsidium cibi petitur venia delicti, vt qui à Deo pascitur, in Deo viuat. Hæc Cyprian. de orat. Domin. quem Fortunatus sequitur. † Debita, hoc loco interpretantur Patres, peccata: Immo ipse Christus, qui eodem cap. 6. Matthæi enarrans hanc orationem, ait: Si remiseritis hominibus peccata eorum, &c. Vocat S. Lucas ca. 11. pro ὀφειλήματα, id est, debita, posuit ἁμαρτίας, id est, peccata. Frequens est hæc locutio in scripturis, testante Tertull. peccata vocari debita. Matth. 18. & Luc. 7. Peccatum enim, auctore Euthymio in Matth. obnoxium reddit hominem, sicut & æs alienum. Quare autem peccata appellentur debita, explicant S. Ambr. lib. 5. de Sacramen. ca. 4. & to. de verbis Aug. de verbis Domini, ser. 28. Dum enim homo auaritiæ, ignauiæ, alijsq; turpibus actionibus, quæ copiæ sunt & diuitiæ diaboli, inseruit, se diaboli debitorẽ constituit. Cautionem nostram habebat inimicus: sed eam Dominus cruci affixit, & suo cruore deleuit. Quare cùm precamur Deum, vt debita nostra dimittat, petimus, vt soluat debita nostra ex thesauro quem Christus nobis in Passione acquisiuit, vel, vt ait Augustin. serm. 126. de Tempore: Debita, fratres, peccata intelliguntur. Nam debitum contrahitur, quotiescunque delinquitur. Quod debitum quandoque solui in gehenna necesse est. Appositè debita, peccata dicuntur, ait Venantius Fortunatus in orat. Domin. alludens ad Tertullian. de orat. quæ & debentur, & requirenda sunt. Nam Deo in die iudicij, necesse est, exigantur. Rursus, peccata vocantur debita, quia

quia omnis offensio est quoddam debitum. debet enim, qui offendit satisfacere alteri. Quemadmodum debitor obligationis vinculis obstrictus, soluere quod debet tenetur: ita peccator finibus peccatorum obligatus, pœnæ luẽdæ obnoxius est. Inde apud Iurisconsultos, delinquens, pœnæ se obligare dicitur, l. Imperatores. ff. de iure fisci. Porrò, hoc loco obseruandum est, remissionem peccatorum à Deo postulari. † Solius enim Dei est peccata dimittere propria auctoritate. Matth. 9. Marc. 2. Luc. 5. Velléq; item Deũ nos eũ precari, vt peccata dimittat. Matth. 18. Omne debitum tibi remisi, quia rogasti me. vbi Chrysostom. enarrans verba illa, Misertus autem Dominus: Volebat Pater dimittere, tamen non prius id facere, nisi debitor supplicare, vt donum non modò suum, verùm etiam petitionis illius esse videretur: quod fecit, vt coronam quoque seruus consequeretur, totum tamen ad Dominum merito refertur, &c. Deinde: hac particula, ait Cyprian. de orat. Dominica, prouidenter, & salubriter admonemur omnes nos, qui pro peccatis rogare compellimur, in conspectu Dei esse peccatores, & reos. Quod S. Ioannes monet epist. 1. capit. 1. Si dixerimus, quia peccatum non habemus. Et Prouerb. 20. Quis potest dicere, Mundum est cor meum, & purus sum à peccato? Et 3. Reg. 8. ac Eccles. Non est homo, qui non peccet. Quod etsi ad peccata venialia referri soleat, nemo tamen est, qui de puritate à peccato mortali sine reuelatione securus sit. Delicta quis intelligit? ait Propheta. & Eccles. 5. Nemo scit, an odio vel amore dignus sit. Et De propitiato peccato non sis sine metu. Eccles. 5. & 6. Vnde & Paulus 1. ad Corinth. 4. Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Et Iob 9. Si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. Quare ad leuia, seu mortifera etiam hæc oratio pertinet. August. Enchirid. ad Laurent. cap. 7. & sequent. Inde Gregor. Nyssen. enarrans hanc Dominicę orationis particulam: Idcirco mihi ferendum, vt nequaquam cum Deo colloquimur, quasi pura conscientia præditi, confidenter & arroganter loquamur. Et paulò post: Sicut ille Pharisæus, qui ne agnoscebat quidem, qui esset, ipsius naturam. Nam si animaduertisset, quòd homo esset, prorsus naturam à sordibus integram ac puram non esse, edoctus fuisset à sacra scriptura, quæ dicit Prouerb. 24. & Ecclesiast. 7. Quod non possit inueniri inter homines, qui vnum diẽ absque macula viuat. Et posteà: Sed recordari

recordari communium humanæ naturæ debitorum, quorum quiuis prorsus etiam ipse particeps est, vt qui naturæ particeps sit, & rogare iudicem, vt abolitionem & impunitatem delictorum largiatur. Et S. Augustin. de sancta virginitate cap. 48. Quis gloriabitur mundum se à peccato? Integra est quidem ab vtero matris sancta virginitas: sed nemo, ait Iob 25. mundus in conspectu tuo, nec infans vnius diei. Et posteà: Sed ille vnus vir, Christum tantùm fideles mente & corpore virgines, sed omnes omninò Christianos abspiritualibus, vsque ad carnales, ab Apostolis, vsque ad vltimos pœnitentes, tanquàm à summis cœlorum, vsque ad terminos eorum docuit, & in ipsa oratione admonuit dicere: Et dimitte nobis debita nostra, & quæ sequuntur. Quare & in Mileuit. Concil. cano. 7. & 8. & in Concil. Aphrican. canon. 85. accuratè damnantur, qui affirmant, sanctos in oratione Dominica dicere humiliter, non veraciter, Dimitte nobis debita nostra: vel non pro se ipsis dicere, sed pro alijs, qui sunt in populo peccatores. Ex hac item particula notat Chrysost. in opere perfecto, post Baptisma remedium pœnitentiæ concedi, quod Cathari. & Nouatiani negabant. † Ad 37 hæc, ad fides duntaxat hæc oratio pertinet. Nondum quippe initiatus Baptismatis sacramento, potest Deum Patrem vocare, ac, vt ait Augustin. in Enchirid. ad Laurent. cap. 70. eorum est dicere, Pater noster, qui iam Patri tali regenera- 38 ti sunt ex aqua & Spiritu sancto. † Sanè, antiquitus Christianis, dum dicebant, Dimitte nobis: pectus tundere consuetum erat. S. Augustin. serm. 10. inter 50. hom. Nam si non habemus peccata, & tundentes pectora dicimus: Dimitte nobis debita nostra. &c.

39 *Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Ecclesiast. 28. † Relinque proximo tuo nocenti, & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Et adiunxit planè, & addidit legem, ait Cyprian. de oratio. Domin. certa nos conditione & sponsione constringēs: vt sic nobis dimitti debita postulemus, secūdū quod & ipsi debitoribus nostris dimittimus, &c. Gregor. Nyssen. de orat. Vt tunc ad Deum dicas: Quod ego feci, fac imitare seruum tuum, Domine, pauperem & egenū. Remitte debita, ne tu quidē exigas: supplicē repellere veritus sum, ne tu quidē supplicātē summoueas & repellas: lætū & alacrē dimisi tuū debitorē, talis itē tuus fiat, ne tuū debitorē meo debitore tristiorē reddas. Et paulò pòst: Ille est meus debitor, ego autē tuus. Solui, sōlue: dimisi, dimitte, &c. Cyrillus

Hierosol. catechesi mystagog. 5. Cum Deo igitur pacta inimus, quādo petimus remitti nobis peccata, sicut & nos proximis debita remittimus. Et paulò pòst: Exigua, leuia, & facilia ad remittendum sunt nostra in proximū peccata: quæ verò fiūt à nobis cōtra Deū, ea sunt maxima, hac sola indigentia benignitate. Aduerte igitur, ne ob aliqua parua & leuia aduersum te peccata proximo nō cōdonata, tibi ipsi præcludas apud Deū grauissimorū peccatorū condonationē. S. Chrysost. hom. 20. in Matth. Nec enim vel irrationabilis quispiā, aut in magno aliquo, aut in exiguo delicto de iudicio Dei cōqueri posset, ipsum reū, dominum illius fecit esse sententiæ. Quemadmodum, inquit, tu tibi ipse iudicaueris: ita etiam tibi iudicabo. Et posteà. Quo nō igitur digni supplicio sumus, cùm tali nobis à Deo potestate donata, ipsi sanctis nostrę efficimur proditores? &c. S. Aug. de verbis Domini. Vide quid dicas: Quomodò ego dimitto, sic & tu dimitte mihi. Si dimiseris, benè conuenis, vt dimittatur tibi: si nō dimiseris, quomodò eum conuenis? † Quidam, ait Cassian. lib. 9. collat. c. 22. formidantes, dum in Ecclesia hæc oratio à plebe cōcinitur, hanc particulam taciti prætermittunt, ne scilicet semetipsos potiùs obligare, quàm excusare sua professione videātur, nō intelligentes, quòd fruſtrà cauillationes has iudici omnium prætendere moliantur, &c. Hortū anteà meminerat S. Chrysost. homil. 14. in Matthæ in opere imperfecto, his verbis: Sed multi nolentes dare veniam peccantibus, in se fugiunt istam orationem. Itaq; etsi quis odiū in aliquē cōceptum retinet, nō ideò ab oratione abstinere debet. Nā etsi ei, qui orat, hæc petitio noceat, quia Deo mētitur quoad se: nō mētitur tamē ex persona Ecclesiæ, quæ vt pia mater inimicis ac persecutoribus libēter ignoscit, & vt Deus ignoscat, fideliter orat, dicens: Sicut & nos. S. Th. 2. 2. q. 83. artt. 16. Bonauentura, & quidam alij monēt, hoc loco obseruandum esse verbū, Dimittimus. Nam auctore Chrysost. hom. 14. in Matthæ. in opere imperfecto, nō dicitur, Sicut & nos dimittimus, vt prius nobis Deus dimittat, posteà nos debitoribus nostris: scit enim Dominus omnes homines esse mendaces, quoniam etsi acceperint remissionem peccati sui, ipsi debitoribus suis non dimittunt: ideò sic dicit: Sicut nos dimittimus, vt prius dimittamus, posteà petamus dimissionem, & à Deo remissionem peccatorum accipiamus. † Porrò obiter 41 notādum est, aduerbiū καθώς, sicut, cùm de Deo, & nobis dicitur, non eodem modo accipiendum esse. Exempli causa,

Psal.102. Sicut miseretur Pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se. & Ioan. 20. Sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Non enim eadem est missionis ratio, & commiseratio Dei, commiserationem hominum longè excellit. Plura Nicetas ad orationem, Gregor. Nazianzen. 42. in Pas-

42 cha. † Cæterum, quæri solet, an ad effectum huius orationis consequendum, opus sit dimittere iniurias nobis illatas, et inimicis non petentibus veniam, an verò nō sufficiat dimittere, modò veniam petant. Planè S. Aug. in Enchirid. ad Laurent. cap. 73. innuit satis esse, dimittere petentibus veniā, ibi: Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, id est, sic demitte nobis debita nostra rogātibus nobis, sicut & nos dimittimus rogantibus debitoribus nostris. Et posteà: ca. 4. Quis quis autem roganti & peccati sui pœnitēti nō ex corde dimittit, &c. E contrariò idem Augustin. li. 2. de serm. Domini in monte, capit. 13. apertè docet, nos etiam non petenti, iniurias remittere & condonare debere, ibi: Sed illo rursus præcepto, quo iubemur orare pro inimicis nostris, non pro his iubemur, qui veniam petant. Iam enim qui tales sunt, non sunt inimici. Nullo modo autem quisquam verè orare dixerit pro eo, cui nō ignouerit, &c. Ego Augustinum interpretor,

43 vt offensus, iniurias etiam grauissimas, voluntaria obliuione obruere debeat. † Nisi enim qs virtute τῆς ἀμνησικακίας, seu malorum obliuionis, excolat animum, peccatoré remittenem consequi non potest. Signa verò externa amoris nō petenti ostēdere non obstringitur. Quod rursus Scholastici intelligunt, vt etsi Christianus ostendere non teneatur ea signa & indicia amoris & charitatis, quæ priuatim amicis

44 nostris exhibere consueuimus, nisi vrgeat & premat necessitas; † alia tamen, quæ communiter alijs exhibemus, etiam inimicis præstare debemus. Plenè Bonauentura, Scotus, & cæteri, ad 3. libri Senten. distinctio. 30. Sanctus Thomas 2. 2. q. 25. art. 9. Gabriel Biel super cano. Missæ, lect. 76. Antonin. 4. part. tit. 6. c. 4. Carbon. de pacificat. inimic. c. 24. 25. 26. & 27.

45 *Ne nos inducas in tentationem.* Nonnulli codices habent, Inferes: Augustin. libr. de serm. Domini in monte, cap. 24. † Cæterum, tentare, à quo tentatio, significat probare, experiri, explorare, periculum facere. Alexand. de Ales. 2. quæst. 2. & Sanctus Thomas in 1. parte. quæst. 114. art. 2. Plenè doctores ad 2. senten. distinct. 21. Planè quædam est tentatio, auctore Bonauentura, vt quis probetur, vel probatus appareat. Hoc modo tentat Deus. Gene. 22. Tētauit Deus Abrahā. Deut. 13.

Tentat

Tentat vos Dominus Deus vester, vt palam fiat vtrum diligatis eum. & Sapient. 3. Deus tentauit eos, & inuenit eos dignos se. Plura Augst. sermo. 72. de tempore. Tentat & quando homo se, vel alium, vt se, vel alium agnoscat. 1. Reg. 16. Tentauit Dauid, si armatus posset incedere. & 3. Reg. 10. Venit Regina Saba, tentare Salomonem in ænigmatibus. Rursus, alia est tentatio, ad exsequendū quod bonum est. Actum 9. Tentabat se Paulus discipulis. Altera est, quæ ad malum excitat. Act. 5. capit. Cur tentauit cor tuum satanas mentiri Spiritui sancto. & Matthæi 4. Accessit tentator. &c. Postrò, hæc postrema diaboli propria est: nam Deus hoc modo neminem tentat, Iacob. 1. † Quoties verò hoc modo homines tentantur, id exsequuntur, vt ministri diaboli, caro & mundus, tentare dicuntur, Iacob. 1. & ad Hebræos 2. quia sunt instrumenta tentationū. De hac postrema tentatione, hanc precationem intelligendam Patres omnes consentiunt. Conueniunt item hæc verba, Ne nos inducas, more scripturæ, accipiēda; ne sinas nos induci. Deus enim neminem tentat ea tentatione, quæ ad malum allicit, & trahit. Iacob. 1. Deus enim intentator malorum est, ipse autem neminem tentat. Quæ verba Augustin. enarrans serm. 11. de verbis Domini, ait: Est tentatio adducens peccatum, qua Deus neminem tentat: est tentatio probans fidē, qua & Deus tentare dignatur. † At circa huius particulæ interpretationem, non omnes conueniunt. S. Hilarius ad Psal. 118. enarrās verba illa, Non me derelinquas vsquè nimis. S. Ambr. li. 5. de sacram. ca. 4. S. Hieron. y. in c. 26. Matthæi. S. August. epist. 121. cap. 11. Cyrillus Hierosol. cateches. mystagog. 6. Cassia. libr. 9. collat. ca. 23. existimarunt, his verbis nos nō precari, ne Deus permittat nos aliquādo tentari: sed ne permittat in tētatione positos, cedendo, vel consentiendo superari. Tentatus est enim Iob, sed non ductus in tentationē. Tentatus est Abraham, tentatus est Ioseph: sed neuter illorum inductus est in tentationem, quia nullus eorum consensum præstitit tētatori. Alij, vt Tertull. Cyprian. Gregor. Nyssenus, Chrysost. & Euthymius in cap. 6. Matthæi hæc verba interpretantur, vt petamus, ne Deus sinat nos tentari, seu nobis tentationem obuenire, vel, vt dicitur Matth. 26. intrare in tētationē: quē admodum & Psal. 65. cum dicitur, Induxisti nos in laqueū, non significatur, vinci nos permisisti à laqueo, seu à malis: immō nos incidere permisisti in laqueum, seu in mala, vt ex his, quæ sequuntur, colligere licet. Petimus igitur non

tentari

tentari,quia etsi tentatio sit sæpe vtilis. Iacob. 1. Beatus vir qui suffert tentationem. & Eccl. 34. Omnis vir, qui non est tentatus,non est probatus.& Tob.12. Quoniã acceptus erat Deo:necesse erat, vt tentatio probaret te. suntque tentationis varij fructus,quos persequitur S.Greg.lib.23.Moral.c.27. tamen periculosum est incidere in tentationem, Spiritus sanctus quidem promptus est, caro verò infirma. Matth. 26. Quia enim incerti sumus de victoria,præsumptio videtur, tentationem nos deprecari.Quòd si sancti Apostoli, cum animo magno animo essent primo,iniecto terrore, derelicto Christo, fugæ se dederunt: si Apostolorum princeps, qui paulo ante dixerat, Si oportuerit me mori tecum, non te negabo, vnius voce mulierculæ territus,Dominum negauit:quid nobis timendum est nobis,qui ab eorum sanctitate & meritis longissimè absumus, disiunctiq; sumus? Quare, ait Cyprianus, cum rogamus, ne in tentationem incidamus, admonemur infirmitatis & imbecillitatis nostræ, dum sic rogamus, ne quis se insolenter extollat, ne quis sibi superbè, atque arroganter aliquid assumat.Et Chrysost.hom.20.in Matthæum. Hic iam nostræ nos humilitatis admonuit, vt scilicet reprimeret indomitę mentis timorem.Docet enim, non quidem nos recusare certamina,nec tamen in ea audacius insilire.&c. S.Aug.lib.10.confess.cap.28.loquens de tentationibus,iubet eas Deus tolerare,non amare. Ad hæc, Petrus Chrysologus ser.63.Et ne nos inducas in tentationem, hoc petere, multis modis cogitur, ne fragilitas plus ausa & de se tumere præsumens,nec virium suarum modum colligens, in offlictu malè cauta succumbat. Deinde offensus Deus, tradatur,currentes ad crimina,cum relinquit. Quod verò dicitur, tentationibus,quos relinquit. Et ser.71.Inducere, Deus dicitur,

48 Psal.25.† Proba me Domine,& tenta me;de tentatione,quæ à Deo fit,vt homo sibi,& alijs innotescat, intelligitur, auctore Augustino:non verò de ea,quæ fit à diabolo,vt homi-nem in peccatum alliciat, quæ appetenda non est, nisi vbi certa esset victoria.Itaque sancti quidam, Deo intus suggerente,sed victoria potituros,tentationibus, & persecutionibus se ipsos obtulerũt.Vtramque expositionem Petrus Laodicensis probat,& verba patiuntur.Precamur enim hac petitione,ne Deus sinat nos in tentationem incidere,aut ne in tentatione occupatos,sinat ab ea superari. Ducimur deinde magis ac magis, cum ab ea occupati superamur. Amplius, Cypriano auctore,hæc verba nos admonent,primum nostræ infir-

infirmitatis, quæ metum nobis incutere debet: deinde, dæmonem nihil in nos posse sine Dei permissu,eiusq; beneficium esse,quidquid à dæmone non patimur. Superest, clementissime,& humanissime Deus,vt cum satanas quęsierit me cribrandum,vt triticum, quemadmodum sanctos quoq; tuos Apostolos quæsiuit quidem, at non assecutus est, vel quẽadmodum veterem illum Iob: nec permittas in me imbecillitatis insciticæq; meę consciũm,impetum facere.Iam non deprecor diuitias,& honores præsentis sæculi, aut aliquid vanitatis humanæ:sed ne intrem in tentationẽ. Quod si illum me aggredi permiseris, obsecro ne me eius dedas arbitrio,& libidini,sed sub vmbra alarum tuarum & dexterę cæleftis auxilio protege me.

Sed libera nos à malo.† Græci interpretantur, Mali nomine,diabolum.Chrysost.Cyrillus,Euthymius,S.Germanus,& ceteri.Et ex Latinis Ambr.Petrus Chrysologus, Cassianus, & quidam alij.Diabolus enim etsi non natura malus sit, sed προαιρέσει,hoc est optione, liberaq; electione:quia tamen, ait Petrus Laodicensis post Chrysost. in eo præ ceteris omnibus vitiositas exuberat,κατ' ἐξοχήν,seu per antonomasiam, malus appellatur. hanc interpretationem, suadet articulus Græcus, τῦ πονηρῦ, qui certum quendam malum significare videtur.Verum Cypria.Aug.Beda,& alij complures Latinorum,Mali nomine malitiam omnem,ac cũcta diuersa, quatenus à summo bono non impediunt,interpretantur.Quam interpretationem confirmat Ecclesia, quæ in sacrificio Missæ, postea quàm populus respondit; Sed libera nos à malo; Sacerdos,quasi exponens populi petitionẽ, dicit:Libera nos quæsumus Domine ab omnibus malis,præteritis, præsentibus,& futuris,Hæc petitio,auctore Flor.Magistro in exposi. Missæ, ita latè patet, vt homo Christianus in qualibet tentatione,& tribulatione constitutus,in hoc gemitus edat, in hoc lachrymas fundat.Et quando dicimus;Libera nos à malo,nihil remanet, quod vltra debeamus postulare, quando semel protectionem Dei aduersus mala petimus.Neque pugnat articulus.τῦ.† Nam & alibi, Matth.5.Sit sermo vester, Est,Est:Non,Non,quòd amplius est,à malo est, Græcè habetur,ἐκ τῦ πονηρῦ ἐστιν,vbi,Malum,non diabolum significat, sed,auctore Chrysostomo,infirmitatem eorum, quibus lex iurare permisit. Item ad Romanos 12. Obedientes malum, ibi,τῷ πονηρῷ,malum,etsi cum articulo,non dæmonem, sed rem malam significat.

49

50

Amen.

Universidad de Deusto
Biblioteca

51 *Amen.*† De hac voce plura eod.lib.diximus,cap.de Amé. Græci ante,Amen,addunt,Quoniam tuum est regnum, & potentia,& gloria in sæcula,Amen. Eamsi clausulam plurimus enarrant Chrysosto.Euthymius, Theophilactus, S. Germanus,& alij quidam. Verùm eam non esse de Euangelio, sed exaratam fuisse à Græcis ex consuetudine, quam habebant dicendi istam clausulam post orationem Dominicam in sacrificio Missæ; colligere licet tum ex eo, quòd Tertull. Cyprian. Ambr. Aug. Hieronymus,nec vllus veterum Latinorum huius clausulæ mentionem fecerit: etsi illi omnes Græcæ linguæ peritissimi fuerint,& Græcos Euangeliorum codices legerint. Tum etiã,quòd Græci,vt apparet ex Missa Chrysost. appendiculam illam non continuabant cum oratione Dominica:verùm post recitationem illius à Clero, & populo,Sacerdos solus dicebat:Quoniam tuũ est regnũ,&c. Quemadmodum apud Latinos,vbi populus respondit; Sed libera nos à malo:Sacerdos dicit,Libera nos quæsumus Domine ab omnibus malis.

ANAKEΦAΛAIΩΣIΣ,
Ex Tertul.lib.de oratione.

1 COMPENDIIS † paucorum verborum, quot attinguntur edicta Prophetarum,Euangeliorum, Apostolorum,sermones Domini,parabolæ,exempla,præcepta, quorum simul expunguntur officia Dei,honor in patre, fides, timor in monium in nomine,oblatio obsequij in voluntate,commemoratio spei in regno, petitio vitæ in pane, exomologesis debitorum in deprecatione, sollicitudo tentationum in postulatione tutelæ.Quid mirum?Deus solus docere potuit, vt se vellet orari. Ab ipso igitur ordinata religio orationis, & de spiritu ipsius,iam tũc,cum ex ore diuino ferretur, animata suo priuilegio ascendit in cælum,commendans patri, quæ filius docuit.

DE VLTIMA PARTE SACRI Canonis,Libera nos quæsumus.

CAPVT XLIX.

1 *Mala quænam sint,pro quibus rogat Ecclesia, quæ item præterita,præsentia,& futura.* 2 San-

2 *Sanctorum cur quorundam tantũ mentio fiat, & non omnium in Canone.*
3 *Pax petenda à Deo.*
4 *Pax cur petenda.*
5 *Pax iustorum quæ sit;quæ item impiorum.*
6 *Pax cur in silentio quodam petatur.*

LIBERA *nos quæsumus Domine.* Hæc oratio vulgò appellatur ἐφολισμὸς,hoc est,vt nostri putant,excrescentia,vel potius intercalatio.Intercalatur enim, & interponitur hæc oratio post Dominicam orationem,quę est expositio nouissimæ petitionis, Sed libera nos à malo. Quod & Amalar.Fortunat.lib.3.Eccles.offic.cap.29.& Innoc.III.lib.5. mysterior.Missæ cap.29.annotarunt.† Orat Ecclesia, ait Alcuinus lib.de diuinis offic.cap.de celebrat.Missæ,vt quod in fine orationis dictum est, Libera nos à malo, ita nobis per Dei misericordiam præstetur,vt liberemur ab omnibus malis,quæ nobis vel in præterito acciderũt, vel in præsenti accidunt,vel in futuro accidere posse formidantur. Mala præterita,à quibus petimus nos liberari,ex sententia Alcuini d. cap.de celebr.Missæ,& Flori in expositione Missæ, peccata nostra transacta intelligẽda sunt: quorum etsi actio iam cessauit in nobis,tamen reatus & auersio à Deo,manet,nisi indulgentia,& gratia diuina deleatur.Vnde ait scriptura; Fili, peccasti,ne adiicias iterum,sed & de præteritis deprecare,vt tibi dimittantur.Mala verò præsentia, sunt quotidiana peccata:quia quotidie peccamus, quotidie habemus necesse dicere:Dimitte nobis debita nostra.Mala etiam præsentia,sunt accidentes lãguores,& afflictiones in corpore,& extrinsecus irruentes innumeræ calamitates. Quæ omnia quotiescũque patimur, eius debemus implorare auxilium, qui solus sua pietate,& animas curat,& corpora.Futura verò,quæcunque nobis accidere possunt,siue per tentationes diaboli,siue per miserias sæculi. Petimus enim tutos seruari, ne in ea mala incidamus.Itaque non solum præteritis veniam,ait Ambro. in Psal.118.ser.8.debemus postulare,sed etiam præsentia declinare, & à futuris cauere.†Porrò, hæc omnia, pacemque in diebus nostris,ex sentẽtia Alcuini & Flori, exoramus à Deo paucissimis, sed eminentissimis nominatis sanctis, intercedente scilicet in primis Dei genitrice, per quam nobis salus exorta est,& beatis Apostolis Petro,& Paulo,atque Andrea, quibus verbis non ceterorum sanctorum intercessio præter-

mittitur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

mittitur, sed in istorum commemoratione omniũ suffragia expetuntur. Quia ita omnes sibi in Deo vniti existunt, ita omnes vnum desiderant,& rogant pro salute hominum, vt in vno omnes habeantur pariter, & in vno omnes pariter negligantur. Potest autem Sacerdos nominare quotquot sanctos voluerit. Micrologus cap.23. & Radulphus de can. obseruantia, proposit. 23. *Da propitius pacem.* † Præcepit Dominus populo Israël, cum teneretur Babylonica seruitute, vt orarent pro pace ipsius ciuitatis. Quia in pace eius erit pax vestra. Hierem. 29. Apostolus item 1. Tim. hortatur, fieri orationes pro omnibus hominibus, pro Regibus, & his, qui in sublimitate sunt, vt quietam, & tranquillam vitam agamus. Iuxta hanc formam, populus fidelium in huius sæculi peregrinatione, tãquam in Babylone captiuus, & ad supernam patriam adspirans orat etiam pro pace temporali, vt remotis per Dei pietatem omnibus aduersitatibus, quietam,& tranquillam vitam agat Ecclesia. Hæc Alcuinus de diuinis offic.cap.de celebrat. Missæ. Addit Florus Magister in exposit.Missæ,quòd hoc erat Ecclesia generali obseruantia sine intermissione in omni Dominica oblatione, & postea: Ita ergo & Ecclesia deprecatur, pacem fieri in diebus nostris,quòd & post nos alij, & post ipsos alij vsque ad consummationem sęculi,vtique similiter orabunt. Pluza de pace infra cap. De pacis precatione. † Cur autem hac oratione pax postuletur,rationem subiungit,vt scilicet ope, id est,auxilio,& protectione misericordiæ Dei adiuti, quãtum ad interiorem religionis deuotionem pertinet, simus sempermanus,inscribitur,† quando inchoatur canon,venit Acoly- per peccato liberi : quantum verò ad exteriorem pacem, simus etiam ab omni perturbatione securi. Hæc Alcuinus. Addit Florus rationem rationis.† Nam, inquit, pax, in qua non diuinę religioni, sed mundanę cupiditati seruitur, non est iustorum, sed iniquorum, de qua Psalm. 71. Zelaui super iniquos,pacem peccatorum videns. † Ceterum,hęc oratio silentio dicitur: hoc verò silentium innuit silentium Dominicę sepulturę die sabbati, qua mulieres,Luca testante cap.23.quę parauerant vnguentum,sabbato quidem siluerunt.Ruper.Tuitien.libr.2. de diuinis officijs,cap.25.Innocent.III.lib.5. mysteriorum Missæ, capit. 29.

***

DE PATENÆ RECEPTIONE.

CAPVT L.

1 *Patena quid,& vnde dicta.*
2 *Patenarum pondus,& quantitas describitur.*
3 *Patenæ vsus quis olim fuerit,& nunc sit.*
4 *Cerimoniæ quibus vtitur Ecclesia in Patenæ receptione.*

PATENA † est vasis genus, à patendo dictum.Patenarum meminit Columella lib.12.cap.42.Patenas,ait Varro libr.4.de lingua Latina,à patulo dixerunt,quòd his libarent cenis patellas.Inde patellæ, vasa picata parua sacrificijs faciendis apta,auctore Festo.Ouidius in Fastis.Liuius lib.6. belli Punici.Hinc patellarij Dij apud Plautum, qui his vasis placabantur.Veteres aliquid de cœna libabant dijs, illûdque patellæ imponebant.Varro apud Nonium, & Cicero de finibus.Zepherinus Papa patenis vitreis Missas celebrari constituerat,quod postea immutatum fuit Cõcilio Tribur. canon.18.canon.Vasa, de consecrat.dist.1.Damasus in Pontificali sub Siluestro scriptum reliquit,† patinas seu patenas ad triginta libras ponderasse, singulos calices ex auro ad vnam.Vnde apparet,panis vasa,ampliora fuisse vini poculis. Indeq; nonnulli colligunt inæqualitatem communicãtium sub vna,vel sub vtraque specie in eadem Ecclesia.† Antiquitus patenæ magnæ conficiebantur,vt Eucharistiam pro tanta multitudine susc ipere capaces essent:hodie minores. Porrò ex ordine Romano, vt habetur in libello qui, Ordo Romanus sub humero habens sindonem in collo ligatam, tenens patenam ante pectus in parte dextera vsque ad medium cametam, & venit ante altare spectans, quando eam suscipiat Subdiaconus Regionarius.Finito verò canone Subdiaconus Regionarius stat cum patena post Archidiaconum,quando dixerit: Et ab omni perturbatione securi:vertit se Archidiaconus, & osculatam patenam dat eam secundo Diacono. Hæc ex ordine Romano : quæ pluribus enarrant Amalar. Fortunat.lib.3.de Ecclesiast.offic.cap.27.Alibi, vt Innocent. lib.6.mysterior.Missæ, cap.1.& Durand.lib.4.Rational.Alexand. de Ales part.4.quæst.37. & Gabriel Biel super canon. Missæ, lect.80.prodiderunt, Subdiaconus, & Diaconus re-

præsentant patenam,quam Sacerdos accipiens osculatur,& cum ea signum crucis sibi facit in facie , cuius ceremoniæ ibidem rationes varias percensent. At vbi Sacerdos soluta ministrat,ad eundem locum,hoc est, dum dixerit:Ab omni perturbatione securi; eam de sub corporali absconditam recipit, & osculatam in altari deponit, vt hostiam in ea confringat.Hæc Micrologus de Ecclesiast.obseruat.cap.17.

DE FRACTIONE SACRÆ HOSTIÆ.

CAPVT LI.

1 *Hostiæ fractio probatur ex Patribus.*
2 *Christus per partes hostiæ manducatur,& manet integer.*
3 *Eucharistia consecrata tantum habet sub fragmento, quantum in tota continetur.*
4 *Hostiæ tres particulæ non tria continet corpora,sed vnum tribus locis.*
5 *Hostia in tres partes diuiditur.*
6 *Hostiæ partes fractæ, quam habeant singulæ significationem.*
7 *Hostiæ fractio ipsa quid designet.*
8 *Hostiæ fractio à quibus instituta.*
9 *Hostiæ pars non reseruatur,vt olim ad finem Missæ.*
10 *Hostia cur in partes diuidatur inæquales.*

1 SACERDOS † ante communionem , factam hostiam frangere solet, corpore tamen Christi integro, & illæso sub partibus hostiæ , & fractis speciebus.S.Dionysius cap. Ecclesiast.hierar.Sanè,inquit,opertum panè,& indiuiduum aperit in frusta concidens,τὸν δὲ ἱερωτάτον ἀρτον ἀναπτύξας, καὶ εἰς πολλὰ διελὼν, καὶ τὸ ἑνοειδὲς τῆς ὅλου ἀρτου ἀναπτύξας, καὶ εἰς πολλὰ διελὼν, καὶ τὸ ἑνοειδὲς τῆς ὅλου τελεσιουργίας πᾶσι κοινωνίσας. S.Chrysostom.homi.24.ad cap.10. prioris ad Corinthios , Sed quare addit , Quem frangimus? in Eucharistia videre licet.In cruce autem minimè,sed omnino contra.Os enim eius,inquit,non contererut,sed quia in cruce passus non est , id in oblatione patitur , & propterea frangi permittit , vt omnes faciet.S.August.apud Bedam 1.ad Cor.10. Alger.lib.1.cap.25. Magister sentent.part.4.distinct.12.& Gratia.can.Inuitat.can.Qui manducat, de consecrat.distinct.2.† Per partes manducatur,& manet integer totus:per partes manducatur in sacramento, & manet integer

ger totus in cœlo. Item in libro sententiarum Prosperi can. Cum frangitur , de consecrat.dist.2.Cum frangitur hostia, dum sanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud, quam Dominici corporis in cruce immolatio , eiusque sanguinis de latere effusio designatur ? Sanctus Germanus in theoria rerum Eccl.Partitio,inquit,diuini corporis fit.† Verum enimuerò tametsi in partes diuiditur,indiuiduus,& insectus in singulis partibus sectorum totus agnoscitur,& inuenitur.Guitmundus lib.1. contra Berenganum:Licèt enim hæc , magni causa mysterij, Sacerdos quasi diuidere videatur nos tamen Dominum,& Saluatorem nostrum, quando corpus eius venerabile fidelibus distribuitur, non se per singulos diuidentem , sed participatione sui diuersos credere debemus vnientem. Possumus quoque dicere , tantundem esse in vna quasi portiuncula , quantum erat in hostia tota, sicut de manna legitur, quia nec qui plus collegerat, habuit amplius,nec qui minus collegerat, habuit minus.† Ita ergo tota hostia est corpus Christi , vt nihilominus vnaquæque particula separata,sit totum corpus Christi : nec tamen tres particulæ separatæ,sunt tria corpora, sed vnum corpus.Nec etiam ipsæ particulæ à se , tanquam plures , differunt , quia quod corporis totius vna est,hoc & cetera sunt,propter mamo.ad 14.prioris ad Corinthios;Primum consecratur panis, & benedicitur à Sacerdotibus , & Spiritu sancto , & deinde frangitur.Cum iam,licèt panis videatur, in veritate corpus Christi est.Addendus est Paschasius de corpore & sanguine Domini, cap.18.† Itaque in tres partes hostia diuidtur, cáque diuisio, more Gallicano , super calicem fieri consuevit. Radulph.Tungrens.de canon.obseruantia,propo.vltima Harum verò partium,significationē,Sergius Papa docet,apud Iuonem libr.1.de sacrament. Eucharistiæ , cap.18. Magister sentent.lib.4.distinct.12. Gratian.canon.Triforme , de consecrat.dist.2.Innocent.III.lib.6.mysteriorum Missæ , cap.3. † Pars oblatæ in calicem missæ , corpus Christi , quod iam resurrexit, demonstrat.Pars comesta,ambulans adhuc super terram. Pars in altari vsque ad Missæ finem remanens , corpus in sepulcro,quia vsque ad finem sæculi,corpora sanctorum erunt in sepulchris. vel, auctore Rabano,lib.1.de instit. clericor.cap.fin.per relictam in altari, insinuat Christum iacere in sepulchro , & à discipulis in passione derelictum. Aliter Steph. Eduens.de sacramento altaris capi.18. Frangi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cur hostia, & in tres partes diuiditur Sanctæ Trinitati dedicata. Quarum vna in calicem demissa, sanguine immergitur, pro illa parte Ecclesiæ, quæ naufragio huius sæculi agitata, multis perturbationibus passionum concutitur. Aliæ duæ, extra calicem sunt, pro illis: quarum vna igne exanimatur, quæ est fidelium: altera est sanctorum, quę cum Christo regnat in æternum. Amplius, ex sententia S. Tho. 3. part. q. 83. artic. 5.† fractio hostiæ, tria significat. Primò, ipsam diuisionem corporis, quæ facta est in passione. Secundò, distinctionem corporis mystici, secũdum diuersos status. Tertiò, distributionem gratiarum, quę proceduat ex passione Christi, vt Dionysius ait, cap. 3. Eccles. hierarch. vnde talis fractio non inducit diuisionem Christi. Prætereo alias huiusce mysterij explicationes, apud Innoc. lib. 6. mysteriorum Missæ, cap. 3. Albertum Magnum lib. 2. de officio Missæ. Honorium in Gemma animæ, ca. 55.† Porrò, obiter obseruandum est, hanc fractionem, non fuisse institutam à Sergio, vt Albertus Magnus credidit. Longè enim ante Sergium, hęc hostiæ partitio instituta fuerat, vt ex Dionysio docui. Constituit quidem Sergius in hac fractione, Agnus cantari. Amalarius, Sigebertus, Rupertus, Berno, & ceteri, quos infra laudabimus.† Ad hæc, ritum illum tertiam partem hostiæ reseruandi vsque ad finem Missæ, immutauit Ecclesia, propter pericula quæ contingere possent, in reseruatione illius particulæ. Quare partes omnes à Sacerdote sumuntur, manet tamen eadem partium significatio. S. Tho. 3. part. quæst. 83. articul. 5. versic. ad octauum. Glos. in d. canon. Triforme. Bonauentura ad Magist. sentent. distin. 12. quæst. 3. Gabriel Biel super canon. Missæ, lect. 80.† Hoc loco quæritur, cur hostia non diuidatur in partes æquales. Vna enim pars continet medietatem hostiæ, aliæ duæ aliam medietatem. De hac quæstione plenè Alex. de Ales in 4. Albert. Magnus, in tract. de Missa, & de Turrecrem. in d. cano. Triforme, de consecr. distinct. 2.

DE PACIS PRECATIONE.

CAPVT LII.

1 *Pacem omnibus nunciandi, mos antiquus est in Ecclesia, dum sacra mysteria celebrantur.*
2 *Pax Domini quæ dicatur, & in quo sita.*

3 *Pax non omnis amanda.*
4 *Sacerdos pacem denuncie⁹ pleniore vote.*
5 *Pax dum annunciatur, tum hostiæ pars in calicem mittitur.*
6 *Crucis signum triplex, dum particula in calicẽ mittitur, quid significet: & quibus alijs cerimonijs id fiat.*
7 *Commixtionem corporis & sanguinis Domini, quo sensu petat fieri Sacerdos post consecrationem, cum sub vtraque specie totus sit Christus.*

PAX Domini sit semper vobiscum. † Ad hæc venerandus Antistes, orationem sanctissimam peragens pacem sanctam omnibus nunciat, & cùm se mutuò omnes salutauerint, mystica sanctorum recitatio fit. Hæc S. Dionysius cap. 3. Ecclesiast. hierarch. his verbis: πρὸς τοῖς ὁ θεῖος ἱεράρχης ἐυχὴν ἱερὰν πλὰ κηρύττων ἁγίαν εἰρήνην ἅπασι διαγγέλλει καὶ ἀσπασαμένων ἀλλήλους ἁπάντων ἡ μυσικὴ τῶν ἱερῶν πλυχῶν ἀναφήνοις ἐπὶ τέλος. Item S. Clemens lib. 8. constitut. Apostol. cap. 18. Et Episcopus dicat: Pax Dei sit cum omnibus vobis. Et omnis populus dicat. Et cum spiritu tuo. S. Augustin. sermo. in sabbato Paschæ: Post ipsam scilicet orationem Dominicam, Pax vobiscum. Sanctus Chrysosto. homil. 21. ad Romanos; Quomodo pacem in sacra oblatione ore, bellis adeò refertos, & homil. 18. in 2. ad Corinthios, communes esse in tremendis mysterijs sacerdotis & populi preces, adeoq; vnam omnium orationem, cum ait: Communicanda pax est. Omnes similiter salutamus. Optatus Mileui. lib. 3. Et non potuistis prætermittere, quòd legitimum est, vtique dixistis, Pax vobiscum, cũ Deus contrà, Et vbi pax? Hoc est dicere: Quid sti? Salutas de pace, qui non habes? Quid nominas, quòd exterminata epistol. 122. Pacem Sacerdos ex cathedræ fastigio Ecclesiæ pronunciat, Dominum scilicet imitans cathedram assumentem, cum pacem suam discipulis relinqueret, ac daret. Illud autem, quòd à plebe respondetur; Et cum spiritu tuo: hanc habet sentẽtiam: Pacem quidem nobis præbuisti, Domine, hoc est mutuam inter nos concordiam, pacem autem nobis da, hoc est eiusmodi tecum cõiunctionem, quæ nullo modo diuelli possit, vt cum spiritu tuo pacati, quem nobis in creationis initio indidisti, à tua charitate distrahi nequeamus. Item Alcuinus cap. de celebrat. Missæ: Hac oratione expleta, commiscens Sacerdos Dominicam oblationem, vt calix Domini, totam plenitudinem contineat sacramenti,

Universidad de Deusto
Biblioteca

tamquam per eiusdem mysterij copulationem imprecatus Ecclesiæ pacem, dicens, Pax Domini sit semper vobiscum. Cui tamen, bonum Ecclesia imprecatur, respondens illi: Et
2 cum spiritu tuo.† Pax Domini, ipsa est Pax Christi, quæ fi-
nem non habet, & est omnis piæ actionis perfectio. Hęc to-
tidem verbis Florus Magister in exposit. Missæ. Pax Christi,
3 ait Hieronym. in cap. 5. epistol. ad Galatas, est, dum tranquil-
la mens nullis passionibus perturbatur. † Sanè non omnis
pax amanda est. Nam, auctore Gregorio Nazianzeno ora-
tion. 1. de pace, vt optima quędam est dissentio, ita pernicio-
sa est quandóque concordia. Pax amanda, quæ bona est, bo-
nísque causa innititur, nósque Deo coniungit. Et postea: Me-
lior est contentio, pietatis causa suscepta, quàm turpis, &
vitiosa concordia, & alibi, orat. ad centum quinquaginta E-
piscopos: Non est paci studędum, cum veræ atque orthodo-
4 xæ fidei pernicie. Aliàs plura de pace. † Cęterùm, dũ Sacer-
dos pleniore voce profert hæc verba Pax Domini, resert, &
repręsentat, quòd Dominus stans in medio discipulorũ dice-
bat illis, Pax vobis. Stephan Eduens. de sacrament. altaris c.
17. Eleuatio vobis, ait Rupert. Tuitiens. li. 2. de diuinis offi. c.
16. Significat bonum resurrectionis nuncium, dicente Sa-
cerdote: Pax Domini sit semper vobiscum. Quòd illud no-
bis commendat, quòd Dominus noster, stans in medio di-
5 scipulorum, dixit eis: Pax vobis. † Amplius, dum hæc verba
dicuntur, particula hostiæ in calicem immitti solet, vt in
bello Ordinis Romani continetur. Cùm dixerit Sacerdos,
ait Ordo Romanus: Pax Domini sit semper vobiscum, mit-
tit in calicem de sancta. Sequitur Micrologus de Ecclesiast.
obserυat. capite 23. Idque non frustra, ait Amalar. Fortun. lib.
3. de Ecclesiastic. offic. capit. 31. Corporalis enim vita ex san-
guine constat, & carne, quamdiu hæc duo vrgent in homi-
ne, spiritus adest. In isto officio monstratur, sanguinem fu-
sum pro nostra anima, & carnem mortuam pro nostro cor-
pore redire ad propriam substantiam, atque spiritu vitifica-
te, vegetari hominem nouum, vt vltra nõ moriatur, qui pro
nobis mortuus fuit, & resurrexit. Arbitratur tamen Amalar.
non errare eum, qui primò sanctum ponit panem in calicem.
Deinde dicit, Pax Domini sit semper vobiscum. Quod Itali
præter Romanos facere solebant. Raban. Maurus li. de institu.
6 cleric. cap. 33. † Rursus dum Sacerdos hæc dicit, fiunt tria
crucis signa, cum hostiæ particula, quam Sacerdos manu re-
net, cúmque formatur super calicem particulæ obl[illegible]æ, an-
clos;

ctore Amalar. libr. 3. capit. 31. ipsum nobis corpus, ante ocu-
los, præscribit, quòd pro nobis crucifixum est. Ideo verò tã
git quatuor latera calicis, quia per illud, humanum genus
per quatuor climata mundi, ad vnitatem vnius corporis cõ-
iungit, & ad pacem Ecclesiæ perducit. Amalarium sequitur
Rabanus Maurus libr. 1. de institut. cleric. ca. 33. Amplius hęc
trina crucis signatio resurrectionis Christi nos admoner,
quæ fuit facta die tertia. S. Thomas 3. part. quæstion. 83. arti-
cul. 6. vel ex Steph. Eduensi de sacramen. altaris, cap. 18. Cum
dicitur, Pax Domini; fit triplex signaculum crucis, ad laudẽ
& honorem sanctæ Trinitatis, quæ misit Agnum, qui per
crucem saluauit mundum, & fecit pacem hominum, & An-
gelorum. Trina crux fit intra ambitum calicis, ad significan-
dũ illud gaudium irreprehensibile & secretum, quòd erit in
fruenda visione Trinitatis, per quam data nobis pax veniæ,
pax iustitię, pax glorię. Alias huius ritus rationes percensent
Innocen. III. Alexand. de Ales, Albertus Magnus, & Gabriel
Biel, quas prætereo. Solet autem Sacerdos postquam dixit,
Pax Domini sit semper vobiscum, subiũgere, Fiat commix-
tio & consecratio corporis & sanguinis Domini nostri I E-
s v Christi, accipientibus nobis in vitam æternam, Amen.
Hæc Ordo Romanus. Amalar. Fortunat. libro 3. de Ecclesia-
stic. offic. cap. 31. Microlog. de eccles. obserυa. c. 23. Radulphus
Tungren. libr. de canonum obserυant. propos. 23.† Hoc loco 7
animaduertendum est, Sacerdotem minimè postulare, fieri
commixtionem corporis, & sanguinis Christi, quasi prius
separata nunc vniantur. Nam & in calice non est solus San-
guis, sed simul Corpus cum Sanguine pariter, sub specie pa-
nis, & est verè Sanguis cũ Corpore, vt suprà fusiùs docuimus.
Fit igitur cõmixtio hoc loco Corporis & Sanguinis, non se-
cundùm suas veras ac reales essentias, vt Scholastici loquũ-
tur, sed secundùm formas & species sacramentales, sub qui-
bus Corpus & Sanguis Christi veraciter continetur. Quia
ergò, ait Biel, specierum sacramentalium fit in calice com-
mixtio, sub quibus verum Corpus, & verus Sanguis conti-
netur, dicitur hic fieri commixtio rerum contentarum. Fre-
quenter enim multa, quæ ad species pertinent, vsus loquen-
di tribuit contentis sub speciebus.

DE PRECATIONE, AGNVS DEI, qui tollis peccata mundi.

CAP. LIII.

1 *Agnus Dei, vt diceretur in Missa quis auctor fuerit, inquiritur ex Patrum decretis.*
2 *Agnus Dei, dum dicitur in Missa, Christus & rogatur, & adoratur.*
3 *Christus qua ratione Agnus, & quomodo nominetur.*
4 *Pacis petitio cur adiecta etiam in Agnus Dei.*
5 *Precatio Agnus Dei, cur ad Christum dirigatur.*
6 *Agnus Dei in defunctorum Missis aliquantulum variatur, & quanam hoc de causa fiat.*

1 VVLGO creditum est, Sergium Papam, qui sedit anno Domini 688. constituisse, vt ante communionem haec precatio, Agnus Dei, qui tollit peccata mundi: à clero, & populo decantetur. Alcuinus de diuin. offic. cap. Quid significent vestimenta. Amala. libr. 3. Eccles. offic. capit. 33. Vualfrid Strabo de rebus Eccles. cap. 22. Ruper. Tuitien. lib. de diuin. offic. cap. 21. Berno de Missa, cap. 1. Sigebert. ad annum Domini 688. Micrologus de Eccles. iast. obseruat. capite 18. Radulphus Tungrens. de canon. obseruant. proposit. 23. Verùm hanc precationem, Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, &c. antiquiorem esse, coniicere licet tum ex Concilio 1. Nicano, vt legitur apud Alphonsum Pisanum libro 3. capite de diuina mensa, ibi; Sed attollentes mentem fide intelligamus, situm in sacra illa mensa Agnum illum Dei tollentem peccata mundi, incruente à Sacerdotibus immolatum. Chrysostom. homil. 41. in capit. 15. prioris ad Corinthios, ibi: Nec frustra memoriam mortuorum inter sacra mysteria celebramus, aut accedimus pro istis, Agnum illũ iacentem, & 2 Dei, eáque post memoriam mortuorum. † Sanè, his verbis Christum & adoramus, & rogamus. S. Algerus lib. 2. de sacrament. cap. 3. Hac fide ipsum sacramentum, quasi diuinũ quiddã adoramus, quasi vnum quiddam & rationabile alloquimur, & rogamus; Agnus Dei qui tollis peccata mundi, miserere nobis. quia non quod videtur, sed quod verè est, Christum ibi esse credimus. Ad hæc Alcuinus de diuinis offic. c. de celebr. Missæ: Inter hæc cantatur ab hominibus, & cantando oratur dicentibus, Agnus Dei, qui tollis peccata mũdi, & reliqua. Nullus enim, ait, tollit peccata, nisi ille solus, cui nobilũ bonũ hominis impossibile est, nullum malum insanabile,

&c. † Porro, Christus non dicitur propriè Agnus, sed per similitudinem, quemadmodum alibi, petra, ostium, pastor, leo. Hoc loco verò nominatur Agnus varijs rationibus, quas Alex. de Ales commemorat. Antiquitus ter dicebatur, Miserere nobis: quòd & hodie obseruatur Romæ in Ecclesia S. Ioannis Lateranensis, vt Albert. de offic. Missæ, & Durandus in Rationali testantur. Posteà, verò, auctore Innocent. III. lib. 6. myster. Missæ, capite 4. † irruentibus varijs persecutionibus, & erroribus, cœpit vbique fere in tertio Agnus, dici, Dona nobis pacem. Sanè hac precatione obseruamus, quod Augustinus ad Psal. 98. scribit: † Nemo carnem Christi manducat, nisi prius adorauerit. Adorationem autem, & oratio cõsequitur: quare hanc precationem, & eas quæ sequuntur, ad ipsum Christum conuertimus, dicentes, Agnus Dei qui tollis peccata mundi. † Ceterum, in Missa pro defunctis dum 6 Sacerdos pronunciat, Agnus Dei qui tollis peccata mundi, non dicitur, Miserere nobis, vel, Dona nobis pacem. Non quidem ea ratione, quòd defunctis possideant mox pacem æternam. Nam in Missa communi sacrificium offertur nedũ pro viuis, sed & pro defunctis, & misericordia Dei, mortui qui sunt in purgatorio, indigent, si non ad remissionem culpæ, tamen ad remissionem pœnæ. Verùm ideo non dicitur, Miserere, vel, Dona nobis pacem, vt Alexand. de Ales notat, quia Missa pro defunctis specialiter celebratur, vt quies à pœnis eis indulgeatur. Ideóque additur in tertia Agnus, Da eis requiem sempiternam.

DE PACIS OSCVLO.

CAP. LIIII.

1 *Pacis osculum in Missa sacrificio à quo institutum, & qua de causa?*
2 *Salutatio inter Christianos qualis esse debeat.*
3 *Pacis osculum apud plerosq; Patres reperitur.*
4 *Pacem comitari debet oratio & orationem pax.*
5 *Pax externa nullius est momenti, si desit animorum in charitate vnio.*
6 *Defunctorum Missæ cur non habeant pacis osculum.*
7 *Pacis osculum inter quos olim fiebat, & cur nunc sublatum*

PACIS osculum in Missæ sacro nonnulli Leoni II. attribuunt, vt Berno cap. 25. de offic. Missæ & Platina in vita

Leonis. Plures Innocentio primo: Is enim epistola decretali ad Decentium, cap. 1. admonet pacis osculum dandum esse post confecta mysteria, vt appareat, populum ad omnia, quę in mysterijs aguntur, atque in Ecclesia celebrantur, prę- buisse consensum, ac finita esse, pacis signaculo concludendi demonstrentur, can. Pacem, de consecrat. distinct. 2. Amalar. Fortunat. lib. 3. de Ecclesiast. offic. cap. 32. Carolus Magnus lib. 1. Capitular. apud Ansegisum, capit. 53. In decretalibus Innocentij Papæ, vt pax detur ab omnibus confectis Christi Sacramentis. Item Vvalfr. Strabo de rebus Ecclesiast. cap. 22. Pacem, ait, ante communionem dari, Innocen. Papa decreuit, suis instituit, vt quod in oratione sancta sub sponsione re- missionis prætermittimus, pacatos nos ipso opere demon- stremus. Microlog. de Ecclesiastic. obseruat. cap. 18. B. Inno- cent. Papa in ordine 42. constituit, pacem dari post confe- ctionem sacramentorum. Cùm pacem damus, dicere sole- mus: Pax tecum, Et cum spiritu tuo. Id ipsum scribit Rabanus Tungren. de canon. obseruantia propos. vlt. At longe ante Innocentium osculum pacis in Missæ sacrificio præ- beri solebat. Ex traditione siquidem Apostolorum, ait Florus Magister in exposit. Missæ, hoc seruat Ecclesia, cui frequen- 2 ter ab Apostolis dicitur † Salutate inuicem in osculo sancto, id est, pacifico, vero, columbino, non ficto, non subdolo. Ideò ergò osculo sancto salutant inuicem, qui non diligunt ver- bo, nec lingua, sed opere, & veritate. Alcuin. cap. de celebra- 3 Missæ, & Florus Magister in exposit. Missæ. † Huius mysterij pacis osculi meminerunt religionis nostræ primarij, vt Dionys. Areopagita de Ecclesiastic. Hierarch. capite de communione: Laudata hoc modo diuina humanitate, ob- iectus quidem diuinus panis proponitur, calixque bene- ctus. Diuina autem salutatio siue osculum adhibetur, san- ctorumque animorum, qui scripti sunt, mystica cælestisque prædicatio. Non enim possunt ad vnum aggregari, neque pacificam vnionem cum vno illo consequi, qui secum inter- se dissentiunt. Etenim si contemplatione, ac cognitione di- nius illuminati ad congregationem diuinam adiungamur, & ea in vnum copulemur, non patiemur in cupiditates pra- uitas delabi, ex quibus similia odia terrena & perturbata, quę natúra rationis compoti insita sunt, gignuntur. Hanc igitur vt arbitror, vnam, & simplicem vitam facer ritus pacis fecit sanxit, simili simile firmans, & diuisis diuisa, & simplicia di- siungens. Quibus verbis planè, & apertè explicat, quòd illud

illud mysticum osculum, pacis simbolum significet. De eo- dem pacis osculo Iustinus Apologet. 2. circa finé: Post pre- cationem, nos saluramus osculo mutuo. Deinde affertur præ- cipuo fratri panis, & calix aqua dilutus, &c. Item Tertulliã. lib. de orat. † Alia, inquit, consuetudo inualuit: ieiunantes, habita oratione cum fratribus subtrahunt osculum pacis; quod est signaculum orationis. Quando autem magis con- ferenda cum fratribus pax est, nisi cum oratione commen- dabilior ascendit? Et posteà: Quæ oratio cum diuortio san- ctę osculi integra, quem Domino officium facientem impe- dit pax? Quare sacrificium est, à quo sine pace receditur. S. Gregor. Nazianzen. orat. 3. de pace: In principio pax, inquit, amica, non re duntaxat, sed nomine quoque ipso iucunda, quam nunc populo dedi, ac recepi. Haud scio, an sinceram ab omnibus voçem, spiritúque dignam. S. Chrysostom. lib. 1. de compunct. cordis. Osculum pacis porrigere tempore, quo Sacramenta celebrantur, in vsu Ecclesiæ est: sed vereor ne plures ex vobis labijs tantùm pacem faciant: † cùm tamen Christus non ore, sed corde velit proximum salutari. Idem Chrysostom. homil. de prodit. Iudæ, ad finem: Sanctum osculum teneamus, quod animas sociat, reconciliat mentes, & vnum corpus ostendit: quia vnum corpus om- nes videmur esse sortiti. Et ideò misceamus nos in vno cor- pore non corporum commixtione, sed animarum charitate deuincti, vt sic diuinæ mensæ possimus fructibus sociari. Nam etsi multis bonis conscientijs abundemus, reconcilia- tione contempta nullum possumus promereri solatium. His igitur animaduertis, cum omni simplicitate mysteria cele- bremus, & accedamus ad mensam Christi. Idem Chryso- stom. homil. 51. ad pop. Antiochenum. Propterea & in my- sterijs alter alterum amplectitur, vt vnum multi fiamus, &c. S. Hieronym. ad Theoph. Alexãdrinum. Quisq; ne tibi, inquit, inuitus communicat, quisquam ne extẽsa manu vertit facié, & inter sacras epulas Iudæ osculum porrigit? S. Augustin. in serm. de vigil. Paschæ: Post ipsam, inquit, dicitur, Pax vobis- cum, & osculantur se Christiani in osculo sancto. Sed pacis Christi signum, quod ostendunt labia, fiat in cõscientia, idest, quemodo labia fratris tui accedunt, sic cor à corde non re- cedat. Paulinus Nolanus Episcopus carm. ad Cyther.

Tunc ambo nexi ad inuicem dextras damus,
in osculo pacis sacræ.

Isidorus de diuinis offic. capit. 15. Quarta, inquit, post hæc

infertur

infertur pro osculo pacis, & charitate omnes recóciliati inuicem digni sacramento corporis & sanguinis Christi consocientur: quia non recipit dissensionem cuiusquam Christi indiuisibile corpus.† Porrò, in Missa pro defúctis pacis osculum non datur. Amal. Fortun. libr. 3. de eccles. offic. capit. 44. Huius rei ex Durando in Rationali, Alexand. de Ales, glo. & de Turrecrem. in canon. Pacem, de consecra. distinct. 2. va-
riæ rationes afferri solent, eodemque argumento non datur pacis osculum inter monachos, quia mundo mortui censentur. cano. Placuit. 16. q. 1. Amplius, non datur osculum pacis in die Parasceues, & Sabbato, & in offi. passionis Domini. Amalar. Fortun. lib. 1. de eccles. offic. cap. 13. & lib. 3. cap. 44.
† Cæterùm, obseruandum est, in Missæ sacrificio viros, quo-
ad osculum secerni à fœminis: viri laici laicos, & fœminæ fœminas osculentur. S. Clem. lib. 8. const. Apost. cap. 11. Idque optima ratione. Carnales enim amplexus, auctore Amalar. Fortun. lib. 3. de eccl. offic. cap. 32. quibus sæpissimè iungun-
tur, viri & fœminæ, vitandi sunt in Ecclesiæ conuentu. Ac ideo separantur viri ac fœminæ in Ecclesia non solum ab osculo carnali, sed etiam situ locali, &c. Planè, etsi olim Christiani pacis osculum sibi à Sacerdote per ministrum porrectum inuicem præberent: hodie tamen, ne recti specie, aliquid libidinis diabolico afflatu irrepat, tabula Christi imaginem aut sanctorum reliquias continens, offertur singulis osculanda. Gabriel Biel super can. Missæ, lect. 81. Hic fortasse nonnulla forent dicenda de Agape.

DE COMMVNIONE.

CAPVT LV.

1 *Communicare debet Sacerdos, quoties consecrat, & quid de Diaconis, & alijs.*
2 *Communionis sacramentum, ipse sibi ministrat Sacerdos, licèt in alijs quibusdam sacramentis diuersa sit ratio.*
3 *Communio quàm fuerit olim frequens in illis felicibus nascentis Ecclesiæ exordijs, & quoties nunc communicandum sit ex præcepto Ecclesiæ.*
4 *Communio frequens, vel etiam quotidiana quàm sit laudabilis extra Patrum antiquorum iudicium.*
5 *Communio laicorum, in quo differat à sacerdotali.*
6 *Communio laica quæ dicenda sit.*

7 Com

7 *Communicantium distinctio, quoad locum, graniorís pœnæ loco olim habebatur, idque ex Patrum decretis ostenditur.*
8 *Communio peregrina, quæ dicatur, & an à laica communione differat, inquiritur diligenter.*
9 *Communionem quanta debeat præcedere præparatio tum corporis, tum animi, ex scriptura, & Patribus.*
10 *Communionem præcedere debet conscientiæ diligens discussio, & pœnitentia delictorum, vt Patres prolixè docent, nec sola fides sufficit, vel etiam contritio sine confessione, quando conscientia peccati mortalis grauat.*
11 *Inimicitias omnes deponere debet, accessurus ad communionẽ, quæ vinculum est charitatis.*
12 *Communicaturi quæ præsertim pia opera exercere debeant.*
13 *Communicaturi abstinere debent à cibo, item à re vxoria.*
14 *Pedes lauare ante communionem, quandoque receptum.*
15 *Communicantium ritus referuntur, & verba illa, Sancta sanctis, quam haberent olim significationem, expenditur.*
16 *Communicaturus dicere solebat, Amen.*
17 *Communicaturi ad sumptionem Eucharistiæ, manus porrigebant in formam crucis.*
18 *Eucharistiam nunc laici nuda manu non attingunt, vt olim, nec eam domum deferunt.*
19 *Eucharistiam quo gestu fideles percipere debeant.*
20 *Eucharistia dum distribuebatur, canebatur Psalmus, vel Antiphona.*
21 *Communicaturi dicere solebant, Domine, non sum dignus.*
22 *Eucharistiæ fructus explicantur, quales sint, collatio gratiæ, ac proinde aliquando gloriæ, remissio peccatorum, & quandoque granium.*
23 *Eucharistia si delet peccata, cur puritatem conscientia in communicante requirat.*
24 *Eucharistia an pœnam deleat, & qua ratione muniat nos cõtra futura peccata, ac tentationes.*
25 *Eucharistia appositè appellatur viaticum.*
26 *Eucharistia cum nullis rectè dispositis, tum præsertim moribus deneganda non est, idq; miraculis etiam allatis comprobatur.*
27 *Communio cur appellata diuinorum Sacramentorum perceptio.*

Post

POST † pacis osculum, Sacerdos Sacramentum conficiens, communicat. Sacerdotes siquidem, quoties conficiant, communicare debent, tum ex institutione Apostolica, tum ex consuetudine Ecclesiæ. Extat in eam sententiam Apostolorum perspicua Constitutio, can. 8. Apostol. Si quis. Εἴ τις Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ἐκ τοῦ κατα λόγου τῆς ἱερωσύνης, προσφορᾶς γενομένης, μὴ μεταλάβοι, τὴν αἰτίαν εἰπάτω, καὶ ἐὰν ἡ εὐλογία, συγχώρησιν τύγχανέτω. Εἰ δὲ μὴ λίγος ἀφορίζεσθω ὡς αἴτιον βλάβης γενόμενον τῷ λαῷ, καὶ ὑποσκαπτοντα τὴν ποίησιν τοῦ προσενεγκόντος. Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, vel ex catalogo Ecclesiastico facta oblatione non communicauerit, causam dicat: & si iusta fuerit, veniam consequatur, sin minus, segregetur, vt auctor offensionis factus populo, & suspicionem præbens aduersus eum qui obtulit. Hunc canonem, necnon illum qui sequitur, eruditi homines variè interpretati sunt. Placet Balsamonis interpretatio. Is duos illos canones coniungens, ait, quòd qui in sacerdotalem catalogum connumerantur, & sacramentorum mysteria peragunt, oblationi autem non communicant, segregantur, nisi iustam causam dixerint. Diaconi vero seu sacrati, qui sacra super altare tractant, & laici fideles, qui non ad finem vsque perseuerant, donec à dignis sancta fuerit facta communicatio, segregantur. Dicere enim, ait Balsamon, fideles laicos, & consecratos, qui sacra non tractant, oportere quotidie sanctis communicare, alioqui segregari, nec est ex sententia canonis, nec potest fieri. Et ideò canon nonus dixit, puniri fideles, qui non permanent. Hæc Balsamon. Sanctus Clemens libr. 8. Constitut. Apostolica. cap. 10. Post hoc sumat Episcopus, deinde Presbyteri, &c. Anacletus epist. 1. Peracta consecratione omnes communicent, qui noluerint Ecclesiasticis carere liminibus. Sic enim & Apostoli statuerunt, & sancta Romana tenet Ecclesia. Quod quidem Anacleti decretum ad d. canonem 8. Apostolorum refertur, qui ex sententia Balsamon. (vt iam dixi) de Episcopis, & Presbyteris, qui conficiunt, intelligitur. Carolus Magnus libr. 1 cap. 6. apud Ansigisum Abbatem. Auditum est, aliquos Presbyteros Missam celebrare, & non communicare. Quod omninò in canonibus Apostolorum interdictum esse legitur, vel quomodo dicere recte potest, si non communicauerit, Sumpsimus, Domine, Sacramenta, &c. Solent Presbyteri Cardinales Romanum circumstare Pontificem, cùmq; consummatum est sacrificium de manu eius communionem re-

cipere.

cipere. Innocent. III. libr. 4. mysteriorum Missæ, cap. 25. Et alibi, libr. 6. cap. 7. Episcopus communicat cum ministris, insinuans quòd Christus post resurrectionem mâducauit cum Discipulis. In Concil. Tolet. 4. can. 17. Nonnulli Sacerdotes post dictam orationem statim communicât, quod deinceps interdicimus. Sed post orationem Dominicam & coniunctionem panis & calicis, benedictio in populum sequatur, & tunc demum Corporis & Sanguinis Domini sacramentum sumatur, eo videlicet ordine, vt Sacerdotes, & Leuitæ, ante altare communicent, in choro clerus, extra chorum populus. Et in Concil. Toletan. 12. can. 5. can. Relatum, de consec. di. 2. Quicunque Sacerdotum, diuino altari sacrificium oblaturus accesserit, & se à communione suspenderit, ab ipsa, qua se indecenter priuauit, gratia vno anno arcetur. Huius verò instituti rationem docet S. Thom. 3. part. quæst. 82. art. 4. Nã, ait ille, Eucharistia non solùm est Sacramentum, sed etiam sacrificium. Quicunque autem sacrificium offert, debet sacrificij fieri particeps: quia exterius sacrificium quod offertur, signum est interioris sacrificij, quo quis seipsum offert Deo, vt August. docet 10. de Ciuitate Dei, cap. 5. Vnde per hoc, quòd participat sacrificio, ostendit ad se interius sacrificium pertinere. Similiter etiam per hoc, quòd sacrificium populo dispensat, ostendit se esse dispensatorem diuinorum, quorum ipse primò debet esse particeps, sicut Dionys. dicit in lib. Ecclesiast. Hierarch. Et ideò ante sumere debet, quàm populo dispenset. Inde in prædicto cap. legitur: Quale est sacrificium, cui nec ipse sacrificans particeps esse dignoscitur? Per hoc autem fit particeps, quòd de sacrificio sumit, secundum illud Apost. 1. Corinth. 10. Nónne qui edunt hostias, participes sunt altaris? Et ideò necesse est, quòd Sacerdos, quotiescunque consecrat, sumat integrè hoc sacramentum. Alioquin, eodem Thoma auctore ad 4. Sentent. distinct. 12. non solùm peccat indignè ministrando, sed etiam sacrilegium committit, peruertendo ritum Sacramentorum. Plenè de Turrecrem. in d. can. Relatum, de consecrat. distinctio. 2.

† Quòd si quis hæreat, quasi absurdum videatur, Sacerdotem seipsum communicare, cum in alijs Sacramentis minister non præbeat Sacramentum sibi ipsi: nullus enim potest baptizare seipsum. Sanctus Thomas huic dubitationi apposite occurrit, & Concilium Tridentinum sess. 13. can. 10. omnem remouet scrupulum in hæc verba: Si quis dixerit, non licere Sacerdoti celebranti seipsum communicare, anathe-

ma

3 ma sit. Non † solùm autem Sacerdotes, vel reliqui sacri ministerij, sed & laici olim communicabant. Initiò siquidem liberum erat laicis, qui in Missæ sacro aderant, cõmunicare. Act. 2. Perseuerantes cum Apostolis quotidie in oratione, & communione fractionis panis. S. Dionys. c. 3. Eccles. Hierar. scribit, ad singula sacra his verbis Christianos inuitari consuetum: Venite fratres ad communionem. Et apud S. Ignatium epist. ad Ephes. ἐποτάζετο οὖν πυκνότερον συνέρχεσθαι εἰς εὐχαριστίαν καὶ δόξαν. Festinate fratres ad communionem. Deinde Ecclesia, vt mores & tempora tulerunt, variis decretis ad communionis religionem & frequentem vsum Christianos studiosè excitauit. Optabat Augustinus epist. 118. ad Ianuarium, & de Ecclesiasticis dogmatib. cap. 53. fideles, saltem diebus Dominicis, ad communionem accederent. Fabianus Papa fideles omnes rer ad minus in Natali Domini, & Resurrectione, & Pentecoste Eucharistiam sumere sanciuit. Burchard. libr. 5. Decretorum, cap. 17. Iuo parte 2. cap. 27. & Gratia. de consecrat. distinct. 2. cano. Etsi non frequentius. Quod & Concilio Agathensi confirmatum fuit can. 18. & deinde Ludouicus Pius instaurauit, libr. 2. cap. 41. apud Ansegisum Abbatem. Tandem, cùm sacræ Eucharistiæ communio in plures annos protraheretur, constitutum fuit in Lateranensi Concilio, vt semel ad minus singulis annis in Pascha Christiani omnes, qui vsum rationis habẽt, communicarent, c. Omnis vtriusque, de pœnitent. & remission.

4 † Planè, quotidie Eucharistiam sumere, nec laudandum, nec damnãdum censent S. Augustinus de Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 54. & Hieronym. aduersus Iouinianum. Alibi idem Augustinus epistol. 118. ad Ianuarium: Si quis dixerit, non quotidie accipiendam Eucharistiam, alius affirmet quotidie. faciat vnusquisque quod secundùm fidem suam piè credit faciendum. Neuter enim eorum exhonorat Corpus & Sanguinem Domini, si saluberrimum Sacramentum certatim honorare contendunt. Neque enim litigauerunt inter se, aut quisquam eorum alteri se præposuit Zachæus ille & Centurio: cùm alter eorum in domum suam gaudens suscepit Dominum, alter dixit: Non sum dignus, vt intres sub tectum meum. Hoc ipsum totidem verbis scribit sanctus Eligius homil. in die Cœnę Domini: Nam, ait, & ille honorando non audet quotidie sumere, & ille honorando non auget vno die prætermittere. Romæ quotidianam communionem consuetudine receptam testatur Hieronym. quam

nec

nec probat, nec improbat, apolog. pro libris contra Iouinianum ad Pammach. cap. 5. Alibi idem Hieronym. epist. 28. ad Lucinium: Vtinam, inquit, Eucharistiam absque condemnatione nostri, & pungente conscientia, semper possemus accipere, & Psalmistam audire dicentem: Gustate, & videte, quoniam suauis est Dominus. Sanè quàm fructuosa, & alendæ, ac nutriendæ animæ necessaria sit frequens sacrosanctæ Eucharistiæ perceptio, tum ex mannæ figura: Manna siquidem singulis diebus vires corporis reficiebat. Exod. 16. tum innumeris sanctorum Patrum testimonijs perspicuum est. S. Basil. ad Cæsariam Patriam: Et communicare per singulos dies, & participare de sacro Corpore & Sanguine Christi, pulchrum est, & valde vtile, ipso manifestè dicente: Qui edit meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Quis enim ambigit, quin frequens vitæ participatio nihil aliud sit, quàm pluribus modis viuere? Nos idcirco quater in singulis hebdomadis communicamus, in die Dominico, in quarto die hebdomadæ, in Parasceue & in Sabbato, ac in alijs diebus, si qua memoria fuerit Sancti alicuius. Sanctus Ambros. libr. 5. de Sacrament. cap. 4. Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis, quemadmodum Græci in Oriente facere consueuerunt? Accipe quotidiè, quod quotidiè tibi prosit. Sic viue, vt quotidiè merearis accipere. Qui non meretur quotidiè accipere, non meretur post annum accipere. Et paulò pòst: Qui vulnus habet, medicinam requirit. Vulnus est, quia sub peccato sumus. Medicina est cœleste & venerabile Sacramentum. Quæ ipsa verba repetit S. Augustin. sermo. 28. de verbis Domini. Idem Augustin. de bono perseueran. cap. 4. Hunc autem panem dari nobis quotidie ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum absentes & non communicantes à cœlesti pane prohibemur, à Christi Corpore separamur. S. Chrysost. orat. de B. Philogono: Nũc autem multi Christianorum in tãtam vecordiam, tantumq; venêre contemptum, vt cùm innumeris scateant malis, nullam tamen vitæ suæ curam habeant, sed in diebus festis negligenter ac temerè ad hanc mensam accedant, haud intelligentes quòd communionis tempus non est festum neque celebritas, sed conscientia pura, vitáque à peccatis repurgata. Quemadmodum enim qui nullius sibi conscius est, hunc oportet singulis diebus accedere, sic qui peccatis occupatus est, nec pœnitet eum, ne in festis quidem accedere tutum est. Neque enim semel in

anno accedere liberat nos à peccatis, si indignè accesserimus, quin hoc ipsum potiùs auget damnationem, quòd cùm semel tantùm accedamus, ne tum purè quidem accedimus. Plura de quotidiana & frequenti communione sanctus Th. 3.part. quæst.80. artic.10. & Bonauentura ad 4. Sentent. distinct.12.quæst.2.Ludouic.Granatensis,& Hierony.Cacciaguerra, in libellis de frequenti communione. † Cæterùm hæc laicorum communio à Sacerdotali distat, quòd Sacerdos communicet sub vtraq; specie:cæteri verò sub vna specie.Hinc laicam communionem appellatam, eam quæ sub vna fit specie, nonnulli crediderunt.At nedum laici, sed & clerici, immò Sacerdotes ipsi non conficientes, communicant tantùm sub vna specie.† Quare verius est laicam communionem dictam, quæ extra sacratiorem locum sacrificij fit,vbi tum Sacerdos conficiens, tum ministri communicabant. Solis enim sacratis licebat ad altare accedere & communicare.Synod.Laodic.cap.19.Καὶ μόνοις ἐξὸν εἶναι τοῖς ἱερατικοῖς εἰσιέναι εἰς τὸ θυσιαστήριον καὶ κοινωνεῖν. Idem in Synod. in Trull.can.68.† Ea verò loci, quoad communionem, distinctio adeò tum pertinebat ad ordinis Ecclesiastici dignitatem & venerationem,vt grauioris supplicij loco Sacerdotes, cæteriq; clerici extra sacros cancellos cum laicis, & vt iuxta laici communicarent.Cuius ritus extant præclara vestigia apud veteres Patres in can.Apost.15.Siquis Presbyter vel Diaconus omninò ex clericorum catalogo, relicta suâ parochia in aliam abscesserit, & præter sui Episcopi sententiam in alia parochia maneat, eum non amplius celebrare iubemus, maximè si eum adhortante Episcopo vt rediret, non paruerit in contumacia & insolentia perseuerans.Is tamen vt laicus communicet, ὡς λαϊκῷ μόνον τοῦ ἔκειστε κοινωνεῖν. Cornelius Papa epistol. ad Fabium Antiochenum, apud Eusebium lib.6.Histor.Ecclesiast.cap.35.Niceph.lib.6.cap. Ex quibus Episcopis,inquit,vnus non longè post peccatum flebiliter lamentatus,ad Ecclesiam reuersus,populo vniuerso pro eo rogante, tandem vt laicus,in communionem receptus est.S.Cyprian. libr.1. epist.4. de Martiale & Basilide. Ad agendam pœnitentiam conuersus Basilides, scilicet Deum deprecans, & satis gratulans sibi,si vel vt laico communicare contingeret. Item lib. 2.epistolar.epist.1.ad Stephanum : Eos quoque hac conditione suscipi, cùm reuertuntur,vt communicent laici:& satis habeant, quòd admittuntur ad pacem, qui pacis hostes exiterunt, & quæ sequuntur.

quuntur. Et libr.4.epistol.2.Tractatu ergò illo cum collegis plurimis habito susceptus est Trophimus, pro quo satisfaciebat fratrum reditus, & restituta multorum salus. Sic tamen admissus est Trophimus, vt laicus communicet, non secundùm quòd ad te malignorum literæ pertulerunt,quasi locum Sacerdotis vsurpet. In Synodo Sardicensi can.2.Episcopi,qui à Ciuitate in Ciuitatem transeunt,eo colore quæsito, quòd à populo Ciuitatis euocati essent, adeò puniuntur,vt ne in fine quidem,laica communione digni habeantur. Καθάπαξ δὲ νῦν τὰς μεταβάσεις τὰς τοιαύτας, καὶ τέχνας κολακείας εἶναι νομίζω, ὥστε μηδένα τινὰ τούτων, μηδὲ ἐν τῷ τέλει λαικῆς αὐτὸν κοινωνίας. Huius Synodi fragmentum extat in cap.2.de elect. Concilij Elibert.can.76. Quod si alius deterserit, post quinquennium acta pœnitentia accipere communionem laicam debere. Siricius Papa epist.1.cap.21.cano. Quisquis,distin.84.Quisquis sanè clericus, aut viduam, aut certè secundam coniugem duxerit, omni Ecclesiasticæ dignitatis priuilegio mox nudetur,laica sibi tantùm communione concessa.Innocent.I. epistol.22.cap.4. Sed nostræ lex Ecclesiæ est,venientibus ab hæreticis,qui tamen illic baptizati sunt,per manus impositionem,laicam tantùm tribuere communionem.Concil.Agathen.can.50.Si Episcopus,presbyter, aut diaconus capitale crimen admiserit, aut chartam falsauerit,aut testimonium falsum dixerit,ab officij honore depositus in monasterium retrudatur: & ibi quamdiu vixerit, laicam tantummodò communionem accipiat, canon. Si Episcopus, dist.50.Felix Papa III.in Synodo, cap.2.can. Eos,de consecratio.dist.4.Quibus communio laica in morte tantùm reddenda est.S.Basil.ad Amphiloch.cap.32. Qui peccatum ad mortem peccât, clerici quidem à gradu deponuntur, à laica autem communione non arcentur.Concil. Aurelian.3.cano.2.Quod si fecerit, laica communione contentus, iuxta priorum canonum statuta ab officio deponatur.Item in Concilio primo Toletano, can.4. Posteà inter laicos reconciliatus per pœnitentiam communicet. Hanc laicam communionem peregrinam quoque appellari plerique arbitrantur. † Peregrinæ communionis mentio fit in Concil.Agathen.can.1.& 7.can.Contumaces, dist.50.& cano.Clerici.13.q.2. Quæ verò dicatur peregrina communio, laborant Archidiaconus,de Turrecremata,& Dominicus de Sancto Geminiano, in d.can.Contumaces. Nihilq; tandem afferit, quod probabile sit. De Sainctes Episcopus omnium

disciplina literarum peritissimus, lib.de rebus Eucharistiæ, repet.10.peregrinam communionem à laica distinguit, vt laica cõmunio dicatur,quando clerici mouebantur suo gradu,aut sui ministerij functione,& redigebantur in ordinem populi,vt promiscuè cum laicis venirẽt ad communionem, siue vnius, siue vtriusque speciei,quæ ministraretur, recens consecrata,in ipsa oblatione, & publica Ecclesiæ congregatione.Peregrina verò communio grauior erat mulcta, cum nedum suspenderentur à sacro ministerio, sed arcerentur à publicis Ecclesiæ sacris, extra quæ reposita pro peregrinis Eucharistia donabatur. Hanc eruditi Episcopi coniecturam euertere videtur,quòd clericis, qui maximorum facinorum criminibus obnoxij sunt,laica communio tribuatur,vt apud Cyprianum de Basilide. apud Basil. de his, qui ad mortem peccant.& in concil.Agathen.de falsarijs, & alijs, qui capitale crimen admiserunt.Rursus,peregrina communio indulgetur his, qui leuiore culpa tenentur: vt in conci.Agathen. canon.2.In clerico contumace, eo item, qui Ecclesiam frequentare,& officium suum implere negligit.Denique in eodem admissi genere legimus,& laicam,& peregrinam communionem tribui. hæreticis siquidem, & schismaticis Episcopis,si ad fidem Catholicam venerint,peregrina communio conceditur ex concil.Rheginensi,cap.3.ibi; Aut peregrina, vt aiunt,communione foueatur.Ijsdem verò laica communio tribuitur apud Cypria.lib.1. epist.4. libro 2. epistol.1. & li.4.epist.2.& in epistola Cornelij. Item in concilio Lletden.cap.16.sacrilego peregrina communio indulgetur,sacrilego quoq; laicam communionem tribui legimus. Ex quibus coniicio, peregrinam communionem nihil aliud esse, quàm laicam cõmunionem. Nam & laica communio præbetur clericis,qui præter Episcopi sui sententiam in alia pærœcia peregrinantur.canon.Apostolorum 15.qui locus huic tractationi clarissimum lumen præfert.Neq; pugnat, quòd qui temerè ab Ecclesijs secedunt, in aliena Ecclesia nullo modo recipi debeant. Quòd si perseuerent, eos è communione separatos esse oporteat: atque ita peregrinis illis nedum ministrare,sed ne communicare more laicorum liceat. Synod.Nicœn.canon.16. Nam vt Balsamon ibidem notat, communicatio,eo loci pro sacrificio,sumitur.In ea enim significatione,inquit,accipitur non communicare, nõ autem in ea,quæ est in Ecclesiam nõ accedere,vel sacramenta non participare, idq; ait Balsam.omninò fit consequenter 15.ca-

none Apostolico,qui decernit eos,nõ,λειτουργεῖν,ministrare. Quare cum peregrinis illis communio laica indulgeatur, quandoq; laica communio peregrina appellatur,idq; ex vsu quorundã potius,quàm propriè.Quare in cõcil.Rhegiensi, dum concilium meminit peregrinæ communionis, adiicit, Vt aiunt;quasi vox illa,quibusdam propria, & peculiaris sit. Hæc mea est coniectura,si quis veriorem attulerit,ei maximam gratiam sum habiturus.† Porrò,siue sacerdos,siue populus ad sacram cõmunionem accedat,præparationem omnem tum animi, tum corporis adhibere conuenit. Nam & Christus, antequam Apostolis pretiosi corporis, & sanguinis sui sacramenta daret, quamuis iam mundi essent, pedes eorum lauit.Io.13.Pedes verò,humanos affectus significant. S.Aug.tract.56.in Euangelium Ioannis,d.c.13.Eum item,qui in cõuiuio Dominico sine veste nuptiali accubuerat,in carcerem coniectum, & sempiternis pœnis addictum commemorat. Matth.22. Apostolus quoque prioris ad Corinth.11. iubet hominẽ probare seipsum, & sic de pane illo sacrosancto edere, & de calice illo bibere. Qui enim, addit Paulus, manducat,aut bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit,non dijudicans corpus Domini.Hoc est,ait Chryso.homil.de non contẽnenda Ecclesia, & Ecclesiæ mysterijs,eandem pœnam dabit,quam hi,qui Christum cruci affixerunt. Quemadmodum enim illi iugulatores, rei sunt sanguinis: ita & hi, qui indignè mysterijs participant. Siue enim quis dissumpat regiam purpuram,siue luto contaminet,ex æquo regem,qui eam induit,contumelia affecerit:ita hic quoque, & qui peremerunt corpus Domini,& qui impuro animo id acceperunt, iuxta ludibrio habent regium indumentum.Et hom.46.in Ioãnem:Illi sanctissimum corpus iugularunt; tu verò polluta susçipis anima,post tot beneficia.Et alibi hom. 83.in Matth.Cogita,quanta indignatione aduersus proditorem,aduersus eos,qui ipsum crucifixerũt, mouearis,& caue, ne tu reus corporis,& sanguinis efficiare.In eodẽ argumẽto versatur idem Chryso.homi.61.ad populum Antiochenum; † Quare pura & integra mente,& pura conscientia accedere debent,accepturi hunc pænem cœlestem, quem in cœlo angeli adorant.S.Gregorius Nyssenus de perfecti Christiani forma ad Olympium monachum: Cùm,inquit,mysticæ passionis tempore,nobilis ille Senator immaculata,mundáque sindone inuoluens Domini corpus in nouo & puro monumento posuit. Quamobrem, & Apostoli præcepto, &

Euangelistæ obseruatione commonemur, vt sanctum Domini corpus pura conscientia suscipiamus. Quòd si aliqua peccati macula infecta sit, eam aqua lachrymarum abluamus & expurgemus. S. Basil. serm. 1. de baptis. c. 3. Oportet igitur accedentem ad corpus & sanguinem Domini, ad cõmemorationẽ eius, qui pro nobis est mortuus, ac resurrexit, non solum purum esse à quouis inquinamento carnis ac spiritus, ne iudicium edat & bibat. Et serm. 2. de baptismo, cap. 3. Mũdemur, inquit, nos ab omni inquinamento (differentia verò inquinamenti & immunditi ei sapientibus est manifesta) atque ita ad sancta accedamus, vt iudicium eorum, qui Dominum occiderunt, effugiamus. Propterea quòd quisque ederit panem, & biberit poculum indignè, reus erit corporis & sanguis Domini. S. Chrysost. homil. 60 ad populũ Antiochenum: Quo, inquit, non oportet esse puriorem tali fruentem sacrificio, quo solari radio manum hanc carnem diuidẽtem, os, quod igne spirituali repletur, linguam, quę tremendo nimis sanguine rubescit? Quod angeli videntes horrescũt, nec liberè audent intueri, hoc nos pascimur. Et homi. 61. Si cum puritate accesseris, ad salutem accessisti: si verò cũ mala conscientia, ad pœnam & vltionem. Et hom. 24. prioris ad Cor. Absterge ab omni sorde animum, prępara mentem ad horum mysteriorum susceptionẽ. Etenim si puer regius purpura & diademate ornatus tibi ferẽdus traderetur, nónne omnibus humi abiectis eum susciperes? Nunc cum non hominem regium puerum, sed vnigenitum Dei filium accipis, dic quæso, non horrescis? S. Hieronym. li. 18. comment. in c. 66. Isaiæ: Secundum tropologiam possumus dicere, omnes voluptatis magis amatores, quàm amatores Dei sanctificari in hortis & liminibus, quia mysteria veritatis non valent introire, & commedere cibos impietatis; dum non sunt sancti in corpore & spiritu, nec comedunt carnem IESV, neque bibunt sanguinem eius, &c. Item in comment. ad cap. 1. Malach. Polluimus panem, id est corpus Christi, quãdo indigni accedimus ad altare, & sordidi mundum sanguinem bibimus, dicimus; Mensa Domini despecta est. & epist. 28. ad Lucinium: O vtinam omni tempore Eucharistiam absque condemnatione nostri, & pungente conscientia semper accipere possemus. Primum itaq; accessurus ad hoc diuinum, augustissimumque sacramentum, cõscientiam suã scrutari studiosè debet, an fortè aliquo exitiali peccato pollutus sit, vt prius contritionis & confessionis medicamine eluatur.

S. Cyprian.

S. Cypria. de cœna Domini: In huius veracissimi & sanctissimi corporis præsentia, nòn superuacuæ mendicant lachrymæ veniam, ne vnquam patitur contriti cordis holocaustũ, repulsam. Idem Cyprianus sermone de lapsis: Quicumque ederit panem, aut biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Spretis his omnibus atque contemptis, vis infertur corpori eius, & sanguini eius: plus modò in Dominum manibus, atque ore delinquunt, quàm cũ Dominum negauerũt ante expiata delicta, ante exomologesim factam criminis, ante purgatam conscientiam sacrificio & manu sacerdotis, &c. Sanctus Firmilianus Episcopus ad Cypria. Cęterùm quale delictum est, vel illorum, qui admittuntur, vel eorum, qui admittunt: vt non ablutis per Ecclesię lauacrũ sordib⁹, nec peccatis expositis, vsurpata temerè cõmunicatione, cõtingãt corpus & sanguinẽ Domini, cũ scriptum sit: Quicumque ederit panem, &c. S. August. de salutar. docum. cap. 33. Sed vnusquisque, antequàm corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi accipiat, seipsum probet, & secundum Apostoli præceptum, sic de pane illo edat. Quando enim illud accipere debemus, antea ad confessionem & pœnitentiam recurrere debemus, & omnes actus nostros curiosius discutere, & peccata obnoxia, si in nobis senserimus, citò festinemus per confessionem & veram pœnitentiam abluere: ne cum Iuda proditore diabolum intra nos celantes pereamus, prorrahentes & celantes peccatum nostrum de die in diem. Et de Ecclesiast. dogm. ca. 53. Quem mortalia crimina post baptismum commissa premunt, hortor prius publica pœnitentia satisfacere, & ita sacerdotis iudicio reconciliatum communioni sociari, si vult non ad iudicium & condemnationem sui, Eucharistiam percipere. Et lib. 30. homil. homil. 50. cap. 9. Ascendat itaque homo aduersum se tribunal mẽtis sũæ, si timet illud, quòd oportet nos exhiberi ante tribunal Christi, vt recipiat vnusquisq; illud, quòd per corpus gessit. Et paulò pòst: Atque ita constituto in corde iudicio adsit accusatrix cogitatio, testis conscientia, carnifex timor. Inde quidam sanguis animæ confitentis per lacrymas profluat. Postremò, ab ipsa mente talis sententia proferatur: vt se indignum homo iudicet participatione corporis & sanguinis Domini. Sanctus Chrysostom. homil. 10 in Matth. Tempus quidem confessionis æquè & lotis baptismate, & illotis, profanisque incumbit: illis quidem, vt post patientia criminum vulnera pœnitentia interuenięnte

curentur & ad sacra mysteria redire mereantur;his vero, vt ablutis in baptismo maculis ad Dominicam mensam munda iam conscientia accedant.Hesych.in ca.26.Leuitic. Quicúmque comederit panem,aut biberit calicem Domini indignè,&c.Probet autem &c. Qualem probationem dicit?id est,vt in corde mundo, atque conscientia, & pœnitentiam eorum,quæ olim deliquit,intendenti participetur sanctis,ad ablutionem peccatorum suorum.Theophilact.ad ca.11.prioris ad Corinth.Non alium tibi iudicem attribuo, verùm teipsum tibi ipsi commendo.Iudica igitur & explora conscientiam tuam,& sic accede,non quando fuerint feriæ:sed quando purum teipsum,ac dignum inueneris.His tandem accedat Sanctæ Synodi Tridentinę definitio session.13.c.7. & cano.11.Si quis dixerit,solam fidem esse sufficientem præparationem ad sumendum sanctissimæ Eucharistiæ sacramentũ, anathema sit.Et ne tantum sacramentum indignè, atque ideo in mortem & condemnationem sumatur,statuit atque declarat ipsa sancta Synodus,illis, quos conscientia peccati mortalis grauat,quantumcúmque etiam se contritos existiment,habita copia confessoris,necessario prẽmittendam esse confessionem sacramentalem.Si quis autem contrariũ docere,prædicare, vel pertinaciter asserere, seu etiam publicè disputando defendere præsumpserit, eo ipso excommunicatus existat. † Præcipuè vero accessurus ad hoc immortale & viuificum mysterium, simultates & inimicitias deponere debet, & cum inimicis, quantum in eo fuerit, in gratiam redire:quoniam ex Paulo 1.Corinth.10.Vnus panis & vnũ corpus multi sumus,qui de vno pane, & de vno calice participamus. O sacramentum pietatis. ait Augustin. tracta.26.in Ioan.ô signum vnitatis. ô vinculum charitatis. Item Damasc.lib.1.parallel.cap.11.Cùm tu infestum in conseruum odium retineas, quoniam tandem pacto ad pacis mensam accedere audes?Equidem Christus, ne mortẽ quidem pro te oportere recusauit:at tu, ne tuo quidẽ iram cõseruo remittere sustines.Et paulò post:Nã vt pax cum fratre sanciretur, ipsũ quoque sacrificiũ exstitit.Ignoramus,inquit Hieronymus tom.2. epistol.62.ad Theoph. capit. 1. absque charitate pacem,sine pace communionem.Legimus in Euãgelio,Si offers munus tuũ ad altare,& ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te,dimitte ibi munus tuum coram altari, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offer munus tuum.Si munera nostra absque

11

pace

pace offerre non possumus,quantò magis & Christi corpus accipere? Amplius, ante communionem præter contritionem accuratam, peccatorum confessionem,reconciliationẽ & cum proximo concordiam, continuandæ sunt preces, eleemosynæ,aliæque probitatis,fortitudinis, & pietatis officia & munera,accuratissima diligentia impleri debent.Chryso.hom.30.in Gene. Quia in magnam hanc hebdomadam peruenimus Dei gratia, nunc maximè & ieiunij cursus intendendus,& magis continuandæ sunt preces, faciendaque diligens & pura peccatorum confessio,& in bonis operibus sedulitas,eleemosyna larga,æquitas, mansuetudo, aliæque virtutes:vt talibus ornati virtutibus, vbi in diem Dominicũ venerimus,Domini liberalitate fruamur. S. August. serm.2. de temp.loquens de his,qui ad sacram mẽsam inuitati sunt, ait:Peccata præterita per eleemosynam & pœnitentiam redimantur.† Nõ solum autem animi,sed etiam corporis prẽparatione opus est. Primùm igitur,in honorem tanti sacramẽti,communicaturi ieiuni esse debent, ita vt saltem à media nocte vsque ad illud temporis punctum, quo Christi corpus & sanguinem sumimus,nihil omninò comederimus aut biberimus.Accusatus falsò Chrysosto.quòd non ieiunos ad cõmunionem reciperet, respondet epist.3. ad Cyriacum, Si hoc feci, expungatur nomen meum ex albo Episcoporũ, & ex libro orthodoxæ fidei,& abiiciat etiam me Christus à regno suo. † Sanè, Eucharistiæ sacramentum in vniuersa Christi Ecclesia à ieiunis accipitur Spiritu sancto ita dictante.Augustin.epist.118.ad Ianuarium,c.5.Elig.hom. 8. in die cœnæ Domini:Plenè S.Th.3.part.quæst.80.art.8.Quod pluribus probaui suprà,cap.de tempore celebrat.Missæ. Postulat etiam tanti sacramenti dignitas,vt & qui matrimonij diuinitate coniuncti sunt, ante aliquot dies quàm communicent,non solum à concubinarum cõsortio abstineãt,sed nec propriam vxorem agnoscant. Gregor. Nazianz. orat. 40.in sanctum baptisma.Hoc vnum à te postulo, vt & à dono securitatem accipias, ac vicissim hoc dono rependas, vt certo tempore,hoc est, quamdiu assignatũ orationi tempus omni occupatione præstabilius fuit,à re vxoria abstineas.Quo loco Nicetas,hoc autem tẽpus illud est, quòd mysticæ mẽsæ perceptionem antecedit.quod quidem non nuptiali tantum congressu,verùm & occupatione ac negotiorum administratione(vt Pindari verbis vtar)altius est,id est,quauis alia cura,negotioq; præstãtius.S. Ambr.in c.7. primæ epist.ad

12

13

Corinth. Quamuis munda sint coniugia, tamen etiam à licitis abstinendum est, vt facilius ad effectum deducatur oratio. Nam & in lege sanctificati volentes inter cetera etiam ab vuis passis iussu Domini temperabant, vt fierent sanctiores. Cum enim quis concessa non contingit, ostendit se velle quod precatur accipere, &c. S. Hieronym. libr. 1. contra Iouinianum capit. 11. Etiam ad Dauid fugientem ab Achimelech sacerdote dictum, Si mundi sunt pueri ab vxoribus? Et ille respondet; Ab heri, & nudiustertius. Panes enim propositionis quasi corpus Christi de vxotum cubilibus consurgentes edere non poterant. Et nobis in transitu est contemplandū, quod dixit: Si mundi sunt pueri ab vxoribus, videlicet quòd ad mūditias corporis Christi, omnis coitus sit immūdus. Et in Apologia ad Pammachium cap. 6 Paulus Apostolus dicit, quādo coimus cum vxoribus nostris, nos orare nō posse. Si per coitum, quod minus est, impeditur, ideſt, oratet quantò plus, quòd maius est, id est, corpus Christi prohibetur accipere? Et posteà: Diximus in eodē volumine panes propositionis ex lege non potuisse comedere Dauid & socios eius, nisi se triduo mundos à mulieribus respondisient, nouit vtique à meretricibus, quòd damnabatur à lege; sed ab vxoribus quibus licitè iungebātur. Populū quoque quando erat accepturus legem in mōte Sina, tribus diebus iussum esse ab vxoribus abstinere. S. Augustſerm. 2. de tēpore? Et ideo, inquit, quotiescumque aut dies natalis Domini, aut reliquæ festiuitates aduenient, sicut frequenter admonui, ante plures dies non solum ab infelici concubinarum consortio, sed etiam à proprijs vxoribus abstinere, &c. item sermo. 244. de tempore: Quoties ad Ecclesiam in qualibet solemnitate venitis, & sacramenta Christi percipere volueritis, ante plures dies castitatem seruate, vt cum secura conscientia ad altare Dei possit accedere. Et posteà: Qui enim bonus Christianus est, non solum ante dies plures, quàm communicet, castitatem seruet, sed & vxorem accepto desiderio filiorum nō agnoscat. Plura in eandem sententiam S. Greg. in responsionibus ad Augustinum Anglorum Episcopum. Sanctus Timotheus Archiepiscopus Alexandrinus in responsis canonicis, interrog. 5. De pollutione verò nocturna, an communionē impediat, cōsule S. Hieronym. epistol. 128. ad Fabiolam; S. Gregorium, ad Augustinum Anglorum Episcopum, cano. Testamentum, dist. 6. vbi latissimè de Turre cremat. 5. Thomam, Alexand. de Ales, & Albertū Magnū ad 4. sentēt. distinct.

distinct. 9. eundem Thomam 3. par. quæst. 30. articul. 7. † Ad hæc, olim quandoque in Ecclesia vsu receptum fuit, pedes lauare ante sacram communionem, quemadmodum & ante baptismum, quòd tamen abrogatum fuisse testatur S. Aug. epist. 119. cap. 8. Sanè, etsi Ecclesia, quòd externum erat, remiserit, lotionem scilicet pedum; finem & rem huius signi retinet, probationem scilicet, & internam præparationem. Hactenus de præparatione ad communionem. † Quòd verò ad ritum communicandi pertinet, in primis diaconus clamabat; Sancta sanctis. Diaconus, inquit Chrysostom. homilia 61. ad populum Antioch. clamat, sanctos vocans, & per hanc vocem omnium notans maculas. Sicut enim in grege, vbi sunt multæ oues, sanæ aliæ, aliæ verò morbidę, per hanc excitat vocem, & has ab illis diuidit passim circumiens sacrorum minister, per illum clamorem nimis horrēdum omnes vocans sanctos & trahens. Et posteà: Cùm enim dixerit, Sancta sanctis, hoc dicit: Si quis non est sanctus, nō accedat. Non simpliciter dicit à peccatis purus, sed sanctus, non peccatorum tantum liberatione, sed spiritus præsentia. Idem ferè repetit Chrysostomus homili. 17. ad Hebræos. item Cyrillus Hierosolymitanus catechesi mystagog. 5. Sacerdos autem posteà dicit, Sancta sanctis. Sancta scilicet ea, quæ in ara proposita sunt aduentu Spiritus sancti sanctificata, sancti & vos cum sitis sancto Spiritu donati, atque ita sanctis sanctis conueniant. Vos deinde respondetis; Vnus sanctus, vnus Dominus Iesus Christus. Verè vnus est ille sanctus, qui est naturâ sanctus. Vos autem, etsi sancti sitis, non tamen naturâ; sed participatione, exercitio & precatione. Nicolaus Cabasila in Liturgiæ, expositione, cap. 36. Et iam ad mensam sacerdos accessurus & alios vocaturus, quoniam non absolutè omnibus sacramentorum communio est licita, ipse quoque non omnes vocat: sed viuifico pane accepto, & ostenso, eos, qui dignè sunt ipsius participes futuri, vocat. Sancta, inquit, sanctis. propemodum dices, Ecce panis vitæ, quem videtis, accurrite ergo, participes futuri: sed non omnes, sed si quis sanctus, sancta enim sanctis solis permittuntur. Deinde custodiebantur Ecclesiæ, ne quis communionis tempore, infidelis, aut non baptizatus ingrederetur. S. Clemens libr. 2. constitut. Apostol. cap. 57. ad finem. Cæterùm, sacerdos ei, qui ad communionem paratus erat, dicere solebat, Corpus Christi: † Ille verò dicebat, Amen. S. Clemens lib. 8. cap. 13. S. Ambros. lib. 4. de sacramen. cap. 5. Ergo non otiosè

otiosè tu dicis, Amen, iam in spiritu confitens, quod accipias corpus Christi. Dicit tibi sacerdos; Corpus Christi, & tu dicis: Amen. hoc est verum, quòd confitetur lingua, teneat affectus. Dionys. Alexand. epist. 5. ad Sixtum Papam; Qui gratiarum actione exaudita, simul nobiscum, Amen, accinuerit. Cornel. epistol. ad Fabium Episcopum Antiochenum, apud Eusebium, libr. 6. cap. 35. & Nicephor. libr. 6. cap. 5. Atque miser homo non ante degustauit corpus, scilicet Domini, quàm ita illi se deuouisset. Et qui illum acceperat pro, Amen, quòd dicere debuerat, hoc dixit, Non deinceps ad Cornelium reuertar. Cyrill. Hierosoly. catechesi mystagogica 5. Et concaua manu suscipe corpus Christi, dicés, Amé. Leo primus sermo. 6. de ieiunio septimi mensis: Hoc enim ore sumitur, quòd fide creditur, & frustra ab illis, Amen, respondetur, à quibus contra id, quòd accipitur, disputatur. Exinde consuetum fuit dicere; Corpus Domini nostri Iesu Christi custodiat animam tuam in vitam æternam. Ex libr. 17 sacram. S. Gregorij. † Amplius, communicaturus ad exceptionem sanctæ Eucharistiæ manus porrigebat. Dionys. Alexan. Episcopus, is floruit anno Domini 250. dicta epist. 5. ad Sixtum Papam, quæ exstat apud Nicephorum lib. 6. ca. 9. Quiq. mensæ assistens manus ad exceptionem sancti alimenti porrexerit, & id susceperit, corporisque & sanguinis Domini nostri IESV CHRISTI, satis longo tempore, particeps fuerit. Sanctus Cyprian. sermon. de lapsis: Et quod non statim Domini corpus inquinatis manibus accipiat, aut ore polluto Domini sanguinem bibat. Verùm non expansis manuum volis, neque cum disiunctis digitis, sed auctore Cyrillo Hierosolymitano catechesi mystagogica 5. sinistram veluti sedem quandam subiiciens dexteræ, quæ tantum regem susceptura est, concaua manu suscipiebat corpus Christi. Cauendum autem, ait Cyrillus, ne quid inde exeidat. Nâ si quis, inquit, tibi tamenta aurea daret, nónne magna cum diligentia illa reneres, cauens nequid ex illis periret, & non multò magis & diligentius de hoc, quòd auro, gemmisque pretiosius est, ne mica aliqua ex illo cadat, prouidebis? Rursus, qui accedebat ad communionem, manus in formâ crucis figurabat, ex synodo 6. in Trullo, cano. 102. Si quis immaculati corporis, in synaxis tempore, esse particeps voluerit, etiam antequam eius fiat communio, manus in crucis formam figurans sic accedat, & gratiæ communionem accipiat, Damascen. lib. 4. orthodoxæ fidei, capit. 14. Ardenti

cupiditate ad eum adeamus, manibusque in crucis formam compositis, crucifixi corpus suscipiamus: atque & oculis, & labijs, & frontibus impositis diuini carbonis participes efficiamur. † Verùm, ob sacram huius mysterij singulare veneration 18
rationem, Ecclesia instituit, ne laici nuda manu Eucharistiam attingerent, sed à sacerdote in os sumentis immitteretur. Concil. Rhotomagen. canon. 2. apud Burchardum lib. 3. cap. 76. Consuetudinem quoque, Eucharistiam domum deferendi, seipsi. mque communicandi, quam persecutio infidelium, occlusio templorum, & inopia ministrorum olim fecerat, antiquauit. quòd pluribus docui lib. 1. cap. de arcula
seu pixide, in qua Corpus Christi asseruatur. † Quo verò ge- 19
stu fidelis sacrosanctam Eucharistiam accipere debeat, præclarè enarrat S. Chrysostom. homil. in encenijs, his verbis; Stemus trementes, & timidi, demissis oculis, renata autem anima gementes, sine voce, iubilantes corde. An non vides eos, qui sensibili, corruptibili, temporali, & terreno regi assistunt, quàm sint immobiles, non loquentes, non oculos huc & illuc mittentes, sed mœsti, territi, lugentes? Ex ipsis documentum accipite hominibus, & sic assistite Deo quasi terrenum regem accessuri. † Rursus dum Eucharistia distribue- 20
batur, Psal. 33. recitabatur, quia ad sacrificium pertinet, propter panes propositionis, qui erant typus diuinæ Eucharistiæ. Hos Dauid accepit ab Abimelech sacerdote, cũ faciem suam immutauit coram eo. S. Clemens lib. 8. constitut. Apostol. capit. 13. vbi plenè Turrianus. Deinde institutum fuit, vt dum fit communio, cantetur Antiphona, quæ de communione nomen mutuauit. Cui psalmus subiungendus est cum Gloria Patri. Hæc Microlog. de Ecclesiast. obseruat. cap. 18. † Portò, moris erat communicaturis, dum accipie- 21
bant Eucharistiam, dicere; Domine, non sum dignus, vt intres sub tectum meum, auctore Origene, homil. 6. in diuersos; Quando sanctum illum cibum, illudque incorruptum accipis epulum, quando vitæ pane & poculo frueris, manducas, & bibis, corpus & sanguinem Domini, tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur. Et tu ergo humilians temetipsum, imitare hunc centurionem, & dicito; Domine, non sum dignus, vt intres, &c. Quam formulam hactenus Ecclesia retinuit. Consequens est, vt de tanti sacramenti mirabili & multiplici fructu paucis agamus. Omnia enim, quæ ad hanc tractationem pertinent, multis voluminibus explicari vix possent. In † primis sacramentum istud gratiam confert 22

ijs, qui purè & sanctè accipiunt. Nam cum cetera sacramenta rectè accipientibus conferant gratiam, multò magis hoc diuinissimum mysterium, quòd fontem ipsum cælestium charismatum & donorum, omniumque sacramentorum auctorem Christum Dominum, in se continet, à quo tanquam à fonte ad alia sacramenta, quidquid boni & perfectionis habent, defluit. Hoc sacramentum proculdubio conferre gratiam, consentiunt omnes veteres & recentiores Theologi. Inde S. Augustin. tomo 3.libr. ex Sententijs, sentent. 189. Inueniet illic vitam suam, qui hic discreuerit causam suam.Et sermo.1.de tempore:Mutet vitam, qui vult accipere vitam. nam si non mutat vitam, ad iudicium accipit vitam.Cyrill.Alexand.in cap.14.Ioannis:Quoniam igitur Saluatoris caro,verbo Dei,quòd naturaliter vita est, cõiuncta,viuifica est effecta,quando eam comedimus,tunc vitam habemus in nobis illi cõiuncti,qui vita effecta est. Hac de causa in exsuscitandis mortuis non solum verbo atque imperio,vt Deus,vtebatur, verumetiam carnem suam quasi cooperatricem,nonnunquam adhibebat,&c.Concil. Florẽt. cap.de sacrament.Euchatist.Huius sacramenti effectus, quẽ in anima operatur dignè sumentis, est adunatio hominis ad Christum: & quia per gratiam homo Christo incorporatur, & membris eius vnitur, consequens est, quòd per hoc sacramentum in sumentibus dignè gratia augeatur. Plura in hanc sententiam S.Thom.3.part.quæst.79. artic.3. & ad 4.sentent.distinct.12.quæstio.2. Catechismus concilij Tridentini ad Parochos.Deinde,sacramentum istud ijs,qui cum innocentia,& integritate percipiunt,tribuit gloriam,& vitam æternam.Effectus siquidem huius sacramẽti, est adeptio gloriæ, seu vitæ æternæ consecutio. Nam & Christus ait: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Vita enim æterna,est vita gloriæ.Inde S.Ignat.epi.ad Ephe. Frangite panem,qui est medicamentum immortalitatis.Ita S.August.tract.26.in Euang.Ioãnis:Cibus iste & potus, cos, à quibus sumitur, immortales & incorruptibiles facit in societate sanctorum,vbi pax erit,& vnitas plena, atque perfecta.Cyrill.Alexandrin.in Ioann.libr.4.capit.16.Sanctum verò Christi corpus, ad immortalitatem, & vitam æternam nutriens,cibus est.5.Chrysostom.homil.24.in 1.ad Corinth. Propter hoc corpus non amplius cinis & terra ego sum,propter hoc cælum & bona,quæ in eo sunt, me accepturũ spero,immortalem vitam angelorum sedem. Plenè S.Thom.3.

part.quæstion.79.articul.2.Tertiò sacramentum Eucharistiæ delet peccata,nedum venialia,& leuiora,sed & grauiora, seu mortalia,vel, vt Augustin.lib.11.de ciuitate Dei,capit.12.loquitur, conscientiam vastantia.Quoad venialia, cum sacramentum hoc spiritalis cibus sit,quo id restauratur, quod ex calore concupiscentiæ per venialia peccata deperditur, eius virtute peccata venialia,proculdubio remittuntur. Vnde S. Ambros.de sacrament.libr.5.cap. 4. Iste, qui vulnus habet, medicinã requirit.Vulnus est,quia sub peccato sumus. Medicina,est cæleste & venerabile sacramentum.Latè Magist. sentent.libr.4.distinct.12.S.Thom.ad 4.distinct.12. quæst.5. articul.1.& part.3.quæst.79. articul. 4. S. Bonauentura ad 4. sentent.distinct.21. quæstion.2. Quòd verò ad grauiora & mortifera pertinet,etsi hoc sacramentum, vbi mens in affectu peccandi est,magis grauet,quàm purificet, auctore Augustino de Ecclesiastic.dogmatibus,cap. 53. vnde in eo, qui percipit in conscientia peccati mortalis, non operatur peccati remissionem:verùm in eo,qui conscientiam &affectum post,diligentem peccati sui disquisitionem non habet, delet peccata etiam letalia.Panis, inquit Cyprianus substantialis, & solemni benedictione sacratus,ad totius hominis vitam, salutemque proficit,simul medicamentum & holocaustum ad sanandas infirmitates, & purgandas iniquitates existens. Chrysostom.homili.21.ad populum Antiochenum,& hom. 4. in Matth. Poculum bibamus, quòd vermes,ac serpentes exitio tradere possit.Dicat aliquis; Quodnam illud poculũ, quòd huiusmodi virtutem habeat? Pretiosus est sanguis Christi,si cum fiducia sumatur. Hic enim omnem poterit exstinguere ægritudinem. Latissimè Alexan,de Ales part.4. quæstion.40.S.Thomas part.3.quæstio.79.articul.3. † Verùm quæri solet,si hoc sacramentum delet peccata, cur ante illius perceptionem oportet purgari à peccato?Scriptum est enim; Probet seipsum homo. De quo plura supià, dum de præparatione egimus.Huic dubitationi occurrit S.Cyprian. de cœna Domini,in hæc verba:Sacramenta, inquit, quantum in se est,sine propria esse virtute non possunt, nec vllo modo diuina se absentat maiestas mysterijs:sed quamuis ab indignis se sumi vel contingi sacramenta permittant, non possunt tamẽ spiritus esse participes, quorum infidelitas vel indignitas tantæ sanctitudini contradicit.Ideóque alijs sunt hæc munera odor vitæ in vitam,alijs odor mortis in mortẽ: quia omninò iustum est,vt tanto priuentur beneficio gratiæ

† 23

Universidad de Deusto Biblioteca

contemptores, nec in indignis tantæ gratiæ puritas sibi faciat mansionem. hoc est, etsi sacramentum, si consideremus illud in se, vel secundum se, tum propter rem contentam, tum ex passione Christi, quæ est fons & causa remissionis peccatorum, efficax sit ad delenda peccata nedum nostra, sed totius mundi, in sumente tamen exigitur legitima dispositio, ne sit in eo impedimentum percipiendi huius sa-
24 cramenti effectum. Cæterùm, † an per Eucharistiæ sacramentum tota peccati pœna deleatur, pluribus edisserit S. Thomas ad 4. sentent. distinct. 4. quæst. 2. & distinct. 12. q. 2. articul. 2. & part. 3. quæstio. 79. articul. 5. Cui addendus est Chrysostom. homil. 82. in Matth. Quartò, impollutum, vitaleque Eucharistiæ sacramentum munit & confirmat nos aduersus futura peccata. Ioan. 6. c. Si quis manducauerit ex hoc pane, non morietur in æternum, morte scilicet spirituali, quæ est per peccatum. S. Ignatius epistol. ad Ephes. Frangite panem, qui est medicamentum immortalitatis, antidotum non moriendi, sed viuendi per Iesum Christum. S. Cyprianus de cœna Domini: Hæc ebrietas non accendit, sed extinguit peccatum. In hoc vino non est luxuria, nec mouetur ad ludum: post hunc, cum sopiuit obliuio cuncta carnis lasciuia, mira sunt quæ sentit, magna quæ videt, inaudita quæ loquitur, quem agnus iste paschalis inhabitat. S. Chrysostom. homil. 45. in Ioannem: Vt leones flammam spirantes, sic ab illa mensa discedimus terribiles effecti diabolo. & homil. 61. ad populum Antiochenum: Hic mysticus sanguis dæmones expellit, & procul esse facit, ad nos autem angelos vocat. Et paulò pòst: Si figura ipsius tantam habuit virtutem, & in Hebræorum templo, & in media Ægypto superliminaribus inunctis, quomodo veritatem ipsam diabolus, quæso, non timuerit? Idem Chrysostom. homil. 2. & 12. ad populum Antiochenum: Cogita, quid manu capias: nec vnquàm vllum verberare audeas: cogita, quid manu capias, & ipsam ab omni auaritia, & rapina liberam conserua. Repetito, quòd non tantùm manu capias, verùm & ori admoueas, & linguam custodi à contumelijs mundam, à turpibus verbis, blasphemia, periurio, aliisque alijs omnibus huiusmodi. Cyrillus libr. 4. in Ioannem, capit. 17. Pias, quæso, cogitationes suscipias studiosè, sanctèque viuas, & benedictione participes, quæ, mihi crede, non mortem solùm, &c. Præclarè sanctus Bernard. serm. de Cœna Domini, de hoc Sacramento: Duo in nobis Sacramentum illud operatur, vt videlicet & sensum

sensum minuat in minimis, & in grauioribus peccatis tollat omninò consensum. Si quis veltrum, non tam acerbos sentit iracundiæ motus inuidiæ, luxuriæ, aut cæterorum huiusmodi, gratias agat Corpori & Sanguini Domini, quoniam virtus Sacramenti operatur in eo, & gaudeat, quòd pessimum vicus accedat ad sanitatem. Quinto, incolumes nos seruat contra dæmonum tela, iacula, & tentationes. S. Ignatius epistol. ad Ephesios: Festinate frequenter accedere ad Eucharistiam, & gloriam Dei. quando enim assiduè hoc ipsum agitur, expelluntur potestates satanæ, qui actus suos conuertit in sagittas ignitas ad peccatum. S. Ambro. serm. 8. ad Psal. 118. Cùm hospitium tuum viderit aduersarius occupatum cœlestis fulgore præsentiæ, intelligit locum tentamentis suis per Christum esse interclusum, fugiet, recedet, & tu nocem sine vlla offensione transibis. Energumenos complures huius Sacramenti beneficio liberatos docuimus percensendo sacrosanctæ Eucharistiæ miracula. Sextò, hoc sacro cibo, velut viatico fideles & nutriuntur & roborantur ad ambulandum viam spiritalem vsque ad montem Sion cœlestem.
† Quare S. Paulus appositè sacrosanctam Eucharistiam, viam 25
appellat ad Hebr. cap. 10. ibi: Habentes itaque fratres fiduciã in introitu sanctorum in sanguine Christi, quam initiauit nobis viam nouam, & viuentem per velamen, id est carnem suam, &c. Quem locum de Eucharistia Turrian. lib. 2. de sacra. Eucharistiæ ex Liturgia S. Iacobi Apostoli & Theodocto interpretatur. Sanè, vereres Patres Eucharistiam Græcè προθέσιον, Latinè viaticum passim appellarunt. Syno. Nicæna can. 13. can. De his verò qui. 26. q. 6. Vt si quis vita excedat, vltimo & maximè necessario viatico ne priuetur. τὸ παλαιὸν, τὸ ἀναγκαιότατον ἐφόδιον μὴ ἀποστερεῖσθαι. Concil. Aurelia. 3. can. 14. † Si quis pœnitentiæ benedictione susceptâ ad sæcula- 26
rem habitũ, militiámque reuerti præsumpserit, viatico concesso vsque ad exitum excommunicatione plectatur. Idque iure ac meritò. In hoc enim vno sacramẽto positum est viaticum, id est cibus itinerarius & corporum, & animorum, nedum in via huius vitæ; in quâ post huius viatici inductionem plerique sine alio cibo diutissimè vixerunt, vt de Erone & Ioanne Anachoreta apud Palladium, & Simeone apud Theodoretum, & alijs plerisque: sed maximè in illo formidoloso itinere, cùm ex vinculis corporis tanquàm ex carcere in aliud sæculum euolamus, quo præcipuè tempore cibus iste adhibendus est, quò vires animi reficiantur. Quare

studiosè morituri hoc viaticum sibi adhiberi curabant. S. Chrysostom. lib. 6. de sacerdotio commemorat, se audiuisse à sanctissimo viro, qui diuino beneficio ipse viderat, quòd, qui ex hac vita migraturi sunt, si purè & sanctè huius sacramenti participes fuerint, ab angelis illorum animas satellitum more stipantibus, propter huiusmodi sacramentum assumptum, hinc recta in cœlum abducuntur. Paulin. in vita Ambrosij narrat, quòd Ambrosio morituro, Honoratus sacerdos Vercellensis Ecclesiæ, cum in superiore parte ædis sedisset ad quietem composuisset, tertiò vocem vocantem se audiuit, dicentemq; sibi; Surge, & festina, quia modò est recessurus. Qui descendens obtulit Ambrosio sacrum Domini corpus, quòd vbi accepit, emisit spiritum, bonum viaticum, ait Paulinus, secum ferens. Hactenus Paulinus. S. Chrysost. morituro & nocte oranti sanctum Petrum & Ioannem Apostolos apparuisse, eumq; cœlesti & ineffabili esca pauisse, scribit Nicephorus lib. 13. cap. 37. Sanctam Romulam morituram, viaticum petijsse & accepisse, testatur Gregorius homil. 40. in Euangelium, & lib. 4. dialog. cap. 15. Prætereo Serapionis historiam apud Eusebium, lib. 6. histor. Eccles. cap. 36. quam alibi exaraui. O terque quaterque beati, quibus contigit extremo vitæ die hoc viatico frui. Si hinc, hoc sacrificio munti, ait Chrysostom. homili. 24. in priorem ad Corinth. migrabimus maxima cum fiducia; sanctum ascendemus vestibulum, tanquam aureis vestibus vndiq; contecti. Indulge, ô Deus immortalis, mihi seruo tuo, etsi nequissimo & impurissimo, vt, priusquam extremum vitæ spiritum edam, & integra mente huius sacrosancti viatici participem efficiar. Sunt & alij innumeri fructus sacræ synaxis, seu communionis, quos præter ceteros diligentissimè persequitur S. Thomas opusculo 58. de venerabili altaris sacramento, capit. 21. 22. 23. 24. 25. & 26. Porrò, quemadmodum hæc sacrosancta communio vberrimos, & mirabiles fructus parit his, qui purè & castè ad eam accedunt; ita & in eos, qui cum conscientia scelerum suorum communicant, pœnæ grauissimæ ac certissimæ constitutæ sunt. De quibus hoc sodecim. 27 ca. dum de præparatione ad communionem egimus. † Ideautem diuinorum sacramentorum perceptio, communio appellata est, quia nobis coniunctionem cum Deo conciliat, nosque regni ipsius consortes ac participes reddit. Sanctus Isidorus Pelusiota epist. 228.

DE

DE, ITE MISSA EST.

CAPVT LVI.

1 *Missæ sacro peracto, clamat Diaconus, Ite, Missa est.*
2 *Salutatio extrema populi dum dicitur, Ite, Missa est, quid significet.*
3 *Missa dictum est mysterium altaris, quod ad placandũ Deum velut hostia mittitur.*
4 *Ite in pace post sacrum apud antiquos Patres in vsu fuit.*
5 *Missæ sacrificium non semper concluditur his verbis, Ite, Missa est, eiusq; rei causa traditur.*
6 *Deo gratias, responderi solet à populo post, Ite, Missa est: vel, benedicamus Domino.*

PRætereo, quæ de perfusione digitorum, ablutione, & oratione nouissima dici possent, quæ pluribus verbis enarrant Innocent. III. lib. 6. mysteriorum Missæ, cap. 8. & 11. Durandus in Rational. diuin. offic. lib. 4. cap. 55. & 57. Gabriel Biel super cano. Missæ, lect. 83. Cæterum, his omnibus peractis, ait Alcuinus libro de diuin. offic. cap. de celebrat. Missæ, ad finem, † adstanti & obseruanti populo, absolutio 1
datur inclamante Diacono: Ite, Missa est. Missa igitur, ait Alcuinus, nihil aliud intelligitur, quàm dimissio, id est, absolutio, quam celebratis omnibus tunc Diaconus esse pronunciat, cùm populus à solemni obseruatione dimittitur. Vnde & Missam Catechumenorum canones dicunt, quoniam post lectionem Euangelij, clamante Diacono, ijdem Catechumeni mittebantur foras. Alcuinum sequitur Florus in expositione Missæ. Adhæc Amalar. Fortunat. lib. 3. de Ecclesiasti. officijs, cap. 37. Deinde, inquit, reuertitur ad Orientem, vt se commendet Domini ascensioni; dicitq; Diaconus, Ite, Missa est. Singularis etenim legatio Christi est pro nobis ad Patrem, habens iudicia suæ secum Passionis. Et posteà † O vtinam, quando audiuimus à Diacono, Ite, Mis- 2
sa est, mens nostra ad illam patriam tendat, quò Caput nostrum præcessit: vt ibi simus desiderio, vbi desideratus cunctis gentibus nos expectat cum suo trophæo. Stephanus Eduensis de Sacramento altaris, cap. 18. Hac salutatione: Ite, Missa est, monentur adstantes recedere, quia missa est hostia: cui omnis laus, & honor, benedictio, & gloria; ad quam de hoc exilio transire festinandum est celeri cursu,

sanctoque mentis recessu. Ea enim ad reconciliationem nostram sufficiens legatio mittitur.† Propterea mysterium sacrosanctum Missa nuncupatur. In eandem sententiam Rupertus Tuitiensis: Hoc, inquit, sacrosanctum altaris mysterium, idcirco Missa dicitur, quia ad placationem, & solutionem hominum peccatorum, quæ etant inter Deum & homines, sola valens & idonea missio est. Aliter Micrologus de Ecclesiasticis obseruationibus, cap. 20. Hos etiam, inquit, post vltimum conuiuium, ab eis discessurus in cœlum, benedixit, sicut & Sacerdos populum cum oratione post communionem benedicit, videlicet iam eitò discessurus ab eo, cui tamen prius, vt ipse discedat, per, Ite, Missa est, denũciat, in figuram Angelorum, qui Discipulis, discedente Domino ab eis, dixerunt: Viri Galilæi, quid statis, & reliqua. Quo audito, Discipuli adorantes Dominum, reuersi sunt in Hierusalem cum gaudio magno, sicut & populus relata Deo gratiarum actione, ad propria cum gaudio reuertitur. vel, Missa est, id est, perfecta, & finita pro nobis oblatio. Alcuinus dicto cap. de celebratione Missæ, quemadmodum in Regula S. Benedicti, vbi de publicis precibus, dicitur: Finiantur. & cap. 10. & 13. Compleantur, pro eo dicitur, cap. 17. Missæ sint, & fiant.† Planè, peractis, quæ ad Missæ mysterium pertinent, plebem in ipsis Ecclesiæ ianuabus dimitti, clamante Diacono consuetum, auctor est S. Clemens lib. 8. constitu. Apostolic. cap. 15. in hæc verba: Et Diaconus dicat; Ite in pace. Illudq; solemne fuisse, innuit S. Cyprian. lib. de spectaculis, Ad spectaculum dimissus, & adhuc secum gerens, vt assolet, Eucharistiam, inter corpora obscœna meretricum tulit, plus dãnationis meritus de spectaculi voluptate. Quibus verbis, ad spectaculum dimissus, alludere videtur ad illud vsitatum, ITE, MISSA EST. In vetustioribus Liturgijs Græcorum, peracto sacrificio, Diaconus dicere solebat, ἀπολύεσθαι ἐν εἰρήνῃ, Ite in pace. Quo verbo denunciat populo potestatem abeundi, vt nos dicimus, Ite, Missa est. Cetera, quæ ad hanc tractationem pertinent, petenda sunt ex cap. 1. huius libri de nomine Missæ. Verum non semper in fine Missæ dicitur, Ite, Missa est. quando enim dicit Sacerdos, Benedicamus Domino. Quandoque, vt in Missa pro defunctis, Requiescant in pace. Planè festis diebus, Ite, Missa est, dicimus: quia tunc, ait Micrologus de ecclesiast. obseruat. cap. 46. & 47. generalis conuentus celebrari solet, qui per huiusmodi denunciationem licentiam discedendi accipere solet. Aliam huiusce traditionis rationem profert Rupertus Tuitien. libr. 2. cap. 20. Profestis verò diebus dici solet, Benedicamus Domino: quoniam non generaliter ab omnibus, sed à religiosioribus, qui plus spiritalibus negotijs, quàm sæcularibus inuigilant, qui & reliqua, dum licet, officia quotidie frequentant. Ergo conuenienter illis post Missam, vt non statim discedant, sed vt Dominum benedicant denunciatur. Hæc Microlog. d. cap. 46. Additq; quod cum, Ite, Missa est, dicimus, ad populum conuertimur, quem discedere iubemus. Cum autem, Benedicamus Domino, dicimus, non ad populum, sed ad altare, id est ad Dominum, vertimur.† Ceterum, audita voce Diaconi, Ite, Missa est; vel, Benedicamus Domino, populus respondet; Deo gratias. S. Dionys. cap. 3. eccleiast. hierarch. Participans autem, & tradens Thearchicam communionem, in gratiarum actionem sacram desinit cum omni Ecclesiæ sacra plenitudine. Vbi Linconien. Peractis mysterijs, quorum prædictæ sunt theoriæ, & quorum vltimam est participatio, & traditio sacræ communionis, Hierarcha circumastantibus complet hoc diuinum officium cum gratiarum actione. S. Chrysostom. in Matth. homili. 82. operis imperfecti: Audite quicunque vltimam orationem non exspectatis mysteriorum. Hoc enim illius orationis symbolũ. Gratias egit antequàm dedit discipulis suis, vt & nos gratias agamus. Gratias egit, & hymnum dicit, postquam dedit, vt & nos hoc ipsum faciamus. Augustinus item epistol. 59. ad Paulinum, quæst. 5. Quibus peractis, & participato tanto sacramento; gratiarum actio cuncta concludit. Quæ Augustini verba Amalar. Fortun. lib. 1. de ecclesiast. officijs, cap. 34. exaratuit.

DE BENEDICTIONE, QVÆ DATur in fine Missæ.

CAPVT LVII.

1 *Benedictionis vsus ad finem Missæ probatur Patrum testimonijs.*
2 *Populus ante sacerdotis benedictionem egredi non debet.*
3 *Benedictio populi in vtroque testamento vsitata.*
4 *ברך, quod Hebræis est benedicere, varia significat.*
5 *Altare osculatur Sacerdos, peracto Missæ sacrificio.*

BEnedictionis vsus ad finem Missæ, probatur & sacris canonibus, & sanctorum Patrum testimonijs. S. Augustinus epist.

epist.) 9.quæst.5.ad Paulinum:Interpellationes autem, siue, vt vestri codices habent, postulationes fiunt, cum populus benedicitur.Tunc enim Antistites velut Aduocati susceptos suos per manus impositionem misericordissimè offerũt potestati.Quibus peractis, & participatio tanto Sacramento, gratiarum actio cuncta concludit.Quem locum de benedictione post communionem,interpretatur Amalar.Fortunatus præfat.altera ad libros de Ecclesiastic. offic. Sanctus Hieronymus epist. ad Ruffinum Narbonensem: Si Presbyter, inquit, Christum consecrat, cùm in altario Dei Sacramenta benedicit,benedicere populo non debet,qui Christũ etiá meruit cõsecrare? Et posteà.Hoc in Ecclesijs tuis faciant quod Romæ, siue quod in Oriente, quod in Italia, quod in Creta, quod in Cypro, quod in Aphrica, quod in Illyrico, quod in Hispania, quod in Britannia, quod etiam ex parte per Gallias,quod in omnibus locis,vbi humilitas perseuerat.Quem locum ad benedictionem nouissimam in sacro Missæ pertinere,scribit Micrologus de Ecclesiast.obseruat.c.21.In Concil.Agathen.can.30.can.Conuenit, de consecrat.distinct.5. Et in conclusione Matutinarum,vel Vespertinarum,& Missarum post Hymnos capitula de Psalmis dicantur, & plebs collecta oratione ad Vesperam, ab Episcopo cum benedictione mittatur. Et apertiùs cano.47.can.Missas, de consecrat.distinct.1. † Missas die Dominico secularibus totas audire speciali ordine præcipimus: ita vt ante benedictionem Sacerdotis egredi populus non præsumat.Quod si fecerint, ab Episcopo confundantur. In Concil.Axelaten.3.Cùm ad celebrandas Missas in Dei nomine conuenitur,populus non antè discedat, quàm Missæ solemnitas compleatur, & vbi Episcopus non fuerit, benedictionem accipiat Sacerdotis. Apud Burchard.lib. 3. Decret.cap.29. & Iuon.par.3. cap.34. Hoc ipsum totidem verbis repetitum fuit Concilium Aurelianense 2. can.28. In eandem sententiam B.Cæsarius homil.5.Rogo vos fratres charissimi, & paterna pietate commoneo,vt quoties aut in die Dominico,aut alijs maioribus Festiuitatibus Missæ fiunt,nullus de Ecclesia discedat,donec diuina mysteria compleantur.Et posteà:Et ideò fratres,monete eos, qui nec orationem Dominicã dicere, nec benedictionem accipere volunt,& non desinite castigare dicentes eis,quia nihil prodest eis,quòd lectiones diuinas audiunt,si antequã diuina mysteria cõpleantur,abscedant.Illis tamen, qui publicis necessitatibus occupantur, & eis, qui aliqua infirm

infirmitate prohibente expectare non possunt impurare nõ possumus,nec debemus. Ipsi tamen videant in conscientia sua,vtrùm eos necessitas retrahat,an voluntàs,& quæ sequũtur.Item Isidorus lib.1.de ecclesiastic.offic.17. † Benedictionem in populo dari à Sacerdote,antiqua per Moysem benedictio pandit, & comprobat. Quia benedicere populo sub sacramento trinæ inuocationis iubetur. Ait enim ad Moysem Dominus Numerorum 6.Sic benedices populum meũ, vt benedicam illos.Benedicat te Dominus, &c. De eadem benedictione Micrologus de Ecclesiast.obseruat.ca.20. Cõmunicatio populi typum illius conuiuij gerit,quòd non semel Dominus post resurrectionem suã cum discipulis iniisse legitur. Hos etiam post vltimum conuiuium, ab eis discessurus in cælum,benedixit, sicut & Sacerdos populum cum oratione post communionem benedicit,videlicet iam citò discessurus ab eo, cui tamen prius, vt ipse discedat,permittit.Missa est,denunciat,in figuram angelorum, qui discipulis discedente Domino ab eis,dixerunt,Viri Galilęi,quid statis aspicientes &c. † Hoc loco obseruandum est, quod ברכה Beracha,ideſt,benedictio,varia significat apud Hebr. Quòd & Hieronymus ab Oleastro ad caput Genes. 24. vbi seruus Abrahæ dicit.Deum Domino suo benedixisse, id est diuitem eum fecisse.Cùm verò de homine ad hominem,est,bona illi precari,aut desiderare,Lucę 2 Benedixit illis Simeon, id est,bona illis precatus est à Domino. Hominis verò ad Deum, laudare significat. Dum verò prohibetur Concili. Agathensi canon.30.benedictionem super plebem in Ecclesia fundere,aut pœnitentem in Ecclesia benedicere,de episcopali benedictione interpretatur Microlog.de ecclesiastic. obseruat.capi.21.Quæ vtique benedictio iuxta canonem 18. Toletani Concilij, & Sanctum Augustin. epistol.ad Paulinum, ante communionem populo à solis Episcopis debet impendi. Addit Micrologus, quòd sententia Concilij prouincialis generali Ecclesiæ consuetudini derogare non debet. † Tandem sacro Missæ peracto, Sacerdos osculatur altare,dicens:Placeat tibi Domine sancta Trinitas.Deindè sacris vestibus se exuens cantat hymnum trium puerorum iuxta 13.canonem Concilij Toletani 4. Hæc Micrologus, de ecclesiasticis obseruat.capit.22.Nedum autem peracto Missæ sacro.Sacerdos osculatur altare,sed & quoties ad populũ cõuertitur. Cùm autem altare Christum referat, qui & ipse

est altare Dei, Sacerdos altare osculando meminisse debet desiderij,& amoris sponsæ,id est Ecclesiæ,quæ suspirans dicit:Osculetur me osculo oris sui.Innocent. III. libr.2.mysteriorum Missæ,cap.15. Rursus,cùm osculum sit nedum amoris signum,sed & reuerentiæ,vnde Esther Regina venerationis ergo osculabatur apicē virgæ Assueri Regis; caueat Sacerdos accedens ad osculandum altare,ne odio aliquo, atq; dissidio à proximo dissideat, ne cum tanta animi impudentia appropinquans ad Dominum,& osculans altare, audiat cum Iuda vocem illam,Osculo filium hominis tradis? Vade reconciliare fratri tuo.

DE PANE BENEDICTO, QVI εὐλογία vel ἀντίδωρον appellatur.

CAP. LVIII.

1 *Communio quam frequens fuerit initio Ecclesiæ.*
2 *Panis benedictus cur in Ecclesia institutus, & quo tempore.*
3 *Catechumenis εὐλογία dabatur, non tamen Eucharistia.*
4 *Sacramēti nomen apud Augustinum, quo sensu ad panem benedictum, seu εὐλογίαν transferatur.*
5 *Panis benedicti complures ex Patribus meminerunt.*
6 *Augustini locus de catech. rud. ad Eucharistiæ sacramentum pertinet.*
7 *Panis benedictio quando & fiebat post Missam.*
8 *Oratio, qua panis benedicebatur.*

IN ITIO † nascentis Ecclesiæ Christiani, qui celebationi Missæ aderant, post pacem acceptam communicare solebant. Posteà, crescente fidelium numero, eorumque pietate frigescente, statutum fuit singulis diebus Dominicis cōmunicare. canon. Non iste, cano. Quotidiè, de consecr. dist. 2. Quòd cū in desuetudinem abijsset, constitutum fuit, ter in anno fideles cōmunicare, ac deinde semel saltē die Paschæ, vt plenius docui supr. c. de cōmunione. Vsu tamē receptū, vt pro cōmunione, quę fiebat singulis diebus Dominicis, daretur, Auctore Durand. li. 4. Rationalis diuin. offi. c. 53. ijsdem dieb. Dominicis panis benedictus, sanctæ cōmunionis vicarius, qui εὐλογία dicitur. Durandi coniecturā confirmat Balsamon ad cano. 2. Synodi Antiochi his verbis: Puto autē ex hoc canone esse inuentam, & excogitatam Antidori distributionem, vt necesse haberent ij etiam, qui non possunt sanctorum,

ctorum, & viuificorum mysteriorum esse participes, ad finē vsque diuini ministerij perseuerare, & ipsum è manu Sacerdotis ad sanctificationem accipere. † At panis benedicti vsus antiquior est. Pius enim Papa XI. qui floruit Antonini cōporibus, huiusce consuetudinis meminit in decreto, quòd exaratum legimus, tum in Codice 5. librorum, lib. 2. cap. 117. & apud Burchardum li. 5. cap. 27. & Iuon. part. 2. c. 37. his verbis: Vt de oblationibus, quæ offerūtur à populo, & consecrationibus, quæ supersunt, vel de panibus, quos deferunt fideles ad Ecclesiam, vel certè de suis presbyter conuenienter partes incisas habeat in vase nitido, & conuenienti, vt post Missarum solemnia, qui communicare non fuerint parati, εὐλογίας omni die Dominico, & in diebus festis exinde accipiant, quæ cum benedictione prius faciat. Greg. Nazianz. oratio. 19. in laudem patris sui, se panes benedicere, ac cruce signare consuetisse, innuit, his verbis, ibi: Cum canistro, panibusque in primis cādidis pro meo more benedictis, atque cruce consignatis, &c. S. Augustin. epist. 54. ad fin. Panis, quem misimus, vberior benedictio fiet dilectione accipientis vestræ benignitatis. Idem Aug. lib. 2. de peccator. meritis, & remissio. capit. 26. Non vniusmodi est sanctificatio, inquit: nā & Catechumenos secundum quendam modum suum per signum Christi, & orationem manus impositionis, puto sanctificari: & quòd accipiunt, quamuis non sit corpus Christi, sanctorum est tamen, & sanctius, quàm cibi, quibus alimur. Qui † locus patefacit, Catechumenis Eulogiam dari tum consuetum: Eucharistiam verò denegatam. Quod & alibi Augustin. docet libro 1. de peccat. remissio. cap. 20. ibi: De sacramento sanctæ mensæ; quo nemo ritè nisi baptizatus accedit. Et tract. 11. & 106. in Ioan. Planè † idem Augustin. ca. 26. de peccat. merit. & remiss. Panem benedictum sacramentum appellat, sacramentum latè pro quorumque mysterio, & signo rei sacræ accipiens. † Panis etiam benedicti mentionē facit S. Paulinus Nolanus Episcop. epist. 1. ad Seuerum: Panē, inquit, Campanum de cellula nostra tibi pro Eulogia misimus tātū meritis in Domino tuis freti, vt plena ad te perferendum fui gratia crederemus. Tu, licet vberioribus micis à Domini mensa iam saturatus sis; dignare & à peccatoribus accepto in nomine Domini panē in Eulogiam vertere. Idē Paulin. in epi. ad Alipiū, quę est 25. inter epistolas Aug. Panē vnū sanctitati tuę vnitatis gratia mittimus. In quo etiā trinitatis soliditas cōtinetur. hunc panē Eulogiā esse tu facies

dignatione sumendi. Idem epist. ad Romanian. inter epistolas Augustini 26. Ne vacuum fraternæ humanitatis officiũ videretur, de buccellato Christianæ expeditionis, in cuius procinctu quotidiè ad fragilitatis annonam militamus, panes quinque tibi pariter, & filio nostro Licetio misimus. Nõ enim potuimus à benedictione secernere, quem cupimus eadem nobis gratia penitus annectere. Rursus epist. 1. ad S. Augustin. Panem vnum, quem vnanimitatis indicio misimus charitati tuæ, rogamus accipiendo benedicas. † De eodem 6
pane benedicto nonnulli interpretantur Augustin. de Catechiz. rud. c. 26. De sacramento, inquit, quòd accepit, cum et bene commendatum fuerit, signacula quidem diuinarũ rerum esse visibilia, sed res ipsas inuisibiles in eis honoratim: nec sic habendã illam speciem benedictione sanctificatam, quemadmodum habetur in vsu quolibet. Verùm ego locum illum de Eucharistiæ sacramento intelligo. In Concili. Florentino, quod primũ Ferrariæ inchoatum est sub Eugenio, legimus in ipsius exordio, proxima Dominica quindecim Græcos Sacerdotes Imperatoris iussu Missam solemniter celebrasse, ibidemque Marchionem cum suis ciuibus adfuisse, & panẽ benedictum per Patriarchæ dexteram, more Græcorum, accepisse. Adhæc panis benedictio quandoque fiebat post Missam, auctore Honorio in Gemma animæ, c. 67. Statutũ est, ait Honorius, vt panis post Missam benediceretur, & populo pro benedictione communionis partiretur. Hoc & Eulogia dicebatur in Concil. Maticensi, c. 50. apud Burchard. li. 3. c. 32. cautũ est, finita Missa à presbytero oblationes accipere. Apud Græcos vt Cabasila c. 53. scriptum reliquit, Sacerdos, sacrificio peracto, oblatum panem, ex quo sacrum panem abscidit, in multa diuisum tradit fidelibus, vt qui sanctus sit, eo quòd templo fuerit dedicatus, & oblatus. Illi autem, cum reuerẽtia suscipiũt, & dexterã deosculãtur. † Oratio verò, qua panis benedicebatur, extat apud Burchard. c. 28. Domine sancte Pater omnipotẽs, benedicere digneris hũc panẽ tuæ sanctæ, & spirituali benedictione, vt sit omnibus salus mentis & corporis, atque cõtra omnes morbos, & vniuersas inimicorũ insidias tutamẽ. Per Dominum nostrum IESVM CHRISTVM filium tuum panem vitæ, qui de cœlo descendit, & dat vitã, & salutẽ mundo, & tecum viuit & regnat per, &c.

FINIS LIBRI SECVNDI.

IOAN

IOANNIS STEPHANI DVRANTI DE RITIBVS ECCLESIÆ CATHOLICÆ

LIBER TERTIVS.

DE HORIS CANONICIS. DE NOMINE, ET SIGNIFICATIONE HORARVM Canonicarum.

CAPVT I.

1 *Horarum Canonicarum definitiones, & etymologiæ malè à quibusdam traditæ.*
2 *Hora vnde dicta, & quid significet apud auctores etiam profanos.*
3 *Hora est vicesima quarta diei naturalis pars.*
4 *Canonicæ dictæ sunt horæ variis de causis, quæ referuntur cumulatè.*
5 *Canonici qui sint apud Pythagoram, qui mundum sensibilem ad harmoniam canere dicebat.*

HORAS † canonicas Zenzelinus Zabarella, Guilielmus, Ioannes de Lignano, Albertus de Ferrariis, & plerique alij ad cap. 1. de celebrat. Missarũ, & Clement. 1. eod. tit. variis modis definiunt. Verum omnes eorum definitiones adeò ineptæ, & aniles sunt, vt in his refeliendis otiosum fuerit immorari. Horas verè dici comminiscuntur ab orando, quia orãdo & contemplando celebrari debent, quòd perquàm ridiculum est: Quid enim commune habet hora, adiecta adspirationis nota, cũ

ratione

2 oratione sine aspiratione: Quare, † prætermissis eorum nugis, obseruandum est, horam nedum in profanis, sed & in sacris litteris quandoque vsurpari pro tempore. 1. Ioan. 2. Nouissima hora est. S. Augustin. lib. 1. exposit. epist. ad Gal. & apud Terent. Hora abijt. Quatuor anni tempora, veteres horas appellabant, ἀπὸ τοῦ ὁρίζειν, Plato in Cratylo, Macrob. libr. 1. Saturn. cap. 21. & apud Gregor. Nazian. carmine de humana natura. Quandoque pro die. Cicer. actione 3. in Verrem, vbi Asconius frequenter pro cuiusque rei maturitate. Ioan. 5. Venit hora, & nunc est. & 7. Nondum venerat hora eius. † Vulgò hora pro 24. diei naturalis parte, Romano more. Romani siquidem diem à media nocte ad mediam noctem definiũt. Itaque quidquid in viginti quatuor horis actum est: perinde quasi quauis hora lucis actum esset. l. More Romano. ff. de ferijs. cap. Consuluit. de offic. deleg. A. Gellius lib. 3. noct. Attic. cap. 2. Isidorus, Beda, Anselmus, & alij innumeri. Dicuntur autem horæ æqualia 24. diei spatia, quibus dies noxque conficitur, quia Sol, auctore Macrob. lib. 1. capit. 21. apud Ægyptios Horus vocatur. Fuêre, qui horas dictas crediderunt à nomine Græco ὅρος, quòd terminum, seu finem significat. Horis enim tanquam finibus distinguimus, ac terminamus spatium illud continuum temporis. Non desunt, qui horas à voce Græca ὄνυξ dictas prodiderunt, quę quidem vox vnam significat. Fingunt enim Hermetem Trismegistum horas primum notasse ex vnha cuiusdam animalis sacri apud Ægyptios, quòd soli dicatum erat. Cùm enim obseruasset animal illud duodecies nocte, totiesque in die vrinam emittere æqualibus semper interuallis, credidit diem, noctemque in totidem æqualia curricula distingui, quæ horæ ab vnha illius animalis nuncuparentur. Verum, hęc nullum satis idoneum auctorem habent. hæc de horis. † Canonicæ horæ, in quibus clerici diuina officia persoluunt, & celebrant, canonicæ appellantur: vel quia per sacros canones institutę sunt. glos. pragm. in tit. Quomodo diuinum officium sit celebrandum in voce, Canonicas. vel canonicæ, hoc est ecclesiastico. Nouel. Iustiniani 115. §. 38. apud Iulianum, ibi: Si de negotio ecclesiastico, id est canonico, causa emerserit, & nouel. 21. §. 9. apud eundem Iulianum, ibi: Nam si quid canonicum accidefit. Rursus canonicæ, id est, regulares, hoc est regulati certi ordinis, clericorum scilicet, certi temporis, & certę formæ præscriptæ, & constitutæ. Canon enim Græcè, Latinè, regula. Gratian. ex Isidor. canon. Can. regula, dist. 3. Dicuntur

& horæ

& horæ canonicæ siue regulares, quia à sanctis Patribus regulariter obseruatæ. De Turrecr. tractat. 73. in Regulam sancti Benedicti. Cornelius Mussius, Bituntinus Episcopus sermone ad Synodum Biruntinam de horis canonicis, cõilicit horas inde canonicas dictas, quòd in choris primitiuæ Ecclesię canorum quiddam iuxta harmoniam, quę non tam auribus, quàm ratione, & mente digna iudicatur, splendere videbatur. † Accedat quod Pythagoras hunc mundum sen- 5
sibilem existimabat ad harmoniam canere, Auctore Cicerone de natura deorum, cantoresque illos, qui prę ceteris erant harmonici, vocabat canonicos. Cælius Rhodig. libr. 5. lect. antiq. cap. 11. Verum etsi hæc plausibilia sint, à mente tamen Patrum, qui horas diuinis officijs dicatas, canonicas appellarunt, aliena existimo.

DE CERTARVM HORARVM ad orationem antiquitate.

CAPVT II.

1 *Messaliani hæretici, quibusdam scripturæ locis freti, dicebant semper orandum, eorumq; rationes refutantur.*

2 *Orandum esse semper aliqui docuerunt hæretici; alij verò nunquam ex præscripto, & definita lege seruatis horarum interuallis.*

3 *Horæ orandi cur definitæ sint ab Ecclesia.*

4 *Horis certis orandi ratio ostenditur ex sacris litteris, & Patribus diligenter.*

5 *Horis certis orare, & laicis vtile est, & à plerisq; vsitatũ, ac commendatum.*

6 *Oratio quo sensu debeat esse perpetua.*

7 *Horas canonicas ante tempora Hieronymi, & Gelasij in vsu fuisse.*

INTER † hæreticos, qui Ecclesiam Catholicam vexarũt, & perturbarunt, fuêre Messaliani, qui & Psalliani lingua Syra, Græca verò Εὐχῖται ab orando. Hi nunquam nõ orandum affirmabant. Horum meminerunt Epiphanius hęresi 8. S. Augustin. de hæresibus ad Quoduultdeum, hæres. 51. Theodoret. libr. 4. histor. cap. 10. & libr. 4. hæreticarum fabularum. Nitebantur verò tum præcepto Christi, Luc. 18. Oportet 1

semper

semper orare, & nunquam deficere: tum auctoritate Apostoli 1.ad Thessal.5.Sine intermissione orate.† Fuêre rursus, qui horarum canonem,& rationem in canendis diuinis laudibus,& precibus ad Deum fundendis penitus improbarũt, vt Pelagiani,apud S. Augustt.de hæresibus capit. 88. Vuiclef Anglus, Taboritæ, & nonnulli ex Boëmis apud Æneam Syluium lib.de orig.Boëmorum cap. 35. † Verum pia mater Ecclesia,quæ à Spiritu sancto ducitur, & gubernatur, nullã non vitæ partem opportunam habendam esse censet. Infirmitati tamen humanæ prospiciens certas horas tum diurnas,tum nocturnas,Ecclesiasticis indixit,quibus clerici tanquam ministri publici,orationi,& diuinis laudibus vacarẽt, immolantes pro omnibus vitulos labiorum suorum: ita vt earum rationem & officium(nisi premat necessitas) prætermittere, aut negligenter persoluere nefarium sit. † Ea verò certis horis orandi institutio nedum Patrum testimonio,sed & sacrę scripturæ auctoritate fulcitur.Psal.55.Vesperè,&manè,& meridiè narrabo, & annunciabo, & exaudiet vocem meam.Daniel tribus tẽporibus in die flectebat genua sua,& adorabat,& confitebatur coram Deo.Dan.6. vbi Hiero. tria tempora,quibus Deo flectenda sunt genua, Tertiam horã, & Sextam, & Nonam Ecclesiastica traditio intelligit. Inde S.Cyprian.ad orationem Dominicam, circa finem: In orationibus celebrandis inuenimus obseruasse cum Daniele, tres pueros in fide fortes, & in captiuitate victores, horam Tertiam,Sextam,& Nonã,sacramẽto scilicet Trinitatis,quę in nouissimis temporibus manifestari habebat. Rursus Psal. 118.Media nocte surgebam ad confitendum tibi.& eod.Psal. Septies in die laudem dixi tibi.& Psal.62. In matutinis meditabor in te.Psal.87.Mane oratio mea præueniet te. Psalm. 140. Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum. In nouo item testamento Act. 2. Apostoli hora diei tertia orantes,accipiunt Spiritum sanctum.Act.3..Petrus, & Ioannes ascendebãt in templum,ad horam orationis Nonã, vel vt vis sermonis Græci indicat, quòd & Turrianus obseruauit,ad horam illam orationis,quæ erat Nona. Ἐπὶ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς τὴν ἐνάτην.Expendenda enim est articuli repetitio.Philo Iudæus veterum Christianorum mores describens,lib.de vita contemplatiua:Quotidie,inquit,bis precari solent,manè,& sub vesperam,oriente Sole,petentes diẽ veré felicem,vtq; mentes eorũ cælesti repleantur lumine. Occidente verò,vt anima exonerata sensibus in totum, molesque rerum

rerum sensibiliũ, veritatem vestiget in consistorio domestico.Tertul.in Apol.c.2.& Plin.lib.10.epist.97.testatur, vetustiores Christianos cœtus antelucanos ad canendũ Deo inire consueuisse.Exstat Apostolica cõstitutio de horis Sacris, & Canonicis apud Cle.li.8.cõst.Apo.c.34.Precariones facite manè,Tertia hora,ac Sexta,& Nona, & Vesperè, atque ad Galli cantum.S.Cypria.de orat.Dominica.Sed nobis,fratres dilectissimi, præter horas antiquitus in veteri lege obseruatas,orandi nunc,& spatia,& sacramenta creuerunt.S.Athan. de virginit.seu de meditat. Oriens Sol videat librum in manibus tuis.Post Tertiã Synaxes conficies. Sexta hora absolues deprecationes tuas cum Psalmis,ploratu,& supplicationibus.Nona hora rursum in hymnis,& glorificationib⁹ eris. Iulianus Apostata acerrimus Christianorũ hostis, Sacerdotes,& Lectores more nostro instituebat,nec non certas,certarum horarum,& dierum preces.Sozom.lib.5.cap.15.histor. tripart.lib.6.cap.29.Niceph.lib.10.ca.21.Ad hęc S.Basil.ser.1. de institut.monach.Cùm autem ad orationem, nulla nõ vitæ pars opportuna habenda sit, quę tamen datis quibusdam interuallis ab illa psalmodię,genuúque flexionis acri contentione nonnunquam est inter quiescendum, is est maximè horarum modus tenendus,qui à veteribus olim sanctis viris ad orationem descriptus est.Idem Basil. in regulis fusius dispũctis, interrog.37. Neque verò tamẽ quemquam assiduè, atque adeo omnibus momentis adhiberi oportere gratiarũ actionem,& lex ipsa præcepit,& nos eam vitę nostræ necessariam esse,cum natura, tum ratione docuimus. Propterea illæ statis temporibus præscriptæ orationes negligendę veniunt,quas obseruari in conuentibus solemne est, & quotidianum.Et posteà: Atque vtilis etiam meo quidem iudicio hæc in orationibus,& psalmorum decantationibus,quę certis temporibus fiunt, diuersitas est, atque varietas: ob eam causam,quòd in perpetua similitudine,& æqualitate rerum, animo nescio quomodo torpedo quædam oboritur, atque tædium, eaque re aliud agens ad futiles, & vagas cogitationes aberrat.In vicissitudine autem atque varietate cum psalmodiæ,tum singularum horarum orationis, & studium ipsum renouatur,& attentio instauratur.S. Grego.Nazianz. orat. 19.partim funebri in laudem patris: Quænam ieiunijs & vigilijs carnẽ,magis attenuauit,aut nocturnis,aut diurnis psalmodijs columnæ instar se ipsam afflixit. S. Hieronym. epistol.7. ad Lætam, de institut.filiæ. Præponatur ei probæ fidei.

fidei,ac morum pudicitiæ virgo veterana,quæ illam doceat, & assuescat exemplo ad orationes,& psalmos nocte consurgere,manè hymnos canere,Tertia, Sexta, Nona hora stare in acie,quasi bellatricem Christi,accensaque lucerna reddere sacrificium Vespertinum.S.August.serm.1.feriæ 4. qui est 56. de tempore:Et ideò, ait, rogo vos fratres charissimi, ad vigilias nocturnas surgite,ad Tertiam,ad Sextam, ad Nonã ante omnia conuenite.Et in reg.3.capitul.7. & sequentibus, Orationibus,inquit,in statis horis, & temporibus constitutis.S.Epiph.lib.3.aduers.hæres.hæresi 80. de seruis Dei ages, inquit;Versantur interdiu semper assiduis iuxta interuallum horis preces ad Deum irreprehensibiliter cum multa humilitate, & doloroso eiulatu sursum emittentes.Damasc.in vita SS.Barlaam, & Iosaphat circa finem : Inuenerunt,inquit, Iosaphat manus in cælum extensas habentem,& orationem Sextæ celebrantem horæ. Sunt & alia innumera sanctorum Patrum testimonia.† Nedum autem clerici, sed & laici ipsi certis horis, orationibus, laudibus diuinis, & gratiarum actionibus incumbere debent. Præclarè & grauiter S. Basil. hom.in martyrem Iulitam : Accumbens mensæ ora. elitans panem,largitori gratiam rependito.suffulciens, firmansque infirmas corporis vires vino, eius fac memineris, qui hoc tè dono impertiit.Et paulò pòst ; Tunicam indueris ? gratias agito benigno datori.Amiciris pallio? fac in te augescat intentior erga Deum charitas.Et postea ; Ipsa rursus nox alias ad orationem suggerere possit;conciliatéve occasiones.Etenim si quando in cælũ suspexeris, quum in eximiam sydereã pulchritudinem oculorum aciem defixeris pressius; horum visibilium supplica Domino, vniuersorum longè optimo artifici,procido Deo,& cole eum, qui cuncta hæc in sapientia condidit. Vbi omnigenum animantium naturam, in somnum resolutam ac depressam perspexeris,supplex procidens adora rursus eum, qui nos nec cogitantes, aut certè inuitos indulgentia soporis à cõtinenti laborum assiduitate relaxat,& alleuat, perq; exiguæ quietis refocillationem viroremaddit corpori,viresque instaurat. Idem S.Ambrosius libr.3. de virginibus circa principium : Oratio quòque nos Deo crebra commendet. Si enim propheta dicit : Septies in die laudẽ dixi tibi, qui regni erat necessitatibus occupatus, quid nos facere oportet,qui legimus:Vigilate & orate,ne intretis in tentationẽ?Certè solennes orationes cũ gratiarum actione sunt deferendæ, cum à somno surgimus, cum prodimus,

dimus,cum cibum paramus sumere, cum sumpserimus, & hora incensi,cum denique cubitum pergimus : sed etiam in ipso cubili volo psalmos cum oratione Dominica frequenti contexas vice,vel cum euigilaueris,vel antequam corpus sopor irrigetivt se in ipso quietis exordio rerum sæcularium cura liberam diuina meditantem somnus inueniat.Et infrà: Symbolum quoque specialiter debemus tanquam nostri signaculi cordis antelucanis horis quotidiè recensere.† Quæ verò hæretici illius sæculi obiiciebant ex Luca cap.18.Oportet semper orare, & Apostolo 1.ad Thessalonicenses 5. Sine intermissione orate ; facile dilui possunt.Primum ex Augustin.lib.de hæresib.ad Quoduultdeum, hæres.57.quem Nicolaus I.in respons.ad consulta Bulgarorum refert, & sequitur cap.61. Ille dicitur semper, & sine intermissione orare, qui certa orandi tempora nullo die intermittit S. Hieron. epist.22.ad Eustochium : Quanquam Apostolus orare nos semper iubeat,& sanctis etiam ipse somnus sit oratio:tamen diuisas orandi horas debemus habere:& si fortè aliquo fuerimus opere detenti, ipsum nos ad officium tempus admoneat.S.Eligius homil.11.in cœna Domini : Quis autem potest semper orare, ac sine defectu & intermissione precibus insistere, vt nec alimentum sumendi, nec dormiendi tempus habeat? Cui ergo dicendum est; Oportet semper orare, & non deficere,nisi ei,qui canonicis horis quotidiè iuxta ritum Ecclesiasticæ traditionis psalmodijs, precibúsque consuetis Dominum laudare,& rogare non desistit ? Et hoc est quod ait Psalmista Psal.33. Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Quòd totidem fere verbis refert Beda in cap.18.Luc.Hanc interpretationem iuuat,quòd Act.12.scriptũ est,quòd pro Petro in vincula conjecto, fiebat oratio sine intermissione. Anna quoque libr.1. Reg.cap.1.rogabat sine intermissione.Quibus tamen verbis non excluduntur temporis interualla ad edẽdum,dormiendum,& alia charitatis,aut naturæ officia implenda ; vel,auctore S.Tho.2.2.q.83.art.14.oratio,quoad causam eius,quæ est charitatis desiderium,quod perpetuum debet esse in homine actu vel habitu, perpetua esse debet.Quod verò pertinet ad propriam eius rationem,in se assidua esse non potest. Alijs enim actionibus,homo operam dare & inseruire cogitur.Hanc interpretationẽ refellere conatur Medina de orat. 2.q.6.quæst.11.Verum eam apertè confitmat S.August.epist.121.ca.9.& 10.in hæc verba:In ipsa ergo fide,spe,& charitate,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ritate,continuato desiderio,semper oramus:sed ideo per certa interualla horarum & temporum, etiam verbis oramus Deum: vt illis rerum signis nos ipsos admoneamus, quantumq; in ipso desiderio profecerimus,nobis ipsis innotescamus,& ad hoc agẽdum nos ipsos acrius excitemus.Dignior enim sequetur effectus, quem feruentior præcedit affectus. Ac per hoc,& quod ait Apostolus:Sine intermissione orate, quid est aliud, quàm beatam vitam, quæ nulla nisi æterna est,ab eo,qui eam solus dare potest, sine intermissione desiderare? Semper ergo hanc à Domino Deo desideremus & oremus semper: sed ideo ab alijs curis atq; negotijs,quibus ipsum desiderium quodammodo tepescit, certis horis ad negotium orandi, mentem reuocamus verbis orationis, nos ipsos admonentes, in id, quòd desideramus, intendere,ne quod tepescere cœperat, omninò frigescat, & penitus extinguatur, nisi frequentius inflammetur.Addo Raba.Maurum lib.2.de instit.cleri.cap.1. Ille in omni loco orat Deum, qui per charitatis officia & per bona opera, vbiq; manus cordis mundus eleuare ad Deum satagit, &c.Prætereo nonnullas alias horum locorum interpretationes,quas Alfonsus Tostat. ad cap.6. Matthæi, Alphonsus de Castro aduersus hæreses in voce, Oratio, & Medina d.quæst.11.commemorant. † Hoc loco eripiendus est error Polydori Virgilij, & quorundam recentiorum, qui horarum canonicarum institutionem acceptam ferunt,vel S.Hieronymo,vel Pelagio 1. aut 2.Longè enim ante S.Hieronymum vsus earum probatur ex S.Clemente,Basilio,& alijs Patribus,qui Hieronymũ antecesserunt.Neque officit cano.Eleutherius, dist.91.quem alij Pelagio,alij Gelasio attribuunt.Textus enim ille loquitur dumtaxat de quotidianis vigilijs. Deinde etsi Pelagius, vel Gelasius ab Eleutherio cautionem exegisset quotidie vigilias celebrari in Ecclesia sua, non sequitur vigilias tunc institutas fuisse, quin probabilius est longè ante institutas, earum verò celebrationem clericorũ socordia intermissam.

DE HORARVM CANONICARVM numero.

CAPVT III.

1 *Horarum canonicarum octonarius numerus, & Patrum testimonijs,& nonnullis rationibus probatur.*

2 *Horas canonicas esse tantum septem, qui auctores affirmẽt.*
3 *Septenarius numerus familiaris est, & in sacris litteris visitatus.*
4 *Horarum canonicarum numerus deciditur.*

DE † numero horarum canonicarum non omnes conueniunt.Quidam enim officiũ Ecclesiasticum in octo horas diuidunt, quatuor nocturnas & totidẽ diurnas.Diurnæ,Prima,Tertia,Sexta,& Nona:nocturnæ,Vesperæ,Completorium,Nocturni,& Laudes, Beda libr.3.in Esdram, cap. 28.Amalar.Fortunat.lib.4.de Ecclesiast.offi.cap.7. Radulph. Tungrens.de canonum obseruantia,propos.14.Archidiac.in cano.Presbyter, distin.91.Antoninus 2.parte ca.12.§.1.Glos. pragmat.tit. Qualiter horæ canon.sunt dicendæ extrà chorum, in verb. Officium. Nauarr. libr. de orat. capitul.3. num.27.& 28.Horum opinio iuuatur primùm, quòd Iudæi è Babylone reuersi, quater in die legebant in volumine legis Domini, & quater confitebantur & adorabant Dominum.Esdr.2.cap.9. Deinde Dauid Psal.118.profitetur septies in die laudem dicere: antea verò eodem psalmo dixerat se media nocte surgere ad confitendum Deo,atque in ipsis diuinis laudibus videtur propheta distinxisse diem à nocte, octoq; vocibus Deum laudare cõsueuisse.fortè, vt hunc ipsum boni hominis numerum, hoc est ogdoada resurrectionis, quasi iudicem in ipsis horis designaret.Amplius,in concil.Agathensi,& Nanetensi, canon.Presbyter,dist.91.& cap. 1.de celebr.Missæ,præter septem horas,Matutinum scilicet, Primam,Tertiam,Sextam,& Nonam,Vesperas,& Completorium, Nocturnarum vigiliarum mentio fit, laudaturq; illud Dauidis, Media nocte surgebam. Ad hæc, ex sententia Nauarri, Laudes differunt à Nocturnis: quia initio earum dicimus,Deus in adiutorium meum intende:qui versus initio omnium horarum canonicarum dici solet. habentq; Laudes, distinctos hymnos, olimq; tres Nocturni dicebantur in tribus vigilijs noctis, diuidendo eam in quatuor stationes & vigilias more militari.Inde Laudes in quarta vigilia recitabantur.Isido.lib.1.de Ecclesiast.offic cap.19. Rursus nocte natiuitatis Domini separantur Nocturni à Laudibus: post Missam siquidem, quæ media nocte celebratur, Laudes dici consueuerunt.Microlog.de Ecclesiast.obseruat. cap.34.Denique decebat,vt Christiana religio, quæ diuinarum personarum trinitatem credit, & colit ex viginti qua-

tuor horis,tertiam partem, hoc est,octo horas singulis diebus diuino cultui dedicaret. † At crebriori Patrum calculo receptum est, diuinum officium septem horis concludere. Beda in libell. de meditat. passionis Christi per septem diei horas.Isidor.lib.1.de Ecclesiast.offic.Raba.Maur.lib.2.de instit.cleric.Rupert.Tuitiensis.lib.1.de diuinis offic.glossa, & Doctores in cap.1.de celebrat.Missarum.Quam sententiam apertè probat Concil. Cabilonense 2. sub Carolo Magno, capit.59.vbi septem dumtaxat horæ canonicæ numerantur: Matutina,prima,tertia,sexta,nona,vespertina,& completorium. Confirmant S.Basil,lib.1.de institut.Monach. his verbis: Verum quoniam apud eundem Dauid Psal.118. Septies in die laudem dixi tibi, super iudicia iustitiæ tuæ: tempora autem illa,quæ diximus, neutiquam septenarium orationis numerum conficiunt,bipartito diuidendo oratio meridiana est.Ita videlicet, vt pars vna cibum præcedat, altera subsequatur, quo perpetua nobis hæc formula sit, septies per singulas dierum conuersiones laudibus celebrandi.S.Ambros. lib.7.in Lucam, in illud cap.11. Quis vestrum habens amicum, Nam si ille Dauid scilicet tam sanctus, & qui regni erat necessitatibus occupatus,septies in laudem Domino dicebat, matutinis, & vespertinis sacrificijs semper intentus, quid nos facere oportet, qui eò amplius rogare debemus, quò frequentius carnis ac mentis fragilitate delinquimus? S. Hierony.in exposit.Psal.118.septem horas enumerat in hæc verba:Videte,quid dicat, hora tertia,sexta,nona lucernariũ, medio noctis gallicinio,mane primo.Ecce septem horæ canonicæ. Cassian.item libr.3.de institu.cœnob.cap.4. qui tyrus licet ex occasione videatur inuentus, & recenti memoria pro causa,quam diximus,statutus appareat;tamen illum numerum, quem designat B.Dauid, quanquam spiritalem habeat intellectum, secundum litteram manifestissimè supplet, Septies in die laudem dixi tibi. Hac enim adiecta solemnitate,septies,sine dubio spiritales hos conuentus in die facientes,septies in ea laudes Domino dicere comprobamur. † Appositè sanè septem horarum numerus institutus fuit. Septem enim dona sunt Spiritus sancti, Esai.cap.11. canon. Peruenit. 30. quæst.1. Septiformis spiritus gratiam in se demonstrat, Sanctus Hieronym. commentar. in Iob. cap.28. Hostis ille antiquus septem spiritus assumit nequiores, aduersus quos præualere non possumus,nisi septiformi Sancti spiritus gratia aduti. Itaque ad impetrandam septiformem

gratiam

gratiam septies Deo sacrificium laudis offerri mandauit Ecclesia.Rursus, septies in die peccat iustus.Prouerb.24.Septẽ sunt peccata mortalia, quæ septem gentes,Deuteron.capit. 7.septem dæmonia,Marc.18.& Luc.8.septem nequitiæ,Prouerb.6.appellantur.Quare ne quis in ea incidat, vel lapsus resurgat, septies Deum laudare, & veniam petere debet.Septem petitiones oratione Dominica Christus complexus est. Deus opus, quòd fecerat, septimo die compleuit. Pro omnibus verò homo,in cuius gratiam omnia fuerunt condita, debet conditori laudem & gratiarum actionem.Hanc rationem hymni,qui per hebdomadam decantantur,confirmat.Amplius,septenarius hic horarum numerus per septem tubas, quarum sonitu euersi muri Hiericho,Iosuæ 6.adumbratus videtur. Adumbrarunt etiam hunc septem horarum numerum septenæ aspersiones, Leuit.14. & 16.septem candelabra Ecclesiæ, Apocal.1.septem lampades, seu lucernæ, Exod.25.& Apocal.4. Plura de septenario numero, eiusque mysterio,perfectione,laudibus,ac significatione S.Basil.homilii.1.in hexameron diuini opificij. Gregor. Nazian.orat. 24.in sanctam Pentecost.S.August.lib.11.de ciuita.Dei, cap. 31.& libr.1.de Genesi contra Manich S.Hieron.epistо.de celebrati.Paschæ, & lib.6.comment.in Hieremiam,cap.32.lib. 7.comment.in Esaiam, cap.22.& lib.2.comment.in Amos, cap.5.Varro lib.1.corum,qui inscribuntut,hebdomades, quorum meminit A.Gell.lib.3.noct.Attic.cap.10. De eodem septenario numero Galen.in libris dectetorijs,Plutarch.lib.de Ei apud Delphos,Calcidius in Timæum Platonis,Macrob. lib.1.in somnum Scipionis, cap.6.& alij innumeri.† Huius dubitationis decisio pendet ab ea quæstione, an nocturni diuidantur à laudibus, seu matutino.Nam si nocturnos diuidamus à laudibus,plures sunt,quàm septem horæ canonicæ.Aliter verò erunt dumtaxat septem.Quare existimo distinguenda tempora.Tum enim,cum nocturnos media nocte separatim à laudibus recitabãt, vel seorsum vnumquódque nocturnũ in tribus noctis vigilijs ad instar militatium excubiarum pronũciabant,erant procul dubio plures, quàm septem horæ canonicæ. Vbi verò nocturni simul cum laudibus recitari cœperunt, quòd hodie passim, & vbique fieri solet,adeò vt matutinũ,& nocturnos,& laudes comprehendat,septem dumtaxat sunt horæ canonicæ, atque ita conciliandæ sunt,& temperandæ,quæ in vtramque partem adducta fuere,quæ infr.cap.de matutino plenius explicabimus.

DE SACRIS VIGILIIS.

CAP. IIII.

1 *Christiani veteres partem non solum diurnæ, sed & nocturnæ quietis diuino cultui impertiebant.*
2 *Vigiliarum consuetudo inter Christianos antiquissima.*
3 *Athanasius dans operam pijs vigilijs liberatur ab hostibus.*
4 *Nox contemplationi diuinæ legis, & orationibus apta.*
5 *Nocturnæ oratio veteris, & noui testamenti comprobantur testimonijs, & exemplo Christi.*
6 *Vigilias nocturnas improbantiũ error ostenditur: vbi de Vigilantio aliqua ex Hieronym. deq; hæreticis nostri temporis.*
7 *Vigiliæ an fuerint aliquando in vlla ecclesia prohibitæ, inquiritur verissimè.*
8 *Augustinus an sit auctor sermonis ad fratres in eremo.*
9 *Vitia & morum corruptelæ, quæ interdum subrepunt, non debent, religioni bene institutæ obesse.*
10 *Vigiliæ à quibus hodie seruentur.*

1 SOLEBANT † vetustiores Christiani partem non solùm diurnæ, sed & nocturnæ quietis diuino cultui, sacrisque precibus impertiri, vt & dies, & nox, & sol, & luna testes essent cultus quem Christiana religio exhibet Deo. Philo Iudæus de vita contemplatiua, de prioribus Ægypti Christianis agens, inquit: Cœnam verò sequitur sacrum priuilegium his ritibus, &c. Et posteà: Itaq; perducta vsque ad Matutinum hac cõmessatione honestissima, &c. Plin. Secũd. libr. 10. epist. 97. scribens ad Traianum de Christianis sui seculi, narrat, eos solitos stato die ante lucem conuenire, carmenque Christo secum dicere inuicem, hoc est in choros discretos. Huius epistolæ meminerunt Tertull. in Apolog. cap. 2. Euseb. lib. 3. historiæ, cap. 26. Oros. lib. 7. ca. 12. Nicephor. li. 3. c. 17. † Cœtuum ante lucanorum meminit idẽ Tertull. li. de corona milit. cap. 3. Eucharistiæ sacramentum, & in tẽpore victus & omnibus mandatum à Domino etiam ante lucanis cœtibus, nec de aliorum manu, quàm præsidentium, sumimus. Idem Tertull. apolog. circa finem, de cœna Christianorum agens, ait: Editur, quantum esurientes capiũt: bibitur, quantum pudicis est vtile: ita saturantur, vt qui meminerint etiam per noctem adorandum sibi Deum esse. Item

lib. 2. ad vxorem, cap. 5. Qui vxorem nocturnis conuocationibus, si ita oportuerit à latere suo eximi, libenter feret? Latebis ne tu, cum lectulum, cum corpusculum tuum signas, cum aliquid immundum flatu exponis, cum etiam per noctem exsurgis oratum, &c. S. Cypria. de oratio. Dominica, ad finem. Sed nobis, fratres dilectissimi, præter horas antiquitus obseruatas, orandi nunc & spatia, & sacramenta creuerunt. Nam & manè orandum est. Et paũlò pòst: Recedente iã sole, ac die cessãte, necessario rursum orãdũ est. Et posteà: Et quãdo mũdi lege decurrens vicibus alterius nox resoluta succedit, nullum de nocturnis tenebris esse orantibus damnum potest: quia filijs lucis, & nocte dies est. Et rursus ad finem: Nulla sint horis nocturnis precum damna, nulla orationum pigra, & ignaua dispendia. S. Antonius orationis ergo excubare, totámque noctem peruigilare solitus erat. Sozom. lib. 1. histo. eccles. iast. cap. 13. Cassiod. lib. 1. tripart. cap. 11. Niceph. lib. 8. cap. 40. † S. Athan. Apolog. de fuga sua, circa finem, commemorat, quòd cum dux exercitus Syrianus cum quinque millibus ad eum intercipiendum in templum irruisset, in quo multi ex populo ad proximam Synaxim peruigilabant, se diuina prouidentia manus inimicorum effugisse. Cuius historiæ etiam meminerunt Sozom. li. 3. c. 5. Socrat. lib. 2. cap. 8. Theodor. lib. 2. cap. 13. S. Basil. epist. 63. ad clericos Ecclesiæ Neocæsarianæ. Ad id verò, inquit, quòd propter psalmodias accusamur, quare potissimum simpliciores perterre faciũt, qui nos traduntː hoc habeo quod dicã, quod videlicet, qui iam obtinuerunt ritus, omnibus Ecclesijs Dei concordes sunt, & consoni. De nocte si quidem populus cõsurgens ante lucano tempore domum precationis petit, inque labore, & tribulatione, ac lachrymis indefinẽtibus facta ad Deũ cõfessione tãdem ab oratione surgentes ad psalmodiã instituũtur. Greg. Naziã. orat. 32. in præsẽtia cẽtũ quinquaginta Episcoporũ, stationũ nocturnarũ mẽtionẽ facit. S. Hilar. in Psal. 118. Memor fui nocte nominis tui, Domine: Scit Propheta nocturno tẽpore diuini esse à nobis nominis recordãdum: scit, tũ maximè custodiã Dei legis à nobis esse retinẽdã, cũ subrepunt animo impuræ cupiditates, cũ vitiorum stimuli per recens assumptũ cibũ corpus exagitant, tum Dei nomen recordandum est, tum custodienda lex eius est, pudicitiam, continentiam, timorem Dei statuens. Nouit hoc præcipuè tẽpore Dominum orandũ, deprecãdum, promerẽdum, dicẽs alibiː Lauabo per singulas noctes lectum meum.

Non est periculoso nocturnarum vigiliarum otio anima relaxandus,sed in orationibus,deprecationibus, in cõfessionibus peccatorum occupandus est,vt cum maximè corporis vitijs opportunitas datur,tum præcipuè eadem vitia diuinę legis recordatione frangantur.S.Ambr.in eiusdem Psal. 118. particulam, Memor fui nocte nominis tui,Hoc nomen Iesu inuocetur diebus,ac noctibus.Nullum tempus prædicandi vacuum sinat sancta deuotio prætetire.Si studentes igitur doctrinis secularibus perparum somno indulgent, quanto magis, qui Deum cupiunt cognoscere,non debent somno corporis impediti, nisi quantum naturæ satis est? Dauid per singulas noctes lectum suum lachrymis diluebat. Et paulò pòst: Cum somno & cibo fereant corpora, tunc etiam vigor mẽtis sopore laxatur.somno resoluitur, tunc irrepit impuri libido cõcubitus, tunc perturbatur, ac squalore immũditiæ nõ veretur,castitatis puritas non consideratur, pudicitiæ gloria nõ recensetur. Nox erat, quando Iudas prodidit, quando Petrus negauit.Illo igitur præcipuè tempore iustificationes Dei animo retexendæ sunt, relegẽda mãdata hortatoria.Et posteà: Audi Ecclesię vocẽ quęrẽtis etiã in noctibus Christũ,In cubili,inquit,meo in noctibus quæsiui, quẽ dilexit anima mea. Accipe secundum literam, quæ sunt in noctibus orando,deprecando,etiam lachrymis deplorando. Idẽ Ambr.in eundem Psal.serm.19.par.3. enarrans verba illa, Præueni in maturitate: Pernoctabat in oratione Dominus Iesus,non indigens precationis auxilio, sed statuẽs tibi imitationis exemplum.Ille pro te rogans pernoctabat,vt tu disceres,quomodo pro te rogares. Redde igitur ei,quod pro te detuli.S.Chrysost.hom.42.ad pop.Antioch.& hom.26.in Acta Apostol. Namque non propter hoc est facta & nox, vt semper dormiamus,& cessemus Et hoc testantur manuales operarij,agasones,mercatores. Dei Ecclesia medijs consurgens noctibus,surge & tu. Vide stellarum choream,altũ silentium,multam quietem, Dominique tui dispensationem admirare:Anima tunc est purior,leuior, & subtilior, magis sublimis & agilis.Ipsę tenebræ multumque silentium ad cõpunctionẽ inducere possunt.Et paulò pòst:Hic mihi sermo, & ad viros,& ad mulieres:Flecte genua,geme ,Dominum tuum ora fieri tibi popitium. plus nocturnis placatur orationibus,cum quietis tẽpus,tu luctuum tempus facis.Regis memento , qualia verba dicebat:Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum , lachrymis meis stratum

stratum meum rigabo.Quantũcũque sis delicatus,non es illo delicatior , quantumcunque sis diues , non es ditior Dauide,qui rursum dicebat,Media nocte surgebam ad confitẽdum tibi super iudicia iustificationis tuæ. Et posteà:At,inquies,Laboraui per diem multum,& non possum. prętextus & occasio sunt ista.Nam quantũcũque laboraueris , non laborabis quantum ararius malleum tam grauem ex tãta demittens altitudine scintillas & fumum toto suscipiens corpore:& tamẽ maiorem noctis partem in hoc absumit. Item paulò pòst : Reuereamur si nihil aliud nocturnos custodes. Illi proter humanam legem in gelu circumeunt vehementer clamantes , & per vicos ambulantes madidi frequenter, glaciati,propter te tuámque salutem , & tuarum pecuniatũ custodiam. Ille verò pro pecunijs tuis tantam gerit curam, tu neque pro anima tua? Et te quidem ipse sub dio circumite non cogo,sicut ille , neque vociferari & disrumpi , sed in ipsa permanens cella, in ipso cubiculo flecte genua, Dominum ora.Quare Christus ipse in monte pernoctabat , nonne vt nobis forma fieret?S.Hieron.epist.7.ad Lætam, de institutione filiæ:Vigiliarum dies & solemnes pernoctationes sic virguncula nostra celebret,vt nec transuersum quidẽ vnguem à matre discedat. Et posteà : Præponatur probæ fidei & morum,ac pudicitiæ virgo veterana,quæ illam doceat,& assuescat exemplo ad orationes & psalmos nocte consurgere.Et epist.10.ad Furiam.Ardentes diaboli sagittæ ieiuniorũ & vigiliarum rigore restringendæ.& epist.22.ad Eustoch.de custod.virginitatis:Ad orationem tibi de nocte surgenti nõ indigestio ructũ faciat,sed inanitas.Et paulò pòst:Esto cicada noctium,laua per singulas noctes lectum tuum,vigila,& sias sicut passer in solitudine,psalle spiritu, psalle & sensu.& in cap.4. Daniel.enarrans verba illa;Et ecce vigil & sanctus de cœlo descendit:Pro vigili Theodotio ipsum Caldaicum verbum posuit,Hir,quòd per tres litteras Ain , Iod , & Res, scribitur. Significat autem Angelos , quod semper vigilent, & ad Dei imperium sunt parati:Vnde & nos crebris pernoctationibus imitamur Angelorum officia.Idem Hieronym. epist.53.ad Riparium.Quod dicis , Vigilantium vigilias execrari,facit hoc contra vocabulum suum , vt velit dormire Vigilantius , & non audiat Saluatorem dicentem:Sic? non potuistis vna vigilare mecum ? Vigilate & orate ne intretis in tentationem.Spiritus promptus est,sed caro infirma.Et in alio loco Prophęta decantat:Media nocte surgebam,vt confiterer

fiterer semper iudicia tua, Domine. Dominum quoque in Euangelio pernoctasse legimus. Et Apostolos clausos carcere tota nocte vigilasse, vt illis psallentibus terra quateretur, custos carceris crederet, magistratus & ciuitas terreretur. Loquitur Paulus. Orationi insistite vigilantes in ea. Et in alio loco; In vigilijs frequenter. Dormiat itaque Vigilantius, & ab exterminatore Ægypti cũ Ægyptijs dormiẽs suffocetur. Et libr. aduersus Vigilant. capit. 1. Exortus est subito Vigilantius, seu potius Dormitantius, qui immundo spiritu pugnat contra Christi spiritum, & damnandas dicit esse vigilias. Rursus autem eod. lib. cap. 4. de vigilijs & pernoctationib. in basilicis Martyrum sæpè celebrandis: In altera epistola, quam ferme ante biennium Sancto Ripario presbytero scripseram, respondit breuiter, & quæ sequuntur. Item in psalmum. 118. Memor fui nocte: Oportet, inquit, fragilitatẽ humanam, & cum semper, impensius tamen nocturno tempore memoriam facere Dominici nominis, cum aut recordatione diuitiarum premitur, aut concupiscentiæ igne torquetur, & præcipuè hoc exorare, vt si legem Dei custodire cœpit, ne ab eadem in aliquo diuellatur. Item epistol. 48. ad Sabinianum cap 3. Tota Ecclesia nocturnis vigilijs personabat Christum Dominum, & in diuersarum gentium linguis vnus laudibus Dei spiritus concinebat. S. August. serm. 56. de tempore, ad finem; Si infirmitas non prohibet quotidie ieiunare, ad vigilias alacri & feruenti deuotione consurgite propter id, quod scriptum est, De nocte vigilat spiritus meus ad te Deus. Et iterũ: Ad te orabo, Domine, manè exaudies vocem meam. Et posteà: Ad quam rem etiã Dominus & Saluator in Euangelio hortatur, & admonet, dicens: Vigilate, & orate. Et serm. 251. Veniat ergo, cuicumque possibile sit, ad vespertinam atque nocturnam celebrationem, & oret ibi in conuentu Ecclesiæ pro peccatis suis Deum. Idem August. in li. homil. 50. hom. 26. Et quia non toti viri vel mulieres valuerunt hodie ad vigilias conuenire, rogo vos filij, vel filiæ, vt ea, quæ vobis dicta sunt, illis, qui absentes fuerũt, fidelissimè referatis, vt non solùm de vestra, sed & de aliorum correctione mercedem habere possitis. Prætereo S. Gregor. li. 4. epistol. 12. Ioannem Climacum, cap. 19. Cassian. libr. 2. & 3. de institutione cœnobiorum. Sanctum Patrem Antiochum, hom. 104. Bedam, Bernardum, Rupertum, Alcuinum, Rabanum, Amalar. Fortun. atque alios innumeros. Prætereo etiam Concilium Matisconense 2. c. 1. & Carthaginense 4. ca. 49. An-

tiqua

tiqua est, ait Concilium Aquisgranense, cap. 130. ex Isidoro, vigiliarum deuotio, familiare bonum omnibus sanctis. Esaias denique Propheta clamat ad Dominum dicẽs: De nocte vigilat spiritus meus. † In eandem sententiam exstant illustria veteris & noui testamenti testimonia. 1. Reg. 15. Contristatus Samuel clamauit ad Dominum tota nocte. Isaiæ 26. Anima mea desiderauit te in nocte, sed & in spiritu meo de manè vigilabo ad te. Iudith. 6. Cõuocatus est populus per totam noctem in Ecclesiam. Psal. 21. Deus meus clamabo per diem & non exaudies, & nocte, & non ad insipientiã mihi. Psal. 76. Et meditatus sum nocte, cũ corde meo exercitabar. Psal 101. Vigilaui sicut Passer solitari⁹ in tecto. Psal. 118. Memor fui nocte nominis tui. Et iterũ: Media nocte surgebã. Et Psal. 133. In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite Dominũ. In nouo item testamento Christus nedum verbis docuit vigilias, sed & confirmauit exẽplo. Erat Iesus pernoctans in oratione, Luc. 6. Item Luc. 2. Et hæc vidua, Anna scilicet, vsque ad annos octoginta quatuor, quæ nõ discedebat de templo ieiunijs & obsecrationibus seruiẽs nocte ac die. S. Pau. 2. ad Cor. 6. In omnibus exhibeamus nosmetipsos, sicut Dei ministros. Et paulò pòst: In vigilijs. Inuenies, ait de Turrecrem. quòd non sit verus Dei minister, qui refugit sacras vigilias. Item 1. ad Cor. 5. Quæ autem verè vidua est, & desolata, speret in Deũ, & instet obsecrationibus, & orationibus nocte & die. S. Pet. 1. c. 4. Vigilate in orationibus. Quibus plenè & apertè arguitur error eorũ, qui nocturnas vigilias improbãt. † Dãnabat nocturnas vigilias Vigilãtius, cuius temeritatẽ & somniculosum errorem, pluribus verbis insectatur S. Hieron. epi. 53. ad Ripariũ. Fuêre hæretici, qui nocturnas vigilias, nedum vanas, sed & in Deum (qui noctem ad somnũ & quietem fecerit) iniuriosas affirmabãt. Hi Nyctages appellãtur apud Isido. li. 1. de offi. eccles. iast. c. 22. & lib. 8. etymolog. c. 1. Raba. Maurum li. 2. de instit. cleric. c. 9. & in Concilio Aquisgranensi c. 130. Eundem errorẽ, penè intermortuum VVicleffistæ, ac nouissimè Huguenoti renouarunt. Sanè, nõnulli ex Catholicis nocturnas pernigilationes laicorum, quia dissolutæ cãtiunculæ, pro sacris hymnis, concinebantur, & honesta religionis specie, turpes & secretæ libidines committebantur, antiquatas existimauerunt. Quidam ex Concilio Elibertino; canon. 35. Prohiberi placuit, ne fœminæ in cœmiterio priuigilẽt, eò quòd sæpè sub obtentu orationis scelera latenter committantur.

Alij

Alij ab Ambrosio, quorum opinio niti videtur Augustini testimonio, serm. 25. ad fratres in eremo: Sed scitote, inquit, fratres mei, quòd antiquitus patres nostri fideles, ieiunare consueuerunt, in vigilijs magnarum solemnitatum, vsque ad noctem: quòd laudandum erat, & non bonum. Sed hoc non solum, sed etiam vigilabant per noctem, & ad Ecclesiã ludendo, & chorizando conueniebat: quòd detestabile erat, & malum. Tales non solum Romani erant, non solum Papienses, & Rauenates, sed etiam Mediolanenses. De qua turpi consuetudine dolebat Mediolani, mater illa, quæ me carne, & spiritu in Christo regenerauit. Et institutum est, ipsa instigante, à patre nostro sancto Ambrosio, vt vigiliæ cessarentur, vel cessarent, à cunctis, & vt homicidia & fornicationes à fidelibus deponerentur. Alij rursus Bonifacium primum vigilias quidem nocturnas abrogasse, at ieiunia loco vigiliarum retinuisse prodiderunt: mansisseque diem vigiliarum, id est officij, nomen. Sanè in Concil. Antisiodoren. canon. 5. vigiliæ prorsus vetitæ videntur. Ego verò sacras nocturnas vigilias, nusquam ab Ambrosio, vel Bonifacio, aut aliquo Ecclesiæ decreto abrogatas, vel vetitas fuisse, variis Sanctorum Patrum testimonijs euincam. Primum, Ambrosius ipse nocturnas vigilias, nedum non improbat, quin & valdè probat, serm. 60. de festo Pentecostes, canon. Missæ distinct. 76. ibi: Tunc enim, sicut modò fecimus, ieiunauimus, vigilias Sabbato celebrauimus, orationibus pernoctãtes institimus. Idem Ambros. epist. 85. ad Sororem, affirmat in inuentione corporum SS. Gerualij & Prothasi Martyrum vigilias, tota nocte celebratas. Paulinus, in vita eiusdẽ Ambrosij: Hoc in tempore, inquit, primum antiphonæ, hymni, ac vigiliæ, in Ecclesia Mediolanensi, celebrari cœperunt. Cuius (addit Paulinus) celebritatis deuotio, vsque in hodiernum diem, non solum in eadem Ecclesia, verum per omnes occidentis partes manet. Amplius, post tempora Bonifacij, vigilias vsitatas fuisse probat apertè L. Seo, qui aliquot annis sedit post Bonifacium, serm. 1. 2. 4. 5. 6. 7. & 8. de ieiunio decimi mensis. Item serm. 4. de ieiunio Pentecostes, & serm. 1. 3. 4. 5. 7. & 8. de ieiunio septimi mensis. Flauianum, & Diodorum ad sepulchra martyrum prouocantes, vigilias cum populo celebrare solitos, scribit Theodor. lib. 2. cap. 24. hist. tripar. lib. 6. cap. 32. † Quòd verò pertinet ad sermonem Augustini 25. ad fratres in eremo, coniicio sermonem illum alterius esse, quàm Augustini, tum ex verbo, Cassarétur, quòd

barbarum

barbarum est, & quòd sermo ille phrasim Augustini minimè redoleat; tum quod alibi idem Augustin. libr. 9. confess. capit. 7. Mediolani populum vigilias celebrare consueuisse, ipsiusque matrem vigiliarum primas partes tenuisse scribat: Excubabat, inquit, pia plebs in Ecclesia, mori parata cum Episcopo suo, seruo tuo. Ibi mater mea, ancilla tua, solicitudinis & vigiliarum primas partes tenens, orationibus viuebat, tunc hymni, & psalmi, vt canerentur secundum morem orientalium partium, ne populus mœroris tædio contabesceret, institutum est, & ex illo in hodiernum retentũ. Hæc longè multumque dissident, atque discordant, Augustini matre instigante vigilias abrogatas, & Augustini matrem vigiliarum primas partes tenuisse, idque Mediolani, vbi Ambrosius sedebat Archiepiscopus. Accedat, quòd Ambrosius ipse, quem auctor sermonis illius vigilias cassasse prodidit, vbique vigilias probat: quòd & ipsius, & Paulini testimonio iam probatum est. Concilium verò Elibertinum, nõ hominum, sed mulierum dumtaxat vigilias vetat. Deinde, Concilium illud prouinciale est. Quanta item sit eius auctoritas, docui lib. 1. cap. de imaginum vsu, & veneratione. Cæterùm, quòd prætexunt, ideo antiquatas nocturnas vigilias, quòd in nocturnis cœtibus, religionis specie, stupra, adulteria, lenocinia, & omnis generis corruptelæ fieri cœpissent, quo nomine apud profanos & Bacchanalia, & omnia nocturna sacra sublata atque vetita, Liuius, Cicero, & complures alij prodiderunt. † Considerandum est, quòd & S. Hieronymonuit aduers. Vigilantium capit. 4. errorem & culpam iuuenum, vilissimarumque mulierum, qui per noctem sæpè deprehenditur, non esse religiosis hominibus imputandum. Quia, addit Hieronym. & in vigilijs Paschæ tale quid fieri plerumque conuincitur: & tamen paucorum culpa non præiudicat religioni, qui & absque vigilijs possunt errare, vel in suis, vel in alienis domibus. Apostolorum fidem Iudæ proditio non destruxit, & nostras ergo vigilias malæ aliorum vigiliæ destruent? Quin potius pudicitiæ vigilare cogantur, qui libidini dormiunt. Quòd enim semel feciſſe bonum est, non potest malum esse, si frequenter fiat: aut si aliqua culpa vitanda est, non ex eo, quòd sæpe, sed ex eo quòd fiat aliquando, culpabile est. Non vigilemus itaque diebus Paschæ, ne exspectata diu adulteriorum desideria compleantur, ne occasionem peccandi, vxor inueniat, ne maritali non possit recludi claue. Ardentius appetitur, quidquid est rarius. Ad

hæc,

Universidad de Deusto
Biblioteca

hæc, Concilium Antisiodorense canon. 5. non prohibet vigilias: quæ fiunt in Ecclesia: verùm eas improbat, quæ anili superstitione fiunt in honorem Domini. Quam interpretationem confirmant capita, quæ antecedunt, nec non verba ipsius capituli 5. Et inter supra dictas conditiones, quibus satis superque probatum est, nusquam Ecclesię decreto domi, vel in templis vigilias vetitas, non me latet, pietate frigescente, vigilias nocturnas laicorum, in ecclesijs vbique ferè in desuetudinem abijsse. Beleth in explicat. diuinorum offic. cap. 11. Durandus in Rationali libr. 7. † Has tamen instaurari pijssimum votum est, planè quoad sacris initiatos, vel beneficium Ecclesiasticum pacificè possidentes, qui peccata populi comedentes, nedum pro se ipsis, sed etiam pro populo, vt inquit Apostolus, studiosè ac deuotè orationi incumbere obstringuntur, nec non quoad religiosos choro mācipatos, vigiliæ permanserunt.

DE NOCTVRNIS.

CAPVT V.

1 *Vigiliæ quatuor erant, in quas diuidebatur ad clepsydram nox apud veteres.*
2 *Φυλακὴ Græcis quid sit.*
3 *Ecclesia velut acies castrorum ordinata instituit, clericis agendas excubias, & pias vigilias.*
4 *Nocturni antiquitus separatim in singulis vigilijs recitabantur.*
5 *Nocturnis recitandis probabilius est semper interfuisse omnes sacris initiatos.*
6 *Nocturni tandem ad vnam vigiliam, & semel cum laudibus cur cæperunt recitari.*

1 NOCTVM, † atque testatum est, veteres noctem in quatuor vigilias, quarum singulæ ternas horas continebant, distribuisse. Modestus in lib. de vocab. rei militaris. Et quia, inquit, impossibile videbatur, in speculis vigilantes singulos permanere: ideo in quatuor partes ad clepsydram sunt diuisæ vigiliæ, vt non amplius quàm tribus horis nocturnis necesse sit vigilare. Hæc totidem verbis Vegetius li. 3. de re militari, cap. 8. Suidas in voce, πρὸ φυλακῆς: In quatuor, inquit, vigilias distribuitur nox, quarum singulæ ternas horas

ras continent. Hieronym. epist. 139. ad Cyprianum; Nox in quatuor vigilias distribuitur, quæ singulæ trium horarum spatio supputantur. Idem Hieronym. in Psalmum 89. Debemus secundum historiam scire, quia nox in quatuor vigilias distribuitur. Denique in Euangelio dicitur: In quarta autem vigilia. Vna ergo vigilia tres horæ sunt. Nox igitur diuiditur in quatuor vigilias. Denique milites quatuor stationes habent, quando vigilant, & excubant, & seruiunt. De eadem noctis in quatuor partes diuisione idem Hieronym. in cap. 14. Matth. 35. Iob, & in Psalm. 89. S. August. super Numeros cap. 5. † Quas φυλακὰς Græcus dixit, has nostri interpretes alij custodias, alij excubias interpretati sunt. Sed mirum, nisi vigiliæ melius dicantur, quæ solent in castris ternarum horarum obseruationem habere. Vnde scriptum est. Matth. 14. Quarta autem vigilia noctis venit ad eos ambulans super mare, hoc est post horam nonam noctis, post tres videlicet vigilias. Alibi sermo. 14. de verbis Domini; Vigilia vna tres horas habet, ac per hoc nox quatuor vigilias habet, ternis horis per singulas vigilias distributis. Euthymius ad Ps. 129. Custodias antiqui certas noctis partes appellabāt, eò quòd milites exercitibus noctem solent in quatuor partes diuidere, quibus alternatim vigilantes reliquum exercitum ab hostium insidijs custodiunt. Isidor. lib. 1. de Ecclesiast. offic. cap. 19. Siquidem & in nocte stationes, & vigiliæ militares in quatuor partes diuisæ, ternis horarum spatijs secernuntur. Has verò quatuor noctis partes, veteres primam vigiliam, secundam, tertiam, & quartam appellabant. Censorinus de die natali, cap. 23. ad finem. Primæ vigiliæ mentio fit Threnorum 2. Consurge, lauda in nocte, in principio vigiliarum. Apud Liuium lib. 1. decad. 3. Delige centenos viros ex omni pedite, atque equite, cū quibus ad me vigilia prima venias. Secundæ, & tertiæ, Luc. 12. Et si venerit in secunda vigilia, & si in tertia venerit. De vtraque Lucan. lib. 5.

Tertia iam vigiles commouerat hora secundos.

Quartæ autem, quæ & matutina, & vltima appellatur. 1. Reg. 11. Matth. 14. Marc. 6. Plin. li. 10. cap. 21. Has quatuor noctis partes Christus ipse alijs nominibus distinguit, Marc. 13. Nescitis enim quando Dominus veniet, serò an media nocte, an galli cantu, an manè. Quare, inquit Arnobius in Psalmum 129. prima custodia à vespere incipit, secūda ad mediū noctis attingit, tertia pullorum trāsit, quarta est vigilia matutina, quæ in ortum luminis adimpletur. † Harū excubiarū

militarium argumento Ecclesia velut castrorum acies ordinata,Cant.6.cui ab hoste communi perpetuò tenduntur insidiæ,excubias clericis agendas instituit, idque nocte. Eo enim præsertim tempore,auctore Hilario ad Psal. 118. in ea verba,Memor fui nocte nominis tui; subrepunt animo impuræ cupiditates,& vitiorum stimuli per recens assumptum cibum corpus exagitant, ac maximè corporis vitijs opportunitas datur.Multa in illo tempore, ait Ambr.tentamenta proserpunt.Tunc feruet carnis illecebra, tunc tentator illudit. Idem Ambr.li.7.in Lucam ad ea verba c.11. Quis vestrũ habet amicũ?Nec solum,inquit,media nocte Dominus, sed omnibus prope docet,vigilandũ esse momentis. Venit enim & vespertina,& secunda,& tertia vigilia,& pulsare cõsueuit. Quo loci primam vigiliam, vespertinam appellat. De his nocturnis Amalar.Fortun.lib.de ordine antiphonarum, c.4. Armiductores constituerunt in militia sua dormientibus militibus castra tueri per vigilias in nocte. Quarta autem est in matutinali tempore,quando nos matutinos cãtamus. In memoratis tribus vigilijs,vigiles constituti sunt, qui custodiunt militum dormientium corpora, & supellectilem eorum.In militia sæculari vicissim dormiunt milites, & vicissim vigilant. In Christianorum verò militia dictum est in Euãgelio Marci,Quòd autem vobis dico,omnibus dico, Vigilate.† Ceterum, antiquitus nocturni separatim in singulis noctis vigilijs,tribus distinctis temporibus recitabantur.Primus nocturnus prima vigilia,secundus secunda vigilia,tertius tertia vigilia. Beleth in explicatione diuinorum offic.cap.20. & sequen. Guilielmus Durandus in Rationali lib.5.capit.3.S.Thom.in capit.14.prioris ad Corinth. Gloss. pragmat.qualiter horæ.Quòd & S.Hieronym. non obscurè indicat epist.22.ad Eustochium,ibi:Noctibus,bis,terq; surgendum.Nonnulli † coniiciunt,non omnes initiatos singulis nocturnis adfuisse:verùm quosdam ad primum, alios ad secundum,reliquos ad tertium:ad quartum verò, seu laudes matutinas omnem initiatorum cœtum conuenisse. Domin.de Soto lib.vltim.de instit.& iur.quæst. vlt. At probabilius est,omnes initiatos singulis nocturnis interfuisse.Diuinum enim officium clerici recitare perfectè debẽt.Præterea, etsi ad singulas noctis vigilias surgere, & ad recitandos nocturnos conuenire cogerentur: non tamen per totam vigiliam excubare,& in vigilia manere.Recitatis enim,quæ singulis nocturnis dicenda sunt, liberum erat eis, se iterum somno,

somno, & quieti tradere, atque somnum repetere vsque ad proximam vigiliam. † Dein Ecclesia imbecillitati humani generis consulens, Nocturnos dicere vnà cum laudibus ad vnam noctis vigiliam indulsit. Cassia.lib.de institu.Monac. cap.4.testatur, iam suo sæculo matutinam (ea verò laudes complectitur) quæ solebat in Galliæ monasterijs, recitatis Nocturnis, paulò pòst celebrari, in suo monasterio cum quotidianis vigilijs perfici, & consummari.Amalarius item in Apologo antiphonarum commemorat, se edoctum à Theodoro Archidiacono sanctæ Romanæ Ecclesiæ, idque iussu Romani Pontificis Romanos nihil recitare solitos inter nocturnale & matutinale officium. Eáque ratione Hugo de S.Victore lib.2.de Eccle.offic.cap.2.docet nocturnum officium non concludi oratione, sicut diurnum. Officium enim nocturnum, ait ille,simul cum laudibus dici cõsueuit.

DE HORA RECITANDI NOcturnos cum Laudibus.

CAPVT VI.

1 *Nocturni, qua nunc hora recitari debeant, non omnes conueniunt.*
2 *Noctem mediam præ ceteris noctis partibus, & commendatiorem, & aptiorem orationi, ostenditur auctoritate, & præclaris exemplis.*
3 *Media nocte Christum resurrexisse Græci veteres crediderunt.*
4 *Nocturnos alij asserunt recitandos esse sub finem tertiæ vigiliæ,quod obseruatur in quibusdam Ecclesijs.*
5 *Resurrectionis Dominicæ tempus exquiritur.*
6 *Nocturnos media nocte recitari congruentius est.*
7 *Nocte media leguntur in scripturis patrata permulta.*
8 *Nocturnum recitantes ante auroram non peccant.*

CIRCA † horam dicendi nocturnos cum Laudibus, posteaquam simul recitari cœperunt, nihil ab Ecclesia certum, ac definitum habemus. Plerique media nocte nocturnos, ac laudes recitare debere, contendunt. † Ceteris enim noctis partibus illa commendatior est. Sanctus Dionysius epist.ad Demophilum, agens de B.Carpo,ait; Circa verò mediam noctem, quo tempore consueuerat ipse sem-

per apud se ad diuinos euigilare hymnos, expergiscitur quidem, & surgit. S. Athanas. lib. de virginit. circa finem; Media nocte surgito, & laudato Dominum Deum tuũ. In hac enim hora resurrexit Dominus noster à mortuis, & laudibus celebrauit patrem, propter hoc in hac hora præcepit nobis laudare Deum. S. Basil. in regulis fusius disputatis, interrogat. 37. † De tempore autem dimidiæ noctis quòd id ad orationem necessarium sit, traditum nobis est à Paulo, & Sila in Actis. Scriptum est enim sic; Circiter autẽ mediam noctem Paulus, & Silas laudabant Deum. Atque hoc etiam concentor psalmorum confirmat, dicens; Media nocte surgebam ad cõfitendum tibi. Idem Basil. epist. 1. ad Gregorium Theologum, Budæo interprete, ad finem: Atqui quod aliis diluculum, id nox ijs dimidiata est, qui se colendæ pietatis studio deuouerint. Tum enim præcipuè otium animæ largitur nocturnum conticinium, cum neque oculi aspectus importunos, neque aures auditus obturbatores intrò ad cor admittunt. Et Psalm. 114. in ipso principio; Iam indè ab vsque nocte media, quum hoc dicatum martyribus templum subieritis, ipsorum martyrum Deum hymnidicis laudibus placabilem vobis reddentes, ac propitium. S. Hilarius in Psal. 118. in ea verba; Media nocte surgebam: Non vacat totis noctibus somno, nec otiosus lecto continetur: ad confitendũ Deo non solum nocte, sed etiam media nocte consurgit. Memi-nit hoc esse tempus, quo primitiæ Ægyptiorum meritissima impiæ obstinationis clade percussæ sunt. His ergo horis nõ laxatur in somnum, ne gladio Ægypti admisceatur. hoc noctis tempore, introëunte sponso, sapientes virgines in nuptias cum lampadibus introibũt. Vigilat ergo, ne cum stultis mereatur excludi. hoc tempore psallentibus Paulo, & Sila Apostolis catenę, & vincula resoluuntur. Non dormit itaque, ne vinctus sit, nec habet eum nocturni temporis somnus, nec ei obliuio officij sui requie mediæ noctis obrepit. surgit enim ad cõfitendum Deo. Confessio verò non solum ad peccata referenda est: verumetiam in Dei laudibus intelligenda. At S. Ambr. serm. 8. in eadem verba Psalm. 118. Media nocte surgebam: Non satis est dies ad deprecandum: surgendum est & nocte, & media nocte. Ipse Dominus pernoctauit in oratione, vt te proprio ad deprecandũ inuitaret exemplo. Idem Ambr. serm. 19. in eundem Psal. in ea verba, Præueni in maturitate, & clamaui; Audi supra dicentem prophetã, Media nocte surgebam, ad confitendum tibi. Et tu surge vel medi

media nocte, si nõ potes tota semper nocte vigilare, vt, dum oras nocte, veri solis pectori tui splendor irradiet: quia omnis anima, quæ Christũ cogitat, in lumine semper est. Idem Ambros. lib. 7. Lucæ 11. enarrans verba illa, Quis vestrum habens amicum, petijt ab hoc media nocte panes? Dauid, petijt, & accepit. Petijt enim quando dicebat; Media nocte surgebam ad confitendum tibi. Ideo meruit hos panes, quos apposuit nobis edendos. S. Hieronym. epist. 8. ad Demetriadem, cap. 8. Præter psalmorum, & orationis ordinem, quòd tibi hora tertia, sexta, & nona, ad vesperam, media nocte, & manè semper est exercendum. & epistol. 27. ca. 10. Manè hora tertia, sexta, nona, vespere, noctis medio per ordinem in monasterio Paulæ psalterium canebant. S. Chrysost. homil. 42. ad populum Antioch. & 26. in Acta Apostolorum: Ecclesia medijs surgit noctibus, surge & tu. † Accedat, quòd Christum media nocte resurrexisse, veteres Græci Patres crediderunt. S. Athana. de virginitate, circa finem. Gregorius Nyssenus orat. 1. & 2. de resurrect. Domini. Cyrillus Alexandrinus lib. 12. in Ioan. cap. 44. Euthymius ad ca. 28. Matthæi. Niceph. lib. 1. cap. 31. Ex Latinis Ambrosius ad c. 14. Luc. S. Hieron. epist. 150. ad Hedibiam, quæst. 4. Vnde idem Hieron. in 25. c. Matthæi canon. 55. putat, Apostolicam traditionem permansisse, vt in die vigiliarum Paschæ, ante noctis dimidium populos dimittere non liceat exspectantes. S. Gregor. homil. 21. in Euangelium, vbi de Samsone, qui media nocte ciuitatis portas abstulit. Præterea Rupertum, & nonnullos alios. Non † desunt, qui & nocturnos, & matutinum recitari debere, affirmant, in fine tertiæ vigilię inter abscessum tenebrarum, & auroræ aduentum: idque vsu receptum in plerisque Ecclesijs. Antoninus 3. part. tit. 13. capit. 4. §. 4. Albertus de Ferratijs, & Nicolaus Ploue in tractatu de horis canonicis, gloss. pragmatic. in tit. Qualiter horæ sunt dicendæ, in verbo, Officium. Plane, in regula S. Benedicti, ca. 8. constitutum legimus, hiemis tempore surgendum esse ad vigilias octauã horã noctis, vt modicè amplius de media nocte pausetur. Hæc Benedictus. Romæ quoque id vsu receptum, indicat Amalar. Fortunat. in lib. de ordine antiphon. ca. 4. Sancta, inquit, Romana Ecclesia hoc speciatim nobis insinuat per suam consuetudinem. Ipsa enim quocunque ordine, vel numero lectionum viderit matutinam procedere, vt audiui, dimittit nocturnale officiũ, & incipit matutinale. Periculosum est enim trãsgredi terminos Patrum, hoc est nisi aut in

maturitate, iuxta auctoritatem prophetæ Dauid, surgamus, aut iuxta consuetudinem nostræ fragilitatis, in gallicinio. Quæ verba proculdubio de gallicinio secundo interpretanda sunt. † Ad hæc Latinorum concors est sententia, Christum non media nocte, verum manè in aurora, canentibus vice gallorum Angelis, deuicta morte, & confractis portis inferi, surrexisse. Vnde matutino laudes cum ingenti iubilo eadem hora decantari debent. Cyprian. de orat. Dominic. ad finem: Nam & manè orandum est, vt resurrectio Domini matutina oratione celebretur. Christum item manè in aurora resurrexisse consentiunt S. Augustl. lib. 4. de Trinita. cap. 6. & in dialog. ad Oros. cap. 26. Beda in vigilia Paschæ, Nicolaus de Lyra, Marci vltim. Alexand. de Ales part. 3. quæst. 20. membr. 1. artic. 2. & 3. Sanctus Thomas 3. parte, quæst. 51. artic. 4. & quæstion. 52. articul. 4. & quæstion. 53. artic. 2. Guilielmus Durandus Rational. lib. 6. cap. 72. Plenè & luculenter Francolinus de tempore horarum canonicarum, cap. 46. His verò, quę de media nocte adduximus, facile occurrit potest. Nam, auctore S. Thoma part. 3. quæst. 51. artic. 4. verſic. ad 2. ex S. Gregorio hom. 21. in Euangelium Ioannis, aliquid dicitur fieri media nocte, non quidem diuisa nocte in duas partes æquales, sed infra noctem. Illud enim diluculum, ait Thomas, & pars noctis, & partes diei dici potest, propter conuenientiam, quam cum vtroque habet. vel ex Cardinali de Turrecremata tracta. 73. ad regulam S. Benedicti. Medium inter aliqua dicitur, aut per æqualem distantiam terminorum, aut per interpositionem. Media nox apud Dauidem Psalm. 118. dicitur per interpositionem inter partes extremas noctis, secundum quam medij rationem, cum octaua hora surgimus, media nocte surgere dicimur. Hæc de Turrecremata. Sanè, congruentius, & religiosius videtur media nocte nocturnos, & laudes recitare. Quod & religiosi in monasterijs, & Ecclesia Parisiensis studiosè hactenus obseruarunt. glo. pragmat. in tit. Qualiter horæ sint dicendæ, ij. verbo, Officium. vbi Probus; tum, quòd durius sit ea hora e somno suscitari, grauior enim tum somnus nos complectitur; tum quòd ea hora multis gloriæ insignibus illustretur. † Media nocte percussit Angelus Ægyptum, Exo. 11. Media nocte prudentes virgines ducuntur ad sponsum, Matth. 25. Christum media nocte natum credit Ecclesia ex cap. 18. Sapientiæ: Dum quietum silentium tenerent omnia, & nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus Domine

Domine exsiliens de cœlo à regalibus sedibus venit. Exstat & alia complura, ait Hieronymus ad Psalm. 118. in ea verba, Media nocte surgebam; de insignibus mediæ noctis, testimonia. † Non tamen damnandos iudico canonicos sæculares cathedralium vel collegiatarum Ecclesiarum, qui vbique ferè nocturnos, & laudes recitant, ante auroram, cum & auctoritate & consuetudine nitantur, neque Ecclesiæ inutile sit ab his ante auroram, ab alijs media nocte matutinum decantari. Tum quòd vtrisque varijs horis Deum laudantibus diuina Maiestas omni fere hora laudetur, sitque quodammodo laus perennis: tum quod, auctore Nauarro lib. de oratione, cap. 3. num. 39. & 40. Laici campanæ sonitu moniti, media nocte, nec non ante auroram, vel è lecto surgentes, vel etiam iacentes Deum varijs horis collaudant.

DE PRIMA.

CAPVT VII.

1 *Hora prima colitur, summa religione, ab Ecclesia varijs rationibus.*
2 *Prima diei hora, laudes Deo referendæ, ante omnem corporum curam, primiq; membrorum motus Deo consecrandi.*
3 *Prima canonicarum hora an sit in memoriam resurrectionis instituta.*
4 *Primæ horæ institutionem quidam referunt, sed malè, ad tempora Cassiani.*
5 *Prima, quo maximè tempore diei, celebranda.*
6 *Manè vnde sit dictum, & quam diei partem propriè designet.*
7 *Symbolum quo vocis tenore proferri solitum, tum in prima, tum etiam in Missa.*

HORAM † primam summa religione colit, & obseruat Ecclesia varijs rationibus. Prima ex Rabano, libr. 2. de instit. clerl. cap. 3. quia in exortu diei, quando sol ab oriente primum apparet, solem iustitiæ oriri nobis postulare debemus, vt in illius lumine ambulantes, peccatorum tenebras, & laqueos mortis effugiamus. Vnde Ioan. 12. Ambulate, dum lucem habetis, ne fortè tenebræ vos comprehendant. Deinde ex Amalario Fortunato lib. 4. de Ecclesiast. offic. cap. 2. Sicut ouibus, quæ nocte custodiuntur in ouilibus, & post matutinam custodiam de vico exeuntibus ad pascua

in latitudinem corporum, necesse est, vt illico habeant oppositionem, qui eas defendat à lupis irruentibus: ita nobis necesse est, primo diluculo surgentibus ad mandata Domini, vt habeamus Pastorem & doctorem, qui nos introducat ad eadem mandata, & defendat à lupis, de quibus legitur apud Ioannem: Et lupus rapit & dispergit oues: Et paulò post: Propter suprascriptas feras dicit opilio noster: Deus, in adiutorium meum intende, &c. Item ex Ruperto lib. 1. de diuinis offic. capit. 2. Prima hora Creatori nostro laudes referre debemus, ante omnem curam corporis: qua scilicet Dominus noster iam conspurus est, & illusus, atque alapis cæsus, Pilato propter nos ligatus astitit. Item rediuiuus, stãs in littore, cum in captura piscium, à quibus retia rupta non sunt, significasset Ecclesiam, qualis futura est in resurrectione. addo, † quòd sicut primitias frugum, Deus sibi offerri iubebat, sic sacerdotes & clerici, diuino quodam iure, per singulos dies, ante omnes huius mortalis vitæ curas, & cogitationes, primam diei horam, velut lucis primitias, offerre debent, primósque animi ac mentis motus, vt S. Basil. in regulis fusius disput. interrog. 37. loquitur, Deo consecrare, ac primum quærere regnum Dei, & iustitiam eius. Præclarè S. Ambros. in Hexamer. libr. 5. cap. 12. & 24. & sermo. 43. de auibus agens, quæ surgente & occidente sole, æthera cantu mulcere solent. Quis, inquit, sensum hominis gerens, non erubescat sine psalmorum celebritate diem claudere, & adoriri, cum etiam aues solemni deuotione & dulci carmine ortus dierum ac noctium prosequantur? † Non desunt, qui horã primam celebrari ab Ecclesia scripserint, in honorẽ & memoriã Dominicæ resurrectionis, quasi ea hora Dominus resurrexerit. Canonistæ in cap. 1. de celebr. Missar. At Patrum omnium fides est, Christum vel media nocte, vel saltem ante auroram resurrexisse. quòd pluribus tractauimus, proximo cap. Inde consequens est, laudes non verè primam Dominicæ resurrectionis memoriam repræsentare, quòd Isidorus li. 1. de ecclesiast. offic. cap. 3. Rabanus lib. 2. de institut. clerico. cap. 2. Hugo de S. Victore lib. 2. de Ecclesiast offic. cap. 10. Belleth, & Durandus probare videntur. nisi dixerimus, Primam repræsentare memoriam resurrectionis, non quidem in ipso momento, quo accidit, sed quo mulieribus ab Angelis nunciata est, orto iam sole. quod & Hugo de sancto Victore in speculo Ecclesiæ, c. 3. innuit. † Huius autem primæ horæ institutionem, pleriq; sæculo Cassiani acceptam ferũt, neque ante

ante illud sæculum cognitam, idque ex Cassiano libr. 3. cap. 4. ibi: Sciendum tamen est hanc matutinam (de prima hora procul dubio loquitur) quæ nunc obseruatur in occiduis vel maximè regionibus, canonicam functionem nostro tempore, in nostro quoque monasterio, Bethleem scilicet, primitus institutam, vbi Dominus noster Iesus Christus, natus ex virgine, humanæ infamiæ susciperc incrementa dignatus est, &c. Primam, & Completorium, post aliarum horarum institutionem additas, scribit Radulph. Tungtens. de canon. obseruantia, propos. 14. At verius est, longè ante Cassianum horam primam institutam fuisse: quòd ex S. Clemente & aliis Patribus, qui Cassianum anteceserunt, colligere licet. Clemens libr. 8. constitut. Apostol. cap. 40. Preces vestras facite diluculo, tertia hora, sexta, nona, vesperè, & in gallicãtu, diluculo gratias agentes, quoniam illuminauit nos Dominus, expulsa nocte & inducto die Ecce celebrationem primæ horæ, ac causam. Sanctus Athanas. de virginitate: Oriens sol videat librum in manibus tuis, post tertiam, &c. S. Basil. in reg. fusius disput. interrog. 37. Ac matutinũ quidam, vt primi animi ac mentis nostræ motus consecrentur Deo, ne quæ vilius rei curæ ante aditum ad nos demus, quam nos in cogitatione de Deo oblectauerimus, sicut scriptum est, Memor fuit Dei, & delectatus sum: neque corpus prius ad functionem muneris alicuius moueamus, quàm illud fecerimus, quòd dictum est: Orabo ad te, Domine, manè exaudies vocem meam, manè astabo tibi. quo loci matutinum à laudibus secernit. Nam paulò post de media nocte rursus: Post anteuertendum diluculum est, & ad orationem surgẽdum, cauendumque ne dies nos in lectulo dormientes opprimat, & ille imitandus, qui dixit, Præuenerunt oculi mei diluculum, vt meditarer eloquia tua. S. Hieronym. epistol. 7. ad Lætam, Assuescat exemplo ad orationes & psalmos nocte consurgere, manè hymnos canere, tertia, sexta, nona hora, &c. Vbi Victorius, Manè, horam primam interpretatur. † Ceterùm, qua die hora, prima celebrari debeat, non omnes cõueniunt. Nonnulli ante solis ortũ in crepusculo matutino. Hostiẽsis, Ioannes Andreas, Antonius de Butrio, Panormitanus, & ceteri in c. 1. de celebr. Missæ, quibus fauere videtur. S. Hieron. in 2. expositad Psal. 119. ad ea verba: Cùm his, qui oderũt pacẽ eram pacificus. Vbi enumerãs septem horas canonicas, addit: Videte, qd dicat hora tertia, sexta, nona, lucernarium, medio noctis gallicinio, manè primo, quasi manè

Universidad de Deusto
Biblioteca

primum sit,ante ortum solis.Iudic.cap.9.Primo mane orien te sole. quæ verba enarrãs Augustinus libr.7.quæstion.super Iudic.capitul.46. ait:Additum est autem simul vt oritur sol, vt exprimeretur, non iam orto sole faciendum, sed vbi fulgor apparuerit solis orientis. Non enim aliunde albescit diluculum,nisi cœperit partem cæli, quam videmus ab oriente,lux solis eam redeuntis attingere. hoc etsi ἀδιάφορον existimem,probabilius tamen videtur horam primam recitandam oriente sole, vel paulò pòst : cùm præsertim Clemens diluculum proximè ante tertiam constituat: Diluculo, inquit, gratias agentes, quoniam illuminauit nos Dominus expulsa nocte,& inducto die.Ad hæc S. Hieronym.epistol. ad Lætam,de institu.filiæ,capite 5. horas canonicas enumerans, ait;Quæ illam doceat,& assuescat exemplo ad orationes, & psalmos nocte consurgere,manè hymnos canere. Et epistol.8.ad Demetriad.capi.8.Præter psalmorum,& orationis ordinem,quod tibi hora tertia,sexta,nona,ad vesperum, media nocte,& manè semper est exercendum.& epistol.27. capite 10.Manè, hora tertia, &c. quibus locis expendenda
6 est vox,Manè. † Dicitur enim Manè,cum lux videtur solis. Censorin. de die natali, capite 27. Manum vnde mane,inquit Nonius Marcellus,dicitur clarum, vel auctore Paulo apud Festum,manare solem,solebant antiqui dicere,cum solis orientis radij splendorem iacere cœpissent, atque ideo primum diei tempus manè dictum.Manè, ab ortu solis interpretantur Beda de diuisionibus temporum, & Anselmus
7 lib.2.de imagine mundi,cap. 3.† Cur vero tres psalmi, cum symbolo Athanasij dicantur in prima,quidve indicent, Durandus in Rationali.Illud verò obseruandum, initium symboli Apostolorum dici tacitè, finem verò elata voce, quia, ait Durandus, corde creditur ad iustitiam, ore fit confessio ad salutem. Rursus, in prima, symbolum dicitur summissa voce,in Missa verò,pleniore voce : quia auctore S. Thoma 2.2.quæst.1.art.9.ad sextum,symbolum Patrum, quod symbolum Apostolorum declarat, fuit conditum fide iam manifestata,& Ecclesia pacem habente, qua ratione publicè in Missa cãtatur:Symbolum verò Apostolorum, quod tempore persecutionis editum fuit, fide nondum publicata occultè dicitur, in prima,& completorio quasi contra tenebras præteritorum,& futurorum.

DE TERTIA-

CAP.

CAP. VIII.

1 *Hora diei tertia,cur à quibusdam aurea,ab alijs sacra sit dicta.*
2 *Hora tertia Christus sententiam accepit.*
3 *Hora tertia Apostoli Spiritu sancto initiati.*

HORA diei tertia,vulgò apud Italos aurea hora appellatur,in iure verò hora sacra,canon.fin.distinct.44. ex concilio Martini Papæ.can.61.& 65.Sacra verò, vt coniicio, appellatur, quia sacris Missarum solemnijs dicata est. Inde opportunè,inquit Ruper.li. 10.de diuin.offic.cap. 18.Spiritus sanctus hora tertia,super Apostolos aduenies, viuificis eandem horam dedicauit mysterijs.Post tertiam, ait Athanas. de virginit.seu de exercitatione synaxes conficies, quoniam ea hora defixum est lignum crucis, de quo plura libr.2.cap.de tempo. celebrat. Missæ. De eadem hora tertia S.Clemens.lib.8 constitut.Apostolic.capit.40. † Preces etiã vestras facite horã tertia : quoniam illa hora Dominus sententiam Pilati accepit.Quod & S.Ignatius scribit epistol.8. ad Trallianos:Hora tertia,inquit, sententiam Christus accipit à Pilato.Tertul. li.de ieiunio aduersus Psychicos, cap. 10.Tertiam,sextam,& nonã horas insigniores in rebus humanis,quæ diem distribuunt,quæ negotia distinguũt, q̃ publicè resonant,ita & solemniores fuisse in orationibus diuinis commemorat, † horáque tertia Apostolos Spiritu sancto initiatos.S.Cyprian.de oratio.Dominica.Nam super discipulos hora tertia descendit Spiritus sanctus,qui gratiã repromissionis impleuit.S.Basil.ser.1.de instit. Monach. Quin & Spiritus sancti aduentus,circiter horam diei tertiam fuit, sicut ex Actis accepimus:quo tempore,cum propter variam illam linguarum efficacem vim, Phariſæi discipulos irridebant,negauit Petrus eos ebrios esse,quia ea loquerentur. Siquidem horam illam tertiam fuisse.Idem Basil. in regul. fusius disputatis interrog.37.Tertia verò hora, vt in ea ad orationem surgatur,fratresq; omnes in vnũ congregẽtur, licèt diuersis in locis,alij in alijs operibus sint occupati, idque eare,vt admoniti doni spiritus, quòd circiter hãc horam Apostolis datum fuit,vno eodemq; animo,cuncti illum venerẽtur,ab eoque petant,vt & ipsi digni sint, qui sanctificationem suscipiant simulq; vt salutaris cibi doctrinę,& recti itineris dux esse,& auctor velit,illum imitantes, qui dixit:Cor

mũdum crea in me Deus,& spiritum rectũ innoua in viscẽribus meis,&c.S.Hieron.in ca.6.Daniel. Denique tertia hora descendit Spiritus sanctus super Apostolos.Isido.de Eccles.iast.offic.lib.1.cap.19. Illud etiam occurrit ad probationem venerabilis Trinitatis,quòd Spiritus sanctus hora tertia,hoc est.suo loco,& numero,& tepore descendit ad terras,impleturus gratiam,quam Christus promisit. Quæ verba exarata leguntur in concilio Aquisgranensi sub Ludouico Pio, cap. 126.Raban.Maur.lib.2.de instit.cleric.ca.4. Tertiæ horæ officium ideo fit,quia tertia hora Christi passio cœpit, cũ per Iudęorum linguas iam tunc Dominus crucifixus est.Et post resurrectionẽ eius,in die Pẽtecostes tertia hora Spiritus sãctus super Apostolos descendit. Rupert. Tuitiens. libr.1.de diuin. offic.cap. 3. Hora tertia duplici ratione splendet insignis.Namque hac hora Dominus Iesus spinis coronatus, & linguis Iudęorum crucifixus est, iuxta illud:Filij hominum dentes eorum arma & sagittæ:& lingua eorum,gladius acutus:videlicet, quia Pilato iudicante illum, firmauerunt sibi sermonem nequam,pertinaciter clamando;Crucifige,crucifige:& Spiritus,qui in remissionem peccatorum non fuerat datus, antequam Iesus esset glorificatus, super nascentem Ecclesiam,in igneis linguis effusus est,& est impletum discipulis promissum Domini dicentis:Vos autẽ baptizabimini Spiritu sancto non post multos hos dies.

DE SEXTA.

CAPVT IX.

1 *Sextam horam Christiani varias ob causas obseruant.*
2 *Locus Actorum 10.de Petro, qui ascenderat in cœnaculum hora sexta explicatur.*
3 *Christus hora sexta crucifixus est.*
4 *Homo secundum Origenem conditus hora sexta,eademq; hora de ligno comedisse dicitur.*
5 *Hora tertia Christum cruci affixum nonnulli contendunt.*
6 *Marci locus de hora tertia accuratè expenditur*
7 *Horæ sextæ præclara ex Anastasio Sinaita commendatio, sex variis Christi figuris petita.*

1 SEXTAM † horam colimus, & obseruamus, quòd,auctore Basilio in regul.fusius disputatis, interroga. 37. ca

ea hora oratio necessaria sit, sanctorum exemplo Psalm. 54. Vespere & manè,& meridie narrabo,& annũciabo, & exaudiet vocem meam.In qua etiam,vt liberemur ab incursu, & dæmonio meridiano,nonagesimus Psalmus,ait Basil.recitetur.† Legimus Act.10. Petrum ascendisse,vt oraret circa horam sextam.Sexta,ait Hieronym.ad ca.6.Dan.volens Petrus comedere,ad orationem ascendit in cœnaculum. Illud obseruandum est,quòd & Turrianus monuit:nõ esse scriptum, Petrum in superiora ascendisse circa horam sextam, vt oraret,quòd recto quidem ordine dicendum erat, si tẽpus ascẽsus notare voluisset,ac non potius tempus orationis, q̃ erat sexta hora,hoc enim significat illud περὶ ὥραν ἕκτην: Qui igitur dixit ascendisse, vt oraret circa sextam horam,planè significat obseruatum fuisse tempus sextæ horæ ad orandum. Ad hæc Petrus,inquit Cyprian.de orat. Domin. hora sexta, in rectum superius ascendens,signo pariter,& voce Dei monẽtis instructus est,vt omnes ad gratiam salutis admitteret, eum de emundandis gentilibus ante dubitaret. † Amplius, sextam horam colimus, quia ea hora Christus est exaltatus tanquam serpens in crucem.S.Clem.lib.8.constit.Apost.ca. 40.ibi:Sexta,quoniam tunc crucifixus est. Cyprian.de orat. Dom.Et Dominus hora sexta crucifixus.S. Athanas. de virginit.Sexta hora celebrato preces cum Psalmis, ploratu, & supplicationibus,quoniam hac hora filius Dei sublatus est in cruce.† Hominem die sexta, horaq̃ sexta cõditum probat Orig.tract.35.in Matth.ad ea verba; A sexta autem hora tenebræ factæ sunt. Eadem sexta primum hominem de ligno comedisse scribit Theophylactus ad eadem Matthęi verba: A sexta autem hora: Qua igitur hora Deus hominem cõdidit,eadem & lapsum curauit.Præclarè Cyril.Hierosol. catechesi 14.Quo tempore,inquit,euersio fuit,eodẽ rursus facta reparatio.Ex quibus perspicuum est,Christũ horã sexta crucifixum:q̃ planè,&apertè probat S.Ioannes c.19.Erat autem parasceue paschæ hora quasi sexta, & dixit Pilatus Iudæis; Ecce rex vester.Illi autem clamabant:Tolle,tolle, crucifige eum.Et paulò post:Tunc dimisit eum illis,vt crucifigeretur. hanc sententiã probarunt prẽter superiores S.Ignatius epist. ad Trallianos,Isidorus,& alij innumeri, eamque Ecclesia in crucis officio, & precibus confirmat.† Non desunt tamen, qui Christum hora tertia cruci affixum fuisse contendant. Telesphorus Papa, epistola decretali, canon. Nocte, de consecrat. distinct.1. Damas.in pontificali, capit. 9. Cyril.

Hiero-

Hierosolym.catechesi 13.Victor Antiochenus,& Theophylactus,S.Hieronym.(si modò commentarij in Marcum sunt
6 Hieronymi)in cap.15.Marc.† Nituntur verò aperto,& lucido Marci testimonio,d.cap.15.Erat autem hora tertia,& crucifixerunt eum.Qui locus veterum,& recentiorum ingenia exercuit.S.August.lib.3.de consensu Euangelistarum,cap.13. & lib quæstionum veteris,& noui testamenti,quæstio.65.& ad Psalm.63.& tract.117.in Ioannem,canon. Periculosè, de pœnitent.distinct. 1. Docet Christum à Iudæis hora tertia, lingua crucifixum; hora enim tertia dixerunt; Crucifige eũ: hora verò sexta crucifixum fuisse militum manibus. Manifestauit igitur Marcus, eodem Augustino auctore, non iudicis sententia Saluatorem esse crucifixum,sed Iudęorum.Hãc verò sententiam teria hora datam vult intelligi, in qua assiduis vocibus perdurantes Iudęi cum interuallo horarum ferè trium,quibus itum,& reditum est ab Herode, crucifixerunt Saluatorem. Sanè, hi vel maximè Christum crucifixerunt,quòd & Petrus Actor.4.illis exprobrat.Neque refragatur,quòd Marcus,antequam mentionem faciat horæ tertię, affirmat Pilatum tradidisse Iesum,vt crucifigeretur.Nam,vt Chrysostom.& Theophylact.obseruarunt,nequaquam tunc eum planè tradidit.Ex hinc enim ab vxore admonitus, post impositam coronam spineam,& indutum purpureum vestimentum Pilatus produxit illum populo,deq́ue eo liberando multis verbis contendit.Itaque cum clamore populi,& Cęsaris metu victus, pro tribunali sedisset, poterat esse quasi hora sexta.Euthym.verò ad cap.Marci 15.aliter interpretatur hæc verba:Erat autem hora tertia, vt ea verba non trahantur ad id,quòd additur,Et crucifixerunt eum, sed referantur ad principium eorum,quæ passus est Saluator. Erat, inquit, hora tertia, quando videlicet pati cœpit à militibus Pilati. Deinde,quòd sequitur,per se legendum est: Et crucifixerũt eum,sexta videlicet hora.Nonnulli,vt Victor,Albertus Magnus,Nicolaus de Lyra, & quidam alij coniiciunt, Christũ intra horam tertiam, & sextam crucifixum, & ab vtroque extremo, quemadmodum media solent, horam mortis CHRISTI esse nominatam à Marco tertiam, à Ioanne verò sextam, non simpliciter, sed cũ determinatione, quasi sexta.hanc improbat Canus lib.2.de locis Theologicis,cap. 18.Verùm hanc tuetur,& confirmat Francolinus, de tempore horarum canonicarum,cap. 22. Fuêre, qui post Hieronym. ad Psalm. 77. & Theophylactum ad d. cap. affirmant Mar-

cum

cum ita scripsisse;ἦν δὲ ὥρα ἕκτη,id est,erat autem hora sexta. Verùm errore scriptorum,ἑπτημον Gtæcum ϛ,quòd nota est senarij,mutatum in litteram γ,quæ nota est ternarij, huius sententiæ meminit S.Thom.3. parte quæst. 46. art. 9. ad secundum, & in Catena aurea super quatuor Euangelia, ad cap.19.Ioannis.Sunt etiam,qui horas maiores, à minoribus distinguunt, & Marci verba de tertia maiori hora, quæ eadem est,ac sexta minor.Beroald.libr. 1. chronico. His † ad- 7
dendum censeo,quæ S.Anastasius Sinaita lib.7.commentar. in Hexameron præclarè, & grauiter in commendationem horæ sextæ commemorat:Christus,inquit, in sua imagine, & Ecclesiæ,visus est hora sexta Abrahæ,in quercu Mambre. Meridies autem,rursus & vespera erat,& hora sexta,quando Ioseph in Christi imaginem pransus est simul cum fratribus,& Christi pascha admirabiliter præfigurauit, ac descripsit,& tunc cisternam habitauit,ante indicans, ac significãs Christum, qui post illam cœnam iaciẽdus erat in cisternam sepulchri. Hora sexta erat etiam illa quando Ruth admiranda,tanquam formosa Ecclesia, cum ad ipsum Boos in agro, tanquam ad Christum appropinquasset, esuriens ab eo est nutrita,& eius facta est coniux.Quam pulchrè imitata gentilis illa Ecclesia sapientissima Samaritana, quæ quærens quemadmodum Deus sit adorãdus, sexta hora ad Christum accessit iampridem sẽdentem super puteum piscinæ & lauacri, quãdo eam liberauit à seruitute,& ab aqua ferenda alienigenis simulachris.Has autem omnes vesperas sextæ horæ facit Christus propter illum hominem, qui à paradiso euersus fuerat in illa vespera,in illo paradiso. Nam propter protoplastum Adam in hortum Golgota, seu Caluariæ, vespere,& sexta hora in crucem ascendit sexto die sæculi,in sexta hora eiusdem millenarij,& sexta hebdomadis, & sexta hora sexti diei: quam apertè præfigurauit, & descripsit nobis ad enarrandum, propositus sextus dies creationis sex dierum. hactenus Anastasius.

DE NONA.

CAPVT X.

1 *Nonæ horæ obseruatio ostenditur ex Actis Apost. & Basilio.*

2 *Nonæ cur inter horas orationis numeretur, causæ afferuntur.*

ex

ex Clemente, Cypriano, & aliis.

3 *Nona hora orant Petrus, Ioannes, Cornelius, & Christus orãdo spiritum patri commendat.*

4 *Tentatio quando vexat, simul ostendit homini, quàm sit ad lapsum facilis.*

NONAM † horam orationi consecratam, Lucas apertè indicat, Actor. 3. Petrus autem, & Ioannes ascendebant in templum, ad horam orationis nonam. Græcè, Επι τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς τὴν ἐνάτην. Hoc est, quòd & Turrianus obseruauit, ad horam illam orationis, quæ erat nona; hoc enim significat repetitio illa articuli Græci, quæ & nonam orationis horam esse, & alias esse orationis horas, præter nonam apertè demonstrat. De nona S. Basil. in regul. fusius disputatis, interrog. 37. Quod ea, inquit, ad orationem nobis necessaria sit, id Apostoli ipsi declararunt in Actis, in quibus est quod Petrus, & Ioannes ascendebant in templum, ad horam orationis nonam: † Nonam verò celebramus ex sententia Clemen. lib. 8. constitut. Apostol. cap. 34. quòd tũ omnia mota, & tremefacta sunt Domino crucifixo: quia horrent audaciam impiorum Iudæorum, & contumeliam Domini ferre non possent. S. Cyprianus de orat. Domin. Et Dominus hora sexta crucifixus, ad nonam peccata nostra sanguine suo abluit: & vt redimere & viuificare nos posset, tunc victoriam suam passione perfecit. S. Athanas. lib. de virginit. seu de meditatione: Nona hora rursum in hymnis, & glorificationibus eris, cum lacrymis, & confessione peccatorũ tuorum, Deo supplicabis, quoniam hac hora Dominus in cruce pendens reddit spiritum suum. S. Basil. serm. 1. de institu. monach. Porrò, nona Dominicę passionis memoriã refert illius, quæ vitæ nostræ causa susceptа est. S. Hieronym. in c. 6. Daniel. Tria, inquit, sunt tempora, quibus Deo flectenda sunt genua, Tertiam horam, sextam, & nonam, Ecclesiastica traditio intelligit. Deniq; tertia hora discẽdit Spiritus sanctus super Apostolos. Sexta volens Petrus comedere, ad orationẽ ascendit in cœnaculum. † Nona Petrus, & Ioannes pergebant ad templum. Cassian. lib. 3. institut. monach. cap. 3. Hora nona Christus inferna penetrans, &c. Eadem quoque hora Cornelius Centurio, in precibus solita deuotione perstitens, &c. Raban. Maur. lib. 2. de instit. clericor. c. 6. Nona itaq; hora inde consecratur, quia in ea Dominus pro inimicis postulans, in manus patris spiritum commendauit: quia videlicet

licet fideles quosque oportet, vt se Deo commendent cum deuota oratione, qua caput suum cognoscant propriam animam patri suo commendasse, vt in eius corpus coadunati cum ipso regnum possint intrare perpetuum. Rupert. Tuitiens. lib. 1. de diu. offi. cap. 5. Nona quoque hora iure in laudem Dei clamamus, quando clamans Dominus Iesus voce magna, emisit spiritum, latrone admisso in paradisum, & venia, quamuis sero, veraciter pœnitentibus & confitentibus dedicata. Tunc etiam latere eius perforato formandæ Ecclesiæ profluxerunt sacramenta, sanguis quo redimimur, aqua qua abluimur. Illud verò considerandum monet Amalar. Fortunat. lib. 4. de Ecclesiast. offic. ca. 6. quòd status temporis, quando nona celebratur, designat feruorem studiorum, quem exercebat mens in altitudine virtutum, aliquantulum tepefactum esse propter tentationes accidentes. Vnde Gregor. in Moralib. Iob: Vitia dum nos tentant, proficientes nos in virtutes humiliant. Sicut tunc sol descendit à centro ad inferiores partes: † ita mens quando tentatur descendit ab altitudine intimi gaudij, ad considerandum suam naturam atque fragilitatem, & videt, quàm sit facilis ad occasum. Hæc Fortunat. quem totidem verbis sequitur Guilielmus Durandus in Rationali, libro quinto cap. de Nona. 4

DE VESPERIS.

CAPVT XI.

1 *Vesperarum officium multorum Patrum testimonijs approbatur.*

2 *Vespertinam orandi horam cur colit Ecclesia.*

3 *Vesperarum hora Christus de cruce depositus.*

4 *Vesperæ, qua hora decantandæ.*

5 *Vespertinum officium Hieronymus lucernarium appellat.*

6 *Lucernariæ horæ antiqui meminerunt Patres præter Hieronym.*

7 *Vesperæ hora duodecima recitabantur.*

8 *Vesperarum hora, cur ab Ecclesia fuerit mutata.*

9 *Vesper an semper designet tempus post solis occasum.*

10 *Vesperæ in quadragesima ante cœnam recitandæ.*

11 *Hora orandi diuersa pro temporum & regionum diuersitate.*

INVM-

1 INVMBRANTI † vespera, clerici quàm deuotissimè officium vesperarum celebrare debent. huius vespertinæ horæ meminerunt præter S.Clemen.& Basil.vbi suprà, Synodus Laodicena canon.18. Idem precum ministerium omnimodo debet fieri in nonis & vesperis.Chrysostom.homil. 59.ad pop.Antioch.Tertiam,sextam,nonam, & vespertinas orationes celebrant.S.Ambrosius lib.3.epistо.11.Inter legendum,cum paululum requieuissem animo, qua lucubratione destiteram,versiculum illum cœpi mecum voluere, quo vesperi in vigilijs vsi fueramus.Hieronym. ad Eustoch. de custo.virgin.Horam tertiam,sextam,nonam, diluculum quoque,& vesperam nemo est qui nesciat.Et epistol.27. de epitaph.Paulæ.Manè, hora tertia,sexta , nona , vespere, noctis
2 medio per ordinem psalterium cantabant.† Eam verò horã colimus in memoriam tum sacrificij vespertini antiquæ legis.Hoc enim tempore,ait Isid.lib.1.de Eccles.offic. cap.20. Veterum sacrificia offerri, adoleriq́ue altario aromata, thuraq́ue mos erat.Psal.140. Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo,Domine:eleuatio manuum mearum, sacrificium vespertinum.Tum etiam mysticæ cœnæ , quam vesperè Dominus noster Iesus Christus cum sanctis Apostolis celebrauit,ex pane carnem suam,& ex vino suum sanguinem admirabili potestate conficiens.Inde idem Isido. In nouo quoque testamẽto vesperè Dominus & Saluator, cœnantibus Apostolis,mysterium sui corporis & sanguinis initio tradidit,vt tempus ipsum sacrificij,vesperum ostenderet sæculi.Gregor.Nazian.orat.42.in pasch. In sæculorum fine Christi passio contigit , vesperè quoque , peccati videlicet caliginem discutiens,discipulis sacramentum impertit. Proinde,addit Rabanus,in honorem , ac memoriam tantorum sacramentorum in his temporibus adesse nos decet Dei cõspectibus,& personare in eius cultibus orationum nostrarũ, illi sacrificium offerentes, atque in eius laudibus pariter exsultantes,Quæ totidem verbis refert Raban.libr.2. de instit.
3 cle.cap.7.† Addo , quod eadem hora Christus de cruce depositus fuit.Gloss.in c.1.de celeb.Miss.Guilel.Durand.in Rationali lib.5.c.9. Et in officio S. Crucis , De cruce deponitur hora vespertina.quod quidem officium adeo solemne est, vt his,qui illud religiosè recitant,Ioan. XXII.40. dies indulgentiarum indulserit,auctore Antonino 3.par.titul. 13.cap.4.
4 † Ceterum,qua hora vesperæ decantandæ sint, dubium cõtrouersumq́ue est. Videtur siquidem post solis occasum ve-

sp ras

speras decantandas. Primum à nomine: dicuntur enim vesperæ à sidere , quod vesper nuncupatur, & decidente sole exoritur,Isido.de Eccl.offic.c.22.& lib.6.etym.c.vlt.Vespera fit,quando sol occidit, auctore August.in Psal.29.ad ea verba: Ad vesperum demorabitur fletus.Deuter.16.Immolabis phase vesperè ad solis occasum Marc.1. Vespere autẽ facto, cum occidisset sol,afferebant ad eum omnes malè habẽtes.s. Vesper finit diem,vespera mater noctis.Chrysolog./4.& 75.
† Deinde, vespertinum officium, lucernarium appellatur.S. 5
Hiero.2.expos.ad Psalm.118.Hora tertia oramus, hora sexta oramus,nona lucernarium facimus, media nocte consurgimus,vbi videtur,Lucernariũ,pro vesperis vsurpasse.† Ho- 6
ræ lucernariæ meminerunt Aug.serm.1.ad fratres in eremo: Operentur ergo in nomine Domini , sacrum ordinem non habentes vsque ad horam lucernariam. Et Cassi.lib.3.de instit.monach.cap.3.ad fin.Radulph. Tungr.lib.de can.obser. propos.12.Lucernalium sermonum & orationum mentionẽ facit Epiph.contra hæres.lib.3.in compendiaria vera doctrina,circa fi.Legimus preces lucernarij semel atque iterũ apud Philoteum in libro,qui,Ordo instituendi diaconum, inscribitur. Lucernalis verò hora dicitur , quod tum lucernæ accendi solebant.S.Hieron.epist.ad Lætam:Discat lucerna accensa reddere sacrificium vespertinum.Cassiod.lib.9.Tripar. cap.38.Socrat.lib.5.histo.Ecclesiast.cap.21.& Niceph.lib.12.cap.24.commemorant in Hellade, Hierosolymis, & in Thessalia preces ad tempus vespertinum, dum accenduntur lucernæ,fieri consueuisse.Radulph.Tungrens.de cano.obseruant. propos.12.ad principium,testatur sanctos Patres antiquitus, hora lucernari ad vesperas conuenire solitos. † Ad hæc ve- 7
speræ hora duodecima recitabãtur,quòd tum ex concil.Turon.2.can.14.ibi; Ad duodecimã duodecim psalmi.quæ verba obiter necessariò referri ad horam vespertinam coniicio. Cassia.lib.2.de instit.monach.cap.4.& 5.Tum etiã ex Athanas.lib.de virginit.dum enim ibi duodecimæ horæ mentionem facit , vesperam proculdubio intelligit. Tum denique ex Beda lib.3.in Esdram , cap.25.dum vesperam inter horas nocturnas collocat , eamq́; hora vicesima quarta celebrari scribit.Verum Ecclesia Romana vesperam post nonam, ante solis occasum celebrari:idq́; vsu receptum innuit Amalar. Fortun.libr.de ordine antiphonarij. Ante solis occasum vespertinos hymnos Deo oblatos indicat Theodoret. in historia sanctorum Patrum,cap.2.Omnes,inquit,vndequaque

Qq in

in antrum conueniebant,& hymnos vespertinos simul Domino offerebant, quæ verò præcedunt ibi,ante solis autem occasum : hymnos illos vespertinos ante solis occasum offerri apertè demonstrant Antiphonarij, cap.16. & capit.70. Etsi idem Amalar.Fortuna.libr.4. de Ecclesiast. offic. cap.7. Vespertinas inter quatuor noctis vigilias numeret:ego existimo antiquitus vesperas post solis occasum ad finem diei decantari consuetum,quòd præter ea,quæ iam adduximus, probatur ex Chrysostom. homil.19. ad pop. Antioch. & homil.14.in 1.ad Timo.Tertiam,inquit,sextam,nonam,& vespertinas orationes celebrant, de monachis agit.Et in quatuor partes diem dispartiti, dum singulæ partes implentur, & psalmodijs,& hymnis Deum venerantur. Quibus verbis
8 vespertina oratio postremæ diei parti ascribitur. † Post hac Ecclesia,quò plures adesse possent vesperatum celebrationi, constituit vesperas post nonam decantari. Dicuntur autem vesperæ,etsi non amplius recitentur vesperi,ἀναφορικῶς,qua voce iurisconsultus vtitur.l.item prætor, §.1.ff.de suis & legitimis hæred. quemadmodum insula dicitur,quæ aliquando fuit insula, licèt amplius non sit insula, l.in insula.ff. de acquir.ter.dom. in fine. Idem in hæreditate, quæ etsi adita nõ fuerit, quandoq; tamen hæreditas appellatur.l.1.§.si pars
9 adita.ff.ad Tertull.l.fihusfa.ff.ad l. Falcid. † Vel etsi propriè vesper significet tempus,q; currit post solis occasum, quandoq; tam & tẽpus illud,quod est ante solis occasum,notat: Matt.14.Vespere facto accesserunt discipuliad Iesum,dicentes;Desertus est locus,& hora iam præterijt. Dimitte turbas, vt eant in Castella,& emant sibi escas:postea commemorat miraculum quinque panum,& duorum piscium.Deinde ait: Et dimissa turba,ascendit Iesus in montem solus orare: Vespere autem facto,solus erat ibi.Bis dicitur,Vespere facto;& priori quidem Vespere, intelligitur tempus ante solis occasum,lucente siquidem sole discubuit turba ; Dies enim cœperat declinare,Lucæ cap.9.vel,Iam multa hora erat,Marc. cap.6.Posteriori verò tempore intelligitur tempus, post solis occasum.Nam & Marcus ait, Et cum sero esset, quòd & obseruauit Iansenius in Concord. Euangeli.cap.57. Accedant quæ de duabus vesperis adnotarunt Hieronymus ab Oleastro in cap.1.Geneseos, & capit.12.& 16.Exodi, Iansenius in Concord.Euangelic.cap.129. Francolin. de tempore horarum canonicarum,cap.20.†Sanè,in Quadragesima vesperæ ante cœnam recitandæ sunt.canon.Solent, de consecrat,

crat.distin.1.quòd de publica recitatione in Ecclesia intelligendum est. Priuatum enim post cœnam recitari possunt, Syluester in Summa, in voce, Hora, quæst.9.Caiet.in Summa,in voce,Horarum.† Addam pro coronide,in diuinis of- 11
ficijs maximam interessisse varietatem pro diuersitate gentium, ac temporum. Quòd & Vualfr.Strabo diligenter notat de rebus ecclesiast.cap.25. Socrat. item lib.5. hist. eccles. libr.5.cap.21. cum varios retulisset precandi ritus in diuersis Ecclesijs,quæ tamen in eadẽ fide consentiunt,addit ad summam:Apud omnes religionum & sectarum nusquam reperire poteris duas,quę in precandi more inter se consentiant, quòd fere totidem verbis repetit Niceph.lib.12.cap.34.

DE HORA COMPLETORII.

CAPVT XII.

1 *Completorij meminerunt Patres permulti.*
2 *Completorij oratio est,vt quies inoffensa sit,& vitio libera.*
3 *Completorium qua potissimum hora celebrandum.*
4 *Lux,in hymno Completorij quid significet.*
5 *Completorium nunc quidem ante finem diei peragitur, cùm ob alias causas,tum in memoriam Dominicæ sepulturæ.*
6 *Completorio interesse debent Christiani varias ob causas.*
7 *Hymnus. Nunc dimittis.cur recitetur in Completorio.*
8 *Completorij tempore reuocanda est mens ab externis negotijs ad interiora.*
9 *Diabolus nocte vehementius tentando infestat.*
10 *Virginis Dei genitricis inuocatio quàm sit salutaris, & ab omnibus studiosissimè retinenda.*
11 *Conscientiæ vespertina discussio & plurimum fructuosa est,& ad benè viuendum in primis necessaria.*

DE hora completorij. Isidor.lib.1.de offic. eccl.cap.21.& 1
ex Isidor. Concilium Aquisgranens.cap.128.Id etiam, inquit Isidor.in Patrum inuenitur exemplis,Dauid Prophetа dicente: Si ascẽdero in lectum strati mei, si dedero somnum oculis meis. Et posteà:Quis nõ stupeat tantam in Dei amore animi deuotionem, vt somnum sibi, sine quo vtique corpora humana deficiunt, penitus interdixerit, donec locum ac templum Domino fabricandum in pectore suo Rex & Propheta reperiret ? De eadem hora apertius Sanct.

Basil.in regul.fusius disput.interrogat.37.† Tum autem primis se iam noctis intendentibus tenebris sequetur petitio, vt quies,quam sumus capturi, inoffensa,& ab omni perturbatione ac vitio libera sit,qua etiam hora necessariò recitari debet nonagesimus Psalmus, Qui habitat in adiutorio. Ad eandem horam pertinere arbitror,quæ Cyprianus scribit de oratio.Dominica ad fin Recedente item sole, inquit, ac die cessante, necessariò rursus orandum est.Nam quia Christus sol verus,& dies est verus sole ac die recedente sęculi,quando oramus & petimus,vt super nox lux denuò veniat Christi, precamur aduentum lucis æternæ gratiam præbiturum, Quæ item Clemens Alexander.lib.2.pædagogi capit.4.Postremò,inquit,antequam somnus inuadat,pium,& sanctum est Deo gratias agere: vt qui eius benignitatem & gratiam fuerimus consecuti, ita vt cum diuino quodam afflatu nos ad somnum cõferamus:& confiteri et in canticis labiorum. †Qua verò diei parte completorium celebrari debeat,laborant recentiores. Ego antiquitus completorium prima noctis vigilia, antequam cubitum iretur,celebrari consueuisse coniicio, tum ex Basilio & Isidoro, quos iam laudaui, tum etiam ex S.Benedicto in regula,c.42.vt post completorium nemo loquatur.Quo loci Smaragdus:Ideo lectis completorijs mox inter fratres custodiatur silentium,& sic se suis collocent lectis, vt nemo alteri loquatur.Ideo post completorium tacere debemus, vt meritò in nocturnis primò dicamus; Domine, labia mea aperies, &c.Tum ex psalmis,qui hora cõpletorij recitantur, in quibus noctis mentio fit,Psal. Cum inuocarem,&c.In pace in idipsum dormiam & requiescam,Psalm.Qui habitat,Non timebis à timore nocturno, Psal.Ecce nunc benedicite. In noctibus extollite manus vestras.Necnõ ex hymno,Te lucis ante terminũ.† Vbi obiter Lucis vox,auctore Clichtoueo in expositione illius hymni, pro luce crepusculi,non verò pro luce corporis solaris vsurpatur.ac denique ex antiphona,Salua nos,Domine,vigilantes;custodi nos dormientes.Accedat, quòd vesperæ decantari consueuerant hora diei duodecima, vt supra notaui ex Concili.Turonico,Athanasio, & Amalario Fortun.vel vltima diei parte,ex Chrysost.Neque his aduersatur,quòd completorij hora in memoriam Dominicæ sepulturæ institura fuerit:inde in officio sanctæ crucis, hora completorij datur sepulturæ. Corpus verò Christi mandatum fuit sepulturæ ante solis discessum S.Clemens lib.6.constitut.Apostol.cap.

16.S Ignatius epistol. ad Trallianos. Officium enim illud etsi religiosissimum ab hinc quingentis annis compositum fuit.† Porrò, Ecclesia sanctissimè, & prudentissimè ab hinc aliquot annis constituit completorium ante ad finem diei decantari,quò & plures ex laicis interfint, & occurratur periculis multis, quæ noctu accidere solent: in memoriam quoque Dominicæ sepulturæ, qua proculdubio ante solis occasum Christus affectus est. De his plura Doctores in cap.1.de celebrat.Missar.Francol. de horis canonicis cap.17. 18.& sequentibus. † Multis sanè de causis solliciti esse debemus interesse completorio, quas pluribus verbis percenset de Turrecrem.ad regulam S.Benedicti,tracta.107.Ego præcipuas breuiter, strictimque attingã. Prima, quia hora illa completorij, de labore vitæ actiuæ, quæ pluribus agitatur, atque turbatur periculis, Martha solicita es,& turbaris erga plurima,transitur ad quietem vitæ contemplatiuæ,quæ pacem, & tranquillitatem secum habet. † Vnde recitatur Simeonis canticum:Nunc dimittis seruum tuum Domine,secundum verbum tuum in pace.Secunda, quia eadem hora animalia, quæ foras exierant ad pastum capessendum, reuerti solent: † ita ipsa hora reuocandus est spiritus ab externis ad interiora. Vnde initio completorij dicitur: Conuerte nos Deus salutaris noster. Tertia, hac hora parandus est locus, in quo spiritus cum Deo quiescat. Locus autem eius est pax & tranquillitas: In pace factus est locus eius, Psalm.75.& Psalm.131. Si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, donec inueniã locum Domino.Quarta, hac hora Christiani munire se debent contra diaboli fraudes,omnesq; insidiarum vias intercludere.† Nocte enim diabolus in nos vehementius insultat. Quare in præfatione completorij dicitur: Fratres,sobrij estote,& vigilate,quia aduersarius vester diabolus, &c.& in fine in oratione: Visita quæsumus Domine habitationem istam, & omnes insidias inimici ab ea longè repelle. Quinta, in illa hora adspergimur aqua benedicta, quæ hostes inuisibiles fugat. Accedat etiam prælati benedictio, quæ maximi est momenti & ponderis, Eccles.3. Benedict. patris firmat domos filiorum.Sexta, quòd illa hora S.Mariæ Virginis auxilium solemni religione imploramus, & exposcimus. † Ea verò solemnis imploratio fructuosissima est. Vnde, inquit, ille Magister Iordanus vir grauis, & sanctus,quondam Magister ordinis Prædicatorum narrabat se accepisse à quo-

dam viro religioso, quòd fratribus dicentibus in completorio: Eia ergo aduocata nostra, videbat S.Virginem flexis genibus commendantem filio suo ordinem. Quare ait de Turrecremata, pium atque fructuosum est completorio interesse.† Sanè, eadem hora saltem prinsquam somnum capiamus, decet eorum, quæ per diem vel diximus, vel gessimus à nobis rationes exigere.S.Chrysostom.serm.de pœniten.& confessione.Igitur, inquit, seruorum manè rationem facere consueuimus, operum autem post cœnam & vesperam ipsam in lecto iacentes, nullo interturbante, nullo obstrepente omnium eorum,quæ per diem facta, & dicta, rationes à nobis exigamus. Etsi viderimus quid peccatum esse, puniamus nosmetipsos, increpemus mentem & conscientiam, compungamus rationem tanto impetu, vt non audeat vltra exsurgere, & in idem peccatorum profundum nos inducere, memores vespertinæ plagæ? quod tempus hoc huic rationi accommodatius, audi Prophetam dicentem: Quæ dicitis in cordibus vestris,& in cubilibus vestris compungimini.

DE PSALMIS.

CAPVT XIII.

1 *Psalmorum recitandorum & canendorum vsus in Ecclesia antiquissimus est.*
2 *Psalmorum canendorum consuetudo tempore Athanasij & Iuliani.*
3 *Chrysostomi præclarum testimonium de psalmorum cantu in Ecclesijs.*
4 *Psalmorum cantus cur institutus.*
5 *Psalmorum Dauid recitatio vberrimos fructus præbet.*
6 *Psalmos alternatim canere diuiso in duas partes choro recens non est.*
7 *Psalmi stando canuntur.*
8 *Psalmi an vlli alij præter Dauidicos, sint in Ecclesia recitandi,& quid de psalmis vulgaribus.*
9 *Psalmos etiam canunt hæretici ad imitationem Ecclesiæ.*

1 HORIS tam diurnis quàm nocturnis recitantur psalmi, hymni, cantica, antiphonæ, lectiones, responsoria, versus, & collectæ: de quibus singulis agendum est.

Psalmo

Psalmorum recitandorum & canendorum vsus in Ecclesia antiquissimus est.1.ad Corinth.14.Cum conuenitis,quisque vestrum Psalmum habet.ad Ephes.5.Implemini Spiritu sancto, loquentes vobismetipsis in Psalmis,Hymnis, & canticis.Quod totidem verbis repetit idem Paul.ad Colos.3.Dionys.Areopagita de eccles.hierar.cap. 3. ἡ δὲ τῶν ψαλμῶν ἱερολογία σωφρονισμένη πᾶσι σχεδὸν τοῖς ἱεραρχικοῖς μυσηρίοις οὐκ ἄμικτον ἀπηρτίσθη τῆ πάντων ἱεραρχικωτάτη. Psalmorum sancta modulatio,quæ,inquit, omnibus fere sacerdotibus mysterijs iniungitur,substantiæ ratione cohæret, summo omnium principaliq; mysterio (Missę videlicet) deesse non debuit. Tertul. libr.2.ad vxorem, in fine:Sonant inter duos psalmi & hymni,& mutuò prouocant,quis melius Deo suo canet.Talia Christus videns & audiens gaudet. Idem Tertul.de veland.virginib.ad finem: Quantam autem castigationē merebantur etiam illę,quæ inter Psalmos, vel in quacunque Dei mentione retectæ perseuerant. vbi Rhenan. S. Athan.apolog de fuga sua,ad finem,† psalmodiam in Ecclesia celebrari consuetum indicat. Enarrans enim quomodo irruptione Arianorum militum in Ecclesiam facta, vt caperetur,manus inimicorum effugisset,ait:Manebam in cathedra,diacono iusso,vt psalmum recitaret. Quoniam in sæculum misericordia eius: & post recitationem quisque domū abiret,&c.Hanc ipsam historiā,quæ præclarissima est, pluribus verbis commemorant Socrat.li.2.hist.Eccles.c.8.Theodor.li.2.c.13.Sozomen.li.3.cap. 5.Niceph.li.9.c.6.Psalmorum item cantum probat Ruffin.lib.1.histor. Eccles.c.35.Iulianus Apostata,inquit,transferre sepulchrum Babylæ martyris iubet.Quare Ecclesia vniuersa conueniens,matres & viri, virgines,iuuenesq́ue immensa exultatione succincti trahebant longo agmine arcam martyris psallentes summis clamoribus,& cum exsultatione dicentes:Confundantur omnes, qui adorant sculptilia.Greg.Turonens.li.1.historiæ Francor. de B.Aphrodisio agens:Biturgias,inquit, ciuitatem aggressus salutare omnium Christum populis nunciauit. Ex his ergo pauci admodum credentes clerici ordinati,ritum psallendi suscipiunt,& qualiter Ecclesiam construant,vel omnipotenti Deo solemnia celebrare debeant,instituuntur.Legimus in pontificali, Damasum constituisse psalmos die, noctéque decantari per omnes Ecclesias.S. Chrysosto. homil. 6.de pœnit querit,& admiratur,quare præ ceteris vetetis instrumēti,nouiq; scripturis,librū psalmorū Dauid,Christiani

omnes sic adamarunt, atque hunc solum ore versari voluerunt.† Ecclesijs,inquit,pernoctãtibus,& primus, & medius, & nouissimus est Dauid. Diluculo quæruntur hymnorum modulationes, & primus & medius, & nouissimus est Dauid.Si pompæ in funeralibus defunctorum, primus, & medius,& nouissimus est.Et posteà:In monasterijs sanctis,choris angelicarum acierum, & primus, & medius, & nouissimus Dauid. In cœnobijs virginum greges Mariam imitantium,& primus,& medius,& nouissimus est. In desertis viri crucifixi colloquentes Deo,& primus,& medius,& nouissimus Dauid,&c.S.Ambr.libt.7. in Luc.c.15 Hæc est,inquit, symphonia,quando concinit in Ecclesia diuersarum ętatum atque virtutum, velut variarum chordarum indiscreta concordia:Psalmus respondetur,Amen dicitur.Hæc est symphonia,quam sciuit & Paulus.& ideo ait.Psallam spiritu, psallam & mente.S.Hiero.epistol. 4 ad Rusticum,cap. 7. Dicas Psalmum in ordine tuo,in quo non dulcedo vocis,sed mentis affectus quæritur,dicente Apostolo:Psallam spiritu,psallam & mente.& epistol.17.ad Marcellam,cap. 6. Hierosolymis vox quidem dissona,sed religio vna,tot penè psallentiũ chori,quot gentium diuersitates.Cœnobitæ in cõmune habitantes post horam nonam concurrunt, psalmi resonant, scripturæ recitantur ex more. Idem Hieronym.in epitaph. Paulæ cap.10.Manè,hora tertia,sexta,nona, vespere, noctis medio,per ordinem psalterium cantabant Nec licebat cuiquam sororum ignorare Psalmos.Et in Psal.115. Sicut martyres laudant Dominum in regione viuorum, ita monachi, quo die & noctu psallunt Domino, debent habere eandem pietatem. Martyrum siquidem ipsi martyres sunt. Quod enim faciunt Angeli in cælis, hoc monachi faciunt in terris.
4 S Augustin.libr.9.confess. cap. 6.& 7.† Tunc hymni atque psalmi vt canerentur, secundum morem Orientalium partium,ne populus mœroris tædio contabesceret, institutum est,& ex illo in hodiernum retentum,multis, iam, ac penè omnibus gregibus tuis, & per cetera orbis imitantibus. & epist.119.ad Ianuarium, cap. 18. Sicut de hymnis & psalmis canendis, cũ & ipsius Domini & Apostolorũ habeamus documenta,& exempla,& præcepta.Idem August.in li. admonitionum,qui,secunda regula,dicitur c.1.Psalmos certo numero secundum anni tempus decet decantari. Qui tamen modus, non est in vsu,auctore Radulpho Tungrens.de canon.obseru.propos.8 Cassian li.2.& 3.de instit.Monach. co-

tus est in recensendis psalmis,qui dum horæ canonicæ celebrantur,recitari debent.† Sanè, Psalmorum Dauid recitatio vbertimos & iucundissimos fructus præbet.Psalmus,ait Basil.in Psal.1.animarum est tranquilitas arbiter ineũdæ pacis, cuius annutu, exundantes ac tumultuariæ cogitationes se contrahunt & cõquiescunt. Et postea:Psalmus amicitiæ cõciliatur,vnio dissidentium, pacis inter hostes constabilien- 5
dæ suquester.Et paulò pòst:Psalmus est profligandis dæmonibus & depellendis quoddã amuletum,angelicæ tutelę cõciliator,&c.Isid.lib.3.de summo bono.cap.7. Psallendi vtilitas tristia corda cõsolatur,gratiores mẽtes facit, fastidiosos oblectat,inertes exsuscitat,peccatores ad lamẽta inuitat.Nãquamuis dura sint carnalium corda,statim vt psalmi dulcedo insonuerit, ad affectum pietatis animum eorum inflectit.† Planè,psalmos, diuiso in duas partes choro, alternatim canere,recens non est.Dionys.Areopag.de eccles.hierar. 6
capit.3.indicat morem canendi hymnos ad alterutrum,quasi vna concordi & consona sacrarum rerum chorea.Niceph. libr. 13.capit 8.hoc institutum videtur ascribere S.Chrysostom.Platina verò in vita Damasi Papæ. Damaso : alij,Flauiano,& Diodoro Constantino imperante acceptum ferũt. Theodoret.lib.2.histor.Ecclesiast.cap.24.Tripart.libr.5.cap. 32.plenè Radulph Tungrens.propos.8.At longè ante Damasum,nec non ante Chrysostomum,& Flauianum,& Diodorum,vsu receptum erat, psalmos alternatim canere, vt iam ex Dionys.docui.S.item Basil. epist.63.ad clericos Neocæsarienses,psallentes bifariam diuisos alterna vicissitudine inter se psallere, tum consueuisse testatur † Cum verò cantamus 7
psalmos,stantes esse solemus, vt ex statu corporis demonstremus affectum mentis nostræ, hoc est, paratos nos esse siue ad domandam carnem nostram, seu exercitium corporis in causa nostra,& fratrum.hæc Amalar Fortun libr.4. de Eccles.offic.cap.3.† Ceterùm,studiosè cauendum est,ne prę- 8
ter centum & quinquaginta Psalmos Dauid, alij in Ecclesia legantur.In concil.Laodicensi canon. 59. constitutum legimus,non oportere ἰδιωτικοὺς, plebeios,vel, vt alij vertunt,priuatos,& vulgares aliquos psalmos legi in Ecclesia. Item in concil.Bracarensi primo,canon.30.extra psalmos veteris testamenti aliquid poẽticè compositum in Ecclesia canere vetatur. Quæ tamen constitutio interpretanda est ex concil. Laodiceno , vt nõ oporteat Psalmos compositos, & vulgares in Ecclesia recitare.Eamque interpretationem cõfirmat

Martinus Braccarensis canon.68.† Porro,hæreticorum mos fuit,ad Ecclesiæ imitationem psalmos componere,& cantare.Tertull.lib.de carne Christi.Remissio,inquit, Alexandro cum suis syllogismis, quos in argumentationibus torquet, etiam psalmos Valentini, &c. Epiphanius hæres. 67. scribit Hieracē hæresiarchā edidisse psalmos,eosque psallere,& cātare discipulos suos edocuisse.S.Aug.epi.119.cap.18.Donatistæ, inquit,nos reprehendunt,quod sobriè psallimus in Ecclesia diuina cantica prophetarum, cum ipsi ebrietates suas ad canticum psalmorum humano ingenio compositorum, quasi tubas exhortationis inflamment.

DE HYMNIS.

CAP. XIIII.

1 *Hymni Ecclesiastici qui dicendi sint ex Augustino,& alijs.*
2 *Hymnorum in Ecclesia antiquitas probatur.*
3 *Apostoli, & qui deinceps secuti sunt duces Ecclesiæ, hymnos canebant.*
4 *Paulus Samosatenus explodens Ecclesiasticos hymnos, damnatur in concilio Antiocheno.*
5 *Hymnorum quorumdam auctor Ambros.*
6 *Hymni matutini,& vespertini.*
7 *Ariani conati sunt suum dogma hymnorum cantu commendare populo.*
8 *Hymnos Ecclesiasticos,qui Patres scripserint.*

1 HYMNI † laudes sunt Dei cum cantico, Aug.ad Psal. 72.Hymni,inquit,cantus sunt continentes laudes Dei, si sit laus,& non sit Dei,non est hymnus:si sit & laus,& Dei laus,& non cantetur,non est hymnus.Oportet ergo,vt si sit hymnus,habeat hæc tria,& laudem,& Dei laudem,& canticum.S.Greg.Nazian.carminē iambico 15.

Modulata laus est hymnus,vt quidem arbitror.
Cum cantione psalmus est psalmodia.

Isidorus libr.5.Etymolog.cap.19.Hymnus est canticum laudantium,quod de Græco in Latinum laus interpretatur,propterea quod sit carmen lætitiæ,& laudis.Propriè autem hymni sunt continentes laudes Dei.† Hymnorum in Ecclesia antiquitas probatur,tum Pauli testimonio, ad Colos. 3.& ad Ephes.5.tum Christi exemplo:post sacram siquidem cœnam, Christum

Christum hymnum dixisse testantur Matth.26.& Marc. 14. Sanctus Chrysost.hom.83.in Matth. enarrās verba illa Matthæi.Et hymno dicto,exierunt in montem Oliuarum: Gratias,inquit,egit,postea quam dedit, & hymnum cecinit, vt nos quoque similiter faciamus.Et homil.27.in epistol. 1. ad Corin.† Considera,inquit,cum sacras illas cœnas Apostoli 3 accipiebant,quid tum faciebant. Nonne in preces cōuertebātur,& hymnos? Philo Iudæus in li.de supplicū virtutibus, primos illos Christianos hymnos ceciniſſe prodidit.Nō solum,inquit,contemplantur,sed etiam cantica, & hymnos in Dei laudem componunt vario metrorum carminúmque genere,rithmis concinnatos,in Augustiorem, ac religiosam speciem. Et posteà:Tum ille assurgens hymnum in laudem Dei primus canit, aut recens à se compositum, aut desumptum ab aliquo vatum veterum. Exstant enim eius generis carmina prisca versu Trimetro,& hymni cum suis accentibus, inter sacra canendi ante altaria. Quæ Philonis verba summatim exscribit Euseb.libr.2.histor.eccl.cap.16.Dionys. Areopag.de diuinis nominibus, cap. 4. complura refert ex hymnis hierothæi Doctoris sui. Sacratissimū corpus B. Virginis Mariæ cum hymnis delatum scribit Nicephor. libr. 2. c.22.Telesphor.Papa epist.decretali ad omnes,iubet omnes clericos septem hebdomadibus ante Pascha hymnis,& vigi 4 lijs,atque orationibus,die,noctúque Domino inhærere.† In Concilio Antiocheno,ante annos mille, & trecentos damnatum fuisse Paulum Samosatenum,quia psalmos, & hymnos,quos Christiani illius sæculi in honorem Christi decātabant,tanquam recentiores, & à viris memoriæ recentioris compositos exploserat & ejecerat. Apparet ex epistola Episcoporum,qui huic Concilio interfuerunt, apud Euseb. lib.7.cap.24.Auctor ille vetus,cuius meminit Euseb.lib.5.histor.eccles.cap.27.contra Artemonem, cuius hæresim Paulus Samosatenus instauraverat,obiicit tot psalmos, tot hymnos,à fratribus fidelibus antiquitus perscriptos, qui Christum verbum Dei,verum Deum esse concentu quodam concelebrant.S.Hilarium, librum hymnorum ecclesiasticorum edidisse,auctores sunt Hieron. in catal. librorum ecclesiast. Raban. Maur. libr.2. de instit.clericor.49.Idem Hilarius ad principium Psalm. 65. Audiat, inquit,orantis populi consistens quis extra Ecclesiam vocem exspectet celebres hymnorum sonitus, & inter diuinorum quoque sacramentorum officia, responsionem deuotæ confessionis

accipiat

5 accipiat.† Hymnorum S. Ambros. passim mentionem facit, ad Virginem lapsam: Aures tuas non penetrabat hymnorum spiritualium cantus. Eundem Ambros. auctorem fuisse complurium hymnorum docet S. August. lib. 1. Retract. capit. 21. Qui sensus, inquit, cantatur ore multorum in versibus Beatissimi Ambrosij: vbi de Gallo Gallinaceo ait: Hoc ipso Petra Ecclesia canente culpam diluit. Ipse quoque Ambr. hymnorum suorum meminit oratione in Auxentium de Basilicis non tradendis: Hymnorum quoque meorum, inquit, carminibus deceptum populum ferunt, Ariani scilicet. Horum quoque hymnorum Ambrosij mentionem faciunt: S. Benedictus in Regula, Strabo de rebus ecclesiast. cap. 25. Berno de Missa, cap. 2. Hymnorum item & Hilarij, & Ambrosij meminit Concil. Tolet. 4. cap. 12. A nonnullis, inquit, hymni magno studio in laudem Dei, atque Apostolorum, & Martyrum triumphos, compositi esse noscuntur, sicut sunt hi, quos Beatissimi Doctores Hilarius, atque Ambrosius ediderunt. Ad hæc S. Hieron. in comment. ad Psalm. 64.† Matutinis, Verspertinisque hymnis delectatur Deus, per animam fidelem, quæ relicto inanium superstitionum ritu, eum deuotè laudauerit. S. Chrysost. primus auxit in nocturnis hymnis orationes. Ob hanc, vel maximè causam Ariani, extra ciuitatem collectas agebant.† Sabbato autem, atque Dominica intra portas, & porticus congregati hymnos, & antiphonas, ex Ariano dogmate compositas, decantabant. Et hoc maxima noctis parte facientes, diluculo, cum ipsis antiphonis per mediam ciuitatem egressi portam, ad suam ecclesiam concurrebant. Cúmque hoc crebrò, quasi ad vituperationem orthodoxorum facere non cessarent. Frequenter enim etiam hoc cantabant; Vbi sunt qui dicunt tria virtute vnum? Tum Ioannes metuens, ne simplices huiusmodi cantibus traherentur, instituit suum populum, vt & ipsi nocturnis occuparentur hymnis, vt & illorum obscuraretur opus, & fidelium profectio firmaretur. Hæc Socrates libr. 6. capit. 8. histo. tripar. lib. 10. cap. 8. S. August. de ciuit. Dei lib. 22. cap. 8. Victoriana villa dicitur. Et postea: Ad Vespertinos illuc hymnos, & orationes cum ancillis suis, & quibusdam sanctimonialibus ex more Dominicæ passionis intrauit, atque hymnos cantare cœperunt. Idem August. serm. 55. de tempore. Interi hæc Hilarius quidam vir Tribunitius laicus Catholicus, nescio vnde aduersus Dei ministros, vt fieri assolet, irritatus furorem, qui tunc esse apud Carthaginem cœperat, vt hymni

ad

ad altare dicerentur, &c. Hymnos laudesque Dei in Ecclesia deperijsse propter immanitatem VVandalorum dolet Aug. vt Possidonius in eius vita ca. 28. scriptum reliquit. Amplius, hymnorum vsus probatur Concil. Turonen. 2. canon. 24. Et licèt Ambrosianos habeamus hymnos in canone, tamen quoniam reliquorum sunt aliqui, qui digni sunt forma, canare volumus libenter, & amplecti eos præter ea, quorum auctorum nomina non fuerint in limine prænotata. Item Concil. Tolet. 4. can. 12. canon. De hymnis, de consecratio. distinct. 1. De hymnis & psalmis etiam canendis, &c. † Exstant innumeri Sanctorum Patrum hymni Senesij, Cyrenęi, Theophanis, Marci Episcopi Hidruntis, Cosmæ Hierosolymitani, & aliorum Græcorum Patrum. Theodos. Iunior deinceps religiosissimus, cuius (vt aiunt Socrates & ceteri) regia non dissimilis erat à monasterio, primo diluculo hymnos alternos recitabat. Socrates lib. 7. c. 22. tripart. lib. 11. c. 17. Nicephor. lib. 14. cap. 13. 8

DE HYMNO, GLORIA PATRI & FILIO, & SPIRITUI SANCTO.

CAPVT XV.

1 *Gloria Patri & Filio, &c. quando, & quas ob causas cantari cœperit.*

2 *Hymnus, Gloria Patri, Nicænæ fidei consonat, & in fine psalmorum cantatur.*

3 *Gloria Patri & Filio, in fine psalmorum vario cantatur ritu.*

4 *Gloria Patri quando in Ecclesia cantari soleat, & quando reticeri.*

CONSTANTIO † imperante cùm Catholici ad finem hymnorum partem & filium pari gloria & honore efferrent: ex Arianis verò nonnulli, patrem in filio præpositione interiecta obscurius secundas partes filio tribuerent; alij, gloria Patri per Filium in Spiritu sancto; quidam, gloria Patri & Filio in Spiritu sancto dicendum affirmarent: primum omnium Flauianum Antiochenum, Monachorum coacta caterua, clara voce accinuisse; Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto, memoriæ mandarunt Sozomen. libr. 6. capit. 19. Theodoret. lib. 2. cap. 24. Tripart. lib. 4. cap. 35. Idque Flauia- 1

num

num iuuante Chrysostomo fecisse scribit Niceph.li.18.c.51. Quod deinde in Ecclesia vsu receptum fuit, Nicepho.libr.6. cap.22. Verùm ante Flauianũ, hymnum istum legimus apud Athanas. de virgin. siue de meditatione, ibi; Miserator & misericors Dominus, escam dedit timentibus se. Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto, &c. † Non desunt, qui hymnum istum sacrum Nicæno Concilio acceptum ferunt. Strabo de rebus Eccles. cap.25. Etsi enim hymnus iste in Concilio Nicæno minimè expressus sit: fides tamẽ coæternæ Trinitatis, quã sacer hymnus continet, Concilio Nicæno planè & aperte continetur. Quod & S. Hieronym. indicat epist. ad Damasum, quæ extat tomo 1. conciliorum: Istud, inquit, carmen laudis omni psalmo coniungi præcipias, vt fides trecentorum octodecim Episcoporum Niceni Concilij in vestro ore pari consortio declaretur. Quo loci Hieronym. postulat à Damaso hunc sacrum hymnũ in fine cuiuslibet psalmi coniungi. Hãc verò S. Hiero. epistolam probant Alcuin. de diui. offi. cap. de celebrat. Missæ. Amalar. Fortun. lib. 4. de eccles. iast. offic. ca. 19. & 20. Sanè, Vigilij Papæ sæculo ab omnibus Catholicis ex more dicebatur in fine psalmorum: Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto. Vig. epi. ad Eleutherum cap. 2. † Ceterùm ex Concilio Toletano 4. can. 12. & 14. canon. De hymnis, de consecrat. dist. 1. Hispani hunc hymnũ recitabãt hac formula, Gloria & honor Patri, & Filio, & Spiritui sancto. Quod amplius apparet ex Missa Leandri Hispalẽsis, siue Mozarabum, qua vsa est Hispania vsque ad tempora Alfonsi Sexti. Græci verò vocem, Honor, prætermittẽtes, adiiciũt Et nunc & semper & in sæcula sæculorum, prętereuntes, auctore Strabone, hanc clausulam, Sicut erat in principio, qua nos Latini agnoscimus & confitemur sempiternitatem Patris, & Filij, & Spiritus sancti. At verius est, Græcos, quemadmodum & Latinos hac clausula vti, quòd planè & aperte probat Concilium Vasense canon. 7. his verbis: Quia verò non solum in Sede Apostolica, sed etiam per totum Orientem, & totam Aphricam propter hæreticorum astutiam, qua Dei filium non semper cum patre fuisse, sed à tempore cœpisse blasphemant, in omnibus clausulis post, Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto, dicatur etiam, Sicut erat in principio, nunc & semper & in sæcula sæculorũ. Et nos in vniuersis ecclesijs nostris hoc ita dicendum esse decreuimus. Ad hæc, Cassiani sæculo per Gallias vno cantante in clausula psalmi, omnes astantes concinebãt cũ clamore, Gloria Patri & Filio

& Filio & Spiritui sancto, &c. Per Orientem verò secus. Cassian. libr. 2. de institut. cœnobiorum, capit. 8. Amplius, sacer iste hymnus nedum in fine † psalmorum dici solet, sed & 4
fine responsoriorum, dũ de lætis agitur. In tristioribus enim reperitur principium, Concil. Tolet. 4. can. 15. Dicitur & iste hymnus singulis diebus, capit. 2. de ferijs, maximè in sacro Missæ. Alcuin. de diuinis offic. cap. de celebrat. Missæ. Radulph. Tungrens. de canonum obserua. propos. 12. Intermittitur tamen in responsorijs à Dominica passionis per vndecim dies. Amala. Fortun. lib. 4. de ecclesiast. offi. c. 20. A nocte verò cœnæ Domini vsque ad Sabbatum sanctum nedum in responsorijs, sed & in psalmis, & alijs ecclesiæ officijs hymnus iste reticetur. Alcuin. de diui. offic. capit. Feria quarta hebdomadæ, & capit. seq. de cœna Domini. Amalar. Fortun. libr. 1. capit. 12. & libr. 4. cap. 21. Prætermittitur etiam ad psalmum, Benedicite, in laudibus. In eodem enim dicitur, Benedicamus Patrem, & Filium cũ sancto spiritu. Amalar. Fortun. lib. 4. cap. 10.

DE CANTICIS.

CAPVT XVI.

1 *Psalmus & canticum quomodo distinguantur secundum Hilarium.*
2 *Canticum psalmi, & psalmus cantici quid denotent.*
3 *Canticorum à psalmis, & hymnis distinctio secundum Hieron. & alios.*
4 *Cantica & psalmi quando cœperint.*
5 *Cantica an sint habenda alia, quàm quæ in sacra scriptura inueniuntur, eaq; numerantur.*
6 *Canticum, Te Deum laudamus, à quo compositum, quantæq; sit auctoritatis.*

CANTICVM † à Psalmo secernit S. Hilarius, in prologo expositionis Psalmorum. Psalmus est, inquit, cum, cessante voce, pulsus tantum organi continentis exauditur. Canticum verò, cum cantantium chorus, libertate sua vtẽs, neque in consonum organi adstrictus obsequium, hymno canoræ tantum vocis, exsultat. † Canticum psalmi, cum 2
organo præcinente subsequens, & æmula organo vox chori canentis auditur, modum psalterij, modulis vocis

imitata,

imitata. Psalmus verò cantici est, cum choro ante canente, humanæ cantionis hymno, ars organi consonantis aptatur. Et paulò pòst: In eo psalmo, in quo tantum, Psalmus, inscribitur, fidelium operum & religiosorum gestorum aut doctrina, aut confessio continetur. At verò cum, Canticum, tãtum in titulo ponitur, scientia in eo spiritualis & intelligentia cælestis arcani, quàm quis per cognitionem sapientiæ cõsequitur, existit: cum non commemoratis fidei operibus, solam doctrinam perfectæ de Deo cognitionis ostendit. Canticum psalmi cum bonorum operum efficientiæ scientia & doctrina coniungitur. Vbi autem est psalmus cantici, illuc per cognitionis scientiam, vsus boni operis tractatur: cum desideratam nobis fidelium gestorum efficientiam, præstet anterior de Deo adepta cognitio. † Paulò aliter ex S. Hieronym. ad cap. 5. epistol. ad Ephesios, quid interfit inter psalmum, & hymnum, & canticum in psalterio plenissime discimus. Nunc autem breuiter hymnos esse, dicendum, qui fortitudinem & maiestatem prædicant Dei, & eiusdem semper vel beneficia, vel facta mirantur. Quod omnes psalmi continent, quibus Alleluia, vel præpositum, vel subiectum est. Psalmi autem propriè ad Ethicum locum pertinent, vt per organum corporis, quid faciendum, & quid vitandum sit, nouerimus. Qui verò de superioribus disputat & concentum mundi, omniumque creaturarum ordinem, atque concordiam subtilis disputator edisserit, iste spirituale canticũ canit, vel certè (vt propter simpliciores manifestius, quod volumus, eloquamur) psalmus ad corpus, canticum refertur ad mẽtem. Et canere igitur & psallere, & laudare Dominum magis animo, quàm voce debemus. Hoc est quippe quod dicitur, Cantantes, & psallentes in cordibus vestris Domino, vel, & breuius, auctore Euthymio in præfatione ad psalmos: Psalmus propriè est illud carmẽ, quod simul cum psalterij instrumento, suaui voce profertur. Ode seu canticum, vox quædam est musica, cum harmonia solo ore prolata, quanquam impropriè ipsum etiam canticum sæpenumero psalmus dicatur. † Est autem canticum psalmo antiquius. Moyses quippe cantici auctor fuit, illiusque vsus vsque ad B. Dauid tempora perseuerauit, qui primus omnium cœpit psalmos conscribere. Nam etsi antea psalterij instrumento vterentur, illius vsus, & sine arte vlla erat, & admodum vulgaris. Ad solos enim greges mulcendos pulsabatur. Dauid ergo huiusmodi instrumentum sanctius coaptauit, & illius vsum

vsum ad Deum transtulit. Hymnus verò est diuinæ gloriæ extensior, atque amplior quędam laus. Nam cum laudis nomen simpliciter dicimus, vulgatiores & breuiores laudes significamus. His addo, quòd Isidor. libr. 6. Etymolo. c. 19. notat: Canticum esse vocem cantantis in lætitia, psalmum autem dici, quia cantatur ad psalterium. Quo vsum esse Dauid Prophetam in magno mysterio prodit historia. Canticum psalmi est, cum id quod organum modulatur, vox postea cantantis eloquitur. Psalmus verò cãtici, quod humana vox præloquitur, ars organi modulantis imitatur. Plura de discrimine psalmorum & cantic. Amala. Fortun. lib. 4. de eccles. officijs, cap. 3. & 12. † Cantica solum appellamus, quæ sunt prophetarum, & in sacris scripturis cõtinentur, putà Mosis, Ezechiæ, Zachariæ, Esaiæ, trium puerorum. S. Mariæ Virginis, & Simeonis, † quibus annumeratur canticum illud S. Ambrosij, & Augustini, Te Deum laudamus, quod etsi non exstet in sacris libris, veteris, vel noui testamenti, diuinitus tamen compositum fuit. De eo cantico S. Dacius Episcopus Mediolanensis, in suo chronico. lib. 1. c. 10. scribit in hæc verba. A. B. Ambrosio cunctis fidelibus vrbis adstantibus, & videntibus, in nomine sanctæ, & indiuiduæ Trinitatis, Augustinus baptizatus & cõfirmatus est, in quibus fontibus, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis, Te Deum laudamus cantantes, cunctis qui aderant audientibus & videntibus ediderunt, quod ab vniuersa Ecclesia Catholica, vsque hodie tenetur, & religiose decantatur. Hactenus Dacius, cuius meminit S. Gregor. lib. 4. dial. cap. 4. Huius item cantici, Te Deum laudamus, meminit S. Benedict. in reg. cap. 11.

DE ANTIPHONIS.

CAPVT XVII.

1 *Antiphona quid sit ex Isidoro, & alijs.*
2 *Antiphonarum originem, aliqui ad Esaiam referunt.*
3 *Antiphonarum primus auctor, tum apud Græcos, tum apud Latinos.*
4 *Cantum alterna vice primus in Occidente, ad imitationem Orientalium, instituit Ambrosius.*
5 *Psalmorũ cantus qui alternatim edi solet, an rectè ad Tertullianum, Damasum, & Cælestinum, vt eius rei auctores, referatur.*
6 *Antiphonæ quæ nunc dicantur.*

ANTIPHONA † Græcè interpretatur vox reciproca, duobus scilicet choris alternatim psallentibus, ordine commutato, siue de vno ad vnum. Isidor. lib. 6. Etymol. cap. 19. Alcuinus de diuinis offic. cap. de celebrat. Missar. Raban. Maur. libr. 1. de institut. cleric. cap. 33. † Antiphonarum originem nonnulli repetunt ab eo, quod Esaiæ cap. 6. duo seraphim clamabant, alter ad alterum & dicebant, Sanctus, Sanctus Dominus exercituum. Vbi auctore Hieronym. Hebræi habent, iste ad istum, id est, vnus ad vnum, inuicem se ad laudes Domini cohortantur. Inde Isidor. libr. 1. de eccles. iast. offic. cap. 7. de Antiphonis agens, duobus choris alternatim concinentibus, quasi duo Seraphim Isaiæ 6. † Auctor verò Antiphonarum apud Græcos primus creditur S. Ignat. S. Ioannis discipulus, sæpè ac diu congressus cum Apostolis: is cum visio Angelorum sanctam Trinitatem, hymnis alterna vice decantatis, collaudantium, obiecta fuisset, formam illam, alterna vice canendi Ecclesiæ Antiochenæ tradidit, quæ tandem in omnes Orientis Ecclesias propagata est. Georg. Patriarcha Alexandrinus in vita S. Ioann. Chrysost. Socrat. lib. 6. cap. 8. Tripart. lib. 10. cap. 9. Niceph. lib. 13. c. 8. Amalar. Fortunat. de eccles. offic. lib. 4. c. 7. Vvalfrid. Strabo de rebus eccles. c. 18. Radulph. Tungres. de canonum obseruant. propos. 12. Hunc ritum vsu receptum in Oriente Basilij sæculo docet ipse Basil. epist. 63. ad Cletic. Neocæsar. De nocte, inquit, populus consurgens antelucano tempore domum precationis petit, inque labore, & tribulatione, ac lacrymis indesinentibus facta ad Deum confessione, tandem ab oratione surgentes ad psalmodiam instituuntur. Et nunc quidem in duas partes diuisi, alternis succinentes psallunt. Quibus conuincitur Theodoretus, quē Sigebertus, Radulp. Tungrens. & alij nonnulli sequuntur, dum lib. 2. c. 24. & apud Cassio. lib. 5. Tripart. c. 32. prodidit Flauianum, & Diodorum primos apud Antiochiam, psallentium choro in duas partes diuiso, hymnos Dauidicos alternis canēdos tradidisse. Longè enim ante Diodorum, & Flauianum ritus ille canendi alterna vice Antiochiæ ex instituto Ignatij inoleuerat. Non me latet nonnullos monachos quandoq; in Ægypto, & Oriente aliter psalmos cecinisse. Cassia. lib. 2. de institu. monach. c. 5. 8. & 11. Verùm, vt suprà cap. de vesperis ex Socrate, & Nicephoro monui, apud omnes religionum, & sectarum formas, nusquam duæ ferè reperiri potuerūt, quæ in precandi more inter se consentiant. Hactenus de Græcis, † Quod ad

ad Latinos pertinet, S. Ambros. primus Antiphonas Mediolani instituit, Græcos imitatus. Ex hinc Antiphonarum vsus in ceteris Occidentis regionibus increbuit. Isido. lib. 1. de eccles iasticis offi. c. 7. Sigebertus ad annum 338. Hoc tempore, ait Paulinus in vita S. Ambrosij, primum Antiphonæ. hymni, ac vigiliæ in Ecclesia Mediolanensi celebrari cœperunt, cuius celebritatis deuotio nō solum in eadem Ecclesia, verùm per omnes penè Occidentis prouincias manet. Hoc ipsum institutum Aug. acceptum fert S. Ambrosio lib. 9. cōfessionum: Tunc, inquit, hymni, & psalmi vt canerentur secundum morem Orientalium partium, ne populus mœroris tædio contabesceret, institutū est, ex illo in hodiernum retentum multis iam, ac penè omnibus gregibus tuis, & per cetera orbis imitantibus. † Non desunt qui & apud Latinos morem canendi psalmos alternatim longè ante S. Ambr. inoleuisse crediderunt, ex Tertulliano li. 2. ad vxorem, in fine: Sonant, inquit, inter duos psalmi, & hymni, & mutuò prouocant, quis melius Deo suo çanet. Verùm locus ille intelligi potest de alternatione in diuersis psalmis, vt vnus vnū psalmum, alter alterum canat, nō verò in vno eodemq; psalmo. Deinde, probabilius est Tertullianum eo loci minimè agere de canēdis psalmis, alternis versibus, immò de cantu psalmorum, & hymnorum à marito, & vxore simul. Ex his arguitur error eorū, qui Damasum Papam auctorem esse, psalmos alternè canendi, prodiderunt. Damasus quidem constituerat, psalmos die noctuq; caniri at vt alternatim canerētur, non Damasus, sed Ambrosius, sedente Damaso, instituit: verisimile tamē est, Damasum id probasse, & vbique fieri præcepisse. Arguitur item eorum insciti a, qui Cælestinum primum instituisse psalmos alternis versibus cantati commenti sunt. Cælestinus quidem psalmos dici antiphonatim in Missæ sacro instituit, vt in introitu Missę diximus: at in alijs diuinis officijs longè antea illud institutum fuerat. † Porrò, sentētia, quæ psalmum antecedit, nunc Antiphona appellatur: quia, auctore Amalario Fortun. lib. 4. de eccles. offic. cap. 7. ad eius symphoniam psalmus cantatur per duos choros, ipsaq; Antiphona coniunguntur simul duo chori.

DE LECTIONIBVS ET CAPITVLIS. CAPVT XVIII.

Lectiones, quæ in diuinis officijs, differunt à lectionibus, quæ

fiunt in sacro Missæ.

2 *Lectiones in diuinis officijs recitare antiquissima institutio.*

3 *Legi quæ debeant in Ecclesia.*

4 *Lectiones in nocturnis quales.*

5 *Capitula leguntur in diuinis officijs.*

6 *Lectionem nocturnam lecturus, benedictionem postulat, dicens, Iube Domine benedicere.*

7 *Silentium iubetur ante lectionem.*

8 *Lectionem auditurus, crucis signo frontem terere debent.*

9 *Lector in fine lectionum dicere solet: Tu autem Domine miserere nostri.*

10 *Monachi dum hominibus occurrunt, solent dicere: Deo gratias.*

1 DE lectionum vsu,† & antiquitate complura scripsimus lib. de Missa, cap. de episto. Lectiones enim, nedum in diuinis officijs, sed & in sacro Missæ celebrãtur. Hoc autem interest inter lectionem, quæ fit in diuinis officijs, & eam, quæ fit in sacro Missæ, quòd est inter domesticam admonitionem, & illam, quæ ad concionẽ agitur: illam enim, quàm ad Missam agimus, ex gradu solemus proferre, vt omnis populus eam audiat. Hæc Amalar. Fortunat. libr. 4. de ecclesiastic. offic. cap. 3. † Lectiones in diuinis officijs recitare antiquitus institutum probat Raban. Maur. lib. 2. de institut. clericor. cap. 52. additq; post Isidor. lib. 1. de ecclesiastic. offic. capit. 10. Iudæos, ex veteri Patrum institutione legitimis, præfinitisq; diebus ex lege, & Prophetis lectiones recitare consueuisse. S. Augustin. initio exposition. ad Primam Ioannis epistolam, meminit lectionum, quæ in Ecclesia certis diebus recitari solebant: Quæ, inquit, ita sunt annuæ, vt aliæ esse non possint. De ordine verò, numero, & tempore lectionum, plura Gelas. Papa, can. Sacrosancta, dist. 15. Gregor. 7. in concil. generali, canon. In die, de consecrat. dist. 5. & latissimè Radulphus Tungres. de canonum obseruantia, propos. 10. & 11. † Planè, concilio Chartaginensi diligenter vetitum extat, legere in Ecclesia sub nomine diuinarum scripturarum, præter scripturas canonicas, & passiones martyrum, cum anniuersarij dies eorum celebrantur. Ceterùm, moris quondam fuit, loco lectionis recitare libellum, qui contineret aliquod insigne miraculum. S. Augustin. de ciuitate Dei libro 22. cap. 8. Sequenti itaque die post sermonem, redditum narrationis eius libellum in crastinum populo recitãdum promisi.

misi. Quod cum ex Dominico Paschæ die tertio fieret, in gradibus exedræ, in qua de superiore loquebar loco, feci stare ambos fratres, cùm eorum legeretur libellus. Quod totidem verbis refert idem Augustinus sermo. 7. de S. Stephano. † Porrò in nocturno officio leguntur lectiones, partim ex sacris libris veteris, vel noui testamenti, partim ex homilijs, & gestis Sanctorum: † in diurno verò officio, loco lectionum leguntur capitula, hoc est, breues lectiones. De quibus capitulis mentio fit in concilio Agath. canon. 21. cano. Conuenit, de consecrat. distinct. 5. Et quia conuenit ordinem Ecclesiæ æqualiter ab omnibus custoditi. Et paulò pòst; Et in conclusione matutinarum, vel vespertinarum, & Missarum post hymnos, capitula de psalmis dicantur, & plebs, collecta oratione ad vesperam ab Episcopo cum benedictione dimittatur. De eisdem capitulis agit Radul. Tungres. de cano. obser. propos. 13. in hæc verba: Sicut ad vigilias noctis leguntur lectiones magnæ: ita ad laudes, & vesperas, & ad quinque paruas horas dicuntur paruæ lectiones, quas Benedictus appellat in sua Regula Lectiones: communi tamen vsu sæculari, ait Radulph. appellantur capitula. Idem Radulph. propos. 8. In lectionibus, inquit, tam maioribus, quæ in nocturnis vigilijs leguntur, quàm paruulis, quæ dicuntur ad alias horas, & capitula appellantur, laudem Dei agimus; & pronunciamus. † Ad hæc, lecturus lectionem, benedictionem postulat dicens; Iube Domine benedicere, can. Denique; vbi gloss. & in canon. Placuit, distinct. 77. Quibus verbis significat, auctore Ruperto libro 1. de diuinis offic. capit. 12. quòd nemo sine permissu officium prædicandi vsurpare debet. Quomodo prędicabunt, nisi mittantur? ad Rom. 10. In eandem sententiam Petrus Damianus in lib. qui inscribitur, Dominus vobiscum, ca. 2. Lecturus, inquit, magnæ humilitatis gratia non à sacerdote, sed ab eo, cui sacerdos iusserit, se postulat benedici, dicens: Iube Domine benedicere. Sacerdos autem, vt tantæ humilitati vicem reddat, non subiecto cuiquam delegat benedicendi officium, nõ per semetipsum benedictionem dare præsumit, sed potius à Deo, qui est super omnia benedictus, prærogetur, exposcit. In lectionibus tamen diurnis non petitur benedictio à maiore: quoniam superior, qui vicem Christi gerit, eas recitat. Hæc Amalar. Fortunat. lib. 4. de ecclesiasticis officijs, cap. 3. † Amplius, ante lectionem Diaconus voce clara silẽtium fieri iubet, vt dum psallitur, aut lectio recitatur, ab omnibus vni-

tas conſeruetur. Iſidorus libr. 1. de eccleſiaſt. officijs, capit. 10. Cum lectio, ait, legitur, facto ſilentio, audiatur à cunctis. Et paulò pòſt: Ideo & Diaconus elata voce ſilentium admonet, vt ſiue dum pſallitur, ſiue dum lectio pronunciatur, ab omnibus vnitas conſeruetur. S. Ambr. in præfat. ad pſalmos: Quantum laboratur in eccleſia, vt fiat ſilẽtium, cum lectiones leguntur. S. Aug. de ciuit. Dei li. 22. cap. 8. Facto tandem, 8 inquit, ſilentio, ſcripturarum ſunt lecta diuina ſolẽnia. † Audituri item lectiones, frontem crucis ſignaculo exornare debent. Iſidor. d. c. 10. Cum lectio legitur, facto ſilentio, æquè audiatur à cunctis. Nam etſi tunc ſuperueniat quiſque, cum lectio celebratur, adoret Deum, & præſignata fronte aurem ſolicitè accommodet. Rurſus, quando lectio celebratur, ſolemus ſedere more antiquorum, vel ſilendo ſtare. Amalar. 9 Fortunat. libr. 3. de Eccleſiaſt. offic. cap. 11. & lib. 4. c. 3. † Deinde, in fine lectionum lector dicere ſolet: Tu autem Domine, miſerere noſtri. Quibus verbis, ait Rupert. libr. 1. de diuinis offic. c. 13. indicat, ne ipſum quidem bonum officium prædicandi, ſine alicuius vel leuis culpæ puluere peragi poſſe. Nam, auctore S. Auguſtin. verbum prædicationis ſecuriùs auditur, quàm dicitur. Prædicator quippe cùm benè dicere ſe ſentit, difficile nimis eſt, vt non quantulumcumque ſpiritu elationis tangatur. Et quia quaſi per terram ambulat, & pedes eius aliquo puluere ſordidantur: ideircò miſericordia Dei indiget, vt in hac parte lauetur, etiamſi mundus ſit totus. Tandem Chorus ſuccinit, Deo gratias. Quod, eodem Ruperto auctore, capit. 14. non ad vltimam precem lectoris, ſed ad totam lectionem ſpectat. Gratias namque agimus Deo, quòd doctrinæ ſuæ panem nobis frangere dignatur, ne 20 fame audiendi verbum Dei pereamus. † Hoc loco obiter obſeruandum eſt, Monachos iam tum Auguſtini ſeculo cum hominibus occurrebant, Deo gratias dicere conſueuiſſe. S. Auguſtin. ad Pſalm. 132. Hi, ſcilicet Donatiſtæ, inquit, inſultare nobis audent, quia fratres cùm vident homines, Deo gratias dicunt. Quid eſt, inquiunt, Deo gratias? Itáne, ſurd⁹ es, vt neſcias quid ſit, Deo gratias? Qui dicit, Deo gratias, agit gratias Deo. Vide, ſi non debet frater Deo gratias agere, quando videt fratrem ſuum. Non enim eſt locus gratulationis, quando ſe inuicem vident, qui habitant in Chriſto. Et tamen vos Deo gratias noſtrum ridetis.

DE RESPONSORIIS.

CAP. XIX.

1 *Reſponſoria cur poſt lectiones recitentur.*
2 *Gloria Patri quandoque in fine Reſponſoriorum.*
3 *Reſponſoria ab Antiphonis in quo differant.*

QVID Reſpõſorium, & quare appelletur Reſponſorium & complura alia, quæ ad reſponſoria pertinent, tractamus in libro de Miſſæ ſacro, & de Graduali, & Reſponſorio. 1
† Hoc loco addendum eſt, Reſponſoria recitari poſt lectiones: idque propter diſciplinam Eccleſiaſticam, quæ non tantùm auditores legis exoptat, ſed etiam factores. Per lectiones enim doctrina, per Reſponſoria bona opera ſignificantur. Hæc Amalar. Fortunat. libr. de ordine Antiphonarij, capit. 4. & de Turrecrem. ad Regulam ſancti Benedicti, tract. 66. † Sunt quidam, qui in fine Reſponſoriorum, Gloria Patri, non dicunt, propter quod interdum inconditè reſonat. 2
Sed hæc eſt diſcretio, vt in lætis ſequatur gloria, in triſtitibus repetatur principium. Hæc Concil. Toletan. 4. capit. 15. Cæterum, Reſponſoria hodie poſt lectionem matutinalem, & eam, quæ fit ad veſperas, minimè recitantur. Nam, auctore Amalario Fortun. lib. 4. de Eccleſ. offic. cap. 7. ſicut Hymnus Zachariæ excludit Reſponſorium poſt matutinalem lectionem, ita & Hymnus, Magnificat anima mea Dominũ, poſt veſpertinalem Antiquitùs tamen poſt vtramque lectionem Reſponſoria decantabantur. Amalar. Fortun. lib. de ordine Antiphonarij, cap. vlt. † Inter Reſponſoria, & Anti- 3
phonas hoc intereſt, quòd in Reſpõſorijs vnus dicit verſũ: in Antiphonis autem alternant verſibus chori. Hæc Raban. li. 1. de inſtitut. clericorum, cap. 33.

DE VERSV.

CAP. XX.

1 *Verſus quid ſignificet.*
2 *Verſus excitat corda cantantium.*
3 *Deus in adiutorium meum intende, ante preces canonicas dici conſueuit.*
4 *Verſiculi, Deus in adiutorium, fructus vberrimi ex Caſſiano.*

5 *Versiculi Converte nos Deus salutaris noster, &, Domine labia mea aperies.*

1 VERSVM † à vertendo dictum scribit Alcuin. de diuinis offic. capit. de celebrat. Missæ. Versus verò, auctore Amalario Fortun. li. de ordine Antiphonarij, dicitur ille cantus, per quem reuertitur intentio mentis in aliam intentionem, quasi quædam compositio officialis disponens iter mentis suaui cantilena de vno affectu, ad alterum: verbi gratia, de psalmodia ad lectionem, de sollicitudine omnium Ecclesiarum ad propriam conscientiam, quæ conuersio addiscitur in responsorijs. Et posteà: In multis ecclesijs, in principio cantus, qui vocatur versus, vertit se chorus ad altare. Et alibi, ca. 52. Versu commonemur ad aliquam mutationē, & renouationem mentis continentem habitum orationis. Versus, inquit, idem Amalar. Fortunat. li. 4. de offic. eccles. cap. 12. post lectionem per quotidianas noctes illud tempus ad memoriam reducit, quando merces remunerabitur post laborem præsentis sæculi iustis à Domino. Idem eod. lib. 4.

2 † Versus hoc habet singulare, vt excitet corda cantantium ad requirendum faciem Domini in oratione. Ideo sæpissimè ante orationem præcedit. Et posteà: Ante hymnos, Magnificat, & Benedictus præcedit versus: quia sic debemus esse vigilātes, & intenti ad verba hymnorum memoratorum, vt in oratione. Versus in nocturnali officio præcedit lectionem, in ceteris sequitur. Amalar. libr. 4. cap. 9. Versus cantatur nedum in nocturno officio, sed & in matutino. Amalar. Fortunat. de ordine Antiphonarij, cap. 2. cantatur & ad primam, & ad vesperas, & ad completorium. Idem Amalar. eod. libr. de ord. Antiph. cap. 6. & in diebus Paschalibus prætermittitur. Idem Amalar. eod. libr. cap. 7.

3 † Versuum verò præcipuus est: Deus in adiutorium meum intende; Domine, ad adiuuandum me festina; qui ante preces canonicas dici cōsueuit: quia vt inquit glos. ad psalm. 69. cum orationi incumbimus, tentare nos præcipuè nititur diabolus, vt muscæ odorem suauitatem vnguenti depellant. Quare contra illius incursiones, & impetus ante omnia diuinum auxilium implorare, & flagitare debemus. Omnia. n. in Dei nomine facienda sunt. 1. ad Cor. 16. Nec sine eo aliquid impleri pōt. Ioan. 15. eáque ratione S. Benedictus capite 9. Regulæ, iubet initio diuini officij hunc versicul. recitari, idque in nocturnis horis ante versiculū: Domine, Labia mea aperies: quia, auctore

Ioanne

Ioanne de Turrecrem. ad dictā Benedicti regulam, sine Dei adiutorio neque cor, neque labia ad ipsius laudem aperiri possunt. † De eodem versu præclarè, & grauiter Cassiā. coll. 10. ca. 10. in hæc verba: Erit itaque ad perpetuam Dei memoriam possidendam hæc inseparabilis proposita vobis formula pietatis: Deus, in adiutorium meum intende; Domine, ad adiuuandum me festina. Hic namque versiculus non immeritò de toto est excerptus instrumento. Recepit enim omnes affectus, quicumque inferri humanæ possunt naturæ, & ad omnem statum, atque vniuersos incursus propriè satis, & competenter aptatur. Habet siquidem aduersa discrimina inuocationem Dei, habet humilitatem piæ confessionis, habet solicitudinis, ac timoris perpetui vigilantiam, habet cōsiderationem fragilitatis suæ, exauditionis fiduciam, confidentiam præsentis sempérque adstantis præsidij. Qui enim iugiter suum inuocat protectorem, certus est eum esse semper præsentem: habet amoris, & charitatis ardorem, habet insidiarum contemplationem, inimicorumq; formidinem, quibus prospiciens semetipsum die, noctuque vallatum cōfitetur se non posse sine sui defensoris auxilio liberari. Hic versiculus omnibus infestatione dęmonum laborantibus inexpugnabilis murus est, & impenetrabilis lorica, ac munitissimus clypeus: Iste in acedia, & anxietate animi collocatos sui, tristitia, vel cogitationibus quibuscūque depressos salutis remedia desperare non patitur, ostendens illum, quem inuocat inspicere iugiter nostra certamina, atque à suis supplicibus non abesse. Iste nos in spiritalibus successibus cordisque lætitia constitutos admonet extollit penitùs non debere, nec inflari de prospero statu, quē sine protectore Deo retineri non posse testatur, dum non solùm eum semper, sed etiam velociter, vt sibi auxilietur, improbat. Iste, inquā, versiculus vnicuique nostrum in qualibet qualitate degenti necessarius & vtilis inuenitur. Nam qui se semper, & in omnibus desiderat adiuuari, manifestat, quèd non tantùm in rebus duris ac tristibus, sed etiam in secundis ac lætis pari modo Deo egeat adiutore: vt quemadmodum ex illis erui, ita in istis eum faciat immorari, in neutro sciens humanam fragilitatem sine illius opitulatione subsistere. Gastrimargiæ passione perstringor, cibos, quos ereimus ignorat inquito, & in squalida solitudine ingeruntur mihi odores regaliū fercu lorum, atque ad illorum desideria sentio me inuitissimum trahi, dicendum proinde mihi est: Deus, in adiutorium meū

intende:Domine ad adiuuãdum me festina. Anticipare horam statutæ refectionis instigor, seu modum iustæ ac solitæ parcitatis retinere cum magno cordis mei dolore contendo,cum gemitu mihi est proclamandum:Deus, in adiutorium meum intende:Domine, ad adiuuãdum me festina. Ieiunijs me ob impugnationem carnis districtioribus indigentem stomachi prohibet lassitudo,seu ventris ariditas,cõstrictioque deterret, vt effectus meo desiderio tribuatur:vel certè, vt æstus carnalis concupiscentiæ absque temperamẽto districtioris ieiunij conquiescat,orandum mihi est:Deus, in adiutorium meum intende.Accedens ad refectionem hora legitima suggerente,perceptionem panis exhorreo,atque ab omni esu naturalis necessitatis excludor, cũ eiulatu exclamandum est mihi : Deus,in adiutorium meum intende: Domine,ad adiuuandum me festina. Volentem me ob stabilitatem cordis insistere lectioni : interpellans capitis prohibet dolor, horáque tertia faciem meam ad sacram paginã somnus allidit, ac deputatum quieti tempus vel transgredi, vel prœuenire compello, ipsum denique canonicum synaxeos Psalmorumque modum intercidere me grauissima somni cogit impressio, humiliter proclamandum est mihi: Deus, in adiutorium meum intende:Domine, ad adiuuandum me festina. Sublato ab oculis meis sopore multis me noctibus diabolicis insomnijs video fatigatũ, omnemque à palpebris meis refectionem nocturnæ quietis excluſam, cũ suspirijs orandum est mihi:Deus, in adiutorium meum intende : Domine ad adiuuandum me festina. Adhuc me in colluctatione positum vitiorum titillatio carnis repente compungit,& ad cõsensum pertrahere dormientem blanda oblectatione conatur,ne ignis alienus exæstuans vrat suaue olentes flosculos castitatis,clamandum mihi est : Deus, in adiutorium meum intende:Domine,ad adiuuãdũ me festina.Extincta sentio libidinis incentiua,& gentilem membris meis interfuisse feruorem,vt parta hæc virtus, immò gratia Dei in me diutiùs vel perpetuò perseueret, intentè dicendũ est mihi:Deus,in adiutorium meum intende.Iræ, philargyriæ, tristitiæ stimulis inquietor, cogórque propositum atque amicam mihi interrumpere benignitatem, ne in amaritudinem fellis perturbatione furoris abducatur,cum summo mihi gemitu proclamandum est : Deus, in adiutorium meum intende:Domine ad adiuuandum me festina. Acce-

diæ,

diæ,cenodoxiæ,superbiæ elatione pertentor, ac de aliorum negligentia vel tepore quiddam sibi mens subtili cogitatione blãditur,ne in me prœualeat hęc inimici pnicioſa suggestio,cum omni contritione cordis orandũ est mihi:Deus, in adiutorium meum intende : Domine, ad adiuuandum me festina. Humilitatis ac simplicitatis gratiam superbiæ tumore depoſito, iugi compunctione spiritus acquisiui, ne rursum veniat mihi pes superbiæ, & manus peccatoris moueat me, grauiúsque de victoriæ meæ elatione confodiar, totis mihi proclamandum est viribus,Deus, in adiutorium meum intende:Domine,ad adiuuandum me festina.Et paulò pòst:Huius igitur versiculi oratio,in aduersis,vt eruamur, in prosperis,vt seruemur,ne extollamur,incessabili iugitate fundẽda est. Huius inquã versiculi meditatio in tuo pectore indiſrupta voluatur.Hunc in opere quolibet, seu ministerio,vel in itinere constitutus,decantare nõ desinas. Hunc & dormiens,& reficiẽs,& in vltimis naturæ necessitatibus meditare.Hæc volutatio cordis, velut formula tibi salutaris effecta,nõ solum illæsum ab omni dæmonum incursione custodiet, sed etiam cunctis te vitijs terrenæ contagionis expurgans,ad illas inuisibiles theorias, cælestésque producet, atque ad illum ineffabilem, ac perpaucis expertum prouehat orationis ardorem. Hunc versiculũ meditanti tibi somnus irrepat : donec incessabili eius exercitatione formatus etiam per soporem eum decantare consueſcas. hic tibi expergefacto primus occurrat. Is te euigilante cogitationes auticipet vniuersas.Iste te,de tuo surgentẽ cubili,euruationi genuum tradat,atque illinc deinceps ad omnes opus,actúsque deducat.hic te omni tempore prosequatur. hunc meditaberis secundum præcepta legislatoris,sedens in domo, & ambulans in itinere,dormiens atque consurgens. hunc scribes in limine, & ianuis oris tui.hunc in parietibus domus tuæ,ac penetralibus tui pectoris collocabis:ita vt hæc ad orationẽ procumbenti sit tibi accliuis decantatio, & exinde consurgenti,atque ad omnes vsus vitæ necessarios incedenti fiat erecta,& iugis oratio.Hactenus Cassia.Cetertim,dum sacerdos dicit:Deus,in adiutorium meum intẽde,singuli in choro assistentes, signo crucis se muniunt, ad effugandam illius virtute versutiam diaboli,& potestatem. De huius signi virtute plenissimè egimus libr.de Missa, capit.de signo crucis † Sunt & alij duo versus,quos Ecclesia quotidiè in diuinis officijs repetit.Alter:Domine, labia mea aperies:alter:

Conuerte

Universidad de Deusto Biblioteca

Conuerte nos Deus ſalutaris noſter. De quibus de Turretem.ad regul. S. Benedicti in hæc verba: Conuenit,inquit, tribus modis peccare,corde,ore,& opere.Ideóque, vt dicitur,in Rationali diuinorum officiorum libr.5. capit. 2. horæ canonicæ inchoantur, Completorium verſu illo: Conuerte nos Deus, contra peccatum cordis. Nocturnæ horæ verſu iſto:Domine,labia mea aperies, contra peccatum oris. Ceteræ verò hoc verſu:Deus,in adiutorium, contra peccatum operis:Et quoniam in peccato cordis,& oris eſt aliquid operis,in omnibus horis tam diurnis quàm nocturnis dicitur: Deus,in adiutorium meum intende.

DE CANTV ECCLESIASTICO.

CAPVT XXI.

1 *Vſus cantandi in Eccleſia pſalmos, hymnos,& cantica, antiquiſſimus eſt.*
2 *Cantus in Eccleſia probatur veterum Patrum teſtimonijs.*
3 *Theodoſius frequenter hymnos decantabat.*
4 *Vſus canendi pſalmos, & hymnos ſacræ ſcripturæ teſtimonijs confirmatur.*
5 *Cantus Eccleſiaſticus, magnos fructus præbet.*
6 *Cantum Eccleſiaſticum in diuinis officijs Eccleſia Orientalis probat.*
7 *Cantorum in Eccleſia inſtitutio vetuſtiſſima.*
8 *Argumenta eorum, qui cantus Eccleſiaſticos improbant, recenſentur,& refelluntur.*
9 *Cantores qui eligendi.*
10 *Cantus,& ſoni pij, graues,& diſtincti eſſe debent.*
11 *Cantorum huius ſæculi vitia notantur.*
12 *Cantica, ne fracta, ſcenica,& turpia miſceantur.*

1 VSVS †pſallendi,& cantandi in Eccleſia Dei pſalmos, hymnos,& cantica antiquiſſimus eſt.Exod.15. 1. Paralip.5.2.Reg.7.Dauid,auctore Auguſtino de ciuita. Dei li.17. cap.14.erat vir in canticis eruditus: qui harmoniam muſicæ, non vulgari voluptate,ſed fideli voluntate dilexerat, eaſque Deo ſuo,qui verus eſt, myſtica rei magnæ figuratione ſeruiens,& diuerſorum nomine ſonorum rationales, moderatoſque concentus concordi varietate compactam benè ordinatæ

dinatæ ciuitatis vnitatem inſinuat. Is cantores inſtituerat, qui coram arca fœderis Domini, muſicis inſtrumentis, & modulatis vocibus decantarent. 1. Paralip. 2. Iſidor. libr. 2. cap.22.Amalar.Fortun.lib.3.de eccleſiaſtic.offic.cap.3. Inno. III.lib.1.myſteriorum Euangelicæ legis,cap.2.de Lyra pleniſſimè.In nouo quoque teſtamẽto, cantus in Eccleſia probatur.Luc.19.Cum appropinquaret iam ad deſcenſum montis Oliueti,cœperunt omnes turbæ deſcendentium gaudentes,laudare Deum voce magna dicentes : Benedictus Rex, qui venit in nomine Domini. † Philo Iudæus libr. de vita cõtemplatiua enarrans eccleſiaſticæ inſtitutionis initia,Nõ ſolum(inquit de prioribus Chriſtianis agens)ſubtilius intelligunt hymnos veterum : ſed ipſi faciunt nouos in Deum, omnibus eos & metris,& ſonis honeſta ſatis, & ſuaui compage modulantes. Et poſteà:Vnus ex omnibus conſurgens, in medio pſalmum honeſtis modulis, &c. hæc ex Philone Iudæo.Nicephor.lib.2.cap.6.Dionyſ.cap.3. eccleſiaſt.hierar. Demum Pontifex ad ſanctum altare, iterum rediens ſacros pſalmos canere incipit, canuntque cum eo omnes eccleſiaſtici ordines.S.Iuſtinian.reſponſ.ad quæſtio.orthodox. 107. Canere ſimpliciter non eſt pueris conueniens, ſed cum inanimis inſtrumentis canere,& cum ſaltatione, & crepitaculis. Itaque in eccleſijs ſublatus eſt vſus talium inſtrumentorum,& relictum eſt canere ſimpliciter. Excitat enim hæc res animum,ad ardentem cupiditatem eius, quòd in carminibus capitur,ſopit inſurgentes ex carne affectiones, cogitationes malas expellit,irrigat animam,&c.Plinius Iun. lib. 10. epiſtol. 67. quem laudant Tertull. in Apolog. aduerſus gentes,cap.2.Euſeb.lib.3.cap.32.Hieronym. in addit.ad Euſebij Chronicon.Nicephor. lib.3. cap.17. fidem facit, nihil aliud de ſacris Chriſtianorum comperiſſe, quàm cœtus antelucanos ad canendum Chriſto,& Deo,&c.Tertullian.li.2. ad vxorem;Quid maritus ſuus illi, vel marito quid illa cantabit?Et ad finem:Sonant inter duos pſalmi, & mutuò prouocant, quis melius Deo ſuo canet.Et in libr. exhortatorio ad caſtitatem.Si pſalmum canit,placet ſibi.Adde Tertullian, in Apologet.cap.39.& ibi Pamel. Beatus Hippolytus oratio. de conſũmat.mundi.enarrans miſerias,ærumnas,& calamitates futuras Antichriſti tẽpore:In diebus illis,inquit, pſalmorum decantatio ceſſabit.Lactantius Firmianus libr.6. inſtitut.cap.26.Itaque,inquit,ſi voluptas eſt,audire cantus,& carmina,Dei laudes canere,& audire iucundum ſit.S. Greg. Nazianz.

Nazianz.otatio. 40. in sanctum baptisma ad finem: Statio hæc, qua confestim à baptismo ante magnum sacrarium stabis, futuræ vitæ gloriam præsignat. Psalmorum cantillatio, cum qua accipiens, illius hymnodiæ præludium est. S. Basil. epistol. 63. ad clericos Ecclesiæ Neocæsarianæ: Ad id verò, quòd propter psalmodias accusamur, quare potissimũ simpliciores perterrefaciunt, qui nos traducunt, hoc habeo quod dicam, quòd videlicet qui iam obtinuerunt ritus, omnibus Ecclesijs Dei concordes sunt & cõsoni. Et paulò pòst: Tandem ab oratione surgentes ad psalmodiam instituũtur. Et nunc quidem in duas partes diuisi, alternis succinentes psallunt. Rursus, deinde vni ex ipsis hoc muneris dato, vt quod canendum est, prior ordiatur, reliqui succinunt. Harmonius Bardesanus hæreticus, ac hæretici filius, cãtica quædam composuerat, & impietatem melodicæ suauitati permiscens, alliciebat audiẽtes, & ad perniciem venabatur. Cui periculo occurrens S. Ephrem Harmonij numeros moderatus, atq; eiusdem modulis carminibus ecclesiasticæ sententiæ consonis adiectis, Syris ea canenda dedit, à quibus per æmulationis ardorem posteriores ecclesiæ cantores, modulorum formulas mutuati, magis atque magis auxerunt, & propagarunt. Theodoret. lib. 4. capit. 29. Cassiod. lib. 8. histor. Tripart. cap. 6. Nicephor. lib. 9. cap. 16. † Theodosius Iunior primo diluculo cum sororibus suis hymnos alternatim decantabat. Socrates lib. 7. cap. 22. Idem Socrat. 23. scribit, eundem Theodosium ludos Circenses peragentem, audita nece Ioannis, qui tyrannidem affectabat, ad Ecclesiam proficiscentem gratiarum actionem per medium circum populo cecinisse. Eodem Theodosio imperãte, puer raptus in aërem ter sanctum hymnum ab Angelicis ordinibus concinne prorsus cantari audiuit. Niceph. lib. 14. cap. 51. Vnde, ait idem Niceph. Ecclesia omnis hymnum talem ad eũdem modum continenter canere consueuit. Item Prudentius Cathemer. hymno 2.

Te mente pura simplici,
Te voce, te cantu pio
Rogare curuato genu,
Flendo & canendo discimus.

† Vsum canendi psalmos & hymnos, ex scripturis defendi posse, scribit August. epistol. 119. ad Ianuarium cap. 18. & li. 1. Retractat. cap. 19. in hæc verba: Sine dubitatione faciendum est, maximè illud, quod etiam de scripturis defendi potest,

sicut de hymnis & psalmis canendis: cum & ipsius Domini, & Apostolorum habeamus documenta, & exempla, & præcepta de hac re tam vtili. † Magnum verò fructum ex dulcedine cantus in celebratione diuinorum officiorum S. Augustinum percipere consueuisse, idem August. docet libr. 9. Confess. capit. 6. Quantum, inquit, fleui in hymnis & canticis tuis, suaue sonãtis Ecclesiæ tuæ vocibus commotus. acriter voces illæ influebant auribus meis, & eliquabatur veritas tua in cor meum, & ex ea æstuabat. Inde affectus pietatis, & currebant lacrymæ, & benè mihi erat cum eis. Et cap. 7. Et tamen tunc, cum ita fragraret odor vnguentorum tuorum, non currebamus post te. Et ideo plus flebam inter cantica hymnorum tuorum olim, suspirans tibi & tandem respirãs, quantum patet aura in domo fenea. Idem libr. 10. cap. 33. Aliquando autem hanc ipsam fallaciam immoderatius canens, erro nimia seueritate: sed valde interdum, vt melos omne cantilenarum suauium, quibus Dauidicum psalterium frequentatur, ab auribus meis remoueri velim, atque ipsius Ecclesiæ: tutiusque mihi videtur, quod de Alexandrino Episcopo Athanasio sæpè mihi dictum commemini, qui tam modico flexu vocis, faciebat sonare lectorem psalmi, vt pronũcianti vicinior esset, quàm canenti. Verum tamen cum reminiscor lachrymas meas, quas fugi ad cantus Ecclesiæ tuæ, in primordijs recuperatæ fidei meæ, & nunc ipso commoueor non cantu, sed rebus quæ cantantur, cum liquida voce & cõuenientissima modulatione cantantur, magnam instituti huius vtilitatem rursus agnosco. Amplius, cantum Ecclesiasticum in diuinis officijs confirmat tum synodus Tridentina sess. 23. cap. 18. † tum etiam Ecclesiæ orientalis consensus. Græci enim & musicum cantum probant. Ioãnes Episcopus Citri interrog. 2. Item precationes, inquit, & musici cantus, & diuina templa, veneratione sque pretiosæ crucis, sanctarúmque imaginum illis sunt nobiscum communes. † tum denique cantorum in Ecclesia vetus institutio. Horum mentio exstat canon. Apostol. 43. & 69. & apud S. Ignatium epist. ad Philippenses. De his plura Ioannes Diaconus libr. 2. de vita Gregorij Magni, cap. 6. 7. 8. & 9. & nos in libr. nostro de ordinibus Ecclesiasticis. † Non defuerunt, qui cantũ Ecclesiasticum vehementer oppugnarunt. Hilarius quidam vir Tribunitius laicus, aduersus quem August. librum scripsit, (qui vtinam exstaret) cantum Ecclesiasticũ adspernabatur. Huius Hilarij meminit idem Augustin. libr. 2. Retractat. capite 11.

VVicleſ,item cãtum Eccleſiaſticum irridebat, aduerſus eum ſcripſit Thomas VValdenſis tomo 3. de ſacramentalibus. Centuriatores quoque cantum Eccleſiaſticum vocant Baaliſmum. Eorum verò argumenta breuiter recenſebo, eaque deinde refellam. Primum eorum argumentum eſt, quòd in ſacris litteris arguuntur ſacerdotes Baal, quia clamabant & cantabant.hos irridens Elias dicebat 3.Regum cap. 18. Clamate voce maiore,Deus enim eſt, forſitan loquitur, aut in diuerſorio eſt,aut in itinere,aut certè dormit, vt excitetur. Secundum,1.Regum 1. Anna precabatur Dominum in corde ſuo,tantumque labia illius mouebantur. Et vox penitus non audiebatur.Anna,inquit,Cyprianus de oratione Dominica,typus eſt Eccleſiæ, quæ Dominum non clamoſa petitione, ſed tacitè & modeſtè intra ipſas pectoris latebras precabatur.Item S.Chryſoſtomus homil. 13. in Matthæum, in opere imperfecto: Hic ergo ora, ſicut audiſti in libro regnorum Annam orantem, quæ figuram portabat Eccleſiæ, de qua dictum eſt:Labia quidem eius mouebantur, vox autem eius non audiebatur. Tertium, ex S. Hieronymo ad Epheſ.cap.5.can.Cantantes,diſtinct.112. Cantantes,inquit, & pſallentes in cordibus veſtris Domino.Audiant hęc adoleſcentuli, audiant hi, quibus pſallendi in Eccleſia officium eſt,Deo non voce,ſed corde cantandum, nec in tragœdorũ modum guttur & fauces dulci medicamine colliniendas, vt in Eccleſia theatrales moduli audiantur & cantica: ſed in timore,in opere,in ſcientia ſcripturarum. Quamuis ſit aliquis,vt ſolent illi appellare,καλὸν ᾠδὸν, ſi bona opera habuerit, dulcis apud Deum cantor eſt.Sic cantet ſeruus Chriſti, vt non vox canentis, ſed verba placeant quæ leguntur: vt ſpiritus qui erat in Saule,ab ijs eiiciatur, qui ſimiliter ab eo poſſidentur, & non introducatur in eos, qui de Dei domo ſcenam fecêre populorum. Quibus verbis innuere videtur S. Hieronymus diuinas laudes in Eccleſijs non eſſe muſica voce decantandas. Quartum, ex S. Chryſoſtomo homil.19. in cap.6.Matthæi,in ea verba: Cum autem oratis: Non igitur,inquit Chryſoſtomus,geſtibus corporis,neque clamoribus vocis,ſed intentione optimæ voluntatis orationum vota reddamus:non cum ſonitu oris,ac ſtrepitu,ſed cum omni modeſtia & contritione mentis,lacrymiſque ſecretis. Quintum,ex eodem Chryſoſtomo homil.13. poſſumus intelligere & oſtium domus os corporis, vt non clamoſa voce orem us Deum,ſed deſiderio tacito. Nam ex clamoſa oratione

multa

multa mala naſcuntur; maximè hæc tria.Primum, qui clamosè orant, non credunt Deum vbiq; eſſe, & abſconſa audire.Secundum,quòd myſteria ſecretarum petitionum tuarum, quas fortè non oportebat alterum ſcire præter te & Deum,in auribus bonorum hominum,& malorum audienda committit. Tertium verò malum, quia clamoſa voce orans, iuxta te alterum non permittis orare.Verùm hæc facilè diluì poſſunt. Primum, ſacerdotes Baal, non ideo irridentur,quia clamabant:ſed quia Deum lapideum opus manuum hominum inuocabant. Nam & Num.12.Moyſea clamabat ad Dominum, & 1.Regum 7.Ne ceſſes clamare pro nobis, & 15. Clamabit ad Dominum tota nocte. Iudith 4. Clamauit omnis populus ad Dominum. Dauid paſſim in Pſalmis, Voce mea ad Dominum clamaui.Clamauerunt, & ſalui facti ſunt.Matthæi 15.Mulier Chananæa clamauit, dicens;Miſerere mei Domine.& capit.20.Duo cæci clamauerunt,dicentes; Miſerere noſtri fili Dauid.At illi multò magis clamabant, & 27. Clamauit Ieſus voce magna, dicens. Marci 11.Clamabant,dicentes: Oſanna, Benedictus qui venit in nomine Domini. ad Hebræos 5. Cum clamore valido & lachrymis. Quod verò ad ſecundum pertinet, Anna orabat priuatim, tacita voce. In orationibus verò priuatis nihil deperit oranti, quando Deus non longè eſt, & audit ſecreta cordis noſtri. nos agimus de publica prece Eccleſiæ nomine,in qua laudari & orari vult Deus labiorum noſtrorum cymbalis, benè non malè ſonantibus. Neque pugnat quod Cyprianus dicit, illam eſſe typum Eccleſiæ, & Chryſoſtom.figuram.Eſt enim typus ſeu figura Eccleſiæ, quatenus Eccleſia priuatim, non publicè, orat.Ad tertium ex S. Hierony.S.Thom.2.2. quæſt. 111. artic.2. monet Hieronymum non purè & ſimpliciter cantum improbare,verùm arguere eos,qui in Eccleſia canunt more Theatrico, vel,vt ille loquitur Tragœdorum modo, non ad deuotionem excitandam, ſed oſtentationis ergo,vel ad delectationẽ prouocandam.Inde S.Augu.lib.10.confeſſ.cap.33.Cum mihi accidit,vt me amplius cantus, quàm res quæ cantatur,moueat, pœnaliter me peccare confiteor,& tunc mallem me non audire cantantem.Et Hierony.epiſt.4.ad Ruſticum cap.7. Dicas pſalmum in ordine tuo, in quo non dulcedo vocis, ſed mentis affectus quæritur, dicente Apoſtolo;ſallam ſpiritu, pſallam & mente.Sanè, Chryſoſt.vtrobiq; de oratione priuata agit, non de publica, quod eius verba apertè indicant.

9 † Cetertim,circa cantum diuinarum laudum obseruandum est, vt tales ad cantandum & psallendum in Ecclesijs constituantur,quorum mens cum voce concordet,vt impleatur illud primæ ad Corinth.14.Psallam spiritu,psallam & mente.Tales item eligantur, qui non superbè, sed humiliter & sapienter debitas Domino laudes persoluant, & suauitate lectionis ac melodiæ,& doctos demulceãt,& minus doctos erudiant,potiusq; exoptent in lectione vel cantu populo ædificationem, quàm popularem vanissimam adulationem. 10 Hæc concilium Aquisgranense,c.132.& 133.† Cantus & soni graues sint,pij ac distincti,& domui Dei ac diuinis laudibus accommodati,vt simul & verba intelligãtur,& ad pietatem auditores excitentur.Hæc Synod.Mediolanens.sub Borrhomæo illo pijssimo,anno 1565.cap.de musica & cantoribus.† 11 Vèrùm hodie,dolenter refero,in Ecclesijs musici,qui cantorum vice funguntur,hominum omnium dissolutissimi sunt, adeò vt adagiũ populo dederint, Musicè viuere,hoc est dissolutè & effœminatè.Hos è choro deiici optabat Lindanus li.4.Panopliæ c.78. Optabat item in Ecclesijs cathedralibus eligi cantores psalmorum intelligentes,& Deum vita simul & voce moderata, potius quàm incondito garritu laudantes,Monebat Mussus Episcopus Bitũtinus,sermone de psalmodia, cantores seu musicos, quoties Musæum ascendunt, orationem præmittere ad Dominum, vt det illis vocem in sua ipsorum ora bene sonantem : præcipuè verò vt sursum habeant cor ad Dominum, & illud placeat cordi,quod cantant ore:ne Deus indignatus dicat illis ; Quare cantatis iustitias meas,& assumitis verba mea per ora vestra?Obseruãdum est item,ne hi, quibus competit per prædicationem & doctrinam mores hominum informare, cantibus insistant, ne per hoc à maioribus retrahantur.S.Greg.lib.4.epist.c.88. 11 can.In sancta dist.112.S.Tho.2.2.q.112.arti.2.† Amplius, cauendum est ne cãtica fracta & scenica in Ecclesijs miscentur.Balsamon ad synodum Laodicenam,canon.15.Et multò magis ne impudica & turpia, aut etiam vana. Concilium Moguntiacum sub Carolo Magno.c.48. In synodo Tridentina sess.22.cap.de obseruat.& euitand.in celebra.Missæ,decretum est ab Ecclesijs arceri musicas eas, vbi siue organo, siue cantu,lasciuum aut impurum aliquid miscetur.Ad hæc optandum est cõstitutionem Ioannis XXII.cuius initium est, Docta sanctorum Patrum.sub titul.de vita & honestate clericorum,instaurari,eamq; diligentissimè seruari.

QVI AD RECITATIONEM PRECUM Canonicarum obstringantur.

CAPVT XXII.

1 *Ecclesia suos habet excubitores & vigiles, id est, Sacerdotes.*

2 *Sacerdotes proculdubiò ad recitationem precum canonicarum obligantur.*

3 *Diaconi & Subdiaconi preces canonicas quotidiè recitare tenentur.*

4 *Clerici in minoribus, qui nullo fruuntur beneficio ecclesiastico,ad preces canonicas minimè adstringuntur.*

4 *Monachi professi ad deseruiendum in choro,ad preces canonicas obligantur.*

6 *Moniales, an ad preces canonicas deuinciantur.*

7 *Beneficiarij ad preces canonicas obligantur.*

8 *Beneficium datur propter officium.*

9 *Beneficiarij, qui duo vel plura munera Ecclesiastica obeunt, an bis vel sæpius horas canonicas recitare debeant.*

10 *Beneficiarius, etsi exiguus tenuisq; sit reditus beneficij, non excusatur à precum canonicarum recitatione.*

11 *Excommunicatus ad preces canonicas tenetur.*

12 *Dominus vobiscum, excommunicatus horas recitando dicere non debet.*

13 *Degradatus ad preces canonicas obligatur.*

14 *Pensionarius, ad preces canonicas non tenetur. Officium tamen paruum B. Virginis dicere obligatur ex constitutione Pij V.*

ETSI priuatim orare & laudare Deum commune sit Christianis omnibus, publicè tamen & orare, & Psalmos, Hymnos, ac cantica recitare & canere, decorum fuit certis personis committere,& commendare:cùm præsertim populus huius seculi negotijs implicatus hoc tributum Deo persoluere assiduè nequeat. Addo, quòd quemadmodum terrena Respublica suos habet custodes & vigiles, decebat quoque spiritalem habere suos excubitores. † Vnde Deus Esaiæ capit.62. Super muros tuos Hierusalem constitui custodes, tota die, & tota nocte,in perpetuum non tacebunt. Quo loci S. Hieronymus docet Deum loqui ad Ecclesiam. Custodes verò Sacerdotes Christianos interpretatur

S.Bernard.ser.76.in Cantica,in illud:Inuenerunt me vigiles, qui custodiunt ciuitates:vigiles intelligit Ecclesiasticos,qui in orationibus pernoctantes orant pro populo. Porrò, tria hominum genera ad recitationem precum canonicarum tenentur: Clerici,beneficiarij, & monachi.Primùm clerici, modò sacris initiati sint. † De presbyteris expressum est in can.Presbyter,dist.91.c.1.c.Dolentes,de celebrat.Missar.Vbi omnes interpretes.Apostoli, qui & Sacerdotes erant, profitentur Act.6.se orationi & verbo Dei instantes futuros.Item Iaco.5.Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros, super eos vt orent. Quasi presbyterorum præcipuum munus sit orare pro alijs.Rursus,Oseę 4.Sacerdotes peccata populi comedere dicuntur.Quę verba enarrans Anastasius Episcopus Nicænus lib.Quęstionum in scripturam ex Theodoreto de dubijs scripturæ, ait: Hinc docemur, quòd nos Sacerdotes vescentes ijs,quæ offerũtur à populo,& pro eis preces nõ diligenter offerentes Deo, pœnas dabimus.† De alijs clericis Theologi & Canonistæ consentiunt, Diaconos & Subdiaconos obligari ad recitationem precum canonicarum, arg. Can.Eleutherius,can.Clericus,dist.61.Concil.Basileens.cap. Qualiter horæ sint dicendæ: Quoscunque,inquit,Synodus etiam alibi beneficiatos,seu in sacris cõstitutos,cum ad horas canonicas teneantur.Glo.Innoc.Panorm.& ceteri in d.c. 1,de celebrat.Missarum.Glos.& Doctores in Clem.2.eod.tit.ul.Thomas,Petrus de Palude, & Gabriel Biel ad 4.sentent. dist.15.Idem Thomas quolibeto 6.arti.8.Sylvester,& Summistæ in voce, Canonica.Antoninus 3 part.tit.13.cap.4.§.1. Soto lib.10.de iust.& iure, quæst.5.articul.3.Iuuat hanc sententiam, quòd ordini sacro officium annexum sit.Archidiaconus in d.can.Eleutherius.dist.9.Vnde in ordinatione Subdiaconorum, cuius formula extat in lib. ordinis Romani, vbi dicitur:Videte cuius ministerium vobis traditur:& ideo si vsque nunc fuistis tardi ad Ecclesiam, amodò debetis esse assidui: si vsque nunc somnolenti, amodò vigiles. Item in benedictione eorundem. Vt eos in sacrario tuo sancto strenuos, sollicitosq; cœlestis militiæ instituas excubitores. Præterea, ex sententia S.Thomæ dicto quolibeto 6.artic.8. sacris initiati diuino cultui mancipati sunt, adeò vt resilire nequeant.Ecclesia verò recitationem harum precum ad diuinum cultũ pertinere edixit.† Alij verò clerici, qui in minoribus ordinibus constituti, nullo fruuntur beneficio ecclesiastico,communi doctorum calculo & generali Ecclesiæ

consuetudine minimè ad preces canonicas obligantur. de Turrecrem.in canon.1.dist.90.versicul.Ad tertium.De Soto d.quæst.5.Nauarrus de orat.& horis canon.cap.7.nume.12. Tum quòd nulla constitutio exstat, quæ eos obstringat, tum quòd non sunt plenè diuino cultui dicati, & in sortem Domini electi.Eis enim liberum est inire coniugium, omniáque laicorum munia implere & exsequi.Inde conci.Trident.sess.23.ca.6.de reform.Clerici constituti in minoribus, nisi beneficium Ecclesiasticum habeant, non fruuntur immunitate in criminalibus, nec eis ius sancti verticis vsurpare licet. Quod & constitutione regia in conuentu Molinis habito,anno 1565.disertè continetur. Quo argumento cotruit Panormitani ratiocinatio in cap.1.de celebr. Missarum. Neque pugnat canon.fin.distin.92.Ibi enim agitur de clericis Ecclesiæ deputatis,hoc est de his,qui alicui Ecclesiæ addicti sunt, eiusq; ministerio deputati.Planè, etsi glossator aliter sentiat ; eius opinio expressis canonis verbis continetur. Porrò,Paluda.& Siluest.ad 4.senten.distin.15.Siluester item in Summa, in voce, Hora canonica, Nauarrus in Manuali confessorum, cap.25.num.108.& de orat.& horis canonic. cap.21. num. 8. consentiunt, Clericos in minoribus etsi ad preces canonicas minimè obstringantur, nihilominus in honorem ordinum, quibus insigniti sunt, ad plures preces, quàm laicos obligari. Quorum opinio etsi nullo iure nitatur,pia & probabilis est:vbi præsertim vel cõstitutione Episcopi id sancitum est,vel consuetudine receptum.Quòd ad Monachos, qui nondum maioribus ordinibus initiati sunt, pertinet: aut professi sunt, aut non professi.† Clerici ad decantandum in choro, proculdubio ad preces canonicas obligantur ex communi & recepta theologorum , & canonistarum sententia.Paludan.ad 4.sent.dist.15.q.3.Antoninus 3. part.tit.14.cap.5.A quibus Caietan.in voce, Hora, dissentit. Laici verò non tenentur, quemadmodum nec clerici non professi , reiecta Paludani sententia. hæc pluribus probant Siluester in Summa in voce, Hora.Antonin.3. parte tit. 13. cap.4.De Soto de iusti.& iure.lib.10.quęst.5.art.3.Nauarrus de orat.& horis canonicis,c.7.† De monialibus verò, Inno. in ca.1.de celebr.Missarum, & Archidiaconus can.final,dist. distinct.92. prodiderunt moniales litteratas, quæ iam professionem emiserunt, obligari ad preces canonicas:nouitias verò,necnon conuersas minimè.sequitur Nauarrus de orat, & horis canon.cap.7.num.21. † Beneficiarij denique ad re-

citationem precum canonicarum obligantur.can.fin.distin. 92.ibi:Ecclesiæ deputari.cap. Quod à te,cap.Diuersis fallacijs, de clericis coniugatis. Quibus locis agitur de clericis, infra subdiaconatus ordinem constitutis. Item in concil. Lateranensi sub Leone X.sess.9.cap.9.Statuimus, inquit Synodus,vt quilibet habens beneficium cum cura,vel sine cura,si post sex menses ab obtento beneficio,officium non dixerit,legitimo impedimento cessante,beneficiorum fructus suos non faciat.Quam quidem constitutionem,Pius Quintus,verè Pius Pontifex , innouauit & amplificauit constitutione 138.in magno Bullario Romæ,12.Calend.Octob.1571.

8 † Accedat quòd beneficium datur propter officiũ, quare qui non persoluit officium,indignus est beneficio,can. Si quis Sacerdotum,canon.Eos qui,distin.81.c. fin.de rescript. apud Bonifacium.Inde ait Glos.in §.illis,in verbo,Adimantur, de militari testamen. clerico cessante ab Ecclesia,cessare præbendam.Magna sanè relatio est officij cum beneficio Ecclesiastico,& beneficij cum officio.Legimus 2.Paralypomen.c. 31.Ezechiam constituisse turmas Sacerdotales , & Leuiticas per diuisiones suas, & vnum quemque in officio proprio,tã Sacerdotum,quã Leuitarum,vt ministrarent, & confiterentur,canerẽtque in portis castrorum Domini:præcepisse itẽ populo,dare Sacerdotibus,& Leuitis,vt possent vacare Legi Domini.Ecce beneficium propter officium.Rursus , Psalm. 104.Dedit eis regiones gentium,& labores populorum possederunt,vt custodiant iustificationes eius,& legem eius requirant.Ecce beneficium,regiones gentium, & labores populorum,vt custodiant iustificationes, & legem eius requirant:propter hoc datur beneficium.Ampliùs, qui non seruit, non debet frui stipendio:& mercenarius , qui non operatus fuerit,repetetur ab eo merces,c.Cùm secundùm,de præbẽd. Præclarè S.Bernard.epistol.2. ad Fulconem:Veruntamẽ quæ sunt,illa tua beneficia Ecclesię?Rectè,quia surgis ad vigilias, vadis ad Missas,horis chorum nocturnis,diurnisque frequẽtas,benefacis,sic Ecclesię,gratis prębendam non accipis:dignum est , vt qui altari seruit,de altario viuat. Concedatur ergò tibi,vt si benè deseruis,de altario viuas Idem Bernard. serm.de verbis Euangelic.Væ tibi clerice.Mors in olla, quia populi constat esse peccata , quæ comedis. sumptus Ecclesiasticos gratis habere reputas , &c. Quibus rationibus probo sententiam Vlrici,& de Turrecrem.Antonini, & Cajetani,beneficiarios ad preces Canonicas obligari , nedum

præcepto

præcepto Ecclesię , sed etiam naturali iustitia. Gloss. pragmat.in §.1.Qualiter horæ sint dicendæ extra chorum.† Hoc 9
loco quæritur ,an qui duo , vel plura beneficia , vel plures præbendas possidet , preces canonicas semel atque iterum recitare teneatur? In ea quæstione videtur beneficiarium bis recitare debere. Onus enim respondere debet emolumento , can. Charitatem. 22. quæst. 2. Quare cùm duplex emolumentum percipiat,duplex quoque onus sustinere debet.Deinde,beneficiarius cuilibet Ecclesiæ, in qua commodum consequitur,ad preces canonicas obligatur,can.Significatum,de præbend. Ea verò obligatio non nisi solutione dissoluitur.Denique, beneficium datur propter officium , vt iam docuimus : cùm ergò beneficiarius iste duplex habeat beneficium , duplex quoque officium persoluere debet. plenissimè Nauarrus de oratione,& horis canonicis cap.22.misc ellaneo 15.At generali Ecclesiæ consuetudine receptum est, sufficere,vt is,qui iustè,& legitimè plura beneficia, vel plures præbendas possidet,semel in die horas canonicas reciter. Verùm an ea consuetudo Deo grata sit, dubitat Albertus de Ferrarijs in tractatu de horis canonicis.Eam tamen probant S. Thomas , Quodlibeto 1.Petrus de Palude ad 4.Sententr. distinct.15.Henricus in cap.Perniciosus, de celebrat. Missar. Ioan.de Lignano in tract.de horis canonicis,quæst.9. & de Turrecremata in dict.can 1.distinct.91. vbi ea,quæ in cõtrarium attulimus , refellit. quem rotidem ferè verbis sequitur Gloss.pragmat.in §.1.in verbo,teneantur, qualiter horæ sint dicendæ.† Cæterùm, beneficiarius tenetur ad preces canonicas,etsi beneficium illius perexiguum sit. Gloss. singula- 10
ris in canon.Clericus victum,distinct.91.Albertus de Ferrarijs,Hostien.& ceteri,in cap.1.de celebrat. Missarum , idem Hostiens.in Summa de celebr. Missarũ.§. fin. Card. in clem. 1.de celebrat.Missarum,Antoninus 3.par.tit.13.cap.4.§.1.Siluester in voce,Hora, Gloss.pragma.in d.cap.1.in verbo,Teneantur,qualiter horæ sint dicendæ.Nã,etsi tenuis,exiguusque sit reditus beneficij , adeò vt ex eo se alere nequeat clericus,ne hoc quidem casu vacationem assiduitatis habet , c. Conquerente,de cleric. non resident. Addo , quòd si quis in impetratione taceat quãtumcunque modicum beneficium, inutilis est impetratio.ca. Si motu proprio.de præben. cap. Si proponente.de rescrip Dispensatio item super multitudine beneficiorum non prodest impetranti , qui beneficium perexiguum reticuit,capite Non potest.de præbend.

apud Bonifacium Accedat, quod non ea solum ratione beneficiarius ad horas canonicas teneatur, quod seipsum sustetet opibus & reditibus Ecclesiæ. Nam & præceptores, qui erudiendæ iuuentutis ergo præbenda potiuntur, cap. 1. de magistris, & complures Ecclesiæ ministri, etsi ex reditibus Ecclesiæ aliquid percipiant, non obligantur ad preces canonicas. Verùm & præcipuè beneficiarij ad horas canonicas obstringũtur: quia ad beneficium, etsi tenue & exiguum, ordinantur, ad laudandum, & roganduṁ Deum, eique inseruiẽdum pro populo, à quo recipiunt fructus, etsi ad se sustentãdum impares. Qua ratione hãc sententiam probat Nauarr. lib. de orat. & horis can. c. 7. num. 27. & cap. 21. num. 11. Denique, ei imputandum est, qui tale beneficium accepit, argum. canon. Horrendus. 32. q. 5. Hanc sententiã aperte confirmat Pij V. constitutio 138. in magno bullario, his verbis? Declarantes præstimonia, &c. Sanè, vbi beneficiatius nullos fructus per se, vel per alium ex beneficio percipit, neque per eũ stat quominus eos percipiat, excusatur à precum canonicarum recitatione. Paludanus ad 4. sentent. distinct. 15. quæst. 5. de Turrecremat. in canon. 1. distin. 91. Quod pluribus enarrat Nauarrus de orat. & horis canonicis. c. 7. n. 28. † Amplius, beneficiarius tenetur ad preces canonicas, etsi fuerit excommunicatus. Gloss. & Archidiaconus in cano. Presbyterum, distinct. 28. ne delinquentis melior sit conditio, & delinquens ex fraude, & malitia commodum consequatur, c. Eum, qui, de præben. apud Bonifacium, c. Sedes Apostolica, de rescrip. Accedat, quòd excommunicatus debitor, non liberatur à debiti solutione, capite. Si verè. de sentent. excomm. capite Excommunicamus. de hæret. cap. Intelleximus. de iudic. Clerici verò ratione ordinis & beneficij debitores Deo dicuntur quoad diuinum officium. cap. 1. de celebr. Missar. ibi: Pensum seruitutis suæ: preces tamen recitare debet priuatim, & in modum priuati suffragij, non in Ecclesia. Gloss. in ca. 2. de clerico. excommunicato ministrante. canon. Si quis Episcopus, 11. q. 3. Doctores in Clement. Graui, de celeb. Missarum, ‡ eaque recitando non debet dicere, Dominus vobiscum, sed quemadmodum laici, Domine exaudi orationem meã. Tum quòd eas cum alio recitare non valeat, canon. Cum excommunicato, 11. q. 3. tũ etiam, quòd hoc pertineat ad dignitatem ordinis, qua, excommunicatione vel suspensione, indignus efficitur. Hostien. in capite Illud. de cleric. excommunic. ministrante, Archidiacon. in d. canon. Presbyterum,

rum, Albertus de ferrarijs de horis canonicis, quæst. 12 & 13. Henricus in cap. 2. de cleric. excommunic. ministrante, de Turrecremata in dicto can. 1. distinct. 91. Planè, excommunicatus Missam, neque publicè, neque priuatim legere potest, cap. 2. cap. Illud. de cleric. excomm. ministrat. † Quin & degradatus ad preces canonicas obligatur, Archid. Card. Alexand. & ceteri, in canon. Presbyterum. distinct. 28. manet enim in degradato character, Gloss. in canon. Licite. 32. quæstio. 7 character verò deleri non potest. plenè S. Tho. 3. part. quæst. 65. articul. 5. & ad 4. dist. 4. quæst. 1. & ad Romanos 7. Magister senten. & Bonauentura in 4. sentent. distinct. 25. adeovt degradatus sacramentum conficere possit, eum per degradationem characterem non amiserit, etsi grauiter conficiendo peccet. Degradatis enim aufertur exsecutio, S. Th. 3. parte. quæstion. 83. articul. 8. & ad 4. distinct. 13. articul. 1. quæst. 4. Gabriel Biel super canon. Missę, lect. 2. Ioannes Andreas in cap. Degradatio, de pœnis. Accedat, quòd clericus degradatus teneatur colere vitam secundum Ecclesiasticas regulas, textus notandus in canon. Dictum, distinct. 81. Durandus speculator in tit. de competent. iudic. adit. §. 1. vers. 2. plura de degradatione, ciúsque solemnijs in li. de ordinibus Ecclesiasticis. † Rursus quæritur, an pensionarius teneatur preces canonicas quotidiè recitare. Crebrior opinio obtinuit, pensionarium non teneri. Albertus de Ferrarijs in tractatu de horis canonicis. Hieronym. Paul. in practica cancellariæ Aposto. versicu. Quod pensiones. Gomez ad regulam Cancellariæ de infirmis resignantibus, quæstio. 16. Gygas in tractatu pension. quæst. 30. Pensio enim non est beneficiũ Ecclesiasticum, immò à beneficio Ecclesiastico secernitur. cap Ad audientiam. de rescript. vbi Felinus copiosè & abundanter. cap. Quamuis. de præben. apud Bonifacium. Solutiens siquidem pensionem, beneficiatus est, non recipiens. Oldrad. concil. 168. Pensio item est quid temporale. cap. Præterea. 1. & 2. de trãsact. Gloss. pragmat. in titu. de collocatio. §. item quod vniuersitates. in verbo. Beneficiorum. Quare pensionum laici capaces sunt. Baldus & Felin. in d. capit. Ad audientiam. Archidiac. in cap. Si motu proprio. de præbend. Dominicus & Philipp. Francus in d. cap Quamuis de præbend. plenè Rebuf. in tractatu. de pacific. possess. bonorum. Eamque sententiam diserte probat Pius V. Pontifex d. constitut 138. his verbis: At quicumq; pensionem, fructus, aut alias res Ecclesiasticas vt clericus percipit, eum modo prædicto ad dice-

dum officium paruum B. Mariæ Virginis decernimus obligatum,& pensionum,fructuum,rerúmque ipsarum amissioni obnoxium. Quibus verbis pensionarij si fuerint clerici in minoribus,tenentur dumtaxat ad recitationem parui officij beatæ Virginis. Alij enim clerici in sacris ordinibus constituti,etsi non pensionarij ad preces canonicas obligantur, vt iam docuimus.

QVIBVS EX CAVSIS A PRECVM Canonicarum recitatione Clerici,vel Beneficiarij excusentur.

CAP. XXIII.

1 *Ægrotatio qualis excusat à recitatione precum canonicarum.*
2 *Sanus factus clericus,an preces,quas prætermisit,recitare teneatur.*
3 *Impedimentum naturale excusat ab horis canonicis.*
4 *Episcopus non dispensat super recitatione precum canonicarum.*
5 *Breuiarij inopia excusat à recitandis precibus canonicis.*
6 *Studiosi doctrinarum an excusentur ab horis canonicis.*
7 *Scholares qui dicantur in cap.1. de celebrat. Missarum.*

1 PLVRES † sunt causæ, quæ à recitatione precum canonicarum iustam excusationem præbent. Prima est ægrotatio,cap Ad audientiam.de cleric. non resident.91. distinct. in principio & canon. Clericus victum. ead. distinct. quòd obtinet,modò talis ægrotatio grauis sit;leuis enim morbus non excusat.argument.l.quæsitum.de re iudic. Innocent. & Panormit in capit.1.de celebr.Missarum. De Turrecremat. in cano.Eleutherius.distinct.91.Quin vbi talis esset infirmitas,quæ recitationem quidem impedit,non tamen auditionem, tunc alium preces canonicas legentem audire debet secundum Hostien.in d.capi.1. Gerard.in tractat.de assiduitate orandi,quæstio.4.à quibus tamen dissentit.Nauarr.lib. de orat.cap.11 Au verò morbus grauis,vel leuis sit, an item precum recitatio, vel auditio nocet ægroto: consulendi sunt medici nedum corporales,sed & spirituales, quorum arbitrio hac in parte standum esse,notant Siluester in Summa,in voce,Hora,quæstion. 4. Soto de iustitia & iure,li.10.

quæstio.5.artic.3. Nicol. Posnonien.in tractatu de horis canonic.quemadmodum & in ieiunijs,ex sententia S.Thomæ 2.2.quæstio.147.articul.4. † Verum quæritur, an sanus factus,preces quas prætermisit,recitare teneatur. Innocent. in d.c.1.& Panormit.in ca.Ex parte.de obser.ieiuniorum, censent non teneri.nam & is, qui non potest ieiunare in Quadragesima,non tenetur ieiunare alio tempore.cap. 2. de obseruat.ieiuniorum.Siluester in Summa, in voce, Ieiunium. §.8.Et qui tenetur præstare operas certo tempore, si impediatur iusto impedimento,non obligatur eas postea præstare.l. si non sortem.§.libertis.ff.de condict.indebiti.Is etiam, cui vsusfructus biennij relictus est, si præpeditus fuerit eo biennio vti frui, non poterit alio biennio legato frui.l. si vsusfructus.ff.de vsufruct.leg. † Altera causa est impedimẽtum naturale,aut si quid repentè & subitò accidat, quod lectionem,seu recitationem precum impediat, nec illud prætermitti possit sine peccato,vel scãdalo. Hẽr.eus Gandauen. quodlib.15.quæstio.10.Ioannes Maior ad 4.sentent. dist. 12. quæst.6.Siluester in voce,Hora,quæst.fin.Huius causę varia exempla proferunt.Henric.de Gandauo,& Siluester,necnõ Nauar.de orat.& horis canonicis,cap.11. Tertia causa est S. Pontificis dispensatio. Nam etsi Papa dispensare non possit à debito dicendi diuinum officium, vel persoluendi æquivalens(vt doctores loquuntur) quatenus debitum illud pendet ex natutali iustitia: potest tamen ex causa dispensare circa modum & formam persoluendi diuinum officiũ: talis enim forma pendet ex iure positiuo.Panormitan.in d.cap.1. de celebratione Missarum De Turrecremat.in d. can. Eleutherius dist.91.Siluester in voce,Hora,quæst.8.† Cæterum, Episcopi dispensare non possunt, quemadmodum nec Abbates,& alij Prælati quoad Monachos.Archidiac & de Turrecremat.in dicto canon.Eleutherius.distinct.91. vbi in eam sententiam laudant magistrum Hubertum quondam generalem ordinis Prædicatorum iuris vtriusque peritissimum. Albertus de Ferrarijs in tractatu de horis canonicis. num.9. Sanè, olim Episcopum dispensare potuisse quoad vsum, & formam recitandi preces canonicas,censuerunt Gloss.in canon.1. distinct.91.& Gloss.pragm.in tit. qualiter horæ canonicæ sint dicendæ.Hodie verò ex constitut.Pij V.quæ exstata legitur in principio Breuiarij, non licet Episcopis formulam ibidem expressam immutare. † Quarta causa est ex sententia Paludani,si deficiat Breuiarium, nec ipse preces canonicas

teneat : nemo enim ad impossibile obligatur. A Paludano dissentit Soto de iust.& iure.lib.10.quæst.5.articul.5.Verùm Nauarrus tum in dicto cap.11.tum etiam capit.21.numer.13. Paludani sententiam sequitur. Planè, si Breuiarium habere negligat,etsi à recitatione precum excusetur, grauiter tamè peccat.† Quinta causa à quibusdam additur, cum quis optimis disciplinis atque artibus studet,constituto Vicario, qui beneficio deseruiat. At hæc causa communi calculo improbatur.Melius siquidem est ex se orare quàm studere, & legere.Glos.in can.Licet.8.quæst.1.Maledictum studium, inquit Glos.pragmat.in cap.Qualiter horæ sint dicendæ,propter quod prætermittitur diuinum officium. Itaque iuris diuini vel humani studiosi, etsi vicarium habeant in Ecclesia sua, ad preces canonicas obligantur. Ioann. Imol. in Clement.1.de Magistris.Archid.in d.canon. Eleutherius. Raymun.in Summa,tit.de offic. cleric. Neque pugnat textus in cap.1.de celebrat.Missarum,ibi;A se;vel, A scholaribus officium compleatur.Nam prætermissa solutione Glossæ, concilij mens fuit,vt à presbytero, aut scholaribus officium cõpleatur iuxta possibilitatem,hoc est vt & presbyter, & scholares officium persoluant,si possint.† Scholares autem eo loco interpretor clericos eiusdem Ecclesię.Presbyter siquidem ex concilio Nannetensi cap. Vt quisque. de vita & honest. cleric.qui plebem regit,clericum habere iubetur, qui secum cantet,& epistolam,& lectionem legat, & qui possit tenere scholas.Ad illos ergo clericos referri credo d.cap. 1. de celebrat.Missarum,ac presbyterum & scholares illos clericos ad recitationem precum canonicarum obstringi si possint. Ait enim textus,iuxta possibilitatem:si enim fuerit presbyter, vel scholaribus impossibile,quòd Græci dicunt ἀδύνατον, ab alterutro officium compleatur,vel persoluatur, etiam si cœptum non fuerit.Addo, quòd quemadmodum scholares dicuntur in scholis & sacro palatio militantes, l. vnica. quia præbitio Tyron.Cod.Theodos.lib.3.de offic.magistr.offic.l. vltim.de Decanis,lib.12.Cod. & alibi passim : ita & clerici, qui in Ecclesia militant,& deseruiunt, non impropriè scholares appellantur.

QVÆ EXIGVNTVR AD RECITationem precum canonicarum.

CAPVT

CAPVT XXIIII.

1 *Locus generaliter in obseruatione præceptorum obseruari debet.*
2 *Canonicæ preces publicè in Ecclesia recitari debent.*
3 *Presbyteri domicilia propè Ecclesiam habere debent.*
4 *Episcopus hospitium procul ab Ecclesia habere non debet.*
5 *Episcopi præ cæteris in Ecclesia assidui esse debent.*
6 *Episcopi audiendis dirimendisq; litibus & molestissimis occupationibus implicabantur.*
7 *Episcopi in maximis occupationibus nunquam intermittebant legitimas preces.*
8 *Priuatæ preces quocunque in loco fieri possunt.*
9 *Iaculatoriæ orationes.*
10 *Preces canonicæ,horis statis & debitis,recitari debent.*
11 *Horis statas & debitas præuertere non licet.*
12 *Ordo in recitatione precum canonicarum obseruandus est.*
13 *Missa sacrum an fieri possit ante matutini recitationem.*
14 *Integritas in recitatione horarum canonicarum exigitur.*
15 *Chorum egredientes ante finem, & tardius ingredientes grauiter peccant.*
16 *Attentio necessaria est in recitatione precum canonicarum.*
17 *Attentio triplex.*
18 *Deuotio quid, & quàm necessaria in recitatione diuini officij.*
19 *Deuotio duplex,interior & exterior.*
20 *Genua flectendi, corpusq; inclinandi vsus vetustissimus.*
21 *Genua an flectenda diebus Dominicis,& quibusdam aliis.*
22 *Genua flectenda,dum ostenditur Eucharistia.*

VT pro dignitate recitentur preces canonicæ,conditiones nonnullæ requiruntur : præcipuæ verò pertinent ad locum, tempus,ordinem,integritatem,attentionem, & deuotionem.† Generaliter,vt acceptum sit Deo opus præcepti,& locum, & tempus, & causam, & ordinem obseruari debere monet S.Basil.sermo.2.de baptism.cap.8. Videamus, inquit,primum de eo,quando aliquid non suo loco geritur. Apostolus sanè ijs,quę consuetudinem obtinuerunt ad illustriorem confirmationem eorum,quæ pietatem decent,audientibus parandam, vsus est,vbi dixit;An non & ipsa natura vos hoc docet?Et paulò pòst:Licet autem vitam nostram sustentent cibus, & potus, quis tamen sapientum sustineat

in foro edere,& bibere? Aut quis sustineat in petrosa abiicere semina; Et multa inuenire licet, quæ non suo loco periculosè videlicet,& damnabiliter fiant. Et posteà: Nobis quoque periculum est malè obiti mandati, si loci rationem neglexerimus, maximè si sacerdotij mysteria in locis prophanis celebrauerimus: propter ea quòd ea res iudicium haberet contemptus in celebrante,&c. † Planè, preces canonicę cum publicè dicendæ sunt, in Ecclesia recitari debent. canon. fin. distinct. 92. in d. cap. 1. §. Ne igitur. de celebrat. Missarum. Innocent. in d. c. 1. de celebrat. Missarum. In Ecclesia siquidem & commodius,& fructuosius oratur. S. Chrysostom. hom. 79. ad populum Antiochenum: Et domi, inquit, orari potest: sic autem vt in ℣ ecclesia, non potest, vbi tanta Patrũ multitudo, vbi clamor ad Deum vnanimiter emittitur. Et paulò pòst: Propterea namq; sacerdotes præpositi sunt, vt multitudinis orationes cum sint infirmiores, hisce potentiores adiungentes pariter cum his in cælum ascendant. Plura in eam sententiam repeti possunt ex lib. 1. cap. vlt. de ædium sacrarum religione & veneratione. Itaque summa ratione constitutum legimus ab Eugenio Papa, canon. Necessaria. 12. quæst. 1. vt clerici, ac sacerdotes domicilia prope Ecclesias haberent. † Olim canonicis in claustris iuxta Ecclesiam erat communitas vitæ, atque victus, canon. In omnibus, de consecratio. dist. 5. Iuo parte 6. cap. 402. in concilio Meldensi apud Iuonem, parte 6. cap. 184. presbyteri assidui esse in Ecclesia iubentur, nec alibi habitare permittuntur. Hæc verò non solum obtinent in presbyteris, sed & in Episcopo, qui in Ecclesia sua sacerdotali more assiduus esse debet, canon. Peruenit, 7. quæst. 1. Qua ratione concili. Carthag. constitutum fuit, ne Episcopus hospitium habeat procul ab Ecclesia, can. Episcopus vilem, dist. 41. Neque aduersatur quod ex concilio Aurelianensi 1. can. 33. canon. Episcopus, de consecrat. distinct. 3. Episcopus iubetur adesse Ecclesiæ diebus tantũ Dominicis. Concilium enim minimè indulget Episcopis alijs diebus quàm Dominicis abesse ab Ecclesia: verùm dieb⁹ Dominicis Episcopum adesse arctius, & accuratius adstringit. Neque enim permittit abesse diebus Dominicis, nisi premat infirmitas, quasi illis diebus nulla alia excusatio accipienda sit. † Sanè, sicut & Episcopus alios superat honore ordinis, ita, inquit Gregor. in pastorali parte 2. cap. 1. omnibus deuotior, & humilior esse debet. Hiero. in Leuit. Si quis vult Pontifex non tam vocabulo esse, quàm merito, imitetur Moysen,

imitetur

imitetur Aaron. Quid enim dicitur de eis? quòd non discedunt de tabernaculo Domini. Et posteà: Oret ergo & sacerdos Ecclesiæ indesinenter, canon. Si quis. distinct. 36. Vtinam Episcopi memoria teneant, quod ab Augustino scriptum legimus epist. 138. Nouerat, inquit, dilectio vestra, nunquam me fuisse absentem ab Ecclesia mea licentiosa libertate, sed necessaria seruitute. † Implicabantur sanè Episcopi summis, 6
& molestissimis occupationibus maximisque oneribus premebantur. Animus Episcopi, ait Chrysostomus homil. 3. in Acta Apostolorum, nihil differt à naui, quæ fluctibus iactatur, omnium enim onera gestare debet. Augustin. auctore Possidonio in eius vita, vsque ad horam pastus quandoque tota die ieiunus vacabat audiendis, dirimendisque Christianorum litibus. Vnde ipsemet August. libr. de oper. monach. testem inuocat Deum, se malle per singulos dies certis (quãtum in benè moderatis monasterijs cõstitutum est) aliquid manibus operari, & ceteras horas ad legendum,& orandum habere liberas, quàm tumultuosissimas perplexitates causarum alienarum pati de negotijs sæcularibus, vel iudicando dirimendis, vel interueniendo præscindendis. † Verùm in 7
maximis occupationibus nunquam intermittebant legitimas preces, & ea quæ ad contemplationem pertinebant. Vnde Augustinus 19. de ciuitate Dei, capit. 19. Si imponatur hæc sarcina pastoralis officij, nec sic deserenda est delectatio veritatis, quæ scilicet in contemplatione habetur. Greg. item lib. 5. epist. 62. Etsi cogamur terrenis negotijs intẽdere, mens tamen nostra sæculari varietate non desuat, sed tota in vnum currat, atque confluat finem. De quo Dauid: Vnam petij à Domino, hanc requiram, in hoc mens se tota suspendat. Tunc enim verè, atque benè ad opera dilectionis proximi descendimus, si ex toto corde, & viribus in ardenti Dei dilectione perstiterimus. Neque his aduersatur, quòd S. Paul. 1. ad Timot. 2. iubeat viros orare in omni loco: nam, vt eruditè S. Basi. ser. 2. de baptismo docet, verba illa, In omni loco, eos locos qui humanis vsibus, rebusque profanis destinati sunt, minimè comprehendunt: verùm dilatant, & protrahũt adorationem Dei ab arcto Hierosolymę ambitu, in omnem totius orbis locum. Quod pluribus ibidem Ambrosius confirmat. Hæc de publicis precibus. † Priuatæ siquidem preces 8
quocũque loco fieri possunt, in his enim, eodem Basilio auctore, in exhortat. ad baptismum, non locus, sed affectus, seu intẽtio desideratur. Deum in medio mari Moyses exorauit,

Iob

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iob in sterquilinio, Ezechias in lectulo ad misericordiam
pronocauit, Hieremias in luto, Ionas in ceto, Daniel in lacu
placauit, Pueri in camino promeruere, Latro in cruce, Pe-
trus, atque Paulus in carcere. Igitur & tu, vbicumque fueris,
ora. Item S. Ambrosius ad Roman. 1. Vbicumque quis mente
9 Deo deuota locutus fuerit, respondebit ei. † Sunt orationes
iaculatæ, seu iaculatoriæ, quæ proculdubio vbique fieri pos-
sunt. Harum S. Augustinus meminit epistol. 121. capit. 10. ibi: Et
raptim quodammodo iaculatas. Mentalis quoque oratio
quocunque in loco facta, grata est, & accepta Deo. S. Tho-
mas in cap. 2. ad Timoth. Tempus quoque obseruandum
10 est in recitatione precum canonicarum. † Preces siquidem
canonicæ horis statis, & debitis recitari debẽt. Concil. Vien.
Clement. 1. de celebrat. Missarum. concili. Basileen. c. Quan-
do diuina officia celebrari debeant. cap. 2. de offic. custodis.
Et longè antea in concili. Agathensi ca. 1. de celebrat. Missar.
Quod obtinet etsi nullus extrancorũ accedat ad Ecclesiam
auditurus preces publicas. Innocent. Hostiens. & Ioãnes An-
dreas in d. cap. 1. de celebrat. Missar. Quæ autem sint statæ, &
11 debitæ horæ, nos fusè, lateque in enarratione horarum sin-
gulatim tractauimus. † Ceterùm, horas debitas minimè præ-
uertere licet. S. Thomas quodlibet. 5. art. 28. Antonin. 2. parte,
tit. 13. cap. 4. §. 4. nisi aliqua iusta causa occurrat, tunc enim
præuenire, vel producere vetitum non est. Varias autè causas
12 percenset Nauarrus lib. de oratio. & horis canon. cap. 3. † Or-
do item seruandus est. Ex ordine enim horæ recitandæ sunt,
neque licet ordinem inuertere, puta tertiam ante primam,
vel completorium ante vesperas recitare, nisi iusta causa ad-
sit. Nauarr. de orat. & horis canon. cap. 3. num. 65. & sequenti.
Si quis tamen non ordine, sed præposterè preces reciter, non
mortifero, sed veniali admisso obnoxius est. Antoninus 3.
parte tit. 33. cap. 4. §. 4. Angelus, & Siluester in voce, Hora. de
Soto de iustit. & iur. lib. 10. quæst. 5. artic. 4. Quod Innocent.
13 censuisse videtur, in cap. Dolentes, de celebrat. Missar. † Ce-
terùm, an sacerdos peccatum mortiferum admittat, si Missæ
sacrum fecerit ante matutini recitationem, in dubium re-
uocari solet. Scholasticorum, & Canonistarum firma & sta-
bilis opinio est, peccatum mortiferum admitti. Antoninus
3. parte, tit. 13. cap. 6. §. Palud. in 4. Sentent. dist. 13. quæstio. 2.
art. 2. Gabriel Biel super can. Missæ, lect. 13. Ang. & Siluester,
in voce, Missa; Hostiens. in Summa, de consecrat. Eccles. alt.
vel dist. 2. §. & qualiter. Albert. de Ferrarijs in tractat. de horis

canonic

canonic. gloss. pragmat. in tit. quo tempore quisque debeat
esse in choro, in verbo, Missa. Verùm ab hac communi sen-
tentia discedit Sotus libr. 10. de iustit. & iur. quæst. 5. art. 4. &
ad 4. Sentent. distin. 13. q. 2. artic. 2. Cuius argumenta eruditè
refellunt Nauarrus lib. de orat. cap. 21. numer. 30. & Marcel.
Francolinus in tractatu de tempore horar. canonic. capit. 2.
† Amplius, exigitur integritas, quæ primum versatur in 14
horarum numero. Qui enim sciens, prudensq; vnam, vel
plures prætermittit, peccat ad mortem. Antonin. 3. part. titu.
13. cap. 4. §. 5. Studiosè item, & distinctè singula verba pro-
nuncianda sunt. Qui enim vel deglutiendo, vel syncopando
verba, vel syllabas prætereunt, damnantur tum concili. Ro-
mano, cap. Dolentes, de celebr. Missar. concil. Vien. Clemen.
1. de celebrat. Missarum. Tum etiam concil. Basileensi sess. 21.
Qualiter horæ dicendæ sunt extra chorum; ac denique Tri-
dentino, sess. 24. cap. 12. Sanè, dum in choro preces recitan-
tur, vel extra, cum alijs sufficit alternos versus recitare: alios
verò attento animo audire. Palud. ad 4. sentent. dist. 45. An-
tonin. 2. part. tit. 9. cap. 12. §. 3. Plenè Nauarr. lib. de orat. capit.
10. † Grauiter etiam peccant, qui chorum egrediuntur, an- 15
tequam preces finiantur. Legimus apud Gregorium lib. 2. dialog.
cap. 4. S. Benedictum vidisse diabolum extrahentem quen-
dam Monachum à choro ante horæ finem: tandemq; Bene-
dicti disciplina diabolum fugatum. Peccant item, qui cho-
rum tardius ingrediuntur. Olim testante Cassiano lib. 3. de
instit. Monach. cap. 7. Monachis, qui ad horas diurnas, puta
ad tertiam, sextam, vel nonam non accedebant, priusquam
primus finiretur psalmus, non licebat oratorium intrare, sed
congregationis Missam stantes pro foribus præstolabantur.
In nocturnis verò horis vsque ad finem secundi psalmi, præ-
bebatur dilatio, moraq; excusabatur. Vnde nouum videri
non debet, quod in Conc. Basileens. constitutum legimus,
cap. Quo tempore quisque debeat esse in choro, absentes
nimirum à choro non censeri, qui in matutinis ante finem
psalmi; Venite exsultemus; in alijs horis ante finem primi
psalmi; in Missa ante vltimum Kyrieeleison, officio diuino
interfuerunt. † Attentio item exigitur. S. Cypria. de orat. Domi- 15
nica; Quando stamus ad orationem fratres dilectissimi, vi-
gilare, & incumbere ad preces toto corde debemus. Cogi-
tatio omnis carnalis, & sæcularis abscedat, nec quidquam
tum animus quàm id solum cogitet, quod precatur. Quæ
autem segnitia est alienari, & capi ineptis cogitationibus, &

prophanis,cum Dominum deprecaris; Quasi sit aliud quod magis debeas cogitare, quàm quod cũ Deo loqueris. Quomodo te à Deo audiri postulas, cum te ipse non audias? Vis esse Deum memorem tui cum rogas, quãdo tu ipse memor sui non sis? canon. Quando, de consecrat. dist. 1, S. Basil. constitutio monastica. cap. 2. Implorandum est diuinum auxilium. Implorandum autem non lentè, non mente hue illuc, que temerè aberrante. Qui enim sic facit, is (tantum abest, vt impetraturus sit quod petit) perficiet prius, vt sibi Dominus irascatur. Etenim si, qui coram principe aliquo stat, & ipsum alloquitur, magno cum metu stat, & cũ corporis extrinsecus, tum mentis etiam intrinsecus attentos oculos tenet, periculi metu: quantò tandem maiore cum metu trepidationeq; censendum est oportere nos stare in conspectu Dei, tota mente in illum vnum intenta, neque vsquam aliò? S. August. ad Psal. 118. Tunc porrò in toto corde clamatur, quãdo aliunde nõ cogitatur: tales orationes raræ sunt multis, crebræ paucis, vtrum nec cuique, nescio. Idem August. in tertia regula: Psalmis & hymnis, cum oratis Deum, hoc versetur in corde, quod profertur in ore. Hieron. ad Rusticum. nachum, can. Nunquam, de consec. dist. 5. Dicatur ad verbum oratio sine intermissione, vigilent sensus, nec vagis cogitationibus patens corpus, pariterq; animus tendat ad Dominum. Cassian. collat. 2. ca. 7. Si enim, inquiunt, cum sublimi homini, nõ dicam pro vita, ac salute nostra, sed etiã pro alicuius lucri cõmodo, supplicamus, totam in eum & mentis & corporis aciem defigentes, de nutu eius trepida expectatione pendemus, non mediocriter formidantes, ne quod forsitan ineptum, aut incongruum verbum misericordiam audientis auertat. Tum deinde, si nobis in foro, aut iudicum sæculari tribunalibus consistutis, assistente etiam è contra aduersario media persecutione, atque conflictu, tussis, sternutus, risus, oscitatio, somnus obrepserit, quanta in perniciem nostram vigilantissimus inimicus seueritatem iudicis commouebit inuidia? Quantò magis cum illi occultorum omnium cognitori pro imminenti perpetuæ mortis periculo supplicamus, præsertim, cum è diuerso callidus seductor pariter, & criminator assistat, intenta, atque sollicita oratione, iudicantis pietas imploranda est? Nec iniustè non solum leue peccato, sed etiam grauissimo crimine impietatis adstringitur, qui precem Domino fundens, subito à conspectu eius, quasi ab oculis non videntis, nec audientis, cogitationis im-

probæ vanitatem secutus, abscesseris. Prætereo in eandem sententiã complura Gregorij in Moral. libris, Hidori de summo bono, Bernardi sermo. 49. super Cantic. glossa in clemen. vnic. de reliq. & vener. sanctor. & aliorum recentiorum testimonia. Porrò, circa attentionem, duo sollicitudinem & dubitationem afferunt. Alterum, quòd etiam sancti viri orando quandoque euagationem mentis patiuntur. Vnde Psal. 39. Cor meum dereliquit me. Ioannes Maior ad 4. sent. dist. 12. quæst. 2. † Alterum, quòd triplex sit attentio, quæ precationibus adhibetur: vna, qua ad verba attendimus: secunda, qua ad censum verborum: tertia, qua ad finem, Deum scilicet. S. Tho. 2. 2. quæst. 83. artic. 13. quem ceteri scholastici sequuntur: Iungamus, inquit Bernard. serm. 13. super Cantica, immolantes hostias laudis, verbis sensum, sensui affectum. Illiterati verò & idiotæ vix verba, sensum verò minimè attendunt. Qui supplet locum idiotę, inquit Paul. 1. ad Cor. 14. quomodo dicet, Amen, super tuam benedictionem; quoniam quid dicas, nescit? S. Thom. d. quæst. 83. artic. 13. occurrens hisce difficultatibus, notat euagationem mentis, quæ fit consultò, & cogitato, siue (vt ille loquitur) ex proposito orationis fructum impedire atque peccatum esse: eam verò, quæ accidit præter cõsilium & propositum, non tollere fructum orationis. Vnde Basil. sermo. de amando Deum, à medio illius; Si debilitatus à peccato fixè nequis orare, quantumcunque potes, te ipsum cohibeas, & Deus ignoscet: eò quòd non ex negligentia, sed ex fragilitate non potes, vt oportet, assistere coram eo. Addit Thomas, quòd cum triplex sit attẽtio, eam quæ est ad Deum, possunt habere idiotæ. Et quandoque, ait ille, in tantum abundat hæc intentio, qua mens fertur in Deum, vt etiam omnium aliorum mens obliuiscatur, sicut dicit Hugo de S. Victore in lib. de modo orandi. cap. 2. Hæc Thomas, quæ pluribus verbis accuratè enarrant Gabriel Biel super can. Missæ, lect. 62. de Soto de iust. & iur. lib. 10. q. 5. artic. 5. Nauarr de orat. & horis can. cap. 13. & c. 11. nu. 33. cum sequent. Medina de orat. quæst. 14. Postrema conditio est deuotio. † Deuotio non malè definitur à S. Thom. 2. 2. quæst. 82. articul. 1. prompta, & parata voluntas exsequendi ea, quæ ad diuinum pertinent cultum. Deuotio verò ex duplici consideratione procedit, quod pluribus explicat idem Thomas d. q. artic. 3. & 4. Porrò, deuotio in recitatione precum canonicarum, necessaria est. Innoc. III. in Concil. generali cap. Dolentes, de celebr. Missarum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ibi:Districtè præcipientes in virtute obedientię, vt diuinum officium diurnum pariter ac nocturnum, quantum eis dederit Deus, studiosè celebrent, pariter & deuotè. S. Benedictus in reg. ca. 20. Si cum hominibus potentibus volumus aliqua suggerere, non præsumimus nisi cum humilitate, & reuerentia: quàtò magis Domino Deo vniuersorum, cum omni humilitate, & puritatis deuotione supplicandum est? Vbi de Turrecremata: Deuotionem, ait, medullam esse holocausto-
rum. Psal. 65. Holocausta medullata offeram tibi. Inde, sine
19 deuotione holocausta esse aruda. † Ceterum, duplex est deuotio, alia interior, alia exterior. Quemadmodum enim, auctore Damasceno lib. 4. orthodoxæ fidei, c. 13. ex duplici natura compositi sumus, intellectuali scilicet, & sensibilitia & duplicem deuotionem Deo offerimus, scilicet spiritalẽ, quæ consistit in mente interiori, & corporalem, quæ versatur in exteriori corporis humiliatione. Exterior verò deuotio fit propter interiorem, vt per signa humilitatis, quæ corporaliter exhibemus, excitetur noster affectus alacri animo, & sine cunctatione exsequi, quæ ad Dei cultum pertinent. Vnde, prosternere se, & genua flectere, ad exteriorem deuotionem
20 pertinet. † Genua verò flectendi, corpusq; inclinãdi, vsus vetustissimus est. Christum in terram procidentem orasse legimus Luc. 23. Genu omne flectendum Domino probatur Psal. 21. Esai. 45. ad Ro. 14. ad Philip. 2. S. Iacobus, cognomento Iustus, pro populo flexis genibus assiduè deprecabatur, adeò vt in camelorum duritiam transijsse eius genua crederentur. S. Hierony. de viris illustribus in Iacobo. Idem accidisse Asellæ præ orandi frequentia, testatur idem Hier. epist. 15. ad Marcellam de laudibus Asellæ. Geniculationum meminit Tertul. ad Scapulam. idem Tertul. lib. 3. aduersus Marcion. ca. 18. Quando in rebus attonitis magis vtique genibus positis, &c. S. Ambros. lib. 6. Hexameron c. 9. Flexibile genu, quo præ ceteris Domini mitigatur offensa, ita mulcetur, gratia promouetur. Hoc enim patris summi erga filium donum est, vt in nomine Iesu omne genu curuetur, S. August.
21 lib. de cura pro mort. agen. ca. 5. Nam & orantes, de membris sui corporis faciunt, quòd supplicantibus congruit, cum genua figunt, cum extendunt manus, vel etiam prosternuntur solo, & si quid aliud visibiliter faciunt, quamuis eorum invisibilis voluntas, & cordis intentio, Deo nota sit: nec ille indigeat his indicijs, vt humanus ei pandatur animus: sed his magis seipsum excitat homo ad orandum, gemendumque humi

humilius, atque feructius. Et nescio, quomodo, cùm hi motus corporis fieri, nisi motu animi præcedente, non possint, eisdemq; rursus exterius visibiliter factis, ille interior inuisibilis, qui eos fecit, augetur, ac per hoc cordis affectus, qui, vt fierent ista, præcessit, qaia facta sunt, crescit. B. Antonius fixis genibus ante Dei vultum prouolutus orabat. S. Athanas. in eius vita. Frequenter, inquit Hieron. epist. 13. ad Paulinum c. 3. orandum, & flexo corpore mens eripienda ad Dominum. Idem Hieron. in c. 45. Esaiæ: Moris, inquit, Ecclesiastici est, Christo genu flectere, quod Iudæi mentis superbiã demonstrantes omninò non faciunt. Et lib. 2. Commentar. in c. 3. ad Ephes. Hæc autem spiritualiter exponentes, non statim iuxta literam orandi cõsuetudinem tollimus, qua Deum genu posito suppliciter adoramus, & fixo in terrã poplite magis, quod ab eo poscimus, impetramus. Legimus enim & Paulum in littore sic orasse, & geniculationes in oratione præceptas. Item in Synodo Turonensi, tempore Caroli Magni,
c. 37. Secundum est, quòd exceptis diebus Dominicis, & illis solemnitatibus, quibus & vniuersalis Ecclesia ob recordationem Dominicæ resurrectionis solet stando orare, fixis in terram genibus suppliciter Dei clementiam nobis profuturam, nostrorumq; criminum indulgentiam deposcendũ est. Cuius rei in Euangelio ipse Dominus nobis dedit exemplum: sed & Stephanum Martyrem, & Apostolum Paulum eadem fecisse liber Actuum Apostolorum testis est. Ex quibus intelligi datur, oportere Christianum humiliter ad terram prosterni, ne fortè illi dicatur: Quid superbis terra & cinis? † Quo loco excipiuntur dies Dominici. Sanè, in Concil. Nicæno can. 20. in vulgatis exemplaribus, vel 29. apud Turrianum, & Alphonsum Pisanum, sancitum fuerat in Dominico die, & in ipsis diebus Pentecostes nõ esse flectenda genua in oratione, verùm cunctos in omnibus locis stantes orare & inclinari, can. Quoniam, de consecr dist. 3. Quæ quidem constitutio totidem verbis extat in Concil. Carthagin. 6. cano. 20. Hoc ipsum diebus quinquaginta à Pascha vsque ad Pentecostem obseruari cõsuetum, veteres Patres testantur. S. Ambro. serm. 61. de Pentecoste: Scire, inquit, debet sanctitas vestra, hanc sanctam Pentecostes diem qua ratione curemus, vel cur istorum quinquaginta dierum numero sit nobis iugis & cõtinuata festiuitas: ita vt hoc omni tempore neque ad obseruãdum indicamus ieiunia, neque ad exorandum Deum genua faccidamus, sed sicut Dominica solemus

Universidad de Deusto
Biblioteca

facere, erecti & feriati resurrectionem Domini celebramus. S.Hieron. in Dialogo aduersus Luciferianos: Die Dominico,& per omnem Pentecostem,nec de geniculis adorare,& ieiunium soluere, multaq; alia, quæ scripta non sunt,tatio- nabilis sibi obseruatio vindicauit. Idem Hieron. in procem. epist.ad Ephes. Permansit Paulus Ephesi vsque ad Pentecostem,tempus lætitiæ,atque victoriæ,quo non flectimus genua,nec curuamus in terra, sed cum Domino surgentes ad alta sustollimur. Varias huiusce traditionis causas percurrit de Turrecrema.in d.can.Quoniam, de consecr.dist.3.Plura de genibus flectendis in oratione, Cæsar.Arelaten.hom.30. † Planè dum ostenditur,& eleuatur Eucharistia,genua submittenda sunt,c.Sanè,de celebr.Miss.Tum enim non solùm adoramus(ait de Turrecrem.)sed adoramus adoratione latriæ, perfectum Deum, perfectumq; hominem Christum, existentem verè sub Sacramento, de quo plenius libr.2.cap.de ostensione & eleuatione Eucharistię.sunt & alia deuotionis signa, manuum extensio, pectoris tunsio, & alia complura, de quibus lib.superiore sigillatim egimus.Cæterùm, an clericus, qui preces canonicas recitauit sine deuotione vel attentione, teneatur eas denuò recitare, plenè & copiosè tractat Medina tract.6.de orat.q.16.

22

DE POENIS NON RECITANTIVM Horas Canonicas.

CAPVT XXV.

1 *Obligati ad preces Canonicas,non recitantes eas,quando peccato mortifero obnoxij sunt.*
2 *Distributiones quotidianas amittunt,qui non intersunt horis Canonicis.*
3 *Manualia beneficia quæ.*
4 *Distributiones quotidianæ cur institutæ.*
5 *Distributionibus quotidianis absentes priuantur,adeò vt qui absentium portiones lucrantur, nequeant eas absentibus remittere & condonare.*
6 *Statuta Ecclesiarum, quibus his, qui adsunt certis horis, lucrantur aliarum horarum distributiones,improbantur.*
7 *Beneficiarij, qui non recitant horas canonicas, fructus restituere tenentur,etiam intra sex menses.*
8 *Beneficium Ecclesiasticum & merces laboris.*

QVi ad preces Canonicas obligantur, variis pœnis afficiuntur.In primis, qui non recitant horas Canonicas, vel partem eorum, peccato mortifero obnoxij sunt, quod procul dubiò locum habet, quando contemptione à recitatione abstinent. Idemque iuris,si negligentia preces canonicæ vel pars notabilis earum omittantur:quòd si ignorantia,vel obliuione prætermittantur,peccatum veniale admittitur.Antonin.3.part.tit.18 capit.4.§.5. Angade Clauasan voce,Hora.§.16.& 18.Sylvester in voce,Hora. q.12. Nauarr. plenè libr. de orat.& horis canon.cap.10. vbi luculenter, an alio tempore recitando preces omissas purgetur †Secundò, qui non intersunt horis canonicis, distributiones quotidianas amittunt. Distributiones enim quotidianæ ijs tantùm præstandæ sunt, qui diuinis officijs ad finem vsque assidui sunt,cap.1.de cleric.non residen.apud Bonifac.cap.Vt hi qui de ætat.& qualit.c.cùm nonnullæ, de præbēd.in Extrauag. communibus. Vbi qui sint propriè distributiones quotidianæ,excutitur & explicatur. Inde in Concil.Trident. sess.24. cap.12.qui sacris horis interfuerint,distributiones recipiant reliqui quauis collusione,aut remissione exclusi his careant. Quod amplius tum ex nomine, tum ex causa institutionis distributionum confirmari potest. † Appellantur siquidem huiusmodi distributiones manuaria, seu manualia beneficia,in c.olim,de verbor signific.quòd à præsente manu præsenti dentur Manuarias molas appellat Iurisconsul. in l.dotia.ff.de fund.instr.quòd manu ductæ molant. Æs manuarium apud A.Gellium dicitur, quòd manu sit ab alijs collectum. Appellantur & sportulæ, nam sportulæ dicebantur, quæ lætitię causa,vel alio nomine singulis decurionibus dabantur,apud Dionem, Sueto.& Plinium ad Traianum, & in l.si mulier. ff. de donat. inter vir. & vxor. l. Spurij ff. de decurionibus. Appellantur & diaria Iustiniano Nouell. 123. §. 30. εἰ δὲ τῶν ὑπερθήκην πρᾶξαι τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑπηρεσίας καὶ τῶν ἰδίων διαιρῶν ἀκριβισμὸν ἐν μοναστηρίῳ παραδόσθω. † Distributiones verò quotidianæ institutæ fuerunt in gratiam diuini cultus, d. capite de cleric non resid. Cùm enim in collegij passim horis sacris assistendi, & psallendi munus negligeretur, visum fuit Patribus, è re Christiana fore,Canonicos,cęteróſq; Ecclesię ministros hisce diatijs,seu distributionibus,quasi quibusdā illecebris, ad interessendū diuinis officijs allicere,& inuitare,argum. C. le. vnic.de relię.& venerar.Sāctor.cui coniungenda sunt verba

Universidad de Deusto
Biblioteca

S.Thomæ,opusc.57. Agens enim de eodem Festo Corporis Christi,de quo in d. Clement.ait: Vt autem huius salutaris institutionis celebrior haberetur, loco distributionum materialium,quæ in Ecclesijs cathedralibus largiuntur Canonicis existentibus horis nocturnis, paritérque diurnis, stipendia spiritalia præfatus Pontifex Apostolica largitate concessit.Item Iuo Carnoten.epistol.75. Cùm in plurimis, Canonicorum Carnotensium desuevisset disciplinæ regularis obseruantia, vt de ne gligentibus facerē diligentes, de somnolentis vigiles, de tardis assuetos ad frequentandas horas canonicas, deliberaui apud me, vt darem eis dimidiam Præpositutam,vt inde fieret quotidianus panis, quem acciperēt assidui,amitterē tardi:vt, ad quas eos panis inni dulcedo non mouebat, panis corporei refectio prouocaret : quamuis eorum annua præbenda eis ad hoc sufficiens esse deberet. Eadem ratione Pius IIII. constitutione 51. in magno Bullario,fructus,& emolumenta quæcumque ad capitulum , & mensam Ecclesiarum vrbis distributionibus quotidianis assignat, easque diuidi iubet inter Canonicos & alios beneficiatos diuinis officijs interessentes. † Adeò autem absentes à distributionibus quotidianis excluduntur, vt etiam hi,quibus accrescūt, nequeant illis remittere. Distributionum si quidem priuatio sancita fuit boni publici & diuini cultus ergo,vt iam docui. Quare consensus eorum, quorum priuatim interest, iuri publico officere non potest, idque expressum videtur in Concil. Trident. d.sess.24.capite 12.ibi: Reliqui quauis conclusione , aut remissione excluſi.Pendenda etenim sunt ea verba,quauis remissione,quę remissionem eorum quibus accrescunt, manifestè comprehendunt.Itaque delenda est Gloss.in d.c. 1.de cler.non resid. in voce,Suas:quæ asserit,Canonicum non teneri ad restitutionem,modo illi,quorum lucro cedunt distributiones, cōsentiant:quam ibi Archidiaconus iure & meritò improbat. Plenè Nauarr.lib.de orat.& horis cano.cap.22.miscellan.14. † Quamobrem statuta quarundam Ecclesiarum , quibus, qui adsunt certis horis,aliarum horarum distributiones lucrantur,pernicioſa , & iniusta sunt , eaque abusiua declarat Concil.Basileense, tit. Quo tempore quisque debeat esse in choro.§.Tollens prorsus abusum illum , quo in vna duntaxat hora præsens totius diei distributiones vsurpat.Talia enim statuta spectant ad diminutionē cultus diuini,argumē. c.ex parte,de constitutio.ca.1.de consuetud. Distributiones

liquidem,

siquidem , vt iam docuimus,in gratiam & amplificationem diuini cultus,quò faciliùs beneficiarij diuinis officijs assidui essent,institutæ sunt.Deinde absentes distributiones nec cō sequi , nec tetinere possunt ex consensu eorum , quibus acquiruntur vt proximè probauimus. ergò consensu & statuto Capituli fieri non potest , vt absentes distributiones horarum,quibus adsunt,lucrentur.Amplius,statuta,quæ ansam delinquendi præbent,improbantur.l.conuenire. ff. de pactis dotalibus.c.Ex parte,de consuetud. huiusmodi verò statuta libertatem, & licentiam dant vagari , & diuina officia contemnere ac negligere. Item dolus futurus remitti non potest.l.si vnus.§.Illud,de pact.Hisce verò statutis, dolus futurus eorum,qui inertia, ac nequitia munus suum negligunt, remittitur. Accedat,quòd clerici militare dicantur. Paul. 2. ad Titum capite 5. Labora sicut bonus miles Christi. Cæterùm, milites non lucrantur stipendia, nisi quatenus militant,adeò vt captus ab hostibus non recipiat iure postliminij stipendia , & donatiua temporis, quo apud hostes fuit. l.1.C.de re milit.Cui obitet non obstat , quòd veteranus reuersus consequatur emeritum.l.desertorem.& l.non omnes. ff.de re milit.Diuersa enim sunt,emeritum accipere , & stipendium. Emeritum enim post tempus militiæ expletum datur,stipendium verò ob annuam menstruam,vel diurnam mercedem persoluitur. Cùm ergò captus ab hostibus iusta, & necessaria causa absens stipendia minimè consequatur, multominùs clericus,qui desidia,& laboris fuga,volens certis horis abest,distributiones cōsequi debet. Ad hæc ex Alexand de Ales part. 3. quæstion. 39. sicut conductus agricola non laborans mercede indignus est,ita clericis, qui non deseruiunt,merces persolui non debet. Denique hanc sententiam probat Synod.Trident.sess.24.c.12. Distributiones verò,qui statis horis interfuerint,recipiant:reliqui quauis collusione aut remissione exclusa,his careant:expendenda sunt illa verba,Statis horis.Et posteà: Quauis collusione aut remissione.Probat item Pij V.constitut. 138. in magno Bullario 12.Calend Octob. 1571. Et nostris interpretibus hanc sententiam sequuntur Guiliel.& Gessel. in Clement. Vt hi, qui de ætat.vel qualita.Glos.pragmat.in d.§.Tales.in verbo, Vsurpat.eam quoque amplectitur Paludanus ad 4. Senten. distinct.15.q.5.quem Nauarrus sequitur lib.de oratione , ca. 5.num.20.& cap.21.num. 63. Fuēre tamen , qui crediderunt consuetudine,vel statuto fieri posse , vt distributiones quo

dianæ præstentur integrè his, qui adsunt certis horis. Gloss. Cardin. Ioan. Andreas, & Imola in d. Clement. vt hi qui. Sotus libr. 10. de iust. & iur. quæst. 5. artic. 6. Rochus de Curte in c. fina. de consuetud. Mouentur tum ex c. Olim, de verbor. significat. vbi Summi Pontificis indulgentia præstantur absentibus manuaria beneficia, quæ, vt iam dixi, idem sunt, quod distributiones quotidianæ: Tum quòd statutum, quo Canonici absentes fructus lucrantur, efficax, sit, c. Cum omnes de constitutio. Gloss. in c. Dudum, 2. de electio. Panorm. in c. Extirpandæ. §. Qui verò, de præbend Gloss. in c. Gratiæ, in verbo, de iure, de rescrip. apud Bonifac. Tûc demiq; ex Concil. Trident. sess. 24. c. 12. quo vetitum est vltra tres menses ab Ecclesia abesse: consequens ergò est, licere vsque ad tres menses, eóque tempore fructus non amitti. Verùm hæc facilè dilui possunt. Primùm c. Olim, non loquitur de consuetudine, vel statuto, sed de concessione Summi Pontificis ex iusta aliqua causa, quare ea constitutio ad statutum, vel consuetudinem protrahenda non est. Portò, c. Cùm omnes, de consti. interpretandum est de absentia iusta & necessaria, non autem de voluntaria & dissoluta. Bald. in d. capite. Cum omnes. Nam & similia statuta, nisi adsit iusta causa, nullius sunt momenti & ponderis. Siluest. in 2. part. Summæ, tit. de residentia, quæst. 2. Decius in d. c. Cùm omnes. quorum opinio apertissima Bonifacij constitutione, probatur, c. Si canonici. de offic. ordi. Planè Synodus Tridentina indulget Canonicis abesse vsque ad tres menses ex iusta causa. Verùm non ea mens est Synodi, vt absens Canonicus horũ trium mensium fructus cõsequatur: quæ omnia plenius statuimus in nostris decisionibus. Itaque Senatus Tolosani arresto, quod in solemni purpura recitaui 5. Aprilis 1583. statuta Capituli Ecclesiæ collegiatæ S. Gaudentij, quibus, qui aderant tribus horis canonicis, fructus integros lucrabantur, vt pernicioſa & abusiua, rescissa, & abrogata fuêre, sancitúmque vt Canonici, alijque Ecclesiæ ministri singulis horis adsisterent, absentésque in singulis horis ex eorum albo, quibus puncta ferunt, delerentur. † Tertiò, beneficiarius cum cura, vel sine cura, qui non recitat horas canonicas, non solùm arcetur à distributionibus quotidianis, sed & fructus omnes alios, quos percepit, restituere tenetur, pro rata tamen omissionis, recitationis officij, & temporis. Quod etsi inter interpretes dubium, controuersumque esset, Calderin. & Panormitan. in capite 1. de celebrat. Missarum, Syluester in Summa,

7

ma, in voce, Clericus. §. 23. expressim decisum legimus, in Concilio Laterensi nouissimo. sess. 9. §. statuimus. cuius hæc sunt verba: Statuimus quoque, & ordinamus, vt quilibet habens beneficium cum cura vel sine cura, si post sex menses ab obtento beneficio, diuinum officium non dixerit, legitimo impedimento cessante, beneficiorum suorũ fructus suorum faciat, pro rata omissionis, recitationis officij, & temporis, sed eos tanquam iniustè perceptos, in fabricas huiusmodi beneficiorum vel pauperum eleemosynas erogare teneatur. Si verò vltra dictum tẽpus in simili negligentia cõtumaciter permanserit, legitima monitione præcedente, beneficio ipso priuetur: cum propter officium detur beneficium, &c. Verum circa huius §. interpretationem dissentiunt Sotus de iustit & iur. lib. 10. q. 5. art. 6. & Nauarr. libr. de orat. ca. 21. num. 58. Sotus enim absurdum existimabat vsque ad sex menses ab obtento beneficio, Beneficiarium, qui diuinum officium non dixerat, nulla pœna affici: præterea, verba quæ sequuntur, non cohærere his, quæ antecedunt. Quare conijciebat legendum non esse, Post sex menses: sed, Per sex menses: vt ea fuerit mens Concilij, quòd qui per sex menses, vel quamlibet earum partem, officium non dixerit, solùm teneatur ad restitutionem pro rata. Elapsis verò sex mensibus, si post admonitionem quinde cim diebus non bis oraverit, beneficio priuetur. itaque, ait ille, primum semestre non datur tanquam induciæ, vt clericus non orãs nulli pœnæ obnoxius sit. Esset enim extra modũ absonum, & absurdum. Nauarrus verò putat retinendam vocem, Post: quæ & in omnibus Concilij exemplaribus legitur, mentémque Cõcilij esse, vt Beneficiarius nõ recitans horas intra sex mẽses, etsi grauiter peccet, non teneatur tamen ad fructuum restitutionem. Post sex menses verò eum ad restitutionẽ obligari. necnon si monitus fuerit, & contumaciter in simili negligentia permanserit, beneficio priuandũ. Nauarri sententiã plurimũ iuuat Pij V. cõstitutio 138. illius verba sunt: Pius &c. Et proximo Lateranensi Concilio & salubris sanctio emanauit, vt quicumque habens beneficium Ecclesiasticum cũ cura, & sine cura, si post sex menses, quam illud obtinuerit, diuinum officium, legitimo cessante impedimento, nõ dixerit, beneficiorum suorum fructus, pro rata omissionis officij, & temporis, suos non faciat: sed eos tamquàm iniustè perceptos, in fabricas ipsorum beneficiorum, vel pauperum eleemosynas erogare teneatur. Veruntamen multo-

rum

rum animi suspensione tenentur, cuiusmodi ratæ prædictarum ratio sit habenda. Nos huic rei euidentius, atque expressius prouidere volentes, statuimus, vt qui horas omnes canonicas vno, vel pluribus diebus intermiserit, omnes beneficij seu beneficiorum suorum fructus, qui illi, vel illis diebus responderent, si quotidiè diuiderentur: qui verò Matutinū tantùm, dimidiam: quæ cæteras omnes horas, aliam dimidiam: qui harum singulas, sextam partem fructuum eiusdem diei amittat: tametsi aliquis choro addictus non recitans, omnibus horis canonicis cum alijs præsens adsit, fructúsque & distributiones fortè aliter assignatas sola præsentia iuxta statuta, consuetudinem, fundationem, vel aliàs sibi lucrifacere prætendat, is etiam præter fructuum & distributionū amissionem: item ille, qui primis sex mensibus officium non dixerit, nisi legitimum impedimentum ipsum excusauerit, graue peccatum intelligat admisisse. Declarantes, præstimonia, præstimoniales portiones, & qualiacunque alia beneficia, etiam nullum omninò seruitium habentia obtinentes, cum prædictis pariter contineri. At quicunque pensionem, fructus, aut alias res Ecclesiasticas, vt clericus percipit, eum modo prædicto ad dicendum officium paruum B. Mariæ Virginis decernimus obligatum, & pensionum, fructuū, rerumque ipsarum amissioni obnoxium. Ego cum Nauarro sentio retinendam vocem, Postquam, & ea legitur in dicta constitutione Pij V. in qua Concilij verba fideliter exscribūtur. Verùm à Nauarro dissentio, dum existimat, Beneficiarium, qui non recitat horas intra sex menses, non teneri ad restitutionem. Nam argumentum à contrario sensu, post sex menses tenetur, ergo antè sex menses non tenetur. argumen. l. cum prætor. ff. de iudic. cap. Cum Apostolica, de his quæ fiunt a prælat. cum vulgat. non semper efficax est, vbi præsertim sequeretur absonus, & absurdus intellectus. l. 2. C. de condict. incert. vbi Gloss. l. conuenticulam. vbi Doct. C. de Epis. & Eccler. idque maximè in perniciem diuini cultus. Præterea, Beneficiarius contemptione, vel negligentia preces canonicas intra sex menses non recitans, grauiter peccat. quod & d. Pij constitutione expressum est, & nos supra probauimus. Cum ergò intra sex menses peccatum mortiferum admittat, multò magis fructus tenetur restituere. multò enim, longéque grauius est in peccatum incidere, & per consequēs Dei gratiam amittere, quàm fructus beneficij. anima enim cunctis rebus anteferenda est, vulgat. l. sancimus. C. de sacrosanct. Eccles.

Eccles. † Addo, quòd Beneficium Ecclesiasticum non est præmium virtutis, sed merces laboris. Deut. 18. & Num. 18. Filijs Leui dedi omnes decimas Israël in possessionem pro ministerio, quo seruiunt mihi in tabernaculo fœderis. Sacerdotibus quoque præstantur pro labore & ministerio, 1. ad Cor. 9. Cum ergo beneficium Ecclesiasticum sit merces laboris, iniustumque sit, cum qui non laborat, mercedem percipere; opus est restitutione, quæ ad iustitiā commutatiuam pertinet. inde Arist. lib. 5. moralium, eam partem iustitiæ, quę commutatiua dicitur, διορθωτικὴ, vocat: quia in restituendo versatur. διόρθωσις restitutionē propriè significat. Quamobrē ex iustitia commutatiua clericus, qui non deseruit, ad restitutionem fructuum obligatur. His addi possunt, quæ suprà scripsimus in cap. Qui ad recitationem precū canonicarum obstringuntur, de relatione officij cum beneficio ecclesiastico, & beneficij cum officio. Quibus hanc opinionem amplector, quam Panor. ipse, etsi contrariam partem amplexus sit, animæ tutiorem agnoscit.

Hæc, quæ de Ritibus Ecclesiasticis à me scripta sunt, omnia iudicio & censuræ sanctæ Romanæ Ecclesiæ ita submitto, vt nihil horum, quæ his Libris continentur, probari velim, nisi antea auctoritate eorum, quibus ea cura commissa est, approbatum fuerit.

LAVS DEO SEMPER.

LOCI

LOCI SACRÆ SCRIPTVRÆ PASSIM IN HOC OPERE EXPLICATI ET ILLVSTRATI.

Prior numerus, numerum marginis, alter paginam denotat.

Ex Genesi.

Gen.22. TENTAVIT Deus Abraham.num.45. 523
Gen.28. Domus Dei.num.10. pag. 6
Gen.30. Egressus est Ruben tempore messis triticeæ in agrum.num.4. 419 6
Gen.35. Domus Dei.num.10.
Gen.34. Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni.nu.8. pag. 56
Gen.42. Audiui, quòd triticum venderetur in Ægypto.n.4. 419 ibid.
Ibidem. Vt emerent frumenta in Ægypto.

Ex Exodo.

Exod.9. Triticum & zea non sunt percussa.num.4. 419
Exo.20. Non adorabis ea, neque seruies eis.num.11.pag. 32 455
Exo.29. Iuuencum pro peccato facies.num.12. ibid.
Ibidem. Hoc est, quod facies super altare.
Exo.34. Solemnitatem hebdomadarum facies tibi in primitijs frugum messis tuæ triticeæ: & solemnitatem, quando redeunte anni tempore cuncta conduntur.num.4. 419

Ex Leuitico.

Leuit.23. Dies octauus erit celeberrimus, atque sanctissimus. Est enim dies cœtus, atque collectæ.numer.1. 300
Ibidem. Facietis in die, qua eleuabitis manipulum.num.12. 453
Leui.26. Non facietis vobisipsis manu facta, neque sculptile, neque statuam erigetis in terra vestra ad adorandum.num.11. 32

Ex Numeris.

Num.6. Sic benedices populum meum, & benedicam illos. Benedicat te Dominus, &c.num.3. 567
Nu.10. Fac tibi duas tubas argenteas ductiles.num. 3. pag. 138
Ibidem. Clangetis vlulantibus tubis, & erit recordatio vestri coram Domino Deo vestro, vt eruamini de manibus inimicorum vestrorum.num. 4. 139
Nu.29. In die octauo collectio erit vobis.num.1. 300

Ex Deutcronomio.

Deut.12. Vide ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris, sed in loco quem elegerit Dominus Deus tuus.num.1. 231
Deut.13. Tentat vos Dominus Deus vester, vt palam fiat, vtrùm diligatis eum.num.45. 523
Deut.16. Et in die septima, quia collecta est Domini Dei tui, non facies opus.num.1. 360
Deut.32. Nunquid non ipse Pater tuus, qui possedit te, & fecit, & creauit te? num.3. 498

Ex lib.1.Regum.

1.Reg.15. Contristatus Samuel clamauit ad Dominum tota nocte.num.5. 587
1.Reg.17. Tentauit Dauid, si armatus posset incedere.n. 45. pag. 523
1.Reg.21. Non habeo panes laicos ad manum, sed tantum panem sanctum.num.5. 389

Ex lib.3.Regum.

3.Reg.8. Non est homo, qui non peccet.num.36. 519

3.Reg.9. Sanctificaui domum istam,quam ędificasti,vt ponerem ibi nomen meum in æternum, &c. num.6. 13
3.Reg.10. Venit regina Saba tẽtare Salomonem in ænigmatibus.num.45. 523
3.Reg.19. Domine altaria tua confregerunt.12. 71

Ex 2. Paralipomenon.

1.Paral.7. Fecitque die octauo collectam.

Ex Tobia.

Tob.12. Quoniam acceptus eras Deo necesse erat, vt tentatio probaret te.num.47. 525

Ex Iudith.

Iudith 6. Conuocatus est populus per totam noctem in Ecclesiam.num.5. 587
Ibidem. Et per totam noctem intra Ecclesiam orauerunt. num.2. 2

Ex Esther.

Esth.13. Non est,qui possit resistere voluntati eius.nu.19. 508

Ex Iob.

Iob 9. Si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. num.36. 519
Iob 15. Cęli non sunt mundi.num.26. 375
Iob 42. Sumite vobis septem tauros,& septem arietes,& ite ad seruum meum Iob, & offerte holocaustum pro vobis.num.7. 401

Ex Psalmis.

Psal.21. Deus meus clamabo per diem,& non exaudies; & nocte,& non ad insipientiam mihi.num.5. 587 524
Psal.25. Proba me Domine,& tenta me.num.48. 577
Psal.33. Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo.num.6.

Psal.39. Cor meum dereliquit me,num.17. 659
Psal.54. Vesperè, & manè, & meridię, narrabo, & annunciabo,& exaudiet vocem meam.num.4.pag.603. & num.4. 574
Psal.62. In Matutinis meditabor in te.nu.4. ibid.
Psal.65. Induxisti nos in laqueum.num.47. 523
Psal.71. Et erit firmamentum in terra in summis mõtium: superextolletur super libanum fructus eius. num. 5.pag.206.& nu.1. 442
Ibidem. Zelaui super iniquos pacem peccatorum videns. num.6. 528
Psal.76. Et meditatus sum nocte, cum corde meo exercitabar.num.5. 587
Psal.87. Mane oratio mea præueniet te.nu.4. 574
Psal.101. Vigilaui sicut passer solitarius in tecto.num.3. pagin. 587
Psal.104. Dedit eis regiones gentium, & labores populorum possederunt. Vt custodiant iustificationes eius:& legem eius requirant.nu.8.pag. 646
Psal.113. Omnia quæcunque voluit,fecit,in cœlo,& in terra.num.19. 508
Psal.118. Memor fui nocte nominis tui Domine.nu.5. pag. 587
Ibidem. Media nocte surgebam ad confitendum tibi. nu. 4.pag.574.& nu.5. 587
Ibidem. Memor fui nocte nominis tui.nu.5. ibid.
Ibidem. Septies in die laudem dixi tibi.nu.4. 574
Psal.131. Introibimus in tabernaculum eius:adorabimus in loco,vbi steterunt pedes eius.nu.14.pag. 7
Psal.133. In noctibus extollite manus vestras in sancta: & benedicite Dominum.nu.5. 587
Psal.149. Dirigatur oratio mea sicut incensum.nu.8. 588
Ibidem. Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum. ibid.
Psal.150. Laudate in chordis,& organo.nu.1. 64

Ex prouerbijs.

Prou.20. Quis potest dicere: Mundum est cor meum, & mundus sum à peccato?nu.36. 519

Ex Ecclesiaste.

Eccl.7. Non est homo,qui non peccet.nu.36. 519

Eccl.9. Nemo scit, vtrum odio vel amore dignus sit.ibidem.

Ex Canticis Cantic.

Cant.5. Manus eius tornatiles, aureæ, plenæ hyacinthis. num.8. 420

Ex Sapientia.

Sap.3. Deus tentauit eos, & inuenit eos dignos se.num. 45. 523

Ex Ecclesiastico.

Eccl.5. De propitiato peccato non sis sine metu. numer. 36. 519
Eccl.28. Relinque proximo tuo nocenti,& tunc deprecanti tibi peccata soluentur.num.39. 520
Eccl.34. Omnis vir,qui non est tentatus,non est probatus. nu.47. 524

Ex Isaia.

Isa.6. Seraphim stabant clamantia,& dicentia:Sanctus, Sanctus,Sanctus.nu.11. 365
Isa.26. Anima mea desiderauit te in nocte:sed & in spiritu meo de mane vigilabo ad te.num.5. 587
Isa.46. Omne consilium meum stabit,& omnis voluntas mea fiet.nu.4. 586

Ex Hieremia.

Hier.10. Tabernaculum meum vastatum est.num. 14.7. 528
Hier.29. Quia in pace eius erit pax vestra.nu.3.
Thre.2. Consurge,lauda in nocte,in principio vigiliarum. nu.2. 592

Ex Ezechiele.

Ezec.23. Hoc fecerũt mihi:polluerunt sanctuarium meum in die illa.nu.12. 71

Ex Daniele.

Dan.6. Daniel tribus temporibus in die flectebat genua sua, & adorabat, & confitebatur coram Deo.numer.4. 574

Ex Zacharia.

Zach.1. Vade,& doce puerum istum.nu.17. 368
Zach.11. Væ pastori Haëlil.nu.10. 31
Zach.14. In oriente pedes Domini stabunt, in monte oliuarum è regione Hierusalem.nu.4. 15.

Ex Malachia.

Malac.1. Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, & munus non suspiciam de manu vestra. Ab ortu enim solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus.nu.4. 205

Ex Matthæo.

Matth.4. Accessit tentator.nu.45. 523
Matth.5. Videns Iesus turbas ascendit in montem.num.12. 326
Matt.10. Quod dico vobis in tenebris,dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate super tecta.nu.12. 325
Matt.13. Nescitis enim, quomodo Dominus veniet: sero, an media nocte, an galli cantu, an mane.num.2. 591
Matt.14. Vespere facto accesserunt discipuli ad IESVM dicentes.Desertus est locus,& hora iam præterijt. num.9. 610
Matt.19. Centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.nu.24. 131
Matt.26. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.nu.47. 523

Ex Marco.

Matt.15. Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum. nu. 6. 604

Ex Luca.

Luc.2. Benedixit illis Simeon.nu.4. 567
Ibidem. Et hæc vidua vsque ad annos octoginta quatuor, quæ non discedebat de templo, ieiunijs, & obsecrationibus seruiens nocte,ac die.nu.5. 587
Luc.6. Erat IESVS pernoctans in oratione. ibid.
Luc.7. Et ecce deferebatur defunctus, filius vnicus matris suæ,& hæc erat vidua, & turba multa cum illa. 153
Luc.19. Cum appropinquaret iam ad descensum montis Oliueti, cœperunt omnes turbæ descendentium, gaudentes laudare Deum, voce magna dicentes: Benedictus rex, qui venit in nomine Domini.nu. 2. 637
Luc.22. Et accepto pane,cum gratias egisset,fregit,ac dedit eis,dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur,hoc facite in meam commemorationem.nu.1. 211

Ex Ioanne.

Ioan.6. Si quis manducauerit ex hoc pane,non morietur in æternum.nu.24. 569
Ioan.19. Factæ sunt enceniæ in Hierosolymis.nu.2. 159
Ioan.11. Lazarus amicus noster dormit.nu.1. 142

Ex Actis.

Act.3. Petrus, & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam.nu.4.574. & nu.1. 606
Act.5. Cur tentauit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto? nu.45. 523
Ibidem. Intrantes iuuenes inuenerunt Sapphiram mortuam.nu.13. 146
Act.9. Cum Tabitham lauissent, posuerunt eam in cœnaculo.nu.13. 146

Act.12. Præcingere,& caliga te caligas tuas.nu.21. 258
Act.14. Et cum constituissent illis per singulas ecclesias presbyteros.nu.23. 128
Act.19. Erat enim ecclesia confusa.nu.1. 2
Ibidem. Si quid autem alterius rei quæritis,in legitima ecclesia poterit absolui. ibid.

Ex epist. ad Romanos.

Rom.8. Accepistis spiritum adoptionis in timore, in quo clamamus: Abba pater.nu.3. 574

Ex epist.1.ad Corinth.

1.Cor.4. Nihil mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum.nu.36. 519
1.Cor.5. Quæ autē vidua est, & desolata, speret in Deum, & instet in obsecrationibus,& orationibus nocte, & die.nu.5. 587
1.Cor.8. Scimus, quòd idolum nihil est in mundo.nu.10. 31
1.Cor.10. Vnus panis, & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane,& de vno calice participamus.num. 11. 552
Ibidem. Dicóne,quòd idem idolum sit aliquid?nu.9. 31
1.Cor.11. Nunquid domos non habetis ad manducandum, & bibendum,aut ecclesiam Dei contemnitis? nu. 1.2.& nu.7. 185.& 186
Ibidem. Dominicam cœnam.nu.3. 3
Ibidem. Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis, quoniam Dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens, fregit, ac dixit; Accipite, & manducate, Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Hoc facite in meam commemorationem. num.1.211.& num. 12. 454
Ibidem. Si quis esurit,domi manducet.num.7. 186
1.Cor.14. Ceterum si benedixeris spiritu,qui supplet locum idiotæ, quomodo dicet, Amen super tuam benedictionem.nu.2.540.& nu.2. 427
Ibidem. Cum conuenitis quisque vestrum psalmum habet.num.1. 615

1. Cor. 15. Non omnes quidem dormiemus. nume. 1. 142

Ex epist. 2. ad Corinth.

2. Cor. 2. Odorem notitię suæ spargit per nos in omni loco. nu. 8. 56
2. Cor. 6. In omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros: in vigiliis. nu. 5. 587
2. Cor. 15. Non autem ego, sed gratia Dei mecum. nume. 14. 403. ibid.
Ibidem. Coadiutores Dei sumus. ibid.

Ex epist. ad Galat.

Galat. 6. Operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei. nu. 9. 402

Ex epist. ad Ephes.

Ephes. 1. Super omnem principatum, & potestatem, & virtutem. num. 14. 367
Ephes. 3. Implemini Spiritu sancto, loquentes vobismetipsis in psalmis, hymnis, & canticis. nu. 1. 615
Ibidem. Vt exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi: sed vt sit sancta, & immaculata. nu. 10. 391

Ex epist. ad Coloss.

Colos. 4. Cum lecta fuerit apud vos epistola hęc, facite, vt & in Laodicensium ecclesia legatur. nu. 2. 309

Ex epist. 1. ad Thessal.

1. Thes. 5. Adiuro vos per Dominum, vt legatur hæc omnibus sanctis fratribus. num. 2. 309

Ex epist. 2. ad Thessal.

2. Thes. 4. De ijs, qui odormierunt. num. 1. 142

Ex epist. 1. ad Timoth.

1. Tim. 4. Noli contemnere gratiam, quæ tibi data est per prophetiam cum impositione manuum presbyterij. num. 23. 128
1. Tim. 5. Qui bene præsunt presbyteri duplici honore digni habeantur. ibid.

Ex epist. 2. ad Timoth.

2. Tim. 2. Labora sicut bonus miles Christi. num. 6. 664

Ex epist. ad Hebræos.

Hebr. 6. Impossibile est, qui semel sunt illuminati. n. 10. 88.
Hebr. 10. Habentes itaque fratres fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi, quam initiauit nobis viam nouam, & viuentem per velamen, idest carnem suam. nume. 25. 561
Ibidem. Rememoramini pristinos dies, in quibus illuminati magnum certamen sustinuistis. nu. 10. 89

Ex epist. Iacobi.

Iacob. 1. Beatus vir qui suffert tentationem num. 47. 323
Ibidem. Deus enim intentator malorum est: ipse autem neminem tentat. num. 46. ibid.
Iacob. 5. Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros super eum, vt orent. nu. 2. 644
Ibidem. Saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus. n. 26. 133
Ibidem. Si in peccatis fuerit, remittentur ei. num. 24. 131

Ex epist. 1. B. Petri.

1. Pet. 2. Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. nu. 10. 391
1. Pet. 4. Vigilate in orationibus. nu. 5. 587

Ex epist. 1. Ioannis.

1. Ioan. 1. Si dixerimus, quia peccatum non habemus. numero 36 519
1. Ioan. 2. Nouissima hora est. num. 2. 572
1. Ioan. 3. Videte, qualem charitatem dedit nobis pater, vt filij Dei nominemur, & simus. num. 3. 498

Ex Apocalypsi.

Apoc. 8. Data sunt incensa multa. num. 9. 57
Apoc. 13. Vidi aliam bestiam, ascendentem de terra, & habentem cornua duo similia agno. nu. 32. 264

FINIS.

INDEX RERVM ET VERBORVM LOCVPLETISSIMVS,

QVÆ IN HISCE TRIBVS LIBRIS Duranti de Ritibus Ecclesiæ Catholicæ continentur.

Prior numerus, numerum margin. alter paginam denotat.

A

Aaronis sacrificium. num. 2. pag. 418
Abbas an possit mitrã gestare præsente episcopo. num. 35. 265
Ablutio manuum, quid significet. num. 4. 352
Ablutio hæc manuum ecclesiastica vnde petita. nu. 6. 353
Ablutio manuum, cur iterũ fiat ante oblationem sacrificij. nu mero 1. 351
Ablutio manuum Mosaica. nu. 2. 352
Ablutionis manuum mentio apud multos patres. nu. 3. ibid.
Ablutione manuum laici etiam ante communionem vtuntur nu. 5. 353
Ablutione manuũ ante inchatiõẽ suorũ sacrificiorũ gentiles quoque vtebantur. nu. 6. ibid.
Abrenunciatio Satanę in baptismo. nu. 31. 100
Acoluthi funalia deferunt. 151
Acoluthorum officiũ. num. 8. 324
Adulti accedentes ad baptismũ, symbolum Apostolicum recitare debent. 34. 104
Ædes sacra domus orationis, à quibus, & quoties frequentanda. num. 1. 178
Ædes sacra basilica dicit. nu. 8. 5.
Ædes sacra tẽplũ appellatur. numero 3. 4
Ædes Lauretana B. Mariæ Virginis. 4. 12
Ædes sacra oratorium appellatur. num. 3. 10
Ædis sacræ duæ præcipuæ partes. nu. 1. 74
Ædes sacræ varia nomina sortiuntur. num. 1. 2
Vide, ecclesia, basilica, templum.
Æs metallum durabile, & sonorum. 3. 139
Agalma quid significet. nu. 11. 32.
Agapæ in ecclesijs antiquitus cõsuetæ. 7. 185
Agn⁹ Dei, vt diceret in Missa qs fuerit auctor, inquirit. n. 1. 536

Agnus Dei dum dicitur in Missa, Christus & rogatur, & adoratur. num. 2. ibid.
Agnus qua ratione Christus. nu. 537.
Agnus Dei precatio, cur ad Christum dirigatur. 5. 537
Agnus Dei in defunctorū Missis aliquātulū variatur, & quanā hoc de causa fiat. 6. ibid.
in Agnus Dei precationes, pacis petitio, cur adiecta. nu. 4. 537
Alba qd significet mystice, quid genus vestis, & quibus nominib⁹ appellet. 8. 249. & n. 9. ib.
Alæ cur appingantur imaginib⁹ Angelorum. 5. 26
Altare erigere ad diuinum cultū pertinet. 6. 69
Altare, forma corporis Christi appellatur. 7. 68
Altare sedes corporis, & sanguinis Christi. ibid.
Altare Christum refert. 5. 367
Altare osculatur sacerdos peracto Missę sacrificio, & quid significet. ibi.
Altare maius in Ecclesia Romana semper orientem spectat. num. 10 70
Altare vestibus sacris exui prohibetur. 8. ibid.
Altare Christum significat. nu. 9. 37
Altare, cui astat baptizatus, quid significet. 43. 110
Altare portatile, quibus concessum sit vti. 7. 172
Altare portatile, quid sit num. 7. ibid.
Altare nou fixum, quibus nomi-
nibus apelletur. 6. 171
Altaris osculatio triplex, cur à sacerdote adhibeatur. nu. 7. 41.
Altari honorem præstandum. 5. 69
Altaria ad sepulchra sanctorum, & super eorum ossa venerada erigebantur. 4. 169
Altaria an sine reliquijs sanctorum consecrari possint, nu. 5. 171.
Altaria contra Cæcilij blasphemia exploditur. 12. 72
Altaria in Antiochia Syriæ, diuersum situm, quam alibi habuere. 10. 71
Altaria cum consecrantur, reliquiæ sanctorum illis supponi debent. 4. 169
Altaria cum omni veneratione & ornatu tractanda. nume. 8. 70.
Altaria cancellis circumdabantur. & quare. 13. 72
Altaria ad diuinum cultum pertinent, & semper in honore habita. 3. & seq. 68
Altaria quibus diebus nudentur. & quare. 9. 70
Altaria ius Asyli apud veteres habebant. 7. 69
Altaria tabernaculo, & templo antiquiora. 2. 67
Altaria consecrandi ritus. num. 2. 169
Altaria, & aræ vnde nomen acceperint. 1. 67
Altaria lignea ante Constantinum. 3. 169
Altaria multis titulis ornantur à patribus. num. 3. 68. & nu. 4. & seq. 69
Altaria quas cæli plagas spectent nume. nu. 10. 70
Altaria lapidea esse debent. nu. 3. 169
Altarium structores insignes in vtroque testamento, qui. 2. 67.
Altarium cōsecratio, & vnctio, & quæ sint in his seruanda. 1. 167
Altarium euersores grauissimis pœnis afflicti. 12. 71
Altarū religio quanta fuit semper. ibid.
Altarum ingressus, quibus prohibitus, & quibus concessus. 11. 71.
Ambo vnde dicatur, & quid sit. nume. 13. 326
Ambrosius sanctus, sumpto Domini corpore spiritum emisit. num. 10. 77
Ambrosius sanctus, hymnorum quorundam auctor. num. 5. 620
Ambrosij sancti, dum de Imperatoribus. 5. 82
Ambrosij sancti admonitionem libens accepit Theodosius ibidem.
Amen, vox hebraica non facil in aliam linguam transferri potest. 1. 3061
Amen ab initio renascentis ecclesiæ recitatum. num. 2. ibid.
Amen, quid secundum Hieronymum, & alios significet. n. 3. 367
Amen nota conclusionum, & signaculum orationum. num. 4. ibid.
Amē triplex Thalmudicum vitandum. 5. 308
Amictus quod genus sacræ vestis, & quid significet quoad mores. numero 6. 248. & nu. 7. ibid.
Amictus depositio, de capite sacerdotis, quid significet. nu. 34. 264
Ἀμνησικακία, ad quid necessaria. 43. 522.
Amula quid, & eius in ecclesia vsus. 8. 49
Anacletus in honorem S. Petri Basilieā Vaticanā paruę ecclesiæ forma extruxit. nu. 4. 12.
Andreas sanctus crucem maximè veneratus est. 2. 37
Angelus officij nomen est, non naturæ, & quibus conueniat. 9. 364
Angeli Græcè, Latinè nuncij. 365
Angeli Hebraicè Malachim appellātur, & quid vox Hebręa significet. ibid.
Angeli quo modo offerant Deo sacrificia nostra, & orationes. 11. 463
Angeli singuli singulis hominibus præsunt 24. 237
Angeli bini assistunt singulis hominibus. 24. 373
Angeli regnis, nationibus, prouincijs, & vrbibus custodiendis, delegati. ibid.
Angeli præsidere ecclesijs dicuntur. 2. 179
Angeli variè depicti. 5. 26
Angeli nomine in canone Missæ an intelligēdus magni consilij angelus Christus ad ea verba: Iube hæc perferri per manus sancti

ſancti angeli tui,&c.num.12. 463

Angelum cuſtodem peccatum amouet,& fugat.nu.24. 372

Angelorum manus in canone Miſſę,quid nobis denotẽt.14. 465

Angelorum nouem ordines numerantur, & explicantur. nu. 10.& ſeq. 365

Angelorum imaginibus alæ cur appingantur.num.5. 12

Angelos in Miſſæ ſacrificio adeſſe Patrũ teſtimonijs oſtenditur.13. 464

Animas ſanctorum nõ frui beatitudine ante diem iudicij, erroneum, nec quidquam tale à Ioanne XXII.definitũ. 507

Annulus cur detur Epiſcopo,cur geſtetur in indice, & quid ſignificet.37. 267

Annulus ſignatorius. ibid.

Ἀντιμήνσια quid.nu.7. 172

Antiphona quid ſit ex Iſidoro, & alijs.1. 7

Antiphonæ quę nũc dicantur.6. 627

Antiphonarum originem aliqui ad Iſaiam referunt. numer.2. 626

Antiphonarum primus auctor, tum apud Græcos, tum apud Latinos.nu.3.& 4. 619.& 627

Antiſtitis mentio in canone Miſſæ.16. 395

Antitypon apud S. Clementem. & S. Gregorium Nazianzenum,quid ſignificet.num.17. 440

Apoſtoli particulam canonis Miſſæ. Ex hoc omnes, addiderunt. 18. 347

Apoſtolorum imagines commemorantur.4. 25

Aqua benedicta non eſt ſacramentum,ſed quid ſacramentale.num.5. 138

Aqua in baptiſterio conſecrata, in vaſculis accipitur ad ſpargendum in domibus, ſuis agris.13. 90

Aqua ad baptiſmũ in baptiſterijs,quomodo conſeruari, & conſecrari debeat.12. 89

Aqua vino admiſcenda in calice ex Patribus & cõcilijs. n.1. 348.& 2. 349

Aqua vino admiſcenda in calice modica eſſe debet.5. 350

Aquæ permixtio in calice an ſit de neceſſitate ſacramẽti. n.6. 351

Aquæ benedictæ virtus varijs miraculis illuſtrata.nu.3. 135

Aquæ benedictæ vaſa optimè ad eccleſiæ oſtium collocanda.6. 136

Aquæ benedictæ vas nomina varia.1. 134

Aquæ benedictæ vas quàm ſit neceſſarium,& de materia,& de loco eius in templis.nu.6. 136

Aquæ ſacræ mentio apud Gentiles. 137

Aquæ benedictæ aſperſio, dum canitur introitus , varia pro varietate temporum. num.6. 286

Aquæ benedictæ vas quomodo debeat eſſe ornatum , & ex qua materia conſtruendum. nu.6. num.6. 137

Aquæ luſtralis ritus in veteri lege vſitatus. ibid.

Aquæ conſecrationis ritus.n.12. 89

Aquæ benedictæ inſtitutio. n.2. 135

Aquam offerebant cantores olim.11. 348

Aqua non conſecrata,cum premit neceſſitas , baptizari licet.12. ibid.

Aquasiorum hæreſis refutatur. num.3. 350

Aquimanile.nu.1. 134

Aræ, & altaria vnde nomen acceperint.1. 67

Aratium inſignes ſtructores in vtroque teſtamento, qui.n.2. ibid.

Archangelus vnde dictus.nu.17. 368

Archangeli qui ſint. numer. 16. ibid.

Archangelorum quorumdã nomina recenſentur,& declarãtur officia.22. 371

Armenorum hæreſis de vino puro.4. 350

Armenorum error de Triſagio. 33. 382

Armenorum error de confirmatione.12. 121

Aſcetriæ dum funus efferebatur, pſallere conſueuerant. 153

Aſyli ius apud Gentiles quare abolitum.11. 188

Aſyli ius barbari eccleſijs conſeruabant.9. 187

Athanaſius dans operam pijs vigilijs liberatur ab hoſtibus. 3. 583

Attentio neceſſaria in diuini officij recitatione.num.16. 658

Attentio triplex.17. 659

Auguſtinus ſanctus an ſit auctor ſermonum ad fratres in eremo.8. 588

Auguſtini ſancti locus emendatur.19. 330

Auguſtini ſancti locus de catechizandis rudibus declaratur.6. 570

Auguſtinum ſanctum duo tantum ſacramenta agnoſcere hæreticorum figmentũ.n.10. 119

B

Baculus paſtoralis quibus nominibus appelletur. num.38. 269

Baculus nõ inſigne honoris eſt, ſed dignitatis paſtoralis.ibid.

Baculus paſtoralis quid myſticè ſignificet.39. ibid.

Baculus ſancti Petri Euchario miſſus,ex Innocentio. n.40. 270

Baculi paſtoralis forma & myſtica eius ſignificatio, ibid.

Baculum deponit Epiſcopus cũ iam accedit ad altare. ibid.

Baculo quare non vtatur ſummus Pontifex. ibid.

Baptiſmus cur trina immerſione collatus 36. 105

Baptiſmus, etiã ſi nulla premat neceſſitas , paſſim conferrtur extra Paſcha, & Pẽtecoſtem, & quare.14. 90

Baptiſmi tempus non eſt protrahendum.45. 111

Baptiſmi ritus aſſerũtur.per tot. 92.

Baptismi aqua in Pascha, & Pentecoste consecratur.n.14. 90
Baptismi tempora, etsi initio nõ erant distincta, postea tamen duo à patribus sunt statuta. ibid.
Baptismi ritus.12. 89
Baptismi, & confirmationis effectus.15. 123
in Baptismo mulieres susceptrices esse possunt.17. 93
in Baptismo an sit immersione, an verò aspersione vtendum. 37. 107
Baptisterium lapideum esse debet.6. 87
Baptisterium Constantinianum ex lapide porphyretico vndique coopertum. ibid.
Baptisterij Constantiniani descriptio.& seq. ibid.
Baptisterij & baptismi varia nomina.10. 88
Baptisterij locus in ecclesia.n.3. 86
de Baptisterio Prudẽtij locus. 5. 87
in Baptisterio Laterano Constãtinus baptizatus fuisse probatur.8. 88
in Baptisterio vno omnes baptizabantur, separatim tamẽ feminæ à viris.3. 87
Baptisteria dedicandi ritus, vbi traditus.12. 89
Baptisteria quando in ecclesijs fieri cœperunt.9. 88
Baptisteria extra basilicas moris erat astruere.4. 87
Baptisteria veneranda, & consecranda sunt.12. 89
Baptisteria progressu temporis instituta.2.
in Baptisterijs aureas, & argenteas columbas suspensas fuisse.7. 88
Baptizabantur credẽtes olim in fluuijs, & fontibus.1. 86
Baptizandus susceptores habere debet.15. 91
Baptizandus abrenuncier Satanæ, & de antiquitate huius abrenunciationis.31. 100
Baptizandi nares, & aures cum sacerdos tangat cum digito, & sputo & huius ritus antiquitas.29. 99
Baptizandi ter oleo inungũtur. ibid.
Baptizandi vngũtur duplici vnctione, & de vtraque.35. 105
Baptizandi ritus aliquot antiquati.44. 111
Baptizandorum susceptores varijs nominibus à Patribus appellati.16. 92
Baptizandorum susceptores cur fidei doctores dicti. ib.
Baptizandorum nomina litteris mandabantur.21. 95
Baptizandis cur signum crucis in fronte infigitur.28. 98
Baptizatus cur ante altare adducerẽtur.nu.43. & seq. 119
Baptizatus alba veste induitur, & quid ea significet.39. & seq. 108
Baptizato cur datur cereus accensus.41. 109
Baptizati soli Deum patrem iure nominare possunt.37. 620
Baptizatis in baptismo nomen imponitur.19. 94
Basilica Vaticana, Martyrium Apo-

Apostolorum dicitur à Chrysostomo.10. 6
Basilica Vaticana in honorem S. Petri paruæ ecclesiæ forma ab Anacleto extructa.4. 11
Basilica Saluatoris Romæ. nu.1. 22
Basilica suburbana Tolosæ, nomine Saluatoris. 23
Basilica ædes sacra dicitur.nu.9. 31
Basilicæ non sine reliquijs consecrabantur.4. 170
Basilicæ, quæ Martyria dicũtur, & si in honorem Martyrum, soli tamen Deo propriè cruntur.12. 7
Basilicani, basilicarum custodes dicuntur.8. 5
Beati omnes accipiunt denariũ diurnum, & tamen non omnium est æqualis beatitudo. num.6. 477
Beatorũ præmia quomodo conferantur.9. 479
Beatorũ societatem ingemiscẽdo expetit ecclesia.5. 477
Beatitudo animarum sanctarum ante diem iudicij asseritur, & Ioan. XXII, defenditur. 507
Benedicendi mẽsam ante cibũ, & post, gratias agendi laudabilis consuetudo.31. 516
Benedictio populi in vtroq; testamento vsitata.3. 567
Benedictio mystica quid sit, & quid præstet.3. 415
Benedictio turis & turibuli.8.56
Benedictio calicis.2. 47
Benedictionis vsus ad finẽ Missę probatur Patrũ testimonijs. 1. 563
ante Benedictionem sacerdotis populus ab ecclesia egredi nõ debet.2. 566
Beneficiarius, quantũuis tenuis sit reditus beneficij, à recitandis canonicis precibus nõ excusatur.10. 647
Beneficiarij non recitãtes horas canonicas fructus restituere tenentur etiam intra sex mẽses.num.7. 666
Beneficiarij ad preces canonicas obligantur.7. 645
Beneficiarij qui duo vel plura munera ecclesiastica obeũt, an nobis vel plures horas canonicas recitare teneãtur.9. 647
Beneficium datur propter officium.8. 646
Beneficium ecclesiasticum est merces laboris. 8. ibid
Beneficia manualia quæ.num.5 663
Beneficiorũ custos optima memoria beneficiorum.num.14. 422
Beniamin abbas oleo ab ipso benedicto quoscunque ęgrotos sanabat.22. 127
Beracha, varia significat.num.4. 567
Berengarij hæresis de Eucharistia quando incœpit, & à quibus damnata.9. 432
Berengarij vita, & mors.10. ib.
Βημα quid sit & vnde dicatur. 1. & 2. 65

C

CÆciliæ sanctæ domũ Vrbanus Papa à Petro 28. consecrauit.1. 157

Cæcilij blasphemia contra altaria exploditur. nu. 12. 71
Cælũ ibi, vbi cessat culpa. nu. 12. 503
Cælum & terra qua ratione sibi respondeant in oratione Dominica. 24. 510
Cæli an sint animati, num. 26. 373
Cælorum virtutes quæ sint. ibi.
Cæli pro angelis in scriptura. 26. 374
Cæsarauguſtæ templũ à Iacobo Zebedæo Deiparę primũ ędificatum. 4. 11
Caietani opinio de necessitate cõfessionis ante communionem quæ 3. 242
Caliga quid sit. 21. 258
Calix ab ipso Christo celebrãte nobis acceptus. 1. 47
Calix ad sanguinem Christi paratus quanta munditia esse debeat. 2. ibid.
Calicis benedictio cũ chrismatis vnctione. 3. 48
Calicis consecrandi forma quibus constet verbis. nu. 2. & 3. 47
in Calice non in alio vase sanguis Christi cõsecratur, quare. num. 1. 47
de Calice ministeriali carmina Remigij. 3. 48
Calices ex auro, argentóve, aut stamno, fieri debere, & nõ ex alia materia. 2. 47
Calices sacri in magna veneratione semper habiti. num. 1. ibid.
Calices, sanguinis Christi portatores dicti ab Optato. ibi.
Calices plures in altari non ponendi, & quare. 5. 48
Calices in ecclesia quid significent. 7. 49
Calicum triplicium mentio. n. 3. 48
Calicibus ecclesias ornatas fuisse. 6. 49
Calices vitreos olim fuisse antiquorum testimonio probatur. 2. 47
Calices pictura ornari solitos. num. 6. 49
Callixtus Papa & martyr templum B. Mariæ Transtiberim ædificauit. 4. 11
Caluinistarum impudentia de exorcismis. 23. 97
Campanæ ex qua materia fiãt, & quomodo sint compactæ. 3. 139
Campanæ quid mysticè. ibid.
Campanæ baptizantur, & benedicuntur, & quare. numer. 6. 140
Campanæ quomodo baptizari dicantur. ibid.
Campanarum origo vnde. nu. 2. 138
Campanarũ institutio, ad quid. num. 4. 139
Campanarum effectus. ibid.
Campanarum institutor incertus, etsi causa institutionis optima. 3. & 4. 138. 139
Campanarum qui meminerũt. num. 1. 138
Campanarum nomina & etymologia. ibid.
Campanarũ vsum Christianis, qui sub eorum ditione viuũt, Turcæ prohibent. 7. 141
Campanis bellũ inducunt Hugbenoti. 140
Campanas pulsantes superpellicets indui congruit. num. 7. ibid.
Campanas in oratorijs priuatis habere non licet. 9. 141
Campanas baptizandi, seu benedicendi forma antiqua. nu. 6. 140
Campanas plures habere an liceat religiosis. 9. 141
Cancelli in templo quid significent. 3. 81
Cancelli vnde dicti. 14. 73
Candelabrũ quid significet mysticè. 2. 50
Candelabra benedici consueuerunt in ecclesia. 2. ibid.
Candelabrorum vsus à Tridentina synodo probatus. nu. 4. 52
Candelabrorum vsus in ecclesia. num. 1. 50
Canon Missæ varia habet nomina. 1. 383
Canon Missę legitimum appellatur, & etiam actio. nu. 2. & 3. ibid.
Canon Missę alia habet ex Euãgelio petita, alia ex antiquissima traditione. 5. 385
Canon Missę in quot partes diuidatur. 1. 386
Canon Missæ quid cõtineat ab Euangelistis non expressum. & quid ab Apostolorũ traditione acceptum sit. 10. 421
Canon Missæ longè ante Gregorij tempora antiquior. nu. 1. 457
Canon, Peracta de Conſ. d. 1. declaratur. 6. & seq. 222
Canon, sacramenta de Conſ. d. 1. declaratur. 5. 238
Canon, Monacho 27. q. 1. explicatur. 10. 250
Canon 34. Concilij Elibertini exponitur. 15. 150
Canon 21. Concilij Brac. 1. declaratur. 2. 296
Canonis Missæ primus auctor inquiritur & examinantur opiniones. 4. 383
Canonis Missæ initium, cur ad Deum patrem dirigatur, & quomodo cum Trisagio conueniat. 2. 387
Canonis Missæ tertia pars, Cõmunicantes, &c. à quo addita sit. 1. 404
Canonis pars sexta, Qui pridiè &c. à quo addita. nu. 1. 417
contra Canonem Missæ hæreticorum calumnia refellitur. num. 6. 460
Canonicæ horæ, vide, Hora, & Preces.
Canonici qui sint apud Pythagoram. 3. 572
Cantandi in ecclesia psalmos, hymnos, & cantica vsus antiquissimus est. 1. 636
Cantandi huiusmodi vsus, sacræ scripturæ testimonijs probatur. 4. 638
Cantare hymnos frequenter solebat Theodosius. num. 3. ibidem.
Canticum, & psalmus quomodo distinguantur. 1. 623
Canticum psalmi, & psalmus Cantici, quid denotent. nu. 2. ibid.

Cãticum, Te Deum laudamus, à quo sit compositum, quantæque sit auctoritatis.6. 625
Canticum & hymnus quid differant secundum Hieronymum,& alios.3. 624
Cantica & psalmi quando cœperint.4. ibid.
Cantica alia, quàm quæ in scriptura inueniuntur,an sint habenda, eaque enumerantur.5. 625
Cantica fracta,scenica,& turpia ne admisceantur.nu.12. 642
Cantores qui eligendi.9. ibid.
Cantores aquam offerebant. 11. 348
Cantorum in ecclesia institutio vetustissima.7. 639
Cãtorum huius sæculi vitia notantur.11. 642
Cantus in ecclesia probatur veterum Patrum testimonijs. nu.2. 637
Cantus ecclesiasticus magnos fructus præbet.5. 639
Cantus in diuinis officijs probatur ecclesiæ orientis. nu.6. ibid.
Cantus & soni pij graues & distincti esse debent.10. 642
Cãtus ecclesiasticos improbantium argumenta referuntur, & refelluntur.8. 639
Capitula legunturin diuinis officijs.5. 629
Carolus Magnus ab hæreticorum liberatur calumnijs. nu. 17. 440
Carolus Magnus non repudiauit imagines,neque liber aduersus imagines est ab eo cõpositus.nu.12. 33
Carpi sancti,mirabilis ante Missam præparatio.35. 105
Casula genus vestis sacerdotalis,eius etymologia & forma, & de eius multiplici significatione mystica.17. 256
Casula an idem sit,quod μανδύα Græcè 18. 257
Casula quare cappa vulgo appelletur.19. ibid.
Catechismus in adultis baptismum antecedit.32. 102
Cathecumeni quando à veteribus instruebantur. ibi.
Cathecumeni qua Missæ parte mittebantur foras.nu.2. 190. & num.3. 191
Cathecumenorum Missa. nu.2. 190
Cathecumenorum, cur septem scrutinia fiebant olim.32.102
Cereus ardens, cur datur baptizato.41. 109
Cerei,qui diacono accessuro ad ambonem præcedunt, quid mysticè significent.8.324. & 10. 325
Cereorum vsus in ecclesia.3. 51
Charitatis ordo in oratione seruandus.9. 401
Cherubim qui sint, & quæ illorum facies illa apud Ezechielem.12. 366
Chirotecæ Episcoporum quid significent.29. 262
Chorus vnde dicatur, & quid sit.nu.1. 80
Chorum egredientes ante finē, & tardius ingredientes grauiter peccant.15. 657
Chrisma ex oleo & balsamo confectum principale oleum appellatur quattuor de causis.5. 114
Chrisma quotannis conficiendũ die in cœna Domini.7. ibid.
Chrisma quid significet.num.4. ibid.
Chrismatis renouatio quomodo fiat.7. ibid.
Chrismatis vnctio,perfectio appellata, quæ & quare perfectio dicatur.8. 115
Chrismate sacro, baptizatus inungitur in vertice capitis à sacerdote.38. 107
Chrismalis vasculi frequẽs mẽtio apud Patres antiquos.nu. 1. 113
Chrismalis vasculi miraculum. nu.2. ibid.
Christus mediator est,& secundum diuinitatem patri æqualis.11. 480
Christus qua ratione agnus.nu. 3. 537
Christus cum in cruce pependit ad occasum prospexit.num.5. 16
Christus oculos eleuauit in cœlum ad nostram institutionẽ. 12. 422
Christus prius cõsecrauit,quàm fregit:& benedicendo consecrauit:& quæ sit causa mutati ordinis.15. 423
Christus per partes hostię manducatur, & manet integer.2. 536
Christi manus quomodo sanctę & ad bonum paratæ 8. 420
Christi sanguis nostræ redemptionis sufficiẽs pretium quibus non sit efficax.11. 453
Christi imagines quattuor adhuc eo superstite factæ.nu.1 22
Christi crucifixi imago in templis cur spectet ad occasum.5. 16
Christi imago Veronicæ sudario impressa.1. 22
Christi imago Abagaro Missa, auctoritatibus demonstratur. num.1. ibid.
Christi imago, quã mulier fluxu sanguinis liberata erexit,1. ibid.
Christi imago à Nicodemo Gamalieli dono data, & alia de ea.1. 22
Christo quibus nominibus gratias agant, & gloriam deferãt Christiani.11. 480
Ciborium quid sit.2. 74
Ciboria argentea à Symmacho destinata altaribus S.Andreæ. nu.3. ibid.
Cingulũ,quo albaastringi,ur,qbus nominibus appelletur, & quid mysticè significet.11. 94
Claudianus Taurinensis iconomachus, & Arrianus fuit. 13 34
Clerici in minoribus, qui nullo fruuntur beneficio ecclesiastico, ad preces canonicas non astringuntur.4. 644
Clerici à laicis cancellis secernebantur.3. 81
Clericos à laicis in ecclesia secernẽdi quis fuerit auctor.5.82
Vide alia in verbo Sacerdos.
Cœmeterium vnde dictum.1 142

Cœmeterij varia nomina, nu.5. 142
Cœmeteria alia ciuium, alia aduenarum.8. 144
Cœmeteria consecranda. nu.9. ibid.
Cœmeteria, quando cœperunt ab ecclesijs distingui.num.4. 143
Cœmeteria quædam intra vrbes, quædam extra.8. 144
à Cœmeterijs cur Christianos arcerent profani imperatores.3. 143
Cognatio spiritualis inter patrinos, & filios spirituales. num. 17. 93
Cognatio spiritualis ratione cõfirmationis etiam contrahitur.18. 124
Collecta quid significet in scripturis, & apud Patres.num.1. 300
Collecta pro defunctis quo loco, ac modo dicenda.num.11. 303
Collectæ conclusio quæ, & alia de ea.12.303.& nu.18. 305
Collectæ non recitandę in conuentu ecclesiastico, nisi prius approbentur.7. 302
Collectę cur dicantur orationes ecclesiasticæ.nu.2.301. & nu. 4. ibid.
Collectæ recitandæ in ecclesia septenario numero definitæ sunt, & quid mystice significet ille numerus.9. 303
Collectarum nomine aliquando eleemosyna significatur. num.3. 301
Collectarum auctores varij. nu. 6.& 8. 302
Collectarum conclusiones quomodo, & quando varientur. num.17. 305
Colobium, quid & eius vsus.27. & seq. 262
Commixtionẽ corporis & sanguinis Domini, quo sensu hęc, petat sacerdos post consecrationem 2. 534
Communicare semel in anno fideles laici soliti tempore Ambrosij & Augustini etiam in ecclesia orientali.5. 220
Communicare sacramentaliter nunquam cogebantur catholici quoties Missæ sacrificio intererant.5. ibid.
Communicare debet sacerdos quoties consecrat, & quid de diaconis, & alijs.1. 542
Communicaturus dicere solebat, Amen.16. 555
Communicaturi ad sumptionẽ Eucharistię manus olim porrigebant in formam crucis. 17 556
Communicaturi, quæ præsertim pia opera exercere debeant.num.12.& 13. 553
Communicaturi à cibo debent abstinere,& à re vxoria. ibid.
Communicaturi dicere solebãt, Domine non sum dignus.21. 557
Communicantium ritus referuntur.15. 555
Communicãtiũ distinctio quoad locum grauioris pœnę loco olim habita ex Patrũ decretis.29. 514
Communicantium sub vtraque specie, & sub vna inæqualitas in ecclesia, vnde colligatur à quibusdam.2. 529
Communio quàm frequens olim in exordijs ecclesiæ, & quoties nunc communicandum sit ex præcepto ecclesiæ.nu.3. 544.& nu.1.568.& nu.7. 224
Communio frequens vel quotidiana quam sit laudabilis apud Patres.num.4. ibid.
Communio laicalis quid à sacerdotali differat.5. 546
Communio laica, quæ.num.6. ibid.
Communio peregrina quæ dicatur, & an à laica communione differat.8. 547
Communio quantam tum animi, tum corporis præparationem requirat.9. 549
Communio sub vtraque specie, quibus sit permittenda, & alia de ea.8. 450
Communio sub vtraque specie, olim aliquando recepta, cur nunc non permittenda. nu.4. 48
Communio sub vna specie tempore Apostolorum celebrior, & frequẽtior.4.48. & n.5.ibi.
Communio neganda omnibus non ieiunis, præterquam in graui, & periculosa infirmitate.nu.7. 239
Communio à quo cibo temporali impediatur, & an à medicina.8. ibid.
Communio cur appellata diuinorum sacramentorum perceptio.27. 562
Communionis tempus quomodo sit conscientia pura, & vita à peccatis repurgata.4. 545
Communionis sacramẽtum ipse sibi ministrat sacerdos, licèt in alijs quibuslibet sacramentis diuersa sit ratio.2. 543
Communionem præcedere debet conscientiæ diligens discussio, & pœnitentia delictorum.num.10. 549.551
ad Communionem accessurus inimicitias deponere debet. 11. 552
ante Communionem lauare pedes quandoque receptum, 14. 555
Communionem an impediat pollutio nocturna.13. 554
Communione peracta quanto tempore à cibo temporali abstinendum.6 239
à Communione an mali arceãtur.17. 425
Compagium quid sit.21. 258
Compatres in baptismo.16. 92
Completorium qua potissimũ hora celebrandum.4. 615
Completorium ante finem diei cur agatur.5. 613
Completorij tempore mens ab externis ad interna reuocanda num.8. ibid.
Completorij meminerunt permulti patres.1. 611
Completorij oratio quorsum adhibeatur.2. 612
in Cõpletorij hymno quid lux significet 4. ibid.
Completorio, quate debent interesse fideles.6. 613
in Completorio recitetur hymnus, Nunc dimittis.7. ibi.

Concio apud Atheniēses, quid. nu.1. 2
Concio pro loco, vbi fit cōuentus populi. ibid.
Concionatores quales esse debeant.10. 325
Confessio dicitur apud Latinos ea ecclesia,quam Græci Martyrium vocant.10. 6
Cōfessio peccatorum quæ olim fiebat à baptizandis non erat sacramentalis.44. 111
Confessionis,quę sit initio Missæ, quis auctor fuerit.num.4. 288
Confessionē,quæ sit initio Missæ,quando prędecedere debeant sacramentalis confessio.5. ibi.
in Confessione generali pectoris tunsio quid denotet,&plura de ea. ibid.
Confessores qui dicebantur in primitiua ecclesia,& qui martyres.11.& 12. 407
Confessorum cur non fiat mentio in canone Missæ perinde atque Martyrum.6. 407
Confirmandus quot requirat.13. 122
Confirmandi cuius ætatis esse debent.14. ibid.
Confirmandis patrini & susceptores adhibentur.18. 124
Confirmatus quare leuiter ab Episcopo cæditur in maxilla. 19 ibid.
Confirmatio quibus cęrimonijs conficiatur.16. 123
Confirmatio à Christo instituta asseritur.9. 117
Cōfirmatio ātępore Apostolorū inter sacramēta in ecclesia catholica connumeratur.9. 118
Confirmationis sacramentū nō sine periculo negligitur.8.115
Confirmationis & baptismi effectus.5. 123
Confirmationis sacramentū varijs nominibus nuncupatur. 115 8.& seq.
Confirmationis sacramentū statim post baptismum conferri solitum initio ecclesiæ.14.122
Cōfirmationis sacramentū quo sensu reddat perfectum Christianum apud Patres.8. 115
Confirmationis sacramēto character imprimitur, & gratia confertur.15. 125
Confirmationis sacramētum an presbyter ex delegatione summi Pontificis conferre possit. 120 12.
Confirmationis minister ordinatius episcopus,vbi vox (ordinarius) expenditur. ibid.
Confirmationis nomē vnde deductum.8. 116
Confirmationis sacramentum, quomodo à Christo institutum.9. 118
Confirmationis forma,& materia,quæ.11. 119
Confirmationis minister.12.120
Confirmatione lunatieus sanatus.15. 123
in Confirmatione quatuor considerantur.11. 119
Conscientiæ vespertina discussio quàm vtilis, & necessaria. 614 11.
Consecrādi ecclesias variæ causæ.6. 161
Consecrādi ecclesias varij ritus & eorum significatio. numer. 8.& seq. 162
Consecrandi ecclesia consuetudo antiquissima.1. 157
Consecratio ecclesiæ fieri non debet,nisi ea dotata sit. n. 9. 166
Consecratio ecclesiæ an requirat Missæ celebrationem. nu. 8. ibid.
Consecratio rerum sacrarū quid illi conferat.10. ibid.
Constantinus ecclesiam Martyrum magnum nuncupatam, Hierosolymis consecrat.nu.1 138
Constantinus Magnus Vaticanam basilicam restituit,& amplificauit.4. 12
Constantinus Magnus basilicā sancti Pauli via Hostiensi fūdauit.4. 12
Multa etiam,& varia templa extruxit. ibi.
Constantinus plerisque ecclesijs tubula aurea donauit.9. 57
Constantinus in baptisterio Laterano baptizatus fuisse probatur.8. 88
Constantinus ecclesiam portatilem sibi construi fecit,& quare.13. 8.
Cōstantinus crucem auri purissimi centum quinquaginta librarum donauit.7. 40
Constantinus & alij imperatores in qua parte ecclesiæ sepulti fuerint.6. 143
Constantino crucis signum apparuit.4. 38
Constantinus Copronymus sacras imagines, & Christum, quem hominem tantum impia asseruit, odio est prosecutus.13. 34
Constantinus Copronymus habitu Christianus, mente tamen Iudæus. 33
Constantinus Copronymus venerem coluit,& humanas hostias immolauit. ibid.
Contubernales quare dicti.14.7
Copiatæ quid.14. 148
Corporale quid sit,vnde dictum & quid repræsentet.num.1.161 & nu.4.& 5. 62
Corporale ex qua materia esse debeat, & eius materiā quis primus instituerit.2. ibi.
Corporale quomodo plicari debeat,& plicationis eius significatio mystica.6. 63
Corporale, palla sacra dicitur & quare 2.59.& nu.3. 60
Corporalis significationes variç. 5. 63
Corporalibus duobus vtuntur quędam nationes, quędam verò vno.8. 63
Corpus Christi mysticum & verum.7. 461
Corona vtitur Papa,& de huius coronæ origine.16 266
Coronæ & radij solares cur appingantur imaginibus.nu. 5. 26
Coronare statuas veteres consueuere.5. ibid.
Crucifixi imago temerè à quibusdam improbatur.num. 12. 43
Crucifixi diuersæ imagines & miracula connumerantur. 13.

Crucifixi imago in templis cur spectet ad occasum. 5. 16
Crucifixi & crucis adoratio. nu. 14. 44
Crux Christi triplici est causa adoranda. 45
Crux multis miraculis sæpè adornata. ibid.
Crux an adoratione latriæ adoranda sit. ibid.
Crux vbique pingi & adorari solita. 7. 40
Cruces erigendi in vijs publicis vetus consuetudo. 6. 39
Cruces in consecratione & ecclesia cur depingantur. 165
Crucis signum in solo, silice, & marmoribus humi positis sculpi, & Sancti Patres, & Christiani principes prohibuerunt. n. 7. 40
Crucis signum adhibendum est in omnibus rebus. 1. 482
Crucis signum infractum, & cõtra hostium potentiam munitissimum. 2. ibid.
Crucis signo externa etiam pericula vitantur, quod exemplis & miraculis ostenditur. nu. 3. 483
Crucis signo dæmones fugantur. nu. 4. 484
Crucis signum hæretici effrenata quadam audacia muscarũ flagellum appellant. 5. 485
Crucis signo morbi curantur. 6. 486.
Crucis signum quoties, & quibus de causis fiat in canone Missæ. 6. 487
Crucis signum adhibetur in sacramentis ecclesiæ. 8. ibid.
Crucis signis varijs singuli fere actus passionis Christi significantur. 9. 488
Crucis signi forma luculẽter explicatur. 10. ibid.
Crucis signum Constantino apparuit. 4. 38
Crucis signum triplex, dum particula in calicem mittitur a sacerdote, quid significet. nu. 6. 534
Crucis signum cur baptizandis in fronte infigatur. num. 28. 99.
Crucis signaculum super panẽ & calicem in altaris sacrificio faciendum. 5. 416
Crucis signaculum quibus in rebus vsitatum in ecclesia. nu. 6. ibid.
Crucis trina signatio initio canonis quid significet, num. 6. 389
Crucis imago in ecclesia versus orientem collocanda S. Nilo auctore. 1. 36
Crucis similitudo in stella, quæ Magis apparuit. 3. 37
Crucis apparitionis variæ commerantur. ibi.
Crucis forma qualis fuerit, disputatur. 11. 42
Crucis & crucifixi adoratio. 14. 44.
Crucis signatione semper vsi sunt Christiani, eiusque imaginem coluerunt. 12. 36
Crucis supplicium quod apud Romanos seruile erat, à Constantino prohibitum num. 6. 39
Crucis materia primũ lignea, postea argentea & aurea. 10. 41
Crucis sanctę officium quàm solemne. 3. 608
Crucis typum significat littera. T. 11. 42
Crucem figendi mos in extruendis ecclesijs Apostolorum sęculo. 7. 16. & nu. 1. 36
Crucem auri purissimi centum quinquaginta librarum Constantinus donauit. nume. 10. 41.
Crucem veneratus S. Petrus, obuertis vestigijs cruci affigi postulauit. 2 36
Crucem quoque veneratus est S. Andreas. 37
Cruce, & crucifixi imaginibus templa ornantur. 1. 36
Cypriani sancti locus explicatus. 16. 440
Cypriano sancto liber de duplici Martyrio falso ascriptus, & si lectu dignus sit. 31. 101

D

Dalmatica à quo institura, quorũ sit ea vti, & quid significet 24. 260
Dalmatica cur formam crucis habeat, & quando eius vsus intermittatur. 261
Dalmatica vnde dicta, & quando cœperit esse in vsu. nume. 27. 262
Decani. 14. 149
Dedicatio ecclesiarum ad Pontificem spectat. 5. 160
Dedicatio ecclesiarum singulis annis celebranda. numer. 2. 159
Dedicationis ecclesiarum apud sanctos Patres memoria. n. 1. ibid.
Defunctorum memoriam piam esse, & recte pro illis offerri sacrificium. 1. 466
Defunctorum animas Deo cõmendare semper in ecclesia vsitatum ad pios. 2. 468
Defunctorum non solum generatim, sed nominatim in Missæ sacro memoria fieri consueuit. 3. 469
Defunctorum commemoratio die tertio, septimo, nono, trigesimo, quadragesimo, & anniuersario fiebat. nu. 5. 470
Defunctorum Missæ in quibus discrepent ab alijs. numer. 13. 474
Defunctis omnibus an prosit Missæ sacrificium, & an pro beatis, damnatis, & in limbo existentibus sit offerendum. 10. & 11. 473. 474
pro Defunctis Missæ particulares. 4. 476
Degradatus ad preces canonicas obligatur. 13. 649
Deuotio quid, & quam necessaria, in recitatione diuini officij. 18. 659
Deuotio duplex, interior, & exterior. 19. 660
Deus quare dicatur Zelotes. nu. 11. 32
Deus etsi vbique sit, & vbique adorari, & orari possit, in templis tamen præcipuo quodam cultu adoratur. 1. 8
Deus cum vbique sit, qua ratione dicimus, eum esse in cælis.

nu.13. 503
Deus hominē sine homine beatitudine non donat, nec sine Deo homo sanctificatur. nu. 23. 509
Dei voluntas per quinque signa nobis innotescit.num.20.508
Dei voluntas fit, cum obeditur eius præceptis.22. 509
Dei gloria vtilitati propriæ præferenda.14. 503
Dei nomen sanctificari in hominibus,quid sit.15. 504
Dei regnum quodnam sit intelligendum in oratione Dominica.17. 505
Dei duplex voluntas beneplaciti,& signi,& de vtraque.n.19. 508
Deo gratias solent dicere monachi, dum hominibus occurrunt.10. 630
ad Deum pia auctoris supplicatio.16. 505
Diabolus non natura malus,sed libera electione.49. 525
Diabolus per excellentiam malus appellatur. ibid.
Diabolus vehementius tentando nocte infestat.9. 613
Diaconus accepturus codicem Euangelij petit benedictionem.5. 323
Diaconus suscipiens codicem Euangelij, quem ritum seruet.6. ibid.
Diaconus lecturus Euāgelium, cur in altiorem locum ascendit.n.11.& 12.326.& quam verus sit ista consuetudo. ibidem.
Diaconus lecturus Euangelium, cur faciem suam versus Aquilonem apponit, quo ritu populum salutet, & quibus verbis vtatur tum ipse, tum populus.num.14.numer.15. 327. 328
Diaconus signo crucis quando vtitur.15. ibid.
Diaconus quando vtatur salutatione hac:Dominus vobiscū. 298. 4.
Diacono cur detur benedictio, dum est lecturus Euangelium, non autem subdiacono lecturo epistolam.5. 325
Diacono accessuro ad ambonē præeunt acolythi. numer.7. 324
Diaconi, & subdiaconi preces canonicas quotidie recitare tenentur.3. 644
Diaconi an possint Eucharistiam populo ministrare. nu.3. 228 66
Diaconicum quid.5. 472
Diptycha episcoporum tabellę 9. ibid.
Diptycha vnde dicta.9. ibid.
Diptycha tabulę duplices dicebātur, & quid in singulis continerētur. ibid.
Diptychorum mentio.numer.8. ibid.
Distributiones quotidianæ cur institutæ.4. 663
Distributiones, manualia beneficia appellantur.3. ibid.
Distributiones quotidianas admittunt,qui nō interfunt horis canonicis.2. 663
Distributionibus quotidianis in quātū priuētur absentes.5.664 de

Distributionibus certo modo faciendis statuta aliquarum ecclesiarum improbatur. nu. 6. ibid.
Diuites quam se debeant erga pauperes molestē gerere. nu. 17. 501
Dominationes quas habeat proprietates & officia.nu 143.67.
Dominica in albis vnde nomen acceperit.40. 109
Dominicum propriè locus Deo sacer.1. 2
Dominicum substantiuè pro sacrificij oblatione, sine Missa vsurpari Patrum auctoritatibus probatur.3. 4
Dominicum ab ecclesia an ex verbis Concilij Laodicēni discernatur.4. 4
Dominicum domus Dei dicitur. 3. 2
Dominus vobiscum salutatio vi delicet sacerdotis ad populū vetustissima, & ab Apostolis tradita.1. 296
Dominus vobiscum, salutatio in scripturis tam singulariter, quam pluraliter reperitur. ib.
Dominus vobiscum,diuinissimā salutationē appellat Dionys. Areopag. ibi.
Dominus vobiscum salutatione quando vtatur diaconus.n. 4. 298
Dominus vobiscum salutatio an vno tantū astante proferri debeat.5. ibid.
Dominus vobiscū salutatio precationis initio, quid significet.3. 361
Dominus vobiscum salutatio cur vsitata in sacro Missæ. 2. 343
Domus Dei Ecclesia.10. 6.
Domus Dei, Dominicum dicitur.3. 2
Dona ac data variè explicantur. 3. 439
Dona,munera,& sacrificia in canone Missæ idem significant. 3. 387
Donorum & muentum variæ explicationes.4 ibi.
Donatus Episcopus calicem fractum oratione facta restituit. 1. 47
Duliæ & latriæ distinctio antiquissima contra hæreticos. 2. 410
Duliæ acceptio varia.3. ibi.

E

Ecclesia habet ordines & gradus diuersos pro variis ecclesiasticis functionibus. 7. 342
Ecclesia in tāta membrorum diuersitate vna est.7. 390
Ecclesia peccatores, si non sint excommunicati,& schismatici, continet iuxta veritatem, & Patrum testimonia.5. ibid.
Ecclesia sancta dicitur,licet peccatores contineat. numer.10. 391
Ecclesia vera habet, & salutifera sacramenta:extra eam tamen licet vera possint, non tamen salutifera.11. 391.392
Ecclesia vnde catholica sit dicta,& quod Romana verè catholica sit.12. ibi.
Ecclesia,vt pacē habeat,& re-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctè gubernetur, petitur in canone Missæ.13. 393
Ecclesia in præfatione Missę voces suas cum angelicis laudibus admitti meritò postulat. 27. 375
Ecclesiam sanctã credimus, non in sanctam ecclesiam quomodo.10. 391
Ecclesia frequẽter pro loco vbi fideles cultus Dei ergo conueniunt in scriptura vsurpatur.2. 2
Ἐκκλησία, & ἐκκλησιαστήριον differunt apud Isidorum Pelusiotam, & quomodo intelligatur.num.2. ibid.
Ecclesia nisi dotata fuerit, non est consecranda.9. 166
Ecclesia cur aliquando nauis, & nonnunquam insula nuncupetur.2. 14
Ecclesia & Dominicum an differant ex verbis Cõcilij Laodicẽi 4. 4
Ecclesia basilica dicitur.8. 5
Ecclesia domus Dei dicitur.9. 6
Ecclesia interdum nauis interdum insula appellatur. nu. 2. 2.& quare. ibid.
Ecclesia à Græcis Martyrũ appellatur. 6. 6
Ecclesia, quę apud Græcos Martyrium dicitur, apud Latinos Confessio appellatur.n.11. ib.
Ecclesia sacra ædes nuncupatur. num.1. 1
Ἐκκλησία Græcè concionem significat, & omnium in vnum conuocationem. ibid.
Ecclesia locus est ad orandum melior, etsi orationi vbiq; sit locus, & quare.3. 186
Ecclesiæ consecratio an requirat Missæ celebrationem. nu. 8. 166
Ecclesiæ seu ædis sacræ mysticæ significationes.num.4. & 5. 66
Ecclesiæ res in quatuor partes diuisæ videntur.3. 51
Ecclesiæ silentium maximè conuenit. 182
Ecclesiam portatilem sibi constitui fecit Constantinus, & quare.15. 5
in Ecclesia viri à seminis seorsũ sedent.7. 140
in Ecclesia an fieri possint solemnitates, & pij conuentus.nu.9. 186
Ecclesiæ quanta reuerentia adeundæ.4.180.& num. 5. 181 & 6. 183
Ecclesiæ promiscuè, & communiter templa appellantur. nu. 6. 4
Ecclesiæ an sine sanctorum reliquijs consecrari possint.nu.5. 171
Ecclesiæ, quæ martyria dicũtur, etsi in honorem martyrum, soli tamen Deo propriè exhibentur.12. 7
Ecclesiarum religio vetat in eis fieri iudicia, emptiones, & venditiones, & similia. nu. 7. 185 & num 8. ibid.
Ecclesiarum ad orientem extructio ab Apostolis emanauit. 3. 15
Ecclesiarum dedicatio ad quos spectet 5. 160
Ecclesiarum violatarum reconciliatio.10. 166
Ecclesiarum violationẽ aliquid mali portendere quomodo. 10. ibid.
Ecclesiarum consecratarum ingressio delet venialia. nu. 10. ibid.
Ecclesiarum religio & immunitas de non extrahendis, qui ad eas confugiunt.9. 186
Ecclesiarũ immunitas iure asyli, cur apud Gallos, vbi Iudex mandat, non seruetur. 11. 188
Ecclesiarum dedicatio apud Patres.1. 158
Ecclesiarum dedicatio singulis annis celebranda.num.2. 159
Ecclesiarum forma oblonga, & in modum nauis, & quid nos doceat.1.& 2. 14
Ecclesijs barbaris vis asyli conseruabant.9. 187
Ecclesijs præsident Angeli.nu.2. 173
Ecclesias cõsecrandi variæ cautelæ.6.& 7. 161
Ecclesias consecrandi varij ritus, & eorum significatio.nu. 8.& seq. 162
Ecclesias extrui vetitum, nisi prius episcopus orationẽ ibi faciat, & venerabilem figat crucem.7. 13
Ecclesias, qui non tam frequentant, quàm theatra, reprehenduntur.2 & seq. 179
Ecclesias Christianis tribui ab antiquis, templa vero Ethnicis, nonnulli obseruarunt. nu. 6. 4
Ecclesias consecrandi consuetudo antiquissima.1. 157
in Ecclesijs perdita Christianorum aliquorum licentia reprehenditur.nume.6. 184
Eleemosyna templorũ ornatui præferenda est, si viget necessitas.4. 19
Elibertini Concilij canon de picturis expenditur. num. 11. 33
Elxæi impostoris insania. nu.4. 16
Encenia vnde dicta, & quid.n.3. 159
Epheta quid.30. 100
Episcopus à sacerdote & leuita ad altare deducitur, & quare. 1. 286
Episcopus accedens ad altare baculum deponit, & Mitram. 40. 270
Episcopus hospitium procul ab ecclesia habere non debet. 4. 654
Episcopus etsi malus, Episcopus & locus Clementis ea de re declaratur.7. 230
Episcopi præ ceteris assidui in ecclesia esse debent.numer. 5. 654
Episcopi audiendis, dirimendisque litibus, & molestissimis occupationibus implicabantur, nec ob id intermittebant legitimas preces.num.6. 655. num.7. ibid.
Episcoporum est, Euangelium populo explicare.4. 123
Episcoporum vestimenta deseruntur.21.& seq. 258
Epistola in Missarũ solemnijs, tem-

temporibus Apostolorum, lecta fuisse ostenditur ex Patribus.1. 308
Epistola quandoque de nouo, quandoque de veteri testamento legitur.4. 311
Epistola cur ante Euangelium legatur.5. ibid.
Epistola dū legitur sedent episcopus, ministri & populus, & quare.8. 312
Epistolam legendi consuetudo perpetuo in ecclesia retenta. 2.309.& nu.5. 311
Epistolas per totum anni curriculum legendas S. Hieronymus collegit.3. 311
Et cum spiritu tuo, responsio ministri ad salutationē, Dominus vobiscum, quid significet, origo eius,& apud quos patres in vsu fuerit.3. 297
Euangelium populo explicare episcoporum est.4. 323
Euangelium in Missa legēdum ex auctoritatibus patrū.nu.1. 321
Euangelium dum legitur baculi, & arma deponuntur. n.21. 331
Euangelium dum legitur tam episcopus, quàm omnes alij clerici, & laici stantes audire debent.17. 329
Euangelium lecturus cur faciē suam versus aquilonem apponit.14 327
Euangelium lecturus crucis signo vtitur.15. 328
Euangeliū lecturo diacono cur potius benedictio detur, quā subdiacono epistolam lectu- 10.num.5.
Euangelium lecturus diaconus cur in altiorem locum ascendat, & hoc vetustissimum esse.nu.11.325.& nu.12. 326
Euangelij codicem accepturus diaconus postulat benedictionem,& suscipiens codicē quo ritu vtatur.5.325.& nu.6. ibid.
Euangelij liber quo in honore habendus.22. 331
Euangelij codices & chartę miracula ediderunt. 332
Euangelij codicem cum veneramur,quid veneremur. ibid.
Eucharistia sacramentū est extra vsum : idque auctoritatibus probatur.9. 73
Eucharistia sacrificium est.1. 67
Eucharistia in arcula obseruata solita, & quas ob causas.n. 1. 74
Eucharistia solum à sacerdote in os sumentis immittenda. 12. 79
Eucharistia semper de manu sacerdotū ab alijs est accepta. nu.11.& seq. 78
Eucharistia quare semper super altare obseruata.6. 75
Eucharistia an in azimo conficienda,an in fermentato.n.5. 419 77
Eucharistia quare asseruari solita.10. ibid.
Eucharistia in domibus olim asseruabatur. 514
Eucharistia quomodo panis quotidianus.29. 514
Eucharistia cur sub duplici specie panis,& vini conficiatur. 4. 449

Eucharistia dum sumebatur, canebatur psalmus vel antiphona.20. 557
Eucharistia si delet peccata cur puritatem conscientiæ in cōmunicante requirat.23. 559
Eucharistia an pœnam deleat, & qua ratione nos muniat contra futura peccata,& tentationes.24. 560
Eucharistia appositè viaticum vocatur. 561
Eucharistia quibus non deneganda.26. ibid.
Eucharistia iam confecta an rectè benedicatur à sacerdote. 5. 460
Eucharistia adoranda est etiam à non communicantibus. 4. 443.& num. 5. 444
Eucharistia ab angelis adoratur.6. 444
Eucharistia in columba aurea vel argentea super altare appendebatur,& de alijs modis quibus custodiri solita est. 4. & 5. 75
Eucharistia id est gratiarūactio. num.14. 422
Eucharistia offertur,& editur in memoriam Christi.num. 16. 456
Eucharistia consecrata tantum habet sub fragmento, quantū in tota continetur.3. 531
Eucharistię eleuatio, quam fuerit semper in ecclesia vsitata. num.2. 442
Eucharistiæ eleuandæ causa, & ratio inquiritur.3. 443
Eucharistię eleuatio quib° olim fiebat ritibus.7. 444
Eucharistiæ fructus quidam explicantur.22. 558
Eucharistiæ consecrandę forma ea est,& semper fuit, qua nūc ecclesia Romana vtitur. 1. & 2. 427
Eucharistiæ forma cum proferetur à sacerdote, populus respondebat,Amen.2. ibid.
Eucharistię forma ratione ostēditur.3. 429
Eucharistiæ formam alia verba præcedunt, & aliqua sequuntur,& an sint necessaria ad cōsecrationem.5. ibid.
Eucharistiæ forma quanta cum attentione & reuerentia proferenda.4. ibid.
Eucharistiæ veritas Concilijs comprobatur.8.& seq. 431
Eucharistiæ materia in forma rotūda antiquissima res est. 6. 419
Eucharistiæ designatus panis sit mundus, & sine sale. num. 7. 420
in Eucharistiæ sacramēto Christus continetur non circūscriptus.3. 415
Eucharistiæ renouatio de septimo in septimum diem quomodo facienda.6. 75
Eucharistiæ veritas illustribus comprobatur miraculis. 12. 414
Eucharistiæ sacramenti materia panis,& vinum.3. 418
ad Eucharistiæ sacramentum conficiendum quis panis sit aptus,4. 419
Eucharistiæ reliquiæ in pastophoria inferebantur.8. 75

Eucharistiæ miracula.11. 78
Eucharistiam inspiciendo peccatores non peccant, & cur non sit par causa inspiciẽtis, & sumentis.8. 446
Eucharistiam Christus post cœnam dedit, nunc autem ieiunis danda.1. 447
contra Eucharistiam, hæreticorum argumenta soluũtur. nu. 13.438.& seq. 440
circa Eucharistiam hæreticorũ amentia.12. 436
Eucharistiam susceppturus tripliciter mundus esse debet. num.6. 63
Eucharistiam modo laici nuda manu non attingunt, nec eã domum deferunt, vt olim.18. 537
Eucharistiam quo gestu fideles percipere debeant. num. 19. ibid.
Eucharistiam statim post baptismum dari solitam baptizatis ex auctoritatibus Patrũ. num. 44. 111. idem modo à Græcis seruatur. ibid.
Eucharistiam manducandi duplex modus.18. 425
Eucharistiam sumpturi linteamen nitidum ante pectus induimus.11. 79
Eucharistiam domum deferẽdi consuetudo antiquata.nu. 12. 79
Eucharistia confecta, nõ remanet substantia panis, & quid de accidentibus.7. 430
de Eucharistia sub vtraque specie Innocentij locus explicatur.3. 449
Eustachius Martyr quomodo ad Christi fidẽ conuersus. 13. 44
Excommunicatus beneficiarius ad preces canonicas tenetur. 11. 648
Excommunicatus horas recitãdo dicere non debet, Dominus vobiscum.12. 648
Exequiæ mortuorum multis ac varijs ritibus celebrari probãtur. 148. vsque ad 156
Exequiæ mortuorum ob quem finem sint.11. 145
Exequias mortuorũ improbant hæretici, & eorum figmenta refelluntur.16. 156
Exorcismus in baptismo quibus peragatur.num.22.& seq. 95.
Exsufflationis vsus in baptismo. 22. 96

F

FAcere idem sæpè quod sacrificare.2.211.& nu.12. 453
Fana apud Gentiles vnde dicta, & quid.6. 161
Felix Aurelianensis Iconomachus,& Nestorianus.num.13. 34
Felicis Aurelianensis hæresis in Concilio Francfor. damnata. ibid.
Feminæ à viris in ecclesijs segregandæ.2. 83
Feretrum ligneum.13. 148
Feretrum quid.3. 343
Feretrũ in nobilibus aureo velamento, quo cadauer obtegeretur, ornabatur.13. 148
Fertum quid.3. 343
Festis diebus templa frequentanda non theatra.2. 322

Filius Dei cum patre ab æterno regnans verum cum ipso habet, & potestatem & substantiam.17 305
Flabellum quid significet,& flabellis vsus in ecclesia recept⁹. 1. 58
Flabelli apud Hieronymum, & alios patres interpretatio moralis.2. ibid.
Flagellantium hæresis.numer.4. 156
Fons vnus qui baptisterium appellabatur in singulis vrbibus erat antiquitus.3. 86
Fraternitates pro collegijs Christianorum vsurpantur.num.9. 187
Fratriæ quid sint. 186
Frons verecundiæ sedes. nu. 16. 123
Frontis vnctio in sacramẽto cõfirmationis. numer. 16. & 17. 123

G

GAbriel quid interpretetur. 22. 371
Gabrielis mentio in scripturis,et eius officia. ibid.
Gallus in summitate turris sacrę effingi solitus quid mystice significet.8. 141
Galliæ status hodiernus deploratur,cum insigni apostrophe ad tutelarem angelum.nu.21. 370
Genouefa sancta sæpe ægrotos oleo vnxit,eosque sanauit.22. 127
Genua flectendi vsus vetustissimus.10. 660
Genua an flectenda diebus Dominicis, & quibusdam alijs. 21. 661
Genua flectenda, dum ostenditur Eucharistia.22. ibid.
Gloria in excelsis, hymnus à quo primum institutus. 1. 293
Gloria in excelsis dum cantatur, cur sacerdos orientem respiciat.2. 294
Gloria in excelsis inchoando sacerdos, & chorus respondendo,quam personam gerant.3. ibid.
Gloria in excelsis,quibus diebus in ecclesia cani,vel intermitti debeat.4. ibid.
Gloria Patri.& filio,&c. quando & ob quas causas cantari cœperit.1. 621
Gloria Patri&c.Nicęnæ fidei cõsonat, & in fine psalmorum canitur.2. 622
Gloria Patri & c.in fine psalmorum vario cantatur ritu.nu. 3. 622
Gloria Patri &c. quando in ecclesia cantari soleat, & quando reticeri.4. 623
Gloria Patri &c.qua formula recitaretur ab Hispanis num. 3. 622
Gorgonia miraculosè à morbo liberata.11. 77
Graduale inter epistolam,& euãgelium decantari cur ægre ab Hispanis receptum.1. 313
Graduale pœnitentiæ lamentũ significat, & vnde dictum sit. 2.& 4. 313.314
Graduale in officio Missæ idem est quod responsorium.3. 313

Gradualis primus institutor.n.7. 314
Gratiæ Deo agendæ quando, & quibus de causis.7. 363
Gratiarum actio Deo patri per Filium offertur.8. 364
Gratiarum actio commendatur omnibus, & maximè in Missa.13. 422
Gratia agamus Domino Deo nostro, præfationis verba explicantur.6. 362
Gregorius sanctus, pacis, & vitæ æternæ petitionem in canone Missæ adiecit.6. 411

H

HÆretici huius temporis refelluntur.11. 480
Hæretici & schismatici à fructu sacrificij Missæ quibus verbis canonis excludantur.num.19. 467
Hæreticorum argumenta contra imagines refutantur. nu. 9.& seq. 31
Hæreticis peculiare, & hæreditariũ semper fuit templa destruere 5. 13
Halleluia quare post gradualẽ cantatur.1. 313
Halleluia cur ab omnibus Hebraicè decantetur.2. ibid.
Halleluia quid propriè significet.3. ibid.
Halleluia quoties, & quo tempore dicatur.5. 314
Halleluia cur non semper cantetur,& in quadragesima reticetur.6.& 7. 317
Halleluia quid differat à tractu. 3. 319
Halleluiatici psalmi qui sint apud S.Augustin.4. 316
Hebræorum litteræ immutatæ ab Esdra.11. 42
Heliogabalus basilicam Vaticanam Anacleto in honorem S. Petri ædificatam destruxit.4. 11.
Hieronymi sancti auctoritates, quibus abutuntur hæretici cõtra templorum ornatum, explicantur.3. 19.
Hilarion percussos à venenatis animalibus oleo benedicto sanos faciebat.22. 152
Hoc age, proverbium, vnde.n.6. 361
Hodie, in oratione Dominica quid significet.33. 517
Homo quomodo peccatorem merito se cognoscere debeat. 36. 519
Homo sine Deo non sanctificatur.23. 509
Hominis miseria est, cum illo non esse, sine quo non potest esse.3. 361
Hominibus singulis singuli angeli præsunt.24. 372
Hominibus singulis bini angeli assistunt. ibid.
Hora vnde dicta,& quid significet apud auctores etiam profanos.25. 572
Hora est vigesimaquarta pars diei naturalis.3. ibid.
Horæ canonicæ sunt dictæ variis de causis,quę recensentur cumulate.4. ibid.
Horæ etymologiæ variæ.3.ibid.
Horæ orandi cur sint ab ecclesia definitæ.3.ibid. Horæ

Horæ canonicæ ante tempora Hieronymi & Gelasij in vsu fuerunt.7. 578
Horarum canonicarum definitiones,& etymologiæ malè à quibusdam traditæ.1. 571
Horarum canonicarum octonarius numerus & Patrum testimonijs, & nonnullis rationibus probatur.1. 579
Horarum canonicarum numerus deciditur.3. 380
Horis certis orandi ratio ostenditur ex sacris litteris, & Patribus.4. 574
Horis certis orare,& laicis vtile, & à plerisque vsitatum,& cõmendatum.5. 576
Horas canonicas esse tantum septem, qui auctores affirment 2. 580
Horas diurnas, & nocturnas Christiani veteres cultui diuino impertiebant.1. 582
Vide plura,in ver.Preces,Prima, Tertia,Sexta,Nona.
Hosanna vox Hebræa egregiè explicatur.32. 380
Hospitius sacerdos mutos, cęcos ac dęmoniacos oleo benedictione sanctificato curabat. num.22. 127
Hostia in tres partes diuiditur. 5. 531
Hostia cur in partes inæquales diuidatur.10. 532
Hostię fractio probatur ex Patribus.1. 530
Per Hostiæ partes Christus mãducatur,& manet integer.nu. 2. 530
Hostiæ tres particulæ non tria continent corpora,sed vnum. 4. 531
Hostiæ partes fractæ, quam habeant singulæ significationẽ. 6. ibid.
Hostiæ fractio ipsa quid designet 7. 532
Hostiæ fractio à quibus instituta. 8. ibid.
Hostiæ pars non reseruatur, vt olim,ad finem Missæ.num. 9. ibid.
Hymni ecclesiastici qui dicendi sint ex Augustino,& alijs.n.1. 618.
Hymni matutini, & vespertini. 6. 620
Hymnorum in ecclesia antiquitas probatur.6. ibid.
Hymnorum quorundam auctor S.Ambrosius.5. ibid.
Hymnorum cantu commendare populo suum dogma conati sunt Ariani.7. ibid.
Hymnos Apostoli,& qui deinde sequuti sunt duces ecclesię. cecinerunt.3. 619
Hymnos ecclesiasticos, qui Patres scripserint.8. 621
Hymnos ecclesiasticos explodens Paulus Samosatenus damnatur in Concilio Antiocheno.4. 619

I

IAcobus Zebedæi templum Deiparæ,Cęsaraugustę primũ ædificauit.4. 11
Iaculatoriæ orationes.9. 636
Idolum aliud à similitudine.10. 31.
Idolũ apud Hebræos idẽ quod

vacuum,& inane. ibid.
Idoli vox ad sacras imagines referri non potest.10. 31
Ignis cur in cærimonijs ecclesię adhibeatur.42. 110
Imago Dei Patris,& Spiritus sancti an depingi debeat.num. 2. 23
Imago Christi Veronicæ sudario impressa.1. 22
Imago crucifixi in tempus cur spectet ad occasum.num.5.16
Imago Christi, quam Nicodemus Gamalieli dono dedit,& alia de ea. 1. 23
Imago Christi, quam mulier à profluuio sanguinis liberata erexit. ibid.
Imago Christi Abagaro missa auctoritatibus ostenditur.n.1. 22.
Imagines quattuor Christi, adhuc eo superstite,factæ. ibid.
Imagines Christi externas Manichęi detestabantur. nu 13. 34
Imagines B.Mariæ Virginis variæ,& miracula ad eas edita. 3. 25
Imagines Apostolorum,& aliorum sanctorum connumerātur 4. ibid.
Imagines ad pietatem excitant. 6. 27
Imagines, beneficiorum Dei, passionem Christi, & martyrum, ac rerum à sanctis præclare gestarū memoriam renouant. ibid.
Imagines sacras impugnantium conditio.13. 34
contra Imagines hæreticorum argumenta proponuntur, & soluuntur. numero 6. & sequ. 31
Imaginum vsus valde vtilis ecclesiæ.6. 27
Imaginum veneratio multis synodis comprobatur.numer.7. 29.
Imaginum veneratio miraculis confirmatur.8. 30
Imaginum Christi, S.Mariæ & sanctorum, antiquissimus in ecclesia vsus.1. 22
Imaginibus ornantur templa. 6. 21.
Imaginibus sanctorum cur apingantur coronæ, & radij solares,Angelorum verò alæ. 5. 26
Immersio trina in baptismo mystice quid.36. 105
Imperatorum in ecclesia locus dum diuinis intersunt.num.5. 82.
Incensum quando apponēdum & de oratione subsequente.1. 354
Inclinatio Sacerdotis ante sacrificij oblationem quid significet.2. ibid.
Incolumitas est sanitatis integritas.10. 402.
Infirmitatis corporalis sæpe causa est peccati reatus. num.11. 326
Inimicis ętiam non rogantibus veniam, est condonandum. 42. 522
Inimicis non solum iniuria cōdonanda, sed etiam amoris signa exhibenda.44. 522
Innocentij loc us de Eucharistia, sub vtraque specie explicatur. 5. 449
Introibo ad altare Dei, initio Missæ dici,vetus, & vsitatum.4. 285
Introitus Missę, quid & vnde dictus.1. 283
Introitus Missæ quid significet. 2. ibid.
Introitus Missæ quis fuerit primus institutor.3. 284
Ioannes XXII.liberatur à calūnia ei illata de beatitudine animarum sanctarum. 507
Ioannis Eleemosynarij circa ægrotos cura & charitas. num. 23. 128
Ioannis Apostolo adhuc superstiti basilica ædificata 4. 11
Ionas Aurelianensis tres libros pro imaginibus contra Claudium Taurinensem scripsit. 13. 35
Ite Missa est quid significet. nu. 2.363.& num.5. 192
Ite Missa est verbis, non semper concluditur sacrum. numer.5. 364
post Ite Missa est, & Benedicamus Domino, responderi solet à populo, Deo gratias.n.6. 565
Ite in pace, apud Patres post sacrum in vsu fuit.4. 564
Iudas an cum alijs Apostolis Eucharistiam accepetit. nu. 16. 424
Iudam sub buccella panis corpus Christi accepisse credentes damnantur ab Augustino, & alijs. ibid.
Iuliani Præfecti contra sanctum altare irreuerentia grauissimo supplicio vendicat.12. 71
Iuo Carnotensis epi.257.de vnctione in firmorum non repetenda,caute legendus. 25. 133
Iustinianus varias extruxit ecclesias.4. 11

K

Κεφάλιον.nu.2. 74
Κυριακὸν Domus Dei, siue Dominicum.3. 2
Kyrie eleison cur Græcè à Latinis proferatur,& vice versa.1. & 8. 290
Kyrie eleison recitandi consuetudo vnde.2. 291
Kyrie eleison cur nouies recitetur.4. ibid.
Kyrie eleison aliter, quàm nunc in Ambrosiana liturgia recitabatur.5. 292
Kyrie eleison verborum magna efficacia.6. ibid.
Kyrie eleison qui recitat memor & ipse misericordiæ esse debet.7. 292

L

Labari forma.4. 38
Laici olim iubente Episcopo passim prædicabant. num. 8. 342
Laici an prædicare possint saltē religiosi.9. ibi.
Lateranense concilium sub Innocentio III.celebre. nu.11. 433
Latria vnico verbo Latinè dici non potest.2. 410
Latria quid sit, & vnde dicta. n. 3. 410

Latria mystica, Missa. 5. 411
Latriæ adoratio an sit exhibēda humanitati Christi. numer. 4. ibid.
Latriæ, & duliæ distinctio antiquissima quidquid hæretici ob ganniant. 2. 410
Lauretana ædes B. Mariæ Virginis. 4. 12
Lecticarij. 14. 149
Lectionarius liber à S. Hieronymo compositus. 3. 311
Lectiones Apostolicæ ante celebrationem sacrificij à quo institutæ. 6. 312
Lectiones quibus in ecclesiæ ministris committi debeant. nu. 7. ibid.
Lectiones, quæ in diuinis officijs, differunt à lectionibus. quę fiunt in Missa. 1. 628
Lectiones in diuinis officijs recitare antiquissima institutio. 2. ibid.
Lectiones in nocturnis quales. 4. 629
Lectionem nocturnam lecturus quibus verbis postulet benedictionem. 5. ibid.
ante Lectionem iubetur silentium. 7. ibid.
in Lectionum fine quid dicat lector. 9. 630
Lectionem audituri cruci signo frontem terere debent. nu. 8. ibid.
Lectionis loco olim moris fuit recitare libellum, aliquod insigne miraculum continentem. num. 3. 628
Legi quę debeant in ecclesia. ibid.
Legitimum quid. 2. 384
Leo Papa primus verbà illa, Sanctum sacrificium, immaculatam hostiam, canoni Missæ adiecit. 9. 461. 462
Leo Armenus Imperator, iconomachus. 3. 35
Leonis Isaurici in sanctas imagines impius furor. 13. 34
Libellati qui appellarentur. 4. 55
Liber, ordo Romanus, insertus antiquissimus. 3. 48
Lineæ vestes in vsu apud sacerdotes gentilium. 10. 325
Litteræ Hebræorum immutatę ab Esdra. 11. 42
Liturgia quid. 8. 194
Liturgia, diuina traditio. 4. 213
Liturgia S. Petri. 5. 235
Liturgia S. Iacobi. 6. ibid.
Liturgia S. Marci. 8. ibid.
Liturgiæ Apostolorum, ac veterum Patrum recensentur. 9. 216
Locus generaliter in obseruatione præceptorum obseruari debet. 1. 635
Lollardorum hęresis. 4. 139
Lucernę quę dicerentur, & quomodo à candelabro differēt. 2. 50
Lucernarum vsus in ecclesia. 11. ibid.
Lucernarum vsus in ecclesia nō improbatur à Lactantio, Hieronymo, & Concilio Eliberitano. 5. 58
Lucernarię horę antiqui Patres meminerunt. 6. 609
Lucernalis hora quare dicta. ibid.
Lucinę

Lucinæ Sanctæ domus à Marcello primo consecratur. nu. 1. 157
Lumina ante imagines sanctorum, & quid mysticè significent. 11. 58
Lumina in æde sacra à Gentilibus honoris ergo posita. nu. 3. 51
Luminum vsus in sepeliendis mortuis. 12. 145. vsque ad 153
Luminum significatio mystica in sepeliendis mortuis. 14. 148
Luminaria circa, miracula, & veterum liberalitas. n. 3. & seq. 51
Lutheranorum commentum de Missa publica. 3. 218

M

Machatius virginem nobilem iamdiu paralyticā oleo sancto vnxit, eamq; sanauit. 22. 127
Mala quænam sint, pro quibus rogat ecclesia quæ idem præterita, præsentia, & futura. 1. 527
Mali nomine, quid intelligendum sit in Dominica oratione. 49. 525
Mali an arceantur à communione. 17. 424
Mallutia, quæ vasa sint. 1. 142
Mane vnde dictum, & quæ pars diei. 6. 600
Manichæi hæretici, imagines Christi externas detestabantur. 13. 34
Manipulus, siue mappulā quid significet, eius nomina, & vsus. 16. 255
Manus impositio triplex. 8. 116
Manus impositio in absolutione. 27. 98
Manus impositio in baptizandis quid significaret. ibid.
Manus impositio sacerdotis, in caput baptizandi antiqua in ecclesia. 26. 98
Manuum extensio inter sacrificandum quid designet. nu. 2. 453
Manuum ablutio, vide, Ablutio.
Manibus illotis prouerbium. 7. 353
Marcellus Papa primus Lucinæ ecclesiam consecrat. num. 1. 157
Maria Virgo principem in sanctorum cōmemoratione locum obtinet, & quātis sit laudibus digna. 7. & seq. 407
Maria Virgo, quibus apud Patres insignita nominibus. nu. 8. 408
Maria, Virgo, & Martyr. num. 9. 409
Mariæ Virginis imagines varię, & miracula ad eas edita. n. 3. 25
Mariæ Virginis inuocatio quā sit salutaris & ab omnib⁹ studiosissimè retinenda. 10. 613
Marię Virginis Lauretana ędes. 4. 12
Mariæ Virginis exequiæ. 14. 149
Mariæ Virgini templum à Iacobo Zebedęo Cæsaraugustæ primum ędificatum. 4. 11
Mariæ Virgini multa templa, & à diuersis ędificata. ibid.

Maria Ægyptiaca, sumpta Eucharistia, canticum, Nunc dimittis protulit. 11. 78
Martinus Polonus refellitur. nu. 5. 82
Martyr testem, siue cõfessorem significat. 11. 6
Martyres qui dicebantur in primitiua ecclesia, & qui confessores. 11. & 12. 6. & 7
Martyrum reliquias quare adoremus. 3. 10
Martyrũ oratoria Martyria dicuntur à Chrysostomo. num. 11. 6
Martyrium ea ecclesia dicitur apud Græcos, quæ apud Latinos appellatur, confessio. ib.
Martyrium quid. 11. 6
Martyrium magnum, templum à Constantino Hierosolymis in Caluariæ loco exædificatũ. num. 11. 6. nu. 1. 157. & quare. num. 11. 6
Martyrium Apostolorum, basilica Vaticana dicitur, à S. Chrysostomo. 11. 6
Martyrium Stephani pro loco, vbi colebatur Martyr Stephanus ab Aug. vsurpatur. nu. 11. 6
Martyria, oratoria Martyrũ dicuntur à Chrysostomo. n. 11. 6
Martyria, etsi in honorem Martyrum, soli tamen Deo propriè eriguntur. 12. 7
Matthæi locus cap. 5. exponitur. 50. 525
Melchisedech sacrificium, typus sacrificij Christi. 2. 418
Memento Domine famulorum &c. verba canonis Missæ explicantur. num. 1. & seq. 399
Meminit sacerdos in Missa eorum, pro quibus sacrificium offert. 1. ibid.
Meminisse Dei adiuuare est. nu. 2. ibid.
Messaliani hæretici de semper orando refutantur. 1. 573
Michaël quid significet. nu. 17. 368
Michaël olim synagogæ, nunc ecclesiæ præst. 18. 369
Michaël piorum animas è corporis ergastulo, & purgatorio exemptas deducit ad cælum. ibid.
Michaëlis apparitiones variæ. num. 19. ibid.
Michaëlis sancti, ordo militaris institutus in Gallia à Ludouico XI. 20. 370
Michaëli præcipuè Gallici regni tutela commissa est. num. 19. 369
Michaël Balbus Imperator, Iconomachus, & sententiæ sectatũ fuit. 13. 34
Minoritarum indultum de sacramento Eucharistiæ & extremę vnctionis conferendo. 23. 128
Missa quoties eodem die celebrari possit ab vno sacerdote, & quibus permissum sit, Missam sæpius celebra. nu. 8. 240. & num. 9. ibid.
Missa singulari pietate, ac religione celebrari debet. 1. 241
Missa an sit Latinum, an Hebræum nomen. 1. 189
Missa vnde dicta. Missa

Missa catechumenorum quare dicta. 2. 190
Missa an post meridiem, necnõ post nonam celebrari possit. 3. 237
Missa non potest celebrari nisi ieiuno, & quæ sit pœna hac de re statuta. 2. 4. 237. & n. 5. 238
Missa à duplici missione secundum aliquos dicta. 4. 191
Missa quæ, & cur sicca, & nautica dicatur. 7. & seq. 224
Missa pro Missione. 4. 191
Missa Vigiliarum. ibid.
Missa pro sacrificio antiquissimũ apud Latinos Patres nomen. 5. 192. num. 6. 192. 193
Missa, exanguis immolatio appellatur ab Athanasio. 154
Missa, cum sepelirentur defuncti, celebrabatur. ibid. & Patrum auctoritate probatur. ibid.
Missa latria mystica. 5. 411
Missa an celebrari possit vno tãtum, vel etiam nullo astante. 5. 298
Missa, cur dicatur mysterium altaris. 3. 564
Missę qua parte catecumeni foras mitterentur. 2. 190. & n. 3. 191
Missæ sacrificium non vnius tãtum personæ, sed militantis ecclesiæ. 2. 476
Missæ sacrificium à Christo instituturn. num. 1. 211. & nu. 2. & 3. 211. 212.
Missæ sacrificiũ, hoc est in Missa offerri Deum verum, & proprium sacrificium, qui hęretici negent. 1. 196
Missæ sacrificium asserunt multi sancti Patres. & seq. ibid. tũ etiam concilia. 83. & seq. n. 2. prædicunt prophetæ. num. 4. 205
Missæ sacrificium cur iteretur, cũ semel passus sit Christus. num. 13. 454
Missæ sacrificium merito esse, & fuisse semper in ecclesia quotidianum, ac iuge. 14. ibid.
Missæ sacrificiũ offerre semper fuit liberum populo non cõmunicante. 5. 220
Missæ sacrificium ratione probatur. 7. 207
Missæ sacrificium in primis pro ecclesia offertur. 7. 390
Missæ sacrum an fieri possit ante matutini recitationem. nu. 13. 656
Missæ sacrum totum est gratiarum actio. 3. 383
Missæ sacrificio, quoties intererant catholici, nunquã communicare sacramentaliter cogebantur. 5. 220
Missæ nomen Gregorij sæculo confictum, hæreticorum est figmentum. 7. 390
in Missæ sacrificio quæ potissimum Christi mysteria recolantur. 1. 457
Missæ solitariæ, canones, qui videntur aduersari, declarantur. 6. & seq. 222
Missæ apud Græcos Patres variæ nomina. 8. 194
Missam quotidie celebrabant in orientali, & occidentali ecclesia presbyteri & episcopi. num. 5. & seq. 220

Missam celebrare solis sacerdotibus ritè ordinatis permissum.1. 226
Ex concilijs idem ostenditur. num.3. 228
Missam quæ orationes præcedere debeant.4. 242
ante Missam, sancti Carpi mirabilis præparatio.5. 243
Missam celebraturus sacerdos cur, & quoties manus abluat. num.6. ibid.
de Missa publica Lutheranorú. 3. 242
Missæ publicæ quæ sint, quæve priuatę. ibid.
Missę defunctorum cur non habeant pacis osculum. num. 6. 537
Missæ extra sacras ædes nō sunt celebrandæ.1. 231
Missæ an in oratorijs piorum virorum peragi possint. nu.2. 232
Missę an in priuatis ędibus permittente Episcopo, vel vbi premit necessitas celebrandę. 3. 233
Missæ in priuatis ædibus celebrari poterant, Martyrum sęculo.4. ibid.
Missæ in mari, & fluminibus cur non celebrandæ.5. 234
Missæ omnes publicæ sunt, aliquæ tamen particulares vocantur, & quare.3. 218
Missæ solemnes cur tribus potissimum horis celebrandæ. num.1. 234
Missę particulares vsque ad quā diei horam celebrari possint. 2. 236
Missarum solemnijs quotidie interesse salutare est. num.5. 400. & quare. ibid.
Missarum publicarum, & parcularium tam in Concilijs, quam in Patrum scriptis mētio.1. 217
Mitra quibus nominibus appelletur, & quod in vtroque testamento, & apud Gentiles fuerit in vsu.30. 263
Mitræ significatio, & forma explicatur. nu.31. & nu.33. 264
Mitram deponere debet episcopus oraturus, & quare. nu. 34. ibid.
Mitram Papa gestat.36. 266
de Mitra episcopali hæreticorū impudentia reprehēditur.31. 264
Mitra vtuntur abbates ex priuilegio, etiam præsente episcopo. 35. 265
Mittentes qui dicerentur. num. 5. 59
Monachi professi ad deserviendum in choro ad preces canonicas obligantur.5. 645
Monachi dū hominibus occurrunt dicere solent, Deo gratias, & huius rei origo. 10. 670
Moniales ad preces canonicas obligantur.6. 645
Monita salutaria quæ dicantur. 494
Mors somno comparata.1. 145
Mortui Christiani dormire dicuntur. ibid.
Mortuorū cadauera in vestibulo ædiū statim post obitū collocare solent Lutetiæ.13. 147
Mortuorum oculos occludere, & ora obturare apud veteres consuerunt.13. 146
Mortuorum corpora vncta, sindone obuoluta, loculoq; cōdita in cenaculis veteres exponebant.13. ibid.
Mortuorum corpora vngi consueuerunt etiam apud ethnicos. ibid.
Mortuorum corpora vestibus albis induebātur apud ethnicos. 147
Mortuorū corpora candido linteamine obuoluebantur. ib.
Mortuorum corpora apud veteres Christianos lauari solita. ibid.
Mortuorum cadauera an in ecclesijs sint sepelienda. num.5. 143
Mortuorum exequiæ ad quem finem sint.11. 145
Mortuorum corpora quomodo ad sepulturam efferebantur, ad quem vsum iuuenes erant antiquitus ordinati.13. 148
Mortuorum corpora pretiosis vestibus ornabantur. ibid.
Mortuis prodesse suffragia. 155
Mortuis sepeliendis sacerdotes interesse solitos, & psalmos cecinisse. 151
Mortuos orationibus sepeliri. 155
Vide alia in verbo Defuncti.
Mosaicæ immolationis ritus aliquot.6. 345
Munera, dona, & sacrificia idem in canone Missæ significant. 3. 387
Munerum, & donorum explicationes variæ.4. 388
Muscarium quid, & eius vsus in ecclesia receptus. numero 1. 58
Muscarij apud Hieronymum, & alios Patres moralis interpretatio.2. ibid.
Mysterium vnde dictū, & quid apud Græcos, & Latinos significet.9. 451
Mysterium fidei in canone Missæ quid designet. 452

N

NAōs quid.3.66. & nu.1. 83
Nocturni antiquitus separatim in singulis vigilijs recitabantur.4. 592
Nocturni cur tandem ad vnam vigiliam, & semel cum laudibus cœperint, recitari. nu. 6. 593
Nocturni qua nunc hora recitari debeant, non omnes conueniunt.5. 592
Nocturni qua hora recitandi secundum aliquos.4. ibid.
Nocturnis recitādis semper interfuisse omnes sacris initiatos probabilius est.5. ibid.
Nocturnos media nocte recitare congruentius est. numer.5. 596
Nocturnum recitantes ante auroram non peccant.7. 596
Nomen in baptismo imponitur. 19. 94
Nomina cur quædam Christianis magis familiaria, quàm alia.20. 95
Nominum imponendorum ritus varij. ib.

Nominum recitandorũ in Missa consuetudo antiquissima. num.3. 399
Nona cur inter horas orationis numeretur.2. 606
Nona hora Petrus, Ioannes, & Cornelius orat, & Christus Patri Spiritum commendat. 3. 606
Nonæ horæ obseruatio ostenditur.2. ibid.
Nox in quatuor vigilias ad clepsydram apud veteres diuidebatur.1. 590
Nox orationi & contemplationi apta. 584
Nox media præ ceteris partibus noctis commendatior, & aptior, orationi ostenditur. 2. 593
Nocte media Christum resurrexisse veteres Græci credidetunt.3. 595
Nocte media leguntur in scriptura patrata multa.7. 596
Nyctages, hæretici damnantes vigilias.6. 587

O

OBlatio Græcorum, quæ in eorum canone pro martyribus fieri dicitur, quo pacto intelligenda sit.5. 406
Oblatio Missę cur benedicta dicatur, ascripta, rata, & rationabilis.3. 413
Oblationes à populo in sacro offeruntur.4. 344
Oblationes an ex obligatione offerantur à populo.num. 9. 347
Oblationum in Missa vsus antiquissimus.7. 345
Oblationes primum mares, deinde fœminæ offerebant. nu. 8. 347
Occasum inter orandum spectare in veteri lege consuetum, & quare.6. 17
Occasum cur spectet imago crucifixi in templis. numer.5.ibidem.
Odium in animo contra proximum tenens non propterea ab oratione Dominica debet abstinere.4. 599
Offerenda seu offertorium, quo loco cantetur.1. 343
Offertorium vnde dictum.nu.3. ibid.
Offertorium cur institutum, & eius primus auctor. numer.5. 344
Offerentium nomina olim recitabantur.10. 347
Offerebant aquam cantores.11. 348
Oleum duplex in ecclesia, & quo eorum principale. nu.3. 113
Oleum cur ad templi illuminationem offertur.3. 51
Oleum infirmorum ex qua materia, & quid differat ab oleo catechumenorum.20. 125
Oleum infirmorum ab episcopo consecrandum. ibid.
Oleũ à gentilibus honoris ergo in æde sacra positum.3. 51
Olei vnctio in baptismo.33.103
Oleo energumenos, aut alios ægrotos vngi ab Apostolis traditum.20. 125

Opus operatum ab operantis opere diuersum.6. 229
Opera bona qua ratione Dei sint, & hominis.14. 403
Operibus secundę diei cur Deus non dicatur benedixisse. nu. 10. 303
Orare pro se naturale, pro alijs gratiæ & charitatis.numer.9. 501
Orare pro paganis, Iudæis, & hæreticis non est catholicis prohibitum.nume.20.397. & quando id faciat ecclesia in orationibus publicis. ibid.
Orare spectando occasum in veteri lege consuetum, & quare.6. 17
Orare spectando ad orientem cur soleant Christiani, dum publice orant.4. 15
Orat pro astantibus in Missa sacerdos.4. 400
Orate pro me fratres, &c. verba sacerdotis in Missa, quo pertineant, & cui ascribantur auctori.nu.3.355. Oremus, cum dicit sacerdos, se & alios monet orare. 306
Orando charitatis ordo est seruandus.9. 401
Orandum semper aliqui docuerunt hæretici, alij nunquam. 1. & 2. 573
Orandi hora diuersa pro temporum, & regionum diuersitate.11. 611
Oratium quid, & vnde dictum. 14. 253
Oratio tacita sancta est, & semper in ecclesia vsitata, quidquid mentiãtur hæretici.4.355
Oratio iusti an debeat proprijs meritis, an Dei misericordiæ inniti.8. 478
Oratio boni sacerdotis vtilior ne sit, quàm mali.7. 230
Oratio omnis à laudibus Dei, & gratiarum actione inchoanda.2. 261
Oratio omnis offertur Deo patri per filium.8. 364
Oratio quo sensu debeat esse perpetua. 577
Oratio pia auctoris ad Deum. 16 505
Oratio pro defunctis quo loco, & ordine dicenda.11. 303
Oratio, quæ non sit per Christum, quomodo dicatur peccatum.13. 304
Oratio cum ad solius patris personam dirigitur, tota trinitas ob vnitatem essentiæ honoratur.14.& 15. ibid.
Oratio Dominica ab eo prætermitti non debet, qui odium contra proximum tenet. 40. 521
Oratio Dominica appellata à patribus legitima, item cœlestis.1. 490
Oratio Dominica in Missæ sacrificio dicenda, à Christo instituta, licèt non semper eodem loco recitata.2. ibid.
Oratio Dominica clara voce dicenda, quia publica & communis.4. 491
Oratio Dominica diei potest Euangelij breuiarium. nu.7. 492
Oratio Dominica leuiora delet peccata.8. ibid.

Oratio alia, quàm Dominica an possit recitari ex Augustino. 493
Oratio Dominica exponitur. & seq. 497
Orationis Dominicę clausula illa, quia tuum est regnum, à quo sit addita. 51. 526
Orationis Dominicæ compendium ex Tertulliano. num. 52. ibid.
Orationis Dominicæ præfatio quàm sit antiqua. nu. 1. 494
Orationi vbique locus, ea tamen melius in ecclesia sit. 3. 180. & quare. ibid.
Orationis Dominicę auctoritas commendatur, breuitas quoque, perfectio, & necessitas. 5. & seq. 491
Orationem Dominicam in sacrificio Missæ recitari debere Patres omnes agnoscunt. nu. 3. 490
Orationem Dominicam parentes filios docere debent. nu. 10. 493. 1
Orationes cur collectæ nuncupentur. 2. & 4. 301
Orationes non sunt recitandæ in conuentu ecclesiastico, nisi prius approbentur. 7. 302
Orationes in ecclesia recitandæ septenario numero definitæ sunt, & quare. 9. 303
in Oratione vnitatis, pacis, & charitatis significationę Christus ipse fuit. 8. 500
Orationum conclusio quæ, & alia de ea. num. 12. 303. & nu. 305
Orationum conclusiones, quomodo, & quando varientur. 305 16.
Oratorium sacra ædes dicitur. 7 num. 13.
Oratoria martyrum, martyria dicuntur à Chrysostomo. 1. 9 64
Organum quid sit. 1. 64
Organa in capellâ Papę non extant. 2. 64
Organorum vsus, & abusus notatur. 3. 65
Organorum vsus nō est improbandus. 2. 64
Organorum varia genera. nu. 1. ibid.
Organorum vsus in ecclesia antiquissimus, licèt de prima institutione non adeo constet. 2. ibid.
Organorum institutio quibus tribuatur. ibid.
Orientem cur spectent Christiani dum orant publicè. nu. 4. 15
Ornatus templorum assentur. num. 1. 14
Ornatui templorum, si vrget necessitas, eleemosyna est prę ferendâ 4. 19
Ornatum templorum hæretici improbant, Hieronymi auctoritatibus abutentes. 2. 18
Orthodoxorum nomine qui significentur in canone Missæ. 19 397
Oscului non solum amoris, sed reuerentiæ etiàm signum. nu. 5 367
Osculatio altaris, cur triplex adhibeatur à sacerdote. num. 7. 412

Oratio, quid apud Euangelistas. 4. 62

P

Palla sacra quid. 1. 61
Palla, quæ dicitur corporale, duplex & vtriusque mysticа significatio. 7. 63
Palla eo quod foris, ac palam sit à Varrone dicta. 3. 61, 62
Pallium quid sit. 41. 270
Pallium Episcopis particulari priuilegio indultum. num. 43. 271
Pallium quare de corpore Petri sumptum dicitur, cum petitur. ibid.
Pallium postulare debent Archiepiscopi & Patriarchæ intra tres menses consecrationis suæ. nu. 43. 272
Pallium ad Pontificalis officij honorem institutum. ibid.
Pallij origo antiquissima. num. 42. 271
Pallij forma, & mystica significatio. 44. 273
Pallij traditio quibus verbis fiat. 45 274
Pallij vsus quando permissus sit. ibid.
Panis quis petatur in oratione Dominica. 26. 511
Panis idē quare noster appellatur, & quare quotidianus petatur. 27. 513. & num. 28. ibid.
Panis est etiam, aut esse debet quotidianus Eucharistia. 29. 514
Panis non ab alio, quàm à Deo petendus. 30. 515
Panis spiritualis quis dicendus. 31. 517
Panis quis aptus sit ad Eucharistiam conficiendam. nu. 4. & 5. 419
Panis Eucharistiæ designatus sit mundus, & sine sale. nume. 7. 420
Panis benedictus cur in ecclesia institutus, & quo tempore. 1. 568
Panis benedictus Cathecumenis dabatur, non tamen Eucharistia. 3. 569
Panis benedicti complures Patres meminerunt. 5. ibid.
Panis benedictio quando fiebat post Missam, & quibus verbis. 7 & 8. 570
ad Panem benedictum quo sensu apud Augu. sacramenti nomen transferatur. 4. 569
Pantheon ab antiquis dictum in honorem omniū sanctorum à Bonifacio dicatum. 10. 78
Pantheon à quibus post incendium restauratum. numer. 3. 160
Papa non vtitur baculo pastorali, & quare. 40. 270
Papa mitram gestat, & coronam quoque, & de huius coronæ origine. 36. 266
Papa cum celebrat, non dicit in canone Missæ, Vna cum famulo tuo Papa N. 15. 394
Papæ nomen recitatur in canone Missæ. 14. ibid.
Parasceues die, corpus Domini non conficitur. 12. 80
Paruuli an vere fidem profiteantur in baptismo. num. 35. 105
Paruuli quomodo fidem profiteantur

fiteantur in baptismo. nu. 34. 104
Pastophorium quis locus esset. 7. 75
Pastophorij significationes variæ. 7. ibid.
Patena, siue Patina quid, & vnde dicta. 1. 59. & nu. 1. 529
Patenæ sacræ miraculum. 3. 60
Patenæ vsus quis olim fuerit, & nunc sit. 3. 528
in Patenæ receptione, quibus cærimonijs vtitur ecclesia. num. 4. ibid.
Patenæ benedictio. 3. 60
Patenæ vsus quando incœpit, & ex qua materia. 2. 59
Patenarum pondus, & quantitas describitur. 3. 528
Patenarum vsus antiquus ab hodierno quo differat. numer. 3. 60
Patenis vitreis Missas celebrari Zepherinus, statuit. numer. 2. 59
Pater in oratione Dominica an sumatur pro prima persona, an pro tota Trinitate. num. 2. 543.
Patris appellatio est & potestatis, & pietatis. 1. ibid.
Patris æterni imago an depingi debeat. 2. 23
Patrem vocamus Deum varijs de causis. 3. 498
Patrem dum se vult Deus appellari potius, quàm Dominum, spes nostra in Deum erigitur. 4. 498
Patrem cœlestem quorsum inuocemus. 11. 502
Patrem qui profitemur Deum, quibus vita & moribus prębere nos filios debeamus. 5. 499
Patrem diabolum inuocat, qui mala perpetrat. 6. 500
Patrem habere Deum quomodo non potest, qui ecclesiam non habet matrem. 7. ibid.
Patrinus in confirmatione non potest esse, qui non est confirmatus. 124
Patrinus non solet esse in christmatis sacramento, qui suscepit aliquē in baptismo. 18. ibi.
Patrini in confirmatione nihil debent largiri cōfirmatis, vel eorum parentibus, & quare. ibid.
Patrini baptizandis tribus de causis adhibiti. 16. 92
Patrini in baptismo. ibid.
Patrini quantum sint à filijs spiritualibus diligendi. 17. 93
Patrinorum quanta debeat esse cura circa regeneratos. nu. 16. 92
Paulus Samosatenus explodens hymnos ecclesiasticos damnatur in Concilio Antiocheno. 4 619
Pauperū de Lugduno error circa prædicandi munus refutatur. 6. 342
Pax Domini quæ dicatur, & in quo sit posita. 2. 534
Pax non omnis amanda. 3. ibid.
Pax dum annunciatur in canone Missæ, hostiæ pars in calicem mittitur. 5. ibid.
Pax vobis, salutatio episcoporum ad populum est, & quid de ea. 2. 296
Pax cum osculo post exsufflationem antiquitus dabatur à sacerdote, & quibus verbis. 24. 97
Pax duplex, mundi, & Dei, & de vtraque. 7. 412
Pax triplex ab Innocentio statuitur. ibid.
Pax petenda à Deo. 3. 528
Pax cur petenda. 4. ibid.
Pax iustorum quæ sit: quæ item impiorum. 5. ibid.
Pax cur in silentio quodam petatur. 6. ibid.
Pax externa quomodo nullius sit momenti. 5. 539
Pacis osculum cur non habeant Missæ defunctorum. nume. 6. 540
Pacis osculum in Missæ sacrificio à quo institutum, & qua de causa. 1. 538
Pacis osculum apud plerosque Patres reperitur. ibid.
Pacis osculum inter quos olim fiebat, & cur nunc sublatum. 7. 540
Pacis osculum inter monachos quare non detur. numer. 6. ibid.
Pacis osculum, in Parasceue, sabbato, & in die passionis Domini non datur. ibi.
Pacem comitari debet oratio, & conuersio. 2. 536
Pacem planiori voce denunciat sacerdos. 4. 534
Pacem omnibus nunciandi, dū factum celebratur, mos antiquus in ecclesia. 1. 533
Peccatores quo sensu Deus non exaudiat. 3. 476
Peccatores se agnoscere omni tempore debent Christiani, quādo autem maxime. 1. 475
Peccatorem quomodo se cognoscere merito homo debeat. nu. 36. 519
Peccatum angelum custodem fugat, & amouet. 24. 372
Peccati reatus infirmitatis corporalis sæpe causa est. nu. 11. 402.
Peccata appellantur debita, & quare. 34. 518
Peccata dimittere propria auctoritate solius est Dei nume. 35. 519
Peccatorum veniam postulant à Deo qualis & ipse esse debeat 39 520
Peccandi procliuitas, quæ pœna est originalis peccati, nullo sacramento tollitur, licèt aliquo modo diminui possit, & refrenari. 22. 132
Pectus tundere quando solerent Christiani. 38. 520
Pectoris tunsio facta à sacerdote in confessione generali initio Missę quid denotet, & plura de ea. 5. 288
Pedum quid. 39. 269
Pedum lotio olim fiebat ante baptismum. 44. 111
Pedum lotio ante communionem quandoque recepta. 14. 555
Pensionarius ad preces canonicas non tenetur, officium tamen paruum beatę Mariæ recitare debet. 14. 649
Per omnia secula &c. cur alta voce proferatur. numero 6. 356

Petrus sanctus crucem veneratus, obuersis vestigiis cruci affigi postulauit.2. 36.37
Petri sancti baculus Euchario missus,ex Innocentio III.40. 270
Petri Cnaphæi episcopi Antiocheni error de Trinitate. nu. 33. 381
φυλακὴ Græcis quid sit.2. 591
Pictura idiotarum liber.6. 27
Pictura historiam refert. ibi.
Picturis ornantur templa. 5. 20
Pixis siue arcula, in qua Eucharistia asseruatur.num.1.& seq. 74.
Pixis, vbi Eucharistia recondi-tur,benedici & cõsecrari pri⁹ debet.4. 75
Pixis κιβώριον Græce.2. 74
Planeta an idem quod casula.18. 257
Pollinctores 13. 147.
Portatilem ecclesiam sibi construi fecit Constantinus, & quare.14. 8
Vide alia,verbo Altare.
Potestates quomodo tremere dicantur.25. 373
Potestates quas habeant proprietates,& officia.14. 367
Præcepta salutaria quæ dicantur.nu.2. 494
Prædestinatorum numerus quo modo definitus sit.numer. 7. 412
Prædicare qui teneantur.3. 341
Prædicare an possint laici saltẽ religiosi.9. 342
Prædicasse olim Pontifices Romanos asseritur, & contrarium,vt falsum refutatur.num. 4 341
Prædicabant olim laici iubente episcopo.8. 342
circa Prędicandi munus error Paupertũ de Lugduno refutatur,6. ibid.
Prodicatio sequitur in sacro Missæ symbolum recitationem ex antiquissimo vsu.1. 340
Prædicatio negligentiores potius grauat, quàm emendat. 2. 341
Prædicationis officium à nemine vsurpandum, nisi Pontificis vel Episcopo approbante. 4. 341
Prædicationes olim populus stans audiebat.18. 330
Præfatio quem primum habuerit auctorem.1. 357
Præfatio à quo incipiat,& in qd desinat.1. 361
Præfatio Dominicæ orationis in Missa quàm sit antiqua.n. 1. 494
Præfatio Missæ explicatur.num. 3.& seq. 363
Præfationis meminerunt multi Patres antiqui etiam ante Gelasium.num. 1.357.& seq. nu. 5. 361
Præfationes nouem numerantur vsitatæ in sacrificio Missæ. 4. 359
Præfationes pro veritate festorum mutantur, & clara voce dicuntur.5. 359
Præfationes suas habent Patrũ liturgiæ.3. 358
Preces canonicæ horis statis, & debitis recitandæ, nec statas huiusmodi horas peruertere licet. num.10.& 11. 656
Preces canonicæ publicæ in Ecclesia recitari debent.2. 634
Preces priuatæ quocumque in loco fieri possunt.8. 655
Precum canonicarum recitationem quæ causæ impediant, quæve non.n.1.& seq. 650
ad Precum canonicarum recitationem, quæ exigantur.1. & seq. 653
in precum canonicarum recitatione ordo seruandus, integritasquoque & deuotio. nu. 14. 657.attentio etiam requiritur.18. 269
super Precum canonicarũ recitatione Episcopus non dispẽsat.4. 651
à Precibus canonicis recitandis excusat naturale impedimentum.3. ibid.
à Precibus canonicis recitandis excusat breuiarij inopia. nu. 5. 651
à Precibus canonicis recitandis an studiosi doctrinarum excusentur.6. 651
Preces canonicas qui debeant recitare,q verò nõ teneantur. 643.vsque ad 650
Preces canonicas recitare qualis ægrotatio impediat.1. 650
Preces canonicas, quas præterm⁹ fact⁹ recitare debeat.2. 632
ad Preces canonicas obligati eas nõ recitãtes quãdo peccato mortali sint obnoxij. 1. 663
Presbyteri nomen Episcopi, & sacerdotes etiam intelligun-

tur.23. 128
Presbyteri domicilia prope ecclesiam habere debent.nu.3. 654
Presbyterium quid.nume.1.& 2. 81
Prima hora varijs rationibus ab ecclesia colitur summa religione.1. 597
Prima die hora Deo ante omnia laudes referendæ.2. 598
Prima canonicarum hora an sit in memoriam resurrectionis instituta.3. ibid.
Prima quo maximè diei tempore celebranda.5. 599
Prima institutio malè à quibusdam refertur ad tempora Cassiani.4. 598
Principatus quas habeant proprietates & officia.15. 367
Principatus, dominationes, potestates, & Archangeli quid inter se differant. ibid.
Processio vnde dicta.1. 276
Processio insignis ex sancto Antonio refertur.11. 281
Processiones ordinariæ quę dicãtur,& quibus potissimum diebus habeantur.4. 277
Processiones extraordinarię varijs ex causis indictæ. num. 6. 278
Processiones aliæ tristes,alię lętæ.8. 280
Processiones vexillis,cereis, & alijs rebus ornantur. num. 9 ibid.
Processionũ origo, & antiquus vsus.1.276.& num.2. 276
Processionum variæ formæ.n.3. 277

Processionum vsus miraculis cõprobatus, & illustrium virorum studio.7. 279
in Processionibus quanta fuerit vtriusque Theodosij religio.6. 278
in Processionibus pedites & nõ nunquam discalceati incedunt.10. 281
in Processionibus qua reuentia incedendum. ibi.
Proculus oleo Seuerum imperatorem sanauit.22. 127
Proculi misera mors.2. 61
Prosa quid apud ecclesiasticos significet, & qui eius meminerint scriptores.1. 320
Prosæ primus inuentor, num. 2. ibid.
Prosas nonnullas Robertus Galliarum Rex composuit. nu 3. ibid.
Prudentij locus de baptisterio explicatur.5. 87
Psalmi antiquo vsu canuntur, & recitantur in ecclesia. num. 1. 614.
Psalmi canebantur tempore Athanasij & Iuliani. numero 2. 615
Psalmi halleluiatici quid sint apud Augustinum.4. 316
Psalmi 71. locus iuxta Hebraicam editionem explicatur. num.1. 442
Psalmi an alij præter Dauidicos sint in ecclesia recitandi, & quid de psalmis vulgaribus. 8. 617
Psalmorum cantus cur institutus.4. 616
Psalmorũ Dauid recitatio vberrimos fructus præbet.5. 617
Psalmi stando canuntur.7. ibid.
de Psalmorum cantu in ecclesijs, Chrysostomi præclarum testimonium.3. 616
Psalmos alternatim canere diuisso in duas partes choro recẽsso non est.6. 617
Psalmos etiam canunt hæretici ad imitationem ecclesiæ. nu. 9. 618 617
Psalmorum laus.5.
Pulcheria virgo, & Augusta tria templa Deiparæ ædificauit.4. 11

R

RAdij solares cur appingantur imaginibus Sanctorum.5. 26
Raphael quid interpretetur, & eius mentio in scripturis. 22. 371
Regnum Dei in oratione Dominica quod.17. 505
Regum nominatim fit mentio in canone Missæ.17. 395
Regum, & imperatorum nomina in ecclesijs inter Missarũ solemnia recitari aliquando vetitum, & quare. 395
pro Regibus orandum. 396
pro Rege Francorum orantibus indulgentiæ concessæ.nu. 18. 396
Religioni benè institutæ vitia, & morum corruptelæ obesse non debent.9. 589
Reliquiæ sanctorum quæ, populo ostendendæ, cauendumq; ne sint venales, & suppositiæ.9. 176
Reliquiæ an collo appensæ gestari possint. ibid.
Reliquarum cultus scripturæ, & Patrum auctoritatibus probatur.3.& seq. 171.173
Reliquias martyrum quare adoremus.3. 10
Reliquijs sanctorum ornantur templa.5. 20
Reliquijs sanctorum dæmones fugantur.8. 176
Remigij Rhemensis carmina de calice ministeriali numer. 3. 42
Remissa pro remissione.num. 4. 191
Resurrectionis Dominicæ tempus veteres Græci medium noctem crediderunt.3. 595
Resurrectionis Dominicæ tempus exquiritur.5. 596
Responsorium in officio Missæ, graduale appellatur. nume.3. 313
Responsorium in quo differat à tractu.4. 319
Responsoria vnde dicta.5. 314
Responsorij meminerunt Patres multi.6. ibid.
Responsoria cur post lectiones recitentur.1. 631
Responsoria ab antiphonis in quo differant.3. ibid.
in Responsoriorum fine, Gloria Patri quando dicitur. num. 2. ibid.
Robertus Galliarum rex nonnullas prosas composuit. n.5. 320
Romani Pontifices olim prædicabant,& contrarium, vt falsum refutatur.5. 341
Vide Papa.

S

SAbaoth quid significet,& inter decem Dei nomina connumeratur.21. 379
Sacerdos missam celebraturus cur,& quoties manus abluat. 6. 243
Sacerdos Missam celebrare non debet sine præuio conscientiæ examine. Si vero lerali culpa est irretitus auricularis cõfessio ei est necessaria.2. 241.
Sacerdos,cui non incumbit animatum cura, an quotidie sacrum facere teneatur. 15. 456
Sacerdos orat pro astantibus in Missa.5. 400
Sacerdos ad ea verba canonis Missæ,Supra,quæ propitio & cæt.non Christum,sed ecclesiam & suum ministerium commendat. 461
Sacerdos cum dicit,Oremus, se & alios monet orare.num.19. 306
Sacerdos cõmunicare debet quoties consecrat,& quid de diaconis,& alijs.1. 542
Sacerdos communionis sacramentum ipse sibi ministrat, licèt in alijs sacramentis diuersa sit ratio.2. 543
Sacerdos dicẽdo in canone Missæ verba illa, Nobis quoque peccatoribus,vocem attollat. 4. 476
Sacerdos Missã peracturus,quibus vestibus induatur.5. 247
Sacerdotis silentium ante sacrificij oblationem quid significet.5. 336

Sacerdotis boni oratio an vtilior, quàm mali. 8. 230
Sacerdotis nomine abstinuisse antiquos Christianos probabile est, & quare. 7. 5
Sacerdoti, vt se ad Missam præparet, tẽpus cõceditur, & quid illud mystice significet. 1. 241
Sacerdotes quàm purè, & castè, & quàm sincera præparatione & deuotione ad Missæ sacrificium accedere debeant. 4. 459
Sacerdotes soli consecrant, etiã si peccato mortali irretiti sint, dummodo adsint alia requisita. 5. 229
argumenta in contrarium soluunt ur. 6. ibid.
Sacerdotes, quorum manus sanguine, & peccatis sunt contaminatę à tractanda Eucharistia procul arcendi. 9. 421
Sacerdotes ad recitationem precum canonicarum obligãtur. 2. 644
Sacerdotes habet ecclesia tamquam excubitores, & vigiles. nu. 1. 643
Sacerdotum dignitas, & potestas. 1. & seq. 226
Sacerdotes gentilium lineis vestibus vsi sunt. 10. 250
Sacra ędes oratorium vocatur. 13. 7
Sacra ędes basilica dicitur. 8. 5
Sacra ędes templum appellatur. 6. 4
Sacra ędes tabernaculum dici potest. 14. 7
Sacrę ędis duę prędipuę partes. 1. 64
Sacrarum ędium varia nomina 1. 1
Sacra vasa varia enumerantur. 4. 60
Sacrarium cur Diaconicon appelletur. 3. 66
Sacramenta tantùm duo agnoscere hæreticorum figmentum. 10. 119
Sacramenta extra ecclesiam vera esse possunt, non tamen salutifera. 11. 392
Sacramentorum multiplex perceptio. 17. 123
Sacrificati qui. 6. 55
Sacrificium offertur in Missa totius ecclesiæ nomine. 1. 409
Sacrificium Missæ ostenditur ratione. 7. 207
Sacrificium Missæ non solum eucharisticum esse, sed propitiatorium contra hæreticos, Patrum, & Conciliorum auctoritatibus & decretis, & perpetuo ecclesiæ vsu probatur. nu. 8. & seq. ibid.
Sacrificium pro se quoque offert sacerdos cum celebrat. 6. 401
Sacrificium offert sacerdos ministerio, & populus voto, & deuotione. 7. ibid.
Sacrificium laudis designat Christi passionem, & cur ita nominetur. 8. ibid.
Sacrificium pro quibus bonis offerendum. 9. ibid.
Sacrificium integritatum in veteri testamento quod fuerit. 12. 402
Sacrificium Missę in primis pro ecclesia offertur. 7. 390
Sacrificium per manus angelorũ de-

fetri, quo sensu intelligendum sit. 10. 462
Sacrificium Missæ à Christo institutum. 1. 211. & num. 3. 212
Sacrificium Melchisedech typus fuit Sacrificij Christi, & quid de Sacrificio Aaronico. nu. 2. 418
Sacrificium quod Deo offerendum, & quomodo illi acceptum esse possit. 3. 405
Sacrificium non sanctis, sed sanctorum Deo offertur. num. 4. ibid.
Sacrificium Missæ ab hæreticis negatur, asseritur autem à Patribus, tum Græcis, tum Latinis. 1. 196
Sacrificium Missæ multis conciliorum decretis asseritur. n. 2. 203
Sacrificium Missæ à prophetis prædictum. 4. 205
Sacrificia, dona, & munera in canone Missæ idem significant. 3. 387
Sacrificia ante consecrationem cur dicantur illibata, & sancta. 5. 389
Sal consecratum cur in os baptizandi datur. 25. 97
Sal benedicitur in baptismo. 98
Salis ritus in baptismo. ibid.
Saluatoris basilicæ aliquot numerantut. 1. 22
Salutatio inter Christianos qualis esse debeat. 2. 536
Salutatio sacerdotis ad populũ an eadem esse debeat cum ea, qua episcopi vtuntur. n. 2. 296
Sanctorum imaginibus cur appingantur coronæ, & radij solares. 5. 26
Sanctorum quorundam imagines connumerantur. num. 4. 25
Sanctorum commemoratio in Missa antiquissima ostenditur 3. 405
Sanctorum quorumdam tãtum cur mentio fiat, & non omnium in canone Missæ. n. 2. 527
Sanctorum nomina cur bis in canone Missæ recenseantur. num. 7. 478
Sanctis non offertur sacrificiũ, sed sanctorum Deo. 4. 405
Sandalia episcoporũ quid sint, & quàm habeant significationem & formam. 21. 258
Sandapilarij qui vocarentur. nu. 14. 148. 149. & vnde dicti. ib.
Sanguis Christi non in alio vase, quàm in calice, consecratur. 1. 47
Sanguis Christi, in quo calicis genere fuerit consecratus. n. 5. 48
Sanguis Christi nostræ redemptionis sufficiens pretium. n. 11. 453. & quibus non sit efficax. ibid.
Sanguinis diuini consecrationẽ à Zepherino in vase ligneo fieri debere, decretum. 2. 47
Satanæ abrenunciatio in baptismo. 31. 100
Schismatici & hæretici quibus verbis canonis Missę à fructu Sacrificij Missæ excludantur. 19. 397

Scholares qui dicantur, in cap. 1. de celeb. Miss. 7. 652
Scholasticus ille, cui Canonis Missæ origo à nonnullis tribuitur, quis fuerit. 5. & seq. 385
Scrutiniorum solemnitas in baptismo quando desijt. 32. 102
Scrutiniorum loco in baptismo paruulorum qua formula vsa est ecclesia. 32. ibid.
Sculptile fieri quomodo Deus prohibeat. 11. 32
Secreta vnde dicta. 6. 356
Secretarium quid. 3. 66
Securus nullus potest esse in hoc sæculo. 7. 412
Sepeliendi in ecclesijs consuetudo. 7. 144
Sepeliendi ritus solemnes auctoritatibus Patrum asseruntur. 13. 146
Sepeliendi Christianos, ritus solemnes antiquissimi, & quinã illi fuerint. 10. 144. & 148
Septenarius numerus familiaris est, & in sacris litteris vsitatus. 3. 580
Sepultura carere, genus animaduersionis graue. 12. 145
Sepulturæ magna cura fuit Imperatoribus Christianis. n. 14. 148
Sequentia vide Prosa.
Seraphini, & Seraphicus ordo describuntur. 11. 365
Serapio sumpta particula Eucharistię extremum spiritum edidit. 11. 78
Seruitutis species duæ, latria, & dulia, & de vtraque. 2. 410
Seuerus Imperator oleo à Proculo sanatus. 22. 127
Sexta hora varias ob causas à Christianis obseruatur. 2. 211
Sextæ horæ præclara commẽdatio ex Anastasio Sinaita. num. 7. 605
de Sexta hora locus actorum. 10. explicatur. 2. 601
Sexta hora Christus crucifixus. 3. 603
Sexta hora homo cõditus fuit, & comedit de ligno, secundũ Origenem & Theophilactũ. 4. ibid.
Sicut, particula, in oratione Dominica quid significet. nu. 25. 511. & nu. 41. 521
Silentium in ecclesia seruandũ. 5. 182
Sindonis mystica significatio multiplex. 5. 62
Σινδὼν quid apud Euangelistas. 4. ibid.
Situla quod vas sit. 1. 142
Sodalitates & pij conuentus an agi possint in Ecclesijs. nu. 9. 186
Sodalitatum institutio. ibid.
Sophiæ sanctæ templum Constantius Constãtini filius extruxit. 1. 10
Spes nostra quomodo in Deum erigitur 4. 498
Spiritus sanctus ex patre filioq; procedit. 12. 337
Spiritus sancti imago an depingi debeat. 2. 24
Sportula quid. 3. 662
Sputum in baptismo. 30. 100
Statuæ à veteribus coronabantur. 5. 26
Statuta quarundam ecclesiarum improbantur. 6. 666

Stephani martyrium pro loco, vbi martyr Stephanus colitur, vsurpatur ab Augustino. 10. 6
Stola sacerdoti necessaria. nu. 12. 252
Stolæ etymologia, & forma. 13. 253
Stola orarium nuncupatur. 14. 253
Stola quid mysticè significet. 15. & seq. 254
Subdiaconus præcedens episcopum, cum ad altare accedit, quid significet, quid etiam codex clausus quem defert, & aliæ cærimoniæ explicantur. 2. 287
Subdiaconus lecturus epistolam quare non accipiat benedictionem à sacerdote. 5. 323
Subsellia in ecclesijs fieri solita. 6. 82
Superaltare quid. 7. 172
Sursum corda in præfatione Missæ quid. 3. 361
Susceptrices in baptismo mulieres esse possunt. 17. 93
Symbolum quo vocis tenore, & in prima & in Missa proferri solitum. 7. 600
Symbolũ fidei Catholicæ quare post euangelium recitetur. 1. 333
Symbolum vnde dictum & quid significet. 2. ibid.
Symbolum cur ab Apostolis ad fidei articulos significandum vsurpatum. 3. ibid.
Symbolum quare ab Ambrosio clauis vocetur. 4. 334
Symbolum quotidie etiam frequentius recitandum. 7. 335
Symbolum breue est verbis, sed magnum sacramentis. nu. 8. 336
Symbolum Nicænum quod & quando editum. 9. ibid.
Symbolum Constantinopolitanum quid contineat. 10. 337
Symbolum Constantinopolitanum adiecta particula, Filióque, & quando vbique retentum. 14. 339
Symbolum Romanum an sit antiquius Nicæno. nu. 11. 337
Symbolum quibus nunc diebus recitari debeat. 15. 339
Symbolum Apostolorum in sacro Missæ olim recitatum. 14. ibid.
Symbolum in Romana ecclesia quandoque desitum recitari, & quare. ibid.
Symbolum Athanasij. 15. ibid.
Symboli qui fuerint auctores. 5. 334
Symboli articulos singulos singuli Apostoli dixerũt auctore Augustino. 6. 335
Symboli particula, Filioque, quando addita. 11. 337
Symboli eadem particula nõ est additio ad symbolum, sed explicatio potius. 13. 338
Symboli, & fidei professio in baptismo. 34. 104

T

T. litera typum crucis significat. 11. 42
Tau apud Ægyptios vitam venturam significabat. 11. ibid.
Tau Hebræa littera Crucis signum. num. 11. ibid.

Tabernaculum pro templo & aliæ eius significationes. 14. 7
Tabernaculum pro sacra æde. 14. ibid.
Tabernáculo templum succes-sit. ibid.
Templum à contemplatione dictum, quasi tectum amplũ. 6. 554
Templũ tabernaculo succeſſit. 14. 7
Templum à sacrario distinguitur. 4. 66
Templum ædes sacra dicitur. n. 6. 4
Templum à tuendo id est conspiciendo dici. ibid.
Templum sigillũ significat. ib.
Templũ tribus modis dictũ. ib.
Templum primum Deiparæ ædificatum à Iacobo Zebedæo Cæsarauguſtæ. 4. 11
Templi nomine abstinuisse antiquos Christianos probabile est, & quare. 8. 5
Templa communiter & promiscuè ecclesias appellari. 6. 4
Templa sanctorum reliquijs & picturis ornantur. 5. 20
Templa varia magnificè in diuersis terræ partibus extructa. 4. 12
Templa Catholici sẽper extruxerunt, & ornarunt, hæretici verò destruxerunt. 5. ibid.
Templa non ædificãda nisi præfixa Cruce. 7. 13
Templa Deo dicata non minus ad Christum, quam ad patrẽ pertinent. 1. 9
Templa ethnicis tribui ab antiquis ecclesias Christianis nõ nullis obseruarunt. 6. 4
Templa extrui vetatur nisi episcopus prius orationem ibi faciat & venerabilem figat crucem. 7. 13
Templa Deo propriè eriguntur & dedicantur. 1. 10
Templorum forma oblonga, & in modum nauis. 1. 14. & quid hæc forma docuit. 2. ibid.
Templorũ direptiones & euersiones acerrimè Deus vindicauit. 6. 13
Templorum vastationes cur Deus toleret, & direptores illico non vlciscatur. ibid.
Templorum ornatui, si vrget necessitas, eleemosyna præferenda est. 4. 19
Templorum ornatus semper in ecclesia receptus patrum testimonijs ostenditur. 1. 17
Templorum ornatus, quem hæretici reiiciebant auctoritatibus Hieronymi abutentes. 2. 18
Templorum ad orientem extructio ab Apostolis emanauit. nu. 3. 15
Templorum religio quàm sit antiqua multis Patrũ auctoritatibus ostenditur. 1. 8
Templis nomina sanctorũ tribuuntur, & quare. 3. 10
in Templis præcipuo quodam cultu adoratur Deus. 1. 9
Tentare quid significet. 45. 522
Tentatio cum vexat, quid homini ostendat. 4. 607
Tentatio quibus modis fit, quæ bona & quæ mala. 45. 522

Tentatio quæ vel optanda vel quærenda. 48. 524
Tentationis significatio declaratur, & quo tendat illa Dominicæ orationis de tentatione petitio. 46. 523
in Tẽtationem quomodo Deus hominem inducat. 47. 523
Terra & cœlum qua ratione sibi respondeant in oratione Dominica. 24. 511
Tertia hora diei cur à quibusdam aurea, ab alijs sacra sit dicta. 1. 601
Tertia hora Christus sententiam accepit. 2. ibid.
Tertia hora Apostoli Spiritu sancto initiati. 3. ibid.
Tertia hora Christum cruci affixum nonnulli contendunt. 5. 603
de Tertia hora Marci locus accuratè expenditur. 6. 604
Tertulliani locus declaratur. 14. & 15. 439
Theodori templi ornatus describitur. 5. 20
Theodosius frequenter hymnos decantabat. 3. 638
Theodosius Ambrosij admonitionem lubens accepit. 5. 82
Thronus quid significet, & qui throni sint inter angelos. nu. 13 366
Torcular & turris in patris familias vinea interpretatur. 6. 66
Tractus à quo primum institutus, vnde dictus & quid significet. 1. 196
Tractus quid differat ab halleluia, & in quo à responsorio distinguatur. 3. & 4. 319
Traditione dogmata comprobata quantam vim habeant. 11. 421
Traiani historia, quòd sit ab inferno liberatus orationibus S. Gregorij & alia similia, quam fidem habeant. 12. 474
Trisagium dicere non potest, qui ore suo ad vituperium abutitur. 29. 377
Trisagium à sacerdote cum alijs debet dici. 31. 379
Trisagium dum canitur, inclinati stare ministri debent vsque ad Pater noster. ibid.
Trisagij quis fuit auctor. 28. 375
Trisagij hymni, vsus probatur. ibid.
de Trisagio errores. 33. 375
de Trinitate error Petri Cnaphæi episcopi Antioch. 33. 381
Tropi ex cuius institutione & quibus diebus cani debeant. 5. 285
Trullani canonis cuiusdam difficilis expositio. 6. 213
Tubæ forma à Iosepho descripta. 3. 118
Tunica episcopalis quid significet. 22. 260
Tunicæ duę in veteri testamento & de vtraque. 23. ibid.
Turcæ quanto silentio orationes suas perficiant. 5. 183
Turibulum quid. 1. 54
Turibulum corpus Christi significat. 9. 57
Turibuli mystica significatio. 9. 324
Turibuli significatio mystica, & cur tribus cathenulis vniatur. 8. 56

Turibuli benedictio.8. 56
Turibula aurea plerisq; ecclesijs Constantinus elargitus est.9. 57
Turificatio ad fugandos dæmones efficax. ibid.
Turificatio ab ecclesiæ primordijs instituta.2. 55
Turificatio quibus de causis fieri solet,& eius vtilitas.9. 57
Turificatio in sacris contra hæreticos huius sæculi asseritur. 10.& 11. 57.58
Turificatio ante sanctorum imagines.11. 58
Turificatio in sacris ab hæreticis ineptè irridetur.10. 57
Turificationis mystica significatio.8. 56
Turificatione sicut ecclesiæ statuto vtimur.2. 55
Turificati qui.6. ibid.
Turris, & torcular in vinea patrisfamilias interpretantur.6. 66
Turis benedictio.8. 56
Tus apud gentiles quando fuerit in vsu.3. 55
Thymiama quid.1. 54
Thymiamaterium quid. ibid.
Tzangarum vsus, & Tzanga quid sit.11. 251

V

VAsa sacra varia enumerantur.4. 60
Vaticana basilica in honorem S. Petri, paruæ, ecclesiæ forma, Ab Anacleto extructa.4. 11.
Vaticana basilica martyriũ apostolorum dicitur à Chrysost. 10. 6
Venialia peccata vt remittantur non egent necessariò noua gratia.24. 131
Veronicæ sudario imago Christi impressa.1. 22
Versus quid significet in diuino officio.1. 632
Versus excitat corda cantantiũ. 2. ibid.
Versus, Deus in adiutorium,&c. ante preces canonicas dici consueuit.3. ibid.
Versus, Deus in adiutorium fructus vberrimi. num.4.633.& 634
Versus, Conuerte nos Deus, & Domine labia mea aperies.5. 635.& 636
Vespillones.14. 149
Vesper an semper designet tempus post solis occasum.9.610
Vesperæ hora duodecima recitabantur.7. 609
Vesperæ qua hora decantandæ. 4. 607
Vesperæ in quadragesima quo tempore diei recitandæ.num. 610
Vesperarum officium multorum patrum testimonijs probatur. 1. 608
Vesperarum hora Christus de cruce depositus.3. ibid.
Vesperarum officium lucernarium appellat Hieronymus. num.5. 609
Vespetarum hora cur ab ecclesia fuerit mutata.8. 610
Vespertinam orandi horam cur colit ecclesia.2. 608
Vestimenta episcoporum deseri buntur.21.& seq. 258

Vesti

Vestimenta sacra clericorũ probantur patrum testimonijs eaque ad profanos vsus non adhibenda.1. 245
Vestimenta sacra munda esse debent.2.246.num.5. 247
Vestimenta sacra insignia virtutum sunt,eorumque vsus miraculis comprobatus aliquando.4.247.& nu.5. ibid.
Vestimentis quibus induatur sacerdos Missam peracturus. num.5. ibid.
de Vestimentis sacris hæreticorum error confutatur multis allatis rationibus.3. 246
Vestis alba in baptismo quid significet.39.& seq. 108
Vestibus lineis sacerdotes gentilium vtebantur.10. 251
Vigiliæ quatuor,in quas diuidebatur nox ad clepsydram apud veteres.1. 590
Vigiliæ mortuorum. 15.153
Vigiliæ nocturnæ vtriusque testamẽti auctoritatibus comprobantur, & exemplo Christi.5. 587
Vigiliæ nocturnæ an fuerint vnquam in aliqua ecclesia prohibitæ inquiritur.7. 588
Vigiliæ à quibus hodie seruentur.10. 590
Vigiliarum consuetudo inter Christianos antiquissima. 2. 583
Vigilijs dans operam Athanasius liberatur ab hostibus, & multa de Vigilijs.3. ibid.
Vigilias nocturnas improbantium error ostenditur.6. 587
Vigilias pias agendas esse clericis ecclesia velut castrorum acies ordinata instituit.. 207
Vinum ex vite factũ ad Eucharistiam conficiendam necessarium, cuiuscunque coloris sit. 6. 450. & quid de musto, agresta,& similibus.8. 451
Vino aqua in calice admixta an conuertatur in sanguinem. 7. 450
Vino admiscenda est aqua in calice ex Patribus, & concilijs.1.& 2. 348.349
Vino modica aqua permiscenda in calice.5. 350
Vino aquam permisceri in calice an sit de necessitate sacramenti.6. 351
de Vino puro Armenorum hæresis.4. 350
Virginum locus à mulieribus separatus in templis.4. 87
Viri à fœminis in ecclesijs segregandi.2. 83
Virtutes cœlorum quæ sint. 26. 373
Virtutes cœlestes quas habeant proprietates, & officia.14.367
Virtutes cur nonnulli in tertio angelorum ordine collocent. ibid.
Vnctio baptizati in vertice capitis antiqua in ecclesia.38.107
Vnctio duplex in baptismo, & de vtraque.33. 103
Vnctio extrema gratiam confert.20. 125
Vnctio diuersa à sacramento extremæ vnctionis reperitur ad recuperandam sanitatem adhibita.22. 127
Vnctio infirmorum ex oleo ab episco

episcopo consecrato, sacramentum esse asseritur à Christo institutum.20. 125
Vnctio extrema cur sacramẽtũ exeuntium nuncupetur.num. 23. 128
Vnctionis extremæ ritus.nu.29. 133
Vnctionis extremę ministri quã ta pollere debeant diligentia. 23. 128
Vnctionis in capite baptizati in baptismo & vnctionis in frõte in confirmatione discrimẽ. 38 107
Vnctionis extremæ minister quis sit.23. 128
Vnctionis extremæ sacramentum quantum conferat infirmis in supremo agone.23.132
Vnctionis sacramento venialia dimitti dumtaxat, falsa opinio est.24. 131
Vnctionis extremæ duplex effectus & de vtroque copiosè. 24. ibid.
Vnctionis extremæ sacramentũ an possit iterari.26.& 28. 133.
Vnctionis extremæ sacramentũ quibus conferri debeat.num. 23. 128
Vnctionem extremam pœnitẽtiæ,& Eucharistiæ sacramenta regulariter præcedunt. 24. 131
Vnctionem extremam ab Innocentio Primo institutam asserentium error exploditur.20. 125
Vnctionem extremã sacramentum esse hæretici negant, & quibus argumentis.21. 127
Vnctione extrema peccata remittuntur.24. 131
Vnctione extrema procliuitates ad peccandum remitti dumtaxat, falso quidam opinati. 26. 133
Vngendus quibus partibus sit ægrotus.29. ibid.
Volũtas Dei duplex, signi & beneplaciti,& de vtraque.19.508
Volũtas diuina nobis per quinque signa innotescit.20.ibid.
Voluntas signi est,quam in oratione Dominica fieri postulamus.21. 508
Voluntas Dei fit, cum obeditur eius præceptis.22. 509
Votorum nomine quid in canone Missæ intelligatur.13. 403
Vrbanus Papa à Petro vigesimus octauus Cæciliæ domum consecrauit.1. 137
Vriel quid interpretetur, & eius mentio apud Patres.22. 371

X

Xilon genus lini, vnde xilina.10. 250

Z

Zelotes quare Deus dicatur. 11. 32
Zepherini Papæ de patenis vitreis statutum.2. 59
Zepherini Papæ statutum.2. 47
Zona, qua se cingunt sacerdotes,quibus nominibus appelletur,& quid significet.11.251

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca